Collegij Rom. Soc. [illegible]

AVTORES HISTORIAE ECCLESIASTICAE.

Eusebii Pamphili Cæsariensis episcopi libri nouem, Ruffino interprete.
Ruffini presbyteri Aquileiensis, libri duo.
Item ex Theodorito Episcopo [illegible]yrensi, Sozomeno, & Socrate Constantinopolitano libri duodecim, versi ab Epiphanio Scholastico, adbreuiati per Cassiodorum Senatorem: vnde illis Tri[illegible]titæ historiæ vocabulum.
Omnia recognita ad antiqua exēplaria [illegible], per Beatū Rhenanum.

HIS ACCESSERVNT.

Nicephori ecclesiastica historia, incerto interprete.
Victoris episcopi libri III De persecutione Vandalica.
Theodoriti libri V. nuper ab [redacted] latinitate donati.

Accesserunt recentius Anni à Christo nato cuilibet historiæ, ac sacræ scripturæ & Iosephi quotationes cum fœliciori indice & ueriori.

Parisiis à Galeoto Pratensi, in prima columna regii Palatii.
Anno M. D. XLI.

AD LECTOREM.

VAE EX NICEPHORO ADIECImus, eiusdem sunt farinæ cum Tripartita, vt qui his delectatur, illa fastidire non possit. Cæterum Africanam Victoris historiam vel in hoc perlegisse proderit, quòd vix aliud exemplum ad deterrendum à religionis sectis sit efficacius: quod ibi sub oculos ponatur, quàm dira atque infanda Christiani in Christianos perpetrauerint, dum Barbari suo in Romanos odio morem gerentes, religionis prętextu in illos sæuiunt. Theodoriti vero historiam nuper latinam factam cur adiungeremus, satis causę visum est, quòd in superiore æditione græce eam additam fuisse nemo non probauit.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, EIdemq́ue illustrissimo Principi domino, D. Stanislao Turzo Olomutzensi episcopo & cætera. Beatus Rhenanus S P D.

VM OMNI HISTORIAE HOC VELVTI peculiare sit, ornatissime Præsul, vt etiam qualitercunque scripta lectorem tamen adficiat ac teneat, cum ob varietatem, quæ fastidium oboriri non sinit, tum ob ipsam rerum cognitionem, quam mire auet animus humanus, ac copiosissime exhibet historia, plusquam quoduis aliud scriptionis genus: & vulgo tam auide legantur hii, qui ethnicorum historias perscripserunt, è Latinis Liuius Patauinus, Salustius, Iustinus: è Græcis Thucydides, Dionysius Halicarnasseus, Xenophon, quod ego sanè non improbo: iure mirari quis possit, quur Autores ecclesiasticæ historiæ, quorum princeps est Eusebius ille Cæsariensis, non modo doctissimus, sed & eloquentissimus: ita apud nos neglecti iaceant, velut indigni qui habeantur in manibus, cũ nemo negare possit Eusebii lectionẽ plurimũ ei prodesse, qui iam aliquod iudicium sit nactus in sacris literis, & in re Christiana. An non est magni momenti cognoscere, quid post CHRISTVM ipsum in ecclesia sit actum ab Apostolis & Apostolicis viris, quorum non solum gesta nobis narrat, sed & monimenta scripta profert, quæ (ô calamitatem) nobis ex ingentibus illorum voluminibus sola supersunt, satis arguentia cuiusmodi fuerint illa, quæ maiorum negligentia perierunt? Ignoraturi sanè fueramus Egesippum, Iustinum, Dionysium Corinthiensem, Melitonem Sardensem, CL. Apollinarem Hieropolitanum, Dionysium Alexandrinum, & ipsum Irenæum (nam huius tantum quinque libri hodie extant, quod sciam, nondum excusi typis, cum multa scripserit) nisi hic nobis ex illorum libris fragmenta quædam adferret. Nam in hac sim opinione, vt putem etiam diuum Hieronymum ex magna parte Catalogum suum ex Eusebio concinnasse, vtvt habuerit Bibliothecam ex veterum monimentis instructam? siquidem hoc casu fieri non potest, vt non semel eadem ex vetustissimis citet, quæ Eusebius ante citarat. Præterea quis neget, si non necessarium, saltim pulchrum cognitu, scire quid insignes Christi martyres passi sunt, qua hilaritate, quáue constantia immania supplicia pertulerint, quid item Impp. & horum Præsides contra nostram religionem sint moliti, impedituri progressum Christianismi, nó solum edictis crudelissimis, sed & pœnis supra quàm dici potest, sæuis & infamibus. At hæc nos Eusebius docet, probæ fidei elogio, cum ab aliis, tum à magno Basilio laudatissimo & ipso viro, decenter exornatus, dum il-

 lum

lum ἀξιόπιστον vocat . Quo magis miror iudicium Gelaſii Pont . Roma . qui propemodum interdicere nobis voluerit lectione Euſebianæ hiſtoriæ, quam pulchre textam clamat Hieronymus , propterea quod inclyti illius Origenis pro Chriſtiana religione ſuſcepti labores , & pluſquam martyrium in ea narrantur . Scilicet Chriſtianus orbis hiſtorico ſuo Euſebio carere debebat , quod is Origenis virtutes prædicaſſet . Nam quod excuſati ab illo Origenis meminit, nos in iſta verſione nihil tale reperimus, niſi forte id omiſit Ruffinus . Quod autem eadem decima quin . d. paulo poſt legitur Hiſtoriam Euſebii Pamphili apocrypham eſſe , ab aliquo aſino adiectum eſt:niſi velimus dicere Gelaſium ſibiipſi contrarium, vt qui in eodem decreto improbet librum ante à ſe probatum , quod eſt valde inconueniens . Nec vero quicquam Euſebio obeſſe debet , vel quod Ariano dogmati pluſculum fauiſſe fertur, quàm par erat, cum in hoc opere nullam eius rei faciat mentionem : vel quod minutiora quædam nonnunquam recenſeat, quæ indigna videri poſſint illis, de quibus narrantur, quale eſt illud , quod à naſutis obiici ſolet de Chriſti literis ad Abgarum, & de adoleſcente quem Ioannes Euangeliſta ad meliorem frugem reuocauit , cum vtrobique fidem ſuam liberet Euſebius , alterum è Syrorum commentariis depromptum aſſerens , alterum è Clemente Alexandrino. Non perpendunt tales vbi argumentum aliquod explicandum deſumpſeris , eſſe ſatisfaciendum illi per omnia : & à fideli diligentique hiſtorico nihil omitti debere , maxime qui alienos commentarios ſequatur . Putant autem eruditi & in Hieronymi Vitis eſſe nonnulla , quæ ille facilius forſan ſcripſerit , quàm crediderit . Atque hoc ſanè modo compeſcendi ſunt importuni quidam miraculis ſemper obgannientes , vt ſciant veteres Chriſtianos ea fuiſſe in Chriſtum gratitudine & obſeruantia, vt quicquid vſpiam bonæ rei accideret,vel noxiæ auferretur, id cœleſti numini imputarét, per ſanctos viros velut organa quædam operanti . Sic morborum ac tempeſtatum depulſio,& exitialium beſtiarum amolitio apud illos cottidie miraculorum numerum augebant, & ſanctis hominibus venerationem conciliabant:quorum pia ſimplicitas magis Chriſtiana eſt,quàm quorundam curioſa vafricies,qui naturæ plurimum, diuinæ prouidentiæ minimum tribuunt.Id enim nos ſacræ literæ docent.Nec hoc dixerim,tam Euſebio patrocinaturus,quàm reliquis autoribus,quos huic adiunxi.Proinde ſuſpicabar operis deprauationem eſſe in cauſa,quo minus legeretur:verum deprehendi non tam hoc eſſe , quàm inſignem noſtrorum hominum ſocordiá. Nam (vt ingenue dicam) cum cœpiſſem typis excuſa cum manu ſcriptis conferre,non adeo multa comperi liberariorum errata. De interpretis diligentia iudicare citra Græcum codicem,impudẽs ſit: tametſi in aliis libris à ſe verſis parum laudis meruit Ruffinus , quod ex profeſſo non verba vel

ſenſum

ſenſum autoris, quem vertendum ſuſceperit, appendat, ſed vel minus vel pluſculum, tanquam Paraphraſtes, non velut interpres, pro ſua libidine plerunque referat. Id quod Nazianzeni orationes ab illo verſæ docent, & Ioſephi volumina. Optandum itaque fuerat Græcum adeſſe exemplar: ſed quando hoc haberi nequiuit, Latinis vetuſtis vſi fuimus. Quod autem Græci codicis præſidio loca aliquot reſtitui potuerint, vel hinc probauero: incidi nuperrime in σύνοψιν quandam τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας Grecam, quam cum euoluerem, occurrerunt forte fortuna Irenæi verba, quæ Euſebius Capite. κδ. libri quinti citat, de ieiuniorum diuerſitate, ſic Grece habentia, Οἱ μὲν γὰρ μίαν μόνην ἡμέραν ἐνήστευον, οἱ δὲ δύο οἱ δὲ καὶ πλείονας, οἱ δὲ τεσσαράκοντα ὥρας μόνας ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς ὥραν ἀντὶ ἡμέρας νηστεύοντες, hoc eſt, Hii enim vnum ſolum diem ieiunabant, illi vero duos, alii plureis, nonnulli quadraginta horas ſolas diurnas atque nocturnas, horam pro die ieiunantes. Qui locus aliter legitur in exemplaribus Latinis, Nec dubito idem alibi potuiſſe accidere. Proinde recte conſulerent piis ſtudiis Eccleſiaſtici proceres vrbis Romæ, ſi tales autores caſtigandos curarent, quando Romæ non ſolum doctorum virorum, ſed & vtriuſque linguæ vetuſtiſſimorum codicum mira copia eſt. Noſtra certe recognitio non prorſus inutilis cenſeri poterit, cum preterquam quod librum curioſiſſimum diſtinximus, & adnotatiunculis marginariis, quæ nonnunquam commentarioli vice eſſe poſſint, illuſtrauimus, etiam multa loca reſtituerimus, quæ ante corrupte legebantur. Porrò cum Euſebiana hiſtoria iam eſſet à typographis abſoluta, & nequaquam ad volumen iuſtum ſurgeret, viſus ſum ſtudioſis commodaturus, ſi Tripartitam quam vocant hiſtoriam Euſebianæ connecterem: non quod neſcirem Ruffini libros duos, quos Euſebio aſſuit, ex autoribus Tripartitæ deſumptos, & velut huius eſſe compendium: ſed quod viderem multo maximam partem ab illo dum breuitati conſulit, & inſigniora perſequitur, omiſſa. Sciebam vero opus id peſſime verſum ab indocto interprete. Sed longe vicit meam opinionem res ipſa. Nullus apud Latinos extat liber pari inſcitia vel ſocordia tractatus: nullus prodigioſioribus maculis contaminatus: peruerſionem dicas, non verſionem. Conduxerat olim (vt videtur) Caſſiodorus Senator in ſuo infelici ſeculo, quando cum Romano Imperio optimis ſimul literis profligatis, barbaries apud Italos non ſolum in Palatio, ſed etiam in ſcholis regnare cœpit, Epiphanium quendam literatorem Græcæ peritiam linguæ iactantem, vt Theodoritum, Sozomenum, & Socratem, treis autores Græcos, qui Eccleſiaſticā hiſtoriam à Conſtantino Aug. vſque ad iuniorem Theodoſium propriis quiſque libris ſeorſim conſcripſerant, latinitate donaret. Id vbi infeliciſſime preſtitiſſet vtrobiq;, vt qui linguam vtranq; ex æquo ignoraret, Caſſiodorus è tri-

bus illis vnam historiam contexuit. Quæ res operi, seu potius centoni, Tripartitæ dedit appellationem. Id autem magno mihi labore constitit: nam qui primo nolebam esse ingeniosus in alieno libro, dum tot solœcismis & barbarismis offendor, cogor vel inuitus quosdam insigniores ac intolerabiliores lapsus castigare. Hoc dum facio Οὐκ ἑκοντί, quid enim molestius esse possit? video vel emendando vel mutando nihil profici, nisi denuo quis interpretetur, ita misere vertit Epiphanius. Hoc autem absque exemplaribus Græcis fieri non poterat. Nec sufficiebat vnus Theodoriti Græcus codex, quem ex bibliotheca Ioannis Ragusini Cardinalis tt. s. Xysti, Prædicatores mihi commodato dederāt. Ex illo tamen multa passim sarsi. Nec enim aliud in causa fuisse video, cur ita sit hoc opus, non modo neglectum, sed etiam contemptum, quàm quod modis omnibus miserrime fuerit acceptum, primum ab interprete, deinde à typographis. Etenim multa sunt in his libris, quæ scire multum profuerit, & ex quibus lector non omnino imprudens colligere possit, quid in similibus rebus vel faciendum vel vitandum. Arianum dissidium nusquam exactius depictū est, videlicet ex quàm leuibus initiis ad quantam orbis perniciem exarserit. Quod dum legimus, etiam atque etiam cogitandum, ne per nostras contentiones nimium pertinaceis, simili aliquando malo inuoluamur. Poterat Arianæ discordiæ primo occurri, longius progresso certamine, quantum vtrinque sanguinis effusum est? Verissime autem dixit Plautus, Feliciter sapere, qui alieno periculo sapiant. Porrò non videbam cui iustius hunc meum laborem consecrarem, quàm tuæ celsitudini Stanislae præsul eximie, qui me post Tertulliani inscriptionem anno superiori non solum humanissimis literis salutaris, verumetiam munere donaris vere Principali, patera videlicet, antiquis Romanorum nomismatis adfabre exornato. Vnde merito ingratus cēseri debebam, si non adnitar, vt tanti Principis liberalitati lucubratiunculis meis quà licet respondeam, & paratissimi animi obsequia declarem. Conueniebat autem vt eloquētissimi doctissimique Episcopi opus à me recognitum, ad Præsulem modis omnibus insignem, ac literarum literatorumque patronum vnicum mitteretur. Bene Valeat R. T. D. Basileæ VIII Calendas Septembris. Anno. M. D. XXIII.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

ON desunt fortassis hodie qui non perinde fidem tribuant omnibus, quæ in historiis nostræ religionis alicubi referuntur, propterea quod multi veterum omnia persequi voluerint etiã vulgo iactata creditaq;, præsertim quoties de miraculis incidit sermo. Vbi iudicium profecto sanctissimorum hominũ nonnunquam desideres & demireris consilium. Verum si quid occurrat tale, non sunt idcirco reiicienda cætera, & ex vno aliquo loco cunctorũ facienda æstimatio, quorum alioqui fidem quũ narrationis consensus tum rerum series lectoribus approbat. Id forte nusquam frequentius accidit, quàm in Eremitarũ & diuorum vitis, vbi docendi gratia plurimum sibi indulsit antiquitas, dũ perfectissimam vitæ formulam legenti delineat. Itaq; quo nos maiorem sacris istis historiis fidem conciliaremus παρὰ τοῖς δυσπίστοις, etiam ex ethnico scriptore testimonia rerum quarundam apposuimus.

Habes apud Eusebium libro x. de exilio Athanasii Alexandrini & Liberii Pontificis Romani. Eandẽ rem commemorat Cẽto historiarũ, quam vulgo Tripartitam appellant, lib. v. pluribus verbis. Ammianus vero Marcellinus qui sub Iuliano Aug. stipẽdia fecit militaribus honoribus summis perfunctus, idem clarissime explicat his verbis lib. xv. Hoc, inquit, administrante Leontio, Liberius Christianæ legis Antistes à Cõstantio ad Comitatum mitti præceptus est, tanquam Imperatoris iussu & plurimorũ scitis per consortium decretis obsistens, in re, quam breui textu percurram. Athanasium episcopũ eo tempore apud Alexandriam vltra professionem se efferentem, sciscitariq; conatum externa (vt prodidere rumores) adsidui coetus in vnum quæsiti, eiusdem loci multorum Synodus (vt appellant) remouit à sacramento quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortiũ fidẽ, quæ vel Augurales prætenderent alites scientissime callens, aliquoties prędixisse futura. Super his intẽdebantur ei alia quoq; à proposito legis abhorrẽtia, cui præsidebat. Hunc per subscriptionem abiicere sede sacerdotali paria sentiẽs cęteris, iubente Principe, Liberius monitus perseueranter retinebatur. Nec visum hominem nec auditũ, damnare, nephas vltimum sæpe exclamãs, aperte scilicet recalcitrãs Imperatoris arbitrio. Id enim ille Athanasio semper infestus licet sciret impletum, tamen autoritate qua potiores æternæ vrbis episcopi. firmari desiderio nitebatur ardenti, Quo nõ impetrato, Liberius ægre populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari. Hęc Marcellinus.

Decreta Synodalia

Synodus

Autoritas Romanorum Pontificum

De Georgio Cappadoce siue Cilice qui exulante Athanasio Alexandrinam ecclesiam occuparat Arianæ fauens impietati, multa narrat histo-

ria Tripartita. Sed Ammianus Marcellinus libro xxii.suis,quod aiunt,coloribus eundem Georgium graphicè depingit.Alexandrini ,inquit, Artemiū comperto interitu, quē verebātur ne cum potestate reuersus (id enim minatus est)multos læderet vt offensus,iram in Georgiū verterūt episcopum,vipereis(vt ita dixerim)morsibus ab eo sæpius adpetiti.Is in fullonia natus(sic enim nos castigauimus) vt ferebatur apud Epiphaniā Ciliciæ oppidum,auctusq; in damna complurium cōtraq; vtilitatem rei communis (sic enim legēdum videtur)Episcopus Alexandreię est ordinatus, in ciuitate quæ suopte motu etiam vbi causę non suppetunt, seditionibus crebris agitatur & turbulētis,vt oraculorū quoq; loquitur fides.His efferatis hominum mētibus Georgius quoq; ipse graue accesserat incentiuū apud patulas aures Cōstātii,multos exinde causans,vt eius recalcitrantes imperiis, Professionisq; suę oblitus,quę nihil nisi iustum suadet & lene , ad delatorum ausa feralia desciscebat.Et inter cętera dicebatur id quoq; maligne docuisse Constantium,quod in vrbe prędicta ędificia cuncta solo cohærentia,à conditore Alexandro magnitudine impēsarū publicarum extructa, emolumentis ærarii proficere dicunt ex iure. Ad hęc mala id quoq; addiderat,vnde paulo post eius est in exitium pręceps (forte legendum,datus est in exitium pręceps.)Reuersus ex comitatu Principis,quū transiret per speciosum Genii templum,multitudine stipatus ex more, flexis ad ædem ipsam luminibusQuamdiu,inquit,sepulchrū hoc stabit? Quo audito, velut fulmine multi percussi,metuētes ne illud quoq; tentaret euertere,quicquid poterant in eius perniciem clandestinis concitabant.Ecce aūt repēte perlato lętabili nūcio indicante extinctum Artemium , plebs omnis elata gaudio insperato,vocibus horrendis infrendens,Georgium petit,raptūq; diuersis multandi generibus,proterens & conculcans diuaricatis pedibus. Cumq; eo diaconus,Monetę præpositus , & Diodorus quidam veluti comes,iniectis per crura funibus simul exanimati sunt , Ille quod Aram in Moneta quam regebat,recens locatā euertit , Alter quod dum ędificandę pręesset ecclesię,cirros puerorum licentius detondebat,id quoq; ad eorum cultum existimās pertinere . Quo non contenta multitudo immanis, dilaniata cadauera peremptorum Camelis imposita,vexit ad lacus : iisdemq; subito igne crematis,cineres proiecit in mare:Id metuens clamabat,ne collectis supremis,ędes illis extruerentur vt reliquis,qui deuiare à religiōe cōpulsi,pertulere cruciabiles pœnas adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi,& nunc Martyres appellantur. Poterātq; miserandi homines ad crudele supplicium ducti , Christianorum adiumento defendi.ni Georgii odio omnes indiscretè flagrassent.Hactenus ille.

Georgius Alexandrinus Alexandrini seditiosi, & in paganismo pertinaces

Professio Christiana

Georgius Alexā.ob destructionē tēplorum & idolorum euersionem misere excruciatus Diodorus

Martyres

Difficile creditu fortassis sit apud quosdam quod cum Hierosolymitanum

num templum Iuliani Aug. iussu reparari cœpisset, globi flammarũ è fundamentis eruperint, quemadmodum Ruffinus in Eusebii appendice narrat, & Theodoritus in tripartita, ni idem prodidisset Marcellinus in initio xxiii libri de Iuliano Aug. sic scribens: imperiiq; sui, inquit, memoriã magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolymam templũ, quod post multa & interneciua certamina obsidente Vespasiano, postea à Tito ægre est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis. Negociũq; maturandũ Alipio dederat Antiochensi, qui olim Britannias procurauerat præfectus. Quum itaq; rei eidẽ fortiter instaret Alipius, iuuaretq; prouinciæ Rector, metuendi globi flammarum propè fundamenta crebris adsultibus erumpentes, fecere locum exustis aliquotiens operantibus inaccessum. Hocq; modo elemento destinatius (forte melius obstinatius leges) repellente, cessauit inceptum.

Sed & in aliis quibusdam sacræ historiæ subscribit Marcellinus. Verum hoc loco sufficit hæc indicasse.

EVSEBII CAESARIENSIS VITA EX D. Hieronymi Catalogo de viris illustribus.

Eusebius, Cęsareę Palæstinæ episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecę diuinę cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, ædidit infinita volumina, de quibus hęc sunt.

Εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc est, Euangelicę demonstrationis, Libri XX

Εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc est, Euangelicę pręparationis, Libri XV

Θεοφανείας, hoc est, diuinę apparationis, Libri V

Eccclesiasticæ historię, Libri X

Chronicorum canonum omnimoda historia, &

Eorum ἐπιτομή. Et

De Euangeliorum diaphonia.

In Esaiam, Libri X. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, vt quidam putant, Libri XXX. De quibus ad me viginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber vnus.

Ἀπολογίας, pro Origene, Libri VI

De vita Pamphili, Libri I I I

De martyribus alia opuscula. Et

In centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi cõmentarii, Et multa alia. Floruit maxime sub Constantino imperatore & Constantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

DE THEODORITO.

Theodoritus Cyri fuit episcopus, quam Stephanus κύρου πόλιν appellat, Vocant illam Persæ Cyrecbatam, & sita est in extremis Persiæ finibus. Meminit eius in quinto libro, cum inquit, κύρου δὲ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας. Scripsit ecclesiasticæ historiæ libros quinq;, quos Græci nunc λόγους, nũc τόμους vocãt. Præterea opus quod inscripsit De curatione Græcarum affectionum, versum superioribus annis, à Zenobio Acciaiolo Florentino ordinis Prædica torum. Meminit ipse passim in historia sua de aliis quoq; libris à se conscri ptis, vt responsionum ad Magos Persarum, & Historiæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat se versatum in actionibus forensibus apud Constantinopolim, cum Aquilini sodalis sui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum suorum, & aui sui, quem ad Christum conuersum refert in agro Gazensi, cum fuisset patre ethnico prognatus, tribuens illi sacrarum literarum peritiam. Scripsit autem historiam nouem tomis sectã, ad Theodosium iuniorem, exorsus à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæss. vsque ad septimumdecimum Theodosii iunioris. Extat autem huius historiæ volumen Græcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE.

Et hic Cõstantinopolitanus fuit, discipulus Helladii & Ammonii Grãmaticorum. Scripsit historiam ad preces Theodori Sozomenicæ simillimam, quantum ad tempus attinet.

RVFFINVS CHROMATIO S.

ERITOTVM dicunt esse medicorũ,vbi imminere vrbibus vel regionibus generaleis viderint morbos,prouidere aliquod medicaměti vel poculi genus,quo pręmuniti homines ab imminěti defendantur exitio.Quod tu quoq; venerãde pater Chromati medicinæ exequens genus, tempore quo direptis Italię claustris ab Alarico duce Gothorum,se pestifer morbus infudit,et agros,armenta, viros,longe lateque vastauit, populis tibi à deo commissis feralis exitii aliquod remedium quærens, per quod ęgrę mětes ab ingruentis mali contagione subtractę, melioribus occupatę studiis tenerẽtur,iniungis mihi,vt Ecclesiasticam historiam, quam vir eruditissimus Eusebius Cęsariensis Gręco sermone conscripsit,in Latinum vertam,cuius lectione animus audientium vinctus,dum notitiam rerum gestarum auidius petit,obliuionem quodammodo malorum quę gererentur acciperet.A quo ego opere cum excusare me vellem, vtpote inferior & impar,& qui in tã multis annis vsum Latini sermonis amiserim, consideraui quòd non absque aliquo Apostolicę institutionis ordine nobis ista pręciperes. Nam & cum dominus aliquando esurientibus in deserto auditorum turbis, dixisset ad Apostolos, Date eis vos manducare, Philippus vnus ex Apostolis intelligens eo magis splendescere diuinę virtutis insignia, si minimorum quorumque ministeriis explerentur,nõ protulit panes Apostolicę reconditos peræ,sed puerulum adesse dicit,habentem quinque panes & duos pisces.Quem verecũde excusans,adiecit, Sed hęc quid sunt inter tantos?quo magis in angustiis opibus & desperatis clara fieret diuina potentia. Sciens ergo ex illis te quoque descendere discipulis, recordatus quod Philippi fortassis exemplo,vbi pascendi turbas tempus vidisti,puerulum subrogaueris· qui panes quidem quinque sicut acceperat,duplicatos adhiberet:ad explendum tamen euangelicum sacramentum,proprio labore captos adderet etiam pisciculos duos: aggressus sum exequi vt potui,quod pręceperas, certus quod excusabit imperitię nostrę culpas pręcipientis autoritas.Sciendum tamen est, quòd decimus liber huius operis in Gręco,quoniam perparum habebat in rebus gestis, per reliqua omnia in episcoporum Panegyricis tractatibus nihil ad scientiam rerum conferentibus occupatus,omissis quę videbantur superflua,historię si quid habuit,nono coniunximus libro: & in ipso Eusebii narrationis dedi

mus

Alaricus

Math. 14 Marci 6 Lucæ. 9

Decimus Eusebii l Græco

mus finem. Decimum vero & vndecimum librum nos conſcripſimus, partim ex maiorum traditionibus, pattim ex his quæ noſtra iam memoria cõprehenderat, & eos, velut duos piſciculos ſupraſcriptis panibus addidimus. Quos ſi tu probaueris vel benedixeris, pro certo confidam quòd ſufficient turbis. Continet autẽ idẽ omne opus res in eccleſia geſtas à Saluatoris aſcenſione, & deinceps. Noſtri vero duo libelli à temporibus Conſtantini poſt perſecutionem, vſque ad obitum Theodoſii Auguſti.

INDEX HISTORIARVM AC MATERIARUM exactius terfiusque à Ioban ne Benedicto theologo quā antea concinnatus.

A

B

C

L

M

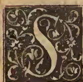
T

Finis Tabulæ.

A EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS EPISCOPI ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBER PRIMVS,

Ruffino Aquileiensi interprete.

PROOEMIVM.

VCCESSIONES sanctorũ apostolorũ, & tempora quæ à Saluatore nostro ad nos vsq; decursa sunt, quæq;& qualia in his erga Ecclesiæ statũ gesta sunt: qui etiam insignes viri in locis maxime celeberrimis, Ecclesiis præfuerunt: vel qui singulis quibusque temporibus seu scribendo, seu docendo verbum dei nobiliter adstruxere: quiqué etiam vel quanti, vel quando noua contra religionem dogmata proferentes ad profundum erroris studio contentionis delapsi, falsæ scientiæ autores præceptoresqué professi sunt, passim velut lupi graues gregem Christi lacerantes: nec non & ea mala, quæ Iudæorum gentem pro insidiis, quas aduersus saluatorem moliti sunt, vastauerunt: quibus etiam modis, & quoties, quibusúe temporibus doctrina Christi & sermo diuinus à Gentilibus impugnatus est: quantiqué his tempestatibus vsque ad B supplíciorum patientiam, & profusionem sanguinis pro verbi dei veritate certarunt, sed & martyria nostris suscepta temporibus, atque in his domini & saluatoris nostri erga singulos quosque vnicum clementissimumqué subsidium, scribere mihi volenti non aliunde sumendum videtur exordium, quàm ab ipsa domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI præsentia corporali. Sed mihi quæso veniam dari. Confiteor nanq; quod in hoc opere viribus nostris maiora tentamus, vt & fideliter, & integre, quæ sunt gesta, narremus. & rudem, ac nulli ferè nostrorum digressam viam huiuscemodi itineris, primi audeamus incedere. Et licet deum ducem futurum, dominiq; saluatoris nostri certus sim nobis affutura suffragia, hominum tamen nulla, quibus possimus inniti, conspicimus præcessisse vestigia, nisi quod sparsim singulorum quorumque temporum, seu rerum gestarum, ad nos vsque indicia ac monumenta transmissa sunt: è quibus quædam nobis luminum faces, velut in obscuro positis, eminus accéduntur: & tanquam à sublimi specula, quà nos gressum tendere oporteat ac viam verbi absque errore dirigere, eorum vocibus admonemur. Quæcunque ergo proposito operi conuenire credidimus, ex his quæ illi sparsim memorauerát eligentes, ac veluti è rationalibus campis doctorum flosculos decerpêtes, historica narratione in vnum corpus redigere & coag-

mentare tentauimus: satis abundeq; gratum putantes, & si non omnium, A nobilissimorum certe saluatoris nostri Apostolorũ successiones celebrioribus quibusq; Ecclesiis traditas in vnum colligere, atque in ordinem modumq; digerere. Opus autem mihi per necessarium videor assumpsisse, eo magis, quod (vt superius dixi) neminem Ecclesiasticum duntaxat scriptorem, ad hãc partem narrationis animum adiecisse comperio. In quo illud etiam spero, quod & vtilitatis plurimum ex rerum gestarũ cognitione studiosis quibusque noster hic conferat labor. Quamuis iam de his ipsis nonnulla etiam in Chronicis, id est, in eo opere, quod de temporũ ratione conscripsimus, breuiter succinctéq; perstrinxerim, plenius tamen in præsenti opere singulorum narrationem aperire tẽtabimus. Incipiet ergo mihi sermo ab ipso domino, sicut promisimus, Christo. Verum quia Christianorum res gestas scribere proponimus, cõsequens videtur vti prius, vel vnde hoc genus hominum ducat exordium, vel quid nominis ipsius contineat ratio, ex cuius gens ista vel populus appellatione censetur, repetentes paulo altius exponamus.

Eusebij chronicum opus à Hieronymo latine versũ.

Quod deus & dominus, & creator omnium, ac dispensator vniuersorũ ipse sit, secũdũ ea, quæ in lege & prophetis scripta sunt. Cap. I.

IGitur quoniam CHRISTVS duplici ex modo cõstat, & diuina in eo pariter atq; humana natura plenitudinem tenet: caput in eo diuina substantia, pedes humana, quam pro nostra salute suscepit, habeantur: & ita B demum perfectius nobis narratio dirigitur, si à capite, id est, à diuinitatis eius verbo sumamus exordium: per quod Christianorum, quæ gens nouellæ appellationis creditur, antiquitas & nobilitas pariter ostenditur. Genus ergo Christi, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre ac pandere, nullus sermo sufficiet. Siquidem etiam diuinum de eo ita pronuntiat oraculum, dicens: Generationem eius quis enarrabit? Sed & alibi cœlestibus nihilo minus de eo vocibus ita refertur: Quia nemo nouit filium, nisi pater: sed neq; patrem quis nouit, nisi filius. Solus ergo ille qui genuit, nosse dicitur filium pater. Et sine dubio exclusit cæteros à discutiẽda noticia, qui ad vnum solum patrem filii sciẽtiam reuocauit. Hic ergo in his voluminibus, quæ diuino spiritu cõscripta + credũtur, lux æterna, & ãte mũdi initiũ semper fuisse prędicatur: sapientia quoq; substantialis, & verbum viuum in principio apud patrem, & deus verbũ substitisse narratur. Quis ergo poterit eum, qui ante omnem creaturã visibilem atq; inuisibilẽ semper fuisse, & initio iam fuisse ex ipso patre natus, & cum patre sempiternus extitisse describitur, sermone comprehendere? Quis omnium cœlestium, immortalium, diuinarumqué virtutum dominum & ducem ac principem cœlestis militiæ, & magni consilii angelum, voluntatis paternæ efficaciam, quem cum patre omnia quæ sunt, creasse & condidisse constat,

Christus.

Esa. 53. c.
Math. 11. d.

Aliás noscuntur.

Esa. 9. b.

vt verum

A vt verum filium & vnigenitum, & omnium quæ creata sunt, dominum & regẽ ac dominatorẽ paterna virtute & potestate cũcta moderãtem, verbis explicet? nisi quod ad intelligentiam plenitudinis eius, & per secretiora & mystica diuinorũ voluminum informamur eloquia. Ioãnes denique spiritu dei repletus: In principio, inquit, erat verbũ, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud deũ, oĩa per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Sed & Moyses, maximus & vetustissimus prophetarũ, multis ante seculis hæc eadẽ protestatur, cũ cœlitus inspiratus, originem mundi, & rerũ initia de eo plenius aperiret, cõditorem omniũ patrẽ cũ filio, mysticis ac sacratis designat eloquiis. Ait nãq;. Et dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Sed & Dauid, antiquissimus prophetarũ etiam ipse, licet Moyse posterior, dicit: Verbo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et alio idem nihilo minus designat oraculo de deo, dicens: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. In quibus euidenter mandãtis personã patris, & filii operãtis expressit. Cum igitur his & aliis quàm plurimis vocibus sparsim per diuina volumina creator omnium cũ patre filius declaretur, superest vt de his quæ post conditionem mundi pro hominis dispensatione transegit, quàm possumus breuiter perstringamus. Multis siquidem & antea pietate prędítis viris astitisse, & docuisse, quę ad cultum diuinum pertinere videbãtur, ostenditur. Sed euidentius & familiarius Abrahæ atque eius familiæ, quantum fas erat deũ hominibus, innotuisse describitur, & velut præceptor quidã ac monitor, illius extitisse prosapiæ refertur. Deniq; in diuinis oraculis scriptũ est: Quia apparuit deus Abrahę tãquam cõmunis aliquis homo sedẽti ad ilicem Mambræ. At ille exurgens, cum hominem videret, adorat vt deum, & veneratur vt dominum. Sed & proprię vocis professione pręsentiam se testatur non ignorare diuinã, dicens: Dominator domine, qui iudicas omnem terrã, nõne facies iudiciũ? Quæ vtiq; omnia nõ ad patrem, sed ad filiũ referenda, posterioris in carne ratio dispensationis plenius expleta designat. Et item propheta Dauid dicit de deo: Misit verbum suũ & sanauit eos: & liberauit eos de corruptionibus eorum. Sed adhuc euidentius per Moysen, de eo quod dominus sit ipse cum domino, diuina testantur eloquia, cũ dicit: Pluit dominus super Sodomã & Gomorrã sulphur & ignem à domino. Eundemq; cum apparuisset Iacob, esse deũ eadem scriptura designat, cum diceret ad Iacob: Iã non vocabitur nomen tuũ Iacob, sed Israel erit nomẽ tuũ, quia inualuisti cum deo. Et paulo post dicit. Et vocauit, inquit, Iacob nomen loci illius, visio dei, dicens: Vidi enim dominũ facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Neq; enim fas est de aliquo angelorũ vel cœlestiũ virtutũ ista sentire. Nullũ enim illorũ, si quãdo mortalibus ex cœlesti præcipiũtur adesse

B

Ioãnes Euangelista. Ioan. 1. a
Moyses. Cum filio creator pater. Gene. 1. d
Dauid. Psalm. 32. b. Psal. 148. a
Abraham
Gene. 18. a
Psal. 106. b
Gene. 19. e
Iacob. Gene. 32. f
Gene. 32. g

mandato, dominum vel deum diuinus sermo commemorat. Hic etiam Iesu successori Moysi cum astitisset, percõtanti ei quis esset, respõsis euidentissimis designauit, dicens: Princeps militiæ virtutum domini ego sum. Cumq; his auditis adorasset famulus vt decebat: Solue, inquit ad eũ, corrigiam calciamẽti tui. locus enim in quo tu stas, terra sancta est. In quo cõsideranda est præceptorũ similitudo, quoniã non erat hic alius ab eo qui dixerat ad Moysen de rubo ignis, dicens: Ne appropies huc, solue calciamẽta de pedibus tuis, locus enim in quo tu stas, terra sancta est. Et addidit, dicens: Ego sum deus patrũ tuorum, deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob. Claruit igitur ex his oĩbus, quod verbũ dei, & deus, dominus, & creator omnium cũe patr filius designatus est. Nunc vero etiã illud videamus quõ sapientiam se dei substantialiter existere, idem ipse in diuinis ostendat oraculis, per Salomonem, hęc de semetipsa sapientia mysticis vocibus prodens: Ego sapientia in altissimis habitaui, cõsiliũ, & scientiã, & sensum inuocaui: Per me reges regnant, & potentes per me scribunt iustitiã: Per me proceres magnificãtur, & tyranni per me obtinẽt terrã. Et post aliquãta iterũ dicit: Dominus creauit me initio viarũ suarũ, in opera sua ante seculum fundauit me. In initio priusquam terram faceret, antequam prodirent fõtes aquarũ, priusquam mõtes fundarentur, ante oẽs aũt colles genuit me. Quando præparabat cœlos, aderã ei: & quando firmos ponebat fontes sub cœlo, cum ipso eram cõponens omnia. Ego eram cui adgaudebat quotidie. Lætabar autẽ coram ipso in omni tempore, quando lætabatur orbe perfecto. Ex quibus omnibus fuisse ab initio, imò & ante omne quod dici potest initiũ, ab ipso patre progenitam sapientiam cõstat. Quid autem causæ fuerit, quod non omnibus passim, sicut nunc, etiam antea innotuerit, & ad omnes eius fides ac scientia peruenerit, exponemus.

Iosu.5.d — Exo.3.b — Filius patri coæternus — Prou.8.b — Prouer.8.c — A — B

Nõdum capere poterat perfectam sapientiæ CHRISTI doctrinam rudis adhuc mundus, & peritię totius ignarus, denique statim in initiis adhuc, cum hi qui primi creati fuerant hoĩes, in beatitudine degere mandato dei negligentia corrupto, in hanc vitam mortalẽ & fragilitati obnoxiã deciderũt, ac terrę huius diuina maledictione damnatę habitaculum pro paradisi deliciis commutarunt. Iam vero qui ex huiuscemodi genitoribus per orbem terræ diffusi sunt, ferino magis ac beluino ritu oberrantes, non vrbes ad honestatem, nõ leges ad vitæ iustitiam tenuere. Artiũ vero disciplinarumq; apud eos, & totius philosophię, ne ipsum quidem nomen habebatur, sed agrestes quidem & vagi, per deserta nullis sedibus vagabãtur Si qua vero in ipsis boni semina naturaliter clementia inoleuerant cõditoris, hęc inculta & incondita relinquentes, magis ad vsum malitiæ, quò via humani itineris procliuius vergit, cõferebãt. Ex quo accidit, vt nefariis sceleribus inter semetipsos agentes, nũc corrũperentur, nunc etiam interimerentur

Adam & Fuæ è paradiso eiiciuntur — Gene.3.d — Homines brutescunt

A rentur ab inuicem, vsquequo procedéte immanitate etiam deuorarentur alterutrum. Hinc illę quæ mũdo sceleris fabulas reliquerũt, Theomachiæ & Gigãtomachiæ exortæ sunt: donec nefariis ausis vltio diuina nũc inũdatione diluuii, nũc etiam populatione ignei imbris obsisteret, & immanitatem scelerum pęnarum varietate comprimeret. Verum quoniã creatori suo humanum genus malitiæ morbo & cõtagione corruptum, emendandum videbatur potiusquam delendum, miseratus tunc obscuratas per nequitiã mẽtes, & tenebris cęcitatis obstructas, ille ipse qui in principio erat apud deum deus verbum, & sapientia patris, nũc angelorum ac ministrarum virtutũ legatiõibus vtitur, nunc etiã ineffabili dignatione ipse adest, & rarum sicubi quem dei ac iustitię memorẽ repperit, diuinis reuelationibus, monitis salubrioribus, instructione, qua deum decebat, reformare ac reuocare de tenebris humanũ nititur genus, non in alia quã hominis specie, qua solum homines doceri aliquid & instrui ac iuuari possunt: donec paulatim gentem integram, quę Hebræorum appellabatur, ad sui cultum venerationemq; conuertit. Quibus etiam vtpote adhuc rudibus & contagione vitæ prioris infectis, per Moysen prophetã typos & adumbrationem diuini cultus, per sabbata quædam mystica, & circuncisionẽ corporis, altius aliquid in spiritu significantẽ, cęteraq; huiuscemodi pręcepta legalia velut elementa sacratioris olim futurę eruditionis impresit. Quę tamen lex cum velut initium quoddam luminis mundo huic obfulsisset, & odoris sui fragrantia mare ac terras lõge lateq; complesset, atq; ex ipsa diuersis in orbis partibus nidorẽ quendam prudentiores quiq; capientes, legislatores vel philosophi, modesta quæq; & verecundiora pręcepta, atque honestatis & iustitiæ conscia, auditoribus suis paulatim tradere atque insinuare cœpissent, & agrestes ac feros hominũ mores ad decora atq; honesta instituta reuocare: tunc amicitiis coire inter se viros, & cõcordię subire fœdera docuerunt: tunc iuuare se inuicem homines, & vsum rerum discũt habere communem: donec instituti prudentioris docilis humana mẽs & societatis ad inuicẽ patiens redderetur, vt huiuscemodi cõsuetudinis prælusiõe pręmissa, apti iam & parati etiã ad diuina fierent instituta, patrisq; omniũ dei scientiæ capaces existerent. In quo ipse iterũ omnium virtutum magister, ipse sermo ac ratio, & verbũ ac sapientia dei, ipse qui initio cum patre creauerat hominem, ipse inquam, humanæ quoq; naturæ assumpta substãtia, & specie formę seruilis indutus, in nullo penitus ab eo quod nos sumus differẽs, tempore quo Romani imperii regnũ nobilius latiusq; cõsurgere ipse præstiterat, ingressus hunc mundum communi quidem nobiscum nascendi aditu, sed nullo autore patefacto ea egit & pertulit, quę de eo futura prophetæ prædixerant. Viri enim diuinitus inspirati, hominem qui simul esset & deus, aduentare huic mundo, & doctorem omnium gentium

Marginalia: Theomachiæ Gigantomachiæ. Gene. 7. e — Per filium reuocatur humanum gen' ad deum — Hebræi — Ceremonię veteris legis — B Vetus lex, preparatio ad nouam — Prophetæ

tium paternę pietatis ac religionis futurũ, sacrosanctis oraculis cecinerũt. A
Sed & mortis modũ quo de hac vita discederet, vtq; rursum insitato mo
re ad viuentes repedaret à mortuis, & post hoc cælũ adiret vnde descende
rat, atq; in deũ rediret. De quibus quamuis euidenter quamplurimi signi
Dan. 7 ficauerint prophetarũ, tamen vnius indiciũ, Danielis scilicet, quantũ bre-
uitatis necessitas indulget, adhibebo. Dicit ergo de eo ita: Videbã, & ecce
sedes positę erant, & vetustus dierum sedebat, & vestimenta eius sicut nix
alba, & capilli capitis eius sicut lana munda, thronus eius flãma ignis, rotę
eius ignis adurens. Fluuius igneus præcurrebat ante eum. Iudiciũ positũ
est, & libri aperti sunt. Et post hęc videbam, & ecce cũ nubibus cęli tanquã
filius hominis veniebat, & peruenit vsq; ad vetustũ dierum, & in cõspectu
eius prolatus est, & datus est ei principatus, & honor, & regnum, & omnes
populi, tribus, & linguę ipsi seruient. Potestas eius potestas æterna, quę nõ
transiet, & regnum eius non corrumpetur. Hæc omnia manifestissime de
Filius hominis nullo alio, nisi de saluatore nostro, qui erat in pricipio apud deũ deus ver
bum, dicta intelligũtur. Filius etenim hominis, propter hoc quod in nouis
simis tẽporibus in carne natus est, dicitur. De quibus latius si quis scire de
siderat, in suis locis assertiões horũ digessimus. Nomẽ aũt hoc (vt diximus)
Christi, quomodo etiam per prophetas olim fuerit adũbratũ, tempus est
edocere. Primus ipse Moyses, volens ostẽdere, quid veneratiõis i se nomẽ
Christi & mysterii contineret, cum iuberetur typos & imagines sacramẽ B
torũ cęlestiũ, sicut ei in mõte fuerat ostensum, in lege describere: cũq; titũ
cõstituendi pontificis traderet, quantũ mortalem docere fas erat: eũ, quem
supra omnes homines, vt esset honore & meritis, decernebat, per vnguẽti
CHRISTVS Exo. 30.c cuiusdam mystici sacramenta Christũ nominauit: quo per hoc discerẽt hi
qui per legẽ instituebãtur, quia qui supra omnes homines honore & reue-
rentia habendus est, Christus nominatur. Sed & idẽ Moyses lõge per dei
spũm præuidens, qui sibi præpararetur successor, & prænoscens quod is
qui post se regnũ susciperet, maioris sacramenti minister existeret, Iesũ co
gnominauit eũ, qui prius Auses parentũ fuerat appellatiõe vocitatus, sciẽs
quod in huius vocabuli sacramẽto cuiusdã maioris gloriæ rex, quã morta
IESVS lis natura recipit, poneretur. Ita igitur per gemina hęc appellatiõis idicia, ĩ
altero põtificatus, in altero regalis formæ exprimuntur insignia. Et Iesus
Christus, tãquã qui rex & pontifex esset, pariter nõiatur, vt neq; in eo ali
quid quod ad religionẽ, neq; quod ad ptãtem pertinet, deesse populus per
præcedentia sacramenta mystice institutus agnosceret. Vnde & prophetæ
acti diuino spũ, simul & ĩpietatem Iudęorum, & gentilium in eo pręuide
bant salutẽ. Et tale aliquid vnus ex ipsis, cui Hieremias nomen est, pręcine
bat: Spũs, inquit, vultus nostri, Christus dominus cõprehensus est in cor-
Tren. 4.d ruptionibus nostris, cui diximus: In vmbra eius viuemus in gentibus. Sed

A & Dauid magnificus vates, hæc de eodem memorat: Quare fremuerũt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominũ, & aduersus Christum eius. Et paulo post ait ex persona ipsius Christi: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me & dabo tibi gentes hęreditatem tuã & possessionem tuam terminos terræ. Non solum autem pótifices vnguento chrismatis apud Hebræos cósecrabantur, verum & reges. Qui & ipsi, quoniam diuinitatis nũtu per prophetas sacrato quodam chrismate delibuti, sortiebantur sceptra regalia, imaginarii licet, tamen etiã ipsi Christi appellabantur, quod scilicet etiam in ipsis cœlestis regis imago ac species seruaretur. Sed & in prophetarũ ordine inuenimus nónullos simili modo vnguento chrismatis consecratos, ministerium diuinis eloquiis præbuisse, & gnaros redditos futurorum. Ex quibus oĩbus constat, quod filius dei & verbum ac sapientia patris, quia verus rex est omnium seculorum, & quia verus pontifex est futurorum bonorum, & quia verus propheta est, quippe qui inspiret & repleat prophetas, ideo verè & Christus nominatus est: cuius nominis per eos quos supra enumerauimus, pótifices, prophetas, & reges, typus & imago pręcesserat. Verũ illi, quoniã (vt diximus) ad breue tempus vitæ huius, Christi appellabantur, ad solam veri Christi imaginem cóseruandã, quamuis cópositione quadã mystica cósecrati olei, tamen huius quæ inter

B nos haberi solet materiæ ac liquoris, perungebantur. Verus aũt hic qui de cœlis venerat, & cui oĩa quæ præcedebant, gesta fuerant, Christus non humanis opibus quæsita sumit vnguenta, sed nouo ac singulari modo paterno spiritu infusus & vnctus Christus efficitur, sicut multis ante seculis de eo vates Esaias prædixerat ex persona ipsius Christi, dicens: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, prędicare captiuis remissionem, & cęcis visum. Nec solus Esaias diuinis hęc prædixit oraculis, sed & Dauid similiter inspiratus, testatur de Christo, dicens ad ipsum Christum: Sedes tua deus in seculum seculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitaté, propterea vnxit te deus deus tuus oleo lęticię prę participibus tuis. In quibus verbis primo quidem eum euidenter deum designat. Secundo vero per æquitatis virgã, sceptrum in eo regale commemorat. Post vero etiã qualiter Christus effectus sit indicat dicens, quod vnctus sit deus à deo, nó oleo cómuni, sed oleo lęticiæ, nec sicut participes sui, id est, illi qui in imagine pręcesserũt, sed prę participibus suis. Oleo vero lęticię in sacris voluminibus intellectu mystico spiritus sanctus designatur. Sed & de pontificatu eius idé Dauid alio in loco, tale aliquid arcanis signat eloquiis, tanquã ex persona patris de filio pronũciãtis: De ventre, inquit, ante luciferũ genui te. Iurauit dominus & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Hic aũt

Psal. 2. — Reges, Christi dicti — Christus filius dei — Esa. 61. a. — Filius dei quo modo Christus factus, hoc est, vnctus — Psal. 44. b. — Oleum lætitiæ. — Christus pontifex. — Psal. 109. a.

Melchisedech

Melchisedech in diuinis voluminibus sacerdos fuisse dei summi refertur, A sed qui non oleo cōmuni perunctus sit, neq; qui ex successione generis suscepit sacerdotiū, sicut apud Hebræos fieri mos erat. Et ideo secundum ordinem ipsius sacerdos futurus dicitur Christus, qui non olei liquore, sed virtute cœlestis spiritus consecretur. Idcirco denique cum multi ante apud Hebræos oleo in hoc ipsum solenniter consecrato vncti sint Christi, & siue reges, siue prophetæ, siue etiam pontifices per hoc fuerint instituti, nullus tamen ipsorū vel genti, vel discipulis aut sectatoribus ex suo vocabulo nomen dare potuit, & appellare discipulos Christianos, nisi hic solus qui verus Christus est, & nō oleo humano, sed paterno spiritu perunctus. Hic sectatorum suorū populos, & vniuersam per totū mundū sui nominis gentem ex veri Christi vocabulo appellari fecit perenni nomine Christianos. Si igitur vnde genus ducat Christus requiris, & eius autorē rimaris, qui autor est omnium, audi quid oracula diuina per Dauid magnificentissimum vatem ex persona ipsius summi patris loquātur, sicut & paulò superius memorauimus: De ventre, inquit, ante luciferum genui te. Et quamuis ventris appellatio in eo qui rectè incorporeus creditur, cōuenire minime videatur, tamen tropicis ac mysticis legibus hoc est quod indicatur, quod nō extrinsecus & aliunde substituerit filiū pater, sed ex semetipso, ac si dici potest, de interioribus suis, vt hoc ipsum sit ille qui natus est, quod est ille qui genuit. B Et ne adoptionis lege extrinsecus videatur assumptus, sed quantum appellatio ventris intelligi suggerit, salua reuerētia incorporalitatis, intrinsecus æditus designetur veritate naturæ. Quod vero ait, ante luciferū, ante mundi & ante totius creaturæ designat initiū. Distinctio sanè inter verū Christum, & imaginarios illos, qui prius præcesserāt, quæ habeatur, euidens in hoc indicium datur, quod illi priores Christi nulli penè nisi genti propriè cogniti sunt: huius autē veri Christi non solum nomen, sed & potestas, & regnū per omnes nationes, & per vniuersum orbem terrę diffusum est, nō sola cognitione vocabuli, sed & diuinitatis cultu, ac religionis reuerētia cōsecratū. In omni nanq; terra tanquā verbū & sapientia patris, tanquā deus & dominus Iesus Christus colitur & adoratur, sicut diuinū de eo pronunciauit eloquiū, dicens: Quia in nomine Iesu omne genu flectetur cœlestiū, terrestriū, & infernorū, & omnis lingua cōfiteatur, quia dominus Iesus in gloria est dei patris. Vnde non solum potestas eius & regnum, sed & affectus & amor tantus de eo credentium mētibus inoleuit, vt etiam animas ponere pro nomine eius, & ceruices suas persequutorū gladiis obiicere nō morentur, dummodo sacrosancta apud eos nominis eius fides & reuerentia conseruetur. Hæc interim nobis necessario narrationem rerū præcesserint, quam prosequi instituimus, in quibus ostendatur nomen Christus Iesus domini ac saluatoris nostri, non nouellæ appellationis alicuius, aut

Christiani.

Psal. 109. a. De ventre, quid sit

Ante luciferum.

Dicrimen inter Christos reges & pōtifices, & Christum dei filium.

Phil. 2. b.

Amor i Christum.

ex carnali

A ex carnali natiuitate, sed à deo ipso originem ducere. Quod autem recẽtis vocabuli Christianorum gens videtur, & ritus obseruantię eius nuper exortus, quid etiam hæc ipsa nouitas in se vetustatis contineat, ostendemus. Antiquissimũ præ omnibus ferè gentibus Hebræorum genus haberi puto, quod nulli dubitandum videatur: & quod apud ipsam gentẽ secretior quidã religionis cultus & obseruantia, diuinis mandata voluminibus continetur: in quibus etiã de nõnullis iustitia & pietate prędititis viris refertur, quibusdam quidem, qui & ante diluuium fuerint, aliis autem & post diluuium, in quibus de Noe atque eius filiis, omniq; prosapia scribitur, & vsq; ad Abraham peruenitur, quem parentem gentis Hebræorum constat exi stere. Omnes ergo illos, qui ab Abraham sursum versus vsque ad primum hominem, generationis ordine conscribuntur, etiam si non nomine, rebus tamen & religione Christianos fuisse si quis dicat, nõ mihi videtur errare. Cum enim nomen Christiani hoc indicet, quod Christo quis credens, per eius doctrinam, fidem, pietatẽ, ac iustitiam teneat, & studiis diuinæ inhæreat sapiẽtiæ, atque omne quod ad virtutem pertinet, exequatur: si, inquã, hæc sunt, quæ vocabulo Christiani nominis indicantur, & veræ eũ religionis sectatorẽ designant, hoc erant etiã illi sancti (de quibus supra diximus) viri, quod Christiani nũc esse profitẽtur. neq; enĩ aut corporalis eis inerat circũcisio, aut obseruatio sabbati (sicut ne nobis quidẽ) aut vlla de ciborũ

Hebreorum antiquitas

Christiani fuerunt, veteres Ab Adã vsq; ad Abraham.

B obseruatione religio, vel cætera quæ posterioribus per Moysen figuraliter magis ac mystice obseruãda traduntur. Cum igitur absq; his omnibus obseruationibus fuerint religiosi illi, quorum supra meminimus, viri, sequuti aũt sint fidẽ eius, quem nos nunc sequimur, Christi, quem frequenter apparuisse eis, & edocuisse vel monuisse ea, quę ad fidem & pietatem pertinent, in superioribus approbauimus: quomodo dubitatur ab illis cœpisse, & ab illis essę deductã huius gentis originem, qui & eũdem deũ, autorem & ducem vitę sequebãtur, & in simili religionis obseruãtia persistebant? Intantũ denique hæc in illis præmissa & præformata religio est, vt ne ipso quidem nomine (quod certe solum differentiã facere videtur) habeãtur alieni: sed & ipsos iam tunc non solum Christianos, sed & Christos esse appellatos, diuina testantur eloquia. Dicitur enĩ de illis ex persona dei ad alienigenas gentes: Nolite tãgere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hæc cum de Abrahã, vel de his qui per illud tempus ad dei cultũ pertinebant, dicta referãtur, euidentissime, & luce clarius in ipsis & ante ipsos, Christianorum gens iam tunc fuisse, & omnem tenuisse pietatis ac religionis obseruantiam designatur: Quam nunc per aduentum carnalis præsentiæ Christi per omnes gentes communicatam, & omnibus impartitam nationibus constat: quo sapientiæ pietatisque thesaurus, qui velut intra angustum conclaue pro raris quibusque cultoribus tenebatur, vniuersum mundum

Fides.

Christiani Christi Psal. 104 b.

dum

dum fidei ac religionis profusione ditaret:& quod prius viritim præbebatur,nunc simul & subito gentibus integris, & populis ac nationibus ingeratur.Quod ita futurum diuina inspiratione prospiciens quidam eximius prophetarum,stupore mentis attonitus,cum admiratione exclamat,& dicit:Quis audiuit talia?aut quis loquutus est ita? Si peperit terra in vna die, & si genita est gens desemel.Et item in alio loco de his ipsis,quos sermo diuinus gentem simul parturiendam esse prædixerat,cõtestatur & dicit:His autem qui seruient mihi,vocabitur nomen nouum,quod benedicetur super terras.Quod autem ita nouum nomen,quàm Christianorũ vocabulum gentibus datum?Nouum autem dicit nomen,nuper dispersum, non nuper inuentum.Verum & hoc ipsum ita futurum,& hanc benedictionẽ nominis ac fidei omnibus gentibus esse largiẽdam,nequaquã diuina oracula siluerunt.De ipso nanq; Abraham,cum adhuc esset in præputio constitutus,dicit sermo diuinus: Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiã,& amicus dei appellatus est.Credidisse igitur refertur ei,quem apparuisse frequẽter & instruxisse eum,quę ad pietatẽ & religionem pertinet,supra edocuimus,Christo scilicet,per quem omnia constare quę gesta sunt,vel gerenda,sæpe probatum est.A quo etiam ad ipsum Abraham responsa huiuscemodi deferũtur:Et benedicentur,inquit,in te omnes tribus terræ.Et iterum:Faciam te in gentem magnam & multam,& benedicentur in te omnes gentes terræ.In quo euidẽter exprimitur,quod ille cultus atq; illa fidei gratia,quæ tunc Abrahæ, & paucis illis qui id tẽporis fide & pietate insignes erant,cõcedebatur,postmodum per omnes gẽtes,ac per oẽs terras esset benedictionis titulo per diuinã gratiam largienda.Certum nanq; est,quod sicut ille credens ei qui sibi apparuit,iustificatus est,& paternis superstitionibus repudiatis ac spretis,dei veri præcepta fide atque operibus exequutus est,& per hoc ei dicitur: Quia benedicentur in te oẽs tribus & omnes gentes terræ:Ita & Christiani fide atq; operibus id agant, vt paternæ superstitionis errore depulso, sequantur deum quem sequutus est Abraham,& ex simili fide eius iustificentur,sicuti iustificatus est Abraham.Quid igitur obstat, vt nõ vna atq; eadem religionis obseruantia deputetur in his,in quibus vnam atq; eandem fidei atq; operum esse cõstitit formam?Et ideo non nouella neq; peregrina est Christianorũ religio vel nuper exorta,sed si fas est libere indicare quod verum est,prima omnium atq; ex ipsa simul mundi origine ac natiuitate descẽdens,eodem Christo deo doctore & institutore,iam inde ab initio speciem formãq; suscipiens. Et de his quidem ista sufficiant.Verum posteaquam cõsequẽter ea quę historicam narrationem debuerãt anteire,præmisimus:superest iam,vt & à corporali præsentia domini & saluatoris nostri,& his quę deinceps gesta sunt,veluti itineris nostri aggrediamur exordiũ,ipsum omnipotẽtẽ verbi

patrem

Esa. 66.c.

Esa. 62 a.

Nouum nomen

Gene. 15.b.

Ro. 4.a.

Gene. 22.d.

Gen. 26.a

Antiquissima religio Christiana.

A

B

A patrem deũ, ſed & ipſum, + cuius res geritur Ieſum Chriſtum dominum Aliàs cui res
& ſaluatorem noſtrum, cœleſte dei verbum, adiutorem & autorem narrationis noſtræ, præcibus inuocantes.

De tempore natiuitatis Chriſti ſecundum carnem Cap. 2. Anno Chriſti. 1.

IGitur ſecundo & quadrageſimo imperii Cæſaris Auguſti anno, ab Aegypto vero ſubiugata & Antonii vel Cleopatræ interitu, in quã nouiſſima Ptolemæorum apud Aegyptum regna ceciderunt, octauo & viceſimo anno, dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus prima aſſcriptiõe cenſus (Chriſtus naſcitur Luc. 2. a.) Cyrenio Syriæ præſidente, ſecundum ordinem totius prophetiæ, quæ de ipſo prædicta eſt in Bethleem Iudæ oppido naſcitur. Hunc autem Cyrenii temporibus habitum cenſum, etiam Ioſephus illuſtris Hebræorum hiſtoriographus memorat, annectens huic narrationi etiam Galilæorũ hæreſim iiſdem exortam eſſe temporibus. De qua apud nos Lucas in Actibus apoſtolorum meminit his verbis.

De Iuda Galilæo, & Theoda Cap. 3.

POſt hunc, inquit, ſurrexit Iudas Galilæus, in diebus conſcriptionis cenſus, & auertit populum poſt ſe. Sed & ipſe periit, & omnes qui credebant ei, diſperſi ſunt. (An. do. 5. Iudas Galilæus.) De his autem ipſis Ioſephus (de quo ſupra diximus) in hiſtoria ſua octauodecimo Antiquitatum libro, hoc modo commemorat: Cyrenius autem vir vnus ex conſeſſu curiæ Romanę, per ſingulos magiſtratus vſq; ad gradum conſulatus aſcendens, cætera quoq; honorabilis (Cyrenius. Ioſeph. antiq. lib. 18. capi. 1.)
B cum paucis Syriã venit à Cæſare ius dare gentibus miſſus, & cenſor ſimul patrimoniorũ futurus. Et poſt pauca ait: Iudas vero Gaulanites, vir de ciuitate Gamala, Sadduchum quendam Phariſæum aſſumens, magnopere nitebatur ſollicitare plebem, aſſerens eis, quod aſcriptio cẽſus nihil aliud quàm apertiſſimam imponeret ſeruitutem: ſimulq; cohortabatur gentem ſuam, ne perderet libertatem. Sed & in ſecunda hiſtoria Iudaici belli de hoc ipſo hæc ſcribit: (Ioſeph. bel. Iuda. lib. 2. ca. 7) Quo in tempore, inquit, vir quidã Galilæus Iudas nomine, ad diſceſsionem populos cogebat, peſsimũ fore eis perſuadens, ſi adquieſcerẽt ſoluere tributa Romanis, & poſt deum, mortalem ſuſcipere dominatum. Hæc Ioſephus.

De Herode, quod ex alienigenis venerit ad regnum Cap. 4. (Ioſeph. antiq. 14. 23. An. ante Chriſtum natũ. 35.)

PEr idem tempus Herodes primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudaicæ gentis obtinuit. (Herodis genus. An. mundi. 3927. Iuxta Hebræ. At iuxta Euſeb. 5164. Gene. 49. b.) Et in ipſo completur prophetia, quàm Moyſes ante prædixerat, quod nõ deficeret princeps ex Iuda, neq; dux de femoribus eius, vſquequo veniret cui repoſitum eſt. De quo etiam pronunciat idem Moyſes, quia ipſe ſit expectatio gẽtium. Imperfectus nanque huius præſagii pendebat euentus, donec ſub propriæ gentis principibus regerentur, qui incipiẽtes ab ipſo Moyſe, qui hęc prædixerat, vſque ad Auguſti imperium perdurarunt. Quo in tempore primus (vt ſupra dixi) Herodes

externi generis vir, à Romanis Iudęorũ suscepit prĩcipatũ. Qui Herodes, A secundum ea quæ Iosephus tradit, ex Idumæorum gẽte paternum genus, ex Arabum vero materni sanguinis originẽ deducebat. Aphricanus autẽ, qui & ipse præcipuus in historiographis habetur. Aiunt, inquit, qui de eo diligentius explorarunt, Antipatrũ quendam esse patrem Herodis Ascalonitæ, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, templi Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodũ puer, permansit cũ prædonibus, pro eo quod pater eius rei familiaris inopia filium redimere non valeret. Verum puer latronũ vita & moribus institutus, postmodum Hyrcano cuidam Iudæorum pontifici familiaris efficitur, ex quo nascitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hæc Aphricanus.

Antipater pater Herodis

Quòd Herodis tempore interrupta sit regum successio secundum Danielis prophetiam Cap. 5.

IGitur cum in hominem externæ gentis, Iudæorũ deuenisset imperium, imminebat sine dubio etiam illa propheticis prædicta vocibus expectatio gentium: quippe cum defecissent apud eos ab origine ipsius Moysi sceptra principum regumquẽ successio. Prius enim quàm in captiuitatem Babyloniæ ducerentur, regnauit apud eos Saul primus, & inde Dauid. Nam ante reges à iudicibus regebantur, qui post Moysen & Iesum successorem eius, gentis illius tenuerant principatum. Post reditum vero de Babylonia non defuere eis gubernacula disciplinis optimis instituta. Per pontifices B etenim rerum summa gerebatur, donec Pompeius Romanorũ magistratus aduenien, Hierosolymã vrbem quidem Romanis armis oppugnaret & caperet, sancta vero & sacratissima quæq; templi pollueret, ita vt ne ab ipsis quidem adytis ingressum temperaret hostilem. Eum vero qui per auitam successionem per idem tempus regno simul & pontificio fungebatur, Aristobolum nomine, vinctum cum liberis Romam misit, Hyrcano fratri eius pontificatum relinquens. Omnem vero Iudæorum gentẽ ex illo tempore tributariam Romano fecit imperio. Sed Hyrcano, in quem vltimus Iudæorum gentis pontificatus fuerat deuolutus, à Parthis capto, primus (sicut supra dixi) externi generis vir Herodes, per Senatusconsultũ Augusto imperante Iudæorum gentis adipiscitur gubernacula. Sub quo imminente iam Saluatoris aduentu, etiã gentium salus & vocatio expectata illa, secundum ea quæ prophetæ prædixerant, consequuta est. Ex quo utiq; tempore interrupta successionis serie ducũ vel principum, qui de Iudæ femoribus descendebant, consequẽti ratione, ordo quoq; sacerdotii ab auis & proauis indeclinabiliter currẽs, repente cõfunditur. Habes & de his idoneum testem ipsum Iosephũ, qui indicat Herodẽ postquàm regnũ sibi Iudæorum à Romanis cõcessum est, non iam secundum generis ordinẽ constituisse pontifices, sed ignobilibus quibusq; sacerdotia permisisse. Similia

Iudices

Reges

Pontifices

Aristobolus

Hyrcanus

A quoque in sacerdotibus ordinandis, egisse etiam successorem eius Archelaum refert, post quem Iudæorum imperium dicit recepisse Romanos: Idẽ ipse Iosephus indicat, quod etiam sacram vestem pontificis summi Herodes obclusam sub signaculo suo tenuerit, nec vnquã pontificibus vsum eius potestatemúe permiserit. Hoc idem & successor eius Archelaus. Hunc & Romani post ipsos morem pontificalis iniuriæ tenuere. Hæc autem dicta sunt nobis approbare volentibus veritatem prophetiæ, quę in aduentu domini & saluatoris nostri impleta est. Sed & apud Danielem prophetam euidenter numerus septimanarum, qui vsque ad Christum ducem futurus designatur, impletus est, de quibus in aliis locis exposuimus. Post quarum septimanarum consummationem abolendum esse chrisma, quod apud Iudæos sacratissimum seruabatur, idem propheta designat. Quod quidem manifestissime eo ipso tempore, quo dominus noster Iesus Christus aduenit, probatur impletum. Hæc autem à nobis pernecessario relata ad ostendendam veritatem temporum, teneantur.

Archelaus successor Herodis
An.do.3.

De diuersitate generationum à Matthęo & Luca conscripta, & quę de his referat Aphricanus. Cap. 6.

VErum quoniam de generationibus Christi varie nobis Matthæus & Lucas euangelistæ tradiderunt: & contraria sibi à quamplurimis dicere putantur, in quo etiam nonnulli fidelium veritatis ignorantia commenta quædam pro suis quisque opinionibus conantur adhibere, etiam
B de hoc historiam, quæ ad nos vsque deducta est, in medium proferamus. Aphricanus, cuius superius fecimus mentionem, scribens ad Aristiden quendam de Euangeliorum consonantia, & de genealogiis quæ à Matthæo & Luca diuersæ referuntur, cæterorum quidem opiniones procul à veritate errantes, coarguit: ipse autem historiam quam compererat, his ipsis protulit verbis: Apud gentem, inquit, Israel, generationum nomina nunc secundum naturæ, nunc etiam secundum legis ordinem numerantur. Naturæ quidem successiones habentur, quæ ex seminis vel sanguinis veritate descendunt. Legis autem, cum quis filius alio generante substituitur sub nomine fratris defuncti sine liberis. Cum enim resurrectionis inter eos spes necdum fuisset accepta, per hæc resurrectionis quandam imitabantur imaginem, vti ne nomen generis vitio sterilitatis aboleretur. Cum ergo huiuscemodi apud eos generationum ordines seruarentur, vt quidam ex ipso germine, quidam ex substitutione ab aliis generati, aliis filii legis beneficio deputarentur, à singulis Euangelistarum vtriusque modi commemorata successio est: id est, vt alter eorum eum qui genuisset, alter vero eum, qui quasi genuisse videretur, exponeret. Et ita fit, vt neutrum Euangelium mentiatur, dum aliud naturæ ordinẽ, aliud vero legis exequitur regulam. Coiunctum nanq; sibi est inuicem genus, & illud

Aphricanus historiographus

Successio naturalis
Legalis

quod per Salomonem, & illud quod per Nathan deducitur per legales A
substitutiones quæ fiebant his qui sine liberis decedebant, & per secundas nihilominus nuptias, quibus vnus atque idem aliis parẽtibus progenitus, aliorum esse filius videbatur. Et ita fit, vt vtraq; narratio generationũ vsq; ad Ioseph verissimis lineis deducatur, diuerso quidem, sed satis explorato ordine designata. Vt autem clarius fiat quod dicitur, ipsas generationum consequentias enarrabimus. A Dauid per Salomonem generatio, quam di-

Matth. 1. c

numerat Matthæus, tertium à fine facit Mathan, qui dicitur genuisse Iacob

Luc. 3. d.

patrem Ioseph. Per Nathan vero de Dauid Lucas generationum ordinem texens, tertium nihilominus eiusdem loci facit Melchi. Dicit enim: Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi. Nobis autem imminet ostendere quomodo Ioseph dicitur secundum Matthæum quidem patrem habuisse Iacob, qui deducitur per Salomonem, secundum Lucam vero Heli, qui deducitur per Nathan: vtque isti ipsi, id est, Iacob & Heli, qui erant duo fratres, habentes alius quidem Mathan, alius autem Melchi patrem, ex diuerso genere venientes, etiam isti Ioseph aui esse videantur. Est ergo modus iste: Mathan & Melchi diuersis temporibus de vna eademque vxore, Estha nomine, singulos filios procrearunt, quia Mathan qui per Sa B
lomonem descendit, vxorem eam primus acceperat, & relicto vno filio Iacob nomine, defunctus est. Post cuius obitum (quoniam lex viduam alii viro non vetat nubere) Melchi, qui per Matthan genus ducit, cum esset ex eadem tribu, sed non ex eodem genere, relictam Matthæ accepit vxorem, ex qua & ipse suscepit filium nomine Heli, per quod ex diuerso patrũ genere efficiuntur Iacob & Heli vterini fratres: quorum alter, id est, Iacob fratris Heli sine liberis defuncti vxorem ex mandato legis accipiens genuit Ioseph, natura quidem germinis filium suum, propter quod & scribitur: Iacob autem genuit Ioseph. Secundum vero legis præceptum Heli efficitur filius, cuius Iacob, quia frater erat, vxorem ad suscitãdum fratris semen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atque integra generatio, & ea quam Matthæus enumerat, dicens: Iacob autem genuit Ioseph: & ea quam Lucas cõpetenti obseruatione designat, dicens, quod putabatur esse filius Ioseph, qui fuit Iacob. Qui & ipse subsonante eadẽ distinctione, Heli esse

Leg dis' succes sio apud Lucam

filius putabatur, qui fuerat Melchi, qui legalem hanc successionem, quæ velut adoptione quadã erga defunctos constat magis quàm germinis veritate, cõpetenti satis per hoc designauit indicio, obseruans Euangelista, ne oĩno in huiuscemodi successionibus genuisse aliquẽ nominaret: per quod digne distinctione non descendẽs, sed ascendens vsq; ad Adam, & ad ipsum vsq; peruenit deum. Hæc autem non nobis ad subitum reperta, aut absq; vllis autoribus commentata sunt: sed ipsi hæc saluatoris nostri secundum carnem propinqui, seu studio tanti seminis demonstrandi, siue edocendi

quæ

A quæ ſecundum veritatem geſta ſunt, tradiderunt: addentes etiã hoc, quod dum Idumæi latrones Aſcalonicæ ciuitati irruentes, & de Apollinis templo, quod muro vrbis adhærebat, cum cæteris ſpoliis etiam Antipatrum Herodis cuiuſdam æditui filium captiuum diripuiſſent, accidiſſe poſtmodum, vt ad amicitias Hyrcani pontificis Antipater perueniret. Cuius principatum quod in quàm plurimis iuuiſſet, defuncto eodem Hyrcano Herodi filio ſuo à Romanis per ambitionem regnum Iudeæ gẽtis acceperit. Verum hæc & in aliis Græcorũm hiſtoriis deſignantur. Sed illud præcipue ſupradicti viri memoriæ tradiderunt, quod per idem tempus omnes Hebræorum generationes deſcriptæ, in archiuis templi ſecretioribus habebantur, in quibus etiam alienigenarum quorumque continebantur origines, ſicut Achior ex Ammanitis, & Ruth ex Moabitis, alii etiam ex Aegypto, qui dicuntur Iſraelitis eſſe commixti. Verum Herodes cum ſummã poteſtatem teneret, videns quod huiuſcemodi generis indicia, ſi permanerent, obfuſcationis ſibi plurimum quærerent, ignobilitatis ſuæ conſcientia exagitatus, omnes libros, in quibus cõſcriptio generis habebatur, iuſſit incẽdi, æſtimans ſe nobilem videri poſſe, ſi nouicius eſſe & aduena Iſraelitici generis nullis conſcriptionum faſtibus vrgeretur. Verum fuere tum pauci diligentes & ſtudioſi viri, qui vel deſcriptos ex parte aliqua huiuſcemodi libros domi haberent, vel etiam memoriter auitæ ordinem proſapiæ retinerent, præcipue quos demiſſa à proauis nobilitas + commonebat. Ex

B quibus fuerunt & hi (quos paulo ante memorauimus) δεσποσυνοι, id eſt, heriles, vel dominici appellati, propter propinquitatem generis Christi, qui & Nazarei fuerunt ex vico Cocchaba Iudæorum: quique per omnem regionem circumeuntes, ordinem ſupradictæ generationis partim memoriter, partim etiam ex dierum libris, inquantum erat poſſibile, perdocebãt. Quibus ita à nobis (inquantum diligentia potuit) perſcrutatis, euidentiſſimè euangeliorum per hæc veritas declaratur. Hęc ſunt quæ ab Aphricano didicimus. Hoc itaque modo in Ioſeph patrum generatione deducta, dubitari iam non poteſt de Maria, quin eiuſdem generis atque eiuſdem tribus extiterit. Siquidem ſecundum legem Moyſi non licebat in diuerſas tribus nuptias permiſceri: ſed vni ex eodem populo, atque ex eadem familia innupta præcipitur copulari, vt ne permixtione coniugii etiam ſors hęreditatis deducatur in dubium, & de alia tribu contra fas ad aliam transferatur. Sed de his ſatis ſit dictum.

Antipater Herodi filio regnum à Romanis obtinet

Al. commendabat.

Diaria

De nece infantiũ apud Bethlehem, & Magorum præſentia. Cap. 7.

CHriſto igitur ſecundũ prophetiæ fidem nato in Bethleem Iudæ temporibus ſupradicti Herodis, de Orientis partibus aduentantes ex Magorum gente quidam viri, percontantur ab Herode, vbi nam eſſet rex qui nuper natus eſt Iudæorum, affirmantes vidiſſe ſe ſtellam eius in Oriente,

An. do. 1. Magi Herodẽ adeunt

quæ sibi etiam dux itineris extitisset, caussam vero tãtæ properationis, ado A
randi ac venerandi nuper æditi regis esse. Quibus ille auditis, incredibiliter deterretur, verens ne statu sui periclitaretur imperii. Accersitis ergo legis doctoribus, percontatur vbi nam Christum nasci sperarent. Vt vero ex
Mich.5.a. Micheæ oraculis locus natiuitatis eius apud Bethleem designatus est, vno præcepto rex omnes lactentes pueros, non solum apud Bethlehem, sed & in omnibus eius finibus à bimis & infra, secundum tempus quod explora
Math.2.c. uerat à Magis, interimi iubet, si quo modo etiam Iesum cum æquæuis pos
Math.2.d. set extinguere. Sed præuênit regis insidias puer abductus in Aegyptum, parentibus de dolo regis angelo prænunciante commonitis.

De cruciatibus ipsius Herodis, qui necari iussit infantes. Cap.8.

Verum hæc etiam sacris Euangelii vocibus edocemur. Sed operæpretium est crudelitatis Herodis in Christum & æquæuos eius, videre mercedem. statim nanque, nec mora, vltio in eum diuina conuertitur, quæ non solum præsens inferret exitium, verum etiam quibus post interitum suppliciis esset excruciandus ostenderet. Longum est, si prosperitates imperii eius, quibus ad illud tempus vsque pollebat, domesticis referam cladibus obscuratas: ignominiam matrimonii, funera liberorum, quorum ta B
men ipse extiterat parricida. Sororis etiam, propinquorúmque omnium,
Iosephus si exequar clades, Tragœdia magis quàm historia texi videbitur. De quibus tamen si quis scire vult, Iosephus plenius refert. Igitur cum pro sacrilegio quod in saluatorem commiserat, & scelere quod in æquæuos eius peregerat, vltio eum diuina vrgeret in mortem, quem dederit exitum, nō
Iose. anti. lib. 17. cap. 7. puto indecorum, si ipsius Iosephi in septimodecimo libro Antiquitatum
Herodis cruciatus. hæc referentis sermonibus explicemus. Herodem, inquit, porrò amarior
Iof. bel. Iuda. lib. 1. cap. vlt. indies morbus vrgebat, supplicia commissi paulo ante sceleris expetens. Lento nanque igne extrinsecus in superficie corporis vrebatur, intrinsecus vero vastum condebatur incendium. Auiditas inexplebilis semper inerat cibi, nec tamen satiari vnquam rabidis incitata faucibus valebat nimia gulæ ingluuies. intestina intrinsecus vlceribus obsepta. doloribus quoque coli quàm maximis cruciabatur. humor liquidus & luridus erga pedes tumidos oberrabat, & ab inferioribus partibus pubetenus tumore distentus erat. Sed & verenda ipsa putredine corrupta, scatere vermibus cœperunt. Spiritus quoque incredibilis inflatio, & tentigo obscœna satis & execranda. His autem omnibus doloribus fœtor dirior, vel ex membrorum putredine, vel ex respiratione anhelitus reddebatur. Ita ex omni parte cruciatibus fesso, nullæ sufficere vires ad tolerantiam poterãt. Dicebant ergo hi,
quibus

A quibus diuinandi peritia eſt, has diuinitus pœnas ab eo ob multa eius impiè & crudeliter geſta depoſci. Hæc quidem in ſupradicta hiſtoria refert vir,de quo paulo ante memorauimus.Sed & in ſecundo libro idem hiſtoriographus ſimilia nihilominus de eodem ſcribit, hoc modo dicens: Poſt hæc vero omne corpus eius morbus inuadens,diuerſo ſibimet eum corruptelæ genere vendicabat,Febris nanque vna parte lenta vexabat;prurigo ex alia parte intolerabilis,per omnem corporis diffuſa ſuperficiẽ:coli quoque creberrimus dolor:pedes pubetenus hydropis obſederat tumor.Verẽda corrupta putredine,& ſcatentia vermibus horreſcebant. Inflationes etiam tortuoſi ſpiritus,& crebra ſuſpiria conuulſis admodum producta viſceribus,ita vt diceretur à vatibus non morbi corporis hæc,ſed diuinæ vltionis eſſe ſupplicia. Qui cum tot morbis etiam feralibus vrgeretur, tamen ſpem adhuc viuendi gerens, de medelis ac remediis cogitabat. Denique tranſito Iordane,aquis calidis,quæ apud Calliroen ſunt,vtebatur, quæ etiam potantibus commodæ dicuntur.Viſum eſt autem medicis etiam oleo calido omne corpus fouendum.Cumque depoſitus fuiſſet in huiuſcemodi fomento, ita reſolutus eſt omnibus membris,vt etiam oculi ipſi è ſuis ſedibus ſoluerentur.

B De crudelitate Herodis,quã mortis ſuæ tẽpore perpetrauit. Cap. 9.

Reportatur ergo exin Hiericho, & famulorum planctibus admonitus, vbi ſalutem deſperare cœpit,militibus quidẽ quinquagenas drachmas diuidi iubet,ducibus vero & amicis ſuis plurimũ pecuniæ largitur.Ipſe vero furore iam plenus,& ipſi (vt ita dicam) morti minitãs,fertur in facinus execrabile.Etenim ex ſingulis quibuſq; vicis vel caſtellis, ſi qui nobiliores & primarii erãt viri,ex oĩ Iudæa ad ſe colligi, & recludi iubet in loco qui dicitur Hippodromus.Accerſita tantum ſorore ſua Salome,atq; eius viro nomine Alexa:Noui,inquit,Iudęos de meo interitu gauiſuros,ſed potero habere lugentes,& exequias honorabiles ex plangentiũ multitudine,ſi vos uéritis vos meis parẽre pręceptis.Hos omnes quos in cuſtodia haberi iuſſi totius Iudeæ nobiles,ſtatim vt ego ſpiritũ exhalauero,interficite,in hoc ipſum militibus pręparatis:vt omnis Iudęa,& omnis domus etiam inuita defleat obitũ meum.Et poſt pauca idem Ioſephus ait:Rurſum aũt,nam & cibi auiditate,& tuſſis cõuulſione diſtendebatur,cum ex dolorum violẽtia iam vitę exitũ adeſſe ſenſiſſet,malo accepto cultrũ popoſcit (ſolebat enim per ſemetipſum purgatum ſic pomum,atq; inciſum,comedere)tunc deinde circumſpectãs ne quis eſſet qui prohiberet, eleuauit in ſemetipſum dexteram,ictũmq; librauit.Ad hęc i ſe proſequitur ſcriptor, quod paulo ante quàm nouiſſimum ſpiritum redderet,tertium,poſt duos quos ante necauerat,filium ſuum præceptis impiis iugulaſſet,atq; vltimã lucem,ſicut nõ abſque maximis doloribus corporis,ita etiam nec abſq; parricidii piaculis

Alexas

Herodes ſeipſum iugulat

An. do. 3. Iof. antiq. lib. 17. 9. 10.

aufugisset. Talis igitur Herodis extitit finis, quo digna supplicia pro scele- A
re quod in Bethlehem erga paruulos gesserat, & pro insidiis domini no-
stri ac saluatoris exactus est.

De Archelai regno post Herodem. Cap. 10.

DE successore vero eius, historia nos euangelica perdocet, quod postea-
quam per angelum commonitus, Ioseph sublato puero & matre eius
de Aegypto rediit ad terram Iudæam: Audiens, inquit euangelista, quia
Matth. 2. d. Iof. antiq. lib. 17. cap. 10.
Archelaus regnaret pro Herode patre suo, timuit ire illuc: commonitus
autem in somnis, abiit in partes Galileæ. Huic autem euangelicæ veritati
consona scribit etiam supradictus historiographus, diligenter hæc exe-
quens: quomodo ex testamento Herodis patris sui, adiudicante etiam Cę
Archelaus An. do. 12.
sare Augusto, regni Iudæorum successor extiterit Archelaus, & vt post de
cem annos imperio deuolutus sit, vtq; Philippus & Herodes iunior frater
cum Lysania in tetrarchias diuisum Iudeæ regnum regebant.

Quod falsa esse Acta, quæ Iudæi proferunt, etiam Iosephi testimonio ex consonantia temporum conuincantur. Cap. 11.

IDem quoque ipse historiographus in octauodecimo libro refert, duode
cimo anno Tiberii Cæsaris, qui Augusto septem & quinquaginta annis
An. an. 17. Iof. anti. 18. c. 8. & belli iud. lib. 2. cap. 8.
principatu potito successerat, Pontiũ Pilatum Iudeæ procurationem susce
pisse, atque inibi per decem continuos annos vsque ad ipsum pene finẽ Ti
berii perdurasse. Ex quibus omnibus figmentum impudens euidenter ar- B
Actorũ liber aduers' Christum
guitur Actorum, quæ recenti confecta plasmate aduersus Christum domi
num proferuntur, in quibus primo omnium temporis ipsius ratio coargu-
it falsitatem. Quarto nanque consulatu Tiberii, qui consulatus septimo an
no imperii eius fuit, piaculi in saluatorem commissi tempus falsa hæc Acta
præscribunt. Quo in tempore euidenter ostenditur, ne missus quidem ad-
huc ad Iudeæ procurationem Pilatus, secundum Iosephi probatissimi hi-
storici testimonium, qui planissime designat duodecimo anno Tiberii Cę
saris Iudeæ procurationem suscepisse Pilatum. Consonanter autem in his
cum historico Euangelista concordat, quintodecimo dicens anno Tiberii
Luc. 3. a.
Cæsaris, in quo quartus erat Pilati procurationis annus, cum etiam Iudeæ
tetrarchæ haberentur Herodes, & Lysanias, & Philippus, dominũ & salua
An. do. 30.
torem nostrũ Iesum Christũ fuisse annorũ triginta, quando ad Ioannẽ ba
ptizandus aduenit. Tunc etenim initiũ euangelicę prędicationis instituit.

Quod a Pontifice Anna vsque ad Caipham quatuor Pontifices fuerint, & singulis annis administrauerint Pontificatũ, in quibus prędicatio Christi completa est. Cap. 12.

REfert autem eum diuina scriptura omne doctrinæ suæ tempus exegis-
se sub pontificibus Anna & Caipha: quo scilicet Annæ pontificatus tẽ
pore incipiente docere cœperit, & vsque ad initiũ Caiphæ pertenderit. In
quibus

A quibus ſpatiis vix toti quatuor cõcludũtur ãni. Legalibus porrò præceptis iã per illud tẽpus vi & ambitione ceſſantibus: nulli quippe põtificatus honor vitę vel generis merito reddebatur, ſed Romana poteſtate, aliis nunc item aliis ſumma ſacerdotii præſtabatur, ita vt annuis iam ſucceſſionibus mutarentur. Denique idem Ioſephus refert, quatuor per ordinem vſque ad Caipham pontificatus officio poſt Annam eſſe perfunctos, his verbis ſcribens: Valerius Gratus Anna ſacerdotio deturbato, Iſmahelẽ põtificẽ deſignauit filiũ Iabi. ſed & hũc nõ multo poſt abiiciẽs, Eleazarũ Annę põtificis filium, pontificatui ſubrogauit. Poſt annum vero etiam hunc arcet officio, & Simoni cuidam Camithi filio pontificatus tradidit miniſterium Quo nõ amplius etiam ipſe, quàm vnius anni ſpatio perfunctus, Ioſephũ, cui & Caiphas nomẽ fuit, accepit ſucceſſorem. Ac per hoc omne tempus quo dominus & ſaluator noſter in terris docuiſſe perſcribitur, intra quadriennii temporis ſpatia coartatur, in quo iſtæ, quas Ioſephus memorat, ſucceſſiones pontificum deſcribuntur, vix per annos ſingulos miniſtratæ. Conſonãter igitur ſecundum ea quæ Ioſephus ſcribit, Caipham pontificem anni illius quo ſaluator paſſus eſt, etiã Euangelii ſcriptura deſignat

Pontificatus collatio apud Iudæos

Ioſ. anti. li. 18. cap. 8.

Al. Anano

Caiphas dictus Ioſephus

B Igitur dominus & ſaluator noſter non multo poſt initium prædicationis ſuæ, duodecim ex omnibus diſcipulos aſſumpſit, quos & cæteris ſectatoribus ſuis præferens, ſpeciali quodam electionis priuilegio apoſtolos nominauit, cuius nominis virtus miſſos indicat. Sed & alios poſt hos elegit ſeptuaginta, quos & ipſos binos per loca ſingula & vrbes, ad quas ipſe acceſſurus erat, præmiſit.

Mat. 10. a. Marci 3. c Lucę 6. c Apoſtolus, hoc eſt miſſus Lucę 10. a

De Baptiſta Iohanne teſtimonium Ioſephi, & quod aſſerat eum iuſtũ fuiſſe, & ob eius necem vindictam ad Iudęos eſſe prorogatam. Cap. 13.

VErum breui interiecto tempore Ioannes Baptiſta ab Herode, filio Herodis, capite punitur: de quo & in Euangeliis quidem refertur. Cõcordi vero teſtimonio etiam Ioſephus de hoc ſcribit, nominatim etiam de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuẽtis violenter abſtractæ, & ſuis ab Herode inceſtis nuptiis ſociatæ, propria & legitima vxore depulſa. Quam Herodiadem filiam dicit fuiſſe Aretæ regis Arabiæ, propter quam etiam Ioannem baptiſtã ab eo commemorat interemptum. Bellum quoque exortum inter Aretam dicit & Herodem, tanquã ob ignominiã filiæ vindicandam. In quo bello exercitum refert Herodis extinctum, Hæc autem ei omnia accidiſſe propter piaculum, quod in necem Ioannis admiſit. Idem quoque Ioſephus iuſtiſſimum ſuper omnes Ioannem fuiſſe, ſecũdum Euangeliorum fidem, & ab Herode propter Herodiadẽ capite cæſum refert, propter quã etiã regno eum cõmemorat depulſum, atque in exilium in Viennam Galliæ vrbem truſum. Hæc in

Io. Baptiſta. Ioſ. anti. 18. c. 10. Mat. 14. a Marci 6. c

Aretas Arabũ rex

An. do. 35

Herodes exul in Gallia apud Viennam. an. do. 43.

xviii. Antiquitatum libro, his ipsis quibus infra annotatum est syllabis scribit. Quibusdam autem, inquit, Iudæorum videbatur ideo perisse Herodis exercitum, quod in eum satis iuste vltio diuina cõmota sit pro vindicta Ioannis, qui vocabatur Baptista, quem puniuit Herodes, virum valde bonum, qui præcipiebat Iudæis virtuti operam dare, iustitiam inter se inuicem custodire, & in deum seruare pietatem, per baptismum in vnum coire. Hoc enim pacto baptismum acceptabile fore, si non solum ad abluenda peccata sumatur, verumetiam ad castimoniam corporis, atque ad animæ iustitiam purificationemque seruetur, omniũque pariter virtutum, velut signaculum & custodia quędam fidelis habebatur. Quæ cum ab eodẽ per præcepta huiuscemodi docerentur, atq; ad audiendum eum perpluri ma multitudo concurreret, veritus Herodes, ne forte doctrinę eius persuasione populi à suo regno desciscerẽt: videbat enim quod præceptis eius ac monitis obedire in omnibus plebs esset parata: melius credidit, priusquã aliquid noui fieret, anticipare hominem nece, quàm postmodum turbatis rebus seram pœnitudinem gerere. Ex sola igitur hac suspicione Herodis, vinctus in castellum Macherunta abducitur Ioannes, ibique capite obtrũcatur. Hactenus de Ioãne. Sed & de Saluatore domino in iisdem historiarum suarum libris idem Iosephus ita scribit. A B

Testimonium Iosephi de Christo. Cap. 14.

Ios. anti. li. 18 cap. 6

FVit aũt iisdem temporibus Iesus sapiens vir, si tamen virũ eũ noĩare fas est. Erat enim mirabiliũ operum effector, doctorq; hoĩm eorum, qui libenter quę vera sunt, audiunt. Et multos quidem Iudęorũ, multos etiã ex gentilibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hũc accusatione primorum nostrę gentis virorũ, cum Pilatus in crucem agendũ esse decreuisset, non dese ruerunt hi, qui ab initio eũ dilexerãt. Apparuit enim eis tertio die iterũ viuus, secundũ quod diuinitus inspirati prophetę, vel hęc, vel alia de eo innumera miracula futura esse prędixerãt. Sed & in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso nũcupati sunt, & nomẽ perseuerat & genus. Hæc cum ipse Hebręorũ scriptor olim suis libris inserta, tã de Ioãne Baptista quàm etiã de domino & Saluatore nostro tradiderit, quod vltra effugiũ quę ex cusatio impudẽtibus & perfidis remanebit, quo minus de falsitate gestorũ quę postmodũ cõfinxerũt, apertissime cõuicantur? Sed & de his ista sufficiant. Apostolorũ aũt domini & saluatoris nostri noĩa quę referãtur, ex ipsis euangeliis omnibus palàm est. Septuaginta vero discipulorũ vocabula nusquã quidẽ reperimus scripta. dicitur tamẽ vnus ex ipsis esse Barnabas, cuius etiam in Actibus Apostolorum mentio facta est. Sed & Paulus nihilominus scribens meminit eius. Deniq; ipsum dicunt esse, qui cum Sosthene & Paulo Corinthiis scribit. Clemẽs vero in quarto Dispositionũ libro Cephę mentionẽ facit, de quo Paulus dixit: Cũ aũt venisset Cephas Antiochiam.

Barnabas Act. 4. 9. 11. 13. 14. 15.

Cephas Petrus

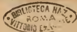
A A tiochiam, in faciem ei restiti: & dicit eum vnum esse ex septuaginta disci- Gala.2.e
pulis cognomine Petri apostoli. Sed & Matthiã ex ipsis esse dicit, qui pro
Iuda apostolorum numero subrogatus est, & eum qui cum ipso est statu- Matthias Act.1.d
tus ad sortem. Tatthæum quoque vnum ex ipsis fuisse tradunt, de quo &
historiam, quæ ad nos vsque peruenit, exponere necessarium duco. Nam Multitudo discipulorum Christi
& plures quàm septuaginta fuisse discipulos Saluatoris inuenies, si obser-
ues ea quę Paulus indicat dicens, post resurrectionem apparuisse dominũ
primum quidem Cephę, postea aliis vndecim, & post hos amplius quàm 1.Cor.15.a
quingẽtis fratribus simul: ex quibus quosdam dormisse dicit, plurimos au
tem adhuc permanere eo tempore, quo scribebat. Post etiam dicit eum vi
sum esse Iacobo, qui erat vnus ex his qui fratres Saluatoris appellabãtur. Iacobus
Tum deinde tanquam præter hos duodecim, ad eorum tamen similitudi
nẽ fuissent alii quidem Apostoli, sicut & ipse erat, Paulus addidit & dicit:
Postea apparuit Apostolis omnibus, nouissime autem visus est & mihi.
Sed & de his ista sufficiant.

Narratio de Abgaro rege, & exemplum epistolæ Abgari ad Dominũ, & domini ad ipsum, & eorum quæ consequenter de Syrorum lingua translata sunt. Cap.15.

B NArratio vero quam de Tatthæo promisimus, hunc habet modum: An.do.32
Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi diuinitas, cum pro mirabili
B virtutis opere per omnem locum celebraretur, innumeros tam de vicinis
quã peregrinis & lõge + positis, pro remediorum & curę virtutibus inuita Al. positis regionibus
bat, si qui præcipue morbi alicuius ægritudine laborarẽt. Vnde & rex qui- Abgarus
dam Abgarus nomine gentis vltra Euphraten positæ principatum no- ἄυγαρος ὁ ἐδέσσης βασιλεὺς
biliter tenens, morbo quodam corporis irremediabili, quantum inter ho-
mines, tenebatur. Qui cum de nomine Iesu, & de mirabilibus virtutũ eius
audisset, supplex ei per epistolam factus exorat, misso in rem homine, diu
tini morbi vinculis, quibus tenebatur, absolui. Sed ad præsens quidem à
domino corporis eius cura differtur, dignus tamen efficitur rescripto epi-
stolæ Saluatoris, in qua simul etiam promittitur ei quod non multo post
desiderii consequeretur effectum. Denique post resurrectionem atque a-
scensionem domini ad cœlos, Thomas apostolus ex commonitione diui-
na Tatthæum quendam, vnum ex septuaginta discipulis, ad Edessenam Thomas Tatthæus
ciuitatem Euangelistam & prædicatorem verbi dei emittit, simul & quæ
à domino promissa fuerant, impleturum. Hæc in archiuis publicis Edesse
næ ciuitatis, in qua tunc supradictus Abgarus regnauit, ita descripta repe-
rimus in his chartis, quæ gesta regis Abgari seruata antiquitus continebãt
Et vt euidens dictorum veritas fiat, ipsarum exemplaria epistolarum ex
Syrorum lingua translata ponemus.

Exemplar epistolæ scriptæ à rege Abgaro vel Toparcha ad Iesum, &

missę

missæ Hierosolymam per Ananiam cursorem. A

Abgarus Vchaniæ filius Toparcha, IESV saluatori bono, qui apparuit in locis Hierosolymorum. S.

AVDITVM mihi est de te & de sanitatibus quas facis, quod sine medicamentis, aut herbis fiant ista per te, & quod verbo tantum cęcos facis videre, & claudos ambulare, & leprosos mũdas, & immũdos spũs ac dęmones eiicis, & eos qui lõgis ęgritudinibus affliĉtantur curas & sanas, mortuos quoq; suscitas. Quibus omnibus auditis de te, statui in aío meo vnum esse è duobus, aut quia tu scis deus, & descenderis de cœlo vt hæc facias, aut quòd filius dei sis qui hęc facis. Propterea ergo scribẽs rogauerí te, vt digneris vsq; ad me fatigari, & ęgritudinẽ meã qua iam diu laboro, curare. Nã & illud comperi, quod Iudæi murmurant aduersum te, & volunt tibi insidiari. Est aũt ciuitas mihi, parua quidẽ, sed honesta, quę sufficiat vtrisque.

Exemplum rescripti ab Iesu per Ananiam cursorem, ad Abgarum Toparcham.

BEATVS es, quia credidisti in me, cum ipse me non videris. Scriptũ est enĩ de me, quia hi qui me vidẽt, nõ credẽt in me: & qui nõ vidẽt me ipsi credent, & viuent. De eo aũt quod scripsisti mihi vt veniã ad te, oportet me oĩa propter quę missus sum hîc explere, & postea quã cõpleuero, recipi me ad eũ, à quo missus sum. Cum ergo fuero assumptus, mittã tibi aliquem ex discipulis meis, vt curet ægritudinẽ tuã, & vitã tibi atq; his qui tecũ sunt pręstet. Erat aũt his epistolis adiunĉtũ etiã hoc lingua Syrorum, quod infra scriptum est. Postea vero quàm Iesus assumptus est, misit ei Iudas, qui & Thomas, Tatthæum apostolum vnum ex septuaginta. Qui cũ B

An.do.43 venisset Manebat apud Tobiam filium Tobiæ. Vt autẽ audiuit de eo Abgarus, & nunciatum est ei quod venisset Apostolus Iesu, secundum quod ei scripserat: & cœpisset Tatthæus in virtute dei curare omnem languorẽ & infirmitatem, ita vt omnes mirarentur: Abgarus consideratis mirabilibilibus quæ faciebat, recordatus est quòd ipse erat de quo sibi Iesus scripserat, dicens. Cum autem fuero assumptus, mittam tibi aliquem de discipulis meis, qui ægritudinem tuam sanet. Et vocãs ad se Tobiam, apud quem manebat, ait ad eum: Audiui quòd vir quidã potens venit, & manet in domo tua, adduc eum ad me. Cumque redisset Tobias ad Tatthæum, dixit ei: Abgarus Toparcha vocauit me ad se, & dixit mihi, vt te ad eum perducam, vt cures eum. Et Tatthęus: Veniam, inquit, quoniã maxime propter ipsum missus sũ. Postero igitur die Tobias, mane, assumpto Tatthęo, venit ad Abgarũ. Et cum iam fuisset ingressus præsentibus primatibus suis, statim in ingressu visum est Abgaro diuini nescio quid splendoris in vultu Apostoli Tatthæi. Quod cum audisset Abgarus, adorauit Tatthæum: super quo admirati sunt omnes qui assistebant regi. Ipsi enim nihil horum videbant,

A debant, quia soli Abgaro fuerat ostensum, qui & dicere cœpit ad Tatthęũ Verè discipulus es Iesu filii dei, qui mihi dixerat: Mitto tibi aliquem de discipulis meis qui te curet, & vitam tibi pręstet. Et Tatthęus respõdit: Quia magnifice credidisti in eum qui me misit, propterea missus sum ad te. Et si permanseris in fide eius & credulitate, præstabuntur tibi omnia desideria cordis tui. Tũ & Abgarus ad eum: Vsqueadeo, ĩquit, credidi ei, vt & Iudęos qui eum crucifixerunt, velim (si vlla mihi adesset tãta exercitus copia) trucidare, & si non Romani regni autoritas impediret. Et Tatthęus ait ad hęc: Dominus noster voluntatem patris sui impleuit, qua impleta assumptus est rursus ad patrem. Dicit ei Abgarus: Et ego scio, & credo in eum & in patrem eius. Et Tatthęus: Propterea, inquit, pono manum meam super te in nomine eius. Et cum hoc fecisset, statim õni ægritudinis morbo, quo tenebatur, absoluitur. Miratus est autem Abgarus, quod sicut verbis audierat de Iesu, ita rebus & operibus repperit per Tatthæum discipulum eius impleri, qui eum absque medicamentis & herbis curarat. Non solum autem illum, sed & Abdon quendam + Abdię filium podagra laborantem, Al. Abdæi cũ se vestigiis eius aduolueret, manus impositione curauit. Multosq; alios vrbis illius ciues variis obsessos incommodis sanauit. Et sic opera magna & miranda perficiens, prædicabat verbum dei. Post hęc aũt Abgarus ait ad Tatthęum, Tu, inquit, cum virtute dei hæc facis, & nos omnes vidẽtes
B admiramur. Verum, quęso te, enarra mihi de aduentu domini quomodo factus sit, & de virtute eius, in qua faciebat hæc quę audiui. Et Tatthæus: Nunc quidem tacebo: verum quia verbum missus sum pędicare, crastino cõgrega mihi omnes ciues tuos, & coram ipsis pędicabo, & seminabo in eis verbum vitę vel aduentus Iesu, quõ fuit, & cur, vel qua de causa missus est à patre, & de virtutibus operum eius, vel de mysteriis quę loquutus est in hoc mundo, & qua virtute hęc fecit. Sed & de noua eius pędicatiõe, & quod ita paruulus & humilis, & quõ ita se humiliauit, & deposita maiestate paruifecit deitatem suã, ita vt & in crucem ageretur, & in infernum descenderet, & disrumperet sepem, quam à seculis nemo disruperat, & mortuos suscitaret. Qui descendit quidem solus, ascendit aũt cum grandi multitudine ad patrem suum. Iussit ergo Abgarus, vt mature oẽs ciues cõuenirent, & audirent pędicationem Tatthęi. Et post hęc iussit ei dari aurum & argentum: sed ille nõ accepit, dicens: Si nostra reliquimus, quomõ accipiemus aliena? Gesta sunt autem ista quadragesimo & tertio anno. Hæc non inutiliter (vt puto) à nobis ad verbum ex Syrorum lingua interpretata, hunc in nostris libris tenebunt locum.

Eusebii

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Secundus.

PROOEMIVM.

QVAECVNQVE oportuit velut in principiis ecclesiasticę historiæ designari, siue de diuinitate Saluatoris, siue de antiquitate nostræ religionis, ac vetustate doctrinæ, & vt olim tradita sit Christianorum, quæ nouella videtur, institutio, sed & de aduentu ipsius domini & Saluatoris nostri nuper impleto, ac passionib. consummato: de Apostolorum quoq; electione, superiore libello, quanta potuimus breuitate perstrinximus. Age iam nunc, quę etiam post ascensionem eius cõsecuta sunt, videamus, partim diuinarum scripturarum testimoniis edocentes, partim extrinsecus ex his quę fideliter in commentariis, qui ad memoriam posteritatis inuenti sunt comperimus approbantes.

De vita & institutione Apostolorum post Ascensionem domini. Cap. I.

Acto 1.d. Diaconi 7 Acto. 6.a — PRimus igitur in Apostolatum pro Iuda proditore Mathias sorte consciscitur, qui erat vnus ex discipulis domini, sicut supra demonstratum est. Ordinantur autem & diaconi septem numero per oratiões & manus impositionem apostolorum, ministerii viduarum gratia. In quibus Stephanus, qui & primus post dominum, statim post ordinationem suã lapidatur ab his, qui & dominum occiderunt, per quod & nominis sui vocab. Hoc est corona donatur à Christo. Tunc & deinde Iacobũ qui dicebatur frater domi- Acto. 7 g Iacobus iust⁹ episcop⁹ Hierosolymorũ Math. 1.c An.do. 34 ni, pro eo quod esset filius Ioseph, qui Christi quasi pater habebatur, quoniam quidem desponsata ei fuerat virgo Maria, quę priusquam cõueniret cum eo, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto, sicut Euãgelista protestatur. Hunc, inquã, ipsum Iacobum, qui & Iustus cognominatus est ab antiquis, virtutum merito, & insignis vitæ priuilegio, primum historię tradiderunt suscepisse ecclesię, quę in Hierosolymis est, sedem, sicut Clemẽs in sexto Dispositionũ libro asserit dicẽs: Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, post assumptionẽ saluatoris, quãuis ab ipso fuerint omnibus penè prelati, tamen non sibi vindicabãt primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur iustus, Apostolorum episcopum statuunt. Idem quoq; ipse in septimo eiusdem operis libro addit de ipso etiam hæc: Iacobo (inquit) qui dicebatur Iustus, & Ioanni, & Petro post resurrectionẽ dominus omnem scientiam tradidit, & ipsi cęteris Apostolis: qui Apostoli illis septuaginta

A ginta discipulis tradiderunt, ex quibus vnus erat & Barnabas. Duos autẽ fuisse Iacobos constat Vnum hunc Iustum, qui de pinna templi deiectus, fullonis vecte percussus est, & morti traditus. Alius aũt est ille, qui ab Herode capite cæsus est. Huius ergo Iusti Iacobi etiam Paulus meminit, cum scribit: Alium autem, inquit, Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobũ fratrem domini. In hoc ergo tempore etiã Tattheus (de quo supra memorauimus) secundum domini pręceptum ad regem Abgarum missus, ipsum quidem ægritudine morbi corporalis absoluit, vniuersam vero ciuitatem Edessenorũ CHRISTO domino fideli satis credulitate sociauit, ita vt in hodiernum ciuitas illa (quippe quæ ipsius domini & saluatoris meruit scripta suscipere) velut speciali quadã CHRISTO deuotione dicata sit. Interea persecutio prima aduersus Ecclesiã dei, quæ est Hierosolymis, facta sub primo martyre Stephano, omnes discipulos, exceptis duodecim, per vniuersam Iudęã, Samariãq; dispersit, seu potius, vt sancta scriptura indicat disseminauit. Ex quibus nõnulli ad Phœnicen, & vsq; ad Cyprũ, atq; Antiochiam deuenerunt: qui gentibus quidem credere mysteriũ fidei nõdũ audebãt, Iudæis tamen pędicabant. Interea Paulus adhuc vastabat Ecclesiam ingrediens domos, & pertrahens viros ac mulieres tradebat in carcerem. Sed & Philippus, qui erat vnus de septem, cum Stephano diaconus ordinatus, descendit Samariam, virtute dei repletus, & pędica-

B bat primus verbum dei Samaritanę genti. In quo tanta erat diuinę gratiæ efficacia, vt etiã Simonem Magum suis pędicationibus consternaret, qui per idem tempus celebris famę apud Samaritanorũ populos habebatur, ita vt virtus dei magna esse putaretur. Sed is cũ vidisset signa & miracula quę à Philippo per diuinæ gratiæ potestatem fiebant, obstupefactus & territus cessit, & credere se in CHRISTVM, vsquequo etiã baptismũ acciperet, simulauit. Quod reuera mirari dignũ est, hodieq; eodẽ ordine fieri ab his qui velut hæreditariam ab illo simulationem sectę impurissimę susceperunt: quiq; autoris sui artibus instituti, ecclesiam fraude qualibet ingressi, lauacrum furantur, & sancta nostra velut alicuius morbi contagiõe commaculant. Serpit enim eorũ venenatus sermo sicut vlcus in gregibus, & occultis verborũ morsibus incautis lętale virus infundit, donec noxias eorũ latebras diligentia pastoris inuestigatas, educat ad lucẽ: sicut & ipse Simon Petri industria comprehensus, pœnam quam merebatur, expendit. Verum per dies singulos augescente pędicatione verbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adest quidam reginę gentis illius prępositus (moris quippe est illi nationi etiã nunc à fœminis regi) tanquã vota in Hierosolymis redditurus. Huic Philippus, respõsis sancti spiritus iussus primo ex omnibus gentibus mysteriũ fidei, & sacramẽtũ baptismi tradidit, & velut quasdam eum deo primitias omniũ consecrat nationũ.

Iosã.10.11 An.do.38

An.do.44 Gala.1.d.

An.do.43

Acto 8.a Discipuli dispersi Iudęis pędicabant.

Saulus Act.9.a

Philippus diaconus Acto.8.a

In fictos cathecumenos

Acto.8.c Præfectus Candaces reginę Aethiopum Acto.8.d.

Hunc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & A
salutarem domini nostri præscientiam indigenis gentibus (sicut sibi tradi
Psal.67.g ta fuerat) predicasse. In quo rebus ipsis cópleta est per eú prophetia, quæ
Paulus dicit: Aethiopia præueniet manus eius deo. Dum hęc ita aguntur, Paulus
Gala.1.a vas electionis, nó ex hominibus, neq; per hominem, sed per reuelationem
IESV CHRISTI & dei patris, qui eum suscitauit à mortuis, in Apostolatum vocatur cœlesti ad se voce delata.

Quẽadmodũ Tiberius à Christo edoctus, à Pilato cómotus sit. Cap.2.

INterea cum per omnẽ iã locũ de resurrectione & mirabilibus domini IESV CHRISTI, & de ascensione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per omniũ aures beati huius rumoris volueretur opinio: quoniam antiqui moris erat apud Romanos, vt prouinciarum iudices, si quid forte noui in his, quas regebãt, prouíciis accidisset, vel principi vel senatui nunciarent, vti ne ex his, quæ gerebantur, ignorare aliquid viderentur, de resurrectióe à mortuis domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI, quę iam in omnem locũ fuerat peruulgata, Pilatus Tiberio principi refert. Sed & de cęteris mirabilibus eius, & vt post mortem cum resurrexisset, à quàm plurimis iam deus esse crederetur. Tiberius quæ compererat, retulit ad Senatũ. Senatus aũt spreuisse dicitur, pro eo quod non sibi prius huius rei indicium fuerit delatum, sed autoritatem suam pręuenerit vulgi sententia. Lex etenim erat ãtiquitus designata, ne quis apud Romanos deus haberetur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porrò aũt pro vero hoc erat quod gerebatur, ne diuina virtus humanis putaretur† assertionibus indigere. Cũq; secũdũ ea quę supra diximus, renuisset Senatus, Tiberius tamẽ tenuit sententiã suã, vt ne quid aduersum doctrinã CHRISTI contrarium moliretur. Hęc Tertullianus, vir & legum, & institutionũ Romanarum peritissimus, & inter nostros scriptores admodũ clarus, in Apologetico suo, quem aduersum gentes pro nostra fide scribit, hoc modo retulit: Vt de origine, inquit, aliquid retractemus eiusmodi legũ: Vetus erat decretũ, ne quis deus ab imperatore cósecraretur, nisi à Senatu probatus. Sicut Marcus Aemilius de deo suo Alburno. Facit & hoc ad causam nostrã, quod apud vos humano arbitratu diuinitas pésitatur. Et nisi homini deus placuerit, deus non erit. Homo iam deo propitius esse debebit. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianũ in seculũ intrauit, annũtiata sibi ex Syria Palestina, quæ illic veritatem istius diuinitatis reuelauerant, detulit ad Senatum cum pręrogatiua suffragii sui. Senatus, quia non ipse probauerat, respuit. Cęsar in sententia mansit, comminatus periculum accusatoribus Christianorum. Hæc Tertullianus.

[Margin: Anno do.34 Pilatus de Christo — Senatus — B — Al. assertoribus. — Tertullianus. — Addidit Ruffinus]

Vt in omnem mundum breui tempore diffusa de Christo prædicatio sit. Cap.3.

Quod

A QVod profecto diuina prouidentia ita tunc Cæsaris sensibus ingessit vt absque vllo obstaculo in ipsis duntaxat initiis Euãgelii sermo vsquequaque percurreret. Vnde & factũ est, vt repente quasi cœlitus lumen ostensum, aut radius quidã solis erumpẽs totum orbem claritate superni luminis illustraret, vt cõpleretur illa prohetia, quę dixerat: In omnem terram exiuit sonus eorũ, Euãgelistarũ scilicet & apostolorũ: & in fines orbis terrę verba eorũ. (Psal. 18. a) Ex quo & per omnes ciuitates ac vicos immẽsę multitudines, velut messiũ tempore frumenta ad areas, ita ad ecclesias populi congregabantur. Quicunque illi à parentibus traditæ sibi morbidæ superstitionis vinculis tenebãtur, per doctrinam CHRISTI, simul & per virtututum miracula quæ fieri videbant, recepta veri dei notitia, tanquã à tyrãnicis dominiis liberati, ad vnum verum deum & dominũ creatoremque suum, vetusti pœnitentes erroris, fideli cum confessione veniebant. Cum igitur passim iam per omnes etiam gentilium populos profusius effunderetur diuina dignatio, primus Cornelius apud Cæsaream Palæstinæ vrbẽ maximam, cum omni domo sua ad fidem Christi, Petro ministrante, perducitur. (Acto. 10. a; Cornelius cẽturio) Iam inde quàm plurimi & alii ex gentibus apud Antiochiam ad fidẽ veniunt, eorũ prædicatione pertracti, quos præ seditione aduersus Stephanũ commota, disseminatos esse per omnem locũ superius edocuimus. Per quos & apud Antiochiam florentissima congregatur ecclesia, in (Acto. 11. c; Ecclesia apud Antiochiam)
B qua erant etiam prophetici ordinis viri quàm plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus. Quibus omnibus pariter ĩ gratia dei, & vnanimitate degentibus, ibi primum discipuli, veluti perenni fonte sumpto vocabulo, appellati sunt CHRISTIANI. (Christiani) Qua tempestate Agabus quidã, vnus ex his qui aderant prophetis, famem magnam futuram diuinis præsagiebat oraculis. (Act. 11. d; An. do. 46) Paulus vero & Barnabas, cũ ministerio à fratribus collato, quod sanctorum vsibus deseruiret, Hierosolymam destinantur.

Quemadmodum post Tiberium Caius Cęsar regẽ Iudęorum cõstituerit Agrippam Herodi perpetua pœna deportationis imposita. Cap. 4.

INterea Tiberius duobus & viginti circiter annis sui prĩcipatus exactis viuendi finẽ fecit. (An. do. 38) Post quem Caius imperium suscepit, & continuo Iudęorũ principatum tradidit Agrippę, simul & Philippi ac Lysanię tetrarchias, cum quibus & paulo post Herodis eidem pariter cõtulit. (Caius Caligula Cęsar; An, do. 43) Ipsum vero Herodem qui vel in Ioannis nece autor extiterat, vel in passiõe domini interfuerat, multis excruciatum modis, æterno damnat exilio, sicut, Iosephus, in his quę supra inseruimus, scribit. (Herodes Lugdunum Galliæ mittitur in exilium; Ios. 18. 14)

Vt Philo pro Iudęis susceperit legationem ad Caium. Cap. 5.

HVius temporibus Philo insignissimus scriptorum florebat, qui non solum in nostra, verum & in Græcorum philosophia primus inter primos habebatur. (An. do, 40; Philo) Hic autem genere quidem à proauis Hebræus, apud Ale

xandriâ vero in omnibus claris & nobilibus viris clarior ac nobilior erat. In diuinis autem legibus & patriis institutis, quantus qualisq; fuerit, ex his quæ nobis librorũ suorũ tradidit monumentis, omnibus clarum est. Quis enim digne valeat explicare, quanta eius in liberalibus literis fuerit institutio, quãta in philosophicis, quantusq; maximus in Platonicis & Pythagoricis fuerit disciplinis, vtq; omnes & qui secum floruerant, penè & qui præcesserant, superaret. Hic igitur ipse temporibus Caii quanta Iudæis acciderint mala, quinque voluminibus exponit. Sed & de ✝ eiusdem mentis insania cõmemorat, quod in tantum superbiæ elatus sit, vt deum se voluerit appellari. In ipsis autẽ vbi de Iudæorum cladibus refert, suam quoq; legationẽ, quam pro contribulibus suis Iudæis detulit ad vrbem Romam, describit. Et quod perorans apud Caium pro patriis legibus, nihil amplius quàm irrisionem retulerit domum, imò & penè periculũ mortis incurrerit. Sed & Iosephus meminit horum in decimooctauo Antiquitatũ libro, talia quædam scribens: Et quidem cum seditio apud Alexandriam fuisset exorta inter Iudęos & Græcos, terni ab vtrisq; partibus legati mittuntur ad Caium, in quibus pro parte Græcorũ erat quidam legatus Apion nomine. Qui cum in cęteris quàm plurimis insimularet Iudæos, tũ maxime quod honorẽ Cæsari non deferrent, vt moris est facere omnibus qui Romanis fascibus subiacent. Hic ergo aiebat: Neq; aras Caio, neq; tẽpla constituunt, neq; alia huiusmodi, in quibus ei diuini honores à prouincialibus deferuntur. Sed soli sunt, qui neque statuas ei decernũt, neq; sacramẽtũ nominis eius obseruãt. Cumq; hęc & alia grauiora allegaret Apion, per quæ cõcitari crederet Caium, Philo, qui legationi pręerat Iudęorũ, vir in omnibus magnificus, Alexandri Alabarchæ frater, philosophiæ non ignarus, potentissime purgauit obiecta. Sed abiecit eum Caius, & iubet ilico è conspectu suo abscedere. Tunc iracundia repletus, secum ipse rimatur, quid in eos cõferat mali. Egressus autem Philo cum iniuria, ait ad Iudæos qui sibi adstabant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius: quia necesse est adesse diuinum, vbi humanum cessat auxilium. Hęc quidem Iosephus. Sed & idem Philo in ipso libro, quem de legatione conscripsit, singillatim de omnibus quę à semetipso gesta sunt, refert. Ex quibus illa sola cõmemorabo, quæ legentibus euidẽter in Iudęos diuinã, pro piaculis quę aduersum CHRISTVM ausi sunt indicent vltionem.

Philonis libri quinque de calamitatib. Iudæorum. Eiusdem scilicet Caii.

Philo legatus Iudęorum ad Cæsarem

Ios. l. 18. c. 15.

Apion

Philõis liber de legatione sua ad C. Cæsarem.

Quanta acciderint Iudæis grauia post temeritatem crucis in Christum. Cap. 6.

Primo quidem tẽporibus Tiberii, refert in vrbe Romą Iulianum quendam magni apud Imperatorem loci, vniuersam eorũ gentem summo nisu interimere voluisse. In Iudęa autem Pilatum (sub quo in Saluatorem facinus admissum est) dum templum quod in Hierosolymis tunc adhuc mane-

Iulianus

Pilatus

A manebat integrum, prophanare tentaret, maximis eos perturbationibus agitauisse. Sed & post Tiberii occasum, Caium refert successoré eius, cum cæteris quàmplurimis, tum etiam Iudæorum genti acerbissimũ extitisse. Quod prǫsto est etiã ex ipsis scriptoris sermõibus discere. Multa quidem, inquit, erat in Caio ingenii prauitas, qua erga omnes homines, tum præcipue erga Iudæorum gentem ferebatur, & speciali quadam sæuitia loca eorum quæ in diuinis habent supplicationibus consecratã, incipiens ab Alexandria, diripi, & contra religioné moremq; gẽtis prophanari iubet, statuis suis & signis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; sanctę ciuitatis, quod solum manebat totius prophanę contagionis intactũ, & à maioribus perdurauerat asylum, commutare in templũ proprii nominis ausus est, vt ædes Iouis nobilissimi noui dei Caii vocaretur. Sed & alias innumeras clades, & vltra omnes Tragicos luctus apud Alexandriam Iudæis irrogatas esse sub Caio in secundo operis sui De virtutibus libro, vir memoratus exequitur. Nec non & Iosephus consona huic de Pilati temporibus scribens, pro piaculis Saluatoris quæ vniuersæ genti acciderunt mala, audi, vt etiam ipse in secundo Iudaici belli defleat libro: Is aũt ait, qui missus est in Iudęam à Tiberio procurator Pilatus, noctu velatas Hierosolymam introferri imagines Cæsaris iubet, ac statui. Quod vbi dies exortus est, magnam perturbationem Iudæorũ populis excitauit, stupentibus &

Philonis verba de C. Cęsare

Sancta ciuitas Hierosolyma

Philonis liber de virtutibus Caij Cęsaris

Iof. Iud. bel. lib. 2. cap. 8

B perturbatis ad nouam faciem rerum. Cõiiciebãt nanq; ex hoc, quod spernerentur & cõculcarentur iam leges suę, & omnia instituta maiorum, quibus nihil tale haberi intra mœnia vrbis illius fas erat. Sed hoc est solũ nimirùm in quo eos impie professionis suæ velox vindicta damnauit, pro eo quod secundum Euangelii relationem simul gens conclamauit vniuersa: Non habemus regem nisi Cęsarem. Tum deinde idem scriptor aliam quoq; in eos delatam commemorat vltioné, dicens: Post hęc autem etiam alia in eos incidit perturbatio, pro eo quod sacrũ ærarium quod patria lingua apud eos Corbonas appellatur, contra fas in vsus communes publici aquæ ductus prorogari viderent, qui à trecentis stadiis deducebatur: pro quo nimia indignatione populus mouebatur. Cumq; adesset Pilatus Hierosolymis audẽt adire eũ, & clamoribus fatigare. At ille (pręuiderat enim seditioné futurã) milites habitu plebeo obtectis armis multitudini immiscuit, præcepto eis dato, vt ne gladiis in seditiosos, sed fustibus vterentur. Igitur vbi tempus fuit, signo de tribunalibus dato, cædi prosterniq; cœperunt nonnulli verberantium vulneribus: plurimi aũt dum in fugã cõuersi proruũt, propria cõstipatiõe perculsi, periere: reliqui vero dispersi, & suorũ funeribus deterriti, vi doloris silẽtio depressere. Multas prǫterea clades in Hierosolymis eis obuenisse, dũ nouis semper rebus seditiosius student, idem scriptor exponit, ostendẽs quod ex admissi sacrilegii tẽpore, nũquã

Io. 19. d

ab eis seditionum furor, nunquam bella mortesq; cessarunt, vsq; quo vltimum & exitiale malum temporibus Vespasiani eos obsidionis inclusit. A

Vt Pilatus semetipsum morte damnauit Cap. 7.

Pilatus sibiipsi mortem cõsciuit
An. do. 41

IGitur Iudæos pro commisso scelere vltio diuina damnabat: Sed & Pilatus, qui in Saluatorem iniqui iudicis functus est officio, iisdem temporibus Caii, tãtis ac talibus malorũ cladibus cruciatus est, vt propria se manu trãsuerberans, nephariam vitam vi abiecisse referatur. Nec enim poterat tanti piaculi minister impunitus euadere. Sicut in historiis Græcorũ reperimus, eorum duntaxat, qui olympiades scribunt, & annales rerum gestarum libros ad posteritatis memoriam condunt.

De fame temporibus Claudii. Cap. 8.

An. do. 43
An. do. 46
Agabus

SEd enim Caio quatuor annis, nec integris, principatu ministrato, Claudius imperator succedit, sub quo fames sat is dira vniuersum orbem terræ obtinuit: Hoc autem ita futurum, longe ante nostri prophetæ prædixerant. Sicut in Actibus apostolorum refertur, Agabum quendã prohetam; famem magnã futurã sub imperatore Claudio denuntiasse. Verum Lucas qui hæc de Agabo refert, coniungit etiã hoc, quod per Paulum & Barnabam, fratres qui erant Antiochiæ, pro viribus vnusquisq; sumptum miserint sanctis habitantibus Hierosolymam. Et post hæc addidit dicens.

Martyrium Iacobi Apostoli. Cap. 9.

Act. 11. a
An. do. 44
Iacobus frater Ioannis

IN illo autem tempore (sine dubio tempus quod sub Claudio fuit, cum fames erat, designat) immisit, inquit, Herodes rex manus suas affligere aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrẽ Ioannis gladio. De hoc autem Iacobo Clemens Alexandrinus etiã historiam quandam dignam memoria, in septimo Dispositionum suarum libro, scribit, perlatam ad se vsque ex traditione maiorum: Quoniamquidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse cõfessus est se esse Christianum. Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur, in via rogauit Iacobum dare sibi remissionem. At ille parumper deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt. B

Remissio

Vt Agrippa & Herodes apostolos persecuti, diuinam continuo senserint vindictam. Cap. 10.

An. do. 44
Petrus in carcerẽ cõijcitur

SEd tunc, inquit, (vt ait scriptura diuina) videns Herodes quia de Iacobi nece gratum esset Iudæis, addidit adhuc, & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio etiam ipsum punire volens, nisi diuinũ affuisset auxilium. Quo angelus ei noctu assistens, mirabiliter eum vinculorum nexibus soluit, & ad ministeriũ prædicationis ire liberum iussit. Et cum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis vero facinus in Apostolos perpetratum, dilationẽ non patitur vltionis, sed continuo vindex adest diuinitus dextera, sicut historia

A Storia in Apostolorũ actibus conscripta nos edocet: Cum, inquit, Cæsaream descendisset Herodes, & in die solemni præclara veste regia indutus, pro tribunali consedisset, ac de sublimi concionaretur ad populum: cumq; populus acclamaret ei, Dei voces & non hominis, statim, inquit, percussit eum angelus Dei, eo quod non dederit gloriam Deo: & scatens vermibus expirauit. Miraculo autem dignum est, tantam consonantiam diuinarum scripturarum, cum historiographo gentis illius deprehendi. Ipse etiam Iosephus de eisdem commemorans decimonono libro Antiquitatum, his, quibus infra scriptum est, hæc sermonibus refert: Tertium, inquit, annum imperii Iudææ totius expleuerat, cum forte Cæsaream, quæ prius πύργος στράτωνος vocabatur, aduenit. Vbi cum in honorem Cæsaris spectacula ciuibus æderet, votiuo, vt videbatur, salutis Cæsaris die, cumque illuc totius prouinciæ viri honore & facultatibus præditi conuenissent, secundo spectaculorum die indutus veste fulgenti, ex auro argentoque mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primo solis radios argenteæ vestis gremio suscepisset, repercusso splendore duplicatam spectantibus lucẽ fulgor metalli vibrantis effudit, vt intuentibus perstringeret aciem terror aspectus, & per hoc plus aliquid de eo quàm humanæ naturæ est, artifex arrogantia mentiretur: ilico adulantis vulgi concrepant voces, honorem sonantes, sed exitium conferentes, & hinc atque B hinc caueis conclamantibus deus compellatur, vtq; fieret propitius, suppliciter exoratur, dicentibus populis, quod nunc vsque vt hominẽ te timuimus, sed ex hoc iam supra humanam naturam te esse fatemur. Sed rex acclamationem contra fas habitam nõ repressit, nec impietatem illicitæ adulationis exhorruit, donec respiciens paulo post imminentem atq; insistentem capiti suo videret angelum: eumq; sensit cõtinuo exitii sui ministrum, quem prius nouerat prouisorem bonorum. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili ventris atq; inflatione corripuit: respiciẽnsq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus vester, ecce propellor cõfestim & deturbor ex vita, quoniamquidẽ diuina virtus nuper collatas in me falsas arguit voces. Et qui modo ĩmortalis dicebar à vobis, præceps iam iamq; rapior in mortem: sed suscipienda est sententia quã deus statuit. Nam & viximus haud contemnendi, & longæuitatẽ, quæ beata putatur, expleuimus. Et cum hæc dixisset, vi doloris vehementius agitatus, instãter ad palatium reportatur. Cumq; diuulgatum esset, eum propediem moriturum, ingens multitudo totius ætatis & sexus conueniens, more patrio super cilicia strati omnipotenti deo pro regis incolumitate supplicabãt. Omnis autem domus regia planctibus & gemitibus personabat. Cum interim rex ipse in excelso solario recubans, & deorsum respiciẽs, ac pronos prostratósq; omnes cum fletibus præuidens, ne ipse quidem temperabat à lachrymis. Verum cõtinuis

Act. 12. d. Herodis mors qui & Agrippa

Hoc est, Turris Stratonis

A

quinq; diebus vẽtris doloribus cruciatus, vitã violẽter abrupit, quinquagesimũ ætatis & quartũ agens annũ, regni vero septimũ. Quatuor etenim sub Caio Cæsare annis regnauerat, Philippi tetrarchiã tribus annis obtinens, quarto autẽ etiã Herodis sibi adiungens, tribus autem reliquis annis sub Claudio Cæsare exactis. Cum in cæteris quàm plurimis Iosephum, tũ in his tam integre diuinæ scripturæ cõcordare valde miratus sum. Quod vero, videtur in solo regis vocabulo variare, cum & tempus, & actus, & res eũdem ostendat fuisse, possibile est, sicut in aliis quàm plurimis Iudæorũ nominibus inuenimus, etiam hunc duplici vocabulo nuncupatũ, quorũ altero Lucas noster, altero vsus sit Iosephus. Verum quoniam rursum Lucas in Actibus Apostolorũ introducit Gamalielem, cum de Apostolis in Iudæorum consessu deliberatio fieret, hoc ipso in tempore dicentem: Quia surrexit Theodas quidam, dicens se esse magnum quendam, qui destructus est, & omnes qui sequebantur eum, dissoluti sunt: age etiam de hoc, quid Iosephus in hoc eodem libro scripserit, proferamus.

An.do.46. Ios. antiq. lib. 19. cap. 7.

Agrippã etiã Herodis nomen habuisse

De Theoda qui deprauauerat populum Cap. 11.

Iosep. antiq. li. 20. cap. 4. Act. 5. f. Cuspius Fadus Theodas impostor

FAdo, inquit, Iudęam procurante, deceptor quidam magus Theodas nomine, persuadet populi multitudinem, sublatis propriis facultatibus vrbe excedere, & ripas Iordanis fluminis obsidere. Dicebat autem se etiam prophetam esse, & posse verbi sui præcepto fluuii fluenta dirimere, & facilem sectatoribus suis fluminis transitum dare. Quæ cum diceret, multos decepit. Fadus vero non longum vecordiæ eius indulsit, sed immittit equitum turmam, quæ ex improuiso irruẽs super eos, quàm plurimos quidem peremit, multos tamen & viuos cepit, ipsius autem Theodæ caput desectũ Hierosolymam reportauit. B

De Helena regina Adiabenorum. Cap. 12.

An do. 46. Act 11. Helena Adiabenorum regina

POst hæc idem scriptor etiam de fame, quæ sub Claudio facta est, hoc modo memorat. Per idem tẽpus, inquit, fames magna obsederat etiam Iudæam. Qua tempestate regina nomine Helena, multis pecuniis comparatum frumentum de Aegypto, & Hierosolymam delatum, indigentibus ministrabat. Quid tam consonans, tamq; cõcordans, quàm hæc sunt cum illis quæ in Actibus apostolorum scribũtur, vbi dicitur: Quia discipuli qui erant Antiochiæ, prout potuit vnusquisq;, miserũt in ministeriũ sanctis habitantibus in Iudæa, deferendũ per manus Barnabę ac Pauli, ac per presbyteros dispensandum? Helenæ vero huius, cuius historiographus intulit mentionem, etiã nũc extat sepulchrũ nobile pro portis Hierosolymorũ. Regnasse autem apud Adiabenorum gentem refertur.

De Simone mago. Cap. 13.

INterea cũ fides domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI per omnium cresceret mentes, & per dies singulos religionis propagarẽtur augmenta

A augmenta, nequaquam quiescit hostis salutis humanæ: sed vrbem maximam, quæ est caput omnium, præuenit, & Simonẽ illum, de quo in superioribus diximus, euocat. Cuius nephariis artibus adminicula ipse maiora suppeditãs, plurimos vrbis illius ciues in erroris eius vincula coniecit. Designat hæc vir in scriptoribus nobilis, non multo post Apostolorum tempus exortus Iustinus, de quo suis in locis quod competit, assignabimus. Hic igitur in Apologetico, quem pro fide nostra ad imperatorem Antoninum scribit, de his hoc modo refert: Et post ascensionem, inquit, domini ad cœlum, instigabant dæmones quosdam hominum, qui dicerẽt se deos esse, quos nos fugauimus. Simon denique quidam Samaritanus, de vico qui dicitur Gyttho, sub Claudio Cæsare magicis artibus, & ope dæmonum subleuatus, in vrbe vestra, quæ regnum omnium tenet, quàm plurimis per phantasias deceptis, Deus decretus est, & simulacri apud vos quasi Deus honore donatus est in flumine Tyberis inter duos pontes collocati, habentis etiam titulũ Latinis literis scriptũ: SIMONI DEO SANCTO, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gentibus tanquã summum deum, & adorant, & confitentur. Sed & Selenen quandã erroris eius ac deceptionis comitem, quæ prius in prostibulo steterat apud Tyrum vrbẽ Phœnices, cum ipso velut primam quandam mentem consecrauerũt. Hæc quidem Iustinus. Consona vero huic etiam

Simon magus
An.do. 45.
Iustinus
Selenen

B Irenæus scribit in primo Aduersus hæreses libro, in quo vel quis ipse fuerit Simon, vel quàm impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: quæ multum est vt hic inseramus, cum liceat volentibus ea scire per singula ex ipsis supradicti Irenæi libris, vel de hoc, vel de cæteris autoribus diuersarũ hæreseon, & de venenatis eorũ dogmatibus diligẽtius noscere. Caput igitur totius prauitatis, & principiũ omnis hæresis à Simone cœpisse accepimus. Ex quo vsque in hodiernũ sectatores eius, simulantes adire se purissimam Christianorum philosophiam, quam vident apud omnes pro castitate vitæ, & instituti sanctitate mirabilem, superstitionis idolorũ (quam deserere videntur) rursum vinculis innectuntur, colentes ac venerantes picturã & imaginem Simonis, & illius, quã ei sceleris ac turpitudinis extitisse sociam diximus, Selenen. His incensos odores offerunt, his sacrificia & libamina impura delibant. Sed & his adhuc nequiora & execrabiliora committũt. Aiunt enim esse quędã apud se ineffabilia, quæ cum primo quis audierit, mẽte excedat, & eorum quasi virtute perculsus, velut attonitus maneat, & vsq; ad dementiã veniat. Quæ cũ ita sint, aiunt impossibile esse, vel scripturę ea tradi, vel ore ac labiis proferri. Hæc qui audit, pro veneratione ita se habere rem credit. Porrò aũt vere verba illa huiusmodi sunt, quę pro impuritate & obscœnitate sui, castis & pudicis auribus execrabilia, & penitus horrescẽda ducãtur. Quicquid enim illud est turpe & impurũ, quod exco-

Irenæus
Hæresis Simonis magi

gitari

gitari à quoquam poteſt,omni hoc impurius eſſe traditur.Quod inquina A tiſſimæ huius hęreſis myſtice tectum apud ſe reſeruari pollicentur arcanũ, infelicibus per hæc mulierculis & peccatis (vt ait Apoſtolus) oneratis,de teſtabiliter illudentes.Hũc igitur taliũ malorũ patrem & autorem per idẽ tempus Simonem ex apparitorum ſuorum numero diabolus ſuſcitãs, ad vrbem maximam ire compulit Romam,vt ibi potentiſſimis athletis domini ac ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI apoſtolis,in hoc ipſum ab eo ſubrogatis,obſiſteret.Sed diuina virtus & gratia (in maximo præcipue certamine) nunquã deſerit ſuos,quæ incenſam maligni flammam tota celeritate reſtinguit,& omnẽ altitudinẽ deſtruit attollentẽ ſe aduerſum ſciẽtiam dei.Propter quod neque Simon, neque alius quis cõgreſſus tunc aduerſus apoſtolos domini potuit obtinere:quia veritatis lux,& verbi diuini claritas,quæ ob ſalutem hominum nuper obfulſerat, per Apoſtolos ſuos totius mendacii diſcuſſa caligine,de humanis mentibus ignorantiæ tenebras effugabat. Denique ſupradictus Magus, veri luminis fulgore perculſus,cæcitatem continuo male ſanæ mentis incurrit: quippe qui iam & prius in Iudæa per apoſtolum Petrum,de his quæ gerebat ſceleribus confutatus,tranſmarinã aggreſſus eſt fugam,& ab Oriente ad Occidentem vſque pertendit,nuſquam ſibi vitã,niſi in fugæ præſidio ſperans.Is igitur vrbem Romam ingreſſus,vtens adminiculo aſſiſtentis ſibi,& adhærentis dæmo- B niacæ virtutis,quam πάρεδρον vocant, breui tempore in tantum malorum venit profectum,vt etiam ſimulacri à ciuibus Romanis tanquam deus honore potiretur.

πάρεδρος
Aſſeſſor

De prędicatione Petri apoſtoli apud vrbem Romam. Cap.14.

An.do.44.
Petrus Romã venit anno ſecũdo Claudii

SEd non in longum permanet fraude quæſita diuinitas.Continuo nanque in ipſis Claudii temporibus,clementia diuinæ prouidentiæ probatiſſimum omnium apoſtolorum & maximum, fidei magnificentia & virtutis merito primorum principem Petrum,ad vrbẽ Romam, velut aduerſum humani generis communem perniciem repugnaturum deducit, ducem quendam & magiſtrum militiæ ſuæ,ſciẽtem diuina prælia gerere, & virtutum caſtra ductare.Iſte adueniens ex Oriẽtis partibus,vt cœleſtis quidam negociator,mercimonia diuini luminis, ſi quis ſit cõparare paratus, aduexit,& ſalutaris prædicationis verbo primus in vrbe Roma Euangelii ſui clauibus ianuam regni cœleſtis aperuit.

De euangelio ſecundum Marcum. Cap.15.

IGitur cum Romanæ vrbi clarum verbi dei lumen fuiſſet exortum,Simonis quidem tenebræ cum ſuo autore reſtinctæ ſunt. Sermo autem veritatis & lucis,qui per Petrũ prædicabatur,vniuerſorum mentes placido illuſtrauit auditu,ita vt quotidie audientibus eum,nulla vnquã ſatietas fieret.Vnde neque auditio eis ſola ſuffecit,ſed Marcũ diſcipulum eius omnibus

A bus precibus exorant, vti ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum cómonitionem habédam, scripturæ traderet, quo domi forísq; in huiuscemodi verbi meditationibus permanerent. Nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quæ orauerant, impetrarent. Et hæc fuit causa scribendi, quod secundum Marcũ dicitur Euangelium. Petrus vero, vt per spiritum sanctum religioso se spoliatũ comperit furto, delectatus est, fidem eorum per hæc deuotionemq; considerans: factumq; confirmauit, & in perpetuum legendam scripturam ecclesiis tradidit. Clemens in sexto Dispositionum libro, hęc ita gesta esse describit. Cuiq; simile dat testimonium etiam Hierapolites episcopus nomine Papias: qui & hoc dicit, quod Petrus in prima epistola sua, quam de vrbe Roma scripsit, meminerit Marci, in qua tropice Romam Babylona nominarit, cũ dicit: Salutat vos ea quæ in Babilone est electa ecclesia, & Marcus filius meus.

Marcus Euangelista sui Romæ scripsit. Euangelium

Clemens. Papias

Roma Babylon

Vt primus Marcus per Aegyptũ Christi notitiã pręcicarit: Cap.16.

HVnc autem Marcum tradunt primum ad Aegyptum perrexisse, atq; inibi Euangeliũ quod ipse cóscripserat, prædicasse, & ipsum primum ecclesiam apud Alexandriam constituisse. Tanta autem refertur multitudo credentium virorum ac mulierum, primo ingressu exemplo sobrietatis eius & continentiæ congregata, vt etiam conuersatio eorum qui per ipsum crediderant, & vita totius abstinentiæ, ac frugi eorũ sobriaq; cóuiuia, librorũ memorię mádarétur à viro disertissimo Philone, qué sermo tenet B téporibus Claudii Imp. Romá venisse, & Petrũ apostolũ vidisse, atq; eius adhæsisse colloquiis, verbũ dei pręcicátis. Quod valde est verisimile, quia & scripturam istam, quam diximus, posterioribus ab eo temporibus constat esse compositam. In qua euidentissime omnia ecclesiæ instituta cóplectitur, quæ & tunc tradita sunt, & in hodiernum seruantur à nobis. Sed & abstinentium vitas, eorum duntaxat, qui nunc in ecclesiis vel monasteriis degunt, describit ad liquidum. Vnde planè manifestissime proditur, nó solum sciens quæ nostra sunt, sed & amplectens: quippe qui diuinis laudibus extulit sui temporis Apostolicos viros, ex Hebręorum (quantum intelligi datur) præcipue genere credentes: quoniam quidem constat, quod hi qui sub apostolis ex Israhelitis credebant, Iudaicis adhuc institutionibus, & legis obseruationibus inhærebant.

Marcus Alexandriæ Christum prædicat

Apostolici viri ex Hebręorum genere

Qualia de abstinẽtibus apud Aegyptũ Philo scribat. Cap.17.

HIc igitur describens hęc in libello, quem De vita theoretica supplicum adtitulauit, nihil omnino de proprio vel extrinsecus addit, sed primo omnium viros ipsos cultores, & fœminas cum ipsis, ait cultrices appellari. Causam vero huius vocabuli, vel ex eo ductam, quod conueniẽtium ad se animas, tanquã rudes & agrestes excolerẽt, vel quod erga dei cultum pura & integra cóscientia perdurarent. Quod nomen siue ipse imposuit primus illis,

περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν. Cultores Cultrices

A

Christiani

illis, ex ipsorũ actibus colligẽs: siue verè in initiis ita appellabãtur, qui secũdum euangeliũ viuebant, antequã Christianorũ appellatio per omnem locum diffunderetur: nihil interest, dũmodo ex ipsis rebus nomen ad quos pertineat, cõprobetur. Dicit ergo primò omnium, quod renuntiẽt cunctis facultatibus suis, qui se ad huiuscemodi philosophiã dederint, & bonis suis quibus interest, cedãt. Tum deinde, quod omnes etiã vitæ sollicitudines procul abiiciãt, & extra vrbẽ egressi, in hortulis, vel exiguis quibusq; agellulis degant, refugientes imparis propositi consortia, & vitę dissimilis contubernia, scientes impedimento esse hæc arduũ volẽtibus iter virtutis incedere. Tali quippe ordine calore fidei incitati hi qui primitus credebant, vitam duxisse memorantur, sicut euidenter in Actibus Apostolorũ legimus scriptum, quia omnes qui credebãt sub apostolis, possessiones suas & prædia vendentes, precia ponebant ante pedes apostolorum, & diuidebantur vnicuiq; prout opus erat, ita vt non esset quisquam in eis egens. Quia ergo & hic similia scribit geri ab his, qui apud Alexandriam credebãt, sicut illi qui in Hierosolymis ante crediderãt, certũ est quod idem actus, eademq; institutio, eandem sine dubio & religionis fidem designet. ✝. Deniq; libro ipsi (de quo supra diximus) tale initium dedit: In multis, inquit, est orbis terræ partibus hoc genus hominum. Oportebat nanq; perfecti huius boni participẽ fieri omnem Græciam, omnemq; Barbariam. In Aegypto tamen maior est copia per singula quæq; territoria, præcipue autẽ circa Alexandriam. Nam optimus quisq; ex omnibus locis, velut ad vberis patriæ glebam festinus accurrit colonus. Regio quædam est philosophiæ magis quàm frugibus opportuna, supra lacum, cui Mariæ nomen est, sita, colliculis quibusdam molliter & clementer erecta, ad munimentum simul atque aeris temperiem cõmoda. Post hæc descriptis eorum habitaculis, vt se habeat singulorum qualitas & situs, etiam de ecclesiis quæ apud eos sunt, ita dicit: Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationi domus, quę appellatur σεμνεῖον, vel μοναστήριον. σεμνεῖον autẽ in nostra lingua significare potest honestorũ cõuenticulum, in quo secedentes, inquit, honestæ & castæ vitæ mysteria celebrãt, nihil illuc prorsus quod ad cibũ potumq; pertinet, inferẽtes, vel ad reliqua humani corporis ministeria, sed legis tantũ libros, & volumina prophetarum, hymnos quoq; in deum, cęteraq; his similia, in quorum disciplinis atq; exercitiis instituti, ad perfectam beatamq; vitam studiis iugibus coalescunt. Et post aliquanta iterum dicit: Ab ortu autem diei vsq; ad vesperam omne eis spacium studiorum exercitiis ducitur, quibus ad diuinam philosophiam per sacras literas imbuũtur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducẽtes. Quoniã quidem formas esse & imagines, ea quæ in legis litera scripta sunt, opinantur, latentis intrinsecus profundi cuiusdam diuiniq; mysterii. Habent autem etiam disputatio

Initium libri Philonis de vita nostrorum, id est, de apostolicis viris. quem inscripsit De vita contẽplatiua supplicum, quod videlicet cœlestia cõtẽplentur, & semper Deum orent.

B

A ſputationes quaſdam,& interpretationes veterum virorum,qui & autores
ipſius † αἱρέσεως extiterunt,quos eis allegoricę ac figuralis intelligentiæ nor- *† id eſt, inſtituti, ſectæ*
mam,quàm plurimis ſcriptorum ſuorum conſtat tradidiſſe monimentis.
quorum illi velut itineris ſui ducum,& autorum inſtituta pariter ſequun- *Euãgelici atq; apoſtolici libri*
tur,& moré. Hæc autem dixiſſe hunc virum certũ eſt de Euangelicis atq;
Apoſtolicis libris,in quibus quomodo lex & prophetia ſpiritualiter intel *Componunt nouos pſalmos*
ligi debeat,edocetur. Poſt pauca rurſum etiam de eo quod pſalmos faciãt
nouos,ita ſcribit:Itaque non ſolum ſubtilius intelligũt hymnos veterum,
ſed & ipſi faciunt nouos in deum,omnibus eos & metris,& ſonis,honeſta
ſatis & ſuaui compage modulantes. Multa quidem & alia in eodem libro
enumerat,quæ à noſtris vel in eccleſia,vel in monaſteriis exercentur. Sed
properandum nobis eſt illa ex omnibus dicere,quę eccleſiaſticam proprie
continent formam,ex quibus cuiuis manifeſtum eſſe debeat, ad eccleſiam
pertinere quæ ſcripta ſunt. Ait ergo. Continentiã vero velut fundamentũ *Continentia.*
quoddam primò in animo collocant,& ita demũ reliquas ſuper hanc per-
gunt ædificare virtutes.Cibum potumq; nullus eorũ capit ante ſolis occa-
ſum:videlicet tempus lucis cum philoſophiæ ſtudiis,curam vero corporis
cum nocte ſociantes.Nonnulli auté etiã poſt triduum in communionem
veniunt cibi,quos ſcilicet edacior ſtudiorum fames perurget. Iam verò hi
B qui in eruditionibus ſapientiæ, & in profundiore intelligentia ſacrorum
voluminum côuerſantur,tãquã copioſis dapibus inhiãtes, expleri neque-
unt,& côtuendo acrius inflãmantur,ita vt nec quarto iam,nec quinto, ſed
ſexto demum die nô tam deſideratũ quàm neceſſariũ corpori indulgeant
cibum.Hæc Philonem de noſtrorũ inſtitutis referre,quis poteſt dubitare?
Quod ſi cui videtur adhuc ambiguum,adhibebimus etiam alia eius dicta,
quæ nulli omnino,niſi noſtris tantummodo côuenire etiam infideliſſimus
quiſq; fatebitur.Ait ergo:Cum viris autem quos dicimus,ſunt & fœminæ, *Fœminę virgines*
in quibus plures iam grandæuæ ſunt virgines,integritatem caſti corporis
non neceſſitate aliqua,ſed deuotione ſeruantes:dũ ſapientiæ ſtudiis ſemet *Monalium origo*
geſtiunt non ſolum animo ſed & corpore conſecrare, indignum ducẽtes,
libidini mancipare vas ad capiendam ſapientiam præparatum, & ædere
partum eas, à quibus diuini verbi concubitus ſacroſanctus & immortalis
expetitur,ex quo poſteritas relinquatur,nequaquã corruptelæ mortalita-
tis obnoxia.Quod ſi adhuc parum videtur iſtud, audi quid poſt aliquãta
ſcribat.Tractatus aũt ſacrorum,inquit,voluminum huiuſmodi habent,vt *Modus interpretandi ſcripturas*
magis allegoricis opinionibus vtantur, quoniamquidem omnis lex viris
iſtis videtur animali eſſe ſimilis,quod corpus quidem habeat ipſam literã,
& ea quæ ſecundum literam deſignantur: animã vero occultum in litera *Allegoria*
ſpiritalem & inuiſibilem ſenſum,quem illi ab autoribus ſuis edocti, ſubli-
mius & nobilius velut inſpicientes per ſpeculum contemplantur,ex ipſis.

etiam nominibus admirandas quasdam species intelligentiæ proferentes. A Quid autem addere his opus est, etiam de conuentibus eorum quæ scribit,& vt seorsum quidem viri, seorsum etiam in iisdem locis fœminæ congregentur:& vt vigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragant, & maxime diebus illis cum passionis dominicæ solennitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare,& lectionibus sanctis auditum præbere cõsueuimus? Quę omnia supradictus vir eo ordine, eademque consequentia qua apud nos geruntur, expressit. Et vt vnus ex omnibus consurgẽs in medio, psalmum honestis modulis concinat, vtque præcinenti ei vnum versiculum, omnis multitudo respondeat: atque in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) vinum quidem nemo omnino, vt ipse ait, ne gustu quidem contingat, sed nec quamlibet carnem: tantum autem aqua sit eis poculum,& panis cum sale vel hyssopo cibus. Addit autem adhuc his, quomodo sacerdotes vel ministri exhibeant officia sua, vel quæ sit supra omnia episcopalis apicis sedes. Quæ cuncta si quis plenius vult & exploratius discere, ostendimus ex quo ista fonte debeat haurire. In quibus supradictus vir ecclesiasticæ institutionis initia, & originem Apostolicæ atque etiam Euangelicæ traditionis intexuit. Est autem idem Philo affluentissimus quidem in eloquentia, in sensibus autem profundissimus, & in interpretatione atque intelligentia diuinarum scripturarum subtilissimus, copiose inueniens,& copiosius eloquens. Multa denique diuini nobis etiam ipse ingenii sui monumenta dereliquit. B

Habitatio

Vigiliæ

Solennitas dominicæ passionis tempore Eusebii

quomodo se gerant in templo

Quanti ad nos peruenerint Philonis libri. Cap. 18.

Libri Philonis

PRimo quidem per ordinem in Genesim scripsit libros, quos adtitulauit, Sacræ legis explanatio figuralis. Tũ deinde & alios cõtinentes sparsim de diuersis capitulis quæstiones, in quibus quæ requiri debeant,& proponit,& soluit, quas

Quæstiones & absolutiones de Genesi & Exodo, adtitulauit.

Sunt & alii eius libri, qui superscribuntur,

Propositionum: qui sunt,

De agricultura duo,&

De temulentia duo. Sed & alii quàm plurimi extant eius libri, diuersis vocabulis adnotati, sicut est,

Quæ sint pro quibus mens debet orare deum. Et

De confusione linguarum.

De natura & inuentione.

De his quæ congregari debeant ad erudiendum. Et

Quis sit qui hæres sit diuinorum.

Quæ sit æqualium & inæqualium diuisio. Item

De tribus virtutibus quas descripsit cum cæteris Moyses. Item

De his

A De his quorum in scripturis nomina commutata sunt,& quibus ex causis commutata sint. In quibus refert se scripsisse etiam
De testamentis primum & secundum. Est & alius liber eius,
De captiuitate,&
De vita sapientis,eius qui secundum perfectam iustitiam & leges naturales consummatus est.
De gigantibus.
De eo,quod inconuertibile sit quod diuinum est.
De Moysi vita libros quinque.
De eo quòd à Deo sint somnia. Hæc penè õnia in Genesim scripsit. Sed &
In Exodum Quæstionum & absolutionum libri quinque.
De tabernaculo.
De decem verbis legis.
De his quæ inferuntur sub specie decalogi. Et
De animalib. quæ sacrificiis deputata sunt,& que sunt species sacrificiorũ.
Quæ sunt proposita in lege bonis præmia,& malis maledicta.
Tum præterea singulares eius libri:
De prouidentia.
De Iudæis apologeticus liber, hoc est, De vita vrbana. Et
Ad Alexandrum,dicentem rationem habere muta animalia.
B De eo quod seruus sit omnis qui peccat. Item alius,
De eo quod liber sit omnis qui bonis studiis operam præbet.
De vita theortica, vel supplicũ. Hic ipse in quo & de Apostolicis viris esse quæ scripta sunt, supra edocuimus. Sed &
Interpretationes nominum Hebraicorum, quæ sunt in lege & prophetis.
Hic temporibus Caii imperatoris Romam profectus, cum de impietate atque impuritate Caii quàmplurima scripserit, que per ironiam De virtutibus adtitulauit,& ea Senatui recitasset, in tanta dicitur admiratione habitus, vt bibliotheca digna eius scripta decernerentur. Verum per idem tempus Paulo apostolo ab Hierusalem in circuitu,& vsque ad Illyricum prædicationem verbi dominici ministrante, Claudius imperator Iudęos vrbe depellit. Tunc Aquila & Priscilla cum cæteris Iudæis expulsi, Asiam veniunt, ibiq; cohærent Apostolo, tum primum ecclesiæ inibi fundamenta iacienti, sicut docet liber de Actibus apostolorum conscriptus. Caligula An. do. 40.

Cuiusmodi clades compresserint Iudæos ipso die paschæ. Cap. 19.

Claudio vero adhuc in imperio perdurante, in ipsa solennitate Paschæ tanta Iudæis perturbatio & vastitas Hierosolymis accidit ex seditione commota, vt illi soli qui in foribus templi constipatione populi necati sunt, triginta milia Iudæorum numerarentur. Et conuersus est dies festus eorum in luctum. Sed & alia quàm plurima Iudæis mala irrogata Iose- Tricies mille Iud. oppressi

 phus

phus per hæc verba designat, A

Qualia etiam sub Claudio Hierosolymis gesta sint. Cap. 20.

An.do. 45. Agrippa Iudæorum rex. Felix procurator Iudææ

CLaudius, inquit, Agrippam, filium Agrippæ, Iudæorum regem constituit: Felicem vero totius prouinciæ, Samariæ quoq; & Galileę, & regionis quæ dicitur Transiordanem, procuratorē misit. Et post pauca addit etiā hæc: Inflāmatur autē & seditio acerbissima à pontificibus aduersum sacerdotes & primos plebis Hierosolymorū, quorū singuli cōquirentes sibimet perditorū iuuenū, & nouis rebus gaudētiū manum, duces semetipsos propriæ factionis instituebant. Qui cōfligentes adinuicem primo cōuiciis lacessere, tum deinde & saxis inuicē sternere: nec quisquā erat qui coerceret, sed agebantur omnia tanquam in vrbe non habente rectorem. Igitur pontifices in tantā venere proteruiā, vt seruis suis ad areas missis inuaderent decimas, quæ sacerdotibus debebantur. Et accidebat, vt nonnulli ex minoribus sacerdotibus, quorum alimoniæ vi fuerant direptæ, inedia deperirent. Ita seditionum violentia ius fasque confuderat. Item post pauca subiungit etiam hæc: Nonnunquam autem etiā in media ciuitate occurrētes sibi trucidabāt, præcipue in diebus festis sicarii plebibus admixti, occultatis pugionibus oberrantes, vt quisque designatus eis cominus inciderat, perimebant. Et arte nefaria cum corruisset is, quem occulto vulnere strauerant, tū iidē ipsi percussores velut indignari se simulabant aduersum eos, qui hæc in media vrbe cōmitterēt: atq; hoc modo occulta eorum facinora B permanebāt. Et primus omnium Ionathas interficitur: post illū quàm plurimi iugulantur, ita vt iam ipsis mortibus esset grauior metus mortis, dum vnusquisq; quasi in procinctu semper positus, per momenta singula sperarct interfici. Post hæc aūt interiectis quibusdam, addit etiā ista.

Pontifices sacerdotum decimas inuadebant

Ionathas pontifex interficitur

An.do. 54. Io. Cant. 20-18

De Aegyptio cuius actus Apostolorū faciunt mentionem. Cap. 21.

GRauius vero ōni hac vastatione afflixit Iudęos Aegyptius quidam falsus propheta. Qui cum venisset ad Iudæam, homo magus, fidem sibi prophetæ magica arte conscivit, & continuo ad triginta milia virorum cōgregās & ductās eos per desertū, peruenit cū ipsis ad montem qui vocatur Oliueti, paratus inde irruere Hierosolymā, & vi ac potestate vrbem tenere, simulque Romanorum præsidia, ac plebem tyrānidi suæ subiūgare, fretus per omnia his quos secū eduxerat satellitibus. Sed conatū eius pręuenit Felix, confestimq; cum armatis obuiā pergens, secū etiā plebe reliqua conspirante, cōgressione facta, Aegyptiū quidem cum paucis in fugā vertit: peremptis vero aliis, aliis etiā captis, temere cœpta facile restinxit. Hæc in secundo historiarū libro Iosephus refert. Operæpreciū tamen est, hæc quæ de Aegyptio scribit cum illis quæ in apostolorum Actibus designata sunt, comparare, vbi sub Felice Tribunus, qui in Hierosolymis erat, ad Paulum, in quem Iudæorum fuerat cōmota seditio, dicit: Nonne es tu Aegy-

Felix Aegyptium profligat

ptius

A otius ille, qui ante hos dies cōcitaueras populum, & eduxeras in desertum An.do.56.
ad quatuor milia hominum sicariorum? Sed sufficiant ista de Felice. Festus procurator Iudææ.
An.do.57.

Quemadmodum de Iudæa Paulus Romam missus in vinculis, omni culpa liberatus sit. Cap. 22.

INterea Claudio tredecim annis & octo mensibus Romanorum imperio perfuncto, Nero suscepit principatum. A quo Festus mittitur in Iudęam succedere Felici, apud quē causa dicta Paulus vinctus mittitur Romā, Aristarcho se cōcomitante, quem cōsequenter in epistolis suis concaptiuū appellat: sed & Lucas, qui & Actus eius, cęterorúmq; apostolorum scribit, sed pręcipue Pauli: de quo etiā hoc in fine designauit, quod biēnio in vrbe Roma positus, verbum dei prædicabat, nemine prohibente. Quem tamen affuisse sibi & defendisse se apud Neronē, & rursum profectū esse ad prædicationis officiū sermo cōfirmat, & post hoc denuo redisse ad supradictā vrbē, vbi & martyrio cōsummatus est. Tunc cū in vinculis positus, secūdā ad Timotheū scribebat epistolam, in qua & de prima sua defensione, & de præsenti simul indicat passione. Suscipe ergo de his singulis testimonia. In prima (inquit ipse Paulus) mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes 2. ad Tim. 4. d
me dereliquerūt. Non illis imputetur, Dominus enī astitit mihi, & cōfortauit me, vt per me prædicatio cōpleretur, & audiāt oēs gētes, quia liberatus
B sum de ore leonis. Manifestissime per hęc designat, quia primo quidem vt Nero, leo
per ipsum cœpta prædicatio cōpleretur, liberatus est de ore leonis, Neronem scilicet in leone pro crudelitate significās. Tū deinde in cōsequētibus adiicit, & dicit: Liberauit me dominus de ore leonis. Præuidebat enī in spiritu cōsummationem suam, propter quod & dixit: Quia liberatus sum de ore leonis. Et iterū: Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suū cœleste: significans per hæc, quod esset cōfestim martyrio coronādus. De quo tamen euidentius in eadē epistola dicit, scribēs:
Ego enim, inquit, iam immolor, & tēpus resolutionis meæ instat. Hæc aūt 2. ad Tim. 4. a
dicta sunt à nobis, vt ostenderemus, quia non eo tempore, quo Pauli actus in vrbe Roma cōclusit Lucas, martyrio perfunctus est Paulus. Potuit enim fieri, vt in initiis adhuc lenior esset Nero, & defensionē Pauli pro nostro dogmate nō aspernanter acciperet, processu vero temporis cū cæteris malis aucta sit eius etiam in apostolos sęuitiæ rabies.

Vt sit Iacobus passus qui frater domini est dictus. Cap. 23. Iof. 20. 16.
An.do.58.

IGitur Iudæi posteaquā Paulus ad Cæsarem, quem appellauerat, à Festo Iacobus frater domini
transmissus est, & frustratas insidias quas ei tetenderant, vident, in Iaco- Christū proffitetur
bum fratrem domini immanitatē nequitiæ suæ vertunt, cui episcopalis in Hierosolymis delata ab apostolis fuerat sedes. Quemq; hoc modo adorti sunt. Productū in medium, abnegare eum fidem Christi coram omni populo expetunt. At ille cōtra omnium opinionē, voce satis libera, & multo

maiora quàm vellent,coram vniuerso populo cum omni fiducia profitetur, filium esse dei saluatorem & dominum nostrum Iesum Christum. Tum illi non ferentes tam graue & tam liberum testimonium viri,pro eo maxime quod iustissimus apud omnes habebatur ob religiosæ & cótinentissimę vitæ meritum,in necem eius vertuntur,fauente sibi occasione temporis ex morte rectoris.Contigit enim Festũ per idem tempus obire apud Iudæam,& sine rectore ac principe esse prouinciã.Nam mortis Iacobi modus iam quidẽ & in superioribus à nobis,Clemẽtis sermonibus indicatus est,cum de pinna templi eum præcipitatum,& fullonis percussum vecte describit.Exploratius tamen de eo Egesippus,qui post ipsas statim primas Apostolorum successiones fuit, in quinto Cómẽtariorum suorũ libro,his verbis refert,Suscepit,inquit,ecclesiam cum Apostolis frater domini Iacobus,qui ab omnibus cognominatus est Iustus,ab ipsis domini temporibus perdurãs,vsq; ad nos.Et multi quidem Iacobi vocati sunt,sed hic ex vtero matris suæ sanctus fuit.Vinum & siceram non bibit,sed neq; animal manducauit:ferrũ in caput eius nó ascendit,oleo nó est perunctus, balneis non est vsus. Huic soli licebat introire in sancta sanctorum. Neque enim laneo vtebatur indumento,sed tantũ sindone.Solus ingrediebatur templum,& iacebat super genua sua,orans pro populi indulgẽtia, ita vt orando callos faceret in genibus ad modum cameli,semper genua flectẽdo,nec vnquam ab oratione cessando.Itaq; pro incredibili cótinentia & summa iustitia appellatus est Iustus,& Oblias,quod est interpretatũ,munimentũ populi,& iustitia,sicut & prophetæ indicarũt de eo. Quidam ergo de septem hæresibus quæ erãt in populo (de quibus superius scripsimus) interrogabant eũ, quod esset ostium Iesu.At ille dicebat,hunc esse saluatorem.Ex quibus aliquanti crediderunt,quia Iesus est Christus,Illę autem hæreses (quas supra diximus) non crediderunt,neque surrexisse eum,neque vẽturum vt retribuat vnicuique secundum opera sua.Qui vero crediderunt, per Iacobum crediderũt.In quibus cum multi etiã ex principibus credidissent,perturbatio erat Iudęorum & Scribarum & Pharisæorum,dicẽtium:Nihil iam superest,quin omnis populus credat in Iesum, quod ipse sit Christus. Conuenientes igitur ad Iacobum,dicebant ei Oramus te,vt reuoces populum, qui ecce errat in IESV, putãs quod ipse sit CHRISTVS.Deprecamur ergo te,vt suadeas omnibus conuenientibus in die paschæ de IESV.Tibi enim omnes obtẽperamus, & de te tam nos, quàm populus testimonium ferimus,quia iustus es,& personam nullius accipis. Tu ergo suade populo de IESV ne erret,quia omnes tibi obedimus. Ascẽde itaque in excelsum locum pinnæ tẽpli,vt in edito positus appareas omnibus,& verba tua audiantur à cunctis,quia in diebus paschæ conuenit non solum Iudæorum, sed & Gentilium multitudo. Statuerunt igitur supradicti Scribæ & Pharisęi Iaco-

Festus moritur

Iacobi Iusti mores

Iustus Oblias Septem hæreses

Iacobi pœna & mors

A sæi Iacobum supra pinnam templi,& voce magna clamantes, ad eum dicunt: Virorum iustissime,cui omnes nos obtemperare debemus,quoniam populus errat post IESVM qui crucifixus est,enũtia nobis quod sit ostium IESV?Tũc Iacobus ingenti voce ad eos respondit:Quid me interrogatis de filio hominis?Et ecce ipse sedet in cœlo à dextris summæ virtutis, & ipse venturus est in nubibus cœli.Cumq; hac respõsione & testimonio Iacobi multis satisfactum esset,& libenter audissent quę Iacobus contestatus est,cœperũt glorificare deum,& dicere:Osanna filio Dauid. Tunc rursum ipsi Scribę & Pharisęi cœperũt ad inuicem dicere: Male fecimus tale testimonium pręstare de IESV. Sed ascendamus & pręcipitemus hunc deorsum,vt cęteri terreantur,& nõ credant ei.Simul & voce magna exclamauerunt,dicentes:Oô,& Iustus errauit.Et compleuerunt scripturã,quæ in Esaia scripta est,dicentem:Auferamus Iustum, quoniam inutilis est nobis,propterea fructum operum suorum manducabũt. Ascenderunt ergo & pręcipitauerunt eũ,& dicebãt ad inuicem:Lapidemus Iacobum Iustũ. Et cœperunt eum vrgere lapidibus.Qui deiectus,non solum mori non potuit,sed conuersus & super genua sua recumbens,dicebat. Rogo domine deus pater,remitte eis peccatũ,nõ enim sciũt quid faciunt.Cumq; eũ talia orantem desuper lapidibus perurgerẽt, vnus de sacerdotibus de filiis Rechab filii Rechabin,de quibus protestatur Hieremias propheta,exclamauit,dicens:Parcite quęso.Quid facitis?Pro vobis orat iustus hic,quem lapi-

B datis.Et vnus ex ipsis fullo arrepto fuste,in quo res exprimere solent,cerebro eius illisit,& tali martyrio cõsummatus est,ac sepultus in eodem loco prope templum.Hic est qui extitit veritatis testis Iudęis & Gentibus,quia IESVS est CHRISTVS.Et non multo post oppugnatio consequuta est Vespasiani.Hęc latius quidẽ,sed cõsonãter Clementi etiam Egesippus retulit,quod ita mirus quidem,& apud omnes homines opinatissimus in obseruatione totius iustitiæ Iacobus habebatur,vt & Iudæorũ prudentes quiq; crederent hanc esse causam statim cõsequutę oppugnationis Hierosolymorum,quod ĩ illum rursus sceleratas iniecerint manus. Et Iosephus ita sibi videri euidẽter indicat per hęc verba:Quæ omnia,ĩquit, acciderũt Iudęis,pro vindicta Iacobi Iusti,qui erat frater IESV,qui dicitur CHRISTVS,quem iustissimum & piissimum omniũ confessione virum Iudęi interfecerunt.Idemq; etiam mortem eius in vicesimo Antiquitatum libr. his verbis designat.Mittit autem Cęsar Albinum Iudææ præfectũ, Festi morte comperta.Ananias autem iunior (quem põtificatũ suscepisse supra diximus)proteruus admodũ,& insolẽs moribus,hęresim defendebat Sadducęorũ,qui in iudiciis crudeliores Iudæis cæteris vidẽtur, sicut iam supra diximus.Hic insolentię suę tempus datũ credens ex morte Festi,cõsessum iudicũ cõuocat,& ĩtroducit in mediũ fratrẽ IESV,qui dicitur CHRI-

Propter occisum Iacobum Hierosolymã euersam

An.do.59 Albinus procurator Iudęę post Festum. Ananias pontifex propugnator Sadducęorum.

 STVS,

Iosephus Ananiā vocat Ananum,& Festum Sextum

STVS,Iacobum nomine,& alios quàm plurimos,quos velut cõtra legẽ gerere incusans,tradidit lapidados.Quod facinus,si quis ex ciuibus modestior fuit,& æqui ac legis obseruantior,grauissime tulit.Qui etiã occulte legationem ad Cęsarem mittũt,orantes eum scribere Ananiæ,ne hęc agat: quia nec prius huiuscemodi facinora rectè cõmiserit.Quidam aũt ex ipsis etiam Albino occurrunt,de Alexandria ad ipsos iter agenti, atq; edocẽt, quod non licuerit Ananiæ se inconsulto cõsessum iudicum conuocare. At ille cõmotus ex his quæ dicta sunt,cum indignatiõe scribit ad Ananiam, comminatus ablaturum se ab eo iudicãdi potestatem,qua nõ rectè vtebatur,quia & Agrippa rex eum tribus solis mẽsibus functũ hoc honore,priuauerit,& Iesum + Dammei filium in locum eius subrogauerit.Hactenus etiam de Iacobo,cuius illa habetur epistola,quæ prima scribitur inter eas quę Catholicæ appellantur.Sciendum tamen est,quod à nõnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit eius. Sicut ne illius quidẽ quę dicitur Iudæ,quæ & ipsa est vna de septem.Nos tamen scimus etiam istas cum cæteris ab omnibus penè ecclesiis recipi.

\+ Al.Dammei

Epistola Iacobi

Epist.Iudę.

Quod post Marcum primus episcopus Alexandrinę ecclesiæ ordinatus sit Annianus. Cap.24.

IGitur Neronis primo imperii anno, post Marcũ euangelistam ecclesiæ apud Alexãdriam Annianus sacerdotium suscepit. Sed Nero regni sibi potestate cõualescẽte,post multa quæ in animo cõceperat nepharia & impura flagitia,ad ipsam quoq; iam diuinitatis tendebat iniuriam.Longum est,& nostro operi incõueniens,probra eius flagitiaq; describere,maxime cum multi de his plenius scripserint. Ex quorũ libris si quis dedecorosam eius vitã atque omnibus sceleribus obnoxiam scire vult,facilius potest:in quibus eum inueniet in tantũ sceleris esse progressum,vt nẽ à propriis quidem ac domesticis tẽperauerit,sed & in matrem, & in fratres, & in vxores,atque in omnes sanguinis proximos,& parricida extiterit,& incestus. His igitur õnibus deerat, vt ipse primus ex Imperatoribus Romanis etiã in ipsum Deũ ĩpietatis arma cõuerteret,sicut Tertullianus,vir scriptorum nobilissimus,refert dicẽs:Cõsulite cõmentarios vestros,illic reperietis primum quoq; Neronem in hanc sectã,tum maxime Romę orientẽ, Cæsareano gladio ferocisse.Tali dedicatore dãnationis nostræ etiã gloriamur. Qui enim scit illum,intelligere potest,nõ nisi grãde aliquod bonum à Nerone dãnatum.Tẽtauerat & Domitianus portio Neronis de crudelitate, sed quasi & homo facile cœptũ repressit,restitutis etiã quos relegauerat. Tales nobis semper ĩsequutores iniusti,impii,turpes,quos & ipsi damnare cõsueuistis,à quibus damnatos restituere soliti estis.Hęc Tertullianus.

An.do.56 Annianus Alexandrinus episcop' post Marcũ Euangelistam

Nero qualis

An.do.65 Ruffinus addidit

De persequutione Neronis, sub quo Paulus & Petrus pia confessione decollati sunt. Cap.25.

A IGitur Nero, vt apertum se hostem diuinitatis, pietatisque professus est, ipsorum prius Apostolorum, quippe qui duces & signiferi erant in populo dei, expetit neces. Et Paulum quidem capite in ipsa vrbe Roma, Petrũ vero crucis patibulo condemnat. Horum testimonium quærere extrinsecus superfluum puto, cum rem gestam insignia vsque in hodiernum, & splendidissima eorum monumenta testentur. Veruntamen scribit de his etiam Caius quidam scriptor antiquus, qui cum Zephirino episcopo Romano aduersum Proculum quendam Cataphrygam disputans, hæc de Apostolorum commemorat locis: Ego, inquit, habeo trophæa Apostolorum, quę ostendam. Si enim procedas via regali, quę ad Vaticanum ducit, aut via Ostiensi, inuenies trophæa defixa, quibus ex vtraque parte statutis Romana communitur ecclesia. Quod aũt eodem tempore ambo passi sint, Corinthiorum episcopus Dionysius, cum in vrbe positus esset, & + de scripturis disputaret, hoc dicit: Sed & vos habentes cõmonitionẽ à Petro & Paulo, plantationẽ Romanę & Corinthiorũ ecclesię cõiunxistis. Ambo etenim simul aduẽtãtes, & in nostra Corinthiorũ ecclesia docuerunt, & per omnem Italiã, atq; in hac vrbe simul docentes, etiam martyrio pariter vno eodemque tempore coronati sunt. Hęc autẽ retulimus, vt historia quę in opinione omnium est, confirmatior habeatur. Iosephus autem scribens quantę clades Iudęorum gentem peruaserint, & vt eorum vastitas B propagata sit, addit etiam hæc.

An.do.68 Paulus decollatus Petrus in crucem actus

Caius scriptor

Dionysius corinthiorũ episcopus Alias, & scriptis disput. Ecclesia Romana Ecclesia Corinthiorum

Vt innumeris Iudæi malis afflicti sint, ac nouissime contra Romanos arma mouerint. Cap. 26.

VErum ad innumera mala quæ Iudæis acciderant, addit etiã hoc Florus qui per idem tempus Iudææ procurationem tenebat, vt honorabiles quosq; viros flagris verberaret, & in ipsa vrbe sacratissima Hierusalem patibulo suffigeret, eo tempore quo perturbari Iudęorum statum nouarum rerum molitiõibus accidit, duodecimo scilicet anno imperii Neronis. Sed & per omnem Syriã in seditiosos Iudęorũ atrocissimam refert exercitam esse sęuitiam, ita vt etiã illi qui per vrbes singulas admixti gentibus cõmanebant in hostiũ numero deputarẽtur. Et videres repletas inhumatis corporibus ciuitates, iacẽtes mortuos simul cũ paruulis senes, fœminarumq; absq; vlla sexus reuerentia nudata in publico reiectaq; cadauera, atq; vniuersam prouinciam innumeris malis refertam. Sed tamẽ tam diro hoc, & tam atroci spectaculo, multo grauius eos futurorũ & per dies agnoscentiũ malorum metus & formido terrebat. Hæc ad verbum Iosephus refert. Verum in hoc loco de Iudæis ista sufficiant.

An.do.67 Ios.10.17

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Tertius. A

In quibus locis Christum Apostoli prædicauerint. Cap. 1.

GITVR Iudęi debitis cladibus perurgebātur. Sancti vero Apostoli domini & Saluatoris nostri, cęteriq; discipuli, ad prædicādū verbū Dei, per singulas quasque orbis terrę prouincias dirimuntur. Thomas (sicut nobis traditū est) sortitus est Parthos, Matthæus AEthiopiam, Bartolemęus Indiam citeriorē, Andreas Scythiā, Ioannes Asiam: vnde apud Ephesum & commoratus est, & defunctus.

Apostoli Thomas Matthęus Barptol. Andreas Ioannes

Qui primus Romanorum rexit ecclesiam. Cap. 2.

Petrus An, do. 68

PEtrus Pontum, Galatiam, Bithyniam, Cappadociam, cæterasq; confines prouincias, Iudęis duntaxat prædicans, circumisse deprehenditur, & ad vltimum in vrbe Roma commoratus, vbi & crucifixus est, deorsum capite demerso: quod ipse ita fieri deprecatus est, ne exęquari domino videretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum repleuit Euangelium CHRISTI, & ad vltimum sub Nerone martyrium duxit? Hæc ita per ordinem in tertio libro Explanationum Genesis Origenes exponit. B

Paulus

De epistolis Apostolorum. Cap. 3.

Epistolę Petri

VErum Petrus Apostolus præcationis suæ monumenta nobis perpauca dereliquit. Vna etenim eius epistola est, de qua nullus omnino dubitauit. Nam de secunda multis incertum est, apud plurimos tamen etiam ipsa legenda suscipitur. Ille vero libellus qui dicitur Actus Petri, & quod nominis eius Euangelium nuncupatur, sed & quæ dicitur eius Pręedicatio vel reuelatio, in scripturis prorsus Canonicis non habetur: sed ne aliquis quidem scriptorum veterum vti eorum testimoniis inuenitur. Verum procedente nobis historię narratione per opportunitatem locorum, cum scriptores ecclesiasticos memorabimus, necessario etiā scripturarum libros qui in autoritate esse debeant, & quorum minus sequenda sit autoritas, exponemus. Interim Petri (vt diximus) prima epistola ab omnibus veteribus est recepta. Pauli quoque manifeste quatuordecim sunt epistolæ quæ in autoritate habentur, licet sciam apud Latinos de epistola quæ ad Hebræos scribitur, haberi dubitationem. Sed & de ipsa quid vnusquisque veterum scriptorum senserit, in tempore proferemus. Et libellus Hermæ, qui dicitur Pastoris, cuius Paulus in epistolis suis meminit, à plu,

Actus Petri Euang. Petri Prędicatio siue reuelatio Petri

Epistolę Pauli Epistola ad Hebr. Liber Hermę qui inscribitur pastoris

A plurimis non est receptus: ab aliis autem necessarius iudicatus est, propter eos, qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur. Vnde & in nonnullis ecclesiis legitur, & multi veterum scriptorũ vsi sunt testimoniis eius. Hæc interim nobis pręmissa sunt de diuinorum librorum fide, quam mox etiam veterum adstipulatione firmabimus.

De successionibus Apostolorum Cap. 4.

PAulus autem quod ab Hierusalem in circuitu vsque ad Illyricum gentibus Euangelium prędicauerit, ex ipsius vocibus cõprobatur, & ex his quæ Lucas in Actibus Apostolorum scribit. Sed & Petrus in quibus etiam ipse prouinciis his qui ex circũcisiõe sunt, prædicauerit CHRISTVM propriis vocibus in ea epistola, quam ipsius absque ambiguitate claruit esse, designat, in qua ad eos qui in dispersiõe sunt, scribit sine dubio Hebræos. Ipsi etenim dispersi dicũtur, tãquã propriis è sedibus pulsi, & positi in dispersiõe, vt ait ipse, Põti, Galathię, Cappadocię & Asiæ ac Bithyniæ, Ex quibus si qui cõstantes in fide, & ęmulatores verbi dei reperti sunt, etiam regendas ecclesias quas Apostoli fundauerant, susceperũt, quorum nomina non est facile explicare per singulos. Ex Apostoli tamẽ Pauli sermonibus colligere possumus, permultos esse quos ille nunc adiutores, nũc commilitones, nũc etiã cõcaptiuos & conlaborantes in Euangelio, & comites

[margin: Paulus. Petrus qu b[?] prędicauerit Euangelium]

[margin: Dispersi, hoc est Hebręi]

B nominat, sed & Lucas in Actibus Apostolorum, plurimos eius socios memorat, & participes prędicatiõis, sicut Timothei meminit & Titi: quorum alter in Epheso episcopus, alter ordinandis apud Cretam ecclesiis, ab eo præficitur. Ipse aũt Lucas, genere quidem Antiochenus, arte medicus, comes vero Pauli, & cęterorũ Apostolorũ socius & necessarius fuit. Is ergo secundũ hanc medicinam, quam ex apostolorum vel societate, vel traditiõe susceperat, duos nobis medicinales libros, quibus nõ corpora, sed animę curentur, explicuit: Euangelium scilicet, in quo etiã sic præfatur: Sicut tradiderũt nobis, inquit, hi qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt verbi dei, quos & ab initio sequutus sum: & actus Apostolorum, quos nõ iam auditu perceperat, sed oculis inspexerat. Tradunt aũt quod Euangeliũ suum ex Pauli ore descripserit, & ipsum sit quod Apostolus suũ Euangelium soleat nominare, cum dicit, Secundum Euãgelium meum. Sicut & Marcus, quę ex ore Petri fuerãt prædicata, cõscripsit. Memoratur autem ex comitibus Pauli Crescẽs quidam ad Gallias esse profectus, Linus vero & Clemẽs in vrbe Roma ecclesiæ præfuisse: qui comites & adiutores eius fuisse, ab ipso Paulo perhibentur. Sed & Dionysium Areopagitam apud Athenas, quẽ Lucas descripsit primũ Paulo prędicante credidisse, & inter socios eius fuisse, & ecclesię Atheniensium constat sacerdotium suscepisse Sed nunc interim ad historiæ ordinem redeamus.

[margin: Timotheus. Titus. Lucas]

[margin: Euangelium Lucæ. Lucas in prologo suo. Gesta Apostolorũ, quę vocamus Acta. Lucas ex ore Pauli suũ scripsit euãgeliũ, Marcus ex ore Petri. Crescens. Linus. Clemens. Dionysius Areopagita]

De Iudæorum expugnatione post Christum. Cap. 5.

Igitur

A quàm grauibus ausa supplicijs expientur.

De fame quę oppressit eos. Cap. 6.

Ios. lib. 6. bel. iudaic. c. 11. circa finem.

Age itaque sextus Iosephi historiarũ liber ponatur in medium, ex quo omnis illorum luctuosa Tragoedia pernoscatur: Diuitibus autem permanere, inquit, atq; perire vnum atque idem erat. Si enim in vrbe permãsissent, facultatũ suarum causa crimine obiecto, quasi qui de transfugiendo cogitarent, perimebãtur. Necessitas vero famis factiosorum extollebat arrogãtiã, & vtrunq; simul inedia cũ temeritate crescebat. Publice quidem frumentum nusquã omnino erat, sed irruentes vrbis prædones, perscrutabãtur domos. & si quidẽ inuenissent, tanquã de his qui fefellerant, pœnas sumebant. si vero non inuenissent, nihilominus tãquam eos qui occultius & diligentius absconderẽt, cruciabant. Indicium vero haberi ab eis pabula capiebãt, hoc ipso, quod adhuc viuere & subsistere corporibus videbantur, tãquã qui profecto iã interissent, nisi abscõditos vspiã tegerent cibos. Si quos sanè tabescẽtes macie vidissent, hos cum venia præteribant, superfluum putantes perimere, quos paulo post absumeret fames. Multi tamen in occultis omni cẽsu suo mercati sunt vnum metrum: si diuites, frumenti hordei, si inferiores fuerunt, & cõcludentes se in interioribus quibusq; penetralibus domus, nõnulli nec in panes cõfectas fruges edebãt. Alii vero, in quantum vel necessitas, vel metus permitteret excoquebãt. Et mensam

Metrũ vocat mẽsuram seu modium frumenti

B quidem nullus expectabat apponi, sed ex ipso semiusta igni rapiẽtes, propria velut furtiua deuorabãt. Et erat infelicis ipsius cibi spectaculũ miserabile, cum validiores quiq; inuẽta diriperẽt, imbecillioribus vero nihil præter luctum superaret & lachrymas. Et omniũ licet acerbitates rerũ superet fames, nihil tamẽ ita subruit & subuertit, sicut verecũdiã. Quicquid enim saluis rebus pudore dignũ est, id in hac necessitate cõtemnitur. Deniq; & vxores de virorũ manibus, & filij de parẽtum, & (quod est infelicius) matres cibos de paruulorũ suorũ ore rapiebãt. Et cũ dulcissimi liberi in manibus atq; ante ora positi tabescerent, exigua vitę subsidia dentibus ipsis eximere nemo parcebat. Verum nec ipsos quidem infelices & perexiguos sumẽtes latebãt cibos, sed cõtinuo aderat prædonũ quis, & statim vt clausas cuiuspiã cõspexisset fores, indiciũ credebat hoc esse, quod intrĩsecus positi ederẽt: & repẽte despicatis foribus præcipites irruebãt, atq; ab ipsis (vt ita dicam) faucibus exprimẽtes, si quid forte insumptũ iam fuerat reuocabãt. Verberabãtur senes, si cibum vendicare tentassent. Sparsis etiam crinibus mulieres trahebãtur, occultare nitẽtes, si quid forte deprehẽsum fuisset in manibus. Nulla senibus pro canicie reuerẽtia, nulla erga paruulos miseratio, sed in exiguo panis fragmẽto paruulos inhęrẽtes, & ex ipso cui inhęserant, suspensos, elidebant in terrã. In eũ vero qui raptores cibo pręuenisset absumpto crudelius sęuiebant, & excogitabant dira supplicia, obturantes

Fames

infelicibus naturales digestionum meatus. Aliis vero præacutas sudes per A
eadem verenda adigentes (horresco quę gesta sunt referens) ad confessionem per hæc vnius panis, aut cyathi farinæ miseros perurgebāt. Nam ipsi tortores nec patiebātur famem (esset enim quodammodo tolerabilius, si hęc compulsi inedia facere viderentur) sed vt vel præpararent sibi in posterum cibos, vel vt crudelitas exercitio cōualesceret. In his etiam si qui fortè furtim per stationes hostium pro colligēdis herbis erepsissent, occurrētes eis qui se hostium manus effugisse gauderent, diripiebant quicquid attulerant. Supplicantibus aūt & terribile quoddā sibi nomen dei inuocantibus vt vel partem aliquā ex his quę cum mortis periculo quęsierant, indulgerēt, nihil prorsus præbebāt. Sed & hoc beneficii loco cesserat, si cōprehensum viuum licuisset euadere. His autem post aliquanta adiungit, dicens.

Lib. 6. ca. 14. de bel. Iud. Iudæis vero cum egressu vrbis omnis pariter spes excludebatur salutis. Et inualescens acerbitas famis, domos simul & familias, gentemq; vastabat. ita vt in penetralibus strata iacerent mulierum paruulorūq; cadauera: per plateas vero infelicium senum corpora, fame magis quàm ætate consumpta. Iuuenes vero, atque omnis ętas robustior, velut simulacra quędam in viis & egressibus oberrabant, corruentes quocūq; loci gressum subruisset inedia. Sepelire aūt cadauera proximorum, nec defunctorum multitudo, nec viriū debilitas permittebat, simul & pro suæ vnusquisq; vitę incerto. B
Deniq; aliquāti supra eos quos sepeliebant, animas emisere, multi etiam dum prosequūtur funera, priusquā ad sepulchra veniretur, efflabant. Sed nec planctus ex more defunctis exhibebatur, aut luctus: quia hoc sibi totū vendicauerat fames. Sed nec ariditas inediæ, humorem cuiquā reliquerat lachrymarum: obsederant ciuitatem profunda silētia, & nox plena mortis cūcta contexerat. Quibus malis omnibus grauiores soli vigebant prædones, qui nec sepulchra quidem diripere, & spoliare cadauera illicitū ducebant, nō tam prædam petentes, quàm scelus irrisione cumulātes, & aciem gladiorū suorum in cadauerum obtrūcatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc spirantes mucro examinādus agebatur: quod alii semineces cum viderent, supplices dexteras protendebant, vt in se quoque beneficii loco cōuerterent scelus, quo scilicet cruciatibus famis velocius absoluerētur. Sed nouo crudelitatis genere necem quàm sponte inferebant, si rogarētur negabant: cum tamen vnusquisque deficientium cum gemitu oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, sed de impunitate prędonum, quos superstites relinquebat. Et primo quidem sumptu publico sepelire mortuos iusserant fętoris intolerantia. Vt vero omnem sumptum cœpit vincere multitudo morientium, de muro cadauera

Titus Cęsar. Ios. li. 6. c. 14 bel. Iud. præcipitabant. At cum Titus circumiens peruidisset repletos mortuorum cadaueribus vallos, & humani corporis tabe patriam terram rigari, cum ingenti

A ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus deum inuocat testem, hoc suum opus non esse. Et post aliquanta iterum talia quædam prosequitur: Non contabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiam si aduersum ipsos ciues Romanorũ paulisper arma cessassent, aut hiatu terrę, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis supplicium ciuitas dependisset, quæ multo infaustiorem illis qui hæc per pessi sunt, & nequiorem virorum præsentem hanc protulisset ętatem, pro quibus & omnis gens pariter mereretur extingui. Sed & in sexto libro de eisdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebãtur, multitudo innumerabilis erat, quorum nec explicari miseria potest. Per singulas nanq; domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum continuo bella & cędes inter charos, ipsósq; parentes ac liberos nascebantur, dum nõ solum è manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autẽ nec mortuis erat, sed & ipsi cum iam spiritum exhalarent, perscrutabãtur a prędonibus, ne cui forte intra gremium cibi aliquid resedisset. Alii autem per inediam hiantes veluti rabidi canes, huc atq; illuc ferebantur, & quasi insania quadam exagitati in easdem domos sub momento temporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas vertebat in cibum, etiam illa quę ne mutis quidem animalibus edere visus fuit. Ad vltimum ne loris quidem vel cingulis, aut ipsis etiam calcia-

Vide 12. cap. & 13. septimi libri de bello Iudaico. Nã Eusebius Gręcorum distinctionẽ sequutus eũ, qui Iosephi libros aliter diuidũt

B mentis abstinuerunt. Scutorum quoque indumenta detrahentes, conficiẽda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni veteris festucas edebant: sed & de quisquiliis vndecunque collectis paruissimum pondus drachmis quatuor distrahebant. Sed quid opus est per hæc pondus famis illius explicare, cum gestum sit ibi facinus, quod neque apud Græcos, neq; apud Barbaros vllus accepit auditus. Horrendum quidem dictu, auditu vero incredibile. Equidem libenter tam immane facinus siluissem, ne quis me crederet monstruosa narrare, nisi multos memoriæ nostræ viros testes cõmissi sceleris habuissem. Porro vero nec aliquid in hoc patriæ pręstare me arbitror, si subtraham eorum malorum verba, quorum pertulit facta. Mulier quędam ex his qui vltra Iordanis alueum commanebant, Maria nomine, Eleazari filia de vico Bethezob, quod ĩterpretatur domus hyssopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine quę confluxerat, Hierosolymis reperta, cõmunem cum omnibus obsidiõis casum ferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas è domo in vrbem conuexerat, tyrãni inuasere. Si quid vero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus victũ quotidianum pętenuem duceret, irruẽtes per momenta prædonũ satellites rapiebãt. Pro quibus ingens mulierẽ velut insania iam quędam ex indignatione fatigabat, ita vt interdũ prędones maledictis in necẽ sui, & cõuitiis instigaret. Verum cum nec iritatus quisquã, neq; miseratus eã perimeret,

Ios. bel. Iud. li. 7. cap. 8. An. do. 72 Maria Iudæa filioli sui deuoratrix

& si quid fortè cibi fuisset ab ea quæsitū,id ab aliis quęreretur,nec iā vsque A
reperiendi copia fieret,fames aūt dira visceribus ipsis insisteret ac medullis & ad furorem iam perurgeret inedia,fame & ira pessimis vsa cōsultoribus, contra ipsa iam armatur iura naturæ.Erat nanq; ei sub vberibus paruulus filius,hūc ante oculos ferens,infelicis,inquit,matris,ô infelicior fili,in bello,fame,& direptiōe prędonū cui te reseruabo?Nā & si vita sperari possit, iugo Romanę seruitutis vrgemur.Sed nunc etiam ipsam seruitutē præuēnit fames.Prædones vero vtraq; vi grauiores perurgent. Veni ergo ô mi nate,esto matri cibus,prædonibus furor,seculis fabula,quę sola deerat cladibus Iudęorum.Et cum hęc dixisset,simul filium iugulat:tū deinde igni superpositū torret,& medium quidem cōsumit , medium vero seruat obtectū.Et ecce confestim prędones irruūt,obustæ carnis nidore concepto: mortē minantur,nisi sine mora cibos quos paratos senserāt, demōstraret. Tum illa,equidem partem,inquit,vobis optimā reseruaui.Et cōtinuo quæ superfuerant membra retexit infantis.At illos repēte ingens horror inuasit,& immanes quāuis animi diriguere,vox faucibus interclusa est. Illa vero truci vultu,& ipsis iam prędonibus truculentior,meus,inquit,hic filius, meus est partus,& facinus meum est:edite,nam & ego prior comedi quē genui.Nolite effici aut matre religiosiores,aut fœmina molliores.Quod si vos pietas vincit,& execramini cibos meos,ego quę iam talibus pasta sum ego his iterum pascar,Post hęc illi territi,trementesq; discedunt,qui hunc B
solum ex omnibus facultatibus miserę matri reliquerāt cibum.Repleta est autē confestim vniuersa ciuitas nepharii sceleris nūcio,& vnusquisq; ante oculos facinus quod perpetratum fuerat,adducēs,tanquā si ipse id perpetrasset,horrebat.Omnes autem quos famis necessitas perurgebat , festinabant magis ad mortem,beatos dicentes eos,quibus cōtigit interisse,priusquam talium malorum polluerentur auditu.Hactenus Iosephus.

De his quę à Christo prędicta sunt. Cap.7.

Matt.24 b.c. Lucę 21.b Christi prędictio de calamitate Iudęorū. An.do.72 Iof.bel.iu.lib.7.ca.17.

IGitur Iudęos pro his quę in Christum deum commisere piaculis, talis consequuta est pœna. Dignum est autem huic historiæ adhibere dominicas voces,quibus ipse Saluator talia secutura esse prædixit: Væ autē,ait, prægnantibus & nutrientibus,vel lactantibus in illis diebus.Orate autē vt nō fiat fuga vestra hyeme,neq; sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio seculi vsq; nunc,neq; erit.Colligens autem supra dictus historiographus omnē numerū peremptorum, vel fame,vel ferro, vndecies centena milia designauit:ceteros vero latrones & sicarios,ac prędones,post vrbis excidiū mutuis declarat interisse vulneribus.Electos aūt quosq; iuuenum , quos decor & proceritas corporis cōmendabat,ad triūphum dicit esse seruatos,reliquos aūt,qui supra decem & septē annos agebant ætatis,vinctos ad opera Aegypti per metalla destinatos,vel per cæte

Numerus peremptorum

Ad triūphum
Ad metalla
Ad bestias

ras

tas prouincias esse dispersos, Alii quidẽ vt ludis gladiatoriis, alii vt ad bestias traderẽtur. Si qui vero intra septimũ & decimũ ętatis reperti sunt annũ, per diuersas prouincias in seruitutẽ distrahi iussi sunt, quorũ numerus vsque ad nonaginta milia perductus est. Hæc vero omnia gesta sunt secundo anno imperii Vespasiani, iuxta ea quæ ipse dominus & saluator noster IESVS CHRISTVS prędixerat. Quippe qui ea quę gerẽda erãt pręsentia iam videret, tunc cum secundum euangeliorum fidẽ, videns ciuitatem fleuit super eam, & velut in auribus eius prolocutus est hæc verba: Si agnouisses, inquit, & tu in hac die tua, quæ ad pacem tibi sunt, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies super te, & circundabunt te inimici tui vallo, & circundabũt te, & perurgebũt te vndiq;, & ad solum deducent te, & filios tuos qui in te sunt. Sed & rursum tanquam de populo dicẽs: Erit, inquit, necessitas magna super terrã, & ira populo huic, & cadent in ore gladii, & captiui ducentur in omnes gẽtes, & Hierusalem erit conculcata à gentibus, vsquequo compleantur tempora gentiũ. Et iterum: Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquabit desolatio eius. Comparet nũc vnusquisque domini & saluatoris nostri sermones cum historiographi relatione de bello quod gestum est, atque excidio ciuitatis: & videns miram diuinę præsciẽtiæ virtutem, agnoscat prędicentis diuinitatem. Hęc quidem Iudęorũ genti post passionem Saluatoris iusta vltione venerunt, pro eo quod autorem vitæ à semet vniuersa gens conclamauerat auferri. Veruntamen nihil obstat etiã ea addere, per quę pietas & clemẽtia dei licet ingratis videtur oblata. Quadraginta nanque post admissum piaculum continuis protracta annis, impiorum pœna differtur. In quibus & Apostoli omnes, præcipue tamen Iacobus, qui dicebatur frater domini, in Hierosolymis episcopus cõstitutus, indesinenter populum commissę impietatis & feralis ausi de scelere commonebat, si forte possent cõmissi pœnitudinẽ gerere, si possent flere pro scelere, & vltrices pœnarum flammas lachrymarum vbertate restĩguere. Ostendebat nanque eis deus per suam patientiam, quod ipsorum quæreret pœnitentiam, quia non vult tantum deus mortem peccatoris, quãtum vt conuertatur & viuat.

Luc. 19. f.

Predictio excidii Hierosolymitani

Luc. 21. g.

Iacob. frater domini episcopus Hierosolymitanus

De portentis ante bellum. Cap. 8.

MOllire autem adhuc mentis eorum duritiam nitebatur diuina maiestas signis & prodigiis cœlitus datis, terroresq; simul & minacem dexteram ostẽtando potius quàm inferendo. De quibus supradicti historiographi fides, vt in cęteris, etiã in hoc sufficiens erit. Relegamus ergo quid in sexto historiarum suarum libro de his ipse signauerit Iosephus: Sed infelicem, inquit, plebẽ teterrimi quidam homines & deceptores falsa vaticinantes suadebant, vt euidentibus signis & indiciis iracũdiæ, & indignatio

Prodigiis ad pœnitentiã inuitan Iudæi

Ios. li. 7. c. 12. bel. Iuda.

nis diuinę non crederent, quibus aperte futurum & vrbis & gentis præsagiebatur excidium: sed velut afflati & amentes, & qui neque oculos neque animã in se haberent, spernebant omnia quæ cœlitus nunciabantur. Etenim stella præfulgens, gladio per omnia similis, imminere desuper ciuitati & cometes prętereа exitialibus flammis ardere per totum visus est annum. Sed & ante excidii tempus ac belli, cum populi ad diem festum azymorum conuenirent, octauo die mensis Xanthici, qui est Aprilis, noctis tempore hora nona tantus luminis fulgor aram templumq; circundedit, vt putarent omnes diem clarissimum factum, & permansit spatio horæ dimidiæ. Quod imperitis quidem & ignaris prosperum videbatur, sed legisperitos & probos quosque doctores non latuit exitiale portentum. In eadem quoque festiuitate vitula sacrificiis admota & aris assistẽs, inter ipsas ministrorum manus enixa est agnã. Sed & ianua interioris ędis, quę respiciebat Orientem, cum esset ære solido induta, ac perinde immẽsi põderis, quæ vix viginti viris summo conatu impellẽtibus clauderetur, ferreis quoque vectibus & seris munita, ac pessulis in altum demissis teneretur obstricta, repente hora noctis sexta apparuit sponte patefacta. Sed & transacto die festo post aliquot dies, prima & vicesima die mẽsis Artemisii, qui Maius apud nos vocatur, prodigiosus apparuit visus, & fidem penè excedens, quod vere falsum putaretur, nisi oculorum fidem cõfirmasset malorũ consequuta pernicies. Etenĩ prope solis occasum visi sunt currus & quadrigæ in omni regione per aerem ferri, & armatorũ cohortes misceri nubibus, & vrbes circundari agminibus improuisis. In alio item die festo, qui Pẽtecostes appellatur, noctu sacerdotes ingressi templum ad ministeria ex more complenda, primo quidem motus quosdã strepitusq; senserũt, tũ deinde voces subitas audiunt, dicentes: Migremus hinc. Additur his etiam aliud terribilius. Etenim quidã Ananię filius Iesus nomine, vir plebeius & rusticus, ante quartum belli ãnum cum ciuitas in pace & abundantia perduraret, in die festo tabernaculorũ repente clamare cœpit: Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox à quatuor ventis, vox super Hierosolymã & super templum, vox super sponsos & spõsas, vox super populum, & indesinenter die noctuq; per omnes plateas circumiẽs, hæc clamabat: vsquequo quidam primores ex populo viri, velut infausti pręsagii indignatiõe commoti, correptum hominem multis verberibus afficiunt. At ille nequaquã pro se aliquid loquens, sed ne eos quidem qui circunsteterant deprecans, easdem voces pari obstinatione & clamore repetebat. Tũ principes intelligentes (vt res erat) numinis esse motus in viro, perducũt eum ad iudicem Romanum apud quem flagris ad ossa vsque laniatus, neq; preces, neq; lachrymas fudit. sed eandem vocem miserabiliter & cum quodã vlulatu emittens, per singula penè verbera proferebat, addens etiam hoc: Væ væ Hiero

Noctu lux exorta.

Vitula agnam enixa

Ianua suapte sponte aperta

Currus in aere visi

Exclamatio hominis plebei

A

B

A Hierosolymis. Prosequitur & aliud idem historiographus maiore gestum miraculo, dicens oraculum quoddam in sacris literis repertum, quod per idem tempus virum designaret ex eorum regione processurum, qui totius orbis potiretur imperio. Cuius oraculi præsagium idem historiographus Vespasianum declarare est suspicatus, sed Vespasianus non aliis quàm illis solis gentibus, quæ Romano imperio videbantur subditæ, dominatus est. vnde iustius ad Christum hæc responsa referũtur, ad quem dixerat pater: Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, & cuius per idem tempus per Apostolos suos in omnem terram exierat sonus, & in fines orbis terræ verba eorum.

Vera Hierosolymis

Psal. 2. c.
Psal. 18. a

De Iosepho & quos reliquerit libros. Cap. 9.

OPeræprecium sanè est post ista noscere quis fuerit hic Iosephus, & vnde, vel ex quo genere originem ducens, qui tantam nobis materiã rerũ gestarum cognitionemque præstiterit. Exponit ergo etiam hæc ipse de se, hoc modo scribens: Iosephus Matathiæ filius, Hebræus genere, ex Hierosolymis sacerdos, qui & ipse primo bello Romanos oppugnauerim, & posterioribus nihilominus interfuerim præliis, necessitate constrictus. Constat igitur hunc virum per idem tempus non solum apud Iudæos proprios ciues, verumetiam apud Romanos habitum esse nobilissimum, ita vt literarum merito in vrbe Roma etiam statua donaretur, & libri eius bibliothecæ traderentur. B Conscripsit nãque Antiquitatum historiam in viginti libris, Belli vero Iudaici cum Romanis habiti historiã septẽ voluminibus comprehendit, quam non solum Græca facundia, verum & patrio, id est, Hebræo sermone suis etiam ciuibus se ędidisse confirmat, dignus cui pręceteris omnibus debeat credi. Sed & alia eiusdem viri extãt de Iudęorum vetustate duo volumina, in quibus contradicere Apioni cuidam Grammatico videtur, qui illis temporibus aduersum Iudæos scripserat, & ad alios quosdam, qui morem gentis Iudæorum atq; instituta lacerauerũt. In primo ergo ex his duobus libro, quæ volumina apud Hebręos in autoritate habeantur, secundum maiorum traditionem, per hæc edocet.

Antiquitatum lib. xx.
Belli Iudaici lib. vii.

Vt diuinarum meminerit scripturarum. Cap. 10.

NEque igitur innumera, inquit, apud nos habẽtur volumina inter se inuicem discordantia, sed duo tantum & viginti sunt libri, qui omnium temporum seriem continent, qui & iuste creduntur diuinitus inspirati. Ex quibus quinque sunt Moysi, continentes leges vitæ, & successionis humanæ prosapiam vsque ad ipsius Moysi terminum pertendentem, qui paulo minus ad tria milia annorum continentiam gerunt. A morte vero Moysi vsque ad Artaxersen, qui post Xersen regnauit apud Persas, quæ gesta sunt, prophetæ quique per ea tempora tredecim voluminibus conscripserunt. Reliqui vero quatuor libri hymnos in Deũ, & vitæ instituta, ac mo-

XXII. libri
quinque Moseos
Prophetarum xiii.
quatuor reliqui

nita mortalibus tradunt. Ab Artaxerſe vero vſque ad noſtrum tēpus ſcripta ſunt omnia, fide tamen non eadem quæ primis habetur, digna ducuntur, pro eo quod non ita extiterit prophetarum iugis & explorata ſucceſſio. Rebus igitur his cōſtat, quàm nos venerabiliter vtamur ſcripturis noſtris. Nam cum tot ſecula interceſſerint, neq; addere quis vnquā, neq; auferre, aut permutare quid auſus eſt: ſed omnibus gentis noſtræ hominibus inſita hæc quodāmodo atque ingenita fides eſt, credere hęc dei eſſe conſulta, & his iugiter inhærere, ac pro ipſis (ſi ita res popoſcerit) libēter & animā ponere. Sit hæc etiam pars hiſtoriographi, his in locis à nobis (vt arbitror) non incompetēter inſerta. Eſt adhuc & aliud eius elegās ſatis volumen, quod animus ſit qui imperium teneat in nobis: Quem libellū quidam Machabęorū attitulauerunt, pro eo quod certamina inibi & agones pro pietate à Machabæis fratribus deſudata cōtineat. Sed & in fine viceſimi antiquitatum libri, ſignificat idem ipſe propoſuiſſe ſe quatuor voluminibus comprehenſurum ſecundū fidē & religionem patriam, de deo & de ſubſtantia eius ac legibus, & quur quædam apud eos liceant, quædam vero non liceant. Sed & alia nonnulla opuſcula à ſe dicit eſſe compoſita. In fine etiam ſupradicti viceſimi libri Antiquitatum, Iuſtum quendam ex Tiberiade, qui conatus ſit hoc idem operis, quod ipſe explicuerat, aggredi, arguit falſitatis per hæc verba. Sed non ego te imitatus ſum in his quæ conſcripſeram. Ipſis etenim Imperatoribus obtuli libros meos, cum adhuc ipſa quæ geſta ſunt, penè in oculis haberentur. Quippe qui cōſcius mihi eſſem ſeruatæ in omnibus veritatis. Nec me de eorum teſtimonio fefellit opinio. Sed & aliis pluribus obtuli, quorum multi etiam ipſis interfuere bellis, ſicut Agrippa rex, & nonnulli eius propinqui. Et Imperator quidem Titus intantum probauit ex iſtis debere libris ad omnes homines rerum geſtarum notitiam peruenire, vt manu ſua ſubſcriberet, publice ab omnibus eos legi debere. Rex vero Agrippa ſexaginta & duabus epiſtolis de operis noſtri veritate teſtatus eſt, ex quibus & duas inſerui. Sed & de his ſatis dictū eſt, nunc ad narrationis noſtræ ſeriem redeamus.

Quatuor libros adhuc promittit

In Iuſtū æmulum ſuum

A B

Quēadmodū poſt Iacobū Symeō Hieroſolymorū rexerit eccleſ. Ca. 11.

Poſt martyrium Iacobi, & continuo conſequutum ciuitatis excidium, traditur Apoſtolos, cęteróſq; domini diſcipulos, qui ad illud tēpus reliqui erāt, in vnū è locis omnibus cōueniſſe, ſimul cū his qui propinqui ſecūdum carnē domini dicebātur (plurimi nanq; & ex his per illud tēpus ſupererant) & habuiſſe in cōmune conſiliū, quē oporteret dignū ſucceſſione Iacobi iudicari, omneſq; vno conſilio atq; vno cōſenſu Symeonē Cleopæ filium decreuiſſe (cuius mentio in euangeliis facta eſt) vt epiſcopatus ſedē ſuſciperet. Conſobrinus is ſecundū carnē Saluatoris fuiſſe dicebatur: quia Cleopam fratrem fuiſſe Ioſeph, Egeſippus conteſtatus eſt.

Apoſtoli & diſcipuli domini conuenēre

An. do. 62.

Per

A Vt Vespasianus posteritatẽ Dauid iusserit inquiri. Cap.12.

PEr idem tempus Vespasianus post excidia Hierosolymorum omnes, si qui forte ex familia Dauid superfuissent apud Iudæos, velut regalis prosapiæ viros perquiri iubet. Vnde etiam pro hac causa grauissima Iudęis persequutio exorta est. Sed Vespasiano decennio principatu ministrato, Titus filius in imperio succedit. Cuius secundo regni anno, Linum duo decim annis in sacerdotio transactis, vrbis Romæ episcopatum tradidisse Anacleto ferunt. An.do.79. In familiam Dauid cam in quiritur An.do.81. An.do. 81.

Quod Alexandrinæ ciuitati secundus Abilius prẹfuerit. Cap.13.

SEd Titus non amplius quàm duobus annis, totidemque mẽsibus, principatu Romani apicis ministrato, Domitiano fratri summàm rerum re liquit. Quarto igitur anno Domitiani, apud Alexandriam Annianus viginti & duobus annis ministrato sacerdotio defunctus est, in cuius locum secundus succedit Abilius. Domitianus Cæsar An.do.83. An.do.86.

Quod Romæ secundus episco. Anacletus fuerit. Cap.14.

IN vrbe vero Roma duodecim Anacletus annis in episcopatu exactis, sacerdotii sedem Clementi tradidit. An.do.93.

Vt tertius ab hoc Clemens, Cap.15.

QVem adiutorem suum Paulus Apostolus Philippensibus scribẽs, designat, dicens: Cum Clemente & cæteris adiutoribus meis, quorum B nomina sunt in libro vitæ. Philip.4.a.

De epistola Clementis. Cap.16.

HVius Clementis epistola habetur ad Corinthios scripta, præcipua plane & valde mirabilis, quam velut ex persona Romanæ ecclesiæ dictauit, cum dissensio apud Corinthios fuisset exorta: quam epistolam in plurimis ecclesiis publice legi, & veterum, & nostris etiam temporibus constat. Verum de seditione facta apud Corinthios, ac dissensione plebis, testis valde fidelis Egesippus indicat, hoc modo dicens: Clemẽtis epistola ad Corinthios scripta Egesippus

De persecutione sub Domitiano. Cap.17.

MVlta erga multos crudelitate Domitianus exercita, plurimisque in vrbe Roma nobilibus & illustribus viris, nullo iure, nullaq; ratione trucidatis, innumeris etiam in exilium trusis, & bonorũ direptiõe mulctatis, ad vltimũ Neronianæ theomachiæ & impietatis successor efficitur. Secũdus hic quippe ab illo persequutionem molitur in nostros, cum vtiq; pater suus Vespasianus nihil prorsus nostris irrogauerit iniuriæ. An.do.86. Domitianus Christianorũ persequutor An.do 96.

De Iohanne apostolo & reuelatione eius. Cap.18.

QVo in tempore Apostolus & Euangelista Ioãnes, ob prædicationẽ verbi diuini, & testimoniũ veritatis, in insulã Pathmos traditur ablegatus. Denique Irẹneus scribens de computo nominis antichristi, quod continetur in reuelatione quæ dicitur Ioannis, quinto aduersus hæreses libro, hæc de ipso Ioanne commemorat: Quod si oportet, inquit, apertius in hoc An.do.96. Ioannes in Pathmos relegatur

hoc tempore de isto nomine prædicari, à quo magis poterat aperiri, nisi ab eo, qui ipsam reuelationẽ vidit? Neq; enim multũ tẽporis est quod reuelata est, sed penè nostra ætate. In fine etenim Domitiani principatus exorta est. In tantum vero per idem tempus fidei nostræ instituta florebãt, vt etiam nõnulli alieni à religione nostra scriptores historiarũ suarũ tradiderint monimẽtis, vel de persequutionibus illius temporis, vel etiam de martyriis. Qui etiã diligenter explorato tẽpore designant, quintodecimo anno Domitiani principis, cũ aliis plurimis, ab eo etiã Flauiã Domicillã sororis filiã, Flauii Clemẽtis vnius tunc ex cõsulibus viri, ob testimonium quod Christo perhibebat, in insulã Pontiã nomine deportatam. A

An. do. 97.

Quẽadmodũ Domitianus posteritatẽ Dauid iusserit occidi. Cap. 19.

An. do. 96. Interficitur posteritas Dauid

APud ipsum vero Domitianum, cum iussisset omnes perimi, qui de genere Dauid & regia stirpe descẽdérẽt, vetus traditio tenet, quod delati sint quidam, quasi essent de posteritate Iudæ, quem fratrem fuisse Saluatoris secundum carnem tradunt. Quique duplici vrgebantur inuidia, velut qui ex Dauid genere, & ex ipsius Christi propinquitate descẽderent. Quę Egesippus per ordinem his verbis refert.

De prosapia Saluatoris. Cap. 20.

Nepotes Iudę delati falso Reuocatus:

ADhuc autem viuebant quidam de carnali genere domini nostri, nepotes Iudæ, eius qui secundum carnem frater domini dicebatur, quos quidam detulerunt, tanquam ex Dauid stirpe venientes. Hos Reuocatus quidam nomine, qui in hoc missus fuerat, perducit ad Domitianum Cæsarem: & ipse enim formidabat de aduentu Christi, sicut & initio Herodes. Interrogati ergo à Domitiano, si essent ex familia Dauid, confessi sunt. Tunc quæsiuit ab eis, quantis possessionibus, vel quantis essent facultatibus prædíti, At illi responderunt, quod vtrique nõ amplius esset in bonis nouem milibus deuariis, ex quibus singulis pars media pro portione deberetur. Nec hæc sibi in pecunia subsistere, sed in æstimatione terrę, quę eis esset in quadraginta minus vno iugeribus constituta, quam suis manibus excolentes, vel ipsi alerentur, vel tributa dependerent. Simul & testes ruralis & diurni operis, manus labore rigidas & callis obduratas præferebant. Interrogati vero de Christo, quale sit regnum eius, vel quis ipse, aut vnde, aut quando venturus: responderunt quod non huius mundi regnum, neq; huius terrę ei designetur imperium, sed quia cœleste ei regnũ per angelorum ministeria in consummatione seculi præparetur, quando scilicet aduẽtans in gloria, de viuis & mortuis iudicabit, & restituet vnicuique pro factis ac meritis suis. Ad hæc Domitianus, cum neque in eis quicquam criminis inueniret, & vilitatem eorum quammaxime contemneret, abire eos liberè iubet. Sed & persecutionem, quam aduersum ecclesias agitari iusserat datis rursum compescit edictis. Illi vero dimissi ab eo, vel martyrii B

Facultates nepotum Iudę

Rogantur de regno Christi quale sit

A tyrii merito vel propinquitatis prærogatiua pacis iam tempore duces ecclesiæ effecti, vſque ad Traiani tempora permanſerunt: Hæc quidem Egeſippus. Sed & Tertullianus de Domitiano ſimilia refert, dicens: Tentauit aliquando & Domitianus ſimile aliquid, portio Neronis de crudelitate: Sed quaſi homo cito deſtitit, ita vt etiam eos quos in exilium miſerat, reuocaret. Poſt Domitianum vero quindecim annis imperio potitum, Nerua ſuſcepit principatum. Sub quo omnes quidem honorum tituli, qui in Domitianum collati fuerant, detrahuntur. Reuocari autem quicunque ab eo in exilium truſi ſunt, ac recipere facultates ex Senatuſconſulto iubentur: de quibus ſingulis teſtimonium perhibent, qui geſta illorum temporum conſcripſerunt. Tunc igitur etiam Apoſtolum Ioannem poſt abſolutionem inſulæ, Epheſum quaſi ad ſcholam propriam rediſſe, noſtrorum ſcriptores declarant. An. do. 98. Ioannes Epheſum redijt

Quod Alexandrinorum eccleſiæ tertius præfuerit Cerdon. Cap. 21.

NErua vero poſt annum plus minus defuncto, Traianus ſuccedit imperio. Cuius primo principatus anno Abilius apud Alexandriam tredecim annis ſacerdotio miniſtrato diem obit: cui ſuccedit Cerdon tertius in ſacerdotium. Qua tempeſtate in vrbe Roma Clemens quoq; tertius poſt Paulum & Petrum pontificatum tenebat.

Quod Antiochenæ eccleſiæ ſecundus præfuerit Ignatius. Cap. 22. Euodius Ignatius Symeon

B SEd & apud Antiochiam Euodius primus fuerat, & ſecundus Ignatius, Hieroſolymis quoque Symeon ſecundus poſt Iacobum fratrem domini iiſdem temporibus gubernabat eccleſiam.

Relatio de Ioanne Apoſtolo. Cap. 23.

IN his ſuperſtes adhuc apud Aſiam demorabatur ipſe ille, quem amabat dominus Ieſus, Apoſtolus ſimul atque Euangeliſta Ioannes, eccleſiarum quæ inibi erant gubernacula regens, poſt Domitiani (vt diximus) obitum regreſſus ex inſula. Quod quia ita ſe habeat, duobus fidelibus teſtibus approbabo. Irenæus & Clemens Alexandrinus huic veritati aſtipulantur. in ſecundo aduerſus hæreſes libro, Irenæus hoc modo ſcribens: Et omnes, inquit, presbyteri teſtes ſunt, qui in Aſia Ioannem diſcipulum domini viderunt, & ſciunt hæc tradidiſſe Ioannem, qui & permanſit apud eos vſque ad tempora Traiani. Item in tertio eiuſdem operis libro, idem ſcriptor de eiſdem ita teſtatur: Eccleſia, inquit, quæ eſt apud Epheſum, à Paulo quidem fundata eſt, à Ioanne vero ædificata, qui permanſit in ea vſque ad tempora Traiani. Habes hunc teſtem fidelem de Apoſtoli temporibus conteſtantem. Accipe quid etiam Clemens (cuius pariter promiſimus teſtimonium) dicat, hiſtoriam quandam perneceſſariam ſimul texens, quam nos quoq; ſi inſeramus, vtilem fore legentibus credimus. Scribit ergo hæc: Audi, inquit, fabulam & non fabulam, ſed rem geſtam de Ioanne Ioannes euangeliſta

Ioanne Apostolo,& memoriis omnium traditam. Cum post tyranni obitum de Pathmos insula Ephesum rediret, rogabatur etiã vicinas lustrare prouincias,quo vel ecclesiãs fundaret,in quibus non erant,locis:vel in quibus erant,sacerdotibus ac ministris instrueret, secundum quod ei de vno quoq; spiritus sanctus indicasset. Cum igitur venisset ad quandam vrbem haud longe positam,omnibus ecclesiasticis solenniter adimpletis,vidit iuuenem quendam validum corpore, & vultu elegantem, sed & animis acrem nimis,respiciénsque ad episcopum qui nuper fuerat ordinatus, hũc, inquit,tibi summo studio commendo sub testimonio Christi & totius ecclesiæ. Tum ille suscipiens,omnem se adhibiturum, sicut præcipiebat, diligentiam pollicetur. Sed iterum atque iterum eadem sæpius repetens, iuuenem commendabat attentius, & post hæc Ephesum rediit. Tum vero presbyter in domum suam adolescentem suscepit commendatum,& cum omni diligẽtia enutrit,amplectitur,fouet,ad vltimum etiam baptismi gratiam tradit. Post hæc iam velut confidens gratiæ, qua fuerat communitus, paulò indulgentius iuuenem habere cœpit. Sed ille vbi ætate immatura,libertate potitus est,cõtinuo per æquęuos,quibus luxus & desidia cordi est,amare vitia & corruptę vitę incedere tramitẽ perdocetur. Et primo quidem conuiuiorũ illecebris decipitur,inde nocturnis eum furtis sociũ sibi participemque consciscunt,post hęc etiã ad maiora flagitia pertrahunt: cũ interea sensim iuuenis formabatur,& instituebatur ad scelera,& quia esset acer ingenio,sicut equus infrenis & validus,diris morsibus obfirmatis, recti itineris lineã derelinquens,rectore contempto,rapido cursu totus fertur in præceps, ita succedentibus sibi malis,vt desperationem sibi quoq; à deo prestitę salutis acceperit. Dedignatur iã de paruis sceleribus cogitare, grãdia quęq; molitur,& ex integro perditioni se tradens,nullo inferior esse in flagitiis patitur. Deniq; illos ipsos,qui prius magistri criminũ fuerãt, discipulos facit,& latronũ ex his turmã, quibus ipse dux & princeps violentus præesset,instituit,& cum his omni crudelitate grassatur. Verũ tempore elapso (cum rei ita poposcisset vtilitas) inuitatur iterum ad illã vrbẽ Ioannes,& cũ cætera (quorũ gratia venerat) ordinasset,age,inquit, ò episcope,depositum repręsenta,quod tibi ego planè & Christus commendauimus,ecclesia teste quam regis. At ille obstupuit,primo pecuniam putans à se reposci,quam non acceperat. Sed rursum considerabat nec posse fallere Ioanné,nec quod non dedit,quærere. Hærebat ergo stupens. Quem Ioannes hærentem videns,iuuené illum,inquit, repeto abs te & animã fratris. Tunc grauiter suspirãs senior,& in lachrymas resolutus,ille, ait, mortuus est, Quomodo,inquit,vel quali morte? Deo,ait,mortuus est,quia pessimus & flagitiosus euasit,ad vltimũ etiam latrocinium adgressus est. Deniq; nunc montem quendam cum multa latronũ manu occupauit. Quibus

Iuuenis ad meliorem vitam reuocatur per Ioannem Euangelistam

A bus auditis Apostolus vestem continuo,qua erat indutus,scidit, & cū ingēti gemitu feriens caput suum,bonum te,inquit,custodē fratris animę dereliqui.Sed iam nunc mihi equus paretur,& dux itineris.Et cōfestim ab ipsa ecclesia ascendens,concitus properabat.Cunq; peruenisset ad locum, attinetur ab his latronibus,qui custodias obseruabant.At ille neque effugere, neque prorsus declinare vsquam nitens, ingēti tātum voce proclamabat, quia ad hoc ipsum veni,adducite mihi principem vestrum. Qui cum veniret armatus,eminus agnito Ioanne Apostolo, pudore actus, in fugā vertitur.Ille equo post eum admisso,confestim insequitur fugitantē,etiā ætatis oblitus,simul & clamans.Quid fugis ô fili patrē tuum?Quid fugis inermem senem?Miser hære, noli timere, habes adhuc spem vitæ. Ego Christo rationem reddam pro te.Certe & mortem libēter pro te excipiā, sicut & dominus excepit pro nobis,& pro tua anima dabo animam meam.Sta tantum & crede mihi,quia Christus me misit. At ille audiens, restitit, ac vultum demisit in terram,post hoc arma proiecit,tum deinde tremefactus flebat amarissime,& accedentis ad se senis genibus prouoluitur,gemitibus & vlulatibus quibus poterat satisfaciēs, & vberrimis lachrymarum suarū fontibus iterum baptizabatur, occultans solam dexteram suam. Apostolus vero iurisiurādi sacramēto se ei à saluatore impetraturum veniam pollicens,simulq; genibus eius prouolutus,atq; ipsam dexterā, ex cuius cędis B conscientia torquebatur,tanquam iam per pœnitētiam purgatam deosculans,ad ecclesiam reuocat,& indesinenter pro eo orationes profundēs, & cum ipso pariter ducens crebra ieiunia,indulgentiam à deo,quam ei pollicitus fuerat,expetebat. Sed & variis sermonum cōsolationibus, velut quibusdā præcantationibus efferos & exterritos eius animos mitigabat. Nec prius abstitit, quàm eum in omnibus emendatum etiam ecclesiæ præficeret:præbens per hoc magna exempla veræ pœnitentiæ, & documentum ingens nouæ regenerationis,atque insignia quædam & trophæa visibilis in eo resurrectionis ostendens.Hæc à Clemente dicta,non solum ad scientiam rerum,sed & ad vtilitatem legentium profutura,hunc in nostris quoque libris teneant locum.

De ordine Euangeliorum. Cap.24.

Euangelium Ioannis

AGe iam etiam huius apostoli quæ sint scripta, quæ in autoritate habeantur, cum his pariter explicemus.Est igitur primo Euangelium nominis ipsius, quod in omni orbe personuit. Quod autem post cætera tria euangelia quarto à veteribus statutum est loco,hæc erit ratio.Venerabiles & vere deo digni apostoli CHRISTI, cum essent in omnibus puritate vitę & animi virtutibus clari,non magnipendebāt sermonis ornatū: quippe in quibus aīa erat diuinis ornata virtutibus,simul & signorū gratia quę eis à domino nostro Iesu Christo cōcessa fuerat: qua confidentes, non in

Apostoli non affectarūt elegantiam sermonis

f 1 suasoriis

1.Cor.2.d. suasoriis humanæ sapientiæ verbis summã prædicationis dominicæ collo A
cabãt,sed in ostẽsione spiritus & in virtute,per quã mirabilibus cõsumma
Apostoli pauca scripserunt Paulus Apostolorum eruditissimus tis,& verborum suorum fide facta, vniuerso orbi regni cœlorum sciẽtiam
tradiderunt,paruiducentes plures libros condere,quod huiuscemodi præ
dicationis assertio,non argumẽto humani sermonis,sed adstipulatione di
uinę virtutis indigeat.Deniq; Paulus,qui inter omnes apostolos eruditior
etiam in verbis videtur,& in sensibus præpotens,non amplius quàm par-
uum epistolarum suarũ corpus reliquit,qui vtique immẽsa contineret in-
tra se atq; innumera sacramenta,vtpote qui etiam vsq; ad tertium cœlum
raptus,quæ gererentur inspexerat,& in ipsum quoq; deo dignum paradi-
sum abductus,audierat ibi ineffabilia verba,& doctrinam (quæcunq; illa
inibi est) siue corporeus,siue incorporeus,illius interim scholæ discipulus
effectus,exceperat.Sed & reliqui domini ac saluatoris nostri discipuli,non
solum ex illis duodecim,sed & si qui extra hũc numerum de schola tamẽ
domini & saluatoris nostri,sermonem aliquem,diuinitus inspirati,memo
Matthæus riæ reliquerunt,breuem hunc & succinctum per omnia esse voluerũt.Igi-
tur ex ipsis discipulis domini,Matthæus tantummodo & Ioannes ad scri-
bendum appulisse animum traduntur, necessitate quadam in hoc ipsum
prouocati.Matthæus enim primo Hebræis prædicauerat. Verum cum pa
raret transire ad gentes,patria lingua scripturã composuit,& ea quæ præ-
dicauerat comprehendens,dereliquit his ad memoriã à quibus proficisce B
Lucas Marcus Ioannes batur,vt gentibus prædicaret. Post hũc Lucæ & Marci scriptura euangeli-
ca secundum eas causas,quas superius diximus,æditur.Ioannem vero tra-
dunt vsq; ad vltimum pene vitæ suę tempus,absq; vllius scripturę indiciis
euangelium prædicasse.Sed cum horũ trium euangeliorũ,etiam ad ipsum
notitia peruenisset,probasse quidem dicitur fidem & veritatem dictorum,
deesse tamen vidit aliqua,& ea maxime,quæ primo prędicationis suæ tẽ-
pore dominus gesserat.Certũ enim est,quod in superioribus tribus euan-
geliis hæc videntur sola contineri,quæ in eo gesta sunt anno,quo Ioannes
Baptista vel inclusus est in carcerem,vel punitus.Deniq; si obserues,statim
Matth.4.b. in initiis narrationis posteaquã refert Matthæus de quadraginta dierũ ie-
iunio,& de tentatione eius,continuo subiicit,dicens:Audiens autem,quia
Ioãnes traditus est,discessit de Iudæa,& venit in Galilęam. Sed & Marcus
Mar.1.b. similiter,posteaquam (inquit) traditus est Ioannes,venit I E S V S in Gali
læam.Lucas vero etiam priusquam incipiat aliquid de actibus referre Ie-
Luc.3.d. su dicit:Quia adiecit Herodes super omnia mala quæ gesserat,& conclu-
sit Ioannem in carcerem.Quia (inquam) ab his hæc videbãtur omissa,ro-
gatus dicitur Ioannes apostolus,vt ea quę præterierant priores ante tradi-
tionẽ Ioannis,Saluatoris gesta conscriberet. Et ideo dicit in euãgelio suo:
Ioan.2.c. Hoc fecit initium signorum I E S V S.Et iterum in alio loco indicat,dicẽs:
Nondum

A Nondum enim Ioannes erat missus in carcerem. Ex quibus constat quod ea quæ antequam Ioãnes traderetur à Iesu fuerant gesta describit. Et ideo si quis hoc diligentius consideret, euidenter inueniet, nõ sibi euangelia dissonare, sed alterius tẽporis gesta esse quæ scribit Ioannes, alterius vero quæ cæteri. Vnde quia natiuitatẽ secundum carnẽ saluatoris, vel Matthæus, vel Lucas descripserãt, reticuit hoc Ioannes, & à theologia atq; ab ipsa eius diuinitate sumit exordiũ. Quæ pars sine dubio ipsi velut eximio per spiritũ sanctum reseruata est. Hæc etiam de Ioannis euangelio dicta sint. De Marci vero euangelio sufficienter supra comprehensum est. Lucas autẽ in initio euangelii sui, causam cur scriberet, indicauit: videlicet, quoniã multi alii temere præsumpserant enarrare, quæ sibi magis erant ad liquidum cõperta: volens ergo abstrahere nos à cæterorum narrationibus, fidem facit per se conscriptæ veritati, certus quod eam vel Paulo exponente, vel aliis Apostolis, qui ab initio ipsi viderant, ac sibi tradiderant, consecutus sit: & hanc nobis per proprium euangelium tradat. Hęc à nobis etiam de Luca breuiter dicta sint. Oportunius vero & plenius in tempore insertis his quæ antiqui autores scripta reliquerunt, vt se cuncta habeant, indicabimus.

Ioan. 3. c.

Lucas

De indubitatis diuinis suspectisve scripturis. Cap. 25.

IOãnis tamen extant præterea epistolę, de quarũ prima, neque ab antiquis vnquam, neque à posteris dubitatum est. De reliquis vero duabus, B & de Reuelatione, etiam nũc anceps sententia habetur: de quibus (vt dixi) & à veteribus dubitatũ, suis in locis ipsorũ vocibus approbabimus. Vt ergo, quandoquidem in hæc loca deuenimus, omnem noui testamenti Canonem designemus, primo nobis omnium euangeliorum cœlestis quadriga iungatur, his Actus apostolorum copulentur. Post hos Pauli epistolæ socientur, consequatur vero has prima Ioannis epistola, similiter & Petri prima. Hæc sunt de quibus nulla vnquam prorsus extitit dubitatio. Sequenti loco iam sunt illa, de quibus à nonnullis dubitatum est, Reuelatio Ioannis, de qua quid singuli veterũ senserint, suis in locis ostẽdemus: & epistola Iacobi, sed & Iudæ, Petri quoq; secunda, & item Ioannis secunda & tertia, siue hæ ipsius euangelistæ, siue etiam alterius eius cognominis ostendentur. Post hæc iam scriptura est, quæ dicitur Actus Pauli, sed & libellus qui appellatur Pastoris, & reuelatio Petri, de quibus quàm maxime dubitatur. Fertur etiam Barnabæ epistola, & doctrina quæ dicitur apostolorum. Quidam autem his sociant etiam euangelium, quod dicitur secundũ Hebræos, quo præcipue vtuntur illi Hebræi, qui Christum suscipere videntur, sed in ecclesia ei contradicitur. Quæ omnia tamen à nobis necessario enumerata sunt, vt absque vlla ambiguitate claresceret, quæ sint in veteri autoritate, & quę sint in quibus vel cõtradictio aliqua, vel etiam contatio, cum tamen à quàmplurimis ecclesiis recipiantur, soleat admitti. Sed & de

Epistola Ioannis prima Apocalypsis

Euangelia quatuor
Acta apostolorum
Epistolæ catholicæ

Acta pauli
lib. Pastoris
Reuelatio Petri
Epistola Barnabę
Doctrina apostolorum

illis sciendum est, quæ sub nomine apostolorum ab hæreticis proferuntur, velut Petri & Thomæ, & Matthiæ, & cęterorum similiter apostolorũ quæ appellant euangelia, sed & Andreæ & Ioannis, atque aliorum apostolorum Actus, quod nusquam prorsus in scriptis veterum, eorum duntaxat qui apostolis successerunt, aliqua mentio eorum aut commemoratio habetur. In quibus & ipse stilus multum ab ecclesiastica consuetudine deprehéditur esse diuersus. Sensus quoq; ipse, & omnia quæ + his inseruntur, longe ab Apostolica dissonant fide, ex quo figmenta esse prauitatis hæreticæ comprobatur. Vnde ne inter illa quidem, de quibus dubitari diximus, collocanda sunt, sed vt aliena penitus & à pietatis regula discrepantia propellenda. Verum ad historiæ ordinem redeamus. A

Euangelium secundum Hebræos

Euangelia & Acta quorundam Apostolorum

Aliás + in his inseruntur

De Menandro mago. Cap.26.

An.do.88. Menander Samaritanus

IGitur Simoni mago Menander succedit scutum diaboli nó inferius primo, & ipse Samarites genere: in arte autem magica solus repertus est, qui non modo æquiparare, sed & supergredi impietatem posset magistri. Maioribus quippe portentis efferebatur, semetipsum saluatorem dicés, ad hominum salutem de cœlestibus & inuisibilibus seculis destinatum, asserens non aliter posse vnumquenq; angelos seculi vincere, nisi prius à semet magicæ artis per ordiné susciperet disciplinã, & per baptismũ à se datum, immortalis ęternus effectus, in hac vita perpetuus fieret. Quę omnia ex libris Irenæi, volentibus scire perfacile est. Sed & Iustinus in his ipsis, in quibus Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quædam scribit: Menandrum quendam Samaritanũ, ex vico Capparathea, Simonis discipulum, stimulis dæmoniacis incitatũ venisse Antiochiã, & quàm plurimos per artem magicã decepisse scimus, qui hoc etiã suadere potuit sectatoribus suis, quod nó essent morituri. Ex quibus in hodiernũ sunt aliqui ex illo eadem cõfitétes. Quod est vere diaboli cõmentũ, vt homines Magi Christianorũ sibi nomen imponerét, quo per hoc sanctũ & venerabile religionis nostrę mysteriũ macularent, qui tamen irrident, & spernũt ecclesiastica dogmata, vel de immortalitate animæ, vel de resurrẹctione mortuorũ. Verũ hi talibus freti autoribus, de spe salutis & vitæ penitus exciderunt. B

Iustinus philosophus & martyr

De secta Ebionæorum. Cap.27.

Ebionii An.do.88.

SEd & alios idem dæmon, quos ab amore Christi separare nó poterat, alia nihilominus arte decepit, id est, Ebionęos, qui interpretãtur pauperes. Vere enim pauperes sunt & egeni in scientia gloriæ Christi: quoniãquidem solum eum hominé putant, & per profectũ vitæ ac virtutis virum iustum effectum, cõmuni etiã natiuitate ex viro & fœmina procreatũ. Custodiendam vero censent etiam legis obseruantiã, nec sufficere ad salutem solam Christi existimant fidem. Quidã tamen ex ipsis refugiũt hanc impietatem, vt ex viro & fœmina adserant eum natum, sed cõfitentur de spiritu

sancto

A ſancto & Maria virgine:nec tamen eũ ſemper fuiſſe deũ & verbũ,ac ſapiẽtiam dei fatentur.Corporalem vero legis obſeruantiam cuſtodiunt.Apoſtoli autem epiſtolas omnes pariter reſpuunt,& ipſum apoſtatam legis appellant.Vtuntur & euangelio vno quodam,quod ſecundum Hebræos appellatur:cætera omnia nihil ducũt.Sabbata cum Iudæis ſecundũ legẽ,nobiſcum dominicã diem ſacratã pro reſurrectione domini obſeruant.Vnde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt, Paulus. Ebiones

De Cerintho prauæ religionis antiſtite. Cap.28.

IIſdem temporibus etiam alterius hæreſeos obortum principem Cerinthum accepimus.De quo Gaius (cuius iam in ſuperioribus fecimus mentionem) in diſputationũ ſuarum dialogo ita ſcribit:Sed & Cerinthus (inquit) per reuelationes quaſdam,quas velut à magno apoſtolo conſcriptas, & per angelos ei reuelatas putaret, talia quædam portenta nobis introducit,Poſt reſurrectionẽ terrenum dicit futurũ eſſe regnũ Chriſti in Hieruſalem,& homines in carne iterũ concupiſcentiis & vitiis ſubiectam cõuerſationem habituros.Contra fidem quoq; ſcripturarũ quoſdam mille annos deſignat:in quibus multa quidem & alia corruptionis opera, & nuptiarũ feſtiuitates dicit futuras,ad eos qui libidini ſunt dediti,decipiendos.Sed & Dionyſius,cum de Ioannis reuelatione diſſereret,& quædam ſecundũ ea, quæ antiquitus eccleſiæ tradita fuerant,diſputaret:mentionem facit huius
B ipſius viri,in his verbis:Cerinthus (inquit) à quo & Cerinthiana hæreſis oborta eſt,figmẽtis ſuis autoritatem magni nominis acquirere, ſecundum ſcripturæ huius prauã intelligentiam geſtiebat: quippe cuius hæc erat hęreſis,vt affirmaret terrenum futurum eſſe Chriſti regnum.Et quia erat vẽtri & gulæ ac libidini deditus, ea futura decernebat, quæ ſibi propria libido dictabat.Ventris & eorum quæ ſub ventre ſunt,incitamenta,cibis,potibus,nuptiis prædicabat expléda.Et vt aliquid ſacratius dicere videretur, legales aiebat feſtiuitates rurſum celebrandas, & hoſtias carnales iterum iugulandas.Irenæus vero etiã ſecretiora ipſius hæretici in primo operis ſui libro publicauit,quæ inde diſcat,ſi quis plenius ſcire vult. An.do.88. Cerinth⁹ hęreticus Gai⁹ ſcriptor eccleſiaſticus. Dionyſius Corinthiorũ epiſcopus

De Nicolao & ſectatoribus ſuis. Cap.29.

SEd & alia hęreſis,quæ appellatur Nicolaitarum,per pauca tempora viguit,cuius etiam in reuelatione Ioannis mentio facta eſt. Iſti Nicolaũ vnum ex illis qui cũ Stephano ab apoſtolis conſtituti ſunt diaconi,autorẽ ſe habere iactabant. Sed Clemẽs Alexandriuus in tertio libro ϛρωματῶν hęc de eo ſcribit: Pulchram (inquit) valde hic vxorem habuit.Et poſt aſcenſionem domini & ſaluatoris noſtri,cum increparetur ab apoſtolis tanquã de zelotypiæ iniuria, productam in medium vxorem ſuam ſi quis vellet eam habere,permiſit.Ex qua occaſione iſti conſequens putauerunt, vt ſecundum hoc factum vel dictum Nicolai,vnuſquiſq; carne ſua in quod de- An.do.88. Nicolaitæ Nicolaus

lectaret abuteretur. Et obtinentes dictum vel factum huius simpliciter & A
innocenter, absq; vlla reuerentia promiscuos nunc & illicitos concubitus
expetunt hi, qui sub illius nomine sectam sibi propriæ libidinis assumpse
rant. Mihi auté compertū est, Nicolaū nullam prorsus agnouisse mulieré,
præter eam quam in matrimonium acceperat, Cuius etiam liberi, fœminę
quidem vsq; ad vltimam senectutem casta virginitate durarunt: filius autem
etiam ipse sanctitatem incorrupti corporis custodiuit. Quæ cum ita se
habeant, constat illud quod in medium apostolorum præ zelotypiæ suspi
tione produxit vxorem, ex cótemptu vitii vel libidinis gestū: quo per hoc
continentem se ostenderet eius rei, quam nimie putabatur expetere, conté
nendam magis quàm expetendā carnis edocens voluptatem. Quoniamquidem
nolebat (vt opinor) secundum Saluatoris præceptū, duobus dominis
seruire, libidini & deo. Dicunt autem etiam Matthiam ita docuisse,
aduersum carnem pugnandum, & in nullo prorsus voluptati eius ac libidini
concedendum: animam vero alendam sapientiæ pastibus, & scientiæ
cibis in maius semper augendam. Hæc de illis hæresibus, quæ temporibus
memoratis à veritate declinantes cito extinctæ sunt, retulisse sufficiat.

Matthias apostolus

De his Apostolis qui non sunt aspernati iura connubii. Cap. 30.

Clemens sanè hic, cuius voces adnotauimus, scribens aduersum eos qui
nuptias spernunt, inter cætera etiam hæc dicit: An & apostolos impro
bant? Petrus etenim ac Philippus, & vxores habuerunt, & filias etiam viris B
nuptum dederunt. Sed & Paulum non tedet apostolum, in quadam epistola
sua mentioné vel salutationem facere cóparis suæ, quam se ideo negat
circumducere, vt ad prædicationem euangelii expeditior fiat. Verum
quoniam Clementis fecimus mentionem, absurdum nō erit, aliam quoq;
eius memorabilem narrationem proferre, quam in septimo eiusdé operis
libro ita inseruit: Aiunt, inquit, beatū Petrum, cum vidisset vxorem suam
duci ad passioné, gauisum esse electionis gratia, ac regressionis ad propriā
domum, & exclamasse ad eam cum duceretur, ac proprio nomine compellantem,
dixisse: O coniunx, memento domini. Talia coniugia sanctorū
erant, tam perfecta fuit affectio beatorum.

Petrus, Philippus & Paulus fuerūt mariti Phil. 4. d.

Petri verba ad vxorem suam

De Philippi & Ioannis apostolorum excessu. Cap. 31.

Igitur quia de vitæ exitu Petri vel Pauli iam in superioribus explanauimus,
sed & tempus Ioannis quo vita excessit, ex parte iam diximus, nūc
etiam de loco quietis eius, secundū fidem Polycratis Ephesii episcopi, edocere
cóueniés puto. Hic etenim Polycrates Victori episcopo vrbis Romæ
scribés, & ipsius & Philippi apostoli, ac filiarū eius pariter meminit, dicés:
Sicut iam superius inseruimus, quod magna lumina in Asiæ partibus dormierūt,
quę resuscitabit dominus in nouissimo die aduentus sui, cū veniet
in gloria, & requiret omnes sanctos suos. Dico aūt de Philippo, inquit, qui
fuit

Polycrates

Philippus Apostolus obiit

fuit vnus ex apostolis, qui dormiuit apud Hierapolim. Sed & duæ eius filię inibi virgines cõsenuere, & alia eius filia spiritu sancto repleta permãsit apud Ephesum. Et Ioãnes ille qui supra pectus domini recũbebat, qui fuit sacerdos dei, pontificale πέταλον gestans, & martyr & doctor optimus apud Ephesum dormiuit. Hæc etiam de locis, in quibus requiescũt in somno pacis, adiecisse sufficiat. Sed & Gaius (cuius ante mẽtio facta est) in dialogo suo, quem cũ Proculo disputans scribit, de filiabus Philippi simul & obitu ipsius consonis vocibus memorat dicens: post hæc aũt prophetissæ quatuor fuerunt Philippi filię, cuius sepulchrũ extat apud Hierapolim Asiæ vrbẽ, vna cum filiabus suis. De his aũt & Lucas ĩ Actibus Apostolorũ meminit, cũ adhuc apud Cęsareã degerent. Dicit ergo ita: venimus, inquit Cęsaream, & egressi in domum Philippi euangelistę, qui erat ex septem, mãsimus apud eũ. Huic autẽ erant virgines filię quatuor prophetãtes. His igitur à nobis de Apostolorũ temporibus vel excessibus, prout potuimus, ex scripturis veterũ cõgregatis, sed & de scripturarũ canone, qui in autoritate habeantur libri, vel qui penitus repudientur: qui vero medii quodam modo ad instructionem solam ab ecclesiis non etiam ad indubitatam autoritatem recepti sint, consequenter expositis, tendamus ad cætera.

Philippi filiæ

A Ioannes apud Ephesum

id est, mitram

Cai⁹ scriptor An.do.100

Lucas Acto.21.b

Digressio per epilogum

Quemadmodũ Symeon Hierosolymorũ episcopus passus sit. Cap. 32.

B POst Neronem Domitianumque, sub hoc (cuius nũc tẽpora memorauimus) per singulas ciuitates ex insolẽtia populi persecutionẽ in nostros accepimus motã. Quo in tempore etiã Symeon Cleopæ filius, quem secũdũ Hierosolymis ordinatũ episcopũ supra edocuimus, per martyriũ carnis vinculis resolutus est. horum adstipulator ipse ille est Egesippus, quem in pluribus iam produximus testẽ. Is ergo refert, quod à quibusdã hæreticis accusatus sit supradictus vir tãquã Christianus, & multis suppliciis afflictus per multos dies, ita vt etiã iudex ipse cum amicis suis de eius patientia miraretur, & ad vltimũ iuberet simili eũ, quã dominus pertulit, passiõe vitam finire. Sed & ipsa verba, quibus hęc protestatur, audire gratius puto. Ait ergo cũ de hæreticis diceret: Ex his igitur ipsis accusauerunt quidam Symeonem Cleopę filiũ, tãquã qui esset ex genere Dauid, & Christianus, Et ita martyr effectus est, cũ esset annorũ centum xx. sub Traiano Cæsare apud Atticũ cõsularẽ. Addidit aũt etiã hoc, quod accusatores eius, cum in illis temporibus perquireretur, si qui ex genere Dauid, & ex regia tribu descenderent comprehensi sint inter ipsos. Quod aũt Symeõ vnus fuerit ex ipsis auditoribus domini, vel lõgæuitas eius indicio est, vel euangeliorũ fides, vbi etiã mater eius Maria, Cleopæ vxor refertur. Sed & alios quosdã idẽ scriptor refert, pręter eos de quibus supra diximus, nepotes Iudę, vnius ex fratribus domini, per idẽ tẽpus superstites inuẽtos, & Domitiani tẽporibus martyres factos, hoc mõ scribẽs, Veniũt igitur hi, & præsunt omni ec-

Symeon cleopæ F. episcopus Hierosol. An.do.99

Nepotes Iudæ fratris domini.

clesiæ,tãquã martyres & propinqui domini,& reddita pace ecclesiæ,per- A
mãserũt vsq; ad tẽpora Traiani Cęsaris,vsq;quo consobrinus domini Symeõ de quo supra diximus,filius Cleopę,calumniã pateretur ab hæreticis Christianus Cõsulari delatus. Cumq; multo tẽpore suppliciis fuisset affectus martyrio cõsummatus est,omnibus qui aderant,& ipso iudice mirantibus vt cẽtũ viginti annorũ senex crucis supplicium pertulisset. Post hæc idem scriptor addidit etiã hoc,quod vsq; ad illa tempora virgo munda & immaculata permansit ecclesia,corruptoribus veritatis, & diuini verbi temeratoribus,aut nusquã õnino extãtibus,aut etiã si qui forte fuerãt,in occultis & abditis hiatibus terrę delitescentibus. Vt vero & apostolorũ chorus,& omnis illa ætas,quę à domino susceperat viuæ vocis auditũ, de hac luce discessit,tum velut in vacuã domũ,falsæ doctrinæ impius se error immersit,& tanquã vbi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato (vt aiũt)capite corripientes arma mendacii, oppugnare apostolicã veritatem nitũtur. Sed istud bellũ intrinsecus gerebatur. Persecutionũ vero extrinsecus põdus vrgebat ecclesiã,& tam immensæ cateruæ martyrũ quotidie iugulabãtur,vt Plinius secundus, qui tunc prouinciam administrabat,multitudine interemptorũ permotus referret ad imperatorẽ,quod innumera hominũ millia quotidie obtrũcarẽtur,in quibus nihil õnino sceleris deprehẽderetur admissum,aut aliquid cõtrariũ Romanis legibus gestum.nisi hoc solũ,quod antelucanos hymnos Christo cuidam canerent deo. Adulteria vero,vel cętera huiusmodi crimina apud eos & illicita haberi,& penitus arceri:cætera vero secundum leges eos agere cõmunes. B

Symeon 120. annos natus, in crucem agitur

Hæretici quãdo cœperint

Prouerbium, citra pudorẽ & palam

Plinius secundus

An.do.111

Vt Traianus Christianos vetuerit inquiri. Cap.33.

Traianus rescripsit Plinio

AD quæ tunc Traianus rescripti sui autoritate decernit, vt Christiani quidem non requirantur:si qui tamẽ inciderint,puniantur. Per quod ex parte aliqua persecutionis sedatum putabatur incendium. Sed his qui nequitiam suam aduersum nos exercere cupiebant, lædendi occasio nõ videbatur exempta. Interdum enim populus instigabatur, interdum etiam iudex occasionibus vtebatur,& negabat quęsitos,quos punire voluisset oblatos. Hęc Tertullianus in Apologetico suo dicit,ex quo possunt instrui plenius scire cupientes.

Quod Ecclesiam Romanã quartus rexerit Euaristus. Cap.34.

An.do.102 Euarist' Ro. Pon. post Clementem

IGitur in vrbe Roma tertius ab Apostolis Clemens nouem annis sacerdotio perfunctus,Euaristo diuini verbi tradidit ministerium.

Quod tertius prçfuerit Hierosolymis Iustus. Cap.35.

An.do.97 Iustus Symeoni sufficitur Polycarpus Papias

IN Hierosolymis vero,Symeone(de quo superius diximus)defuncto, Iustus quidam ex his qui de circumcisione ad fidem CHRISTI venerant,episcopatum suscepit. Quibus temporibus apud Asiam supererat adhuc & florebat ex apostolorum discipulis Polycarpus,Smyrneorũ eccle-

siæ

siæ episcopus,& Papias similiter apud Hierapolim sacerdotium gerens.

A De Ignatio & eius epistolis. Cap.36.

SEd & in nostra quoq; tĕpora famæ celebritate vulgatus Ignatius apud Antiochiam post Petrum secũda successione episcopatum sortitus est, Quem sermo tradidit,de Syriæ partibus ad vrbem Romam transmissum & pro martyrio Christi ad bestias datũ.Quiq; cum per Asiam sub custodia nauigaret,singulas quasq; digrediens ciuitates,ecclesię populos Euangelicis cohortationibus edocebat in fide persistere,& obseruare se ab hęreticorum contagiis,qui tunc primũ copiosius cœperant pullulare:& vt diligentius ac tenacius apostolorum traditiõibus inhærerent,quas traditiões cautelę gratia,& ne quid apud posteros remaneret incerti, etiã scriptas se asserit reliquisse. Denique cũ Smyrnã venisset,vbi Polycarpus erat,scribit inde vnam epistolam ad Ephesios, eorũq; pastorẽ, id qua meminit & Onesimi:& aliam Magnesię ciuitati,quæ supra Mæandrum iacet, in qua & episcopi Dammei mentionẽ facit.Sed & ecclesię quæ est Trallis scribit, cuius principem tũc esse Polybiũ designauit.In ea vero quam ad Romanam ecclesiam scribit,deprecatur eos,ne se tanquã suppliciis suis parcẽtes, velint spe priuare martyrii,& his post aliquãta vtitur verbis: A Syria,inquit Romã vsq; cũ bestiis terra mariq; depugno,die ac nocte cõnexus &

B colligatus decem leopardis, militibus dico ad custodiã datis,qui ex beneficiis nostris sęuiores fiunt.Sed ego nequitiis eorum magis erudior. Nec tamen in hoc iustificatus sum.O salutares bestias quæ præparantur mihi. Quando venient?quãdo emittentur?quãdo eis frui licebit carnibus meis? quas & ego opto acriores parari,& inuitabo ad deuorationem mei,& deprecabor ne forte(vt in nõnullis fecerunt)timeant cõtingere corpus meũ. Quin imò & si contabuntur,ego vim faciam,ego me ingeram.Date quæso veniã,ego noui quid expediat mihi.Nũc incipio esse discipulus Christi Facessat inuidia vel humani affectus,vel nequitię spiritalis,vt Iesum Christum merear adipisci.Ignes,cruces,bestiæ,dispersiones ossium,discerptionesq; membrorũ,ac totius corporis pœnę, & omnia in me vnũ supplicia diaboli arte quęsita + cumulentur,dũmodo Iesum Christum merear adipisci.Hęc & multa alia his similia ad diuersas ecclesias scribit.Sed & ad Polycarpũ,velut apostolicũ virũ,datis literis,Antiochenã ei ecclesiam pręcipue cõmẽdat.Ad Smyrnęos sanè scribẽs,vtitur verbis quibusdã,vnde assũptis nescimus,quibus hęc de saluatore proloquitur. Ego aũt post resurrectionẽ quoq; in carne eũ scio fuisse,& credo.Nã & cum venisset ad Petrũ cęterosq; ait eis:Accedite & videte,quia nõ sum dęmoniũ incorporeum. Qui & cõtingentes eum crediderũt.Scit aũt & Irenæus martyrium eius, & mẽtionẽ facit scriptorũ eius per hæc verba:Sicut dixit (inquit) quidam ex nostris, pro martyrio Christi damnatus ad bestias, Frumẽtum,inquit, ego

Ignatius Petro successit An.do. 109

Traditiones apostolorum Epistolæ Ignatii

Al.cõflentur.

ego sum dei: bestiarũ dentibus molor & subigor, vt panis mũdus efficiar A Christo. Sed & Polycarpus horũ memoriã facit in epistola quam ad Philippenses scribit per hęc verba: Deprecor, inquit, oẽs vos, obedientiæ operam dare, & meditari patientiã, quã vidistis in Ignatio & Rufo, & Zosimo beatis viris, pręcipue autem in Paulo, & cæteris apostolis, qui fuerũt apud vos scientes, quod hi omnes non in vacuum, sed per fidem & iustitiam cucurrerunt, vsquequo peruenirent ad locum sibi à domino pręparatũ: quoniã quidem passionũ eius participes extiterunt, nec dilexerunt pręsens seculũ, sed eũ solum, qui pro ipsis & pro nobis mortuus est, & resurrexit. Et post pauca subiũgit: Scripsistis mihi & vos, & Ignatius, vt si quis vadit ad partes Syriæ, deferat literas ad vos. Quod faciam, cum tempus inuenero. Mittam vobis & Ignatũ epistolas, & alias, si quæ sunt, quæ ad nos transmissæ sunt, ex quibus vtilitatem maximã capiatis. Continẽt enim de fide & patientia instructionem perfectam secundum domini pręceptum.

Polycarpus

De iis Euangelistis qui id temporis eminebant. Cap. 37.

Heros Antiochię successit Ignatio An. do. 110 quadratus discipuli apostolorũ quomõ se gesserint

HActenus de Ignatio. Post hunc rexit ecclesiam ciuitatis Antiochenæ Heros. Inter eosdem sanè floruit, vir, æque ĩsignis, Quadratus, qui vnà cum Philippi filiabus in prophetica gratia celeberrimus fuisse perhibetur. Sed & alii plurimi per idem tempus Apostolorũ discipuli superstites erãt qui ecclesiæ fundamentis, quæ ab illis iacta fuerant, dignissima desuper fi- B dei ædificia construebant, augentes in omnibus prædicationem verbi dei & salutaria semina regni cœlorum per omnem terram latius differentes. Denique nonnulli ex his ardentiore diuinæ philosophiæ cupiditate succensi, animas suas verbo dei consecrabant, explentes perfectionis salutare præceptum, vt facultates suas primo indigentibus diuidentes, expediti ad prædicandum euangelium fierent, vt si quibus forte prouinciis nomen fidei esset incognitũ, prędicarent. Primaq; apud eos fundamenta euangelii collocantes, atq; electis quibusq; ex ipsis officium regendæ ecclesiæ, quam fundauerant, committentes, ipsi rursum ad alias gentes, aliasq; prouincias properabant, & euangelistarũ fungebantur officio: quosq; similiter, vt in exordio apostolos, diuinorũ signorum comitabatur effectus, & sancti spiritus gratia, ita vt videres vna alloquutione integros simul populos ad cultum diuinę religionis adduci, & prædicantium verbis non esse tardiorem audientium fidem. Verũ quoniam impossibile nobis est singulos enumerare, qui post apostolorum primas successiões in ecclesiis quæ per orbem terræ sunt, vel principes, vel Euangelistæ fuerunt, vel pastores: illos tantũmodo commemorasse sufficiat, quorum libris inserta ad nos vsque fidei & prædicationis monimenta venẽre, vt Clementis & Ignatii, cęterorumque quorum superius fecimus mentionem.

De epistola Clementis, aliisque scriptis eius. Cap. 38.

Clemens

A Clemens tamen in epistola quam Corinthiis scribit, meminit epistolæ Pauli ad Hebræos, & vtitur eius testimoniis. Vnde constat, quod apostolus tanquam Hebræis mittendam, patrio eam sermone conscripserit: &(vt quidam tradunt) Lucam euãgelistam, alii aũt hunc ipsum Clementem interpretatum esse. Quod & magis verum est, quia & stilus ipse epistolę Clementis cũ hac cõcordat, & sensus nimirũ vtriusque scripturæ plurimam similitudinem ferunt. Dicitur tamẽ esse & alia Clementis epistola, cuius nos notitiam non accepimus, sed & alia eius opuscula nõ minima à nõnullis haberi perhibẽtur, velut Petri & Apionis disputatio, quę in vsu à veteribus habita minime reperimus, quia nec pura in eis & ĩcorrupta apostolicę fidei regula mansisse deprehenditur.

An.do.94 Epistola Pauli ad Hebr.

Epistola Clementis.

Disputatio Petri & Apionis

De libris Papię. Cap.39.

PApię quoque feruntur quinq; libri, qui adtitulantur, Verborũ domini corum explanatio. Horum facit & Irenęus mentionem per hęc verba: Hęc autem & Papias Ioannis auditor, Polycarpi vero condiscipulus & sodalis, vir vnus ex antiquis, protestatur in primo libro suo: quinq; enim volumina cõscripsit. Hęc quidẽ Irenęus de Papia. Ipse vero de se ita indicat, tanquam qui non ab apostolis sed ab eorũ discipulis susceperit fidem, per hęc verba: Non pigebit aũt nos tibi omnia quæ quondam à præsbyteris didicimus, & bene retinemus, recordantes exponere cũ interpretatiõibus suis, & vt eorum veritas habeat explicare. Neq; enim multa dicẽtibus, sed vera tradentibus auscultauimus: neq; his qui hominum præcepta, sed qui domini mandata memorabant ab ipsa veritate suscepta. Quod si quando aduenisset aliquis ex his qui secuti sunt apostolos, ab ipso sedulo expiscabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus vel Thomas, quid vero Iacobus, quid Ioannes, aut quid Matthæus, vel alius quis ex discipulis domini, quæuẽ Aristion, vel Ioãnes Præsbyter, cęteriq; discipuli dicebant. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum viuę vocis præsentisq; magisterium. Sed mihi dignum videtur intendere, quod secundo nomen Ioannis enumerat, & eum quidem cuius primo meminit, Petro & Iacobo ac Matthęo, cęterisq; apostolis sociat; quem sine dubio ipsum euangelistã esse & apostolum cõstat. Alium vero Ioannem, distinctione quadam facta, extra apostolorum numerum collocat, pręferens ei Aristionẽ quendam, & euidenter eum pręsbyterum nominat, vt per hęc comprobetur verum esse illud, quod quidam Asiani scribunt, quod duo sint apud Ephesum sepulchra, & vtrũq; Ioãnis appelletur. Quibus si diligẽtius intendamus, fortassis secundus hic erit Ioãnes, si ille non creditur primus, sub cuius nomine reuelatio habetur, quę appellatur Ioannis. Sed & hic ipse, de quo nobis sermo est, Papias, Apostolorum se verba ab his, qui sequuti eos fuerant, Aristione videlicet, & Ioanne præsby-

An.do.97 Papiæ quinq; libri, quorum titulus, Explanatio verborũ dominicorum

Papias Ioannis auditor

B

Ioannes duo

Ioannes euangelista

Aristion

Ioannes præsbyter

presbytero asserit suscepisse. Vnde & frequẽter nominatim in commentariis suis à Ioanne & Aristione traditũ sibi de singulis quibusq; cõmemorat. Meminit sanè idem ipse etiam de quibusdã mirabilibus in opere suo, quæ pretereũda minime cẽseo. Per Philippi enim Euangelistæ filias prophetissas hæc sibi tradita esse designat, mortuum resurrexisse suis temporibus dicit. Sed & de Iusto, qui cognominatus est Barsabas, refert miraculũ ingẽs, quia venenũ biberit, & nihil ex hoc triste pertulerit propter domini fidẽ. Iustus aũt ipse est hic, qui post saluatoris ascensum à sanctis apostolis cum Matthia ad apostolatus sortẽ statutus est, sicut in Actibus apostolorum commemoratur. Dicit autem & alia plurima à maioribus sibi tradita miracula, & nouas quasdam parabolas Saluatoris, & doctrinam incognitã magisq; fabulosam, mille ãnos futuros post resurrectionem, quibus corporaliter regnum CHRISTI in hac terra futurum sit. Sed ego puto eũ spirituales & mysticas Apostolorum traditiones corporaliter & secũdum literã suscepisse, nec potuisse discernere ea, quæ illi in figuris velut lactẽtibus & paruulis loquebantur, qui & reuera etiã ex ipsis quæ cõscripsit opusculis exigui sensus vir, & minus capacis ostẽditur. Multis tamen post se ecclesiasticis viris erroris huius prebuit causas, autoritatẽ dogmati tantum ex vetustate tribuens, nõ etiam ex ratione dictorum, sicut Ireneo, & si quis alius eum in hac parte visus est sequi. Alia quoq; quãplurima supra memorati Aristionis refert tãquã ei ex verbis domini tradita, & Ioannis presbyteri, que si quis vult plenius noscere, ipsos eius relegat libellos. Nos tamen aliud assumimus ex his, quod de Marco euãgelista his protulit verbis: Etiam hoc (inquit) presbyter narrabat, quod Marcus interpres fuerit Petri, & quecunq; meminerat ab eo dicta, cõscripserit. Non tamen per ordinem ea que à domino dicta sunt vel facta, digesserit: qnia non ipse auditor domini fuerit vel sectator, sed nouissime (vt dixi) Petro adhæsit ad vsum ac ministerium prædicandi, non ad cõscribendos domini sermones. Itaq; nihil peccauit Marcus in eo quod ita quedã scripserit, quasi qui sparsim audita recordari videatur. Et hoc solum satis egit, ne quid ex auditis omitteret, aut aliquid falsum scriberet. Hec de Marco scribit Papias. Sed & de Mattheo ita refert: Mattheus quidem scripsit Hebræo sermone. Interpretatus est autem ea que scripsit, vnusquisque sicut potuit. Hec etiam de Matthæo. Vtitur sanè idem Papias testimoniis ex epistola Ioãnis prima, & Petri similiter prima. Simul & historiam quandam subiungit de muliere adultera, quæ accusata est à Iudæis apud dominũ. Habetur autem in euangelio, quod dicitur secundum Hebræos, scripta ista parabola. Sed de his ista sufficiant.

[Margin notes: A; Iustus Barsabas; Milenariorum error, quos Græci χιλιαστὰς vocant. Eusebii iudiciũ de Papia; B; Marcus euangelista; Mattheus]

EVSEBII

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Quartus.

Qui ſub imperio Traiani Romanorum, vel Alexandrinorum Epiſcopi fuerint. Cap.1.

VODECIMO anno principatus Traiani Cæſaris Cerdon(quem paulò ante memorauimus Alexandrinorum gubernare plebem)diem obiit,poſt quē quartus ab Apoſtolis, Primus nomine,ſacerdotii inibi iura ſuſcepit Eadem tempeſtate Alexander quoque Romæ cum octauum annum Euariſtus ſacerdotalis adminiſtrationis impleſſet,quinta ſucceſſione poſt Petrum atq; Paulum plebis gubernacula ſortitus eſt.Et quidem Saluatoris noſtri inſtitutio:eccleſiarumq; profectus creſcebat indies.Iudæorum porrò funera denſiſſimis cladibus exagitabantur.Itaq; poſtquam prædictus imperator annum decimum octauũ principatus ingreſſus eſt,rurſum Iudęorũ tumultus exarſit, quo magnus mox numerus gentis eius occubuit.Nam & Alexandrię & per AEgyptum vel Cyrenen tanquam atroci quodam ſeditioſoq; ſpiritu exagitati,primo ſimul commanentibus viciniſq; gentibus inferre certamina. Tum deinde paulatim ſeditione creſcente,ſequenti iam anno bellum publicum & non minimum intulere Romano duci tunc Lupo cuidã in partibus AEgypti. Ac ſanè primo prælio Iudæos ſequuta victoria eſt. Sed gentiles,qui ex acie fugerant,irrumpentes Alexandriam,Iudæos, ſi quos forte inibi repererant,captos interemêre.Quorum auxilio deſtituti, reliqui qui apud Cyrenen rebelles extiterãt,velut deſperãtes ad agros Aegypti & caſtella vaſtanda vertuntur duce Luca.Aduerſus hos Imperator mittit exercitũ peditum atque equitum,ſed & nauali manu Martium Turbonem:qui multis ſanè præliis,nec paruo tempore conſumptis, multa milia Iudæorum, non modo apud Cyrenen,ſed & in Aegypto,qui Lucæ auxilium ferebãt, proſtrauit ac perculit.

An.do.110 Cerdon Alexandrię epũs obiit. Primus ſucce dit. An.do.110 Alexãder Romæ Euariſto ſubſtituitur. An.do.116 Iudæi tumultuantur. B An.do.119 Martius Turbo

Qualia ſub eodem paſſi ſint Iudæi. Cap.2.

PRinceps vero Romanus etiam eos,qui apud Meſopotamiam conſiſtebant,Iudæos ratus ſimilia auſuros,Lucio Quieto præcepit delere prouinciam funditus,ac totam gẽtem penitus excidere.Tum ille directa acie magnam eorum multitudinem ſternit. Cuius facinoris gratia Quietus remunerationis vice ab Imperatore prouinciæ Iudęę adeptus eſt præſidatũ. Sed hæc etiam Græcorum gentilium hiſtoriographi per ſingulas quique ætates ordine eodem memoriæ tradiderunt.

An.do.119

Qui sub Adriano fidei defensiones scripserint. Cap.3.

An.do.119 Imp Cæs. Aelius Adrianus

TRaiano autem viginti annis minus sex mẽsibus principatu perfuncto AElius Adrianus in sceptra succedit. Huic Quadratus oratione splendidissima Apologeticum librum pro nostra religione conscriptum,& validissimis cõmunitũ assertionibus obtulit: quoniam quidem maligni quidam homines sub eodem principe nostros nitebãtur incessere. Qui liber hodieq; seruatur,& apud nos,& apud multos ex fratribus nostris. Ex quo volumine indicia magni cuiusdam viri & mentis ac fidei Apostolicę, eius scilicet qui cõscripserit, colliguntur. Idem igitur ipse suæ antiquitatis specimen talibus exprimit verbis: Nostri aũt Saluatoris, inquit, opera semper aderant viua & vera ĩ his qui sanati fuerãt. & in his qui à mortuis excitati sunt. Nõ enim visi sunt tantũmodo vel resurgere, vel sanari, sed perpetuo ab hominibus videbantur, non tantum Saluatore præsente, sed & post discessum eius multis temporibus, ita vt aliquanti qui ab eo vel curati, vel resuscitati sunt, etiam ad nostra vsq; tempora perdurarint. Et de hoc quidẽ satis dictum. Sed & Aristides vir fidelis,& pietate nostræ religionis imbutus, Quadrato simile volumen ad Adrianum pro fidei nostrę ratione cõscripsit. Cuius etiam nunc scripta seruantur. B

An. do. 119 Aristidis Apologeticus pro Christianis

Qui sub eodem Romanorum Alexandrinorumque fuerint sacerdotes. Cap.4.

An.do.121 Xystus Romæ pontifex Iustus Alexãdriæ

TErtio autem eiusdem principatus anno, Alexãder episcopus Romanæ vrbis sacerdotium simul ac vitam finiuit decennio expleto. Huic subrogatus est Xystus, sed & Alexandriæ eodem tempore defuncto Primo, duodecimo sui sacerdotij anno, episcopatum Iustus excepit.

Episcopi Hierosolymorum ab exordio Saluatoris vsque ad tempora memorata. Cap.5.

XV episcopi Hierosolymorum vsque ad tẽpora Adriani Cęsaris Hebræi fuerunt

IN Hierosolymis sanè episcoporum tempora successionesque nullis ad integrum monimentis conseruata reperimus, eo quod valde ad breue tẽpus mortis celeritate prærepti, sacerdotio singuli quique functi perhibeantur, ita vt, quãtum ex veterum lectione comperio, ad tempora vsque principis Adriani, sub quo Iudæi excidium passi sunt, tradant quĩdecim episcoporum successiones esse decursas. Quos omnes aiunt Hebręos antiquæ originis extitisse,& sciẽtiam CHRISTI fideliter recepisse,& ideo incũctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoq; visos esse dignissimos. Quippe cum omnis tunc ecclesia ex Hebræis fideli bus coaceruata firmataq; videretur, incipientibus ab Apostolis, & perdurantibus nimirum vsque ad illud tempus excidii, quo Iudæi iterum deficientes à Romanis, magnis rursum pręliis subiugati sunt. Igitur quia per idẽ tempus assumere episcopos ex circuncisione cessatum est, necessariũ videtur omnes à primo vsque ad id temporis enumerare pariter sacerdotes.

Primus

A Primus itaq; Iacobus, qui domini frater est habitus, post hunc Symeon electus est, tertius Iustus, Zachęus quartus, deinde Tobias quintus, & Beniamin sextus, ac septimus Ioannes, tum Matthias, quem Philippus excepit, cui decimus Seneca subrogatus est, Iustus exinde, ac duodecimus Leui, post hunc Effrem, & quartusdecimus Ioseph, ac finis omnium Iudas. Isti sunt ferè omnes qui Hierosolymis episcopi ab Apostolis ad illa vsque tempora, quę superius designauimus, plebi illi ex circũcisione præfuerunt. Romæ aũt duodecimo anno memorati principatus Xysto duodecim annis ecclesię gubernaculis functo, Telesphorus septimus ab Apostolis subrogatur. Anno post quem & vno mense Alexandrinæ ecclesiæ moderamen Eumenes sexta successiõe suscepit, cũ decessor eius vndecim annis populo præfuisset. An.do. 134

Excidiũ nouissimum Iudęorũ temporibus Adriani. Cap. 6.

VErum Iudaicis motibus ac factionibus rursus ad maiora progressis, Rufus Iudææ præsidens, armata manu sibi ab Imperatore decreta, insolentiam gentis acerrime comprimebat, multa milia passim virorum, fœminarum, puerorumq; conficiens quorum terras iure belli Romano vendicabat imperio. Tempore quo ista gerebantur, ducebat exercitum Iudęorum Barchochabas quidam, quod nomen significat stellam, cæterum vir B crudelis & scelestus. Sed ex vocabulo suo uelut vilibus mancipiis persuadebat, se ob salutem eorum sydus magnum cœlitus esse delapsum, ęgris mortalibus, & longa obscuritate damnatis, ferre lucis auxilium. Igitur cũ maxime belli huius fomenta concrescerẽt, decimo octauo anno principatus eiusdem apud Bethera oppidum præualidum Hierosolymis vicinum, cũ lõgior à Romanis tenderetur obsidio, fame ac siti perduellibus intrĩsecus ad extremum internitiõis adductis, postquam dux ipse pręcipue mentas suo facinore pœnas exoluit, omnis hęc natio iam ex illo ab omni regione finitima Hierosolymorum penitus arcebatur, cum sanctione diuinę legis tum maxime constitutionibus & decretis Adriani, ita vt ne de excelsiore quidem prospectu eminus eis saltem paternum solum prophanis obtutibus liceret inspicere. Ariston Pellęus historiographus ista prosequitur. Ita factũ est, vt ciuitas post interitum Iudaicę gentis, incolis mox in eam peregrinę nationis confluentibus, permutatis ciuibus, etiam ipsa Hęlia appellaretur ex cognomẽto Imperatoris Helii Adriani, & vt in Romanorũ ius conuersa ritum pariter mutaret & nomen.

Rufus Iudę-os occidit.

An.do. 131 Barchochabas dux Iudæorum

An.do. 136 Bethera oppidum

Qui tẽporibus iisdem falsi nominis scientiæ principes extiterint. Cap. 7.

IGitur ex gentibus vt inibi cœpit ecclesia congregari primus post episcopos ex circuncisione, sacerdotium ciuitatis illius accepit Marcus. Cumq; iam refulgentibus in modum clarissimorum syderum ecclesiis vbique ter

An.do. 135 Marcus primus Hierosolymorum episcopus ex gentibus

g 2 rarum

rarum, vigente etiam per omne hominum genus fide, qua cuncti pariter A in Saluatorem ac dominum nostrũ IESVM CHRISTVM integre & cõstanter crediderãt: ille totius bonitatis ęmulus dæmon, vtpote veritatis inimicus & salutis humanæ hostis perpetuus, omnia molimina contra dei ecclesiam versans, qui prius externis eam persequutionibus & hostilibus oppugnauerat, nunc malignis quibusdam viris & deceptoribus repertis, intestino bello eam quatere nititur: scilicet vt fraudulenti fallacesq; homines nostræ religionis simulato tantum nomine induti, fidelium quidẽ si quos forte persuasionis suę fraude deciperent, pessundarent: ignorãtes vero fidei nostrę mysterium, peruer sis & feralibus suis vel gestis vel assertionibus impeditos, à desiderio veræ fidei & salutis longius submouerent. Igitur humani generis deceptor antiquus post Menandrum, quem supra retulimus Simonis successorem, velut quandam bestiam bino ore sibilantem, binisq; linguis diabolica venena vibrantem. Saturninũ quendã Antiochiæ genitum, & Basilidem Alexandriæ ortum produxit. Quorum vterq; suis ĩ regionibus officinas impiæ ac deo inuisæ condidit disciplinæ. Et quidem in omnibus penè Saturninum eadem quæ Menandrum commentatum esse significat Irenęus. Basiliden vero prætextu mysticæ doctrinæ in immensum tetendisse mentis impiæ cogitatum, dum prodigiosa fabularum figmenta sibimet complacerent. B

An.do.134

Saturninus hæreticus An.do.138

Qui fuerint tunc ecclesiastici scriptores. Cap.8.

SEd ecõtrario multi admodũ ecclesiastici viri pro veritate fortiter stare, ac scriptis quoq; & assertionibus vera ratione subnixis, pro Apostolica & ecclesiastica traditione certare, vt ex librorũ monimẽtis etiã posteris ad cauenda hæreticorũ venena, munimen & subsidium pręberetur. E quibus peruenit ad nos liber celeberrimus, scriptoris id tẽporis Agrippę Castoris cõfutationẽ Basilidis validissimam cõtinẽs, per quem versutia ac calliditas viri ad decipiẽdũ nimis apta detegitur. Deniq; cũ publicaret eius arcana, dixit eũ de Euangelio quidem quatuor & viginti cõmentarios cõdidisse: Prophetas vero sibimet nuncupasse quosdam Barchaban & Barchob aliosq;, qui nũquã extiterint, quos ipse tamen constituerit sibi, ac Barbaris vocabulis vt esset appellatio ipsa terribilis, nominarit. Docere etiã eum refert immolata absq; vllo respectu conscientię degustanda, & sine scrupulo atq; indifferenter fidẽ negandam persecutionis temporibus. Sectatoresq; suos ad morẽ Pythagoricũ docuit quinquennio silere. Addit alia quoque non pauca, quibus sectę huius errorem penitus à se deprehensum & cõfutatum esse declarat. Sed & Irenęus scribit coęuũ tempore & moribus memoratorũ fuisse Carpocratem quẽdam, superstitiõis alterius, qui Gnostici appellantur, vocabulo + ab scientia conficto autoris. Qui sanè præstigias Simonis magi, nõ vt ille clam, sed publice ac palàm tradebat, & velut pro summis

Agrippę Castoris liber aduersus Basilidem

Hæresis Basilidis

Apud Hieronymũ legitur Barcob.

An.do.142

AL. ob sciẽtiã

summis atq; optimis studiis laudem confessam ac publicam de nephariis A artibus à deceptis auditoribus requirebat,& magicas tenebras in luce publica perorabat,de amatoriis duntaxat, somniisq; immissis, ac dæmoniis Parhedris,aliisq; similibus fraudibus. Deq; his cõsequenter doceri oportere omnẽ hominẽ decernebat,qui ad perfectionẽ sui mysterii, vel potius sceleris cuperet peruenire,asserẽs non aliter vnumquemq; effugere posse mũdi huius prĩcipes,vel declinare, nisi per huiuscemodi facinora sua cuiq; nepharia debita soluerẽtur. His igitur ille totius boni ęmulus vtens suę malignitatis ministris,tã eos qui post fidẽ ab his decipiebãtur,rapiebat ad tenebras sempiternas,quàm illos qui necdum crediderãt, tãquã hæc esset nostræ religionis infamia,submouebat à fide:dum ob execrabilem horũ hominũ vitã,ipsam Christianorum professionem audiens quisq; vitaret. Nec aliunde hæc suspitio de nobis,tanquam vere impiis & incæstis fuerat exorta, quã vt assereretur inclitis plebem nostram stupris, ac promiscue habitis in matribus ac sororibus pollui,atq; ab execrãdis infanticidii dapibus funestari. Sed nõ in longum durauit infamia, vbi seipsa cœpit veritas aperire:quin imò & clarius ac splendidius illucescẽte vita nostrorũ ex tĩguebatur cõtinuo superstitiosi caligo figmẽti. Et singulis quibusq; sectis quę aduersum veritatem exortæ fuerant,euanescentibus,vel in multifidas B ac multiformes species diffluentibus,proficiebat et extollebatur indies solus verę & catholicę ecclesię splẽdor,nulla temporũ varietate fucatus:quia castimonia sui ac puritate & diuinę conuersatiõis gloria per omne genus hominũ sapientia,doctrina,fide,& actibus refulgebat. Etenim ipso confestim tempore quo cœperat,opprobrii huius flamma restincta est. Permãsit autem apud singulorum mentes veritas,quę suis semper viribus nitens cõuincit & arguit falsitatẽ,nec passa est adulterino maledicorũ fuco ecclesię castitatem pudicitiamq; lacerari:intantum vt ex illo ad nostra vsq; tẽpora nullus tam sæuæ mẽtis extiterit, qui honestatẽ & castimoniã plebis nostrę ore sacrilego cõcinnatis macularet opprobriis,sed ad Romanos & Gręcos,ad Scythas ac Barbaros,& ad ipsas penè in vltimis orbis partibus recõditas nationes intantum suauis odor de eccesię gestis & diuinũ quiddam respirans sanctę cõuersationis aura peruenit:intantum ad aures omnium ac mẽtes felix Christianorum fama peruecta est, vt omne hominũ genus legibus & superstitionibus patriis derelictis, se ad fidem CHRISTI cõuerteret,oĩsq; barbaries genuina feritate deposita,ad IESVM cõcurreret discere ab eo,quia mitis est & humilis corde. Extiterunt præterea per diuinã gratiam viri ea tempestate eruditissimi,qui probabiliter & sufficiẽter obscœna hæreticorum commenta cõuincerent,& quid vera fides in ecclesia catholica castitatis haberet,ostẽderent. In quibus Egesippus celeberrimus habebatur,qui integerrimam traditionem Apostolicę prędica-

Christiani insimulabantur infanticidii et promiscui cõcubitus

Veritas ecclesiæ

Ecclesiastici aduersus hæreticos

An.do.176

tionis simplici sermone cōscriptā in quinq; libris memoriæ tradidit. Vbi & de suis ipse temporibus aliquanta commemorat, & de quibusdā qui simulacra collocauerant, talia quędā scribit: Quibus, inquit, templa, imò potius sepulchra fecerunt, sicut etiam nunc videmus. E quibus est vnus Antinous seruus Adriani Cęsaris, cui agones annui celebrantur, qui Antinoii appellantur, nostris adhuc temporibus instituti. Nam & ciuitatem condidit eius nomini Antinoon, & tēplum ei & sacerdotes instituit, ac prophetas. Sed & Iustinus fidelissimus nostrę philosophiæ sectator, & in Græcorum disciplinis eruditissimus, scribēs ad Antoninum apologeticū pro nostra religione librum, horum meminit, ita dicens. Nō mihi videtur absurdum, meminisse in his etiam de Antinoo quod nuper gestum est, quē omnes timore principis quasi deum colere cœperunt: cum bene nouerint, quis, qualisúe paulo ante fuerit, & vnde duxerit genus. Idem quoque ipse etiam Iudaici belli, quod tunc gerebatur, memoriam faciēs, talia quędā refert: etenim in hoc, quod nunc geritur, bello Iudaico, Barchochabas princeps Iudaicę factionis, Christianos solos, nisi negarent CHRISTVM, tanquā blasphemos ad supplicia rapi iubebat. In quibus libris etiā de conuersione sua, quam habuit à gentili philosophia ad veræ religionis fidem, quod non absq; probabili ratione & examinato iudicio ad hæc cōuersus sit, hoc modo scribit: Nā & ego ipse, inquit, sectis Platonicis institutus, audiens infamari Christianos, & videns eos impauidos ad suscipiendā mortem, atq; omne supplicium tolerandum, considerabam quod impossibile esset, in malicia eos, & in libidine conuersari. Quis enī aliquādo voluptuosus & luxuriis deditus, & qui humanis carnibus vesci delicias putet, mortē libenter amplectitur, quo scilicet ipsa confestim careat, pro qua infirmari maluit voluptate? Quinimo viuere perpetuo (si liceret) & latere iudicia, in hoc magis operam daret, nedum semetipsum statutæ ac professæ morti studeret offerre. Sed & idem ipse vir scribit Adrianum principē, susceptis à Serenio Graniano clarissimo viro præside literis, in quibus de Christianis percōtabatur, rescripsisse, quod non esset iustū Christianos nullius criminis reos, absq; iudicio legibusque puniri. Simul & exemplum epistolæ ipsius subiicit continentis hunc modum.

[Margin notes: An.do. 131 — Iustinus philosophus & martyr An.do. 141 — An.do. 131 Barchochabas dux Iudęorum in Christianos — Iustinus quomodo factus Christianus — A — B]

Epistola Adriani qua persecutionem à nostris remouerat. Cap. 9.

EXEMPLVM EPISTOLAE IMPERATORIS Adriani ad Minutium Fundanum, Proconsulem Asiæ.

ACCEPI literas ad me scriptas à decessore tuo Serenio Graniano clarissimo viro, & nō placet mihi relationē silētio pręterire, ne & innoxii perturbentur, & calūniatoribus latrocinādi tribuatur occasio. Itaq; si euidenter prouinciales huic petitioni suę adesse valent aduersum Christianos, vt pro tribunali eos in aliquo arguāt, hoc eis exequi nō prohibeo. Precibus autem

A autem in hoc solis,& adclamationibus vti,eis nõ permitto.Etenim multo æquius est,si quis volet accusare,te cognoscere de obiectis.Si quis igitur accusat & probat aduersum leges quicquam agere memoratos homines,pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud me hercule magnopere curabis, vt si quis calumniæ gratia quenquam horum postulauerit reum, in hunc pro sui nequitia suppliciis sæuioribus vindices. Ethnici Christianorũ vindictã petebãt

Qui principatu Antonini Romanorum Alexandrinorúmve fuerint sacerdotes. Cap.10.

VErum Adrianus post hæc vicesimo & primo sui principatus anno diem obiit,& Antoninus cognomento Pius,Romanorum suscepit imperiũ.Huius primo anno Telesphorus annis vndecim sacerdotio in vrbe Roma administrato,vita decessit,& Hyginus episcopatus sortem Romanæ suscepit ecclesiæ.Veruntamen Irenæus refert, Telesphorum martyrio vitam finisse,simul indicans,Hygini episcopi temporibus,Valentinum autorem Valentinianæ hæresis extitisse,& Cerdonem quendã erroris illius principem,quem postea Marcio sequutus est,eósque vno tempore Romę, sed diuersis impietatibus ferbuisse.Scribit autem ita. An.do.139. Antoninus Pius Cæsar An.do.140. Hyginus Ro. Pontif.

De his qui sub eodem tempore deuias asseruerunt sectas. Cap.11.

B NAm Valentinus venit Romã sub Hygino. Inualuit autẽ temporibus Pii,& ad Anicetũ vsq; durauit. Cerdon vero qui ante Marcionẽ fuit & ipse sub Hygino,qui erat in vrbe Roma ab Apostolo nonus episcopus, venit.Qui tamen aliquando quidẽ quasi pœnitens,& errorẽ cõfitẽs exculsabat,aliquãdo rursum occulte, interdum etiã publice impietatẽ docebat. In quo conuictus,à cœtu fraternitatis arcetur.Hęc aũt Irenęus dixit in tertio aduersus hæreses libro.In primo autem libro nihilominus de Cerdone hæc dicit:Cerdon vero à sectatoribus Simonis impietatis suę occasionibus sumptis,Romam venit sub Hygino:ibiq; docuit,quod is qui à lege & prophetis prædicatus est deus,non esset ipse pater domini nostri Iesu Christi: quia ille quidem notus esset,hic autem ignotus: & ille iustus, hic autem bonus.Cui succedens Marcion Ponticus,absq; reuerẽtia vlla blasphemans auxit doctoris insaniam.Idem quoq; ipse Irenæus, immensum profundũ Valentini erroris de materia & cæteris validissime coarguit, & serpẽtis in modum,cæcis semetipsum latebris obtegentẽ,in lucem protrahit,ac denudat.Iis adiũgit & de Marco quodam, quem dicit magicis artibus imbutũ, & apprime enituisse,De cuius prophanis superstitionibus, & arcanis non tã sacris quàm sacrilegis,& mysticis mysteriis ita scribit:Etenim quidã eorũ thalamũ construunt,& nephariũ quoddã initiandi celebrãt genus,tanquã secretis quibusdã carminibus,ac verbis, nõ tam sacris quàm execrabilibus eum qui introducitur,cõsecrãtes,spirituales nuptias aiũt esse quod faciũt, instar videlicet supernarũ coniugationũ. Adducentes vero eos ad aquam,

An.do.142. Valentinus hæreticus Cerdon Vide Irenæũ. lib.3.cap.4. circa finem

Marcion An.do.142.

Marcus hæreticus An.do.148.

& baptizantes, hęc super eos proferunt verba: In nomine, aiunt, ignoti patris omnium, & in veritate omnium matre, & in eo qui descendit in Iesu. Alii vero Hebraica nomina ad pauorem audientium super eos quos initiant, terribiliter loquūtur. Hæc de sectatoribus Marci Irenęus scribit. Quarto autem episcopatus sui anno cum decessisset Hyginus, Romanæ ecclesiæ sacerdotium Pius suscepit: apud Alexandriam vero Marcus, decimotertio anno episcopatus sui Eumenide defuncto. Qui Marcus cum decem annis sacerdotium administrasset, Celadioni post obitum suum ecclesiæ gubernacula dereliquit. Pius vero in vrbe Roma quindecim annis in sacerdotio expletis, Aniceto post se tradidit sedem. Cuius temporibus Egesippus refert semetipsum Romam venisse, & permansisse inibi vsque ad Eleutherum, qui post Anicetum subrogatus est in episcopatum. Quibus temporibus simul florebat Iustinus in habitu philosophi diuinum prędicans verbum, & fidei nostræ rationem tam scriptis voluminibus, quam viuæ vocis assertione defendens. Qui & aduersum Marcionem scribens, commemorat de eo quod adhud superesset eo tempore quo scribebat. Denique ita dicit: Marcio vero quidam Ponticus, qui hodieque superest, docet homines alium credere esse deum maiorem conditore deo. Hæc ille hominibus ingerens, & dæmonibus adiutoribus vtēs, multis blasphemare persuasit, vt negarent creatorem omnium deum ipsum esse patrem Christi, sed alium quēdam, qui quasi maior hoc esset. Et tamen omnes sectatores eius Christiani appellantur, ita nimirum sicut omnes communi vocabulo, cum diuersę sint sectæ, philosophi nuncupantur. Sed & post pauca nihilominus dicit. Est autem & nobilis liber aduersus omnes hæreses compositus, quem si vultis decurrere, dabimus.

A

B

Pius Roma. Pontif. An.do.144.

Marcus Alexandrinus An.do.159.

Egesipp⁹ quādo venerit Romam. An.do.179.

Iustini liber aduersus oēs hæreses

De Iustini defensione apud Antoninum. Cap. 12.

HIc autē ipse Iustinus scribit etiā contra paganos volumē insigne. Sed & alios libros pro nostra religione, in quibus ad Antoninum principem, qui cognominatur Pius, sermonē dirigit, scribēs & ad Senatū. In vrbe etenim Roma maxime consistebat. Deniq; in vno ex iis libris, etiā de semetipso volens, quis, vel vnde esset, ostendere, hoc modo scribit.

IMPERATORI AELIO ADRIANO ANTONINO pio, Cęsari Augusto, & verissimo philosopho: & Lucio philosopho Cæsaris proprio filio, ac Pii adoptiuo, amatori sapiētię: & sacro Senatui, atq; oī populo Romano, pro viris ex omni genere hoīm congregatis, & iniusto odio laborātibus, ac nō digna patientibus, Iustinus Prisci filius Bacchiadis, ex vrbe Neapoli Palestinę, vnus pro oībus hoc defero postulatū. Sed interpellatus idē Imperator in Asia ab his qui vario iniuriarum genere affligebantur, tale rescriptū ad vniuersos Asię populos promulgauit.

Iustini volumen aduersus gentes An.do.142.

Titulus, seu Potius subscriptio libri, quē Iustinus pro religiōe Christiana scripsit ad Antoninū Cæsarem

Epistola Cęsaris Antonini ad Asianos de professione nostrorū. Cap. 13.

IMP.

IMP. CAES. MARCVS AVRELIVS ANTONINVS AVG. ARMENICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. XV. COS. III. VNIVERSIS SIMVL PLEBIBVS ASIAE SALVTEM.

Epist. Antonini Cęsaris ad Asiaticos pro Christianis

EGO quidem non ambigo, etiam diis ipsis curę esse, ne quis noxius lateat. Multo enim magis illis cõuenit punire eos, qui ipsis immolare nolunt, quàm vobis. Sed vos confirmatis eorũ quos persequimini sententiã, quã de vobis habẽt, dicentes, vos impios & sine deo esse. Vnde & optabilius habẽt animã ponere pro deo suo, & mortẽ libenter amplecti, quàm vobis talibus adquiescere, & in vestrę religionis iura cõcedere. De motibus autem terrę qui vel facti sunt, vel etiã nunc fiũt, absurdũ nõ erit mœrorẽ vestrũ iusta cõmonitione solari. Quoniã quidẽ cõperi, quod in huiuscemodi rebus, ad illorũ inuidiã cõmunes casus trãsfertis. In quo illi quidẽ maiorẽ fiduciã accipiũt apud deũ. Vos autẽ in omni tẽpore, quo de talibus ignoratis, cęteros quidẽ deos negligitis: cultũ vero ĩmortalis dei, quẽ Christiani colunt, expellitis & deturbatis, vsq; ad mortẽ cultores illius obseruãtię persequẽtes. Super quibus plurimi ex prouinciis Iudices etiã venerabili patri nostro scripserant. Quibus rescriptũ est ab eo, vt nihil õnino molestię huiuscemodi hominibus generarẽt, nisi fortè arguerentur aliquid aduersum Romani regni statũ moliri. Sed & mihi ipsi de his quàplurimi retulerunt.
B Quibus ego paternam secutus sententiã, pari moderatiõe rescripsi. Quod si quis persistit huiuscemodi hominibus absque vllo crimine mouere negocia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absoluatur, etiam si probetur id esse quod ei obiicitur. Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius quam obiecit, existat.

Proposita Ephesi publicè in conuentu Asiæ.

Quæ de Polycarpo discipulo Apostolorum ferantur. Cap. 14.

HAec ita gesta esse testatur etiã Melito episcopus ecclesiæ Sardensis, in eo libro, quem ad imperatorem Verum pro fide nostra ac religione cõscripsit, qua tempestate etiam Aniceto Romanæ ecclesiæ præsidente, Polycarpum Romã venisse, atq; habuisse sermonẽ cum ipso Aniceto de paschę die Irenæus refert. Sed & alia quædam de eodem Polycarpo scribit, quę mihi dignũ videtur corpori huic nostræ narrationis inserere. Tertio igitur libro aduersus hæreses hęc de eo cõmemorat Irenęus, Polycarpus, inquit, qui nõ solum ab Apostolis eruditus est, neq; solum cõuersatus est cum his qui dominũ viderãt, sed & ab ipsis Apostolis ordinatus est Smyrnęorũ ecclesię episcopus, quẽ nos quoq; in prima ætate nostra vidimus. Diu etenim permansit in vita, & longæua ætate perdurans, nobilis viuendo, sed & moriẽdo nobilior extitit, quippe qui vitã martyrio cõsummauit. Docebat autem semper ea quæ ab Apostolis ipsis didicerat: & hæc ecclesiæ tradebat,

Melito Sardẽsis episcopus An. do. 176.

An. do. 169.

quæ

quæ sola vera ducẽda sunt.Quorũ testes sunt omnes ecclesiæ, quæ in Asia constitutę sunt,& hi qui per tẽpus etiã nunc in Polycarpi successione perdurãt.Multo aũt verior & fide dignior hic autor ecclesiæ est,& veritatis testis,quàm Valentinus & Marcion,& cæteri peruersæ mẽtis homines.Qui etiã sub Aniceto Romã perrexit,& multos ex supradictis hęreticis ad ecclesiam dei conuertit,hanc solam predicãs tenẽdam esse veritatẽ, quam ipse sciret se ab Apostolis suscepisse,quã & tradebat ecclesię.Et sunt adhuc etiã nunc,qui audierunt ab ipso, quod Ioannes Apostolus discipulus domini, apud Ephesum cũ balneas lauãdi gratia fuisset ingressus,& vidisset ibi Cerinthũ,exiluerit continuo,& discesserit nõ lotus,dicẽs:Fugiamus hinc,ne & balneæ ipsæ corruant,in quibus Cerinthus lauatur, veritatis inimicus. Idẽ etiã ipse Polycarpus,Marcioni aliquãdo cũ occurrisset,dicẽti sibi:Agnosce nos.Respondit:Agnosco agnosco primogenitũ Satanæ.Tãta tũc Apostoli atq; eorũ discipuli in religione cautela vtebãtur,vt ne verbi quidẽ cõmunionem cum aliquo eorũ qui à veritate deuiauerãt habere paterentur. Sicut & Paulus dicit: Hæreticũ hominẽ post vnam & alterã correptionẽ deuita,sciens quia peruersus est huiusmodi, & peccat, cum sit à semetipso dãnatus.Extat & epistola Polycarpi ad Philippenses scripta,perualida,ex qua formã fidei eius ac prædicationis (si quis fortè salutis suę sollicitudinẽ gerit) capere potest.Hactenus Irenæus.Polycarpus vero in ipsa epistola, quã ad Philippenses scripserat,vtitur testimoniis de prima Petri epistola.

Vide Irenæũ aduersus hæreses lib. 3. capite. 3.

Ad Titũ. 3. c.

A

B

Vt Polycarpus sub Vero,aliique nonnulli,Smyrnæ martyrium passi sint. Cap. 15.

An. do. 162. M. Aurelius Verus

An. do. 169.

SEd enim Antonino,qui Pius cognominatus est,vicesimo & secũdo anno principatus exacto Marcus Aurelius Verus,& Antoninus filius eius cũ Lucio fratre succedũt.Quo in tẽpore Polycarpus maximis persecutionibus Asiam quatiẽtibus vitã martyrio finiuit.De quo plane necessarium duximus memoriæ tradere, maximè cũ scripta extet epistola ex persona ecclesiæ Smyrnæorũ ad Ponti ecclesias data,quæ de martyrii eius beato fine designat.Cuius exemplum infrà scriptum est.

Epistola ecclesiæ Smyrneorum de martyrio diui Polycarpi.

ECCLESIA DEI Quæ est apud Smyrnam, ecclesiæ dei cõstitutę apud Philomeliũ,& omnibus quæ vbiq; sunt sanctis ecclesiis catholicis,misericordia, & pax, & charitas dei patris, & domini nostri Iesu Christi multiplicetur.

SCRIPSIMVS vobis fratres de martyribus, & de beato Polycarpo, qui velut signaculo quodam martyrii sui,finem persecutionibus posuit.Et paulopost describẽtes etiã cęterorũ martyrũ agones,talia quędã scribunt. Deterrere etenim volentes inspectantẽ populum,nunc flagris vsq; ad interiora viscerum martyres laniabãt,ita vt abdita corporis, & quæ natura in arcanis locauerat,nudarẽtur.Nunc autem marinas cochleas,quos murices vocant,

A vocant,& acuta quæq; fragméta in dorsum supinatis martyribus substernebant,in quibus omne tormenti genus & pœnæ speciem consumétes,ad vltimũ deuorandos eos bestiis exponebant. Sed in his præcipue designatur vir fortissimus effloruisse Germanicus nomine,qui per gratiá diuinę virtutis metum corporeæ fragilitatis exclusit.Volente nanq; Procósule persuasionibus aggredi virũ,& obiicere ei primæ ætatis floré,debere eum sui met ipsius miseratione capere:ille nihil moratus,sponte dicitur præparatá sibi bestiam prouocasse,veluti tardantes increpans pœnas,& iniquę huius vitę vltro velocé expetisse discessum.Verũ cũ ex huius tá insigni morte stupore cepisset astátis populi multitudo,& totius Christianorũ gétis mirari virtuté de conténenda morte cœpissent,cóclamát omnes:Tolle impios.Polycarpus requiratur.Sed cũ ex adclamatióe grauis perturbatio fieret,Cointhũ quendá natióe Phrygé nuper de suis regionibus aduétanté,accidit primo quidé bestias cęteraq; torméta spóte lacessere,dehinc fractis animis cedere,ad vltimũ etiá saluté segnitia perdere.Quę res eum ad martyriũ procacia potius & temeritate, quàm deuotióe prosiluisse declarat. Ipse náq; se iudiciis ingesserat.Victus itaq; exemplũ euidens omnibus dedit,cautius in rebus talibus & circũspectius agendũ:quia nó temeritas, sed fides & modestia coronatur.Sed de his quidé talia gesta sunt.Insignis aũt vir Polycar

Cointhus parum constans martyr

B pus,primo quidé cũ audiret vulgus in se adclamationibus excitatũ,in nullo penitus motus est,sed mãsit impauidus.Trãquillus nãq; erat moribus, & serenus aspectu:Qui cũ in eadé ciuitate vellet interritus permanere,adquiescés tamé deprecãtibus se familiaribus suis,ad agrũ quedá ciuitati proximum secedit,atq; ibi cum paucis die noctuq; nihil aliud quàm in orationibus permanet,pro pace ecclesiarũ,quæ vbiq; sunt,supplicans deo:quod ei facere in omni vita sua moris perpetui fuit.Sed is in oratione positus,ante triduum quàm comprehenderetur,visionem videt per noctem,ceruical capitis sui flammis esse consumptum.Cumq; euigilasset,post visum interpretatus est astantibus somnium suum,dixitque pro certo se ob Christum per ignem vitæ exitum sortiturum.Imminente igitur quęstione,rursus fratrum charitate compulsus,cómigrauit in alium locũ. Quo nó multo post inquisitores eius ingressi,correptis duobus pueris,& altero ex his verberato,per indicium eius ad Polycarpum perueniũt,cum iam declinaret dies. Et ingressi ipsum quidé offendunt in superioribus quiescenté.Vnde cum posset facilis ei transitus esse ad alteram domum,noluit,dicens: Voluntas domini fiat.Quin imò & cum comperisset adesse comprehensores suos,in occursum eis progressus,læto admodũ vultu ac placido compellare viros cœpit cum ingenti oris gratia, ita vt illi mirarétur & stuperét, quid tantũ studii fuerit,vt vir illius grauitatis & honestatis in tam lógeua ætate,& tãta vitæ autoritate positus,perquiri & comprehendi iussus sit.Sed ille nihil moratus,

De pace ecclesiarum

moratus, continuo apponi mensam hostibus quasi hospitibus iubet, atque A eis epulas largius ministrari, vnius horę ab eis spatio orationis gratia impetrato. Orabat igitur tãta dei gratia repletus, vt admirarẽtur omnes qui aderant, & ipsi qui ad comprehendendum eum venerant, pœniterẽt, quod tã honestũ virum ac deo dignũ, & ipsa ætate venerabilem, rapere iuberentur ad pœnam. Et post aliquanta eadem scriptura verbis ipsis talia coniungit ex ordine. Postea vero quàm finiuit orationem, memoriã faciens omnium quoscunq; nosse potuit maiorũ minorumq;, nobiliũ & ignobiliũ. & totius catholicę ecclesiæ, quę per orbẽ terrę est, instante iam hora progreditur, &

Dies magni Sabbati

asino sedens ad ciuitatẽ ducebatur, cum esset dies magni sabbati. Pergenti occurrit ei Præfectus pacis Herodes nomine, & pater eius Nicetas, qui le

Herodes præfectus pacis

uãtes eum secum in vehiculũ, persuadere sedulo conabãtur, dicẽtes: Quid enim mali est, dicere deũ Cæsarem, & immolare, & de cætero viuere securum? Hæc ille primo tacitus audiuit. Sed vbi persistebant, ait ad eos: Quid multis opus est? facturus nõ sũ quod dicitis. At illi posteaquàm nihil se profecisse senserũt, indignatione cõmoti, cum cõtumelia eum vehiculo deturbant, ita vt pedẽ læderet præceps actus. Sed quasi nihil fuisset iniuriæ, tota alacritate cõtentus, pergebat ad stadiũ quo duci fuerat imperatus. Cum vero

Vox de cœlo

tumultus ingens in stadio ex ingressu eius fuisset exortus, vox de cœlo delapsa est: Fortis esto ò Polycarpe, & viriliter age: Sed autorẽ quidem vo B cis videre potuit nemo, auditus tamẽ ad plurimos venit. Interea animatur ad furorẽ tumultus populi videntis, quia Polycarpus introducitur. Cumq; eminus à Procõsule iterrogaretur, si ipse esset Polycarpus, se esse cõfitetur: Ergo, inquit, habeto ætatis tuæ reuerentiã, & parcẽs vltimæ senectuti tuę,

Iura fortunã Cæsaris

iura fortunã Cæsaris, gerens de prioribus pœnitudinẽ, & cõclama etiã tu, Tolle sacrilegos. Tum Polycarpus toruo vultu ad populum, qui in stadio residebat, aspiciẽs, eleuata ad cœlum dextera, cum gemitu proclamauit & dixit: Tolle sacrilegos. Sed insistente procõsule, & dicente. iura fortunã Cęsaris, & dic in Christum conuitia, & dimitto te. Polycarpus ad hæc, Octaginta, inquit, & sex annis seruio ei, & nihil me læsit vnquã, quomodo possum maledicere & blasphemare regẽ meum, qui salutẽ mihi dedit? Cumq; rursum vehementius vrgeretur, vt fortunã Cæsaris iuraret: Si hanc, inquit, iactantiam quæris, vt ego fortunam Cæsaris iurem, & quis sim ignorare te simulas, cum omni libertate audi à me, quia Christianus sum. Si vero etiã rationem vis Christianæ religionis accipere, statue diem & audi. Procõsul dixit: Suade hoc populo. Polycarpus ait: Tibi quidem respondi. Docemur

Magistratib⁹ quatenus obediendum

enim principibus & potestatibus iis quæ à deo sunt, honorem deferre, eũ scilicet, qui religioni non sit contrarius. Populo autem furẽti satisfacere nõ est meum. Proconsul dixit: Bestias habeo paratas, quibus obiicieris nisi cito pœnitueris. At ille respõdit: Adhibeantur: Nobis enim immobilis stat

sententia.

A ſententia. Nec poſſumus de bono ad malum per pœnitudinem cõmutari. Melius autem erat, ſi hi mutarẽtur ad bona, qui perſeuerãt in malis. Tunc Proconſul: Igni te, inquit, faciam conſumi, ſi tibi beſtiæ contemnendæ videntur, nec propoſiti recipis pœnitudinem. At ille: Ignem minaris, inquit, hunc qui ad momentũ incenditur, & paulo poſt extinguitur, quia ignoras futuri iudicii ignem æternum, qui ad perpetuas pœnas præparatus eſt impiorum. Sed quid moraris? Adhibe vtrum voles. Hæc & multa alia his ſimilia dicens Polycarpus, cõfidentia ſimul & lætitia replebatur, ita vt alacritatẽ vultus eius, reſponſionumq; conſtantiã Proconſul maximo ſtupore miraretur. Miſſo igitur Curiõe ad populũ, iubet voce maxima proteſtari, Polycarpũ tertio cõfeſſum Chriſtianũ ſe eſſe. Quo audito, vniuerſa multitudo tam gentiliũ quàm Iudæorũ Smyrnenſiũ ciuitatis, cum ingenti furore adclamabãt: Hic eſt totius Aſiæ doctor & pater Chriſtianorũ, noſtrorum autem ſubuerſor deorũ. Ipſe eſt qui multos docet, ne immolent, néve adorent deos. Et poſt hęc verba acclamabãt Philippo munerario, vt leonẽ Polycarpo dimitteret. Qui reſpõdit, nõ ſibi licere, quia iam æditionis ſuæ munus expleſſet. Tunc illi omnes pariter conclamarunt, vt Polycarpus viuus arderet. Oportebat enim viſionẽ eius quam de ardẽte ceruicali vidit, impleri. Quæ cũ dicto citius gererẽtur, ipſis populis ligna, vel de balneis,

B vel de publicis quibuſq; locis, & ſarmenta congregãtibus, præcipue Iudæis ardentius ad hæc ex more feruentibus, cũ omni velocitate extructus eſt rogus. Tum depoſitis ſenior indumẽtis, ac zona reſoluta, calciamẽta quoq; pedibus tẽtabat educere, quæ nunquã niſi à religioſis quibuſq; fide & deuotione ſemetipſos inuicem præuenientibus, reſolui conſueuerant. Ita nanq; in omni etiam reliqua vita ſua venerabiliter ab omnibus colebatur. Vt ergo expedita ſunt quæ ad ignem pertinebant, cum eum vellent rogo impoſitum etiam clauis affigere, ait: Sinite me. Qui enim dedit mihi ignis ferre ſupplicium, dabit & vt ſine clauorum affixione flammas immobiliter perferam. Tum illi omiſſis clauis, vinculis vſi ſunt ſolis. Quibus poſt tergum manibus reuinctis, velut electus aries, & ex magno grege aſſumptus, acceptabile holocauſtum omnipotenti oblatus eſt deo, has preces etiam in ipſa paſſione profundens: Deus dilecti & benedicti filii tui IESV CHRISTI pater, per quẽ tui agnitionem ſuſcepimus: Deus angelorũ, & virtutũ & vniuerſæ creaturæ, ac totius iuſtorum generis, qui omnes coram te viuunt, benedico te, qui me in hanc diem atque in hanc horã perducere dignatus es, vt particeps exiſterem martyrum, & calicis CHRISTI tui, in reſurrectionem vitæ æternæ animæ ac ſpiritus mei per incorruptionẽ ſpiritus ſancti, in quibus ſuſcipiar in conſpectu tuo hodie, tanquam ſacrificium pingue & acceptabile: ſicut præparaſti & præſignaſti, ita & feciſti. Verus es tu, & ſine mẽdacio deus, propterea & in omnibus laudo te, & bene-

Iudæi perſecutores Chriſtianorum

Precatio Polycarpi ad deũ

dico te,& glorifico te per æternum deum & pontificem Iesum Christum dilectum filium tuum, per quem, & cum quo tibi cum spiritu sancto gloria,& nunc,& in futura secula, Amen. Et cum Amen insonuisset, oratione completa subiiciunt ignem homines ignis æterni. Cumque flamma ingens reluxisset, vidimus miracula omnes nos, quibus ea deus videre concessit. Ex quibus & quàmplurimi à domino ad hoc reseruati sunt, vt annũtiarent cæteris quæ viderunt. Flamma etenim in modum cameræ curuata specie, quasi velum nauis vento sinuãte, supra corpus martyris stetit: quod corpus in medio positum nõ erat vt caro ardens, sed tanquam si aurum & argentum in fornace candesceret. Tum præterea odorem naribus hausimus, tanquam thuris incensi, vel preciosissimi fragrantis vnguenti. Ad vltimum videntes scelerum ministri, igne corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem,& corpus cui ignis cesserat, mucrone transfodere. Quo facto tam largus profusus est sanguis, vt restingueret rogum. Populus autem miraculi stupore discessit attonitus, erga electos dei tam insigni eius fauore perspecto. Hic ergo est admirabilis & electus temporibus nostris magister apostolicus,& propheticus Smyrnæorum ecclesiæ sacerdos, qui omne verbum quod loquutus est,& impletum est,& implebitur in futuro. Sed ille æmulus totius boni & aduersarius omnium iustorum, postquam vidit quod & pro martyrii gloria, & pro vitæ egregiæ virtutibus coronatus est, & per mortem præmia immortalitatis indeptus, satisagere cœpit, vt reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo concederet. Instigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire iudicem,& petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est, Christiani hunc colere incipiant: Iudæis maxime ista machinantibus, qui & nostros intẽtis oculis obseruarunt, ne eum è flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miserrimi, quia neque Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit, neque alium quenquam colere: quoniam verum deum,& qui solus colendus sit, nouerimus. Martyres vero tanquam discipulos domini diligamus & veneremur, quasi integre fidem magistro seruantes & domino, quorum nos quoque in fide & perseuerantia charitatis optamus esse participes. Vbi autem vidit Centurio tam obstinatam Iudæorum contentionem, positum in medio ipsum corpus exussit: & ita nos postmodum ambusta ossa preciosissimis gemmis chariora, & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (sicut cõueniebat) ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præstante domino, solennes agimus celebresque conuentus, maxime quidem in die passionis eius, sed & cum eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebramus, vt sequentium animi ad præcessorum viam exemplis insignibus suscitentur.

Hactenus

Polycarpi corpus in igne

Polycarpi corpus negatur Christianis sepeliendum

Iudæorum odium

A Hactenus de beato Polycarpo, cum quo etiam alii duodecim ex Philadelphia venientes, apud Smyrnam martyrio consummati sunt. Sed & in eadem epistola continebatur etiam de aliis quàm plurimis eiusdem temporis martyribus intexta narratio. In quibus refertur post Polycarpũ, quod etiam Metrodorus quidam ex Marcionis hæresi presbyter, igni sit traditus. Inter cæteros autem qui per idem tempus martyres extiterunt, famosissimus inibi refertur quidam Pionius nomine, cuius per singulas interrogationes responsionum constantiam, & pro fide nostra ad populum orationes: quamq; apud Iudices interritus semper astiterit, docens & disputás etiam in ipsis tribunalibus: vtq; his qui in persequutione titubauerant, cohortationibus suis ad consurgendum dexteram dederit: & in carcere positus, qualiter ingressis ad se fratribus, animos ad martyrii tolerantiam roborarit, quósve etiam ipse pro martyrio pertulerit cruciatus: vtque sit clauis affixus, & ardenti rogo superpositus: & vt in his beatum vitæ fecerit finẽ, si quis vult plenius scire, ex illa quæ nobis de antiquis martyribus scriptura composita est, plenius discet. Post hæc etiam aliorum apud Pergamum Asiæ vrbem martyrum gesta referuntur, Carpi cuiusdam & Papyrii, & Agathonicæ optimæ fœminæ, aliarumq; multarum, quæ pro beatis confessionibus martyrio coronatæ sunt.

Metrodorus

Pionius insignis martyr

Eusebii liber De antiquis martyribus

B

Vt Iustinus philosophus Christi verbum prędicans, Romæ martyrium meruerit. Cap. 16.

Iustinus An. do. 152.

CVm quibus & vir mirabilis, de quo paulo superius fecimus mentionẽ, Iustinus, cum secundo iam librum pro religionis nostrę defensione cõscriptum, temporis illius Iudicibus obtulisset, remunerationem linguæ fidelis & eruditæ, martyrii munus accepit, quodam philosopho Crescente nomine, cane tam professione quàm moribus, dolos viro insidiasque tendente. Quoniamquidem sæpe cum eo disputans, auditoribus mediis, non solum obtinuerat eum, verum & vehementius veritate sibi suffragante confuderat: vnde & victoriæ suæ palmam, martyrium percepit à domino. Hoc autem ita futurum, etiam beatus ipse, verus philosophus veritatis in ea defensione, quam ab eo conscriptam supra diximus, aperte, sicut erat futurum, prophetica mente prædixit, his verbis: Nam & ego, inquit, spero me ab aliquo horum, quibus pro veritate obsisto, insidias esse passurum: spero baculo aut claua feriendum: certe vel à Crescente hoc, non philosopho, sed φιλοκόμπῳ, id est, non amatore sapientię, sed amatore iactantię. Neque enim dignum est, philosophum nominari eum, qui de his quæ nescit, publice protestatur: & Christianos sine deo esse, & impios dicit, ad gratiam & libidinem eorum, quos in errore positos, ipse maioribus laqueis erroris inuoluit. Si enim ignoratur ab eo Christi doctrina, & ea arguit quæ ignorat, nequissimus est, & imperitis multo nequior: quia & imperiti

Iustini verba in secũdo apologetico pro religione Christiana

Id non obseruant idiotæ hoc seculo

vel idiotæ obseruant, ne disputare audeant de his quæ ignorant, & de illis testimonium perhibere quæ nesciunt. Si vero legit quæ apud nos scripta sunt, & aut non intellexit eorum virtutem, aut intellexit quidem, sed dissimulat, ne & ipse suspectus habeatur in talibus, multo nequior & detestabilior iudicãdus est, qui imperiti vulgi captãs fauoré, veritatis ac pietatis quã probat, hostis existit & proditor. Nam & proposuisse me ei sciatis quędã, ex quorum responsionibus nihil scire conuictus est. Et intãtum vera sunt quæ dico, vt putem vobis etiam quæstionis habitæ inter nos disputationes allatas, ex quibus apertissime dinoscitur, quæ nostra sunt, penitus ignorare. Si vero necdum venerunt hæc ad notitiam vestrã, paratus sum rursum uobis audientibus disputare. Hæc sunt beati Iustini verba, in quibus secundum ea quæ prædixerat, per Crescentis insidias martyrio consummatus est. Tatianus quoque vir eruditissimus, in prima ætate sua cum magna admiratione oratoriam docens, ex qua non parum glorię quæsierat, postmodum ad nostra se studia conuertens, libros etiam ipse aduersum gentes dignos memoria dereliquit, in quibus Iustini meminit his verbis: Sed & admirabilis, inquit, vir Iustinus, satis recte prosecutus est, similes istos dicens esse latronibus. Et post aliquanta, cum de philosophis quædam dixisset, addit etiam hæc. Crescens denique ille, qui obsedit vrbem magnã, in puerorum quidem stupris omnes præibat, in pecuniæ autem cupiditate nullo inferior erat. Mortem vero cum cæteris cõtemnendam suaderet, ipse tam pessimam de ea opinionem gerebat, vt Iustinum tanquam vltimo malo traderet morti, pro eo quod veritatem prædicans, voluptuosos & deceptores philosophos arguebat.

Tatianus Rhetor, Christianus

Tatiani testimonium de Iustino

Crescens Cynicus An. do. 152.

A B

De martyribus quos Iustinus in suis commemorat libris. Cap. 17.

Mulier pudica & Christiana, turpẽ maritum relinquit

IDem quoq; Iustinus priusquam proprium desudaret, aliorum qui ante se martyres extiterant, describens agones, in primo defensionis suæ libro talia quædam refert: Mulier quædam ait, coniuncta erat viro turpi, quæ & ipsa prius turpiter vixerat. Hæc postquam Christi præcepta cognouit pudica effecta, viro quoque de pudicitia suadebat, suggerens ei scriptum esse in Christianorum præceptis, æternas imminere pœnas his, qui pudicitiam in vita sua iustitiamque contempserint. Sed ille in eadem obscœnitate persistens, actibus iam suis alienam à se faciebat vxorem. Quippe cum nephas esse mulier existimaret, in eius mariti contubernio permanere, qui naturæ lege contempta, nouas vias libidinis exquirebat. Statuit igitur iura repudiare coniugii. Sed propinquis interuenientibus, & de mariti emendatione pollicentibus, compulsa est in eius rursum consortio residere. Verum ille post hæc Alexandriam profectus, cum turpius agere, atque incestæ vitæ maiora nuntiaretur augmenta quæsisse, mulier ne vltra in cõiunctione eius manens, particeps incesti hoĩs haberetur, libello ei repudii dato disce-

to discedit. Tum ille egregius maritus, quem gaudere oportuerat, quod intantum vxoris suæ castitas profecisset, vt non solum nihil turpe committere, sed ne mariti quidem patienter ferre turpitudinem posset, à quo emẽdationem refutante pro castimoniæ amore discesserit: nouo criminis genere pro castitate accusat vxorem: Christiana, inquit, est. Et illa quidem libellum tibi obtulit Imperator, vt primo permitteretur ei rem familiarem ordinare: tum deinde responderet obiectis. quod & indulsisti. Verum maritus cum mulierem non posset arguere, in Ptolemæi cuiusdam exitium, qui magister mulieris in Christiana religione fuerat, tali arte cõuersus est. Amicum habebat Centurionem quendam: huic persuadet vt percontaretur à Ptolemæo, si Christianus esset. Hoc tantũ Ptolemæus tanquam amator veritatis, nequaquam gloriam suæ professionis occultans, percontanti, Christianum se esse confessus est. Hunc continuo Centurio in vincula coniecit, & multo tempore squalore carceris maceratum, ad vltimum Vrbicio Iudici obtulit. A quo simili modo hoc solum interrogatus est Ptolemæus, si Christianus esset. Qui rursum tanti boni sibi conscius, diuinam religionem præ se tulit, & de Christi magisterio, ac totius boni institutionibus publica confessione testatus est. Qui enim negat quod est, sine dubio culpabile iudicat esse quod negat. Continuo igitur post confessionem, ab Vrbicio duci iubetur ad mortem. Lucius autem quidam Christianus vir, videns tam temere datã sententiam, ait ad Vrbicium: Quid quæso causæ est, quod neque adulterum, neque corruptorem, aut homicidam, vel latronem, raptoremque, aut alterius cuiuslibet facinoris reum, sed tantum pro nomine Christiano, quod hoc se vocabulo cõfessus est nuncupari, ad mortem duci hominem præcepisti? Non sunt hæc digna pio Imperatore, nec sapientissimo puero filio eius, neque sacro senatu quæ agis ô Vrbici. At ille nihil aliud inquirẽs, ait ad Lucium: Videris mihi & tu Christianus esse. Cumque Lucius respondisset, hoc planè sum: etiam ipsum Vrbicius duci pariter iussit ad mortem. Ille: Gratias, inquit, ago, quod me nequissimis dominis absolutum, ad bonum & optimum patrem & regem omnium deũ remittis. Sed & tertius quidam pari modo libertate vsus, pari quoque sentẽtia punitus est. Post hęc illa Iustinus annexuit ex ordine, quę paulo ante retulimus. Id est: Et ego, inquit, spero me ab aliquo horum quibus pro veritate obstiti, insidias esse passurum. Et cætera.

Ptolemæus Christianus

Vrbicius Iudex

B

Lucius homo Christianus

Quæ Iustini scripta ad nos vsque peruenerint. Cap. 18.

Plurima autem nobis hic vir studiorum monimenta dereliquit, quibus eruditæ eius animæ, ac diuinis deditę disciplinis, indicia colligamus: in quibus emolumenti plurimũ inuenire possunt ii, qui amorem doctrinę & scientiæ gerũt. Extat igitur eius liber hic (de quo superius memorauimus) ad Antoninum qui dicebatur Pius, & filiũ eius, ac Senatum, pro nostra re-

Libri Iustini philosophi & martyris

ligione conscriptus. Sed & secundus nihilominus defensioné nostræ fidei A continens, quem scribit ad successorem supradicti principis Antoninũ Verum, cuius tempora nunc cœpimus explicare. Sed & alius liber est aduersum Paganos, in quo de singulis, vel nostris, vel Græcorũ philosophis cóferens, disputationem latissimam conserit. Ibi etiã de natura dæmonũ disserit quædam, quæ his inserere longum est. Sed & alius liber est aduersum Paganos, qui superscribitur Confutatio. Est & alius eius De monarchia, quem non solum de nostris libris, sed & de Græcorũ voluminibus texuit. Est & alius, qui superscribitur Psaltes. Et alius velut in subnotationũ modo De anima, in quo diuersas quæstiones inseruit, ex his quæ apud Græcorũ philosophos agitantur, quibus contradicturum se repromittit, & suam de his sententiã in illius responsionis volumine prolaturũ. Composuit etiam dialogum quasi cum Iudæis, quem apud Ephesum cum Tryphone Hebræorum nobilissimo doctore habuit: in quo exponit, quomodo ipse per diuinam gratiam ad credulitatem veræ fidei perductus sit, cum prius immensum studium erga philosophorum gesserit disciplinas, perquirendæ veritatis amore detentus. Simulq; refert de Iudæis, quod aduersum ecclesiam Christi, insidiis feralibus agant. Et pro his insimulat Tryphonem, dicens: Quia non solum non pœnituistis pro his quæ à vobis male gesta sunt, sed & viros aptos ad hoc elegistis de Hierosolymis, & misistis per B omnem terrã, qui circumirẽt & dicerent impiam hæresim surrexisse Christianorum, simul & criminosa quædã diffamarent aduersum nos, quo scilicet per hæc ignorantes quique deterriti, consortia nostra vitarent: in quo non solum nobis ipsis, sed & aliis opprobria fingendo causa mortis extitistis. Scribit autem quod vsq; ad sua tempora prophetiæ gratia in ecclesiis floruerit. Sed & Apocalypsim, Ioãnis apostoli esse dicit. Propheticis etiam quibusdam vtitur testimoniis ad Tryphonem, conuincens eum de his, quod Iudæi absciderint hæc de scripturis, & abstulerint. Sed & multa eius alia apud quàm plurimos fratrum feruntur, quæ ita probabilia ac digna à veteribus iudicata sunt, vt Irenæus ex ipsis inueniatur adsumere, & in quarto aduersum hæreses libro de his hoc modo scribere: Et bene, inquit, Iustinus in eo volumine quod aduersum Marcionem scribit, prosequutus est, dicens: Quia ipsi domino nunquam adquiescerem, si alium deum diceret præter omnium creatorem. Et iterum in quinto eiusdem operis libro dicit: Et optime, inquit, Iustinus affirmat, quia ante aduentum domini nunquam ausus est Satanas blasphemare deum, quippe qui nondum agnouisset damnationem suam. Hæc autem nobis necessario de opusculis Iustini dicta sint, ad inquisitionem librorum eius studiosos quosque fideles prouocantibus.

Iudæorũ odiũ in christianos

Prophetia in ecclesiis vsque ad Iustini tempora

Apocalypsis

Qui tunc viri Romanæ Alexandrinæq; ecclesiæ præfuerint. Cap. 19.

Igitur

A IGitur octauo anno supradicti principis, Aniceto vndecimo anno episcopatus sui defuncto, successit Soter. Apud Alexandriam vero Celadion quatuordecim annis ministrato sacerdotio, Agrippinum successorem reliquit.

An.do.169 Soter Romæ Agrippinus Alexandriæ An.do.171

Qui Antiochensium. Cap.20.

APud Antiochiam vero Theophilus per idem tempus sextus ab Apostolis ecclesiæ pontificatum tenebat, Vbi quartus post Heronem fuerat Cornelius. Post quem quinto gradu Heros successerat.

An.do.170 Theophilus Antiochiæ Cornelius Heros

De his qui memoratis téporibus ecclesiastici scriptores enituerunt. Ca.21.

TVnc etiam Egesippus, de quo supra memorauimus, insignis habebatur, & Dionysius Corinthiorum episcopus, sed & Pinytus nobilissimus apud Cretá in episcopis fuit. Philippus etiam & Apollinaris, & Melito, Musanusq; & Modestus, & præcipuus Irenæus, quorum omnium ad nos vsque apostolicæ fidei & sanæ doctrinæ præclarissima moniméta perlata sunt.

An.do.176 Egesippus Dionysi⁹ Corint.episc. Pinytus Philippus Apollinaris Melito, Musanus, Modest⁹ Irenæus

De Egesippo, quæque ipse commemorat. Cap.22.

EX quibus Egesippus in quinto Cómentariorum libro, vbi sententiam suæ fidei plenissima cum adstructióe designat, indicat hoc etiam, quod cum ad vrbem Romá pergeret, plurimis per loca singula episcopis in sermone & charitate cógressus, omnes eiusdé fidei prædicatores doctoresq;
B reppererit: simul & de epistola Clementis ad Corinthios scripta, quædam commemorat, quæ etiam inserere huic operi nostro necessariú duxi. Ait ergo: & permansit, inquit, ecclesia Corinthiorum in prædicatione recta vsque ad Primum episcopum: quem Romam nauigans vidi, & resedi cum eo apud Corinthum diebus multis, delectatus puritate fidei eius. Cum autem venissem Romam, permansi inibi, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherus. Sed in omnibus istis ordinationibus, vel in cæteris quas per reliquas vrbes videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitus tradidit, & prophetæ indicauerunt, & dominus statuit. Item idem ipse etiam de hæreticis qui suo tempore exorti sunt, talia quædam commemorat: Et posteaquam, inquit, Iacobus, qui cognominatur Iustus, martyr effectus est, sicut dominus, etiam ipse reddens testimonium veritati: electione diuina Symeon Cleopæ filius episcopus ordinatur, electus ab omnibus pro eo quod esset consobrinus domini. Propterea autem túc ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta. Sed Theobutes quidam, quia repulsam meruit episcopatus, ipse cœpit initio perturbare omnia & corrumpere. Qui erat ex septem hæresibus in populo constitutis. Ex quibus erat & Simon, à quo Simoniani: Cleobius, vnde & Cleobiani: & Dositheus, vnde Dositheani: & Gortheus, vnde Gortheni: & Masbutheus, vnde & Masbutheni: sed & Menander, vnde Menan-

Egesippus Conformitas doctrinæ Primus, Corinthiorum episcopus

Primi hæretici

Ecclesia virgo Theobutes hæreticus Simon Cleobius Dositheus Gortheus

Masbutes Menander

driani. Ab ipsis & Marcioniſtæ,& Carpocratiani,& Valentiniani,& Baſilidæ,& Saturniani. Quorum vnuſquiſque diuerſis corruptionibus fidei, A ſeorſum ſchiſma componens,propriam ſectam,& proprios habuit ſectatores. Ex ipſis proceſſere pſeudochriſti,& Pſeudoprohetæ, & pſeudoapoſtoli,qui in diuerſas partes fratrum vnitatem ſcindentes,per corruptelam doctrinę caſtum eccleſię cubile macularunt,impietatem loquentes aduerſus dominum,& aduerſus CHRISTVM eius. Sed & antiquas Iudæorũ hæreſes idem ipſe ſcriptor,quæ,vel quantę fuerint, per hæc verba deſignat, Erant,inquit,diuerſę ſententiæ in circunciſione,id eſt, in filiis Iſrael quę maxime aduerſabantur tribui Iudę, ex qua CHRISTVS eſt. Erãt ergo Ieſſęi,Galilęi,Hemerobaptiſtæ,Masbuthęi,Samaritę, Sadducæi, Phariſęi. Sed & alia quàm plurima ſcribit,de quibus ex parte iam pro locorum opportunitate in ſuperioribus memorauimus. Diſſeruit autem & de euangelio ſecũdum Hebræos & Syros,& quædam etiã de lingua Hebraica diſputauit,& Iudaicarum traditionum meminit: per quę indicat ſe ex Hebręis ad fidem CHRISTI veniſſe. Verum & hic ipſe,& Irenęus, & omnis antiquorum chorus,librum qui adtitulatur Sapientia,Solomonis eſſe dixerunt,ſicut & Prouerbia,& cætera. De Apocryphis vero cum ageret aduerſum quoſdam hæreticos,corrupta in his quędã etiam ac falſata eſſe perhibuit. B

Ieſſæi Galilæi Hemerobaptiſtæ Masbuthæi amarutæ Sadducæi Phariſęi Egeſippus primum Iudæus Sapientia & prouerbia Salomonis,iudicio veterũ

De Dionyſio epiſcopo Corinthiorum,& de epiſtolis eiuſdem. Cap. 23.

An do. 176 Dionyſij Corinth. epiſt.

SEd veniẽdum nobis eſt tandem ad beati Dionyſii cõmemorationem Corinthiorum eccleſiæ epiſcopi,cuius eruditione & gratia,quam habebat in verbo dei,fruebantur nõ hi populi ſolum quos regẽdos ſuſceperat, ſed & procul poſiti,quibus per epiſtolas pręſentiã ſui reddebat. Extat denique eius ad Lacedęmõios ſcripta epiſtola de catholica fide,in qua & de pace atq; vnanimitate florentiſſime docet. Et alia ad Atheniẽſes,in qua ad Euãgelii credulitatẽ inuitat & cõcitat ſegniores,ſimul & arguit quoſdam velut penè prolapſos à fide,cũ epiſcopus eorũ Publius fuiſſet martyrio cõſummatus. Sed & Quadrati,qui Publio martyri ſucceſſerat in ſacerdotio, meminit:ſimul & memorat,quod labore eius & induſtria rediuiuus quidam in eis calor fidei reparatus ſit. Et illud in eadẽ deſignat epiſtola,quod Dionyſius Areopagites,qui ab apoſtolo Paulo inſtructus,credidit CHRISTO, ſecundum ea quę in Apoſtolorum Actibus deſignantur,primus apud Athenas ab eodem apoſtolo epiſcopus fuerit ordinatus. Fertur & alia eius epiſtola ad Nicomedienſes,in qua hæreſim Marcionis impugnat, & eccleſiaſticę fidei regulam mirabili ratione conſtituit. Scribit & aliam eccleſię Gortynenſium,cęteriſque ſimul eccleſiis Cretæ, in qua epiſcopum ipſorum Philippum velut magnis virtutibus & optimis ſtudiis prędituni

Publius Atheniẽſium epũs.

Act. 17. 8

prote

protestatur. Dicit autem ab hæreticorum conuiuiis abstinendum. Scri-
A bit etiam aliam ecclesiæ Amastrianorum, cæterisque cum ea Ponti ec- Bacchylides
clesiis, in qua Bacchylidis & Elpisti meminit, tanquam qui eum cohortati Elpistus
sint ad scribēdū, & multa in ea ex diuinis scripturis explanat, simulq; epi- Palmeas
scopi eorum mentionem facit nomine Palmę. Sed & de nuptiis & castita
te plurima commemorat: & ex quocunq; lapsu resurgentes, & conuerten
tes se à peccato, etiā si ab hæretica peruersitate resiliant, suscipi iubet. Con-
iūgitur & his alia eius epistola ad Gnosios, in qua commonet & depreca
tur episcopum eorum Pinytum, ne grauia onera discipulorum ceruicibus Pinytus
superponat, néue fratribus necessitatem cōpulsæ castitatis indicet, in quo Attendāt hūc locū episcopi
nonnullorū periclitetur infirmitas. Ad quæ rescribens Pinytus Dionysio
sententiā quidem consilii melioris amplectitur, simulq; obsecrat eum post
illa quę prius scripserat, robustioris iam & validioris cibi de cętero scripta
transmittere, quibus ad meliorem profectū ecclesię suæ populus aleretur,
ne semper cibo lactis inhærentes, paruulorū vitā in corpore iam senescen
te perducerent. Simul & rectę fidei suę insignia, & sollicitudinem quā erga
curā plebis expendit, eruditiōisq; ac sapientiæ verbi diuini in hac epistola
Pinytus nobis velut in quodā speculo viuētem sui dereliquit imaginem.
Dionysii autem fertur & alia ad Romanos data ad episcopū Soterem, in Epistola Dionysij ad Romanos
qua instituta antiquitus tradita, in ecclesia Romana custodiri, libenter am Antiquus mos ecclesię Romanæ
B plexum se his indicat verbis: A principio nanq; moris est, inquit, vobis, fra
tres omnes variis iuuare beneficiis, multisq; ecclesiis quæ sunt per diuersa
terrarum loca, cuncta quibus indigent, destinare: singulorū quoq; necessi-
tates in omnibus consolari: sed & per metalla fratribus relegatis, quę vsus
poscit prębere. Hæc ab initio Romanæ ecclesiæ facere moris fuit, à patri- Soteris Romani Pō. laus
bus sibi huiuscemodi institutione dimissa, & semper integre custodita. Bea
tus vero episcopus vester Soter, non solum seruauit quæ patres tradide-
rant, sed & auxit in melius. Qui non tantum sanctis quæ vsus corporalis
poscit, impertit, verū & aduenientes fratres clementi satis & mitissimo so-
latur alloquio, & tanquam pium se ac religiosum patrem singulis exhibet
In hac ipsa scriptura meminit etiam epistolæ Clementis ad Corinthios Clementis ad Corinthios epistola
scriptæ, significans veteri instituto, & antiqua consuetudine semper ipsam
epistolam lectam esse in ecclesia. Denique sic dicit: Beatam, inquit, duxi-
mus hodiernā dominicam diem, in qua legimus epistolam vestram, quā
& semper ad nostri commonitionem legimus, sicut & illam priorē à Cle-
mente ad nos scriptam. Idem adhuc ipse de epistolis suis tanquam falsatis
à quibusdam hęc scribit: Epistolas enim quasdam, fratribus rogantibus
me, scripsi, quas tamen apostoli Satanę zizaniis repleuerunt, quędam au- Epistolæ Dionysij falsatæ
ferentes, alia autem addentes, quibus vę repositum est in iudicio dei. Quid
autem mirum, si dominica verba sanctæ scripturæ falsare conati sunt, qui
vilia

vilia hęc quę nos ſcripſimus,corruperũt?Fertur adhuc & alia pręter iſtas, A Dionyſii ad Chryſophorum fideliſſimam ſororem ſcripta,in qua conuenienter vel ſexui, vel mẽſuræ eius, rationabiles ei diuini verbi exhibuit dapes, Sed de Dionyſio ſatis ſit dictum.

Epiſtola Dionyſij ad Chryſophorum

De Theophilo epiſcopo Antiocheno. Cap.24.

An.do.170 Theophili Antiochiæ epiſcopi libri Orthodoxi aduerſus hæreticos

THeophili vero,quem Antiochiæ epiſcopum ſupra diximus, feruntur tres Inſtitutionum libri ad Autolycum ſcripti.Et alius liber aduerſum hæreſim Hermogenis,in quo & teſtimoniis vtitur de reuelatione Ioannis Sed & alii extant eius inſtructionum variarum libelli. Igitur ea tẽpeſtate hęreticis per omnem locum,zizaniorũ modo,pura verba dei ſemina maculantibus,& areas apoſtolicæ doctrinæ adulterina admixtione fœdantibus ex omni parte ſacerdotes domini,velut vigilãtes agricolę,excutere eorum & expurgare mala ſemina nitebãtur,& tãquã ſolliciti paſtores ĩſidiãtes lupos gregibus CHRISTI,clamoribus ſimul inſectatiõibusq; repellere cõmonẽdo fratres,inſtruendo,ſcribendo etiã longe poſitis,ipſos quoque interdum,ſicubi corãm deprehendiſſent,cominus perurgẽdo,& verborum lucta,ac diſputationum certamine proſternendo: alii etiã poſteris conſulentes quęſtiones eorum & peruerſas obiectiones æditis commentariis confutando.Inter quos & Theophilus,de quo nũc loquimur, nõ ignobili aduerſum eos,id eſt,aduerſum Marcionem,indicatur ex his quę legimus,diſputatione congreſſus.Huic igitur ſeptimus ab apoſtolis in Antiochenę eccleſię ſacerdotio Maximinus ſucceſſit.Sed & Philippus,quẽ Gortynenſis eccleſię epiſcopum ſupra diximus,nobile etiã ipſe monimentum aduerſum Marcionem dereliquit. Similiter & Irenæus, B

Maximinus Antiochiæ ſucceſſit Theophilo Philippus Gortynẽſis epũs aduerſus Marcionem

De Modeſto. Cap.25.

An.do.176

MAgnificẽtius aũt cæteris Modeſtus,qui omnes ipſius deceptiones & fallacias retecto,quo velabantur,nequitiæ tegmine denudauit.

De Melitone,quoſq; ipſe commemorat. Cap.26.

Melito Sardẽſis, Apollinaris Hierapolitanus Libri Melitonis

MElito quoq; Sardenſis Antiſtes eccleſiæ,& Apollinaris apud Hierapolim eccleſiam regens,celeberrimi inter cæteros habebãtur.Qui & imperatori Romano Apologeticos ſimiliter libros pro noſtra fide luculẽtiſsime conſcriptos porrexerunt.Horum quanta relicta ſint monimenta, quæ ad noſtram vſq; notitiam peruenerunt,infra oſtenditur.

Melitonis de Paſcha libri duo.
De optima conuerſatione liber vnus.Sed &
De prophetis.
De eccleſia.
De die dominica.
De fide hominis.
De figmento.

De obedientia

A De obedientia fidei.
De sensibus.
De anima,& corpore,& mente.
De lauacro.
De veritate.Item
De fide.
De generatione CHRISTI,& de prophetia eius.Item
De anima & corpore.
De hospitalitate.Item
Liber qui dicitur clauis.
De diabolo.
De reuelatione Ioannis.
De deo corpore induto,Et post omnia
Liber ad Antoninum Verum

In libello suo de Pascha,tempus quoque quo scribebat insinuās, ita dicit: Sub Sergio,inquit,Paulo Proconsule Asiæ,quo in tempore Sagaris martyrio coronatus est,quæstio ingens oborta est apud Laodiceā de Pascha, quibus diebus hæc scripsimus. Huius etiam ipsius belli mentionem facit Clemens Alexandrinus in opere suo,vbi de paschæ ratione scribit, quod

Quo tempore vixerit Melito

B se dicit ex occasiōe huius ipsius libelli,qui à Melitone prius æditus fuerat scribere. In eo autem libro quem ad imperatorem scribit,talia quædam memorat illis temporibus aduersum nos gesta: Quod nunquam, inquit, factum est,nunc persecutionem patitur genus piorum. Effugantur vndique,nouis decretis per omnem Asiam promulgatis. Impudentes nanque homines & calumniosi, qui rapere aliena desiderant, occasione accepta Imperialium præceptorum, more prędonum die noctuque grassantur, & diripiunt innocentes. Et post aliquanta iterum dicit, Et si quidem te iubente hæc faciunt,bonum credamus, quicquid iusto Imperatore iubente committitur.Sed & nos libēter ferimus mortem, quam à te cognoscimus irrogari. Sed hoc est solum quod te obsecramus, vt ipse prius ministros proteruitatis huius requiras: & si à te mandatæ sint istæ, quas irrogant, mortes, ipse discutias. Si vero tuam quoque conscientiam præceptum istud tam immane & tam barbarum latet,obsecramus ne nos despicias,& patiaris religiosos ciues tam publico latrocinio iugulari.Et iterum post aliquanta addit etiam hæc:Etenim philosophia hęc qua nos vtimur, primo quidem florebat apud Barbaros. Introducta est autem etiā Romanę vestrę conuersationi Augusti tēporibus:ex quo & regni vestri sublimius culmen ascendit,obseruātię huius auspiciis eleuatum. Cuius imperii feliciter propagati,tu felix successor existis,& traditum tibi feliciter seruas vnà cū filio. Propter quod & simul tibi cum imperio traditum nostrę philosophię

phiæ ritum pari religione custodi, velut qui ingressu suo patribus tuis causam prosperitatis intulerit. Et fidem, quæ cum ipsius Augusti felicitatibus adoleuit, integram tu quoq; nunc regnans, illibatamque conserua: quia nec ipsi Augusto in ingressu eius, vel in progressu, triste aliquid accidit, sed è cōtrario læta omnia, & omnia magnis successibus plena, obsecrantibus deum summum pro imperii eius statu, religionis huiusce cultoribus. Nec quisquam principum nisi Nero solus & Domitianus, nequam hominum suggestionibus, aduersati sunt dogmati nostro. Ex quorum tempore accidit, nos falsis calumniis infamari. Sed illorum errorem, qui ex ignorantia venerat, emendauerunt patres tui, qui frequentibus postmodum decretis animaduerterunt in eos, qui auderēt molestiæ aliquid huiusmodi cultoribus irrogare. In quibus auus tuus Adrianus, & ad alios quidem multos iudices, præcipue tamen ad Fundanum Proconsulem Asiæ pro hoc literas dedit. Pater vero tuus tecum pariter Romani regnī apicem gerēns, omnibus quidem generaliter ciuitatibus, maxime tamen ad Larissæos, & Thessalonicenses, & Athenienses, pro his mittit edicta. Te vero multo magis eandem credimus seruare sententiam, imò & multo clementius confidimus prouisurum, tanquam qui veræ philosophiæ, ac puræ religionis amator existas. Hæc & multa alia nobiliter ab eo scripta, in libello, de quo memorauimus, inseruntur. In his autem quæ de explanatione scripturarum scribit, quasi in præfatione, enumerat quæ sint uolumina veteris testamenti, quæ in Canone debeant obseruari. Quam partem scripturæ indere his necessarium puto.

Adrianus Cæsar Minutius Fundanus

A

B

MELITO ONESIMO FRATRI SALVTEM.

QVONIAMQVIDEM frequenter me rogasti pro studio, quod habes erga verbū dei, vt excerpā tibi testimonia ex lege & prophetis de Saluatore, & de fide nostra, simulq; indicem, qui sit ordo vel numerus veteris testamēti voluminū, postulata libenter impleui, sciens quod sit in te discendi studiū, vel quanta fidei deuotio, & vt vitæ æternæ desiderio nihil præponas. Scias ergo perrexisse me vsque ad Orientis locum, vbi prædicationis nostræ cœpit exordium, & vbi gesta sunt illa omnia, quę leguntur scripta, ibiq; diligenter de omnibus explorasse, quæ essent veteris testamenti volumina. Ibi igitur quæ cum omni inuestigatione comperi, hæc sunt: Moysi libri quinque: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum deinde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipoménon libri duo, Psalmi Dauid, Solomonis Prouerbia, quæ & Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob. Prophetę autem Esaias, Hieremias, Duodecim prophetarum liber vnus. Daniel, Ezechiel, Esdras,

De libris qui habentur in Canone

A Esdras. Ex his ergo ἐκλογὰς tibi, id est, excerpta testimonia in sex libris digesta transmisi. De Melitonis monimentis ista comperimus.

De Apollinare. Cap. 27.

Apollinaris vero, cum multa à multis habeantur, ad nos tamen ista sunt quæ venerunt. An. do. 176 Apollinaris lucubrationes.

Apologeticus liber ad prædictum Imperatorem scriptus, Et
Aduersum Paganos libri quinque.
De veritate libri duo.
Et quos postmodum ædidit aduersum Cataphrygas, Montanum scilicet, & pseudoprophetissas eius, qui tunc primum deuiandi à recto itinere exordium sumpserant.

De Musano. Cap. 28.

Sed & Musani (cuius in præcedentibus fecimus mentionem fertur libellus multa elegantia scriptus ad quosdam fratres, qui declinauerant ad hæresim, quæ dicitur Encratitarum, tunc nuper exortam. Cuius autorem extitisse Tatianũ sermo asserit, illum ipsum de quo in superioribus memorauimus, beato Iustino testimonium dante, cuius eũ & discipulum ferunt. De quo tamen Irenæus in primo libro contra hęreses hæc refert: A Saturnino, inquit, & Marcione descenderunt & hi, qui vocantur Encratitæ, nuptias refutantes, quæ à deo antiquitus institutæ sunt: & subtiliter accusantes illum, qui ab initio masculum & fœminam ad restitutionẽ humani generis fecit. Sed & ab animalibus abstinendum prædicãt, ingrati existentes deo, qui hæc humanis vsibus procreauit. An. do. 176 Musani liber aduersum Encratitas. B Encratitæ Irenæũ lege de continentibus cap. 30. lib. 1.

De secta secundum Tatianum. Cap. 29.

Contradicunt etiam primi hominis saluti. Et hoc nũc inuentum est ab his, quibus Tatianus quidam autor extitit, & huiuscemodi blasphemias introduxit. Qui fuit quidẽ auditor Iustini, sed donec cum ipso fuit, nihil tale se sentire prodidit. Postea vero quàm ille martyr effectus est, abscidit se ab ecclesiis: & doctoris arrogantia tumidus, & elatione nimia inflatus, tãquã qui se cęteris duceret meliorem, proprium maluit quàm à ueteribus traditũ docendi instituere stilum, secula quędam inuisibilia secundum Valentini fabulas introducens, nuptias autem & fornicatiões corruptionéq; pari iudicans lege, Similia Marcioni Saturninoque confirmans. De salute vero Adam in dubium deducenda, nouis quæstionibus cõmentatur, & paulopost idem Irenęus addidit etiã hæc: Non multo aũt, inquit, post, Seuerus quidam supradictę hæresi robur adiungens, fomenta maxima eius sectatoribus pręstitit. Vnde & magis Seueriani appellati sũt. Qui vtuntur quidem lege, & prophetis, & euangeliis: sed propria quadam interpretatione, scripturarum sensum peruertunt. Obtrectant autem Paulo An. do. 176 Tatianus hæreticus. Seuerus hæreticus Seueriani

apostolo,& refutant eius epistolas.Sed neque actus apostolorum suscipiunt.Veruntamen prior eorum autor Tatianus,collationem quandam faciens euangeliorum,nescio quomodo composuit Euangelium vnum ex quatuor,quod Diatessaron nominauit, quod etiam nunc habetur à multis. Dicitur autem & nonnulla ex sermonibus apostoli permutasse,tãquã qui emendare velit ordinem compositionemq; verborum. Reliquit autẽ hic ipse infinitum librorum numerum.Sed ille quem aduersum gẽtes scripsit,liber ex omnibus scriptis eius pręcipuus & valde vtilis comprobatur. Sed & de his satis dictum. A

Tatianus aduersus gentes

De Bardesano Syro,& scriptis eiusdem. Cap.30.

An.do.142 Bardesanes Syrus aduersus Marcionem

PEr idem tempus innumeris hæresibus vbiq; pullulantibus,& pręcipue apud Mesopotamiam, Bardesanes quidam vir disertissimus in Syrorum lingua,& vehemens dialecticus aduersum Marcionem aliosq; nonnullos, dialogos scribit quos propria lingua compositos ædidit. Sed & plura alia eius extant volumina,quæ discipuli eius in græcum vertêre sermonem. Erat nanque ita potens in verbo & in doctrina,& in disputationibus validus,vt plurimos & nobiles viros habuerit sectatores. Est & eius ad Antoninum de Fato potentissimus dialogus. Sed & alia multa scripsit,quæ satis vtilia & pernecessaria persequutionum quæ tunc erant temporibus,extitere.Ferunt autẽ hunc ipsum fuisse primo de Valentini schola. Sed cum magistrum notasset erroris,& ineptas eius fabulas arguisset, B visus est sibi ad meliorem & rectam fidei sententiam conuertisse.Nec tamen ex integro veterum errorum sordes maculamq; deposuit.

Dialogus de Fato ad Antoninum Cæs. Soter Pont. Ro. moritur

Iisdem vero temporibus etiam Romanæ ecclesiæ Soter episcopus,viuendi finem fecit.

EVSEBII PAMPHILI
EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Quintus.

PROOEMIVM.

IGITVR Soteri episcopo octo annis in vrbe
Roma sacerdotio ministrato, duodecimus ab a An.do.178
postolis succedit Eleutherus septimo decimo Eleutherus
anno imperii Antonini Veri. Quo in tempore Pont.Ro.
per multas Romani orbis prouincias, ex accla-
matione & seditione vulgi persecutiones aduer
sum nostros dirissimæ cócitatæ sunt, ita vt mul
ta milia martyrum per loca singula fierent.
Quod coniicere ex his facile possumus, quæ ad
rerum gestarum memoriã cõseruandã literis mandata reperimus. Et quã-
uis de hoc plenior nobis narratio, quã de singulorũ martyriis prosecuti su Significare videtur opus
mus, sui sub titulo videatur exposita, quę instructionẽ pariter doctrinæ & suum De anti
scientię necessariã non minimã cótineat, tamen quę etiã pręsenti operi có quis martyribus, cuius an-
B petere duximus pauca inseremus è multis. Alii naq; scriptores historiarũ, te meminit
referãt bella, tropheа, victorias, magistratuũ ducũq; fortia gesta cõcelebrẽt
mortesq; ciuiũ aut hostiũ narrẽt: patriã, cõiuges, liberos, diuersis cũcta cæ-
dibus cõfusa describãt. Noster hic sermo qui narrationẽ cõtinet de his quę
ad deũ pertinent rebus, absurdũ nõ erit, si bella describat, quę caro pro aĩę
salute perpessa est, & pugnas quas anima vt cœlestem patriam recuperaret Bella & pu-
excepit: si certamina eius referat, quæ pro fide veritatis exegit, in quibus gnæ martyrũ.
nõ aduersum mortales milites, sed aduersum spiritales dæmones dimica
uit + nõ pro libertate carnis, sed pro spiritus libertate. Si inquam, moni- Alias pro libe
mentis literarum mandemus prælia, quæ nõ pro terrarũ spaciis, nec pro- ris carnis
uinciarum possessionibus, sed pro cœlorum regno, & paradisi hæreditate
peracta sunt: non regni mortalis imperium quæsitura, sed ab immortali re
ge omnium deo triumphorum gloriam perceptura.

Quanti & quemadmodum sub Seuero apud Galliam pro pietate subie
rint mortem. Cap.I.

GAlliarum nobilissimæ vrbes Lugdunensium ciuitas habebatur & Viẽ Lugdunum Vienna
nensium, quas præcipiti lapsu præterfluit Rhodanus nobilissimus flu Rhodanus
uiorum. In his quæ & quanta erga dei martyres gesta sint, suprà memora
tis Antonini Veri temporibus, descripta per ordinem, ab eis ad ecclesias
Asię & Phrygiæ, fideli relatione trãsmissa sunt. De quibus vt fides certior
habeatur, ipsa scriptorum exempla subiiciam.

A

SERVI CHRISTI HABITANTES apud Viēnam & Lugdunū Gallię vrbes, fratribus oībus qui per Asiam & Phrygiam, eandem quam nos redēptiōis Christi fidē & spē gerūt, pax vobis, gratia & gloria à deo patre, & Christo Iesu domino nostro.

Epistola christianorū apud Viennam & Lugdunū habitantium

Et cū nonnulla velut in pręfatione prosecuti viderētur, post aliquanta ita rerum gestarum ordiūtur initiū: TRIbulationis aiūt, nostræ magnitudinem & Gentilium furorem, quem sanctis martyribus intenderunt, sicut est, enumerare, ne pręsentes quidem ipsi sufficimus, nedum scriptura comprehēdere. Omnibus etenim viribus cōgressus est inimicus, tāquā qui iam per acerbitatem persecutionis aduentus sui ostentaret initia, & per hoc instrueret & informaret ministros suos aduersum seruos dei, omne ministeriū + sceleris & crudelitatis explere, ita vt primo nobis domorū prohiberetur habitatio: tum deinde vsus balnearū: post etiam processus ad publicum: ad vltimum, ne omnino in quolibet loco domi forisq; publico priuatoq; videremur. Sed aderat dei gratia, quę fragiliores quidem quosque nostrorum de manibus eorū eripiebat. Producebat autem in medium viros stabiliores columnis, qui possint per patientiam suam non solum ferre impetus quos excogitabat inimicus, sed & vltro expetere, & sponte se omnibus vel opprobriorum, vel tormentorum cruciatibus obiectare, & lacessētibus iam penè tortoribus, ipsi adhuc parum putare, pro eo quod moram sibi hanc esse quodammodo ad Christū festinantibus crederent, rebus ferè ipsis, & patientiæ virtute clamantes: quia non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriā, quę reuelabitur in nobis. Ferebāt ergo fortiter adclamationes aduersum se, & probra atq; iniurias populi: & cōtumelias eorū, laudes suas esse ducebāt. Sed & verberari se ab eis, ac lapidari & concludi, patienter accipiebant: ęquanimiter suscipiētes, quicquid illud furētis vulgi excogitauisset insania. Deniq; quodam tempore astante Tribuno & primoribus ciuitatis, pro solis adclamatiōibus populi correpti & in carcerē trusi sunt fratres, vsq; ad præsentiam Pręsidis: cuiq; aduenienti offeruntur. In quos ille tanta crudelitate vsus est, vt sæuitię eius species singulas nemo possit exponere. Vetius igitur Pagatus vnus ex fratribus, qui & in deū perfectam charitatem, & in homines integram custodiret: cuius vita, cū esset adolescens, ita examinata esset omnibus & probata, vt etiam grauissimis senibus præferretur. Incedebat enim in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela: ad obsequia quoque seruorum dei promptissimus erat. Is cum zelo diuino & feruore spiritus plenus, tam crudelia seruis dei supplicia videret inferri, & cōtra ius fasq; tot pœnas humanis visceribus excogitari, indignitatē rei vltra non ferens, poposcit se audiri, pro ciuibus optimis, & quibus nihil impietatis cōmissum probari poterat,

Al. sceleris crudelitate explere

1. Habitatio domorum
2. Vsus balnearum
3. Processus in publicum
4. Perpetuæ latebræ

Viri stabiliores columnis

Adclamationes populi in Christianos

B

Fratres, hoc est Christiani

Vetius Pagatus, patronus Christianorū

A rat,loquuturum.Erat enim & nobilissimus inter suos,& eruditissimus.Verum cum defensionem eius non reciperet obstinatio iudicis, inquirit tantum ab eo,si & ipse Christianus esset. Vtq; Christianum se esse clarissima & libera voce testatus est:tanquã aduocatus(inquit)Christianorũ,& ipse vinctorũ numero societur.Sed in hoc illi quidẽ quid dicerent ignorabant Ille vero habẽs in se aduocatũ pro nobis Iesum,hoc nomine meruit honorari:sancti presbyteri Zachariæ,qui erga sanctos plenitudinem charitatis ostenderat,secutus exemplũ.Qui & ipse dum fratribus adest & defensionem libertatis,quę in nostra religiõe cõsistit exequitur, dominicũ secutus exemplũ,animam suam pro ouibus suis posuit,& pro amicis.Et ideo cum hoc pariter velut discipuli fideles Christi in regno vẽturo sequẽtur agnũ quocũq; vadit.His igitur optimis,& fidelissimis ducibus vsus omnis reliquus sanctorum chorus,prompti & alacres animas suas pro fidei libertate ponebant.Aliqui aũt impares & infirmiores inuenti,& ad illatę persequutionis euehendũ pondus inualidi,decem fermè numero,lapsu suo luctum nobis & ingentẽ tristitiã reliquerunt,& multorũ animos, quos priorũ fides succenderat,infregerunt.Vnde & omnes valde perterriti sumus, non propter tormenta,quæ crudelius videbantur inferri,sed pro exitu cõfessionis incerto:quia multo nos grauius lapsus nostrorum,quã ea quę inferebãtur tormenta,cruciabant.Comprehendebantur tamen quotidie, quos di-

B gnos dominus iudicabat in lapsorũ numerũ subrogari,ita vt ex vtraq; ecclesia oẽs qui studiosi & magni videbãtur,& quorũ labore & industria regebãtur ecclesię,vniuersi pariter tenerentur.Accidit autẽ etiã seruos comprehendi quorundã ex nostris paganos:quoniamquidem publice iussum fuerat requiri omnes & teneri.Quiq; dęmonis instinctu,cũ tormenta pertimescerent,quę inferri sanctis videbant,monentibus se in hoc ipsum militibus,quibus ita fuerat pręceptũ,cõmenti sunt aduersum nos,velut Thyesteas cœnas,& incesta Oedipia perpetrantes:& alia,quæ nec proloqui aut cogitare nobis fas est,& qualia ne credere quidẽ possumus aliquãdo apud homines gesta,Quę cũ de nobis diffamata fuissent in vulgus, horrori maximo & execrationi apud omnes homines esse cœpimus, etiam apud eos qui prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant.Et oẽs simul fremere aduersum Christianos,atq; insatiabili odio furere cęperũt. Tũc vidimus cõpleri illud quod à domino dictũ est: Quia veniet tẽpus in quo oĩs qui occiderit vos,putet se obsequiũ offerre deo. Post hæc iã supra õne narratiõis genus est,suppliciorũ & cruciatuũ modus,qui sanctis martyribus inferebatur,perurgente satana,quo scilicet etiã illorũ confessione tale aliquid eliceretur à nobis esse commissum.In quo omnes pari atq; eodem furore persistebant,vulgus,index,officiũ,milites,perurgentes pręcipue Sanctum nomine,quendam diaconum Viennensem:& Maturũ neo-

[Margin: Zacharias presbyter — Decem negarunt Christũ — Io. 16.a — An.do.169 — Sanctus diaconus Viennensis]

i 3 phytum.

phytum quidem, sed in fide & patientia robustissimum: sed & Attalũ Pergamenum ciuem, qui columna & firmamentum ecclesiæ nostræ in oĩbus fuit: & Blandinã fœminam, per quam Christus ostendit, quia ea quę apud homines despecta sunt, & cõtemptui habẽtur, in magna gloria apud deum ducuntur: & quia charitas eius, quæ fragilia sunt per naturam, per gratiam facit esse firmissima. Cum enim omnes nos de ea trepidaremus, sed & ipsa eius carnalis domina, quæ erat vna ex numero martyrũ, vereretur ne forte Blãdina cederet in tormẽtis, & pro debilitate corporis, vix ad primę cõfessionis tormenta sufficeret, tanta tolerantiæ virtute firmata est, vt resoluerentur prius & conciderent carnificũ manus, qui sibi pro cõtẽtiosa iudicis animositate inuicem succedebant. Deniq; à prima luce vsq; ad vesperam tormẽta semper innouãtes, ad vltimum victos se confitentur, stupẽtes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa ex corpore per supplicia resedisset. Sed illa vere beata, vt postmodũ nobis ipsa disseruit quondam, quoties vocem confessionis emisit, & Christiana sum proclamauit, toties nouę vires corpori reddebantur, & tãquã ablatis per confessionem doloribus, instaurabatur recẽtior ad agones. Eoq; magis, quod intellexerat quod vox pia sensum doloris extingueret, sæpius & alacrius Christiana sum, & Nihil apud nos mali geritur, proclamabat. Diaconus quoque Sanctus nomine, etiã ipse supra quàm dici potest, & supra quàm humanam fas est ferre naturam, acrius insistentibus ministris dęmonum, quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitę, noua pœnarum genera pertulit, & quę longe substantiam humanę conditionis excederent. At ille vir deo plenus, intãtum crudelitates eorum irrisit, & ferinã in quęstione sęuitiam, vt nunquã dignatus sit, vel quis esset genere, vnde domo vel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum quã Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat insania, quod tantis pœnarum generibus consumptis, extorquere ei ne professionem quidem proprii vocabuli potuissent. Ad vltimum candentes laminas æris & ferri erga inguinis loca, & delicatiora quęque membrorum instauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustę igni defluebant: ipse vero permanebat immobilis, inconcussus, intrepidus, cœlestibus æternisq; fontibus qui procedunt de ventre Iesu, humanas in se temperans flammas. Veruntamen membris omnibus martyr erat, & toto corpore vnũ vulnus horrebat. Perit in eo humanæ formę agnitio, & non solum quis esset, sed & quid esset, tormentorum crudelitas ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen in eo solus per martyrii gloriã recognoscebatur, qui per eius patiẽtiã destruebat aduersarias potestates, & suos milites per toleran-

Maturus

Blandinæ mira in tormentis constantia.

Sancti diaconi constantia.

B

tię ro

tiæ roborabat exemplum:oſtendens omnibus,quia nihil terribile eſt, vbi diligitur pater:nihil doloris eſt,vbi fides Chriſti eſt.Sed artifices ſcelerum, nequaquam martyris erubuere virtutē.Poſt paucos etenim dies, conſiderantes quod ſi tumentibus adhuc vulneribus, quæ indignarentur etiam ad molliſſimum manus tactum,tormenta rurſus inferrēt,& denuo membra iam putrefacta vexarent, vnum è duobus fore, aut in ſua cum impietatis iura ceſſurum:aut ſi in tormentis animam poſuiſſet, terrorem crudelitatis,& metum cæteris intentandum. Sed hoc longe contra quàm impii cogitauerant,ceſſit.Nam quod vix credi ab infidelibus poteſt, reſtitutum eſt in primam ſpeciem corpus per ſecunda tormenta. Et officia membrorum,quæ abſtulerat prima crudelitas,ſecunda reparauit, ita vt iterata ſupplicia,nō iam ei pœnam contulerint,ſed medelam. Sed & Blādina, quam paulo ante memorauimus, ſimili exemplo ad ſupplicia ſecunda reuocatur.Quæ cum ſemiuiua penè,& in mortis quodam confinio poſita, iteratis fuiſſet pulſata cruciatibus, velut è ſomno quodam ſubito euigilans, in memoriam futuræ beatitudinis venit,& voce conſtanti tanquam de excelſo & ædito concionaretur apud populum: Multum (inquit) erratis ô viri, quod putatis infantum viſceribus veſci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus vtuntur. Et ſic in confeſſione perdurans, iterum numero martyrum ſociata retruditur.

Blandina ad tormenta reuocatur

Accuſabantur Chriſtiani ꝙ infantū viſceribus veſcerētur

Veteres Chriſtianos à carnibus abſtinuiſſe

Vt martyres quamdiu habebantur in vita, omnes qui in perſecutione lapſi fuerant,reuocabant. Cap.2.

SEd poſteaquam per beatorum martyrum patientiam tyrannica euanuere ſupplicia, aliis rurſus diabolus machinis oppugnare parat famulos dei,quo ſcilicet afflictione carceris,& pœnali ſqualore conſumpti,ac ſeptimo (vt dicunt) puncto in neruo pedes contra quàm credi fas eſt, diſtenti,in intimo tenebrarum loco, per omnia pœnarum genera quæ furentium ſæuitia excogitare poterat,deperirent.Quàm plurimi ergo hoc genere in ergaſtulis conſumuntur,domino ſuſcipiente eorum huiuſcemodi exitum,quibus nec ibi defuit diuinæ maieſtatis auxilium. Aliquanti etenim ex his qui ſæuiſſima tormenta pertulerant, nec humanæ aliquid medelæ permiſſi ſunt conſequi,mirum in modum virtute domini conualeſcere,& ſubitam mentis alacritatem ac deſperatum corporis robur recuperare cœperunt,ita vt cohortatione ſua cæteros ad patientiam confirmarēt.Et impatientes erant pœnarum illi magis,qui nuper fuerant correpti, & quorū corpora nondum tormenta ſolidauerant: illi denique erant, qui fœtoris horrore,& concluſionis tenebris necabantur. Verum beati Photini Lugdunenſis epiſcopiglorioſam martyrii confeſſionem, fas non eſt ſilentio præterire.Qui cum nonagenario maior eſſet ætate,& corpore vtpote illius æui inualidus,cætera penè iam mortuus,ſolo martyrii amore viuebat.

Septimo puncto in neruo diſtēti pedes.

Moriuntur in carcere

An.do.169.

Photinus Lugdunenſis epiſcopus, quem Sophronius

Ducitur ad tribunalia,imò potius defertur,senio & lãguore resolutus. Cuius ad hoc solũ anima seruabatur,vt Christus per eã magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus impiæ plebis. Vndiq; clamor attollitur,hunc ipsum esse insonant Christũ. Dum vero à præside interrogatur,quisnã esset Christianorũ deus,respondit: Si dignus fueris,scies. Hinc vero cunctos velut rabies immensi cuiusdam furoris inuasit,ita vt qui prope astabant pugnis,alii calcibus subigerent senem, nec grauitati,nec ætati aliquid reuerentiæ deferentes. Illi vero qui longius erant,quicquid furentibus teli venisset in manus,eminus iaciebant: ita vt vnusquisq; summi sibi esse delicti duceret,nisi aliquid in senem sceleris intulisset. In hoc etenim vindicandos deos suos esse credebant. Quem cum semineceem proiecissent in carcerem,incontaminatũ paulo post spiritum reddidit. Per idem tẽpus immensa quædam dei dispensatio procuratur, & misericordia ex insperato Christi domini arte conquiritur. Quod nunquã ferè prius à persequutoribus gestũ meminimus: omnes hi qui primo comprehensi negauerant fidem,correpti truduntur in carcerem: & quo infelicibus ne solamen quidem pœnalis præstaretur exitii,non quasi Christiani iam,sed tanquam homicidæ & incesti detinebantur,habẽtes miseri duplicem pœnam. Quoniamquidem cæterorum supplicia mitigabat spes & corona martyrii: Christíque charitas, & sancti spiritus gratia releuabat afflictos. Istos autẽ ipsis pœnalibus cathenis,& pondere carceris grauius conscientia cruciabat,ita vt vultu ipso & aspectu discernerẽtur à cæteris: quod illi producebantur de suppliciis læti,& diuinum nescio quid in ipsis vultibus præferentes,vincula sua monilia preciosa ducebãt,per squalorem carceris,Christi bonus odor effecti,ita vt viderentur sibi non in ergastulo,sed in myrotheca conclusi: at illi alii tristes,demersi,ipsis quoq; conspectibus horridi,& omni turpitudinis deformitate fœdiores. Sed & ipsis gentilibus in multo opprobrio expositi erant,tanquã degeneres & ignaui,qui fidem perdiderint,& crimen inuenerint,& qui Christianorum quidem nomine caruerint,homicidarum tamen pœnas nõ effugerint. Quæ cum ita geri viderent cęteri, incredibiliter corroborati sunt, ita vt cõprehensi absq; vlla animi nutatione,cõstanter se nihil aliud quàm Christianos esse faterẽtur. Et cum quædam in his locis fuissent longius prosequuti,post aliquãta iterum hæc subiungunt. Post hæc iam per diuersas species martyrii eorum, velut coronam quandam variis floribus compositam dominus Christus intexens offerebat patri,vt ab eo velut victores magni agonis remunerationes æternorum sumerent præmiorum. Nam Maturus, & Sanctus, & Blandina,& Attalus, munerum diebus, innumeris milibus gentium diuersarum ad spectaculum congregatis,statuuntur in medio arenæ. Et rursum Maturus cum Sancto,quasi nihil prius gestum fuisset, ad omnia tormentorũ

Photonus moritur in carcere

Negatores rapiuntur in carcerem tanquã homicidæ & incesti, nõ tanquam Christiani

2.Cor.2.d.

Maturus Sanctus Blandina Attalus

A mentorum & verberum genera renouantur, certantibus omnimodis aduersariis, quatenus eorum patientiam frangerent, & ab ipso, vt ita dicam, vertice coronas eorum diriperent, insanis populi vocibus instigati. Sed illis eo magis animos roborabat spes vicinæ iam gloriæ, quā sibi iam iamq; manu contingere, & contrectare dextris videbatur. Dumq; & suppliciorū genera, & spectaculorū iam penè tempus fuisset absumptum, nec moueri vllatenus à sententia valuissent, cum etiā sellæ ferreæ superpositi, cōsumptam verberibus carnem, ignis subministratus exureret, ad vltimum infatigabiles martyrum spiritus ferro cæsis ceruicibus effugarunt. Blandina vero religata ad stipitem, atque in crucis modum distenta, bestiis pabulum præparatur. Quæ tamen in ligno pendens vultu interrito & satis læto, orationem fundebat ad deum, qua & sibi constantiam, & cæteris agonis sui consortibus perseuerantiam precaretur. Et facile vota sperabat implenda, quæ propriis iuuabat exemplis: simul & illud edocens, quod passionum Christi consortibus certum sit, etiam gloriæ eius donanda esse consortia. Sed cum nulla ex bestiis corpus eius auderet attingere, deposita de ligno rursum reuocatur ad carcerem, aliis adhuc agonibus præparanda, vt per multas victorias caput quidem tortuosi serpentis attereret, fratrum vero animos ad tolerantiam concitaret, per hoc quo ipsa in paruo & fra- Blandina

B gili corpore tot certaminibus permaneret inuicta, & per singulos agones discederet coronata.

Qualis Attalo Martyri apparuerit visio. Cap. 3.

Attalus quoque populi vocibus postulatur. Erat enim valde nobilis, & quod cunctis nobilius est, vir optimæ conscientiæ, & in fide Christi per omnia exercitia semper martyr. Cumque circumactus fuisset in Amphitheatro, titulo se præcedente, in quo scriptum erat, ATTALVS CHRISTIANVS fremere in eum vulgi insanientis furor vehementius cœpit. Sed cum Præsidi indicatum esset, esse eum Romanæ ciuitatis virum, iubet eum cum cæteris in carcerem recipi: simul & ad Cæsarem refert, eiusque sententiam quid de eo iuberet, expectat. Verum inter moras positi in carcere, non infructuosum sibi tempus transire patiuntur, sed vigore animi, & alacritate fidei suæ, eos qui infirmiores videbantur, animabant: & ipsi nondum martyres, cohortationibus suis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matri nascebatur ecclesiæ, videnti suos filios, qui penè iam decidisse videbantur in mortem, per hos reparari ad vitam: & monitis eorum multi qui iam negando velut aborsum quoddam effecti fuerant, quasi iterum parturiebantur, & Christus in eis iterum reformabatur. Docebantur enim ab his, quia deus non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Igitur cum à Cæsare rescriptum fuisset vt persistentes quidem punirentur, negantes autem dimitterentur: die quo- An do. 169. Attalus Christiani in carcere Ezech. 33. b.

dam

dam celeberrimo, in quo ex omnibus prouinciis coeuntes, nundinas apud A
Dies nundinarum nos agere solent, in ipso frequentissimo conuentu tribunal ascendens, pręparari sibi iudex Christianos, & introduci ad suppliciorũ pompam præbendam cunctis qui aderant, iubet. Rursum itaque cruces, rursum pœnæ, rursum tormenta reparãtur. Et si qui forte ciues Romani reperti sunt, hos plecti capite decernit, cæteros vero bestiis tradi. Ingens tamen ab omnibus gloria Christo conferebatur, pro his qui ante negauerant, & dimitti neq; negantes potuerant: nunc vero, cum negantibus venia præstaretur, in confessione persisterent, & de perditionis grege reuocati, numero martyrum
Alexander iungerentur. Igitur cum erga supradictos quæstio haberetur, Alexander quidam genere Phryx, medicus disciplina, vir religiosus & prudens, & vitæ ac morum probitate cunctis charus acceptúsque, amore dei concitatus, cum assisteret tribunali, nutibus hortabatur ad confessionem eos, in quos quæstio agitabatur: ita vt omnibus qui astabant, palàm fieret quid animo gereret. Cumque id populi notauissent, indignantes maxime pro his, qui quod prius negauerant, rediuiua nunc confessione reuocabant, conclamauerunt aduersum Alexandrum: hæc ipso instigante committi. Qui iussus à præside in medium statui, & quis esset interrogatus, Christianum se esse libera professione testatur: quem continuo præparandum bestiis condemnauit. Et postera die simul cum Attalo producitur. Quem con- B
tra præceptum Cæsaris gratificari populis volens, etiam ipsum bestiis tradi iussit. Sed cum ferarum nulla, sanctorum corpora contigisset, omnibus eos verberum cæterarumque pœnarum suppliciis cruciatos, ad vltimum in conspectu populi in medio arenæ iugulari iubet, beato Alexandro in omnibus quæ perpessus est pœnis, ne vnum quidem penitus proferente sermonem, sed ab initio vsque ad finem intra semetipsum semper cum deo loquente, & in laudibus eius ac precibus permanente. Attalus vero cũ
Attali cũ prunis torreretur, vox prunis subteriectis in sella ferrea torreretur, cumque nidor adustæ carnis ad nares & ora inspectantis populi perferretur, voce magna exclamat ad plebem: Ecce hoc est homines comedere, quod vos facitis, quid à nobis velut occultum inquiritis facinus, quod vos aperta luce committitis? Nos enim neque comedimus homines, neque aliud quid mali agimus. Et cum interrogaretur, quod nomen habet deus? respondit: Qui plures sunt, nominibus discernuntur: qui vnus est, non indiget nomine.
Blandina Ponticus Post hos nouissimo iam munerum die Blandina rursus inducitur cum Pontico annorum ferè quindecim puero, quique & in piorum cruciatibus iussi fuerant semper astare, quo magis cæterorum videntes supplicia terrerẽtur. Statuuntur ergo in medium, & iubentur iurare per deos. Illi vero è contrario nullos esse aiebant istos, per quos iurare cogerentur. Cumq; aliis compluribus verbis exprobrarẽt gentium deos, insanire magis in eos

cœpit populi multitudo, neque teneram pueri ætatem, neque ſexum fœminæ miſerantes, ſed per omnia tormentorum genera quaſi quodam eos circulo peragentes, nihil deeſſe pœnis patiebantur, quod crudelitas inueniſſet. Tunc Ponticus maximum patientiæ robur materna cohortatione ſuſcipiens, & perſeuerans in cõfeſſione fidei, impollutum ſpiritum reddit. Beata vero Blandina vltima omnium, velut omniũ nobis mater, præmiſſos ad martyrii coronam filios, inſequi iam ſecura feſtinat, exultãs & ouãs, velut ad thalamum ſponſi inuitata, & ad nuptiale conuiuium. Ex quo fiebat, vt in verberibus tripudiaret, & craticulis exuſta gauderet, ac tam hilaris videretur & læta, quaſi inter dapes regias accubaret. Poſt hoc ad beſtias traditur, ſed ab his intacta perdurat. Inde etiam aliud excogitatur crudelitatis genus, vt reti conſtricta obiiceretur tauro ferociter inſtigato. A quo cum fuiſſet innumeris ictibus laceſſita, & toto arenæ ambitu iactata, nihil penitus læditur, ſed permanet læto (vt ſemper) vultu, mente cõſtanti, ſpe ipſa & animi præſumptione cum Chriſto colloquens. Ad vltimũ iugulari gladio iubetur, ſtupentibus etiam ipſis impiis, & dicentibus, quod nunquam fuerit fœmina, quæ tanta & talia ferre potuerit. Sed ne ſic quidem ſatietatem aliquam capere crudelitas quiuit. Antiqui etenim ſerpentis virulentia concitati, feri ac barbari mores manſueſcere neſciebant. Ex ipſa quippe ſanctorum patientia, ſæuior eis contentionis rabies accendebatur: & velut pudore quodam fatigabantur, quod maior ineſſet cruciatis, quàm cruciantibus virtus. Et ex hoc ad nephanda odia iudex ſimul inſtigabatur & populus, vt ſcriptura impleretur, quæ dicit: Iniquus adhuc inique agat, & iniuſtus adhuc faciat iniuſte. Igitur inaudito ſæuitiæ genere, eorum qui necabantur in carcere corpora canibus iubebantur exponi, adhibita ſimul cuſtodia die noctuque, ne quis collectas reliquias, humanitatis intuitu traderet ſepulturæ. Sed ſi quid forte vel beſtiis, vel igni reliquum ex corporibus martyrum fuerat, ipſaque cum truncis ſuis capita punitorum inſepulta per cuſtodiam militum ſeruabantur: & quærebatur, ſi quid vltra poſſet humana crudelitas, etiam in eos qui iam vitæ huius limen exceſſerant. Exultabant tamen gentes magnificantes ſimulachra ſua, quorum virtute datam in illos vindictam dicebant. Si quis vero inter ipſos paulo mitior vel humanior videbatur, vbi nunc eſt, aiebant, Deus eorum? Et quid profuit eis iſta religio, pro qua etiam animas poſuerunt? Igitur apud illos erat varium iſtud inſultationis genus. Apud nos vero ingẽs luctus habebatur, præcipue quod non poſſemus corpora humi tradere. quippe quibus nec noctis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbebatur: neque muneribus ſuadere cuſtodes, neque precibus, aut vllo alio genere copia erat. Ita attentè & ſollicitè curabant, ne daretur extremis oſſibus ſepultura. Poſt aliquot autem dies cum nullam ſepeliendi gratiam præſtitiſſent,

Blandina gladio iugulatur

Daniel. 12. c.

Limen vitæ

tissent, incensa ossa martyrũ, & in fauillam redacta, cum reliquo terræ pul A
uere in Rhodanum fluuium dispersere, ne vsquam reliquiæ eorum reside-
rent: quasi vero hoc agentes, deum vincerent, & (sicut dicebant) spem eis
per hoc resurrectionis adimerent. Sperantes enim (aiebant) de sepulchris
quandoq; se esse resurrecturos, idcirco noua nescio qua sibi persuadēte su-
perstitiōe læti se tormentis mortibusq; subiiciũt. Nunc videamus si resur-
gent, & si potest eis adesse deus eorum, & eripere eos de manibus nostris.
Hæc sunt quæ illis temporibus gesta, ex epistola fratrum Lugdunensium
declarantur. Ex quibus quid etiā per cæteras prouincias geri potuerit, con
iectura capiendum est. Referuntur adhuc in ipsa epistola quædam etiam
de humanitate & mansuetudine beatorum martyrum, quæ dignum puto
ad hæc suis sermonibus sicut cætera sociari. Qui (vt aiunt) ad imitationē
Christi, qui cum in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqua-
lem deo, in tanta gloria positi, & semel atq; iterum ac frequentius marty-
res facti, post bestias, post ignes & laminas, neq; se ipsi martyres dicebant,
neque aliis ita se appellantibus indulgebant, sed si forte aliquis nostrũ, vel
in epistola vel in sermone eos martyres nominasset, increpabāt acrius di-
centes, quod hæc appellatio soli Christo debetur, qui solus fidelis veritatis
est martyr, & qui primogenitus est ex mortuis, & autor vitę æternę: vel cer
te illis solis aptum hoc esse vocabulum, qui post bonam confessionem de B
hac vita discedere & pergere meruerunt ad deum. Nos autem (aiebāt) hu
miles & egeni, optamus vt ipsa saltem in nobis confessio tuta permaneat:
In quod etiā cęteros fratres cum lachrymis obsecrabant, vt pro eis domi-
num precarentur, quo perfectæ cōfessionis signaculum martyris mereren
tur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, vt cum rebus ipsis essent iam
martyres, nominis tamen iactantiā fugerent. Apud gentiles vero cũ omni
fiducia consistebant, nobilitatem animę per contemptum iniurię & sup-
pliciorum demonstrantes. Erāt ergo inter fratres humiles, inter persequu-
tores elati: suis mites, aduersariis terribiles, Christo subiecti, diabolo erecti.
Humiliabāt se sub potentissima manu dei, per quam nunc sublimius exal
tati sunt: placabant omnes, accusabant neminem: soluebant cunctos, liga-
bant nullum. Orabant etiam pro persecutoribus suis, vtentes sermone
sancti Stephani primi martyris, dicentes: Domine, ne statuas illis hoc
peccatum. Aduersum quos eo vehementiora diabolus prælia concitabat,
quod per nimiam charitatem, quam habebant in Christo Iesu, etiam eos
qui lapsi fuerant, & quos iam se immanis illa bestia absorbuisse credide-
rat, rursum viuos de internis eius visceribus educebant: & velut matres er-
ga paruulos suos, ita erga eos totis profusi miserationum visceribus inhæ-
rebant, omnipotenti deo effundentes pro ipsis fontes & flumina lachry-
marum: vitam petebant eis à deo, & tribuebatur eis, nec sibi gratum iter
ducebant

Marginal notes: Abiiciũtur cineres in Rhodanum (beside "rent: quasi vero…"); Phil. 2. a. (beside "Christi, qui cum…"); Modestia martyrum (beside "neque aliis…"); Collo. 1. c. (beside "centes, quod…"); Perfecta professio, signaculum martyrii (beside "In quod etiā…"); 1 Pet. 5. b. (beside "Humiliabāt…"); Act. 7. g. (beside "sancti Stephani…").

A ducebant eundi ad dominum, vel lætam putabant martyrii fore coronam si partem membrorum suorum de ecclesiis raptam, velut spolia quædam detentari à diabolo permisissent. Super omnia autem pacem & ipsi diligebant, & nobis seruare mandabant, nec aliam sibi, nisi per pacem viam ad martyrium construebant, cauentes ne vllam post se dissensionem fratribus, nec ecclesiæ matri mœstitiam derelinquerent: sed pacem semper habendam, pacem fratribus custodiendam, & charitatem præcipue tenendam, quæ est vnitatis & concordiæ vinculum, commonebant. Hęc non inutiliter (vt opinor) à nobis ad ædificationem legentium memoriæ tradita sunt, quæ ex tantorum virorum autoritate descendunt, propter eos qui tumidi & inflati aduersum fratres feruntur: & si qui forte titubauerint, miserationum Christi viscera ab eis putant penitus excludenda. Refertur adhuc in eadem scriptura & alia narratio, quam cognitionis causa his inserere dignum putaui. Alcibiades quidam erat in numero eorū, qui pro Christo vincti tenebantur. Hic vitam satis arduam & austeram gerebat, nihil cibi volens accipere, sed tantum sale & pane cum aqua vtebatur. Cumque hunc vitæ rigorem vellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo post primam confessionem suam quam in Amphitheatro confessus est, reuelatur, quia non recte faceret Alcibiabes, creaturis Dei & ipsum
B non vti, & aliis formam scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cœpit omnia cum gratiarum actione percipere: quia quæ illi reuelabat spiritus vt doceret, & huic vt sequeretur idem spiritus persuadebat. Sed de his finis sit. Igitur Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, in Phrygiæ partibus tunc primum apud quàm plurimos in prophetarum opinionem venerunt. Et quia per illud adhuc tempus multæ etiam alię virtutes & gratiæ, in diuersis ecclesiis per donum sancti spiritus ministrabantur, facile ac commodata est fides, etiam his potuisse prophetiæ gratiam dari. Cumque plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, rursum ecclesiæ Galliarum iudicium suum & sententiam de his quoque cum omni reuerentia & rectæ fidei expositione decernunt, epistolas martyrum qui apud eos cōsummati fuerant, proferentes, quas illi in vinculis positi, per Asiam & Phrygiam fratribus consistentibus scripserant, & Eleuthero vrbis Romæ episcopo, de pace eum ecclesiæ commonentes: quique etiam Irenæum presbyterum tunc adhuc ecclesiæ Lugdunensis, supradicto vrbis Romæ episcopo commendabant testimonium vitæ eius perhibentes, sicut ipsorum etiam voces quæ infra scribuntur, ostendunt.

Pax

Charitas quid

Alcibiades

Montanus Theodotus

Irenæus presbyter Lugdunensis ecclesię

Vt martyres Irenæum sua commendatione prosequantur. Cap. 4.

+VALERE TE IN DEO ITERVM ET SEMper optamus pater Eleuthere.

Al. Auers

 Rogaui-

Epistola martyrum, laudē continens Irenæi

ROgauimus fratrem & socium nostrum Irenæum, hæc tibi scripta deferre, quem deprecamur vt habeas commēdatum. Aemulator namq; est testamenti Christi. Scimus enim quod solus officii gradus non facit aliquem iustum, quo tamen iste recte vtitur, in presbyterio, sed plus eum ex vitæ merito commendamus. A

Enumerat etiam post hæc diuersorum martyrum glorias, quanti ferro cæsi, quanti bestiis, quanti ignibus, quanti etiā squalore carceris absumpti sint, Quæ si quis vult plenius noscere, ipsas ex integro requirat epistolas.

Quemadmodum sub Marco Aurelio Cęsare, nostrorum preci bus exauditis, pluuiam prestiterit deus. Cap. 5.

M. Aurelius Cæs.

IGitur Antonini temporibus quibus hæc gesta referuntur, Marcum Aurelium fratrem eius Cæsarem bella inferentem Germanis ac Sarmatis, tradunt historiæ, cum siti eius periclitaretur exercitus, æstuantem & quærentem quid facto opus esset, reperisse in legione quadam milites Christianos: quibus (sicut & nostris mos est) flexis genibus obsecrantibus, exaudisse deum supplicationes eorum, & subito contra omnium spem largissimis imbribus profusis, exercitus quidem periclitantis, pro quo orauerant Chistiani, sitim sedatam: hostes vero qui iam exitialiter imminebant, fulminibus crebris & cœlitus prolapsis ignibus effugatos. Quod factum refertur quidem & ab historicis gentilium, sed quod nostrorum id orationibus impetratum sit non refertur, quippe apud quos etiam cætera miracula quæ à nostris gesta sunt, non habent fidem. Nostrorum vero & Tertullianus hæc memorat, & apud Gręcos Apollinaris, qui etiā ipsam legionem pro insignis facti miraculo mutato nomine vocitatam dicit ab Imperatore fulmineā. Tertullianus vero Marci Imperatoris epistolas etiam nunc haberi dicit, quibus de his apertius indicatur. Sed nos iam ex hoc ad historiæ ordinem redeamus. Igitur Photino nonagesimo vitæ suæ anno, cum cæteris Galliæ martyribus consummato, Irenæus Lugdunensis ecclesiæ suscepit sacerdotium. Quem Irenæum Polycarpi auditorem in pueritia comperimus. Hic in tertio aduersum hæreses libro, Eleutheri episcopi temporibus (quæ tempora nunc habemus in manibus) scribere se opus illud indicat his verbis. B

Lege Tertulliani in Apologetico cap. 5. Et in lib. ad Scapulam

Irenęus An. do. 170.

Enumeratio episcoporum qui fuerunt Romæ. Cap. 6.

Linus Romæ Anacletus Clemens

FVndata igitur & ædificata ecclesia, Beati Apostoli Lino officium episcopatus iniungunt. Cuius Lini Paulus in epistola ad Timotheum meminit. Huic succedit Anacletus, post quem tertio loco episcopatum suscepit Clemens. Hic autem cum beatis Apostolis fuit, & cum ipsis vitam semper exegit, atq; ab ipsis institutus, recentem gerebat traditionis eorū memoriam, & prædicationis eorum formam semper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clemēte seditio nō modica exorta est apud Corinthū inter fratres, ita

An. do. 97.

vt ex

A vt ex persona Romanæ ecclesiæ scriberet ipse Clemens ad Corinthios epistolam necessariam, quæ eos reuocaret in pacem, & fidem eorum quæ concussa fuerat, renouaret, exprimens in ea Apostolorum traditionem, quam nuper ab eis ipse susceperat. Et post aliquanta iterum dicit: Huic autem Clementi succedit Euaristus, Euaristo Alexander. Et post hunc sextus ab Apostolis ordinatur Xystus, Post quem Telesphorus, qui & illustre martyrium duxit. Post hunc Hyginus, deinde Pius, post quem Anicetus. Huic successit Soter, qui nunc duodecimo loco ab Apostolis episcopatus obtinet sortem, & easdem quas Apostoli tradiderunt prædicationes diuinæ fidæi integras illibatasque custodit.

Clemens Corinthiis seditione laborantibus epistolã scripsit

Vt vsque ad illa tempora per fideles miracula fierent. Cap. 7.

HAec Irenæus in supradictis libris complexus est. Sed & in secundo nihilominus eiusdem operis libro, dicens etiam suis temporibus reliquias quasdam diuinæ virtutis in ecclesiis inueniri, hoc modo scribit: Abest autem longe ab eis vt mortuum suscitent, sicut dominus suscitauit & Apostoli per orationes. Sed & fratres frequenter fecerunt hoc in plurimis ecclesiis, ita vt omni simul ecclesia congregata, ieiuniis atque obsecrationibus multis ad Deum profusis, conuerteretur spiritus mortui, & redderetur homo viuus per orationes sanctorum. Et iterum dicit post aliquanta: Quod si
B dominum per phantasiam dicent fecisse hæc, ad prophetas veniamus, qui hæc ab eo gerenda esse prædixerunt, & qui confirmarunt hunc esse filium Dei: propter quod & discipuli sui in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt hæc ad subueniendum saluti hominum, prout vnusquisque meruit. Alii nanque dæmones fugant, & ita eos qui incursati sunt purgant, vt interdum illi ipsi qui curati sunt, credentes in ecclesia remaneant. Alii autem præscientiam accipiunt futurorum, & visiones propheticas vident. Alii infirmos manu superposita restituunt sanitati. Sed & mortui ab his aliquoties suscitati sunt, & permanserunt nobiscum per annos multos. Et quid plura? Non est numerus singularum virtutum, quæ per vniuersum mundum in ecclesiis Dei geruntur, per gratiam & nomen Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi. Quæ tamen quotidie fiunt, non ob aliquam nundinationem, neque ob pecuniæ quæstum: sed sicut gratis gratia accipitur à Deo, ita gratis eadem ministratur. Et iterum in alio loco idem Irenæus de his ita scribit: Sicut, inquit, audiuimus multos ex fratribus in ecclesia gratiam habentes prophetarum, & omnibus linguis loquẽtes per sancti spiritus donum, qui & mysteria & secreta dei in manifestum cum expedit proferunt. Hæc autem inseruimus, vt ostenderemus diuersas sancti spiritus gratias, vsque ad illa adhuc tempora apud dignos quosque in ecclesiis perdurasse: quoniamquidem in initiis polliciti sumus, hæc nos in tempore prolaturos.

Reliquiæ diuinæ virtutis in ecclesiis tempore Irenæi

Dotes diuersæ spiritus sancti

Quemadmodum Irenæus canonem ſcripturarum diuinarum definiat,& de ſeptuaginta interpretibus. Cap.8. A

Irenæi iudicium de diuinis ſcripturis

Matthæus

SEd & de ordine canonis diuinarum ſcripturarum, quid etiam ſupradictus vir Irenęus ſentiat,ipſius nihilominus ſermonibus proferamus.Primò,inquit,de ſanctis euangeliis videamus.Matthæus quidẽ Hebræis propria eorum lingua conſcriptum ædidit Euãgelium, cum Paulus & Petrus in vrbe Roma euangelizarent,atque eccleſiæ inibi fundamẽta ſolidarent.

Marcus

Ioannes

Poſt quorum exitum Marcus diſcipulus & interpres Petri, Euangelium quod ille prædicauerat, digeſſit in libro. Poſt hæc Ioannes diſcipulus domini,qui & ſupra pectus eius recubuit, ædidit Euãgelium apud Epheſum vrbem Aſiæ poſitus.Hæc in tertio ſupradicti operis libro. In quinto vero

Apocalypſis Ioannis

de reuelatione Ioannis ſcribẽs,& de numero nominis Antichriſti, hæc refert.Cum igitur hæc ita ſe habeant,& in omnibus rectis & antiquis exemplaribus iſte numerus inueniatur,ſed & illi hęc eadem conteſtentur,qui Ioannem viderunt in corpore poſitum,& verbum domini prædicantẽ, quia numerus beſtiæ,ſecundum Gręcorum computum,& literas quę in eodem conſcribuntur.Et paulo poſt iterum ſubiungit hęc:Nos ergo periculum incurrere nolumus,de Antichriſti nomine confidentius aliquid pronuntiantes.Si enim oporteret hæc euidenter & palàm in hoc iam tempore prædicari,vtique & per illum qui Apocalypſim ſcribit,nomen eius euidenter fuiſſet expreſſum:quia nec ipſa reuelatio ante multum temporis facta eſt,ſed B penè iam noſtra ætate prope finem Domitiani Cæſaris.Hæc nobis etiam

Prima Ioan.

Prima Petri

Lib.Paſtoris

de Apocalypſi vir ſuprà memoratus expoſuit.Meminit autem primæ epiſtolę Ioannis,& primę Petri,plurimaq́ue ex ipſis ſumit exempla.Nec non & libellum qui dicitur Paſtoris,amplectitur dicens: Bene ergo refert ſcriptura quæ dicit:Primo omnium credendum eſſe, quia vnus eſt deus, qui omnia creauit atque compoſuit.Vtitur autem & teſtimoniis de ſapientia

Sapientia Salomonis

Salomonis.Sed & Apoſtolici cuiuſdam viri (cuius nomen reticuit) ſermonum,quaſi memoriter meminit.Iuſtini quoq; martyris, & Ignatii memoriam facit,& ea quę ſcripſerunt,producit in medium, & promittit ſe quoque aduerſus ſcripta Marcionis reſponſurum.Sed & de ſeptuaginta interpretibus diuinarum ſcripturarum,audi quibus referat verbis:Deus,inquit, homo factus eſt,& ipſe dominus ſaluauit nos. Qui dedit ſignũ illud quod de virgine ſcriptum eſt,& non ſicut quidam dicunt eorum,qui modo auſi

Theodotion Epheſius

Aquila Ponticus

ſunt aliter interpretari ſcripturas,& aiunt:Ecce iuuencula in ventre cõcipiet & pariet filiũ,ſicut interpretatus eſt Theodotio Epheſius,& Aquila Ponticus,ambo Iudæi proſelyti,quos ſecuti ſunt Hebionitæ, qui dicunt Chriſtum de Ioſeph natum.Et poſt pauca iterum iſta ſubiungit:Prius enim,inquit,quàm Romanorum inualeſceret principatus, cũ adhuc Macedones Aſiam poſſiderent,Ptolemæus Lagi filius,volens bibliothecæ ſuæ, quam apud

apud Alexandriam ex omnium veterum Græcorum voluminibus construebat, maiorem gloriam quærere, petit etiam ab Hierosolymis, vt Hebræas eorum scripturas in Græcam linguam interpretatas acciperet. At illi (subiecti quippe erant Macedonibus) electos, & in scripturis sanctis eruditissimos, atque in vtraque lingua peritissimos viros septuaginta presbyteros miserunt ad Ptolemæum, in quo tamen Dei voluntas & consilium gerebatur. Tum ille singulorum volens accipere documenta, & verens ne forte per interpretationem occultarent insertam diuinis voluminibus veritatē, singulos à se inuicem separat, & eadem seorsum positos interpretari iubet, eumque ordinem interpretandi in singulis quibusque voluminibus obseruari: quosq; rursum coram se in vnum omnes reuocari, & cōferre adinuicem, quæ singuli interpretati fuerant, facit. Et tunc Deus vere glorificatur, & scriptura sancta quod vere diuina esset, agnoscitur. Omnes enim eadem iisdem verbis, iisdemq; nominibus ac sententiis scripserant, ab initio vsq; ad finem: ita vt & ipsi qui aderant gentiles, agnoscerent, quia Dei nutu scripturæ tunc interpretatæ sunt. Et nihil mirum, si diuina prouidentia hoc ita fieri procurauit, cum & in ea captiuitate quæ populo acciderat sub Nabuchodonosor rege, corruptis scripturis, cum post septuaginta annos Iudæi ad patriam suam redirent in temporibus Artaxersis Persarum regis, inspirauerit Deus Esdram sacerdotem ex tribu Leui, vt omnia priorū prophetarum volumina ac verba repararet, & restitueret populo legē, quę per Moysen fuerat data. Hæc Irenæus.

LXX. interpretes An. ante Christum natum 255.

Enumeratio sub Commodo sacerdotum. Cap. 9.

IGitur decem & nouem annis Antoninus cum in Imperio perdurasset, post excessum sui, principatum Commodo dereliquit. Huius primo imperii anno Iulianus apud Alexandriam sacerdotium suscepit, Agrippino exactis duodecim annis in episcopatu defuncto.

Commodus August. An. do. 181. Iulianus Alexandriæ epus

De Pantæno philosopho. Cap. 10.

CVm per idem tempus scholæ ecclesiasticæ, & doctoris officio præesset vir in omni eruditione nobilissimus, Pantænus. Ex quo apud eos consuetudo antiquitus tradita, vsque in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi scholæ ecclesiasticæ haberi, viros duntaxat in scientia & in eruditione probatissimos. Huius ergo officii velut autor quidam & dux vir (de quo supra diximus) satis illustris habebatur, quippe qui etiam in philosophis prius, qui Stoici appellantur, nobiliter floruisset. Cuius tantum studiū erga verbum Dei, & tantum amoris fuisse traditur, vt etiam ad prædicandum Christi Euangelium omnibus gentibus quæ in Orientis vltimis secessibus reconduntur, fidei & deuotionis calore profectus sit, & vsque ad Indiam citeriorem, verbum Dei prædicando peruenerit. Erant enim adhuc in illis temporibus & Euangelistæ nonnulli, qui ad

Pantæni Stoici ardor docēdi sacras literas An. do. 181.

imitationem ſanctorum Apoſtolorum in diuerſis orbis partibus oberrantes per gratiam Dei & animi ſui virtutem, verbum Dei & fidem Christi ignorantibus quibuſque gentibus inferebant. In quibus præcipuus & illuſtris Pantænus habebatur. Quem ferunt cum ad Indos perueniſſet, repeperiſſe quod Bartholomæus Apoſtolus apud eos fidei ſemina prima condiderit, & Matthæi Euãgelium Hebræis ſcriptum literis dereliquerit: quod per idem tempus ſupradictus Pantænus inibi repertum detulerit. Sed & in multis præterea aliis doctrinæ eccleſiaſticæ ſtudiis apud Alexandriam, claram ſatis & nobilem vitam, optimo & admirabili fine concluſit, tam viua voce diſcipulos inſtruens, quàm librorum monimentis etiam poſteris theſauros ſcientiæ derelinquens. A

Euangeliſtæ gẽtium remotarum

De Clemente Alexandrino. Cap. 11.

Clemens Alexandrinus Pãtæni diſcipul⁹

IN huius diuinarum eruditionum ſcholis quàm maxime effloruit apud Alexandriam Clemẽs eodem vocabulo, quo & ille in vrbe Roma Apoſtolorum & ſucceſſor & diſcipulus vocitatus. Denique ipſe hic Clemens in ſeptimo Diſpoſitionum libro, Pantęni tãquam magiſtri & pręceptoris ſui mentionem facit. Sed & in primo libro στρωματῶν, hunc eundem deſignat, in eo loco vbi enumerat, quod plures Apoſtolicę prędicationis repererit viros, hęc dicens: Mihi quidem commentarii huius operis, non ad oſtentationem ſcribuntur, ſed ad commemorationem ſenectæ, & ad obliuionis remedium, quo ſcilicet in his ſit mihi adumbratio quædam rerũ magnificarum diuinorumq; verborum, quę audire merui à viris ſanctis & beatis. B quorum ab alio apud Achaiam, ab alio apud Syriam, ab alio vero in Oriẽte, & maxime apud Paleſtinam inſtitutus ſum à quodam ex Hebręorum origine veniente. Ad vltimum autem in Aegypto magiſterio vſus ſum viri virtutis & ſcientię merito omnibus pręferendi: poſt quem velut theſauro in abſconditis reperto, aliud quęrere vltra ceſſaui. Et illi quidem diuinę doctrinę veritatem mihi, quę ſibi ab ipſis ſtatim primis autoribus Petro & Iacobo ac Ioãne & Paulo ſanctis Apoſtolis, tradita fuerat, tanquã patres filio commendarunt. Sed pauci patribus ſimiles filii. Tamen deo fauẽte per ipſos in nobis Apoſtolici germinis plantata ſunt ſemina.

De Epiſcopis Hieroſolymorum. Cap. 12.

An. do. 180. Narciſſus Hieroſolymorum epiſcopus

Epiſcopi Hieroſolymorum ex gentibus

PEr idem tẽpus, eccleſię Hieroſolymorũ Narciſſus pręerat, qui famę merito noſtris adhuc tẽporibus celebratur, quintam decimã poſt eos qui ex circuncisione fuerãt ſucceſſionẽ vſq; ad tẽpora Adrianæ obſidionis adducens. Primũ nanq; inibi ex gentibus epiſcopũ fuiſſe indicauimus Marcum, poſt quẽ Caſſianũ, inde Publiũ, poſt hunc Maximũ, & ſic Iulianum, poſt quem Gaium, & iterũ alium Iulianũ, Capitonẽ quoq; & Valentem, inde Dolicianum, poſt quem viceſimũ ſextũ ab Apoſtolis Narciſſum.

De Rhodone & Marcionis ſecta. Cap. 13.

verũ

A VErum etiam ea tempestate Rhodon quidam ex Asiæ prouincia oriundus, vt ipse scribit,, in vrbe Roma eruditus à Tatiano, cuius in superioribus inter cæteros scriptores meminimus, libros quàm plurimos, & Maxime cōtra Marciōis hęresim scripsit, quē asserit idem Tatianus in diuersas scissam esse sententias. Sed & qui, & ob quam causam ex eadem hæresi scissi sint, ipse per hęc verba designat: Propterea, inquit, etiā inter semetipsos discordant, quia id affirmare cupiunt, quod nō potest stare. Ex eorum nāq; grege est Apelles, qui abstinētię & senectutis pręrogatiua vsus, vnum quidem omniū fatetur esse initiū, prophetas tamen contrario spiritu asserit inspiratos, sequens persuasionem virginis cuiusdam actæ spiritu demonis, nomine Philumenæ. Alii aūt, sicut ipse nauta Marcion, duo esse principia introducūt, è quibus est & Potitus & Basiliscus. Qui & ipsi secuti sūt quidem Ponticum lupum, sed nō inuenientes exitum rerum, sicut nec ille quidem ad ea quæ putarunt esse faciliora conuersi sunt, & duo principia introduxerūt, absq; vllis hoc probationibus cōfirmantes. Alii quoque ex eisdem rursus in deterius deuoluti sunt, non solum duo, sed tria principia & tres naturas cōfirmātes. Quorū princeps & autor est Syrenus, sicut ipsi defensores dogmatis huius dicūt. Sed & ipse describit vt cōgressus sit cum Apelle, ita referens. Nam & Apelles senex habuit nobiscum sermonē, & multa mala docere conuictus est. Vnde & asserebat nō oportere omnino fidei discuti rationem, sed vnūquemq; debere in eo quod credidit, permanere. Salutem nanque esse his qui in crucifixū sperant, tantum vt in bonis operibus inueniantur: manifeste tamen decernebat de Deo, sicut prædiximus, vnum esse principium, vt & nos dicimus. Et inde exponēs omnē eius sententiam, introducit etiam ipse suum sensum: Dicebam autem, inquit, ad eum: Vnde tamen ostendimus vnius principii rationē? aut quomodo hæc asseratur, edissere. Tum ille: Prophetiæ quidem (aiebat) semetipsas coarguunt, quia nihil omnino continent veritatis, ex eo quod inter se inuicem discordant, & vtique falsę sunt, quę sibimetipsis aduersantur. Quomodo autem sit vnū principium, se quidem scire denegabat, ita tamē sibi videri. Cumq; adiuraretur à me, vt quod verum est diceret, sacramēto confirmauit se nescire, quomodo vnus sit ingenitus deus, sed tantummodo credere. Tum ego derisum planè eum, & notatum habui, qui se doctorem profiteretur eorum, quę se ignorare fateretur. In eodē quoq; opere refertur, Callistion quidam in vrbe Roma discipulus extitisse Tatiani, qui scripsit compositum esse à Tatiano Propositionū & quęstionū librum, in quo omnia quę obscura sunt & difficilia in scripturis diuinis, absoluat. Sed idem Rhodon in cōmentariis suis propositiones eius prolaturum se & confutaturū promittit. Est autem eiusdem & in Hexameron cōmētarius, in quo refert quod Apelles quāplurima aduersum legem Moysi cōscripserit impia, &

Apelles

Syrenus

Callistion discipulus Tatiani

Liber propositionum & quæstionum Tatiani

aduersum totam legem blasphemas protulerit voces, coarguens vt sibi vi- A
debatur,& destruens ea quæ scripta sunt.

De pseudoprophetis Cataphrygarum. Cap.14.

HAEc & multa alia ex supradicti scriptoris comperimus libris. Cũ tamẽ hostis humani generis ad salutẽ hominum debellandam nihil vsquã ocii gerit, sed diuersas & varias hæreses per singula queq; suscitat loca: in quibus maximũ sui generis serpentẽ, apud Asiam Phrygiamq; producit Mõtanũ qui se nominaret Paracletũ,& cum eo mulieres Priscam & Maximillã, quas prophetissas, velut ex ipsius factas inspiratione iactabat.

De schismate quod sub Blasto factum est Romæ. Cap.15.

SEd in vrbe Roma Florinus quidã gradu præsbyteri de ecclesia lapsus, vnà cum Blasto socio criminis & furoris, plurimos de ecclesia in suum barathrum deducebant noua aduersum veritatem figmenta machinãtes. Sed aduersum hæresim Cataphrygarũ scutum validissimũ protulit Apollinaris Hierapolites, de quo supra memorauimus. Aliiq; quamplurimi ad id locorum & eruditissimi viri aduersus eos pro veritatis defensiõe certarunt, qui etiam nobis ad historię textum monimenta validissima reliquerunt. Interim (vt diximus) Apollinaris scribẽs aduersum hanc hęresim, & designans in pręfatione, quod per ecclesias Galatiæ, vicinarumq; prouinciarũ digrediens,& plurimos ab eis irretitos videns, multos quidem,& coràm disputãdo correxit: rogatus tamen à fratribus, etiam hæc ad ipsos scripta transmiserit. In quibus post aliquanta, cum autorẽ hæresis designasset progrediens etiam hęc addit. B

Claudius Apollinaris aduersus Montanum

Quę de Montano,& cęteris pseudoprophetis ferantur. Cap.16.

ORigo (inquit) huius hęresis, quę aduersum ecclesiam nuper exorta est, inde descendit: Vicus quidam esse dicitur apud Mysiam Phrygiæ ciuitatem, qui appellatur Ardabau, in quo aiunt Montanum quendam nomine, qui nuper ad fidem Christi venerat, sub Grato Asiæ proconsule, cupiditate nimia primatus accensum, contrariis spiritibus in semetipso locũ dedisse, ac repente in quodã excessu mentis effectũ,& velut spiritu actum proloqui cœpisse noua quędã & diuersa ab his, quę ex successione maiorum ecclesię tradita fuerãt, velut prophetali specie proferentem. Quę cum ita fieri viderent hi, qui per idem tempus aderaut auditores, alii eum velut dęmone repletum,& erratico perflatum spiritu ad decipiẽdos populos iudicantes obiurgabant,& proloqui omnino prohibebant, memores dominici pręcepti,& comminationis eius, qua iubet obseruari à falsis prophetis. Alii autẽ velut spiritu sancto repletum,& prophetiæ gratia donatum putabãt,& immemores dominici pręcepti, erratico & seductori spiritui eatenus indulgebant, vt etiam prouocare eum ad dicẽda aliqua delectarẽtur. Et hoc fiebat arte diabolica, qua indisciplinatis perditio parabatur. A qui-

An.do.178

bus

bus Montanus cum supra quàm dignum est in veneratione haberetur, in tantum temeritatis progressus est, vt etiam duas quasdam mulieres insani spiritus, quo ipse replebatur, participes sibi faceret, & ad insaniendũ secum pariter edoceret, quo facilius vterq; sexus in errorẽ per vtrũq; caperetur. Hic iam beatificare eos, qui sibi familiarius adhęrebant, & promissionũ magnitudine tumidos reddere: interdũ etiã obiurgare quosdam, vti ne in omnibus adulatores deprehenderentur. Tamen perpauci erant ex Phrygibus, qui eorũ deciperẽtur insania. Quibus & persuadebat, vniuersam ecclesiam, quæ per orbem terrę est, blasphemare: & non solũ nihil ei deferre reuerentię, sed ne limen quidem eius incedere. Frequenter tamẽ aduenientibus ex Asia fratribus, vesani & cõtra fidẽ Christi bacchantes confutati, vt hęretici & corruptores veritatis, ab ecclesię cõuẽtu & societate depulsi sunt. Hæc in libro primo scribens, & per omne operis sui corpus fraudes hæresis, in singulis quibusq; conuincens, in secundo quoque volumine de eisdem etiam hęc scribit. Quale est autẽ, inquit, quod & prophetarũ percussores nos vocant, pro eo quod insanas eorum non suscipimus phantasias? Dicunt enim hos esse, quos promiserit dominus ad populum suum, se esse missurum prophetas. Respondeant ergo nobis, si à Deo missi sunt prophetæ Montanus & mulieres eius, quis eorũ à Iudęis persequutionem passus est? Aut quis occisus est? Vel quis eorum pro nomine domini tentus est, & ante reges & pręsides stetit? Aut quis in synagogis Iudęorũ flagellatus est? vel quis lapidatus est? Quin imò & è contrario traditur, quod finem vitę exemplo Iudæ traditoris acceperint. Dicũtur enim ipso dæmone quo inspirabantur, adigente, diuersis quiq; temporibus vitã laqueo finisse. Illũ vero admirabilem velut prophetię ipsorum primogenitũ, Theodotum nomine, tradunt quodam tempore visum sibi esse, velut in cœlũ assumi, & se credidisse spiritui erroris, quo euectus in excelsum, & inde deductus ad terrã, finem vitæ exitu pessimo terminarit. Sed hæc ipsi de Mõtano & Theodoto ac mulieribus ita gestum negãt, tamen à pluribus affirmatur. Quid tum? inter negantes & confirmantes nos rei fidem relinquimus in medio. Idem post aliquanta subiungit etiam hæc: Sed & sancti episcopi probatissimi viri, qui per idem tempus fuerũt Zoticus de Comana, & Iulianus de Apamia, aggressi cohibere spiritum qui loquebatur in Maximilla, iusserũt Themisonem obturare os eorum, & excludere vocem falsi & erratici spiritus. Quod & ita factum est. Et iterum coarguens falsam fuisse Maximillę prophetiã, quæ bella quàm plurima imminere prædixerat, his vtitur verbis. Et quomodo non eius mendacium euidenter arguitur? Tredecim nanque iam exacti sunt anni vsque ad pręsentem diem, ex quo mortua est mulier ista, & nusquã prorsum, vel priuatim, vel publice bellum aliquod exortum est. Sed & Christianis per Dei misericordiam

pax iu

An.do.178 Prisca & Maximilla

Montanistæ

Theodotus Mõtanistes

Zoticus Iulianus

pax iugis & firma perdurat. Sed & in tertio libro, de his qui se iactabant, A quod multi martyres ex eorum hæresi extitissent, hæc dicit: Cum, inquit in omnibus que supra diximus cõuicti, nihil respõdere potuerint, ad martyres confugiunt, dicentes, multos se habere martyres, & hoc esse indiciũ quod verus sit apud eos propheticus spiritus. Quid ergo? Quia multi alii hæretici plurimos martyres habent, ideo adquiescendum est eis, quod etiam veritas apud ipsos sit? Nam primi, qui dicuntur Marcionistæ, habent plures martyres. Sed quæ esse poterit apud eos martyrii veritas, vbi Christi veritas non est? Et post aliquanta iterum subiungit: Denique & sancti martyres, qui pro vera fide martyrium ducunt, cum de ecclesia procedentes ad passionem ducuntur, si qui forte inuẽti fuerint de hęresi Phrygũ, secernunt se ab eis, & respuũt eorũ societatem: nec vllo genere cum iã martyrii palmam teneant, spiritui Montani & Maximillæ adquiescendum putant, sicut & nostris temporibus apud Apamiam, quæ est supra Meandrum posita, gestum scimus à Gaio & Alexandro, qui de Eumenia martyres extiterunt.

De Miltiade & scriptis eius. Cap. 17.

IN eodem autem opere meminit & Meltiadę scriptoris, tanquam qui & ipse librũ aduersum hæresim supradictã conscripsit. Deniq; & inserit ex eius dictis suo operi hæc verba. Neq; enim credẽdũ est, inquit, in excessu mentis, id est, per amẽtiam prophetari, quod est propriæ pseudoprophetarum. Vbi enim quis amens efficitur, iusti rectiq; esse non potest tenax. Qui sine dubio initium sumunt ex imperitia, ad finem vero deuoluuntur amẽtiæ, sicut supra diximus. Hoc autem modo neq; in veteri testamento quenquam, neque in nouo per Dei spiritum extitisse prophetam poterũt demõstrare: quia neq; Agabus, neq; Iudas, neq; Silas, neque quatuor filiæ Philippi, neq; Ammia, quæ in Philadelphiæ ecclesia prophetauit, neque Quadratus, neq; alius quisquam ex numero ipsorũ hoc modo dinoscitur prophetasse. Et post pauca iterum subiungit & dicit: Si enim post Quadratum & Ammiam Philadelphinã, vt aiunt, mulieres istæ Mõtanę successerunt in propheticam gratiam, & sicut cõfirmabãt vniuersæ ecclesiæ, datæ sunt ad prophetandum vsq; ad aduentum domini, decipitur eorum confirmatio. Quartumdecimũ etenim iam penè habet annum, ex quo defuncta est Maximilla. Hęc ex supradicti viri cõmentariis. Ipse vero de quo indicat Miltiades, etiam alia nobis proprii operis non contemnenda monimenta dereliquit, Scripsit namq; & aduersum Gentes librum, & aduersum Iudæos alium, & ad principes Romani regni Apologeticum pro fide nostra. Scripsit & aduersum Cataphrygas hæreticos. B

Miltiades aduersus Montanum

Prophetæ noui testamenti

Liber aduersum gentes. Aduersus Iudæos. Apologeticus pro religione Christiana

Quanta etiam Apollonius Cataphrygas confutando prosequatur. Cap. 18.

Sed

A SEd & Apollonius quidam ecclesiasticus nihilominus scriptor, libellū aduersum eos ædidit, in quo satis vigilanter prophetias ipsorum falsas esse cōuincit, & singula in eis verba coarguit, simul & vitā moresque eorū qui autores hæreseos extiterunt, exponit per hæc verba: Sed videamus, inquit, quis est hic nouus magister, & primo nobis doctrinam eius secundū domini sentētiā, actus ipsius & opera commendent. Hic est qui docuit nuptias solui, & qui ieiuniorum leges primus imposuit, qui Pepuzā & Thymiū oppida Phrygiæ Hierusalem nominauit, atque in hæc omnes cōgregādos decernit: qui exactores pecuniæ statuit, qui sub nomine oblationum munera artificiosius accepit, qui salaria præstat prædicātibus verbū suū, vt per hęc inuitati, enixius doctrinæ eius operā præbeant. Hæc de Mōtano. De mulieribus vero eius post aliquanta ita scribit: Ostendimus autem primò omnium has prophetissas, ex quo spiritu repletæ sunt, viros suos reliquisse. Quomodo ergo mentiūtur Priscam virginē fuisse. Et post aliquāta iterū dicit. Non tibi videtur quod omnis scriptura prohibet prophetam munera accipere, vel pecunias? Si ergo videā propheten accepisse aurum & argentū & vestes preciosas, quomodo eum propheten putē? Et iterum post aliquāta subiicit, dicēs: Sed & Themisus, qui apud eos nomine tantum cōfessionis inflatus est, veræ aūt cōfessionis fructibus caret, quoniam

Apollonius aduersus Mōtanum

Leges ieiunio rū à Mōtano.

B quidem per multam pecuniam vincula deposuit, quē oportebat vtiq; humiliter se agere: hic arrogantia elatus, Apostolicæ sibi aliquid autoritatis assumens, epistolam ad omnes ecclesias scribit, in qua docere conatur eos, qui multo rectius quā ipse credebant: & cohortatur omnes ad nouas verborum adinuentiones accommodare aurem suam. Blasphemat autē dominum & Apostolos eius, & sanctā ecclesiam. Sed & de aliis quibusdam, qui apud eos vt martyres honorātur, ita scribit: Verum ne in pluribus immoremur, dicite nobis de Alexandro, qui semetipsum martyrem dicit, quem conuiuam habet hęc prophetissa, quem adorat vt deum: nōnne hic pro latrociniis aliisq; nephariis actibus reus extitit? Non nos dicimus, sed Acta hæc publica continent. Quis ergo eorū cui donat peccata? prophetissa ignoscit martyri latrocinia, an martyr ignoscit prophetissæ rapacitatis & auaritię crimina? Cū enim dominus dixerit: Nolite habere aurum, neque pecuniā, neq; duas tunicas: isti in omnibus cōtraria gerūt, adquirētes & cōgregātes ea, quæ dominus etiam habentes iussit abiicere. Probamus nanque eos, qui apud ipsos vel prophetę, vel martyres nominātur, nō solum à diuitibus, sed etiam à pauperibus, pupillis, ac viduis pecunias cōgregare. Aut si habent cōfidentiā, adsint, & pro his habeant nobiscum disceptationē, vt si conuicti fuerint, vel de cętero desinant talibus se implicare cōmerciis. Oportet enim ex fructibus, vel agnosci, vel etiam probari prophetā, sicut & dominus dixit: Quia arbor ex fructibus cognoscitur, & pro

Alexander factionis Montanicæ

Matth. 7. c.

pheta

pheta verus probatur ex fructibus. Vt autem de Alexādro certius cognoscatur, sciendum est quia iudicatus est apud AEmiliū Frontinum Proconsulē Ephesi, non propter nomen Christi, sed propter quædam latrocinia. Nā à Christi nomine iam apostata extiterat. Sed post hæc vt fideles quidam fratres, qui per illud tempus apud iudicem aliquid poterant, pro ipso intercederēt, simulauit se propter nomē domini laborare, & per hoc dimittitur. Nec tamē in ecclesia patriæ suę receptus est, vbi latro esse ab ōnibus noscebatur. Quod si quis forte minus his quę dicimus, accommodandam existimat fidem in archiuis publicis apud Ephesum gesta seruantur: quæ tamen ibi seruari, hi optimi prophetę qui ei famulantur, ignorāt. Qui vtique cum in his conuincitur, sine dubio & prophetarum ignorantia cum ipso pariter redarguitur. Hęc & multa alia in eo similia possumus edocere. Aut si cōfidūt, in cominus veniant, excipiant intentiones nostras, & exuant se ab his, si putant se horum posse effugere consciētiam. Item post pauca de ipsis prophetis ista subiungit. Quod si negant se prophetæ ipsorum munera accepisse, statuant hoc, vt si conuicti fuerint, prophetas se esse vltra non simulent, & mille deferam probamenta. Veruntamen necessariū puto, etiam reliquos horum prophetarum fructus probari. Dicite mihi vos ò prophetissæ, vultus prophetātis candoribus & ruboribus aliquando fucatur? prophetissa stibiis tingitur? prophetissa ornamentis vtitur & ornatibus delectatur? deinde propheta ad tabulam & ad tesseras ludit? propheta pecuniam suam ad vsurā dat? Dicant, si licet hæc facere prophetis. Ego autem vniuersa hęc eis probabo. Hæc & multa alia idem Apollonius ad confutandos eos, satis probabiliter & constanter intexuit, designās etiam hoc, quod quadragesimus iste, quo hæc scribebat, ageretur ānus, ex quo Montanus falsæ huius vaticinationis initium dederit. Refert etiam de quodā Zotico, quod apud Pepuzam cum prophetare se Maximilla simularet, repente ingressus cœpit imperare spiritui qui in ipsa loquebatur, ita vt eū penitus cohiberet, sed obstiterūt hi qui eis adulabātur. Meminit aūt & Thraseæ cuiusdam martyris, qui quasi ex traditione priorū se accepisse asseruit. Saluatorem pręcepisse Apostolis suis, vt ne ante duodecimum annum ab Hierosolymis discederēt. Refert pręterea & apud Ephesum mortuos à Ioanne suscitatos, & alia quàm plurima. Ex quibus omnibus vehementer supradicta hæresis confutatur. Hæc Apollonius.

Aemilius Frōtinus procon sul Asiæ

Zoticus prohibuit spiritum Maximillæ prophetantis.

An. do. 191

Serapion episcopus Antiochenus

Sophronius catalogi Hieronymiani interpres habet πρὸς Καρῖνον καὶ Πόντιον id est, ad Caricū, & ponticū.

A

B

Serapionis verba de secta Cataphrygarum. Cap. 19.

SErapion autem qui post Maximinum, episcopus apud Antiochiā fuit, in epistola sua, quā ad Caricum & Ponticum scribit, de hac ipsa hæresi post aliquanta hæc dicit: Vt autem etiam hoc sciatis, quòd ista quæ nunc noua prophetia, vel potius execratio noua processit, ab omni fraternitate quæ in vniuerso mundo est, respuitur & refutatur: transmisi vobis Claudii

Apollo-

A Apollinaris Hierapolitani Asię prouincię episcopi literas, quibus de his plenius instruamini. In hac autem ipsa Serapiõis epistola, etiã subscriptiones quorundam episcoporum & martyrum continentur. Ex quibus vnus hoc modo subscribit: Aurelius Cyrinus martyr, opto vos bene valere. Alius quoq; hoc modo, Aurelius Publius Iulius à Debeltho Colonia Thracię episcopus: Viuit deus in cœlis, quia beatus Zotas qui est ĩ Anchialo, voluit dæmonem Priscillæ eücere, sed adulatores eius non permiserunt. Sed & multorum simul episcoporum eadem declarantiũ subscriptiões, supradictis literis inhærebant. Verum de his satis dictum

Quę Irenęus cõtra hęreticos apud vrbẽ Romã disceptarit. Cap. 20.

PEr idem tempus ĩ vrbe Roma, diuersis nihilominus nouitatibus per nõ nullos regula traditiõis ecclesiasticę vexabatur, pro quibus Irenę9 ad diuersos scripta prorogauit. Extat igitur vnus eius libellus qui superscribitur:

Ad Blastum de schismate. Alius. (Irenęi volumina)

Ad Florinum de monarchia, Et

Quod non sit deus malorum creator,

Hoc enim supradictus videbatur asserere, qui tamen postea in errores deuolutus est Valentini. Scribit autem idem Irenæus &

B De Ogdoade librum. In quo significat consecutum se esse quosdam ex successoribus Apostolorum. Cuius libelli subscriptionem satis elegãter affixam, his inserere dignum duxi, Adiuro te, inquit, qui transscripseris librũ hunc, per dominum nostrum Iesum Christum, & aduentum eius in gloria cum veniet iudicare viuos & mortuos, vt conferas hæc quę scribis, & emẽdes diligenter ad exemplaria, de quibus trãsscripseris, ad fidẽ, & vt sacramentũ adiurationis huius similiter trãsscribas, & inseras his quę transscripsisti. (Obtestatio Irenæi quã prę fixit Hieron. Chronicis Eusebiũ à se versis) Hęc autem vtiliter ab illo dicta inserere operi nostro necessarium credidi, quo per hęc diligens efficiatur omnis qui hoc vel legere, vel descri bere dignum duxerit, sciens exemplum diligentiæ à sanctis viris & illustribus traditum. Verum in his quę ad Florinum scripsisse Irenæum supra diximus, facit Polycarpi mentionem, cum quo etiã se conuersatum esse designat per hæc verba: Hæc, inquit, dogmata Florine quæ asseris, confidenter dico, quia non sunt sanę sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticæ fidei. Hæc dogmata, ne illi quidem qui de ecclesia pulsi sunt hæretici, potuerũt aliquando commentari. Hæc dogmata impietatem docent. Hæc dogmata sancti illi presbyteri qui ante nos fuerunt, nunquam protulere, illi, qui & Apostolos viderãt, quos & tu nosti. Vidi enim te, dũ adhuc puer essem in Asia apud Polycarpum, tunc quidem pręclare agentem, dum adhuc esses intra palatiũ, & studentẽ placere Polycarpo. Multo enim magis mihi illius temporis rerũ gestarum inhęret memoria, quã (Irenęus audiuit Polycarpũ, Polycarp9 Ioannem apostolum)

præsentis:quia hæc quę à pueris discimus,cũ anima ipsa coalescunt, & adhærent ei.Vnde etiam locum ipsum tibi dicere possum, in quo sedens disputabat beatus Polycarpus, & incessum illius, & vultum,ac totius vitæ modum, & ipsius quoque corporis habitum. Sed & disputationes quas habebat ad populum,& conuersationem quæ fuerat ei cum Ioanne:quo modo narrare solitus erat,vel cæterorum qui ipsum dominum viderant: & quomodo recordabatur omnia ac recensebat verba quæ dicta à domino,ab illis audierat:& de virtutibus eius ac doctrina.Et tamen omnia hęc cũ scripturis consona proferebat:quę tunc ego pro misericordia dei,quam mihi donare dignatus est,attentius & studiosius audiens describebam,nõ in chartis,sed in corde meo:quæque per gratiam dei fideliter custodio,& mecum ipse sine intermissione quodammodo rumino.Deum ergo testor & in conspectu ipsius tibi affirmo,quia si quid tale audisset beatus & apostolicus vir Polycarpus,exclamasset statim,& aures suas obturasset, ac sicut moris erat ei,dixisset: Deus bone, in quæ tempora me reseruasti,vt hęc audiam? Nóne etiam ipsum continuo locum fugisset,in quo sedens vel stans huiuscemodi verba audisset?Sed & ex epistolis eius quas scripsit vel ad vicinas ecclesias,vel ad aliquos ex fratribus, commonens & confirmans eos,& cohortans ad fidem,potest sententia eius euidenter agnosci. Hæc Irenæus. A

Verba Polycarpi, quibus solebat vti

Quod Romę Apollonius martyrium passus sit. Cap.21. B

VErum ea tempestate Commodo Romani regni apicem gubernante, pax ecclesiis per omnem terram propagabatur,& sermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem & pietatem dei summi animas congregabat.Denique & ĩ vrbe Roma multos ex illis inlustribus & pręditibus viris,cum liberis & coniugibus ac propinquis,atq; omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis illis antiquus humanę salutis hostis aspexit. Continuo denique aggreditur variis nostros machinis impugnare.Primo in vrbe Roma Apollonium quendam, virũ in fide nostra,& omnibus philosophiæ eruditionibus illustrem, ad iudiciũ pertrahit,accusatore ei suscitato quodam infelicissimo & desperatę salutis homine.Quiq;,quoniam lex quę oblatos puniri iusserat Christianos,in delatorem prius animaduertendum censebat à Perẽnio iudice,vt eius crura comminuerẽtur,sententiam prius excepit. Tum deinde exhortatur beatus Apollonius martyr,vt defensionem pro fide sua, quam audiente Senatu atq; omni populo,luculenter & splendide habuerat,ęderet scriptam Et post hęc secundum Senatusconsultum capite plexus est. Ita nanque à prioribus lex iniquissime promulgata censebat.

Apollonius Christianismi accusatur

Perennius iudex

Qui tunc episcopi nobiles habiti fuerint. Cap.22.

A Igitur sub eiusdẽ Commodi principatu: Eleuthero in vrbe Roma tredecim annos sacerdotio functo Victor succedit, Sed & Iuliano apud Alexandriam post decem annos defuncto, Demetrius substituitur. Apud Antiochiam quoq; octauus ab apostolis episcopus constituitur Serapion, de quo & in superioribus memorauimus. Tũc apud Cęsareã Palestinę Theophilus & Narcissus in Hierosolymis, ecclesias procurabant: Apud Corinthum vero Bacchylus, & apud Ephesum Polycrates, nobiles in episcopis habebantur. Sed & multi in aliis locis referũtur per idem tempus egregii sacerdotes: nos tamen eorum facimus mentionem, quorũ & fidem & sciẽtiam ex proprii operis indiciis possumus habere compertam.

An.do. 190 Victor Romę Demetrius Alexandriæ, Serapion Antiochiæ, An.do. 191 Theophilus Cęsareæ, Narcissus Hierosolymis, Bacchylus Corinthi, Polycrates Ephesi

De Paschæ quæstione. Cap. 23.

Qvibus ea tempestate ecclesiis præsidentibus, in prouinciis Asię quæstio non minima exoritur, velut ex antiqua eorum obseruatione descendens, quod quartadecima luna putarent omnimodo genere Pascha obseruandũ, quando scilicet Iudæis agnus præcipitur immolari, veluti necessario confirmantes, quacunque die septimanæ quartadecima luna venisset, solui debere ieiunium, cum talis consuetudo in nullis prorsus aliis vnquam obseruata fuisset ecclesiis. Ob quam causam conuentus episcoporum & Concilia per singulas quasq; prouincias cõuocantur, prorogatisq; ad se inuicem epistolis, de singulis quibusque locis vnũ omnes ecclesiasticũ dogma cõfirmant: Ne liceat aliquando, nisi in die dominica, in qua dominus resurrexit à mortuis, dominicum Paschę celebrare mysterium, & in hac sola soluẽdũ esse Paschale ieiuniũ. Extat deniq; vsq; in hodiernum diẽ. Concilii apud Cæsaream Palestinę habiti decretum, in quo primus est Theophilus ipsius Cęsareæ episcopus, & Narcissus Hierosolymorum sacerdos. Habetur & in vrbis Romæ Concilio simile aliud decretum, cui præfuisse Victor episcopus indicatur, & Ponti prouinciæ Palmeas. Gallorum quoq; sacerdotalis conuentus extat, Irenæum pręsulem scribens: Achaię vero Bacchylum Corinthiorum ecclesię episcopum. Qui omnes diuersis è locis, vnam eandemq; iudicii sui sententiam protulere.

An.do. 198 De Pascha Asiaticorũ sententia

B (at "rum & Concilia")

Conciliũ Cęsariense Concilium Romanum Achaicum Gallorum

De dubitatione quę orta est apud Asiam. Cap. 24.

Sed episcopi regionis Asianę, seruandam magis à veteribus sibi traditã consuetudinem confirmabant. In quibus Polycrates, qui in eis primatum agere videbatur, ad Victorem episcopum Romanæ ecclesiæ scribens, morem traditionis antiquę ad se vsque delatum, per hæc verba designat: Nos ergo (inquit) intemeratum Paschę colimus diem, neque addentes, neque auferentes aliquid. Etenim magna quædam luminaria apud Asiam dormierunt, summi & electi viri, quos dominus suscitabit in aduentu suo, cum veniet de cęlis in gloria, & requiret omnes sanctos suos in quibus est Philippus euãgelista, qui dormiuit apud Hierapolim: sed &

Polycratis episcopi Ephesini epistola de pascha

Hunc totum locũ Hieronymus hinc trãstulit in catalogum suũ, in Polycrate

duæ filię eius, quę virgines ſenuerunt, & alia eius filia ſpiritui ſancto repleta, quæ apud Epheſum dormiuit: nec non & Ioannes, qui ſupra pectus domini recubuit, qui fuit ſummus ſacerdos, & pontificale πέταλον geſſit martyr & doctor eccleſiæ, qui & ipſe apud Epheſum dormiuit: Polycarpus quoque apud Smyrnam & epiſcopus & martyr: ſimiliter & Thraſeas epiſcopus apud Eumeniam, ſed apud Smyrnam martyrio conſummatus. Quid aũt dicam etiam Sagaren nihilo minus ſacerdotem & martyrem, qui apud Laodiceam requieſcit in pace? ſed & Papyrium, & Macarium, & Melitonem propter regnum dei, & eunuchum, & ſpiritu ſancto repletum qui iacet in ciuitate Sardenſium, expectans aduentum domini de cęlis vt reſurgat à mortuis? Iſti ergo omnes diem Paſchæ in quartadecima die menſis obſeruauerunt, ſecundum Euangelium, nihil omnino extrinſecus agẽtes, ſed fidei regulam per omnia conſeruantes. Sed & ego omnium veſtrum minimus Polycrates, ſecundum traditionem parentum meorum obſeruo, eorum duntaxat, quos & ab initio ſequutus ſum. Septem nanque ex parẽtibus meis per ordinem fuerunt epiſcopi, ego octauus, qui omnes ita obſeruauerunt hunc diem, vt conueniret cum illo, quo fermentum Iudæorum populus aufert. Vnde fratres chariſſimi, ſexaginta & quinq; annos ætatis gerens in nomine domini, multorum quoque orbis terræ epiſcoporum notitiam pleniſſime habens, & ſanctis ſcripturis intendens, nõ perturbabor ex his quę ad terrorem proferuntur: quia & maiores mei dixerunt. Obtemperare oportet deo magis quàm hominibus. Et poſt pauca, de his qui ſecum aderant epiſcopis, iſta ſubiungit: Poteram aũt etiam præſentium epiſcoporum facere mentionem, quos ipſi petiſtis vt euocarem, ſicut & feci. Quorum nomina ſi ſcribam, nimia multitudo eſt, qui omnes ſcientes paruitatem meam, conſenſu ſuo confirmant quę ſcribimus, certi quod inaniter canos attulimus, ſed in diſciplina CHRISTI ſemper conuerſati ſumus. Sed ad hæc Victor Romanæ eccleſiæ epiſcopus, pertinacius agens, paſſim totius Aſię, ac vicinarum prouinciarum eccleſias à communionis ſocietate abſcindere nititur, tanquam in hæreſim declinantes: & literas mittit, quibus omnes ſimul abſque diſcretione ab eccleſiaſtico fędere ſegregaret. Sed hoc non omnibus placebat epiſcopis, quin potius è contrario ſcribentes ei, iubebant, vt magis quę pacis ſunt ageret, & concordiæ atque vnanimitati ſtuderet. Denique extant etiam ipſorum literę, quibus aſperius obiurgant Victorem, velut inutiliter eccleſiæ commodis conſulentem. Nam & Irenęus, cum cęteris quibus præerat Gallia rum epiſcopis, ſcribens, cõfirmat quidem, vt in dominica die reſurrectionis domini myſterium celebretur. Victorem tamen arguit, quod nõ recte fecerit, abſcindere à corporis vnitate tot & tantas eccleſias dei, quæ morẽ ſibi antiquitus traditum cuſtodirent. Sed & de multis aliis commonet per hæc

[Margin, A:] πέταλον Hieronymus vertit auream laminam in fronte

[Margin:] Forſitan παπύριον τὸν μακάριον, id eſt, Papyrium beatum, ſicut Hieronymus reddidit, Ruffinus Macariũ viri nomen propriũ putauit parũ attentus

[Margin:] Polycratis maiores epiſcopi

[Margin, B:] Acto 5.c.

[Margin:] Victor Pont. Rom. Aſiæ eccleſias cõmunione Chriſtianorũ priuat

[Margin:] Victorẽ Põt. Rom. Irenæus arguit

A hæc verba: Non ſolum, inquit, de die Paſchę agitur controuerſia, ſed & de ipſa ſpecie ieiuniorum. Quidam enim putant vno tãtum die obſeruari debere ieiunium, alii duobus, alii vero pluribus, nonnulli etiam quandraginta, ita vt horas diurnas nocturnasq; computantes, diem ſtatuant. Quę varietas obſeruãtiæ non nũc primum, neq; noſtris temporibus cœpit, ſed multo ante nos, ex illis (vt opinor) qui nõ ſimpliciter quod ab initio traditũ eſt tenentes, in aliũ morem, vel per negligentiã, vel per imperitiã poſtmodum decidêre. Et tamen nihilominns omnes iſti etiã cũ in obſeruantia variarẽt inter ſemetipſos, & pacifici fuerunt ſemper nobiſcum, & ſunt: nec diſſonantia ieiunii, fidei conſonantiam rupit. Poſt hęc inſerit etiã hiſtoriam quandam, quæ pro ſui opportunitate nec à nobis debet omitti. Deniq; ait: Et illi omnes ante Soterem pręsbyteri, qui eccleſię) cui tu nũc præes) ſacerdotium tenuerunt, Anicetum dico & Pium, Hyginumq; & Teleſphorum, & Xyſtum, neque ipſi ita tenuerunt, neque hi qui cum ipſis erant: & tamen cum ipſi ita non obſeruarent, pacem ſemper habuerunt cum illis eccleſiis, quæ hunc obſeruantiæ morem tenebant: cum vtique & ipſis contrariam videretur, quod non etiam cæteri ſimiliter obſeruarent. Nunquam tamen ob hoc repulſi ſunt ab eccleſię ſocietate, aut venientes ab illis partibus non ſunt ſuſcepti: imò potius & omnes presbyteri qui fue-

B runt ante te, omnibus ſemper qui non ita obſeruabant presbyteris eccleſiarum, euchariſtiam ſoléniter tranſmittebant. Beatus autem Polycarpus cum ad vrbem Romam veniſſet ſub Aniceto, cumq; de aliis nonnullis parum quid habuiſſent inter ſe ſtatim tamen coiſſent in pace, de hac quęſtione ita egerunt, vt non vnuſquiſque ſententiam ſuam obſtinata contentione defenderet. Neque enim aut Anicetus Polycarpo ſuadere poterat, vt non obſeruaret ea, quę nouerat Ioannem diſcipulum domini noſtri, vel cæteros Apoſtolos, cum quibus ſemper fuerat, obſeruaſſe: neque rurſum Polycarpus Anicetum perſuaſit ea deſerere, quę ille dicebat à ſe maiorum more ſeruari. Cumq; hęc ita inter ſe habuiſſent, communicarunt ſibi inuicem, ita vt concederet Anicetus Polycarpo etiam ſacerdotali miniſterio honoris duntaxat contemplatiõne, perſungi: & ita ab inuicem plena fide pace integra, & firma charitate diſcedunt, vt õnes eccleſiæ, ſiue quę ita de Paſcha, ſiue quę non ita obſeruarent, inter ſe tamen concordiam cuſtodirent. Hęc Irenęus, agens nominis ſui opus, pacem videlicet dei eccleſiis cõcilians, ſcribit. Et non ſolum Victori, ſed & diuerſis eccleſiarum rectoribus ſimiliter per epiſtolas aſſerit, quod nulla pro hac quæſtione in eccleſiiis dei diſſenſio debeat oboriri.

Controuerſia de ieiunio

Attende

Ex hoc Irenæi loco apparet, quod ſi epiſc aliquis Romam veniſſet, Pont. Rom. euchariſtiam hoſpiti ſolenniter trãſmittebat Porrò noſ presbyteri intelligit epĩm

Vt omnibus vna ſententia de Paſcha complacuerit. Cap. 25.

An. do. 198 Conuentus epiſcoporum in Paleſtina

APud Paleſtinam quoque conueniẽtes in vnum ſacerdotes dei, Narciſſus Hieroſolymorum & Theophilus, de quibus iam ſupra diximus:

mus: sed & cum ipsis Cassius Tyrius, & Clarus de Ptolemiade, & cæteri permulti pariter congregati, cum de hac quæstione ageretur, quid etiam apud ipsos Apostolica traditio contineret circa finem decreti, quod in cõcilio eorum statutum est, hoc modo indicant: Epistolæ, aiunt, nostræ exemplaria per omnes ecclesias transmittantur, vti ne rei efficiamur animarum, quę diuersis erroribus immerguntur. Designamus igitur vobis, quia & apud Alexandriam eadem qua apud nos die Paschę solennitas geritur quare & ipsorum nobis literæ deferuntur, & ipsi nostra scripta suscipiunt, vt pariter & consonanter diem festum celebremus. Hactenus de supradicta quæstione ex his quæ in veterum scriptis haberi reperimus. A

Palęstini sequuntur ecclesiam Alexandrinam

Quæ de Irenęi scriptis vsq; ad nos peruenerunt. Cap. 26.

Extat autem adhuc Irenæi, præter eos quos supra memorauimus libellos, etiam aliud volumen egregium aduersum gentes, quod De disciplina adtitulauit, ad Martianum quendam scribens, Sed & Dialogi de diuersis. In quibus testimonia de epistola ad Hebræos ponit plurima, & de Sapiẽtia, quę dicitur Salomonis. Hæc sunt quę ad nostram notitiam etiam de Irenæi opusculis peruenerunt.

Dialogi Irenæi

Quę etiam cęterorum, qui iisdem temporibus floruerunt. Cap. 27.

Commodus autem tredecim annis imperio gubernato, Pertinaci post se regnum reliquit. Quo sex solis sensibus retento, idem pertinax diem obiit, & Seuerus post hunc suscepit principatum. Cuius temporibus plurimi ecclesiastici viri nobiles, & stilo illustres extiterunt, sicut ex eorum monimentis agnoscimus. B

An. do. 194
Pertinax Cęs.
Seuerus Cęs.
An. do. 195

De his qui Artemonis introduxerunt sectã, quales moribus fuerint quoq; pacto sacrosanctos libros temerare ausi sint. Cap. 28.

Ex quibus est Heraclius, qui in apostolum commentatus est, & Maximinus, qui de famosissima omnium hæreticorum disseruit quæstione, qua semper inquiritur, vnde sint mala, vel vnde malicia, & quod materia facta sit, & non infecta. Sed & Candidus, qui in Hexameron, id est, de prĩcipio Genesis scribit. Appius quoq; de eisdẽ similiter cõmentatur. Sextus etiam, qui de resurrectione disseruit, & de cęteris nõnullis. Arabianus quoque & alii innumeri, quos lõgum est vel enumerare, vel etiam pro aliquo inlustri vnumquemq; dictorum suorum indicio designare. Plurimi tamẽ ipsorum exortas temporibus suis hęreticorum perfidias confutantes, fidem rectam & apostolicam monimentis suorum voluminum mandauere, vt Artemonis illius hęreseos autoris, quam postmodum Paulus Samosatenus nostris iam pene temporibus instaurare conatus est, de qua dignum est, quę vel qualis sit, historia comprehendere. Hæc hæresis purum hominem, id est, absque deo fuisse saluatorem confirmat, idq; antiquitus ab ipsis etiam apostolis traditum esse mentitur. Aduersum quos vnus ex his, quos

Heraclius
Maximinus
Candidus
Appius
Sextus
Arabianus

Artemonis hær. sis.
Paulus Simosatenus
An. do. 267.

A his,quos supra memorauimus,ecclesiasticus scriptor ita respondit: Aiunt, inquit,etiam ipsos Apostolos ita vel suscepisse,vel cæteris tradidisse, sicut nunc ipsi asserunt, & hanc veritatem prædicationis esse seruatam vsq; ad Victoris tempora. Et quomodo successores eorum scribentes aduersum gẽtiles,vel aduersum hæreticos,id est, Iustinus,& Miltiades, & Tatianus, & Clemens,& alii quamplurimi,de deitate Christi apertissime disserunt? Irenæi vero & Melitonis,cæterorumque qui per idem tempus fuerunt volumina,quis ignorat,quibus deum & hominem simul prædicãt Christum? Sed & psalmi vel cantica, quæ à fratribus fidelibus ab initio scripta sunt, verbum dei esse Christum, & deum tota hymnorum suorum laude concelebrant. Quomodo ergo tot seculis fidem prędicatam isti asserunt,quod à Victoris temporibus exordium sumpserit? Quomodo autem Victori de hoc calumniam faciunt qui sciant Victorem,Theodotum Coriarium, qui princeps & pater extiterat impietatis ipsorum,è communione ecclesiæ repulisse, qui primus Romæ ausus est dicere purum hominem fuisse Christum? Si enim Victor (vt dicunt) ita credebat, quomodo eiiciebat de ecclesia Theodotum blasphemiæ istius inuentorem? Sed de Victore hæc cõmemorasse sufficiat. Cui decem annis episcopatu functo, Zephyrinus sacerdotii successor extitit,nono principatus Seueri anno. De quo Zephyrino eadem scriptura, qua in superioribus nisi sumus, talia quædam refert: Igitur commonebo vos fratres de his quæ gesta sunt apud nos,quæ si forte in Sodomis accidissent, etiam illos emendare & corrigere potuissent. Confessor quidam erat apud nos,Natalis nomine,nostra adhuc confessus memoria. Hic deceptus aliquando ab Asclepiodoto quodam,& Theodoto collectariis (qui ambo discipuli erant Theodoti Coriarii,illius, qui primus pro hac stulta assertione ab ecclesiæ societate depulsus est à Victore tunc vrbis Romæ episcopo) adquieuit,vt accepto ab eis salario,episcopus illius hæresis nominaretur,certa pactione,id est,centum quinquaginta denariis menstruæ præstationis. Quique Natalis cum se in hoc deceptus locasset,frequenter admonebatur in somnis à domino,quia misericors deus & Dominus noster Iesus Christus, nolebat martyrem suum, qui sibi in multis passionibus testis extiterat de ecclesia perdere. Sed cum negligentius susciperet visiones,primatus amore,& turpis lucri deuictus illecebra,ad vltimum à sanctis angelis per totam noctem verberatus, & pœnis grauibus excruciatus,mane consurgens,cilicio se induit,& cinere cõspergit, ac multis lachrymis errorem suum deflens, ante pedes Zephyrini episcopi prosternit,& vestigiis omnium,non modo clericorum, sed etiam laicorũ, multa cum lamentatione prouolutus, in lachrymas & miserationes omnem prouocauit ecclesiam,vt indulgentiam sibi à Christo,continuis & iugibus pro ipso precibus implorarent, ostendendo simul in conspectu om-

[Margin notes: Theodotus Coriarius eiectus ecclesia. — An.do.200. Zephyrinus Pont.Ro. — B — Natalis professor decept' ab hæreticis. — Natalis côductus hæreticorum episc. — Pœnitẽdi,confitendiq; modus apud veteres]

nium liuores corporis eius & cicatrices, quas pro nominis ipsius confessione susceperat. Vix aliquando in communionem ecclesiastici corporis reuocatus est. Sed & post aliquanta idem scriptor adiungit etiam hæc: A

Artemonitæ scripturas corruperunt

Scripturas autem diuinas absq; vlla timoris dei reuerentia corruperũt: antiquę vero fidei regulam proterue & impie respuunt, ignorantes Christum, quem idcirco non inuenerunt, quia non recte quæsierunt. Et in tantum stultitiæ impietatisque prolapsi sunt, vt si quis eis sermonem de scripturis proposuerit, illi è contrario proponant: vtrũ hic sermo de quo agitur, coniunctum, aut separatum genus syllogismi faciat: & derelinquentes sanctas dei scripturas, Geometriam tractãt. Tanquã qui vere de terra sint, de terra loquũtur: & ideo eũ qui desursum est, & de cœlis venit, ignorant. Deniq; Euclides apud eos vel maxime in Geometriæ disciplinis viget. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admiratione habentur. Galenus vero à nõnullis eorũ & adoratur. Quorũ artibus & doctrinis, hæreseos suę impietatẽ nitũtur asserere: & deceptionibus hominũ ignorantiũ deũ, simplicitatẽ diuinarũ scripturarũ & synceritatẽ fidei subruunt. Sed hęc faciũt, quia nec vicini facti sunt fidei, propterea & diuinas scripturas absq; vllo timore contemerant, & corrũpentes eas emendare se dicũt. Verum ne quis me putet falsa aduersum eos proferre, palàm est omnibus noscere, si quis vult exẽplaria eorũ accipere, & cum aliis nihilominus eorũ exẽplariis conferre, inueniet etiam inter seipsa multum dissonare: quia vnusquisq;, vt sibi videtur, emendat. Deniq; Asclepiodoti non cõueniunt omnino cũ Theodoto: tũ deinde etiã discipulis eorũ, si qui forte transcripserũt, quod eis visum est vel addere licuit, vel auferre: & omnibus præferũt se habere emendata, magis autẽ inquinata exẽplaria. Rursum Hermophili exẽplaria non consonãt cum Apollonidis. Sed ne ipsa quidẽ sibiipsis concordãt, si priora cum posterioribus cõferas. Semper enim emendant, quibus semper displicet quod emendãt: & noua quæq; perquirunt, cũ eis quæ in vsu sunt, videbuntur aduersa. Quid autem temeritatis habeat istud admissum, neque ipsos arbitror ignorare. Aut enim non credunt diuino spiritu scripturas esse conscriptas, & sunt infideles, aut semetipsos arbitrantur sapientiores esse spiritu sancto. Et quid aliud indicant per hoc, nisi quia dæmone aguntur? Neque enim negare possunt factum suum: quandoquidem etiam manus eorum in ipsis exemplaribus teneantur, & nouerint ipsi, quod à magistris suis & doctoribus scripturarum, secundum corruptelæ genus, etiam explanationis susceperint intellectum. Quidam autem ex ipsis nec corrumpere iam scripturas dignati sunt, sed penitus abnegare, legem scilicet & prophetas: & obtentu impiæ huius assertionis, in vltimum perditionis gurgitem deuoluti sunt. De quibus hæc sufficiat historiis esse mandata. B

Abnegant legem & prophetas

A

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Sextus.

De persecutione Seueri. Cap. I.

T CVM Seuerus quoque persequutionibus agitaret ecclesias, præclara à militibus Christi pro pietate certamina martyrii gerebantur, præcipuè tamen apud Alexandriam: quò ex omni Aegypto ac Thebaide, velut in quoddam stadium pietatis, athletæ deducebantur, qui pro suppliciorum mortísque patientia consequebantur à deo immortalitatis coronas.

Seuerus Aug.

De Martyrio Leonidis patris Origenis, & de ipsius Origenis à puero institutione. Cap. 2.

An do. 204. Leonides pater Origenis martyr

IN quibus & Leonides Origenis pater pro martyrio Christi capite plexus, teneræ adhuc ætatis supradictum puerum dereliquit. Quíque qualibus animis ex eo erga diuinæ legis studia viguerit, non erit importunum paucis exponere: præcipue quia & apud quamplurimos opinio de eo celeberrima peruulgata est. Et si quidem velit quis omnem vitam viri huius literarum tradere monimentis, certum est quia tanta sunt de eo, ac talia, quæ & proprium opus requirãt, & otium. Nos tamen in præsenti, quãta possumus breuitate, inseremus huic operi, etiã quę ad ipsum spectãt, pauca de multis, quæ vel ex ipsius epistolis ad nos vsque seruatis, vel ex aliorum historiis indicata cognouimus. Cuius gesta, si res pateretur, etiam ex ipsis cunabulis digna mihi videntur posteritatis memoria. Decimum namq; imperii agebat Seuerus annum, Alexandriæ vero per idem tempus, omniq́ue Aegypto præsidebat Lætus, episcopatũ in ea post Iulianum Demetrius susceperat, cum supramodum accẽso persequutionis incendio, & multis ea tempestate martyrio coronatis, in tantum ardorem capessendi martyrii puerulus tunc adhuc Origenes exarserat, vt sponte se periculis ingereret, & aliis in certamine positis, præceps in medium rueret, ita vt insectari ipsam mortem, & rapere velle videretur: quam & adipisci omnimodis potuisset, nisi quod dispensatione domini ad vtilitatem multorum putatur pro totius ecclesiæ ædificatione seruatus per sollicitudinem matris, quę gloriosæ mortis eius desideria impediuit. Quæ cum primo maternis ei obsecrationibus supplicaret, vt sibi consuleret, vt parceret matri: & ille ex his precibus inflammatior ad amorem martyrii redderetur, maxime ex eo

B

Lætus Præfectus Aegypti. Demetrius episcopus Alexandriæ An. do. 191. Origenes auidus martyrii, etiamnum puer

ex eo quod patrem iam teneri cognouisset in vinculis, & ipse prope- A
re socius effici vinculorum eius ac martyrii festinaret, arte quadam materni affectus inhibetur. Etenim cum maturare eum velle, & antelucanũ prorumpere ad agonum certamina præsensisset, noctu cubiculum filii dormientis ingressa, omnia eius indumenta, quibus procedi ad publicum poterat, furata subtraxit, vt per hoc domi residere necessitate cogeretur. Ille maternis impeditus dolis, cum nihil aliud agere posset, nec tamen mens quiescere pateretur, audet aliquid supra ætatem: epistolam scribit ad patrem, se quidem maternis artibus detineri, sed illum tenere debere quod cœpit. Et addit etiam hoc: Vide pater, ne propter nos aliud aliquid velis. Hæc sunt prima puerilia Origenis rudimenta: hic ludus eius infantię: hęc à tenero religionis & pietatis indicia. Talis in eo erga deum coaluit affectus. Hinc iam lectioni se cœpit diuinorum voluminum mancipare, & in eruditionibus fidei diuinæ semetipsum haud segniter exercere: quoniamquidem iam & à parente in his imbui cœperat, qui ei sensim inter seculares libros, quibus in prima ætate erudiebatur, etiam nostrarum scripturarum nonnulla interim legenda subiiciebat. Tum deinde paulatim etiã præferre hæc scholaribus studiis commonebat. Iam inde etiam lectiones exigere per dies singulos, & memoriæ commendare puerum non inuitum, imò potius erga hæc discenda promptiorem cogebat: quippe qui legens B
hæc, non solo simplici intellectu videretur esse contentus, sed negocia patri de scripturæ sensibus ac quęstionibus commoueret, inquirẽs ab eo, quid sibi videretur, quòd per spiritum sanctum scriptura dicitur inspirata, vel quid diuini consilii tegat simplicitas ista verborum? At ille simulabat quidem increpare se eum, & vetare vltra ætatem aliquid quęrere: apud semetipsum tamen incredibiliter exultabat, omnipotenti deo gratias referens, qui ei talis sobolis esse donauerit patrem. Denique frequenter dicitur dormienti puero, religiosus ac sollicitus superueniens, pater operimentum pectoris detraxisse, & velut dei spiritu intus incluso, pectus eius tãquam templum quoddam veneratus, & demulcens oculis abscessisse, beatum semetipsum à deo effectum, pro tantæ prolis felicitate gratulatus. Hæc & multa his similia in puerili ætate Origenis extitisse memorantur. Vt vero pater eius martyrio consummatus est, puer ipse cum matre vidua & sex aliis paruulis fratribus septimumdecimum agens ætatis annum, in summa facultatum penuria derelictus est: quoniamquidem census paternus, qui vel maximus fuerat, fisco per proscriptionem sociatus est. Nec tamen ei defuit omnipotentis dei prouidentia. Ob insigne nanque vel literarum, vel religionis studium, à quadam nobili & locupletissima fœmina familiariter foueri cœpit. Quæ tamen Paulum quendam Antiochiæ ortum, antiquæ hæreseos famosissimum sectatorem adoptiuum domui suæ illo in tempore habebat.

Animat patrẽ ad martyriũ.

Origenis institutio & ingenium

Paulus Antiochenus

A bat. In quo adoleſcentulus Origenes, cum neceſſitatem haberet apud prędictam fœminam vnà degere, documentum iam inde à puero fideliſſimæ & catholicæ ſuæ mentis oſtendit. Nam cum ad ſupradictum virum, velut ad magiſtrum & ſummi nominis doctorem, per dies ſingulos immenſæ multitudines conuenirent, non ſolum hæreticorum, verum & ex noſtris multorum, pro eo quod eruditionis ei ſumma ab omnibus cederetur, nullo tamen pacto, vel pro honoris gratia, vel etiam pro neceſſitate coniunctionis flecti potuit Origenes, cum eo ſaltem in oratione conſiſtere. Ita ei à prima ætate eccleſiaſticæ regulæ obſeruantia honorabilis fuit, & hæreticorum ſocietas execrabilis, ſicut ipſe in quodam loco operis ſui ait, quia hęreticorum execranda doctrina eſt. Nec tamen deerat ei erga communes literas ſtudium, in quibus pater eum erudiendum tradiderat, ſed exercebatur & in his multo attentius etiam poſt conſummationem patris. In arte nanque Grammatica ita fuerat inſtitutus, vt & ad docendum plenè ſufficeret, & ex hoc ei quæ ad neceſſitatem tranſigendæ domus videbantur neceſſaria, pararentur. Origenis ſtudia

De eo quod à puero verbum dei prædicabat. Cap. 3. An. do. 211.

VErum cum prͼeſſet auditorio, & Grammaticam doceret, ſicut ipſe in quibuſdam ſcriptis ſuis refert, & cum eccleſiæ apud Alexandriam ma- Profeſſor bonarum literarũ Origenes

B giſterii deeſſet officium: cumque omnes deturbati perſecutorum minis & ferocitatibus aufugiſſent, aliquanti gentilium conueniebãt ad Origenem, tunc adhuc Grammaticam docentem, audire ab eo verbum de noſtra fide ac religione cupientes. Quos ille non ſolum ad fidem de perfidia conuertebat, verumetiam perfectę vitæ inſtitutionibus informabat. Quorum primus extitit Plutarchus, qui per ipſum conuerſus ad fidem noſtram, non ſolum perfectæ vitæ inſtituta ſeruauit, verumetiam (quæ eſt ſumma beatitudinis) martyrii conſecutus eſt palmam. Secundus cum hoc fuit Heraclas, & natura Plutarchi frater, & meritis. Qui cum ab eo in fide noſtra atque ſciẽtia, ſed & vitæ purioris inſtitutionibus ad perfectum fuiſſet inſtructus, Alexãdrinæ eccleſiæ præeſſe poſt Demetrium ſubrogatus eſt. Sed ea tempeſtate qua Aquila Alexandriæ atque Aegypto præſidente, perſecutionũ rabies increſcebat, octauumdecimũ Origenes agebat ætatis annum. Quo in tempore perfamoſiſſimum apud omnes, vel incredulos, vel fideles, domi foriſque nomen eius effectum eſt, præcipue per id, quod ſanctos omnes in confeſſionis vinculis poſitos, non ſolum ſermone & cohortatione perfectę & ſpiritalis doctrinę ad martyrium roborabat, verumetiam multos ſuis officiis ac miniſteriis è vĩculorum pœnis & ſqualore carceris ſubleuabat. Sępe denique etiam ante tribunalia iudicum, & in ipſis eorum cruciatibus aderat, aduerſus prophanas interrogationes iudicum, affectu eis ac mente compatiens, vultuque & nutibus, ſi dici poteſt, velut firmiores eis

Cõuertit gentiles ad Chriſtum

Plutarchus

Heraclas

An. do. 205. Aquila Præſes Aegypti.

Origenis celebritas

Officia ei' erga martyres

reſpon-

responſiones ſubiicere geſtiens. Sed & cum ſententiam ſuſcepiſſent, eadem fiducia vtebatur, omnibus ſe periculis inſerens, nec trepidans perſequutoribus intuentibus, extremis quoque oſculis martyres ſalutare, ita vt nonnũquam pro his etiam impetus in eum gentilim fieret, ſed diuina dextera cũ admiratione omnium protectus euaderet. Verũ nec enumerari facile, nec referri poteſt, quoties, & quàm crebro, imò per ſingulos penè dies, de quãtis eum, & qualibus periculis, dum erga prædicationem verbi dei impiger & promptus eſt, eadem illa diuina dextera conſeruauit: quoties in inſidiis poſitos, qui eum clàm interimerẽt, effugit. Et in tantum aduerſum ſe, dum in dei opus promptus eſt, infidelium concitauit inſaniam, vt turmæ militum diſpoſitæ, domum eius, in qua commanere videbatur, obſiderent, nec tamen eum capere aut tenere potuerint, diuina protectione ſeruatum. Tanta rabies contra eum mentes hominum inceſſerat, pro hoc ſolo, quod plurimos per eum videbant ad fidem noſtram ab incredulitate conuerti. Et in tantum quotidie aduerſus eum perſecutio cumulabatur, vt tota vrbs maxima Alexandria eum tegere non poſſet, ſed de domo ad domum tranſiret, & tamen vndique fugaretur, cum poſtea viderent per loca ſingula multitudines plurimas per eum ad fidem dei ſociari. Obtinebat autem hæc, quia non ſolum in verbo erat ei perfecta doctrina, verumetiam in opere conſummatæ diſciplinæ præbebat exempla: & dicebatur (ſicut aiunt) de eo, quia † hic eſt, qui quale habet verbum, talem habet & vitam: & qualẽ habet vitam, tale habet & verbum: quoniam quæ docet, agit: & quæ agit, hęc docet. Manifeſte autem & euidenter aderat ei diuina gratia, per quam innumeros ad imitationem ſui in fidem dei prouocabat. Vnde & videns Demetrius epiſcopus, quod ad ipſum præcipue doctrinæ gratia, & prædicationis verbi dei, multitudines plurimæ conuolarent, catechizandi ei, id eſt, docendi magiſterium in eccleſia tribuit. Quod primus poſt apoſtolos apud Alexandriam Pantænus, ſecundus per ordinem Clemẽs, tertius adminiſtrauit Origenes, ipſius diſcipulus Clementis, qui Clemens in opere στρεματέων, etiam tempora, in quibus libros deſcribebat, in procemiis deſignauit, & ad finem imperii Commodi pertendit. Vnde certum eſt, quod Seueri tempora hæc ipſa, quæ nunc habemus in manibus, continebant. Qua tempeſtate etiam Iudas quidam ſcriptor alius, de ſeptimanis quæ in Daniele referuntur, diſſeruit: qui & ipſe decimum Seueri Imperatoris annum regni commemorat. Is etiam diuulgatam antichriſti pręſentiam iam iamque æſtimans imminere ex perſecutionum nimietate, multorum ex noſtris fidelium animos perturbauit. Igitur Origenes, iniuncto ſibi à Demetrio epiſcopo magiſterii officio, Grammaticam ſcholam negligere cœpit, magis ſe verbo dei conferens. Vtitur ſanè etiam conſilio non puerili. Bibliothecam Gentilium librorum tradit cuidam fideli amico, pactus cũ eo qua-

Periclitatur inter ethnicos

Hic eſt, qui quale habet verbũ, talem habet vitam. Hoc alterum: & qualẽ habet vitã, nõ eſt in antiquo exemplo

Fit magiſter Catechumenorum

Pantænus

Clemens

Iudas de ſeptimanis Danielis

Origenes Chriſtum docet

Vendit libros ethnicos

A eo quatuor sibi obolos ex eius precio per dies singulos inferri, quo scilicet nec grauis esset cuiquam in sustentanda victus necessitate, nec congregatam pecuniam domi reseruare videretur. Igitur in talibus institutis plurimum temporis exigens, vita, moribus, exercitiis, per omnia Christianus philosophus habebatur, cum & pro iuuenilibus cupiditatibus reprimendis, & pro sapientiæ profectibus capessendis, die noctuque artioribus se abstinentiæ constringeret frenis, & indesinenter diuinorum librorum meditationibus inhæreret, in abstinentia plurima, in ieiuniis indesinentibus, in vigiliis penè iugibus, ita vt si quando parum aliquid somni necessitas naturalis exigeret, hanc ille nõ supra stratum, quo omnino nullo vtebatur, sed supra nudi soli dependeret superficiem. Ante omnia vero, præcepta Euangelica, & voces Saluatoris summo amore & studio implendas esse censebat: quibus præcipitur, duas tunicas nõ habendas, neq; calciamentis vtendum, neque de crastino cogitandum: quæ ille singula summa cum diligentia & fide contendebat explere, & supra vires atque ætatem suam, secundũ Apostoli monita, in frigore & nuditate agones pătientiæ desudabat. Ita cunctis auditoribus suis renuntiandi omnibus quæ possidebant, & beatæ paupertatis præbebat exempla. Erat igitur per hæc charus omnibus, & acceptus: in hoc vno tristes quàmplurimos reddens, nonnullos offendens, quod cupientes de facultatibus propriis aliquid sibi saltem victus gratia B ministrare, pro districta continentiæ disciplina refutabat: cum vtique pro labore quo in verbo Dei desudabat, non solum duplici secundum Apostolum, sed & multiplici honore dignus ab omnibus duceretur. Sed ille honorem sibi summum in continentia deputabat. Denique & per multos annos traditur absque omni calciamento nudis incessisse vestigiis: vini quoque vsum, cæterorumque similium, nisi ea sola quæ vitę necessitas deposcebat, nullum penitus habuisse, vsquequo incõmodo stomachi, imò iam penè periculo cogeretur. Talibus igitur vitæ atque instituti sui exemplis informans eos, quos à gentili vita & stulta philosophia ad verã Christi philosophiam sapientiamque conuertebat, non solum in intimis animæ arcanis fidem habere docuit per hoc quod geri ab eo videbant quæ docebantur, verum etiam ad martyrii eos amorem per ea quibus quotidiano roborabantur exercitio, prouocabat. Ex quibus & multi comprehensi in persecucione, palmam martyrii consecuti sunt.

Christianus philosophus

Qualem vitã gesserit

Quanti per ipsum edocti, martyres facti sunt. Cap. 4.

IN his primus erat Plutarchus, de quo paulo superius memorauimus, Quem cum vidisset populus ad mortem duci, & assistere ei Originem, qui hortatu suo ad magnanimitatẽ animos eius erigeret, velut mortis eius autorem discerpere eum penè & interficere vulgus irruerat, nisi & tũc ope diuinæ prouidentiæ è furentiũ manibus fuisset ereptus. Post Plutarchum

Plutarchus Origenis discipulus, martyr

martyr secundus ex Origenis discipulis efficitur Serenus. Tertius ex eius A nihilominus auditoribus Heraclides martyrio coronatur. Quartus Heros neophytus. Nam superior Serenus adhuc catechumenus consummatus est. Quintus eiusdem scholæ martyr efficitur alius nomine Serenus, qui post multa supplicia pro Christo etiam capite plexus traditur. Sed & mulieres plurimæ, in quibus erat quædam catechumena, de qua ipse in quodam loco ait, quod ignis baptismum consequuta est.

Serenus Heraclides Heros Serenus

Baptismus ignis

De Potamiena. Cap. 5.

Potamiena discipula Origenis

Sed & Potamiena famosissima fœminarum & martyrum, & ipse eius carnifex Basilides. Etenim in nostram vsque memoriam ab incolis loci perennis virtutum Potamienæ fama celebratur, quod immensos & innumeros agones primò pro virginitate & pudicitia desudauerit: deinde etiã pro martyrio exquisita atq; inaudita tormẽta pertulerit, atq; ad vltimum vnà cum venerabili matre Marcella ignis suppliciis consummata est. Tradunt igitur Aquilã (hoc enim erat tyrannici iudicis nomen) postea quàm crudelibus eam suppliciis lacerauerat, ad vltimũ ob iniuriam & nobilitatis eius, & castitatis cõminatum esse Potamienæ, quod eã vel crudelissimis gladiatoribus, vel impudicissimis lenonibus traderet. At illam, cum ab ea quid mallet, vel quid eligeret quæreretur, protulisse aduersum tyrannum vocem liberam, quæ ob superstitionem Romani ritus sacrilega videretur, B & ideo sine mora in eam latam esse sententiam. Cumq; Basilides vnus ex his quibus implere spiculatoris officium mos est, susceptam eam duceret ad supplicium, ac multitudo impudicorũ pariter & impiorum Potamienę verbis & iniuriis conaretur illudere, Basilides abigere impudentius irruentes, ac deturbare cœpit humanitatis & miserationis obtẽtu. At illa religiosum viri votum erga se & propositum humanitatis amplexa: Certus esto, inquit, quod cum abiero ad dominum meum, sine mora boni huius tibi remunerationem parabo. Post hæc autem verba constanter suscepit statuta supplicia picis calidæ, paulatim per artus ac membra diffusæ, & hoc modo beata virgo è terris migrauit ad cœlum. Non multis autem post diebus, Basilides cum inter collegas suos ob causam quandam iuramentum posceretur, ait sibi non licere omnino iurare, pro eo quod esset Christianus, & hoc publice fatebatur. Ioco æstimatus est primo dicere: tum deinde cum constantius affirmaret, pertrahitur ad tribunal, vbi cum perseuerasset in confessione, vinculis traditur. Tum vero visitantibus eum nostris, & causam subitæ ac laudabilis huius permutationis inquirentibus, dixisse traditur, quod Potamiena post diem tertium martyrii sui, noctu assistens coronam capiti suo imposuerit, dicens, deprecatam se pro ipso dominum, & impetrasse vt secundum quod scriptum est: Qui recipit martyrem, mercedem martyris consequatur. Quibus auditis, confestim fratres signum ei dominicum

Marcella Aquila præfectus Aegypti

Basilides carnifex

Basilides

A nicum tradunt,& die postera ob domini martyrium capite punitur. Sed & aliis pluribus per illud tempus apud Alexandriam cõdiscipulis suis, cũ quibus verbo dei in Origenis schola operam dederat, Potamiena, simile munus traditur præstitisse,assistens eis per visum,& coronas martyrii impetratas à domino deferens. Sed de his ista sufficiant.

De eo quod Origenes se castrauit. Cap.6.

IGitur per idem tempus cum docendi officio apud Alexandriam præesset Origenes,gestum quid ab eo traditur,quod iuuenilis fortasse & minus perfecti sensus videatur,sed perfectæ fidei,ac nimię + castitatis indiciũ continens. Illud nanq; quod scriptum est in euãgelio: Quia sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum dei,etiam secundum historiã implendum credidit,non solum castitatis obtentu. Verum quoniam persecutionis tempore tam in publico quàm in occulto ac secreto, & tam viris quàm fœminis verbum dei prædicabat: videlicet quo omnem occasionem turpis maledicti gratia infidelibus videretur excludere,dominicam vocem re atque opere in semetipso agressus est adimplere. Cumque pro eo ne ab hominibus laudem quæreret, sed à deo mercedem speraret, in occulto esse voluisset, latere non potuit, sed rei gestæ indicium ad Demetrium episcopum peruenit. Isque ingenti primo stupore admiratus est audacis animi virtutem, tum deinde collaudans fidei eius magnitudinem vel calorem,& tam grande in opere dei propositum: Nunc nunc maxime,ait,cœpto operi doctrinæ & prædicationis insiste, quando aduersariis nulla obtrectandi suspicio derelicta est. Sed tunc quidem talis erat Demetrii sententia cum nihil animos incesserat, quod recti iudicii regulam in partem alteram declinaret. Postea cum vidisset adolescentis famam satis fieri claram,& magno eum domi forisque præconio extolli, humanæ infirmitatis aliquid passus,opus quod ipse prius cum ingenti admiratione laudauerat, infamare postmodum cœpit. Nam cum apud Palæstinam præcipui & eminentes inter episcopos viri,id est, Hierosolymorum Alexander, & Theoctistus Cæsareę,vidẽtes diuinum opus eius in verbo Dei, ordinassent eum presbyterũ,ac summo eũ sacerdotio iã iamq; dignũ probarẽt,idq; dignissime factũ ab oĩbus laudaretur,& ne sic quidẽ dignus honor sapiẽtia eius ac virtutibus ĩ eũ collatus diceretur, vehemẽtissime momordit hic sermo Demetriũ: & nõ ĩueniẽs in eũ causã alterius criminis,hoc quod aliquãdo puer adhuc ille egerat,& episcopus iam iste laudauerat,postmodũ criminis loco protulit,etiã in illos culpã,qui eũ ordinauerãt,conatus inflectere. Sed hæc postmodũ gesta sũt. Tũc porrò Origenes apud Alexãdriã doctor ecclesiæ valde clarus habebatur,oĩbus quos fama eius ad audiendũ eum cõuenire prouocabat,verbũ dei prędicãs,sicut apostolus dicit: Opportune importune,per diẽ per noctẽ,publice & priuatim,velut abscisis oĩbus impedimẽtis,

Aliâs,charitatis

Mat.19.b.

Origenes seipsum castrat

Demetrius Alexãdrinus episcopus

B

Inuidet Origeni Demetrius

2.Timo.4.

m 2 liber

liber prorsus & cum omni fiducia rem gerebat. Cum vero decem & octo annis Seuerus tenuisset imperium, Antoninus ei filius succedit: Quo in tempore quàm plurimi erant, qui in confessionibus gloriam quæsierant, Dei tamen prouidentia fuerant reseruati. A

Antoninus Seueri F. Cæsar An.do.214.

De Alexandro & Narcisso. Cap. 7.

Alexander Hierosol. An.do.213. Narcissus

IN quibus Alexander (de quo paulò ante memorauimus) confessionis titulo satis clarus, Hierosolymorum ecclesiæ subrogatur episcopus, cum superesset adhuc Narcissus, qui prius inibi functus est pontificatus officio. Verum quoniam Narcissi memoriam sermo progrediens attulit, congruũ mihi videtur aliquid de eius gestis insignibus memorare, de quo ab incolis quidem loci perplurima memorię tradũtur. Nos vero vnum opus eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrantur, merito fides possit adhiberi. Accidit aliquando in die solenni vigiliarum Paschæ, oleum deesse luminaribus: cumque id per ministros innotuisset, mœror plebi maximus fuit. Sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquam, sibique deferri. Cumque detulissent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & seculis inaudito genere virtutis, natura aquæ in olei pinguedinem versa, splendorem luminum etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei à plurimis religiosorum fratrum ex eodem oleo quod versum de aqua fuerat, reseruatum est, ita vt ad nos vsque miraculi huius indicium perueniret. Et in hoc quidem fidei eius ac meriti habebatur exemplum: animi vero virtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus vno ex eius gestis opere declarabitur. Is nanque cum inter cętera virtutum suarum bona esset valde constantis animi, & iusti rectique indeclinabiliter tenax, quidam homunculi nequam male sibi conscii, metuentes ne criminum suorum, si arguerentur, non possent effugere vindictam, præueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium verebantur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen: conueniunt auditores: testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quæ obiiciebantur confirmarent: quorum vnus testis, ita non igni consumeretur, vera se dicere testabatur: alius ita ne regio morbo corrumperetur: tertius, ita ne luminibus orbaretur. Et quamuis ne iuramentis quidem istis quisquam fidelium & deum timentium crederet, eo quod vita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur, ipse tamen eorum quæ mota sunt, indignitatem ac molestiam non ferens, simul & secretam ac philosophicam vitam semper habere desiderans, subterfugit ecclesiæ multitudinem, & in desertis locis atque agellis secretioribus delitescit annis quàm plurimis. At non ille magnus diuinæ prouidétiæ oculus quiescit in longum, sed in impios vltionem per ea ipsa quę sibi in periuriis statuerant maledicta, molitur. Primus nanque B

Solennis dies vigiliarũ Paschæ

Aqua in oleũ versa

Insimulatur criminis Narcissus

Narcissus latitat An.do.206.

A nanque ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere suo omniq; familia, flammis vltricibus cõflagrauit. Alius repente ab imis pedibus vsq; ad summũ capitis verticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autẽ priorũ exitũ videns, & oculum diuinũ non se latuisse perspiciens, prorumpit in mediũ, & audientibus cunctis sera pœnitentia vniuersum concinnati sceleris ordinem pandit. Tantis autẽ lachrymis immanis commissi facinus deflet, & in tantum die noctuq; perdurat in fletibus, vsquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti sui huiuscemodi pœnas dederunt.

Vindicta diuina in testes periuros

De episcopis Hierosolymorum. Cap. 8.

NArcissus vero cum ita desertũ petisset, ac locis semet secretioribus abdidisset, vt vbinam degeret nullus agnosceret, necessarium visum est episcopis ecclesiarum vicinarum, vt alium pro ipso ordinarent, cui nomen erat Dius: cuique cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, succedit Germanion, & Germanioni Gordius: cum ecce subito velut rediuiuus, cœloq; redditus ex improuiso apparuit Narcissus, & rursus à fratribus ad prẽsidendũ rogatur ecclesiæ. Multo enim vehementius erga eum amor omnium fuerat incitatus, vel pro eo quod criminosis innocens cessit, vel quod secretã & philosophicam vitam dilexit, & quod in eo compleuit dominus dicẽs: mihi vindictam, ego retribuam, dicit dominus.

An. do. 205. An. do. 208. Dius Germanion Gordius An. do. 205. Roma. n. d.

B

De Alexandro. Cap. 9.

VErum cum ipse iam senio fessus, pontificatus ministerio sufficere non posset, Alexandrum (de quo superius memorauimus) qui iam esset episcopus alterius loci, diuina dispensatio in adiutorium Narcissi senis euidentissimis reuelationibus euocauit. Is nanq; Alexander ex gente Cappadocum, vbi erat pręclaræ vrbis episcopus, Hierosolymam adorandi & sanctorum locorum videndi gratia properauerat. Quem loci incolæ, mentes eorũ instigante Deo, cum omni amore & officiositate suscipiunt, ac vi charitatis & dilectionis nexibus vinctum redire non sinunt domum. Ostẽdebatur enim euidenter à domino, nõ solum ipsi beato viro Narcisso, sed & aliis plurimis per reuelationes in plebe, vt ipsum in loco sancto episcopum detinerent. Præterea quod supra cætera omnia magis terrificũ fuit, eo die quo ingressurus vrbem Alexãder nuntiatus est, & multitudo fratrum plurima extra portas in occursum eius egressa est, vox cœlitus manifestissime omnibus audientibus facta est, dicens: Suscipite episcopum qui vobis à deo destinatus est. Cumque ex his omnibus euidenter apud cunctos fuisset dei dispensatio declarata, episcopi vrbium vicinarum compertis omnibus qui bus de eo res geri dei iudicio docebatur, residere inibi eum necessario compulerunt. Ipse ergo Alexander in epistolis suis ad Antinoitas scriptis, quæ vsque ad præsens seruantur apud nos, meminit Narcissi tanquam socii &

An. do. 215. Alexander adiutor Narcissi

Vox cœlestis

Alexãdri epistolę ad Antinoitas

consortis in episcopatu, his ipsis verbis de eo scribens: Salutat vos Narcissus, qui ante me episcopatum huius ecclesię regere cœpit, quique mecum positus, orationibus vestris centum iam & sedecim annos vitæ suæ gerit, qui & ipse vos mecum pariter deprecatur esse concordes. Et de his quidem talia. Apud Antiochiam vero defuncto Serapione episcopo, Asclepiades loci illius suscepit sedem, qui & ipse vnus ex preclaro confessorum numero fuit. Meminit etiam huius ordinationis supradictus Alexander, Antiochenis scribens hoc modo. A

Asclepiades An. do. 213.

ALEXANDER SERVVS ET VINCTVS IESV CHRISTI, beatæ ecclesię quę est apud Antiochiam, in domino Salutem.

RELEVAVIT dominus vincula mea, & carceris huius mei dilatauit angustias, ex eo quod comperi sanctæ ecclesiæ vestrę Asclepiadem, virum dignissimũ sacerdotium suscepisse. Hanc autem epistolam indicat se per Clementem Antiochenæ ecclesiæ presbyterum transmisisse, scribens in fine epistolæ hoc modo: Hęc autem vobis domini fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, virum in omnibus virtutibus probatissimum, quem nostis etiam vos, & eo amplius cognoscetis. Cuius præsentia apud nos per dei prouidentiam procurata, & confirmauit & auxit ecclesiam dei. B

De Serapione & libris eius. Cap. 10.

Serapionis Antiocheni episcopi opa

IGitur Serapionis episcopi eruditi viri, puto quidem etiam alia opuscula apud alios haberi. Ad nos autem illa tantummodo venerunt, quę ad Dominũ quendam scribit, qui in tempore persecutionis à fide CHRISTI recedens ad superstitionem Iudaicam declinauit. Et ea quæ ad Pontium & Caricum ecclesiasticos viros scribit. Et aliæ nihilominus eius sunt ad alios epistolæ. Sed & ille liber venit ad nos, quem scribit de euangelio Petri, vbi arguit quędam falsa in eo conscripta, emendare cupiens fratres, qui erant apud Rhosum, qui per occasionem scripturę ipsius in hęresim declinabant. Dignum tamen mihi videtur, pauca quędam de eius libello inserere, ex quibus innotescat, quę fuerit eius de ipsa scriptura sententia. Scribit ergo in quodam loco ita: Nos enim fratres, & Petrum & alios Apostolos recipimus sicut & Christum. Quæ autem sub eorum nomine falsa ab aliis conscripta sunt, velut gnari eorum sensus ac sententiæ declinamus, scientes quod talia nobis non sunt tradita. Ego enim cum essem apud vos, putabam omnes rectę fidei esse inter vos, & non decurso libello qui mihi offerebatur, in quo nomine Petri conscriptũ euangelium ferebatur, dixi: Si hoc est solum, quod inter vos inimicitiam simultatemq; videtur inferre, legatur codex. Nunc autem comperto, quod hi qui codicem illum legi debere

Rhosos Ciliciæ

A re asserunt, prospectu cuiusdam occultæ hæreseos hoc fieri poposcerunt, sicut mihi dictum est, festinabo iterum venire ad vos. Nos enim nouimus fratres cuius hæreseos fuerit Martianus, qui etiam sibiipsi cōtrarius extitit. non intelligens quæ loqueretur: quę etiam vos discetis ex his quæ scripta sunt vobis, inuestigata per nos ab illis, qui hoc ipsum Euangelium secundum illius traditionem didicerant, & successores extiterunt sententię eius quos nos δοκητὰς vocamus: quia ī hac ipsa doctrina, illorum sunt quàm plu plurimi sensus & ab ipsis mutuati. Nam certum est quod plurima secūdū recti rationem sentiunt de Saluatore: alia vero aliter, quæ & subiecimus. Δοκηταὶ id est, opinatores.

Hęc Serapion scribit.

De libris Clementis. Cap. 11.

Clementis vero libri habentur plurimi, apud nos tamen hi sunt qui inueniri potuerunt. Libri Clemētis Alexādrini

στρωματέων libri octo, quos hoc mō prętitulauit, TITI FLAVII CL'EMENTIS DE VERA PHILOSOPHIA COMMENTARII SCIENTIAE στρωματῶν

στρωματέας autem nos possumus intelligere, tanquam opus varie contextum. Sunt & alii eiusdem

ὑποτυπώσεων libri octo, quos nos possumus Informationum vel Dispositionum nominare. In quibus nominatim Pantęni meminit, tāquam proprii magistri, & expositiones ipsius plurimas scribit & traditiones eius operi suo inserit. Est etiam liber eius Pantęnus Stoicus præceptor Clementis

B

Ad gentiles exhortatorius. Et alius liber qui dicitur

Pędagogus. Et alius qui superscribitur

Quis est qui possit saluus fieri diues. Est & alius libellus

De Pascha. Et

Disputatio de ieiunio. Et

De obtrectatione. Et alius

Exhortatorius ad patientiam. Et alius

Ad Neophytos. Sed & ille qui superscribitur

(Canon) Ecclesiasticus, Item alius

De his qui Iudaicum sensum in scripturis sequuntur, quem ad Alexādrū supradictum scribit.

In στρωματέων nō solū ea quę ex diuinis scripturis sumpserat sternit, sed & ea quæ apud Græcos autores habentur. Vtile nanque ei visum est, in illo opere comparare ac conferre sibi inuicem dogmata, vel ea quæ diuinitus sancita sunt, vel quę à sapientibus Gręcorum inuenta, vel etiam quæ cæteris barbaris visa sunt. Arguit etiam hęreticorum errores, historiam quoque inibi plurimam texit, & ex omnibus materiam nobis eruditionis perfecte composuit. Vnde merito libros suos στρωματέας appellauit, id est, la- Opus στρωματέων qualenam sit

m 4 ciniosa

ciniosa quadam & varia diuersitate contextos. Vtitur sanè exemplis e- A
tiã ex his libris,qui à nonnullis minime recipiendi videntur,id est, ex Sa
pientia quæ dicitur Solomonis, & ex Sapientia Sirac,quæ appellatur Ec-
clesiasticus apud Latinos.Sed & de Barnabæ & Clementis epistola ponit
exempla.Vtitur etiam de epistola Iudæ.Meminit pręterea & scriptorum
antiquorũ Tatiani cuiusdam & Cassiani, velut qui Chronica scripserint:
Philonis quoque & Aristoboli & Iosephi ac Demetrii & Eupoleni Iudęo
rum scriptorum: conferens etiam antiquissimis Græcorum Mosea no-
strum, Iudæorum genus antiquius esse comprobat:multaq; alia instru-
menta optimarum institutionum in illo opere contexuit. Et inter cætera
hoc in primo libello indicat,quod ipse non longe post Apostolos fuerit
Clemens non longe post Apostolos fuit — promittitque commentarios se in Genesim scripturum. In libello autem
quem scripsit de Pascha,confitetur extorqueri sibi à fratribus,vt ea quæ à
presbyteris,id est,à successoribus apostolorum voce sibi sola tradita sunt,
describeret in libris, ac posteris traderet. Meminit inibi Melitonis & Ire-
næi cęterorumq;,quorum etiam quasdam narrationes inseruit. In libris
Opus ὑποτυπώσεων — vero ὑποτυπώσεων,id est, Informationũ,vt breuiter dicã,vniuersã pariter scri
pturam diuinam compẽdiosis dissertionibus explanauit. In quibus ne ea
quidem quæ apocrypha à quibusdam habentur præteriit, vt est Petri re-
Clementis iudicium de epistola ad Heb. — uelatio.De epistola vero ad Hebręos ita disserit,quod manifeste Pauli sit
Apostoli,scripta sit autem Hebræo sermone tanquam Hebræis:à Luca B
vero, qui erat Pauli discipulus, interpretata in Gręcum: vnde & stilus
eius magis similis videatur libello illi, quem Lucas de Apostolorum
Actibus scripsit. Quod autem superscriptionem solitam inibi non ha-
bet,id est,Paulus apostolus,hoc esse rationis ostendit, quia præiudicatũ
Hebræis erat de Pauli nomine,ne eius dicta susciperent:& idcirco pruden
ter declinasse, ne statim in principio Pauli nomine inspecto, lectio eius
repudiaretur.Post pauca vero addit etiam hęc:Et sicut,inquit, beatus pre-
Christus Apostolus dei patris — sbyter dicebat, quia dominus,Apostolus omnipotentis dicitur missus ad
Hebręos. Pro humilitate ergo Paulus, qui ad gentes fuerat destinatus,
non scripsit semetipsum Hebręorum Apostolum, vel propter honorem
domini,qui se missum dixerat ad oues Israel, vel quia gentium videbatur
Apostolus.Exponit prӕterea idem Clemẽs in ipsis libellis de ordine euan
Euangeliorũ ordo. — geliorum,traditionem sibi à senioribus presbyteris traditam, & dicit prio
ra esse posita illa Euangelia,quę de generationibus continent,id est,Mat-
thęi & Marci.Causam vero fuisse Euangelii secundum Marcũ huiusmo-
Al. idipsum — di:Cum Petrus Romæ publice prædicasset verbum dei,& + in spiritu ex-
posuisset Euangelium,auditores rogasse Marcum, qui olim iam sectator
ipsius fuisset,conscribere ea quæ sciebat ab apostolo prædicata.Cumq; id
factum Petrus postmodum cognouisset,licet fieri ipsum nõ iusserit, tamẽ
factum

A factum non prohibuit. Ioannẽ vero postmodum dicit, cum vidisset quod ea magis quę secũdũ carnem sunt, in euangeliis haberentur, deprecatum à discipulis, scripsisse etiam quę ad spiritum pertinent. Vnde repletus spiritu, euangelium spiritale conscripserit. Hęc Clemẽs. Alexander vero, de quo superius memorauimus, Clementis simul & Pantęni ad Origenẽ scribens meminit, velut qui sibi etiam in corpore noti fuerint. Scribit autem hoc modo: Hoc enim & voluntatis Dei fuit, sicut ipse nosti, vt amicitiæ quę mihi à patribus fuerunt, inuiolatæ durarent, immo vero & ardentius ac robustius augerentur. Patres autem nouimus beatos illos qui nos præcesserunt, ad quos paulò post etiam nos abibimus, Pantænum dico dominum meum vere beatum, & sanctum dominum meum Clementem, qui me in multis instruxerunt: sed & si qui alii tales sunt, per quos etiam te cognoui virum per cũcta egregium, & dominum mihi & fratrem. Hæc quidem ita se habent. Adamantius autem (erat & hoc nomen Origeni) cum per illud tempus Zephyrinus Romanę ecclesiæ pręsideret, Romam venit, sicut ipse in quodã loco scripsit, dicens: Voti sibi fuisse, vt antiquissimam Romanorum videret ecclesiam. Vbi non multo tẽpore peracto, ad iniunctũ docendi officium, Alexandriam redire festinat. Ibiq; cum omni sollicitudine & studio religioso susceptũ opus explebat, Demetrio tũc episcopo non solum hortante se & confouente, verũetiam pręse ferente quatenus fratribus diuinę eruditionis non deesset instructio. Adamantius Romã venit

B

De Heracla. Cap. 12.

INterea cum videret Origenes non se sufficere ad omnia, id est, vel in profundioribus & diuinioribus pertractandis, vel in sanctę scripturæ explanationibus differendis, vel etiam in eorum qui quotidie fidei addebantur instructionibus vel institutionibus adimplendis: ex quibus omnibus ne respirare quidem ei vnius saltem horę liberum tempus dabatur, dum semper ex aliis in alia vocaretur, ita vt à prima luce vsq; ad profundam vesperam nunquam cessaret auditorium suum, aliis accedentibus, aliis vero nõ discedentibus, dum verbi dei dulcedine conligati sunt: vtilius esse ratus est segregare incipiẽtium turbas, & vni ex discipulis suis plene iàm & optime instructo viro, atq; in omnibus virtutibus, sibi probato, Heraclę tradere, participemq; eum officii sui ac laboris assumere. Erat enim & in sermone disertissimus, & in omnibus philosophicis eruditionibus apprime institutus. Huic ergo tradendi prima elementa incipientibus delegat officiũ, sibi vero perfectorum instructiones reseruat. Heraclas hypodidascalus Origenis

Quantum studii fuerit Origeni erga scripturas diuinas. Cap. 13.

INter cętera quoq; eruditionum suarum studia, ne illud quidem omisit Origenes perscrutari & addiscere etiã Hebręæ linguę virtutem, vt agnosceret vel ea quę à Iudęis Hebraicis literis leguntur qualia sint, vel cętero- Orig. didicit Hebraice. Aeditiones veteris testamẽti diuersæ

-rum

rum interpretum qui præter Septuaginta interpretati fuerant, quāta esset æditionum diuersitas: ita vt pręter istas quæ in vsu sunt Aquilæ, vel Symmachi, vel Theodotionis, inueniret etiam alias in abscondītis ac secretis latentes: in quibus ne nomina quidem interpretum reperit scripta. Hoc autem solum dicit de eis, quod aliā quidem in Actiaco littore apud Nicopolim, aliam in Hiericho, atq; in aliis alias repererit locis: vnde & illos famosissimos codices primus ipse composuit, in quibus per singulas colūnulas è regione separatim opus interpretis vniuscuiusq; descripsit: ita vt primo omnium ipsa Hebræa verba Hebraicis literis poneret, secūdo in loco per ordinem Grecis literis è regione Hebræa verba describeret, tertiam Aquilę æditionem subiungeret, quartā Symmachi, quintā Septuaginta interpretum, quæ nostra est, sextā Theodotionis collocaret. Et propter huiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominauit ἑξαπλᾶ, id est, sexiplici ordine conscripta. In psalterio aūt, & aliis nonnullis interserit aliqua etiā de cæteris istis æditionibus, quas quoniam sine nomine autorū repererat, sextam & septimam æditionem nominauit.

Exemplaria veteris testamenti colum-natim varias æditiones cō-plectentia

De Symmacho interprete. Cap. 14.

Sciendum tamen est, quod ex istis ipsis interpretibus Symmachus Ebioneus fuerit, quæ est hæresis asserens CHRISTVM de Ioseph & Maria natū hominem purū fuisse, & legem ritu Iudaico esse seruādā, sicut iam superius memorauimus. Sed & commentarios quosdam Symmachus ipse conscripsit, in quibus conatur de euangelio secundum Matthæum autoritatem suæ hęreseos confirmare. Hęc ipse Origenes cum interpretatione ipsius Symmachi scribit se apud Iulianā quandam reperisse, quæ se diceret hos libros ab ipso Symmacho suscepisse. B

Symmachus interpres, Hebionita fuit. Commētarii Symmachi.

De Ambrosio & studio Origenis. Cap. 15.

IN his & Ambrosius quidam, vir & genere & literis satis clarus, cum Valentini dogmatis sectator existeret, secundum veritatem catholicæ fidei ab Origene conuictus, & tanquā veri luminis splendore radiatus, relictis errorum tenebris, ad ecclesiæ se catholicę lucem splendoremq; cōuertit. Sed & alii plures eruditi viri, & in scientia literarū admodū nobiles, cum de Origene gloriosissima per omnē locum celebraretur opinio, certatim confluebant ad eū, vel ob certamina commouenda, vel quibus rectior inerat mentis sententia ad audiendā tenendāq; veritatem. Innumeri etiam ab hęreticis venientes conuicti per eum & pœnitentes, ab errore cessābāt Philosophorum quoq; opinatissimi quiq;, & qui in summo nomine habebātur, tam in nostris eum, quàm in suis, magistrum incomparabilem fatebantur. Erat nāq; ei mos iste, vt si quos nostrorum adolescentulorū ingeniosos videret, & lectioni satis deditos, traderet eis etiam ea, quibus Philosophi velut primis elemētis discentes imbuere solēt, id est, vel Geometriæ partes,

Ambrosius Valentinianæ factionis resipiscit, ab Origene monitus

Concurritur ad Origenem

Origenes docebat mathematicas disciplinas

A partes, vel Arithmeticę disciplinæ, & si qua alia ad instructionē pertinent disputandi. Si quando igitur necessitas poposcisset, vt aliqua de libris Philosophicis explanaret, etiā ab ipsis eruditissimis in illa disciplina viris, cum tanta admiratione audiebatur, vt summus apud illos, & quasi vnus ex veteribus & primis illis autoribus philosophus haberetur. Multos etiā idiotas & imperitos ad docendū cohortabatur, dicens non parū ad intelligentiā scripturarū emolumēti eis cōferri, si aut in liberalibus literis, aut etiam in philosophicis exercerentur. Dicebat enim hanc nostrā veram esse philosophiam, cuius partes illa Græcorum, quæ vera nō est philosophia, pręcepisset. Non ergo aiebat idcirco debere partes suas omittere veritatem, quia eas sibi pręueniens falsitas vindicasset. Denique existunt testes studiorum eius plurimi etiam apud Philosophos, quorum nonnulli libros suos ad ipsum scribebant, alii autem iudicio eius comprobandos deferebant. Denique etiam ille qui apud Siciliam aduersum nos libros conscripsit Porphyrius, quibus diuina volumina criminatur, cum ad explanatores eorū venisset, nec inueniret aliquid in Commētariis Origenis, cui culpam posset asscribere, ad cōuitia & maledicta se cōuertit, & maculas ei infigit, omni apud nos laude dignissimas, in quibusdam quidem vera dicendo, in quibusdam autem more suo falsa fingendo. Et nunc quidem eum tanquam Philosophum miratur. nunc vero tanquam Christianum

Attende

An.do.242. Porphyrius calumniator Christianorū

B notat. Audi deniq; quibus de eo verbis prosequitur. Adhærent, inquit de Christianis loquens, ineptiis Iudaicarum scripturarum, in quibus cum absolutio vel explanatio nulla sit, ad quasdā se narratiōes incōgruas inconuenientesque conuertunt, quæ non tam explanationes sint in his quę obscura sunt, quā laudem plausumq; differentibus cōferant. Nam ea quæ Moyses agresti & simplici sermone cōscripsit, diuinitus sancita, & figuris atque ęnigmatibus obtecta cōfirmāt, atq; ingētibus repleta mysteriis, inflati mēte ac tumidi, obturbato in semetipsis rationis humanæ iudicio sacramenta parāt, in quibus imperitus & agrestis scriptor explicare se nō valet, Et post aliquanta iterum dicit: Huius autē absurdæ expositionis initium processit à viro, quem etiā ego adhuc cum essem valde paruulus, vidi arcem totius eruditionis tenentem, sicut etiā ex his quæ posteritatis memoriæ tradidit voluminibus, cōprobatur: Origenes hic est, cuius ingens gloria inter eorū magistros habetur. Hic nanq; auditor Ammonii fuit, qui summā laudem inter philosophos pręcessores nostros tenuit. Sed Origenes quantum quidem ad eruditionem pertinet literarum, totū penè in semetipsum transfudit magistrum. Quantū vero ad vitæ rectę lineam & sanum propositum spectat, doctori contrariū iter abiit. Ammonius quippe cum Christianus fuisset à paruulo, & ex Christianis parentibus genitus, postquam ad ætatem sapiendi ventum est, & philosophiæ ianuam contigit, cōtinuo ad legitimum

Origenes auditor Ammonii Philosophi

Ammonius

timum vitæ se contulit cursum. Origenes è contrario cũ esset paganus & gentilibus, id est, Grȩcorũ studiis eruditus, ad ritum religionis barbarum declinauit: quò se cõferens, omne illud prȩclarum ingeniũ Philosophicis literis expolitum viciauit atq; corrupit, dum vitã quidem tanquam Christianus & impius agit, doctrinæ vero & eruditionis Grȩcorum prȩfulgidũ lumẽ ineptis & fabulosis narrationibus occupauit. Assecutus quippe fuerat omnia Platonis secreta. Institutus fuerat in libris Numenii, & Chronii & Apollophanis, & Longini, sed & Moderati atq; Nicomachi. In Pythagoricis vero summorũ virorum non eum latuere cõmentarii. Attigit etiã Chȩremonis Stoici, & Cornuti volumina. Ex quibus omnia secreta quæcunq; & mystica apud Grȩcos habẽtur assumens ritui barbaro & superstitionibus Iudaicis coaptauit, ac Philosophorũ gloriã ad dogmata externa & peregrina cõuertit. Hæc Porphyrius in tertio aduersum Christianos libro scribit, in vno vera, in altero falsa commemorans. Nam de studiis & ingenii potẽtia supradicti viri, haud procul quàm se habet veritas, retulit. Quod vero de superstitione Gẽtili ad Christianorum cultũ cõmemorat eum esse trãslatum, & Ammoniũ à Christianis ad errores paganorum delapsum, manifestissime refellitur. Origeni quippe fides & disciplina Christi ab auis atque atauis seruabatur. Nam de patre martyre paulo ante retulimus. Ammonius vero fidem CHRISTI quod etiam inter studia integram illibatamq; seruauerit, quoadusque vltimum vitæ spiritum exhalaret, testes sunt libri eius, qui etiam nunc habentur luculẽtissime de nostra religione conscripti, & prȩcipue volumen illud quod de Moysi atque Iesu consonãtia scripsit. Sed & multa alia præclara eius opuscula, quæ ab studiosis quibusq; permagnifica habentur. Hæc autẽ diximus etiã inimicorum testimoniis probare cupientes, quàm mira & apud ipsos habita sit Origenis eruditio vel doctrina. Ipse vero de se respondens quibusdam qui ei pro huiuscemodi studiis obtrectabant, ita scribit: Cum vero ad verbi Dei me studia conuertissem, & fama de nobis celebrior haberetur, atq; ob id nõnulli philosophorum, vel ad percontandum, vel ad obsistendũ adire nos & congredi conuenirent, hæreticorum quoque quàm plurimi ad impugnãdos nos excitarẽtur, visum mihi est, vel philosophorũ vel hæreticorum dogmata diligentius perscrutari, ne ad cõuincendos eos, si ignorarem quȩ apud ipsos sunt, imparatior inuenirer. Hoc autem fecimus, exemplum sequẽtes prioris nostri apostolici viri Pantȩni, qui in Græcorum studiis, & philosophiæ eruditionibus quàm maxime effloruit: sed & Heraclȩ, qui nunc apud Alexandriam cathedram presbytȩrii adornat, quem ego apud magistrum philosophorum reperi, illis studiis aliquot iam annis operam dantem, priusquam ego omnino vel inciperem. In tantum autẽ nihil

Origenis maiores

Origenes cur philosophiæ & gentilibus literis operam dederit

Pantænus Heraclas.

A nihil ex ſupradicto viro obtrectationis exortum eſt,vt etiam communem habitum quem prius geſſerat deponens,philoſophica aſſumeret indumẽ ta,quibus vſque ad præſens vti non deſtitit. Libros quoque philoſophorum legere,& in his exerceri pro viribus nunquam ceſſat.Hæc ipſe pro ſe querulis quibuſdam reſpondens ſcribit. Per idem vero tempus cum apud Alexandriam in verbi Dei ſtudiis exerceretur, adeſt vir quidam militaris, epiſtolas ei,& Demetrio epiſcopo, ſed & præfecto tunc Aegypti, à duce Arabię deferens,cum omni velocitate & inſtantia Origenem illò vſque orante emitti,vt ſibi de fide Chriſti,quam per eum clariſſime prędicari frequens nuntiabat fama,diſſereret.A quibus exhortatus,abiit,edocuit, crediderunt, rediit.Poſt aliquantũ vero tempus apud Alexandriam bello ciuili exorto,alius aliò, ipſe ad Paleſtinæ partes ſeceſſit, & apud Cæſaream morabatur:vbi & diſputandi in eccleſia,atque explanandi diuinas ſcripturas ei ab epiſcopis iniungebatur officiũ,& quidem necdum presbyteri ſibi ordinatiõe collata,ſicut relatũ inuenimus in epiſtola Alexandri reſcribentis Demetrio,poſt multum tempus hæc ipſa culpanti. Scribit autem hoc modo:Quod autem addidiſti in literis tuis, quia nunquam auditum, aut aliquando factum ſit,vt pręſentibus epiſcopis Laici diſputent: Neſcio quam ob cauſam tam apertum mendacium aſſerere volueris:cum conſuetudo hæc ſit,vt ſicubi inueniantur qui poſſint fratres inſtruere in eccleſia,

Origenes proficiſcitur in Arabiam An.do.233

Epiſtola Alexandri Hieroſol.ad Demetrium Alexandrinum

An laicis diſputandũ præſentibus epiſcopis

B & conſolari populum,ad tractandum ſemper à ſanctis epiſcopis inuitentur,ſicut Euelpius à fratre noſtro Neone apud Larandos, & Paulinus à Celſo apud Iconium,& apud Synnadam Theodorus ab Attico.Non aũt dubium eſt,quod & alii plurimi ĩ aliis locis,ſi qui ſint,qui poſſint opus dei in verbo & doctrina competenter explere,ad hoc ipſum à ſanctis epiſcopis inuitentur.Sed hęc poſtmodum geſta ſunt. Tunc vero rurſum Demetrius literas miſit ad eum per electos viros diaconos eccleſię Alexandriam redire,& conſueto operi inſiſtere omni cum affectione depoſcens.

Origenes Alexandriam reuocatur

De epiſcopis qui tempore Origenis fuerunt. Ca .16.

FLorebãt autẽ per idem tẽpus plurimi diſertiſſimi in eccleſiis viri, quorum epiſtolas quas ad ſe inuicem dabant,reperimus in Hieroſolymorum bibliotheca,ad nos vſque ſeruatas,quam conſtruxerat vir eruditiſſimus(de quo ſuperius memorauimus)Alexander loci ipſius epiſcopus.Vnde & nos(vt fateamur quod verum eſt)totius huius operis noſtri & hiſtoriæ cõſcribendę materiam ſumpſimus.Erat autẽ inter cæteros & Beryllus ſcriptorum præcipuus,qui & ipſe diuerſa opuſcula dereliquit. Epiſcopus hic fuit apud Boſtrã Arabiæ vrbẽ maximã.Erat nihilominus & Hippolytus,qui & ipſe aliquãta ſcripta dereliquit epiſcopus. Venit ad nos etiam Gai cuiuſdam diſertiſſimi viri diſputatio aduerſum Proculum Cataphrygam,habita in vrbe Roma pręſente epiſcopo Zephyrino.Qui cum argue

Bibliotheca Hieroſolymis ab Alexãdro extructa

Hippolytus

Gaius aduerſus Proculum

ret Cataphrygam, quod nouas sibi quasdam scripturas præsumeret, ipse A
Epistola ad Hebræos inter cætera, Pauli Apostoli tredecim esse epistolas asserit, eá quæ ad Hebræos scripta est non commemorans, quę etiam nunc apud Latinos putatur non esse Pauli Apostoli. Verum Antonino septem annis & sex mēsibus imperio consummato, Macrinus succedit: Qui cum post annum fuisset defunctus, alius Antoninus regni Romani suscepit principatum. Cuius primo imperii anno episcopus vrbis Romę, Zephyrinus diē obiit, decem & octo annis sacerdotali functus officio. Post hunc Callistus sacerdotium suscepit: quo quinque annis administrato, post suum finem sedem dereliquit Vrbano. Post Antoninum vero, Romanum imperiū quod ipse solis quatuor annis tenuerat, Alexander suscepit. Tūc etiā Asclepiade apud Antiochiam defuncto, Philetus in episcopatum succedit. Alexandri vero Imperatoris mater Māmæa nōie, de raris religiosa fœmina, cum de Origene fama magnifica vbiq; & celeberrima haberetur, ita vt ne principum quidē lateret aures, cōperta opinione viri, summo nisu gestire cœpit, quatenus sibi eius præsentia fieret, vt in literis, in sermone, in fide, in prudētia omniq; doctrina, quā cūctis in admiratiōe esse cernebat, per semetipsam sumeret documēta. Igitur Antiochiam, vbi per idem tempus degebat, missis militaribus viris, cum omni honore & supplicatione ad se tāquam vere diuini verbi interpretem famulumq; dei orat venire. Quò cum venisset, & quantum oportebat operis explesset ac temporis, omnibus rite peractis, B quæ ad verbum dei & gloriam domini spectant, stabilesq; ac firmos in fide quos instruxerat derelinquens, præsentia quàm fama longe clarior factus ad proprias scholas Alexandriam rediit.

(Margin: Antoninus Cęsar. An.do.219. An.do.220. Callistus & Vrbanus Ro. pontifices. An.do 220. An.do.225. An.do. 224. An.do.224. Māmæa Alexandri Imp. mater Origenē ad se vocat.)

De Hippolyti libris. Cap. 17.

(Margin: Libri Hippolyti episcopi.)

IN illis diebus Hippolytus (de quo paulo ante memorauimus) inter cætera scripta sua libellum de Pascha scriptum ædidit. In quo cum descriptionem quandam temporum faceret de sedecim ānorum circulo, qui in paschæ ratione obseruari solet, nescio quā supputationem secutus, vniuersa tempora intra primū Alexandri Imperatoris annum concludit. Sed & alii libelli eius peruenerūt ad nos, id est, in Hexaemerō, & in ea quæ post Hexaemerō scripta sunt, & cōtra Marcionem, & in Cantica canticorum, & in partem quādam Ezechielis prophetę, & contra omnes hæreses. Sed & alia apud alios opuscula eius inueniri certum est. Ex illo tempore etiā Origenes conscribendi commētarios in scripturas sanctas initium sumit, compellēte se Ambrosio, & multa vi precum obsecrationumq; cogente. Quiq; Ambrosius tantū studii adhibuit, vt omnia quæ in hoc opus essent necessaria affatim atq; affluēter præberet. Notarios septem adhibuit, qui ei incessabiliter astarent, quiq; sibiinuicem illo penè indesinenter dictāte succe-

(Margin: Origenes incipit scribere, suppeditāte victū & notarios Ambrosio.)

A succederēt. Scriptores quoque aliós tantos. Sed & puellas apprime eruditas in scribēdo totidem numero in hoc ipsum vacare fecit. Omnibus quoque extrinsecus necessariis abundantissime ministratis, quotidianū de illo opus verbo dei violētus & religiosus cōpulsor exigebat. Sed & ipse ex se ingens studiū in eruditione verbi dei adhibebat. Vnde maxime dignus videbatur, cui istud impenderetur officii, & cui quicquid arcanū & abscōditum in sacris literis tectum est, panderetur. ἐργοδιώκτης

Quomodo Origenes presbyter factus sit. Ca. 18.

INterea Vrbanus episcopus in vrbe Roma octo annis administrato sacerdotio, Pontiano sedem reliquit. Post Philetum aūt apud Antiochiam Zebenus ecclesiam suscepit. Quo in tempore Origenes rogatus est ab ecclesiis quæ sunt apud Achaiam, vt illo vsq; pro cōuincendis hęreticis, qui inibi liberius cōualuerant, perueniret. Quò cū pergeret, & iter necessario ageret per Palæstinam, pręsbyter apud Cæsaream ab illius prouinciç episcopis ordinatur. Pro hoc autem quæ aduersum eum inhumanus liuor accéderit, & rursum pro defensiōe eius quæ gesserint hi qui ecclesiis pręsidebant, quantaq; alia pro eo quod in prædicatione verbi dei satis clare effloruerat mota sint, propriā quidem singula queq; historiam requirunt. Tamen & nos in secūdo libro τῆς ἀπολογίας, ex parte quadam perstrinximus, vnde facilius agnoscere potest qui scire desiderat. Interea iugi & cōtinuato labore in explanatiōe diuinorū voluminū persistebat, siue Alexandrię, B siue apud Cæsaream positus, sicut ex ipsis eius commentariis indicatur.

An. do. 233 Pontianus Romæ An. do. 234 Zebenus Antiochiæ

Origenes apud Cæsareā præsbyter ordinatus

Exponēs sane psalmum primum, designat etiam ipse qui sit canon veteris testamenti, hoc modo scribens: Non est ignorandum, inquit, viginti & duos esse libros in Canone veteris testamenti, sicut Hebręi tradunt, secūdum numerum scilicet elemētorum quæ apud ipsos habentur. Et paulo post addit: Hi sunt autem viginti & duo libri: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Regnorū primus & secūdus, vnus liber ēst apud illos, quem nomināt Samuhel. Item tertius & quartus vnus est apud ipsos, quem appellant Regnum Dauid: & Paralipomenon primus & secundus in vno habentur, quem dicunt sermones dierū. Esdras primus & secundus in vno est. Item liber Psalmorum, Salomonis prouerbia, & alius, Ecclesiastes, & tertius eiusdem Cantica cāticorum. Sed & duodecim prophetarum liber vnus est, Esaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Hester. In his cōcludūt canonē voluminum diuinorum. Machabęorum vero libros extrinsecus habent. De noui autem testamenti canone, in libro primo commentariorum secundum Matthęum hoc modo scribit: Ex traditiōe, inquit, didici de quatuor euāgeliis, quia hęc sola absq; vlla contradictiōe suscipi debent in omnibus, quę sub cœlo sunt, ecclesiis dei. Ita etenim tradiderunt patres, quia primo omniū scriptum sit euange

Canon veteris testamenti

Canon noui testamenti

lium à Matthæo, qui aliquando fuerat publicanus, Hebraicis literis, & traditum his qui ex circũcisione crediderãt. Secundum vero scriptum esse à Marco, iuxta ea quę sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua cõmemorat, dicens: Salutat vos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus Apostolus collaudat, tanquam his qui ex gẽtibus crediderant scriptum. Super omnia vero euãgeliũ esse Ioannis. De apostolicis quoque literis ita dicit: Is vero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non literę, sed spiritus, Paulum dico, qui repleuit euangeliũ ab Hierusalẽ in circuitu vsque ad Illyricũ, nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissimas scribit. Quamuis & nonnulli de eo quę ad Hebręos scripta est dubitauerint, pro eo quod non videatur in ea seruari eius illa sententia, quam de se ipse pronunciat, dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper õnes antiqui maiores nostri ita eam vt Pauli epistolam susceperunt. Si vero requiras à me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus viderit. Opinio tamen quæ ad nos vsque peruenit, huiusmodi est. A quibusdã dicebatur, quod Clemens Apostolorum discipulus, & episcopus vrbis Romæ, Græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit: Alii, quod Lucas, qui Euangelium scripserit, & Actus Apostolorum. Petrus vero super quem CHRISTI fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, è quibus à nonnullis & de secunda dubitatur. Ioannes quoque, qui supra pectus domini recubuit, post euãgelium scripsit & Apocalypsim, in qua tamen reticere iussus est, quid septem tonitruorum voces locutæ sint. Sripsit autẽ & tres epistolas, è quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. De his quidem talia.

A (right margin, at line 1); B (right margin, at "super quem CHRISTI")

Quomodo Heraclas apud Alexandriam susceperit sacerdotiũ. Cap. 19

An. do. 233 INterea decimus erat annus supradicti principis Romanorum, in quo Origenes ex Alexandria profugus, Cæsaream venerat. Heraclæ vni ex discipulis probatissimo (de quo superius dixi) κατηχήσεως auditorium derelinquens. An. I Non multo autem post Demetrius episcopus defunctus est, quadraginta & tribus annis episcopatu illius ecclesiæ ministrato, cui succe- An. do. 234 dit supradictus Heraclas. Per idẽ tẽpus erat in episcopis magnificus Firmilianus Cappadocũ gẽtis vrbis Cæsareæ. Hic tantum venerationis erga Origenem scientię & doctrinę gratia habebat, vt indesinẽter cõstringeret eũ secũ morari. Sed & ipse derelicta ecclesia ad ipsum properabat, & vtebatur religiosa quadam vicissitudine, dum ipsum modo ad instructionẽ suæ ecclesię illo euocaret, nunc ipse sui profectus gratia ad ipsum pergeret, Alexander & docenti ei diebus ac noctibus assideret. Sed & Alexander, quem Hiero

solymorum

ſolymorũ eccleſię præeſſe ſupra edocuimus,& Theoctiſtus, qui apud Cæ Theoctiſtus
ſaream gubernabat eccleſiam,omne pene vitæ ſuę tempus ad audiendum
eum mancipabant,atq; ipſi ſoli in diuinis ſcriptis & eccleſiaſtica doctrina
ſummam magiſterii concedebant.

De perſecutione Maximini. Cap.20.

ALexandro vero Imperatori poſt tredecim annos principatus ſui defun An.do. 237
cto,Maximinus Cæſar ſuccedit. Qui dum odio fertur aduerſum de- Maximinus Cæſar
ceſſoris ſui Alexandri domum,perſecutiones commouit eccleſiis,ita tamé
vt eos tantummodo qui populis pręerãt & doctrinę,punire iuberet, velut
qui cauſam cęteris huiuſmodi perſuaſionis pręberẽt. Tũc Origenes librũ
de martyrio ad Ambroſiũ ſcribit,Qui cũ ad plurimos perueniſſet, tãquã
neruis quibuſdã validiſſimis ſtabiliti,ſpõte ſe ad cõfeſſioné CHRISTI
nominis offerebãt.Ex quo & maximus numerus extitit confeſſorum, tri-
bus annis à Maximino perſecutiõe commota,in quibus finem & perſecu-
tionis fecit,& vitæ.Poſt qué Gordianus imperium ſuſcepit. Põtiano vero An.do. 240
ſex annis epiſcopatu vrbis Romę functo,ſuccedit Antherus, qui cum mé Gordianus Cęſar
ſem vnum non amplius miniſtraſſet,Fabiano ſacerdotium dereliquit. An.do.239 Antherus

De ordinatione Fabiani epiſc. & mirabilibus quę in ea geſta ſunt.Ca.21 Pont.Ro.

TRadunt autem Fabianum,Anthero defuncto,cum de agro reuertere-
tur vnà cũ amicis ſuis,& vniuerſus eccleſiæ populus pro epiſcopo de- Fabianus in Ro.Pont. eligitur indicio columbæ
ligendo in vnũ çoiſſet, atque alius de alio(vt fieri ſolet in talibus) concla-
maret, nec tamen vulgi ſententia certi aliquid obtineret,adſtitiſſe etiam
ipſum inter cęteros,ſcire cupientem,qui rei exitus foret. Et ſubito per dei
prouidentiam columbam cœlitus lapſam,figuram ferentem illius,quę in
ſancti ſpiritus imagine ſuper IESVM deſcẽderat apud Iordanem, ſupra
caput adſtitiſſe Fabiani.Ad quod ſpectaculum ora cunctorum,oculoſque An.do. 239
conuerſos,& omnes velut vno ſpiritu commotos,hunc eſſe epiſcopatu di
gnum,per dei iudicium decreuiſſe:eumq; continuo çathedræ impoſitum,
& legitimo ſacerdotio confirmatum. Quod alii ſuper huius,alii ſuper Ze An.do 240
phyrini nomine geſtum tradunt.Tunc etiam apud Antiochiam epiſcopo
Zebenno defuncto,Babylas eccleſiæ ſuſcepit principatum.

Quanti diſcipuli fuerint Origenis. Cap.22.

APud Alexandriam vero cum Heraclas Demetrio ſucceſſiſſet, audito- An.do,237
rium κατηχήσεων,quòd ab Origene ſuſceptum tenuerat,Dionyſio tradi-
dit, eo quod & ipſe vnus ex diſcipulis eſſet Origenis. Ipſe autem cum a-
pud Cæſaream moraretur,innumeri ad eum nõ ſolum regionis ipſius vi-
ri,ſed & è prouinciis procul poſitis concurrebãt, & derelicta patria ac pa-
rentibus ſequebantur eum viam dei docentem.In quibus fuit & vir famo-
ſiſſimus Theodorus,ipſe,qui non lõge à noſtra memoria nobiliſſimus in
epiſcopis apud Pontum Gregorius nominatur,fide & virtutibus atq; ſcié-

tia per õnia Apoſtolicus:ſed & eius frater Athenodorus, quos Origenes adoleſcẽtulos de auditorio Rhetoris retractos,ſtudia communium literarum,in diuinam ſuaſit philoſophiam cõmutare. Quique apud eum per quinquennii tempus verbo dei operam dantes,in tantum profectum diuinę eruditionis atque ſcientiæ peruenerunt,tantũq; vitæ merito & morum cultu enituerunt,vt ab ſcholis eius immatura adhuc ætate ad epiſcopatus Ponti prouincię ſacerdotium vterque raperetur.

De Aphricano. Cap.23.

An.do.229 Aphricani epiſtola ad Origenem. Origenis ad hũc reſponſio.

PEr idem tempus erat etiã Aphricanus,vir in ſcripturis eccleſiaſticis nobilis.Huius epiſtola fertur ad Origenem ſcripta,obiũcientis ei vel proponentis,quod hiſtoria Suſannæ,quæ in Daniele ſcripta eſt,ficta videatur,& aliena à ſcriptura prophetica. Cui Origenes magnificentiſſime reſcribens,aſſerit nequaquam Iudęorum commentis & fraudibus auſcultandum,ſed hoc ſolum pro vero habendum in ſcripturis diuinis,quod ſeptuaginta interpretes tranſtuliſſent:nam id eſſe ſolũ quod autoritate Apoſtolica cõfirmatũ ſit.Venerunt ad nos etiam alia ſupradicti ſcriptoris Aphricani opuſcula,& maxime Chronica valde diligẽter ſtudioſeq; compoſita. In quibus commemorat ſe Alexãdriam properare,Heraclæ opinione celeberrima prouocatum,quem & ĩ diuinis, & in philoſophicis ſtudiis,atq; omni Gręcorum doctrina inſtructiſſimum,fama loqueretur,quemq; inibi epiſcopatus officium ſuſcepiſſe ſuperius memorauimus. Idem quoque Aphricanus ſcribit ad Ariſtidem quendam, de ea quæ videtur euangeliorum diſſonantia, & quur Matthæi & Lucæ in generatione Chriſti feratur diuerſa conſcriptio:vbi oſtendit euidentiſſimã vtriuſq; conſonantiam ſicut iam in primo libro huius operis edocuimus. Per idem tempus Origenes triginta commentariorum libris in partem quãdam Eſaiæ prophetæ æditis,in Ezechielem viginti & quinque Athenas proficiſcens cõſummare ſe memorat,vbi & quinque libros primos in Cantica cãticorum ſcribit. Alios aũt quinq; regreſſus Cæſareã cõſummauit. Sed nunc non opus eſt opuſcula eius enumerare,quę penè innumerabilia ſunt,cum id in eo opere fecerimus,vbi beati Pamphili vitam deſcripſimus,referentes quanta ab eo antiquorum ſcriptorum volumina,& præcipue Origenis, bibliothecæ Cæſarienſi(quem ille pręcipuo & nobili ſtudio compoſuit) cõſecrata ſint. Si quis ergo noſſe vult,quãta Origenis volumina in manus noſtras venerint,inde ſumat indicium.Nunc autẽ ad hiſtoriæ nobis ordinem properãdum eſt.

Aphricani Chronica

Aphricanus ad Ariſtidẽ de de euangeliorũ diſſonãtia

Origenis cõmentarii in ſacras literas

Lib. Euſebii de vita Pamphili

Bibliotheca Cæſarienſis

B

De Berillo. Cap.24.

An.do. 239 Berylli impiũ dogma

BEryllus,de quo paulo ante memorauimus, Boſtrenæ vrbis Arabiæ epiſcopus, eccleſiaſticam docendi regulam violare conatus, peregrina quędam & aliena à veritate docere cœpit, aſſerens dominum & Saluatorem

rem nostrum, neque extitisse ante carnis natiuitatem, neque propriam deitatis habere substantiam, sed hoc solum, quod paterna in eo deitas habitaret. Pro quo quàm plurimi episcopi congregati, disceptationes cum eo nó minimas habuere. Sed inter cæteros Origenes magnopere exhortatus est venire in conflictum viri. Isque primo sensim cum eo disputans, quid sentiret, diligentius perscrutatur. Quo comperto, continuo quid absurdi inesset huiuscemodi sensibus, & quid impietatis talia asserentem consequeretur, ostendens, abiicere ac respuere male conceptum suasit errorem, & redire ad fidem veram sanamque doctrinam. Quodque penè in causis talibus inauditum est, ita errorem ab ecclesia depulit, vt emendaret, non perderet erroris autorem. Denique fertur etiam nunc descripta ipsa disputatio Origenis & Berylli, quæ per semetipsam præclari operis eius indicio est. Sed & multa alia eius similia ad nos gesta dictaq; satis clara & magnifica peruenerunt, quæ nos vel literis ipsius, vel maiorum relatione comperta, núc interim pro historiæ breuitate præterimus. Quę tamen agnosci possunt ex ea quæ scripta à sancto Pamphilo martyre apologia pro ipso vnà mecum. Quam ad cohibendos querulos, inuicem nos iuuantes communi studio ac labore conscripsimus.

Disputatio Origenis & Berylii

Apologia Pamphili & Eusebij pro Origene

De Philippo Imperatore. Cap. 25.

An. do. 246.

B AT Gordiano, cum per sex annos Romanum gubernasset Imperium Philippus vnà cum Philippo filio succedit. De hoc traditum nobis est, quod Christianus fuerit, & in die Paschæ, id est, in ipsis vigiliis, cum interesse voluisset, & cómunicare mysteriis, ab episcopo loci non prius esse permissum, nisi confiteretur peccata sua, & inter pœnitentes staret: nec vllo modo copiã sibi mysteriorũ futurã, nisi prius per pœnitentiam culpas, quę de eo ferebantur plurimæ, diluisset. Ferũt igitur libenter eũ quod à sacerdote imperatum fuerat suscepisse, diuinum sibi inesse metum, & fidé religionis plenissimam rebus atq; operibus comprobando.

De Dionysio Episcopo. Cap. 26.

An. do. 248.

Dionysi' Alexãdrinus episcopus

HVius tertio imperii anno Heraclas apud Alexandriã sexto anno episcopatus sui diem obiit, locumque sacerdotii Dionysius suscepit. Quo tempore sexagesimum agens Origenes ætatis annum, posteaquam & vsu & periculis, & laboribus, plurimum fiduciæ in verbo dei acceperat, permisisse fertur ea, quæ ex tempore in ecclesiis disserebat, à notariis excipi: nec ante vnquam dedisse hanc copiam, nisi cum id sibi & vitæ grauitas, & ætatis maturitas, & multę experientię cócessit autoritas. Tunc aduersum Celsum quendam Epicureum philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo voluminibus respondit. Tunc & in euangelium secundum Matthæum viginti quinq; Commentariorũ libros ædidit, & in duodecim prophetas quàm plurima commentatus est. Ex quibus ad nós vsq; viginti tan-

Origenis cómentarij & scripta

tum & quinque volumina peruenerunt. Sunt eius & ad imperatorem Philippum epistolę, & ad vxorem eius Seueram absque vllo adulationis fuco scriptæ. Scribit & ad Fabianum vrbis Romæ episcopum, & ad alios quàm plurimos ecclesiarum principes de catholica fide sua. De quo euidentius in sexto Apologiæ nostræ pro ipso volumine comprehendimus. Sunt & aliæ eius epistolæ ad diuersos scriptæ, quarum nos interim centum numero inuenire potuimus, atq; in libros digestas memoriæ tradere. A

An.do.247. Error super morte animarũ cũ corporibus in quẽ nonnulli quidã ceciderunt

De Arabum discessione. Cap.27.

EA tempestate in Arabiæ partibus extiterunt quidam assertores dogmatum peruersorum, dicentes animas hominum per mortem cum corporibus interire pariter & corrumpi, rursum vero in tempore resurrectionis cum corporibus suscitari. Ad quem morbum ab ecclesia depellendum, cum ingens episcoporum concilium conuenisset, iterum Origenes rogatur ab omnibus interesse, & facere sermonem. Cumque coram omni sacerdotum concilio disputaret, tam magnifica fuit eius oratio, vt omnes eos quos noui dogmatis error inuoluerat, ad fidem rectam, & sensum catholicum reuocaret.

An.do.247. Origenes hæresim Helchesaitarum restinguit

De hæresi Elcesaitarum. Cap.28.

EXtitit etiam alia hæresis per illud tempus, quæ dicitur Elcesaitarum. Quam ille statim vt visa est apparuisse, restinxit. Facit autem eius mentionem, cum de octogesimo & secundo Psalmo in ecclesia disputaret, hoc modo dicens: Venit quidam in his diebus, qui sibi magnum aliquid & supra cæteros sapere videretur, asserere volens quædam impia & absurda, defendens hæresim quandam Helchesaitarum, quę nuper exorta est. Et tamen quæ sint quę ipsa hęresis afferat, indicabo vobis, ne cui forte vestrũ surrepat ignaro. Isti ergo quędam de scripturis sanctis refutant, & rursum vtuntur testimoniis de nouo & veteri testamento quibus volunt. Apostolum tamen Paulum ex integro respuunt, & asserunt, quod in persequutionibus si quis negauerit, nihil criminis habeat, pro eo quod is qui fixus est in corde suo, etiam si ore negauerit pro necessitate, corde tamen in fide permanet. Hęc asserunt, & librum quendam circumferunt, quem dicũt de cœlo lapsum, cuius verba si quis audierit, remissionem accipiat peccatorum, aliam præter illam quam Christus dedit. B

Helchesaitę

De Decio. Cap.29.

An.do.251. Decius Cæsar

An.do.251.

INterea Philippo septem annis principatu administrato, Decius succedit. Qui pro eo quod infestus esset Philippo, persecutionem ecclesiis suscitat. In qua Fabianus in vrbe Roma martyrio coronatus, sedem sui episcopatus Cornelio dereliquit. In Hierosolymis vero Alexãder episcopus rursum pro confessione Christi iudici sistitur, & vinculis carceris traditur. Quique cum longæuæ ætatis veneranda canicie præfulgeret, postea-

quam

A quam frequenter passionibus suis & cruciatibus glorificauerat dominum, dum de vinculis ad tribunal,& à tribunalibus reuocatur ad vincula, inter ipsa vicissim sibi succedentia tormenta defecit. Huic in sacerdotio Mazabbanes succedit. Apud Antiochiam vero similem per omnia Babylas Alexandro, post cõfessionem, gloriosę vitę finem sortitur in vinculis. Post quem Fabianus episcopatus officiũ suscepit. Sed in hac persequutione quã ta aduersum Origenem gesta sint, quibusque cõtra eum pessimus dęmon artibus cum vniuerso exercitu suo,& quanta contentione pugnarit, vtque super omnes cæteros qui per illud tempus pro Christi nomine tenebãtur, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac seculis omnibus inaudita tormenta pertulerit, vtque pro eo quod in doctrina fidei & veritatis opinatissimus videbatur, omnia aduersus eum dęmoniaci furoris arma commota sint,& ignibus intentatis, ita vt mille mortibus vexatus sit, nec tamen vna ei quã exoptabat accideret: quique exitus eum susceperit, persequutore summo studio id gerente, vt nec interitus pręstaretur, nec pœna cessaret:& quales postmodum de his ipsis epistolas scripserit, quàm omni miseratione & lachrymis plenas, ex ipsis manifestius quæ scripta sunt, integram qui agnoscere cupit, horum notitiam sumet.

An. do. 252.

An. do. 252.

De passionibus Dionysii. Cap. 30.

B Dionysius vero Alexãdrinus episcopus per illud tempus, sicut ex ipsius epistolis verissime comperimus, in multis sæpe confessionibus satis clarus efficitur,& pro passionum tormentorumq; diuersitate magnificus. Deniq; refertur, insectantibus se quibusdam, respondisse: Quid insectando laboratis? Caput meum, pro quo magnopere fatigamini, auulsum ceruicibus sumite,& donum magnum ad tyrannum referte.

An. do. 248. Dionysi⁹ Alexandrinus

De martyribus qui apud Alexandriam passi sunt. Cap. 31.

Sed & idem ipse ad Fabianum Antiochenum episcopum scribens, de his qui sub Decio apud Alexandriam agones martyrii desudauerant, hoc modo refert: Non ex præcepto (inquit) Imperatoris apud nos persequutio sumpsit exordium, sed anno integro principalia præuenit edicta minister dœmonum, qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum cõtra nos exagitans vulgus. A quo multitudo succensa, nihil aliud quàm piorum sanguinem sitiebat. Primo ergo religiosum quendam senem Metranum nomine corripientes, iubent impia verba proferre. Quod ille facere cum recusaret, omne corpus eius membratim fustibus collíserunt, vultumque & oculos acutis calamis terebrãtes, extra vrbem cum cruciatibus eiecerunt, ibique quod in eo supererat spiritus, lapidibus eiecerunt. Post hæc mulierem quandam nobilem Cointham nomine, ad idola perducentes adorare cogebant: recusantem, imò potius execrantem, vincula pedibus innectentes,& per plateas totius ciuitatis trahentes, fœdo horrendoq;

An. do. 252. Epistola Dionysij Alexandrini ad Flauianum Antiochenum.

Metranus An. do. 252.

Cointha

rendoque supplicii genere discerpunt. Dehinc omnes simul irruerunt per A domos seruorum dei, diripientes & euertentes, atque hostili crudelitate cuncta fœdantes, ita vt preciosioribus quibusque direptis, si qua alia viliora repererant, in vnum congregata igni in plateis cremarent. Nostri tamen direptionem hanc bonorum suorum (sicut Apostolus de illis dixit antiquis) cum gaudio susceperunt. Sed & admirandam virginem longeuæ ætatis Apolloniam nomine cum corripuissent, dẽtes primo ei omnes effoderunt, congestis deinde lignis extruxerunt rogum, comminantes viuam se eam incensuros, nisi cum ipsis pariter impia verba proferret. At illa vt rogum vidit esse succensum, paululum quid in semetipsa molitur, repente vero se è manibus proripuit impiorum, atque in ignem quem minabantur, sponte prosiliit, ita vt perterrerentur etiam ipsi crudelitatis autores, quod promptior inuenta est ad mortem fœmina, quàm persecutor ad pœnam. Serapionem quoque domi suæ repertum, crudelissimis affecere suppliciis, ita vt omnes ei iuncturas membrorum prius soluentes, de superioribus eum præcipitarent. Nullum nostris iter erat per viã, nullius plateæ transitus indulgebatur, neque die neque noctu procedendi vsquam libera erat facultas. Vt enim quis nostrorum apparuisset in publico, statim clamor vulgi & seditio nascebatur, vt vel pedibus traheretur qui visus esset, vel igni succenderetur. Verum cum hæc mala per dies singulos augerẽ B tur, subito inter ipsos persequutores rabies quædam belli ciuilis exarsit, & dum inter se seditionibus præliisque decertant, interim nobis paululum licuit respirare. Sed non in longum venia fuit. Continuo nanque crudelissima principum mittuntur edicta, quibus tanta aduersum nos ferebatur immanitas, vt secundum quod prædictum est à domino, si fieri potest, scandalizarentur etiam electi. Ex quo perterritis penè omnibus, quidam ex ipsis nobilibus se sponte impiis actibus ingesserunt. Alii conuenti tantummodo, nonnulli à domesticis proditi, ad sacrificia execranda, & ad immundas hostias properabant. Aliqui ex his pallentes & tremẽtes, vt magis immolari ipsi, quàm immolare idolis viderentur, ita vt etiam ab inspectante vulgo irriderentur, eo quod & ad moriendum, & ad sacrificandum iuxta meticulosi viderentur. Alii sane tam impudenter ad aras prosiliebant, vt & affirmare niterentur, se nũquam Christianos fuisse. Hi erant de quibus prædixerat dominus: Quoniam pecunias habentes, difficile saluabuntur. Cæteri vero aut istos sequebantur in præceps, aut certe vertebantur in fugam. Ex quibus nonnulli comprehensi, & in carcerem missi, alii ad primã statim iudicis faciem negauerunt fidem, aliquanti paululum suppliciis tolleratis ad vltimum deciderunt. Hi vero qui beati effecti sunt, tanquam colũnæ fortissimæ domini ipsius spiritu confirmati, pro fidei suæ merito virtute à domino percepta, admirãda deo & ãgelis martyrii sui spectacula præbuerunt.

Apollonia virgo martyr. 251

Serapion

Non erat tutũ Christianis exire in publicum tempore persecutionis

Negatores

Mat. 19. c. Mar. 10. b.

buerunt. Quorum primus venerabilis Iulianus podagra constrictus, ita vt neq; incedere, neque stare posset, cum his qui eum in sellula portabant, offertur. Quorum vnus quidem statim negauit. Alius vero nomine Eunus, cum Iuliano sene in domini Iesu Christi confessione perdurat. Quique iubentur camelis impositi, per omnem circunduci ciuitatem, & flagris hinc inde verberantibus, populo inspectante laniari, vsquequo finem vitæ in ipsis verberibus ponerent. Sed vir quidam militaris cum assisteret, & quosdam volentes etiam mortuis illudere cadaueribus prohiberet, clamor repēte aduersum eum totius vulgi extollitur: offertur iudici fortissimus miles iam domini, & nusquam se inferior factus, in confessione persistens, capite pro pietate damnatur. Alius quidam vir nominis sui Macarius, gēte Libycus, cum multis verbis à iudice ad negandum suaderetur, & eo maiore constantia fidem suam profiteretur, viuus ad vltimum iubetur exuri. Epimachus quoque atque Alexander, cum multo tempore & in vinculis & in cruciatibus carceris torti, etiam frequenter diuersis suppliciis confecti, perdurassent in fide, ignibus ad postremum consumi iubentur. Sed & mulieres cum ipsis quatuor. In quibus Ammonaria sancta virgo: aduersum quā iudex summa contentione vtebatur, & immensis eam atq; exquisitis cruciatibus affligebat, eo maxime, quod eius sententiam vincere cupiebat, quā laudabili voce decreuerat, nihil se prorsus eorum quæ sibi contra fas imperabantur acturam: quæque statuti sui tenax, ad vltimum capite punitur. Secunda vero fuit virgo, Mercuria nomine. Anus venerabilis, & fœcundissima in filiis, sed quos non prætulit Christo, Dionysia, & alia Ammonaria. Quæ dum nimia vtuntur constantia apud iudicem, & ille vinci erubesceret à fœminis, inauditis tormentorum generibus toleratis, finem omnium ferro cædente suscipiunt. Heron quoq;, & Arsinus, & Isidorus Aegyptii, cum puerulo annorum quindecim Dioscoro, iudici offeruntur. Et primo omnium puerulum Dioscorum tāquam pro ætate facilem flecti, ante verbis, post etiam verberibus agit. Quem cum in nullo sibi cedere videret ferocius eum cruciare cōtendit. Tum deinde cęteros variis tormentis dilanians, cum pari modo constantia fidei videret armatos, tradi ignibus iubet. Dioscorum vero puerum, quod sibi constanter & sapienter in omnibus respondisset, admiratus, differri præcepit, sperans eum pro ætate pœnitudinem gesturum. Quod non tam tyranni miseratione, quàm domini prouidentia ita gestum est. Nunc enim nobiscum est Dioscorus, à deo nobis concessus ad consolationem & firmamētum populi sui. Nemesius quoq; etiā ipse Aegyptius, primo per calumniam quasi latro delatus est. Quo crimine abluto, post hæc quod Christianus esset, defertur. In hoc vero nulla à iudice moderatio reseruatur, sed geminatis suppliciis excruciatū cū latronib. iussit incēdi, ignorās quod crudelitate sua optimo martyri Saluatoris similitudinem

Iulianus podagricus martyr

Eunus

Militaris vir

Epimachus Alexander

Mercuria Dionysia Ammonaria alia Heron Arsinus Isidorus Dioscorus puer An. do. 251.

litudinem detulit, qui pro salute humani generis vnà cum latronibus pertulit crucẽ. Turma autẽ quędã in vnum conuenerat militũ, inter quos Ammon, & Zenon, & Ptolemæus, & ingenuus & grãdęuus Theophilus. Qui tribunalibus astãtes, cum quidam Christianus à iudice torqueretur, & iam penè ad negandũ declinaret, dirũpebantur intra semetipsos, & vultu, oculis, ac nutibus, velut erigere conabantur illum, qui in suppliciis positus trepidabat. Interdũ etiam manus protendere, ac totius reliqui corporis motibus ac habitu diuerse inclinati, tanquã subleuare lapsantis animos gestiebãt. Cõuersi vero ad eos omnes, & quid de semetipsis profiterẽtur, ex eorũ motibus agnoscẽtes, prius penè quàm in eos vulgus clamoribus insiliret, ipsi in mediũ prorumpunt, ac sese Christianos esse testãtur. Tunc vero versa vice ex eorũ confidentia persecutoribus terror, nostris cõstantia animi accrescit: dum hi qui per tormẽta vinci putabãtur, spõte se cruciatibus offerunt, & ab his quod illi pro terroribus inferebant, velut pro quadã specie voluptatis expetitur, deo ita triumphante per sanctos suos. Sed nec Scirionis opus memorabile, fas est silentio pręterire. Is nãque cum rem cuiusdam potẽtis sub mercede procuraret, iubetur ab eo idolis immolare. Recusans, cogebatur iniuriis persistẽs, rursum blandiciis mulcebatur. Cum vero vtrunq; cõtemneret, præacuta sude validissime transuerberatus per media viscera, neci traditur. Quid vero memorẽ, quantę multitudines in desertis & in montibus oberrãtes, fame, siti, frigore, languore, latronibus, bestiisq; consumptę sint? qui omnes imitati electos dei prophetas, gloria martyrii coronati sunt. Deniq; & venerãdus senex Chæremon (episcopus hic erat vrbis Aegypti, quæ dicitur Nilopolis) cum ad Arabicũ montem vnà cum grãdæua coniuge discessisset, nulli vltra apparuit. Et cum ad perquirendũ eum plurimi fratrum frequentissime processissent, perscrutatis omnibus locis, nec ipsos vltra quisquã, neq; corpora eorum potuit inuenire. Hęc autẽ non frustra commemoraui frater charissime, sed vt scias quanta apud nos à sanctis martyribus ad dei gloriam gesta sint.

Ammon Zenon Ptolemæus Theophilus An. do. 251.

Conuersi oẽs & agnoscẽtes, pro conuersis omnibus & agnoscentibus.

Schirion

Chæremon

A

B

De his quæ scribit Dionysius. Cap. 32.

ET post pauca addit etiam hæc, dicens: Isti igitur diuini martyres, qui cum Christo in cœlestibus sedent, & regni eius participes sunt atque iudices, qui cum ipso de lapsis fratribus iudicant, isti (inquam) ipsi susceperunt lapsos, & pœnitentiam conuersionemque eorum non respuerunt, scientes quod deus noster, cuius ipsi erant martyres, non vult omnino mortem morientis, sed cõuersionem eius & pœnitẽtiam quęrit. Si ergo isti receperunt quosdam, & in ecclesia statuerunt, in oratione quoq; eis & in cibo communicauerunt, quid nos facere vultis fratres? Quid nobis agendum putatis? Nõne sequi nos eorum sententias & iudicium conuenit, atq; erga eos quos illi miserati sunt, non existere crudeles & truces? Non puto quod

De lapsis fratribus

In oratione & cibo

expediat

xpediat nobis sententias eorum in irritum reuocare, miserationes infrin
gere, benefacta turbare, & recte religioseque instituta violare.

De Nouato. Cap. 33.

HAec Dionysius de lapsis faciens sermonẽ. Quo tẽpore Nouatus Roma
ne ecclesiæ presbyter, elatione quadam tumidus, spem penitus cis sa- An. do. 256.
utis ademerat, etiam si digne pœnituissent. Ex quo & princeps hæreseos
xtitit Nouatianorum, qui ab ecclesia separati, superbo nomine semetipsos
καθαρούς, id est, mundos appellarunt. Ob quam rem concilium sacerdotale Nouati opinio de lapsis
celeberrimum in vrbe Roma congregatum est, episcoporum quidem sexa
ginta numero, presbyterorum quoque totidem, cũ diaconis plurimis. Præ- Nouatiani Cathari
terea etiam per singulas quasq; prouincias de hac re magna deliberatione
habita, decretis significatur quid facto opus esset. Statuitur ergo, Nouatum
quidem cum his qui eum mẽtis elatione tumidum sequerẽtur, quiq; ad in- Concilium Romæ.
humanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruantem sententiam decli
narent, alienum esse ab ecclesia: eos vero qui lapsi in certamine fuerant fra
terna miseratione curãdos, & fomẽtis pœnitentiæ medicandos. Scribit de
hac re & Cornelius vrbis Romę episcopus ad ecclesiam Antiochenam, in-
dicans Fabiano eius episcopo, quid statuerit in vrbe Roma concilium con
gregatum, quid etiam Italis, Afris, cęterisq; occidẽtalibus visum sit. Cypria Cyprianus.
nus vero de his librum magnificẽtissime scriptum ædidit, in quo & lapsos
ad pœnitentiam cohortandos, & contradicentes alienos esse à Christi vi-
sceribus statuit. Extat autem & alia epistola Cornelii ad Fabianum Antio
chiæ episcopum scripta, edocens singula quæque de Nouato, quis, qualis
fuerit vel vita, vel moribus, & quomodo ab ecclesia dei declinauerit. In qua
refert, quod episcopatus cupiditate, quam intra se latenter gerebat, in hæc
omnia deciderit: ex eo autem maxime elatus sit: quod quosdam de confes-
soribus viros optimos inter ipsa initia sibi socios assumpserit. In quibus fu
: Maximus quidã presbyter Romanæ ecclesię, & Vrbanus, qui secũdo cõ
fessores extiterãt: sed & Sidonius, & Celerinus, qui valde clari in cõfessori-
bus habebantur, eo quod omnia tormentorum genera superauerant. Sed
hi, inquit, cum diligẽtius perspexissent agere eum cuncta fraudibus, & do
lis, mendaciis atque periuriis, & quia bonitatem ad hoc solum simularet,
ut deciperet ignorantes, relicto eo, vel potius execrato, ad ecclesiã cum ma
na satisfactione reuertuntur, & præsentibus episcopis ac presbyteris, sed Confessio publica
& laicis viris, primo quidem errorem suum, tum deinde illius fraudes ac fal
lacias cõfitentur. Addit præterea etiam hæc in epistola, quod cum semper
fratribus iurare solitus sit, episcopatum se omnino nõ cupere, subitò & im
prouiso velut nouum plasma episcopus apparuit: scilicet qui disciplinã &
statuta ecclesiastica vendicabat, etiam episcopatum quem non à deo acce-
perat, præsumebat. Tribus nanque episcopis simplicissimis hominibus &

omnium ignaris, de remota Italiæ parte adhibitis, imò potius subtili ab eo circumuentione deceptis, imaginariam magis quàm legitimam ab his extorquet manus impositionē. Ex quibus tamen vnus cōtinuo ad ecclesiam redit, confessus peccatum suum, & in communionem laicam populo etiam pro hoc interueniente susceptus est. In locum vero reliquorum duorum qui Nouato manus imposuerant, ordinati sunt alii episcopi, & missi. Is ergo qui Euangelium vendicabat, nesciebat in ecclesia catholica vnum episcopum esse debere, vbi videbat esse presbyteros quadraginta & sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cum ostiariis quinquaginta & duos, viduas cum indigentibus mille quingentas, quos omnes deus alit in ecclesia sua. Addit autem etiam hoc, quod idem ipse Nouatus in iuuentute spiritu immundo vexatus sit, & cum tempus aliquantum consumpsisset apud exorcistas, ægritudinem incurrerit grauem, ita vt desperaretur, & quod iacens in lecto, pro necessitate perfusus sit, nec reliqua in eo quæ baptismum subsequi solent, solenniter adimpleta sint, nec signaculo chrismatis consummatus sit, vnde nec spiritum sanctum vnquam potuerit promereri. Denique, inquit, cum priuata quadam gratia diligeretur ab episcopo, & vellet eum ordinare presbyterum, clerus vero omnis, & quamplurimi ex laicis prohiberent, dicentes, non licere clericum fieri eum, qui in necessitate positus in lecto gratiam consecutus sit: episcopum ab omnibus specialem gratiam poposcisse, vt sibi hoc de isto vno concederetur. Scribit etiam de ipso, quod persecutionis tempore, cum in cellula quadam lateret, & à diaconis, vt moris est, subuenire in exitu catechumenis rogaretur, timens procedere, denegauit se esse presbyterum: & quod sacramenta diuidens populis, accipientium manus teneret, nec prius permitteret sumere, quàm sibi per ea quę vnusquisque tenebat in manibus, iuraret, quod nunquam, se relicto, ad Cornelium remearet. Hæc & multa alia huiusmodi Cornelius de vita & moribus, ac prophanis eius actibus scribit.

Nouatus fuit baptizatus in lecto, Tales olim vocabāt Clinicos

Tempore nouati etiā laicis eucharistia dabatur in manus, quod ecclesia post mutauit

De Serapione. Cap. 34.

Dionysius ad Fabianum Serapion nō potuit mori nisi percepta eucharistia

Dionysius vero de hoc rescribens ad supradictum Fabianum, intexuit etiam quandam historiam dignam memoria, dicens, Serapionem quēdam fuisse apud Alexandriam, vnum ex his qui lapsi sunt, eundemque sæpe deprecatum, vt susciperetur, nec tamen impetrasse. Oppressum deinde hunc esse ægritudine, ita vt triduo iam sine voce prorsus iaceret: paululum vero quarta die respirantem, vocasse ad se filiā suam, & dixisse: Quousque me detinetis? Quæso vos, cito aliquis presbyterum roget, vt possim aliquando dimitti. Et cum hæc dixisset, rursum sine voce permansit. Abiit cursu puer ad presbyterum noctis tempore: infirmabatur presbyter, venire non potuit: tamen quia præceptum fuerat à me, vt lapsis in exitu nemo reconci-

A reconciliationis solatia denegaret, & maxime his, quos prius id rogasse cõstaret, parum eucharistiæ puero qui ad se venerat dedit, quod infusum iussit seni præberi. Regrediente adhuc puero, antequam regrederetur domum, rursum Serapion respiciens: Redisti, inquit, fili? Et licet presbyter venire nõ potuit, tu tamẽ imple quod tibi pręceptũ est, vt possim discedere. Cumq; esset completa solẽnitas, velut catenis quibusdã vinculisq; diruptis, lętiorẽ iam spiritum reddidit. Ex quo, inquit, constat certissime, huius boni auxilio nullum debere fraudari. Scribit etiam ipsi Nouato Dionysius epistolam, cuius exemplum inserere his dignum putaui.

Parum eucharistiæ puero datur ad patrẽ deferendum

De his quæ ad Nouatum scribit Dionysius. Cap. 35.

DIONYSIVS NOVATO FRATRI SALVTEM.

SI inuitus, vt ais, in hoc venisti, ostẽdes, in eo si desinas volẽs. Oportuerat quidẽ etiã pati omnia, pro eo ne scinderetur ecclesia dei. Et erat nõ inferior gloria, sustinere martyriũ ne scindatur ecclesia, quàm est illa, ne idolis immoletur: imò secundũ meam sententiã, maius hoc puto esse martyrium. Ibi nanq; vnusquisq; pro sua tantũ anima, in hoc vero pro omni ecclesia martyriũ sustinet. Sed nũc siue tu suadere, siue etiã cogere potes fratres redire ad cõcordiã, maius tibi erit emẽdationis meritũ, quã fuerat culpa cõmissi: quia illud iam nõ imputabitur, hoc etiã laude dignũ ducetur. Si
B vero illi in incredulitate permãserint, saluãs salua animã tuã. Vale, pacẽ desiderans, quã tibi imprecor. Hęc eadẽ etiã Nouatianis scripsit. Dedit & ad Aegyptios epistolã de lapsorũ pœnitẽtia, in qua & regulã eis statuit pœnitendi. Sed & multa alia probatissima ferũtur scripta Dionysii. Scribit.

De pœnitentia. Et

Cohortatorium libellum de martyrio ad Origenem.

Ad Laodicences & ad Armenios de pœnitentia.

Libri Dionysij Alexandrini

Ad Corneliũ quoq; vrbis Romę episcopum plurima scribit. In quibus etiã hoc indicat, inuitatũ se à multis episcopis, id est, ab Heleno Tarso Cilicię, & Firmiliano Cappadociæ, & Theotecno Palęstinę, vt ad synodũ Antiochiam pergat, quod ibi Nouati dogmata quidam serere conarentur. Et addit, quod Fabiano Antiocheno episcopo defuncto, Demetrianus in episcopatu successerit. Sed & de Hierosolymorũ episcopo his verbis scribit: Admirabilis autem vir, inquit, Alexander, in carcere positus, beato fine præcessit ad dominum. Est & alia ipsius Dionysii epistola ad Romanos scripta de ministeriis. Et alia item ad ipsos de pace & de pœnitẽtia, & ad quosdam confessores, qui adhuc in vrbe Roma Nouatum sequebantur. Et rursum ad eosdem, postea quam ad ecclesiam cõuersi sunt, duas epistolas scribit. Sed & ad multos alios varia ac diuersa scribens, studiosis quibusque instructionum & doctrinæ copiosissimam materiam dereliquit.

Demetrianus

A cætera etiam hoc indicat, quod omnes ecclesiæ abiecta Nouati præsumptione pacem inter se inuicem seruent. Scribit ergo & de hoc his verbis: Scito autem frater, omnes ecclesias in Oriente, quæ prius conturbabantur, nunc rediisse in concordiam, & omnes sibi vnanimiter cohærere, gaudentes & exultātes de pace quę vltra spem ecclesię reddita est, id est, Demetrianus apud Antiochiam, & Theoctistus apud Cæsaream, Mazabbanes in Hierosolymis, dormiente in pace Alexandro, Marinus apud Tyrū, Heliodorus apud Laodiciam, Helenus in Tarso, Firmilianus in Cappadocia. Verum ne sermo epistolæ longior fieret, nobilium tantummodo vrbium tibi episcopos indicaui, vt etiam cæteros cum ipsis pariter vnnū sentire nō dubites per vniuersam Syriam vel Arabiam. Sed & hi quibus nunc scripsistis, Mesopotamiæ episcopi idem sapiunt. Ponti quoque & Bithyniæ, omnes pariter vnanimes & concordes, multa sibiinuicem charitate connexi, glorificant deum nostrum. Hæc Dionysius scribit, An.do.254.

De Xysto papa, & hæreticis non rebaptizandis. Cap.4.

Stephano vero duobus annis impleto sacerdotio, Romæ Xystus successit. Ad quem scribit nihilominus Dionysius de baptismate, commemorans quod Stephanus quidem decessor suus scribens ad Firmilianū & Helenum, cæterosque illarum partium episcopos statuerit, non communicandum esse his qui rebaptizant eos qui ab ecclesia ad hæreticos transeūt: sed debere considerare magnitudinem rei, quia non quicūq;, sed permagni & nobiles in episcopis viri sunt, quibus hoc visum sit. Dicit etiā, quod super hoc scripserit plenius ad Dionysium & Philemonem, presbyteros vrbis Romæ. Indicauit autem pariter etiam de Sabellii hæresi, quæ temporibus ipsius exorta est, scribens hæc: An.do.257. Xystus Pontifex Rom. B An.do.257.

De hæresi Sabellii. Cap.5.

Qvid autem dicam de ea doctrina quæ apud Ptolemaida Pentapoleos ciuitatem nuper exorta est, plena blasphemiis in deum patrem & Dominum nostrum Iesum Christum, negans esse vere eum filium patris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & sancti spiritus auferens intellectum. Pro quibus cum vtręque partes ad me venissent, & præsentibus fratribus quæ commota fuerant discussissent, etiam literis, prout deus dedit paruitati meæ, prosecutus sum & scripsi, singula quæque diligenter exponens, quorum tibi exemplaria transmisi. Sed & in tertio libro de baptismo, quem scribit ad Philemonem presbyterum vrbis Romæ, etiam hæc commemorat.

De reuelatione quæ Dionysio episcopo à domino facta est propter lectionem hæreticorum librorum. Cap.6.

Ego (inquit) & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si videar ad horam verbis eorum pollui. Sed multum

GAllus vero non integris duobus annis Imperio detento, rebus humanis exemptus est, Post quem Valerianus cũ filio Galieno suscepit principatum. De quo Dionysius scribens iterũ ad Hermammonem hoc modo refert: Sed & Ioanni similiter reuelatum est vt diceret: Et datum est, inquit, ei os loquens magna & blasphemias, & data est ei potestas per menses quadraginta & duos. Vtraque autem cõplentur in Valeriano. Vere enim mirãdum est. quomodo supra cæteros, qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extitit erga famulos dei, ita vt ĩ initiis multo tempore etiam illis benignior videretur, qui nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum venerabatur seruos domini, & omnis eius domus erat ecclesia dei. Deprauatus autem est, & à veritate deiectus per quendam doctorem pessimum magistrum & principem Aegyptiorum magorum, vt iustos & sanctos viros persequi & interimi iuberet, tanquam qui aduersarentur magicis artibus, quibus se ipse subdiderat. Erant enim re vera, & sunt etiam nunc qui possent virtute meritorum suorum restinguere fallacias dæmonum. Nam ille vt impuros ritus & execranda mysteria, ac sacra incesta cõficeret, pueros inuestes iugulari iubebat, & orbari liberis patres, atq; in teneris visceribus humanas rimari per piaculũ fibras, & vocẽ illic quærebat, vbi fugauerat vitã. Sed & multa alia huiusmodi de Valeriani piaculis memorans, addit etiam hoc, quod ipse à barbaris captus, & luminibus orbatus, filios sceleris & impuritatis suæ reliquerit successores.

An. do. 255 Valerianus & Galienus Cæs.

Apo. 13 b.

An. do. 257

De his quæ Dionysius in persecutione passus est. Cap. 10.

IPse vero Dionysius, quanta in eius persecutione pertulerit, & quibus affectus sit cruciatibus propter nomen dei, scribens ad quendam Germanum episcopum, qui quasi obtrectator eius esse videbatur, refert, vbi & acta confessionis suæ inseruit, apud Aemilianum præsidem gesta. In quibus cum Dionysius vnum solum deum qui cœlum fecisset & terram, diceret adorandum, cæteros autem neque esse deos, neque adorari debere, in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur, ob hoc præcipue electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti, quiq; exulem Dionysium primo hostili animo & satis auersa mẽte suscipiunt. Post vero cum paulatim per domini gratiam verbum dei his seminare cœpisset, pars maxima trucis ac barbari populi, relictis idolis conuersa est ad deum verum, Christoq; subiecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, vicinum quidem Alexandriæ, sed incolis desertum, ac penè habitatoribus vacuum transtulerunt. Sed & ibi cum pro vrbis vicinitate nostrorũ populi eum frequentarent, & tanquam odore pastoris recepto, grex lętior & cõstantior agonibus redderetur, rursum missis cum Centurione militaribus viris, ipsum Dionysiũ, & cum eo Gaium, & Petrum catenis constrictos & diuersis cruciatibus afflictos, in deser

Dionysius Alexand. quid passus sit Germanus episcopus

tum quoddam Lybiæ pertraxerunt,ibiq; eos in loco squalidissimo, & omni vsu humanitatis carente,à Paratonio trium dierum itinere in desertum protento nexos vinculis reliquerunt.Hęc in diuersis suis epistolis supradictus vir scripta dereliquit.In quibus memorat etiam Maximum presbyterum,& Dioscorum Demetriumq; & Lucium, necnon & Faustinũ, & Aquilam, satis claros & insignes titulo confessionis effectos. Sed & ex diaconis quosdam in insula post pœnas cõfessionis esse defunctos, superfuisse vero ex his Faustũ & Eusebium. Quibus etiam refert tantũ fiduciæ & magnanimitatis per gratiam dei datũ,vt cum ad eos qui in carcere tenebantur fratres,nemo prorsus humanitatis & ministerii causa permitteretur accedere,isti tamẽ indesinenter & reuiserent,& necessaria ministrarent.Et cum per dies singulos pręsidis furor cresceret,iugulãdo alios,alios suppliciis ac diuersis cruciatuũ generibus affligẽdo,squalore carceris & catenarũ ponderibus enecando,& super omnia præcipiendo ne quis ad eos prorsus accederet,vt & inedia quasi aliud tormẽti genus adhiberetur,concessit tamen deus supradictis diaconis gratiã,cõfessoribus suis prouidẽs,vt inuitis oĩbus,istis tamẽ nõ negaretur ingressus. Sciendũ tamẽ est, quod hic Eusebius,quem diaconum supradiximus,postmodũ episcopus apud Laodiciam Syrię ordinatus est.Maximus vero, quem præsbyterum memorauimus,ipsi Dionysio apud Alexãdriam successit in episcopatu.Faustus autem, qui cum ipsis tunc confessor enituit,vsque ad persecutionem quæ nostris temporibus facta est, grandæuus & plenus dierum perdurans, perfecto martyrio obtruncatione capitis consummatus est. Hæc à Dionysio certissima fide memorantur.

Parętonium

Maximus
Dioscorus
Demetrius
Lucius
Faustinus
Aquila
Faustus
Eusebius

Eusebius diaconus post episcopus Laodicensis
Maximus presbyter,post Alexãdrinus episcopus
Faustus capite obtrũcatur

A

B

De his qui apud Cæsaream Palestinam martyres sunt. Cap. 11.

Igitur in Valeriani persecutionibus apud Cæsaream Palestinæ, multa à diuersis martyria consummata sunt.In quibus tres quidam admirãdi adolescentes,quorum vnus Priscus,alius Malchus,tertius Alexander vocabatur,cum suburbanum agellum supradictæ vrbis inhabitarent, diuino fidei calore succensi,cœperunt semetipsos segnitiæ atque ignauiæ incusare, quod cum cœlestes in vrbe martyrii proponerentur coronæ,ipsi nec desiderarent,nec raperent:cumq; dominus & Saluator regnum cœlorum violenter diripi debere testatus sit,ipsi inglorios & desides animos humi gererent.His igitur semetipsos alloquiis incitantes,vrbẽ petũt,& adorto iudice truculento,cur tantũ in sanguinem piorũ desæuiret,incusant.Ille cõtinuo nobiles animos iuuenum,quàm dignis remuneratur affatibus: Deuorandi(inquit)bestiis subrigantur, quibus non placet piorum sanguinẽ fundi.Sed & mulier quędam supradictorum iuuenum secuta fertur audacię & magnanimitatis exemplum,similemq; sortitur exitum pœnæ.Quã tamen de Marcionis schola fuisse loquebantur.

Priscus
Malchus
Alexander

Matth. 11 b

Fœmina martyr.

De

A De Martyrio Marini. Cap.12. An.do.257

Marinus homo militaris capite truncatur

MArinum quoq; virum militarem Hierosolymorum ciuem, honore & diuitiis clarum, cum in supradicta vrbe inter collegas suos per ordinem gradus sui honor quidam cõtingeret militaris (vt fieri solet) insequẽtem collegam suum subit inuidia,& exclamat,non posse Marinum adipisci superiorem gradum, eo quod esset Christianus,interrogatur à iudice Marinus,si ita res se haberet,Ille ita esse,& vere se esse Christianum,clarissima voce testatur.Tres ei deliberãdi horæ decernuntur à iudice,vt eligat vtrum velit immolare diis & Imperatori,an Christianus interimi. Cũq; à tribunalibus fuisset egressus,Theotecnus episcopus loci apprehensa manu eius perducit eum ad ecclesiam,ibiq; multis verbis in fide confirmans, ad vltimum in interiora perducit altaris,gladiumque suum, quo præcinctus erat,ostendens ei,& rursum offerens Euangeliũ,quid è duobus mallet,interrogat.Marinus vero promptissima fide,cum manum ad Euangelium tetendisset:Obtine(inquit Theotecnus)quod elegisti ô fili,& cõtemnens præsentem vitam, æternam sperato,confidens perge & suscipe coronam,quam tibi dominus pręparauit.Regressus cõtinuo ad tribunal euocatur per pręconẽ.Aderat enim tẽpus statutũ.Ille vero nec moras patitur nec expectat interrogantem, sed cõtinuo sibi & deliberatum asserit,& ex paternis legibus confirmatum,quod deo obtẽperare oporteat magis quã B hominibus.Quem iudex ilico capite puniendum pro tali responsiõe pronunciat.

Theotecnus episcopus Hierosolymorũ

Relatio de Asterio. Cap.13.

Asterius martyr

SEd inter eos cũctis clarior,& meritis fidei supra cæteros insignis memoratur Asterius,vir Romanę vrbis senator,patricius, nobilitate,facultatibus propinquitate etiam regia,& omni bonorum fama satis clarus.Qui cũ supradicti martyris extremis interesset exequiis, & capite cæsum cadauer subiectis humeris, & substrata veste qua induebatur exciperet,honorem quẽ martyri detulit,continuò ipse martyr assequitur.Sed & in multis aliis eum præclaris gestis in fide Christi enituisse tradiderunt nobis hi, qui eum in corpore adhuc positum viderunt.In quibus etiam tale aliquid per eum gestum memorabant. Apud Cæsaream Philippi, quam Paneada Phœnices vocant,aiunt sub radice montis qui appellatur Panius. ex quo fluuii Iordanis prima fluenta prosiliunt, morem fuisse gentilis erroris,certa ac solenni die immolari victimam. Quæ victima arte quadam dæmonis subito nusquam comparebat. Et erat hoc famosissimi miraculi genus quo persuaderi adstantibus videretur in cœlum hostiam inuisibiliter esse sublatam. Accidit igitur dum hæc gererentur,adesse Asterium: qui cum videret omnes miraculi huius stupore cõstringi,humanos miseratus errores,cum gemitu & suspirio oculos ad cœlũ pariter tendit & palmas: Christum,

Cæsarea Philippi, Panæas, Iordanis

Præstigiæ de victima nusquam comparente

ſtum,qui eſt ſuper omnia deus,tota fide profuſis lachrymis inuocat,vt præſtigias fallacis dęmonis arguat, miſeriſq; mortalibus erroris huius ſoluat arcanũ.Hęc illo cum fletibus ſupplicante,ſubito victima quæ inuiſibiliter credebatur aſſumpta, ſuperferri aquis videtur, & conſpectibus omnium redditur.Nec vltra in illis locis error huiuſmodi potuit reparari.Ita vnius Chriſtiani prece,tantorũ ſeculorum deceptionis machina,cum autoribus ſuis dęmonibus diſſoluta eſt. A

De ſignis quę virtute Saluatoris apud Paneadam fiebant. Cap.14.

Mulier quam Chriſtus curauit, profluuio ſanguinis vexatam, ciuis fuit Cęſareæ Philippi

VErum quia vrbis huius fecimus mentionẽ,iuſtum videtur commemorare etiam illud in ea,quod hiſtoria dignũ duximus. Mulierem quam ſanguinis profluuio laborantẽ,à Saluatore curatam euangelia tradiderũt, huius vrbis ciuem conſtat fuiſſe,domuſq; eius in ea etiam nũc oſtenditur. Pro foribus vero domus ipſius,baſis quędã in loco editiore collocata monſtratur, in qua mulieris ipſius velut genibus prouolutæ,palmaſq; ſuppliciter tendentis imago ære videtur expreſſa.Adſtat vero alia ære nihilominus fuſa ſtatua,habitu viri, ſtola comptè circundati,& dexteram mulieri porrigentis.Huius ad pedem ſtatuę,è baſi,herba quædam noua ſpecie naſcitur.Quæ cum exorta fuerit,excreſcere vſq; ad ſtolæ illius ærei indumẽti fimbriã ſolet.Quam cùm ſummo vertice creſcens herba contigerit,vires inde ad depellendos omnes morbos langoreſq; conquirit:ita vt quęcũq; illa fuerit infirmitas corporis,hauſtu exiguo madefacti ſalutaris grami B nis depellatur,nihil omnino viriũ gerẽs:ſi antequam ęreę fimbriæ ſummitatem creſcendo contigerit,decerpatur. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant,quæ permanſit ad noſtra vſque tempora ſicut ipſi oculis noſtris inſpeximus. Et nihil mirum,ſi hi qui ex gentilibus crediderant,pro beneficiis quę à Saluatore fuerant conſecuti, huiuſmodi velut munus videbantur offerre,cum videamus etiam nunc apoſtolorum Petri & Pauli,& ipſius Saluatoris imagines deſignari, tabulaſq; depingi. Sed & antiquas ipſorum imagines à quibuſdam conſeruatas nos vidimus, quod mihi videtur ex gentili cõſuetudine indifferẽter obſeruatum, quod ita ſoleant honorare, quos honore dignos duxerint.Inſignia etenim veterũ reſeruari ad poſterorum memoriam, illorum honoris,horum vero amoris indicium eſt.

Miraculũ de herba medẽdi vim habente

Icones Petri & Pauli ab Euſebio viſæ

De throno Iacobi. Cap.15.

DEniq; & Iacobi cathedra,qui primus in terris epiſcopus ab ipſo Saluatore,& ab apoſtolis in Hieroſolymis eſt electus,quemque fratrem domini volumina diuina deſignant,vſque in hodiernũ inibi cõſeruatur:atq; in ea ſedent omnes qui vſq; ad pręſens tẽpus ſedis illius ſacerdotiũ ſortiũtur.Seruatur ergo cum ingenti ſtudio,velut à maioribus tradita memoria ſanctitatis,& cum magna veneratione habetur vel vetuſtatis,vel primę ſa

cerdotii.

A cerdotii sanctificationis obtentu. Sed de his ista sufficiant.

De pace sub Galieno reddita ecclesiis. Cap. 16. An.do.261

GAlienus vero Valeriani filius, posteaquã rerum summã solus obtinuit, Galienus August mitescit in Christianos
lenius ac moderatius erga nostros agere instituit: datisq; decretis inhiberi supplicia, persecutionesque cessare, & quo quisque putat more exorare quod diuinum est, sinit.

Qui episcopi tunc fuerint. Cap. 17.

PEr idem tempus cum Romano adhuc sacerdotio Xystus præesset, & apud Antiochiam Demetrianus, Firmilianusq; adhuc Cæsareç Cappadociæ superesset, Ponti ecclesias Gregorius (qui prius Theodorus dictus est) ex Origenis discipulis, cũ fratre Athenodoro suscepit gubernandas, apud Cæsaream vero Palestinæ post Theoctistum Domnus episcopatum sortitus est, & breui defunctus, Theotecno nostræ memoriæ viro sedem tradidit, qui & ipse Origenis auditor fuisse dicebatur. In Hierosolymis vero post Mazabbanem sacerdotium suscepit Hymenæus. Et hi oẽs in pace ecclesias gubernabant. Gregorius & Athenodorus ecclesijs in Põto perficiũtur Domnus Cæsareç Theotecnus. Hymenęus Hierosol. An.do.260

De his quæ apud Alexandriam acciderunt. Cap. 18.

SEd & apud Alexandriam (& si nulla extrinsecus mali causa sit) eo ipso quod genus hominũ ferox, seditiosum & semper inquietum est, ciuiles inter se motus & bella, nõ virtutis merito, neq; ob defensionem, sed ob necem atq; interitum ciuium cõmouebant. Alexandrini seditiosi Dionysius Alexan.

B De quibus Dionysius in epistolis suis cõmemorans refert, ita à propriis ciuibus esse vastatam deletamq; vrbem, vt illa quæ constipatione hominum vix soleret digredientibus incedendi spacium dare, nunc eo vsque peruenerit, vt cõspicere in plateis hominem, valde rarum sit: madere omnes ciuium sanguine vias cadaueribus obtegi, & ne ad sepeliendum quidem sufficere qui supersunt: vnde & post belli rabiem, ferriq; vastationẽ corrupti aeris ex fœtore cadauerum pestilentia increuerit, ita vt si quid ferro superfuerat, id morbus absumeret.

Quomodo Dionysius de pascha statuit. Cap. 19.

SCribit autẽ de his idem Dionysius in epistola Paschali, quæ solenniter per annos singulos legi solet, his verbis: Aliis fortassis hominibus non videatur tempus hoc, tempus esse solennitatis: quoniamquidem luctus vbique & acerba lamentatio in plateis cuncta circumstrepit, gemitus vero inest & mugitus in domibus propter multitudinem morientiũ. Sicut enim de primogenitis quondã Aegyptiorũ refertur, ita etiã nunc ingens vbiq; clamor attollitur, Non enim est domus, sicut scriptum est, in qua non sit mortuus. Primo nanq; ipsi manibus suis partẽ maximã & meliorẽ populi ceciderunt, persequẽdo sanctos: partem alteram bella intestina rapuerũt: partem vero quæ superfuerat, pestilens nunc ægritudo consumit. Sed nos neque in persecutionibus, cum iugularemur, à festiuitate cessauimus, nec vnquam Epistola Paschalis, Dionysij Alexan. Exod. 12, c. Cædes martyrum Bella intestina ciuiũ Alexan. Pestilentia

vnquã nobis poteſt ſolennitas impediri,quibus præcipitur in tribulatione gaudere.Omnis igitur nobis locus quicunque à tyrannis eligebatur ad pœnam,ſiue ager ille ſeu deſertũ fuit,ſiue inſulę,ſiue carcer,ſolennitatẽ nobis impedire non potuit.Lætiſſimã vero ſuper omnes habuere ſolennitatem beati martyres,qui cum ſanctis angelis in cœlo Paſcha curarunt. A

De morbis qui acciderunt. Cap.20.

Peſtis Alexãdrina

POſt hęc perſecutores noſtri in ſemetipſos manus ac tela verterunt. Sed ne ſic quidem noſtrorum feſta turbata ſunt. Inſecutus eſt hic peſtilens morbus,& plaga terribilis:ſed illis multo terribilior & grauior, quos nec ſpes erigit futurorũ. Nobis vero hæc omnia,exercitia quædam virtutis, & fidei probamenta ducũtur.Quamuis enim denſior ſęuiorq; Paganos,magis quàm noſtros morbus inuaſerit,tamen ne à noſtris quidẽ penitus abceſſum eſt.Et poſt pauca addit, dicens: Multi nanque ex fratribus noſtris pro nimia charitate dum abſq; vlla cunctatione infirmos viſitare non deſinunt,& nõ ſolum viſitare,ſed & miniſtrare,& exhibere officia quæ dominus pręcepit,ſerpẽte morbi cõtagione,cum illis pariter quibus miniſtrare voluerãt,interibãt:affectu enim quodam dilectionis attracti, & velut participare dolores cũ dolentibus cupiẽtes,alienas in ſe mortes haud ſegniter transferebant,& effecti ſunt eorum(vt dicit Apoſtoli ſermo) περίψημα.

Fraterna Chriſtianorũ officia ĩ peſte 1.Cor.4.c

Deniq; plurimi noſtrorũ pręcipui & electi viri,inter quos & presbyteri nõ nulli,& diaconi,multiq; alii de plebe,conſtantiſſima & ardentiſſima fide, tanquam ſi martyrii tempus inſtaret,miſerando infirmos,ſemetipſos huiuſcemodi mortibus inferebant,miſericordię ex hoc martyriũ capere præſumentes.Et dum curandis ægris,defunctis exportandis,humandisq; corporibus operam dabant,inſequebantur penè eos quos ſuis humeris ad ſepulchra deuexerant.Pagani vero è contrario ſuos continuo vt ægrotare cœperant,deſerebant:parentes,charos liberos: vxorem coniunx: filiique nihilominus parentes ſtatim vt tremere membra vidiſſent, & morbo ora pallere,domo propulſos,in plateas ſemineces eiiciebãt,ibiq; inſepulta eorũ cadauera relinquẽtes,vim morbi quã per hæc ſe effugere opinabantur, dupliciter incurrebant,dum ad peſtilentię rabiem etiam fœtor inſepultorum cadauerum iũgeretur. B

Gentiliũ inhumanitas ĩ ſuos

De Galieni regno. Cap.21.

Galien⁹ Cęſ fautor Chriſtianorum Marcianus

REfert idem Dionyſius de Galieni temporibus,quod eo regnante,eccleſiæ dei in pace durarunt, & quod mediis eius temporibus Macrianus velut nubes quædam tenebroſa & atra, ſubito regni eius obſcurauerit lucem. Quo rurſum ad vicem æſtiuę nubis abolito,Galienus nouum(vt ipſe ait)ex veteri,vniuerſo mundo lumen effulſit,ſimul enim atrocem tyrãnum & regno deturbauit,& vita.Deſignat autem etiam tempus,quod nono anno imperii Galieni hæc ſcriberet. Extant & alia quam plurima,neceſſaria

Dionyſij Alexan.opuſcula

A cessaria satis & admiranda Dionysii opuscula, quæ vtilitatis plurimum legentibus conferant. Inter quę scripsit etiam de repromissionibus futuris, existente causa huiuscemodi.

De Nepote & schismate eius. Cap. 22.

Episcopus quidam erat in partibus Aegypti, Nepos nomine. Hic Iudaico intellectu de futuris repromissionibus sentiebat, easq; corporaliter exhibẽdas docebat, & mille annis in deliciis corporalibus in hac terra sanctos regnaturos esse cum Christo. Huiusque sui dogmatis probamenta sumptis ex reuelatione Ioannis testimoniis conabatur asserere. De quibus etiam libellos edidit, interpretationes huiusmodi continentes. Igitur Dionysius de repromissionibus scribens ad hunc Nepotem stilum suæ intentionis obuertit, & in primo statim libro suam sententiam, quę ei de diuinis repromissionibus videbatur, exponit. In secundo vero volumine de reuelatione Ioannis differens, facit mentionem Nepotis, his verbis: Et commentarios, inquit, quosdam proferunt Nepotis quibus innituntur plurimum, & per quos putant ineffabili quodam sacramento ostendi, qualiter regnum Christi futurum sit super terram. Sed in aliis quidẽ multis etiam ego amplector & diligo Nepotem, vel pro fide sua, vel pro eruditione & studio scripturarum, & pręcipue pro exercitio psallendi, quoniamquidem B plurimi fratrum libenter pro hoc eius elegere cõsortia. Est ergo etiam mihi erga eum multa reuerentia. & inde magis, quia iam pręcessit ad deum. Sed re vera plus omnibus & amanda & præferenda est veritas. Laudare oportet, & absque inuidia amplecti, si quid recte dictum est: discuti vero & discerni, si quid minus sane scriptum est. Et si quidẽ præsens esset is de quo sermo est, sufficeret solo sermone discutere quæ minus recte dicta videbantur, dum interrogatione pręcedente responsio subsequens in cõcordiam, quod contrarium & discrepans videbatur, adduceret. Vbi vero scripta ædita sunt, & vt videtur quibusdam, satis suasoria, & vbi doctores procedunt qui legem & prophetas pro nihilo ducant, Euangelia non sequantur, apostolorum scripta despiciant, hos autem solos libros, atq; istam doctrinam velut magnũ aliquod & occultum mysterium venerentur: ac simplices quoq; fratrum nostrorũ doceant, nihil excelsum, nihil magnificum sẽtire de aduẽtu & præsẽtia dei & saluatoris nostri IESV CHRISTI, neque de resurrectionis gloria, & nostrę congregationis in ipsum ac similitudinis repromissę: sed parua quędã & semper mortalia, & nõ alia quàm sunt ea quæ nunc videmus, sperare suadeant in regno dei: necessarium videtur ad hęc omnia respondere fratri nostro Nepoti. Et post aliquanta rursum subiungit hæc: Etenim cum in Arsenoite essemus, vbi multo iam tempore voluebatur ista doctrina, ita vt schismata inter fratres & discordiæ fierent, cõuocaui presbyteros & doctores qui erãt in ecclesiis, & publi

An.do.263 Nepotis dogma, cuius autor fuit Papias, & alij veteres, inde milenarij vocati Græce χιλιασταί

Dionysius Alexandrinus dogma Nepotis refellit

ce cœpi tractatum habere. Simul & cohortatus sum fratres, vt si quid eos A
moueret, obiicerent, nihil verentes. Tum mihi illi vt scutū validissimū, & murum inexpugnabilem, codicem Nepotis obiiciunt. Suscepi patiēter, & tribus continuis diebus residens à prima luce vsq; ad vesperam cum ipsis, cœpi singula eius scripta discutere, & vnumquodque quid in se absurdi haberet, ostendere. Et vere satis admiratus sum patientiam & constantiam atque intelligentiam fratrum: quia cōsequenter & per ordinem de singulis quęstionibus proponebant, & validissime his quæ à nobis respōdebantur occurrentes. Post hæc, cum quid esset in vero, patuisset, accomodabant nihilominus absque contentione consensum, iudicātes hoc, quod non continuo si quid semel animo visum fuerit, omni id studio & contentioue seruandum est: sed esse rectius tunc mutare sententiam, cū eam melior & rectior superauerit. Patefactis etenim cordibus suis deo, audiebant verbum, cuius probatio non ex humana persuasione, neq; ex eloquentię fuco, sed ex diuinarum scripturarum assertiōe veniebat. Et ita euidēs fuit assertiōis nostræ probatio, vt is qui inter eos maximus doctor, & vitæ meritis præstātior habebatur, Coration nomine, surgens in medio, cunctis audientibus proclamaret, & protestaretur, neminē debere vltrà eius doctrinæ facere mentionē: sufficere quod erratum est. De cætero non solum nihil horum tenendum vel sequendum, sed ne cōmemorandū quidem de talibus B
siquidem tam euidens ac manifesta contra hæc de scripturis diuinis patuisset assertio. Omnes vero reliqui fratres gaudio & lætitia repleti corde, pro emendatione sui inexplebiles domino gratias referebant.

Coration Neponanus per Dionysium emendatus

De Apocalypsi Iohannis. Cap. 23.

POst aliquanta vero veniēs ad Apocalypsim Ioannis, hæc de ea scribit: Nonnulli ex præcessoribus nostris penitus libellum hunc refutandum & à canone scripturarum abiiciendū putarunt, singula queq; eius capitula arguentes: & dixerūt prętitulationem libri non esse veram, sed alienę scripturę Ioannis tantum nomen impositum: vnde neq; Ioannis hunc esse librū, nec reuelationē videri posse, quæ crasso quodam velamine ignorantię contegatur. Addiderunt etiam hæc, quod nihil dignum in ea grauitate Apostolica cēseatur. Sed ne alicuius quidem ecclesiasticorum saltē virorū scripturam esse dixerunt, sed Cerinthum quēdam authorem Cerinthianę hęreseos, volentem dogmatis sui fidem, Apostolici nominis opinione firmare, libello à se conscripto, Ioannis titulum prætulisse. Deniq;, inquiunt, Cerinthi dogma hoc continet, in terris futurum esse regnū CHRISTI Et quoniā ipse carnis & libidinis amicissimus dicebatur, ea in repromissionibus futuri regni sanctis præbenda censebat, quæ sui animi libido dictabat: ventris & voluptatis opera mansura, ciborum satietatem, & abundantiam poculorum, nuptias, & cætera quæ horum consequentiam seruant.

An. do. 88 Cerinthus autor Apocalypsis quorundam iudicio

Et

A Et reparari rurſum ſperat feſtiuitate & ſacrificia Iudaica, victimaſq; legales. Ego vero (quantum ad meā ſententiam pertinet) ſpernere aut abiicere ſcripturam libri huius nullatenus audeo, maxime cū multi ex fratribus ita mecum ſentiant. Sed hoc magis de eo iudico, quod excedant atq; emineant quę in eo ſcripta ſunt humanę auditionis modum, & ſit in eo arcanus quidam & reconditus atq; admirandus omnibus ſenſus, quem & ego admiror ac veneror, etiam ſi nō intelligo. Et ita ſentio, quod diuina aliqua ſacramenta ſermonibus contegantur humanis, non tam iudicio meo diſcernēs, quàm fide credens: & ideo non reprobo quę non intelligo, ſed tanto magis admiror, quanto minus aſſequor. Poſt hæc vero totius libelli ediſſerens corpus, & ſingula quæque diſcutiens, atque euidenter oſtendens, nullo modo fieri poſſe, vt ſecūdum literam dignus in eo intellectus appareat, addit etiam hęc dicens: Conſummata igitur omni prophetia, beatos dicit propheta eos qui hæc cuſtodiunt. Sed & ſemetipſum beatum dicit. Ait enim: Beatus qui ſeruat verbum prophetiæ libri huius, & ego Ioannes qui audio & video hæc. Vocari ergo eum Ioāнem, & eſſe hanc ſcripturam Ioannis, non nego. Sancti nanque alicuius eſt, & ſine vlla dubitatione per dei ſpiritum ſcripta, etiam ſi non ſit ille apoſtolus Ioannes, filius Zebedæi frater Iacobi, cuius Euangelium ſecundum Ioannem ſcriptum

Admiror & veneror, etiā ſi nō intelligo. Non reprobo quæ non intelligo

B eſt, & epiſtola catholica. Vtitur ergo Dionyſius plurima adſertione, diuinitus quidem inſpiratam reuelationem, non eſſe dubitandum, & Ioannis eſſe: non tamen ſibi liquido videri, quod illius ſit Ioannis, qui Euangelium ſcripſit, quia ille nuſquā nominis ſui fecerit mentionem, ac ſeſe ſignauerit nominatim. Hic autem qui Apocalypſim ſcripſit, tertio fermè mentionem nominis ſui facit. Sed & ex ipſo ſcripturæ ſtilo diſcretionē faciens, dicit potuiſſe fieri, in illis temporibus fuiſſe & alium aliquem Ioannem vnum ex ſanctis, cui hęc reuelauerit deus. Multa vero & alia inſtructionis eccleſiaſticæ monimenta nobis in libris digeſta, beatus Dionyſius dereliquit, quorum lectio magnopere ab ſtudioſis quibuſque expetenda ſit. Sed iam ad hiſtorię ordinem reuertamur. Xyſto Romanæ eccleſię per annos vndecim ſacerdotio procurato, ſuccedit Dionyſius. Et Demetriano apud Antiochiam defuncto, Paulus de Samoſata ſacerdotium ſuſcepit: qui Paulus abiecta ſatis & indigna de CHRISTO ſentiēs, traditionem doctrinæ eccleſiaſticę corrumpebat, dicens eum communis naturæ hominem tantum fuiſſe.

Nomen Ioannis ter inculcatum

An. do. 267. Dionyſius Romanus Pont. Paulus Samoſatenus hæreticus

De epiſtolis Dionyſii. Cap. 24.

Dionyſius Alexandrinus

TVnc Dionyſius de Alexādria rogatus venire ad concilium, & ſenectutis impedimento & incommoditate corporis inhibetur, per epiſtolam tamen præſentem ſe reddit, & quid fidęi ac veneratiōis erga CHRISTVM teneret expoſuit. Cæteri vero eccleſiarū paſtores diuerſis è locis

& vrbibus,velut aduersum latroné quendá CHRISTI gregibus insidi A antè,côueniunt Antiochiã.In quibus insignes & cęteris pręcellentes erât, Firmilianus à Cęsarea Cappadocię,Gregorius & Athenodorus fratres,Pôti prouincię sacerdotes,Helenus Sardensis ecclesię epûs,& Nicomas ab Iconio,& Hierosolymorũ pręcipuus sacerdos Hymenęus,& vicinæ huic vrbis Cęsareę Theotecnus.Sed & Maximus Bostrẽsis epûs dignus eorum consortio cohærebat. Multi vero alii, quos longũ est enarrare per singulos.Sed & presbyteri quâplurimi & diaconi ad supradictã vrbem causa cõpescendi,imò delendi noui huius dogmatis côuenerunt.

An.do.268 Conciliũ Antiochiæ Firmilianus Gregorius Athenodorus Helenus. Nicomas. Hymenæus. Theotecnus, Maximus

De Paulo Samosateno,& de Gregorio,& de hæresi eius. Ca.25.

Paulus Samosatenus arguitur à patribus

HI igitur omnes sæpius in vnum coeuntes, Paulumq; Samosatenũ statuentes in medio,aque eius hęresim,quam ille nunc occultare,nunc etiam dissimulare conabatur,frequenti tractatu & assiduis disputationibus denudantes,arguere blasphemiã & publicare nitebantur.Nec tamen vno id aut secundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt:sed & conuentum sæpe est,& absque operepretio discessum. Verum quoniam beati Gregorii historię textus attulit mentionẽ, dignissimũ puto tanti viri gesta (quę sub Orientali & Septentrionis axe cunctorũ sermone celebrantur) omissa nescio quo casu,huic narratiôi ad memoriam posteritatis inserere.

Gregorius qui ante Theodorus, epûs Neocæsariensis

Stagnum quoddam erat in Ponti regionibus situm,piscibus copiosum,ex B quorum captura prædiuites reditus dominis præstabantur. Ista possessio duobus fratribus sorte hęreditatis obuenerat: sed pecuniæ cupiditas(quæ penè omnium corda mortalium superat) etiã fraternam necessitudinem violauit.Coibatur à fratribus tempore captionis,non tam ad capiendos pisces, quàm ad homines decipiendos:cædes ac bella mouebantur, humanus sanguis pro piscibus fundebatur.Sed dei prouidentia,affuit aliquando auxiliũ aduentusq; Gregorii.Vidit prælia & mortes virorum,furentesque germanos: quid causæ existeret, pro qua in exitiũ sui suorumque fratres accenderentur,inquirit:nullam,nisi capturam piscium comperit. Tûc ille cum pro honore aduentus sui vtreque partes paululum siluissent: Nolite (inquit)ô filioli,ratiôabiles animas pro mutis animantibus violare, fraternam pacem quæstus cupiditate dissoluere,dei leges & naturæ pariter iura temerare:& vna mecũ ad ora stagni exitialis accedite. Ego iam vos per virtutem domini omni certamine cruentę contentionis absoluam.Et cum hæc dixisset,in conspectu omnium virgam quam tenebat in manu, ad primas littoris vndas defigit,& ipse positis genibus palmas tendit ad cœlum, atq; his verbis excelso supplicat deo:Tu domine deus patrum nostrorum, qui cum tibi primus homo Adam peccasset, & mãdatũ tuum præterisset, pœnam culpæ illius moderatus,ad terram,maledictionis sententiã detorsisti dicens: Maledicta terra in operibus tuis.Et nunc ergo miseratus horũ iuuenum

Miraculũ de stagno exiccato

Gen.3.c.

A iuuenum fraternum sanguinē, qui periclitatur, præcipe vt maledictæ sint aquæ istæ in operibus eorum, pro quibus furore succensi, fraternæ pietatis obliti sunt: ita vt nunquā in hoc loco vel piscis appareat, vel aqua resideat, sed sit campus aratri patiens, ac frugum ferax, & custos in æternū fraternę concordię perseueret. Simul vt ille finem orandi fecit, statim se vnda subducens, & cursu velociore refugiens, à conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arentem campum germanis iā concordibus dereliquit, Sed & in hodiernū frugum ferax esse dicitur solum, quod ante fuerat nauium ferax. Memoratur etiam aliud illustrius ab eo & diuinius gestum. In quodam loco ruris angusti, quum res posceret ecclesiam construi rupes quędam vicini montis ex parte Orientis obiecta, ex alia vero præterfluens fluuius, spatium quantum ecclesiæ sufficeret denegabat. Et cum alius omnino non esset locus, omnesq; mœstitiam gererent, quod solum ad construendam ecclesiam non haberent, ille fide plenus, pernoctasse in oratione dicitur, & dominū IESVM promissionis suæ admonuisse fideliter, qua dixit: Si habueritis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic, tolle te, & mitte te in mare, & fiet vtique. Cūq; hæc plena fide atq; deuotione deposceret, ad lucem coeūtibus populis, inuenta est rupes importuna secessisse tantū, quantum spacii ad condendam quærebatur ecclesiam. Traduntur eius & alia quamplurima. Sed ne in longum videamur trahe-B re sermonem, intermissis cæteris, vnum adhuc de eius gestis adiiciam.

Miraculū de rupe mota pro sacello extruendo

Matth. 17. a

Iter ei fuisse quondam per alpes dicitur hyemis tempore, & cum peruenisset ad summū alpiū iugum, niuibus repleta erant omnia, nullum vsquam diuersoriū, phanum ibi tantum Apollinis erat, cui succedens transacta nocte discessit. Sacerdos vero erat quidam phani eius, cui consulere simulacrum Apollinis mos erat, & reddere responsa poscentibus, ex quo ei etiā alimoniæ quęstus esse videbatur. Igitur post digressum Gregorii, offerre consulta & responsa poscere sacerdos accessit ex more, nihil inde responsi veniebat. Repetit victimas, silentium permanet. Iterum atque iterum litat, surdis ingerit fabulam. Cumq; stupore noui silentii æstuaret sacerdos, nocte ei assistens dęmonium, dicit in somnis: Quid me illic inuocas, quo iam venire non possum. Percontanti causam, aduentu se Gregorii dicebat expulsum. Quid nūc remedii daretur cum perquireret, ait nō aliter sibi licere ingredi locū illū, nisi Gregorius permisisset. Quibus auditis sacerdos, occupat viam, multa apud semetipsum voluens, atq; animo recusante pertractās, peruenit ad Gregoriū: adortusq; eum, rem pandit ex ordine, humanitatis suę atq; hospitalitatis admonuit, querelā depulsi numinis promit, adeptam facultatem sui quæstus deplorat, ac reddi sibi omnia in pristinū statum deposcit. At ille nihil moratus, scribit epistolam in hæc verba:

Apollinis oraculū obmutuit

GREGORIVS APOLLINI.

PERMITTO tibi redire ad locum tuum,& agere quæ consueuisti. A Hanc epistolam sacerdos accipit,& ad phanum defert,positaq; ea iuxta simulacrũ affuit dæmon,ac dedit responsa poscenti. Tũ ille in semetipsum conuersus,ait:Si Gregorius iussit,& deus iste discessit,nec potuit redire,nisi iussus,& rursum iubente Gregorio restitutus est,quomodo nõ multo melior isto Gregorius,cuius hiç obtẽperat iussis? Clausis igitur ianuis phani, descendit ad Gregoriũ,epistolã secum quam acceperat referens, omnẽq; apud eum rei gestæ ordinem pandẽs:simulq; se ad pedes eius prosternẽs, rogabat vt illi se deo offerat,cuius virtute diis gentiũ Gregorius imperabat Cũq; enixius & pertinacius persisteret,cathecumenus ab eo factus est. Et cum se vitæ castissimæ & abstinentissimæ,derelictis omnibus,non solũ erroribus dæmonũ, sed & seculi actibus,mancipasset, etiam baptisma cõsecutus est.Et in tãtũ vitæ merito ac fidei virtute profecit,vt ipse beato Gregorio in episcopatu successor extiterit.Sed & ingenii sui nobis ĩ paruo maxima monimenta dereliquit.In Ecceliasten nanq; Metaphrasin idẽ Gregorius magnificẽtissime scripsit,& catholicę fidei expositionẽ breuiter ędi tam dereliquit,quã pro eruditione ecclesiarũ sociare his cõmodum duxi.

Sacerdos Apollinis ad Christum conuertitur

Metaphrasis Gregorij in Ecclesiasten

GREGORII Martyris & Episcopi Neocæsareæ Fides.

Professio fidei Gregorij Neocæsariensis

Vnus deus pater verbi viuentis,sapientiæ subsistentis, & virtutis suæ,& figuræ,perfectus perfecti genitor,pater filii vnigeniti.Vnus dominus, solus B ex solo,figura & imago deitatis,verbũ perpetrãs, sapientia cõprehendens omnia,& virtus qua tota creatura fieri potuit.Filius verus veri, & inuisibilis ex inuisibili,& incorruptibilis ex incorruptibili,& ĩmortalis ex immorli,& sempiternus ex sempiterno.Vnus spũs sanctus,ex deo substãtiam habens,& qui per filiũ apparuit,imago filii perfecti,perfecta viuentiũ causa, sanctitas sanctificationis præstatrix,per quẽ deus super omnia & in omnibus cognoscitur, & filius per omnes.Trinitas perfecta,maiestate,& sempiternitate & regno minime diuiditur,neque abalienatur. Igitur neq; factũ quid aut seruiens in trinitate,neq; superinductũ, tãquã antehac quidẽ nõ subsistens,postea vero superingressum.Neq; itaq; defuit vnquam filius patri,neq; filio spiritus sanctus,sed inuertibilis & immutabilis eadẽ trinitas semper.Sed de Gregorio satis dictum.Nunc ad historiam redeamus.

An.do.266

Interea Dionysius apud Alexãdriã quieuit in pace, duodecimo anno imperii Galieni,decem & septem annis functus sacerdotio. Succedit vero ei Maximus.Igitur Galienus,cũ per annos quindecim Romanum gubernasset Imperiũ,Claudio regni successore defunctus est. Qui solis duobus annis in Imperio transactis,, Aureliano rerũ apicem dereliquit. Huius tẽporibus vltimũ apud Antiochiam episcopõrum cõciliũ congregatur,in quo Paulus arguitur,manifesteq; cõuincitur hæreticus,& damnatur ab omnibus quę sub cœlo sunt ecclesiis Christi,insistente plurimũ,& disceptationi bus

Maximus Alexandriæ epũs An. do. 270 Aurelianus Cæsar An. do. 272. Paulus Samosatenus hæresis ordamnatur

A bus validissimis perurgente Malchione presbytero Antiochenæ ecclesiæ, viro fidelissimo & omnibus virtutibus adornato: cui accedebat etiam hoc, quod erat disertissimus, & potens in verbo, atq; in omni eruditione perfectus: deniq; oratoriam in eadem ipse vrbe docuerat. Huic igitur ab omni episcoporũ concilio permittitur disputatio cũ Paulo, excipiẽtibus notariis, quæ ita magnifice ab eo & accurate habita est, vt scripta æderetur, & nunc quoq; in admiratione sit omnibus. Solus etenim potuit dissimulantẽ & occultantẽ se Paulum cõfessionibus propriis publicare. Quibus ita gestis, cõmuni cõsilio vniuersi pariter sacerdotes scribunt epistolã ad personã Dionysii episcopi vrbis Romæ, & Maximi Alexãdrię episcopi, quę per omnes mitteretur ecclesias, per quam cunctis & suam diligentiã cõprobarent, & Pauli hæresim confutatã esse, atq; deiectam in vniuersorum notitiam pervulgarent. Simul etiam quæ cum eo quæstiones habitæ sint, indicant. Sed & vitam ipsius intemperatam pariter moresq; describũt. Ex quibus pauca aliqua inserere huic operi nostro dignum iudicauimus.

Malchiõ presbyter Antiochenę ecclesię

Qui episcopi per illud tempus nobiles habiti fuerint. Cap. 26.

DIONYSIO ET MAXIMO ET OMNIBVS QVI per vniuersum orbem sunt, sacerdotibus, & coepiscopis, vnà cum presbyteris, & diaconis, atq; omni ecclesiæ catholicæ quæ sub cœlo est, Helenus, & B Hymenæus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proculus, Nicomas, Hælianus, Paulus, Bolasus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, Malchion, Lucius, presbyteri, & cæteri omnes, qui nobiscum congregati sunt, ex vicinis vrbibus & gentibus episcopi, & presbyteri, & diaconi, dilectissimis fratribus in domino, Salutem. Et post pauca addiderunt.

An. do. 268. Epistola concilij Antiocheni, de damnatione Pauli Samosateni.

MITTENTES hanc epistolã, deprecamur omnes, vt si qui forte tali doctrina infecti sunt, curẽtur à vobis, sicut & beatę memorię viri Dionysius Alexãdrinus, & Firmilianus ex Cappadocia, iam prius scripserat ad Antiochię plebem, dedignati, imò potius declinantes ad personam ipsius scribere, qui erat autor erroris. Ipse autem beatę memorię Firmilianus, cũ adhuc superesset, secũdo affuit, & præsens eum arguit ac notauit, sicut omnes nouimus & testamur, qui simul cum illo veneramus. Sed repromittẽte eo, corrigere errorem, credidit, sperans posse fieri, vt absq; religionis nostrę opprobrio, & dissensionũ nota res veniret in melius: & ideo dissimulauerat, cum tamen Paulus dolo differret, & hominẽ quidem falleret, deum autem negaret, ac fidem in qua renatus fuerat, violaret. Deniq; & nũc beatus Firmilianus veniebat Antiochiã, & cum Tharsum vsque peruenisset, & nos omnes Antiochię positi, aduentũ illius operiremur, nũciatus est nobis excessisse de mũdo. Post aliquanta vero describentes eius vitã moresque adiiciunt etiã hæc: Postea vero quàm à doctrinę regula ad aliena se dogmata, & adulterina conuertit, non opus est enumerare actus eius priores, quo-

Paulus Samosaten' quomodo ad diuitias emerserit

modo cum prius egens fuerit & pauperrimus,& neque ex parentum ſuc- A
ceſſione,neque vllam quęſtus occaſioné habuerit honeſtam,nunc ad ſum mas diuitias peruenerit,nó aliú de niſi ex ſacrilegiis,& ex his quæ per frau dem diripuit,concutiens fratres,vendens patrocinia,& fidem negociorum ſuſceptorum nec accepta mercede cuſtodiens,exiſtimans, ſecundum quod ſcriptum eſt,quęſtú eſſe pietaté.Superbiá vero eius quis ferre poſſet, cum ſe magis Ducenarium, quàm epiſcopum videri vellet? Nam & incedens per plateas,tali quadam ambitione vtebatur,publice epiſtolas relegens,atque in auditu omnium & oculis dictans, aſſiſtentibus ſibi in platea notariis.Directio quoq; pręeuntiú,& cóſtipatio inſequentiú quáplurima quærebatur:ita vt oés qui videbant,horreſcerét & deteſtarentur per illius arrogantiam,religionem diuinam.Hęc in publico.Intra eccleſiá vero tribunal ſibi multo altius quàm fuerat extrui, & thronú in excelſioribus collocari iubet,ſecretariú quoq; ſterni & parari,ſicut iudicibus ſeculi ſolet. Verbum vero faciens ad plebem,iactare ſupra modú dexterá,ac palmá femori illidere,pede quoq; ſubſaltare ac ſcabellú ferire cum ſonitu. Ab auditoribus vero non fauorem neque plauſum ſperare ſolum,ſed theatrali more oraria moueri ſibi expectabat,& vocem tanquam de caueis dari.Hęc non ſolum à viris,ſed etiá à mulieribus indecenter expectabátur. Si quis vero auditorum honeſtius & verecundius agens,à clamore nimio téperaſſet, velut in- B
iuriá faciés,patiebatur iniuriá. Sed & antiquis & defunctis iá tractatoribus inſultabat, & illis derogans, ſuas laudes inuerecúde impudenterque iactabat.Rhetorem ſe magis quàm eccleſiæ doctoré laudari cupiebat. Pſalmos vero qui in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dicebantur,ceſſare facit, velut neotericos & nuper inuentos.In ſemetipſum vero compoſitos, diebus Paſchæ in medio eccleſiæ canere mulieres,maxime quas ipſe prius ad canendum pro more inſtituerat,faciebat,ita vt horreſceret,ſi quis audiret. Nam cum ipſe filium dei negaret deſcendiſſe de cœlo, ſed à Maria cœpiſſe, & initium habuiſſe de terra,pſalmi qui in ipſum dicebátur,& quibus in populo laudabatur,angelum eum dicebant deſcendiſſe de cęlis.Et hæc ipſe aſſiſtens & audiens, non ſolum dici non prohibebat, ſed elato ſupercilio delectabatur audire. De mulieribus vero quæ cum ipſo ſimul manebant, quas + συνεισάκτους Antiocheni appellant, quid opus eſt dici? Ex quarum ſocietate & contubernio vt ſibi nulla quæſtio moueretur, etiam preſbyteris & diaconis ſuis,his duntaxat,qui ei morem gerebant,habendi mulieres ſecum, ſimilem licentiam dedit. Sed & congregandi diuitias tribuit facultatem,quo ipſi in ſimilibus obnoxii, magiſtro nequaquam crimen impingerent.Nos autem idcirco hæc ſcribimus fratres chariſſimi, quia nouimus quàm ſacroſanctum debeat eſſe epiſcopale ſacerdotium,quod & clero & plebi eſſe debet exemplo. Neque enim ignoramus, quoſdam dum incautius

Scot' in libro De inſignib. magiſtratuum ad Theodoſium Auguſtú, qué nuper ex Spirẽſi bibliotheca accepimus, indicat ducenariú fuiſſe principem officij,vel apud prefectum Auguſtalem, vel Comitem Orientis,vel apud alios quoſdam prefectos,adſcitum ex ſchola Agentiú in rebus,qui ado rata clemẽtia principali cú inſignibus exibat. Is ſub ſe habebat Corniculariú,Adiutorem,Commẽtarienſem, Ab actis, Numerarios, Exceptores,& cęteros officiales

Paul. Samoſatenus velut angelus à ſtultis mulierculis pdicabatur

Hoc vocabulum mire erat deprauatum, non ſolum in excuſis exemplaribus, verum etiam manu deſcriptis. Et valde me torſit. Tandé ex veſtigiis deprehédi legé-

A incautius sibi ad cohabitandum iungunt mulierculas, cecidisse. Quod etiam si non fiat, certe in suspicionem venire de talibus sacerdoti grauissimum est. Quomodo autem vetare poterit eos, qui infirmiores sunt, à mulierum consortio, quibus ex his quæ gerit autoritatem præbet? Tantus vero ac tam immitis fuit in potentatu, & ita specie quadam tyrannidis elatus est, vt ne ad arguendum quidem quisquam, vel ad accusandum auderet accedere. Sed hæc quæ diximus, condemnari possent etiam in eo qui fidem catholicam seruat, & in ecclesiastici dogmatis veritate perdurat. Hic vero qui abiurato fidei mysterio, ad pollutissimam se artem ac hæresim contulit, necessarium fuit, etiam partem erroris ipsius designari, quomodo habendus, vel quomodo execrandus est. Et post multa in fine epistolę addunt etiam hęc:

Igitur necessarium est visum nobis hunc resistentem deo, neque adquiescentem veræ fidei abiici & abiurari, alium vero pro ipso ecclesiæ catholicæ constitui episcopū, per dei gratiam prouisum, filium beatæ memoriæ Demetriani, qui huic ipsi ecclesię inculpabiliter præfuit, Domnum nomine, virum omnibus bonis ornatū. Indicauimus autē vobis de eo, vt sciatis ad ipsum vos
B scribere debere, & ab ipso cōmunionis scripta suscipere. Hic autem qui indignus habitus est esse in ecclesia catholica, anathema scribatur, & illius hęreseos sectatores excōmunicētur. Domno igitur in episcopatum subrogato, Paulus & sacerdotio abscissus &

dum esse συνεισάκτας. Extat aūt insignis sermo diui Chrysostomi, πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους. In quo demonstrat συνεισάκτους neq; vxores esse, neq; cōcubinas, sed tertium quoddā gen⁹, sic inquiens: εἰσὶν γάρ τινες οἳ γάμου καὶ συνουσίας χωρὶς κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι, καθίζουσιν ἔνδον διαπαντός, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἑαυτοῖς συγκατακλείουσιν, οὔτε ἐπὶ παιδοποιΐᾳ, οὐ γάρ φασιν αὐταῖς συγγενέσθαι, οὔτε ἐξ ἀκολασίας, λέγουσιν γὰρ αὐτὰς ἀκεραίους διατηρεῖν.

Hoc est: Sunt enim quidam qui puellas innuptas absq; hoc quod opus ouptiarum cum illis exerceant ducentes domi perpetuo collocant, & vsq; ad supremam senectam secum inclusas tenent: nō liberorum procreandorum gratia, neq; enim aiunt se rem cum illis habere: neq; causa libidinis, siquidem illas se dicunt incorruptas inuiolatasq; seruare. Porrò qui huiusmodi virgines in domos suas asciscebant, tales prætexebāt causas, quod videlicet opus esset puellis patrono aliquo aduersus maleuolos, cum maritos oon haberent aut tutores, parentibus sæpe etiā ac fratribus destitutæ: præterea muliebrem sexum vel maxime egere subleuatione aliqua, cum ipsi potius ad voluptatem spectarent, quæ ex conuictu mulieris nascitur. Has causas pulchre refellit Chrysost. & dehortatur penitus à coosuetudine talium mulierum, cum propter offendiculum aliorum, tum ob paratam ad peccādū occasionem. Neque enim putat facile fieri posse, si iuuenis cum puella totū diem cōfabuletur, cúmque ea iocos misceat ac rideat absque arbitris, simul cœnans ac bibens, quin accidat aliquid humanum, hoc est, vt concupiscentia vincat. Eiusmodi mulieres etiam se sacerdotibus adiungebāt, sanctimoniæ causa scilicet. Vnde tertium caput constitutionum synodi Nicęnæ prohibet, ne episcopus aut quisquam ex clero, subintroductam habeat mulierem. Sic enim Græcam vocem interpres, quisquis fuit, Latine reddidit. Vt legitur dist. 32. cap. Interdixit per omnia. Et rursus eadem dist. Nullus missam audiat presbyteri quem scit concubioam indubitanter habere, aut subiotroductam mulierem. Ruffinus alibi συνεισάκτας extraneas vertit. Hæc pauld copiosius explicuimus, vt Decretorū locus melius intelligatur, cum glossematarii prorsus sileant, noo exponentes quid sit mulier subintroducta. Sed & in Suidæ lexico vocabulum ipsum συνεισάκτας anootatur tantum, non explicatur. Porrò non solū prophanæ puellæ, sed & religioni peculiarius initiatæ, ac ab episcopo velatæ, quas tum κανονικὰς appellabant Greci, sic se virorum contubernii s passim addicebant. Nam extat simili argumento, Sermo quidam Chrysostomi, docens, Canonicas non decere vt cum viris habitent.

ſus & cõmunione,cum de domo eccleſiæ nollet exire, interpellatus imperator Aurelianus,religioſe ſatis de hoc ſanctéq; decernit,iis præcipiens eccleſiæ domum tradi,quibus Italię ſacerdotes & Romanus epiſcopus ſcriberent.Et ita prędictus Paulus ad cætera mala etiam hoc dedecoris adquiſiuit,vt manu publica de eccleſia pelleretur. Et tunc quidem talis erga nos A
Aurelianus Cęſar moritur
exiſtebat Aurelianus. Proceſſu vero temporis immutare propoſiti ſui bonum cœpit,& malis cõſiliis deprauatus,perſecutionẽ erga dei eccleſias meditari,eo vſq;,vt dicatur quod dictatis iam literis & ſcriptis, cũ ſupereſſet ſola ſubſcriptio,diuina dextera interueniẽs,ſubſcriptionẽ nephandę dexte-
An.do.278. Probus Cæs. Carus An.do.284. Carinus Numerianus Cæs. Diocletianus Cæſ. Chriſtianorũ pſecutor An.do.286.
ræ deturbauerit.Morte etenim ſubita condẽnatur,qui de piorũ morte cenſebat: vt oſtenderet deus, quia non cum voluerit tyrannus, cruciamur, ſed quum probauerit ipſe,corripimur.Igitur ſex annis Aurelianus quũ gubernaſſet,principatum Probus poſt hunc ſuſcepit.Cui quũ tantundẽ tẽporis expleſſet imperio,Carus vnà cum filiis Carino & Numeriano ſuccedit. A quibus tribus annis,nec plenis,Romano regno adminiſtrato,Diocletianus ſuſcepit principatum.Is vero maximas in noſtros perſequutiones, & eccleſiarum ſubuerſiones molitus eſt.

De hæreſi Manichęorum tunc exorta. Cap.27.

Felix Pont. Rom. An.do.277. Manes hæreſeos Manichæorum autor An.do.279.

SEd paulò antequam hic imperium ſumeret, in vrbe Roma defuncto Dionyſio poſt nouem annos,ſacerdotii Felix ſuſcepit ſedem.Quo tempore Manes quidam ſecundum nomen ſuum inſaniens,& inſtinctu dęmonis agitatus,inuiſam & execrabilem omnibus hæreſim docet. Hic autem Manes gente Perſes,vita & moribus Barbarus fuit, tam acer ingenio,vt inſanire,vel dæmone adimpleri videretur. Deniq; ita rei exitus docet Chriſti ſe nunc gerere formam conabatur oſtendere, nunc ipſum paracletum ſe eſſe prædicabat:& elatus in inſania,ad ſimilitudinem Chriſti duodecim diſcipulos eligens, ad prædicandum mittebat, dogmata ſtulta & impia à diuerſis hæreticis,qui iam prius extincti fuerant, mutuata diſſeminans, & B
Manichæi
noſtro orbi Perſica venena propinans. Et hoc ergo Manichæorum hæreſis vſque in hodiernum diem diffunditur, eo tempore exorta, quo Felix in vrbe Roma eccleſiæ præerat. Qui per quinque annos adminiſtrato ſa-
An.do.282. Eutychianus An.do.283. Gaius An.do.282. Marcellinus An.do.295.
cerdotio, Eutychiano ſedem reliquit. Is decem menſibus ſolis tranſactis, Gaio epiſcopatum tradit.Qui noſtris iam temporibus quindecim annis ſacerdotio perfunctus,Marcellinum ſucceſſorem reliquit,quem iam perſecutionis tempus inuenit.

De eccleſiaſticis viris nobilibus,quorum aliquanti etiam vſque ad noſtram memoriam perdurarunt. Cap.28.

An.do.272. An.do.281. Timæus,Cyrillus,Dorotheus, epiſcopi Antiocheni

EA tempeſtate apud Antiochiam ſacerdotium poſt Domnum ſuſceperat Timæus, poſt Timæum vero Cyrillus. Cyrillo autem ſucceſſit Dorotheus,qui ad noſtram vſq; memoriam perdurauit, vir eruditiſſimus, & in

A & in scripturis diuinis satis intentus: qui pro multa diligentia etiam Hebræam linguam didicerat. Græca autem eruditione liberali, à puero fuerat institutus. Is eunuchus à natiuitate fuit. Ex quo etiam Imperator in admiratione eum habuerat, & honorem ei contulerat purpuræ præposituram. Huius etiã nos, cum in ecclesia scripturas exponeret, auditores in puericia fuimus. Post hunc Tyrannus apud Antiochiam sacerdotium suscepit, sub quo ecclesiarum persequutio increuit. Apud Laodiciã post Socratem Eusebius Alexandrinus genere episcopus fuit, qui in causa Pauli Samosateni ad partes Syriæ cum venisset, quod esset in scripturis diuinis eruditus, à fratribus studiosis velut thesaurus quidã repertus, vltrà nusquam abire permissus est, sicut Dionysius in epistolis suis scribit. Huic quoque Anatolius successor, bonus (vt aiunt) boni, extitit: qui & ipse genere Alexandrinus erat, eruditione liberaliũ literarũ & in philosophicis à puero apprime eruditus, ita vt apud Alexandriã Dialecticã docere ab omnibus eruditis viris & philosophicis cogeretur. Hũc etiã belli tẽpore quod inter ciues exortũ est apud Alexandriam, ferunt multa bona ciuibus in consiliis & prouisionibus præstitisse: ex quibus vnũ tantummodo factum breuitatis causa memorabo. Frumentum, aiunt, cum deesset obsessis, & fames grauius quàm hostis vrgeret, tertia pars (cum duæ se inuicem impugnarent) erat populi separata, quæ quasi fidem Romanis seruabat. In qua parte tunc etiã supra-
B dictus Anatolius erat absq; impugnatione. Hic ad magistrũ militiæ refert, eumq; de famis necessitate, quæ obsessis acciderat, edocet, & impetratam gratiã ciuibus defert, eamq; hoc modo distribuit. Primo quidem vtrasque partes inter se dissidentes alloquitur, ac cum Romanis redire in gratiã suadet. Sed cum reluctãtes videret, hoc saltem, inquit, credo vos libenter accipere, vt omnem vestrorum manum imbellem, quę belli quidem vobis nequaquã, cibi tamen necessario particeps est, exire portas sinatis. Cõsilium ab vtraq; parte gratanter acceptum est. Decernũt imbellem manum egredi castris debere. Data occasione, omnes penè quos inedia cõsumebat pariter cum imbellibus erumpũt, præcipue nostri, quibus bellũ gerere cõtra propositum erat. Quos omnes Anatolius suscipiens, parentis simul ac medici fouebat affectu. Et ita multitudini salutem per cibum propere cõtulit: reliquis vero, qui pauci remanserant, formidinem belli & desiderium pacis incussit. Ita misericordi prudentiq; consilio vrbem maximam fame pariter absoluit & bello. Hunc ergo secundum de Alexandria, dei munere Laodicenorum ciuitas accepit episcopum, post transactum quod supra memorauimus bellum. Multa quoq; opuscula supradicti Anatolii magnifice composita ad nos vsque venerunt: ex quibus dignum mihi videtur, de Pascha quid senserit, ipsius verbis proferre. Est ergo, inquit, in primo anno initium primi mensis, quod est decem & nouem annorum circuli principium,

Præpositura purpuræ, quã Baphiorũ vocant

An. do. 301.

Eusebius Alexandrinus Laodiciæ episcopus

An. do. 274.

Prouerbium

Anatolius Laodicię episcopus

An. do. 278.

Prudens factũ Anatolii apud Alexandriam

Anatolius de Pascha

φαμενὼθ

secundum

ſecundum Aegyptios quidem menſis Famenoth viceſimaſexta die, ſecun- A
dum Macedones Dyſtri menſis viceſimaſecũda, ſecundum Romanos ve-
ro vndecimo calendas Aprilis. In qua die ſol inuenitur non ſolum conſcẽ-
Primã partẽ, ſcilicet arietis. diſſe primam partem, verumetiam † quartam iam in ea die habere, id eſt,
Aliàs quartũ in ea diem in prima ex duodecim partibus. Hæc autẽ particula, prima ex duodecim,
vernale eſt æquinoctiũ, & ipſa eſt initium menſium, & caput circuli, & ab-
ſolutio curſus ſtellarum, quæ πλάναι, id eſt, vagæ dicuntur, ac finis duode-
cimæ particulæ, & totius circuli terminus. Et ideo nõ parũ dicimus delin-
quere eos, qui ante initium hoc noui anni, Paſcha putãt eſſe celebrãdum.
Sed nec à nobis primis exordium ſumit: hæc ratio antiquis Iudæis fuiſſe
comprobata demonſtratur, & ante aduentum Chriſti obſeruata, ſicut eui-
denter edocet Philo & Ioſephus. Sed & horum antiquiores Agathobo-
Horũ pro his Paneas lus, & ab eo eruditus Ariſtobolus ex Paneade, qui vnus ex illis ſeptuagin-
ta ſenioribus fuit, qui miſſi fuerant à pontificibus ad Ptolemæum regem,
Hebræorum libros interpretari in Græcum ſermonem, quique multa ex
traditionibus Moyſi proponenti regi percontantique reſponderant. Ipſi
ergo cũ quæſtiones Exodi exponerẽt, dixerũt Paſcha nõ prius eſſe immo-
landum, quàm æquinoctium vernale trãſiret. Ariſtobolus vero etiam hoc
addit, in die Paſchæ non ſolum obſeruandum eſſe vt ſol æquinoctium ver-
nale tranſcendat, verumetiam & luna. Cum enim duo ſint æquinoctia, in-
quit, veris & autumni, æquis ſpaciis dirempta, & quartadecima die menſis B
primi ſit ſtatuta ſolennitas poſt veſperam, quando luna ſoli oppoſita è re-
gione deprehenditur, ſicut etiam oculis probare licet, inuenitur vtique ver-
nalis æquinoctii partem ſol obtinens, luna vero è contrario autumnalis.
Legi in eorum libris multa alia de his validiſſimis aſſertionibus expoſita,
quæ euidenter oſtendant Paſchæ ſolennitatem omni genere poſt æqui-
noctium celebrandam. Multa & alia præterea non ſolum religioſis viris,
ſed & philoſophis admiranda ſcripta Anatolius dereliquit, quibus ſaluta-
Anatolius ris eius eruditio ſcire volẽtibus innoteſcat. Huic primus Theotecnus ſacer-
dotium Cæſareę tenens, in epiſcopatu manus impoſuit, & viuens ipſe ſibi
cum ſucceſſorem ſuæ cathedræ ſtatuit, Vnde & aliquanto tempore pariter
cum ipſo Theotecno Cæſarienſi eccleſiæ præfuit.

De epiſcopis, martyribus & doctoribus eiuſdem temporis. Cap. 29.

An. do. 278. SEd cum aduerſum Paulum Samoſatenum Antiochiam conueniretur
Anatolius Laodicenſis epiſcopus ad concilium, prætergredientem Anatolium, defuncto Euſebio, Laodi-
cenſis eccleſia vi ſibi vendicauit epiſcopum. Poſt quẽ vltimus vſq; ad per-
Stephanus Laodicenſis ſequutionis tempus ad Laodiceam Stephanus eccleſiam gubernauit, &
Theodorus Laodicenſis ipſe eruditione & eloquentia prioribus nõ inferior, ſed fidei virtute longe
diſſimilis, ſicut perſecutionis ignis probauit. Nihil enim philoſophię in ne-
ceſſitate tentationis oſtendit: ſed non cõtinuò in illius infirmitate, dei pau-

pertas

A pertas ostenditur. Post huius namq; casum prouidit deus ecclesiæ illi episcopũ Theodotum nomine, virum nõ solũ verbis, sed rebus & virtutibus ornatũ. Hic arte quidem medicus fuit, sed ad animarũ à domino trãslatus est medicinã: vere; incõparabilis, qui super omnes penè homines, fide, misericordia, studio, vigilantia, atq; omnibus optimis institutionibus claruit. In scripturis quoque diuinis laborem quamplurimum gessit. Interea apud Cæsaream Palæstinæ Theotecno cum episcopatũ solertissime peregisset, Agapius succedit. Qui & ipse multo labore, multaq; diligẽtia in gubernatione populi adhibita, & præcipue erga indigentes paterna prouidentia se rebatur: à quo & vir per omnia prudentissimus, vita, eruditione, moribus, adornatus Pamphilus, ecclesiæ ipsius presbyter subrogatur. Sed iste Pamphilus quisve sit, & quantus, & vnde oriundus, quoniam nõ erat dignum breuiter transcurrere, omnem eius vitam, institutionemq; à puero, & quanta in persecutionibus per diuersas confessiones pertulerit, quosq; agones desudauerit, & qualiter super omnia coronã martyrii indeptus sit, proprio id opusculo comprehendimus. De hoc ergo, quam mirabilis fuerit, illa lectio docebit. Sed & alios quamplurimos per illud tempus admirabiles in presbyteris viros, nostra iam memoria tenet, vt apud Alexandriã Pieriũ, Melitium vero apud Pontum, qui episcopus postmodũ factus est. Sed Pie-
B rius quidem acer ingenio, in diuinis scripturis nobiliter eruditus, vita purissimus, atq; ad Christianam philosophiam nudus, & penitus expeditus, doctor ecclesiæ incomparabilis, priuatim & publicè mirabiliter disputãs. Melitius vero tantæ fuit suauitatis in moribus, & tantæ dulcedinis, vt mel Atticũ à sodalibus vocaretur. In omni eruditione perfectus. In rhetoricis talis erat, vt aliis studiis nunquam vacasse putaretur. In cunctis vero philosophiæ generibus, quæ in quinq; diuiduntur disciplinas, ita erat per singulas consummatus, vt cum in vnaquaq; quis experiri voluisset, in hac cum sola à puero habuisse exercitium iudicaret. Cumq; esset eruditionum prærogatiua magnificus, virtus tamen animi, & vitæ synceritas lõge in eo magnificentior habebatur. Quem nobis persequutionis tempore in fuga positum apud Palestinam, diligentius & plenius agnoscere licuit. Igitur Hierosolimis post Hymenæum, de quo paulo ante memorauimus, Zabdas sacerdotium suscepit. Quod paruo tempore administratum, Hermoni post se tradidit. Hic vsq; ad nostri temporis persequutionem, Apostolicã inibi quam susceperat cathedram conseruauit. Apud Alexandriam vero Maximo, qui successerat Dionysio, cum decem & octo annis sacerdotium transegisset, Theonas succedit. Cuius tempore Achillas, eiusdẽ ecclesiæ presbyter, ecclesiasticæ scholæ magisterium tenuit, eruditione, fide, cõuersatione, & moribus insignis. Theonas vero quum decem & nouem annis sacerdotium inculpabiliter ministrasset, sedem tradidit Petro, viro inter pręcipuos

Agapius Laodicenus

Pamphilus Laodicenus

Eusebii liber de vita Pamphili martyris

Melitius Mel Atticum

Zabdas Hermon

Theonas An. do. 284. Achillas

An. do. 302. Petrus

 egregio.

egregio. Hic duodecim omnes ãnos in episcopatu illius vrbis exegit. Quo- A
rum tres ante persecutionem, reliquos vero nouem diuersis intẽtationum generibus duxit. Cumque se semper in omni agone persecutionum positus, artioribus vinculis continentiæ distringeret, & ad vtilitatem atque instructionem ecclesiæ in verbo Dei nobiliter insisteret, satisque vigilanter erga omnem sacerdotii curam diebus desudaret ac noctibus, nono persecutionis anno, episcopatus vero sui duodecimo, martyrii coronam capitis obtruncatione promeruit. Hucusque successiones episcoporum, gestaque diuersa à domini & Saluatoris nostri natiuitate, vsque ad tempus persecutionis, in qua ecclesiæ quoque destructæ sunt, historiæ mandauimus. De reliquo vero agones martyrum, quos ipsi per nosmetipsos vidimus describentes, posteris ad memoriam relinquamus.

EVSEBII PAMPHILI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ historiæ libri septimi, Rufino presbytero translatore, FINIS.

EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLEsiasticæ Historiæ Liber Octauus. B

PROOEMIVM.

APOSTOLORVM successionibus intra septem libros à nobis conclusis, in hoc octauo volumine dignum credidi, etiam ea quæ nostris temporibus gesta sunt, posterorum memoriæ relinquere. Et hinc iam nobis sermo sumat exordium.

De nostri temporis, id est Diocletiani & Maximiani & Maximini Impp. persecutionẽ. Cap. I.

Aperte licebat esse Christianum

ETenim ante nostri temporis persecutionem, quàm mirabiliter, quàmque magnifice per vniuersum mundum sermo Christi & pietatis doctrina profecerit, & in quantum sublimitatis ascenderit, enarrare, vires nostras superat. Nosci tamen & ex hoc possibile est, quod aliquanti ex principibus Romanis, & facultatem regendi prouincias, iurisque dicendi

A di nostris præbebant: & coniugibus & ministris, atque vniuersæ domui suæ, non solum credere in dominum Iesum Christum, verumetiam cum omni fiducia ac libertate in fide agere sinebant: ita vt illos sibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant, quod pro fide Christi nihil perfidum saperent. Sicut fuit opinatissimus ille Dorotheus in cubiculo regum, qui propter fidem domini fidelissimus in omnibus habebatur. Vnde & cunctis præferri honore meruit & amore. Cum quo & Gorgonius, cæterique cum ipsis in domino fideles, vel qui intra palatium in summis honoribus erant, vel qui ad prouincias gubernandas præferri cæteris fidei contemplatione merebantur. Iam vero multitudines coeuntium intra ecclesias populorum, & præcipue in diebus festis innumeras cateruas per loca singula confluentes, quis digne poterit explicare? cum ne ipsa quidem antiqua receptacula sufficerent, sed quotidie orationum domus dilatarentur, ita vt amplitudo earum concludere instar vrbium videretur. Sic per tempus plurimum ecclesiarum status incrementis prosperioribus augebatur, & gloria earum terris excedens, & cuncta supereminens, festinare videbatur ad cœlum. Nulla enim occurrebat inuidia, nullus liuor nequissimi dæmonis obuiabat: quoniam quidem cœlestis dextrę fulciebatur auxilio populus, etiam tum bene Deo pro pietatis cultu, & iustitię obseruatione promeritus. Verum vbi ex multa libertate, multaque indulgentia vitiati sunt mores, & disciplina corrupta est, dum alter alteri inuidemus, & alter alteri derogamus: dumque nos inuicem mordemus & incusamus, & aduersum nosmetipsos intestina prælia commouemus: dum verborum iaculis proximorum corda terebramus, dum principes cum principibus, populi cum populis, seditiones & certamina concitamus: dum simulatio in vultu, dolus in corde, fallacia profertur in verbis, & malorum per singula cumulus intumescit: diuina prouidentia iacturam disciplinæ populo suo illatam, ex plurima pace & nimia sui lenitate prospiciens, aggreditur primo sensim refrenare lapsantes, & integro adhuc ecclesiæ statu, congregationibusque manentibus, indulget interim eos qui erant in militia tantum, Gentilium persecutione pulsari. Sed cum nullus ex hoc clementiæ eius intellectus populis redderetur, quin potius velut ignorantes deum, absque diuina prouidentia res agi ducerent, & per hoc eo magis persisterent in malis suis, atque ipsi qui duces populi videbantur & principes, diuini mandati immemores effecti, aduersum se inuicem contentionibus, zelo, liuore, superbia, inimicitiis atque odiis inflãmarentur, ita vt tyrannidem potius quàm sacerdotium tenere se crederẽt, Christianæ humilitatis & synceritatis obliti, sacra mysteria prophanis mẽtibus celebrarẽt: tunc demũ secundum vocem Hieremiæ prophetæ: Obscurauit dominus in ira filiæ Sion, & deiecit de cœlo gloriam Israel, nec rememoratus est sca

Dorotheus, aulicus. Gorgonius, aulicus.

B Obliuio Dei in prosperis.

Tren. 2.

Tren.2.a bellum pedum suorum in die iræ suæ. Et sicut iterũ dicit: Submersit Deus A
Psal.88.f. omnẽ decorẽ Israel, & omnes maecerias eius destruxit. Et rursum sicut dicit in Psalmis: Destruxit testamentũ serui sui, polluit in terra sanctificatio
Psal.78.b. Psal.78.a Psal.88.f. nem eius, per ecclesiarum scilicet subuersionem, & destruxit omnes maecerias eius, posuit munitiones eius timorem, diripuerũt populũ eius omnes qui transierunt per viã, pro quibus cunctis opprobriũ facti sumus vicinis nostris: exaltauit enim dexteram inimicorum nostrorum, & auertit adiu
Psal.88.g. Christiana fides impugnatur torium gladii sui, & nõ adiuuit nos in bello, sed & destruxit eum ab emũdatiõe, & thronum eius elisit in terram. Paucos fecit dies nostros, & super omnia effudit super nos confusionem. Summa nanq; malorum nobis affuit omnium, tunc, cum domus orationis & ecclesiæ dei viui ad solum deductæ sunt, atq; ab ipsis subuersę sunt fundamentis, diuinæ vero scripturę in medio platearum igni crematę sunt. Prò nephas, ipsi hæc nostris vidimus oculis: Sacerdotes domini & pastores ecclesiarũ publice denudatos,
Psal.106.d. inuerecũde & inhoneste huc atq; illuc ab impiis trahi, ita vt compleretur ille sermo propheticus, qui ait: Effusa est cõtumelia super prĩcipes, & seduxit eos in inuio, & non in via. Sed non est nostrum describere, quãta in sacerdotes Dei iniuriarũ genera cõlata sint. Sicut ne illud quidem nostrum duximus, exponere sigillatim, quãta prius inter nostros rabies dissensionis exarserit. Hoc solũ historia tradere licuit, quod iusto Dei iudicio, & necessaria correptione diuinã sensimus manũ. Neq; enim refert in mediũ pro- B ferre, pro quibus vel turbo persecutiõis inuectus est, vel quos, quãtosq; infidelitatis procella submersit: sed illa sola cõmemorabo, quæ vel nos ipsos dicentes, vel alios ædificent audiẽtes. Propter quod hinc iam diuinos agones beatissimorũ martyrũ breuiter inquantum possumus, explicabimus.

De ecclesiarum subuersionibus. Cap.2.

An.do.304. Edictum Diocletiani Cæs. aduersus Christianos NOnusdecimus agebatur annus imperii Diocletiani, mensis Martius, & dies solennis Paschę imminebat, cum edicta principis per omnem terram proponebantur, vt cunctæ quæ vsquã sunt ecclesiæ, ad solum vsq; destruerentur: Scripturæ sacræ igni exurerẽtur: Si quis inter nostros alicuius honoris prærogatiua muniretur, sublata hac maneret ĩfamis: Si quis seruorum permansisset Christianus, libertatem consequi non posset. Hæc omnia his quę primò aduersum nos lata sunt, continebantur edictis.

De qualitate persecutionum. Cap.3.

Edictum alterum POst non multũ vero temporis adduntur & alia. Iubetur, vt omnes qui per loca singula ecclesiis præsunt, primò quidem coniiciantur in vincu
Sacerdotes Christianorum la, tum deinde omnibus suppliciis simulacris immolare cogantur. Hic vero ingẽs spectaculũ sacerdotes dei effecti sunt huic mũdo & angelis, & hominibus, cum persecutorum crudelitate ad supplicia raperẽtur, & agones mirandos omnibus desudarent. Illos autem, qui & multo plures fuerunt

quos

A quos metus oppressit,& ante congressionem solus terror elisit, præterire melius puto. Cæteri vero, quorum mens promptior & fides validior fuit, tormenta patiebantur. Flagris alii discerpebantur, alii vngulis fodiebātur, alii ignitis laminis vrebantur. Ex quibus nonnulli quidem fatigati cedebant, alii vsque ad finem patientiam obseruabant. Ex ipsis autē persecutoribus quidam tanquam miseratione vsi, adhibebant nonnullos nostrorū ad incesta sacrificia:& quasi sacrificassent conclamabant, cum non sacrificassent. De aliis vero cum ne appropiassent quidem immundis hostiis, acclamabant ipsi, quod iam immolassent,& abscedebant: in eo tantum culpabiles, quod crimen sibi obiectum, cum silentio paterentur. Alii semiuiui sublati, tanquam mortui proiiciebantur. Alii pedibus tracti, inter eos qui sacrificassent deputabantur. Aliqui sanè exclamabant ingenti voce, & testabantur se non sacrificasse, sed esse Christianos, tali se gaudentes confessione decorari. Nonnulli etiam maiori fiducia, neque immolasse se, neque vnquam immolaturos esse testabantur. Quibus tamen ab assistentibus militibus ora continuo atque oculi contundebantur vt tacerent, & violenter expellebantur tanquam adquieuissent. Tanti erat impiis studii, vt propositum suum viderentur implesse. Sed non aduersum beatos martyres impune hoc facere licebat. Quorum patientiæ & magnanimitatis virtutē, quāuis nullus digne proferat sermo, tamen pro mediocritate virium nostrarū B quæ possumus enarrabimus.

Carnificina Christianorū

Christiani adhibētur ad incesta sacrificia

Astus gentiliū

De martyribus. Cap.4.

IGitur primò omnium quoniam, sicut diximus, ignis huius exordium inter solos militares parua scintilla conflauerat, cum deligerentur si qui essent inter milites Christiani, vt aut immolandum sibi scirent, aut militiam pariter vitamque ponendam, plurimi ex ipsis militiam pro fide Christi, pauci etiam animas posuere. Cum vero inde flamma sumens initium, tota per populos & sacerdotes exaggerasset incendia, possibile non est numero comprehendi, quanti quotidie penè per singulas quasque vrbes & prouincias martyres efficiebantur.

Militum Christianorū pœna

De his quæ apud Nicomediam passi sunt. Cap.5.

ETenim apud Nicomediam vir quidam de nobilibus honore & dignitate seculi illustris, simul vt vidit aduersum cultores dei in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitus, publice populo inspectante iniecta manu librum iniquæ legis detrahit, ac minutatim discerpit, Augusto in eadem vrbe simul cum Cæsare constituto. Ad quos cum relatū esset religiosi & illustris viri factū, cōtinuo omni in eum crudelitatis genere desęuientes, ne hoc quidem solum efficere quiuerunt, vt eum mœstum aliquis videret in pœnis, sed læto atq; hilari vultu, cū iam viscera in suppliciis defecissent, spiritus tamen lætabatur in vultu. Ex quo tortores sui grauius cru

Nicomediēsis quidam

Augustus, hoc est Diocletianus

Cæsar, hoc est Maximianus

ciabantur, quod omnia suppliciorum genera consumebant in eum, quem ne tristem quidem ex his reddere poterant. A

De his qui in domibus regum erant. Cap. 6.

Dorotheus aulicus, à cubiculo principis

POst hunc ad vnum ex Dorothei sodalibus qui in cubiculo regis erat, quiq; semper in affectu habiti fuerant liberorum, intentionis transfertur insania. Etenim cum de immensis suprà memorati martyris suppliciis liberius causaretur, educi ipse iubetur in medium, atque immolare compellitur: abnuens imperatur appendi, & flagris toto corpore laniari, videlicet vt doloris necessitate faceret, quod præcipiebatur inuitus. At ille cum maneret immobilis, visceribus iam pelle nudatis, iubetur aceto ac sale perfundi. Cumq; etiam hoc tormenti genus constanter ac fortiter tolerasset, craticula prunis substerstrata poni iubetur in medio, ibiq; quod reliquum fuerat, in verberibus absumpti corporis superponi, & nō ad subitū, sed sensim paulatimq; succendi, quo scilicet pœna protelaretur in longum. Cumque ministri scelerum hinc modo corpus, modo inde versantes, per membra singula pœnas inciperent, & supplicia renouarent, sperantes ab eo elicere se posse consensum: ille firmus in fide, & ouans in spe, consumptis iam & igne resolutis carnibus suis, vltimum spiritum in fide lætus exhalat. Tali

Petrus

Petrus (hoc enim ei nomen est) martyrio decoratus, vere Petri extitit, & fidei hæres, & nominis. Huius institutor in disciplina, & magister in officiis quæ intra palatium exhibebantur, Dorotheus erat, cubiculi regii Præpositus, habens secum officio, fide, & magnanimitate parem Gorgoniū. Quorum institutionibus optimis omnes penè cubiculi ministri in fide dei vigilanter & libere persistebant. B

Gorgonius

Dorotheus igitur & Gorgonius, cum Petrum tam crudelibus viderent atque immanibus suppliciis cruciari, constanter & libere: Cur, aiunt, Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus viget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod à nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus & vnanimis eademq; sentētia.

An. do. 304.

Anthimus episcopus Nicomediensis

Quos ille cum in medium nihilominus venire iussisset, similibus penè vt priores suppliciis affectos, ad vltimum laqueo appensos necari iussit. Tūc & Anthimus ipsius vrbis episcopus, in domini Iesu Christi confessione perdurans, martyrii gloriam capitis obtruncatione suscepit. Hunc autem

Incendium palatij Nicomediensis impingitur Christianis

tanquam vere bonum pastorem viam martyrii preeuntem, vniuersa penè gregis sui multitudo prosequitur. Accidit nanque apud Nicomediam in ipsis diebus partem aliquam palatiī incendio conflagrare. Hoc Imperator à nostris factum falsa suspitione præsumpsit, ex quo inæstimabili furore succensus, iubet omnes nostros aceruatim collectos, alios quidem gladio obtruncari, alios ignibus conflagrare. Sed in illis per diuinam gratiam maior fidei ignis ardebat. Denique cum assistentes ministri interrogarent singulos, si qui fortè sacrificaturi vellēt dimitti, tam viri quàm mulieres, ne interrogari

terrogari quidem se patiebantur, sed vltrò vel flammis irruere, vel cædentibus gladiis certatim obiectare ceruices. Cumq; iam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret, ministri scelerum partem populi nauiculis iniectam, in medium pelagi abducunt, ibiq; in sententia fidei persistentes, præcipitabant in profundum. Intantum vero apud eos rabies crudelitatis exarsit, vt regios pueros martyres effectos, cum secundum humanitatis ordinem fuissent sepulturæ mandati, effoderēt denuo, & corpora eorum proiicerent in mare, hoc dicentes: Ne forte dii efficiantur Christianorum, & illi qui deos adorare nolunt, seruos nostros incipiant adorare: Putāt enim quod diuinius apud nos honor martyribus deferatur. Cum hęc apud Nicomediam gererentur, vbi cruentus & ferox autor ipse crudelitatis piorum carnibus inhiabat, haud segnius etiā apud Melitenen prouinciam Syriamq;, omnes ecclesiarum principes carceribus retrudi, & in vincula coniici edictis Principalibus vrgebātur: simulq; cum his ex plebe viri & mulieres nobilesq; & ignobiles rapiebantur, & fiebat vbiq; spectaculum miserabile ac fœdum. Subito nanque inueniebatur in vrbe silentium in carceribus cōstipatio, in vrbe per plateas homo nullus, ī carceribus vacuus locus nullus, vt non tam rei ad ergastulum duci, quàm ciuitas tota migrasse videretur ad carcerē. Catenæ quę homicidis, adulteris, veneneriis, & sepulchrorum violatoribus fuerant fabricatæ, nunc episcoporū & B presbyterorum, diaconorumq; & lectorum, atq; omnium religiosorū hominum colla cōstringunt, ita vt criminosis nec vincula superessent, nec locus ergastuli resideret. Verum cum peruenisset ad principem æstuare carceres, & per innocentium pœnas locū deesse criminosis, noua rursum decreta mittuntur, vt ex his qui cōclusi erant, si quis vellet immolare, liber abscederet: qui vero abnueret, diuersis pœnarum generibus interiret.

Per regios pueros, Dorotheū, Petrum, & Gorgoniū intellige cubiculares ministros Cęsaris pro Christo occisos.

Melitena Syria

Carceres replentur Christianis

De Aegyptiis qui apud Phœnicen passi sunt. Cap. 7.

TVm iam quantæ per singulas prouincias multitudines martyrum, & præcipue in Aphricæ ac Mauritanię, Thebaidis quoque atque Aegypti regionibus extiterint, numero comprehendere quis valeat? Sed ne illorum quidem, quorum agones apud Palestinam, vel Tyrum, quę est vrbs maxima Phœnices, pręsentes inspeximus, vt dignum est, memorare sufficimus. Tanta etenim ab eis virtute perseuerātię aduersum illata supplicia pro pietate certatum est, vt nisi quis prius domino & Saluatori nostro credat, dicenti: Quia ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: & eius virtutem martyribus sciat esse pręsentem, rebus gestis deroget fidem. At nos (vt dixi) non audita, sed oculis nostris inspecta narramus. Exquirebantur diuersa tormentorū genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebātur: post hęc tradebantur ad bestias: adhibebantur leones, vrsi, pardi, atque

Martyres in varius locis

Tyrus

Carnificina martyrum apud Tyrum

omne ferarũ genus, apri quoq;, sed & tauri, quibus ferro & igni feritas adde- A
batur. Præparabantur hæc omnia aduersus cultores dei, & omnis contra eos hominum bestiarumq;, & elementorum crudelitas armabatur. Ad hæc dei cultores denudati statuuntur in medio arenę loco: additur adhuc arte intra caueas bestiis furor, & ita sæuiores semetipsis effectæ proruunt claustris, replent subito stadium, circundant ecclesiam martyrũ in medio sitam: circumeunt sæpius & oblustrant: & diuinæ virtutis adesse eis custodiam sentientes, procul ab eorum corporibus abscedunt. Sed ilico furor qui reprimebatur in beluis, transit in homines. Nemo præsentem Dei virtutẽ, nemo diuinũ piis adesse sentit auxiliũ: sed mittuntur quibus hoc artis est instigare bestias aduersum eos, quos diuina dextera defendebat. Verum illæ, vt ostenderetur omnibus, non feritatẽ deesse bestiis, sed diuinã dei cultoribus adesse custodiam, illos ipsos qui ad instigandum mittuntur, incredibili velocitate discerpunt, Et cum iam nullus ex huiusmodi artificibus auderet accedere, iubẽtur ipsi sancti martyres commotis manibus & velut prouocantibus incitare aduersum se beluas. Sed ne sic quidem pa-

Bestiæ non attingunt Christianos

ti aliquid poterant. Verum & si forte aliqua fuisset ex beluis concitata, cũ peruenisset ad proximũ, protinus in semetipsum cõuersa repedabat. Tũc vero stupor ingens & pauor omnes qui in spectaculis considebant, inuaserat, vidẽtes homines nudos (in quibus plurimi primæ adhuc ętatis) in me- B
dio tot ac tantarũ positos ferarũ, intrepidos omnes & impauidos, extensis ad cœlum palmis, & oculis ac mente totos cum deo, nõ solum nihil curare terrena, verũ ne carnẽ quidem suam magni pendere, & ipsis iudicibus pauore trementibus, reos læto & hilari vultu in medio persistere bestiarũ. Sed ô duræ & impię mortaliũ mentes. Bestiarum feritas dei virtute mansuescit, humana vero rabies nec ferarum mitescit exemplis. Sed tentatur adhuc ab hominibus deus. Iubentur alii vere criminosi bestiis subrigi: qui tamen ilico vt apparuerũt, alius à leone, alius à pardo, ab vrsis alius exesus, aut à tauro in aera dispersus est. Et ita omnes intra momentum temporis pereunt. Sed ne sic quidem incitatę bestię cultoribus dei aliquid molestiæ generabant, diuino spiritu eos, velut muris validissimis ambiente. Verax

Matth. 18. c

nanq; ille est qui dixerat: Vbi fuerint ex vobis duo vel tres, ibi ero in medio eorum. Cum ergo ne sic quidem aliquid egisset humana sæuitia, iubentur mutari ferę, & ablatis prioribus, aliæ rursum dimitti. Quæ cũ & ipsæ similiter vt priores nihil triste dei cultoribus intulissent, amotis etiã his, sæuiores feris martyribus hoĩes mittũt, qui soli possint immanitate beluas, crudelitate feras, atrocitate bestias superare. Gladiis igitur peragũt, quod bestiis nequiuerunt. Et vt in omnibus se ostẽderent beluis esse nequiores, prohibebãt etiã cadauera mandari terræ, sed iubebant fluctibus dari. Hæc apud Tyrum venerandi martyres, qui ad illam vrbem de Aegypti parti-

bus

A bus venerant, mirifica certamina desudarunt.

De ipsa Aegypto. Cap. 8.

IN sua vero prouincia apud Aegyptum innumerabiles alii nó inferiori gloria tam viri quàm fœminæ, sed & pueri ac senes pro fide domini nostri Iesu Christi præsentem vitam paruipendentes, futuræ gloriæ beatitudinem quæsiuere. Quidam ex ipsis post verbera, post vincula, post vngulas, post flagella, aliosq; diuersi generis horribiles cruciatus, flammis traditi sunt, alii in mare præcipitati, nonnulli etiam capite cęsi, ita vt sponte ceruices suas securibus darent, nonnulli inedia consumpti, alii patibulis affixi in quibus quidam more peruerso capite deorsum presso, & pedibus in sublime sublatis. Martyres apud Aegyptũ

De Thebaide. Cap. 9. Martyres apud Thebaida.

APud Thebaida vero omnem narrationẽ superat agitata crudelitas, pro vngulis testas fictilium vasorum adhibebãt tortores, quibus omne corpus eo vsque lacerabant, donec totam carnis eraderent cutem. Mulieres quoque nudas, ita vt ne pudenda quidem contegerentur, arte quadam cõpositis machinis vno pede in excelsum suspensas, & capite in terram demersas, indignissimo spectaculo expositas, pendere per diem cõtinuũ sinebant. Alias sicubi vicinæ sibi duæ arbores inueniebantur, vi quadam ab vtraque inflexis contra se inuicem ramis, eisque singulis singulos pedes martyris obligantes, subito ramos quos vi inflexerant relaxabant Quicũ Diuellebãtur martyres inflexis oppositarum arborum ramis

B ad situm suum naturali impetu referrentur, discerptis despicatisque visceribus, auulsa secum membra rapiebant. Et hoc non paucis aliquibus diebus, aut paruo tempore, sed per annos aliquot, quotidie, quãdo minimum decem, interdum autem & centũ in vna die viri vel mulieres, sed & paruuli supradictis pœnarum generibus trucidabantur. Verum & nos ipsi per idem tempus, cum in Aegypti partibus iter ageremus, oculis nostris inspeximus, vt sedẽti pro tribunalibus sęuissimo Pręsidi, offerrẽtur innumeri fidelium populi, quos ille singulos per ordinẽ cõfessos se Christianos, capite plecti iubebat. Cumq; hi certatim se & spõte gladio subiicerẽt, cõfessione pręmissa, ille inhumanus & crudelis, nec multitudinis cõtẽplatiõe, nec virtutis eorũ magnanimitate permotus, duci nihilominus omnes & cædi capite iubet. Egrediuntur cuncti pariter ad contiguũ mœnibus campum non carnificũ nexibus tracti, sed fidei vinculis cõligati. Nemo defuit, cum nemo eos seruaret: sponte omnes, imò & alter alterum præueniẽtes, ceruices cędentibus obiectabant: defecerunt carnificum manus, & succedentes sibi inuicẽ fatigati sunt, hebetata est acies gladii. Videbã fessos residere carnifices, vires resumere, animos reparare, mutare gladios, diẽ quoq; ipsum non sufficere ad pœnam. Nullus tamen ex omnibus, ne paruulus quidem infans deterreri potuit à morte. Sed hoc solum singuli pauescebãt ne forte Aegypti martyres

dum properũ sol vergens clauderet diem, separatus à cõsortio martyrum remaneret. Sic cõfidẽtia fidei constanter & fortiter cum lętitia & exultatione mortẽ præsentẽ velut ęternæ vitę principia rapiebãt. Deniq; dum priores quinq; iugularentur, reliqui nõ desidię aut torpori animos indulgebãt sed psallẽtes & hymnos deo canẽtes, locũ quisq; sui martyrii expectabat vt hęc agentes etiam extremos spiritus in dei laudibus exhalarent. A

De Philea martyre. Cap. 10

O vere pro quàm vere. Phileas episc. Thmuitarũ

O Vere mirabilis, & omni veneratione dignus grex ille beatorum, turma virorum fortium, corona splendoris glorię Christi. Hanc sanè coronam preciosior omnium lapis & gemma nobilior adornabat. Hãc turmam præibat ductor illustrior, hũc gregẽ pastor nobilior decorabat, Phileas huic nomẽ est qui erat episcopus vrbis illius quæ appellatur Thmuis. Hic nobilitatem primi generis secundum animi virtutẽ de cœlestibus trahebat: de terrenis vero quantum ad seculum pertinet, primis in Romana republica fuerat honoribus functus, eruditione quoq; liberaliũ literarum & omnibus quæ ad animi virtutem pertinent exercitiis apprime eruditus nouissimã hanc, quæ prior est omnium, secundũ deum philosophiam ita suscepit, vt omnes qui præcesserãt anteiret. Cumq; plurimos propinquos & consanguineos nobiles viros in eadẽ vrbe haberet, frequenter ad Præsidem ducebatur, eiusq; monitis adquiescere, tot & tantis propinquis exorantibus, respectum habere vxoris, & contemplationem suadebatur suscipere liberorum neq; in cœpta pręsumptione persistere. Ille vero velut si saxo immobili vnda allideretur, garrientium dicta respuere, animũ ad cœlum tendere, Deum in oculis habere: parẽtes & propinquos, sanctos Martyres & apostolos dicere. Aderat tunc quidam vir agens turmam militum Romanorũ, Philoromus nomine. Qui cum vidisset Phileam circũdatum lachrymis propinquorũ & Pręsidis calliditate fatigari, nec tamẽ flecti aut infringi vllatenus posse, exclamabat: Quid inaniter & superfluo constantiam viri tentatis? Quid eum qui fidem deo seruat, infidelẽ vultis efficere? Quid eum cogitis negare Deum, vt hominibus acquiescat? Non videtis quod aures eius verba vestra non audiunt? quod oculi eius vestras lachrymas nõ vident? Quomodo potest terrenis lachrymis flecti, cuius oculi cœlestem gloriam aspiciunt & contuentur? Post hæc dicta cunctorum ira in Philoromum versa, vnam eãdemq; eum cum Philea subire sententiam poscunt. Quibus libenter annuẽs iudex, vtrumq; plecti capite iubet. Verum quoniã Phileæ fecimus mentionem, & ingenii atq; eruditione eis studiũ prędicauimus, nõ videtur absurdũ, si aliqua ex opusculis eius, in quibus de martyrum passionibus memorat, historię huic quæ ad rem videlicet pertinent, inseramus. Scribens igitur ad Thmuitas idem Phileas, post aliquãta hæc refert: Horum vero nobis bonorum exempla præbuerunt beati martyres B

Philoromus

tyres

A tyres, qui vnà nobiscum in agonibus perdurantes, secundum quod ex diuinis scripturis fuerant instituti, oculum mentis suę in deo habentes defixũ mortem pro pietate absq; trepidatione capiebant. Indesinẽter etenim cõsiderabant dominum nostrũ Iesum Christum, propter nos hominem factum, hoc nos docuisse, vt vsq; ad mortẽ obluctemur aduersum peccatum. Si quidẽ ipse nõ rapinã arbitratus est esse se ęqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs, & habitu repertus vt homo, humiliauit semetipsum vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Cuius exemplũ secuti beati martyres, omnes cruciatus & pœnas susceperunt, ne fidei suæ cõscientiam macularent, quoniã quidẽ perfecta in eis charitas foras eiiciebat timorem. Quorum si velim tolerantię enumerare virtutes, & exponere robur constantiæ, nec mihi copia tanta sermonis est, nec puto aliis nisi his solis, qui oculis suis intuebantur quę gesta sunt, videri credibilia. Erãt enim expositi oĩbus volẽtibus pro libidine inferre supplicia, & si quod aliquis per ociũ excogitãs nouũ genus supplicii detulisset, licebat inferre. Verberabãtur ergo alii fustibus, alii virgis, flagris quoque alii, nonnulli loris districti, vel funibus appẽsi. Et erat studium per singulos penè nouũ genus inuenire supplicii. Post tergum alii vinctis manibus appendebantur, & trochleis distẽti, membratim diuellebantur. Iam vero vngulis exarari, vetus & leue ducebatur. Quod & si forte hoc genus supplicii cuiquam fuisset adhibitũ, non (vt latronibus & homicidis solet) tãtũ latera fodiebãtur, sed & vẽter & femora ac tibię, & vsq; ad vngues vngula perueniebat. Sed ne facies quidem ac vultus & frõs à tormẽtis remanebat immunis. Addebatur & hoc super omnia, vt posteaquam fuissent humana corpora absq; omni humanitate laniata, exposita in publico & nudata, non solũ veste, sed etiã cute, crudele cũctis prætereuntibus spectaculum fierent. Quosdam columnis districtos & post tergum distortis brachiis vinctos, derelinquebant. Iam vero hi qui ante pręsidem suspendebantur, non id solum temporis, quo ab eo discutiebantur, sed totum penè diem cum alii actus agerentur, in eculeis exigebant, si fortè aliquis ex his, iugis pœnę continuatione à propositi firmitate decideret. Tãta vero in his crudelitas erat, & in tantum ab eis omnis penitus humanitatis sensus aufugerat, vt posteaquam omne corpus vel tormentis, vel verberibus fuisset absumptum, trahi nudum pedibus rursum iuberetur ad carcerem, atq; ibi neruo pedibus cõclusis, recẽtibus adhuc vulneribus reiicerentur in solum testarum fragmentis substratum. Interea quàm plurimi vsque ad mortem constanter & fortiter perdurantes, inuẽtoribus scelerum immaniter intentatę crudelitatis pudorẽ non minimum cõferebant. Alii vero recepta corporis sanitate ad reparandos denuo agones, dispensatores pœnarum sponte prouocabant. Quos illi erubescentes rursum ad tormenta reuocare, ipsa eorum audacia perterriti, capite eos cæ

Noua supplicia

B

diiu

di iubebant. Istæ sunt veri in deo philosophi beati martyris Phileæ voces, quas in vinculis positus, & in carcerem retrusus, commissæ sibi ecclesiæ scribebat, quibus vna secum socios eos martyrum, & consortes cœlestium faceret coronarum. A

De quadam ciuitate apud Phrygiam pro CHRISTI nomine tota coronata. Cap. 11.

Ciuitas Phrygiæ Christiana exusta

IAm vero illud quod apud Phrygiam gestum est, quis audeat præterire? in quo & communia humanitatis, & propria Romani regni iura violata sunt, vbi vrbem quandam Christianorum ciuium, in qua & populus omnis, & honorati viri, & curator ac magistratus, Christianos se esse, nec acquiescere ad sacrificandum faterentur, circundari militibus iubent, cunctosq; simul cum mulieribus viros, cum paruulis senes, cum ciuibus ciuitatem, iniecto igne concremari, ita vt nullus penitus ex illa vrbe, etiam cum optio volentibus daretur, abscederet. Et hoc in ciues perpetratū est, quod in hostes egisse, notam crudelitatis habuisset. Verum beati huius numero siq; martyrii pariter ab vniuersa vrbe suscepti, autor & dux extitit vir pietate & religiōe, atq; omni benignitate clarus, Adauctus nomine, patria & genere Italus, honoribus palatii per gradus singulos vsque ad officiorum magisterium perfunctus: rationes quoque per illud tempus summarum partium administrans, in supradicta vrbe degebat. Cuius in confessione CHRISTI constantiā omnis populus secutus, boni ducis exēplo summarum vere partium per martyriū consecutus est palmam. Sed vnde sufficimus propria vniuscuiusque martyris per singulos enumerare supplicia? Quis enim possit vel illa repetere, quibus apud Arabiam sancti martyres securibus cæsi sunt? Aut quomodo quis retexat, quæ in Cappadocia gesta sunt, vbi crura frangi Dei cultoribus iubebantur? Quis Mesopotamiæ referat cruciatus, vbi Christianos suini tergoris more singulis manibus pedibusq; suspensos, amarissimo fumo subteringesto, indignis cruciatibus enecabant? Alios vero lento igne propè adhibito, tormentis longioribus absumebant? B

Adauctus martyr. Magister officiorum. Is gubernabat scholas, & fabricas

Arabia

Cappadocia

Mesopotamia

De his quæ apud Alexandriam & Antiochiam gesta sunt. Cap. 12.

Miræ martyrū carnificinę

ILla autem quomodo replicem, quæ apud Alexandriam gesta, etiam veterum Poetarum fabulas vincunt? vbi obtrūcatis auribus, atq; inhonesto vulnere naribus, manuum quoq; cæterorumq; membrorū summitatibus amputatis, truncum abire sinebant derisum. Apud Antiochiam vero quomodo recordabor craticulas prunis impositas, quibus Christiani superimpositi torrebantur? Sed inter hæc nobilium duorum iuuenum factum memorabile silere, æquū non puto. Qui cum comprehensi, simulacris immolare cogerentur, aiunt: Ducite nos ad aras. Et cum fuissent adducti, manus suas ardenti igni superponentes, si subtraxerimus, inquiūt, sacrificasse nos credite.

Scæuolæ Christianorū.

A credite. Et quoadusque caro omnis in ignem deflueret, immobiliter perdurarunt. Alii cum ad sacrificandum quęrerentur, sacrilegā pollutionem vitantes, vitam præcipitio finierunt, minore quidem tolerantiæ fiducia, sed conseruandę fidei maiore cautela. In quibus admirabilis quædam & veneranda fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formosa, genere nobilis, & copiosa facultatibus: cui erāt duæ filię virgines, honestæ satis, & ad maternę pudicitię regulam nutritę, specie simul & moribus ęmula sibi probitate certantes, quas religiosa mater secundum præceptū diuinū in timore domini educauerat. Sed pro his quæ supra diximus, vel naturę, vel institutionū bonis, prauorum hominum multa erga virgines, earumq; matrem contentio exagitabatur, & summo studio summaque vi perquirebantur. Cumq; declinandi turbinis gratia sui absentiā procurassent, agitur omni intentione, vt earum præsentia fieret: missi in hoc ipsum milites, repertas eas venire Antiochiā cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, vehiculo impositæ iter agerent, talibus religiosa & pudica mater ad filias vtitur verbis: Scitis dulcissimæ mihi filiæ, quomodo vos in disciplina Dei educauerim. Scitis quod à paruulis Deus vobis pater, Deus nutritor, Deus institutor, extiterit, & quod pudicitię & castitatis bonum ita mecum pariter dilexistis, vt nec oculus quidem vester vnquam (sicut vobis cōscia sum) lasciuiore fuerit maculatus aspectu. Quid igitur nūc agimus? Videtis quod ista

Mater cum duabus filiabus amore castitatis in flumen se inicit.

B omnis vis, aut à Deo nos studet, aut à pudicitia separare. Prostituentur ergo publicis lupanaribus membra, quæ aer penè ipse publicus habuit incognita? Ne quæso filię: quia nec tam parua nobis in deo fides est, vt mortem pertimescamus: nec tam despecta pudicitia, vt viuere etiam cum turpitudine cupiamus. Quin potius si placet quod in omnibus tenetis, etiam in hoc sequimini matris exemplum. Præueniamus impuras carnificum manus, & impudicorum pręripiamus incursus, mundumq; hunc qui nos ad impuram & impudicam cōpellet ac pertrahet vitā, pura & pudica morte damnemus. Cumq; talibus adhortationibus filias ad simile propositum videret accensas, ad fluuium quendam in itinere positū venerūt, vbi cum se humanę necessitatis causa descendisse simulassent, & paululum custodes cogente naturali reuerentia secessissent, adductis diligentius hinc inde vestibus, minacis se fluuii rapidis iniecerunt fluentis. Sed & alię duæ virgines per omnia insignes sorores, genere nobiles, vita mirabiles, primæ adhuc ætatis specie pulchræ satis, sed anima pulchriores, ornatę moribus magis quā monilibus, studiis apprime probabiles, non ferentes violari publicis edictis ac legibus castitatem, marinis se fluctibus demersere.

Duæ virgines in mare profilierunt

De his quæ in Phrygia apud Pontum gesta sunt, aliis quoque diuersis virorum ac mulierum passionibus. Cap. 13.

r Hæc

Carnificina martyrum apud Pontũ

HAec apud Antiochiam. In regionibus vero Ponti crudeliora gereban **A** tur. Arundines acutæ quibuſdã ſub vnguibus digitorũ infigebantur. Aliis plumbum igni liquefactum,& dorſo defuſum, vſq; ad loca pudenda quibus naturalis egeſtio procurari ſolet, infundebatur. Fœminis quoq; ver ua cãdẽtia & reuſta, ardẽtia abſq; vllo hũanitatis miſerationiſq; reſpectu, ingerebãtur per pudenda viſcerum,& naturalia ſecreta membrorum. Sed quid faciam, quod appellatiões ipſæ mihi in admiſſis facinoribus deſunt, & geſtorum ſcelerum nec vocabula quibus enumerari queãt, inueniri poſ ſunt? Suſtinebãt tamen omnia fortiſſimi & piiſſimi martyres: cum optimĩ & prçclari iudices in eo ſolo ſapiẽtiam ſuam omnibus futuram in admira tione cenſerẽt, ſi aliquod nouæ crudelitatis ſuppliciũ, nouiq; generis inue niſſent. Sed cum aliquantum iam nõ ratione aut humanitate, crudelitatis tamẽ nimietate ſatiati, reſpicere ad immanitatem ſceleris ſui cœpiſſent, deſolatas vrbes ciuibus,& optimis ciuibus, rura nudata cultoribus, orbatos fi liis patres, & parentes liberis, ad clementiã ſe humanitatemq; conuertũt, edictumq; principale proponunt: Quoniã phas non eſſet tot ciues in quibus fidei ſuæ eſſet obſtinata perſuaſio, morti tradere, placere de reliquo, vt hoc genus hominũ nequaquã quidẽ ſubiret interitũ: oẽs tamen qui hanc ſpeciẽ cõfeſſionis tenerẽt, dextris oculis ferro effoſſis, eiſdẽq; cauterio adu ſtis, ſiniſtro etiã poplite nihilominus cauterio debilitato, per ſingulas quaſ **B** que prouincias in æris ferriq; metalla, vel operis, vel pœnç gratia deportã dos. Hæc fuit clemẽtia Principalis, qua optimis ciuibus conſultum eſt. Sed illi quidem ſuis (vt videbatur) vel moribus, vel vitiis agebant. Iuſtis vero & ſanctis viris coronæ virtutis & patiẽtiæ parabantur, domino & ſaluatore noſtro per hæc vel explorante fidẽ credentium ſibi, vel merita remunerã te. Sed ſicut omnes per ſingulos enumerare non ſolum difficile, ſed & impoſſibile eſt, qui tunc in paſſionibus carnis ſuæ deo gloriam dederunt: ita omnes penitus omittere,& ne paucorũ quidem nominatim facere mẽtio nem, ſatis videtur ingratum. Paucos ergo memorabimus,& maxime eccle ſiarum principes, per loca ſua ſingulos martyrii gloria coronatos.

De Præpoſitis eccleſiarum. Cap. 14.

PRimus nobis in memoriis piorum, fulgẽs in regno CHRISTI mar tyr ſcribatur Anthimus Nicomediç epũs, capite cæſus. Poſt hunc vita & ſtudiis ſemper martyr Lucianus preſbyter Antiochenus, ſed tũc apud Nicomediã CHRISTI regnũ rebus geſtiſq; prçdicãs. Apud Tyrũ vero nobiliſſimus in martyribus,& à prima çtate in CHRISTI inſtitutioni bus enutritus Tyrãnio eiuſdem vrbis epũs, Zenobius à Sidone preſbyter, & Syluanus Emiſenorũ eccleſiç epiſcopus, qui in ſua ciuitate beſtiarũ mor ſibus abſumptus, martyrum ſociatus eſt choris. In Palçſtina vero primus Syluanus epiſcopus apud Gazã, cũ pleriſq; clericorũ: In metallo autẽ Fa-

Anthimus Lucianus

Tyrannio zenobius Syluani duo

nenſi

A nesi quadraginta simul capite cæsi: Peleus vero, & Nilus episcopi cũ pluri mis clericis igni consumpti. In eorũ numero habebatur etiã Cæsariẽsis ecclesiæ flos nobilissimus, & fructus doni cœlestis Pamphilus. Apud Alexãdriam vero & per oẽm Aegyptum, vel Thebaida primus velut lucifer qui dam inter astra consurgens Petrus eiusdẽ vrbis episcopus, doctrina, mori bus, & vita præcipuus, & cũ eo presbyter Faustus, & Dius, & Ammonius, nec merito, nec institutiõibus, nec martyrio dispares, Phileas quoq; & Hesychius: & Pachomius, ac Theodorus, episcopi ex vrbibus Aegypti, cęteriq; cũ ipsis ĩnumerabiles, nobilissima pertulere martyria. Quorũ per singula agones describere, ne nos opus nostrũ iusto longius dilatemus, suis ciuibus qui ad dicendum probe pollent, & pręsentes tũc aderant, derelinquo.

Peleus Nilus Pamphilus Petrus Faustus Dius Ammonius Phileas Hesychius Pachomius Theodorus

De mortibus persequutorum. Cap. 15.

INterea perturbari statum nostrum, & crudeli vbiq; animaduersione vastari æternũ peruigilemq; illũ nõ latuit oculũ. Et quoniã dominus quidẽ tradiderat familiam suã castigari paucis, cruẽti vero immanitatis ministri desæuierunt in multis, adest cõtinuo vltrix dei dextera, & illos qui primo dũ pacẽ seruarent ecclesię. cũ omni prosperitate imperiũ gubernauerant, in tãtã rerum permutationẽ deducit, vt Augustus ipse in id vanitatis atq; amentię perueniret, quo depositis cum collega pariter Augusto regni insignibus, priuati & plebei post ĩperiũ viuerẽt: Ille vero qui ei secũdus in ho-
B nore postmodũ etiã in primis successor fuit, qui & incentor ac signifer nostrę persecutionis extiterat, tam multis variisq; morbis & corporis tabe, atque insania mẽtis afficeretur, vt post longos atq; inextricabiles languores, scelerum suorum furiis agitatus, sponte vitam nephariam proderet.

Diocletianus

De his quæ extrinsecus acciderunt. Cap. 16.

SEd hæc postmodum. Tũc vero ĩ occiduis partibus, quod Maximianus (qui & Herculius) deposuerat, Constantius regebat imperium. In duas nãq; procuratiões Romanũ regnum fuerat diuisum. Sed his multa clementia erga homines, erga deum vero religione maxima vtebatur. Neq; vero ex cõsortis rabie regnũ suũ piorum sanguine maculauerat, neque orationũ domos & conuenticula nostrorum, imitatus Maximiani vesaniã, hostili vastatiõe destruxerat, quin potius cultores dei venerationi habuit & honori, vnde & merito religiosus pater, religiosiorem filium Constantinum regni bene parti reliquit hæredẽ. At vero Constantinus, statim vt Romani regni apicem ex paterna hæreditate suscepit, mira quadam dei gratia ciuibus charus, exercitui acceptus, viris fortibus imitandus, facinorosis vero & ignauis terribilis fuit. In obseruãtia quoq; religionis longe etiam patrẽ vincere studuit. Sed & Licinius communi omnium sentẽtia adscitus in imperium, Augustus pronũtiatur. Quæ res Maximinum vehementer offenderat, quod is tũc solummodo Cæsar in orientis partibus habebatur: neq;

An. do. 308 Maximianus Herculius Constantius

Constantinus

Licinius Cæsar, fit Augustus

Maximinus Cęsar Augusti nomē vsurpat. Maxētius

id vltra ferens, vi raptum sibimet Augusti nomē assumit. Maximianus vero, qui & Herculius, quē paulo ante collegam fuisse Diocletiani, & cum eo imperii insignia deposuisse memorauimus, cum à filio Maxentio in vrbe Roma tyrannidem tenente fuisset expulsus, ad Cōstantinum tanquam ad generum miserationis causa confugiens, insidias ipsi à quo religiose susceptus fuerat molitur. In quibus turpiter deprehensus, turpius perit: ita vt post interitum statuæ eius atque imagines auferrentur, & in ædibus publicis vocabula eius nominis mutarentur. Huius igitur filius Maxentius, qui in vrbe Roma tyrannidem ceperat, primo velut inuitandæ erga se plebis gratia, fidei nostræ veneratorem se esse simulabat, & ob hoc persequutiōes reprimi, omnesq; iniurias à Christianis arceri iubet. Sed nihil in reliquis actibus suis, nihil in vita vel moribus, quod Christianis proximum videretur ostendit. In tanta etenim flagitiorum & scelerum fece, in tanto impuritatis cœno versabatur, vt nihil prorsus facinorum pessimorum ab eius nō dicam vita, sed vnius saltē diei ac noctis actibus esset alienum. Deniq; Senatorū, & maxime nobiliū matronas publice abstrahi, atq; ad suam libidinē deduci imperabat, & post cōtaminationē viris suis reddi iubebat, non tā expleta adulterii libidine, quàm immutata. Tantus vero metus Patres plebemq; oppresserat, vti ne hoc ipsum quidem quod metuerent, palàm ostēdere auderent, sed ferebant insuetam seruitutem gementes: & aliquid pro libertate cogitare metu prohibebantur, cum ille non iam ira, sed libidine cędes agitaret. Deniq; quadam die imperat militibus suis, exire per plateas totius vrbis, vt ōnes qui occurrissent, cuiuscunque ætatis & cuiuslibet sexus, gladiis cęderent. Innumeræq; multitudines populi Romani, non hostium, sed ciuiū telis deiectę sunt. Senatores vero, & ii maxime qui vel honoribus, vel opibus clariores in curia videbantur, confictis criminibus tanquam rei puniti proscriptiq; sunt. Addit vero etiam hoc fastigiū sceleribus suis, & artis magicæ industriam summis studiis excolit: ad quæ ministeria explenda perquirebātur mulieres nobiles grauidæ, & adhibitæ funestis sacris medię scindebantur. Rapiebantur & paruuli infantes, eorūq; exta visceribus euulsa perscrutabantur. Iugulabantur & leones: & nephandis quibusdam commentis ac precationibus dęmoniaca arte compositis, bella dicebantur per hæc arceri, & credebatur ius phasq; regni per nephas posse seruari. His vero malis omnibus etiam illud additur, quod omnes qui per cęteras vrbes vel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum nihil sibi ad vitam tutum putant, relictis agris, per loca abdita & latebra eunt, omni studio arandi serendique cessante, tantaque fames vrbem atque omnia loca inuaserat, vt nihil reliqui ad vitæ subsidium fieret.

Maxētij vita et crudelitas

A B

De persequutionibus Maximiani Imperatoris. Cap. 17.

IN

A IN Orientis vero atque Aegypti partibus Maximinus simili per omnia crudelitate & vesania tyrannidem gerebat, ita vt alter alterum, vtpote in tyrannide socius, etiã in sceleribus videretur imitari, & nescires cui potissimũ dare flagitiorum palmam deberes. Eo sanè Maximinus pręire socium sceleris videbatur, quod etiã publicos honores & maximos, magistris magorum & malarum artium doctoribus decernebat. Simulachrorum quoque cultui satis superstitiose deditus erat, ita vt ne ad paruum quidem motum sine auguriis & diuinationibus ac symbolis adquiesceret. Vnde & vehementior aduersum nos & grauior prioribus persecutor fuit. Vetera quoque delubra, & olim etiam à studiosis cultoribus derelicta, renouari omnia iubet: sacerdotesque his & pótifices, per singulas prouincias, nobiles quosque, & aliis iam honoribus functos, ministris militaribus & salariis additis decernit. Nec mirum, qui & manifestos maleficos, vel rectores prouinciarum vel duces militum promoueret. Sed ob huiuscemodi vanitatis ministeriũ, quãplurimę copię auri argentiq; querebantur. Ex quo accidit, vt omnes vbiq; prouincię diuersis modis & occasióibus nudarẽtur: grauando censum, tributa multiplicãdo, locupletiores quosq; exquisitis aut etiã confictis iniuriis cõdemnando, alios vero etiã proscribendo, oés pariter bonis paternis auitisq; familiis euoluebat. Vnde & montes auri (vt ita dixerim) B congregatos, familiaribus suis ac satellitibus largiebatur. In conuiuiis vero tam profusus erat, tamque temulentus, vt insanus, & mente captus vini furore putaretur, & ea ebrius fieri iuberet. quæ die postera se iussisse nesciret. Deliciis, luxu, atque omni dissolutionum genere fluitans, turpissima suis militibus præbebat exempla. Denique quicquid lasciuiæ, quicquid petulanter, quicquid luxuriose gestum à Rectoribus vel militum, vel prouinciariũ fuisset, inultũ cedebat ob imperatoris exẽplum. Cui inter cętera hoc etiã singulare studium erat, ne vllam, non dico vrbem, sed vel breue oppidũ, absque adulterio nobilium matronarum quę per loca fuissent repertę, vel corruptione virginum, præteriret. Talis hic tantusq; vir, qui pudicitiæ, honestatis, iustitiæ, ac totius æquitatis hostis publicus erat, quid ni etiã Christianorum hostis & persecutor existeret? Aduersum quos tantũ crudelitatis exercuit, vt pręcessores suos vincere festinaret in scelere: ignes, laminas, cruces, bestias, maris profundũ; obtruncationes membrorum, effossiones oculorũ, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat: quum tamen illi magis constantes & fortes inuenirentur in tolerãdo, quàm iste ingeniosus & callidus in exquirendo. Vincebatur etenim sæpius non solũ à viris sed etiam à fœminis, quæ verbo dei & fidei calore succensæ, vt fœminę quidem comprehendebantur, sed vt viri fortes in certamine coronabãtur: mortem quippe promptius subire, imò vero & vltro expetere, quã corporis maculã recipere malebãt. Verũ cum duobus grauissimis dominis li-

An. do. 313 Maximini Cæsaris sæuitia.

Dorothea virgo Alexandrina.

bidine & crudelitate præceps ageretur, fuit apud Alexandriam Dorothea A quædam satis nobili orta familia, ingentibus diuitiis, & propinquis nobilibus pollés, Sed in ea ingenii atq; industriæ bonum, cæterarumq; honestarũ artium studia magis quàm hęc, vigebāt. Formę vero & decoris gloria tanta ei fuit, vt mirũ ac speciale in ea dei figmẽtum crederetur. Sed illa quę religione animi & honestate vitę pulchrior quã vultu coporis esse studeret, ęquissimo mentis iudicio, quod pulchrũ & decorum inter homines videbatur, id potius deo consecrare, quàm vsui humano statuit indulgere vt virgo deo sacrata persisteret. At ille qui diuina atque humana, libidine simul & crudelitate fœdaret, cognito solius formæ, non etiã ingeniũ ac propositi bono, ad cõtemerandã virginem, ac polluendam eius castitatem animum intendit. Comperto vero quod Christiana esset, quæ secundum sua edicta pœnę magis quàm libidini subiicienda videretur, in ambiguo positus ęstuare cœpit, & in quam se partem verteret, ignorare. Sed vbi dubios animos libido, quę ei latius dominabatur, obtinuit, & expectantẽ virginẽ pro martyrio ad supplicium rapi, per occultos nuntios de stupro interpellauit: illa ęque nephas sibi esse respondit, tẽplum corporis sui quod semel deo consecrauerat, idolorum cultu ac libidinis contagione polluere. proinde se quidem ad mortem paratam esse: à crudeli vero tyranno non decere blandum aliquid aut molle proferri, nec esse dignum resolui erga se truces B animos, quos quotidie vndatim Christianorum profusus cruor duraret. Ad quę responsa cum ille libidine accensus acrius incalesceret, & nisi verbis adquieuisset, vi agere decerneret: omnibus virgo pudicissima facultatibus suis, domoq; ac familia derelicta, noctu clàm cum paucis fidissimis famulis, & cum amicissima sibi comite castitate discedit, atque inlusum tyrãnum vanum amentẽq; dereliquit. Sed & alias plurimas nobiles mulieres simul ac virgines exemplo illius adortus, sed exemplo nihilominus illius paratiores ad mortẽ, quã ad seruitutẽ libidinis nactus, crudelibus suppliciis affici iubet. Quę multo promptius & lętius quàm cæteri omnes mortẽ subibāt, eo quod duplices sibi coronas à domino pręparãdas, non so'ũ pro pietate, verũetiam pro castitate credebant. Sed in his relationibus positum, silere ęquum non puto, etiam nobilissimę fœminæ in vrbe Roma mirabile factum Sophroniæ, cuius vir præfectus vrbis Romę sub Maxentio tyranno degebat. Qui cum de supradictæ fœminæ pulchritudine cognouisset (vt ei mos erat) missis stuprorum ministris, deduci ad se fœminã iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cum comperisset, multa secũ uoluens, ad vltimum altius ingemiscens: Et quid, inquit, faciemus, quibus aut hęc toleranda sunt, aut anima ponenda? Tum illa vt maritum vidit, metu mortis perterritum prodidisse pudicitiam suam: Paululum, ait his qui missi fuerãt, expectate, donec cõposita (vt decet) & adornata procedã. Debie in-

Sophronia Romana

A ingressa cubiculum, cum prius defixis genibus orasset, tanquam pudicitiam suam deo immolatura, pectus ac viscera correpto mucrone transuerberat. Extremos huiusmodi nuntios ad tyrannum per adsistentes famulas mittens? Tales (ait) magis placeant Christianæ fœminæ tyranno. Hoc modo in oriente simul atque in occidente, velut vno dæmonis spiritu armati, & paribus eisdemque vitiis accensi, desæuiebant tyranni, cum tamen per hæc Christianorum virtus animi, & constantia fidei probatior & magnificentior redderetur.

De his quæ in melius conuersa sunt. Cap. 18.

SEd cum per decem continuos annos in orientis partibus similis etiam Maximiani principis erga Christianos fuisset grassata crudelitas, & innumera hominum milia deum verum colentium neci dedisset, cumque vires crudelitatis ac libidinis suæ indesinenter suggereret temulentia, & neque consilium, neque satietas finem vllum aut modum imponeret, adest cultoribus suis diuina prouidentia, & quos per ignem probauerat, educit rursus ad refrigerium. Ipsum nanque autorem sceleris vltio diuina corripuit. Et ille qui lætis ac saginatis carnibus incedebat superbus inflatis subito visceribus, suppuratisque distenditur. In profundioribus dehinc pectoris partibus obortum vulnus totos intrinsecus viscerum secessus tabo serpente depascitur. Post etiam fistulis quibusdam in superficie purulentis meatibus adapertis, de interioribus putrefactis vulneris vænis ebullire vndatim B cœpit innumera vermium multitudo. Fœtor vero tam intolerabilis erat, vt nullus omnino ne medicorum quidem propius posset accedere, quod carnes satis lætę, & in omni luxuria nutritæ, grauiorem ex corruptione nidorem putredinis exhalabant. Denique plerosque medicorũ, quod nec morbo aliquid mederi, nec vim fœtoris tolerare possent, interfici iubet. In quibus cum quidam iugulandus potius quàm medicaturus assisteret, inspiratus à deo: Cur (inquit) Imperator erras, & quod deus infert, ab hominibus putas posse reuocari? Nec humanus est iste morbus, nec à medicis curatur. Sed recordare, quanta in seruos dei egeris, quamque in religionem diuinam impius & prophanus extiteris, & intelliges vnde tibi sint poscenda remedia. Nam & ego quidem mori cum cęteris potero, tu tamen à medicis non curaberis.

An. do. 313.

Galerius Maximianus incipit ægrotare

De his quæ rursum in idipsum versa sunt. Cap. 19.

TVnc primum se Maximianus hominem esse intellexit, & scelerũ suorum immanitatem recordatus, primo omnium errasse se, & impie egisse profitetur, & velut satisfacere incipit deo. Tum deinde conuocatis his qui in officio publico sibi parebant, legem scribi & confestim emitti iubet, qua non solum Christianis desinat persecutio, & arceatur omnis iniuria, verum & reædificari eorum permitterentur ecclesiæ, vt solitis cultibus &

Maximianus per morbum admonetur humanæ conditionis

Aliis, obseruationibus

+ obsecratióibus vacātes, etiā pro ipsius salute excelso supplicent deo. Quibus dicto citius procuratis, cōtinuo per singulas quasq; vrbes edicta mittūtur, cōtinétia hūc modū: IMP. CAES. GALERIVS MAXIMIANVS, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. GERMANICVS, AEGIPTIACVS, THEBAICVS. SARMATICVS V. PERSICVS II. CARPICVS VI. ARMENICVS, MEDORVM ET ADIABENORVM VICTOR. TRIB. POT. XX. IMP. XIX. COS. VIII. PAT. PAT. PROCOS. ET IMP. CAES. FLAVIVS VAL. CONSTANTIVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS, PONT. MAX. TRIB. POT. IMPER. V. COS. IIII. PAT. PAT. PROCOS. Inter cætera quæ pro vtilitate reipublicæ disponimus, nos quidē primo volueramus secundum antiquas leges, & publicam Romanæ obseruantiæ disciplinam cuncta moderari, inter quæ etiam hoc addere, vt Christiani qui paternā religionem reliquerant, ad eam rursum reuerterentur. Verum quoniam iudicio quodam animi sui tanta eos obstinatio rei huius habuit, vt nullo modo redire vellent ad ritum religionis antiquæ, quæ à maioribus fuerat instituta, sed eo magis pro voluntate sua vnusquisque legem sibiipsi constituit, & in locis diuersis plebs diuersa concurrit. Cumq; pro his à nobis propositum fuisset edictum, vt ad patrias leges redirent & antiquitus constitutas, plurimi eorum periculis se potius subiicere, mortésque innumerabiles tolerare, quàm obedire præceptis talibus maluerunt. Et quoniam multos adhuc in eodem animi iudicio durare peruidimus, ita vt nec diis cœlestibus honorem debitum redderent, nec suæ religioni satisfacere viderentur, respicientes ad solitam māsuetudinē clementiæ nostræ, qua consueuimus omnibus hominibus dare veniam, libenter etiam erga hos indulgentiam nostram credidimus porrigendam, vt rursum sint Christiani, & conuenticula in quibus orare consueuerunt, extruant, & reædificent, ita tamen vt nihil contra disciplinam publicam gerant. Aliis vero epistolis Iudicibus indicauimus, quid eos oporteat obseruare. Vnde concessa hac nostra indulgentia, exorare debent deum suum pro salute nostra, & pro reipublicæ statu, vt omnimodo incolumi degente republi. etiam ipsi securi agere in propriis laribus possint.

Edictum Maximiani & Cōstantij Cęsarū pro Christianis

A

B

Cōuenticula

Ruffini interpretis verba

Hæc de Latino in Græcum versa, nos rursum trāsfudimus in Latinum. Sed post hæc quid consecutum sit, videamus.

A

A EVSEBII PAMPHILI EPISCOPI CAESARIENSIS ECCLESIASTICAE Historiæ Liber Nonus.

De simulata indulgentia. Cap.1.

VIVSCEMODI edictis Imperialib.per omnem locum Asiæ Pontique propositis, velut ex ingentibus tenebris subitum lumen refulsit. Sed Maximinus, qui in Orientis partibus Cæsaris tyrannidem potius quàm locum tenebat, tãquam crudelitatis suæ materiam sibi subtrahi non ferens, cum ei displiceret edictum, nec tamen auderet obsistere, proponi publice legem, & omnibus in notitiam venire non patitur, verbo tamen iudicibus præcepit, inducias Christianis interim dare. Sed Sabinus, qui per illud tempus præfecturæ culmen gerebat, omnium prouinciarum iudicibus scribens, & prælatam Imperatoris inserens legem, manifestum efficit cunctis id quod Maximinus obscurare tentauerat. Iudices vero per singulas ci B uitates edicta mittentes, legemque præferentes, relaxari cunctos qui tenebantur in carcere, quique in metallis, aut quibuslibet vinculis asseruabantur, omnes abscedere liberos iubent. Quibus ita gestis, velut post nimiam tempestatem, si solis splendor cœlo redditus fuisset ac terris, duces populi nostri per singulas quasque vrbes frequentare conuentus, ecclesias instaurare, cõcilia agere, sacerdotia reparare, singulas quasq; ecclesias, si cui quid deesse videbatur, instruere. Quæ cum ita gererentur, stupor ingens habebat infideles gentilium, de tanta tamque subita conuersione rerum, ita vt admiratione ipsa fateri cogerentur, magnum & solum deum verum esse quem Christiani colunt. Nostrorum vero si qui in agonibus fideliter & viriliter perdurauerant, cum omni fiducia & lætitia agebant. Si qui vero languidius & ignauius egerant, cum omni humilitate & supplicatione medicinam poscere ab his qui incolumes perstiterant properabant, & per eos repropitiari sibi omnipotentem deum supplicabant. Iam vero illi qui de metallis fuerant relaxati, venientes per vrbes singulas, magnanimi sublimesque incedebant, & ineffabilem lætitiam atque exultationem dei ecclesiis exhibebant, toto itinere per plateas quoque ciuitatum & vicos cũ psalmis ac hymnis digredientes, ita vt stuperent & magnificarẽt deum hi qui eos pauloante vinctos & catenatos trahi in metalla viderant, lætos vero nunc atque exultantes cernebãt ad propria remeare. Ex quo etiam ipsi qui prius

An. do. 315. Maximinus in Oriente

Sabinus præfectus

Christiani liberãtur è metallis

prius infesti nobis videbantur & aduersi, nunc subitæ conuersionis miraculo congratulabantur nobis, & communem sibi ducebant lætitiam nostram. Verum cum hæc ita in agris & vicis & vrbibus agerentur, & pro reddita sibi pace Christianorum populi modesta exultatione gauderent, totius boni inimicus tyrannus ferre non potuit, quin insita sibi nequitiæ rabie gaudia ista subrueret. A

De posteriori Maximini Imperatoris peruersione. Cap. 2.

An. do. 313. Christiani prohibentur conuenire in cœmeterijs

Etenim Maximinus, quem in orientis atq; Aegypti partibus tyrannidem tenere supra diximus, sex non amplius menses passus est nostros in pace persistere, & protinus quicquid ad obturbandam eam nanciscí potuit, molitur. Igitur primo prohibere nostros per occasiones quasdam tentat, ne ad cœmiteria conuenirent. Tum deinde nequissimos quosdam Antiochenæ vrbis viros instigat legationem mittere aduersum nos, deposcentes ne in propriis degere liceat Christianis. Cuius legationis initium facit per Theotecnum quendam curatorem Antiochenæ vrbis, praui ingenii hominem, pessimique propositi. Sed & alios per singulas ciuitates similiter deterrimos ciues ad simile facinus impellit, & ex omnibus prouinciis huiuscemodi legationem dirigi componit. Multaque alia aduersum nos speciali quodam odio & obstinata concione machinatur, donec omni modo mala quæ iam quieuerant, renouaret. Mala mens, malusque animus, velut sitim quandam & famem se pati putabat, nisi laniari carnes ciuium, & sanguinem eorum profundi videret. B

Theotecnus curator vrbis Antiochenæ

De simulachro quod nuper apud Antiochiā fuerat consecratū. Cap. 3.

An. do. 314. Ζεὺς ὁ φίλιος Iupiter Philius, hoc est, amicitię præses

Interea reperisse se occasionem maximā ratus est ex eo, quod apud Antiochiam simulachrum quoddam Iouis Amicalis nuper cōsecratum, artibus quibusdam magicis & impuris consecrationibus ita compositum est, vt falleret oculos intuentium, & portenta quædam ostentare videretur, ac responsa proferre. Idque omnibus & ipsis Imperatoribus pro certo confirmatur. Quod posteaquam ab vniuersis creditum est, asseueratur item deus ille dedisse responsa, ne Christiani in vrbibus habitarent, neque in vicinis vrbi locis, sed quanto fieri potest longius fugarentur. Quibus cognitis omnes qui vbique erant sub tyranni regno per vrbes ac prouincias singulas, scientes gratum hoc esse apud eum, similem de Christianis sententiam ferunt. Et missis ad eum legatis, ea de Imperatore impetrant, quæ vt peterent ab ipso fuerant inuitati.

De sententiis quæ aduersum nos latæ sunt. Cap. 4.

An. do. 313.

Tum vero rursus aduersum nos persecutiōis rabies instauratur, & Maximinus interim summa instātia per vrbes singulas & prouincias sacerdotes simulachrorum ac pontifices statuit, multisq; eos honoribus & muneribus præficit, & omnia prorsus diligenter agit, quatenus cunctos beneficiis

Sacerdotes templorū honoribus ornantur

A ficiis suis præueniat, vt per hęc promptiores eos efficeret in odia & necem Christianorum. Idque eo magis obtinebat, quo gratiorem sibi duceret eũ quem erga nostros sæuiorem nequioremque sensisset.

De actis falsis. Cap. 5.

ET quamuis ei agere cuncta ex sententia liceret, quippe qui iam sibi etiã Augusti inconcessam præsumpserat dignitaté, videri tamen vult, quod aliquibus iustis hæc rationibus agat. Confinguntur acta quędã, velut apud Pilatum de Saluatore nostro habita, in quibus aduersum Christum omnis blasphemia conscribitur. Quæ Acta per omnes regni sui prouincias prælato edicto, mitti præcipit, & per vrbes singulas, per vicos, per agros etiã proponi: præceptoribus quoq; puerorum tradi iubet, vti pro his quæ ad meditandum, vel ad ediscendum dictare solent, hæc tradant pueris memoriæ commendanda. Cum vero hæc ita per omnem locum diligenti nequitia gererentur, Dux Damasci cognita Imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in talibus studens, indignissimas quasdam mulierculas de triuio conquisitas, sisti sibi facit, & agitari in his plurimam quæstionem, per quam cogéret eas Actis profiteri, fuisse se quondam Christianas, & scire quod inter ipsa mysteria eorum, spurca quædam & impura committerentur. Aliaque huiusmodi flagitia, quę nec audire quidem bonus quisquã pateretur, mulierculas actis prosequi facit: eaq; conscripta ad imperatorem

B refert. At ille proponi ea nihilominus per singulas quasque vrbes ac prouincias iubet, quamuis dux ille non in longum tali fraude gauisus sit. Breui nanque quadam insania desperationis incensus, in exitum vitæ suæ proprias sibi intulit manus.

Acta Christi apud Pilatum conficta

Hoc veneno pueros infici cupiebat

De his qui eo tempore martyres extiterunt. Cap. 6.

NOstrorum vero rursum fuga, rursum persecutio, & supplicia renouantur. Iudices prouinciarum tanquam gratum aliquid ex hoc imperatori exhibentes in nostros atrocius desæuire. Igitur apud Tyrum Phœnices vrbem tres quidam iuuenes correpti, cum se Christianos esse cõfiterentur, bestiis subriguntur: cum quibus & Syluanus episcopus quadraginta annis functus sacerdotio, vir mansuetudine animi, & ipsa iam senectute venerabilis. Per idem tempus etiam Petrus, de quo suprà memorauimus, Alexandrinæ vrbis episcopus, per omnia insignis, & omnibus virtutibus adornatus, in scripturis vero diuinis & in verbo dei, priorum nullo inferior, prudentia quoque singularis, & in omnibus perfectus, vere sacerdos & hostia dei subito rapitur, & tanquam ex Maximini pręcepto capite obtruncatur. Cum quo simul & alii plures ex Aegypto episcopi trucidantur. Lucianus quoque vir, moribus, continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter, cum ad tribunal iudicis fuisset adductus: Cur (inquit ad eũ Præses) vir rationabilis & prudens sequeris sectam, cuius non potes reddere rationem

Syluanus episcopus

Petrus Alexãdrinus

Luciani presbyteri oratio de Christo

tionem? Aut si est aliqua, audiamus. Tum ille data sibi facultate dicendi, A huiuscemodi orationem de fide nostra habuisse dicitur: In occulto non est, quod nos Christiani quem colimus, deus vnus est, per Christum nobis annuntiatus, & per spiritum sanctum nostris cordibus inspiratus. Non enim sicut vos putatis, humanæ alicuius persuasionis errore cõstringimur, nec indiscussa (vt alii) parentum traditione decipimur. Autor nobis de deo, deus est. Neque enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel verbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata. Fateor, errauimus etiam nos aliquando, & simulachra quæ ipsi finximus, deos cœli ac terræ putabamus autores: sed arguebat eos fragilis substantiæ suæ à nobis præstita consecratio. In quibus tantum venerationis inerat, quantum decoris manus cõtulisset artificum. Verum omnipotens deus ille, quem non nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos, sapientiam suam misit in hunc mundum carne vestitam, quæ nos doceret deum, qui cœlum fecisset & terram, non in manufactis, sed in æternis atque inuisibilibus requirendum. Vitæ etiam nobis leges, ac disciplinæ præcepta constituit, seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia hęc quæ nunc aduersum nos geritis, ventura nobis esse prædixit: educendos B nos ad reges, & antę tribunalia iudicum statuendos, ac velut victimam iugulandos. Inde est denique, quod & ipse qui erat immortalis, vtpote verbũ & sapientia dei, morti se præbuit, quo nobis in corpore positus, patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertium diem resurrexit: non vt ista quæ nunc falso conscribuntur continent

Acta Pilati, aduersus Christum, conficti libellus

Acta Pilati, sed innocens, immaculatus, & purus, ad hoc solum mortem suscepit, vt eam vinceret resurgendo. Quæ autem dico, non sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent. Pars penè mundi iam maior huic veritati adstipulatur: vrbes integræ: aut si in his aliquid suspectum videtur, contestatur de his etiam agrestis manus ignara figmenti. Si minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimonium. Adstipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta. Antrum quoq; illud, quod auulsis inferni ianuis corpus denuo reddidit animatũ, quo purius inde ferretur ad cœlum. Aut si adhuc vobis minus digna videntur hæc, quæ in terris substantiam gerunt, accipite etiam è cœlo adstipulatoré fidelem: Solem vobis ipsum horum produco testem: qui cum hæc fieri per impios videret in terris, lumen suũ meridię abscõdit in cœlo. Requirite in annalibus vestris, inuenietis tẽporibus Pilati, Christo patiẽte, fugato sole interruptum tenebris diem. Quod si terrę, si cœlo, si sanguini eorum, à quibus veritatem per tormenta perquiritis,

A fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibusque crede tis? Et cum penè iam his verbis auditoribus ſuadere cœpiſſet, arripi iubetur in carcerem, ibique quaſi abſque tumultu populi necari.

De his quæ aduerſum nos tabulis æreis conſcripta ſunt. Cap. 7.

SEd & per alia nihilominus loca, tãta in breui crudeliſſimus tyrannus ad uerſum nos excitauit, vt longè ſæuiora prioribus & diriora pararentur: quando enim aduerſum nos legationes prouinciarum vel vrbium, quãdo tot & tanta imperialia edicta venerant, ita vt etiã æreis tabulis incidi leges quæ aduerſum nos datæ fuerant, iuberentur? quando pueris ſcholaris meditatio de Pilato & Ieſu haberi contumeliæ noſtræ gratia iuſſa eſt, & confictis referta blaſphemiis, per totum diem decãtari? In his vero legibus, quas aduerſum nos ære inciſas ſingulis quibuſque ciuitatibus propoſuerat velut in æternum manſuras, iactanter ſatis & ſuperbe deſcripſerat, quod ex quo Chriſtiani ſedibus ſuis vrbibuſque pelluntur, & aeris eſſet læta temperies, & terræ fœcunditas abundantior, ac ſegetum copia vberior: & ideo ſatis recte conſuli ad deorum immortalium gratiam, quibus nullæ ita acceptabiles victimæ litarentur, quàm vt inuiſum his hominum genus ex omnibus locis in quibus eorum maieſtas colitur, pelleretur. Addit quoque etiam illud: Vt quoniam tam piam, tamque religioſam petitionem hanc ab Imperatore popoſciſſent, quicquid illud eſt (quamuis difficile videatur) quod
B ſuis commodis æſtiment profuturum, pro hac gratia nihil ſit quod impetrare non poſſent: tantum vt hoc diligentius obſeruent, ne Chriſtianis qualitercunque vrbium concedatur ingreſſus.

De his quæ poſtmodum acciderunt, bellis, peſtibus, fame: & de morte tyrannorum. Cap. 8.

ET quidem quantum in hominibus fuit, ſatis in anguſtum res noſtræ, opeſq; coartatæ ſunt, vt ſecundum illud quod ſcriptum eſt, in his ſcandalizari poſſent etiã electi. Sed poſtquã nihil reliqui apud homines rebus noſtris ſupereſſe viſum eſt, omnipotentis dei prouidentia imbecilles hominum mentes periclitari ipſa deſperatione non patitur. Continuo nanque, nec mora, dum adhuc per aliquas lõgius poſitas ciuitates impia mitterētur edicta, arrogantiam tyrannicæ vocis refrenans, qua lętas ſegetes pro Chriſtianorum fuga, & vberes frugibus deſcripſerat campos, imbres reſtringit in nubibus, & effœtas arida ſterilitate ſegetes derelinquit. Areſcit etiã herba camporum, & non ſolum hominibus fructum, verum etiam pecudibus pabulũ negat, famesq; terra & obſcœna vbiq; graſſatur. Aeris quoq; temperies, quam ſuis impiis actibus deſcripſerat famulari, in tantam corruptionem verſa eſt, vt humana corpora vlceribus peſſimis, quę ignis ſacer appellantur, nec non & his qui dicũtur carbunculi, replerētur, ita vt ora hominũ atq; oculos occuparēt, vt ſi quis fortè ex his effugiſſet mortem, luminibus orbaretur.

Siccitas ingẽs

Sacer ignis Carbunculi.

orbaretur. Sed & aliis nihilominus pestilentibus morbis virorum ac mulie- A
rũ immensæ multitudines, & præcipue infantum, aceruatim cadebãt. Ad-
Armenij aduersum Romanos ditur illud etiã his malis, quod Armeniorũ gens olim & vtilissima, & ami
cissima populo Romano, dum ab eo Christianę religionis ritũ (cui deuo-
tissime vniuersa dedita est) in idolorũ cultũ mutare cogeretur, & dęmones
venerari pro deo, inimici pro amicis, & pro sociis aduersarii effecti, manu
se aduersum nepharia eius edicta defensare parãt, ac sponte bella inferũt.
Quæ simul omnia coaceruata, stulte ab eo pœnas arrogantię deposcebãt,
pro quo per fugam persecutionemq; Christianorũ, pacem sibimet, & rerũ
omniũ copias, atq; ipsius etiam aeris temperiẽ deseruire iactauerat. Igitur
cum ipse & exercitus bello Armenico vehemẽter & aciter vrgeretur, popu
los per vrbes & vicos, quibus diuina atq; humana prospere cuncta cessura
Fames legum suarum autoritate promiserat, fames dira absq; vlla miseratione va
stabat. In vrbibus vero tantæ per dies singulos multitudines cadebant, vt
nec loca ad sepulturas inuenirentur. In agris vel vicis plurimę domus pe-
nitus vacuæ remansere. Quod & si aliqui imminentem videntes stragem,
filios ad vrbem venundaturi adduxerant, dum emptor moratur, aut retra
ctat etiam ipse moriturus accedere, cum liberis suis, quorum ex precio alẽ-
dos se sperauerant, interibant. Aliqui vero dum radices herbarũ sectaban
tur, earumq; succis animã sustentare tentabant, perurgente inedia, incaute B
letali aliquo haustu corrumpebantur. Mulieres quoque matresfamiliâs, &
honesto loco natæ, vi famis cogente, pudoris oblitæ, ad publicum stipis pe
tendæ gratia descendebant. Et quas verecundia aspicere in faciem homi-
num nõ sinebat, expetere aliquid cibi, vel etiam de manu rapere fames co
gebat. Quàm plurimi vero ita exhausti incedebant, vt simulachra magis
carne carentia, quàm homines putarentur, colore tetro, luminibus in pro-
fundum dimersis: huc atq; illuc corpore nutabũdi, & iam iamq; lapsuri in-
grediebantur, nec voce iam stipem, sed vltimum trahendo spiritum depo-
scentes: ita vt nonnunquam si forte fragmentum panis aliquis, quo frui nõ
liceret, aspiceret, dum manum conatur extendere, nec desiderium vires cor
poris consequuntur, in medio conatus inualidi ictu frustrante conciderent.
Quod si forte quis locupletum miseratione permotus, impertiri aliquid ci
bi indigentibus voluisset, constrictus & præfocatus multitudine eorum,
in quibus nemo erat qui repellendus videretur, deserebat inceptum, nec
misericordiæ propositum per vim eorum quos inedia impudentes effece-
rat, valebat explere. Interea per plateas omnes & angiportus erant om-
nia repleta cadaueribus mortuorum, nec erat omnino qui sepeliret, dum
& ipsi qui adhuc superesse videbantur, morbo inualidi essent, & quasi con-
tinuo morituri. Ex quo fiebat spectaculum miserabile, ita vt quàm plurimi
Fames Lues à canibus deuorarentur. Igitur duæ pestes validissimæ, fames & lues, diui-
debant

A debant sibi populum. Et pauperiores quosque quibus quotidianus victus opere manuum quærebatur, velut vicinos sibi & proximos populabatur inedia. Illos vero qui locupletes & referti opibus videbantur, lues sibi velut proprios vendicabat, ita vt videres numerosæ familiæ domum intra breue tempus ex vno in alterum contagione currente, extinctis omnibus, vacuam derelinqui. Sic discretis quidem castris fames luesq;, sed vno mortis exitu bellantes, vrbes atque agros vastabant. Hæc extitit legum Maximini, & elationis atque arrogantiæ eius, & iudicii de Christianis habiti remuneratio. Hæc illius in deum pietas, & religionis vt asserebat cœlitus traditæ maiestas. Verum, vt superius diximus, cum & inhumata mortuorum cadauera quos fames consumpserat, in plateis iacerent, & quos lues vsque ad vnum interemerat, nihilominus insepulti in domibus manerent: qui vero superesse videbantur, vrgerentur inedia: clamare omnes, & sponte Christianorum pietatem misericordiamq; imprecari: quosq; paulò antè extorres patria & domo egerant, nunc suppliciter exorare, vt more sibi solito viuentibus alimoniæ auxilium deferant, mortuis insepultis sepulturæ iusta persoluant. Apud ipsos tantummodo miserationes valere, apud ipsos solos quæ humanitatis sunt pietatisque, seruari. Nec tam veram religionem, tam sanctam, tamque in omnibus perfectam vllam esse, quæ vniuersis hominibus consulere, tanquam propinquis & proximis suadeat. Nec esse ali- Ethnici implorant Christianos

B um vllum præter Christianorum deum confitebantur. Tum vero nostrorum populi, quibus re vera per dei gratiam (quod maxime omnibus mirabile fuit) neque fames in aliquo, neq; lues fuerat dominata, in nullo prorsus iniuriæ memores, more sibi solito & ad misericordiam etiam inimicorum præceptis dominicis instituti, cõferre certatim vnusquisque prout poterat, cibos, & sustentare, ac reficere pereuntes, & non solum cibos cum eis, sed & affectum participare. Ex quo indigentibus etiam parua sufficere videbantur, quæ cum magna pietatis affectione præbebantur. Illos quoque qui morbi contagione laborabant, ad quos nullus gentilium, ne propinquorum quidem introibat, sedula & frequenti visitatione curare, nec pati omnino aliquid per contagium: quippe quos gratia diuina circumdaret: cadaueribus quoque mortuorum sepulturam deferre, & quæ sunt naturæ, iusta complere. Ita breui, ingressu solo Christianorum per vrbes & vicos malorum facies immutata, rebus ipsis atque operibus veram esse & piam religionem Christianorum in cordibus omniũ scripsit multo tenacius, quàm tabulis æreis, eam falsam esse tyrannus inciderat. Igitur cum hæc à nostris ita gererẽtur, & per gestorum bonitatem tacita quadam prædicatione dei nostri veritas nosceretur, ita vt completum videretur illud quod scriptum est in Exodo: Quia Aegyptiis erant tenebræ palpabiles & crassæ, filiis autem Israel erat lux in omnibus habitationibus suis: pergit nihilominus do- Christianorũ officia in gentiles Exo.10.f.

minus deus noster magnificari in sanctis suis, & cœptæ virtutis opus pro- A
Psal.79.a. fperioribus successibus propagare, atque iterum nobis in obscuro positis, splendorem suæ lucis accendere. Etenim secundum propheticum dictum: Cibauit nos pane lachrymarum, & potum nobis dedit lachrymas, sed in mensura. Hæc est ergo correptionis eius, emendationisque mensura, vt nō in perpetuum indignetur, neque in æternum irascatur nobis, sed repropitietur seruis suis sperantibus in se.

De victoria Constantini Imperatoris. Cap. 9.

An. do. 315. Constantinus Aug. aduersus Maxentium Mod° initiãdi Christianos

Etenim cū religiosissimus Imperator Constantinus, Constantii æque moderatissimi & egregii principis filius, aduersum Maxentium vrbis Romæ tyrannum bellum pararet, atque exercitum duceret, erat quidem iam tunc Christianæ religionis fautor, verique Dei venerator, nondum tamen (vt est solenne nostris initiari) signum dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius, & multa secum de imminentis belli necessitate peruoluens iter ageret, atque ad cœlum sæpius oculos eleuaret, & inde sibi diuinum deprecaretur auxilium, videt per soporem ad Orientis partem in cœlo signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto visu fuisset exterritus, ac nouo perturbaretur aspectu, adstare sibi videt angelos, dicentes: Constantine, ἐν τούτῳ νίκα, id est, in hoc vince. Tum vero lætus redditus, & de victoria iam securus, signum crucis quod in cœlo viderat, in sua fronte designat: & ita cœlitus inuitatus ad fidem, non mihi illo videtur inferior, cui de cœlo similiter dictū est: Saule, Saule, quid me persequeris? B
Act.9.a. ego sum Iesus Nazarenus: nisi quia hic non adhuc persequens, sed iam consequens inuitatur. Exin signum quod in cœlo sibi fuerat demonstratum, in militaria vexilla transformat, ac labarum quem dicunt in speciem dominicæ crucis exaptat, & ita armis vexillisque religionis instructus, aduersum impiorum arma proficiscitur. Sed in dextera sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur. Verum non puto absque re videri, si paululum excedentes, etiam quid propositi religiosus dux in hoc bello gesserit, proferamus. Igitur vbi diuinæ virtutis auxilio certus de victoria effectus est, alio nihilominus æstu religiosi principis animus fluctuabat, quod scilicet Imperator Romanus & Pater Patriæ nominatus, & qui omnes, si fieri posset, qui ante se principatum gesserant, pietate & religione cuperet superare, non solum patriæ, sed ipsi vrbi Romæ, quæ Romani Imperii caput est, bellum cogeretur inferre, nec sine oppugnatione patriæ quam tyrannus obsederat, reddere poterat patriæ libertatem. Angebatur hinc animus, & die noctúque Deum, cui se iam familiarem senserat, precabatur, ne dexteram suam quam signo muniuerat salutari, cruore Romani sanguinis macularet. Hæc ei die noctuque poscenti, præstitit diuina prouidentia. Et iam cum non procul à ponte

Labarum, vexilli nomen

A ponte Muluio castra posuisset, ecce subito velut vi diuina correptus Maxentius, agitur in occursum, & proruens vrbis Romæ portis, sequi se reliquum exercitum iubet, priorque ipse obuius præcurrit armatus. Iusserat autem nauibus ad decipulam compositis, fluuium sterni, & superpositis pontibus exæquari, Vt ergo ipse eques ac præcursor, oblitus operis sui, cũ paucis aggressus est pontem, subsidere naues, & in profundum demersus, totius belli futuras cædes vnius nephandi capitis sui diremit interitu, atq; impollutam religiosi principis dexteram à ciuili cruore seruauit. Tum vero nihilo minus in hoc quàm in Moyse atque Hebræorum populo gestum videres, vt digne etiam super his dici deberet: Currus Pharaonis & virtutem eius proiecit in mare. Electos ascensores ternos stratores demersit in rubrum mare, ponto adoperuit eos. Ita nanque Maxentius, atque hi qui cum ipso erant armati satellites, demersi sunt in profundum, pontibusque his deuolutus est, quos ad religiosi principis aptauerat exitium, vt & illud super eo competenter dicatur: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus est. Conuertetur dolor eius in capite eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Hæc impiis competenter aptantur. Constantino vero tanquam famulo dei digne illa iungentur, quæ Moyses post victoriam prostratis cecinit inimicis, dicens: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mare. Adiu-

B tor & protector meus est, & factus est mihi in salutem. Quis similis tibi in diis domine? quis similis tibi gloriosus in sanctis, mirabilis in claritate faciens prodigia? Hæc etiam si non verbis, rebus tamen gestisque Constantinus ipsi à quo victoriam meruerat, excelso concinens deo, vrbem Romam triumphaturus ingreditur. Tum vero læti omnes cum coniugibus ac liberis, Senatus Populusq; Romanus ingenti peste liberati, & iugo tyrannicæ immanitatis exempti, Cõstantinum velut salutis autorem ac restitutorem libertatis excipiũt. Ille tamen nec in laudes acclamãtis populi, nec in plausum tantæ vrbis ac talis, animos relaxabat, neque suæ virtuti rem gestam, sed diuino muneri deputabat. Statim denique vbi imagines sibi ob honorem triumphanti Senatus erexit, vexillum dominicæ crucis in dextera sua iubet depingi, & subter adscribi: Quia in hoc signo singulari, quod est veræ virtutis insigne, vrbem Romam Senatumq; & Populum Romanum iugo tyrannicæ dominationis ereptum, pristinę libertati nobilitatique restituit. Per idem tempus conspirante etiam tum secum Licinio (nondum enim in id væsaniæ inciderat, quo postmodum delapsus est) scientes & profitentes autorem sibi bonorum omnium deum, vna eademque sententia legem statuunt, in qua deum Christianorum plenissimis laudibus prosequuntur, & ipsum sibi autorem totius virtutis atque operis profitentur, ipsumq; de tyranno præstitisse victoriam, & ideo ab vniuersis huic venerationem cul-

Muluius pons

Maxentius perit in fluuio Tyberi

Exo.15.a.

Psal.7.d.

Exo.15.a.

Exo.15.b.

Psal.67.g.

Constantini triumphus

Statua Constantini

Licinius Cæs.

An.do.316.

Constantini Liciniiq; Cæs. lex de colendo Christo

tumq; deferendum. Hanc legem etiam ad Maximinum, qui tunc orientis A partibus dominabatur, amicitiasque eorum expetere videbatur, emittunt. At ille ingentibus Imperatorum rebus gestis perterritus, tametsi quę scribebantur, contraria sibi & aliena mentis suæ proposito viderentur, tamen quoniam resistere non audebat, & rursum alienæ autoritati cedēs, inuitus videri in hoc venisse erubescebat, metu simul ac pudore vsus miserrimis consiliariis statuit, velut ex suo arbitrio atque autoritate legem pro Christianis similis sententiæ promulgare, in qua asseueraret maioribus quidem suis prioribus Augustis, visum fuisse Christianorum gentem tāquam deorum cultui aduersam, penitus esse delendam: se quoque aliquandiu ratum, simili debere vti sententia. Sed quoniā eo magis gens ista propagetur & crescat, quo maxime putatur inhiberi, velle se potius, vt si quidē blandis quis ad deorum cultum persuasionibus acquiescat, recipiatur: nullus vero cogatur inuitus, sed habeat in arbitrio suo, quo quisq; velit ritu colere Deū: neq; pro hoc cōmotionem vllam, vel perturbationem prouincialibus inferendam. Hæc Maximinus ad Sabinum Præfectum scribit, cum tamen omnes scirent eum non id animo gerere, sed simulata hæc humanitate decernere. Denique nostrorum nullus audebat vel concilia agere, vel in publico quicquam quod ad religionem pertinet, commouere, id est, vel ecclesias reparare, vel si quid huiusmodi vsus noster poscebat explere, quod fieri lex ad eum ab Imperatoribus missa censebat. Sed ille impius & mente B ferox, hoc solum quod metus extorquebat, indulserat: nec in aliquo mutauit affectum, donec digna in eum verbera vltio diuina proferret. Etenim cum contra meritum & capacitatem mentis suæ, vel nomen Augusti, vel Imperium præsumpsisset, vir in quo nihil prudentiæ, nihil sobrietatis aut moderationis inerat, arrogantia tumidus, & superbia inflatus, extolli & erigi etiam aduersum regni socios cœpit, in quibus regalis institutio morum probitate, & sobrietatis ac religionis gratia refulgebat. Audet igitur primò se inter eos honore constituere priorem: ac non multo post rupto fœdere, bellum Licinio conatur inferre, & breui omnia perturbans, modo vrbes quatere, modo exercitum fatigare. Ad vltimum fretus dæmonibus, & nomine deorum suorum, cum immensa militum multitudine procedit ad bellum. Sed victoria illum qui Deo atque hominibus inuisus erat refugiens, ad partem alteram transit. Et cum ferro cecidisset eius exercitus, pauci qui superfuerant videntes eum militum copiis & diuino fauore nudatum, manum fortioribus tradunt. At ille simul vt se à diis suis deceptum, & ab hominibus desertum videt, detractis Imperii insignibus, quæ nec decenter vnquam gesserat, turbis se calonum fugitantium permiscens, turpiter atque infeliciter bello exemptus, per agros ac vicos latitans, tandem ad ea loca quæ hostibus carere videbantur, euasit, vanis suis persuasionibus illud

Lex Maximini fingentis se fauere Christianis

Sabinus præfectus

An. do. 315. Maximinus aduersum Licinium

A lud multo verius esse persentiens, quod diuina scriptura pronuntiauerat, dicens: Non fit saluus rex per multitudinem virtutis suæ, nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suæ. Falsus equus ad salutem, in abundantia auté virtutis suæ non erit saluus. Ecce oculi domini super timentes eum, sperantes super misericordia eius, vt liberet à morte animas eorũ. Igitur cum omni dedecore atque ignominia tyrannus, posteaquã regressus est ad propria, primo tanquam furore quodam se digno accensus, plurimos sacerdotes deorũ suorum, & diuinos quos antea mirabatur, & quorum responsis confidens, bella commouerat, vt deceptores fallacesque, & qui saluté suam regnumq; prodidissent, interfici iubet. Post hęc gloriam laudemq; deo Christianorum refert, & sera pœnitentia conuersionem in ipsa vitæ suæ damnatione meditatus, cum grauissimam mortem morbis erga semetipsum certantibus duceret, legem pro libertate ac securitate Christianorũ scribit. Cuius exemplum infra scriptum est. Psalm. 32. d

IMP. CAES. GALERIVS MAXIMINVS, GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS, FELIX, INVICTVS, AVGVSTVS.

B INDESINENTEM curã prouincialiũ nostrorũ gerentes, & vtilitatibus eorũ vel cómodis cósulentes, quæ ad cóe & publicum bonũ spectãt, quæq; animis cunctorũ chara & iocunda sunt, nunquam desinimus prouidere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, manifesteq; cópertũ, ex eo fomite quo iussum fuerat, à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parétibus nostris, inhiberi conuentus Christianorũ, plurimas direptióes & prædas ab officialibus factas, idque per dies singulos in detrimẽtum nostrorum prouincialium profecisse (quorũ nos curam prçcipuam habere gestimus) ita vt bonis suis penè ac patrimoniis euoluerétur. Super hac re anno prçterito legé dedimus, vt si quis vellet géti huic vel religiói adhęrere, à nullo prorsus volũtas eius, ac propositi libertas impediretur, sed satisfaceret animis suis, atq; haberet licentiã absq; vllo metu vel suspicione agere quod liberet. Verum ne nunc quidé latere nos potuit quod quidam ex iudicibus tẽtauerint permouere rursum prouinciales nostros, & velut ex nostra eos autoritate turbare, quo scilicet & pigriores erga religioné quam diligunt, redderentur. Igitur vt in posterum omnis metus vel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri lege sancimus, vt cunctis innotescat, licere his qui Christianam sectam religionéq; venerantur, hac nostra indulgentię largitate, vt vnusquisq; quemadmodum vult, & prout animo libet, religioni huic solennitatiq; deseruiat. Sed & orationũ domos id est, dominica sua, vt instaurarent pro voluntate sua, permittimus. Sanè quo in omnibus cumulatior habeatur hęc nostra largitio, etiam illud hac An. do. 314 Epistola Maximini pro Christianis

lege sancimus, vt si quæ domus, agri, vel quælibet prędia ex Christianorũ bonis antehac parentum nostrorum præceptis ad fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ab aliquo competita sunt, vel si qua sunt distracta, aut dono in aliquem conlata, hæc omnia in antiquum ius Christianorum pręcipimus reuocari, dominisq; propriis vniuersa restitui: vt & in hoc ões pietatis nostræ beneficium capiant. A

Talibus Maximinus nunc demum vtitur legibus, qui ante annum non integrum æreis aduersum nos tabulis, tanquam in æternum permãsuris, sanxerat pœnas. In quibus nos velut impios, vrbibus & agris exules, ac totius penè terrę profugos effici iusserat. Verum ne nos quidem erat eius integra & ex corde cõuersio, sed velut precium quoddam, huiuscemodi leges offerebat Deo: & quoniã deorum suorum spes eum prius in bello deceperat, per hæc tanquam mutatis patrociniis, bellum tẽtabat adoriri, ignorans vanissimus, quod ab hominibus nequam ad prauum inceptum, neq; officiis, neq; prẽmiis potest redimi Deus.

De perditione vltima inimicorum nostrorum. Cap. 10.

IGitur cum omnibus copiis instruxisset exercitum, bellumq; parauisset in iustum, doloribus internorũ viscerũ correptus, vehementer exagitari cœpit, ita vt ne stratis quidẽ recubare posset, sed exiliẽs è cubili suo, sæpe pronus elideretur in terram: tum deinde homo edax, & qui vino semper repleretur, nũc ne summis quidem labris degustandum reciperet cibum aut odore tenus vinũ sumeret. Ita carnibus inedia & ariditate consumptis, hoc solũ profecit infelix, quod in vltimis vitę positus, iustã esse vindictam dei, & scelerũ se pœnã profitetur expendere. Ad vltimũ tamen morbo prius luminibus amissis, & tunc magis quid aduersum Christũ impietatis admiserit videns, viuendi finẽ fecit. Sed defuncto eo, qui erga Christianos nunc inaudita crudelitate, nunc simulata venia agebat, aperta indulgentia legitimorũ principũ, & absq; vlla iam suspicione, ecclesiarũ status multo etiã clarior quàm prius fuerat reparari cœpit. Verbum vero dei & doctrina CHRISTI, longè gloriosius & liberius propagabatur. Tum vero inimicis pœnitudo vltima atrocitatis & crudelitatis suæ fiebat, ita vt puderet eos aspectus ipse publicus, nec eleuare oculos in hominũ faciem auderẽt. Etenim cũ primũ ipse Maximinus Imperialibus edictis tyrãnus & ĩpius, & deo atque hominibus inuisus fuisset pronuntiatus, tabulęq; eius pictæ, vel imagines æreæ, alię deiici ac pręcipitari iuberentur, aliæ vero atris fucatæ coloribus obliterari: tanta subito rerum facta conuersio est, vt eius qui dudum aduersum Christianos de pœnæ æternitate censebat, nunc etiam nomen aut reuelleretur de memoria hominum, aut cum opprobrio ac dedecore seruaretur. Iudices quoq; eius, quos ille in tyrannicis dominationibus ministros scelerũ habuerat, legitimi principes velut impietatis & cru- B

An. do. 315 Maximinus moritur.

Puderet pro pudefaceret solœcismus

delitatis

A delitatis eius satellites interfici iuberent. In quibus maximus flagitiorum eius signifer Peucedius fuit, qui secundo ab eo & tertio consul pronectus est, ac præfecturæ tenuit culmen. Sed & Quintianus similiter primis apud eum honoribus functus, qui in Aegypti partibus aduersum Christianorũ sanguinem inaudita sæuitia & crudelitate grassatus est. Sed & alii plurimi per quos Maximini impietas fométa cóceperat. In quibus & Theotecnus vltorem tandem prophanorũ actuum esse comperit Deum, qui consecrati apud Antiochiam simulachri gratia, etiã præsidialibus à Maximino fascibus fuerat honoratus. Sed cum Licinius venisset Antiochiã & magicæ artis studiosos ad pœnam iussisset inquiri, sacerdotes illi atque aruspices nouelli simulachri, horum vel socii vel etiam magistri deprehendũtur. Cũq; ab his inquireretur, quo pacto vel responsa redderet simulachrũ, vel prodigia quędã facere videretur, dissimulare primo, postea tamen artius interrogati totius ludi compositam ac compaginatam machinam pandũt, & arte Theotecni fatentur cuncta facta. Igitur primò omnium ipsum tantæ deceptionis autoré Theotecnum, tum deinde cæteros magicę artis ministros, quos ille sacerdotes nouelli dęmonis atque aruspices collocarat, dignis excruciãdos suppliciis duci iubet. Quibus addũtur etiã filii Maximini quos ille iam imperii socios assumpserat. Sed & propinquos eius, qui se ob huiusmodi necessitudinem, molestissimos erga ciues & prouinciales exhibuerant paribus suppliciis afficit. Stulti & vęcordes, qui non audierint có

Peucedius

Quintianus

Theotecnus

Filij Maximini

B monitioné diuinarũ literarum, dicentem: Nolite cófidere in principibus, neq; in filiis hominũ, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terrã suã, in die illa peribunt omnes cogitatiões eorũ. Nos autem quibus spes & salus in omnipotenti deo cósistit, & in rege omniũ Christo Saluatore nostro, ac redemptore animarum nostrarum, & correptioné libenter ab eo suscipimus, & pacem veniamq; ab ipso similiter expectamus. Igitur posteaquam repente Deo atque hominibus inuisum (secundum quod supra exposuimus) interiit impiorum hominum genus (ita vt merito in his completum videretur quod prędixerat spiritus sanctus, Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros libani, & trãsiui, & ecce nó erat, & quęsiui locum eius & non inueni) omni nube detersa, lætus iam dies & solito clarior illuxerat terris, atq; ecclesiis CHRISTI splendor sui solis effulserat, nec vsquã qui hęc aliter aspiceret liuidus supererat oculus: sed cuncti mortales tyrannicæ quę præterierat crudelitatis horrore, etiam si nondum fide, votis tamen quę nostra sunt amplectétes, vniuersi pariter Deum verum piis esse fatebantur auxilio, firmamq; esse spem in Christo sperantiũ comprobabant. Ex quo aderat cunctis velut diuino munere infusa lętitia, maxime videntibus ea loca, quæ paulo antè impiis tyrannorum machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora & celsiora con-

Psalm. 145. a

Psalm. 36. g

ra consurgere, templaq; excelsa pro humilibus conuenticulis eleuari. Iuua A
bat enim Christianorum principum fauor, & legislatiõe religiosa alacres
nostrorũ animos eo amplius animabat, dum & ad personam episcoporũ
frequentius scriberent, & honorem sacerdotibus cum summa veneratione
deferrent, sed & impendiorum sumptus benignius largirẽtur. Interea festi
uitates à nostris frequentissime gerebantur cũ omni lętitia & exultatione
Dedicationes ecclesiarum per vrbes & loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis. Cõgrega-
bantur in vnum sacerdotes, nec pigebat etiam lõge positos cõuenire, quia
nullũ longũ videbatur spacium charitati. Concurrebãt etiã populi ad po-
pulos, & tãquam vere membra vnius corporis CHRISTI iũgi sibi inui
cem sociarĩq; gaudebãt, vt videretur in eis compleri figura illa prophetica
quæ cum sacramẽto quodam prædicata est, dicens: Quia cõgregabitur os
ad os, & iunctura ad iuncturam, quibus etiã vnus spiritus inesse omnibus
infusus mẽbris, & vna anima merito dicitur, quia & vna in omnibus fides,
& vnus ab omnibus colitur deus, atq; ex vno ore hymnos omnes cõcinũt
Deo. Iam vero ingens in sacerdotiis & ministeriis, atq; in omnibus quę ad
Chori psallentium religionis obseruantiam pertinẽt, gratia refulgebat. Adstabãt hic psallẽtiũ
chori, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudabant nomẽ domini:
Psalm. 148 hic mystica ministeria ordinatis ac dispositis vicibus agebãtur. Pontificũ
Mystica ministeria quoque & sacerdotum cõsessus, ipsa canicie venerabilis eminus præfulge- B
Pontificum & sacerdotum consessus bat. Iam vero si quis per gratiam domini inspiratus, sermonẽ proferret ad
populum, cum omni silentio ora cunctorum in eum, oculiq; conuersi, tan
Concionans ad populum quam cœlitus sibi per eum denuntiari aliquid expectabant. Tanta audito
rum reuerentia, tantus ordo in sacerdotibus seruabatur. Inde alius atq; a-
lius, & nõ solũ duo vel tres, sicut Apostolus dixit, cęteris examinãtibus lo-
quebãtur, sed & quantiscunque dabatur sermo in adapertione oris sui, vt
magis cõstaret in eis illud quod Moyses dixerat: Quis dabit omnem eccle
siam dei prophetare? Nusquam enim liuor aderat: nullũ pulsabat inuidia:
dona dei populis ministrabãtur: vnusquisq; secundum quod scriptum est,
ad ædificationẽ ecclesiæ abundare quęrebat. Et omnia hęc in charitate ge-
Roma. 12. c rebantur, ita vt se honore inuicem pręuenirent. & alter alterum se duceret
meliorẽ. Nam simpliciores quiq; admirabãtur, & suscipiebant eos qui per
sapientiam verbi populos instruebant. Sapiẽtes vero & eruditi viri præfe-
rebant eos, quibus pura vita & syncera simplicitas offerendi Deo hostias
Officiũ immolãdi sacrificij. maiorem fiduciã dabat, eisq; immolãdi sacrificii permittebatur officium,
quos familiarior vitæ simplicitas in cordis puritate seruabat. Sic summo
studio perquirebat alter in altero quod præferret. Igitur cum tali simplici
tate ecclesiarum gloria apud Deum hominesq; proficeret & imago quæ-
dam cœlestium haberetur in terris, super omnia quoque religiosus prĩceps
CONSTANTINVS exultaret ĩ talibus, ac per dies singulos fide &
religio-

A religione crescēs, inexplebili gaudio de ecclesiarū profectibus repleretur, sacerdotibus etiā dei nō credebat sufficere, si se ęqualē præberet, nisi eos lōge pręferret, & ad imaginē quādā veneraretur diuinę præsentiæ. Cumque pro his omnibus, nō iam vt Imperator, sed vt pater coleretur à cunctis, nō tulit infelix inuidia, vel nostrorū pacem lętis successibus crescere, vel illius erga nos studia inquassata durare. Etenim Licinius, qui primò quasi probitate morum, & vitæ integritate, ac merito virtutum, non solum ab eo in societatem regni fuerat adscitus, verum & in propinquitatem ex coniunctione susceptus (sororem nāq; Constantini in matrimonium acceperat) videns Imperatorem non tam vi & metu, quàm amore & religione omnibus imperare, atq; in summa veneratione cunctis esse mortalibus, & pręcipue Christianis, humano vitio pulsatus, imò inhumana inuidię clade perclusus, occultis insidiis primò decipere egregiū principē parat, idq; quàm maxime per familiares ac ministros molitur. Sed ille nihil quidem de eius dolis ac fraudibus suspicatus, tamen quia totus erat confidens in deo, ad omnia se illo signo quod ei cœlitus monstratū fuerat, muniebat, nec vllis per hoc insidiis fieri obnoxius poterat. Verum Licinius vbi neq; beneficiorum memoria, neq; affinitatis gratia reprimere immanitatē cōcepti sceleris poterat, neq; tamen ei per occultas machinas insidię procedebāt, ratus quod Imperator Christianorū precibus iuuaretur, & idō tutus permaneret

B stulta iracūdia permotus, Imperatori quidem apertum bellum indicit, regniq; fidē societatemq; cōtaminat. Nostros vero priuato ac speciali odio persequi parat, hoc in querelā deuocās, quod nō ita pro se sicut pro Constantino, Christiani in solennibus & ex præcepto sibi traditis orationibus excubarēt. Versa igitur vice, is qui paulò antè acerrime in eos vindicauerat qui tyrannorū tēpore aduersum Christianos aliquid crudele moliti sunt, nūc in nostros tela cōtorquet, & tyrānidis suę prima sacrilegia nostrorum cruore delibat. Primò nāq; omniū, de palatio suo, si quis Christianus esset exire iubet, tum & de omni militia. Posthęc proficit pestis, & tyrānicis edictis statuit, omnes qui se Christianos profiterentur, in carcerē tradi. Statim tamen inuenit aliquid, in quo priores crudelitate superaret. Addit edicto, vt ne quis alicui misso in carcerē, cibū vel potū deferat, dicēs: Iniquum esse misericordiā fieri, atq; humanitatē prębere his, quos ipse suis legibus condemnasset. Et ita multitudines in carcerem retrusæ, inedia necabātur. Sed per hoc putabat adhuc occultiorem esse tyrannidem suam, verū crescente animi sæuitia, etiā hoc parum videtur: continuò in episcopos, cæterosq; sacerdotes dei, rabiē crudelitatis extēdit, & primò omniū nobiliores quosq; & quos fama clarior extulerat, vel sapientię & doctrinæ opinio cōmendauerat, callida arte circumuenit, & eos aut iniuriarū reos fieri, aut cuiuslibet alterius ficti criminis præcipiens, nullaq; negotii inquisitione habita, puniri hoc so

Constantinus fauebat Christianis

Licinius

Licinius aduersus Constātinum Aug.

Solēnia Christianorum

Licinij edicta aduersū Christianos An. do. 310

ri hoc ſolo quo deferebantur, iubebat. Iam vero poſt hæc inaudito omnibus ſeculis crudelitatis modo, omnes qui cōtaminatis ſacrificiis acquieſcere noluiſſent, non tortoribus (vt præceſſores ſui tyranni faciebant) neque cruciatibus ac ſuppliciis tradi iubebat, ſed lanionibus dari, vt eos porcorum more ſuſpenſos, deſpicatosq; & codicibus ſuperpoſitos, per fruſta cæderent, & in partes diuiſos, in mare ad pabulum piſcium proiiceret. Eccleſias quoque quas ſuis iam temporibus communibus edictis extrui fecerat, rurſum ipſe ſubuertere, & per omnia ſatiſagere, quatenus cūctos qui ante ſe fuerāt tyrannos, crudelitate ſuperaret. Prętereа & leges, ſi quæ apud Romanos bene & honeſte à maioribus latæ fuerant, in barbarum ritum conuertere, auaritiæ quoq; inſatiabiliter ſtudere, cenſus innouare, & agros cultoribus vacuos tributis replere. Præterea ſi quos iniquis factiōibus circumuentos in exiliū miſiſſet, horum vxores legitimis matrimoniis auulſas, ſeruis ſuis ac ſatellitibus iungere. Ipſe vero etiam contra ætatis ſuę vires adulteriis & corruptione virginum delectari. Verum vbi huiuſcemodi armis & virtutibus inſtructus, tyrannidem ferocius cœpit agitare, Conſtātinus, qui erat veris virtutibus adornatus, & perfecta in deum pietate munitus, tot tantisq; flagitiis ire obuiam parat. Nec difficultas aliqua victoriæ fuit, vbi & cauſa iuſtior, & fides purior, & virtus eminentior habebatur. Deiectoq; Licinio, atq; omni memoria tyrannicę dominationis ablata, ſoliditatem Romani regni cum filiis ſolus obtinuit. Tum vero ſtatus quidem reipublicæ æquabili moderatione, & cēſura digniſſima Romani nominis habebatur in natiōibus barbaris metus ingens: in Prouincialibus vero metu deuotio animi maior erat. Quieta omnia & trāquilla ab hoſtibus belliſq; ciuilibus, lęti ſecuriq; cuncti mortales pacem agitabant. Eccleſiarum vero gloria, incredibile memoratu eſt, quāto religioſi imperatoris ſtudio adoleuerit, quantaq; eius cura etiam erga ſumptum indigentium fuerit. Ardens nanq; in fide dei animus, & benignū ingeniū atq; clemēs bonis operibus paſcebatur. In tantū vero præſentium rerum bonitas & tranquillitas obtinebat, vt obliuionem præteritorum pareret malorum. Edictis nanque frequentibus per omnem locum propoſitis, non ſolum tyrānicas aduerſum Chriſtianos depulerat leges, iuſq; ciuile reddiderat, verū & priuilegia plurima eccleſiis, ac ſummos honores ſacerdotibus detulit. Ita deo atq; hominibus charus, ſummā Romani regni, cum religione pura, tum etiā virtute animi ac moderatione, ſupra omnes qui prius fuerant, procurabat.

(Margin, A) (Margin: An. do. 325) (Margin, B) (Margin: Eccleſiæ) (Margin: Pauperibus ſubuenit) (Margin: An. do. 326 Conſtantinus priuilegia eccleſiaſtica ſacerdotibus dedit.)

EVSEBII PAMPHILI, CAESARIENSIS EPISCOpi Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri Noni & vltimi Ruffino Aquileienſi presbytero interprete,

FINIS.

RVFFI-

A RVFFINVS LECTORI

HVcusq; nobis Eusebius rerum in ecclesia gestarum memoriam tradidit. Cætera verò quæ vsq; ad præsens tēpus per ordinē subsecuta sunt, quæ vel in maiorū literis reperimus, vel nostra memoria attigit, patris religiosi præceptis & in hoc parentes, quàm poterimus breuiter addemus. Intelligit Chromatium

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER DECIMVS, AVTORE Ruffino Aquileiensi presbytero.

De Arii Hæresi. Cap. 1.

CVM APVD Alexandriam post Achillam, qui Petro martyri successerat, Alexander sacerdotium suscepisset, quia pax nostris & quies à persequutiōibus erat, atque ecclesiarum gloria confessorum meritis gaudebat, prosperitas rerum nostrarum domestica contentione turbatur. An. do. 318 Alexander episcopus Alexandrinus

Etenim presbyter quidam apud Alexandriam, Arius nomine, vir specie & forma magis quàm virtute religiosus, sed gloriæ laudisque & nouitatis improbe cupidus, praua quędam de fide CHRISTI B proferre, & quæ antea in quæstionem nunquam venerant cœpit: abscidere ac separare ab illa æterna & ineffabili dei patris substantia vel natura filium conabatur. Quæ res plurimos in ecclesia conturbabat. Sed cum Alexander episcopus natura lenis & quietus, assiduis commonitionibus Arium cuperet à prauo incepto & assertiōibus impiis reuocare, nec tamen res ex sententia procederet, quod, plerosque iam contagiō pestiferæ assertionis infecerat, non solum apud Alexandriam, verum & per alias vrbes prouíciasq; dispersa, perniciosum fore credēs sit dissimularet, & aliis plurimis consacerdotibus suis rem indicat. Quæstio latius innotescit. Sermo vsque ad aures religiosi prícipis, quippe qui omni studio & diligētia curaret quæ nostra sunt, peruenit. Tum ille ex sacerdotum sententia apud vrbem Nicęam episcopale concilium conuocat, ibiq; Arium trecentis decem & octo episcopis residentibus adesse iubet, ac de eius propositionibus & quæstionibus iudicari. An. do. 323. Arius presbyter Alexandrinus Alias dissimularet à talibus plu conf. Constantinus Aug. An. do. 327. Cōciliū apud Nicæam

De concilio apud Nicęam congregato. Cap. 2.

SEd & in eo concilio admirabile factum principis non puto reticēdum. Etenim cum ex omnibus penè locis episcopi cōuenissent, & vt fieri solet) diuersis ex causis inter se quædā iurgia detulissent, interpellabatur frequenter à singulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad hæc quàm ad id, pro quo ventū fuerat, animos dabant. At ille videns quod per huiusmodi iurgia causa summi negocii frustraretur, diē certū statuit,

qua vnusquisq; episcoporum, si quid quærimoniæ habere videretur, defer- A
ret. Et cum resedisset, suscepit à singulis libellos: quos simul omnes in sinu

Cõstantinus Aug. ad episcopos

suo continens, nec in eis quid contineretur aperiẽs, ait ad episcopos: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur. Vos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter vos expectate iudicium, & vestra iurgia quæcunq; sunt, ad illud diuinũ reseruentur examen. Vos etenim nobis à deo dati estis dii, & conueniens non est vt homo iudicet deos

Psalm. 81.a

sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autem deos discernit. Et ideo his omissis, illa quæ ad fidem dei pertinent, absque vlla animorum contentione distinguite. Quũ hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominũ simultatio sacerdotum. Verum quũ per dies multos in episcoporum concilio de fide quæstio verteretur, & nonnulli diuersa sentirent, ac vehemẽter cœptis Arii fauerent, plures tamen erant qui impiũ execrarẽtur inceptũ. Cumq; in eodem cõcilio esset confessorum magnus numerus sacerdotum omnes Arii nouitatibus aduersabantur. Fauebant vero ei viri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi.

De conuersione Philosophi Dialectici. Cap. 3.

QVantam vero virtutem habeat fidei simplicitas, etiã ex his quę inibi B
gesta referuntur, agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Im-

Philosophi & Dialectici itẽ cõueniunt apud Nicæam

peratoris, ex omni terra sacerdotes dei coissent, opinione cõmoti philosophi quoq; & dialectici valde nobiles & opinatissimi cõuenerũt. In quibus quidã īsignis in arte dialectica, per dies singulos, cõflictus summi certaminis cũ episcopis nostris, viris adæque in dialectica nõ improbabiliter eruditis, mouebat: & fiebat ingens spectaculũ, cõuenientibus ad audiendum doctis & literatis viris. Nec tamen vllo genere philosophus cõcludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adstrictus, velut anguis lubricus laberetur. Sed vt ostenderet deus, quia non in sermone regnum dei, sed in virtute consistit, quidam ex cõfessoribus simplicissimę naturę vir, & nihil

1. Cor. 2.a

aliud sciens nisi IESVM CHRISTVM, & hũc crucifixũ, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cũ vidisset philosophũ insultantẽ nostris, & callida se disputationis arte iactantẽ, poscit ab omnibus locũ, velle se paucis cũ philosopho sermocinari. Tum vero nostri, qui simplicitatem

Christian' illiteratus philosophum aggreditur

viri & imperitiam de sermone dũtaxat nossent, pauere, & velut pudorem quendã pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit tamen senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, īquit, IESV CHRISTI philosophe audi quę vera sunt. Deus vnus est qui fecit cœlum & terram, quiq; homini quẽ de terrę limo formauerat

spiritum

A spiritum dedit: vniuersa quæ videntur & quæ non videntur, virtute verbi sui creauit, & spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc verbum ac sapientia quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores, ex virgine nascitur & per passioné mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternā nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omniū quæ gerimus esse venturum. Credis hoc ita esse philosophe? At ille velut si nunquam vllum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus virtute dictorū, mutus ad omnia, hoc solum potuit respondere, ita sibi videri, nec aliud verum esse quàm quod dixerat. Tum senior: Si hæc, inquit, ita esse credis, surge & sequere me ad Dominicum, & +huius fidei signaculum suscipe. Et philosophus cōuersus ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia conuenerant: Audite, inquit, ô eruditi viri: Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrū potuit in his quæ dicta sunt sentire quæ sensi, credat Christo, & sequatur hūc senem, in quo loquutus est Deus. Ita philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est victum.

Per signaculū huius fidei, crucem intellige. Nam sic olim innuebātur Christiani.

De Paphnutio Confessore. Cap. 4.

Paphnutius

B FVit præterea in illo Concilio & Paphnutius, homo Dei, episcopus ex Aegypti partibus confessor, ex illis, quos Maximianus dexteris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta virtutum inerat gratia, vt signa per eum non minus quàm dudum per Apostolos fierent. Nam & dæmones verbo tantū fugabat, & ægros sola oratiōe curabat: sed & cæcis visum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse. Quem Constantinus in tanta veneratione & affectu habuit, vt sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum qui in confessione fidei fuerat euulsus, auidioribus osculis demulceret.

De Spiridione episcopo. Cap. 5.

Spiridion.

EX eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiam Spiridion Cyprius episcopus, vir vnus ex ordine prophetarum, quantum etiam nos eorum qui eum viderant narratione comperimus. Hic pastor ouium etiam in episcopatu positus permansit. Quadam vero nocte cum ad caulas fures venissent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendissent, inuisibilibus quibusdam vinculis restricti, vsque ad lucem velut traditi tortoribus permanserūt. Cum vero oues ducturus ad pascua matutinus se ageret senior, videt iuuenes absq; humanis vinculis in caulis pendere districtos. Cumq; causam noxæ comperisset, absoluit sermone, quos meritis vinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occu-

patio: Tollite, inquit, ô iuuenes vnum vobis arietem, ne sine causa venisse A
videamini, quem melius prece quàm furto quæsisse conuenerat. Tradunt
de hoc etiã illud factũ mirabile: filiam habuit Irenen nomine, quę ei cum
bene ministrasset, virgo defuncta est. Post eius obitum venit quidam di-
cens, se ei quoddam depositum cõmendasse. Rem gestam ignorauerat pa
ter. Perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur, inuentum est.
Persistebat tamen ille qui commendauerat, & fletu ac lachrymis perurge-
bat: vitæ suæ quoq; illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet,
testabatur. Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiæ properat,
atq; eam ex nomine clamitat. Tum illa de sepulchro: Quid vis (ait) pater?
Athanasius Alexandrini episcopi a consiliis quidã sic distinguunt. Sed & Ath. e. t. Alexã driæ diaconus [Alexã drini episco.] aderat, consiliis senem. &c. Arius damnatur. Cõmendatũ, inquit, illius vbi posuisti? At illa locũ designãs, illic (ait) inue-
nies defossum. Regressus ad domũ, rem sicut filia de sepulchro responde-
rat, repertã, tradidit reposcẽti. Sed & multa alia eius ferũtur gesta mirabilia
quæ etiã nũc ore omniũ celebrantur. Tales igitur in illis adhuc tẽporibus
permulti viri in ecclesiis domini refulgebãt, ex quibus plurimi in illo cõci-
lio fuerũt. Sed & Athanasius eodẽ tẽpore Alexandriæ diaconus, Alexan-
drini episcopi aderat cõsiliis, senem quãplurimis iuuans. Interea per dies
singulos agitabatur conuentus, nec facile aut temere de re tãta statuere au-
debãt. Euocabatur frequenter Arius in cõcilium, & assiduo tractatu asser-
tiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet aut statui B
summa cum libratione quærebatur. Verum post diutinum multumq; tra-
ctatum placet omnibus, ac velut vno cunctorum ore & corde decernitur
ὁμούσιον scribi debere, id est, eiusdem cum patre substantiæ filium confiteri,
idq; firmissima omnium sententia pronunciatur. Decẽ & septem soli tũc
fuisse dicuntur, quibus Arii fides magis placeret, extrinsecus creatũ Dei fi-
lium ex nullis substantibus, & non ex ipsa patris deitate progenitum con-
firmantes. Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilii sententia. Ille
tanquam à Deo prolatam veneratur. Cui si quis tentasset obniti, velut con
tra diuina statuta venientem, in exilium se protestatur acturum. Sex igitur
soli cũ Ario se patiuntur expelli, reliqui vero vndecim consilio inter se ha
bito, adquiescunt ad subscribendum manu sola, non mente. Cuius simula
Eusebius Nicomediensis. tionis autor pręcipue extitit Nicomediæ episcopus Eusebius. Interim quo
quo modo aliis veritate, aliis simulatione (sicut post exitus docuit) subscri-
bentibus, & de singulis quibusq; ecclesiasticis obseruationibus certa statu-
ta figentibus, concilium diremptum est. Exemplum autem expositionis fi
dei eorum qui conuenerant, infra scriptum est.

EXEMPLVM fidei Nicęnę, & statutorum eius. Cap. 6.

Exemplum fidei Nicæni cõcilij. CRedimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium
& inuisibilium factorem. Et in vnum Dominum nostrum Iesum
Christum,

A Christum, filium Dei de patre natum vnigenitum, id est, de substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factũ, ὁμοούσιον patri, hoc est, eiusdem cum patre substãtiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis & quæ in terra. Qui propter nos & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascẽdit in cœlos, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia subsistentia, vel substantia, dicunt esse τρεπτὸν aut conuertibilem vel mutabilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

I Statuunt præterea obseruandum esse in ecclesiis, ne quis ex his qui semetipsos impatientia libidinis exciderunt, veniret ad clerum.

II Et ne quis nuper assumptus ex vita vel cõuersatione gentili, accepto baptismo, antequam cautius examinetur, clericus fiat.

III Et ne quis episcoporum cæterorumq; clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre, vel sorore, vel θεία, vel si quæ sunt huiusmodi necessitudinum personæ.

IIII Et vt episcopus (si fieri potest) à totius prouinciæ episcopis ordinetur. Si hoc difficile est, certe non minus quã à tribus, ita tamen, vt Metropolitani episcopi maxime vel præsentia, vel autoritas habeatur. Absque quo ordinationem irritam esse voluerunt.

B

V Et ne, quem alius episcopus de ecclesia expulerit, siue clericum, siue laicum, suscipiat alius. Sanè ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione (vt fieri solet) iniuste factum remedium non haberet, decernunt per singulos annos in singulis quibusq; prouinciis secundo ab omnibus episcopis prouincialibus concilia agi debere, & de huiusmodi negociis iudicari, vt si fortè ab vno inique aliquid gestum est, à cæteris emendetur. Si rectè, vt ab omnibus confirmetur.

Indicat liber in quo magistratuum insignia depicta sunt, sub dispositione viri illustris comitis priuatarũ, fuisse etiã rationalẽ rei priuatæ per vrbem & suburbicarias regiones cũ parte Faustinæ. Et alibi mentio Piceni suburbicarij in eodem volumine

VI Et vt apud Alexandriam, & in vrbe Roma, vetusta consuetudo seruetur, vt vel ille Aegypti, vel hic suburbicariarũ ecclesiarũ sollicitudinẽ gerat

VII Et vt si forte in ordinando episcopo, duo vel tres pro aliqua contentione dissentiãt, reliquorum autoritas, & præcipue Metropolitani cum cæteris firmior habeatur.

VIII Et vt episcopo Hierosolymorũ ãtiquitus tradita honoris prerogatiua seruetur, manẽte nihilominus & Metropolitani ipsius prouĩciæ dignitate

Episcopi Hierosolymitani prærogatiua κα[illegible]

IX Et Catharos (qui apud nos Nouatiani sunt) si forte pœnitentes ad ecclesiam cõuertantur, cõfessos ecclesiastica dogmata, clericos in ordine quidem suo suscipi debere. Sed ordinatione data, sanè si episcopus ipsorũ veniat ad episcopum nostrum, debere eum in presbyterorũ loco sedere. Epi-

 A

ſcopi vero nomen manere apud illum ſolũ, qui catholicam ſemper tenuit fidem, niſi ſua voluntate ipſe eũ tali nomine honorare voluerit, vel ſi placuerit vt quęrat ei epiſcopi locum vacantem, hoc ſit in ipſius poteſtate.

X Et ne in vna ciuitate duo ſint epiſcopi.

X I Et ſi qui forte indiſcrete ad ſacerdotiũ prouecti, poſtmodum vel ipſi aliquid de ſe criminoſum cõfeſſi ſunt, vel ab aliis reuicti, vt abüciantur: ſed & ſi qui ex his qui lapſi ſunt, & per ignorantiã forte ordinati, recogniti fuerint vt abüciantur.

X I I Et ſi qui abſq; tormentis in perſecutiõibus lapſi ſunt, & ex corde agũt pœnitẽtiã, quinq; annos inter catechumenos faciãt, & duobus annis poſt hoc fidelibus tãtũ in oratiõe iũgãtur, & ita poſtmodũ ſuſcipiantur.

X I I I Qui vero propter cõfeſſionẽ militiã abiecerant, & rurſum ad hanc abierunt, hos tredecim annis pœnitẽtiã gerere, & poſtea ſuſcipi, ſi tamen ex corde pœnitentiã gerãt. Eſſe tamen in poteſtate epiſcopi moderandi facultatem, ſi eorum fructuoſam & attentam pœnitentiam viderit.

X I I I I De his vero qui vita excedunt pęnitẽtibus, decernũt, vacuũ nullũ debere dimitti. Si quis ſanè accepta cõmunione ſuperuixerit, debere eũ tẽpora ſtatuta cõplere, vel certe prout moderari epiſcopus voluerit.

X V De catechumenis qui prolapſi ſunt, ſtatuerunt tribus annis eos à catechumenorum oratione ſeparatos, poſtea recipi debere.

X V I Et ne de ciuitate inferiori ad maiorem eccleſiã trãſire quis ambiat, ſiue epiſcopus, ſiue etiam alius clericus. B

X V I I Et ne quis clericus qui derelicta eccleſia ſua, nulla exiſtente cauſa probabili vagatur & oberrat per alias eccleſias, ſuſcipiatur in cõmunionẽ.

X V I I I Et vt nemo eum qui ad aliũ pertinet, ſubripiens, in ſua eccleſia ordinet clericũ abſque conſenſu illius ad quem pertinet.

X I X Et ne quis clericus aut vſuras accipiat, aut frumenti vel vini ampliationem, quod ſolet in nouo datũ, vel ſeſquiplum, vel etiam duplum recipi: quod ſi faciat, tanquam turpis lucri reum abüciendum.

X X Et ne diaconi presbyteris præferantur, neúe ſedeant in conſeſſu presbyterorum, aut illis præſentibus euchariſtiam diuidãt, ſed illis agentibus ſolum miniſtrent. Si vero presbyter nullus ſit in pręſenti, tũc demum etiã ipſis licere diuidere: aliter vero agentes, abüci iubent.

Diaconus euchariſtiam nõ diuidat præſente epiſcopo

X X I Et vt Pauliniſtę, qui ſunt Photiani, rebaptizentur.

X X I I Sed & diaconiſſas, quoniamquidẽ manus impoſitionem non accipiunt, etiam ipſas inter laicos eſſe debere. Igitur cum de his prout diuinarum legum reuerentia popoſcerat, decreuiſſent, ſed & de obſeruatione Paſchę ãtiquũ canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, eccleſiis tradidiſſent, omnibus rite diſpoſitis, eccleſiarũ pax & fides in Oriẽtis atq; Occidentis partibus vna atque eadem ſeruabatur.

A

De Helena Constantini matre. Cap.7.

PEr idem tempus Helena Constantini mater, fœmina incomparabilis fide & religione animi, ac magnificentia singulari, cuius iure Constantinus & esset filius & crederetur, diuinis admonita visionibus, Hierosolymam petit, atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendũ difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulachrum in eo Veneris fuerat defixum, vt si quis Christianorum in illo loco Christum adorare voluisset, Venerem videretur adorare. Et ob hoc infrequẽs & penè obliuioni datus fuerat locus. Sed cum (vt supra diximus) religiosa fœmina properasset ad locum cœlesti sibi indicio designatũ, cuncta ex eo prophana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres confuso ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lætitiã vniuscuiusq; crucis indiscreta proprietas. Aderat quidẽ & titulus ille, qui Græcis, & Latinis, atq; Hebraicis literis à Pilato fuerat conscriptus: sed nec ipse satis euidẽter dominici prodebat signa patibuli. Hic iam humanę ambiguitatis incertũ, diuinũ flagitat testimoniũ. Accidit in eadẽ vrbe primariã quandã loci illius fœminã graui ægritudine confectã, semineceam iacere. Macarius per idẽ tempus ecclesiæ illius episcopus erat. Is vbi cunctantem reginam, atque omnes pariter qui aderant videt: Adferte (inquit) huc totas quæ repertæ sunt cruces, & quæ sit quæ portauerit dominum, nũc nobis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quæ decumbebat, defixis genibus huiuscemodi ad deum precem profudit.

An. do. 325. Helena mater Constantini Augusti

Simulachrum Iouis Adrianũ illic posuisse, Paulinus autor est. Adonidis autẽ in Bethlehem

Tres cruces repertiuntur

Macarius episcopus Hierosolymorum

B

De cruce Saluatoris in Hierosolymis ab Helena reperta. Cap.8.

TV domine, qui per vnigenitum filium tuum salutem generi humano per passionem crucis conferre dignatus es, & nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillæ tuę perquirere lignum beatum, in quo salus nostra pependit, ostende euidenter ex his tribus, quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, vel quæ extiterit ad seruile supplicium, vt hæc mulier quę semiuiua decumbit, statim vt eam lignum salutare cõtigerit, à mortis ianuis reuocetur ad vitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primo vnam ex tribus, & nihil profecit. Adhibuit secundã, & ne sic quidem aliquid actũ est. Vt vero admouit tertiam, repente adapertis oculis mulier consurrexit, & stabilitate virium recepta, alacrior multo quàm cum sana fuerat, tota domo discurrere, & magnificare dei potentiam cœpit. Sic euidenti indicio regina voti compos effecta, templum mirificum in eo loco in quo crucem repererat, regia ambitione construxit. Clauos quoq; quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium. Ex quibus ille frenos, composuit, quibus vteretur ad bellum. Et ex aliis galeã nihilominus belli vsibus aptã fertur armasse. Ligni vero ipsius salutaris partem detulit filio, partem vero

Precatio Macarij ad deum

Miraculũ crucis Christi

Claui

Lignũ crucis

thecis argenteis conditā dereliquit in loco: quæ etiā nunc ad memoriā sollicita veneratione seruatur. Reliquit etiā hoc indiciū religiosi animi regina venerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad prandium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, vt indignum crederet, si famulorum vterentur officiis, sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & regina orbis ac mater imperii, famularum Christi se famulam deputaret. Et hæc quidem Hierosolymis gesta. Interea Constantinus pietate fretus, Sarmatas, Gotthos, aliasque barbaras nationes, nisi quæ vel amicitiis, vel deditione sui pacem præuenerant, in solo proprio armis edomuit. Et quanto magis se religiosius ac humilius deo subiecerat, tanto amplius ei Deus vniuersa subdebat. Ad Antonium quoque primum eremi habitatorem, velut ad vnum ex prophetis literas suppliciter mittit, vt pro se ac liberis domino supplicaret. Ita non solum maritis suis, ac religione matris, sed & intercessione sanctorum, commendabilem se Deo fieri gestiebat. Sanè quoniam tanti viri Antonii fecimus mentionem, de virtutibus eius atq; institutis, & sobrietate mentis, vt in solitudine vitam degens, vsus solummodo consortio fuerit bestiarū, & de dæmonibus crebros agens triumphos placuerit deo supra cunctos mortales, vtq; institutionis suæ præclara vsque in hodiernum monachis exempla reliquerit, volentem me aliqua exponere, ille libellus exclusit, qui ab Athanasio scriptus, etiam Latino sermone æditus est. Propter quod nos, omissis his quæ ab aliis iam dicta sunt, ea memorabimus, quæ quamuis gestorum cōtineat fides, ab his tamen qui longe positi sunt, obscurior fama subtraxit.

(Margin: A — at first line; B — at "pter quod nos" line.)

Marginal notes: Virgines monachæ. — An. do. 336. Constantinus in Sarmatas & Gothos. — Antonius eremita. An. do. 338. — Antonij vita ab Athanasio conscripta Græcè, Latine versa ab Euagrio.

De captiuitate Frumentii & Edesii, & de conuersione Indorum per ipsos gesta. Cap. 9.

IN ea diuisione orbis terræ quæ ad prædicandum verbum dei sorte per apostolos celebrata est, cum aliæ aliis prouinciæ obuenissent, Thomæ Parthia, & Matthæo Aethiopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. Inter quā Parthiamq; media, sed longo interior tractu India vlterior iacet, multis variisq; linguis & gentibus habitata, quā velut longe remotam, nullus Apostolicæ prædicationis vomeri impresserat, quæ tamen tēporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei prima suscepit. Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorum locorū, & orbis perscrutandi gratia, vlteriorem dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidam Tyrius philosophus simili ex causa adire Indiam voluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus literis vtpote propinquos instituebat. Quorum vnus qui erat iunior Aedesius, alter Frumētius vocabatur. Igitur peruisis & in notitiā captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cœpisset, aquæ vel cæterorum

Marginal notes: Metrodorus — Meropius

A teriorum necessariorum causa ad portū quendam nauis qua vehebatur, applicuit. Moris est inibi Barbarorū, vt si quando fœdus sibi cum Romanis turbatū vicinæ nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi: cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, Barbarorū miseratione seruati, ducuntur ad regem. Horum ille alterum, id est, Edesium sibi pincernam fecit. Frumentio vero, quē quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas scriniaq; commisit. Ex quo & in honore magno apud regē habiti, & in amore. At vero moriens rex, vxorem cum paruulo filio regni dereliquit hæredem: adolescentibus autem quid vellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina suppliciter exorat, tanquā quę nihil haberet in toto regno fidelius, vt secū vsquequo adolesceret filius, regendi regni sollicitudinē partirentur: & precipue Frumentiū, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnū. Nam alius fidem puram, & sobriā mentem simpliciter exhibebat. Idq; dum agerent, & regni gubernacula Frumētius haberet in manibus, deo mentē eius & animos instigante, requirere sollicitius cœpit, si qui inter negociatores Romanos Christiani essent, & ipsis potestatē maximā dare, ac monere vt cōuenticula per loca singula facerēt, ad quæ Romano ritu orationis causa cōfluerent. Sed & ipse multo magis eadē facere, & ita cæteros cohortari, fa-

B uore & beneficiis inuitare, præstare quicquid oportunū fuisset, loca ædificiis, aliaque necessaria præbere, & omnimodo gestire, vt Christianorū inibi semen exurgeret. Sed cū regius puer adoleuisset, cui procurationē regni gerebāt, expletis omnibus & ex fide traditis, multū licet detinētibus & rogantibus vt manerēt regina vel filio, ad orbē tamen nostrū reuertūtur. Et Aedesio festinante Tyrū, parentes propinquosq; reuisere, Frumētius Alexandriā pergit, dicens, æquū non esse, opus occultare Dominicū. Igitur rē omnem vt gesta est exponit episcopo, ac monet vt prouideat virū aliquē dignum, quē congregatis iam plurimis Christianis, & ecclesiis constructis in Barbarico solo, episcopum mittat. Tum vero Athanasius (nam is nuper sacerdotiū susceperat) attentius & propensius Frumentii dicta gestaq; considerans, in concilio sacerdotū ait: Et quem alium inueniemus virum talē, in quo sit spiritus dei in ipso sicut in te, qui hæc ita possit implere? Et traditο ei sacerdotio, redire eum cū domini gratia vnde venerat iubet. Quiq; cū episcopus perrexisset ad Indiā, tanta ei data esse à deo virtutum gratia dicitur, vt signa per eum apostolica fierent, & infinitus numerus Barbarorum conuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi Christianorū & ecclesiæ factæ sunt, & sacerdotium cœpit. Quæ nos ita gesta, nō opinione vulgi, sed ipso Edesio Tyri presbytero postmodum facto, qui Frumentii comes prius fuerat, referente cognouimus.

Aedesius à poculis Frumentius à rationibus

Frumētius sacerdos factus

Edesius Tyri presbyter

Per idem

De conuersione gentis Iberorum per captiuam facta. Cap. 10. A

Iberi Ἴβηρες Mulier captiua γυνὴ δορυάλωτος Hanc historiã etiam Theodoretus narrat lib. 1.

PEr idem tempus etiam Iberorum gens, quæ sub axe Pontico iacet, verbi dei fœdera, & fidem futuri susceperat regni. Sed huius tãti boni præstitit causam mulier quædam captiua, quæ apud eos reperta, cum fidelem & sobriam satis ac pudicam duceret vitam, totisque diebus ac noctibus obsecrationes deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas Barbaris cœpit, & quid hoc sibi velit, curiosius perquirebãt. Illa, vt res erat, simpliciter Christum se deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari præter nouitatem nominis mirabantur. Verum (vt fieri solet) ipsa perseuerantia curiositatem quandã mulierculis inferebat, si quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, vt si paruulus ægrotet, circũferatur à matre per singulas domus, quo scilicet si quis experti aliquid remedii nouerit, conferat laboranti. Cumque mulier quædam paruulum suum per omnes circuntulisset ex more, nec aliquid remedii cunctas domos lustrando cepisset, venit etiã ad captiuam, vt si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidem remedii nihil scire testatur, deũ tamen suum Christum quem colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem, confirmat. Cumque cilicio suo paruulum superposuisset, atque ipsa desuper orationem fudisset ad dominum, sanum matri reddidit infantem. Sermo defertur ad plures, factique fama magnifici vsque ad aures reginæ perlabitur. Quæ dolore quodam grauissimo corporis afflicta, B in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuam deduci. Illa ire abnuit, ne præsumere amplius aliquid quàm sexus sineret, videretur. Ipsam se regina deferri ad captiuæ cellulam iubet. Quam similiter supra cilicium suum positam, inuocato Christi nomine, continuo post precem, sanã & alacrem fecit exurgere: Christumq; esse deum dei summi filium, qui salutem hanc contulerit, docet, eumque quem sibi autorem suæ sciret esse incolumitatis & vitæ, commonet inuocandum. Ipsum nanque esse, qui & regibus regna distribuat, & mortalibus vitam. At illa cum lætitia domum regressa, marito percontanti causam tam subitæ sanitatis aperuit: quique cũ pro salute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horum, inquit, ô rex nihil captiua dignatur: aurum despicit, argẽtum respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solum ei muneris dabimus, si eum, qui me illa inuocante sanauit, Christum deum colamus. Ad hoc tũc rex segnior fuit, & iterim distulit, sæpius licet ab vxore commonitus, donec accidit quadam die venante eo in syluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per terræ noctis horrorem luce subducta, cæcis iter gressibus denegari. Alius aliò diuersi ex comitibus oberrant: ipse solus densissima obscuritate circundatus, quid ageret, quo se verteret nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascendit: Si verè deus est Christus

Regina sanatur

ille,

A ille, quæ vxori suæ captiua prædixerat, nunc se de his tenebris liberet, vt ipsum ex hoc omissis omnibus coleret. Ilico vt hæc nondum verbo, sed so la mente deuouerat, reddita mundo dies, regem ad vrbem perducit incolumem. Quique reginæ rem protinus vt gesta est, pãdit. Euocari iam iámque captiuam, & colendi ritum vt sibi tradat, exposcit: neq; se vltrà alium deum quàm Christum veneraturum esse confirmat. Adest captiua, edocet deum Christum: supplicandi ritum venerandique modum, inquãtum de his aperire fœminæ phas erat, pãdit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamque describit. Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quæ erga se ac reginam gesta fuerãt, exponit, fidemq; edocet, & nõdum initiatus in sacris, fit suę gentis apostolus. Credunt viri per regem, fœminæ per reginam: cunctisque idem volentibus ecclesia extruitur instanter: & eleuato iam perniciter murorum ambitu, tempus erat quo columnę collocari deberẽt. Cumq; erecta prima vel secunda, ventũ fuisset ad tertiã, cõsumptis omnibus machinis, & boũ hominumq; viribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio, ac sæpius viribus, ne loco quidem moueri attritis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis oẽs abscessissent, cunctiq; mortales & ipsa opera cessarent, captiua sola in ora-

Rex fit Christianus

B tione pernoctans mansit intrinsecus: cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens rex, videt columnam, quam tot machinæ ac tot populi mouere non quiuerant, erectam, & supra basim suam librate suspẽsam, nec tamen superpositam, sed quantum vnius pedis spacio in aere pendentem. Tunc vero omnes populi contuentes & magnificantes deum, veram esse regis fidem, & captiuæ religionem præsentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorum sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione consedit. Post hoc reliquus numerus columnarum tanta facilitate suspensus est, vt omnes quæ superfuerant, ipsa die locarentur. Postea vero quàm ecclesia magnifice constructa est, & populi fidẽ dei maiore ardore sitiebant, captiuę monitis ad Imperatorem Constantinum totius gentis legatio mittitur: res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga se dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc lætatus est, quàm si incognitas Romano imperio gentes & regna ignota iunxisset. Hæc nobis ita gesta, fidelissimus vir Bacurius, gentis ipsius rex, & apud nos Domesticorum Comes (cui summa erat cura & religionis & veritatis) exposuit, cum nobiscum Palæstini tunc limitis Dux, in Hierosolymis satis vnanimiter degeret. Sed ad cœptum redeamus.

Bacurius rex Iberorum

De Con-

De Constantia sorore Constantini, & presbytero per eam fratri insinuato. A Cap. 11.

Constantia soror Constantini

POsteaquã religiosi principis mater Helena summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinii relicta, fratris Augusti solatiis vtebatur. Huic accidit presbyterum quendam venire in noticiam, latenter partibus Arii fauentem. Sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis aperire: vbi vero multa familiaritas copiã tribuit, paulatim sermonem cœpit aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, & pro simultatibus priuatis episcopum suum rem contentiose exagitauisse, æmulationis stimulo confixum, quod Arius apud plebẽ satis charus haberetur. Hæc atque huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos efficit. Quæ cum diem obitura, visitaretur à fratre, atque ab eo blande religioseque compellaretur, extremam dicitur ab eo gratiam poposcisse, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret: se quidem iam ex hac luce discedẽtem nihil curare: pro fratris vero statu esse sollicitam, ne forte pro innocentium pœnis, regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis à sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ sollicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero: & interim accersiri de exilio Arium iubet, vt quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tum ille fidem conscripsit, quæ non quidem sensum nostrum, tamen verba nostra continere professionemque B videretur. Miratus quidem est Imperator, & putauit vnam eandemque in ipsius & concilii dudum gesti expositione sententiam contineri: tamen in nullo relaxat animi vigorem, sed rursus eum ad concilii remittit examen, quoniamquidem ad dedicationem Hierosolymorum ex omni orbe coire sacerdotes inuitabantur, hæc ad eos de nomine eius scribens, vt si expositionem fidei eius probarent, & eum vel per inuidiam (vt asserebat) tunc circumuentum dignoscerent, vel nunc ab errore correctum, clementi erga ipsum iudicio vterentur: quandoquidem tanta fuerit concilii moderatio, vt non in personam eius, sed in dogmatum prauitatem fuerit lata sententia, si tamen & episcopi eius Alexandri accommodaretur assensus. Sed ab his quidem qui primo cœptis eius fauentes, cum simulatione subscripserant, facile receptus est. Cum vero Alexandriam perrexisset, ibi omne eius frustratur inceptum: quoniamquidem dolis apud ignorantes locus est: scientibus vero, dolum intendere, non aliud est quàm risum mouere. Interea dum hæc apud Alexandriam frustra agitantur, venerabilis Augustus Constantinus in suburbana villa Nicomediæ tricesimo & primo Imperii sui anno defunctus est, liberis de successione Romani orbis testamento hæredibus scriptis. Quo in tempore quoniamquidem Constantius, cui orientis regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secreto accersiens presbyterum.

An.do.340. Arius reuocatur per Constantinum de exilio

Hierosolymorũ dedicatio celebris

An.do.340. Constantini Aug. mors & testamentum

A terũ, quem à forore cõmendatũ fupra diximus & exinde familiariter habitum, tradidiſſe ei teſtamentũ quod ſcripſerat, & obteſtatus ſub ſacramẽto, ne vlli niſi Conſtãtio cum veniſſet, in manus traderet. Cui etiã quod eunuchi qui erãt in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte ſuppreſſo vſq; ad Conſtantiũ præſentiã, multis noua tentantibus oppreſſis, res tutæ integræq; remãſere. Cũ vero Cõſtantius affuiſſet, depoſitũ presbyter reſtituit. Cuius beneficii gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus eſt, vt qui imperare cunctis ambierit, ab illo ſibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto ſibi Imperatore, cœpit de Arii reſtitutione ſuggerere, & nolentes adquieſcere ſacerdotes, vti cogeret, perſuadere.

De Alexandri, & Euſebii, atq; Arii conflictu. Cap. 12.

EA tempeſtate apud Alexandriam Alexander, in Hieroſolymis Maximus confeſſor, apud Conſtantinopolim æque Alexander, vt ex Athanaſii ſcriptis comperimus, ſacerdotio fungebantur. Sed Euſebius qui apud Nicomediam erat, de cuius ſimulatione in ſubſcribẽdo ſupra diximus, amplam temporis nactus occaſionem, & principi per presbyterum familiaris effectus, reuoluere omnia, atque in irritum reuocare Conciliũ geſta molitur. Arium nequicquam apud Alexandriam commorantem venire facit, & Imperialibus edictis Concilium denuo Conſtantinopolim conuocari. Quò conuenẽre illi maximè, qui Arium atque Euſebium ſectabantur, quique ſæpe cum Alexandro cõgreſſi vt Arium ſuſciperet, nec tamen aliquid B profligantes, ab iniuriis quidem eius temperabant. Ad vltimum certam ei diem ſtatuẽtes denuntiant, vt aut ipſe Arium ſuſciperet, aut ſi reniteretur, ſe eccleſia pulſo & in exilium truſo, ab alio eum ſuſcipiendum ſciret. Tum ille nocte, quæ ad cõſtitutã intererat diẽ, ſub altari iacens, atq; in oratione & lachrymis totã peruigilẽ ducens, eccleſiæ cauſam domino cõmẽdabat. Cumq; lux fuiſſet exorta, nec tamen ab oratione Alexãder ceſſaret, Euſebius cum ſuis omnibus, velut hæretici belli ſignifer, domũ Arii matutinus aſcendit, cumq; propere ſequi ad eccleſiam iubet, proteſtatus quod Alexãder, niſi præſens adquieſceret, expulſus cederet loco.

Alexander Alexandrinus. Alexander Conſtantinopolitanus Euſebius Nicomedienſis

De probroſo Arii interitu. Cap. 13.

IGitur omnium ſumma expectatio, quo vel Alexandri perſeuerantia, vel Euſebii Ariique inſtantia declinaret. Cumq; cunctorum animi eſſent, vt in tali re, expectatione ſuſpenſi, Arius ad eccleſiam pergens, epiſcoporum & populorum frequẽtia cõſtipatus, humanæ neceſſitatis cauſa ad publicũ locũ declinat. Vbi cum ſederet, inteſtina eius atque omnia viſcera in ſeceſſus cuniculum defluxere: ita tali in loco dignam mortem blaſphema ac fœtida mente exoluit. Quod poſtea quàm in eccleſia nuntiatum eſt Euſebio, atque his qui vnà ſecum ſanctum & innocentẽ virum Alexãdrũ de Ario recipiendo fatigabant, ſuperati pudore, & adoperti confuſione diſcedunt.

Arius cacando perit

Tunc completus est sermo ad gloriam domini, quem Alexãder in oratione sua ad Deum proclamauerat, dicens: Iudica domine inter me & Eusebii minas atque Arii vim. Sed hæc ad præsens quidem paulum pudoris habuere. Conuenientes vero inter se hæretici, veriti ne fortè si, sicut res gesta est, integre ad Imperatorem Constantium peruenisset, non solum à perfidia eorum, in qua callide irretitus tenebatur, abscederet: verum & in autores deceptionis suę seuerius aliquid ex regia autoritate decerneret, componunt per eunuchos quos iam perfidia deceptos tenebant, vti de Arii morte Imperator quàm fieri posset composite & cõmuniter nosceret, neq; aliquid quod Dei vindictam indicare videretur, audiret. Quibus ita gestis, de causa fidei vt cœperant, prosequuntur. A

Eunuchi Cæsaris

De Athanasii episcopi principiis. Cap. 14.

An. do. 333. Athanasius Alexãdrinus episcopus

IGitur apud Alexandriam, defuncto Alexandro, Athanasius susceperat sedẽ. Quod vero esset vir acris ingenii, & in ecclesiasticis negociis apprimè vigilans, satis iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicęnum cum episcopo suo sene Alexandro venerat. cuius suggestionibus hæreticorũ doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo vt eũ episcopum factũ cognouerãt, rati id quod res indicabat, sua negocia per illius sollicitudinem non facile processura, omnibus modis quærere aduersus eum machinas deceptionũ parabãt. Verum nõ mihi absq; ordine videtur, pauca de huius viri origine supra repetere, & cuius à puero institutiõis fuerit, sicuti ab his qui cum ipso vitam duxerãt accepimus, memorare. Tempore quo apud Alexandriã Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cũ post expleta solẽnia conuenturos ad conuiuiũ suum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum supra oram maris ludum, imitantium, vt fieri solet, episcopũ, atq; ea quę in ecclesiis geri mos est. Sed cũ intẽtius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiã secretiora & mystica. Perturbatus ilico, vocari ad se clericos iubet, atq; eis quid eminus ipse videret, ostẽdit. Tum abire eos, & cõprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq; adessent, quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primò, dein de rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos à se esse quosdam catechumenos cõfitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirẽs ab his qui baptizati dicebãtur, quid interrogati fuerint, quidue respõderint, simul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt secundum religionis nostræ ritum cuncta cõstare, conlocutus cum concilio clericorum, statuisse traditur, illis, quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismũ non debere, sed adimpleri ea quæ à sacerdotibus mos est. Athanasiũ vero, atq; eos quos ludus ille vel presbyteros habere visus fuerat, vel ministros, conuocatis B

Ludus puerorum imitantiũ episcopum & mysteria

Non rebaptizentur etiã ioco baptizati

A tis parentibus, sub Dei obtestatione tradit ecclesiæ suæ nutriendos. Paruo autem tempore, cum à Notario integre, & à Grãmatico sufficiẽter Athanasius fuisset instructus, cõtinuò tanquam fidele domini commendatum, à parentibus restituitur sacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur, & ab eo pergente ad patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur. Sed huius tanti in ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc videatur dictum esse illud quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. Act. 7. c. In huius etenim persecutiones vniuersus coniuratus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium, dicens: Si consistant aduersum me castra, nõ timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. Psal. 26. a. Verum quoniam tanta ac talia eius gesta sunt, vt magnitudo quidem rerum nihil me preterire patiatur: multitudo vero gestorum quãplurima cogat omittere, incertus æstuat animus, dum deliberare non valet quid teneat, quid omittat. Et ideo pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, sine dubio minora vero nunciatura. Nam nihil quod addere possit, inueniet.

De Constantii Imperatoris errore. Cap. 15.

B IGitur vbi Constantius Orientis regnũ solus obtinuit, Constantino fratre non longe ab Aquileia apud Alsam fluuium à militibus interfecto, Constans vtriusq; germanus, Occidentẽ satis industrie gubernabat. Nam Constãtius natura & animo regio, dum primis illis regni sui fautoribus satis indulget, per eunuchos arte in perfidiã decipitur à peruersis sacerdotibus: & intento satis studio prauis eorum contentionibus obsecundat. Sed illi verentes, ne fortè adeundi regis copia quãdoq; fieret Athanasio, & per eum de veritate fidei quam peruertebant, secũdum scripturas edoceretur, omnimodis insimulare eum apud principem, & velut omnium scelerũ ac flagitiorum adgrediuntur exponere, vsquequo humani corporis brachiũ loculo delatum, Imperatori ostendunt, quod ab Athanasio excisum magicę artis gratia de Arsenii cuiusdam corpore confirmabant. Sed & alia quã plurima criminosa simul & flagitiosa componunt.

Constantinus occisus An. do. 343. Constantius Aug. in Oriente, Cõstans in Occidente An. do. 341.

De concilio hæreticorũ apud Tyrũ cõtra Athanasiũ cõgregato. Ca. 16.

QVibus ex causis Imperator iubet conuocato Concilio Athanasium condẽnari. Idq; apud Tyrum (misso è latere suo vno ex Comitibus, adnitente quoque Archelao tunc Comite Oriẽtis, nec nõ & eo qui Phoenicen prouinciã gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanasius, loculus cum humano brachio circumfertur, inuidia & horror non solum religiosas, sed & viles animas peruadit.

An. do. 341. Athanasius iubetur condẽnari. Archelaus comes Orientis. Comes Phoenices.

De exciso brachio Arsenii, cęterisq; dolis hęreticorũ ĩ cõcilio retectis. c. 17.

Arſeni⁹ lector Athanaſij

HIc Arſenius, cuius brachiũ dicebatur exciſum, lector aliquando Atha- A naſii fuerat, & ob culpam correptionem veritus, frequentiæ ſeſe ſubtraxerat. Cuius latebras opportunas ſibi ad huiuſcemodi cõmentum flagitioſi homines rati, initio compoſiti criminis occultatũ eum apud quẽdam, quem fidiſſimum ſceleribus ſuis crediderãt, retinebãt. Peruenit tamen ad hunc in latebris poſitum, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue eum ipſa humanitatis contemplatio, ſiue diuina perpulit prouidẽtia, clam per noctis ſilẽtia euadẽs clauſtris, enauigauit Tyrum. Et pridie quàm cauſæ dicẽdæ adeſſet vltimus dies, Athanaſio ſeſe Arſenius obtulit, vtq; ſe rerum geſtarũ ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominẽ, nec innoteſcere cuiquã de eius præſentia iubet. Interea Cõciliũ cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calumniæ conſcii, omnes penè infenſo animo aduerſum Athanaſium præiudicatoq; cõueniunt. Per idem tempus Paphnutius confeſſor (de quo ſupra memorauimus) aderat Athanaſii innocentiæ conſcius. Is cum vidiſſet Maximũ Hieroſolymorum epiſcopum, qui vnà ſecũ effoſſo oculo, & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, verum pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotũ ſcelere ſuſpicantẽ, conſediſſe cum cæteris quos

Maximus admonetur à Paphnutio

factionis macula ſociauerat, mediũ conſeſſum adire nõ veritus: Te, inquit, Maxime, cum quo mihi vnum atq; idem cõfeſſionis inſigne eſt, cum quo mihi pariter mortale lumen effoſſum, clariorem diuini luminis cõciliauit aſpectum: te, inquam, non patiar ſedere in concilio malignantiũ, & cũ iniqua gerentibus introire. Iniectaq; manu eleuans eum de medio eorũ, ac de B ſingulis inſtruẽs, perpetua dehinc Athanaſio cõmunione ſociauit. Sed in-

Calumniatur Athanaſius

terim cauſa dicitur. Prima introducitur accuſatio mulieris cuiuſdam, quæ ſe diceret aliquãdo hoſpitio Athanaſiũ ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantẽ, vim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc iubetur Athanaſius, ingreditur cum Timotheo presbytero ſuo, eumq; monet, vt poſteaquam mulier dicendi finem feciſſet, ſe tacẽte ad ea quę dixerat, reſpõderet. Cumq; mulier ea quæ edocta fuerat, perorafſet, Timotheus conuerſus ad eam: Vere, inquit, mulier ego manſi apud te aliquãdo, aut vim tibi, vt aſſeris, feci? Tunc illa (vt mulierũ ſe talium procacitas habet) obiurgãs Timotheum: Tu tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco cõmaculaſti caſtitatem meam. Simul & cõuerſa ad iudices, obteſtari fidẽ dei cœpit, vera ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cœpit, quod tam facile docente eo, factio cõpoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſſi ſunt iudices habere de muliere quęſtionẽ, vnde hæc, vel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia, quoniam iudicãdi libertas penes accuſatores erat. Hinc trãſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditũ. Hoc eſt, inquiũt, vbi nemo poſſit verborũ pręſtigiis decipi, res oculis agitur, verbis ceſſãtibus: Brachiũ hoc te, aiunt, Athanaſi accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenii dextera, quã

tu quo-

A tu quomodo, vel ad quos vsus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, vestrum Arsenium nouerat, vt hanc ipsius dexteram cognoscatis? Exurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optime scisse Arsenium, in quibus nõ nulli erant absque conscientia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanasius, vt hominem suum quem in negocium deposceret, iubeant introduci. Cumque introductus esset Arsenius, eleuato eius vultu, Athanasius concilio & iudicibus ait: Hic est Arsenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Hæc est, inquit, etiam dextera eius, hæc est & sinistra. Hęc autem, quã isti offerunt, manus vnde sit, vos requirite. Tunc velut nox quædam & tenebræ accusatorum oculis infusæ, quid agerent, quo se verterent, nesciebant. Ipsum etenim esse Arsenium, testes qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia non iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur, magum esse Athanasium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominem viuere: factoque impetu, suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex præcepto Imperatoris concilio præsidebat, ereptum eum de discerpentiũ manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua solum posset) salutem monuit commendare. Cõcilium tamen rursum conueniens, tanquam si nihil omnino deprehẽsum fuisset, vt confessum de intentatis criminibus Athanasium condemnat. Et B gesta in hunc modum ficta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensum Imperatore cogente cæteros episcopos perpulerunt.

Archelaus pręsidebat in concilio

Athanasius cõdemnatus fugit

De fuga & latebris Athanasii. Cap. 18.

HInc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec vllus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, Pręposíti, Comites, exercitus quoq; ad inuestigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponuntur, si quis viuum maximè, si id minus, caput certe Athanasii detulisset. Ita totis regni viribus frustra aduersum eum, cui Deus aderat, certabatur. Interea sex cõtinuis annis ita latuisse fertur in lacu cisternæ nõ habentis aquam, vt solem nunquam videret. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officiis qui ei latebras præbuerant videbatur, indicatus fuisset, tanquam dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus veniebatur, post annos sex migrauit ad alium locum. Ita illi qui venerant frustrati, dominisque in fugam versis, de ancilla vt falsa indice pœnas sumunt.

Vt Constans Imperator pro Athanasio, fratri Constantio scripserit, eumque ecclesiæ suæ reddi iusserit. Cap. 19.

VErum ne graues alicui latebræ suæ fierent, & occasio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil sibi vltrà iam tutum in Constantii regno præsumens, ad Constantis partes profugus abscessit. A quo satis honorifice

An. do. 346. Athanasius fugit ad Cõstantem Cæs.

religioséque susceptus est. Quique causa eius quam fama compererat diligentius cognita, scribit ad fratrem, pro certo se comperisse, quod sacerdos Dei summi Athanasius, iniuste fugas & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, si absque vlla molestia loco suo restitueret: si id nollet, curæ sibi futurum, vt id adimpleret, regni eius intima penetrans, & pœnas dignissimas de autoribus sceleris sumens. Quibus scriptis perterritus Constantius (quod posse facere ea quæ minitabatur, cóscius erat, fratrem) simulata benignitate vltrò venire ad se Athanasium iubet, & leui increpatione perstrictum, ad ecclesiam suam permittit securum ire. Admonitus tamen Imperator ab impiis cósiliariis: Non est, inquit, magnum Athanasi, quod episcopi poscunt de te, vt vnam ex multis quæ sunt apud Alexandriam ecclesiis, concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, deo sibi suggerente, paratum in tempore consilium reperit: Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatem omnium habes iubendi? Sed vnum est quod oro, vt meam quoque petitiunculam libenter admittas. Cumque se omnia quæ vellet, quamuis essent difficilia, promitteret præstaturum, si hoc vnum cederet libens, ait Athanasius: hoc est quod rogo, vt quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis communicare nolunt, vnam eis tenere cócedas ecclesiam. Aequissimum sibi videri, & valde præstandum, lætus spopondit Imperator. Sed cum rem detulisset ad eos, quorum consiliis vtebatur, neque ibi se velle accipere ecclesiam, neque hic dare respondent, quia plus sibi singuliquique quàm absentibus consulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad suscipiédam suam ecclesiam iubet. Sed cum Magnentii scelere Imperator Constans regno simul & vita fuisset exemptus, rursum in Athanasium veteres illi incentores principis odia resuscitare cœperunt. Fugatoque de ecclesia, in locum eius Georgium quendam perfidiæ & immanitatis socium mittunt. Nam prius quédam Gregorium miserant. Rursum fuga, rursum latebræ, & edicta aduersum Athanasium principis per omnem locum ponútur, præmia & honores delatoribus pollicentia. Ipse quoque cum ob vindictam necis fraternæ, regnumque recuperandum ad Occidentis partes venisset, & extincto tyranno, regni solus arce potiretur, fatigare Occidentales episcopos, & per deceptionem ad consensum Arianæ hæreseos cogere aggreditur, Athanasii prius condemnatione præmissa, & velut obicis validissimi obiectione sublata.

Athanasius rursum exulat An. do. 453.

Georgius Athanasio suffectus

Constantinus in occidétem venit

De concilio apud Mediolanum habito, & exiliis Eusebii, Luciferi, cæterorumque episcoporum Catholicorum. Cap. 20.

Concilium Mediolani

OB hoc apud Mediolanum episcoporum cócilium conuocatur, plures decepti: Dionysius vero, Eusebius, Paulinus, Rhodanius, & Lucifer, dolum in negocio esse proclamantes, asserentesque quod subscriptio in Athanasium

A nasiū,non aliam ob causam,quàm destruendę fidei moliretur, in exilium trusi sunt.His etiam Hilarius iungitur,cæteris vel ignorantibus,vel nō credentibus fraudem. Hilarius.

De Ariminensi Concilio. Cap. 21.

SEd tali concilio gestum fuisse negocium,rei exitus docuit.Illis nanq; de medio sublatis,continuò synodus apud Ariminū congregatur,ibi secūdum ea quæ Orientales apud Seleuciam composuerāt callidi homines & versuti,simplices & imperitos Occidentaliū sacerdotes facile circūueniūt, hoc modo proponēdo eis:Quem magis colere & adorare vellēt, ὁμοούσιον, an Christum?Illisq; virtutem verbi quid ὁμοούσιον significaret ignorantibus, velut in fastidium quoddam & execrationem sermo deductus est,Christo se credere,nō ὁμοούσιο confirmantibus.Sic multorū,præter paucos(qui scientes prolapsi sunt)animi decepti,cōtra ea quæ patres apud Nicæam cōscripserant,venientes,ὁμοούσιον quasi ignotum & à scripturis alienū sermonem auferri de fidei expositione decernūt,cōmunionemq; suam hereticorū societate commaculant.Ea tempestate facies ecclesiæ fœda & admodum turpis erat.Non enim sicut prius ab externis,sed à propriis vastabatur. Fugabat alius,alius fugabatur,& vterq; de ecclesia erat.Ara nusquā,nec immolatio,nec libamina:præuaricatio tamē & lapsus erat,ac ruina multorū. Similis pœna,sed impar victoria.Similiter cruciabātur,sed nō similiter glori- B ficabātur:quia dolebat ecclesia etiā illius casum,qui impellebat ad lapsum. An. do. 361. Synodus Ariminensis.

De Liberio episcopo vrbis Romæ. Cap. 22.

IGitur Liberius,qui post Iulium Marci,quem Syluester præcesserat, successorem,in vrbe Roma per idem tempus sacerdotio fungebatur, in exilium truditur.Inq; eius locum Felix diaconus suus ab hęreticis subrogatur & non tam sectæ diuersitate,quàm cōmunionis & ordinationis conuenientia maculatur. Liberius pontifex Rom. Felix.

De Hierosolymorū & Alexandriæ episcopis. Cap. 23.

HIerosolymis vero Cyrillus post Maximū sacerdotio confusa iam ordinatione suscepto,aliquando in fide,sæpius in communione variabat. Apud Alexādriam vero Georgius satis procaciter vi raptum episcopatum gerebat , ita vt magis sibi iuris dicendi creditos fasces, quàm sacerdotium ministrandum religiosis officiis æstimaret. Cyrillus Hierosol. Georgius Alexand.

De ambitione episcoporum apud Antiochiam. Cap.24.

APud Antiochiam sanè diuersis temporibus multa & admodum confuse gesta sunt.Nam defuncto Eudoxio, cum multi diuersarū vrbium episcopi ad illam sedem summa ambitione niterentur,ad vltimū Meletiū de Sebastia Armeniæ ciuitate,contra decreta concilii illuc transferūt. Qui tamen ab ipsis rursum in exilium truditur,quod cōtra opinionē ipsorum non Arii, sed nostrā fidem cœpit in ecclesia prędicare.Quē magna plebs Meletius

sede depulsum secuta, ab hæreticorum societate diuellitur. A

De schismate Arianorum, quod in tres partes diuisum est, & quidã eorum Eunomiani, alii Macedoniani, alii vero permanserunt Ariani. Cap. 25.

Tres sectæ ex schismate Arij

INterea vt aliquando etiam in semetipsam prædiues malitia desæuiret, sacerdotes & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab ecclesia diuulsi, in tres denuo sectas partesq; finduntur. Nam illi quos paulò superius dixeramus nõ adquiescẽtes Eusebii cæterorumq; simulationibus, cum Ario exilium pertulisse, postmodũ nec ipsi Ario regresso de exilio cõmunicare voluerunt, eo quod simulata confessione communicasset iis, qui de ipsa substantia dei patris filiũ confiterẽtur, quia ipsi ea quę primò docuerat Arius, ex nullis extantibus creatũ & factum, non natũ filium, satis libera, seu potius impudenti blasphemia confirmabant. Quod & post illorum obitum

An. do. 358 Aetius Eunomius

Aetius quidam, post Aetiũ validius & latius asserebat Eunomius, vir corpore & anima leprosus, & interius exteriusq; morbo regio corruptus, arte tamen dialectica prępotens, plurima contra fidẽ nostram scripsit, & disputandi leges sectatoribus suis dedit. A quo etiam nunc Eunomiana hęresis

An. do. 344 Macedonius

appellatur. Alius quoq; Macedonius nomine, quẽ nostris expulsis, vel potius necatis, apud Cõstãtinopolim statuerant episcopũ, quia similem patri filiũ fatebatur, licet spiritum sanctum æque vt illi blasphemaret, tamen ab illis expellitur, quia similia vt de patre, etiam de filio prædicaret. Neque vero nostris cõiũgitur, à quibus de spiritu sancto diuersa sentiret. Ita pestifera illa bestia, quę per Arium primò quasi de inferis extulerat caput, subito triformis apparuit: Per Eunomianos, qui dicũt per omnia dissimilẽ filiũ B

Eunomiani Ariani

patri, quia nullo genere similis possit esse factura factori: Per Arianos, qui dicunt similem quidem posse dici filiũ patri, sed largitate gratiæ, non proprietate naturę, inquantũ scilicet, potest creatori creatura cõferri: Per Ma-

Macedoniani

cedonianos, qui dicunt similem quidem filium per omnia patri, sanctũ vero spiritum cum patre & filio nihil habere commune. Hęc quidẽ inter illos ita gesta sunt. Sed sicut de talibus scriptum est: Discissi sunt, & nõ sunt compuncti. Plurimi sanè eorum qui videbantur attentiorem vitã gerere, & monasteria permulta apud Constantinopolim vicinasq; prouincias, & episcopi nobiles, Macedonii magis errorem sunt secuti.

De fine Constantii Imperatoris, & ortu Iuliani. Cap. 26

Cõstantius moritur. An. do. 363 Fons Mopsi

SEd Constantius Imperator, dum Iuliano (quem Cæsarẽ apud Gallias reliquerat) dignationem sibi Augusti sponte præsumenti, armis ire obuiam parat, vicesimo & quarto post occasum patris imperii sui anno, in oppido Cilicię Mopsocrene vita defunctus est.

De episcopis de exilio relaxatis. Cap. 27.

Post

A Post quem Iulianus, præsumptum prius, deinde vt legitimum, solus obtinuit principatũ. Is primò velut arguens perperam gesta Constantii, episcopos iubet de exiliis relaxari. Post vero aduersum nostros tota nocendi arte cõsurgit. Interim qui superfuerãt episcopi, de exiliis relaxãtur. Nã Liberius vrbis Romæ episcopus, Constantino viuẽte regressus est. Sed hoc vtrum quod acquieuerit voluntati suæ ad subscribẽdum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo cõpertum non habeo. Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio, quia vterq; in partibus vicinis Aegypto fuerat relegatus, vt ad videndum Athanasiũ Alexandriam pergerent, communiq; tractatu cum his qui superfuerant sacerdotibus, de statu ecclesiæ decernerent, præsentiam sui abnegans, legatum pro se diaconum suum mittit. atq; ipse intẽto animo Anthiochiã pergit: ibiq; dissidentibus adhuc partibus sed in vnum tamen reuocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur episcopus, erga quem non vna plebs, sed vtraq; gauderet, præproperus catholicũ quidem & sanctum virum, ac per omnia dignum sacerdotio Paulinũ episcopũ collocauit, sed tamen in quẽ adquiescere plebs vtraque non posset.

Iulianus Aug. An. do, 364
Liberius de exilio reuersus
Lucifer Alexandriã proficiscitur. An. do. 365.
Paulinus episcopus Antiochiæ.

De concilio apud Alexandriam sanctorum episcoporum, e Luciferi ab his dissidio. Cap. 28.

Pergit interea Eusebius Alexandriã, ibiq; confessorũ concilio congregato, pauci numero, sed fidei integritate, & meritis multi, quo pacto post B hæreticorũ procellas, & perfidiæ turbines tranquillitas reuocaretur ecclesiæ, omni cura & libratione discutiũt. Aliis videbatur fidei calore feruentibus, nullũ debere vltra in sacerdotiũ recipi, qui se vtcunq; hæreticæ cõmunionis cõtagione maculasset. Sed qui imitantes Apostolum quærebãt, non quod sibi vtile esset, sed quod pluribus, vel qui imitarẽtur Christũ, qui cum esset omniũ vita, pro salute cunctorum humiliãs se descẽdit in mortẽ, quo scilicet inueniretur & in mortuis vita: dicebãt melius esse, humiliari paululũ propter deiectos, & inclinari propter elisos, vt eos rursus erigerẽt, nec sibimet solis puritatis merito cœlorũ regna defenderẽt, sed esse gloriosius, si cũ pluribus illic mererentur intrare. Et ideo rectũ sibi videri, vt tantũ perfidiæ autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si fortè velit, abiurato errore perfidiæ, ad fidem patrum statutaq; conuerti, nec negare aditũ redeũtibus, quin potius de eorũ cõnuersione gaudere: quia & ille euãgelicus iunior filius, paternæ depopulator substantiæ, sed in semetipsum reuersus, non solũ suscipi meruit, sed & dignus paternis cõplexibus deputatur, & anulum fidei recipit, & stola circũdatur: per quam quid aliud quàm sacerdotii declarantur insignia? nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod inuidit recepto: nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano.

Conuentus cõfessorum Alexandriæ. An. do. 366.

De his

De his quę in eodem Concilio statuta sunt. Cap.29. A

An. do. 366. Asterius præficitur Orienti Eusebius Occidenti. De spiritu sancto decretum. alias, ne &c. videretur.

CVm igitur huiuscemodi sententiã ex euangelica autoritate prolatam, ordo ille sacerdotalis & Apostolicus approbasset, ex concilii decreto, Asterio cæterisq; qui cum ipso erant, Oriẽtis iniungitur procuratio. Occidentis vero Eusebio decernitur. Additur sanè in illo cõcilii decreto, etiam de spiritu sancto plenior disputatio, vt eiusdem substantiæ ac deitatis cuius pater & filius, etiã spiritus sanctus crederetur, † nec, quicquã prorsus in trinitate, aut creatum, aut inferius, posteriusúe diceretur. Sed & de differentia substantiarum & subsistentiarũ sermo eis per scripturam motus est. Gręci οὐσίας & ὑποστάσεις vocant. quidam etenim dicebant substantiam & subsisténtiam vnum videri: & quia tres substantias non dicimus in Deo, nec tres subsistẽtias dicere debeamus. Alii vero, quibus longè aliud substãtia, quàm subsistentia significare videbatur, dicebant, quia substãtia ipsa rei alicuius naturam rationemq; qua constat, designet: Subsistẽtia autem vniuscuiusq; personæ, hoc ipsum quod extat & subsistit, ostendat. Ideóque propter Sabellii hæresim tres esse subsistentias confitendas, quod quasi tres subsistentes personas significare videretur, ne suspicionem daremus tãquam illius fidei sectatores, quæ trinitatem in nominibus tãtum, & nõ in rebus ac subsistentiis cõfitetur. Sed & de incarnatione domini comprehẽsum est, quia corpus quod susceperat dominus, neque sine sensu, neque sine anima suscepisset. Quibus omnibus caute moderateq; compositis, vnusquisq; itinere suo cum pace perrexit. B

οὐσίας substantia. ὑπόστασις, subsistentia.

Caro Christi

De Eusebio & Hilario, atq; ecclesiarũ per eos restitutione. Cap.30.

SEd Eusebius cum redisset Antiochiam, & inuenisset ibi à Lucifero cõtra pollicitationem ordinatum episcopum, pudore simul & indignatione compulsus abscessit, neutri partium cõmunionem suam relaxans, quia digrediẽs inde promiserat se acturũ in concilio, vt eis ordinaretur episcopus à quo pars neutra desciscceret. Ille nanq; populus, qui Melitium dudum de ecclesia pulsum, quasi pro fide recta fuerat secutus, non iunxerat se ad priores catholicos, id est, qui cum Eustathio episcopo fuerant (ex quibus etiam Paulinus erat) sed suum principatum, suumq; conuenticulũ tenuit. Hos ergo cũ in vnũ reuocare voluisset, nec tamen (præuentus à Lucifero) potuisset, abscessit. Tũc regressus Melitius de exilio, quia cum eo numerosior populus erat, ecclesias tenuit, & ex eo iam propriã synodũ cũ cæteris Orientalibus episcopis habuit, nec tamen Athanasio iũctus est. Interim Lucifer iniuriam dolens, quod episcopum à se ordinatũ apud Antiochiã nõ recepisset Eusebius, nec ipse recipere cogitat Alexãdrini decreta cõcilii, sed cõstrĩgebatur legati sui vinculo, qui in cõcilio ipsius autoritate subscripserat. Abiicere nanq; eum non poterat, qui autoritatem eius tenebat. Si vero recepisset,

Melitius

Eustathius

Lucifer

A cepisset, omne suum frustrandum videbat inceptum. Diu ergo de hoc multumq; deliberans cum ex vtraq; parte cócluderetur, elegit, vt legato suo recepto, erga cæteros sententiam disparem, sed sibi placitã custodiret. Ita regressus ad Sardiniæ partes, siue quia cita morte præuentus, tempus sententiæ mutãdæ nó habuit, etenim temere cœpta corrigi spacio solet: siue hoc animo immobiliter sederat, parũ firmauerim. Ex ipso iterim Luciferianorum schisma, quod licet per paucos adhuc voluitur, sumpsit exordiũ. Eusebius vero circumiens Oriẽtem atq; Italiã, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio. Singulas quasque ecclesias, abiurata infidelitate ad sanitatẽ rectæ fidei reuocabat, maxime quod Hilarium, quem dudum cum cæteris episcopis in exilium trusum esse memorauimus, regressum iam & in Italia positum, hæc eadem erga instaurandas ecclesias, fidemq; patrum reparandam reperit molientem. Luciferianorum schisma

De scriptis Hilarii. Cap. 31.

NIsi quod Hilarius vir natura lenis & placidus, simulq; eruditus, & ad persuadendum commodissimus, rem diligẽtius & aptius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter scriptos ædidit, quibus & hæreticorum versutias, & nostrorum deceptiones, & male credulam simplicitatẽ ita diligenter exposuit, vt & præsentes, & longè positos, quibus ipse per se disserere viua voce non poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti viri, velut magnifica quædam mundi lumina, Illyricũ, Italiam, Galliasq; suo splendore radiarunt, vt omnes etiam de abditis angulis & abstrusis hæreticorum tenebræ fugarentur. Hilarius An. do. 365.

B

De persequutionibus Iuliani blandis & callidis. Cap. 32.

SEd Iulianus postquam ad Orientem Persas bello pulsaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga idolorum cultum ferri cœpit insania, callidior cæteris persecutor, non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus, maiorem penè populi partem, quàm si atrociter pulsasset, elisit. Studia autorum Gentilium Christianos adire prohibens, ludos literarum illis solis qui deos deasq; venerarentur, patere decernit. Militiæ cingulũ non dari, nisi immolantibus iubet. Procurationem prouinciarum iurisq; dicendi, Christianis statuit nó debere cómitti, vtpote quibus etiã lex propria gladio vti vetuisset. Et proficiebat quotidie in huiuscemodi legibus exquirẽdis, quibus & si quid versutum vel callidum, tamen quod minus videretur crudele, decerneret. An. do. 365. Iuliani Aug. callidum consilium

De Seuitia Iuliani erga Athanasium. Cap. 33.

SEd non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum, velut tetri serpentes de cauernis terræ ebullientes, ad eum processisset mãgorum, philosophorũ, Aruspicum, augurumq; manus pro phana, omnes pariter allegãt, nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium, Aruspices Athanasium tollendum suadent

thanasium,

thanasium.velut omnium horum obstaculum,sustulisset. A

De fuga rursum,& latebris Athanasii. Cap. 34.

ITerũ mittitur exercitus,iterũ duces,iterũ oppugnatur Ecclesia. Cumq; eum mœsti & flentes populi circumstarẽt, prophetico apud eos vsus sermone perhibetur:Nolite,inquit,ô filii cõturbari,quia nubecula est,& cito pertrãsit.Cumq; discessisset,& naui per Nilum fluuium iter ageret:comes qui ad hoc ipsum missus fuerat,cognito eius itinere, instãter eum insequi cœpit.Et cum fortè applicuisset Athanasii nauicula ad quendã locũ, comperit à prætereũtibus post tergũ esse percussorẽ suũ,& iam iamq; nisi prospiceret,imminere.Cõterriti omnes qui simul aderãt socii,eremum suadebãt ad fugæ præsidiũ petendã.Tũ ille:Nolite,inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro,vt sciat quia longe maior est qui nos defẽdit quã qui persequitur.Et cõuersa nauicula,iter agere obuiã ei qui se ĩsectabatur,adgressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quẽ quæreret,tãquã prætereũtes aliquos interrogari iubet, vbi audissent esse Athanasiũ.Cumq; respõdissent vidisse se eum nõ longe euntem,tota celeritate pertransiens,properat in vanum,festinans capere, quem ante oculos positũ videre nõ potuit.Ille vero Dei virtute monitus, Alexandriã redit,ibiq; tuto latebras vsquequo persecutio cessaret,exegit.

De Sepulchro martyris Babylæ. Cap.35.

DEdit & aliud Iulianus væcordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum B Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontẽ Castalium litaret Apollini,& nulla ex his quæ quærebat,respõsa susciperet,causasq; silẽtii percontaretur à sacerdotibus dæmonis,aiunt,Babylæ martyris sepulchrũ propè adsistere,& ideo respõsa nõ reddi.Tum ille,venire Galilæos (hoc enim nõie nostros appellare solitus erat)& auferre sepulchrũ martyris iubet. Igitur ecclesia vniuersa conueniens,matres & viri,virgines iuuenesq; immẽsa exultatione succincti,trahebãt longo agmine arcã martyris,psallẽtes summis clamoribus,& cum exultatione dicẽtes:Confundãtur omnes qui adorant sculptilia,& qui cõfidunt in simulachris suis.Hæc in auribus prophani principis per sex milia passuum tanta exultatione psallebat omnis ecclesia,vt cœlum clamoribus resultaret.Vnde & ille in tantã iracũdiæ rabiem deductus est,vt altera die comprehendi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem,ac pœnis & cruciatibus affici.

Galilæi

Babylæ martyris sepulchrum trãsfertur.

Ps.96.a.

De Theodoro confessore apud Anthiochiam. Cap.36.

QVod Salustius Præfectus eius non probans, licet esset gentilis, tamen iussus exequitur, & apprehensum vnũ quendã adolescẽtem qui primus occurrit,Theodorũ nomine,à prima luce vsq; ad horã decimam tãta crudelitate,& tot mutatis carnificibus torsit,vt nulla ætas simile factũ meminerit.Cum tamẽ ille in eculeo sublimis,& hinc inde lateribus instante tortore,

Salustius. Præfectus Theodorus

A te tortore, nihil aliud faceret, nisi quod vultu securo & læto psalmum, quẽ pridie omnis ecclesia cecinerat, iteraret. Cumq; se omni expensa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem iuuene, abiisse fertur ad Imperatorẽ, & quid egerit nũtiasse, ac monuisse ne tale aliquid tentare vellet de cætero, alioquin & illis gloriã, & sibi ignominiã quæreret. Hũc Theodorũ ipsi nos postmodum apud Antiochiã vidimus. Et cum requireremus ab eo, si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidẽ dolores parũ sensisse, adstitisse autem quendã iuuenem, qui sudanti sibi, linteo candidissimo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita se esse delectatum, vt tunc mœstior factus sit, quando deponi de eculeo iussus est. Cõminatus igitur Imperator post victoriam Persicam melius se Christianos debellaturum, profectus quidẽ est, sed nullus redit. Ibi nanq;, incertum à suis, an ab hostibus confossus, post annum & octo menses præsumpti Augustalis imperii, finem vitæ fecit. Iulianus occisus. An.do. 365.

De Iudæorum conatibus, qui à Iuliano decepti, templum in Hierosolymis reædificant. Cap. 37.

TAnta vero eius ad decipiẽdum subtilitas & calliditas fuit, vt etiã infelices Iudęos vanis spebus illectos, vt ipse agitabatur, illuderet. Quos primò omnium cõuocatos ad se interrogat, cur nõ sacrificarẽt, cũ eis lex sua de sacrificiis imperaret? At illi occasionẽ se inuenisse temporis rati: Nõ possumus, inquiunt, nisi in solo Hierosolymorum templo. Ita nãq; pręcipit B lex. Et accepta ab eo reparãdi templi licentia, in tantũ insolentię peruenerunt, vt aliquis eis prophetarum redditus videretur. Igitur ex omnibus locis atque prouinciis conuenere Iudæi, locũ templi olim igne cõsumpti aggredi cœpere, Comite properãdi operis ab Imperatore concesso, sumptu publico & priuato res omni instãtia gerebatur. Interea insultare nostris & velut reparatis sibi regni temporibus, comminari acrius, ac sęuitiam ostentare, prorsus immani tumore & superbia agere. Cyrillus post Maximũ cõfessorem Hierosolymis episcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calce cęmẽtoq; adhibitis, nihil omnino deerat, quin die postera, veteribus deturbatis, noua iacerent fundamenta: cum tamen episcopus diligenti cõsideratiõe habita vel ex illis quę in Danielis prophetia de temporibus legerat, vel quæ in euangeliis dominus pręd ixerat, persisteret, nullo genere fieri posse, vt ibi à Iudæis lapis super lapidem poneretur. Res erat in expectatione. Templũ Solomonis apud Hierosolymã reparatur.

Vt terrę motu inibi & igni diuinitus accenso, Iudęi ab illicitis disturbabantur incœptis. Cap. 38.

ET eccè nocte quæ ad incipiendum opus iam sola restabat, terræmotus ingens oboritur, & non solum fundamentorum saxa lõge lateq; iactãtur, verumetiam totius loci penè ædificia complanantur. Porticus quoq; Terræmotus

publicæ in quibus Iudæorum multitudo, quę operi videbatur insistere, cō manebat, ad solū deductę, omnes Iudæos qui reperti sunt, oppressere. Luce vero orta, cum se mala crederent effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concurrit. A

De signis & virtutibus terrificis, quæ in exitium conuersa sunt Iudęorum. Cap. 39.

AEdes erat quædam in inferioribus templi demersa, habens aditum inter duas porticus, quę fuerant complanatæ, in qua ferramenta, aliaque operi necessaria seruabantur, è qua subito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateæ percurrens, adustis & exanimatis qui aderant Iudæis, vltrò citroq; ferebatur. Hoc iterum sępiusq; & frequentissime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis vltricibus coercebat. Cum interim pauore ingenti & trepidatione omnes qui aderant deterriti, solum verum Deum Iesum Christū confiteri cogebantur inuiti. Et ne hæc casu fieri crederentur, in sequenti nocte vestimentis omniū signaculum crucis ita euidens apparuit, vt etiam qui diluere pro sui infidelitate voluisset nullo genere valeret abolere. Sic deterriti Iudæi atq; Gētiles, locum simul & inaniter cœpta reliquere.

Globus ignis

Notæ crucis in vestimentis

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER VNDECIMVS, AVTORE Ruffino Aquileiensi presbytero. B

De ortu & religiosa mente principis Iouiniani, & de fine eius. Cap. 1.

POST Iuliani necem tādem ciuile nobis per Iouinianum reparatur imperium. Is nanque sub vno eodemque tempore Imperator, & confessor, & male illati extitit depulsor erroris. Nam cum in procinctu esset exercitus, & vrgeret Barbarus, ductores nostri de summis rebus consiliū trahentes, Iouiniano calculum dederunt. Cumque apprehensus ad suscipienda imperii traheretur insignia, ad exercitum Iuliani sacrilegiis prophanatum, dicitur proclamasse, non se posse imperare eis, quia esset Christianus. Tum omnes pari eademque voce respondisse perhibentur, Et nos Christiani sumus: nec priusquam hanc vocem audiret, adquiescere ad imperium voluisse. Deniq; statim affuit ei diuina clementiā, contraq; omnem spem cum clausi vndique hostibus tenerentur, nec euadendi

Iouinianus Cæs. An. do. 366. Is fuit rex Persarum.

A dendi facultas vlla suppeteret, subito emissos à Barbaris oratores adesse vident, pacemq; deposcere: exercitui quoq; inedia cõsumpto, cibos ceteraq; necessaria in mercimoniis polliceri, omniq; humanitate nostrorum temeritatẽ emendare. Sed vbi in viginti & nouem annos pace cõposita, ad Romanum regressus est solum, clariorq; lux nostro se orbi ex Orientis partibus oborta diffudit, rempublicam quasi post nimias procellas omnimode ratione adgreditur reparare: Ecclesiarũ vero curã non in secundis habere. Nec tamen incaute vt Constantius egerat, sed lapsu prędecessoris admonitus honorificis & officiosissimis literis Athanasiũ requirit, & ab ipso formam fidei & ecclesiarum disponendarum suscipit modum. Sed hæc tam pia & tam læta principia mors immatura corrupit. Post octo etenim mẽses ortus sui apud Ciliciam diem obiit.

Iouinianus Cæsar Athanasiũ consulit de reparãdis ecclesiis. Iouinianus moritur.

De ortu Valentiniani & Valentis. Cap. 2.

POst hunc Valentinianus imperium suscepit, qui pro fide nostra à Iuliano militia fuerat expulsus. Sed cõpleuit in illo dominus quod promisit plus etiam quàm centupla in præsenti seculo restituens ei. Nã quia militiam pro Christo reliquerat, recipit imperium. Is in consortium regni assumpsit fratrẽ Valentem, & sibi quidem occiduas partes delegit, illi autem Orientales reliquit. Sed Valens fauendo hæreticis, abiit in viam patrũ suorum. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros, ac diaconos, & monachos (Tatiano Alexãdriæ præsidente) vsque ad tormenta deduxit B & ignibus tradidit. Multaq; nephãda & crudelia in ecclesiam dei molitus est: sed hęc omnia post Athanasii obitum. Nam illo superstite, velut diuina quadam virtute prohibitus, cum debaccharetur in cęteros, in illũ nihil ausus est triste committere.

An.do, 367 Valentinianus Imperator in Occidente. Valens in Oriente Tatianus præfectus Alexãdriæ.

De dormitione Athanasii, & persecutionibus Lucii hæretici. Cap. 3.

IGitur ea tempestate cum quadragesimo & sexto anno sacerdotii sui Athanasius, post multos agones multasq; patientiæ coronas quieuisset in pace, sciscitatus de successore, Petrum tribulationum suarũ participem & socium delegit. Sed Lucius Arianæ partis episcopus, cõtinuo tanquam ad ouem aduolat lupus. Et Petrus quidem nauem protinus conscendens, ad vrbem Romam profugit. Lucius vero tãquam materia sibi crudelitatis oblata, sęuior erga cęteros efficiebatur. Et ita ibat in sanguinem, vt ne speciem quidem aliquam religionis seruare videretur. Cuius primo ingressu tanta & tam turpia in virgines & continentes ecclesiæ gesta sunt, quæ nec in persecutionibus gentilium memorantur. Inde post fugas ciuiũ & exilia, post cædes & tormenta, flammasq; quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremum, & bella quiescentibus indicit. Tria milia simul (aut eo amplius) viros, per totam eremũ secreta & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit arma-

An.do. 373. Athanasius moritur Petrus. An.do. 378. Lucius competitor.

tam equitum ac peditum manum. Tribunos, Præpositos & bellorum duces, tanquam aduersum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum venissent, nouā belli speciem vident, hostes suos gladiis obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad quid venisti? A

An.do. 379.

De virtutibus & mirabilibus sanctorū qui fuerūt in Aegypto. Cap. 4.

Antonii eremitæ discipuli

PEr idem tempus patres monachorum vitæ & antiquitatis merito, Macarius & Isidorus, aliusq; Macarius, atque Heraclides, & Pambus, Antonii discipuli per Aegyptum, & maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur viri, qui consortium vitæ & actuum, non cum cæteris mortalibus, sed cum supernis angelis habere credebantur. Quę pręsens vidi loquor, & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui. Hi ducebant exercitum domini, non mortalibus telis, sed fide religionis armatum, exercitum moriendo vincentem, & qui sanguinis sui profusione victor Christum sequeretur ad cœlum. Quiq; dum in tabernaculis positi, & orantes expectarent interfectores suos, delatus est ad eos homo olim mēbris omnibus, & pręcipue pedibus, aridus. Sed cū ab eis in nomine domini oleo fuisset perunctus, statim cōfirmatæ sunt plantę eius. Et dicentibus eis, in nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge, & sta in pedibus tuis, & redi in domum tuam: & continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, ostendens quia vere erat in eis deus. Ante aliquantulum vero temporis cęcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macarii, quæ erat in deserto, itinere trium dierum. Quò posteaquam cæcus multo ductantium labore peruēnit, Macarium non reperit domi. Contristatus valde, nullatenus mitigare mœstitiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum vero feruore fidei concalescens: Deprecor, inquit, ad eos qui deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, vbi cubare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi vnde paries oblitus videbatur, assumens, palmæ suæ superposuit. Rogat etiam vt aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent. Qua resoluens glebulam, eodemq; luto oculos suos superungens, & lauans de aqua quæ hausta fuerat, repente recepit visum, ita vt nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos à se curatos in Euangeliis ingratos dominus notat, cum omni domo sua regressus, & Deo gratias referens, rem vt gesta fuerat indicauit. Idem ipse Macarius leenæ speluncam habuit cellulę suę vicinam. Et quadam die catulos suos cęcos ad eum belua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexisset pro cęcitate catulornm bestiam supplicare, rogauit dominum, vt eis redderet visum. Quo recepto matrem sequentes redeunt ad speluncam. Et paulò post ipsa cum catulis suis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, velut munus pro suscepta gratia ad senem defert, morsu oris enectas, ante fores eius depositis abscedit. Verum si singulorum

Miraculum

Macarius

B

A lorum mirabilium gesta prosequi velimus, excludimur à proposita breuitate, maxime cum narrationẽ proprij operis mereantur. Sed in his omnibus Lucius nõ erubuit, nec aliquid reuerentiæ virtutum mirabilibus detulit: quin imò iubet patres ipsos ablatos à grege suo, imò clam raptos, in insulam quandam Aegypti paludiũ deportari, ĩ qua compererat neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc vel absq; solatiis, vel absq; consuetis actibus viuerẽt. Senes igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa veneratione à loci incolis obseruatũ. Cumq; primum nauicula senũ oram soli illius cõtigisset, ecce subito sacerdotis templi illius virgo filia correpta spiritu, cũ ingenti vociferatione & clamoribus vsq; ad cœlum datis, agi per medios populos cœpit, & crebros ducens rotatus, stridens huc atq; illuc rabida ora vibrare. Cumq; ad spectaculũ tam ingentis monstri, maxime quod esset sacerdotis filia (qui in honore præcipuo apud illos erat) populi cõuenissent, per auras eam raptã sequentes, perueniũt vsq; ad nauiculam senũ. Ibi vero proiecta eorum pedibus & prostrata, clamare cœpit: Quid venistis huc ô serui dei summi, ãtiquis nos & veternosis euoluere domiciliis? In hoc loco depulsi vndiq; latebamus: quomodo vos nequaquã latere potuimus: Cedimus antiquis sedibus: populos vestros terrasq; recipite. Cum hæc diceret, increpitus ab eis erroris spiritus, effugatur. Et puella sana vnà cum parẽtibus suis iacebat ad pedes nostri tẽporis apostolorum. Qui talibus exordiis

B prædicantes eis fidem domini nostri Iesu Christi, in tantã conuersionẽ repente eos perduxerunt, vt statim manibus suis antiquissimũ templum, & in summa veneratione habitum, destruerent, & ecclesiam confestim ædificarent. Nec ad deliberandum spacio temporis eguerunt, quibus fidem rerum fecerant, non verba, sed virtus. Sed hoc cum fuisset Alexandriæ nuntiatum, veritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia iusta consurgerent, qui aperte iam bellum non hominibus, sed deo indiceret, occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet. Dum hæc in Aegypto geruntur, ne aliis quidem locis persecutionis flamma cessabat.

De persecutione quæ fuit apud Edessam. Cap. 5.

EDessa nanque Mesopotamiæ vrbs fidelium populorum est, Thomæ Apostoli reliquiis decorata. Vbi cum per se imperator populos vidisset ecclesiis eiectos in campo habere conuenticulum, tanta dicitur iracundia accensus, vt præfectũ suum pugno percuteret, cur non fuissent inde quoq; (sicut iusserat) deturbati. At ille licet esset Paganus, & iniuriis ab imperatore affectus, tamen consideratione humanitatis altera die ad vastandum populum processurus, facit hoc ipsum ciuibus per occulta indicia clarescere, quo scilicet cauere sibi possent, ne inuenirentur in loco. Mane processurus, terrorẽ solito maiorẽ per officium mouet, agitq; omnia quo quam mi-

Edessa ciuitas

Officium, vocat Officiales, hoc est ministros & satellites

nimi,vel si fieri posset, nulli periclitarentur. Videt tamen frequentiorē solito populum tendere ad locum, currere præcipites & festinare, tanquam A
vererentur, ne qui deesset ad mortē. Interea videt quandam mulierculam ita festinam & properam domo sua prorumpere, vt ne clauderet ostium, nec operire se, vt mulierum habitū decet, diligētius potuisset, infantē quoque paruulum secū trahētē, cursuq; rapido, irrupto etiam Officii agmine, festinantem. Tum ille vltra non ferens: Apprehēdite, inquit, mulierem, & huc deducite. Cumq; fuisset adducta: Quò, inquit, mulier infelix properas tam festina? Ad campum, ait, quò catholicorum populus conuenit. Et nō inquit, audisti, quia Præfectus illuc pergit, vt omnes interficiat quos inuenerit? Audiui, inquit, & ideo festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit, paruulū istum trahis? Vt & ipse, ait, martyrium cōsequi mereatur. Quæ cum audisset vir moderatissimus, redire Officium & conuerti vehiculum ad palatiū iubet. Et ingressus ait, Imperator, subire mortem si iubeas paratus sum. Opus vero quod pręcipis, implere non possum. Cumq; edocuisset cuncta de muliere, repressit imperatoris insaniam.

De Moyse quem regina Sarracęnorum gentis suæ popoſcit epūm. Cap. 6.

PEr idem tempus ecclesia velut persecutionis igne cōflante, purior auri metallo refulgebat. Non enim in verbis vniuscuiusq; fides, sed in exiliis & carceribus probabatur: quia nō honori erat catholicum esse, sed pœnę: præcipuæ apud Alexandriam, vbi ne sepeliendis quidem corporibus mortuorum libera facultas fidelibus erat. Quæ dum Lucius omni arrogātia & B
sæuitia gereret, Mauuia Sarracenorum gentis, vehementi bello Palæstini & Arabici limitis oppida atque vrbes quatere, vicinasque simul vastare prouincias cœpit. Cumq; frequentibus bellis Romanum attriuisset exercitum, & plurimis peremptis, reliquos vertisset in fugam, orata pacē, nō aliter se amplexurā promittit, nisi Moyses quidam nomine, monachus, genti suæ ordinaretur episcopus. Qui in eremo partibus suis propinqua vitam solitariam ducens, meritis & virtutibus ac signis quæ faciebat deus per illum magnifice innotuerat. Petitio eius principi indicata Romano, sine vlla dilatiōe iubetur impleri à ducibus nostris, qui ibi infeliciter pugnauerāt Captus Moyses ad sacerdotium suscipiendum Alexandriam ex more deducitur. Adest Lucius, cui ordinandi ferebatur officium. Quo viso, Moyses pręsentibus ducibus qui perurgebant, & populus ait: Ego quidem me non esse dignum tanto sacerdotio iudico: verūtamen si aliqua in me, licet indigno, diuina dispensatio putatur explenda, deū nostrum cœli ac terræ dominum testor, quod Lucius sanctorum sanguine pollutas & cruentas sibi per me nō iniiciet manus. Cumq; Lucius tam graui nota inustū se videret in oculis plurimorum: Quare, inquit, ô Moyses tā facile condemnas eum, cuius fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicauit, audi fidem meam.

Mauuia regina Sarracenorum Moysen eremitam petit, vt sit episcopus.

A meam,& tibi ipſe magis quàm aliis crede. Tunc ille: Deſine, inquit, ô Luci dolosis tuis me quoque imaginibus adgredi. Bene mihi nota eſt fides tua, quam proteſtantur ſerui dei per metalla damnati, epiſcopi in exilium truſi, presbyteri, diaconi extra Chriſtiani nominis habitacula relegati, beſtiis alii, alii etiam ignibus traditi. Nunquid poteſt verior eſſe fides quæ auribus capitur, quàm quæ oculis peruidetur? Apud me certum eſt, quod qui Chriſto recte credunt, iſta non faciunt. Et ita maiore dedecore deformatus (quoniam perurgebat neceſſitas reipublicæ conſulendi) compulſus eſt adquieſcere, vt ab epiſcopis quos in exilium truſerat, ſacerdotiũ ſumeret. Quo ſuſcepto, & gentis ferociſſimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ cuſtodiuit intemerata conſortia.

De Didymo Alexandrino uidente. Cap. 7.

VErum cum apud Alexandriam populos & vrbem nebuloſi doctoris tetra perfidiæ caligo ſuffunderet, velut lampadem quandam diuina luce fulgentem Didymum dominus accendit. De cuius vita atq; inſtitutis (quoniam ad eccleſiæ gloriam dei munere cõceſſus creditur) licet in trãſcurſu, neceſſario tamen commemoranda nobis pauca videntur. Is nanque in parua ætate, cum adhuc etiam prima literarum ignoraret elementa, luminibus orbatus, maiore deſiderio ſcientiæ veri luminis inflammatur: nec

B deſperationem cupita adipiſcendi paſſus eſt, cum audiſſet ſcriptum in euãgelio: Quod apud homines impoſſibile eſt, poſſibile eſt apud deũ. Hac igitur diuina pollicitatione confiſus indeſinẽter dominum deprecabatur, nõ vt oculorum carnalium viſum, ſed vt illuminationem cordis acciperet. Miſcebat tamen precibus ſtudia ac laborem, & iuges continuataſque vigilias, non ad legendum, ſed ad audiendum adhibebat, vt quod aliis viſus, hoc illi conferret auditus. Cum vero poſt lucubrationis laborem ſomnus (vt fieri ſolet) legentibus aduenißet, Didymus ſilentium illud non ad quietẽ vel otium datum ducens, tanquam mundum animal ruminans cibum quem ceperat, ex integro reuocabat, & ea quę dudum percurrentibus aliis ex librorum lectione cognouerat, memoria & animo retexebat, vt nõ tam audiſſe quæ lecta fuerant, quàm deſcripſiſſe ea mentis ſuæ paginis videretur. Ita in breui deo docente, in tantam diuinarum humanarumq; rerum eruditionem ac ſcientiam venit, vt ſcholæ eccleſiaſticæ doctor exiſteret, Athanaſio epiſcopo, cæteriſque ſapientibus in eccleſia viris dei admodum probatus: ſed & in cæteris, ſiue Dialecticæ, ſiue Geometriæ, Aſtronomię quoque vel Arithmeticę diſciplinis ita eſſet paratus, vt nullus vnquam philoſophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum vel cõcludere quiuerit, ſed ſtatim vt reſponſiones eius acciperet, magiſtrum eum etiam illius de qua propoſuiſſet, crederet diſciplinæ. Huius aliquanti dicta, vel communiter diſputata, vel proponẽtibus reſponſa, adhibitis notariis deſcripſere: quæ

An do. 376.
Didymus Alexandrinus
Matth. 19. d.
Mar. 10. d.
Didymus præficitur ſcholæ

re:quæ etiam nunc in magna admiratione habentur. Nos autem qui & viuæ vocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quæ à nonnullis dicẽte eo descripta legimus, longe maiorem gratiam, & diuinum nescio quid, ac supra humanam vocem sonans, in illis magis sermonibus qui de ore ipsius proferebantur, agnouimus. Hunc etiam beatus Antonius, cum fidei Athanasii testimonium laturus aduersum Arianos de Thebaide Alexandriam descendisset, magnificis consolatus est verbis. Nihil te, inquit, offendat ô Didyme, quod carnalibus oculis videris orbatus. Desunt enim tibi oculi illi, quos mures, & muscæ, & lacertæ habent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, è quibus deus videtur, per quos tibi magnum scientiæ lumen accenditur. A

Viuæ vocis energia

Antonius ad Didymum.

Quot ex discipulis Antonii etiam tunc in eremo habitantibus virtutes & signa fecerint. Cap. 8.

FLorebat igitur Aegyptus ea tempestate, non solum eruditis in Christiana philosophia viris, verumetiam his qui per vastam eremum commanentes, signa & prodigia Apostolica, simplicitate vitæ, & cordis synceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi vidimus, & quorum benedici manibus meruimus, hi sunt, Macarius de superiori eremo, alius Macarius de inferiori, Isidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyses & Beniamin in Nitria, Scyrion & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmẽ & Ioseph in Pispiri, qui appellabatur mons Antonii. Sed & alios quàm plures huiusmodi viros in Aegypti partibus habitare, fideli comperimus auditu, vt vere compleretur apostoli dictum: Quia vbi abundauit peccatũ, superabundauit & gratia. Habuit autem per idem tempus etiam Mesopotamia viros nobiles, iisdem studiis pollentes. Quorum aliquantos ipsi per nos apud Edessam & in Carrarum partibus vidimus, plures autem auditione didicimus. B

An. do. 379.

Benedictio.

Roma. 5. d.

De Gregorio & Basilio episcopis. Cap. 9.

SEd neutra harũ infœcundior Cappadocia fuit, imò aliquid lætius Gregorium nobis cum Basilio germinauit. Tulit igitur & ipsa multorũ sanctorum segetem satis lætam, produxit copiosam piorum vineam, oliuarũ quoque domini germinauit nouellam. Sed isti præcipue velut duo filii pinguedinis assistentes dextera leuáque candelabro, instar duorum cœli luminarium refulgebant. Vnde dignum puto de his pauca supra repetere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnifice quidem implebat Basilius, Gregorius vero magnificentius contemnebat. Quique cum se totum dei seruitio mancipasset, tantum de collegæ amore præsumpsit, vt sedentem Basilium de doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasterium manu iniecta perduceret, ibique per annos

An. do. 371.

Gregorius Nazianzenus

Basilius Magnus

(vt

A (vt aiunt) tredecim, omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dabant, earumq; intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & autoritate seque bantur: quos & ipsos ex Apostolica successione intelligendi regulam susce pisse constabat. Quorum præcipue in prophetas commentarios discutien tes, thesauros sapientiæ & scientiæ reconditos in vasis fictilibus perquire- bant. Verum cum iam ipsi sufficiẽter instructi, diuina dispensatione ad im buendos populos vocarentur, & alius alio itinere, ad idẽ tamen opus vter- que traheretur. Basilius Ponti vrbes & rura circumiens, desides gentis illi- us animos & parum de spe futura sollicitos stimulare verbis, & prædicatio ne succendere, callumque ab his longæ negligentiæ cœpit abolere, sube- gitq; abiectis inanium rerum & secularium curis, suimet notitiam recipe- re, in vnum coire, monasteria cõstruere, psalmis & hymnis, & orationibus docuit vacare, pauperũ curam gerere, eisque habitacula honesta, & quę ad victum necessaria sunt, præbere, virgines instituere, pudicam castamq; vi- tam omnibus penè desiderabilẽ facere. Ita breui permutata est totius pro uinciæ facies vt in arido & squalenti campo videretur seges fœcunda, ac lę ta vinea surrexisse. Gregorius vero bonum semen non patiebatur aut su- per spinas iacere, aut inter saxa dispergere, sed bonam terram cordis sui

Vnde petẽda intelligẽtia diuinę scripturę

B iugi cultu & exercitiis indesinentibus excolebat. Et multo amplius hic in semetipso, quàm ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renuntian- tes seculo deferebant ad pedes suos, & diuidere vt quisque eguisset, curam gerebat. Iste nihil habendi & omnia possidendi contentus sacramento, erga solas sapientiæ diuitias auarus & multum cupidus inhærebat. Ille coi re plures in vnũ, & sui inuicem in necessariis habere sollicitudinẽ docebat: hic sui exemplo quod erat absolutus & liber, cunctis sermone Apostolico prædicabat: Ego autẽ volo vos sine sollicitudine esse, &: Dominus in pro- ximo est, nihil solliciti sitis, sed tãquam serui Christi, hoc solum estote sol- liciti, quando redeat dominus de nuptiis. Ille delinquentibus misericordi- ter, condolere, & à delicto reuocare: hic per diuini eloquii gratiam delin- quendi incitamenta præuenire, nec sinere labi eum qui difficulter erigere tur elisus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille deo humilis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vince- bat. Sic in vtroque diuersa gratia vnum opus perfectionis explebat. Igitur Basilius non multo post Cæsareæ Cappadociæ episcopus, cum à Valente in exilium pro fide cogeretur, exhibitus est ad tribunal Præfecti, terrori- busque (vt illi moris est potestati) & minis maximis agi cœpit, vt nisi præ ceptis principis obediret, interitum sibi iam iamq; speraret impendere. Tũ ille intrepidus, & absq; vlla animi perturbatione hæc sibi minitante Præfe cto respondisse fertur: Atq; vtinam aliquid mihi esset digni muneris, quod offerrem

1.Cor.7.f.

Luc.12.e.

Contentio

An.do.378. Basilius ad tribunal sistitur

offerrem huic, qui maturius Basilium de nodo follis huius absolueret. Cũque daretur ei nox, quæ erat media ad spacium deliberandi, respõdisse denuo pehibetur: Ego crastino ipse ero qui nunc: tu te vtinam non mutares. Et illa quidẽ nocte vxor Imperatoris velut tortoribus tradita cruciatur: filius vero qui eis erat vnicus, extinctus paternę impietatis creditur exoluisse supplicia. Ita ante lucem missi, qui rogarent Basilium, vt precibus suis intercederet pro eis, ne etiã ipsi, & quidem multo iustius similiter interirẽt. Sic accidit, vt cum omnes catholicos expulerit Valens, Basilius vsque ad vitæ exitum intemerato communionis sacramento in ecclesia perduraret. A

Gregorius Nazianzi episcopus

Gregorius vero apud Nazianzon oppidum in locum patris episcopus subrogatus hæreticorum turbinem fideliter tulit. Reddita vero pace, Constantinopolim ad ecclesiã docendam venire exhortatus, non abnuit. Vbi breui tempore tantum ad emendandum populum vetustis hæreticorum infectum venenis proficit, vt tunc primum Christiani sibi fieri viderentur, & nouellam lucem veritatis aspicere, cum religionis doctor multa quidẽ verbis, plura tamen doceret exemplis: nec viderẽt ab eo discipulis aliquid imperari, quod non prius ipse fecisset. Sed vbi gloriam subsecuta inuidia est, obniti quidam, & proscriptionibus minus sanis vti cœpere, vt ipso ad propria remeante, alius ordinaretur episcopus. Quod ille, susurrari tantũ, & sub dente sentiens ruminari, ipse profert, quod dicere ei nullus audebat: B Absit (inquit) vt mei causa aliqua simultas in dei sacerdotibus oriatur. Si propter me est ista tempestas, tollite, & mittite me in mare, & desinet à vobis quassatio. Tum regressus, in ecclesia sua quod superfuit vitę tempus exegit. Et quoniam iam fessa ætate, & corpore inualidus erat, successorem sibi ipse delegit, quo ecclesiam gubernante debilitatis & senectutis ocio frueretur. Extant quoque vtriusque ingenii monimenta magnifica tractatuũ, quos ex tempore in ecclesiis declamabant. Ex quibus nos denas fermè singulorum oratiunculas transfudimus in Latinum. Basilii præterea instituta monachorum optantes, si poterimus, & dei fauor adiuuerit, eorum plura transferre. Fuerunt præterea fratres duo Basilio, Gregorius & Petrus. Quorum alter in verbo doctrinę, alter in operibus fidei fratrem ita exęquabat, vt vterque vel Basilium, vel Gregorium redderet. Extant etiam ipsius Gregorii iunioris aliqua opuscula luculenta. Sed de his satis dictum. In Occiduis vero partibus Valẽtinianus fide religionis illæsus, veteri Romani imperii censura rempublicam gubernabat.

De Damaso episcopo & Vrsini subreptione. Cap. 10.

An do. 368. Damasus Pontifex Ro.

DAmasus post Liberium per successionem sacerdotium in vrbe Roma susceperat. Quem prælatum sibi non ferens Vrsinus quidam eiusdem ecclesiæ diaconus in tantum furoris erupit, vt persuaso quodam satis imperito & agresti episcopo, collecta turbulentorum & seditiosorum hominũ manu,

A manu, in Basilica quæ Sicinini appellatur, episcopum se fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione peruersis. Quo ex facto tanta seditio, imò vero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, vt replerétur humano sanguine orationum loca. Quæ res factiõe Maximi Præfecti sæui hominis, ad inuidiam boni & innocẽtis versa est sacerdotis, ita vt causa clericorum vsq; tormenta duceretur. Sed assertor innocentiæ deus affuit, & in caput eorum qui intenderant dolum, pœna conuersa est.

De Ambrosio episcopo. Cap. 11.

INterea defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum episcopo, vtriusque partis populi diuersis studiis ferebantur. Dissensio grauis & periculosa seditio vrbi propriæ maturum parabat exitium, si pars vtraq; cum diuersum vellet, nequaquam quod proposuerat, obtineret. Ambrosius tũc consularis eiusdem prouinciæ fasces regebat. Is cum perniciem ciuitati videret impendere, pro loco atque officio suo, confestim ecclesiam seditionẽ populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa secundum leges & publicam disciplinam pro quiete & tranquillitate perorasset, pugnãtis inter se & dissidentis populi subito clamor & vox vna consurgit, Ambrosium episcopum postulantes, baptizari hunc protinus clamant (erat enim catechumenus) & sibi episcopum dari: nec aliter vnum populum fore atq; B vnam fidem, nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Obluctante illo & plurimum resistente ad imperatorem relatum populi desiderium, omni maturitate iubetur impleri. Dei enim ait esse, quod discordantem populi fidem, & animos dissidentes conuersio subita in vnum consensum atque in vnam sententiam reuocaret. Moxque dei gratiam consecutus, & initiatus sacris, & sacerdos effectus est.

Auxentius

Ambrosius

An. do. 377.

De Valentiniani fine. Cap. 12.

INterea cum ad bellum Sarmaticum Valentinianus de Galliæ partibus venisset in Illyricum, ibi vixdum cœpto bello ægritudine subita oppressus diem obiit, relictis hæredibus in imperio filiis, Gratiano Augusto, Valentinianoque admodum paruulo, & nondum regiis insignibus initiato. Quem tamen necessitas eorum, qui tanquam vacuum imperii locum conabantur inuadere, compulit etiam absente fratre purpura indui, Probo tunc Præfecto fideliter rem gerente.

Valentinian. Aug. moritur

An. do. 377.

Probus præfectus

De Gothorum per Thracias irruptione, & Valentis nece. Cap. 13.

PEr idem tempus in orientis regno Gothorum gens sedibus suis pulsa, per omnes se Thracias infudit, armisque vrbes & agros vastare feraliter cœpit. Tum vero Valentis bella quæ ecclesiis inferebat, in hostem cœpta conuerti, feraque pœnitentia episcopos & presbyteros relaxare exiliis, ac de metallis resolui monachos iubet. Ipse tamen ab hostibus circumuentus in prædio, quò ex bello trepidus confugerat, impietatis suæ pœnas igni

An. do. 378.

Valens

An.do.380. igni exustus dedit, annis in Imperio cum fratre primo, & post cum filiis fratris quatuordecim pariter exactis. Quæ pugna initiũ mali Romano Imperio tunc & deinceps fuit. Igitur Gratianus cũ fratre admodũ paruulo, post patrui necem Orẽtis quoq; suscepit Imperiũ. Is pietate & religione oẽs pene qui ante fuerãt principes superabat. Vsu armorũ strenuus, velox corpore, & ingeñio bonus erat, sed iuuenili exultatione plus ferè lętus quàm sufficiebat, & plus verecundus quàm reipublicę intererat. A

Gratianus Aug.

Vt Gratianus Imperator Theodosium regni participem asciuerit, & post multa religiose ac fortiter gesta, Maximi tyranni insidiis succubuerit. Cap.14.

QVique videns vtile virum annis maturum in tantis regni curis habere participem, & quia, vt sermo diuinus monet: Melius duo quàm vnus, consortem asciscit Theodosium, eique Orientis procuratione permissa, partes sibi ac fratri Occiduas reseruauit. Verum is postquam multa religiose ac fortiter gessit, à Maximo tyranno apud Britãnias exorto, per Andragathium ducem, Lugduni, suorum magis proditiõe quàm vi hostium, peremptus est.

Gratianus occiditur An.do.386.

De Valentiniano puero. Vtq; mater eius Iustina Arianam hæresim defendens, ecclesias perturbare conata sit. Cap.15. B

AT Valentinianus in Italia degens, fratris nece atque hostis metu perterritus, simulatione oblatã pacem à Maximo, simulans ipse quoque libenter amplectitur. Cum interim Iustina mater eiusdem, Arianæ hæreseos alũna, impietatis suę venena, quæ viuente viro suppresserat, filio facile decepto fidenter aperuit. Igitur apud Mediolanum posita, conturbare ecclesiarum statum, comminari sacerdotibus depulsionis exilia, nisi Ariminensis conciliũ decreta, quibus fides patrũ temerata fuerat, reuocarẽt. Quo bello ecclesię murum & turrim validissimã pulsabat Ambrosium. Eumq; minis, terroribus, atq; omni oppugnationis genere fatigans, primũ sibi aditum debellãdæ rimabatur ecclesię. Sed quàmuis illa Iezabel spiritu pugnaret armata, resistebat tamen Ambrosius, Helię virtute repletus & gratia. Ipsa aũt in ecclesiis garrire, strepere, animare, & inflãmare ad discordiã populos: sed quod minus res ex sententia cederet iniuriã putare, & pro hoc apud filium conqueri. Vnde adolescentulus pro cõtumeliæ inuidia, quam falso conflauerat mater, accensus, armatorum globum ad ecclesiam mittit: confringi ianuas, oppugnari sancta, sacerdotem pertrahi atque in exilium mitti protinus iubet. Sed tanta fuit perseuerantia fidelium populorum, vt animas prius amittere quàm episcopum mallent.

De Beneuoli magistri memorię fideli constantia. Cap.16.

Beneuolus à memoria

INterim dictãda aduersum fidẽ patrũ imperialia decreta mãdantur Beneuolo, tũc memoriæ scriniis pręsidẽti. Sed ille cui ab incunabulis sacra fides &

A des & venerabilis fuit, abnegat se impia verba posse proferre, & contra deum loqui. Tum vero ne inceptum reginæ frustrari videretur, celsior ei honor promittitur, si impleret iniuncta, Ille qui nobilior in fide esse quàm in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? Hunc ipsum quem habeo tollite, tantum mihi conscientia fidei duret illæsa, Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum iecit. Ambrosius vero aduersum reginæ furorem, non se manu defensabat, aut telo, sed ieiuniis continuatisque vigiliis sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi atque ecclesiæ deum parabat. Dumque hæc in longum diuersis machinis, & oppugnationibus nequam, Iustina molitur, Maximus, qui se exuere tyrãni infamia, & legitimum principem gestiret ostendere, datis literis impium protestatur inceptum, fidem dei impugnati, & statuta catholicæ ecclesiæ subrui, & inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo Iustina comperto, hoste simulatque impietatis conscientia perurgente, in fugam versa cum filio, exilia quæ dei sacerdotibus pręparabat, prima sortitur.

Vt Theodosius necẽ Gratiani vltus, de Maximo triũphauerit. Cap. 17.

ADfuit tamen Theodosius propter regni fidem, bonitatisque ac beneficiorum Gratiani memor: & in vindictam, totius viribus Orientis insurgens, vltus est sanguinem iustum. Valentiniani quoq; impia inter hæc matre defuncta, fidem catholicam, quam ipsa violauerat, & regnum tyrannide depulsa, restituit. Atq; ipse posteaquam Romam illustri triumpho inB uectus est, ad propria rursus regna remeauit.

De Theodosii commisso in Thessalonicenses, & pœnitẽtia eius publice apud Sacerdotes gesta. Cap. 18. An. do. 390.

PEr idem tempus subreptione quadam dæmonis, turpis macula religioso principi inusta est. Etenim cum apud Thessalonicam seditione exorta, quidam ex militaribus vir, impetu fuisset populi furentis extinctus, repentini nuntii atrocitate succensus, ad ludos Circenses inuitari populum, eiq; ex improuiso circumfundi milites, atque obtruncari passim, vt quisque occurrisset, gladio iubet, & vindictam dari non crimini, sed furori. Ob hoc cum à sacerdotibus Italiæ argueretur, agnouit delictum, culpamque cum lachrymis professus, publicam pœnitentiam in conspectu totius ecclesiæ exegit: & in hoc sibi tempus adscriptum, absque regali fastigio patiẽter impleuit. Quibus omnibus istud quoque mirabiliter adiecit: Lege sanxit in posterum, vt sententiæ principum super animaduersione prolatę in diem tricesimum ab executoribus differrẽtur: quo locus misericordiæ, vel (si res tulisset) pœnitentiæ, non periret.

Theodosius vnius iniuriã, morte multorum vlciscitur

De resurrectione ecclesiarum, quæ per ipsum iam catholicum in Oriente restitutæ sunt. Cap. 19.

IGitur ad Orientem regressus:ibique (vt ab exordio principatus sui) summa cura summoque studio pulsis hæreticis, ecclesias catholicis tradere: idque ea moderatione agere, vt vltione contempta, tãtum catholicis de ecclesiarũ restitutione cõsuleret, quo fides recta absq; prædicationis impedimento proficeret: communem se præbere erga sacerdotes dei: fide, religione, & munificentia cunctis regium animum exhibere. Accessu facilis & absque imperiali fastu ad colloquium se humilibus præbere: hortatu eius & largitionibus, ecclesiæ plurimis locis ornatæ satis magnificeque constructæ: præstare multa poscentibus, sed frequentius vltro offerre. Idolorũ cultus, qui Constantini institutione & deinceps negligi & destrui cœptus fuerat, eodem imperante collapsus est. Pro quibus in tantum deo charus fuit, vt speciale ei munus contulerit diuina prouidentia. Etenim in Thebaidos partibus monachum quendam Ioannem nomine, spiritu prophetico repleuit, cuius monitis atque responsis pacem retinere, an bellum gerere esset melius, sciscitabatur. A

Theodosi⁹ fauet Christianis

Ioannes monachus

De Apollinare & hæresi eius. Cap.20.

INterea apud Laodiciam Syriæ ante idem tempus Apollinaris episcopus, vir sanè in cæteris instructus, sed dum contentionis vitio nimis agitur, & aduersum omne quod quisq; dixerat, ire obuius delectatur, iactatione ingenii male fortis, hæresim ex contentione generauit, asserens solum corpus non etiam animam à domino in dispensatione susceptum. In quo cum euidentibus euangelii testimoniis vrgeretur, quibus ipse dominus & saluator habere se animam profitetur, & ponere eam quando vult, & iterum assumere eam: quamque turbatam & tristem dicit esse vsque ad mortem: post vt ne ex toto vinci videretur ait, eum quidem habuisse animam, sed non ex ea quæ rationabilis est, sed ex ea solum qua viuificabat corpus: ad supplementum vero rationabilis partis, ipsum verbum dei fuisse perhibebat. Quæ assertio primo in vrbe Roma à Damaso & Petro Alexandrino episcopo concilio congregato tali sententia depulsa est, vt decernerent si quis filium dei, qui sicut vere deus, ita & vere homo fuit, vel humanitatis aliquid, vel deitatis minus diceret habuisse, alienus ab ecclesia iudicaretur. Quæ sententia & apud Alexandriam confirmata est, & apud Constãtinopolim decreto concilii. Ex illo Apollinaristæ ab ecclesia declinantes, & episcopos sibi suę patris, & dogmata propria ecclesiasque defendunt. B

An.do.379. Apollinaris hæreticus dãnatur

Apollinaristę

De episcoporum successionibus per Orientem. Cap.21.

IGitur in vrbe Roma post Damasum Syricius ecclesiæ suscepit sacerdotium. Apud Alexandriam vero defuncto Petro, Timotheus: & post hunc Theophilus. In Hierosolymis autem post Cyrillum Ioannes, Apostolicas reparant sedes. Apud Antiochiam vero defuncto Melitio, substituitur Flauianus. Sed quòd Paulinus adhuc supererat, qui in catholicorum

An.do.386. Syrici⁹, alias Vrsinus. Timotheus, Theophilus, Ioãnes. An.do.405. Flauianus Paulinus Antiochenus

A rum ſemper ſocietate permanſerat, multa ibi iurgia & multæ controuerſiæ ſæpe commotæ: nec tamen ſumma vi, nitentibus aliis, aliis obnitentibus, ipſiſque in hoc elementis terræ mariſque fatigatis, potuit aliquando pacis vllus obtineri modus, cum vtique fidei iam nulla videretur ſubeſſe diſcordia. Hoc idem apud Tyrum fuit. Vbi cum Diodorus, vnus ſanè ex antiquis catholicis vir, & tentationum documentis probatus, Athanaſii teſtimonio eſſet à confeſſoribus epiſcopus factus, modeſtia eius contempta, alius à Melitii partibus ordinatur. Sed & in multis aliis vrbibus Orientis, huiuſmodi confuſiones contentio genuit ſacerdotum. Apud Conſtantinopolim vero Nectarius ex prætore Vrbano catechumenus & nuper baptiſma conſecutus, ſacerdotium ſuſcepit. Diodor. apud Tyrum

De ſeditione paganorum contra fideles. Cap. 22.

INterea apud Alexandriam noui motus & contra temporum fidem aduerſum eccleſiam concitantur: ex occaſione huiuſcemodi oborti. Baſilica quædam publici operis, vetuſta & admodum neglecta fuit, quam Conſtantius Imperator donaſſe epiſcopis perfidiam ſuam prædicantibus ferebatur. Quæ longa incuria nihil validum præter parietes habebat. Viſum eſt epiſcopo qui per idem tempus gubernabat eccleſiam, hanc ab B Imperatore depoſcere, vt creſcentibus fidelium populis, orationum quoque creſcerent loca. Quamque cum acceptam vellet excolere, reperta ſunt in loco antra quædam latentia & terræ defoſſa, latrociniis & ſceleribus magis quàm cerimoniis apta. Igitur Gentiles, qui retegi criminum ſuorum latebras & flagitiorum cauernas viderent, non ferentes operta tot ſeculis mala & tenebris obtecta reſerari, velut draconum calice potato inſanire omnes ac palam furere cœperunt. Nec vocibus iam & ſeditionibus, vt ſolebant, ſed manu ferroque decertare nituntur. Crebros conflictus agere in plateis, belloque aperto vterque populus inter ſe coire. At noſtri numero & potentia multo plures, ſed modeſtia religionis minus feroces erant. Ex quo frequenter noſtrorum plurimis vulneratis, aliquantis etiam interfectis, ad templum quaſi ad arcem quandam refugiebant. Quo nonnullos ex Chriſtianis captos ſecum abducentes, accenſis aris immolare cogebant: renitentes nouis & exquiſitis ſuppliciis excruciatos necabant, alios patibulis affigentes, alios confractis cruribus in ſpeluncas præcipitantes, quas ob ſacrificiorum ſanguinem, cæteraſque impuritates delubri recipiendas, vetuſtas curioſa conſtruxerat. Verum hæc per dies ſingulos primo cum metu, deinde cum fiducia & deſperatione gerere, atque intra templum clauſi rapto & præda viuere. Ad poſtremum graſſantes in ſanguine ciuium, ducem ſceleris & audaciæ ſuæ deligunt Olympum quendam, nomine & habitu philoſophum, quo Olympus dux ſeditioſorum

y 2 anteſi-

A ſtiti,ſuper has argenteis,ad poſtremum æreis habebantur,quæ munimento precioſioribus metallis forent.Erãt etiam quædam ad ſtuporem admirationemque videntium,dolis & arte compoſita.Feneſtra perexigua ab ortu ſolis ita erat aptata, vt die qua fuerat inſtitutum ſimulachrum Solis ad Serapin ſalutandum introferri,diligenter temporibus obſeruatis, ingrediẽte ſimulachro radius ſolis per eandem feneſtram directus, os & labra Serapis illuſtraret,ita vt inſpectãte populo,oſculo ſalutatus Serapis videretur à ſole.Erat & aliud fraudis genus huiuſmodi:Natura lapidis Magnetis huius virtutis eſſe perhibetur,vt ad ſe rapiat & attrahat ferrum. Signum ſolis ad hoc ipſum ex ferro ſubtiliſſimo manu artificis fuerat fabricatum,vt lapis cuius naturam ferrum ad ſe trahere diximus, deſuper in laquearibus fixus, cum temperate ſub ipſo radio ad libram fuiſſet poſitũ ſimulachrũ, & vi naturali ad ſe raperet ferrum,aſſurrexiſſe populo ſimulachrum, & in aere pendere videretur.Et ne hoc lapſu propero proderetur, miniſtri fallaciæ ſurrexit aiebant ſol, vt valedicens Serapi diſcedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi cauſa à veteribus in loco fuerant conſtructa,quę nũc longum eſt enumerare per ſingula.Verum vt dicere cœperamus,reſcripto recitato,parati quidem erant noſtrorũ populi ad ſubuertendum erroris autorem:perſuaſio tamen quædam ab ipſis gentilibus fuerat diſperſa,quòd ſi humana manus ſimulachrum illud contigiſſet,terra dehiſcens ilico ſolueretur in chaos,cœlumque repente rueret in præceps.Quæ res paululũ ſtuporem quendam populis dabat.Cũ ecce vnus ex militibus fide quàm armis magis munitus,correptam bipennem,inſurgens omni niſu maxillę veteratoris inlidit.Clamor attollitur vtrorumq; populorum:neq; tamen aut cœlum ruit,aut terra deſcendit.Inde iterum atq; iterũ repetens, putris ligni fumoſum genu cædit:quo deiecto,igni adhibito tam facile quàm lignũ aridum conflagrauit.Poſt hoc reuulſum ceruicibus & depreſſo modio trahitur caput,tunc pedes aliaq; membra cæſa ſecuribus & rapta funibus detrahuntur,ac per ſingula loca membratim in conſpectu cultricis Alexandriæ ſenex veternoſus exuritur. Ad vltimum, truncus qui ſuperfuerat in amphitheatro concrematur.Vaneq; ſuperſtitionis & erroris antiqui Serapis,hic finis fuit.De cuius origine diuerſa fertur opinio Paganorũ. Alij Iouẽ putant:cuius capiti modius ſuperpoſitus: vel quia cũ menſura modoq; cuncta indicet moderari,vel vitã mortalibus frugũ largitate præberi. Alii virtutẽ Nili fluminis,cuius Aegyptus opibus & fœcũditate paſcatur.Quidã in honorẽ noſtri Ioſeph formatũ perhibẽt ſimulachrũ,ob diuiſionẽ frumenti,qua famis tẽpore ſubuenit Aegyptiis.Alij repertũ in hiſtoriis Grecorum veteribus ferunt:Apin quendam patremfamiliàs ſeu regẽ in Aegypto Memphis poſitũ,cum famis tẽpore frumenta apud Alexandriã defeciſſent, ex proprio affatim ciuibus alimẽta præbuiſſe.Quo defuncto.in ho-

Magnetis natura

B Deſtruitur ſimulachrũ Serapis à Chriſtianis

norem eius instituerint apud Memphis templum, in quo bos quasi indicium optimi agricolæ nutritur, habēs quędā coloris insignia, qui ex nomine eius Apis appelletur: σορὸν vero, id est, sepulchrū in quo corpus eius inerat, Alexādriam deduxerint, & soron Apis primo ex compositione Sorapin, post vero per corruptionem Serapin nominarint. Quod an verum sit, aut nihil omnino, de his deus viderit. Sed ad inceptum redeamus. A

De fraudibus quę in tēplis paganorum detectę sunt. Cap. 24.

POst hæc capite ipso idololatriæ deiecto, studiis vigilantissimi sacerdotis quæcunq; fuerant per totam Alexandriam portenta potius quàm simulachra pari exitu & simili dedecore publicantur. Horret animus dicere, qui miseris mortalibus laquei à dęmonibus præparati sint, quæ funera, quæ scelera in illis, quæ dicebant ἄδυτα, tegerentur: quot ibi infantium capita desecta inauratis labris inuenta sint: quot miserorum cruciabiles mortes depictæ. Quæ cum proderentur in lucem, ac sub auras prolata ferrentur, licet confusione ipsa gentiles & pudore diffugerent, tamen si quis adesse potuit, mirabatur tot seculis se illis tam nephariis & tam pudēdis fraudibus irretitum. Vnde & plurimi ex his condēnato errore & scelere deprehenso, fidem Christi, & cultū verę religionis amplexi sunt. Nam vt omittam cætera flagitia, quæ in aliis locis vi necatis paruulis, despicatisq; ob fibrarum inspectionem virginibus gerebantur, vnum solummodo quod in templo Saturni geri, ad omnium venit conscientiam, memorabo: ex quo etiam cætera quæ omisimus, perpendantur. B

De Saturni sacerdote Tyrāno, totius pene Alexādrię adultero. Cap. 25.

Tyrannus Saturni sacerdos quid gesserit

SAcerdos erat apud eos Saturni, Tyrānus nomine. Hic quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusque & primariis viris, quorum sibi matronæ ad libidinē placuissent, dicebat Saturnum præcepisse, vt vxor sua pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens quod vxor sua dignatione numinis vocaretur, exornatam comptius, insuper & donariis onustam, ne vacua scilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conspectu omnium conclusa intrinsecus matrona, Tyrannus clausis ianuis & traditis clauibus discedebat. Deinde facto silentio, per occultos & subterraneos aditus, intra ipsum Saturni simulachrum patulis irrepebat cauernis. Erat autem simulachrum illud à tergo exesum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusq; intra ædem luminibus, intentę supplicantiq; mulieri vocem subito per simulachrum æris concaui proferebat, ita vt pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam se tāti numinis putaret alloquio. Posteaquam vero quæ libitum fuerat, vel ad consternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum disseruisset numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguebantur vniuersa. Tum descendens, obstupefactæ & consternatæ mulier-

culæ

A culæ adulterii fucum prophanis commentationibus inferebat. Hęc cum per omnes miserorum matronas multo iam tempore gererentur, accidit quandã pudicę mentis fœminam horruisse facinus,& attentius designantem,cognouisse vocem Tyranni,ac domum regressam,viro de fraude sceleris indicasse.Ille de iniuria coniugis,imò potius sua ardentius inflammatus,inscriptum tyrannum ad tormenta deducit.Quo conuicto atque confesso,cęcisq; fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorũ peruaserat domos,adulteris matribus,incestis patribus, liberis spuriis deprehensis.Quibus diuulgatis & proditis, raptim cum simulachris & ædibus excitabantur & crimina.

De Canopi interitu & initio. Cap.26.

IAm vero Canopi quis enumeret superstitiosa flagitia? vbi prætextu sacerdotaliũ litterarum (ita etenim appellant antiquas Aegyptiorum litteras)magicæ artis erat penè publica schola. Quem locum velut fontẽ quendam atq; originem dęmonum intantum venerabantur Pagani, vt multo ibi maior celebritas,quàm apud Alexandriã haberetur.Sed de huius quoque monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdũ nõ erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldęos Ignem deum suum circumferentes,cum omnium prouinciarum diis habuisse conflictum, quo scilicet qui vicisset,hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarũ dii,
B æris,aut auri,argentiq;,aut ligni,vel lapidis,vel ex quacunq; materia constabant,quæ per ignem proculdubio corrũperetur.Ex quo fiebat,vt Ignis locis omnibus obtineret.Hęc cum audisset Canopi sacerdos,callidũ quiddam excogitauit.Hydrię fieri solent in Aegypti partibus fictiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ,quibus turbida aqua desudans,defecatior ac purior redditur.Harum ille vnam cęra foraminibus obturatis,desuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam statuit in deum.Et excisum veteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur,caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt post hæc Chaldæi: itur in conflictum:circa hydriam ignis accenditur:cęra qua foramina fuerant obturata,resoluitur:sudante hydria ignis extinguitur.Sacerdotis fraude Canopus Chaldęorum victor ostenditur.Vnde ipsum Canopi simulachrum,pedibus perexiguis,attracto collo & quasi sugillato, ventre tumido in modum hydrię cum dorso ęqualiter tereti formatur.Ex hac persuasione velut deus victor omnium colebatur.Sed profecerint hęc fortasse aliquando contra Chaldęos.Nunc vero aduentante sacerdote dei,Theophilo,nullus profuit sudor,nec cęris fraus obtecta subuenit. Vastata sunt omnia,atque ad solum deducta.

Canopus Sacerdotales literæ

Ignis, deus Chaldęorũ

De ecclesiis & martyriis quę in idolorum locis constructę sunt. Cap.27.

A bus,in ingressibus,in fenestris,in parietibus,colũnisq; depingeret. Quod cum factũ esse hi qui superfuerant ex paganis viderent, in recordationem rei magnę ex traditione sibimet antiquitus cõmendata venisse perhibentur: Signum hoc nostrum dominicæ crucis inter illas quas dicunt ἱερατικὰς, id est, sacerdotales litteras, habere Aegyptii dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius literæ seu vocabuli hãc esse asserunt interpretationem: Vita ventura. Dicebant ergo hi qui tũc ad mirationem rerum gestarum cõuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quod hęc quę nunc coluntur, tamdiu starent, quamdiu viderent signum istud venisse in quo esset vita. Vnde accidit vt magis hi qui erant ex sacerdotibus vel ministris templorum ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum pręstigiæ & deceptionum machinæ delectabant. Signum dominicæ crucis

Vt mensura aquæ Nili fluminis, quam πῆχυν vocant ad ecclesiam deferatur. Cap.30.

SAnè quoniam moris erat in Aegypto, vt mensura ascendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis autorem, subuerso eius simulachro, igniq; cõsumpto, omnes simul negabant Serapin iniuriæ memorem, aquas vltra ac affluentia solita largiturum. Sed vt ostenderet deus non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis temporibus suis iuberet excrescere, B tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius ætas nulla meminerat. Et ideo vlna ipsa, id est, aquæ mensura, quam πῆχυν vocãt, ad aquarum dominum in ecclesiã cœpta deferri. Sed vbi hæc gesta religioso principi nuntiata sunt, extentis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixisse: Gratias tibi Christe, quod absq; vrbis illius magna pernicie tam vetustus error extinctus est. Theodosii vox.

De Valentiniani iunioris interitu, & ortu Eugenii. Cap.31. An. do. 394.

INterea Valentinianus in Occiduis partibus, animis (quantũ ætas patiebatur) ardentibus rempublicam gerens, causis etiam nunc latentibus laqueo vitam finiuit. Sed hoc quidam dolo ducis sui Arbogasti factũ confirmabant: idq; quàm maxime publica tenebat opinio. Alii quidẽ à cõmissi scelere ducem alienum dicebant, sed causas præstitisse, quibus in hoc adolescens animi indignatione cogeretur, quod minus ei tanquam per ætatẽ nondum valido, libera de omnibus indulgeret imperia. Fuere tamẽ nonnulli sacerdotum, qui pacis ab eo qui post creatus est legatiõe suscepta, immunem essę ducem à mortis scelere apud Theodosium testarentur. Valẽtinianus Aug. periit laqueo Arbogastus dux.

De responsis Ioannis monachi. Cap.32.

Sed ille

pit. Iter per milia ruentium ad ipsum tyrannum ruptis agminibus & acer uatim fusis stragibus agit. Vix fortasse ab impiis credatur quæ gesta sunt. Etenim compertum est, quod post illam imperatoris precem quam deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostiũ in eos qui iecerant, retorqueret. Cumq; magna vi persistente vento, omne iaculũ missum ab hostibus frustraretur, fracto aduersariorũ animo, seu potius diuinitus repulso, Arbogasto duce nequicquã fortiter faciente, Eugenius ante Theodosii pedes, vinctus post terga manibus, adducitur. Ibiq; vitæ eius & certaminis finis fuit. Tum vero religioso principi gloriosior victoria de frustratis opinionibus Paganorũ, quàm de tyranni interitu fuit, quibus spes vana & falsa diuinatio minus in interitu contulit pœnæ, quàm pudoris seruauit in vita. Eugenius capitur. An.do.396.

De fine Theodosii post victoriam & Arcadio atq; Honorio liberis eius & hæredibus regni. Cap.34.

CVmq; posthæc vt futurorum præscius Imperator, disponendæ reipublicæ solicitudine stringeretur, ad orienté protinus mittit, vbi venturus ad bellum tuta liberos custodia commendarat. Ibiq; Arcadium Augustum regnum sibi dudum traditum seruare præcipit. Honorium vero pari dignatione præditum, ad occidentis imperium venire ocyus iubet. Quo suscepto, & paternis osculis complexibusq; constricto, traditis occidentalis regni gubernaculis, ipse Romano imperio per annos decẽ & septem feliciter gubernato, ad meliora migrauit, cum piissimis principibus percepturus præmia meritorum. Arcadius Aug. Honorius Theodosii mors.

B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBRI Vndecimi, Ruffino Aquiliensi presbitero autore, Finis.

A HISTORIAE ECCLESIASTICAE, QVAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ, Liber primus.

SOZOMENI PRAEFATIO AD THEODOsium Augustum.

In exemplari scripto erat. Sala Hermiæ Sozomeni

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem. Cap. I.

Iunt antiquis principibus diligentiæ studiũ fuisse, vt eis amatores quidem ornamentorum, purpuram atq; coronam, & his similia præpararent: librorum vero habentes intentionem, circa fabulas quasdã occupati conscriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerẽt. Porrò bella sectantes, vt sagittam opportune dirigerent, bestiã prosternerent, lanceã bene iacularentur, aut equum
B decenter ascenderent. † Præstabantur enim singuli regalibus eorum studentes rebus illis quæ forent gratissima dominanti. Alius itaque lapides preciosos difficile compertos offerebat: alter tincturam purpuræ clariorẽ: plurimi Poemata aut diuersas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum pandebat vsum. Maxima vero & imperialis putabatur huius popularis virtutis pars illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autẽ (quę est verus imperii ornatus) nulli studiose quodammodo sermo fuit. Sed tu potentissime THEODOSI (vt complexiue dicam) cunctam superasti (deo iuuante) virtutẽ. Purpura siquidem & corona qua videris propter inspicientes (quia est maiestatis signum) circundari, pietatem tibi & clementiam intrinsecus semper enutriunt. Vnde conscriptores & Præfecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuósque laborant actus. Decertator autem positus indéxque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis, sed perfecte metiris vtrunque, sermonem proprium aptans causæ, figuram quoq; dictionis, & partes, & ordinem, & congruẽtiam, & eloquiũ, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiã profunde discutiens. Compensas autẽ recitantibus & tuo iudicio & fauoribus opportunis: nec non aureis imaginibus, & positione simulachrorum, & donis, & honoribus vniuersis. Qualem vero te circa recitantes prębes, tales dudũ fuerunt iudices Cretes circa dulciloquũ Homerum, aut Aleuas circa Simonidem,

Aliás Præstabantur.

Historici

Liberalitas Theodosii in doctos.

aut Dionysius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographũ, aut Seuerus Cæsar circa Oppianum, qui metris piscium genera & naturas captionémque narrauit. Cretes siquidem mille nomismata carmini cõpensantes Homerico, & tanquã de excellentissima largitate gloriãtes, in publica statua munera cõscripserunt. Aleuas autem, & Dionysius, & Philippus, nequaquam animo parciores fuere Cretensibus, de superba se republica philosophiáq; iactantibus, qui velociter illorum statuã imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus autem pro metrico poemate per versum vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum vt aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Hæc dona fuerunt olim amantium literas & doctrinã. Tu vero potẽtissime principũ, nullo priorum excellẽtia minor inueniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongrue talia facere. Nam cũ omnes virtutibus euiceris, studiose ad incremẽtũ semper quæ tua sunt euehis: quoniã historiam rerum olim gestarũ apud Romanos & Græcos integerrime cognouisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore, subiectorũq; negocia disceptare, iudicare simul & agere, modo seorsum, modo communiter quæ sunt agenda considerare, noctibus libris incumbere. Fertur autẽ tibi ad eorũ scientiam ministrare cãdelabrum arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam, vt nullus circa regalia constitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturę vim faciat, somno repugnans. Sic equidẽ clemẽs & mãsuetus circa proximos & circa omnes existis, cœlestem regẽ tuũ imitando patronũ, cui gratum est iustos & iniustos pluere, & solẽ facere oriri, & alia simul inuidia recedente largiri. Per multã vero doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas, potestatésq; radicũ, effectúsque curarum, non minus Salomone Dauid filio, magis autem potiorem virtutibus. Ille siquidem factus libidinis seruus, pietatem non custodiuit ad terminũ, quæ illi causa fuerat bonorũ & sapientiæ. Tu vero (ô potentissime) negligentiæ obiiciens rationem, videris non solum hominibus iuste, sed etiam corporis & animæ passionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare, & neq; poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum conuenit, & solũmodo sapori congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorem. Sitim vero, æstum, & frigus ferre consuetus, quotidianis exercitationibus iam ipsam continentiæ putaris habere naturã. Dudũ siquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatã videre festinans, & laborantẽ lõgo tempore subleuare, in æstatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole vero circa diem medium vehemẽter vrente, videns te quidam iter agentem sudore multo, simul & puluere squalentem, quasi præstatu-

Marginal notes: A (beside line 1); Oppiani singulos versus Seuerus Cæs. singulis aureis remunerauit. (beside "vno aureo donans Oppianum"); Theodosii virtutes (beside "historiam rerum olim gestarũ"); B (beside "noctibus libris incumbere"); Heraclea (beside "nis exercitationibus").

A præstaturus occurrens obtulit tibi poculũ valde perspicuũ, & velut radiis emicans suauissimũ quendã in id potum mittens, & aquam frigidã superfundens. Tu vero (ô potentissime) sumens, laudasti quidẽ pro sua magnanimitate virũ, & largitate principali post paululum cumulasti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiãtibus & beatificãtibus qui esset bibiturus id, rursus ei poculum reddidisti, pręcipiens vt quo vellet vteretur eo. Vnde mihi videtur iuste tuis virtutibus superatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inueniens, hausit, & in galea obtulit ei, ille vero non bibit, sed corpus infudit. Vt ergo absolute dicatur, õniũ priorũ principũ principiorẽ (si dici fas est) te vocare debemus secundum Homerum. Alios etenim reges nihil dignum habuisse comperimus: alios autem vnã aut duabus rebus ornasse imperium. Tu autẽ (ô serenissime) omnes simul virtutes amplectens, vniuersos dinosceris euicisse pietate, clemẽtia, fortitudine, castitate, iustitia, largitare, atq; magnanimitate, dignitati Imperiali conueniẽte. Sine sanguine autem & purum ã cęde, super omnium priscorum, tuũ cuncti gloriantur imperium. Res studiosas cum delectatione subiectos pręcipis edoceri, fauorẽque & reuerentiam circa tuum amorem & communem vtilitatem cũctos

Alexander magnus

B ostendere. Quapropter horum omnium causa necessarium videtur mihi, ecclesiasticam historiam cõscribẽti, te primitus alloqui. Cui nanq; hoc potius adscribam, multorum ac venerabilium virtutes vtiq; narraturus, & ea quæ circa catholicã ecclesiam prouenerunt, vel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos parentumq; tuorum portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnẽq; virtutẽ habens, & præcipue pietatẽ, quam principium esse sapientię sermo diuinus docet, suscipe ã me hanc scripturam, & libẽter examina, tuęq; integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcunq; tibi placuerit, vtile legẽtibus clarumq; videbitur: nec quilibet reprehẽdet, quod tu probaueris. Procedit autem mea conscriptio ã tertio Consulatu Crispi & Cõstantini Cæsarum vsq; ad septimum decimum tuum, visumq; est mihi bene se habere in nouem decisiones opus omne diuidere. Continebit autem primus & secundus Tomus ea quæ sub principe Cõstantino ecclesię prouenerũt. Tertius autem & quartus, ea quę sub eius filiis. Quintus & sextus, quę sub Iuliano cõsobrino filiorũ maximi Constantini, & Iouiniano, necnon Valentiniano & Valente gesta noscuntur. Septimus autẽ & octauus nobis aperiet Tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt vsq; ad tempora imperii iucundissimi aui tui Theodosii, quando scilicet vester (clementissime principum) sacratissimus pater Arcadius paterno succedẽs imperio, vnã cum piissimo patruo tuo Honorio Romanum orbem guberna-

Tomi nouem operis

re sortitus est. Nonũ vero librũ Christiano ac venerabili vestro apici dedicaui, quem deus sempiterne custodiat magnanimitate incōuertibili, hostibus prȩualentem, & habentem sub pedibus vniuersos, & ad filiorum filios pium imperium dirigentem, annuente Christo, Cum quo deo patri gloria vnà cum sancto spiritu in secula seculorum. Amen. A

Cur Gentiles facilius quàm Hebrȩi fidem Christi perceperint. Cap. 2.

COgitatio aliquando mihi prouenit, cur putas aliis quidem hominibus velocior fuit circa domini verbum fides, Hebrȩi autem incredibiles, cum ab initio diuina mādata perceperint etiam de Christi præsentia, & quomodo hȩc forent implenda, antequam fierēt didicerint per prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circuncisionis existens, inspector & cōuiua filii dei esse promeruit. Isaac eius filius, imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis à patre vinctus & oblatus altari, sicut contigit & in Christi fieri passione, vt aiunt qui scripturas sacras integerrime collegerunt. Iacob aũt expectationem gentiũ in eo nunc existentem, necnon & tēpus quo venit, prȩnuntiauit, vbi ait tunc deficere duces Hebrȩorũ ex genere Iudæ principis tribus eius. Significabat autem principatum Herodis, qui cũ Idumȩus esset genere paterno, Arabs aũt à matre, cōmissa est ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cȩsare simul Augusto. Sed quidam etiam aliorũ prophetarum clare Christi generationem prȩdicauerunt, & illum sacrum ineffabilemq; conceptum, & matrem post partum virginem permanentē & genus & patriā, alii vero passionem, & resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cœlos, & euentum singularum præsignauerũt rerum. Sed hæc quidem eos nō ignorasse scire poterit, qui sacris literis incumbit. Iosephus aũt Matathiȩ filius atq; sacerdos, vir apud Iudȩos nobilissimus, necnō & apud Romanos, dignissimus erit testis de veritate Christi. Vocare nanq; eum virum nō audet, tanquam factorem insignium operum magistrumq; sermonũ veracium: Christum vero aperte nominat, & pœnæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse viuum, & alia infinita miraculo de eo à prophetis sanctis non ignorat esse prȩdicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atq; Iudæos, & in eius permanere dilectione, atq; gentem ab eo nominatam nequaquā defecisse testatur. Et mihi videtur quoniā hæc referens, quasi clamare videtur, operibus deũ esse Christum, rerũ quippe miraculis obstupescens. Cum autem hoc dixisset, etiam ipse medius trāscurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eũ, potiusq; cōsentiens. Hæc aũt cogitanti mihi, digne mirabile visum est, Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatē non potuisse cōuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erant ventura prædixerint, nō tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci nanq; qui videbantur eruditiores

Margin notes: Abraham — Genes. 18. a. — Isaac. Genes. 22. b. — Iacob Genes. 49. — Herodes — Iosephus — Io. antiq. lib. 18. cap. 6. — Græci

præcipue huiusmodi prophetias intellexerunt plerūq; metricas existētes, & dissertioribus verbis prolatas ad populū. Erat itaq;, sicut mihi videtur, supernæ prouidentię, vt ad concordiam futurorū non solum propriis prophetię ventura cōmitterētur, sed etiā ex parte gentilibus: veluti si quis melodiæ cōpositor, propter vtilitatē peregrini soni alias chordas plectro discurrat, aut super eas quę sunt, alias adiiciat. Hebręi siquidē pluribus & manifestioribus prophetiis vtentes, in præsentia Christi minores sunt inuenti quā Græci. Sed neq; hoc extra rationem videbitur, cur & aliis gentibus tantū ecclesia crediderit. Primum quidem, quoniā deo gratum est, ex miraculis nasci mutatiōes in diuinis maximisq; negociis. Deinde quia non fortuitis virtutibus præsulū eius ab initio disperata reperitur esse religio. Nā licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertā non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis vterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti substantiis, & bona propria contemnētes atq; nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaq; tormēta suscipiētes, & neq; ciuitatū populis submissi, neq; iudicum blandimentis illecti, neq; terroribus forte deterriti, clarū fecerūt vniuersis, quoniā pro maximis præmiis huiusmodi certamina sustinerēt. Quapropter neq; suasiōe verborū opus erat, dum per domos & ciuitates ad credēdū res ipsæ cōpellerēt, quę nequaquā primitus videbātur auditæ. Gentiles

B

Quę fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit. Cap. 3.

TAnta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patriæ spernerētur, crudele nimis erat Calydoniū quidem aprum & Marathoniū taurū, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, vt multi Gręcorū, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habētes ingeniū: me vero vim meæ nō inferre naturę, & historię ecclesiasticę gesta enarrare. Reor enim quoniā argumēto rei huius nō ab hominibus instituto, conscriptor quoq; inopinabiliter apparebit non inops deo. Nisus sum etenim primo quidē hoc opus ab origine mūdi dirigere: sed considerās quoniam & alii id fecerunt vsq; ad tēpus suū, id est, Clemens & Egesippus viri sapientissimi, successionē sequentes Apostolorū, Aphricanusq; conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in diuinis scripturis & Gręcorū poetis atq; Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quęcunq; in ecclesiis contigerunt post Christi ascensionē ad cœlos, vsq; ad Licinii deiectionem colligens, redegi in duobus libris: nunc autem fauente deo, quę postea prouenerunt, aperire tentabo. Quo circa memorabo causas quibus interfui & à scientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in nostra quàm ante nostram generationem gestas. Cęterorum vero explanabo noticiā ex legibus

Clemens Alexandrinus. Egesippus. Aphricanus. Eusebius Cæsariensis

Acta concilio rum. positis, causa religionis, & ex Conciliis per tempora cóstitutis, ac nouitatibus factis, & imperialibus & sacerdotū epistolis, quarum aliæ hactenus in Palatiis ecclesiisq; custodiuntur, aliæ vero passim apud diligētes inueniuntur. Quarundā rationem potius cóplecti, in hoc opere melius approbaui, propter magnitudinem lectionis, vt sensus earum breuiter indicetur, nisi forte quędā venire possint in dubium, pro quibus est apud multos diuersa sententia. Tunc enim, si quálibet scripturam inuenire potero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsan epistolas, sciendū est quoniam occasióe dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordantes inter alterutros Pręsules ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consectatoribus scribebant, & per consilia congregati, decernebant quæ vellent, & sibi cōtraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant, & per tempora principes ac proceres eorum qua poterant virtute flectebant, & sibimet vnanimes faciebant, vt eorū consensu recte colere putarentur. Alii siquidem istis, alii vero fauentes illis, collectionē fecerūt epistolarū pro hęresi propria directarū, & eas sibi cōtrarias reliquerūt. Porrò nobis difficile valde fuit, vt inueniremus omnia quæ de talibus prouenerunt. Quia vero præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam literas huiusmodi, vt fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditióes ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu, vel honore primatus, propriæ hęreseos explanauero, non graue aut malę voluntatis esse videatur. Primo nanque, vt dictum est, cóscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma ecclesię catholicę veracissime declarare. Quod scilicet inuenitur sæpe quidem aduersariorum insidiis impeditum, & tamen tāquam diuinitus roboratum in propria mansisse virtute, & vniuersas ecclesias & populos ad suā traxisse veritatem. Cū itaq; vellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quæ ad meam notitiam videbantur peruenisse de ecclesia in Romano imperio constituta, placuit tamen quantum valuero, vt etiam apud Persas & Barbaros quę sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quódā patres ac pręceptores fuerunt monachorū, aut qui post eos per successiones vtiles visi sunt, sicut audiuimus, atq; probabiles. Non enim aut nos ingrati videbimur, taciturnitati tradentes virtutem eorū: aut illi exortes erūt huius historię, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus vtentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potientur. Sed hæc quidem sermo procedens, vt potuerit, obseruabit. Conuertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem inuocans deum. Hinc enim habebit pręsens scriptura principium. B

A quo.

A A quo tempore historię fecerit initium. Et quomodo Constantino signum sit crucis ostensum, & qui Imperatores & Cæsares per idẽ tempus fuerint. Cap. 4.

CRispo & Constantino Cæsaribus atque Consulibus, Romanæ quidẽ ecclesiæ Syluester præsidebat. Alexandrinæ autem Alexander, & Hierosolymorum Macarius. Antiochiæ vero quæ est apud Oriẽtem post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquiis admirantes Eustathium dignum approbauerunt sedi Apostolicæ præsidere, & cum esset episcopus vicinæ Berœæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem vsque ad terminos Aegypti circa Lybiam commorantes, non præsumebant aperte in in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorem quem in eos habuerat, permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones & Illyrii licenter in religione durabant propter Constantinum, qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma venerari, præcipuè tamen signum quod ei diuinitus est ostensum.

Syluester Romæ, Alexãder Alexandriæ, Macarius Hierosolymis An.do. 322. Eusthatius Antiochiæ

Licini⁹ & Cõstantinus persequũtur Christianos

Signum crucis Constantino ostensum An.do. 315.

SOCRATES.

B ET quoniam ad hæc venimus, paulo latius aliquid referamus. Cũ Diocletianus & Maximianus Herculius priuatam elegissent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset Maximinum in Oriente, & Seuerum in Italia, tunc Constantinus in Britãnia patre mortuo ordinatur Imperator, primo anno C C L X X I. Olympiadis, X X V I I. die Iulii mensis. Romæ vero à Prætorianis militibus Maxẽtius Maximiani Herculii filius instituitur Imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine voluit filium regno priuare, quod facere nequiuit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ moritur. Porrò Seuerus Romæ contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum viros occidens. Quem volens Constantinus opprimere, & Romanos à cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus venerabatur, & quia potius eius pater Paganorum contempta religione, feliciter aduixisset.

Diocletianus & Maximianus Augg.

Maximinus An.do. 306.

Maxentius An.do. 310.

SOZOMENVS.

IN his ergo sollicitudinibus cõstitutus, in somnio vidit crucis signum cœlo splendide collocatum: mirantique visionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac præcepisse vt figuram similem face-

An.do. 315. Apparet Constantino Christus

ret,& in prælijs auxilium hoc haberet,quo victoriæ iura conquireret.Eusebius itaque Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse se refert,quia circa meridiem,declinante iam sole, crucis signum ex lumine factum,& scripturam consertam ei dicentem,IN HOC VINCE, vidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent . Pergente nanque aliquo cum exercitu per iter,hoc,inquit,ei miraculum est ostensum.Dumque cogitaret quid esset,nox superuenit,& dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in cœlo,iussitque vt fieret eius signi figuratio,quę foret auxilium in præliorum congressionibus. A

Quomodo Constantinus Christianũ dogma cognouerit,& de miraculis crucis,& de morte Maxentii. Cap.5.

CVmque iam non opus esset interprete,sed aperte Imperatori mõstratum fuisset,quid de deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans,de dogmate consulebat.At illi sacros libros offerentes de Christo loquebantur,suaque dicta ex prophetis cõprobabant.Signum, vero quod apparuerat ei,dicebant trophęũ esse victorię aduersus infernũ, quam victoriam ascẽdens in cœlos egit Christus, crucifixus & mortuus,& tertia die resurgens:secundũ quod sperandũ esse dixerunt,quia post huius vitæ terminum circa finem seculi præsentis,omnes homines resurgant & immortales existant:alii quidem ad præmia rerum quibus bene vixerunt: alii ad supplicia,eo quod ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiã in delictis quæ cõmittuntur hic,occasionem salutis purificationẽque peccati:nondũ initiatis quidẽ baptismatis adeptionẽ,secundũ ecclesiasticam legem:initiatis autem custodiam ne delinquant . Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumq; virorum est,docebant quoq; purificationem secundam ex pœnitentia constitutam.clementem enim esse deum, & veniã tribuere delinquentibus,si pœnitentiam agentes,studeant eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus explanantibus , admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas,iussit viros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in vexillum crucis trãsformare signum,quod Labarum vocabatur.Hoc enim signum bellicũ inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorẽ præcederet, & adorari id à militibus moris esset.Vnde præcipue Constantinũ reor nobilissimũ decus imperii Romani in signum mutasse crucis,vt frequẽti visione atq; cura desuescerent à priori more subiecti,& eum solũ arbitrarentur deum,quẽ coleret Imperator,vel quo duce atq; auxiliatore vteretur aduersus hostes.Semper enim hoc signũ proponebatur ante ordines vniuersos, quod maxime laborãtibus aciebus in prœliis adesse pręcipiebat . Cõstituit itaq; certos signiferos,qui in eo laborarent:quorũ opus erat,vt vicibus humeris id veherent,& oẽs acies ita lustrarent.Fertur enim quidã eo quod aliquando ferens hoc signũ.repente hostibus inuadẽtibus expauisset,dedisse illud

Constantinus mysteria fidei edocetur

B

Pœnitentia

Labarum

Signiferi

A illud alteri deuehendum: cumque se de prælio subtraxisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit. ille vero qui sacrum suscepit trophæum, multis se iaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim diuina tegente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo, à signifero autem inter pericula protinus euolabant. Dicitur autem neque alium vnquam huius signi ministrum, vt solet, in bello vulnere mortuũ, aut cladẽ captiuitatis perpessum.

SOCRATES.

Congressus ergo circa pontem Moluium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est. Moluius pons An.do.315.

SOZOMENVS.

De derogatione Paganorum contra Constantinum Cap. 6.

Non autem ignoro quia Græci referunt Cõstãtinum, eo quod aliquos genere proximos occidisset, & cooperator extitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini, illumque respondisse, nullã esse in huiusmodi delictis purgationem. Constantinũ vero hac interdictione turbatum, inuenisse episcopos qui pœnitentia seu baptismate promitterent eum ab vniuerso posse purgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixe- An.do.316. Crispus Constantini F.
B rant quod volebat: admiratumque dogma, factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subiectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui student religioni Christianę detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum eguisse purgatione, X X anno imperii paterni defunctus est. Qui cum adhuc viueret, multas cum eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperii & Cæsar existens, sicut etiam nunc principum nomina & tempora legibus subiecta testantur. Sopatrum vero non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem vero contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana respublica turbabatur, & non erat facile vt Britanni & Galli conuenirent cum illis tunc (apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum) nisi dum contra Maxentium castra metaretur, & transiret ad Romã. Testes autem sunt rursus horum tẽpora, necnon & leges quas pro religione sanxit. Vt autem concedamus facile potuisse principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus vellet, non est tamen verisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicum iniuste peremit. Cum igitur Græci in huiusmodi delictis purgationes annuncient, sufficiant quæ dicta sunt, vt accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim An.do.329. Constantinus Cæsar degebat in Gallia circa Rhenum

credo

credo hæc ignoraſſe tunc nobiliſſimum apud Græcos eruditione literarũ. A

De legibus quas Conſtantinus pro Chriſtianis protulit,& de mutatione rituum Paganorum,Chriſtianorumq́ue profectu. Et de victoria eius,& de veneratione ſanctæ religionis. Cap.7.

IGitur eccleſiæ ſub regimine Conſtantini alacriter agebant, & indies augebãtur(fauẽte & vnanime principe) multis eius beneficiis eleuatæ,quas etiam prius inconcuſſas dominus à periculis turbiſq́ue ſeruauit. Nam cum perſecutiones diuerſas eccleſiæ in alio terrarum orbe paterentur, ſolus Conſtantius Conſtantini pater licenter Chriſtianis in ſua conſiſtere religione conceſſit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egiſſe cognoui.Is enim probare volens quoſdã in ſuo Palatio Chriſtianos,ſi boni & ſolidi eſſent viri,euocans vniuerſos præcepit dicens,vt ſi quidem venirent ad ſacrificandum,& eius coleret deos, circa eum eſſent, & in ſuo cingulo permanerent.Si vero refugerent, egrederẽtur de Palatio gratias agentes quo minime punirentur.Cumq́ue in vtroq; apparuiſſent, alii quidem religionis deſertores,alii vero diuina præſentibus præponẽtes, deliberauit eis amicis & conſiliariis vti,qui in melioribus fideles conſtanteſq; permanſerãt.Alios autem velut effœminatos auerſatus,expulit à ſuo colloquio.credens nunquam eos circa principem deuotos fore,qui fuerint dei ſui ſic paratiſſime proditores.Et ideo adhuc ſuperſtite Conſtantio non videbatur contra legem quempiam eſſe Chriſtianum, apud eos qui vltra Italiam Galliaſq́ue & Britanniam,& qui circa Pyrenæum habitabãt montem vſque ad Oceanum Heſperium.Cum vero Conſtantinus in eius ſucceſſiſſet imperium,potiores eccleſiæ effloruerunt.Maxentio enim Herculii filio perempto,cum eius pars Conſtantino ceſſiſſet, iam licenter in religione vigebãt,qui circa Tyberim fluuium & Eridanum (quem Padũ prouinciales appellant) commorabantur.& qui circa Aquilem cõmanebant, in quem ſermo fertur aduectam nauigio Argo,& ad Tyrrhenum pelagus fuiſſe perductam.Argonautæ enim ventum validum declinantes.non eodem nauigio in regreſſione ſunt vſi,ſed tranſeuntes mare quod ſuper Scythas eſt,per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum, & hic hyemantes,condiderunt ciuitatem quæ nuncupatur Emona.Aeſtate vero ſuperueniente,cooperantibus eis prouincialibus ferè quadringenta ſtadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt,qui permiſcetur Eridano.Eridanus autem fauces habet in Italicum mare.Poſt prælium itaque Cibalæ, Dardanii, & Macedones, & qui circa Hiſtrum tunc morabantur, necnon & Hellas & Illyriorum gens omnis ſub Conſtantinum redacta eſt. B

Conſtantij cõſiliũ de explorãda Chriſtianorum conſtãtia

Cingulum militare

Argonautæ

Quomodo Licinius fugatus & Chriſtianos fuerit perſecutus,& nouiſſime victus. Cap.8.

Porrò

A PORrò Licinius hinc fugatus, cum prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata voluntate, plurimos sacerdotum in suæ partis afflixit imperio, multos quidem & aliorum, præcipue tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Constantini bellum, æstimans eum posse contristari propter calamitatem suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerent redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuo contra Constantinum, spem victoris habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus, quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conuersus est. Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum diuinationem apud Miletum Didymæi Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus.

An.do. 310. Licinius Cæs. aduersus Christianos

An.do. 315.

Ω γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί
σὴ δὲ βίη λέλυται χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

O senex, valde te iuuenes pugnatores obseruant,
Tuaque vita soluta est, sæuaque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum diuina prouidentia constitisse, tantoque processisse cremento, maximè tamen ex persecutione Gentilium. Futuro nanque Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissime pugnauerunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantoque diuino suffragio adiutus est Constantinus, vt per terrã & per mare vinceret inimicos: & amissis Licinius pedestribus & naualibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatusque Thessalonicæ aliquanto tempore permaneret, ibique perimeretur. Vir ergo primordiis imperii sui, præliis, aliisque rebus valde prouectus, & sororis Constantini nuptiis honoratus, huiusmodi fine defunctus est.

B

Licinius perimitur

An.do. 316.

De diuersis confessoribus, eorumque conuersatione. Cap. 9.

COnstantinus igitur cum ad eum solum omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis vsus est, vt Orientales subiecti impauide religionem colerent Christi, & diligenter diuinitati ministrarent. Diuinitatem quippe solam eam crederent, quæ & reuera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona vberrime eis accederent: & quæcunque aduersa putarent, cum meliori potius spe fruerentur: qui vero circa deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenirent. Gratiasque referens non sibimet arrogans, adiecit in eam legem dicens: quia ministrũ oportunum eum habere dignatus fuerit deus sui consilii, & à Britannico mari vsque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augeretur Christiana religio, & qui propter dei culturam durabiliter permanserunt in confessioni-

Commendat Constantinus religionem Christianam

fessionibus martyrii, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur con- A
cionatus, & alia multa dicens, per quæ credebat subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sanciuit, quæ contra religionem fuerant cogitata vel gesta sub persequutoribus ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decreuit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari iussi sunt, aut in metallis affigi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificis ministrare, aut dari curiis, quum curiales primitus non fuissent. Eos autem quos infames illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia vero priuatos, in sua voluntate reliquit, vtrum esse in schemate quo fuerant, an certe cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiam substantias reformauit vniuersis. Si qui vero morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis generi eorum deferendas hæreditates: nullo autem horum existente, vnamquamque prouincialem ecclesiam ad ius hæreditatis accedere: & siue apud priuatum siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparauerant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se prouidere promisit. Hæc igitur, sicuti dictum est, imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterque omnia decenti fine completa. Christiani vero tunc oēs Romanorū dignitates administrabant: & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusque aut diuinationibus nō erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura vero etiam per ciuitates gentium, de antiqua consuetudine mutabā- B
tur. Ab illo denique tempore apud Aegyptios nequaquam secundū priores solennitates in paganorum tēpla Cubitus, sed in ecclesias magis offertur, quo significatur crementū aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum gladiatorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices vero, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, phas vlterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis iungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nephandæ permixtionis. Sanctę vero domus, quę quidem magnitudinem videbātur habere sufficientem, corrigebātur. Alię vero cremento altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent à fundamentis ædificatæ fulgebāt. Pecunias vero ex regiis thesauris Imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atque præsidibus populorum, vt sacerdotes sicuti vellent iuberent, isti autem iubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem eius imperio, etiam religio valde florebat. & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis aduersus alienigenas præparatis, vt etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi,

Exulantes Christiani reuocantur

Christiani honorificentissime habentur

Cubitus

Templa Christianorum

Sarmatæ Gothi

A Gothi, tunc nouiſſime cauſa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Hiſtrum. Cumque eſſet in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis ſemper exercitata, aliis quidem barbaris præualebat, ſolos autem Romanos habebat ſibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonſtratum Conſtantino per ſigna vel ſomnia, quanta dei prouidentia regeretur. Qui cũ ſuperaſſet omnia bella quæ ſub eo ſunt geſta, veluti repenſans Chriſto, in eius religionis ſtudio magis magiſq; feruebat, hanc ſolam veram fatendam, & ſalutarem exiſtimare ſubiectos iubens. Ex terra vero ſubdita ſibi, ex vnaquaq; ciuitate detrahẽs publico, certum vectigal eccleſiis prouincialibus cleroq; diſtribuit, & donationem validam in perpetuum eſſe ſanciuit. Aſſueſcens autẽ milites, vt, ſicut ipſe, deum coleret, ſigno crucis eorũ arma ſignabat. In regalibus quoq; oratorium fabricatus, etiam tabernaculũ ad inſtar eccleſię circumferebat, dum aduerſus hoſtes caſtra metaretur, quatenus nec in itinere degens vel ipſe vel exercitus ſacro lumine priuarẽtur, quo deceret laudari deum & orationes offerri. Sequebantur autem pariter ſacerdotes & diaconi tabernaculo ſeruientes, qui ſecundum legem eccleſiaſticã ſacrorũ ordines adimplebãt. Ex illo autẽ, Romanorũ cohortes, quę nunc Numeri nuncupãtur, ſingulæ fecerũt tabernaculũ proprium: & ſacerdotes atq; diaconos diſtributos habebãt. Die vero qui dominicus vocatur, quem Hebræi primũ vocant, Græci autem ſoli diſtribuũt, & qui an-
B te ſeptimũ eſt, ſanciuit à iudiciis aliisque cauſis vniuerſos habere vacationẽ, & in eo tãtum orationibus occupari. Honorabat aũt dominicũ diem, quia in eo Chriſtus reſurrexit à mortuis: alium vero, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam nanque culturam ſacratiſſimæ crucis habebat, tam pro iis quæ ei proſpere prouenerant eius auxilio, in præliis contra aduerſarios inſtitutis, quàm pro indicio quod ei diuinitus pro ea videbatur oſtenſum. Deniq; ſupplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in vſu, lege prohibuit. In figurationibus autem Solidorum & in imaginibus, hoc ſignum iuſſit inſcribi ſemper & figurari: vt teſtãtur hactenus eius imagines hoc ſchemate decoratæ. In omnibus ſiquidẽ rebus, præcipue tamen in legiſlationibus ſtudebat placare diuinitatẽ. Apparet enim luxurioſas & valde fatuas permixtiones ante eum nõ prohibitas, tunc fuiſſe correctas, ſicut ex ipſis quas poſuit legibus inuenitur. Sed nũc quę ad honorem & ſtatum religionis ab eo ſancita ſunt, pandere neceſſariũ eſt, cum partes eſſe eccleſiaſticæ videantur hiſtorię. Apud Romanos dudum fuit lex, à xxv anno non habentes vxores prohibens à priuilegiis habentiũ coniuges, ſed & alia multa iubẽs vt nihil de teſtamẽto lucrarentur, licet generis proximitate cõſiſterent: qui vero filios non habuiſſent, medietatem relictorum ſibimet amittebant. Poſuerũt autẽ has leges antiqui, volẽtes Romam eſſe populoſam, omnemque

[Margin notes: An. do. 333. — Numeri — Dies dominicus — Dies Veneris — Supplicilũ crucis ſublatum — Symbolũ crucis in nummis — Mulcta cœlibatus remiſſa]

subiectam terram,& quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiserāt. Videns igitur Imperator idcirco male tractari eos,qui propter deū virginitati & sine liberis esse studebāt,fatuū iudicauit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus,cum natura semper superna distributione diminutionem suscipiat & augmentū.Et legem populo proposuit vniuerso,quatenus æqualibus priuilegiis fruerentur, qui sine coniugibus & liberis erant,quibus illi qui hæc se habere gaudebant.Sed etiam amplius habere sanciuit eos, qui in continentiæ virginitate degebant, licentiam eis præbens masculis fœminisq; licet ætate minoribus,testamētum facere contra communem legem.Omnes enim bene cogitare iudicauit,quorum opus esset deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare.Huius enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreuerunt.Indicium itaq; maximū reuerentiæ pii principis circa religionem fuit, quia vbiq; administrātium sententias imperfectas esse voluit,& ad episcopos per appellationē refugiēdum esse sanciuit,si qui vellent ciuiles iudices refutare:firmam vero illorū iudicans sententiam potioremq; iudicum aliorum,& tanquam ab Imperatore prolatam,ab omnibus obseruandam,& inconuertibiles esse terminos synodales.Illud quoq; nos relinquere dignum non est,quod pro vtilitate sancitum est eorum qui in ecclesiis manumittuntur.Cum propter subtilitatem legum etiam inuiti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis,quam ciuilitatem Romanam vocāt,tres posuit leges,decernēs omnes in ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotū,per hanc piam adinuentionem Romana ciuilitate frui:cuius indicium præsens etiam tempus seruat.Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi.Constantinus igitur hæc sanè studens in omnibus honorare religionem.Erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Cœlibibus licet condere testamentum

Ad episcopos prouocare permisit

Libertas sub testimonio sacerdotum cōferebatur

A

B

De Spiridione episcopo,qui fures ligatos absoluit. Cap.10.

ITaq; persecutionibus iam cessantibus adhuc multi confessorum superstites,ecclesias ornabāt,vt fuit Osius Cordubæ pontifex,& Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ,& Maximus qui post Macarium Hierosolymorū tenuit Præsulatum,& Paphnutius Aegyptius, per quem aiunt plurima miracula operatū deum,dæmonesq; subiecisse,variarumque passionum condonasse ei sanitates. Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confessoribus quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere dānauit, oculos eorum dextros euellens,& sinistras suras incidēs.Secundū eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorū episcopum, ad cuius virtutē demonstrandā sufficere puto,quæ hactenus de eo seruatur opinio. Quanta per eum diuino præsidio gesta sint, plura quidem nouere prouinciales,

Osius Amphion Maximus Paphnutius

Spiridion

A ciales, ego autem quæ ad nos valuerũt peruenire nõ tacebo. Fuit enim iste rusticus habens vxorem & filios, sed nõ propterea in rebus diuinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas oui um eius, & cũ rapere niterẽtur, subito vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientẽ inuenisse ligatos eos, & soluisse quidẽ ab inuisibilibus vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dũ licuisset quę desiderabatis accipere, elegistis potius ea rapere, & noctem ducere iugiter infelicẽ? Tum miseratus eorũ, magis autem ad meliora eos erudiẽs, ait: Abite hinc, sumentes arietem: laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ouibus meis. Quod quidem quilibet iuste poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandũ. Apud filiam eius virginẽ Irenem nomine quidam notus eius speciem aliquam deposuerat: quæ sumens depositum, sub terra recõdidit, vbi caute credidit custodiri. Contigit interea mori puellã nihil confessam patri. Venit homo depositũ repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumq; in tota domo requisisset, nec inueniret, flebat, capillosq; vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hęc Spiridion fieri vidẽs, & cursim veniẽs ad sepulchrũ, vocauit nomine puellã. Qua respõdente, de causa depositi requisiuit. Et dũ ab ea didicisset, reuersus & inueniens vbi puella significauerat, reddidit homini quod pe-

B tebat. Quoniamquidem ad hunc veni sermonem, non est incongruũ etiã istud adiicere. Mos erat Spiridioni isti ex fructibus qui nascebantur ei, alios quidẽ pauperibus erogare, alios autẽ gratis mutuari volentibus. Sed neque per se dabat, neq; per se recipiebat, sed solum cubiculum demõstrabat, inuitans petentes, vt quantum opus haberent tollerent, & denuo reuocarẽt quantum se nouerant abstulisse. Quidam vero dum mutuum percepisset, reuersus est post aliquantũ quod tulerat redditurus. Quem dum secundũ cõsuetudinẽ iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniustitiam ille conuersus & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat, sed auferẽs debitũ quasi reddidisset abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum nãque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate vt ipse sibi metiretur quantũ opus haberet. Vacuum vero eundem locũ inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spiridioni nunciauit. Ille respõdit ei: Mirum est ô homo quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potius apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras primitus nõ solueris, Si enim hoc nõ est, indubitanter nõ priuaberis quibus eges, sed rursum accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignum est igitur huius sacratissimi viri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua vtilitate in vnũ Cyprios epi-

Triphyllius scopos conuenisse,& inter eos fuisse hunc Spiridionem,& Triphylliũ Ledrensem episcopum,virum eloquio & sapientia,necnõ Beryto legibus eruditum. Cum itaq; collecta celebraretur, iniunctũ est Triphyllio vt faceret sermonem in populo.Cumque ille locus venisset ad medium,tolle lectum tuum & ambula,cubile dixit pro lecto mutans nomen.Spiridion autẽ indignatus in eum,& exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit,quia eius verbis vti confunderis?Hoc autẽ fecit populo cõspiciente,mediocritatẽ docẽs eum qui eloquii supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiẽdum:cum esset venerandus & operibus gloriosus, simulq; senex æuo atque sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptiones fuerit,hinc apparet. Instante iam quadragesima,quidam ex itinere venit ad eum,quibus diebus cõsueuerat cum suis cõtinuare ieiunia,& die certo comedere,medios dies sine cibo consistẽs. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge (inquit suę filiæ) laua peregrini pedes,& cibos appone.Cumq; virgo dixisset, nec panẽ esse nec ἄλφιτα (quarum rerum solebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primum veniamq; petẽs,filiæ iussit vt porcinas carnes quas domi salitas habebat,coqueret.Quibus coctis,sedens cum peregrino positis carnibus comedebat,& rogabat vt vnà cum eo ederet peregrinus.Quo refutante,Christianumq; se profitente:Propterea magis, inquit, refutare non debes.Omnia enim munda mundis,sicut sermo diuinus edocuit.Hæc quidẽ de spiridione dicta sufficiant.

Collectam vocat cõuentum Christianorũ

Spiridion comedit carnes porcinas in quadragesima Hoc est, farinas

Christiani hominis libertas

Tit. 1. d.

A

B

De diuersis monachis,& eorum institutione. Cap. 11

PRæcipue vero insignissimã ecclesiam demonstrauerũt,& dogma dilatauerunt vitæ virtutibus, qui conuersatione monachica illo tempore fruebantur. Vtilissima nanq; res ad homines venit à deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & dialecticæ artis studia despicit, tanquã sit minuta & melioris operis tempus impediat,atque ad recte viuẽdum nihil ostendat.Hæc ergo philosophia cõuersatione mirãda, naturali simpliciq; prudentia docet omnino quæ nequitiam perimãt,& operentur vtilia. Nõ enim prędicat virtutem,sed magis exercet,nihili pendens humanam gloriam,viriliterque resistens passionibus animæ,& neq; naturæ necessitatibus se subdit,nec corporis infirmitati succũbit.Diuinæ virtutis mentem habẽs, semper contemplatur omnium creatorem,& eum nocte dieq; colens,orationibus & litaniis placat indubitanter.Animæ vero puritate & bonorum actuũ conuersatione ad ministeria se diuina cõponens,purgationes aspersionesq; cõtemnens,solas vero pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat,& omniũ absolute huiusmodi dominatur.Non per stabilitatem necessitatemq; vitę qualibet voluntate mutatur:non mala patiens vlciscitur:non languore aut indigẽtia necessariorũ compressa mordetur,

Monachorũ, hoc est, eremitarum philosophia

Dialectica

tur,

A tur,sed potius gloriatur in talibus. Patiētiam,mansuetudinem,mediocritatē,in omni vita meditatur,& quantū naturæ humanæ possibile est, deo esse vicinum:veluti in transitu vtens præsentibus,neq; circa possessionē rerum occupata cōstringitur,neq; vltra quàm opus est in præsenti prouidere forsan vrgetur,Semper autē simplicitatē & exercitium huius instructionis laudans,beatitudinem cōtemplatur æternā & ad fœlicem terminū omni viuacitate festinat.Timore diuino sine intermissione suspirans,turpiloquia respuēs,& nec vsq; ad vocem emittere patiens,quorū actiones suis actibus noscitur exoluere.In breui cōprehendens necessaria naturę,& cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriā subdit:iustitia punit iniustitiā, & veritate mendaciū.Disciplina rerum omnium mēsuras participatur:cū proximis in vnanimitate & cōmunione consistit:amicorū prouida est atq; peregrinorū:quæ propria sunt,cōmunia facit egentiū,& tuetur vtilia singulorum:neq; gaudentibus importuna,& tribulatis remedium consolationis apponens.Ad verum bonum diligentiam suam semper extendens,sermonibus castis sapientibusq; consiliis,ornatu ac vano eloquio remotis,erudiens,atq; curans veluti quibusdam medicaminibus audiētes,cum honore & reuerētia dispositiones suas celebrans,cōtentione,certaminibus,iraq; priuata.Nam cum sit rationalis,omnem motum irrationalem fugit,generaliter

B passiones corporis deuincit & animæ.Huius itaq; elegātissimę philosophiæ princeps quidem fuit,sicuti quidam dicunt, Helias propheta, & Baptista Ioannes. Philo autem Pythagoricus suis tēporibus refert vndiq; egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle posito philosophatos. Habitaculum vero eorum & cibos & conuersationem talem introducit, qualem & nos nūc apud Aegyptiorum monachos esse conspicimus.Scribit enim,inchoantes eos ad philosophiā,cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisq; abrenunciare permixtionibus, & extra muros in solitariis agris & hortis inhabitare.Domos autē eis esse sacraria,quæ apud nos monasteria nuncupantur: & in eis cōuersatione solitaria honesta celebrare mysteria,diligenterq; psalmis & hymnis placare diuinitatem:& ante solis occasum non gustare cibum,alios autem per tres dies & amplius:certisq; diebus in pauimento habere cubilia, vino semper & sanguinē habentibus abstinere,cibū eum esse panis,& salis, & hyssopi, & potum aquæ: Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens,videtur aperire,quia hi qui ex Hebræis secūdum eum Christiani sunt facti,adhuc Iudaice viuerent, eorumq; cōstitutiones seruarent. Apud alios enim nō inuenitur huius vitæ cōuersatio. Vnde cōiicio ex illo apud Aegyptios hanc philosophiā habuisse principia.Alii vero dicunt huic causam fuisse conuersationi persequutiones,quæ religionis

Officium monachorum

Philo Hebræus

σεμνεῖα

Causa secessus

causa per tempora prouenerunt. Et quoniam fugientes in montibus & val- A
libus desertisque morabantur, ad modum se vitę huius assueuerũt. Sed siue Aegyptũ siue alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt, illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reuerẽtiam atq; perfectionẽ, moribus exercitationibusq; decentibus, hanc conuersationem vsque perduxit ANTONIVS maximus monachorum, quem tunc in desertis Aegypti morantem propter gloriam virtutis eius, Imperator Constantinus amicum fecerat, literis honorabat, & vt pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Aegyptius genere, ortus insigni vico in loco Heracliæ apud Aegyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros conuicaneis suis: aliam vero substantiam disponens, precium pauperibus erogauit, studiosi existimans philosophi, non solũ semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficue. Iunctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur vniuersorum, probans bonam vitam suauem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tãquam semper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacræ vero sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim eius esca solus panis & sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat (vt ita dicatur) semper quidem iugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: si vero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerunque pauimento iacens, solamque terram stratum refectionis habens: olei siquidem vnctionem, lauacrorum aque similium vsum modis omnibus euitabat, quia humectatione sua in molliciem robur corporis immutarent. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Literas vero neque sciebat, neque mirabatur, sed potius mentem bonam tanquam antiquiorem literis: quarum tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præcipue clementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine vlla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certatiue quæstiones inferrẽt, tamen more solito sapiẽter & disciplinabiliter crescẽtem sedabat sæpe contentionem, & ad mẽsuram debitam protinus transferebat: loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus diuinæ prouidentiæ redundans, se futura pręscire non æstimabat esse virtutem: & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec sciẽtem propterea sanctum esse declarabat. Veram nanque beatitudinem, in cultura dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat vt purgaret animam quo posset inspicere, & futurorum notitiam possidere, deo videlicet præscientiam declarante.

Antonius monachus An.do. 334.

B

A declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene victurum semper operari præcipiebat: ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctúque: si quid autem indecens ageret, conscriberet, vt de cætero parceret in delicto, semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta comperisset: simul etiam metuens, ne per cóscriptionis iudicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus & maxime pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic feruentissime fuit studiosus, quorũ gratia sępe veniebat ad ciuitates? Plurimi nanque vi compellente cogebant eum legatione fungi apud Iudices & magistratus, quorum singuli vel videre eum iudicabant nimis egregium, loquentem audire & præcipienti parere gloriosum. Qui cum talis esset, studebat tamen ignorari & latere per eremum. Si vero necessitate faciente venisset in ciuitaté, disposito negocio pro quo venerat, ad desertum continuo reuertebatur. Pisces nanque dicebat per humectam nutriri substantiam, Monachis autem ornatum ferre solitariã vitam. Et sicut illi terræ tactu tabefiunt, sic gloria monachorum ad vrbes accedendo fœdatur. Obedientem vero se gratúnque conspicientibus exhibebat. Studebátque vt neque haberet tumentem superbámque naturam, nec putaretur eiusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus, vt tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiã. Plurimos autem atque probatissimos habuit auditores, quorũ alii quidem in Aegypto & Libya, alii vero in Palæstina & Syria & Arabia claruerunt, Monachi ne vagentur per vrbes.

B & vnusquisque eorum non minus se quàm doctor, apud quos est commoratus, exercuit, multósque docuit, & ad similem virtutem philosophiamq; perduxit: ita vt quorundam hic labor esset circumire per ciuitates & prouincias, vel per agros, & diligenter Antonii discipulos eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inueniri facile, quibus erat studium diligentissimum sua vita latere, & non sicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, semetipsos expompant & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonii, alii quidem multi, necnó & Paulus appellatione simplex. Hunc aiunt cum rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterii deprehensa, tacite subrisisse, & iure iurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe inquit, eam. Et repente discessit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientem valde fuisse. Deniq; cum iam senex esset ad vitam monachicæ perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorem. perfectæque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem deus Antonii testimonium & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsóque doctore superiorem, atque ad affligendos & expellendos dæmones præparatum. Paul' simplex

Amonius Aegyptius. Circa hoc itaq; tẽpus philoſophabatur & Amos Aegyptius, de quo ſermo A
fertur, quia cogentibus parentibus duxiſſet vxorẽ, nec tamen eam fuiſſet expertus. In principio nanq; nuptiarum ſponſam tanquam ſpõſus in thalamo percipiens, & ſolus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem (ô mulier) noſtræ vſque ad hoc celebratæ ſunt tempus. Et quale bonum ſit poſſe virginem permanere, & ſacris edocebat literis, ac ſeorſum ſolus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem ſermones virgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cum ea manſit, neque tunc à monachica abſtinentia ſe ſuſpendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æſtimauit non eſſe iuſtum tantum virum domi cælari propter ſe, ſed oportere potius ſeorſum vtrunque philoſophari, & ob hoc ſupplicauit viro. At ille gratias agens deo pro huiuſmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deſerti ſtagni Mariæ veniens circa locũ Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philoſophatus eſt, annis ſingulis vſitans ſecundo mulierem. Huius itaque ſacratiſſimi principis horum monaſteriorum, multi fuerunt digniq́ue diſcipuli, ſicut ſucceſſiones oſtendunt: plurimáque & veneranda per eũ prouenerunt, quæ præcipue apud Aegyptios monachos perfectéque ſeruantur. B
Nam cum maxima diligentia per ſucceſſionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere monachorum: ſed à me illi memorandi ſunt, qui ad nos vſque peruenerunt. Contigit igitur huic viro
Theodorus. & Theodoro eius diſcipulo euntibus aliquod tranſire flumen quod dicũt Lycum. Ne vero alteruter ſe nudũ videret, iuſſit Amos vt recederet Theodorus. Cúmque etiam ſemetipſum erubeſceret nudum intueri, repente diuina virtute tranſlatus eſt ad vlteriorem ripam. Tranſiens vero Theodorus aquam, & videns nec veſtem eius nec pedes infuſos, ſupplicabat ſeni vt ei cauſam rei depromeret. Cúmque ille dicere refutaret, ille vero non aliter ſe properaturum niſi cognoſceret, promittente Theodoro nulli ſe eo viuo rem fore dicturum, confeſſus eſt quod euenit. Proximum vero miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Iniuſti parentes alicuius à cane rabido percuſſum filium & penè moriturum obtulerunt ei, & eiulanter deprecabantur vt curaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione, ſed vos ſi vultis reddere bouem quem rapuiſtis dominis ſuis, ægrotus repente ſanabitur, quod etiam contigit. Nam vt reſtitutus eſt bos, paſſio mox receſſit à puero. Quãdo autem Amos iſte moriebatur, dicitur Antonium vidiſſe animam eius in cœlum ferri, diuinis poteſtatibus cum pſalmodia præcedentibus eam: conſulentibúſque eis qui circa eum erant, cauſam huius miraculi non abſcondit. Sciebant enim quoniam aerem intento obtutu reſpiciens, cum ſtupore miraculi cuiuſpiam reſpiceret viſionem.

Cumque

A Cúmque venientes postea quidam de Scyti nunciassent horã visionis Antonii,& conuenisset cum transitu illius viri, beatificauerunt ambos: illum quidem,quia ad manifesta bona transisset:illum vero, quia tantam à longe meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorũ medio positorũ,quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audiui probatissime philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe grãtia diuina repletus,ad curationes passionum,& miracula rerum & operũ, ita vt ipsi Constantino propter virtutem vitę amicus esset. Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarius,qui in suspitionem venerat quasi assumpta tyrãnide, fugit,& requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogãtibus autem necessariis eius Eutychianum,vt pro eo ad principem legatione fungeretur: Prius,inquit,prouidendum est,vt is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum direxisse custodes,rogans vt eum ab huiusmodi necessitate releuarent. Qui cum hoc facere noluissent,sponte ianuæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ sunt repente disruptæ. Postea vero ad principem veniens Bysantii tunc agentem, paratissime beneficium promeruit quod poposcit. Non enim poterat Constãtinus eius petitionibus denegare,cum ei summi honoris cumulũ exhiberet. Hęc itaque breuiter à nobis dicta de monachis qui tunc clare sunt philosophati,sufficiant. Cui vero de his subtilior cura fuerit, quærens inueniet plurimorum vitas hic non esse conscriptas.

Eutychianus.

Monachi eremitæ.

B

Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus. Cap. 12.

ET licet ita per omnia floreret ecclesia,non tamen pertulit inimicus,eleuatam simul atque splendentem valde respiciens, sed maleuola cœpit mouere consilia,contendens gubernatam à domino & vniuersorum creatore submergere. Videbat itaque Paganorum errorem fuisse nudatum, captáque varia dæmonum machinamenta,& creaturam à plurimis iam non adorari, sed creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia iam non aperte contra deum & saluatorem nostrum excitabat bellum,sed viros inueniens Christianos quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris & vanæ gloriæ seductos ad seruitutem, organũ eos suæ machinationis habuit: per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem,non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum creatorem & mundi opificem,coæquatum astruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodũ hæc inimicus zizania seminauerit,enarrabo. Alexandria ciuitas est maxima,& hominum multitudine copiosa, nõ Aegyptiorum solummodo,sed etiam Thebæorum & Libycorum circa Aegyptum obtinens principatum. In huius itaq; ciuitatis Præsulatu,post Petrum illum inclitum propugnatorem, qui sub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano nouissime imperium sponte

Alexandria.

Petrus Alex. martyr.

Achillas. An.do.316. ſponte deponentibus, martyrii coronam ſuſceperat,ſucceſſit Achillas. Is A enim ſub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captúmque in Melitii nouitatibus,& ab eccleſia pulſum rogatus à fidelibus, & denuo ſuſcipiens, miniſtrare præcepit. Poſt Achillam vero Alexander fortiſſimus euangelici dogmatis prædicator ordinatur epiſcopus. Arius Alexander. An.do. 322. Hoc tempore Arius in ordine quidem presbyterorum erat, & expoſitionem diuinarũ ſcripturarum videbatur habere commiſſam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula ſuſcepiſſe,euentum temporis non portauit,ſed & mordacitate compulſus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns viri conuerſationem,nequaquam calumnias cõtexere prȩualebat:veruntamen quieſcere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniẽs inimicus veritatis,per eum niſus eſt in eccleſia excitare tempeſtatẽ. Apoſtolicis enim Alexandri doctrinis inſtabat aperte reſiſtere.Et ille quidem diuina ſequẽs eloquia,æqui honoris cum patre,& eandem ſubſtantiam habere cum deo genitore filium prȩdicabat.Arius autem è diuerſo veritati repugnans,creaturam filium, facturámque dicebat, adiiciens: Erat aliquando, quando non erat: & alia quæ ex illius literis indicantur inſana.Hæc ergo non ſolum in eccleſia perſiſtebat dicens, ſed etiam in extraneis conuentibus atque conciliis:& domos circumiens,quibuſcunque poterat,ſuadebat. B

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidam huiuſmodi viros,Alexandrum quoque culpabat,tanquam non vtiliter ſileret,dum contra dogma fierent nouitates. At ille arbitratus melius eſſe de dubiis ſermonẽ ex vtraque parte proponendum,vt non videretur ex neceſſitate, ſed potius ex ſatisfactione certamen allatum,iudex cum clero reſidens,ad altercationem deduxit vtranque partem.Vt autem euenire ſolet circa certamina verborum,vtrique ſuperare nitebantur.Arius autem nullatenus adquieſcere volebat,quod conſubſtantialis filius & coæternus eſſet patri.

THEODORETVS.

Alexãder autem apoſtolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum reuocare admonitionibus & conſiliis nitebatur. Cum vero eũ ſuperbire vidiſſet,& aperte impietatis facinora prȩdicare,ex ordine ſacerdotali remouit.Audiuerat enim clamante diuina lege:Si oculus tuus dexter ſcandalizat te,abcide eum,& proiice abs te. Sylueſter. An.do. 314. Hoc itaq; tempore Romanæ quidem eccleſiȩ Sylueſter retinacula gubernabat,Miltiadi ſuccedens,qui poſt Marcellinum clarificatũ in perſecutione gentilium ſuſceperat iura Pontificatus. Vitalis Antioch.x. Philogonius. Antiochiæ vero poſt Tyrannũ eccleſiæ inchoãte pace,Vitalis prȩſul extabat. Qui etiam antiquam ex multis tẽporibus deſtructã à tyrannis ædificauit eccleſiam.Poſt quẽ Philogonius Pontificatũ ſumens, & reliqua ædificii ſuperaddidit,& zelum pietatis Licinii temporibus demonſtrauit.

In

A In Hierosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus,& omnibus bonis ornatus.Eodémque tempore Cóstantinopoli Alexander Pontificatum sacri ministerii possidebat, Apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris iudiciarii aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere,conciliáque propria celebrare,ecclesiarũ præsulibus eius blasphemiam suis literis indicauit. An.do. 316. Macarius Hierosolymis Alexander Constantinopoli.

SOCRATES.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini,ad vniuersas ecclesias aduersus Arium. Cap.13.

DILECTISSIMIS ATQVE CHARISSIMIS vbique catholicæ ecclesiæ comministris,Alexander in domino S.

Cum vnũ catholicæ sit corpus ecclesiæ,mandato existente in sacris scripturis,vt seruetur vinculum vnitatis & pacis,consequens est debere nostris scribere,& alterutris quæ apud singulos aguntur,insinuare,vt siue patitur, siue gaudet vnum membrum, cópatiamur aut congaudeamus adinuicem. In nostra igitur† parochia nunc egressi sunt viri iniqui, & CHRISTO rebelles, docentes apostasiam, quam recte quilibet præcurrere suspicetur Puto esse Græce παροικία.

B Antichristo.Et volui quidem hoc taciturnitati cótradere, si quo modo inter solos apostatas consumeretur hoc malum,& non loca alia penetrando simplicium sordidaretur auditus.Sed quoniam Eusebius nũc Nicomediæ, putans in se consistere causas ecclesiæ,quia cum reliquisset Berytiorum ciuitatem,& concupisset Nicomediensem ecclesiam, non est in eo vltio subsecuta:patrocinatur etiam his apostatis,& scribere vbique molitus est,commendans eos,si quomodo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimã hæresim & Christo rebellem.Ideóque necessarium iudicaui,sciens quod in lege conscriptum est,vlterius non tacere,sed vobis omnibus indicare,quatenus etiam vos sciatis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima caueatis.Si ergo scripserit vobis Eusebius,ne recipiatis eum,nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam, nunc per istos renouare volens,fingit quidẽ se quasi pro istis scribere,opere vero demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ vero sunt isti, Arius,& Achilleus.Cum eis autem apostatauerũt hi,Aithalis,Carponius, alter Arius,Sarmatius,Euzoius,Lucius,Iulius,Menas,& Helladius,Gaius, Secundus,& Theonas,qui episcopi aliquando sunt dicti. Ea vero quæ opinantes loquuntur,huiusmodi sunt,Non semper,inquiunt,deus pater fuit: non semper fuit dei verbum: sed fuit quando deus pater non fuit. Dei autem verbum ex non existentibus factum est. Existens enim deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando non fuit. Eusebius Nicomediensis. Arii doctrina.

fuit. Creatura est enim & factura filius, neque similis est patri secundũ substantiam, neque verus est, neque vera sapientia eius est, neque verum naturaliter patris verbum est, sed vnus quidem creaturarum & facturarum est. Abusiue autem dicitur verbũ & sapientia factus & ipse, & existens in proprio dei verbo, & in dei sapientia, in qua & omnia, & ipsum fecit deus. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & vniuersa rationalia. Peregrinum enim & extraneum, & remotum est verbũ à paterna substantia, & inuisibilis est filio pater. Non enim perfecte & integre nouit filius patrem, neque eum perfecte videre potest. Nam nec suam substantiam nouit filius, sicut est. Propter nos enim factus est, vt nos per eum tanquam per instrumẽtum crearet deus: & nequaquam substitisset, nisi nos deus facere voluisset. Requisiuit ergo quidem eos, an possit dei verbum conuerti sicut diabolus est conuersus: & nequaquam dicere timuerunt, vtiq; potest, tanquã naturæ conuertibilis existens: factus aiunt, & conuertibilis est. Hęc itaque dicentes, id est, Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instantes ipsos & sequaces eorum, nos quidem cum episcopis Aegypti & Libyarum penè centum conuenientes, anathematizauimus. Qui vero circa Eusebium susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, & impietatem cum pietate sociare: sed non præualebunt. Vincet enim veritas, nec vlla communio est luci cum tenebris, neque concordia CHRISTI cum Belial. Quis etenim talia audiuit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuò non obturabit, ne sordibus talium verborum eius polluatur auditus? Quis audiens, dicente Ioanne: In principio erat verbum, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit? Aut quis audiens in Euãgelio: Vnigenitus filius, &: Per ipsum omnia facta sunt, non odio habebit dicentes, quia vnus creaturarum est filius? Quomodo ergo potest vnus esse horum, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo vnigenitus, qui omnibus secundum illos connumeratur? Quomodo etiam ex non existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum verbum bonum: & iterum: Ex vtero ante luciferum genui te? Aut quomodo dissimilis patri substantia, cum sit imago perfecta & splendor patris, qui dicit: Qui me videt, videt & patrem? Quomodo si verbum & sapientia dei est filius, fuit aliquando quando non fuit? Simile est enim ac si dicant, sine verbo & sine sapientia fuisse aliquãdo deum. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis, qui dicit per se: Ego in patre, & pater in me: & iterum: Ego & pater vnum sumus. Per prophetam vero: Videte (inquit) me, videte quia ego sum & non mutabor. Nam licet in eo verbo illud dictũ sit Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus: Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula. Quæ putas causa suasit eis vt dicerent, quia propter nos est factus, cum Paulus dicat: propter quem

Marginalia: 2. Cor. 6. c. (beside "la communio est luci"); B; Ioan. 1. a. (beside "verborum eius"); Psal. 44. a. / Psal. 109. b. / Ioan. 14. b. (beside "tur? Quomodo etiam" and "meum verbum"); Ioan. 14. b. / Ioan. 10. f. / Malac. 3. b. (beside "dicant, sine verbo"); Heb. 13. b. (beside "Apostolus: Iesus"); Rom. 11. d. (beside "suasit eis"); A (top right)

A quem omnia,& per quẽ omnia? Vnde vero blasphement, quia nescit perfecte filius patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositũ rebellandi CHRISTO, repercutiunt etiam vocem eius dicentis: Sicut nouit me pater,& ego agnosco patrem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palàm est quia & filius nõ perfecte nouit patrem. Si autẽ hoc dicere impium est (nouit enim perfecte filium pater) palàm est quia sicut nouit pater suum verbum, sic & verbum nouit proprium patrẽ:& aliter non est. Hæc dicentes & reuoluẽtes sanctas scripturas, frequenter conuincimus eos:& rursum tanquam chamæleontes mutantur, studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est: Cum venerit impius in profundum malorum, spernit. Multę siquidẽ ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quàm decet præsumentes, corruerunt in imprudentia sua. Isti vero per omnia verba sua nitentes erigi ad internitionem diuinitatis verbi, per hæc illas hęreses firmare potius conati sunt, Antichristo facti propinquiores: quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Cõtristamur itaq; pro eorum perditione, & maxime quia & ipsi aliquando quæ ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: nõ tamen admiramur. Hoc enim & Hymenæus & Philetus passi sunt,& ante eos Iudas: qui cum esset sequutus Saluatorem, postea proditor factus est & apostata. Sed de his quidem ipsis, non sumus ignari. Dominus

B enim prædixit: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum,& tempus prope est,& multos errare faciẽt, ne ergo eatis post eos. Discens enim hęc à Saluatore Paulus, dixit: Quia nouissimis temporibus apostatabunt quidam à fide sana, attendentes ad spiritus erroris, doctrinásq; dæmonum, quæ veritatem auersantur. Domino siquidem & saluatore nostro Iesu Christo per semetipsum pronunciante,& per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nosipsos audiẽtes impietatem eorum anathematizauimus eos, sicut prædiximus, ostendẽtes eos extraneos à fide, ecclesiáque catholica. Indicauimus autẽ hæc vobis dilectissimi atq; charissimi comministri, ne quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad vos venire) suscipiatis, neq; Eusebio vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tanquam Christianos, vt omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi deo rebelles,& animarũ corruptores, totis viribus auersemur: & neq; Aue huiusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum cõmunicare videamur, sicut beatus Ioannes ait. Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

Ioan.10.e. Prouerb.18.a. Matth.24.a. & Mar.13.a. 1.Timoth.4.a. 2.Ioan.1.c. 3.Ioan.1.c.

THEODORETVS.

Non solum autẽ hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos episcopũ, missam eius epistolam, huic operi inserere non omittã, quæ clare omnia eius ostendãt, ne quis suspicetur hæc me ficte conscribere,& post eã ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus vtique narratio eget histo-

riæ: quatenus de scripturæ veritate testentur, & aperte quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexãdro. A

Eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum. Cap. 14.

CHARISSIMO FRATRI ET VNANIMI Alexandro, Alexander in domino Salutem.

APPEtitus potentiæ hominũ pessimorum, auaritiæque propositũ veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes ecclesiasticæ pietati. Impulsi nanq; maleuoli à diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reuerentia resilientes, conculcant iudicii dei timorem: De quibus mihi necessarium fuit patienti reuerentiæ vestræ significare, vt ab huiusmodi caueatis, ne quis fortè præsumat eorũ in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmentis vti, vel literis falsitate compositis, quę possint facere præstigium simplicem fidem purámque respiciẽtibus. Arius igitur & Achilles coniuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multo deterius illo, secuti sunt. Ille nanque hos ipsos culpans, pessimę voluntatis suæ inuenit occasionem. Isti vero dignam illius negociationem respiciẽtes, nequaquã iuri ecclesiæ subiacere pertulerunt, sed speluncas sibimet latronũm ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrãt, noctibus & diebus contra Christum agentes & contra nos, prauísque libidinibus exercẽtur, qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriã, Iudaico schemate Christo rebellare instituerunt sibimet officinam, diuinitatem & ęqualitatem cum patre saluatoris nostri Iesu Christi negantes: omnémque eius salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ vocem decerpentes, prolatione harũ impietatis suæ prædicationẽ exercere nituntur, quippe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud patrem, penitus euitantes, Paganorum & Iudæorum impiã de Christo confirmant sententiam, & laudem propriam (vt assolet) aucupantes, omnia quidem quæ contra nos possunt derisiones afferre negotiantur, seditionesq; nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam iurgia proponentes per aditiones mulierum impudentiũ quas seducunt, quàm ipsi cõmuni Christianitati derogãtes, dum eorum iuuenculę omnes circumeunt vicos, insuper irrumpibilem Christi tunicam quam milites diuidere noluerunt, isti scindere præsumũt. Et nos quidem vitam ipsorum & nephanda conamina, eo quod laterent tardius cognoscentes, nunc generali decreto ab ecclesia adorante Christi diuinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus vti, & aduersum nos machinari, qui apud vnanimes comministros nostros figuram pacis & vnitatis dignitatem se exercere fingũt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propria per boniloquia ficta, festinãt, & literas ab eis manifestas & indubitatas exigũt, B

Arius
Achilles.
Colluthus

Ioan. 19. c.

vt

A vt relegentes eas ſeductis à ſe perſonis, ſine pœnitentia eos in delictis ſuis faciant remanere, tanquam vnanimes habentes eadem ſecum decernentes epiſcopos. Non enim quæ apud nos male docuerunt & egerunt ea fatentur propter quæ etiam ſunt expulſi: ſed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus & quibuſdam obumbrationibus ſepiunt: veriſimilibus vero & pompoſis corruptibilem doctrinam ſuam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem quêlibet incautum, non abſtinentes etiam apud omnes noſtræ pietati calumniari. Vnde contigit quoſdam eorum literis ſubſcribentes in eccleſiam ſuſcipi, maximo (ſicuti reor) imminente periculo, præſumentibus talia comminiſtris, eo quod neque Apoſtolica hoc regula patiatur, & effundunt ſuper eos diabolicam efficaciam cōtra Chriſtum. Quapropter in nullo ſegnis, ô chariſſimi, ad inſinuandā vobis perfidiam eorū, memetipſum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit filius dei, & poſtea factus eſt, qui prius non fuerat talis factus, quia & aliquando factus eſt, qualem & omnem hominem eſſe contigit. Cuncta enim, inquiunt, deus ex non exiſtentibus fecit, omnium rationalium & irrationalium creaturis miſcere volentes & filium dei. Quibus verbis conſequenter aiunt eum mutabilis eſſe naturæ, virtutis maliciæque capabilem, cum ex non exiſtentibus eſſe dicatur: diuinas quippe ſcripturas

B quibus oſtenditur eum ſemper eſſe, perimentes, quibúſque palàm deſignatur inconuertibilitas verbi & ſapientia atque diuinitas, quæ ſunt Chriſtus. Poſſumus ergo, inquiunt iſti polluti, & nos fieri filii dei, ſicut & ille. Eſa.1.a.
Scriptum eſt enim: Filios genui & exaltaui. Cúmque inlatum fuerit eis quod ſequitur, id eſt: Ipſi autem ſpreuerunt me, quod naturale non eſt Saluatoris, cum naturæ ſit immutabilis, omni reuerentia ſpoliantes ſemetipſos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad deum, ſed cum ſit ipſe natura mutabilis, ſciuit de illo deus præſcientia & præcontemplatione, quia cum non eſſet ſpreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quaſi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter dei filius eſt, nec aliquam habet ad deum proprietatem, quando etiam ipſum naturæ mutabilis exiſtentem, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit deus, cum & ſi Paulus vel Petrus ad hoc perueniſſet, nihil Ieſus poterat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur huius veſanæ doctrinæ, etiam diuinas literas reuoluentes, propoſuimus illud quod in pſalmis de CHRISTO dictum eſt: Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, Pſal.44.b.
propterea vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Quia vero filius dei neque ex non exiſtentibus factus eſt, neque fuit aliquando quando non fuit, ſufficit nos erudire Ioannes Euangeliſta, ſcribens de eo: Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris. Prouidente quippe deo, vt o- Ioan.1.b.

stenderet alterutris indiuisas res, nominauit patrem & filium existentem A
in sinu patris. Sed quia inter hæc quæ ex non existentibus facta sunt, ver-
Ioan.1.a. bum dei nequaquam connumeratur: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt.
Propriam nanque eius substantiã designauit, dicens: In principio erat ver-
bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hoc erat in princi-
pio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil,
quod factum est. Si enim per ipsum omnia facta sunt, qu omodo qui crea-
turis vt essent donauit, ipse aliquando non fuit? Non enim vlla ratio est, vt
qui facit, eius naturæ sit, cuius illa quæ fiunt. Si ipse quidem erat in princi-
pio, omnia vero per eum facta sunt, ex non existentibus fecit: & contrariũ
videtur his quæ non existentibus facta sunt, hoc quod extat, & valde dis-
cretum. Inter patrem siquidem & filium nullum demonstratur esse spa-
tium, nec vsque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiē-
te. Ex non extantibus autem creatus mundus, nouellam habet substantiæ
recentémque natiuitatem, à patre per filium huiusmodi vtique substantia-
litatem cunctis accipientibus. Altius igitur adhuc contemplatus verbi di-
uinitatem, & creaturarum vniuersam intelligentiam transcendentem re-
uerendissimus Ioannes genituram eius nec facturam dicere voluit, nec per
eleméta syllabarum factorem ingenitum. Vnus enim ingenitus pater. Sed B
quia excedit Euangelistarum, puto quia & angelorum perceptionem, &
transcendit vniuersa vnigeniti filii ineffabilis substãtia. Nõ ergo reor, quia
de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod
Eccle.3.c. dictum est: Altiora te ne quæsieris, & difficiliora te noli examinare. Nam
Esa.64.b.& sicut aliarum plurimarũ, & huius noticia humanæ perceptioni celata est,
1.Cor.2.c. quale est apud Paulum: Quæ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor
Gen.15.b. hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Sed etiam stellas,
inquit deus ad Abraham, non potes enumerare, neque arenam maris: &
guttas pluuiæ quis enumerabit? Quis ergo audeat exterius perscrutari sub-
sistentiam dei verbi, nisi forte væsanus sit? De qua propheticus spiritus di-
Esa.53.a. cit: Generationem autem eius quis enarrabit? Nam & ipse Saluator noster
præstare volens omnibus in hoc mundo columnis, huius noticiam ab eis
exonerare festinauit, significans vltra naturam esse omnium rerum hanc
animaduersionem, soli vero patri tantum adiacere huius scientiæ sacramē-
tum: Nullus, inquit, nouit quis est filius, nisi pater: & patrē nemo nouit, nisi
Matth.11.d. filius. Non reor ignorare sapientes, quia væsanũ est sapere, ex non existen-
Ioan.1.a. tibus factum filium, cum vtique habeat temporale principium quod osten
ditur ex non existentibus factum. Nam si temporibus inesse oporteret hoc
quod aiunt, erat quando non erat, aut spacio seculi cuiuscunque: & si verũ
est, quia omnia per ipsum facta sunt: palàm est quia omne seculum & tem-
pus & spacia, & aliquando, inter quæ reperitur quod aiunt, fuit quãdo non
fuit,

A fuit,per ipsum facta sunt.Et quomodo non est incredibile, cum qui & tempora fecit,& secula,& momenta, inter quæ est illud, fuit quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, cum qui causa est alicuius,eundem posteriorem dicere illius genitura, cuius causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia dei, quæ creauit vniuersa,illud spatium,in quo dicunt nondum factum filium à patre,mentiēte secundum eos scriptura,quæ dicit, primogenitū eum esse vniuersæ creaturæ.Consona siquidem istis clamat & magniloquus Paulus,dicens de eo: Coloss.1.b. Hebr.1.a. Quem posuit hæredem omnium,per quem & secula fecit. Sed etiā in ipso creata sunt omnia quæ in cœlis & quæ in terra visibilia & inuisibilia, siue principatus, siue potestates,siue dominationes,siue sedes,omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstretur argumentatio, qua dicunt ex non existentibus factum, necesse est patrem semper esse patrem. Est enim pater semper filio præsente, propter quem appellatur pater: semper sibi præsente filio, semper est pater perfectus, & sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans vnigenitum filium. Quid autem amplius sit scelestum, quàm dicere non fuisse aliquando sapientiam dei? quæ dicit: Ego eram apud eum coaptans, ego eram cui adgaudebat: aut dicere Prouerb.8.c. virtutem dei aliquando non extitisse? aut verbum eius accepisse principium: aut alia ex quibus filius agnoscitur & figuratur pater? Nam qui splen- Hebr.1.a.
B dorē gloriæ non dicit extare,vnà perimit & principale lumen cuius splendor est. Si autem & imago dei non fuit semper, patet quia nec cuius imago est: sed etiam cum non est figura subsistentiæ dei, vnà perimitur, & ille qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris nostri, nullam habens communionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis eius subsistentia incomparabili excellentia transcēdere probatur vniuersa,quibus ipse donauit vt sint:ita & filietas eius naturalis existens paternæ diuinitatis,ineffabili sublimitate differt ab eis qui per eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim incōuertibilis existens, natura perfectus est,eo nihil in omnibus egens. Hi vero in vtroque mutabilitati subditi egent eius auxilio. In quo enim proficere poterit sapientia dei,aut in quo eius veritas augeatur? Aut deus verbū quomodo potest meliorari,cum sit vita verúmque lumen? Si autem hoc est, quanto magis væcors est dicere,sapientiam aliquando aut dei virtutem fuisse infirmitatis capabilem,aut irrationabilitatis verbū,& per hoc rationem obscuratam,aut vero lumini tenebras esse permixtas,Apostolo dicente: Quæ cōmunio lu- 2.Corint.6.c. ci ad tenebras? aut quæ concordia Christi ad Belial? Necnon & Salomone Pro.30.c. clamante, impossibile est vel vsque ad opinionem inuenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porrò creaturæ eius

 hominis

homines & angeli benedictiones acceperunt, virtutibus proficere contendentes mandatisque legitimis quatenus non peccarent. Dominus vero noster naturaliter filius patris existens, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum seruitutis, ex bonis operibus & profectu spiritum filiationis accipientes, per naturalem filium adiuti, fiunt & ipsi adoptionis filii. Istius autem propriam & naturalem præcipuámque filiationem Paulus etiam manifestauit de deo dicens: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis, id est, qui natura non sumus filii, tradidit illum. Ad distinctionem nanque non propriorum, illum proprium filium esse dixit: In euangelio nanque: Hic est filius, inquit, meus dilectus, in quo bene complacui. In psalmis vero Saluator ait: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Germanitatem naturæ declarans, significat non esse eius naturales quoslibet alios filios præter istum. Quid etiam quod ait: Ex vtero ante luciferum genui te? Nonne clare naturalem demonstrat paternæ generationis filiationem, quam non morum diligentia & exercitatione profectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Vnde & intransgressibilem habet filiationem, vnigenitus patris. Rationabilium vero filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum & dono dei etiam mutabilem ratio nouit. Vidêtes enim, inquit, filii dei filias hominum, acceperunt sibi vxores ex ipsis. Et iterũ: Filios genui & exaltaui, ipsi vero me spreuerunt, per Esaiam deum dixisse dicimus. Multa dicturus dilectissimi transeo, onerosum esse putans, pluribus verbis vnanimes admonere doctores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, non ignorantes quia doctrina quæ nuper contra pietatem surrexit ecclesiasticam, Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosateni de Antiochia, synodali omnium episcoporum iudicio ab ecclesia pulsi. Cui succedens Lucianus, extra synagogas mansit trium episcoporum plurimo tempore. Quorum impietatis fecem sorbentes isti, nunc nobis de non existentibus illorum plantationes absconsas pullulare fecerunt Arius & Achilles, & cum illis concilium malignantium: & nescio quomodo in Syria tres ordinati episcopi, eo quod consenserint eis, & ad peiora flammati sunt. De quibus sententia in vestra sit probatione reposita, qui salutaris passionis humilitatem & exinanitionem, voluntariam paupertatem & voces quas propter nos Saluator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernæ & antiquæ diuinitatis eius hæc congruunt, significantiúsque sermonibus naturalis eius gloria & imperium, & apud patrem mansio clarius explicatur. Quale est illud: Ego & pater vnum sumus, non patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est vna, declarans, sed quia paternam seruandi plenitudinem filius habet perfecte naturam, per omnia similitudinem patris gerens, & immutabilis imago eius existens, atque principalis causæ expressa figuratio. Vnde etiam tunc

Marginalia: Ro.8.f. — Matt.3.d.17.a. Mar.1.b.9.a. Luc.3.c. Psal.2.b. Psal.109.b. — Gene.6.a. Esa.1.a. — Hebion. Artemon. Paulus Samosatenus. Lucianus. — Arius. Achilles. — Ioan.10.f.

Margin letters: A, B

A tunc Philippo cupienti videre patrem, dominus sine inuidia se demõstrat. Nam cum diceret: Ostende nobis patrem, ait: Qui videt me, videt & patrem: tanquam per speculum sine macula, & animatum per diuinam eius imaginem contemplaretur patrem, quem similiter in Psalmis sanctissimi viri canunt, dicentes: In lumine tuo videbimus lumen. Quapropter & qui honorat patrem, honorat & filium: & qui honorat filium, honorat & patrem, & recte. Omnis nanque vox impia, quæ in filio dici præsumitur, ad patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum ô charissimi, si falsas aduersum me derogationes, & contra piissimum nostrum populum delatas insinuo. Hi enim qui contra deitatem filii dei castra cõstituunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant, quoniam nec priscorum quempiam dignantur sibimet comparare, neque præceptoribus se, à quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquari patiũtur, neque comministrorum quenquam nunc vbicunque consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuentores, & quibus solis reuelata sint, quæ à nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesta superbia, immensa væ sania, vanæ gloriæ furor, sapientia Satanæ in animas eorum nequissimas vehemẽter insiliens. Non deterruit eos antiquarum scripturarum deo amabilium Ioan. 14. b Psal. 35. c.

B explanatio, non comministrorum consors reuerentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit, quorum scelesta opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemam contra filium dei promere non præsumunt. Hæc igitur iacula secundum præsentem virtutem dirigantur aduersus eos, qui inerudita materia contra Christum exacuuntur ad bellum, & aduersus pietatem eius calumnias inferre contendunt. Aiunt enim nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentum est dici, ex non extantibus impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est, duo ingenita: ipsi potius duorum alterum necessario esse oportere dicentes inerudití, aut ex non extãtibus filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multum est inter patrem ingenitum, & ea quæ ab eo ex non extantibus sunt creata rationalia & irrationalia, quorum media existens natura vnigenita, per quam vniuersa ex non extantibus fecit pater dei verbi, ex ipso vero patre natiuitatem habet, sicut & ipse dominus alicubi testatus est, dicẽs: Qui diligit patrem, diligit filium qui ex eo natus est. De quibus nos ita credimus, sicut apostolicæ placet ecclesiæ, in vnum ingenitum patrem, nullam habentem causam vt esset, inconuertibilem & immutabilem, semper idem & similiter se habentem, nec profectum, nec imminutionem recipientem, legis, prophetarum, euangeliorumq́; datorem. Patriarcharum & apostolorum dominum, omniumq́; sanctorum, & in vnum dominum Iesum Christum filium dei vnigenitũ,

A

natum non ex nō extante,sed extante patre,non secundum corporū similitudines incisionibus aut diuisionū effluxionibus,sicuti Sabellio & Valentino placet,sed ineffabiliter & inenarrabiliter secūdū eum qui dixit (sicut supra posuimus) Generationem eius quis enarrabit? subsistentia videlicet eius omni creatæ naturæ imperscrutabili existēte,sicut & ipse pater imperscrutabilis est,eo quod non capiat rationalium natura sciētiam, qua pater genuit deum.Quod quidem non à me conuenit discere, viros spiritu veritatis impletos.Erudiente quippe nos Christi voce,qua dicit: Nullus nouit quis est pater,nisi filius:& nullus nouit quis est filius,nisi pater:& asserentem eum inconuertibilem & immutabilem,se sicut patrē nihil egentē,perfectum filiū,æqualemq; patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis,patris,& omnino imaginem conuenit esse plenam, per quā non desit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ipse dominus docuit, dicens: Pater meus maior me est: secundum quod semper etiam esse filiū ex patre credimus.Splendor enim est glorię,& figura paternę substantiæ.Sed nullus hoc,semper,ad suspicionem ingeniti sumat, sicut putāt qui sensus animæ cæcatos habent.Nam neq; erat, neq; semper, neq; ante secula,idem est quod ingenitum, sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc quod dicimus ingenitum, sicut & vos æstimare credo,& de omnium vestrorum confido proposito,nullo modo quibuslibet nominibus ingenitū declarantium.Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiua,digne tamen ipsius vnigeniti diuinitatem,& veluti dicam antiquitatem nequaquā singnificare valētia,cū sancti videlicet viri secundum suam vnusquisq; virtutem sacramentū hoc aperire conati sint,veniā poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles,dicendo de se:Protulimus quod pertingere præualuimus. Si quid autem vltra hominem expectāt,quicunq; viri & ad maius innituntur,eloquium illud quod ait:Ex parte cognoscimus, iam putantes esse destructū, palàm est quia multū spe sua deficiūt.Igitur erat,& semper,& ante secula, quodcunq; sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem patri propria dignitas est seruanda,nullam dicentes causam fuisse vt esset: filio vero congruus distribuatur honor. Sine principio enim à patre sciamus eius esse natiuitatem,culturā ei (sicut prædiximus) tribuētes pie,atq; cum bona opinione super eo,erat,& semper,& ante secula, prædicantes, diuinitatem quippe eius perscrutantes,sed imagini & perscrutationi patris perfectam æqualitatem per omnia deuouentes. Proprium vero solum dicentes patris,quod ingenitus est,cum & ipse Saluator dixerit: Pater maior me est.In hac itaque pia de patre filioq; sententia.sicut nos diuinæ scripturæ docent,vnum sanctum spiritum cōfitemur,qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines,& noui sacratissimos præceptores: in vnam & solam

B

Sabellius Valentinus

Esa.53.c.

Matth.11.d.

Ioan.14.d. Heb.1.a. Semper Erat Ante secula

1.Cor.13.d.

Ioan.14.d.

A lam catholicam apostolicamq; semper ecclesiã, quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eam pugnet, & victrix totius aduersæ impietatis existit, securos nos faciente patrefamiliâs eius, cum clamat: Habete fiduciã: Ego vici mundum. Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis, quorum primitiæ factus est dominus noster Iesus Christus carne vera indutus, & non putatiue ex dei genitrice Maria, qui in nouissimis tẽporibus pro damnatione peccati ad humanum genus aduenićs, crucifixus & mortuus est, sed non propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus in cœlum est, sedet ad dexteram maiestatis. Hæc igitur ex parte hac epistola figuraui, onerosum credẽs singula sub scrupulositate conscribere, eo quod sciam sanctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicę ecclesię dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volentes, nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant, nos tamen spem non auersamur nostram. Horum igitur aduersarii, id est, Arius & Achilles, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: Quicunq; vobis annũciauerit pręter id quod accepistis, anathema sit, licet angelũ de cœlo esse se fingat. Sed etiam si quis aliis sermonibus domini nostri Iesu Christi & doctrina, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus vestrum suscipiat, aut habere patiatur ea quæ ab eis vel dicuntur vel conscribuntur. Cuncta enim velut magi homines mentiuntur, quia veritatem loqui non possunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil studentes aliud, quàm vt amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta vel blandimẽta literas dent & accipiãt, vt errare faciãt per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo qui contra Christum tanta præsumunt, quiq; Christianitati tam publice derogauerunt, qui inter iudicia persecutiones nobis, quantum in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentũ natiuitatis Christi eneruare moliuntur, auersamini dilectissimi, & vnanimes atque concertatores nobiscũ contra eorum væsanam estote præsumptionem, ad similitudinem cõministrorum nostrorum qui indignati sunt, & aduersus eos mihi scripserunt, & in Tomo quem etiam vobis direxi per filium meum + Archidiaconum subscripserunt, tam totius Aegypti & Thebaidis, quàm Libyæ ac Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pamphyliæ, Asiæ, Cappadociæ sacerdotes, aliarumque prouinciarum, ad quorum instar etiam vos confido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis existentibus, etiam hoc inuentum est vtile medicamen, quia conuertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutate ad inuicem fraternitatem quæ apud vos est. Valere vos in domino opto

Ioan. 16. g.

Gal. 1.

B

Alia Architũ diaconum

opto chariſſimi. Sunt autem qui anathematizati ſunt, ex presbyteris quidem Arius, ex diaconibus autẽ Achilles, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Iulius, Menas, alter Arius, & Helladius. A

THEODORETVS.

Conſona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præſuli ciuitatis & Euſtathio, qui tunc Berœenſem gubernabat eccleſiam, & aliis Apoſtolicorum dogmatum defenſoribus. Sed neq; Arius quieſcere paſſus eſt: ſcripſit enim & ipſe concordibus ſuis. Quod vero nihil falſi contra eum ſcripſerit ſacratiſſimus Alexander, ipſe Arius literis ſuis ſcriptis ad Nicomediẽſem Euſebium proteſtatus eſt. Quam Epiſtolam inſerere non omitto, vt communicatores impietatis eius ignorantibus poſſim facere manifeſtos.

Epiſtola Arii ad Euſebium. Cap. 15.

DOMINO deſiderabiliſſimo homini dei, fideli, orthodoxo Euſebio, Arius qui perſecutionem ab Alexandro Papa patitur iniuſte propter omnia vincentem veritatem, quam tu quoq; defendis, in domino ſalutem.

PAtre meo Ammonio veniente ad Nicomediam, rationabile iudicaui te ſalutare per eum, ſciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter deum habere dignoſceris. Vehementer nos vaſtat atque perſequitur, & omnem (vt aiunt) rudentem mouet aduerſum nos epiſcopus, ita vt etiam de ciuitate nos expuliſſet, velut homines ſine deo: quoniam non concordamus ei publice dicenti, Semper deus, ſemper filius: Simul pater, ſimul filius: Coexiſtit ingenito deo filius. Semper genitus eſt. Ab ingenito genitus eſt. Neque cogitatione, neque atomo aliquo præcedit deus pater. Semper filius ex ipſo deo eſt. Et quoniam Euſebius frater tuus Cæſarienſis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanaſius, & Gregorius, & Aetius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexiſtit deus filio ſine principio, anathema facti ſunt, præter ſolum Philogonium, & Hellanicũ, & Macarium, homines hæreticos, ineruditos, quorum alii quidem dicunt filium eructuationem, alii vero propoſitionem, alii coingenitum. Quas impietates nec audire poſſumus, licet innumeras mortes nobis minẽtur hæretici. Nos autem quoniã dicimus, & ſapimus, & docuimus, & docemus, quia filius non eſt ingenitus, nec ingeniti pars nullo modo, neque ex aliquo ſubiecto: ſed quoniam voluntate & conſilio ſubſiſtit ante tempora, & ante ſecula plenus deus, vnigenitus, inconuertibilis: & antequam generaretur aut crearetur, aut prædeſtinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, non erat: perſecutionem patimur, quia diximus: Principium habet filius, deus autem ſine principio eſt: & quia diximus, Ex non exſtantibus eſt (ſic autem diximus ſecundum quod nec pars dei eſt, nec ex aliquo ſubiecto) propterea perſecutionem patimur. De cætero tu noſti. Valere te in domino opto, memorem tribulationum noſtrarum Collucianiſta

Prouerbium

B

A nista verè εὐσεβῶς, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsaraæ erat episcopus, Theodorus Laodicææ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aetius autem Lyddæ. Lydda vero est, quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordes se habere gloriabatur. Hostes autem vocauit, Philogonium Præsulem vrbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, aduersus eos sarciẽdo calumnias, quoniam æternum & ante secula filium, & cum patre æqui honoris, eiusdemq; substãtię prędicabãt. Hãc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse venenum suæ impietatis euomuit, scripsitq; hoc modo Paulino episcopo Tyri. Philogonius Hellanicus Macarius

Epistola Eusebii ad Paulinum episcopum Tyri. Cap.16.

DOMINO MEO PAVLINO, EVSEBIVS in domino salutem.

NEque domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed vsque ad nos peruẽnit, neque tuum domine super hac causa silentium. Et vt consequens erat, de domino quidem meo Eusebio lætati sumus: de te vero tristamur, arbitrantes taciturnitatem tanti viri nostram esse deuictionem. Quapropter rogo te, scientem quoniam indecens est virũ sapientem alia sapere, & tacere veritatem, vt spirituali ratione commotus B ad conscribendum, de huiusmodi rebus incipias, cum & tibi sit vtile, & audientibus te: maxime dum per consequentiam scripturę & vestigia sermonum eius & voluntatis scribere volueris. Quoniam neque duos ingenitos audiuimus aliquando, neque vnum in duos diuisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed vnum quidem ingenitum, vnum vero ab eo vere, & non ex eius substantia factum, & (vniuersaliter dicendum) nequaquam cum ingeniti natura participantem, aut existentem ex eius substantia, sed factum perfecte, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatemque factoris, factum scilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi nõ solum humanæ, sed etiam quæ vltra omnes homines est, incomprehensibile iudicamus & credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse & fundatum & genitum substantia, & inconuertibili & ineffabili natura, similitudine factoris, sicut ipse dominus ait: Dominus creauit me initio viarum suarum, in opera sua, & ante secula fundauit me, ante omnes colles genuit me. Si autẽ ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars eius vel ex fluxu substãtiæ, nequaquam creatus, aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito consistit, creatum iam ab alio quàm ab eo, aut fundatum non erit: ab initio ingenitum eum dicere, ostensionem quandã prębet, quasi ex paterna substantia sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Prouerb. 8.c.

turæ.Scimus enim quia non de eo solo genitum dicit scriptura, sed etiam A
Esa.1.a. Deuter.32.c. Iob.38.c. de dissimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipsi vero me spreuerunt, & iterum, Deum qui te genuit, dereliquisti,& oblitus es domini creatoris.Et in aliis quidem ait. Qui peperit guttas roris,non naturam ex natura narrans,sed vniuscuiusque creaturæ ex eius voluntate natiuitatem.Non enim ex eius substantia sunt:sed omnia voluntate eius facta,sicuti facta sunt.Ille siquidem deus est,hæc autem ad similitudinem eius verbo similia futura, secundũ spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum à deo facta, cuncta tamen ex deo. Quæ percipiens & exponens secundum datam tibi diuinitus gratiam,scribere domino meo Alexandro festina.Confido enim,quia si scripseris illi, conuertetur.Saluta omnes qui in domino sunt.Valentem te, & pro nobis orantem gratia dei custodiat domine.

De potentia Eusebii Nicomediensis. Cap.17.

TAlia & isti alterutris scribebant,contra veritatem se armantes ad prælium.Et peius fiebat malum ad cõtentionis incendiũ, per eos qui hæc scripta suscipiebant.Consentientes igitur Alexandro, etiam in eius tomo subscribebant,alii vero contraria faciebant. Præcipuè vero mouebatur ex aduerso Nicomediẽsis Eusebius,quonia in epistola sua grauiter eius memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore plurimum Eusebius,quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululũ temporis Diocletianus,& qui circa eum erant,Regalia constituerant.Propterea ergo multi episcoporum obediebant Eusebio.Et illic frequenter scribebat,Alexandro quidem, vt deserens quæstionem quæ moueret tumultum,susciperet Arium & sequaces eius:per ciuitates autem diuersis episcopis,ne consentirent scriptis Alexandri. Vnde omnia erant valde turbata. Non enim solummodo ecclesiæ præsules ratiocinationibus inter se certare videbantur,sed etiam populus diuisus erat.Alii nanque istis,alii vero cõsentiebant illis.Et ad tantum causa venit incendium,vt in publico & in ipsis theatris Christianitati derogaretur.Hi quidem in ipsa Alexandræa positi, tanquam iam victores de superioribus persequutionibus facti, potius armabantur,legationemq; mittebant ad prouinciales episcopos:hi vero in alteram diuisi partem,illorum simili seditioni communicabant.

Eusebius Nicomediensis (margin) — B

Potentia epi, ex loco (margin)

Dissidium ecclesiarum (margin)

Vtriq; volebãt videri victores (margin)

De Melitianis,& quomodo sint ab ecclesia segregati, quia nolente Alexandro Arium suscipere,per diuersa loca Ariani cõcilia celebrabant. Cap.18.

MIscebantur igitur Arianis Melitiani,qui dudum fuerant ab ecclesia segregati. Qui vero sint isti, dicendum est, Sub Petro Alexandrinæ ciuitatis episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Melitius quidam episcopus vnius ciuitatis Aegyptiorum depositus est, & propter

Melitiani An.do.315. Melitius (margin)

A pter multas alias causas,& maxime quia in persecutione fide negata sacrificauerat.Ergo dãnatus multos habuit sequaces, & hæresiarches factus est eorum,qui hactenus ab eo in Aegypto Melitiani vocantur,nullam iustitię satisfactionem habens,cur remanserit ab ecclesia separatus. Dicebat quidem iniuriam se esse passum, & obloquebatur sæpius, derogabatque Petro:Sed Petrus in persecutiõe,percepta martyrii palma defunctus est. Iste vero retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit episcopatum,& rursum in Alexãdrum, qui post Achillam noscitur ordinatus.Inter hæc igitur superuenit quæstio Ariana,& Melitius vnà cum suis defensendebat Arium,conspiratione facta cum eo aduersus episcopum.Quibuscunque enim praua videbatur Arii secta,suscipiebant super Ario Alexandri sententiam,tanquam iustum contrà consentaneos Arii,eius videretur esse decretum.Scribebant autem,& qui circa Eusebium Nicomediæ erãt, & alii,quibus Arii opinio complacebat,quatenus solueretur quidem præmissa damnatio,& in ecclesiam dãnati reducerentur,quasi nihil mali profiterentur.Sic itaque diuersis epistolis ad Alexandrinum episcopum destinatis,fecerunt harum epistolarum collectiones.Arius quidem earum quę pro se erant,Alexander autẽ contrariũ.Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus,quæ nũc vbiq; circũuolant,hoc est,Arianorum, Eunomianorum,& quicunq; nomen habẽt à Macedonio. Singuli nanq; horũ ipsis epistolis testibus vsi sunt,in defensionem hæresis suæ.

B Quomodo fautores Eusebii cõgregauerit cõciliũ in Bithymia. Cap.19.

SOZOMENVS.

CVm vero sæpe supplicantes Alexandro qui circa Eusebium erant, nõ inclinassent eum,tanquam iniuriam passi malignabantur, & acriores ad roborandum Arii dogma sunt facti:conciliumq; in Bithynia colligentes,scripserunt episcopis vniuersis, vt tanquam recte credentibus communicarent Arianis,& agerent vt Alexander quoq; cõmunicaret eis. Dumq; eorum studium defecisset,Alexandro nequaquam cõsentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Tyri episcopum, & Eusebium Pamphili pontificem Cæsariæ Palęstinæ,& Patrophilum Scythopoleos,petens vnà cum suis,vt iuberetur cum populo,qui cum eo erat,solennia sacramenta ecclesiæ celebrare,tanquã ipse prius presbyterorum habuisset officium. Esse dicens consuetudinem in Alexandreia (sicut etiam nunc) vt vno existẽte super omnes episcopo,presbyteri seorsum ecclesias obtinerẽt; & populus in eis Collectas solenniter celebraret. Tunc illi vnà cũ aliis episcopis in Palæstina congregati,tale decretum super petitione Arii protulerũt, iubẽtes eos Collectas exercere,sicuti prius, esse tamen subditos Alexandro pontifici,& deprecari semper,vt eius pace & communione fruerentur.Cumque etiam in Aegypto multis cõciliis celebratis,hæresis pullularet,ita vt ad re-

Alexander inexorabilis

Arianorũ concilium apud Bithyniam

Episcopus Presbyteri

galia vſque perueniret, non mediocriter Conſtantinus Imperator affligebatur, eo quod religione nuper inchoante creſcere, multos à Chriſtianitate dogmatum diſcordia auocaret. Et propterea culpabat & Arium & Alexandrum, eiſque ſcribens arguebat, quia cum latere potuiſſet hæc quæſtio, eam deduxiſſent ad medium, & vehementi ſtudio cōtentiones mouiſſent: quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potius taciturnitati iure tradenda, cum vtique ab alterutris non ſeiungi potuiſſent, licet ex aliqua parte dogmatis diſſonarent. Alexandro ſiquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando ſuadens, talia ſcripſit, quarum literarum partem hic poni non eſt incongruum. Tota enim epiſtola in libris Euſebii poſita eſt in vita Conſtantini. A

Opus Euſebij Pamphili de vita Conſtantini Aug.

SOCRATES.

Epiſtola Conſtantini principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum. Cap. 20.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS, Pius, Alexandro & Ario.

Didici natam præſentis quæſtionis originem, quando tu (ô Alexāder) à presbyteris requirebas, quid vnuſquiſque eorū de quodā loco in lege conſcripto, magis autem pro vanæ cuiuſdam quæſtionis parte ſentiret. Tuq́; ô Ari, quod neq; principio cogitari debuerat, aut cogitatū taciturnitati tradi potius cōpetebat, illud improuide protinus obieciſti: vnde diſcordia inter vos emergente myſteria contemnuntur. Sanctus vero populus in vtraq; diuiſus, cōmunis corporis cōgruētia ſeparatur. Ergo vterq; veſtrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos cōfamulus veſter iuſte monet, obediat. Hoc itaq; neq; requirere dignum eſt, neq; de talibus reſpondere, quærentibus. Huiuſmodi enim quæſtiones, quę nō alicuius legis neceſſitate proponūtur, inutilis vacationis tempus exquirūt. Et licet cauſa cuiuſpiā naturalis exercitii fiant, tamen debemus eas intra ſenſum claudere, & non prompte in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus incōſulte committere. Quantus enim eſt vnuſquiſq; hominum, vt poſſit ita magnarum rerum & valde difficiliū virtutem, aut ad perfectum inſpicere, aut interpretari digne? ac ſi quis hoc facere, difficile tamen, poſſit, quantæ parti populi ſuadebit? Aut quis tantarum quęſtionum ſubtilitates extra lapſus ſui periculum ſuſtinebit? Ergo fugienda ſunt in talibus multiloquia, ne forte dū infirmitate noſtræ naturæ minime quod proponitur explicatur, mēte diſcentium auditorū pro tardiori intellectu ad perfectā quæſtionis perceptionem peruenire non valente, ad neceſſitatem blaſphemiæ aut ſchiſmatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & reſponſiones improuidę, æquam alterutris veniam tribuant ex vtroque. Nō enim pro ſummo legis mandato, apud vos occaſione certaminis inflāmata eſt, B

A ta est, neq; noua quędam pro dei religione hæresis introducta, sed vnam eandemq; rationem habetis, sicut etiam vnum communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro paruulis & valde modicis cõtendentibus causis, tantum dei populum, quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino phas esse, credibile est. Vt autem paruo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam, Nostis etiam ipsos philosophos, quia in vno quidem dogmate cuncti cõsentiunt, cum vero in quadam sententiæ parte discordãt, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad inuicem corporis vnitatẽ cõspirant. Cum hæc ita sint, quanto potius iustum est vos magni dei ministros in voluntate religionis alterutris esse concordes. Consideremus itaque ratione maiori, & ampliori intelligẽtia cogitemus, si rectè se habeat propter parua & vna sermonũ certamina fratres fratribus resultare, & honorẽ concilii per vos impia cõtentione discerpere, dum ad inuicem pro sic paruis & nequaquã necessariis litigatis. Vulgaria sunt hęc, & infantũ magis fatuitatibus cõmodãda, quàm sacrorũ virorũ & prudentiũ intelligẽtiæ cõsona. Recedamus ergo volentes à tentationibus diabolicis. Magnus noster Deus Saluator vniuersorum, commune omnibus lumen effulsit, cuius prouidentia hoc meũ ministri dei studium ad perfectionem venire permittite, vt vos illius popu-
B lum mea adlocutione, & ministerio, & monitionis instantia, ad synodalẽ possim reuocare cõmunionem, quia (sicut dixi.) Vna quędam in vobis est fides, & vnus secundum vos hęreseos intellectus, legisque pręceptum cum suis partibus in vnius voluntatis propositum tendit. Hoc ergo quod vobis inter alia cõtentionem excitauit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationẽ quandam & seditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquã cogens vos omnibus modis huic satis optimæ & qualiscunq; sit cõsentire quęstioni: potest enim & honor Concilii à vobis integer custodiri, & vna atq; eadẽ omnibus communio cõseruari, licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neq; vna in nobis natura versatur, aut volũtas vna cognoscitur. De diuina siquidem prouidentia vna quędam in vobis sit fides, vna prouidentia, vnus in Deo sensus. Quę vero pro his friuolis quęstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in vnam sententiã colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate seruata. Cõmunis autẽ charitatis pręcipuũ sacramentum, & veritatis fides, & honor circa deum atq; religionẽ legis apud vos incõcussè permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atq; gratia, reddite vniuerso populo vestros amplexus, vosq; ipsos velut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite. Suauiores enim crebro sunt amicitiæ post inimicitiarum causas ad concordiam restitutę. Reddite ergo

Signum communionis

mihi tranquillos dies noctesque securas, vt quædam iucunditas puri luminis, & vitæ iam quietæ apud me lętitia conseruetur, si non fuerit necessitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & neque seculum libenter ferre viuendi. Dei nanque populos, id est, confamulos meos, sic iniuste & noxia vestri contentione diuisos, congregari iam tempus est. Vt autem huiusmodi tristitiæ meę magnitudinem sentiatis, audite: Pridem veniens ad Nicomediensem ciuitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cúmque ad vos tenderem, & plurima iam parte vobiscum essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis videre compellerer, quę impossibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutra, velociterque mihi concedite, vosque ipsos & alios vniuersos populos videre lętos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarũactionem fauorabilibus eloquiis deo persoluere.

Quod tam pro Ariana quęstione, quàm pro paschæ definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus celebrari concilium. Cap. 20.

Paschalis diei obseruationis diuersitas

ALexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo hæc scripsisse dinoscitur, Grauiter autem ferebat, audiens aliquos cõtra omnium statutum agere Paschæ festiuitatem. Tunc etenim in vrbibus Orientis discordãtes quidam ob hoc, alterutra quidem societate diuisi non erãt, Iudaicè tamen festiuitatem dominicam celebrabant, & (vt assolet) splendorem Collectæ tali discretione fœdabãt. Propter vtraque igitur quietem esse ecclesiæ festinabat princeps, seque putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perueniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & confessionibus priorum temporum pro dogmate comprobatum, qui cõpacaret Aegyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autem Osius Cordubæ ciuitatis episcopus. Cumq; præter spem causa procederet, & hæresis potius quàm pax sperata valuisset, nihil impetrans remeauit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa concilium feruor principis excitauit, publicis asinis atq; mulis, & curracibus equis, episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum venire pręcipiens.

Osius episcopus Cordubẽsis

A HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOcant, Liber Secundus.

SOZOMENVS.

De Præsulibus ecclesiarum qui interfuerant Niceno cócilio. Cap. I.

Ommunicabant igitur Niceno concilio ex apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius iam prçsidés Antiochenæ apud Oronté ecclesiæ, & Alexáder Alexádriæ, quæ est apud stagnú Mariá. Iulius auté Romanus episcopus propter senectuté defuit, erantq; pro eo prçsentes Vitus & Vincétius presbyteri eiusdé ecclesiæ. Super hos auté & alii plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus cóuenerunt. Alii quidé ad intelligendú & dicendum valde idonei, sciétiaq; sacrorum librorú & alia eruditione disciplinati, vitæq; virtute præclari. Alii vero in vtroq; probatissimi viri, quorum vtile iudico etiam nomina memorare. An.do.327. Nicænum cócilium

B

THEODORITVS.

Tanquam stigmata domini Iesu in corpore circúferentium secundum sacrum apostolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri & Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, viuos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inserere, quç in deo amabili historia latius enarraui. Paulus Neocæsaræ, quod est castrú positú iuxta ripas Euphratç. Is enim Licinii rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoq; ferro combustas, quo fuerant nerui articulorú eius à sua mobilitate siccati atq; mortificati. Alii vero dextros oculos effossos habuerút, alii dextras suras abscisas. Vnus horú erat Paphnutius Aegyptius. Et absolute videbatur ibi populus athletarum Christi & martyrú in vno loco cógregatorú. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini vita hçc ita dicit. Iacobus epus Antiochiæ Mygdonicæ Paulus Neocæsariensis

SOCRATES.

Cunctarum igitur ecclesiarú quæ totá Europam Libyamque & Asiam replebant, simul erát ministrorum dei cógesta cacumina, vnaq; orationis domus, tanquá à deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem. Syros simul & Cilicas, Phœnicasq; & Arabes, atq; Palæstinos. Inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyas, necnó & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad conciliú venit episcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorú choro, Pontusq; & Asia, Phrygia & Pamphylia, viros probatissimos præbuerunt. Patres Nicænæ synodi

runt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotæ, & his quoq; interius habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius vnus erat & simul plurimis assidebat. De regia vero ciuitate Præsul Alexander propter senectutem defuit, presbyteri vero præsentes locum eius implebant. Talem itaque solus à seculo vnus Imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans, suo saluatori de victoria inimicorum & hostium deo docibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginem secundum nos apostolica plausione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est: Collectos ex omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt viros religiosos, inter quos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & Proselyti, Cretes & Arabes. Veruntamen hoc illis deerat, quod nō (sicut isti) omnes ex dei ministris vndique consistebant. In præsenti siquidem choro multitudo erat episcoporum numerum trecentorum excedēs, sequentibus eos presbyteris ac diaconibus & acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Ministrorum vero dei, alii sapientiæ sermone fulgebant, alii continentia vitæ & patientia coruscabant, alii vero medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longitudine, alii iuuentute & animi robore præmicantes, qui nuper venerant ad huius ministerii cursum. Quibus videlicet & omibus Imperator diebus singulis cibaria largissime ordinarat expendi. Hæc itaq; de his qui ibi collecti sunt, Pamphili recitauit Eusebius. Cumque celebrasset Imperator victricem contra Licinium festiuitatem, & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter episcopos, Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cuius autem rei causa horum meminerim, postea sum dicturus.

[Margin: Osius Cordubensis episcopus — Act. 2.b. — Constantinus victum suppeditauit patribus concilij — Ἐπινίκια Constantini aduersus Licinium]

A

B

De libellis oblatis Imperatori, & ab eo iussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani. Cap. 2.

SOZOMENVS.

Aderant itaque cum episcopis viri disputationis experti, verbi studentes prodesse concilio. Vt autem assolet fieri, plurimi sacerdotum tanquam pro causis propriis decertare collecti, tempus se inuenisse putarunt, quo corrigeretur quod cōtristabat eos, & de quibus aliū vnusquisque forte culpabat, libellum offerens principi, quæ in eo fuerant cōmissa, narrabat. Cumque hoc quotidie facile accideret, præcepit Imperator certo die singulos de quibus alius alium culparet, facere manifestum. Cumque dies constituta venisset, libellos oblatos suscipiēs: Hæ quidem accusationes, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem magni iudicii, iudicem vero illum, qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto,

[Margin: Constantinus noluit iudicare de causis sacerdotum]

A tuto, de huiuſmodi rebus non licet habere auditorium, ſacerdotum ſcilicet accuſantium & ſimul accuſatorũ, quos minime conuenit tales debere monſtrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrorum veniam accuſationes aboleamus alterutras, & de his quæ ad fidem pertinẽt agere ſtudeamus, cuius huc gratia venimus. Hæc ſiquidem Imperator dicens, vniuſcuiuſque ſcripturam vacare, & libellos iuſſit ardere, diémque diffiniuit, qua ſolui quæ erant dubia, conueniret. Ante conſtitutum vero conuenientes apud ſemetipſos epiſcopi, euocauerunt Arium, & propoſitis in commune ſuis opinionibus diſputabant. Cúmque, vt aſſolet, ad diuerſas quæſtiones cauſa traheretur, alii quidem ſuadebãt nihil innouandum circa antiquam fidei traditionem, & maxime quando morum ſimplicitas ſine perſcrutatione traderetur, accedentibus ad fidei ſacramentum. Alii vero reſpondebant, non oportere ſine examinatione ſequi ſententias antiquorum. Plurimi vero tunc conueniẽtium epiſcoporum & ſequentium eos clericorum, ſcientes diſputare, huiuſmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atque his qui circa eum erãt, noti ſunt facti. Ex illo enim & Athanaſius tunc diaconus exiſtens, dum cum Alexandro eſſet epiſcopo, huius ſtudii pars eſſe maxima videbatur, necnon & quidam Græcorum philoſophorum oportune harum diſputationũ quæſtione participati ſunt: alii quidem quale eſſet hoc dogma ſtudentes agnoſcere: alii vero nuper inchoante Græcorum religione deperire, Chriſtia-
B nis infenſi, dogmatis ſacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita vt contra ſe ſeditiones exercerent, certaminá que ſibimet inferrent, & ſæpius ex aduerſo contenderent.

Athanaſius diſputator.

Græcos vocat Gentiles.

Attende etiam in Nicæno cõcilio fuiſſe ineptitum, diſputando,

SOCRATES.

De Laico ſimplici confeſſore virum dialecticum ſuperante, & de ſene ſimplici, Philoſopho Chriſtianum dogma pandente. Cap. 3.

CVmque plurimi diſputationis delectatione traherentur, vnus quidam ex confeſſoribus laicis ſimplicem habens ſenſum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Chriſtus & apoſtoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanámq; verborum fallaciam, ſed puram ſcientiam fide & bonis operibus obſeruandam. Hæc dicente iuuene & animo ſene, præſentes quidem mirati ſunt, dictúmque probauerunt. Dialectici vero ſatisfactione ſuſcepta ceſſarunt, rationem videlicet ſimplicem veritatis audientes.

In dialecticos.

SOZOMENVS.

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magnificẽtia ſermonum extolleretur & illuderet ſacerdotibus, non pertulit eius faſtum quidam ſenex ſimplex & innocens ac probatiſſimus confeſſorum, ſed acceſſit aduerſus eum proferre ſermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & ſimplicem ſcientibus confeſſorem, riſum mouit, maturioribus vero formidi-

nem, prouidentibus, ne à viro verbis artifice deduceretur ad risum: veruntamen cedentibus vt quod vellet ediceret, resistere nanque ei cum talis esset, nimium verebantur: In nomine, inquit, IESV CHRISTI, ô philosophe, audi dogmata veritatis: Vnus est deus cœli & terræ, omniúmque visibilium & inuisibilium creator, qui hæc omnia verbi sui virtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmauit. Hoc itaque verbum quod nos, inquit, filium dei nominamus, habita misericordia super homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere nasci, suadet & cum hominibus conuersari, & mori pro eis, veniétque denuo iudicaturus singulorum vitã. Hęc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea quæ fide percepimus. Noli inuestigare modum, quo fieri hæc, aut non fieri potuerint. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus vero Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione persolués, eadem quæ senior æque sectatus est, & prioribus con sectatoribus vt vnanimes sibimet essent persuadebat, non improuide mutatum se iurans, sed ineffabili quadam virtute ad Christianitatem protinus inuitatum. A

Christianus idiota Philosopho Christi religionem persuadet.

Quomomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos fecerit philosophum obmutescere Paganorum. Cap. 4. B

Dicitur autem proximum huic miraculo, quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum. Cum enim venisset Imperator CONSTANTINVS Byzantium, adeũtes eum quidam Philosophi, quęrebantur quasi non deum coleret vt deceret, & circa sacra nouitates exerceret, nouam in republica introducendo culturam, præter ea quæ eius maioribus visa sunt, & Græcorum Romanorúmque principibus quos habuerunt transacta secula, placuerunt: volebantq; cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille vero huiusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitę qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & conuersatione mirandus. Cúmque certamen Imperatore præcipiente suscepisset, conuenissentque Philosophi, omnibus loqui volentibus, vt vnũ ex se quem vellent eligerent postulauit sanctæ memoriæ pater noster Alexander, cæteros vero quicunque essent, silentium tenere præcepit, & tantummodo his quæ ab vtroque dicerentur, intendere. Suscipiente autẽ vno eorum disputationis vniuersæ negocium, ad Philosophum sanctus Alexãder: In nomine, inquit, Iesu Christi impero tibi ne loquaris. Et vnà cum eius sermone opus impletum est. Repente nanque ille homo vt sermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putásne iustum fuit considerare, vtrum maius hoc miraculum videretur, vt homo & quidem Philosophus, sic facile officium locutionis amitteret, an certè vt lapis violentia verbi manu diuideretur? quod quidam aiunt Iulianum fecisse Chaldæum. Et hæc quidem sic

Alexander melior quàm doctior.

Alexander philosopho silentium imperat per miraculũ.

A sic acta referuntur.

THEODORITVS.

De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Arii. Cap.5.

INterea sacerdotes sæpe conuenientes, Arium ad medium deducebant, subtilémque examinationem de eius propositionibus agitabant. Temere enim in qualibet parte metuebant proferre sententiam. Hæc itaque sacra & venerabilis turba, à permixtione aduersariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, & breuia imitantes, celantésque calliditatem, & Arii blasphemiam non defendentes aperte. Conuenientibus igitur vniuersis, maximam domum præparauit in Regalibus Imperator, sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quę sufficerent ordini sacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, inuitauit ingredi, & de præsentibus habere concilium. Introiuit autem & ipse princeps vltimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens, & mirabilem speciem, mirabiliorémque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore vero sede quàm aliis posita, in medio eorum sedit, primò tamen petens sibi hoc episcoporum iussione concedi. Tum cum eo resedit sacratissimus ille chorus. Primus itaque magnus Eustathius Antiochenæ sortitus ecclesiæ Presulatum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorem iam transierat vitam. Et hunc venerabilem virum, etiam nolentem B ad regimẽ eius ecclesiæ decreto cõi Põtifices ac sacerdotes, & oĩs populus Christianus venire compulerat.) Is ergo prçconiorum floribus caput principis exornauit, & studio eius quod habebat circa sacra, benedictiões exhibuit. Post hũc aũt Eusebius cognomine Pamphili. Quibus iam reticentibus, celeberrimus Imperator protulit de vnanimitate concordiaq; sermones, tyrannorũ eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quę sub eo est collata diuinitus: simul & quia pessimũ & valde crudele videretur, vt destructis hostibus, nulloq; prçsumẽte resistere, sacerdotes alterutros iacularẽtur atq; cõfunderent, & impiis atque sine Deo personis delectationem risumq; prçberent: cum vtique de diuinis tractarent rebus, & sancti spiritus doctrinam in scriptis haberẽt: Euangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, antiquorumq; prophetarum sanctiones, quæ nos erudiunt quid de sacra lege sapiamus: Expellentes igitur hostile certamen ex verbis diuinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc & his similia, tanquam filius amator patris, sacerdotibus veluti patribus offerebat, Apostolicorum dogmatum studens conciliare concordiam. Concilii vero plurima pars his quæ dicebantur obediebat, & inter alterutros vnanimitatem & dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci vero quidam, quorum iam meminimus, & super illos Minophantes Ephesius,

Sessiones in Nicæno concilio & de Arii dogmate.

Eustathius.

Constantinus ad patres Concilii.

Euangelici & Apostolici, Prophetici que libri.

Ephesius,& Scythopolites Patrophilus,Theogonius Nicænus episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant. Et cum his Theonas Marmaricenus,& Ptolemaidis Aegypti Secundus, Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebãt: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cum lecta fuisset ab vniuersis, repente disrupta est, & adultera fraudulentáque pronunciata. Turba siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctisque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt,& primi Arium abdicarunt, excepto Secundo & Theona. Cum ergo fuisset impius ille destructus, concorditer vniuersi fidem gloriámque dictantes, quæ hactenus in ecclesiis permanet, & subscriptionibus roborantes, soluêre concilium. Dolose tamen & non salubriter prædicti viri in fidei termino consenserunt, vt testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Arius dãnatur

Relatio Eustathii Antiocheni de Nicæno concilio. Cap. 6.

Eustathius Antiochenus.

EVstathius itaq; Antiochenus episcopus, cuius primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta sunt, eorúmque redarguens blasphemiam, vbi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua. Pergo itaq; iam hinc etiam ad ea quæ gesta sunt. Cum igitur propter hæc synodus maxima in Nicæam venisset vrbem, & quæreretur fidei modus, aperta quidem ostensio Eusebii blasphemiæ scripturã protulit, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem causa diuisionis audientibus irrogauit, confusionem tamen incurabilem suo prouidit autori. Cúmque officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disrupta iniquitatis scriptura in cõspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis, compescuerunt omnes iustam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tãto concilio pellerentur, exilientes anathematizauerunt interdictum Arii dogma concorditer subscribentes literis, suáq; manu cõsentientes, & similiter se sicut omnis synodus, sapere profitentes. Cumque præsulibus (vt ita dicam) mala calliditatis arte præualuissent, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, postea vero clare damnatas cœperunt allegare sententias, sæpe ponentes insidias eis à quibus videbantur esse conuicti, volentésque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantésque tanti cõcilii cognitores, occulte postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse præualere cõtra sacram adorandámque legem, euangelicámque doctrinam. Nam licet ad modicum roborentur, rursus fortiter & magnifice deuincuntur, secundum prophetam gloriosæ vocis Esaiam. Hæc itaque magnus Eustathius.

Prouerb. 8. c.

Eusebius Nicomediensis fautor Arii.

Ariani ex metu subscribunt

A

B

A Relatio Athanasii ad Aphros. Cap. 7.

HVius autem concertator & veritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri celeberrimi præsulis, quando scripsit ad Aphros, etiam hæc adiecit: Conuenientes enim episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inuenta perimere, hoc est, ex nõ existẽtibus, & quod dicebant, creaturam & facturam filium: &, fuit aliquando, quãdo non fuit: &, quia mutabilis est naturę. Scripturarum vero manifestas posuere dictiones, quia ex deo filius naturaliter vnigenitus est, verbum, virtus, sapientia sola patris, Deus verus, sicut Ioannes ait. Et sicut scripsit Paulus, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ docens esse filium patris. Qui vero circa Eusebium erant, propria tracti væsania loquebantur alterutris, & dicebãt: Consentiamus, nam & nos ex deo sumus. Vnus enim Deus ex quo omnia: &, Vetera transierunt: ecce omnia noua ex deo sunt facta. Cogitabant autem & illud quod in Pastore cõscriptum est: Primum omnium crede, quia vnus est deus, qui creauit vniuersa atq; perfecit, & constituit ex non extante vt sint. Porro alii episcopi malitiam vidẽtes illorum, & pessimam impietatis artem, apertius &, vt ita dicatur, manifestius dixerunt ex deo, id est, conscripserunt ex substantia patris esse filiũ. Vt creaturæ quidem, eo quod non habeant à semetipsis vt sint, sed habeant principium existendi, dicantur à deo: filius autem solus propius ex substãtia credatur patris. Hoc enim proprium vnigeniti est, & veri verbi patris. Hæc itaque fuit occasio, vt ex substantia diceretur patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorum qui Ariani esse putabantur, an dicerent filium non esse creaturam, sed virtutem & sapientiam solam patris, & imaginem sempiternam, & indissimilem per omnia patri ac deum verum, capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos: Nam & nos, inquiunt, imago & gloria dicimur dei. De nobis enim & dicitur & dictũ est: Semper enim nos qui viuimus, & virtutes multæ sunt, & egressa quidẽ est omnis virtus dei ex terra Aegypti. Campa quoque & locusta dicitur virtus magna, & rursus: Dominus virtutum nobiscum. Sed etiam proprii nos dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres vocauit nos. Si autem & verum deũ dicunt filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc est Arianorum corrupta mens. Sed etiam hic episcopi videntes eorũ dolum, collegerunt ex scripturis splendorem, fontem, & fluuium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumẽ. Et: Ego & pater vnum sumus. Et clarius iam ac breuiter conscripserunt cõsubstantialem patri filium. Omnia nanque prędicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc nõ fuissent ex scripturarum autoritate prolata, per eos quoque inanis esse conuincitur. Ex non scripto nanque ipsi impie proferentes, quippe quod nusquam penitus inuenitur,

Athanasius ad Aphros.
Hebr. 1. a.
Libellus Pastoris, qui etiamnum extat.
Ex deo, id est, ex substantia.
B
Psal. 45. c.
Psal. 35. c. Ioan. 10. f.

uenitur,ex non extantibus:&,fuit aliquando quãdo non fuit, alios culpãt: A
propterea ex non scriptis sermonibus,pie tamen intellectis damnati sunt.
Ipsi nanq; veluti de stercore reperientes,hæc vere de terra locuti sunt. Verum episcopi non sibimet adinuenientes verba, sed habentes hæc à patribus,testimonia conscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos penè centum triginta magnæ Romæ ciuitatísque nostræ, accusauerunt omnes qui dicunt facturam aut creaturam esse filium,& non consubstantialem patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariẽsis episcopus, qui primũ defendebat Arianorum sectam,nouissime vero subscripsit Nicæno concilio. Scripsit autem & ciuibus suis, confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & illustres episcopos & conscriptores agnouisset,nomine consubstantialitatis vsos in patris & filii deitate. Isti ergo concilium metuentes, expositæ fidei consenserunt,secundum prophetę increpationem,dicentis: Populus hic labiis me honorat,cor autem eorum longe est à me. Theonas autẽ & Secundus nolentes adquiescere,condemnati sunt. Postea vero in concilium venientes, viginti conscripserunt de conuersatione ecclesiastica sanctiones.

Math 15.a. & Mar. 7.b.

SOCRATES.

De Sabino Macedoniarum episcopo. Cap. 8.

Sabino itaq; nõ credamus,qui eos idiotas vocauit & imperitos. Sabinus enim Heracleiæ Thracensis Macedonianorũ episcopus,habita congestione eorũ,quæ per diuersa concilia sacerdotũ ex scripto prolata sunt eis qui in Nicęa conuenerunt,velut idiotis & simplicibus derogauit, non sentiens quoniã & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidem,velut idiotę noscitur derogare. Et aliqua quidẽ volens pręteriit, aliqua vero mitigauit,cuncta tamen secundum propriam sumpsit intẽtionem. Et laudat quidem tanquã fide dignũ testem Eusebiũ Pãphili,laudat simul & principem,tanquã ea quę sunt Christianorum dogmatizantem. Culpat aũt expositã in Nicęa fidẽ,tanquã ab idiotis & nihil scientibus traditã: & quem velut sapientem & sine mendacio testẽ vocare consueuit,eius voces sponte contẽnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris dei Niceæ conuenientibus, alii quidem sapientię sermone micuerunt,alii continentia vitę laudati sunt: & quoniam Imperator pręsens omnes ad vnitatem suam concordes & consectatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebii atque consortũ eorũ sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Cõcordia ergo fidei à magno in Nicęa prolatæ concilio,ab Eusebio clara voce laudata,hęc est. B

Eusebius Cæsariensis

De fide Nicęni concilii Cap. 9.

Fides Nicæni Concilij

Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumq; factorẽ. Et in vnum dominum Iesum Christum filium dei natum ex patre,vnigenitum,hoc est,ex substantia patris,deum ex deo lumen

A lumẽ ex lumine, deũ verũ ex deo vero, natũ nõ factũ, consubstantialem patri, per quẽ omnia facta sunt, & quę ĩ cœlo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostrã salutẽ descendit, & incarnatus & hõ factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascẽdit in cœlos, & vẽturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spũm sanctũ. Dicẽtes aũt: Erat, quãdo nõ erat: aut, nõ erat antequã fieret: aut, quia ex non extantibus factus est: aut, ex altera substãtia vel essentia dicentes esse: aut, creatũ aut cõuertibilẽ filiũ dei, hos tales anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Hãc venerabilẽ fidẽ, trecenti quidẽ decẽ & octo & agnouerũt & ãplexi sunt. Et (sicut ait Eusebius) consonãtes & vnanimes in scriptis explanauerũt. Quinque vero solummodo nõ receperunt, verbũ cõsubstãtialitatis reprehẽdẽtes, Eusebius Nicomediæ Præsul, Theogonius Nicenus, Maris Chalcedonẽsis, Theonas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantiale esse quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidẽ, sicut ex radice germen: ex decursione vero, sicut paterni filii: ex partitione aũt, sicut ex massa auri anuli duo vel tres. Secũdũ nullũ aũt horũ, inquiunt, est filius dei. Propterea ergo dicebant in fide nõ esse cõsentiendũ. Plurimũ siquidem verbo cõsubstantialitatis derogantes prędicti viri, in Ariana depositione subscribere noluerũt. Ideoq; synodus Ariũ, & cõsectatores eius anathematizauit oẽs, adiiciẽtes neq; accedere eũ in Alexãdriã. Pręceptũq; principis repẽte eũdẽ Ariũ & qui circa Eusebiũ, & Theogoniũ, & qui cũ eis, exilio deportauit. Quõ Euseb. & Theog. dato pnię libello recepti sunt. Ca. 10.

Arianiqui nolebant ὁμοούσιον vocem recipere.

B

EVsebius igitur & Theogonius post modicũ tempus exilii, libellũ pœnitentiæ porrigẽtes, in fide Cõsubstãtialis cõsenserunt, quod declarabimus procedentes. Tũc aũt in synodo Eusebius cognomine Pãphili & Cęsareæ Palestinæ sortitus episcopatũ, paululũ animaduertẽs atq; cõsiderãs, vtrum oporteret suscipi terminũ fidei, vnã cum aliis omnibus, hoc est, vniuersa multitudine consensit atq; subscripsit, necnon & populo sub sua diœcesi cõstituto scripsit terminũ fidei, & vbiq; destinauit, sermonẽ subtiliter consubstãtialis interpretatus, vt nequaquã penitus suspitionẽ aduersam de eo quisquã habere potuerit. Sũt aũt quæ ab ipso Eusebio cõscripta sunt huiusmodi verba.

Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicæni concilii ad Palestinos. Cap. 11.

ARbitramur & vos dilectissimi etiã aliũde didicisse, fama cõsueta pręcurrere perfectũ de his quę gesta sunt sermonẽ. Sed ne ex huiusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, necessario misimus vobis primũ quidẽ scripturã à nobis de fide propositã. Nã & dominus noster ad prædicãdũ discipulos suos mittẽs, ait: Eũtes docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos in noĩe patris & filii, & spũs sancti. De quibus & affirmamus ita habere & ita sapere, sed etiã dudũ sic habuisse & ita sapuisse, & vsq; ad mortẽ pro hac instare fide, anathematizantes oẽm sine deo hęresin, hęc oĩa ex corde sapuisse & aĩa, ex quo nouimus nosmetipsos, & nũc sapere & dicere corã oĩpotẽte deo & domino

Eusebius Cæsariensis ὁμοούσιον vocabulum subtiliter interpretatur.

Mat. 28. d.

D nostro

nostro Iesu Christo cum veritate testamur, ostẽsuri probatiõibus & satisfa- A
cturi vobis, quia & prçteritis tẽporibus ita credidim9 & prçdicauimus. Hac
aũt à nobis exposita fide, nulli relictus est resistẽdi locus. Sed & ipse primus
deo amabilis Imperator noster, rectissime eã habere testatus est, & sic etiã se
professus est sapere: & in hac oẽs cõsentire & subscribere, & in his dogmatibus
cõcordare prçcepit, vno solũmõ scripto & inserto cõsubstãtialis verbo.
Quod etiã ipse ĩterp̃tabatur, dicẽs, quia nõ secũdũ corporeas passiões cõsubstãtialis
dicitur, neq; secũdũ diuisionẽ, neq; secũdũ quãdã decisionẽ ex patre
subsistere. Nõ enĩ posse naturã sine materia intelligibilẽ incorporeamq;
corporalẽ aliquã subsistere passionẽ, sed sacris quibusdã ineffabilibusq; rõnibus
magis intelligendã. Et sapientissimus quidẽ atq; piissimus imperator ita
philosophabatur. Fidei ergo explanatiõe dictata, quẽadmodũ ab eis dictum
sit ex substãtia patris, & patri cõsubstãtialẽ, nõ est sine examinatiõe derelictũ.
Cõsultatiões enĩ & respõsiones deinde mouebãtur, & mẽs perscrutabatur
dictorũ sensum. Et hoc ergo quod aiebãt de substãtia cõstabat apud eos
significatiuũ quidẽ esse ex patre, nõ tamẽ tanquã partẽ esse patris. Propterea
nobis quoq; videbatur bene se haberẽ, vt mẽte cõsẽtiremus piç doctrinç dictãti
ex patre filiũ eẽ, nõ tamẽ partẽ eius eẽ substãtiç. Quapropter & nos mẽte
cõsensim9, neq; vocẽ Cõsubstãtialis refutãtes, posita prç oculis nostris pacis
intẽtiõe, & ab ĩtellectu rectissimo nõ cadẽtes. Secũdũ hoc etiã natũ & nõ B
factũ suscepim9: quoniã factũ cõe esse dicebãt op9 reliquarũ creaturarũ factarũ
per filiũ, quarũ nihil simile habere filiũ cõfitemur & prçdicam9. Vnde
nõ eũ esse facturã dicimus, quod cõgruit his quç per eũ facta noscuntur, sed
superi9 quã facturç, totius esse substãtiç, quã ex patre natã diuina docere videtur
eloquia, modo quidẽ generatiõis inenarrabili & incogitabili existente
vniuersç naturç factç. Sic aũt & cõsubstãtialẽ eẽ patri filiũ rõ examinata cognoscit,
non secũdũ corporũ modũ, neq; mortalibus aĩalib9 proximũ. Nã neq;
per diuisionẽ substãtiç, neq; perfectionẽ aut mutationẽ paternæ substãtiæ
vel virtutis. His enĩ oĩbus ingenita natura patris extranea est. Sed prçdicãdũ
est esse cõsubstãtialẽ patri filiũ, eo quod nullã æqualitatẽ ad creaturas factas
dei filius habeat, sed soli patri genitori per oẽm modũ sit similis & nõ sit ex
alia qualibet substãtia vel essẽtia, sed ex patris. Quod etiã ipsum hoc mõ ĩterpretatũ
bene se habere visum est ad cõsentiendũ: quoniã & priscorũ episcopos
aliquos cõscriptores eloquentes & nobiles agnouimus in patris & filii
θεολογία (id est, diuina rõcinatione) nomine consubstãtialis vsos. Hæc itaq; de
exposita fide sint dicta, in qua vniuersi cõsensimus, nõ sine animaduersione
sed secũdũ sensus expositos corã ipso deo amabili examinatore Imperatore
& prædictis rõnibus cõcordãtes anathematismũ post fidẽ in eis prolatũ sine
tristitia esse credidimus, eo quod non scriptis vti vocibus prohiberent. Vnde
penè omnis facta est cõfusio & indisciplinatio cunctis ecclesiis. Nulla siquidem

De substantia.

A dem ſcriptura diuinitus inſpirata dicẽte,ex nõ extãtibus: aut fuit aliquan do quãdo nõ fuit,& reliquis quę proferebãt, irrationabile nobis viſum eſt hæc dicere vel docere. Quoniam neq; priore tẽpore huiuſmodi conſueuimus vti ſermonibus. Hæc vobis neceſſario ſcripſimus dilectiſsimi, iudiciũ noſtræ examinationis ac cõſenſum vobis ſignificantes. Et quàm rationabiliter tunc quidem, quoniã nos ſcripta quædã modis aliis offendebãt. Poſtea vero indubitate ea quæ erant, ſine contriſtatione ſuſcepimus. Quapropter magnanimiter nobis ſenſum verborum diſcutiẽtibus, placuit cõcordare in his quæ à nobis ipſis in fidei expoſitione confeſſa ſunt.

Hæc itaq; Euſebius Pamphili in Cæſariã Palæſtinæ, literis explanauit. Alexandrinæ vero eccleſiæ, Aegyptiacis, & Libyæ, & Pẽtapoleos, & quæ uicinæ ſunt, hæc ſcripſit communi decreto Concilium.

THEODORETVS.

Epiſtola Nicæni concilii ad Alexandriam, & Aegyptũ deſtinata. Cap. 12.

SANCTAE MAGNAEQVE DEI GRATIA ALEXandrinæ eccleſiæ, & dilectiſſimis fratribus per Aegyptum, & Libyam, & Pentapolim conſtitutis, cõgregati & magnam ſanctámq; ſynodum Nicææ celebrantes epiſcopi, in domino ſalutem.

Literæ Nicænæ ſynodi ad Alexandrinos & Aegyptios.

Quoniã dei gratia & deo amatiſſimi principis noſtri Cõſtãtini, cõgre-B gãtis nos in vrbe prædicta ex prouinciis diuerſis & ciuitatibus, magna ſanctáq; ſynodus celebrata eſt, oĩmodis neceſſario viſum eſt, ab hoc ſacro ſanctoq; concilio, etiã ad vos literas deſtinari, vt noueritis quæ quidẽ mota & examinata, quæ vero placuerint atque firmata ſint. Ante omnia ſiquidem exquiſita ſunt impia & iniqua & ſine deo dogmata Arii, atq; conſentientiũ, ſub præſentia deo amatiſſimi Imperatoris noſtri Conſtãtini, & omniũ decreto complacuit anathematizari impiam eius ſectam, & iniqua & ſine deo verba, ſimul & nomina quibus vtebatur, filium dei blaſphemãs & dicens ex non extantibus eſſe. Et iterum, Fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum nõ fuit? & pro libero arbitrio maliciæ atq; virtutis capabilem filium dei dicentis, & creaturam nominãtis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blaſphema, anathematizauit ſanctum & vniuerſale conciliũ, & nec vſq; ad auditũ impiæ ſectæ atq; furoris huius, aut intellectũ iniquorum ſenſum accõmodauit. Ea quidem quę de illis geſta ſunt, qualem terminum habuerint, omnia iam aut audiſtis, aut audietis, ne nos forte videamur viro obloqui, propter delictũ ſuũ improperia digna portanti. Tantũ enim valuit eius impietas, vt etiã Theonas Marmaricenus, & Secũdus Ptolemaidis ea potirentur. Idẽ enim & illi dãnati ſunt. Sed quoniã ineffabilis gratia dei illas quidẽ malas ſectas, & blaſphemias, & diſcordiam & audaciã perſonarũ, & diuiſionem prædicta cõmotione deſtruens liberauit Aegyptũ, relinquebãtur autẽ quę

Arius cũ ſuis ſectatoribus damnatus.

Quod Nouatianorum episcopum Acesium euocarit Constantinus ad concilium. Cap.13.

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quod non solum Arium & consortes eius anathematizauerint, sed etiam verba sectæ ipsius, Et quod de pascha concordantes, hæresiarcham Melitium susceperint.

Mouet autem me feruor Imperatoris, etiam ex alia re eius volũtatis habere memoriã, & quemadmodũ pro cõcordia cogitabat. Habẽs enim prouidentiã pacis ecclesiarũ, vocauit ad synodũ & Acesiũ Nouatianorum religionis episcopũ. Postquã ergo scripta & subscripta est à concilio fidei definitio, requisiuit Imperator Acesiũ, an & ipse cõsentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille, Nihil, inquit, noui ô Imperator synodus definiuit. Sic enim olim & à tẽporibus Apostolorũ ipse percepi, & terminũ fidei, & tẽpus Paschalis festiuitatis. Porrò denuo Imperatore requirente, Cur ergo te à cõmunione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tẽpore, replicauit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad mediũ, quod nõ oporteat eos, qui post baptisma peccãt, peccato quod ad mortẽ esse scripturæ diuinæ pronũtiant, cõicatione sacramentorũ fieri dignos: sed inuitandos quidẽ ad pœnitentiã, spẽ vero remissionis nõ à sacerdotibus, sed à deo solũmodo sustinere, qui potestatẽ habet peccata remittere. Hæc cũ dixisset Acesius, Imperator ait, O Acesi, pone scalã, & si potes
B ascende solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego vero audiui à viro nequaquam mentiente, qui & valde senex erat, & tãquam qui vidisset ea quæ fuerant in Concilio gesta, referebat.

SOZOMENVS. Quod Canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini. Cap.14.

Canones Nicæni concilii.

SYnodus autem corrigere volens hominum vitam, & in ecclesiis cõmorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant, nõ dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, cõcubitum cũ propria coniuge. Suasitq; concilio, ne talem ponerent legem, grauem asserens esse causam, quæ aut ipsis, aut eorum iugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusq; laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in vniuscuiusq; voluntate, non in necessitate dimisit. His à concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constãtini principis prouenire. Et est cõsuetudo Romanorum, vnumquodq; decennium imperatorum, publica deuotione celebrare. Oportunum ergo iudicans Constantinus, inuitauit tũc ad conuiuia synodum, & donis cõpetentibus honorauit. Admonitosq; de cõcor

De cœlibatu sacerdotum

Vicẽnalia Cõstantini Aug. An. do. 319.

 dia

dia fidei,& cõmuni inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit vniuersis in Nicæa, scribẽs absentibus quæ fuerint in cõcilio celebrata,& inuitans vt ab omni discordia recedentes, cõcordarẽt in exposita cõciliũ fide, quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex cõsonãtia tãtorum & talium sacerdotum sancto spiritu cõstituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata. A

SOCRATES.

Epistola Constantini de Ario & scriptis eius. Cap.15.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVgustus, episcopis & populo.

MALIGNOS & impios Arius imitatus, dignum est vt illorum quoq; suscipiat vltionẽ. Sicut ergo Porphyrius, diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignã promeruit inuenire mercedem,& talem, per quam in posterũ esset opprobrium,& plurima cõplere tur infamia:& nũc placuit Ariũ & cõsectatores eius vocari Porphyrianos vt quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruãtur. Super hæc autem, si qua cõscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur, vt nõ solũ praua eius doctrina depereat, sed neq; vlla eius possint remanere cõmenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arii cælasse cõperitur, & non repẽte proferẽs igne cõsumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet vltionem. Deus vos custodiat. B

THEODORETVS.

Epistola ad Eusebiũ Palestinę de cõfectione sacrorum librorum & de repugnatione dominici sepulchri. Cap.16.

VICTOR CONSTANTINVS MAX.PIVS, EVSEBIO.

Vt in nostri nominis ciuitate cognouimus, Saluatoris dei nostri prospiciente solatio, maxima hominũ multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ, vt hoc cremento valde proficiente, dignũ esse videatur etiã ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter quod visum est nostræ volũtati, ac decuit nos tuæ notum facere sapientiæ, quatenus quinquaginta mẽbranaceos codices bene cõfectos,& ad vsum habiles, ab artificibus antiquariis,& perfecte artem scientibus scribi præcipias diuinarum videlicet scripturarum, quarũ maxime confectionem & vsum necessariũ ecclesiis esse nosti. Missę sunt enim literę à nostra trãquillitate ad prouinciæ Iudicẽ, quatenus omnia cõfectioni eorũ necessaria præbere curet. Vt enim citius codices cõscripti cõficiantur, erit opus diligentiæ tuæ. Nam & duo publica vehicula ad deferendos eos ex autoritate rescripti nostri te percipere cõuenit. Sic enim & maxime bene cõscripti vsq; ad nostrũ perducentur aspectũ, vno videlicet tuæ ecclesiæ hoc exequente diacono: qui dum ad nos venerit, experietur nostræ munificentiam pietatis. Deus te custodiat frater charissime.

Publica vehicula

Theodoretus

A THEODORETVS.

Sufficiant quidem hæc ad coniiciẽdum, magis autem aperte noſcendũ, quemadmodum celeberrimus Imperator ſuum ſtudium circa ſacra conſtituerit, Attamen adiiciam, quæ etiam circa ſalutare ſepulchrum geſſerit. Agnoſcens enim quoniam elati & circa culturam bacchantes idolorum, ſepulchrum domini ſordibus operuerant, obliuione tradere contendentes memoriam ſalutarem:& deſuper templum ædificauerant luxurioſiſſimæ dæmonis, id eſt, Veneris, vt illic virginum cantibus inſultarent, præcepit deſtrui ſceleratiſſimum templum, ipſumque puluerem funeſtis ſacrificiis violatum eiici, & procul à ciuitate diſpergi, deinde ſacrarium ædificari deo, maximum atque pulchrum: ſicut deſignatur ex eius epiſtola ad Macarium ipſius ciuitatis Epiſcopum deſtinata.

SOCRATES.

Libellus pænitentiæ ab Euſebio & Theogonio datus. Cap. 17.

EVſebius igitur & Theogonius pœnitentiæ libellum ſummis epiſcopis mittentes ab exilio reuocati ſunt Imperiali pręcepto, & ſuas eccleſias receperunt expellentes eos, qui in ipſorum locis fuerant ordinati, id eſt, Euſebius Amphionem, Chreſtum vero Theogonius. Cuius libelli exemplar hoc eſt, Dudum quidem ante iudicium condemnati à reuerentia veB ſtra, patienter ferre, quæ decreta ſunt à ſancto veſtro concilio debuimus. Sed quia nimis abſurdum eſt, cõtra noſmetipſos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem, propterea referimus, quoniam nos & in fide vnà cucurrimus & ſenſum examinantes de Conſubſtantialitatis ſermone cuncti pacificati ſumus, nequaquam ſequentes hæreſim, ſed commemorãtes ad cautelam eccleſiarum, quæ noſtræ ſubueniebant menti. Et ſatisfaciẽtes eis, à quibus per nos ſuaderi debuerat, in fide ſubſcripſimus. Anathematiſmo autem non ſubnotauimus, non tanquan fidem accuſantes, ſed vt velut non credentes talem eſſe eum, qui fuerat accuſatus, certi de eius miſſis ad nos epiſtolis, & inter nos diſputationibus habitis. Si igitur ſatisfactum eſt ſancto veſtro concilio, non reluctantes, ſed conſentientes decretis veſtris, etiam hac conſcriptione ſatisfacimus vobis, non exilium grauiter ferẽtes, ſed ſuſpitionem abiicientes hæreſeos. Si enim dignamini nunc in vultu veſtro nos recipere, habebitis in omnibus conſonantes & veſtra ſequentes pariter conſtituta: quando etiam eum, qui in his accuſatus eſt, placuit veſtræ reuerentiæ clementiam promereri atque reuocari. Abſurdum nanque eſt, ſi is qui putatur eſſe reus, reuocatur ad ſatisfaciendum in quibus ei derogabatur, vt nos contra noſmetipſos prębeamus per taciturnitatem increpationis iudicium. Dignamini ergo ſicut conuenit veſtræ venerationi, & deo amatiſſimum principem commonere, & preces tractare noſtras, & velociter de nobis quæ vobis conueniunt, cogitare. Hic quidem libellus eſt

Libellus pœnitentiæ, quẽ Euſebius Nicomedẽſis & Theogonius ad epiſcopos miſerunt

reuersionis Eusebii & Theogonii. Ex verbis autem eius coniicio, quia isti A quidem dictatę fidei subscripserunt, damnationi vero Arii consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur, tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex eius cogitationibus quas postea molitus inuenitur, figmento pœnitentiæ suæ: sicut oportune patefiet.

SOCRATES.

De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorū & ligno crucis, atq; clauis quibus transfixus est dominus. Cap. 18.

Vicennalia Constantini. IMperator interea post Concilium degebat lętus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicennalium suorum, mox ad erigēdas ecclesias festinus accessit. Hocque faciebat per singulas ciuitates, & in vrbe cognominis sui.

SOZOMENVS.

Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam voluit habitare ciuitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespontum, super Aiacis tumulum, vbi Achiui contra Troiam pugnantes habuerunt castra, ciuitatem designauit, portasque fecit quę hactenus videntur à nauigantibus. Hæc agenti, per noctem deus apparuit, monens vt alium quæreret locum, eumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare iussit.

SOCRATES.

Byzantium An. do. 333. Constantinopolis. Quæ cum prius Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit. Et diuersis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ constituit. Et denominatam CONSTANTINOPOLIM, appellari B secundam Romam lege firmauit, sicut lex ipsa in marmorea platona nosci tur esse conscripta, & in Strategio iuxta equestrem statuam eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidem ædificauit ecclesias, quarum vnam nominauit Irenen, aliam vero appellauit Apostolorum. Non solum autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulachra nāque ornata publice in Constantinopolitana vrbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quę cum ipso videantur aspectu superfluere feruntur.

SOCRATES.

Helenopolis Helena vadit Hierosolyma Tres cruces Claui An. do. 325. Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominem vicum Drepani princeps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolyma properauit, & quondam Hierusalem, desertam sicut pomorum custodiarium inueniens, requisiuit sepulchrum Christi. Quod licet difficillime, tamen inuenit. Ita repēte templum illud scelestissimum deiici iussit. Et palam facto domini monumento, apparuerūt circa id suffossę tres cruces, & claui, simul & titulus, literis Hebraicis, Gręcis Latinisq; conscriptus, IESVS NAZARENVS REX IVDEORVM.

Sozome-

A

SOZOMENVS.

Dicitur autem quia iam mortuis crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

O ter beatum lignum, in quo deus extensus est.

Tunc ergo quæ crux esset domini, quę latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius, ciuitatis præsul, huiusmodi trractatu dubitationem soluit: Mulieri nanque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatę, vnam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem saluatoris agnouit. Mox enim vt mulierem crux attigit, passionem sæuissimę ægritudinis effugauit, & fœminæ salutem restituit.

Sibyllæ vaticinium de ligno crucis

THEODORETVS.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoscens, de clauis quidē quibus manus Christi fuerant perforatę, alios in galeam immisit Imperatoris, filii capitis prouidentiam gerēs vt iacula bellica submoueret: alios freno equino inseruit, & cautelam Imperatoris agens, & veterem prophetiā adimplēs. Olim enim Zacharias clamauerat propheta, dicēs: Et erit quod in freno est, sanctum domino omnipotenti. Salutaris vero crucis partem quidem aliquam Regalibus distribuit.

Helena clauos galeę & freno filij sui Constan. includit

Zach. 14. d.

SOCRATES.

B Quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem vbi hæc particula seruaretur, in sua statua (sicut fertur) in foro Constantini posita super columnam Porphyreticam deuote condidit.

THEODORETVS.

Reliquam vero partem in argentea theca clausam ciuitatis tradidit sacerdoti. Et vndique congregans artifices maximas illic ornatasque ædificauit ecclesias. His ita gestis conuiuio exhibito virginibus sacris, & ipsa ministerium ancillæ gerens, vltra octogesimum annum ætatis agens, & his similia faciens rediit ad filium. Et cū lætitia transiuit à sæculo, multa filio pietatis mandata committens, nouissimis benedictionibus adimpleto.

SOCRATES.

Post hæc igitur Imperator curam maximam Christianorum habens, paganorum superstitiones auersabatur: remouitque μονομαχίας, & suas imagines in templis poni præcepit, & Cubitum quo mensuratur Nilus non iam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesias portari sanciuit.

Helena moritur

μονομαχίαι

Cubitus νειλομετριον.

SOZOMENVS.

In omnibus itaque volens similem monstrare Romæ Constantinopolim, frustratus nō est. Nā & corporibus & diuitiis maior effecta est. Quod ideo prouenisse credo propter amorē dei, quem ciuitas gerit & habitatorū circa indigentes auxilium. Intantum nanque fidei creuit, vt multi quidem Iudæorum ciuium, Pagani vero pene omnes, Christianam illic conuerterentur

tur

tur ad fidem. In qua vrbe crescēte, quo tempore religio noscitur ampliata, neque aræ, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt nisi sub Iuliano breui tempore: quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tanquam nuper conditam Christi ciuitatem, Constantinus suo nomine dedicauit, multis eam & magnis exornans ecclesiis. Iuuabat diuinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctæ salutaresque essent quæ illic ædificabantur ecclesiæ. A

De loco vbi Vesta olim colebatur, & nūc Archangeli Basilica stat & de miraculis quæ ibi pro Christi nomine celebrantur. Cap. 19.

Michaelii, locus apud Constantinopolim

INsignis itaq; locus ex illo tempore claruit peregrinis & vrbicis, vbi olim quidem Vesta colebatur, postea vero ecclesia facta est, qui locus nunc Michaelum nuncupatur, in dextera positus parte nauigantium à Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea nauigio quidem stadiis ferè triginta & quinque: per terram vero circumeuntibus omnem sinum, vsque ad septuaginta & amplius tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nunc vsque seruatā, eo quod illic manifeste cernitur apparere Michael diuinus Archangelus: quod etiam ego iutus eximie verum esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtus diuina per ipsarum rerum experimenta. Quidam enim in causas difficiles aut ineuitabilia pericula, alii vero in languores aut ignotas passiones incidentes, supplicantes deo, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quę vero prouenerint Aquilino nobis noto & in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscēs necessario pandam. Cum eum ardentissima febris rubris choleris mota comprehendisset, æstuanti poculum dederunt medici, quod euomuit: moxque cum vomitu diffusę cholerę superficiem vultus eius simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, euomebat. Cumq; hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hærebat ars medicorum: & dum morti vicinus esset, iussit suis vt se ad locum hunc ducerent, credens aut illic se mori, aut languore priuari. Iacentique per noctem diuina virtus apparens præcepit, vt quicquid comederet, in huiusmodi potionem tingeret, quæ esset ex pipere & vino & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est: quippe cum medicis ratione medicinę videatur esse cōtrarium calida pocula cholericis exhibere.

Archangeli Michaelis apparitio.

B

Probianus

An. do. 339. De S. cruce

Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagrę passione detentum, ibi doloribus liberatum, eiq; apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius vero salutis causam, id est sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti sen-

A ti sententiam diuina virtus apparens, signum monstrauit crucis quod erat positum in altario eius ecclesiæ. Et aperte palàm fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neq; ab angelis sanctis, neque à piis hominibus.

De templorum destructione. Cap. 20.

CVm itaque populi & ciuitates ad cultum Christianitatis accederent, & cæteri pro filiis & vxoribus metuentes (ne quid mali paterentur si cōtradicerent) quieti vacarent, nudati solatio multitudinis templorum cultores & Sacerdotes, simulachra apud se reposita preciosissima tradiderunt, & quæ Iouis fulmina vocabantur: & per semetipsos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæq; prius inuisa apud ceteros erant, & solis sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus valde vilissima. Aliæ vero imagines & statuæ ex preciosa confectæ materia, igne crematæ sunt, & pecuniæ publico sociatæ. Quæ vero ex ære mirabiliter facta videbantur, ad Constantinopolim sunt aduecta ornatus causa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in circo, atque regalibus: id est, Pythia diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliatáque sunt ianuis templa, & alia laquearibus sunt nudata, alia vero neglecta ad sordes vsq; ruinamque perducta sunt. Tunc itaque perierunt & penitus sunt euersa, id est, in Aegea Ciliciæ templum Aesculapii, & in Aphacis iuxta montem Libanum & Adonem fluuium, Veneris domus: vtraque apud illos insignia: eo quod Aegeatæ gloriarentur, quasi languentes corpore curarentur apud eos dæmone noctibus apparente atque curante: In Aphacis autem, quod per inuocationem quandam certo die de summitate Libani montis, ignis fulgens veluti sydus in proximum flumen velociter occumbebat, quod dicebant Venerem esse.

Au. do. 115.

B

Templum Aesculapij Aphaca

SOZOMENVS.

De conuersione barbarorum. Cap. 21.

INterea cum multitudo magna ex diuersis gentibus confusorum barbarorum ex Thracia trāsisset in Asiam, & alii aliunde barbari hoc egissent, contrà Ro. multi sacerdotum Christi capti cum eis erant. Cumque languētes curarent & dæmones effugarent. Christum solummodo nominantes, & filium inuocantes dei, insuper & conuersationem exercentes inculpabilem, & omnem maculam virtutibus euincentes, admirati barbari virorum vitam, & opera simul egregia, bene se sapere crediderunt, & deum habere propitium si meliores imitarentur homines, &, sicut ipsi, colerent deum. Et constituentes sibimet ex eis bene agendi præceptores, edocebantur, & baptizabantur, & consequenter in ecclesias occurrebant.

THEODORETVS.

Quod

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos inuaserit episcopatũ,& de literis Cõstantini aduersus eum. Cap. 22. A

Fautores igitur Arii nequissima non reliquere cõsilia. Huius enim causa in cõfessione fidei etiam manibus cõsenserũt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cum sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat iaculatus, id est, Byzantii pontifex (sic enim tunc vocabatur Constantinopolis) ad meliorem translatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis paruipendens regulas quas ante paululum cum aliis Põtificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deserens, Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus, episcopos & presbyteros non licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum nõ est, vt qui sic insaniunt aduersus vnigeniti deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc nouitatem fecit, sed etiam olim aliud simile perpetrauit. Qui dum in Beryto esset episcopus, transiliuit in Nicomediam, & ex ea denuo post concilium insania apertæ impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod imperator Constantinus literis manifestum fecit. Ego vero huic operi finem epistolæ inserere iudicaui. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocentem? Eusebius vtique tyrannicæ crudelitatis excultor. Quod enim vbique tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nanque veracium episcoporum testatur interitus, hoc etiam Christianorũ crudelissima persecutio clamat aperte. Nihil enim de B iniuriis mihi factis nunc dico, per quas quando maxime aduersarum partium insidiæ discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solum, quod non & armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quispiam putet ad horum probationem minus instructum. Iudicium nanque manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebium, aperte constat à me deprehensos. Sed hæc quidẽ transeo, quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorum confusionem à me probata noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebii nanque seductionem & subuersionem, conscientiam percepistis à veritate separatam. Sed erit huius rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem & integrum nunc sumentes, respiciatis ad deum. Quod vtique ad præsens in vobis est, & istud dudum oportuerat in vestro pendere iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima consciorum suorum tuitione venisset huc, & ordinem rectitudinis impudentissime confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit vestra patientia factum in Nicæa ciuitate concilium: cui & ego ipse conscientię meę cultum decenter exhibui, nihil aliud volens quàm concordiam

omnibus

Eusebius Nicomediẽsis canonum transgressor

Pars epistolæ Cõstantini ad Nicomedienses, de Eusebio Nicomediensi

omnibus fabricari, & præ cunctis arguere & remouere hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata vero est per Eusebii prauum pestiferumq; votum. Sed ipse Eusebius (ô amabiles atque charissimi) cum quanta putatis discursione, quippe conscientia sua victus, cum quanta confusione mendacio vndique declarato degebat? Immittens mihi quidem diuersos, qui pro eo deposcerent: petens vero à me quoddam solatium, ne tanto malo conuictus, suo honore priuaretur. Testis est mihi deus huius rei, qui & in me & in vobis benigno amore consistat. Nam me etiam ille deuertit, & indecēter abripuit, quod vos quoque nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicut ipse desiderabat, quia omne malum in sua conscientia recōdebat. Sed vt cætera peruersitatis eius omittam, quid maxime cum Theogonio nequitiæ suæ participe egerit, audite, deposco: Alexandrinos quosdam à nostra fide recedentes, huc destinari præceperam, quoniam horum ministerio mentis flammas vrgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul concilii veritas ad pœnitentiam reseruabat, non solum receperunt eos & apud se seruauerunt, sed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreuerunt. Quapropter hoc circa istos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaque vestrum est, ad deum illa fide respicere, qua semper & fieri conuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriā illorum pestilentium, aut ad laudem, improuide præsumit forsitan excitari, repente in sua præsumptione ministri dei, hoc est, meo opere comprimetur. Deus vos custodiat fratres charissimi. Theogonius Deportatio B

THEODORITVS.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit. Cap.23.

TVnc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediæ quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicęa autem Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercentes, & imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis inuenientes, restituti sunt, prioremq; potentiā receperunt. Eusebius etenim (sicuti iam dixi) etiam Constantinopolitanum tenuit tyrānice Pręsulatū, & potiorem percepit pręsumptionē, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciā ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores sæuas cōtentiones instituit. Et primum quidē cupere se Hierosolymorū loca professus est, & Imperatorē tanquam celebre illud visurus ædificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cum multo honore dimissus est, Imperatore ei vehicula & alia distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, particeps malignorum consiliorum eius, sicut iam diximus. Appion Nicomediæ Chrestus Nicææ Eusebius Nicomedię vsurpator sedis Constantinopolitanæ

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit episcopatu depositus,& in exiliū deportatus,& qui post eū fuerint ordinati. Cap.24. A

Ariani conueniunt Antiochiæ

VEnientes autem in Antiocheiam,& amicitiarum induti vultum,maxima ministratione potiti sunt.Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca peruenissent,& concordes vidissent suos,hoc est,Eusebium Cæsariensem,Scythopolitam Patrophilum,& Aëtium Lyddæ, Laodiciæ Theodotum,& alios qui lepram Arii susceperant, nunciauerunt eis quod cogitauerant,& cum eis venerunt in Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur aduentus eorum,quod vero propinabatur,erat pietatis bellum.Mulierem nanque prostantem mercede conducentes,& linguam eius sibi impendi persuadentes,ad concilium venerūt.Proinde alios omnes foras ire præcipientes,misertimam introduxere mulierem. At illa infantulū sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathii illū se & concepisse & generasse,eumque clamabat sæpius impudentem.Is autem qui calumniæ eius tam manifestæ conscius erat,iussit vt hāc rem si qui scirent,deducerentur ad medium.Illa vero dicente nullum habere accusationis testem,iusiurandum ei iustissimi iudices intulerūt,lege tamen aperte clamante:In duobus aut tribus testibus credi esse veracia quę dicuntur, necnon & Apostolo præcipiente, vt nullus aduersus presbyterum accusationem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges,contra talem virum accusationem sine testimonio receperūt. B

Calūnia adulterij ab Arianis imponitur Eustathio. An.do.331.

Cum ergo illa mulier iusiurandum præbuisset,adiecit,affirmans quod ille infans ex concubitu esset Eustathii.Tunc itaque tanquam aduersus adulterum isti amatores veritatis protulere decretum. Aliis quippe Pontificibus (cum vtique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent,& omnimodis quæ fuerant concinnata,nescirent) aperte reclamantibus & magnum Eustathium collaudantibus, decretumq; illorum iniquū suscipi prohibentibus.Hoc igitur facto,velociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt,eiq; persuaserunt quod vera fuisset accusatio & depositionis Eustathii iusta sententia, quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt,exercitatorem pietatis simul & castitatis egregium.Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti vero primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium.Quo tēpore pauco viuente,Eusebium Palæstinensem illuc transferre voluerunt: eoque fugiente mutationem,& simul Imperatore prohibēte,fecerunt Euphroniū. Quo etiam,anno & paucis mensibus in episcopatu defuncto, † Phlacito illius ecclesiæ tradidere Pontificatum.Isti vero omnes pestem Arii habuere celatam.Propterea nanque multi pie viuentium & sacerdotum & reliquorum,ecclesiastica relinquētes collegia,apud semetipsos cōueniebāt. Quos vniuersi

Eusebius Euphronius Alter codicū Grecorum πλακεντίῳ habebat, alter φλακίτῳ

A vniuersi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porrò mulier illa miserrima passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestauit insidias: & illam Tragœdię compositionem pariter enudauit, non duobus vel tribus, sed multis admodum sacerdotibus quæ concinnata videbantur insinuans. Ait enim pro pecuniis illam se facere præsumpsisse calumniam. Iusiurandum tamen non omnino fuisse falsum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathii nomine, fabri ferrarii. Eustathiani

SOCRATES.

TVnc igitur in Antiocheia grauis seditio in Eustathii depositione commota est, & postea de episcopatus electione tantus ignis accensus est, vt penè ciuitas vniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: & aliis quidem Eusebium Palestinæ transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus vt reuerteretur Eustathius. Erat enim in vtraque parte & populus ciuitatis & militaris manus, & tanquam aduersus hostes ita cuncti mouebantur, vt penè vsque ad gladios peruenirent, nisi deus & timor principes cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiauit, quod admiratus Imperator scripsit ei, propositum laudans, eumque beatum vocans, & quod nô vnius ciuitatis, sed totius orbis potius digne decerneretur episcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiæ vacasse sedem. Tandem vero studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine rite contextis, tempus est sequentis libri ordiamur initium.

Seditio Antiochiæ

Eusebius Pamphili laudatur ab Impe.

Euphronius Antiochiæ fit episcopus

B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER TERTIVS.

SOZOMENVS.

De conuersione gentis Indorum atque Persarum. Cap. I.

IN temporibus religiosi principis Côstantini, & Indorũ gens & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed & Armenios tunc primũ audiui Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gẽtis illius ex quodã mirabili signo dei quod circa eius domum euenerit, Christanũ fuisse factũ, & ôes simul eius ditioni subiectos vna præceptione iussisse, vt similiter deo colla submitterent. Vnde & ad cæteros

Indi
Iberi
Armenij
Tiridates rex

confines Christianũ dogma transiuit, & multitudine dilatatum est. Apud A
Persas autẽ initiũ Christianitatis existimo celebratũ, dum quidã eorũ occa-
Ostroini Armenij
sione cõmercii ad Ostroinos & Armenios venientes (vt fieri solet) sanctis illis colloquerentur viris, & eorum virtutes experirentur.

Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui vel quanti vel quibus modis passi sint apud Persas. Cap. 2.

An. do. 334. Magi, Persarũ sacerdotes. Iudæi

CVmq; tempore procedente crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cęterosque ministros habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum veluti quędam sacerdotalis tribus per successionem generis ab initio commissam habere noscuntur. Afficiebatq; id etiam Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerunt apud Saporem tunc regem, Symeonem archiepiscopum Seleucię & Ctesiphontis ciuitatum in Perside regalium, tanquam amicus esset Cæsari Romanorum, eique Persarum negocia propalaret.

Sapores rex Persarum. Symeon archiepiscopus Seleuciæ & Ctesiphontis

Credens autem derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immensis Christianos afficiebat, eo quod plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerent: crudelibusq; viris huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarũ & nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis iura contemnerent. Post hæc B autẽ sacerdotes ministrosq; dei gladiis minacibus interemit, ecclesias subuertit, & vasa eorum omnia publicauit. Symeonem vero deduci iussit ad se, tanquam proditorem Persarum regni atque religionis. Magi siquidem auxiliantibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebãt. Symeon autem cõprehensus, ferroq; vinctus, ad regem vsq; deducitur.

Symeon ad Saporem adducitur

Quo vir effectus est magnus, & omni fortitudine preciosus. Nam cum eum torquendum Sapores iussisset introduci, neque timuit, neque adorauit. Pro qua re vehemẽtius efferatus rex, inquisiuit cur nõ adorasset, quippe quod prius facere consueuerat. Ad quem Symeon: Prius quidem nõ vinctus adducebar vt negarẽ veri dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quę sunt solennia regis, implebam: nunc autem phas mihi non est hoc agere. Veni nãque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantem vero interminatus est esse moriturum, & omnium Christianorum gentem. Cumq; nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret nũquamq; adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret, præcepit, eũ in vinculis retineri, credens eum posse longo tempore inflecti. Cumq; duceretur ad carcerem, vidit eum Vstazades senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus. Et consurgens adorauit eum. sedebat nanque ante ianuas regis, quem Symeon increpauit iniuriose, & cum furore

Vstazades eunuchus

A rore clamauit, auersatusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus vim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem vestem claram, qua indutus erat, exutus est, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credā esse circa me deum, quem ego negaui, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neque verbum mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transiuerit? Cumque hæc Sapores audisset, euocans eum, causam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domum erumna contigerit. Respondens Vstazades, ait: O rex, nihil in huius seculi domo infortunii passus sum. Vtinam pro his quæ mihi nunc euenerunt, in vniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanq; cur viuo, qui dudum mori debueram? Video Solem quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoraui. Quapropter pro vtroq; me mori iustissimum est, quia & proditor sum Christi, & te quoq; decepi. Et ille quidem hęc dicens, iurauit cœli & terræ creatorem, suam vlterius non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus eunuchi constantiam, amplius sæuiebat aduersus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere præualerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eū se subuertere iudicabat. Cumq; nil ageret, Vstazade profitente nunquam se fore sic fatuum, vti præ deo

B creatore cunctorum, illa coleret potius quæ à deo creata sunt: tūc ira commotus, iussit gladio caput eius abscindi. Cumq; duceretur ad necem, rogauit spiculatorem, vt paululum sustineret, tanquam aliquid regi mandaturus, & vocans quendam fidelium eunuchorū, iussit vt diceret hæc Sapori: Pro fauore quem hactenus à iuuentute habui circa vestram domū (ô rex) patri tuo & tibi ministrans studio cōpetenti, testibus nō indigeo, tu nanq; bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem huiuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tanquam infidelem regni, aut malæ cuiuspiam voluntatis, sed vt potius manifestū fiat quod agitur, præco clamās denūciet vniuersis, quod Vstazades capite truncatur, nō regis inimicus, sed Christianum se esse professus, & deum proprium apud regem negare comtemnens. Hæc quidem eunuchus regi nunciauit. Porrò Sapores secundum petitionem Vstazadis pręconē clamare fecit. Existimabat enim alios posse à Christianitate reuocare Christianos, si mente perciperēt quod nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem & deuotum suę familiaritatis occideret. Vstazades autē studuit clamari causam suæ necis, credens quod cum per terrorē adorasset Solem, multos Christianorū deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscētes pro religione moriturū, imitatores multos suę virtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vstazades gloriosissima morte translatus est. Symeon autem id cognoscēs in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit deo. Altera vero

E 3 die,

Dies passionis Parasceue

die, quę erat sexta feria septimanę maioris, in qua ante resurrectionis festiuitatem annua salutatis passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decreuit rex ferro perimere. Deductus enim rursus è carcere ad Palatium regis, valde intrepide loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solem sustinuit adorare. Eademque die similiter interimi iussi sunt & alii cétum in carcere constituti. Nouissime vero Symeonem occidi præceptum est, ita vt mortem videret vniuersorum. Erant etenim horum alii quidem episcopi, alii presbyteri, alii diuersorum ordinum clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adueniens summus princeps Magorum, interrogabat eos an vellent viuere, & regis religionem colere, & Solé pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat vniuersos, & de resurrectione & pietate loquebatur, atque de sacris scripturis adhibens fidé, dicebat: Vitam quidem veram esse sic mori, mortem vero manifestam, negare deum: adiiciens, quia post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidat. Hic est enim omnibus natis finis ineuitabilis. Post hæc auté perpetuitas non omnibus similiter accidit, sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines huius vitæ, & eorum quæ bene gesserunt retributionem, & pœnas malorum sine dubitatione recipient. Maius autem inter omnia bona nihil est, ac beatius, quàm eligere mori pro deo. Hæc dicente Symeone, & tanquam filios edocente, in certaminibus sacris (modo quo docebat) vnusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes centum spiculator transisset, nouissime venit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam: ambo nanque senes, cani, sub eius ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi, & erant in vinculis. Tunc itaque Pusicius, qui super omnes artifices regis erat, ibi consistens, & vidés Ananiam trementem cum pararetur ad necem, ait: Paululum (ô senex) claude oculos, & securus esto, mox enim Christi videbis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad regem, & Christianus esse manifestatur, eo quod pro dogmate fuisset locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodam & crudeli modo eú mori præcepit, ita vt perforata ceruice exinde linguam eius eiicerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam eius, virgo sacra tunc comprehésa perempta est. Sequenti vero anno die quo passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur resurrectionis festiuitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum cucurrit terram, morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur vltra numerum, multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios nanque per ciuitates & vicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alii vero sponte nullo dicéte semetipsos offerebát, ne taciturnitate CHRISTUM negare

Centum Christiani interfecti

Symeonis ad martyres confortatio oratio

Abedecalla Ananias Pusicius

Pusicij filia, martyr. Parasceue

A

B

gare viderentur. Igitur cũ omnes Christiani perimerentur, neque vlli parceretur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes eunuchus regi maxime gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & solummodo præceptores religionis iussit occidi. Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis episcopi soror nomine Tharbua comprehensa est cum famula sua pedissequa, quas contigit teneri per insidias Iudæorum accusantium, quasi maleficia reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina vero (cum soleant languentes huiusmodi spebus aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem, & maxime à Iudæis factam: cũ & ipsa similia saperet, eósque sine mendacio, & sibi fauentes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serraque findentes per medium, eas crudeli nece lacerauerunt, & quasi expiantes reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuã speciosam valde fuisse, & à Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliorum, si consentiret ad vitium. Quæ nec auditum libidinis passa est sustinere, sed obiurgatoriis verbis pro turpi petitione relatis, alacriter accessit ad mortem, ne proderet sanctam virginitatem. Cumque circumirent Magi & principes eorum vniuersam prouinciam secundum Saporis præcepta, vt sacerdotes & doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant episcopos & presbyteros, & maxime per regionem Adiabenorum. Hic nanque locus est Persicus, & plerunque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsemam episcopum apprehenderunt & multos clericorum eius: tenentesque Præsulem, sufficere sibi crediderũt, alios nudatos substantiis dimittentes. Iacobus aũt quidã presbyter Ponti sequebatur Acepsemam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter seruiebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagasque vt poterat curare nõ desinebat. Post paululum vero pœnis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes vt adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in vincula. Sed & multos alios presbyteros & diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tẽpore pretereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptaque potestate vt ageret quod vellet, si Solem non adorarent, mandauit eis in carcere regiam voluntatem. Quibus aperte respondentibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic vt nulli parceretur, verberibus eos laniauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam vero Armeniorum cum essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alii vero licet non minus flagellati, preter spem vixerunt: & nõ mutantes vo-

Azanes eunuchus

Tharbua soror Symeonis episcopi

B

Acepsemas

Iacobus presbyter Põticus

Aithales — luntatem, denuo ad vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithales, cuius, A
Martyres — dum nimis tensus cæderetur, humeri sunt disiuncti, ita vt mortuas postea manus portare videretur, aliiq; eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonæ vitæ translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, & sacræ virgines, & in aliis officiis ecclesię constituti, ac pro dogmate laborãtes innumeræ multitudines. Eodemq; tempore passus est vna cum Marea Bichor episcopus, atq; clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant cõprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea vero relicta militia cõuersationem ęmulatus est Apostolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & verberatus atq; tractus, virili mente sustinuerit. Cumq; nulli potuisset illic suadere vt Christianus esset, grauiter ferẽs maledixit ciuitati, & exinde discessit. Post paucũ vero tempus primatibus eius loci in regẽ peccantibus superueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatẽ subuertit, & velut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autẽ episcopus solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem euangeliorum habebat, perrexit orationẽ facturus ad Hierosolymã, & inde in Aegyptum, vt videret monachos ibidem conuersantes. Qualis igitur iste sanctus & miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui eius actus vitamq; scripserunt. Fertur itaq; eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis virorũ ac mulierum fuisse milia quasi sedecim. B

Marginal notes: Marea Bichor Milesius. — Milesius c[ir]cumfert perã codicis Euangelici. — XVI M. martyrũ in Persis.

THEODORETVS.

Epistola Constantini ad Persarum regem pro Christianis. Cap. 3.

IN Perside vero fautoribus pietatis Cõstantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impiis vehementer affligi, eorumque regem erroribus sequientẽ diuersa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos, qui tũc aderant, monita pietatis, rogans vt cultores dei apud eũ digno honore potirentur. Sed melius studium p[...] principis per eius literas valebit agnosci.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. AD SAPOREM. regem Persarum, de prouidentia dei erga homines.

SACRATISSIMAM custodiens fidẽ, veritatis luce participatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Deniq; per hæc (sicuti res ipsæ cõfirmant) venerabilẽ religionem esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi dei omnibus offerentem, huiusmodi cultũ me habere profiteor: quia huius dei virtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarũ orbem firmissima spe salutis obtinui, ita vt vniuersi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subiugati, & ad obscuritatem vsq; perducti, resumentes cõmunium rerum vindictam, rediuiua quodammodo curatione resurgerent. Hunc deum colo, cuius signum deo

deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dũ iusto sermone aliquid poscitur,impetratur.Ex ipsis autem trophæis insignibus beneficia repente suscipio.Hunc itaq; deum immortali memoria me honorare pro fiteor, eumq; summa puraq; mẽte super omnia esse credo.Hũc inclinatis genibus inuocabo,fugiẽs cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiẽdos,omnemq; terrenam flammã nimis euito. Quibus omnibus nephandus & ineffabilis error multos gentiũ,ac genera vniuersa prostrauit,& inferno cõtradidit. Quæ enim deus omnium propter hominum prouidentiã sua clementia vtilitatis causa produxit in mundum,hęc ad vniuscuiusq; desideriũ trahi nõ patitur.Sed puram tantummodo mentem & immaculatã animã,ab hominibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit mansuetudinis & clementiæ delectatur operibus,mites amat, habet odio turbulentos,diligit fidem,punit perfidiam,,omnemq; potentiam cum fastu despicit,superborũ punit asperitatem,ad fastum eleuatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit.Sic itaq; etiam regnũ iustũ magnipendens adiutorio suę virtutis extendit, sapientiamq; regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare frater mi,hunc esse confitendo deũ omnium principem atq; patrem,quem multi regnantes apud nos væsanis erroribus seducti,denegare tentarunt. Sed illos oẽs finis cõprehendit exitiosus,ita vt omne genus hominũ post eos exurgens
B clades eorum pro maledictionis exemplo præponere videatur. Horũ igitur vnũ esse reor Valerianũ,quem velut quædam virga iracundiæ diuinæ Valerianus
de nostris terris expellens,vestris partibus tradidit puniendũ. Qui scilicet verecũdiæ suæ nobilissimũ apud nos trophæũ demonstrasse cognoscitur Sed hoc quidem in bonam partem cõuersum est,vt in nostro seculo huiusmodi supplicium fieret manifestum.Vidi nanq; & ego illorum finem,qui nuper nephandis pręceptionibus deo deuotum populum turbauerunt. Quapropter multas deo refero gratias, quoniã integra prouidentia omne genus humanum,colẽs legem diuinam,reddita sibi pace decẽter exultat. Vnde etiam nobisipsis credo,quoniã optime cauteq; vniuersa proueniũt, quando per illorũ purã probabilemq; religionem,diuinamq; cõcordiam, vniuersa in se dignãtur erigere.Igitur de tali hominũ collegio,id est,Christianorũ(pro quibus omnis est mihi sermo) quàm me libenter credis audire,quando etiã eminẽtia loca Persidos per eos amplius quàm cupio decorantur?Tum ergo optime gubernaueris,si fueris sicut illi,& habueris commune quod illi.Sic enim habebis omniũ dominũ,mitẽ placidumque atq; propitiũ.Hos igitur,quoniã tantus ac talis existis,cõmendo tibi,quoniam & pietate probaris insignis.Hos dilige cõpetenter,& facito clementię tuæ participes,tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa iura per fidem.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit,curam non solum subie-

subiectorũ habens, sed etiam eorum qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipse diuina protectione potitus est, & Europam vniuersam atq; Africam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subiectos habuit vbique deuotos. Sed etiam Barbarorum, alii quidem spõte seruiebant, alii deuicti. Vbique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator. A

SOZOMENVS.

De Alexandri Pontificis Alexandrini fine & initio Præsulis Athanasii. Cap. 4.

Athanasius fit episcopus Alexandriæ An. do. 318.

INterea Alexandro mirabili sene, qui Arii prostrauerat blasphemias, defuncto, post menses quinq; Nicæni cõcilii, Alexandrinorũ ecclesiæ suscepit Athanasius Præsulatum. Cuius persecutiones, fugas, contumelias, crebraq; pericula transferre distuli, quæ Ruffinus suo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

Quæ contra Athanasium gesta sint, & quomodo confugerit ad principem. Cap. 5.

POst plurima vero cõsilia turbis seditionibusque completa, & clamores accusatorum poscentium vt Athanasius tanquam Magus violentus & indignus sacerdotio damnaretur, missi ab Imperatore metuentes, ne eum aliqua inuasione perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At ille sciẽs nõ sibi fore tutum contra tot accusatores agere, iudicibus etiam inimicis, synodum relinquens venire festinauit ad Imperatorem. B

Athanasi⁹ Cõstantinũ adit

THEODORETVS.

Arianorũ conuentus apud Marcoten

Igitur Athanasius ad principem veniens, omnem præsumptionẽ cõtra se factã episcoporũ edocuit. At illi apud Marcoten cõuenientes, quosdam concordantiũ ipsis sacerdotũ miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicænum, atq; Theodorũ Perinthium, & Marin Chalcedonẽsem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam cõmenta fingẽtes, & nudas admodũ calumnias quasi veras accusationes sibimet componentes. Quo facto venerũt ad Aeliam ciuitatem. Pręceperat enim Imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad Aeliam, Nec nõ & alios vndiq; congregari præceperat, vt tẽpla ædificata dedicarẽtur. Misit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clarissimos, omnia largissime expẽdi præcipiens, non solũ põtificibus ac sacerdotibus, sed etiã egẽtibus vniuersis qui vndiq; concurrebant. Porrò fuerat exornatũ etiã sacrum altare palliis regalibus atq; vasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

Aeliã, hoc est Hierosolyma à Tyro synodus trãsfertur

SOZOMENVS.

Quomodo sit Arius ab exilio reuocatus & quem libellum dederit Constantino, & de fraudibus Arianorum. Cap. 6.

Impera-

A IMperator interea Arium de exilio reuocauit, iussitq; vt quod de deo crederet scriptura currente proferret, Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans, aliam explanationem contexuit, simplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans, iusiurandum quoq; prębuit ita se credere, & hęc etiam mēte sapere, nihilq; aliter intelligere. Textus enim eius expositionis huiusmodi est. Arius reuocatus

PIISSIMO ET DEO AMANTISSIMO DOMIno nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius presbyteri.

SICVT pręcepit deo amabilis pietas tua domine Imperator, exponimus nostrā fidē, & scriptis profitemur corā deo sic credere & nos & ōnes qui nobiscum sunt, sicuti subiectū est. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, & dominum IESVM CHRISTVM filiū eius, qui ex eo ante oīa secula natus est, deū verbū, per quem omnia facta sunt quæ in cœlis & quæ in terra: qui venit, & carnē assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterū venturus est iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitā futuri seculi, & in Fides Arii quā apud Cōstantinum Aug. professus est

B regnum cœlorum, & in vnam sanctam catholicam dei ecclesiam, quæ à finibus vsq; ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Euangeliis, dicente domino discipulis suis: Euntes docete ōnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, vere patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicut omnis catholica ecclesia & sanctæ edocent scripturę, quas per omnia sequimur, iudex noster erit deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, deo amabilis Imperator, vt cū ecclesiastici simus, & fidem & sensum ecclesiæ sanctarumq; scripturarū habeamus, vniri nos per pacificam & dei cultricem pietatem tuam matri nostræ ecclesiæ iubeatis, quæstionibus vtiq; & superfluitatibus inquisitionū sublatis: vt & nos & sancta ecclesia inter nos pacificati, solennes orationes pro pacifico pioq; imperio & omni tuo genere omnes communiter celebremus. Matt. vlt. d.

Hanc fidei expositionē alii quidē dicebāt artificiose cōpositā, vt videretur princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circūferri, vt per expositionem omniū ei fiducia præberetur, & vtrūq; haberet intellectū. Arbitratus autem Imperator Arium & Euzoium similia credere his qui ī Nicæa conuenerant, valde gauisus est. Nō tamen sibimet persuasit, vt eos in ecclesiæ cōmunionem susciperet ante iudiciū & probationē congruarū personarū secundum ecclesię legem: sed destinauit eos ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos, scribens vt fidem eorū expositionis examinarent, & clementem super eis proferrent sententiā, si recte credētes inuidiæ gratia essent iniustitiā passi, seu dū non haberēt vnde iudices suos culpare Arii professio mittitur synodo Hierosolymitanæ examinanda

peteret, per pœnitentiã reuocaretur. Porrò sumpta occasiõe, fautores Arii A per scripta Imperatoris eos in cõmunionẽ susceperunt. Et hoc cũ fecissent ipsi Imperatori rescripserũt, & ecclesię Alexandrinę, & AEgyptũ, & Thebaida, & Lybiam episcopis vniuersis, & clericis, præcipientes, vt eos alacriter susciperẽt, Imperatore testante rectã eorũ esse fidẽ, quã etiã proprię epistolæ subiecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinum

Athanasius aũt fugiẽs de Tyro, Cõstantinopolim venit, & quæ passus esset adito Imperatore narrauit: petẽs vt quę in Tyro fuerãt gesta, examinarentur sub eius quoq; præsentia. Porrò Cõstãtinus Imperator rationabilẽ eius petitionẽ iudicãs, hæc scripsit episcopis qui in Tyro conuenerant.

SOCRATES.

Epistola Constantini euocantis episcopos, vt Athanasii causas ipse cognosceret. Cap. 7.

IGitur Imperator missa sacra conciliũ euocauit, vt in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cuius verba sunt hæc.

VICTOR CONSTANTINVS PIVS EPIscopis in Tyriorum vrbe collectis.

EGO quidem ignoro quæ vestro concilio turbulenter atq; cũ tempestate decreta sint. Apparet enim quod quadã tumultuosa indisciplinatiõe veritas sit oppressa, vobis videlicet non considerantibus quæ deo placent, propter iurgia quę contra proximos vestros habetis: & vota vestra ineuincibilia esse cõtenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ, vt & hæc contentio aperte deprehẽsa possit euacuari, atq; nobis palàm fieri, si quid illic cõuenientes siue qualibet gratia, aut inimicitiarũ causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meã reuerẽtiã volo cõcurrere, vt gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verum qua gratia hęc scripserim vobis, vosq; ad me literis euocauerim, per ea quæ sequũtur agnoscetis. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri felicissimę patrię ciuitatem, cũ essem conscensurus equũ, repente Athanasius episcopus in media platea cũ quibusdã sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinate nos adiit, vt nobis daretur subito cuiusdã causa formidinis. Testis enĩ mihi inspector omniũ deus est, quoniã nec cognoscere eũ quis esset prima fronte pręualui, nisi quidã nostrorũ, & quis esset, & quã pertulisset iniuriã, tunc narrasset. Et ego quidem neq; cõfabulatus cum eo sum illo tempore, nec aliqua locutiõe participatus. Cumq; ille se audiri deposceret, ego vero refutare, & penè repelli eum præcipere, cũ maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm vestrũ postulauit aduentum, vt vobis pręsentibus quę passus est necessario posset suis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationabile videtur & tẽporibus oportunũ, scribi vobis libentius hæc præcepi, vt omnes quicunq; apud Tyrũ conciliũ celebrastis, indesinenter ad expeditũ nostrę mansue-

Cõstantinopolim intelligit

Preces Athanasii apud Constantinum

B

A mansuetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatē & rectitudinē vestri iudicii coram me videlicet, quē dei ministrū propriū neq; vos abnegabitis. Igitur vbiq; pacificatur dei nomē, & integre benedicitur per meam in deo culturā, etiā apud ipsos Barbaros, qui veritatē hactenus ignorabāt. Certū nanq; est, quod qui veritatem ignorat, neq; deū scire potest. Verūtamen sicut prædictū est, etiā Barbari per me fidelem ministrum recognouerunt, & meum metuere didicerūt, quē vtiq; protectorem meū vbiq; ac prouisorē ipsis operibus est ostensum. Vnde pręcipue etiam deum sciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reuerentur deū. Vos autē qui sancta mysteria eius clementiæ proferre videmini, nō dicā custodire, vos inquā nihil agitis, nisi quæ ad cōtētionem noscūtur & odia pertinere, & vt absolute dicā) quæ ad humani generis tendere videntur interitū. Sed festinate, sicut dixi, ad nos venire cōtinuo, sciētes quod omni virtute conabor, vt quæ in lege dei sunt, ea pręcipue sine aliqua titubatione seruētur. Quibus vtiq; neq; vituperatio, neq; mala superstitio poterit implicari, dispersis vtiq; ac palā cōtritis & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis qui sub schemate sctī nominis blasphemias varias ac diuersas iniiciunt.

In malos episcopos & sacerdotes

Quod venientes episcopi Ario fauentes Athanasio detraxerint, ita vt in exilium mitteretur. Cap. 8.

B HAe siquidem literę ad æstuationē perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui vero circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Vrsatium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanā venientes vrbem, nequaquā de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnauerant, quæstionem fieri permiserunt, sed aliā inuenere detractionem, suggerentes Imperatori, quod Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandreia frumenta solenniter ad Constātinopolitanam vrbem. Et hæc audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum episcopos. Multum itaq; derogatio pręualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidā hoc Imperatorem propterea fecisse, vt vnirētur ecclesiæ, quoniam Athanasius cōmunicare Arianis euitabat. Et illle quidem degebat in Triberis Calliarum.

Constantini senioris liberalitas in pauperes

Athanasius apud Treuiros Metropolim Galliarum degebat

THEODORETVS.

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus deliquit, sacerdotibus falsa loquentibus, cum diuinus quoq; Dauid propheta, non à Pontifice, sed à seruo Siba contra Miphiboset mendacia proferente deceptus sit.

SOZOMENVS.

Quomō Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio sophista. Ca. 9.

Marcellus Ancyranus abdicatur Asterius, Rhetor

IGitur episcopi in Constantinopolitana vrbe cógregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro huiusmodi causa. Asterius quidá in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat assumere: tétauitq; libros cóscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse virtutem dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & cápas virtutem dei: & his multa similia. Conueniebat autem his Asterius frequenter apud episcopos, qui Arianam præcipue non euitabant hæresim. Nam & ad concilia concurrebat, episcopatú in aliqua ciuitate quęrés. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eo quod persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syrię ciuitates, libros quos cósuerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensurá contrarietatis excessit. Purú nanq; hominem, sicut Samosatenus Paulus, pręsumpsit, dicere dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis cóuenerát, de Asterio quidem nullum habuere sermonem: quoniam neq; erat in ordine sacerdotum. Marcellum vero tanquá sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eúq; comperientes Samosateni dogmate maculatum, iusserút vt à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cúq; hoc studium deferbuisset, episcoporú collegium, euocante Imperatore, venit ad regiam ciuitatem, præsentibusq; Eusebio, & qui cum eo erant episcopis, in vrbe Constantinopolitana rursus studiú de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitá cóscriptionem nollet incendere, eum ab episcopatu deposuerunt. In cuius locum Basiliú in Ancyrá miserunt. Sed hanc quidem conscriptioné Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem eius valde redarguens. Postea vero Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens nó intellectum suum librum & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

Inquisitio in Marcellum

Marcellus recipit episcopatum suum

Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in cómunionem suscipi, sit extinctus. Cap. 10.

Arius venit Constantinopolim, noui concilij causa

IGitur dum post cócilium Hierosolymitanum Arius venisset í Aegyptú, Alexandrina ecclesia eius euitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitaná vrbem, concurrentibus illic consectatoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomediæ episcopo, & conciliú celebrari volentibus. Horum studiú sentiens Alexander túc Constantinopolitanus episcopus, nisus est soluere tale conamen. Cumq; hoc non valuisset implere, aperte Arii nisibus interdixit, nó licere eum ecclesiasticú esse dicens: nec infirmádam sententiá episcoporum penè totius terrę secum conuenientiú in Nicæna vrbe. Eusebius auté, & qui circa eú erant, dum primo sermonibus flectere nequiuissent Alexandrú, postea cum terrore minabantur, quod nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur in exiliú, Arius auté in có-

Terretur Alexander

A in cõmunionem susciperetur vniuersorũ. Et post hæc ab alterutris recesse runt. Illi quidem definitã diem expectantes, vt suas minas implerent. Alexander aũt orabat, ne ad effectum verba Eusebii peruenirent. Maxime autem ei terror ingerebatur, eo quod Imperatori iam penè persuaserant, vt faceret quod ipsi volebant. Ante vnũ vero constituti temporis diem prosternens semetipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus, rogans deum vt impediret terminum inimicorum eius.

SOCRATES.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eũ ad palatium euocauit, percunctatusq; est, an Nicæni cõcilii decreta seruaret. Ille vero nihil moratus, repente subscripsit, decreta fidei per subscriptioné arte callida circũueniés. Et Imperator quidé miratus, ei intulit iusiurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo iusiurandum arte deludens. Quod autem audiui de hac machinatione, scribo. Ferunt enim conscripsisse Arium hęresim suam in charta quã sub ala ferebat: vnde vere se iurare credidit, dicés sic se sapere sicut scripsisset. Hoc ení ita factum audiens ego cõscripsi: quod vero & iusiurandum prębuerit, ex

B epistolis Imperatoris agnoui. Credens igitur Imperator, suscipi eũ ab episcopo Constantinopolitanæ vrbis Alexandro in cõmunionem præcepit. Erat enim tunc sabbatũ. Et sequenti die eos cõmunicare expectabat alterutris: sed præsumptiones Arii iudicia dei secuta sunt. Nam dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitũ Eusebii, & per mediam tunc ciuitaté perspicuus apparebat. Cumq; venisset iuxta locum cui est vocabulum, Cõstantini forũ, vbi columna Porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientię secreto cõstrinxit, & cum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatusque an secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cũ effusione corripuit, & vnà cum stercoribus meatus quoq; prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cũ subtilibus intestinis subsequenter effluxit: decurrebátq; pariter cũ splene etiã interna iecoris. Et ita factũ est, vt repéte sequeretur & mors. Secessus vero vbi talia gesta sunt, in Cõstantinopolitana vrbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forũ atq; macellũ in porticu constitutum. Omnes transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arii recordantes interitum.

Alexander in precibus

Arius subscribit decretis Nicæni concilij

Arius in communionem recipitur

Arii mors An. do. 340.

SOZOMENVS.

Post aliquod tempus quidam fautorũ Arianæ vesaniæ diues ac potens studiũ habuit eundem locũ à publico comparare. Et destruens quod erat primitus domũ ibi cõstituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiões huiusmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem, & orbi terrarum mortem Arii declarauit.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conueniebant. atque communicabant, & de lege Constantini, qua iussit hæreticorum oratoria ecclesias appellari. Cap. 11. A

Novatiani
Phryges
Valentiniani
Marcionistæ
Paulianistæ
Hæreticis iussu Cæsaris adimitur ecclesię

ARii vero dogma licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in propriũ discernebatur populum, aut in nomine cõstabat autoris, sed oẽs simul in ecclesia conueniebant atq; cõmunicabãt, præter Nouatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas, & Paulianistas, & qui alias hæreses colebãt. Contra quos omnes Imperator posita lege iusit auferri eorũ oratoria, & ecclesiis applicari, & neque in domibus priuatorũ eos congregationes, nec publice celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica cõmunicandum, & in eam cũctis conuenire suadebat. Propter quã legẽ arbitror hęresiũ memoriã fuisse destructã. Nã priorũ principũ tẽporibus CHRISTI cultores licet sectarum diuersitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare nõ poterant, & propterea facile inter se cõuenientes missas celebrabant. Et licet essent pauci, nõ tamẽ videbãtur esse diuisi. Post hanc vero legem neq; publice in ecclesias poterant cõuenire, neq; latenter, dum episcopi ciuitatũ & clerici obseruantes talia prohiberẽt. Hinc ergo plurimi metuentes, ad ecclesiam se catholicam contulerũt. Alii vero manserunt in sua sententia, non tamen successores hæresis reliquerunt. B

SOCRATES.

Quomodo & vbi Constantinus Imperatores tres filios suos ordinarit, & percepto baptismate sit defunctus. Cap. 12.

Constantinus Aug. filios suos Cæs. fecit

Constantius
Constans

CVmq; religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & vere dei testimonio fidẽ Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nũcupauit, & singulos eorum per decennanos annos imperii sui principes esse cõstituit. Id est, primum quidem filiũ sui nominis Constantinũ Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatũ: secundum vero aui nomine nuncupatum Constantium in Vicennalibus suis Cæsarem in Oriente constituit: minorem vero Constantem in suis Tricennalibus ordinauit. Anno vero post hæc transacto ingressus quadragesimumquintum ætatis annũ, ęgritudine captus, ex vrbe Cõstantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

THEODORETVS.

Constantinus Aug baptizatus
An. do. 339.
Athanasius redire iubetur Alexandreã

Qui cũ Nicomediæ degeret, lãguore grauatus, nec ignorans vitæ huius incertum, gratiã sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim vsque ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porrò aũt tres filios imperii reliquit hæredes, & Athanasiũ magnum reuerti præcepit in

Alexan-

A Alexãdreiam, licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

SOZOMENVS.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

SOCRATES.

Ita facto testamento, tribus filiis constitutis hæredibus est defunctus, Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est deuectum, & in palatii celso loco repositum. Quod in multis honoribus atq; veneratione quasi viueret habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Postea vero ab Oriente Constantio veniente, cum imperialibus exequiis funus eius sepultum est in apostolorum ecclesia: quam propterea fecerat, ne Imperatores & sacerdotes reliquiis priuarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnauit autem triginta & vno. Defunctus est, Consulatu Feliciani & Taciani, vicesima secunda mensis Maii, qui erat annus secũdus ducentesimæ octogesimę Olympiadis. Alias, ducentesimæ septuagesimæ nonæ.

Constantinus Aug. moritur An. do. 340.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVARTVS.

B

SOZOMENVS.

Quomodo per quẽdã presbyterũ dogma Arii pullulauerit. Cap. I.

GITVR sub imperio Constantini per ecclesias talia acciderunt. Quo moriente, rursus ad quęstionem venit dogma Niceni concilii. Nam licet viuente Constantino non id omnes suscriperent, tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitãter abstinuere concilio. Erant isti qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipue vero Arii sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberẽt, & cõsectatori suo AEgyptiacæ dioeceseos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebãt, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus, eo quod paternum ei seruauerat testamentum, ita vt vsq; ad principem palatiiq́ue potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, vt suos cõsectatores faceret Augustos ac proceres. Quãobrẽ de dogmate rursus priuatim & publice disputatiões crebro proferebãtur: & simul iniuriæ, inimicitię, & plurima quę ex talibus solent sæpius euenire.

Dogma Niceni concilii rerum in quęstionem venit

Eusebius Nicomediensis Theogonius Arianorum principes.

Presbyter testamentarius

Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris Alexandreiam remearit,& eiusdem epistola. Cap.2. A

An.do.341.

INterea ab occidétali parte Athanasius in Alexádreiam est reuersus,quē etiam Constantinus viuens redire maluerat. Fertur autem quod etiam testamento voluerit hoc conscribere,sed quoniā ita defunctus est, eius maior filius Constantinus Hesperiarum partiū princeps,hoc egit, literasque huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

CONSTANTINVS CAESAR POPVLO ECclesiæ catholicę,Alexandreię cōstituto.

Epistola Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio

NEQVE vestram sacratissimā mentē arbitror ignorare,propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuisse missum,quoniā ferocitas crudelium inimicorum eius in exitium sacri eius capitis imminebat:ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret.Vt ergo hoc euitaret,ab imminētibus sibi necessitatibus est ablatus.Et ita me pręcipiente habitare iussus est,vt in ea ciuitate in qua degebat,bona ei necessaria nō deessent.Talis enim est eius venerabilis virtus,diuinis freta solatiis,vt etiam molestias asperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad charissimam reuerentiā vestrā dominus noster beatæ memoriæ Cōstantinus Pius,meus pater,eundem in episcopū in suum locum restituere proposuisset,tamen quoniam humana sorte præuentus, antequam hæc compleret vota,requieuit, consequens arbitratus sum voluntatem diuinæ memorię Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeauerit,qualem à me venerationem habuerit,agnoscetis.Nō enim mirabile si quid in eo gessimus quod laudetur.Meam nanq; animam imago desiderii vestri,& schema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos custodiat fratres dilectissimi. B

De insidiis Arianorum aduersus Athanasium. Cap.3.

Athanasius opera Eusebij iterū Alexandria pellitur. [illegible] Cęs. moritur. Agapius succedit

HIs literis fretus Athanasius, Alexandreiā venit. Libenterq; eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani vero cōiuratione facta aduersus eum frequētes seditiones subīde suscitabant,per quas occasio prębebatur Eusebio, vt derogaret ei apud Imperatorē,quod nō decernēte cōi cōcilio episcoporū,autoritate sua arripuisset ecclesiā.Tātūq; his derogatiōibus actū est,vt ī dignāte Imperatore de Alexādrina vrbe proūceretur.Eodē tēpore Eusebio moriēte episcopo Cęsareię Palestinę cognomēto Pāphili,Agapius discipulus eius suscepit episcopatum,qui & alios plurimos ædidit libros,& de vita doctoris sui multa conscripsit. SOZOMENVS.

De morte Constantini minoris. Cap.4.

An.do.345. Constantinus iunior occiditur

NOn multo post tēpore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius,dum nititur inuadere partes iunioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, consulatu Acindyni, & Procli.

Quamob

A Quamobrem Romani Imperii principatus Occidẽtaliũ quidem partium peruenit ad Conſtantem, Orientalis autem ad Conſtantium.

THEODORITVS.

Quod Athanaſius Arianis bella ipſi denuo ſuſcitantibus, ad partes diſceſſerit Italiæ. Cap.5.

IGitur tempore quo Conſtantinus ad perenne tranſiuit imperium, teſtamẽto filiis temporale diſtribuens regnum (nullus enim eorum erat præſens) presbytero à ſorore propria ipſi cõmendato ſuũ credidit teſtamentum, præcipiens id Conſtantio dari, qui inter alios videbatur eſſe vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Cõſtantio factus notus, tradito teſtamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Cõſtantii voluntatẽ, & velut calamum ventis accidẽtibus agitari, præſumpſit contra Euangelica dogmata bellum aſſumere, & aduerſus eccleſias aſperrimã erigere tempeſtatẽ. Dicebat enim eſſe culpabiles, qui Conſubſtantialitatis vocem, quę ſcripta nõ inueniretur, in fidei doctrina poſuiſſent, quod inter ſacerdotes & eos diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſiũ & eius ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Huius cooperatores erãt Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocãt. Iſti nãq; ſępius velut propinqui Imperatori, reuerſionẽ Athanaſii multorũ cauſã aſſerebãt eſſe malorũ: & nõ ſolũ Aegyptũ, ſed etiã Palęſtinã & Phoe- Accuſatur Athanaſius apud Cæſarem

B nicẽ, vicinaſq; gẽtes eius gratia dicebãt eſſe turbatas. Proïde huiuſmodi verbis leuiſſimã obſidẽtes Imperatoris ĩtẽtionẽ, ſuaſerũt vt Athanaſiũ ab eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcẽs eorũ cõſiliũ, ad partes Heſperias abiit. An.do.341. Athanaſius in Italiam

Quid de Athanaſio Iulius decreuit epiſcopus. Cap.6.

VErum Euſebius, eiuſq; cõſortes, calũnias in Athanaſiũ factas Iulio Romano Põtifici deſtinauerũt. Qui eccleſiaſticã ſequẽs legẽ, etiã ipſos Romam venire pręcepit, & venerabilẽ Athanaſiũ ad iudiciũ regulariter euocauit. Ille continuo euocatione ſuſcepta venit, calũniarũ vero ſarcinatores Romã quidẽ profecti non ſunt, ſcientes facile ſuũ poſſe capi mẽdaciũ. Sed videntes oues paſtore deſolatas, lupũ ſuper eas pro paſtore cõſtituerũt, id eſt, Gregoriũ, qui ſex annis beſtiis ferocibus crudelius vſus, pœnã maliciæ ſuæ ſoluit, ab omnibus amariſſime laniatus. Iulius Ponti. Romanus Gregorius Alexandrinus

Quod Conſtans Imperator partes fouerit Athanaſii. Cap.7.

ATHanaſius autem veniens ad Conſtantem, poſtquam Conſtantinus iunior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat inſidias, & bellum contra Apoſtolicam fidem geſtum, patriſque eius nomen maximique cõcilii ab illo celebrati mentionem faciebat, & quod communi lege ſynodus roborata videretur. Hæc inſinuando cum lachrymis, ad paternum zelum excitauit Imperatorem. Mox nanque vt hæc audiuit, An.do.346. Athanaſius queritur de Arianis Conſtans pro Athanaſio

mandauit fratri, monens vt paternæ pietatis inuiolabilem seruaret hæreditatem: cum & ille pietate gubernando regnum, & Romanorum euicisset tyrannos, & gentes positas in circuitu subiugasset. A

SOCRATES.

De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii. Cap. 8.

Alexander Constantinopolitanus moritur. An. do. 346. Paulus

EA porrò tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex huiusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitanæ Præsul ecclesiæ, post decertationē cum Ario terminatā ex hac vita excessit, episcopatus tricesimotertio, vitæ anno nonagesimo & octauo, nullumq́; in suum cōstituit locum, sed mādauit vt vnū ex duobus quos ipse nominaret, eligerent. Et si quidem vellent docibilem simul & vitæ optimę testimonio decoratū, Paulum à se presbyterū ordinatū, virum quidē ætate iuuenem, sed sapientia senem, episcopum ipsis ordinarent. Si vero ex habitu solummodo reuerentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc diaconum existentem, qui ætate maior videretur. Ex hac causa maior contentio pro episcopi ordinatione surrexit, ecclesiamq́ue turbauit, cum populus vtique in duas diuisus esset partes: aliíque defenderent Arianum dogma, alii vero Nicæni decreta concilii. Igitur donec Alexander viueret, Homousiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie conuicti minuebantur. Cum vero Alexander obisset, contentio rursus ex vtraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinauere pontificem, Ariani vero Macedonium. Et in ecclesia quidem Irenæ cognomine, quæ est vicina iuxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quem potius Alexandri sententia prolata videbatur. B

Macedonius

Factiones Homousianorū & Arianorū

ἐιρήνη σοφία Irene Sophia

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de Antiocheno concilio, & de ordinatione Eusebii in Alexandreiam, & post eum Gregorii, & transformatione Nicæni concilii. Cap. 9.

Eusebius Nicomediensis Constantinopoli præficitur

POst paululum vero temporis Imperator Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Episcoporum autem constituto concilio Paulum quidem remoueri fecit: Eusebium vero ex Nicomedia transferens Constantinopolim, episcopum esse decreuit. Quo facto Antiocheiam profectus est Imperator. Eusebius itaque nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commouebat donec suum propositum perduceret ad effectum. Egit ergo vt in Antiochia Syrię synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis ecclesiæ, quam pater Augustorum fabricari cœperat, & post eius obitum Constantius decimo anno eam à tempore fundationis expleuerat: in veritate autem ad subuersionem atque destructionem Nicæni concilii. Ad quam synodum conuenerunt ex ciuitatibus diuersis episco-

An. do. 346. Conciliū Antiochię xc. episcoporum

A episcopi nonaginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarii successor non affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, vt in damnationem subscriberet Athanasii. Sed neque Iulius interfuit maximæ Romæ Presul, neque in locum suum aliquem destinauit, cum vtique regula ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantii principis, Consulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsidebatque tūc ecclesiæ Antiochenæ Flacillus successor Euphronii. Fautores igitur Eusebii operæprecium iudicantes Athanasio derogare, primum quidem calumniati sunt quasi præter regulā egisset, quam tunc ipsi decreuerant, quoniam non ex sententia communis cōcilii episcoporum receperat sacerdotium, sed sibimet arrogando in ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam eius aduētu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio cæsi, Iudicibus dicerentur esse contraditi. Hac derogatione tunc habita constituerunt episcopum in Alexandreia, primo quidem Eusebium cognomento Emisenum. Quo ordinato, & in Alexandreiam ire metuente, Gregorium fecerunt episcopum. His ita gestis, transformauerunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilii, sed principium præbentes vt frequētibus cōciliis alia subinde mutantes & recitantes, efficerent vt definitio fidei paulatim in Arianam væsaniam relaberetur. B

Autoritas Romani Pontificis

Athanasius accusatur ab Arianis

Epistola Antiocheni concilii, & de fide, & bello Francico, & de Antiochiæ terræmotu. Cap. 10.

NOs neque sequaces Arii fuimus, quomodo enim episcopi presbyterum sequeremur? neque aliam quampiam fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius, quàm secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in vnum deum omnium, vniuersorum intelligibilium sensibiliumq́ue creatorem & prouisorem, & in vnum filium vnigenitū ante omnia secula existentem, & cum suo genitore manentem, per quem omnia facta sunt visibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis temporibus per bonam voluntatem patris descendit, & ex sancta virgine carnem assumpsit, & omnem voluntatem patris sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in cœlos ascendit, in dextera patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos, & rex permanet in æternum & deus. Credimus & in spiritum sanctum. Si autem adiiciendum est, credimus & de carnis resurrectione, & vita perpetua. Hæc in prima scribentes epistola ciuitatibus mittebāt. Sed post paululum aliam in Antiocheia dictauerunt. Eodem tempore etiam rempublicam cōtigit valde turbari. Gens nanque Francorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriente factus est,

Fides Arianorū Antiochiæ

Franci
Terræmotus Antiochiæ.

est,& præcipue in Antiocheia,quæ anno iugiter est commota. A

Quomodo Gregorius Alexandreiam venerit, & inde fugerit Athanasius,& quæ mala per Gregorium gesta sint. Cap.11.

Syrianus

INterea Gregorium deducebat in Alexandreiam Syrianus magister militiæ,& cum eo armati milites,numero quinque milia,quibus etiam aderant Arii sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugerit, arbitror esse dicendum.Erat enim vespera, & populus in vigiliis obseruans, sperabaturque futura Collectio. Inter hæc venit Magister militum, & circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem videns quæ fierent, cogitauit ne propter se vlla læsio populo proueniret. Et præcipiens diacono vt compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi.Cumque consonantia psalmodiæ celebraretur, per vnam ianuam ecclesiæ egrediebantur omnes.Quo facto, milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens,Romam profectus est.Porrò Gregorius Alexandrinæ tunc præsedit ecclesiæ, Alexandrinorum vero plebs non ferens quod erat gestum, ecclesiam quæ Dionysii nuncupatur, incendit.

Vigiliæ

Psalmodia

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit,& ab Arianis Macedonius constitutus. Cap.12.

Iulius Pont. Ro,iudex in causa Athanasij. Eusebij mors

Paulus reducitur Cōstātinopolim

EVsebius autem legationem misit ad Iulium Romanæ vrbis episcopū, rogans vt contra Athanasium iudex esset.Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius,Eusebius non occurrit vt cognosceret,quia dum paucum tempus vixisset post concilium,vita priuatus est.Quapropter Constantinopolitę Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt.Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli,ordinauere Macedonium.Et hoc gerebant fautores Eusebii successoresq; pręsumptionis,id est,Theogonius Nicænus,Maris Chalcedonensis,Theodorus Heracliæ, & reliqui. Sed Vrsacius & Valens hęretici,postea libellum pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo,& consentientes ὁμοούσιος verbo,communicare meruerunt. B

Vrsacius Valens

Quomodo Hermogenes magister militum,volens Paulū ecclesia pellere,à populo sit peremptus,& quę vindicta processerit. Cap.13.

Paulus pellitur Constantinopoli

Hermogenes Mag. militum occiditur

INterea propter Macedonium ingens præliorū flamma surgebat,& intestinum bellum Christianorum in ciuitate multi sanguinis effusione pullulabat.Quod cum audisset Constātius Antiochię positus Imperator,Hermogeni magistro militum Thraciarū iniūxit, vt Paulum ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens,maximas turbas cōmouit,cogens vt pelleretur episcopus. Facta autē seditione, populus erat paratus ad vltionem. Cumq; Hermogenes insisteret vt militari manu expelleret Paulum,accensus populus (vt fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat,eiusq; do-

mum

A mum incendentes, ipsumq; trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt cósulatu Constantii tertiò, & secundo Constantis. Quo tempore Constans quidem Francos Romanorum subiecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis acturus, ab Antiochia veredis Constantinopolim venit, & Paulum quidem expulit ciuitate, vrbem vero damno multauit, auferés ei frumenti à suo patre collati vltra quadraginta milia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam penè octoginta milia per dies singulos, vrbe Alexandria mittente, primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere vrbis episcopum. Irascebatur enim etiam illi, non solú quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter eum Paulumque factas, plurimi perierant, simul & magister militum fuerat interemptus. Permittens ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat ordinatus, denuo est profectus in Antiochiam.

Franci Germani
Constantius Imp. priuat Constantinopolitanos frumentarijs stipendijs

Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illic fuerit euocatus. Cap. 14.

ARiani præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tãquam odiosum, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia minus ipsorum foueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadocem B hominem Arianæ væsaniæ.

Gregorius Alexandrinus
Georgi⁹ Cappadox recipitur

SOZOMENVS.

Athanasio Paulo & aliis orthodoxis episcopis Romæ positis quid Orientalibus Iulius Romanùs scripserit. Cap. 15.

IGitur Athanasius relinquens Alexandreiam, Romam profectus est. Cótigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pontificem illuc vnà concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationem ecclesia sua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus crimina singulorum, & omnes Nicæno concilio concordare cóperiens eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit episcopis, culpans quod non recte tractassent viros inculpabiles de suis ecclesiis eos expellentes, & quod constitutiones Nicæni concilii minime obseruarent. Quorum paucos ad certam diem sibimet adesse præcepit, vt coram eis ostenderet iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem & Paulus epistolas Iulii Orientalibus episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Athanasius
Paulus
Marcellus
Asclepas
Quintianus
Lucianus
Romanæ sedis dignitas
Iulius Pont. Ro. Orientalibus scribit

Quid Orientales Iulio rescripserint. Cap.16. A

Anno.346. VErum Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio rescripserunt epistolam, ornato quidem stilo compositã, ironia vero maxime plenam, & non sine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum ecclesiam esse munificam, veluti quæ apostolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis existeret, licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis aduenissent. Se vero non propterea secundo loco habendos existimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent ecclesiarum, cum vitæ qualitate non cederent: crimenque Iulio imponebant, eo quod Athanasii sectatoribus communicasse videretur, & tanquam ipsorum concilio contumelias irrogasset, eorumque sententiam destruxisset: & veluti iniustum eius factum, ecclesiasticisque sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis addiderunt, quod si susciperet Iulius damnationem ab ipsis factam, & ordinatos episcopos in damnatorum locum firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si vero placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent: quippe cum Orientales episcopi non restitissent, cum Nouatus à Romana pelleretur ecclesia. De his autem quæ preter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

Romana ecclesia

SOCRATES. B

Quid Athanasio Alexandreiam remeante prouenerit. Cap.17.

HAec itaq; Orientales episcopi Iulio Romano Pontifici rescripserunt. Cum vero Athanasius Alexandreiam fuisset ingressus, compressio populi partis Gregorii, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehemẽs facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominũ prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium velut autorẽ sceleris referebant: cum hęc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Præsul hæreseos, Athanasiũ frequenter accusat. Qui si cogitaret quãta mala cõtra Athanasiũ & Homousianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes ecclesias Macedonius hęresiarches gesserit, erubescens forte tacuisset.

Ariani quidã apud Alexandriã suffocati

Sabinus Athanasium traducit

Macedonius hæresiarches

Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in Ecclesiam Macedonio sint factæ. Cap.18.

COnstantius igitur Imperator in Antiochia degens, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Iudices potestatem, & post principem secũdus appellabatur: vt Paulum ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est vsus aduersus Paulum. Et iussionem quidem principis celauit, simulans autẽ publicum se habiturũ esse tractatum, processit ad Ther-

Paulus è Constantinopoli expellitur

A ad Thermas vocabulo Zeuxippi: quo etiam cum honore quasi necessario vocauit Paulum. Cumque venisset, repente Præfectus sacra monstrauit Imperatoris, & episcopus quidem illic iniustam sententiã patienter tulit. Porrò Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, vnam fenestram Thermarum iussit aperiri, per quã ad palatium ductus Paulus, & missus ad nauem ad talia paratam, velociter ductus est in exilium. Iussitque Præfectus vt Thessalonicæ seruaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus, vt illic libere viueret, & in aliis Illyrici ciuitatibus, non tamen vt ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem à Thermis ad ecclesiam properabat, cum quo Macedonius, residens in vehiculo cum Præfecto simul & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad ecclesiam concurrerunt vniuersi simul Homousiani & Ariani. Cumque Præfectus cum Macedonio ad ecclesiam peruenisset, & populum & milites irrationabilis timor inuasit. Cumque esset ingens multitudo, nec posset introire Prçfectus, milites cœperunt populum violenter impellere, & cum propter angustiam loci cedere non possent, putantes eos milites sibi velle resistere, euaginatis gladiis in eorum necem grassabantur. Tunc ergo (sicuti fertur) perempti sunt circiter tria milia cẽtum & quinquaginta. Alii à militibus interfecti, alii vero compressione sunt mortui. Hac via Macedonius tanquam nihil mali gerens, sed veluti mundus & innocens à Præfecto magis quàm ecclesiasticis regulis, traditum sibi recepit episcopatum: tantisque necibus ipse & Ariani ecclesiæ iura tenuerunt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiam fabricabat, quæ nũc Sophia vocitatur, & est copulata ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cum esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat: quæ modo velut sub vno circuitu contineri noscuntur.

Thermæ zeuxippi · *Paulus exulat* · *Macedonius in ecclesiam deducitur* · *Supra III. M. interficiuntur* · B · *SOPHIA, opus Cõstãtij Irene*

Denuo de calumniis contra Athanasium. Cap. 19.

INterea contra Athanasium alia machinatio concinnata est. Ecclesiç nãque Alexandrinorum, Augustorum pater eroganda pauperibus frumẽta donauerat: quæ dixerunt Athanasium vendere, & suis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tunc igitur Iulius Romanæ vrbis episcopus, cognoscens Arianorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquam Eusebii susceperat literas, euocauit Athanasium, cum audisset locum vbi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam literas Aegyptiorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerãt in Antiochia cõgregati, culpans eos primum de iniuriis literarum: deinde cur se ad synodum suam non vocassent

Calumnia in Athanasium · *Iulius Athanasium ad se vocat*

Autoritas Romani Pont.

canonibus nimirum iubentibus præter Romanum nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrũperent fidem: & quod Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia contra ius ex vna parte confecerint monimenta gestorum, referens id ad falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum vero tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, & vnà cum Athanasio causam suã Imp. Cõstanti indicauit. A

SOZOMENVS.

De legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. Cap. 20.

Narcissus, Theodorus, Marcus, in Italiã mittũtur

IMperator autem fratri suo Constantio scripsit, vt aliquos Orientalium episcoporum satisfacturos de quorundam damnatione mitteret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus Irenopolites, Cilix episcopus, Theodorus Heracliæ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Syriacæ. Qui venientes ad Italiam, facta propria vindicabant, nitentes Imperatori persuadere Orientalis concilii iustam esse sententiam. Cumque fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expositam, celauerunt. Aliam vero conscribentes confessionem obtulerunt, multum tamen à Nicæno concilio dissonantem. Videns autem Constans iniuste grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur à communione suspẽsi, sed id factum propter dissonantiam fidei, cum satisfacere nequiuissent pro quo venerãt, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam miserunt, quam Multorum versuum nominauere conscriptionem, eo quod vltra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex non existentibus dei filium, aut ex alia essentia & nõ ex deo, & quia fuerit aliquando tempus aut seculum, quando non erat, abdicarunt. Porrò Eudoxium Germaniciæ episcopum, Martyrium atque Macedonium baiulos epistolarum, Occidentales noluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil vlterius oportere tractari. Cumque Constans à fratre petẽs, vt Athanasius suam reciperet ecclesiam, resistentibus hæreticis nihil impetrare potuisset, tunc Athanasius & Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eo quod pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur. B

Orientales cõsubstantialitatem negant

Eudoxius Martyrius Macedonius

THEODORITVS.

Quod Constans fratrem pro fide mouerit, & quod Constantius Sardicæ concilium conuocari præcepit. Cap. 21.

QVod audiens Constans, scripsit fratri, monens vt paternæ pietatis inuiolatam seruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernãdo & Romanorum tyrãnos euicisset, & in circuitu gentes Barbaras subiugasset. His lite-

A His literis motus Constantius, præcepit Sardicę (quę est ciuitas Illyrici) & Orientales & Occidentales cõuenire Põtifices. Multi siquidem etiam alii casus medicinam synodicã requirebant. Nam & Paulum Constantinopolitanæ vrbis episcopũ, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis vsq; perduxerant, tanquam seditionis autorem, & alia quædam adiacerãt quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tũc populus Sardicã propter inimicorũ insidias abduci non est passus. Paulò post autem defuncto Constante, flectentes Ariani leuissimã principis voluntatẽ, & à regia ciuitate pellentes Paulum, eum ad ciuitatulã Cucusenam (quæ tunc erat Cappadociæ, nunc vero secundæ Armenię) transtulerunt. Sed non satis est in hoc cuncta turbãtibus, vita Pauli mirabilis, licet in solitudine cõstituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violẽtissimę tradiderũt. Et hoc beatus Athanasius refert in Apologia propriæ fugę, ita dicens:

Sardicã concilium indicitur. πόλις ἰλλυρικῆς ... πόλις (marginal Greek, partly illegible)

Paulus Cucusum translat[us], paulopost occiditur

Athanasii relatio de nece Pauli Cõstãtinopolitani Põtificis. Cap. 22.

Episcopũ nanq; Constantinopoleos Paulum persequentes atq; inuenientes, palàm suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociæ, autorem habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hęreseos tũc patronus, & consiliorum minister iniquorum. Huiusmodi enim crudelitates blasphemia Arii protulit. Contra vnigenitũ nanq; insaniunt ministri præsumptionũ eius. Hoc itaq; modo Paulo defuncto, imò magis ad cœlestia regna perducto, Macedonium statuerunt episcopum quasi consectatorem suum, quoniam proxime sancto spiritui blasphemabat. Sed paulopost expulerunt & eum, dum creaturam nõ confiteretur eum quem filiũ scripturæ dicunt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriæ autor apparuit, consubstantialem quidem nec iste patri filium esse dicens, similem tamen per omnia genitori docens, creatum vero Spiritum aperte denominans. Hæc itaque non multo post (sicuti diximus) acta sunt.

Philippus Præfectus

B

Macedonius propellitur

SOCRATES.

De conuentu episcoporum in Sardicense concilium. Cap. 23.

Vndecimus autẽ annus erat ab obitu patris duorũ Augustorũ. C O S S. vero tunc fuere Ruffinus & Eusebius, quando celebratum est Sardicẽse concilium Ex Hesperiis ergo partibus conuenerunt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Oriẽtalibus sex & septuaginta tantũmodo, sicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyras tãquã Mareotis episcopus, quem damnatores Athanasii in episcopũ huius prouinciæ prouexerant. Excusauerunt se etenim alii per infirmitatem corporis: alii angustas inducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanũ culpantes episcopum: cum vtiq; ante annum & sex menses synodus fuerit prædicata, & Athanasius Romæ degeret, expectãs iudicium synodale. Cum ergo Sardicæ Orientales conuenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant, dicentes,

An. do. 350.

non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos expellerent. Cumque Protogenes Sardicensis episcopus, & Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur à concilio se submoueri Pauli defensores & Athanasii, illi repente discesserūt, Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum facere concilium, & aperte iam Consubstantialitatem anathematizauerunt. Et sectam inæqualis substantiæ epistolis subscribentes, vndiquaque miserunt. Qui autem in Sardica conuenerant, primum quidem horum damnauere væsaniam, deinde accusatores Athanasii dignitate priuauerunt. Et terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de diuinę substantiæ inæqualitate respuentes, Consubstantialitatem apertius tradiderunt, etiam ipsi vndiquaque scripta propria mittentes. Ex vtraque ergo parte arbitrati sunt recte se facere, Orientales quidem eo quod à se damnatos illi susciperent, Occidentales autem quoniam ante cognitionem damnatores effugerant: & quoniam hi quidem Nicænam seruabant fidem, illi vero eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo, & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Galatię, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus. A

Orientales

Hæresis inæqualis substantiæ

THEODORETVS.

Litterę Sardicensis concilii ad vniuersos episcopos. Cap. 24.

An.do. 350. Sardicensis cōcilij literæ

QVæ vero Sardicę gesta sint, cōcilii literę clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturę interponere non omisi.

SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICAE congregata ex vrbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Aphrica, Sardinia, Pānonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pāphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Aegypto, Thebaide, Lybia, Galatia, Palæstina, & Arabia, vniuersis episcopis & cōministris sanctæ & Apostolicæ ecclesiæ dilectissimis fratribus in domino salutem. B

MVLTA quidem ac sępius Arianam væsaniam sequentes præsumpserunt aduersus dei seruos, & rectam fidem custodiētes. Adulterā nanque doctrinā proponentes, orthodoxos expellere sunt conati: & in tantum insurrexerunt aduersus fidem, vt neque auditus deo amabilium lateret Imperatorū. Igitur gratia dei cooperante, etiā ipsi piissimi principes ex diuersis nos prouinciis & ciuitatibus colligentes, sanctum hoc concilium in Sardicensiū celebrari vrbe præceperūt, vt ablata omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud oēs inuiolata seruetur. Venerunt enim Oriētales episcopi à piissimis Imperatoribus inuitati, præcipue propter famā quę de charissimis nostris fratribus & cōministris fuerat diuulgata, id est Athanasio Alexādrino, & Marcello Ancyrę Galatię, & Asclepa Gazęo, forsan etiā ad vosipsos detractiones huiusmodi peruenerunt,

Athanasius Marcellus Asclepas

quomodo

A quomodo etiam nostras aures ventilare conati sunt, vt ea quæ cōtra innocentes referunt, vera esse credantur, & iniqua hęreseos celetur opinio. Sed hęc diutius facere permissi non sunt. Etenim Præsul ecclesiarum dominus est, qui pro his & pro vniuersis mortem sustinuit, & per eas ascēsum ad cœlos nobis omnibus cōdonauit. Pridem itaq; Eusebius, & Maris, & Theodorus atq; Theogonius, Vrsatius, & Valens, & Minophātus, & Stephanus scripserunt Iulio cōministro nostro ecclesię Romanę Pontifici contra prędictos consacerdotes nostros, id est, Athanasium episcopum Alexādreiæ, & Marcellum episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scripserūt quoque ex aliis partibus episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii consacerdotis nostri, & ea quæ ab Eusebio & consectatoribus eius gesta sunt, nihil aliud quàm mendaciis & calumniis plena esse affirmantes. Cum vtique euocati à charissimo & consacerdote Iulio, & non occurrentes (sicut scriptis eiusdem episcopi Iulii cōprobatur) aperte videātur calūniatores existere. Nam si de gestis cōtra eos habitis pręsumpsissent, nō cunctarentur occurrere. Veruntamen etiam ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnoq; concilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium ciuitatem, atq; vidētes fratres nostros, Athanasiū, Marcellum, Asclepam, & cæteros ad iudicium accedere timuerūt. Et nō semel, nō

Iulius Pont. Romanus

B secundo, sed etiā frequenter citati, vocationibus obedire noluerūt: congregatis videlicet in cōcilio Osio longęuo (qui propter ætatem, atq; cōfessionem, tantumq; laborē, omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & innitantibus eos ingredi iudiciū, vt quę contra absentes consacerdotes diffamauerant atq; conscripserant, pręsentes ostenderent. Sed (sicuti prędiximus) euocati non venerunt, vt etiam in hoc calumniam propriam ostenderent: & quodammodo respuendo iudicium, insidias suas & molimina proclamarēt. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia vero non occurrerūt, nullum de eis ignorare cōfidimus (si forsan rursus illic quicquam machinari voluerint) quod nihil habentes quo possint consacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiunt. Fugerunt enim (charissimi fratres) non solū propter calumniā aduersus istos instructam, verum quia suos pro diuersis criminibus accusatores occurrisse viderunt. Proferebantur enim vincula & catenæ. Venerāt homines ab exilio & cōsacerdotes, necnon cognati pariter & amici eorū, qui propter eos mortui dinoscuntur. Et quod est admirandū, aderāt episcopi, quorum vnus quidem catenas gestabat & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alii vero eorum insidiis mortē sibi testabantur inflictam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, vt etiam episcopum occidere conarentur: quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiā cōsacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat iussus

Osius CorduBensis

Theodulus

 occidi.

occidi. Alii vero gladiorũ vulnera demonstrabant: alii famem se ab eis passos ingemiscebant, & hæc non quilibet homines testabãtur, sed omnes ecclesiæ pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebãtur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarum literarũ obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonii contra consacerdotes nostros, Athanasiũ, Marcellum, & Asclepam, vt etiã Imperatores mouisse viderentur. Quas literas diaconi Theogonii vulgauerunt, super hæc autem virginũ nuditates, ecclesiarũ incendia, carceres contra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia nõ nisi pro detestabili Arianorũ hæresi cõmisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationẽ atq; cõmunionẽ, his necessario subdebatur iniuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et vlterius hæc non valentes abscondere, in Sardicensiũ venerũt vrbem, vt per aduentum suum quasi talia se nequaquã perpetrasse monstrarent. Vidẽtes autem quibus calumnias irrogarẽt, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habentes, euocati ad iudiciũ ingredi nequiuerũt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris cõsacerdotibus fiducialiter agẽtibus, & valde ingemiscentibus, & imminentibus atq; prouocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias euidenter ostẽdere, sed etiam quæ in eorum ecclesias deliquissent: illi vero tanto conscientiæ terrore constricti sunt vt fugerent, & per fugam suas calumnias aperirẽt: delictaq; sua iudicii declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiã ex istis malicia eorum atq; calumniæ patefiant, tamen vt neq; per fugã occasionem alterius iniquitatis accipiant, curauimus contra veritatẽ facta eorũ molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ gesta sunt eos calũniatores inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus cõsacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arseniũ, quem dicebãt ab Athanasio peremptũ, hic viuit, & inter viuentes cõmorari dinoscitur, ex quo etiã alia probantur esse conficta. Quod vero etiam calicẽ diuulgauerũt fractum à Macario Athanasii presbytero, testati sunt qui de Alexandreia & Mareote venerũt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam episcopi Aegypti Iulio cõsacerdoti nostro scribentes, valde affirmabant, quod neq; suspicio fuisset huiusmodi. Proinde dixerunt monumenta aduersus eos confecta, quæ tamen probatum est ex vna parte celebrata: in quibus gestis Pagani examinabãtur, & Catechumeni: ex quibus vnus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quando Macarius venerat ad eundem locum. Alter autẽ interrogatus, dixit illum famosissimũ Ischyrã tũc ægrotasse, & in cellula iacuisse, vt ex hoc appareat nihil gestũ ex oĩbus sacramẽtis, eo quod & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed iaceret ægrotus. Is nãq; malignissimus Ischyras mentitus, quod Athanasius quosdã sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declara-

Marginal notes: Arsenius; Iulius Pont. Romanus; Ischyras

A declaratus est,quando Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calumniator apparuit.Deniq; pro huiusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyrę nomen episcopi,qui neq; presbyter fuerat aliquãdo. Duo nanq; presbyteri qui cum Melitio aliquando degebant,& postea à beato Alexãdro episcopo ciuitatis Alexãdrinę suscepti sunt,& cũ Athanasio cõstituti,testati sunt nũquam illum presbyterum fuisse Melitii,neq; habuisse Melitium in Mareote ecclesiam vel ministrum:& qui penitus nec presbyter fuerat,nũc eũ velut episcopum produxerunt,vt eo nomine in suis calumniis terrere viderẽtur auditores. Lectæ sunt enim & litteræ consacerdotis nostri Marcelli, & inuenta est Eusebii similiumq; nequitia. Nam ea quæ veluti querimoniam faciens Marcellus dixit,hæc tanquam ipse cõfirmaret accusauerũt. Hęc ergo sunt lecta,& reliqua,& præcedentes pariter quæstiones rectaq; huius viri fides inuenta est.Non enim à sancta Maria sicut isti confirmabant,dedit deo verbo principiũ,neq; finem habere asseruit eius imperiũ, sed regnum eius & sine principio & sine termino esse conscripsit.Asclepas autẽ comminister obtulit monimenta Antiochię confecta sub accusatorũ præsentia,& Cæsariensis Eusebii,& ex sentẽtia iudicantium episcoporum se ostendit innoxium.Recte siquidẽ(ô charissimi fratres)euocati frequenter,obedire noluerũt,recte quoq; fugerunt.Conscientia nanq; sua perterriti per fugas,suas calumnias indicarũt:& quę pręsentes accusatores super Asclepas

B eis dixerãt,etiam probauerunt.Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hęresim fuerant & proiecti,non solum susceperunt sed etiam in maiori ordine posuerunt,diaconos ad presbyterium promouentes,presbyteros ad episcopatum,non ob aliud nisi vt impietatem seminare & dilatare possent,& fidei corrumpere pietatem,sunt autem horum principes,Eusebius,Theodorus Heracliæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ,Georgius Laodiciæ,Acacius Cæsareiæ Palæstinæ, Minophantus Ephesius,Vrsatius Sigiduni,Valens Mursię Pannoniæ. Isti nanq; conuenientes,cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum cõciliũ ingredi,nec omnino accedere ad ecclesiam dei. Et veniẽtes in Sardicã conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant,& acta quędam cum terroribus concinnabant,vt nihil penitus ad iudicium perueniret,neq; sanctũ possemus celebrare cõciliũ.Hęc omnia cognoscere potuimus à cõsacerdotibus nostris,Macario Palęstino,& Asterio Arabię,qui cũ eis venerãt,& ab eorum perfidia recesserant. Hi nanq; ad sanctum concilium venientes,violentiã quàm passi sunt narrauerunt,nihil dicentes apud eos agi rectum:insuper adiicientes,quod cum essent rectę fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hęc loca venire,& propter interminationẽ vix ab eis discedere potuissent.Ob hanc causam Sardicen venientes,in vna domo cuncti manserunt,neq; breui tempore à se recedere patiẽtes. Quia vero tacere

nō decuit,nec ſine vindicta relinquere calumnias,vincula,neces, vulnera, A
concinnationes falſarum epiſtolarum,verbera,nuditates virginum,exilia,
deſtructiōes eccleſiarum,incēdia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad
maiores eccleſias,& prę omnibus aduerſus rectam fidem nūc Arianā væ-
ſaniam per eos crudeliter inſurgentem,propterea chariſſimos quidem fra
tres noſtros & comminiſtros,Athanaſium Alexandrinæ ciuitatis epiſco-
pum,& Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Aſclepam Gazę,cōminiſtrantes
CHRISTO innoxios & puros eſſe decreuimus,ſcribentes ad vniuſcu
iuſq; parœciā,vt ſingularū eccleſiarū populi cognoſcētes ſui epiſcopi puri
tatem eum ſe epiſcopum & habere & ſperare cognoſcāt:Eos autem qui in
eorum eccleſias luporum inſtar ingreſſi ſunt,id eſt,Gregorium in Alexan
dreia,Baſilium in Ancyra, Quintianum Gazæ, nec epiſcopos nominan-
dos,nec Chriſtianos,nec quamlibet penitus cum eis habendam eſſe com-
munionem,nec eorum literas habendas,neq; ſcribendum eis. Theodo-
rum vero Heracleiæ Europę,& Narciſſum Neroniadis Ciliciæ, Acacium
Cæſareæ Paleſtinę,& Stephanum Antiochiæ,Vrſatium Sigiduni Myſiæ,
Valentem ex Murſia Pannoniæ,Menophantum Epheſi,& Georgiū Lao
diciæ,licet metuentes ab Oriente non venerint,tamē eo quod à beatę me-
moriæ Alexandro ciuitatis Alexandrinæ Pontifice ſunt damnati, & eo
quod ſecum Arianos habeant,& propter crimina eis illata,generali eos de B
creto ſanctum concilium epiſcopatu depoſuit:& decreuimus non ſolū epi
ſcopos eos nō eſſe,ſed neque cōmunionem cum fidelibus promereri. Eos
enim qui diuidunt paterna ſubſtantia & diuinitate,& alienant verbū à pa
tre,diuidi ab eccleſia catholica conuenit,& eſſe alienos à nomine Chriſtia
no.Sint igitur à nobis & omnibus anathema, eo quod verbum veritatis vi
deantur eſſe cauponati.Apoſtolicum nanq; præceptum eſt. Si quis vobis
Gala.1.b. annunciauerit pręter quod accepiſtis,anathema ſit.His ergo nullum com
municare denūciate:nulla enim cōmunio luci ad tenebras.Hos pellite pro
cul ab omnibus:nulla enim concordia Chriſto ad Belial. Seruate vos,fra-
tres chrariſſimi,vt neq; ſcribatis eis,neq; eorum ſcripta ſuſcipiatis.Studete
ſimul (vos chariſſimi fratres & cōminiſtri) tāquā ſpiritu pręſentes noſtro
concilio conſentire,atque ſubſcriptione veſtra decernere,quę ab omnibus
vbique cōminiſtris noſtris conſonantia vna ſeruentur.Abdicamus autem
illos,& extra terminos eccleſiæ catholicę procul abiicimus,qui affirmant:
Quod deus eſt Chriſtus,ſed verus deus non eſt: Quod filius eſt,ſed verus
filius non eſt: Quod genitus eſt ſimul & ingenitus. Sic enim ſe intelligere
genitum profitentur,quia ſic dixerunt,eſt,quod genitum eſt. Et quia cum
Chriſtus ante ſecula ſit,dederunt ei principium atque finem,quod non in
tempore,ſed habet ante ſecula.Proinde duę viperæ ex aſpide Ariana pro
Valens Vrſatius greſſę ſunt,Valēs & Vrſatius,qui gloriantur & nō dubitant ſe dicere Chri
ſtianos,

A stianos, profitentes quoniam verbum, & quoniam spiritus, & vulneratus, & interfectus est, & mortuus est, & resurrexit: quodq; cohors studet hæreticorũ diuersas esse substantias patris, & filii, & spiritus sancti pronũtiant, & eas esse diuisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus catholicam Apostolicamq; traditionem, & fidẽ atq; confessionem, vnam esse substantiã patris, & filii, & spiritus sancti. Et si quęrãt quę sit filii substantia, profitemur eam esse quę patris, indubitãter, nũquã patrem sine filio, neq; filiũ sine patre fuisse credentes, nec esse posse quod est verbum spiritus. Absurdum nanq; est dicere, aliquando patrem nõ fuisse patrem. Patrẽ enĩ sine filio neq; nominari, nec esse posse, est ipsius filii testimoniũ. Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus. Nullus nostrũ negat genitum. Sed genitum ante omnia, quæ inuisibilia & visibilia nũcupantur opificem archangelorum & angelorum, & mũdi, & humani generis, quoniam ait: Omniũ artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt. Non enim semper esse potuisset si sumpsisset exordium: quandoquidem verbum quod semper est, non habet initium. Deus autem nunquã terminum habet. Non dicimus patrem filium esse, neq; rursum filium patrem esse: sed pater pater est: & filius patris est filius. Confitemur virtutem esse patris filium. Confitemur verbũ dei patris esse pręter quod aliud non est, & verbum verum deum, & sapientiam & virtutem, verumq; filiũ tradimus. Et nõ sicut cæteri filii nominantur, ita filium dicimus: quoniam illi aut gratia generationis dii erunt, aut eo quod digni fiant filii nuncupãtur, neque propter vnam substantiam quæ est patris & filii. Confitemur item & vnigenitum & primogenitũ, sed vnigenitũ verbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitum aũt quantum ad hominem. Sed tamen differt creatura cõmuni, quoniam & primogenitum à mortuis: cõfitemur vnum esse deũ. Confitemur vnam patris filiiq; diuinitatem, neq; quisquam negat aliquando patrem filio maiorem, non propter aliã essentiam, non propter differentiã, sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Hæc autem illorũ blasphemia atq; corruptibilis interpretatio est, hac gratia eum dixisse contẽdunt: Ego & pater vnum sumus, propter cõcordiam & vnanimitatem. Sed reprobauimus omnes catholici intellectum eorum, fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quoniã corrũpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendũt, hoc modo distãtiam & discordiam inter patrem deum omnipotentem & filium esse posse, dicentes: quod absurdum est intelligere & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniã sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater vnũ sumus, propter essẽtię vnitatem, quę est vna & eadẽ patris & filii, & credimus semper sine principio & sine termino hunc regnare cum patre, & nõ habere nec tempus nec defectum

Margin notes: Iohan. 14. b. / Iohan. 10. f (beside "Ego in patre"); Iohan. 1. a (beside "Et omnia per ipsum"); Iohan. 10. f. (beside "Ego & pater vnũ sumus"). Margin letter B beside "patrem esse".

fectum eius imperium, quia ſemper eſt: nūquā enim eſſe cœpit, ideoq; nec deficere poterit. Credimus & præcipimus paracletū ſanctum ſpiritū, quē nobis ipſe dominus promiſit & deſtinauit, & eum credimus miſſum. Sed is paſſus nō eſt, ſed homo, quo indutus eſt, quē aſſumpſit ex Maria virgine, qui pati potuit ſicut mortalis. Deus autem immortalis eſt. Credimus quod tertia die reſurrexit, non deus in homine, ſed homo in deo reſurrexit, quē & obtulit patri ſuo donum, quem vtique liberauit. Credimus autem quoniā oportuno tempore atq; definito omnes & de omnibus ipſe iudicabit. Tanta ſiquidem eorum ſtultitia, & ita craſſitudine tenebrarū eorum mens excæcata eſt, vt nequeāt lumē cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum ſit, Vt & ipſi in nobis vnum ſint. Palàm vero eſt id cur dixerit vnū quoniā Apoſtoli ſpiritum ſanctū dei acceperunt, ſed tamen ipſi non erāt ſpiritus, nec aliquis eorum aut verbum, aut ſapiētia, aut virtus, aut vnigenitus erat. Sicut ego & tu (inquit) vnum ſumus, ſic & iſti vnum in nobis ſint. Certiſſime igitur ſcriptura diuina hoc diſtinxit: In nobis (inquit) vnū ſint, non ait, ſicut nos vnum ſumus ego & pater, ſed diſcipuli in ſemetipſis coniuncti & copulati vnum ſint, fide, confeſſiōe, in gratia & pietate dei patris, & domini ſaluatoris noſtri cōceſſione, & charitate vnum eſſe poſſint. A

Ex his literis cognoſcitur & accuſatorū calumnia, & priorum iniquitas iudicū, & dogmatū vera ſanitas. Non ſolum enim de diuina nos beati patres docuere natura, ſed etiam eruditionē diſpenſationis explanauerunt. B

De legatis Sardicenſium ad Conſtantiū deſtinatis, & de nephanda machinatione contra eos à Stephano Antiocheno preſule concinnata. Cap. 25.

HAec Conſtans cognoſcens, doluit quidem, leuitatē fratris inſpiciens, & infremuit aduerſus inſtigatores malorum, & Imperatoris facilitatē ita decipientium. Duos autem epiſcopos ex Sardicenſi Concilio electos cū literis miſit ad fratrem, & cum quibus & magiſtrum militum Salianum pietate iuſtitiaque fulgentem. Literę vero non ſolum monitionē habuerūt atque conſilium, ſed etiam interminationem pio principi condecentem. Primum quidem denuntiauit fratri, vt epiſcopis præberet auditum & iniquitates à Stephano aliiſque præſumptas agnoſceret, necnon & Athanaſium gregi proprio reſtitueret, patefacta quidem calumnia, priorumque iudicū iniquitate, & crudelitate reuelata: adiecitque quod niſi vellet quod iuſtum eſt facere, ipſe Alexandreiam proficiſceretur, & Athanaſiū ouibus deſiderantibus reſtitueret, inimicorumque cateruas procul expelleret. Hanc autem epiſtolam Conſtantius Antiochiæ ſuſcipiens, promiſit ſe facturū quæ turbarum illarum particeps petiiſſet. Sed cum hoc doleret veritatis impugnatoribus, nephandiſſimum machinati ſunt ſcelus. Diuerterat enim par illud epiſcoporum quos Concilium miſerat in domum ad montem

Salianus magiſter militum

Legatio Conſtantis ad fratrem Conſtantium pro Athanaſio

Euphratam & Vincentiū legatos Ariani traducūt falſo

A tem sitam. Magister autem militum alibi diuersorium acceperat. Porrò Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cum aliis tyrannicis cooperatoribus naues naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam iuuenis Onager nomine, licenter viuens, & iniqua conuersatione con gaudens, qui non solũ in plateis diuersos violentia afficiebat, & fustibus pulsabat, sed etiam domos impudenter inuadens, viros & mulieres honestissimas abstrahebat. Et ne longius eius extendam flagitia, cõtra optimos viros pręparatã narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quandam fornicariam veniens, ait modo quosdam venisse peregrinos, & noctu habere opus meretrice. Porrò sumẽs quindecim seditiosos nebulones, & eos in vicino episcoporum diuersorio circa sepem celans, profectus est cũ meretrice ad ianuam vbi illi viri quiescebant. Eamq; apertam inueniens, persuasit vni puerorum domesticorum, pecunia data, vt mulierem introduceret intra ianuam quam ipse demonstrabat, vbi quidem vterq; sacerdotum dormire videbantur, eamq; mulierẽ intro pręcepit accedere: ipse vero vocaturus socios est egressus. Contigerat enim alterum episcoporũ Euphratan nomine, in loco exteriore dormire. Vincentius autem (sic enim vocaba

B tur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumq; intra ostium puella venisset, sonum pedum Euphratas sentiens, cum esset obscurum, quis ambularet interrogauit. Illa vero loquente, conturbatus Euphratas, dęmonem putans esse, mulieris imitatum vocem, repente saluatorẽ CHRISTVM ad suum vocauit auxilium. Onager aũt dux iniquitatis huius, hoc facto cum sociis est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices destinatos. Multo clamore facto concurrerunt & serui, surrexitq; Vincentius, & claudentes ianuam domus, septem quidem calumniatorũ comprehendere potuerunt. Onager vero cum reliquis fugit. Detenta tamen est cũ illis & mulier. Diluculo autem Magistrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatiũ processerunt, & præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam non egere iudicio, neq; verberibus iniquitates eius. Magister vero militum pręcipue clamitabat, rogans vt iuberet Imperator, non synodice, sed iudicialiter potius iniquam examinari pręsumptionem, promittẽs primum se episcoporũ clericos traditurũ, & oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cum autem ille impudenter cõtenderet, dicẽs clericos non subdendos esse verberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, vt intra palatium causæ fieret examinatio. Et primum quidẽ interrogauerunt mulierem, quis eam ad metatum duxisset episcoporum. Quæ dixit quendam iuuenem ad se venisse, & aduentum indicasse peregrinorum, & quid opus haberet, & quod vespere veniẽs duxisset eam ad habitaculum quoddam, eamq; intra ianuam domus & porticum introire præceperit. Adiecit etiã inquisi-

Stephanus homo dolosus

Onager nebulo coductitius

Metatũ vocat diuersorium à metando

inquiſitionem epiſcopi,& terrorem factum,& orationem eius,& ſuperue- A
nientium repentinas inuaſiones.Hæc iudices cognoſcentes, captum inter
alios omnium maxime iuuenem in medium deduxerunt. Qui non expe-
ctãs neceſſitatem verberum machinarũ conſilium patefecit, & Onagrum
hæc omnia perpetraſſe confeſſus eſt. Qui deductus ad medium,Stepha-
Stephanus Antiochenus abdicatur Leontius ſuccedit num dixit hæc omnia præcepiſſe.Sic itaq; Stephani cognoſcentes iniqui-
tatem,prȩſentibus tunc epiſcopis permiſerunt vt eum damnarent,& ab ec
cleſia procul expulſus eſt.Non omnino tamen ab Ariana peſte eccleſia li-
berata eſt. Nam Leontius poſt eum ordinatur genere Phryx, voluntate
nequiſſimus.Verum Conſtantius ea quæ contra epiſcopos fuerant machi
nata,experimento cognoſcens,ſcripſit Athanaſio maximo, & ſemel,& ſe
cundo,& tertio,inuitans eum vt à partibus remearet Heſperiis:ſicut ipſis li
teris indicatur.

SOCRATES.

Epiſtola Conſtantii ad Athanaſium vt ad ſe veniret. Cap.26.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS
Athanaſio epiſcopo.

PLVRIMVM te circumferri & fluctuare ferocibus maris vndis,no
ſtrȩ mãſuetudinis clemẽtia nõ permiſit. Patria quippe terra nudatũ & pri-
uatum propriis rebus,errantemq; per loca inuia beſtiarũ,indefecta noſtra
pietas non deſpexit.Igitur diu diſtuli ſcribere volũtatis meæ propoſitum, B
ſperãs ſpõte te ad nos fortè venturum, & laborum ſatisfactionem à nobis
exigere.Veruntamen quoniam fortè timor impediuit voluntatis tuæ pro-
poſitum,literas largitate pleniſſimas ad tuam beatitudinẽ deſtinauimus,
vt ſine metu noſtris aſpectibus velociter tuam præſentiam præbere feſti-
nes,vt deſiderio tuo potius experiaris noſtram clementiam propriis reſti-
tutus. Hac etenim cauſa & dominum meum fratremq; Conſtantem Vi-
ctorem Auguſtum pro te rogaui,vt tibi poteſtatem ad nos tribuat venien
di,vt ambobus nobis annuentibus,reſtitutus in patriam, habeas maximũ
gratiæ noſtræ pignus.

Alia epiſtola eiuſdem pro eadem re. Cap.27.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS
Athanaſio epiſcopo.

LICET prioribus literis ſignificauerimus,vt ſine ſollicitudine ad no-
ſtrũ debeas venire Comitatũ,eo quod maxime velimus te ad propria deſti-
nare,tamen & nunc has literas ad tuam miſimus ſanctitatem,per quas in-
uitamus,vt ſine aliqua diffidẽtia vel metu aſcendens,publicis vehiculis ad
nos venire feſtines,vt quæ deſideras poſſis adipiſci.

Tertia Conſtantini epiſtola pro eodem. Cap.28.

CONSTAN-

A CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS Athanaſio epiſcopo.

DVM in Edeſſa degeremus, pręſentibus presbyteris tuis placuit vt ad te deſtinatis presbyteris ad noſtrum debuiſſes feſtinare Comitatũ, vt videns noſtros aſpectus, repente properares ad Alexandreiã. Sed quoniam plurimum præteriit temporis, ex quo ſuſcipiens à nobis literas non occurriſti, propterea etiam nunc commonere te feſtinauimus, vt vel nunc tuam præſentiam nobis velociter pręſentare contendas, & ita poſſis patriæ tuæ reſtitui, tuaq; ſecurus oratione frui. Ad plenam vero cognitionem Achitũ diaconum deſtinauimus, à quo poſſis cognoſcere etiam noſtri animi volũtatem, & quod ea quæ optas impetrare poſſis.

Has epiſtolas in Aquileia ſuſcipiens Athanaſius (illic enim relicta Sardica agebat) mox recurrit Romam, & oſtendens literas epiſcopo Iulio, in maximo gaudio eccleſiam fecit eſſe Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator ipſorum fidei conſentire, eo quod ad ſe Athanaſium fiducialiter euocaret. Iulius autem Alexandriam clericis atq; plebi hæc de Athanaſio ſcripta miſit.

Epiſtola Iulii ad Alexandrinos pro Athanaſio. Cap. 29.

IVLIVS ARCHIEPISCOPVS PRESBYTERIS

B & diaconis, & plebi, habitantibus Alexandriam, dilectiſſimis fratribus in domino Salutem

CONGAVDEO vobis & ego dilectiſſimi fratres, quod fructum veſtræ fidei ante oculos iam videtis. Hoc etenim vere geſtum, quilibet inſpiciet in fratre & coëpiſcopo noſtro Athanaſio, quẽ propter puritatẽ vitę ſuę & veſtras orationes reſtituit vobis deus. Ex hoc itaq; creditur, puras & charitate plenas orationes veſtras aſcendiſſe ſemper ad deum. Memores enim eſtis promiſſionũ cœleſtium atq; dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanaſii didiciſtis, & integrum cognouiſtis ſecundũ inſitam vobis fidem, quam percepiſtis: quoniam non vſque ad finem is à vobis poſſit abduci, cuius orationes in ſanctiſſimis animabus veſtris tãquam pręſentes ſemper habuiſtis. Ergo non plurimis mihi verbis opus eſt vobis ſcribere. Quęcunque enim vobis à me potuerint dici, hæc iam fides veſtra pręceſſit, & diuina gratia cõmunis orationis noſtrę vota compleuit. Congaudeo ſiquidem vobis: iterum enim dico: congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide ſeruaſtis. Sed etiam ipſi fratri meo Athanaſio non minus congaudeo: quia licet multam ſit paſſus triſtitiã, ne vnam tamẽ horam veſtri deſiderii & charitatis oblitus eſt. Nã licet corpore ad tempus à vobis ſit abſtractus, ſpiritu tamẽ vobiſcũ ſemper degere videbatur. Et ego quidẽ chariſſimi fratres omnem tentationem contra eum ſurgentem, reor ſine gloria non fuiſſe. Nã & veſtra & eius fides cognita eſt vniuerſis & comprobata. Si enim nõ tãta & talia accidiſſent, quis crederet quia aut vos tale

[Margin: Epiſtola Iulij ponti. Ro. de Athanaſij reditu]

[Margin: Athanaſius Alexandrinus]

iudicium,tantamq; charitatem circa talem exhibuissetis episcopũ,aut ille A potuisset tantis circũdari virtutibus,per quas spe cœlesti fraudatus nõ est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, cõfessiõis glo riosum martyrium.Frequenter enim terra mariq; plurimũ æstuans,oẽm prauitatẽ Arianæ conculcauit hæreseos,& crebro per inuidiam vsque ad periculum impulsus contempsit mortem,munitus omnipotẽte deo & domino Iesu Christo saluatore nostro,sperans & inimicitias declinare,& cõsolationi vestrę restitui,deferens vobis maiora trophæa ex fortissima conscientia,pro quibus & vsque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi,cœlestisq; doctrinæ, clarificatus est immortali iudicio,& ad vos reuertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est quàm tunc,quando profectus à vobis est. Nam si materias precio sas,id est,aurum atq; argentum purgando ignis probat:quid dignum dici poterit de tali tantoq; viro,qui cum tantas tribulatiões & pericula deuicerit,redditur nunc vobis immaculatus: non à nobis solummodo, sed comprobatus ab omni concilio? Suscipite igitur nunc fratres charissimi cum omni diuina gratia pastorem vestrum ac præsulem tanquam vere ἀληθινόν, cum his qui tantorũ laborum eius participes sunt effecti:& gaudere fruentes orationibus qui pastorẽ vestrum, vt ita dicam,esuritis atq; sititis, quãdo etiam ipsi vestram sanitatẽ salutaribus scripturis cibastis atq; potastis. B Nam cum degeret inter peregrinos,vos ei consolatio fuistis,& in persecutione atque periculis refouistis eum fidelissimis vestris animabus & mentibus.Ego siquidem iam exulto considerans & ratione prospiciens, in eius reuersione vniuscuiusque vestrũ gaudium & plebis votiuas occursiones,& cõcurrentiũ gloriosam festiuitatẽ,& qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo,& quiescentibus priscis malis quorũdam machinatione sartis:necnon pretiosa ac votiua reuersione, cunctos in quadã plenissimi gaudii lętitia copulante. Huiusmodi vero gaudium vsq; ad nos magnitudine sua pertingit:quibus diuinitus hoc etiam constat esse concessum,vt & nos debeamus in laudẽ tanti viri consurgere. Sed melius est, vt epistolam oratiõe claudamus. Deus omnipotẽs & huius vnigenitus filius dominus & saluator noster Iesus Christus hoc gaudium vobis prębeat in ęternũ,dignũ tribuens præmium admirabili vestrę fidei,quam circa pontificẽ vestrũ glorioso testimonio demonstrastis:vt & vos, & qui vobiscum
1.Cor.2.b. sunt,& hic in futuro meliora possideatis:quę oculus non vidit nec auris audiuit,nec in cor hominis ascẽdit,quæ præparauit deus diligentibus se. Per dominũ nostrum Iesum Christum,per quem,& cum quo omnipotẽti deo gloria in secula seculorum,amen. Valere vos opto charissimi fratres.

Quid Cõstãtius petierit Athanasiũ,& quid Athanasius à Cõstantio. Et quomodo orthodoxis Pontificibus recipiẽtibus suas ecclesias hæretici sint expulsi. Cap.30.

His itaq;

A His itaq; literis confidens Athanasius ad Orientem venit. Quem Constantius Imperator nō tunc moleste suscepit, sed eū circumuenire tentabat molitiōe submissus Arianorū, & dixit ad eū: Sedem equidem tuam decreto cōcilii, nobisq; cōsentiētibus recepisti. Sed quia sunt aliqui in Alexandria populi tuam declinātes communionē, vnam eos in ciuitate ecclesiam habere permitte. Ad hanc propositionē Athanasius mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem habes iubere simul & agere quęcunq; volueris. Sed etiam ego beneficiū à te deposco, quod mihi concedi precor. Principe vero cōtinuo se daturū esse pronuntiante, repente subiunxit Athanasius, idē beneficium sibi largiri petens, quod quęrebat Imperator accipere. Vnā enim & ipse ecclesiam postulabat dari per singulas ciuitates, declinātibus Arianorū cōmunionem. Igitur Athanasii sententiam inutilē sibi cognoscentes Ariani, hoc quidē differendum esse dixerunt, & agendū quod placeret Imperatori quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazę, & Lucio Adrianopoleos, secundum ea, quæ in cōcilio Sardiceno placuerāt, proprias restituerat sedes. Vnde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorū mittebātur ecclesias, quibus iubebatur vt eos repēte susciperēt. Igitur in Ancyra expulso Basilio & pro eo introducto Marcello, nō fortuita turba prouenit, quę derogationē contraria sapientibus irrogauit, Asclepam vero continuo Gazęi susceperūt. In Cōstantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicū tempus Paulo successit, apud semetipsum in ecclesia remota collectiones agens. Pro Athanasio tamen solo Imperator episcopis, & clericis, atque plebi scripsit, vt eum libenter susciperent. Insuper etiā quę cōtra eum in iudiciis acta fuerāt, aliis literis aboleri iussit. Quę vero de vtraq; re scripta sunt, hęc esse noscuntur.

An. do. 350. Ariani cupiūt vnā saltem habere ecclesiam oppidatim

Idem petit. Athanasius pro orthodoxis

Principalia sacra, sacræ literę Principis. Marcellus Ancyrana sede sua potitur

B Asclepas Macedonius

Epistola Constantii, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt Cassa. Cap. 31.

VICTOR CONSTANTIVS, MAXIMVS, PIVS episcopis & presbyteris catholicæ ecclesię S.

Reuerendissimus episcopus Athanasius nō est dei gratia derelictus: nā licet breui tempore humana fuerit probatione summissus, tamē debitum prouidentię vniuersa perspicientis noscitur suscepisse decretū, recipiēs voluntate dei, nostroq; iudicio patriam suā, pariter & ecclesiā, cuius diuino nutu præsul extabat. Huic enim consequēter oportebat nostrā adesse mansuetudinē, vt omnia aduersus eos, & eius cōmunicatores definita, omnisq; suspitio & illusio contra eum gesta, deinceps sit inanis & vacua: & reuelatio quā dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendum esse censuimus, vt omnes ordines + sacri cognoscant, concessum oībus ipsi coniunctis, vt sine timore sint, siue epi

An. do. 350.

Aliās, sacra. f. γράμματα id est, literas

ſcopi,ſiue ſint cleri: Sufficit enim vnicuiq; circa eum rectę voluntatis vnio, A
Quicunq; enim meliori iudicio atq; parte cõſtituti,huius eligũt cõmunionem,hos omnes pręcipimus ad inſtar pręcedentis prouidentię, etiã nunc voluntate dei,noſtrę gratiæ largitatem adipiſci.

Epiſtola Conſtantii ad ad Alexandrinos,vt reciperẽt Athanaſiũ.C.32.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS,PIVS populo Alexandrino eccleſiæ catholicæ S.

IN omnibus perhibẽtes noſtræ æquitatis intentionem,ſcientesq; quoniam diu prouidentia veſtri contemplatoris eſtis alienati,id eſt,Pontificis Athanaſii,qui propter inſertam rectitudinem ſuorumq; morum prudentiam cunctis innotuit,eũ denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuete & competẽter ſuſcipiẽtes, & apud clementem deum adiutorem orationum habentes,vobis congruam ſimul & nobis placitam cõcordiam atque pacem ſecundum eccleſię ſanctionẽ vbiq; probatę ſufficienter feſtinate ſeruare.Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari,aut tumultũ,noſtrorum temporum diſciplinæ contrarium:& hoc quidem abeſſe à vobis omnino volumus . Orationibus autem ſufficienter,eo ſcilicet pręſule & adiutore apud deum, vos inſtare ſolẽniter admonemus, vt tali propoſito ad omnium vota perueniente , etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſeruientes,ad cognitionẽ ſacræ religionis ſub alacritate feſtinẽt.O chariſſimi nobis Alexãdrini,rurſus igitur admonemus , vt in his B quæ dicta ſunt perſiſtatis,& omnes epiſcopum decreto ſuperno noſtraque ſententia deſtinatum libenter & pie ſuſcipiatis:& toto animo,totaq; volũtate amplectendũ exiſtimetis.Hoc enim & vos decet,& noſtrę manſuetudini noſcitur conuenire.Vt autem omnis turbę ſeditionis occaſio perimatur,Iudicibus apud vos habitis,literis noſtris pręcipimus , vt omnes quos ſeditioſos agnouerint,legitimæ vindictę ſubiiciant.Vtraq; igitur perſpiciẽtes,& noſtrã cum deo ſententiam & rationem profeſſionis veſtrę,necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum,competenter & cõgrue ſacræ religionis iura ſeruate.Prædictumq; deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite:& orationes vnã cum eo pro vobiſipſis, & noſtrę vitę fauore omnium ſaluatori deo lætanter offerre.

Seditioſi iubẽtur puniri

Epiſtola Conſtantii pro Athanaſio,vt aboleretur quicquid pro Athanaſio geſtum eſt. Cap.33.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO S.

EADEM vero forma præſidibus Auguſtæ,Nicææ,Thebaidis,& Libyę ſcriptum eſt.Quicquid pridem ad lęſionẽ & iniuriã Athanaſio epiſcopo cõmunicantium reperitur actum,hoc nunc aboleri pręcipimus . Nã & miniſteriũ,quo priuati fuerãt eius clerici,eoſdem rurſus volumus obtinere Hanc itaq; pręceptionẽ noſtrã ſeruari cẽſemus,vt Athanaſio epiſcopo ſuę

eccle-

A ecclesiæ restituto, cõmunicatores eius habeãt ministeriũ quod semper habuerunt, quod etiã reliqui clerici habere noscũtur, & ipsi gaudio potiãtur.

Quomodo Athanasius Alexandriã sit reuersus. Cap. 34.

TAntis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriã aggressus venit in Palęstinam, apprehendensq; Hierosolyma, & episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilii, & quod Constantius Imperator illorum decreto iudicioq; cõsensisset, pręparauit vt episcoporũ in illis regionibus habitantium synodus ageretur, Maximus autem in nullo segnis de Syria atque Palęstina vniuersos euocauit episcopos. Factoque concilio restituit & ipse beato Athanasio cõmunionem & dignitatẽ. Scripsit etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis episcopis, clericis, atque plebi, ea quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt, Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasii derogatores episcopi, quod primitus deponens eum, rursus ex pœnitentia tanquã nihil fuisset actũ, sententiã pro Athanasio protulerit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc cognoscentes Vrsatius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardens habuerant, declinantes à priori voluntate Romam profecti sunt, libellumq; pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seq; ei deinceps cõmunicare professi sunt. Sic itaq; tunc Vrsatius

Athanasius impetrat Syrorũ & Palæstinorũ synodum

Vrsatius & Valens Ariani resipiscunt

B & Valens gestis Athanasii superati, conuersi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat Alexandriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat vt Arianos vniuersi declinarent, & Consubstantialitatis dogma amplecterẽtur. In quibusdam ecclesiis & ordinationes fecit. Et hoc fuit initiũ alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesiis ordinare præsumpsisset. Hæc itaque de Athanasio prouenerunt.

Athanasius cõstituit sacerdotes in alienis ecclesijs

Quibus occasionibus tunc respublica turbaretur, & de diuisione Antiocheni populi propter fidem. Cap. 35.

INterea respublica fortuitis casibus vrgebatur: vnde quæ sunt summaria non est incongruũ breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Constantinopolitanæ ciuitatis moriente tres eius filii imperium susceperint, in pręcedentibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit consobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, à militibus interemptus est, non iubente Constãtio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cum vero Cõstantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse à militibus cõgressiõe facta peremptus est. Hoc autem iam sæpe dictum est. Post mortem vero Constantini iunioris, Persicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat: nam cum nocte pręlium circa fines Romanorũ atq; Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breue tempus inuenti sunt.

Dalmatius Cæsar Constantinus iunior

Bellũ Persicũ.

ὁμοούσιος Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant, sed per Athanasium de Consubstantialis verbo circa ecclesias erat pugna. A

SOZOMENUS.

Diuersitas cleri, & populi in templo psallendum

Deniq; apud Antiochiã non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, vt est consuetudo, ad hymnos dicendos deo in fine psalmorum monstrabãt propriã voluntatem. Et hi quidẽ patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebãt: hi vero patri in filio, per interpositionem præpositionis filiũ secundũ esse monstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hęresi aduersa sedẽ Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui secundum traditionem Nicęni cõcilii psallerent deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suũ iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutum cogetur immensum. Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditionẽ populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, nõ patiẽtibus suis successoribus cũ populi varietate sentire. Athanasius igitur veniẽs ad Aegyptũ, explicauit synodales epistolas Iulii Ro. Põt. Insuper & synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscũtur.

Leontij episcopi Antiochiæ dictum argutum

Epistola Hierosolymitani concilii ad Aegyptiacos episcopos. Cap. 36.

SANCTA SYNODUS HIEROSOLYMIS CONGREgata, per Aegyptũ, Libyã, & Alexandriã cõstitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino S. B

CUNCTORUM deo dignè gratias agere nõ valemus, fratres charissimi: quibus enim miracula semper egit, etiã modo cũ ecclesia vestra fecit, pastorem vestrũ & dominũ consacerdotẽq; nostrum Athanasium vobis sua pietate restituẽs. Quis enim aliquãdo sperauit oculis carnalibus intueri, quem nũc & nos & vos inspicitis, respiciẽtes quem videre desiderastis? Sed veræ orationes vestræ à deo omniũ sunt auditæ, qui curam habet ecclesiæ suę, & vestras lachrymas atq; gemitus sẽper inspexit, quapropter vestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes vtiq; pastorem. Propterea visitauit vos cœlitus pastor verus, & de propriis ouibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace facientes vestræq; dilectiõi conspirantes in eius amplexu præcessimus, & cõmunicãtes ei per eum vos alloquimur, scriptaq; pręsentia destinamus. Itaq; secundum gratifica vota vestra, scitote nos quoq; cũ eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabiliũ nostrorum Imperatorũ incessanter orare: quoniã & ipsi cognoscentes vestrũ desideriũ, vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte deo, qui vobis talia cõdonauit. Festinate autem semper in deo gaudere & glorificare dominũ, per quem, & cũ quo patri gloria in secula seculorum,

Imp. Constantius & Constans

A lorum, amen. Venies igitur Athanasius in Aegyptum, quos quidem agnouit Arii sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilii, eamq; summo studio custodiri.

De Magnentio tyranno & Britannione atque Nepotiano. Cap. 37.

SIc itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Aphricamque & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico vero & in Sirmio aliud rursus à militibus excitatum est bellum per tyrannum nomine Britannioné. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis nanque Constantini Nepotianus nomine imperium assumpserat, gladiatorum virtute suffultus: & Nepotianum quidem Magnentii milites deposuerunt, Magnentius autem procedens vniuersas partes vastabat Hesperiæ. Horũ igitur omnium malorum imméſa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur consulatu Sergii & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quod ad Constantium solum imperii iura peruenissent: quo prouectu, contra tyrannos semet ipsum (vt poterat) præparabat.

Magnentius tyrannus An. do. 352. Constans occiditur a Magnétio Britannion tyrannus An. do. 353. Nepotianus

An. do. 355.

B

De insidiis cõtra Athanasiũ gestis, & de lenitate Cõstantii. Cap. 38.

ADuersarii vero Athanasii, opportunum se tempus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eum calumnias instruebant. Tunc Imperatori Cõstantio suggesserunt, quod omnem Aegyptum subuertisset & Libyam. Inuidiã vero maxime auxit eius, quod ordinationes in parœciis fecisset alienis. Athanasius interea cum venisset Alexandriam, synodum Aegyptiorũ congregauit episcoporum. Qui consona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorum secta præoccupatus, omnia quę paulo ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiæ Constantinopolitanæ pontificem Paulum deportari iussit in exilium: quem deducentes in Cucusum Armeniæ, suffocarunt. Marcello autem denuo proiecto, ecclesiam Ancyranam Basilius rursus inuasit. Lucius auté Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt, quæ de Athanasio dicebantur, vt in immensum furorem cadens Imperator, eum vbicunque reperiretur, iuberet occidi: cum quo Theodulum & Olympium præsules ecclesiarũ Thracensiũ. Igitur Athanasium volũtas Imperatoris nõ latuit, sed præsentiens, fuga dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Ariani, præcipue Narcissus Neroniadis episcopus, Georgius Laodicię, & Leontius tunc Antiochenæ præsul ecclesiæ. Is enim cum presbyter esset dignitate priuatus est: quia cum muliere Eustolia nomine, de-

Athanasius cõciliũ cõuocat Alexandriam Cõstãtius rerũ Arianissat Paulus Cõstã. deportatur Marcellus eiicitur Lucius

An. do. 355. Constantius Athanasiũ iterũ persequitur.

gens,& turpem ſuſpitionem celare volens,genitalia ſibimet noſcitur abſci A diſſe:& deinceps quidē fiducialiter cum muliere viuebat. Poſtea vero ſtudio Imperatoris Conſtantii in Antiochena eccleſia ordinatur epiſcopus poſt Stephanum, qui primitus ſucceſſerat Phlacito. Hæc igitur de his dicta ſufficiant.

Leōtius ex ordine ſacerdotū ſūmouetur

De Macedonio eiuſque crudelitate. Cap.39.

Macedonij Ariani bellum aduerſus orthodoxos.

EO tempore Conſtantinopoli Macedonius tenebat eccleſias, Paulo ſcilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præſumens, Chriſtianis commouit bellum,& non minus quàm quod Tyranni eo tempore faciebat: ſuadens enim Imperatori,vt ſibi eccleſias vaſtanti ferret auxilium, egit vt lege firmarentur quæcunque peſſime agere nitebatur. Muniens enim ſemetipſum monaſteriis plurimis,quę ipſe propria voluntate in Conſtantinopolitana vrbe conſtituit,& pactis epiſcoporum in circuitu poſitorum,frequenter dicitur afflixiſſe Pauli dogmata ſequentes. Et primum quidem eos ex eccleſiis expulit: deinde vero communicare ſibi coegit, ita vt plurimi plagarum immanitate deficerent: alii vero ſubſtantiis,alii humana ciuilitate priuarentur: aliis in frontibus characteres ponerentur, vt eſſent huiuſmodi ſigno notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis vrbes, præcipue tamen Conſtantinopoli. Quam perſequutionem primo tepentem Macedonius auxit epiſcopus. Helladicæ vero ciuitates Illyrici, necnō B & Heſperiæ partes manebant immotæ.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER QVINTVS.

THEODORITVS.

Quod defuncto Conſtante, rurſus Ariani Conſtantium aduerſus Athanaſium incitauerint. Cap.1.

Ariani incitāt Conſtantiū in Athanaſium

BREVI autem tempore elapſo, cum vita functus eſſet Occidentis Imperator Conſtans, Conſtantium fautores Arii compulerunt, Athanaſium illi in memoriam reuocātes, quaſi ipſe fuiſſet, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita vt pene diſruptis naturæ vinculis vſque ad bella deſcēderēt. His incitationibus Conſtantius motus, non ſolū expelli, ſed etiam perimi ſacratiſſimū Athanaſium imperauit. Et mittens quendā Sebaſtianū ducē,cū maxima militari manu, velut erroneū iuſſit interimi.

Sebaſtianus dux mittitur ad occidendū Athanaſium

Quomodo

A Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugæ sic ait.

Quid Athanasius in Apologia fugæ suæ retulerit. Cap.2.

VEruntamen exquirant modum etiam discessionis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, vt eos accéderent, & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine vlla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorũ ad Vigilias venerãt, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repente astitit cum militibus plusquam quinquies millibus habentibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vectes: & ecclesiam quidem ipse circumdedit, statuens milites sibimet cohærẽtes, vt nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus euadere. Ego vero irrationabile iudicans in tanta confusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residens in sede præcepi, vt diaconus psalmum legeret, populi responderent: Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circumdantibus, vt nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscentes vt & nos discederemus vnà cum populo. Ego vero magis è diuerso dicebam, non nos discedere, nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic præcepi vniuersos abscedere: melius esse dicens, me periculo subiacere, quàm quenquam eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos: & ita, testis est ipsa veritas, militibus aliis sacrarium circumdantibus, aliis per ecclesiam discurrentibus, per medium eorum domino iter dante atque custodiente pericula cuncta transiuimus, deum magnifice glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, sed etiam vt saluaretur actum est, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Vigiliæ Christianorum Conuentus

Psal. 117.a.

B

SOCRATES.

Quid rursus Athanasius de gestis Georgii in libro de fuga sua retulerit. Cap.3.

QVæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasii qui hæc passus est voce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hęc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quærentes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repente nanque milites circũdantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente nanque quadragesima Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschæ,

virgi-

virgines mittebantur in carcerem. Episcopi vincti à militibus ducebantur, A orphanorum & viduarum domus diripiebãtur, & inuasiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponebantur. Obsignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana enim quę fuit post sanctam Pentecosten, populus ieiunans est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc cognoscens ille nequissimus ipse concitauit Sebastianum ducem Manichæũ, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus, sagittasque ferentium facto impetu in ipso die Dominico super populum irruit, & paucos orantes inueniens (cum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque facto statués virgines secus igné, cogebat eas, vt se profiterentur Arianas. Cumque eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum vultus lacerauit, vt vix agnosci post tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros tormento nouiore discerpsit. Sectis nanque de palma virgis & habẽtibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus lacerauit, vt quidam eorum sæpius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alii vero dũ B non ferrent tormenta, mortui sint. Eos auté qui viuere potuerunt, & quandam virginem in exilium deportauit in maximam Oeasim. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed celauit, insepulta relinquens ea, vt quasi tãta crudelitas latere videretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hæc autem ex Aegypto atque Libyis in exilium deportauerunt episcopos, Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermem, Plenium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum: & sic eos acerbissime per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipsis itineribus, alii vero per exilia morerentur. Occiderunt autem episcopos plusquam triginta, habentes studium secundum Achab, vt, si possent, amputarent penitus veritatem.

Sebastianus dux Manichæus

THEODORITVS.

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicés inter hęc: Propterea nemo vestrum sit tristis, licet & sepulturam vobis denegent impii & prohibeant vos efferri Nam vsque ad hoc nequitia peruenit Arianorum, vt & portas clauderent, & circa sepulturarum loca veluti dæmones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his similia Georgius

A orgius in Alexandreia faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat: cum vtiq; aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmium maximum compromisit huiusmodi aliquid nuncianti.

SOCRATES.

Quemadmodum Britannion sit priuatus Imperio. Cap. 4.

IMperator interea in Illyricum castra metatus est, cogebat eum publica necessitas, & maxime Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumque venissent in Sirmium, mutuis fœderibus factis Britannionem vidit. Actumque est, vt milites qui eum constituerant, transirent ad fauorem Constantii. Quo facto, solum Constantium Imperatorem Augustum voce emissa clamauerunt. Cumque de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se proditum, ad pedes se prostrauit Imperatoris. Porrò Constantius auferens ei coronam simul & purpuram, clementer ei locutus est, monens vt sub schemate priuato quiesceret, quod vtique eius ætati potius conueniret, quàm habere nomen sollicitudinibus onustū: iussitque ei sumptus vberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumq; in Prusa Bithyniæ Britannio ageret, Constantius scripsit ei, narrans quod multorum bonorum ei causa fuisset, quem à tantis cogitationibus & malis ipsi prouenientibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset.

An. do. 353. Constantij in Illyricum profectio

Britannio senex, electitius Imperator An. do. 354.

B

Est in Bithynia Prusias, est & Prusa paruum oppidū.

De Gallo Cæsare, & de signo crucis, quod tūc in cœlis apparuit. Cap. 5.

TVnc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Cæsarem fecit. Cui nomen suum imponēs in Syriam Antiochiæ destinauit, vt partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam veniente, circa Oriētem signum Saluatoris apparuit. Columna nanque sub specie crucis in cœlo visa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinauit. Ipse vero in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentum. Tunc igitur & Photinus ecclesiæ præsul aperte dogma quod ipse compererat, exponebat.

Gallus Cæs. Constantius aduersus Magnentium

SOZOMENVS.

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens vnus, qui proprio verbo cōdidit vniuersa. Ante secula vero natiuitatem & existentiam filii dicere fugiebat, sed ex Maria natum docebat Christum.

An. do. 355. Photinus hæreticus

SOCRATES.

De Photino hæresiarcha, eiusque damnatione. Cap. 6.

QVamobrem tumultu surgente, iussit Imperator concilium in Sirmio congregari. Conuenitque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyræ præsule, Pancratius

Cōcilium Sirmij aduersus Photinum An. do. 355.

tius Pelusii, Hypatianus Heracliæ. Occidẽtalium vero Valens Myrsenus, A
& tunc celeberrimus hominum Osius Cordubę pontifex, pariter inuitus. Isti siquidem post Consulatum Sergii & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulum fuerat solenniter ordinatus) conuenerũt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellii Libyensis, & Pauli Sarmosateni, sæpe cognoscentes) repente damnauerunt.

SOZOMENVS.

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis, Cap. 7.

POst hæc de fide propositiones ædiderunt, vnam Græce, alteram Latine, multum sibimet textu sensúque concordes.

SOCRATES.

Marcus Arethusius

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et vnam quidem Attica lingua Marcus ædidit Arethusæ, sed cum Romana lingua concordiam non habẽtem, neque sermone neque compositione, sed nec ipsi Græcitati cõuenientẽ. Vnam itaq; Latine à Marco cõpositam hic subiungã: secundam vero, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus, cum ea quæ ibi gesta sunt dixerimus, vtraq; tamen in Græcam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictauit. Credimus in vnum Deum patrem,

Expositio fidei apud Sirmium

omnipotentẽ, creatorem, & factorem vniuersorum, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius filium dominũ nostrum Iesum Christum, qui ante omnia secula ex patre natus est, Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: verbũ existens, & sapientia, & lumen verũ, & vita: qui nouissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta virgine, & crucifixus, & mortuus, & sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die, & ascẽdit in cœlũ, & sedet in dextera patris: & vẽturus est in consummatione seculi iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuiq; secũdũ opera sua. Cuius imperiũ sine fine existẽs in secula permanet infinita. Erit enim sedens in dextra patris, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum παράκλητον, id est, consolatorem, quẽ promittẽs apostolis post ascensionem ad cœlos esse mittendum, vt doceret & commemoraret eis vniuersa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animæ credentium in eo veraciter. B

Eos autem qui dicunt ex non existentibus filium, aut ex altera essentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus aut seculũ, quando nõ erat, alienos nouit sancta ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus.

I Si quis patrem & filium duos deos dicit, anathema sit.

II Et si quis deum Christum ante secula filium dei, ministrantem patri ad creationem vniuersorum, non confitetur, anathema sit.

III Si quis ingenitum, aut partum eius ex Maria natum dicere præsumit,

A mit, anathema sit.

IIII Si quis secũdũ pręsciẽtiã ante Mariã dixerit filiũ esse, & nõ ante secula ex patre natũ apud deum esse, & per ipsum oĩa facta, anathema sit. Ioan. 1. a.

V Si quis substantiã dei dilatari aut contrahi dixerit, anathema sit.

VI Si quis dilatatam substantiam dei filium dixerit facere, aut dilatationem eius substantiæ filium nominauerit, anathema sit.

VII Si quis affectiuũ aut prolatiuũ verbũ dixerit dei filiũ, anathema sit.

VIII Si quis hominẽ solũ dixerit filiũ qui ex Maria est, anathema sit.

IX Si quis deum & hominem ex Maria dicens, deum ingenitum eundem intelligit, anathema sit.

X Si quis illud quod scriptum est: Ego Deus primus, & ego postea, & præter me non est deus; cum in destructionem idolorum & deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis vnigeniti ante secula dei, Iudaice percipit, anathema sit. Esa. 44. a.

XI Si quis audiẽs verbũ caro factum est, verbum in carnẽ mutatũ putauerit, aut conuersione facta suscepisse carnem, anathema sit. Ioan. 1. b.

XII Si quis vnigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem B aut passionem, aut conuersionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.

XIII Si quis quod scriptum est: Faciamus hominem, nõ patrẽ ad filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse deum, anathema sit. Gene. 1. c.

XIIII Si quis contra Iacob nõ filium tanquã hominẽ luctatum esse, sed ingenitum deum aut patrem eius dixerit, anathema sit. Gene. 32. f.

XV Si quis illud quod scriptum est: Pluit dominus à domino, nõ de patre & filio perceperit, sed ipsum à semetipso pluere dixerit, anathema sit. Pluit enim dominus filius, à domino patre.

XVI Si quis audiens dominum patrem, aut filium dominum, & dominum patrem & filium, & dominus à domino dicẽs, duos asseruerit deos, anathema sit: nõ enim coaptamus filium patri, sed subditũ nouimus. Neq; enim descendit in corpus sine voluntate patris: neq; pluit à semetipso, sed à domino, autoritatẽ videlicet præbente patre. Neq; sedet à dextris à semetipso, sed audit dicente patre: Sede à dextris meis. Psal. 109. a.

XVII Si quis patrem & filium & spiritum sanctum vnam personam dicit, anathema sit.

XVIII Si quis spiritum sanctum paracletum dicens, ingenitum asserit deum, anathema sit.

XIX Si quis, sicuti docuit nos, nõ alium dicit paracletum pręter filium. Ait enim: Et alium paracletum mittet vobis pater, quem rogabo ego, anathema sit. Ioan. 14. b.

XX Si quis spiritum dicit partem patris aut filii, anathema sit.

I i XXI Si

A

XXI Si quis patrem & filium & ſpiritum ſanctum tres dicit deos, anathema ſit.

XXII Si quis conſilio dei tanquam vnam creaturarum factum aſſerit filium dei, anathema ſit.

XXIII Si quis noléte patre natum filiũ, dixerit, anathema ſit. Non enim inuitus & vim paſſus pater neceſſitate naturali quaſi nolés genuit filiũ, ſed ilico vt voluit, etiã ſine tẽpore & ſine paſſione ex ſemetipſo genuit eum.

XXIIII Si quis ingenitum & ſine principio dicit filium tãquam duos ſine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciés deos, anathema ſit. Caput enim & principium omniũ filius: caput aũt Chriſti deus. Sic enim ad vnũ omniũ principium quod eſt ſine principio, per filiũ pie omnia referũtur. Rurſus autem ſubtiliter inſpicientes Chriſtianum ſenſum, dicimus.

XXV Si quis Chriſtum deum filium dei ante ſecula, miniſtrantem patri ad omnem creationem non dixerit, ſed ex quo ex Maria natus eſt, ex eo dicit filium & Chriſtum eſſe vocatum, & initium accepiſſe vt deus eſſet, anathema ſit, ſicuti Samoſatenus.

Paulus Samoſatenus

ALIA FIDES EXPOSITA SIRMII LATINE, quam nos ex Græco tranſtulimus, & de diſputatione Photini. Cap. 8.

Fides apud Sirmium expoſita

B

QVoniam de fide aliquem placuit fieri tractatum, omnia caute quæſita ſunt & expoſita Sirmii ſub præſentia Valentis, & Vrſatii, atque Germani, & cæterorum. Conſtat vnum deum eſſe patrem omnipotentem ſicut etiam omni orbe terrarum annuntiatur. Et vnum vnigenitum filium eius Ieſum Chriſtum dominum & deum ſaluatoremq; noſtrũ ex eo ante ſecula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quoniam & ipſe dominus ait: Ibo ad patrem meum & patrem veſtrum, deum meum & deum veſtrum. Propterea & omnium deus eſt, ſicut etiã apoſtolus docuit: Iudæorum deus non ſolum, nónne & Græcorum & Gentilium? vtique. Quoniã circumciſio ex fide, & præputium per fidem, & cætera quidem omnia conſonant, & nulla remanere videtur diſcordia. Quia uero multos mouet dictio Latina ſubſtãtię, quę Gręca lĩgua dicitur οὐσία, vt ſcrupuloſiſſime cognoſcatur ὁμοούσιον, hoc eſt, eiuſdẽ ſubſtãtiæ, aut ὁμοιούσιον, id eſt, ſimilis ſubſtantiæ, non oportet horum vocabulorum aliquam omnino fieri mẽtionem, neq; de his exponi apud eccleſiam: propter hanc cauſam ac rationẽ, quia in ſanctis ſcripturis nihil tale conſcriptũ eſt, & quoniã hæc vltra humanam ſciẽtiam & intellectum ſunt, & quia nullus poteſt generationẽ filii enarrare ſicut ſcriptum eſt: Generationem eius quis enarrabit? Hoc enim ſciendũ, ſolum patrem noſſe quemadmodum filium generauerit: & rurſus filiũ, quomodo ipſe de patre ſit genitus. Nulli vero dubiũ eſt, maiorem eſſe patrem honore, & dignitate, atq; diuinitate, & ipſo nomine paterno eſſe potiorem teſtificante filio ipſo: Qui me, inquit, miſit pater, maior me eſt. Et hoc eſſe catholi-

Ro. 3. d.

οὐσία ὁμοούσιον ὁμοιούσιον

Eſa. 53. c.

Ioan. 14. d.

catholicũ,nullus ignorat,duas personas esse patris & filii:Et patrẽ quidem maiorẽ,filiũ vero subiectũ cum omnibus quę ei pater subiecit eius:Patrem vero initiũ non habere,& inuisibilẽ,& immortalẽ,& impassibilẽ esse:filiũ vero natũ ex patre,deũ ex deo,lumen ex lumine,& huius natiuitatẽ, sicuti prędictũ est,nullũ nosse nisi solũ patrẽ:Ipsum vero filiũ dominum & deũ nostrũ,carnẽ seu corpus,hoc est,hominẽ assumpsisse, sicut & angelus annunciauit,& oẽs scripturę docent,& maxime ipse Apostolus doctor Gentium:Hominẽ assumpsit Christus ex Maria virgine, per quem passus est. Apex autẽ totius fidei & firmamentũ est,vt Trinitas seruetur semper,sicut in Euãgelio legimus:Euntes docete oẽs, baptizantes eos In nomine patris & filii,& spiritus sancti.Integer autẽ atq; perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus vero spiritus sanctus per filiũ missus, venit secundũ promissionem,vt Apostolos & oẽs credentes sanctificaret. His igitur explanationibus,etiam post damnationem,Photinum consentire & subscribere suadebant,promittentes ei reddendum episcopatum,si per pœnitẽtiam anathematizaret dogma quod ipse compererat, & in ipsorũ sententia cõsonaret. Ille vero eorum quidem propositum nõ suscepit,sed prouocauit eos ad disputandum.Quapropter definito die,Imperatoris voluntate, conuenerũt præsentes episcopi,& Senatorum non pauci,quos præceperat adesse dispu- B tationi princeps.Inter quos restitit Photino Sabinus ecclesiæ tunc Ancyrę præsul,exceptoribus voces eorũ conscribentibus. Magnaq; certamina sermonum inter vtranq; partem facta noscuntur, victusq; Photinus damnatus est.Et in fuga cõsistens,postea libros vtraque lingua conficiebat,quando neque Latini sermonis videbatur ignarus.Scripsit quoq; contra omnes hæreses,proprium studens dogma firmare.Et de Photino quidem hæc dicta sufficiant.Sciendum tamen quoniam in Sirmio conuenientes episcopi pœnitentia ducti sunt de expositione fidei Latina lingua prolatæ.Post æditionem nanque,sibi eam contrarium indicabant.Quam studuerunt ab episcopis qui eam iam subscripserant reddi, quoniam celabatur à plurimis.Imperator autem edictis quæri præcepit æditionem ipsam,supplicium minatus,si quis eam celasse comperiretur.Sed neq; terror destruere potuit quod semel fuerat institutum,eo quod apud multos haberetur. Et de his quidẽ ista dixisse sufficiat.

Math. vlti.d.

Photinus disputat,damnatúrq;,&libros conscribit. Sabinus antagonistes Photini Exceptores, notarij.

Pœnitet Sirmiensem synodũ suæ definitionis de fide

De Osio Hispano. Cap. 9.

QVia vero & de Osio Hispano inuito illuc veniente fecimus mentionem,breuiter etiam de eo dicendum est. Ante paululum temporis iste vir molimine Arianorũ fuerat missus in exilium. Tũc aũt studio eorũ qui Sirmii cõuenerunt, eum euocauit Imperator, volens eum aut suasione aut necessitate concordare cum præsentibus. Hoc enim si fieret, maximũ fidei eorum putabatur esse testimoniũ. Quapropter (sicuti dixi) ex neces-

Osius Cordubensis vi adigitur vt Sirmiẽsi synodo subscribat

sitate venit. Et cum eis consentire respueret, tormenta longæuus plagasq; A perpessus est, vnde etiam necessitate vehementi expositionibus tunc æditis consensit atq; subscripsit. Hunc ergo terminū habuerunt, quæ tunc Sirmii gesta noscūtur. Imperator aūt Cōstantius agebat Sirmii, & belli quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum.

De Magnentio tyranno, & de tyrannide Syluani. Cap. 10.

Magnentius Romę seuit. Fugit in Galliam. INterea Magnentius ad antiquā perueniens Romam, multos peremit Senatorū ac populi. Et cognoscens vicinos esse contra se Constātii milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cumque illic bellum sæpius inter Mirsa se exercerent, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Nouissime aūt deuictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrum: vidensq; suos milites quasi de perditione tristes, stans celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi fauorem solitum Magnentio exhibere præparati, è diuerso nolentes, clamauerunt omnes, Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tāquam ei non diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens Seleucus mōs. castrum ad vlteriora tendebat. Sequentibus autem Constātii militibus circa An. do. 355. montem Seleucum facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunē- Conscisci sibi Magnentius mortem sem vrbem, comperiensque suam matrem & fratrem quem Cęsarem constituerat interfectos, nouissime interfecit & semetipsum, Consulatu Con- B stantii sexto, & Constantii Galli secūdo, Augusti die quintodecimo. Non Decentius post multum vero temporis, etiam Decentius eius frater, semetipsum strāgulauit. Sed neque sic ad rempublicam quies venit. Nam post paululum Syluanus tyrannus apud Gallias Occidentales Syluanus quidam tyrannus est exortus, quem duces Constantii velociter peremerunt.

De insultatione Iudæorum, & de tyrannide Galli Cęsaris atque peremptione. Cap. 11.

An. do. 356. Iudæi tumultuantur Gallus Cæs. Iudæos compescit Magnus Quæstor Domitianus Præfectus Orientis POrrò Iudæi in Diocæsarea Palæstinæ resistentes, vicina loca turbabant: & sumentes arma, tentabant insultare Romanis. Post hæc itaque Gallus Cæsar cum Antiochiæ degeret, exercitu destinato eos apprehendit, ciuitatemque vastauit. Cumque videretur sibi prospere gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem. Et non insinuans Imperatori suam intentionem, Quæstorem vocabulo Magnum, & Domitianum Præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, euocauit eum. Qui cum contemnere non posset, veniebat ad principem. Cumque contra insulam Flaconensem venisset, eum illic Constantius An. do. 356. præcepit interemi.

De Iuliano Cæsare, & quod Iulio successerit Liberius. Cap. 12.

An. do. 357. Iulianus in Gallias mittitur POst paululum vero tēporis Iulianū Galli fratrē Cæsarem constituens, contra Barbaros misit in Gallias. Gallus vero, qui & Constantius, septi-

mo

A mo Constãtii Cõsulatu, & sui tertio, ita perimitur. Iulianus sequẽti Cõsulatu Arbitionis & Iuliani, cõstituitur Cæsar, die septimo mensis Nouemb.

Iulianus fit Cæsar

SOZOMENVS.

Constantius Romã venit. Iulius Pont. Ro. moritur, Liberius succedit. An. do. 351.

Sublatis itaque tyrannis, requiem à malis videbatur habere Constantius, & deserens Sirmium, veniebat ad antiquam Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse vtriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam constituit. Interea Iulius Papa cum quindecim annis Romanam rexisset ecclesiam, moritur, cui successit Liberius.

SOCRATES.

De Aëtio hæretico. Cap. 13.

An. do. 358. Aëtius hæresiarches

PORrò in Antiochia Syriæ alter hæresiarches emersit Aëtius, cognomento ἄθεος, id est, sine deo. Is enim eadem quæ Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eo quod Arium in suam communionem recepissent. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce cõfessus est, cum terminum synodi Nicenæ suscipiens subscripsisset, volens circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat nanque is Aetius prius hæreticus, & feruentissime defendere Arii dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulum Alexandreia reuersus est. Et veniens Antiochiam Syriæ, vnde oriundus erat, à Leontio tunc Antiocheno præsule diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans & quædam commenta concinnans quæ non intelligebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis cognouerat. Ille nanque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis causa conscribens, dialecticam Sophistis per huiusmodi contentiones opposuit. Contemplatiui autem Philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aetius contemplatiuum doctorem non habens, in commentationibus sophisticis perdurauit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingeniti generatio: & quemadmodum quod nascitur, coæternum sit generanti. Parum ergo eruditus erat Aetius, & diuinarum literarum ignarus, tantummodo ad contentiones paratus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et cum nec veteres qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, asserebat se multum gaudere libris Clementis, & Aphricani, necnon Origenis, cum vtique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Imperatorem Constantium, & alios quosdam, contentiones inuoluens, & quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam ἄθεος, id est, sine deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret, tamen à suis non valentibus intelligere

B (left margin, beside "que is Aetius prius hæreticus")

Aetius Antiochenus à Leontio diaconus ordinatur

Aristoteles in quem vsum scripserit Sophistica

Aetius sophista

Clemens Aphricanus Origenes Aetius ἄθεος

telligere perplexiones syllogismorum eius, cum eadem, quę ille, saperet, pu- A
tabatur hęreticus. Et propterea eorum pulsus ecclesia credebatur, cum ipse illis potius cómunicare noluisset. Hactenus enim ex illo sunt, qui tunc quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Postea nanque Eunomius notarius eius, eruditus ab eo, æditionem eius hæreticam diuulgauit. Sed de Eunomio locis conuenientibus explanabimus.

Aetiani, qui post Eunomiani

SOZOMENVS.

De inimicis Athanasii. Cap. 14.

INimici quidem fidei, putátes se tempus inuenisse cótra defensores eius, valde apud principem laborabant, vt de ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur esse depositi, tanquam alterius fidei, vel quia viuo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruẽtum. Præcipue tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neq; Constante viuo & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant: sed Antiochiæ congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophátus Ephesius, & alii circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis episcopis, quod cótra sanctiones ecclesiasticas Alexandreiam rediisset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus: & iubebant vt neque communicarent ei, neque scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit. B

Athanasi' semper odio habitus Arian s. Arianorũ conuentus apud Antiochiam

De synodo apud Mediolanum facta. Cap. 15.

IGitur deuicto Magnentio, cum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidentales episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabát. Et hoc faciebat, nolens à primordio aperte vim facere, sed eis callide suadere, vt decreto cótra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si communi decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione compleret.

Constantius cupit efficere, vt Occidentales subscribãt Arianis

Tunc igitur in Italiam conuenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero vltra trecentos, vt præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia cótra Athanasium decretum fieri commune poscebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandreiæ clauderetur. Quod cũ sensissent Paulinus Gallicanæ ... Dionysius Albæ metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quod ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant, dolum & circumuentionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, cum ad retractationem fidei talia probaré-

An. do. 359. Concilium Mediolani Oriẽtales, hoc est, Ariani aduersus Athanasium Paulinus Treuerensis Dionysius Albanus Eusebius Vercellensis

A probarentur inuenta.Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur episcoporum.

THEODORITVS.

De exilio episcoporum orthodoxorum,quod Athanasius in fugæ suæ satisfactione descripsit. Cap.16.

DEposito deinde Athanasio,aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam.Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum,cum præsente pricipe clamaretur,quod iniuste ageretur & impie. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi,& in vltimis terrę finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa Apologia describit: Ariani in exilium acti

Quis tantum poterit memorare,quantum illi gesserunt?Tunc enim ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus,Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ,& Eusebius ex Italia,omnes episcopi boni & prædicatores veritatis, abripiuntur & traduntur exilio,nullam habentes culpam,nisi quod in Ariana noluerint consentire vęsaniam,neq; in calumniis subscripserint nostris. De maximo aűt & optimo sene & vere confessore Osio,etiam loqui superfluum. Omnibus enim notum est,quod etiam hunc in exiliű deportari fecerunt. Non enim ignobilis,sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui nanq; nő B præfuit synodo,aut recte loquens non satisfecit vniuersis? Quæ ecclesia huius patrocinii memoriam nő habet?Quis aliquãdo dolens cum veniret ad eum,nő discessit sanus?Quis indigens cum petisset, nő meruit quod poposcit?Et tamen etiam contra hunc talia pręsumpserunt, quod impia eorum molimina cognoscens,noluerit propria subscriptione firmare.

An.do.360. Paulinus Treuirensis Orthodoxi exulant

OSIVS Cordubensis

SOCRATES.

Igitur Imperator illos quidẽ mittit in exiliű.Generale vero cőciliű fieri cogitabat,vt omnes Oriẽtales episcopos veniẽtes ad Occidẽtem, si posset, concordes efficeret.Quod cű propter itineris spacia difficile videretur, duplicẽ tractauit synodum celebrari,vt in Arimino quidẽ Itali qui tunc aderant cőuenirent:Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit vt voluit. Neutrum enim concilium sibimet concordauit,sed vtrunque diuisum est. Nam neque in Arimino conuenientes inter se consonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi: quod suo loco narrabitur.

An.do.361.

Conciliű Ariminense pro Occidentalib. Cőcilium Nicomediæ pro Orientalibus

THEODORETVS.

Dialogus inter Liberium & Constantinum habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus. Cap.17.

Ego quidem Liberii per omnia celeberrimi habitũ pro veritate dialogum cum Constantio volo referre,quandoquidem à fidelibus illius tẽporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem,Romanam gubernauit ecclesiã. Constantius Imperator dixit:Nos,& eo quod Christianus sis,& episcopus nostræ ciuitatis,dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te,moneremus vt communionem scelestissimi Athanasii & ineffabili superbia detenti,abnegare non differas.Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit,& synodali sententia alienum ecclesiastica cõmunione,decreuit. Liberius episcopus dixit:O Imperator, Iudicia ecclesiastica decet cũ maxima proferri iustitia. Quapropter si videtur pietati tuæ, disceptationẽ iube cõstitui:& si apparuerit Athanasius cõdemnatione dignus,tũc secũdum ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est cõdemnare virum, de quo nihil examinatum est. Cõstantius Imperator dixit:Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora,sed ille(sicut ab initio)tempus eludit. Liberius episcopus dixit:Quicunq; subscripserunt non ipsi viderũt quæ gesta sunt,sed propter gloriam & timorem,& ne à te contumelias paterentur,acquieuerunt. Imperator dixit:Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit:Quicunque gloriã dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt,non examinantes adiudicauerunt,quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie vtiq; condẽnatus est in concilio Tyri,& in concilio contra eũ pariter decreuerũt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit:Nũquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est.Quicunq; enim tunc conuenientes condẽnauerunt eum, discedentẽ Athanasio à iudicio sententiã protulerunt. Eusebius eunuchus dixit:In Niceno concilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit:Quinq; soli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio venerunt in Mareoten,quos miserunt ad accusationem eius,vt contra eũ gesta cõficerent. Horum itaq; qui destinati sunt,duo sunt mortui,Theogonius,& Theodorus:reliqui vero tres viuunt,hoc est,Maris,Valens,& Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicam,propter hac causam synodus celebrata est, qui in synodo libellos obtulerunt,veniam postulantes,quoniã in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanasiũ gesta confecerint,Libellos eorũ nunc præ manibus habemus.Cui horũ nos credere & cõmunicare cõuenit Imperator:his qui primitus dãnauerunt,& veniã postea poposcerunt, an eis qui adhuc hęc accusare cõtẽdũt? Epictetus episcopus dixit:O Imperator,non fidei causa hodie neq; iudiciorum ecclesiasticorũ sermonem facit,sed vt apud Senatores in Romana cõstitutos vrbe glorietur quasi superauerit prĩcipem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis?quoniam tu solus hominem vindicas nephandissimum,& orbis terrarum

Dialogus Cõstantij & Liberij Pont. Ro.

Eusebius Eunuchus præpositus cubiculi

A

B

A rarum pacem ecclesiæq; dissoluis? Liberius dixit: Nō eo, quod ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resisten tes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorē nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiu dicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nunc turbas pariunt ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei consentire, tunc apud Alexandreiam conuenietes omnes, vbi & accusatus & accusatores sunt & defensor eorum, examinata causa possimus proferre sententiam. Epictetus episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subuectui episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causę publico cursu non egent. Ecclesiæ nāq; sufficiūt vsq; ad mare perducere suos episcopos.

Cursus publicus. Vnde Curiosus, cursus publici præsentalis, & Curiosi, per oēs prouīcias, qui erāt sub dispositione viri illustris Magistri officiorū. Vide librū de imaginibus magistratuum Rom.

Imperator dixit: Quæ dudum susceperūt formā, solui nō possunt. Plurimorum nāq; episcoporum debet valere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audiui mus absente accusato Iudicem eius scelera proferētem, nisi quia propria vi dentur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in commu ni, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cū non sufficeret interitus fratris mei ma ioris, ne beatę quidē memorię Constantem cessauit in mei inimicitias fre-
B quenter impellere, nisi nos maiori mansuetudine detenti, impellentis mo menta temperassemus. Nulla itaq; mihi victoria est, neq; contra Magnen tium vel Syluanum, nisi illum scelestum ab ecclesiasticis rebus expulero.

Liberius dixit: Noli per episcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enī ecclesiasticorū ad sanctificādū vacare debent. Quapropter si tibi videtur, iube vocari ad loca propria sacerdotes, & si concordes apparuerint ei quē nos in pręsenti defendimus secūdum fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo qui nō peccauit, nō reprobetur iniuste. Imperator dixit: Vnum est quod quęritur. Volo enim te amplectentem ecclesiasticam cōmunionem Romam denuo destinare: & propterea concorda paci, & subscribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus vale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticæ sanctiones, quā Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes, an velis subscribēs Romā reuertere, aut cogitare in quē velis deportari locum.

Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquā mutare potest. Quapropter quo voles mitte me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaquam à suo proposito reuocato, iussit eum in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinauit. Tūc Liberius deferenti dixit: Va-

de da

de da eos Imperatori: opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxétio & Epicteto. Illi enim his opus habét. Cumq; ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: Totius orbis ecclesias desolasti, & tanquam damnato mihi hæc affers? vade prius disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus in exilium est. A

An.do. 361. Quomodo Liberius per aditionem Romanarum matronarum ab exilio sit reductus. Cap. 18.

Liberius apud Beroeã Thraciæ exulat An.do. 361

Veritatis itaq; propugnator & victor in Thraciam (sicut iussum fuerat) vsque peruenit. Duobusq; transactis annis Cõstantius Romam venit. Procerum vero Senatorumq; coniuges rogabant viros suos, vt Constãtio supplicarent, vt pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim, quod nisi flecterent animum principis, eos ipsæ relinquerent, & ad pastorem illũ maximum properarent. At illi dixerunt, Nos furorẽ principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forsitan parcet, & alterum è duobus fiet, aut preces suscipiet: aut si flecti nequiuerit, sine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc consiliũ mulieres illæ laudibus maximis efferẽdę percipientes, cum ornatu solito adierũt Imperatorem, vt ex veste sublimi insignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipsis exhiberet & parceret. Adeuntes vero principem tali vocę clamabãt: Miserere tantæ ciuitatis pastoris prouidentiã nõn habentis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit, nõ egere pastore alio ciuitatem. Esse namq; pontificem, qui eorũ curã haberet. Post magnũ nãq; Liberiũ quidam diaconorum eius Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositã in Nicæa fidem incõcusse seruauit, sed corruptoribus eius sine discretione cõmunicabat. Nullus tamen Romę habitantiũ in basilicam ingressus est, cum ille intus astaret. Hoc autẽ etiam matronę illæ Imperatori dixerunt. Qua gratia flexus, præcepit illũ inter omnes egregium reuocari, & vtrunq; ecclesiam gubernare cõmuniter. His ergo literis in Circensi spectaculo relectis, populus clamabat, iustam principis esse sententiam: sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores, sic oportere alterũ his, alterum aliis presidere. Cum ergo primitus Principis literis sic fauissent, postea commoti cõmuni voce clamauerunt: Vnus deus, vnus Christus, vnus episcopus. Ipsas enim voces & ego iustũ ponere iudicaui. Post has vero Christo amabilis populi pias & iustitia exornatas voces sanctissimus quidẽ Liberius est reuersus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate. B

Matronæ Romanæ sollicitæ de reditu Liberij pontificis

Felix loco Liberij pontifex ordinatus

Vox populi Romani

SOCRATES.

Quomodo Eudoxius Antiochenum vsurpauerit episcopatum. Cap. 19.

A EA tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aetium diaconum ordinauerat, Eudoxius Germaniciæ episcopus, quæ est ciuitas Syriç, cum esset tunc Romæ præsens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, & Imperatori callide loquutus, quasi ciuitas Germanicianorũ ipsius prouidẽtia atq; custodia indigeret, petiit vt remearet ad propria. Quẽ princeps nihil prospiciens, abire permisit. At ille Cubicularios cooperãtes habens, relicta ciuitate sua Antiochenum vsurpauit episcopatum. Fouere nanq; studebat Aetium. Ob quam rem nisus est concilium facere sacerdotum, & ordinationem ei restituere diaconatus. Quod nequaquam factũ est, eo quod magis valeret odiũ contra Aetium, quàm Eudoxii desiderinm. Et de his quidem tantum nosse sufficiat.

Eudoxius Germanicienfium episcop⁹, vsurpat Antiochenam sedẽ

Eudoxius nititur Aetium restituere

De Ariminensi Concilio & cõtentionibus ibi factis. Cap. 20.

EOrum igitur qui in Arimino cõuenerunt, Orientales ea quæ de Athanasio gesta sunt, silentio tradentes, ad concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohęrebant. Vrsatius & Valens, qui ab initio quidẽ Arianum dogma tenuerant, in medio autem Homousianis consenserant, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictum est. Isti nanq; semper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adiutores erant Germinius Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dũ ergo in concilio præsentium B alter aliud proponere conaretur, tunc Vrsatius & Valens dicebant, omnia quæ de fide dicta sunt, debere suspendi: & suscipiendã nouellam expositionem, quam paulò ante Sirmii cõuenientes ædiderãt. Hęc dicẽtes & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundũ expositionẽ fidei Sirmii prolatam, quam ibi quidem (sicuti prædixi) celauerunt. Arimini autẽ ostensa est. Cuius exemplum hoc est:

An. do. 361. Synodus Ariminensis

Vrsatius Valens

Germinius Auxentius Demophilus Gaius

EXPOSITA FIDES APVD SIRMIVM PRAESENte D N. Constãtio Aug. C O S S. Eusebio & Hypatio. X I. Kal. Iunias.

Credimus in vnum & verum deum, patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitũ filium dei ante omnia secula, & ante omne principiũ, & ante omne quod cogitari potest tẽpus, & ante omnem perceptibilem cogitationem natũ impassibiliter ex Deo, per quẽ & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secundum scripturas: cuius generationem nullus nouit, nisi solus, qui genuit eum, pater. Hũc nouimus vnigenitũ eius filiũ nutu paterno venisse de cœlis ad destructionem peccati, & natũ ex Maria virgine, & cũ discipulis conuersatum, & omnem cõplesse dispensationem secũdũ paternã voluntatem: crucifixũ & mortuũ, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispẽsasse: quem ianitores inferni videntes expauerunt: & tertia die resurrexisse, & cum discipulis conuersatũ: & quadraginta diebus expletis, in cœlos ascendisse, & sedere à dextris

Fides Sirmiensis synodi, lecta Arimini

dextris patris: & venturũ nouissima die in gloria patris, ad reddendũ vnicuiq; secũdũ opera sua. Et in spiritũ sanctũ, quem ipse vnigenitus dei filius Iesus Christus mittere cõpromisit generi hominũ consolatorẽ, secundum quod scriptũ est: Vado ad patrẽ meum, & rogabo patrem meum, & alium cõsolatorem mittet vobis, spiritũ veritatis; ille ex meo accipiet, & docebit, & cõmemorabit vobis omnia. Nomen vero substantię eo quod simpliciter à patribus positũ, à populis ignoretur, & scãdalũ faciat, & quia nec scripturæ hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriã substãtiæ in deo esse deinceps, eo quod diuinæ scripturæ nusquã de patris substantia filiiq; meminerint. Similẽ vero dicimus filiũ patri per omnia, sicut sanctæ scripturæ dicunt ac docẽt. His itaq; lectis cõsurgentes, quibus hæc displicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram nanq; seruamus, quam percepimus ab initio) sed magis vt si qua circa hæc nouitas sit, omnino prohibeamus. Si ergo hęc quæ lecta sunt, nullam faciunt nouitatem, aperte iam anathematizate heresim Arianã, sicut & alias hæreses regula ecclesiæ tãquã blasphemas abiecit. Quot enim blasphemiũ Arii dogma turbas ecclesię, quę etiã nunc fiunt, excitarit, atq; seditiones, toto orbi terrarũ valde notum est. Hęc ergo propositio dum ab Vrsatio & Valente & reliquis suscepta non fuisset ad plenũ, diuisit ecclesiam. Alii nanque his quæ Arimini sunt lecta, cõsenserũt: alii vero Nicænam denuo roborauerunt fidem. Deriserũt aũt conscriptionem illius lectionis, & maxime Athanasius Alexandrinæ ciuitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus destinauit: quam qui legit, inueniet quã forti dictione sit plena.

Iohan. 14. b

Nomen substãtiæ

Schisma

Athanasius aduersus synodum Ariminensem

A

B

THEODORITVS.

Dicebant autem Ariani conuenientes in Arimino, volentes Hesperiis suadere simplicibus, quod non oporteret propter duo verba, quę nec inuenirentur scripta, separari corpus ecclesię, sed similem per omnia profiteri filium genitori, substantiæ vero tacere nomen. Sed fallaciam sentientes horum Homousiani pontifices, eos abdicauerunt. Atque literis insinuaverũt Imperatori propriam voluntatem, dicentes filios se esse patrũ Nicæni concilii, pariter & hæredes.

SOCRATES.

Hoc tamen sciendum, quoniã synodus quidem Vrsatiũ, & Valentem, Auxentium & Germinium, Caium & Demophilum, eorumq; socios condemnauit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad principem celeriter venerũt, portãtes lectam in concilio fidem.

Ariani damnati

THEODORETVS.

Apertius aũt integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium scripta monstrauit. Cuius verba sunt hæc.

Epistola

A Epiſtola concilii Ariminenſis Orthodoxorum epiſcoporum, ad Imperatorem Conſtantium. Ca. 21.

Diuina iuſſione, & præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata credimus, In Ariminũ nanque ex vniuerſis Occidentalibus ciuitatibus oẽs conuenim9 ſimul epiſcopi, vt & fides catholica cognoſceretur eccleſiæ, & qui contraria ſapiunt, panderentur. Multum nanque diſceptantibus nobis inuenimus optimũ eſſe, ſtatutã fidẽ antiquitus permanere, quam etiam Prophetę, Euangelia, necnon apoſtoli per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ prędicaſſe noſcũtur (qui & tui regni protector, tuęq; ſalutis auxiliator eſt) vt hanc tenentes cuſtodiamus, & cuſtodiẽtes ad finem vſq; ſeruemus. Incongruũ enim nephariũq; videtur, ex his quæ recte iuſteq; definita ſunt, aliquid immutare, id eſt, horũ quę Nicææ cõmuniter cum glorioſiſſimo Conſtantino tuo patre & Imperatore, deliberata atq; defixa ſunt. Quorũ doctrina atq; ſenſus diſcurrit & prędicatus eſt in omnium hominum auditus atque mẽtes. Hæc fides ſola Arianã hæreſim expugnauit & perdidit, per quam non illa ſola, ſed etiam reliquæ hæreſes ſunt damnatæ, Cui vere addere quicquã incautũ eſt, & auferre periculoſum. Et ſiquidem horũ alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Vrſatius & Valens quoniã participes & cõcordes Ariani dogmatis erant, à noſtra ſunt cõmunione ſegregati. Quã vt reciperent cognoſcentes delicta quibus peccauerunt, pœnitẽtiam atq; veniã impetrare poſcebant: & reſcripta eorum hæc ita habere ſe teſtantur, per quæ criminum veniam conſecuti ſunt Erat enim tempus quo hæc geſta noſcuntur, quando Mediolani ſynodus celebrata eſt, præſentibus eccleſię Romanę presbyteris. Cognoſcẽtes vero ſimul etiam poſt mortem dignũ memoria Conſtantinũ, cum omni integritate & examinatione conſcriptã expoſuiſſe fidem, qui cum ab hac luce baptiſmate percepto diſceſſerit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incongruũ eſſe iudicamus poſt illũ aliquid nouitatis admittere, tantosq; ſanctos confeſſores & martyres, & huius dogmatis conſcriptores, inuentoresq; deſpicere, qui ſecundum antiquam eccleſiæ ſanctionem per omnia ſapuiſſe noſcuntur. Quorum fidem deus in tempora imperii tui tranſmiſit, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem tibi imperium tale conceſſum eſt, vt etiam noſtri orbis terminos obtineres. Rurſus ergo infelices iſti, & ſapientia viliſsimi, præſumptione nepharia impiæ cogitationis prædicatores ſemetipſos annuntiarunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim ſecundum tuum præceptum concilii iura celebrarentur, illi cõſilium ſuę fallaciæ nudauerunt. Nitebantur enim calliditate quadam atq; ſeditione aliquid nouitatis inferre. Huiuſmodi enim malitiæ captos inuenimus Germanũ quendam & Auxentium atque Gaium, hæreſim contentionemq; faciẽtes. Quorũ doctrina vna quidem exiſtens vniuerſam mo-

Vrſatius, Valens

Vrſatius videlicet & Valẽs.

lem blasphemiarum transcendere cõprobatur. Qui cum viderent nos neque ipsorum voluntatis esse neq; concordes his, quæ male sapere videbantur, à nostro se cõcilio mutauerũt, vt quasi aliud cõscribere viderentur. Erat vero tempus breue, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed vt non semper ecclesiasticæ causæ in easdem incurrãt concussiones (nam turba atque seditio repetita, vniuersa cõfundit) firmum nobis visum est, vt quę dudum decreta sunt, legaliter immutabiliterq; seruentur. Prædictos autem viros à nostra communione secreuimus. Qua de causa legatos ad tuam mansuetudinem misimus, concilij sententiam per nostram denũtiaturos epistolã. Legatis autem prę omnibus ista pręcipimus, vt veritatem affirmẽt ex priscis & iustis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant: quoniam non (sicut ait Vrsatius & Valens) erit pax, si quid iustarum sanctionũ fuerit immutatũ. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Contẽtio enim & seditio per hęc inter reliquas ciuitates & ecclesiam Romanam potius orietur. Quapropter tuæ mãsuetudini supplicamus, vt placidis auribus nostros Legatos & oculo tranquillo respicias: neque ad iniuriam defunctorũ noui aliquid immutari permittas, sed permanere nos finas in his, quę progenitoribus definita atque sancita sunt, quippe quos omnia cũ deliberatione atq; sapientia & spiritu sancto celebrasse cõfidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innouantur, credentibus quidem incredulitatẽ inserũt, non credentibus vero credulitatem. Supplicamus itaq; vt præcipias eos, qui per diuersa loca detinẽtur, quos & ętatis grauamen & angustia paupertatis affligit, ad propria remeare, ne desolatæ sublatis episcopis videantur ecclesię permanere. Super hęc aũt etiam hoc rogamus, vt nihil his, quæ iam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur: sed omnia inuiolata permaneãt, quæ & à pietate tui patris, & tuis quoque sunt cõseruata temporibus: neq; deinceps nos fatigari, & à propriis parœciis alienos esse permittas, quatenus episcopi cũ proprio populo in pace orare, & diuino cultui vacare possint, supplicãtes deo pro pace tui imperii pariter & salutis, quã tibi diuinitas in perpetuum largiatur. Nostri vero Legati episcoporum subscriptiones & nomina deferũt, qui etiam lectione diuinæ scripturæ religionem tuam poterunt edocere.

SOZOMENVS.

Hæc itaq; synodus scripsit, & per episcopos destinauit. Vrsatius autem & Valens eorũ pręuenientes aduentum, derogauerunt concilio: ostendentes Imperatori expositionem fidei quam portabãt. Imperator Ariano dogmati fauens, indignatus aduersus synodum, Vrsatium atq; Valentem potius honorauit. Quamobrem qui à Concilio fuerant destinati, tardauerũt, non valentes impetrare responsum. Sero tamen ad synodum Constantius per præsentes Episcopos huiusmodi scripta misit.

CONSTAN

A Epistola Constantii ad Ariminense concilium. Cap. 22.

CONSTANTIVS VICTOR AC TRIVMphator Augustus, vniuersis episcopis Arimini congregatis S.

Semper equidem & præ omnibus cogitare nos de sacra & adoranda lege non ignorat vestra benignitas. Nunc aūt viginti, quos vestra sapientia destinauit, Episcopos, Legationis suæ causa interim videre nequiuimus, cū sit nobis necessariū circa Barbaros iter, & (sicut nostis) deceat animo puro ab omni cogitatione vtilitatē diuinæ legis examinare. Iussimus igitur episcopos in Adrianopoli nostram expectare regressionem, vt cum vniuersa respublica fuerit bene disposita, tūc quæ gesserint audire possimus. Vestræ autem sanctitati nō videatur onerosum eorū expectare regressum, vt dum redeunt nostrum vobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum, quę ecclesiæ catholicæ vtilia esse noscuntur. Viginti episcopi legati

Has literas suscipientes episcopi, talia rescripserunt:

Epistola Ariminensis concilii ad Imperatorem Constantium. Cap. 23.

LItteras clementiæ tuę suscepimus domine, deo amabilis Imperator: in quibus cōtinetur, quod propter necessitatem publicam interim nō potuisti nostros videre legatos: nosq; iubes vt eorū expectemus aduentum, B donec ea quæ à nobis decreta sunt, & nostris progenitoribus cōsonare noscuntur, ab eis pietas tua cognoscat. Quamobrem & nunc per has literas profitemur, atq; firmamus nequaquam nos à proposito nostro recedere. Hoc etiam nostris legatis iniunximus. Supplicamus igitur, vt animo tranquillo & præsētes nostræ mediocritatis literas relegi iubeas, & illa quę per legatos nostros mandauimus, libenter accipias. Illud itaque nobiscū considerare tua mansuetudo debet, quanta sit modo tristitia, quantusq; mœror, vt felicissimis temporibus tuis, tantæ ecclesiæ priuatæ videātur episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur domine deo amabilis Imperator, vt ante asperitatē hyemis (si tamē tuæ placet pietati) nos ad nostras ecclesias remeare præcipias, vt etiam nunc possimus omnipotēti deo, & domino saluatori nostro Christo, eius filio vnigenito, pro tuo īperio solennes orationes celebrare cum populo. Literæ synodi Ariminensis Episcopi exules

Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus. Ca. 24.

CVm hæc scripsissent, & modicum expectassent tēpus, Imperatore nullum dante responsum, ad ciuitates proprias redierunt. Princeps autem cū & prius contenderet Arianā sectā per ecclesias seminare, occasionem iniuriæ suæ illorum habuit discessione, dicens se contemptū, eo quod præter iussionē ipsius concilium videretur esse solutum. Quapropter Vrsatio, & his qui circa eum erant, permissionē dedit contra ecclesias agendi confidenter quodcunq; placuisset. Explanationē vero lectæ in Arimino fidei

iussit per ecclesias Italię destinari, pręcipiens vt nolentes ei subscribere pellerentur ecclesiis, & in eorum locum alii subrogarentur episcopi. A

SOCRATES.

De Synodo in Nicæa Thraciæ celebrata. Cap. 32.

VRsatius autem eiq; consentientes ab Italia discedentes, venerũt ad ciuitatem Thraciæ, nomine Nicæam: vbi breui tempore commorantes aliud fecere concilium. Et lectã in Arimino expositionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatã confirmauerunt: & postea diuulgabant eã esse fidem, quę ab vniuersali cõcilio & dictata esset & ędita Nicææ, vt similitudine nominis Nicęni simpliciores hac subreptione deciperẽt. Putabãt enim in Nicęa Bithynię esse dictatã fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Paulo post nanque confusi atq; derisi sunt.

Nicæa Thraciæ

Nicæa Bithyniæ

THEODORITVS.

Quõ Athanasius furorem Constantii denuo declinauerit. Cap. 26.

INterea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquam ad Imperatorẽ venire præsumpsit: neq; hoc vtile iudicauit, sed electos ex Aegypto quinque episcopos, inter quos Serapionem Thmuiensem virum pręcipua vita sanctum, & ad loquendum valde copiosum, mittit ad Principem tunc in occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos sibi placaret Imperatorem, vt pro derogatiõibus satisfacerẽt inimicorũ, aliaq; facerent, quę ei, vel ecclesiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulo post litteræ venerũt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanasius & populus est turbatus, cum neq; hæretico Imperatori obedire cõsultum esset, neq; reluctari periculo vacaret. Veruntamẽ ire distulit, & literarũ baiulus sine effectu reuersus est. Superueniente autẽ æstate veniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ Iudicibus, cogebant eũ: cleroq; nimis erat infestus. Porro populum paratũ videns ad bellum etiam iste reuersus est. Non multo post tempore congregantur ex Aegypto & Lybia Legiones. Et cũ nuntiatum fuisset celari Athanasiũ in ecclesia quę vocatur Theonę, assumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo destinatum, inopinato fractis ianuis in ecclesiã introiuit, & vbiq; requirẽs Athasium non inuenit. Fertur enim, quod sępius diuino nuntio pericula multa effugerit, sicut etiam deo prouidente hoc discrimen euasit. B

Athanasius vocatur ad Constantium

Ecclesia Theone

SOZOMENVS.

Quomodo Paganis insultantibus, futuram tristitiam prædixerit. Cap. 27.

EX his & huiusmodi factis, ei à deo prænuntiatis, à paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo nanq; fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem, contigerit auolantem corniculã clamitare. Quo facto astans multitudo Paganorũ, velut Mago derogantes, petebant vt eis

Athanasius insimulatur magiæ

aperiret

A aperiret quid cornicula illa significaret. Ille vero fertur silētio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinū significat diem, per Imperatoris Romani iussionem. Et ita contigit, vt Athanasii sermo licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera nanque die principis literę venerunt ad iudices, iubentes vt pagani sua ingredi non permitterentur templa, neque solennes superstitiōes festiuitatesq; celebrarent. Tunc ergo festiuitas eorum venerabilis, generalisq; destructa est.

Athanasij vaticinium

SOCRATES.

Quę mala per Georgiū in Alexandria gesta sint. Cap. 28.

CVm igitur frequenter (sicuti dictum est) Athanasius pericula declinasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Præfectus (vt dictum est) Aegypti, & dux militum eiicientibus eos & sustinētibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo post venit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dum præter schema & mores sacerdotii violentus existeret, & maxime circa Athanasii laudatores, quibus vtiq; vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accensus populus penè peremerat eū, nisi vix ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus sequaces Athanasii ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniēs dux Aegypti, Georgii noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quē etiam B ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus, tanquam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique derogabāt Aegyptii monachi, quorum gloriam multitudo vniuersa sequebatur, & vera eorum testimonia iudicabant: quia in summæ philosophiæ virtute degebant.

Forte sic erat vertendum, eiicientes eos, & interim tenentes

Georgius fugere cogitur

THEODORITVS.

Quod aūt expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusent milites veritatis, & præcipue inhabitantes Hesperiā, testantur literę ab eis ad Illyricum destinatæ. Quarū literarum autor fuit episcopus ecclesię Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus iura susceperat multis virtutum ornatus insignibus. Habuitq; in his literis nonaginta cōsortes ex Italia, atque Galliis in Romana vrbe conueniētes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

An. do. 368

Literę Damasi & cęterorum ad Illyricū, contra concilium in Nicæa Thraciæ factum. Cap. 29.

DAMASVS, ET VALERIANVS, ET CAETERI episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis episcopis in domino S.

CREDIMVS sanctam fidem nostrā in apostolorū eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc populis vniuersis exponere, quę videlicet

Literæ ē synodo Ro. missæ in Illyricum

à constitutionibus patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum, quosdam hæresibus fauere cognouimus. Quod malū non solū cauere debent episcopi, sed etiā reluctari contra ea, quæ gesta sunt imperitia aut simplicitate quorundā, prauis interpretationibus deceptorū. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis patrū nostrorum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipue in hac causa damnatum esse præscriptum est. Vnde iustum est, omnes in vniuerso Romanorū orbe doctores legis ea quæ legis sunt sapere, & nō fidē doctrinis variis maculare. Itaque cū primū hæreticorū cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nūc blasphemia nephandorū patet Arianorū, tunc patres nostri trecēti decem & octo electi, habito tractatu in vrbe Nicæna, hunc murū firmissimum contra arma diabolica statuerūt: & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, vt pater & filius vnius diuinitatis, vnius virtutis, vniusq; magnitudinis debeat credi, vniusq; essentiæ siue substantiæ simul & spiritussanctus. Aliter vero sapientes alienos esse à nostra cōmunione iudicauerūt. Quem terminum salutarem, adorabilemq; deliberationē, corrumpere quidam aliis cogitatiōibus atq; temerare voluerūt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renouare atq; retractare cōpellebantur vsq; ad hoc causa correcta est, vt cōfiterentur alia sibi circumuētione subreptum: aut certe quia non intellexerint patrū sententiæ, in Nicæa cōstitutæ, hoc esse contrariū. Neq; enim præiudicium aliquod fieri potuit per numerū Arimini cōgregatum, quando constat neq; Romanum episcopum, cuius ante omnia debebat eos expectare decretum, neq; Vincentium, qui tantis annis episcopatum inuiolabiliter custodiuit: neq; alios talibus prębuisse cōsensum, maxime cum (sicut prędiximus) isti ipsi, qui per conuentionem declinasse videbantur, ipsi denuo vtentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sint. Perspicit itaque vestra integritas hanc solam fidem, quæ Nicææ apostolorum autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruandam: & simul Orientales hoc facere nobiscum qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non multo post à nostra separandos esse cōmunione, & ab eis episcopatus nomen auferri, vt populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo à deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptiōis laqueo detinētur. Concordet igitur cum omnibus dei sacerdotibus etiam charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum recte credere debemus. Vestræ nos charitatis lętificate reciprocis literis. Valete fratres charissimi.

Autoritas Romani Pont.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

SOZOMENVS. Ex literis

A Ex literis Athanasii de Ariminensi concilio. Cap.30.

His itaque prolatis, quis recipiat eos qui Ariminense aut aliud cōcilium præter Nicænū nominare præsumunt? aut quis non habeat eos odio, qui respuunt quidem constitutiones patrum, & ea quæ nuper Arimini cō tentiose atque violenter composita sunt, præponunt? quis istis concordabit hominibus ne propria quidem recipientibus? Nam in suis decem & amplius (sicuti prædixi) conciliis alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt, quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudæi proditores perpessi sunt. Nam sicut illi relinquentes solum fontem aquæ viuentis, lacus sibimet foderunt, qui aquam continere non possunt, quod scriptum est apud Hieremiam prophetam: sic & isti reluctantes vniuersali concilio, foderunt sibi multa concilia, quæ apud eos inania & virtutem non habere constat.

X. concilia Arianorum

Hiere. 2. c.

Non igitur patiamur eos qui præter Nicænum Ariminēse præsumūt, vel aliud nominare concilium: cum & ipsi qui Ariminense suscipiunt, ignorasse quæ in eo gesta sunt noscantur, nam tacere potuerant. Nostis enim charissimi, cognoscentes & vos à vestris qui tunc adfuerūt Arimini, quod Vrsacius & Valens, Eudoxius & Auxentius, simulque Demophilus condemnati sint, volentes aliud quàm statutum est Nicææ, conscribere, quan-B do compulsi anathematizare Arianam hæresim respuerunt, cui potius patrocinari conati sunt. Episcopi vero, vere integri domini serui rectéque credentes, ferè ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidē, & nihil amplius nihilq; minus præter illā quærere velle seu sapere. Hæc enim etiam Constantio significauerunt, qui iusserat celebrari concilium.

CC. episcopi Ariminensis synodi aduersi Arianis

SOCRATES.

Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana vrbe commiserit & quod post hæc offenderit Imperatorem. Cap.31.

Interea Macedonius vicinas Constantinopolitanæ vrbi prouincias ciuitatesque turbabat, excitans ministros proprii languoris aduersus ecclesias, & in Cyzico quidem Eleusium fecit episcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primum diaconus fuerat, habens studium constituendi monasteria virorum ac fœminarum. Is itaq; Macedonius episcopatu potitus, affligebat eos qui ipsi consentire fugiebant, & non solum orthodoxos, sed etiam Nouatianos, sciens eos quoque Consubstantialitatis nomen suscipere. Quorum episcopus Agelius persecutione faciente fugit. Plurimi vero insignes viri detenti, nolentesque ei communicare, puniti sunt. Qui post tormenta violenter communionem ore suo suscipere & tenere compellebantur. Ligno nanque ora hominum aperientes, eis sacramenta inserebāt. Porrò mulieres & paruulos arripientes, communicare cogebant. Si quis vero contradiceret, mox plagæ, vincula & tormenta sequebantur, ita vt

Macedonij tumultus, & sæuitia & odium

Eleusius Marathonius

etiam fœminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes abſcinderent. Aliarum vero aut ferro aut ouis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio ſene, qui eadem ſupplicia eſt paſſus, audiui. A

Auxonius

SOCRATES.

Hæ igitur Macedonii pro Chriſtianitate ortæ ſunt actiones, cædes, pugnæ, ſollicitationes, inteſtina bella, Quæ res non ſolum apud eos qui lædebantur, ſed etiam apud familiares ei odium vehementer excitauerunt. Offendit autem etiam ipſum Imperatorem, & pro hoc, & pro alia huiuſmodi cauſa. Domus in qua erat arca Conſtantini principis corpus habens, ruinam minabatur. Ideoque cuſtodes eius & qui ad orationem intrabant, erant poſiti ſub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris oſſa transferre, ne arcam ruinæ caſus comprimeret. Hoc cognoſcentes populi prohibebant dicentes, non oportere principis oſſa transferri, ne quaſi exſopiri viderentur. Ob quam rem in duas partes populus eſt diuiſus, aliis dicentibus nullam eſſe tranſlato mortuo læſionem, aliis aſſerentibus eſſe nephas. Cum quibus etiam erant ὁμουσίου defenſores. Macedonius autem paruipendens verba contradicentium, tranſtulit corpus Imperatoris in eccleſiam, vbi corpus iacet martyris Acacii. Quo facto, concurſus diſcordantium populorum ad illam venit eccleſiam, & ad manus vſque peruentum eſt, ita vt multi hominum morerentur, & veſtibulum eccleſiæ ac vicina porticus ſanguine compleretur. Hoc cognoſcens Imperator, iraſcitur Macedonio, propter eos qui mortui ſunt, & quia corpus patris eius abſque ipſius conſilio transferre præſumpſerit. Relinquens ergo gubernatorem Heſperiarum partium Cæſarem Iulianum, ipſe proficiſcebatur ad Orientem. B

Conſtantius Auguſt. ſuccēſet Macedonio.

THEODORITVS.

De Leontio Antiocheno epiſcopo, & Aëtio qui magiſter fuit Eunomii. Cap. 32.

Leontius Antiochenus

LEontius autem Antiochenus epiſcopus, cum eſſet Arianus, languorem ſuum celare nitebatur. Videnſq; diuiſos ſacerdotes, & populū, & alios dicētes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & ſpiritui ſancto, ipſe ſub ſilentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adſtantes, niſi cum diceret, in ſecula ſeculorum. Et ſi quidem hoc nō malo animo feciſſet, diceretur quod pro concordia populi fieret. Sed quia etiam contra milites veritatis acuebatur, & non niſi hæreticos prouehebat, oſtendebatur celare peſtem, modo amore populi, modo formidine preſſus Imperatoris, qui filium diſſimilem prohibuerat dici. Ea tempeſtate Aetius magiſter Eunomii, qui Arii blaſphemiam ſuis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine miniſtrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidem amplectentes

A ctentes vitam, clare autem pro Apostolicis dogmatibus laborantes, episco pi Antiocheni redarguerunt quas contra pietatem gerebat insidias, dicentes, eum elegisse virum studiis malis imbutum, qui impietatis causa culmen sumpsisset potentiæ, atque ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet nomẽ. Minabantur autem etiam ab Apostolica eum communione suspendi, & ad Hesperiam venientes, ea quæ callide gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio suspendit Aetium, aliis tamen rebus fouebat eum. Porrò mirabilis illa societas, id est, Flauianus & Diodorus, sacerdotali ministerio nondum potiti, populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Isti nanque primi in duas partes choros psallentium diuidentes, ex successione Dauidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & dispersum ad terminos totius orbis vsque peruenit. Isti diuinos amatores ad sepulchra martyrum prouocantes, Vigilias celebrabant, cum illis laudantes deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem iudicauit inconsultum, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed vtens mansuetudine verborum, poscebat ab eis vt has festiuitates in ecclesiis potius celebrarent, Cuius quidem calliditatem integre cognoscentes, quod iubebatur egerunt, & amatores suos ad ecclesias congregarunt, vt alacriter deum cõcordi voce laudarent.

Aetio interdicitur vti officio diaconi

Flauianus Diodorus Institutio psalmodiæ

Vigiliæ apud sepulchra

B Sed Leontius flexus non est, vt à sua malicia temperaret. Vultum nanque mansuetudinis gerens, Stephani & Laciti celauit iniquitatem. Hos enim aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinem & diaconatus euexit. Eos autem qui vniuersis virtutibus ornabantur, & apostolica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus vero maxime pro dogmatum rectitudine decertabat, ita vt neque doctores illorum blasphemiam suam nudare præsumerent. Quid autem Lacitus & Stephanus atque Leontius impietatis atque iniusticiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ cõscriptionis requirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

Stephanus Lacitus

De Eudoxio, qui Antiochenum inuasit episcopatum, & terrẹmotu in Nicæa Bithyniæ facto. Cap. 33.

GErmanicia ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ constituta. Huius vrbis ecclesiæ præsidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, & cœpit sua ferocitate vineam vastare dominicam. Neque iam celabat (sicut Leontius) maliciam suam, sed aperte apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilius præsidebat. Eustathius vero Sebasteiæ Armeniæ: qui iniquitatem Eudoxii & rabiem cognoscentes, Constantio in occidente posito literis suis indicauerunt.

Eudoxius accusatur apud Constantium

Erant

A

SOCRATES.

De concilio Seleuciæ celebrato. Cap. 34.

NVnc igitur de alia synodo, quam instar Ariminensis concilii in Oriente Constantius Imperator fieri iusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, vt in Nicæa Bithyniæ congregarentur episcopi. Quorum conuētum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Consulatu Tatiani & Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere synodum in vicinam Nicææ ciuitatem. Quod cum displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ conuenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est Consulatu Eusebii & Hypatii. Fueruntque qui conuenerunt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat vnus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris iubebat oraculum, simúlque præceptum fuerat adesse Lauritium militem Isaurię ducem, vt in quo opus esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabant. Aderant[que] etiam Exceptores, vtriusque partis verba signantes: quæ simul apud Sabinū collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Primo siquidem die Leonas iussit, vt quæ viderentur vnicuique, proponerent. Porrò

An. do. 360. Cōcilīū apud Seleuciam Isauriæ

An. do. 361.

Leonas Comes, Vicarius Augusti. Lauritius dux Isauriæ

Sabinus concil iorum acta describit

B qui præsentes erant, non prius dixerunt aliquam mouendam esse quæstionem, nisi reliqui conuenirent. Erant enim absentes episcopi, Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyrę, & alii quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit. Patrophilus oculorum dolorē, & alii similes adinuenerunt occasiones absentiæ. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant episcopi, non aliter quicquā fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati nāque iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ, & alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsentes exorta est. Alii nanque dicebant vitas accusatorum discutiendas: alii vero ante fidem nihil esse quærendum. Mouebatque quęstionem imperatoris diuersa sententia: cuius literis nunc de fide prius agendum, nunc de accusatorum conuersatione, legebatur. Hæc causa præsentes ad schisma perduxit, & in duas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Acacius Cęsareæ Palestinæ, Georgius Alexandrię, Vrsacius Tyri, Eudoxius Antiochię, quos alii triginta duo sequuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciæ Syrię, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagonię, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset vt prius de fide quęstio moueretur, hi quidem qui erant partis Acacii, Nicænam fidem aperte negauerunt: aliamque fidem dictare nitebantur. Alterius vero partis numero plures, omnia quidem Nicęni concilii receperunt: de verbo Consubstantialitatis

Literæ Constantij

Schisma Nicææ

tatis tantummodo quęrebantur. Multis igitur inter se contentionibus vsque ad vesperā generatis, nouissime Syluanus Tarsensis præsul ecclesiæ, voce magna clamauit, dicens non oportere nouam dictari fidem, sed pridē in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius vero partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes soluerunt illo die Concilium. Altero vero die cōuenientes in oratorium Seleuciæ, ianuasque claudentes, relectæ fidei subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentes lectores atque Diaconi, per quos ratam se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autem & alii partis eius quærebantur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occulte geruntur, improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, cupientes aliā fidei explanationem. Ipse quoque eam quam pręparatam habebat legit, ibi quidem Iudicibus, Lauritio & Leonæ, studens eo robur acquirere. Hæc ergo die secundo sunt gesta. Tertio vero die Leonas rursus congregare partes festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Cumque ambo in vna parte conuenissent, denuo qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius de concilio eiici eos qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabantur in pręsenti. Cumque contentio cresceret, egressis eis qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaq; Leonas ait, libellū sibi datum ab eis qui cum Acacio erāt, celans dogmatis esse dictationē. Et cū pręsentes episcopi tacuissent, aliud quiddā nō expositionē fidei libellū cōtinere iudicātes, mox fidei Acacii scriptū cum proœmio hoc modo relectum est. NOS qui congregati sumus in Seleucia Isauriæ, secundū Imperatoris voluntatē hesterno die quinto Caléd. Octobriū, omne studiū habuimus cū disciplina ecclesiasticā seruare pacē, & de fide cogitare cōstanter, sicuti pręcepit deo amabilis Imperator noster Cōstantius secundū propheticas euāgelicasq; voces, & nihil præter scripturas adducere in ecclesiastica fide. Quia vero quidam in concilio alios nostrum iniuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserūt inuitos, & dānatos secum ex diuersis prouinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secū, ita vt vndiq; tumultu synodus repleretur, sicuti & Vir Clarissimus Comes Leonas, & Vir Clarissimus dux prouinciæ Lauritius inspexerunt: propterea hęc interloquimur, quod non declinamus expositam cum autoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam: licet patres nostri illo tempore ad subiectam cōcurrerint quæstionem, quod multos turbaret Cōsubstantialitatis nomen, præterito tempore, & vsq; ad pręsens. Nūc vero quia dicitur innouatū à quibusdam de dissimilitudine filii apud patrem, hac ergo gratia ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον, id est, eiusdē

Fides Antiochenæ synodi

Acacius Cæsariensis

Fides Acacij Cæsariensis An. do. 361.

Leonas Comes. V.C. Lauritius Dux Isauriæ. V.C.

A eiusdem substantię & similis substantiæ nomen abiicimus tanquam scripturis extraneum, ἀνομοίου, id est, dissimilitudinis verbum anathematizamus Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existimamus. Similem vero filium apud patrem aperte profitemur, secundum apostolum dicentem de filio: Qui est imago dei inuisibilis. Confitemur autem & credimus in vnum deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Credimus autem & in vnum Iesum Christum filium eius, ex eo natum impassibiliter ante omnia secula, deum verbum ex deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, voluntatem: per quē omnia facta sunt in cœlis & in terra siue visibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta virgine Maria, & hominem factū, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in cœlos, sedere in dextera patris, & iterum venturum in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctum, quem παράκλητον, id est, consolatorem nominauit Saluator dominus noster, promittens postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinauit, per quem & sanctificat credentes in ecclesia, & baptizatos In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Eos autem qui præter istam fidem aliud quicquam prædicant, à catholica ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est Acacii de eius fide prolatio. Cui subscripsit Col. 1. c.

B & ipse, & consentientes ei, numero quem paulò antè prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba proclamauit: Si per singulos dies propriam ædere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio hęc verba de Nicęna fide dixissent, qui ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusati verba dicentes & audientes, abierunt. Quarto vero die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hęc Eleusius Cyzici hęc verba respondit: Præsens conciliū celebratum est, non vt anathema discat, neq; vt fidei explanationē suscipiat, tanquam non habens eam, sed possidens patrum fidem, hanc vsq; ad vitam mortéq; custodiet. His ergo verbis Eleusius sentētiæ occurrit Acacii, fidem patrū vocans, Antiochię declaratam. Cui recte quilibet poterit obuiare, dicens, Quomodo patres hos nominas, ô Eleusi, cum illorū non recipias patres? Hi nanq; qui in Nicęa conuenerūt cōcordātes in Cōsubstantialitatis verbo pro fide sancito, proprie dicūtur patres, eo quod & tēpore precesserūt: & qui postea Antiochię cōuenerunt, ab illis sacerdotii iura susceperunt. Si autē hi qui Antiochię congregati sunt, patres proprios nega-

Sophronius Pompeiopolitanus

Acacius & eius doctrina

Eleusius Cyzicensis

uerunt,consequēter istorum posteri patrum destructores secuti sunt.Quomodo ergo & quorū illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilem susceperunt?Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt.Quomodo enim acciperent à non habentibus quod dabatur?Hęc obiicere ergo responsa poterit quilibet Eleusio. Cum hæc ita gererentur, ad aliam venêre quæstionem.Quod enim Acacius in fide quæ lecta est,similem dixit filium patri,consulebant alter alterum,secundum quid esset similis filius patri.Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam patri similem filium esse. Alii vero omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione toto manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similem per omnia patri filium dixit, nunc autem secundum substantiam similem denegauit.Quibus multum contēdentibus,& ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas conciliū soluit.Et iste fuit terminus synodi Seleuciæ congregati.Altera nanque die rogatus vt interesset,noluit,dicens:Missus sum ad concordiam cōcilii:vobis discordantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant,ad synodum concurrere voluerūt. Altera vero pars in ecclesiam veniens,Acacium & qui erant cum eo vocauit,vt de Cyrillo Hierosolymorū B

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleuciæ. Libellus appellationis

episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaq; quod Cyrillus iam pridē fuerat accusatus atque damnatus,quoniā sępe euocatus ad iudicium, duobus annis iugiter declinauerat,metuens accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnatoribus destinauit, iudicium maius appellans.Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator.Hoc itaque solus & primus præter ecclesiasticam consuetudinem atq; regulā Cyrillus fecit episcopus,vt sicut in publicis iudiciis,libellis vteretur appellatoriis.Tunc ergo in Seleucia adfuit iudicandus.Et ob hoc episcopi Acacium eiusque consentaneos euocabant,vt de accusationibus cognoscentes decretum commune proferrent.Euocabant etiam alios quosdam qui fuerant accusati,& semetipsos contulerant ad Acacium.Quos post crebram citationem nolentes occurrere,damnauerunt.Et ipsum Acacium,Georgium Alexandrinum,Vranium Tyri,Theodulum Cherapenum Phrygiæ,Theodosium Philadelphiæ Lydiæ,Euagrium insulæ Mitylenæ,Leontium Tripoleos Lydiæ,& Eudoxium,qui primò quidem Germaniciæ fuit,postea vero Antiochię Syriæ inuasit episcopatum, damnauerunt pariter & Patrophilum,quia & ipse à Dorotheo presbytero accusatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaque damnauerunt. Excommunicauerunt autem Asteriū Eusebium,Abgarum,Basilium,Phœbum,Fidelem,Eutychium,Magnum & Eustathium,sic eos manere decernentes,donec habita satisfactione, ac-

Episcopi damnati

Excommunicati

A cusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parœciis indicarunt. Inque locum Eudoxii Anianum constituerunt episcopum. Quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ & Lauritio tradiderunt, à quibus in exilium destinatus est. Quo facto episcopi qui ordinauerant Anianum contestationem obtulerunt Leonæ & Lauritio contra Acacium & consentaneos eius, dicētes synodi iudicium fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti, vti quę gesta fuerant, panderentur Imperatori. Anianus

SOZOMENVS.

De legatis concilii Seleuciæ, & de examinatione Aëtii, & gestis Ariminensium. Cap. 35.

HVnc terminum habuit synodus in Seleucia constituta. Qui uero voluerit subtiliter vniuersa cognoscere, Exceptorū debet Acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Imperatorem quàm propere peruenerunt. Alterius vero partis episcopi singuli ad propria sunt reuersi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, inuenerunt missos decē ab Ariminensi concilio. Porrò sequaces Acacii iam agebant, vt potentes Palatii ipsorum tuerentur partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebāt enim alios quidem ipsis cōsentire, alios autem ecclesiasticis pecuniis esse corruptos, alios incongruis falli seductionibus. Hæc agebat Acacius natura versutus, & paratus ad intelligendum atq; dicendum, cum etiam insignem haberet ecclesiam, id est, EVSEBII PAMPHILI, post quem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cum talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex vtroque concilio essent episcopi viginti, & alii qui casu præsentes erant, primo quidem iubetur vt de Aetii quæstione iudicaret præsentibus maximis proceribus Honoratus, quem non ante multum temporis Imperator ab vrbe Roma reuertens, primum Præfectum vrbis Constantinopolitanæ constituerat. Postea vero etiam ipso Constantio cum Iudicibus audiente, deprehenditur circa fidem Aetius ægrotare, ita vt etiam Imperator & alii quasi circa blasphema eius verba commouerentur. Fertur autem Acacium eique consentientes primum se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cum Principe, vt ipse cum suis Proceribus iudicaret, credens Aetium non posse vinci verbis, & magis necessario capi iudicantis auditus, ac sine contentione præualere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & à Seleuciæ synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cum quæstio esset de substantiæ nomine, iureiurando firmabant, quod nullatenus dissimilem secundum substantiam filium faterentur, seque paratos

Acta concilij Seleuciæ

Decem episcopi ad Constātiū mittuntur tanquam legati concilij.

Acaciani.

Acacius Cæsariensis

B

Honoratus Præfectus vrbis Constantinopolitanæ

hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniã inopinate Occidẽtales nomẽ substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam huiusmodi scripturã esse fatebantur. Dicebant autẽ, quod si nomen substãtię taceatur, cum nomine substantię etiã illud quod de Consubstantialitate decretũ est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium sacerdotũ pro reuerentia Nicæni cõcilii valde amplectebantur. Hanc autẽ etiã Imperator inductus est vt laudaret conscriptionem, cõsiderãs multitudinẽ Arimini cõgregatam: & quia nõ peccaret, qui similem patri filiũ diceret, idem esse virtute credẽs, Consubstantialem, & similis substãtiæ professionem: nihilq; intellectu differens, nisi nominibus, quę scriptura diuina nesciret. Hanc ergo sententiã habens, episcopos cõcordare pręcepit in Ariminẽsis fide cõcilii. Cumq; se altero die pararet ad Consulatum (quod prima die mẽsis Ianuarii Romanorũ more celebratur) totam diem & maximã noctis partem impendit, inter episcopos certamen habẽs, donec scripturę ex Arimino allatę subscriberent episcopi ex Seleucia venientes. A

Similis substãtiæ

Nouus Consulatus initur Calendis Ianuarii

Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis Concilii, & Aëtium deposuerint simul & alios. Cap.36.

Ad synodum Cõstantinop. Acacius epus é Bithynia euocat

Vlphilas epus Gothorum

Acacius autem & qui cum eo erant aliquantum temporis Cõstantinopoli commorantes, euocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos erat & Macarius Macedonẽsis, & Vlphilas Gothorum episcopus. Qui omnes numero quinquaginta conuenientes confirmauerunt Arimini lectam conscriptionem, adiicientes vt deinceps nequaquam substãtia vel essentia nominaretur in deo. Et præter hãc scripturã omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aëtium de Diaconatus ordine deposuerunt, tanquam hęretice sapientem, & qui contra ecclesiasticã cõsuetudinem, quædam humanę sapientiæ facta cõscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atq; turbarũ ecclesiasticarũ & seditiõis autor extaret. Fertur autem à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed volentes se principi commendare, eo quod dicerẽtur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse. B

Episcopi abdicati

SOZOMENVS.

Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus. Cap.37.

Cyrillus vendidit supellectilẽ ecclesiasticam donatã à Constantio

Inter quos Cyrillum quoq; Hierosolymorum deposuerũt, tanquam Eustathio Elpidioq; communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Militene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse cõuenerat, & tãquã post

A poſt depoſitionem in Palæſtina factam, communione participatus fuerat cum Baſilio & Georgio Laodiciæ ciuitatis epiſcopis. Cum enim Cyrillus Hieroſolymorum ſuſcepiſſet epiſcopatum, de iure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæſareæ Palæſtinæ, tanquam ſedis Apoſtolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia conſtituti, derogabant alterutris tanquam nō ſaperent recte de Deo. Nam & prius vterque ſibimet in ſuſpicione eſſe videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat, Cyrillus autem prædicantes Conſubſtantialem patri filium, ſequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum conſentientibus ipſi epiſcopis, Cyrillum pro huiuſmodi cauſa depoſuit. Cum fames Hieroſolymorum prouinciam occupaſſet, tanquā in epiſcopum neceſſitate ciborum turba reſpiciebat egentium. Cumque pecunię ad conſulendum penurię non eſſent, vaſa ſacrataque vela diſtraxit, & populi neceſſitati ſubuenit.

THEODORITVS.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maxime quod Acacius contra Cyrillum noſcitur machinatus. Sacram namque veſtem quam inclytus Imperator Conſtantinus ad honorem Hieroſolymorum eccleſiæ dederat Macario illius ciuitatis pontifici, vt ea circumamictus, miniſterium ſacri baptiſmatis adimpleret quoniam erat auro ſericoque contexta,
B Cyrillum aſſeruit vendidiſſe, eamque veſtem emiſſe quendam Thymelicum ſaltatorem: & dum ea fuiſſet indutus, in ipſa ſaltatione cecidiſſe, atq; contritum morti contraditum.

SOZOMENVS.

Hanc ergo cauſationem Acacius habens, Cyrillum epiſcopatu depoſuit. Damnatos igitur epiſcopos ex vrbe Conſtantinopolitana fugauerunt ſectatores Acacii. Ipſis autem conſentientes, in depoſitionibus tamen illorū nolentes ſubſcribere, cum eſſent numero decem, apud ſemetipſos interim habitare pręceperunt, & neq; miniſterio fungi, neque eccleſias gubernare, donec ſubſcriberent. Et ſi non ageret pœnitentiā intra mēſes ſex, & omnibus placitis atq; geſtis in illo concilio pręberent ſcripto conſenſum, etiam ipſi deponerentur, quo facto conſentientes ipſis epiſcopi per ſingulas prouincias alios ordinarēt. Cumq; talia cogitaſſent, cunctis epiſcopis atq; clericis ſcripſerunt, vt hęc obſeruarent atq; perficerent. Ex hoc ergo non poſt multum tēporis Macedonio ſuccedit Eudoxius, Baſilio Athanaſius, Eleuſio Eunomius, qui poſtea Eunomianę princeps fuit hęreſeos. Porrò pro Euſtathio Melitius eccleſię Sebaſtęnę ſuſcepit epiſcopatum.

Epiſcopi condemnati pellūtur ex vrbe Conſtant.

Epiſcopi ſubſtituti

SOCRATES.

Lecta eſt etiam in Conſtantinopolitana vrbe cum adiectione expoſitio fidei. Sed nos labyrinthum expoſitionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

Enumeratio expositionũ hæreticarũ post Nicęnũ cõciliũ. Cap.38. A

Nouem expositiones fidei

POst Nicænum nanque concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminã dictauerunt. Tertia vero est, quæ à Narcisso, apud Gallias Constantio imperatori oblata dinoscitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italiam destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quarum vna in Arimino cum Consulatu relicta est. Porrò octaua in Seleucia ab Acacii sociis ædita est, vltima Constantinopoli cum adiectione recitata est. Erat enim additum, vt neque substantia neque subsistentia diceretur in deo. In hac Vlphilas Gothorum episcopus tunc primum consensit. Nam tempore præcedenti Nicęnam amplectebatur fidem, sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui præsens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur & Eudoxius cũ suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis episcopis condemnandis certamen habebant. Videntes indignari contra Macedonium principem, primum condemnauerunt eum, tanquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem susceperat.

Vlphilas Gothorum epis. Theophilus

Macedonius cõdemnatur An.do.363.

SOCRATES.

Quod Eudoxius Arianus post Antiochenum constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de praua Aëtii doctrina. Cap.39.

Eudoxius Cõstantinopolitanam sedem vsurpat

EXpulso Macedonio, Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam inuasit ecclesiam, studio iutus Acacii, qui obliti suorum, suis iudiciis contraria sanciuerunt. Nam cum prius Dracontium deposuissent, eo quod ex Galatia transisset in pergamum, non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam transtulerunt. Quo facto, lectam fidem Arimini cum augmento quod ipsi in Constantinopolitana vrbe adiecerant, vndiquaque miserunt, mandantes vt qui non subscriberent, iussione Imperatoris in exilium mitterentur. Aperueruntque sua gesta & aliis Orientalibus sibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porrò constituto Constantinopoli, tunc etiam maior ecclesia, quæ dicitur Sophia, dedicatur Consulatu Constantii decimo, & Iuliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarii mensis. Eudoxius autem cum sedisset in sedem, illam prius vocem, quæ vbique vulgata est, protulit, dicens: Pater ἀσεβὴς, filius εὐσεβής. Ista duo Græca verba, diuersos habent apud Græcos intellectus. ἀσεβὴς enim dicitur & impius & sine cultu: εὐσεβὴς dicitur & pius & bene colens. Cumque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi patrem dixisset impium, filium vero pium. Quo facto, Nolite inquit, turbari ad ea quæ dixi: Pater enim ἀσεβής est, quia nullum colit: filius autẽ εὐσεβής, quia colit patrem. Hæc cum dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est: multus vero risus compleuit ecclesiam. Et hactenus illud dictum cum derisione

Sophia, tẽplũ Constantinopolitanum dedicatur An.do.362. Eudoxij de Constantino Magno & Cõstantio filio opinio.

B

A risione permansit. His enim Hæresiarchæ seductionibus sermonibusque vacantes, ecclesiam lacerarunt. Huiusmodi ergo termino etiã synodus Cõstantinopolitana conclusa est.

SOZOMENVS.

Igitur Acacius & eius socii non cessabant, sed congregati apud Antiochiã quæ ipsis dudũ placuerant, destruebant, & ex conscriptione, quę Arimini & Constantinopoli fuerat lecta, nomẽ similitudinis abscindere nitebantur, & per omnia substantiam atq; voluntatẽ dissimilẽ esse patri apud filiũ, & ex non existẽtibus factũ introducebãt, sicut Ario primò placuerat: quibus Aëtiani consentiebãt. Is enim Aëtius post Ariũ primus aperte his nominibus vti præsumpsit. Quapropter etiam ἄθεος, id est, sine deo, vocabatur: eiusque sequaces propterea Dissimiles & Nõ existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochię Consubstantialitati consentiebant. His ergo cum requirerent cultores Nicęni concilii, cur in expositione fidei suæ deũ ex deo filiũ dicẽtes Dissimilem, & ex non extantibus nominare prę sumerent, his verbis respõdebãt: Sic dictum est deum ex deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autẽ ex deo, vnus ergo omnium etiam filius dei: & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

Aetius

Dissimiles, Non existentiales

SOCRATES.

Huius verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus episcopus: qui cum talia doceret, ignorauit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tẽ-
B pore Origenes latius examinarit, atque interpretatus sit.

Gregorius Laodicenus

SOZOMENVS.

De crudelitate Georgii apud Alexãdriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuit episcopatum. Cap. 40.

INterea dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: vtrosq; enim cogebat ad ipsius venire sententiã, & respuẽtes afficiebat. Erat enim apud sapientes exosus, quasi despiciens eos, & Iudicibus imperans. Apud populũ vero quasi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipue tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare & paternas festiuitates agere prohibebat. Tunc enim milites & AEgypti ducem, armatos in ciuitatẽ introduxit, imagines & ornamẽta templorũ abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo vero deposito (sicut prædictũ est) occupauit Hierosolymorũ ecclesiã Herennius, & post illũ Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illã ecclesiam gubernasse percepimus vsque ad imperium Theodosii prĩcipis, quando rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

Georgius Alexandrinus

Templa Gentilium spoliantur opera Georgij

Cyrillus Herennius Heraclius Hilarius

SOCRATES.

De Macedonio & Macedonianis. Cap. 41.

An. do. 363. Macedonius similis substantiæ adsertor

IGitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinauit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitq; legationem ad Sophronium & Eleusium, vt defenderēt expositam prius in Antiochia fidem, & postea Seleuciæ roboratā, & similis substantiæ fidem diuulgandā esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocātur. Quicūque enim in Seleuceno cōcilio Acaciū declinauerunt, aperte verbum similis substātię sancierunt, cum prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quod nō inuentum sit Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediēsis episcopi: vnde etiam Maratonii vocitantur: ad quos Eusthatius expulsus de Sebastia cōfugit. Cumq; Macedonius sanctum spiritum comprehendere in tractatu diuinæ trinitatis declinaret, tūc & Eusthathius: Ego, inquit, neq; deū nominare spiritum sanctum patior, neq; creaturam vocare præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant huiusmodi personas, hi qui in Consubstantialitatis expositione concordant.

Macedoniani. Maratonius Maratonii. πνευματό μαχοι

A

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de ecclesia Cōstātinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atq; Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium deum, per omnia & secundū substantiam similem esse patri. Sanctum vero spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentem officium, & quæcunq; de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES.

E

De his quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomodo Eusthathius nequitiam patefecerit Eudoxii. Et epistola Constātinopolitani concilii ad Georgium Alexandrinum condemnātis Aētium cum scriptis eius. Cap. 42.

An. do. 365. Acaciani Antiochiæ conueniunt

IGitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti pœnitentia quod similem dixerant filiū patri. Et cōsulatu sequenti, id est Tauri & Florētii, cum Euzoius eam gubernaret ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus mouebant ea, quæ dudū placuerant, dicentes, oportere sermonē similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditę, tā in Arimino quàm Constantinopoli: nō celantes, sed aperte dicētes, quod per omnia dissimilis filius est patri: non solum secundum substātiam, sed etiam secundum voluntatem, & ex non extātibus esset, sicuti prędicauerat Arius. Cum quibus erant sectatores Aētii.

THEODORITVS.

Ea quidem tempestate, cum perfidia accusaretur Eudoxii, inter alios Eusthathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri ô Imperator Eudoxii considera blasphemias. Obtulitque eius expositionem inter alia sic haben

A habentem.

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt.

Vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia.

Dissimile aūt est, ex quo, & per quē: dissimilis igitur filius deo & patri. Hac lectiōe cōmotus Imperator requisiuit Eudoxium, an fateretur suam. At ille negauit, dicēs, esse Aëtii. Quem dum iussisset Imperator adduci, requisitus, licet eius nō fuerit, suam esse professus est: & ideo in exiliū missus. Eustathius tamē etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens vt scripturam anathematizaret Aëtii. Quod licet tarde, fecit tamen: & damnauit quod prius & postea prędicabat. Deinde etiā ipse exigebat, vt ille ὁμοούσιον anathematizaret, quod scripturæ nō haberent. Tunc Syluanus, & Ex non existētibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantię, scripta nusquā sunt. Iustum ergo est hæc abrogari. Quod Imperator quoq; decreuit vt fieret: quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo facto, exigebāt vt ipsi & ὁμοούσιον abrogarent. Tunc disputatiue atq; veraciter Syluanus ait: Si ex nō existentibus nō est, neq; creatura nec ex alia substantia deus verbū, igitur consubstantialis est genitori patri: sicut deus ex deo, & lumen ex lumine, eandem q; habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium intermi natus est eis. At illi: Potestatem, inquiunt, habes puniendi, non tamen nos

B patrum statuta destruimus, Tunc Imperator illos pelli iussit ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cum tyrannice Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomiū ordinauit episcopum. Et Aëtium in scriptis abdicauerunt: cuius videbantur esse cōsortes: scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

Aetius in exilium

SANCTA SYNODVS CONSTANTINOPOLI congregata, domino honorabili Alexandrinæ ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aëtium propter nephandas eius & plenas scādalis scripturas, secundum consequentiam ecclesiasticarum sanctionū super eo ab episcopis actum est quod decebat. Diaconatu nanque depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et à nobis hæc monita processerunt, vt neq; ad lectionē cuiuspiam veniant nephandæ eius epistolæ, sed abiiciantur, eo quod vehementer inutiles sunt. His adiicimus etiam anathematizā dum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, vt omnes in synodo conuenientes episcopi deponerent autorē scandalorum & schismatū in omni terrarū orbe factorū inter ecclesias, & concordarent in sententia contra eū iuste prolata. Sed pręter vota spemq; nostrā, Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in nostra sententia concordare noluerūt, neq; in eius depositione subscribere, cum scilicet

Serras Stephanus Heliodorus

Serras

Aetii vox superba

Serras etiam aliam væsanam arrogantiā eiusdem accusaret Aëtii. Dicebat enim eū asperiora præsumere atq; dixisse: quoniā ea quæ deus hactenus celasset Apostolis, reuelata sibimet affirmaret. Post huiusmodi vesanos superbosque sermones à memorato Serra de Aëtio protestatos flecti precibus nequiuerunt, vt in nostra fierent determinatione concordes. Veruntamen nos lōganimitate detenti, multo tempore sustinuimus eos, nūc indignantes, nūc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes vt cōuenirent nobiscū, & cōsona omni concilio definirēt. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si forte prospicerēt. Cūq; multo tempore nobis perdurantibus non flecterentur, sequi sententiam super prædicto viro prolatam, ecclesiæ honorabilius esse, quàm horum virorum amicitias iudicātes, finiuimus cōtra eos excommunicationem, tempus sex mēsiū ad agendū pœnitentiam eis dantes inducias, vt si intra hoc tempus cōuerterētur & cōsentirent definitionibus fratrū suorū, susciperētur in ecclesiam & propriā fiduciam charitatēq; repararēt. Si vero sine pœnitentia permanerēt, amicitiasq; hominū regulis ecclesiæ & concordiæ nostræ præponerēt, tūc eos episcopatus dignitate esse iudicamus extraneos. Quibus depositis, necessariū erit vt in eorū locis alii cōstituātur episcopi, vt legalis ecclesia cōpetētem sumens ordinem, sibiipsi concordet, episcopis videlicet vniuersis seruātibus vinculū charitatis, eademq; cum perfectione dicendo in vno intellectu vnaq; essentia. Vt ergo cognoscas quæ cōcilio placuerint hæc tuæ reuerentiæ scripta trāsmisimus, orantes vt gratia Christi ista custodiens, pacifice & legitime regas sub te constitutas ecclesias.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expulsus hæreseos autor extiterit. Cap. 43.

Eunomius episcopus Cyzicenus

Eudoxius Cōstantinopolitanus quid consuluerit Eunomio

HVnc porrò Aëtium Eunomius in suis libris extollit, & hominē dei vocat, multisq; fauoribus honorat. Sed tunc & abdicantium eum numero interfuit, & ab illis episcopalem ordinationē ipse suscepit. Eudoxius igitur & Acacius cum suis præbētes consensum his quæ in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro Basilio & Eleusio alios cōstituerūt episcopos: de quibus superuacaneum loqui nūc censeo. De Eunomio solum habito sermone narrabo. Igitur cum Eleusio viuo Cyzicenam ecclesiam accepisset Eunomius, & populi sanitatem videret Eudoxius, atque Imperatorem conspiceret sequientem contra eos, qui creatum profitebantur vnigenitum Dei filium, eū compulit vt celaret hunc sensum, nec eum aperiret inuestigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam oportuno tempore prædicabimus quæ modo celamus & ignorantes docebimus, & cōtradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatē. Sed qui diuinis sunt innutriti literis, vidētes dictorū calliditatem moleste quidē ferebāt. Aperte vero con

tradicere

A tradicere temeritatis opus esse & nō sapiētiæ iudicabāt. Circūponentes ergo speciem sibimet hæreticæ prauitatis,& hoc se esse fingentes, accesserūt ad domum eius,rogantes vt eis exponeret aperte dogmatis veritatem:nec pateretur huc & illuc eos diuersisq; ferri doctrinis. Tū ille factus audacior sensum quem celabat,aperuit.Quibus dicentibus valde esse iniquū,vt nō omnes sub eo cōstituti veritate fruerentur,his & huiusmodi seductus verbis,in cōuentu ecclesiæ suam blasphemiam reuelauit.At illi zelo suas animas accēdētes.Cōstantinopolim profecti sunt. Et primum quidem apud Eudoxium accusarūt Eunomium:quo eos non suscipiente adeuntes principem pestem illius cum gemitu panderunt.Dicebāt enim magis istius dicta impia esse,quàm Arii.Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio,vt deduceretur Eunomius,& conuictus sacerdotio priuaretur.Cumq; frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierūt rursum Imperatorē,ĝemiscētes,quod nihil eorū quę pręceperat, fecisset Eudoxius,sed tātam contemneret ciuitatem blasphemiis Eunomii pereuntem.Tunc Constantius expulsurum se interminatus Eudoxiū est, nisi Eunomium iudicandum deduceret,& cōuictum in accusatione puniret.Hoc metuens Eudoxius,scripsit Eunomio,vt de Cyzico fugeret,sibiq; id imputaret,qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset. Verū Eunomius metuens abscessit quidem:sed contumeliam non ferens, proditionis accusabat Eudoxiū,læsumq; se & Aëtiū asserebat,ac deinde gregem proprię cohortis instituit. Quicunque enim eius dogmatis concordiā sequebātur ab Eudoxio recesserunt: proditionem accusantes eius, sociantes semetipsos Eunomio,qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur.Hic ergo hæresiarches factus Eunomius,impietatis cumulo auxit Arii blasphemias.Quod vero ambitionis seruiens passioni, proprium probetur fecisse collegium,ipsa quę sunt gesta clamant.Nam cum abdicatus Aëtius fuisset & expulsus,cum eo egressus non est,licet doctorem eum & dei hominem nominaret,sed mansit cōiūctus Eudoxio.Cum aūt impietatis pœnas exigeretur,ratum non habuit concilii decretum,sed ordinauit episcopos atq; presbyteros episcopali dignitate priuatus.

Eunomius accusatur apud Imp.

B Eunomius fugit

Eunomiani

αἱρεσιάρχης

SOCRATES.

De Apollinare patre simul & filio & eorū hæresi. Cap.44.

PEr idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri,eodem nomine nuncupati,pater & filius:vterq; dicebatur Apollinaris.Pater presbyteri dignitate fungebatur,filius aūt habebat Lectoris officium , Græcarum ambo doctores literarum.Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanè cum fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea venit Laodiciam:& veniens duxit vxorem,& filium habuit Apollinarem.Tum igitur ambo exercebantur cū Epiphanio Sophista:& cum essent eius amici,val-

Apollinaris Grāmaticus, Apollinaris Rhetor.

Epiphanius Sophista Gentilis

ci,valde fouebant eum.Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus, A ne frequenti confabulatione Sophistæ laberentur in Paganismum, prohibuit ne ad eius scholas accederent.Qui paruipendentes episcopũ,Epiphaniũ amicitiã magis amplectebantur.Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere nõ potuisset,ambos communiõe priuauit.Tum Apollinaris filius putans esse iniuriã,& fretus eloquii tumore Sophistici,nouitatem & ipse introduxit hæreseos,quæ nunc fertur nomen ab inuentore gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos aduersus Georgium, non tantum propter prædictam causam,sed quod viderent eum varia dogmata proferentem:& nunc quidẽ profitentẽ similem patri filium,sicut erat Seleuciæ constitutum:nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut oportunam sumentes occasionem,abscedunt. Cumq; nullus de eis curaret,sub schemate religionis pestem hæreseos introducũt. Et primum

Dogma

quidem dicebant,animam à deo verbo in dispensatione incarnationis nõ assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti,corrigentes semetipsos adiecerunt:Animam quidem assumptam,quę tamen non haberet mentem, sed Deum verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaq; solum dicuntur esse corrupti,qui nunc illorum nomine vocitantur.Nã trinitatem consubstantialem esse profitentur.

An.do. 379. Apollinaristæ

THEODORITVS.

Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex non valuerit pręualere Romanis. B Ca.45.

CVm inter hæc Sapores rex Persarum cõtra Romanos expeditionem mouisset,Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam,fugauit hostes. Quod nõ militia Romanorum egit,sed Deus qui colitur à Romanis.Modũ autẽ enarrabo victorię. Nisibis quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant,in confinio posita est Persicarum Romanarumq; terrarum.Huius erat episcopus atque rector & dux Iacobus Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cuius admirabilia notaq; miracula alibi prosecutus hic rursum enumerare superuacaneum iudicaui. Sed vnum tantummodo eius opus,istius causa narrationis exponam.Huius igitur ciuitatem Romanis subditã Persarum exercitus obsidebat.Et cum septuaginta dies iugiter obseruaret,& multas quidem cepisset ciuitates plurimaq; circa hanc molimina posuisset,& vallos atq; fossas pro capienda vrbe fecisset,eam nequaquam valuit obtinere.Postea vero Persæ impetum Mygdonii fluminis ciuitatem mediã diuidentis à longe retinentes & vtrasq; ripas eius facientes celsiores,vt aqua in se collecta cõcresceret,quo vi maiori posset irruere,cũ vidissent iam etiam illas quas fecerant sublimes ripas impleri,subito auferẽtes quas fecerãt cataractas,emiserũt impetum fluminis contra murum: qui vehementis aquæ pondus non ferens,est inclinatus,& cecidit. Quo facto,ingre

An.do.357 Sapores rex aduersus Ro.

Nisibi quæ & Antiochia Mygdonia Iacobus epũs Nisibenus

Sapores rex obsidet Nisibin Mygdonius fluuius

A cto,ingrediens aqua cum magno impetu,etiam aliam partem muri, vnde fluuius solebat exire,cum magna ruina deposuit.Hoc Sapores inspiciens, sperauit se sine pugna capere ciuitatem.Et illo quidē die quieuit,vt & fundus fluminis purgaretur,& posset ambulari per fluuium. Altero vero die cū omni militia eredēs per loca ruinosa murorum ciuitatem intrare, vidit murum ex vtraque parte fabricatum.Ille nanque sanctissimus homo,oratiōibus milites eoarmauit & alios vrbis habitatores. Quo facto & murum restituit, & propugnacula fecit,quibus repelleret accedētes.Et hoc non ad murum veniens egit,sed intra templum sacratum domino supplicans adimpleuit. Porrò Saporem non solum muri fabrica terruit,sed etiam altera visio perturbauit.Vidit enim stantem supra murum quendam Imperiali schemate circūamictum, & tam purpura quàm diademate resplendere. Arbitratus aūt esse Romanorum Imperatorem, mortem minatus est eis, qui nunciauerāt non illic eum esse præsentem.Quibus affirmātibus se vera dixisse,& Cōstantium Antiochiæ commorari , ex vultu quem videbat agnouit eorum verba esse veracia:& ait:deum bella gerere pro Romanis. Cūq; hoc illum male haberet,infelix sagittam emisit in aërem. Et cum vidisset quod in corpore eum iaculari nō potuisset,tamen à vesaniæ suæ impetu nō recessit.Tūc igitur Ephrē vir mirabilis,& scriptor egregius apud Ephrem
B Syros,sacratissimo Iacobo supplicabat,vt veniret ad murum, & vidēs Bar Syrus
baros,maledictionis iacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis Imprecatio Ia
homo,ascendit in quandam turrim:& cum milia miliū videret exercitus, cobi in Persas
aliam maledictionem eis nō imprecatus est:nisi einyphes & culices,vt per parua animalia supernam virtutem potuisset agnoscere. Orationem vero sequutæ sunt nebulę einyphum & culicum.Et elephantorum quidem proboscidas cum sint cōcauę,equorum vero aliorumq; iumentorum aures simul & nares impleuerunt.At illi ferre vim paruorum animalium non valentes,sessores suos ductoresq; excussos dorsis proiecerunt,& disruptas acies confuderunt:exercitumque relinquentes summo impetu fugiebant. Hoc modo miserrimus Imperator paruam clemētemq; correptionem in se cognoscens factam,à deo habente prouidentiam animarum ipsum pie colentium , suum inde reduxit exercitum,confusionem non victoriam ex illa obsidione percipiens.

De cōcilio denuo apud Antiochiam congregato. Cap.46.

HOc itaque tempore Constantius Antiochiæ morabatur. Et Parthico bello quiescente rursus colligebat episcopos,cogēs omnes negare ver- ἑτερούσιον
bum & vnius substātiæ & alterius substantiæ. Verum cum Eudoxius post ὁμοούσιον
Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa concilia,cum Cōstantinopolitanum inique tenuisset episcopatū,Antiochena ecclesia pastore priuata videbatur.Tunc ergo conuenientes episcopi cū es- Cōsulitur de episcopo Antiochenis præficiendo
M sent plu

ſent plurimi & vndiq; congregati,dicebãt Imperatori, oportere primo paſtorem conſtitui,& ita cum illo de dogmatibus cogitari. A

De tranſlatione ſancti Melitii ad Antiochenũ epiſcopatum, & de eius expoſitione de vnitate Trinitatis. Cap.47.

An.do. 363. Meletius & eius doctrina

ILlo tempore ſanctiſſimus Meletius ciuitatem quandã Armeniæ regens & Barbaros edocens quietem habere videbatur. Quem putãtes Ariani ipſis conſentire,petierunt à Cõſtantio, vt Antiochenæ cõſtitueretur præſul eccleſiæ.Cum quibus etiam orthodoxi propter claritatem eius vitæ & ſanitatem rectorum dogmatum, in eius ſubſcripſere decreto,ipſumq; decretum vtraq; pars Euſebio Samoſateno cõmendauit epiſcopo. Veniẽte vero Magno Melitio,occurrit ei populus vtriuſque partis. Cum quibus Iudæi pariter & Pagani deſiderantes celebratiſſimum illũ videre Melitium. Tunc Imperator & ei & aliis qui exponere poterant, iuſſit vt populis explanarẽt locũ illum: Dominus creauit me in initio viarũ ſuarum in opera ſua:præcipiens vt exceptores eorum verba conſcriberẽt.Et primũ quidem Georgius Laodiciç fœtorem hæreticæ peſtis euomuit. Poſt quem Acacius Cæſareæ quandam niſus mediam proferre doctrinã, multum ab illorum blaſphemia receſſit,nõ tamẽ ſummum apoſtolicæ integritatis dogma ſeruauit.Tertius autem magnus ſurrexit Melitius,& rectitudinẽ regulæ in ſacra diſputatione mõſtrauit.Nam veluti quodam pondere veritatis vtens, & quod plus,& quod minus erat,euitauit. Cumq; turba vniuerſa faueret, rogans vt breuem eis doctrinæ daret imaginem,tres oſtendens digitos,deinde colligens duos,& vnum tendens,illam laudabilẽ protulit vocẽ: Tria ſunt quæ intelliguntur,ſed tanquam de vno diſputamus. B

Conſtãtius iubet epiſcopos hunc locũ:Dominus creauit me &c. populo exponere. Prou.8.c
Georgius Laodicenus
Acacius Cæſareenſis

SOZOMENVS.

Quod expulſo Melitio Euzoius Arianus Antiochiç ordinatus ſit epiſcopus. Ca.48.

Meliti⁹ quod ore eloqui nõ ſinitur, manu deſignat

EO tempore fertur Archidiaconus eius eccleſiæ,adhuc eo loquente,extenſa manu eius os obſtruxiſſe.At ille ſuam ſententiam manu clarius quam voce ſignauit. Tribus enim apertis digitis & denuo clauſis, & vno tantum digito rurſus extenſo,populo figura diuulgabat, quod tres vnum ſint.Deinde Archidiacono eius manum ore omiſſo tenẽte, libera voce clamabat,Nicænum ſeruari debere concilium.

THEODORITVS.

Melitius in exiliũ protruditur.
Euzoius Alexandrinus

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt,Sabellianum aſſerentes ſanctum eſſe Melitium.Ob quam rem principi ſuaſerunt, vt in propriam prouinciam in exilium mitteretur.Et ſupradictus Euzoius aperte Arianum dogma laudauit,Hunc enim cum Ario Magnus Alexander diaconatu priuauerat. Hoc itaq; facto,ſanus populus ab hçreticis diuiſus in

A sus in Apostolicam ecclesiam positā loco, qui dicitur Vetus, conueniebat. Annis nanque triginta postquam magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorum onera sunt perpessi, rerum mutationem vtilem sustinentes.

SOZOMENVS.

Sequacibus enim Melitii cōmunicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma seruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuisset ordinatus, & sequaces eius ab illo essent baptizati: ob quam rem Antiochena ecclesia in aliam diuiditur partem. Schisma

THEODORITVS.

Cumq; viderent orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem, & Apostolici dogmatis defensores aperte debellari, sanctumq; Melitium pulsum, & Euzoium hæreticum ordinatum, verborum meminerunt, quæ dicta sunt Loth: Salua (inquit) salua animam tuam. Ad hæc etiam Euangelici verbi dicentis. Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & proiice abs te. Idem & de manu & pede domino sanciente, qui etiam adiecit, dicens: Melius est enim tibi, vt pereat vnum membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur. Ariani triumphant Gene.19.c Math.5.c. Mat.5.c.

De constantia Eusebii propter Melitium. Cap.49.

B POrrò mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commendatum, vidēs prænaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani vero scriptum testimonium metuentes Constantio suaserunt, vt mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Quumq; venisset, & Imperatoris verba nuntiasset, tunc Eusebius admirandus, cōmune, inquit, depositum non restituam, nisi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renunciasset, indignatus Imperator, denuo misit vt redderet quod accepit, adiiciens scripto, vt si reddere nollet, dexteram manum eius abscinderet: verbo tamen iubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quumq; epistolam legisset Eusebius, & inuenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, nō dabo clarum Arianæ pestis indicium. Hanc eius firmitatem Constantius vidēs, laudauit egregie. Mirantur enim & impii resistentium sibi laudes, cum gestorum magnitudine superantur. Decretū Melitij repetitū ab Eusebio Samosatensi Ariani Eusebij constantia

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantii. Cap.50.

HAec igitur apud Orientales agebantur ecclesias. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residentes, alios An. do. 363

Victoria Iuliani aduersum Alemanos circa Argentoratum

Iulianus appellatur Augustus

quidem peremit, alios cepit: claraq; victoria decoratus, cum mediocritate vitæ atq; mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. A Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellũ contra Magnẽtium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repẽte vero religiõe mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum Põtificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisq; talia colere suadebat. Cumq; Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperãs ille quod sine bello posset Illyricũ occupare, ad eos agebat iter, dicens se velle Constãtio satisfacere, tanquam non sponte sed voluntate militũ infulas imperii suscepisset. Fertur itaq; cum ad hos terminos accessisset, vindemia iam collecta, circa occasum Pleiadũ vuas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbre ex aere descendẽte, in eius veste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quod botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens vestem supra quam ceciderat, roboraret. Alii vero dicebant, vuarũ signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris istar huiusmodi botrorũ, & parui temporis fore eius imperiũ. Porrò de cruce dicebant prænunciare hoc signum, quod sit cœleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersius interpretati quã dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt: vtrunque enim oportune dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Iulianum, instructione belli Parthici omissa, Constantinopolim veniebat. B

Vocat se Pontificem Gentilium

Prodigia

Notæ crucis in vestibus

SOCRATES.

Mopsi fons

Constantius Aug. moritur An. do. 363.

Et apud Mopsucrenẽ inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est. Consulatu Tauri & Florentii, tertio die Nouembris mensis, anno vite suę quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim regnauit, vigintiquinque post illum.

SOZOMENVS.

Iulianus Imperator fit An. do. 364.

Quo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator.

HISTO

A

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SEXTVS.

SOCRATES.

De Iuliani genere ac disciplinis,& quomô peruenerit ad imperiû. Cap.i.

VNC igitur de Iuliano pauca diceda sunt,eiusq; genere,ac eruditione,& quomodo venerit ad imperium. Cõstantinus,qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellauit,duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre,germanos,quorũ vnus Dalmatius,alter Cõstantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui no minis filium: Constantius autem duos habuit natos, Gallum,& Iulianum.Post morte Constantini conditoris Constantinopolitanæ ciuitatis, cum milites iuniorem Dalmatiũ peremissent,tum & isti, defuncto iam pa tre,penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerat, nisi Gallum quidẽ ægritudo,quæ putabatur ineuitabilis,liberasset:Iulianum vero ætas infan

B tilis:erat enim annorum octo.Cumq; ab eis feruor Imperatoris quieuisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, vbi etiã à progenitoribus possessiones habebat.Porrò Iulianus crescens,in auditoriis Constantinópolitanæ vrbis exercebatur in Basilica vbi doctores erant,habitu priuato procedens.Habebatq; pędagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicoclem Laconem.Rhetoricam vero legebat apud Ecebolum Sophistam tunc Christianum. Quod prouidẽtia sanè Constantii factum est,ne apud Paganum Sophistam legens,ad eius superstitionis dogma declinaret.Erat enim Iulianus ab initio Christianus.Cumq; lectione proficeret,fama per populum volitabat, quod posset etiam Romanã gubernare rempublicam.Quod dum latius panderetur,æstuationem induxit Imperatori Constantio.Quamobrem amouit eum ab vrbe regia,& misit Nicomediam,præcipiens ne accederet Libanium Sophistam, Syrum. Tunc enim Libanius à pędagogis Constantinopolitanis expulsus,Nicomediæ degebat.Prohibebatur aũt Iulianus apud Libanium legere, eo quod Paganus esset:veruntamẽ librorum eius lectionibus vtebatur. Cumq; proficeret in Rhetorica,superuenit Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis,sed Ephesius,quem postea quasi artes Magicas exercentem,Valentinianus Imperator pręcepit occidi. Tum igitur nõ ob aliam causam Nicomediã venerat,nisi Iuliani fama pertractus. Apud quẽ Iulianus cum studia philosophica prægustasset,cœpit etiam doctoris imitari reli-

Constantino polis vnde dicta

Dalmatius Constantius Gallus Iulianus

Gallus Ephesi instituitur

Iulianus Constantinopoli.

Mardonius Nicocles Ecebolus

Libanius Sophista

Maximus philosophus

tari religionem. Is enim etiam imperii cupidinem animo eius immiserat. A Cum hæc non laterent aures Imperatoris, inter spem metumq́; constitutus, suspitionem celare volens (quia qui dudũ integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus) tonsus monachicã simulabat vitam: & latenter exercebatur in philosophia, in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Deniq; in ecclesia Nicomediæ Lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hęc equidem ex timore facie bat, nequaquã à spe recedens quã mente conceperat. Dicebatq́; plurimis amicorũ suorum felicia fore tempora, quibus ipse rerũ potiretur imperio. Dum hæc itaq; contra eum sic agerentur, Gallus germanus eius Cæsar cõstitutus venit Nicomediã visurus ipsum, cum proficisceretur ad Oriẽtem. Paulò post vero perempto Gallo, repente Iulianus quoq; fit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit: & cum fuga elapsus fuisset, diuersa loca circumeundo, seruatus est. Vixq́; tandem vxor Imperatoris Eusebia celatum inueniẽs, supplicauit Imperatori vt nihil mali pateretur, sed vt potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

Iulianus fingit se Christianum

Iuliani fuga

Eusebia vxor Constantij

THEODORITVS.

Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrẽ discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, cõsulens an ad suũ imperium perueniret: inuenitq́; virum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eũ perducẽs ad quendam idolorum locum, & introducens B in adytum, seductores dęmones euocauit. Quibus solenniter apparẽtibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculũ. Tunc dęmones trophæi dominici figurã respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerunt. Quod cognoscẽs Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eo quod videntes hoc signum dęmones euanuissent. Porrò Magus: Nõ hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius abscesserunt. Et ita capiẽs miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Cõsulit vates

Miraculum

SOCRATES.

Post hęc igitur Imperator reuocauit Iulianum & constituit Cæsarem: dansq́; ei coniugem Constantiã sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias. Hi nanq; Barbari, quorum Imperator Constantius cõtra Magnentium auxilia petierat, cum nihil profuissent cõtra tyrannum, Romanorũ vastabant vrbes. Cum esset ergo adolescens Iulianus, iussit vt præter consilium Ducum nihil moliri præsumeret. Cumq́; illi accepta potestate negligentius agerent, & propterea Barbari superarent, tũc Iulianus Duces quidem delitiis vacare permisit. Sumens autem milites, eisq́; spolia peremptorum hostium cõpromittens, initium vincendi Barbaros fecit, & amorem

An. do. 369.

Constantia vxor Iuliani

Alemanni

A amorem sui militibus inseruit. Fertur itaque cum in quandam ciuitatem fuisset ingressus, quod corona laurea, quibus solét ciuitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super eius caput deciderit, eumque aptissime coronauerit. Quo facto, cuncti clamauerũt id ei signum fore imperii. Aiũt vero quidam, Constantium propterea eum contra Barbaros misisse, vt ibi interiret. Sed nescio an vera suspitio sit: nam qui ei germanam dedit vxorem, si hoc cogitasset, contra se magis insidias excitaret. Cum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur magister armorum, eius alacritati conueniens. Cuius ministerio cum Barbaris confidenter est congressus: & cum illi per Legatos literas Imperatoris eos ad prouincias inuitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum coniecit in vincula: factaq; congressione vicit, ita vt etiam captum regem Constantio mitteret. Hac felicitate prouectus, à militibus appellatur Augustus. Cumque corona deesset Imperialis, vnus signiferorum torquem quem habebat in collo sumens, Iuliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Iulianus Imperator est factus. Quæ vero postea gesserit ille Philosophus, iudicent audientes. In ipso nanq; principio non missa Legatione ad Constantium, nec animum benefactoris placans, quicquid sibi visum esset, agebat, modo Iudices immutando Prouinciales, modo derogando Cõstantio, &

Alemáni profligati à Iuliano.

B per vrbes singulas publice relegendo ab illis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, à Constantio recedentes. Tunc igitur etiam figmentum Christianissimi quod habebat abiecit. Et cum circumiret diuersas vrbes aperiens templa idolis offerebat, & seipsum Paganorum Pontificem nominabat. Cumque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsita occasione parabat: & quantum ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium eius philosophiæ poterat adimpleri, nisi deus consiliorum iudex, alterum sine alterius concertatione sustulisset. Nam cũ venisset Iulianus ad Thracias, nunciatũ est mortuum esse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur imperium. Veniens autem Iulianus Constantinopolim, cogitare cœpit quemadmodum sibi populum complacaret, & illius fauorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene nanq; sciebat Constantium ab omnibus populis nomen Consubstantialitatis amplectentibus odio haberi: ob quam rem ab ecclesiis videbantur exclusi, & episcopi confiscati, inque exilium relegati. Simul etiam nouerat & Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, & desiderare adipisci tempus quo ipsorũ aperirentur templa, & haberent idolis immolandi potestatem. Sic igitur vtrunque populum mœroribus exulceratum à defuncto cognoscens, & cõmuniter omnes de Eunuchorum violentia, & pręcipuè Eusebii rapinis ingemiscentes, apud omnes seipsum artificioso velamine commendauit: & aliis quidé fin

Iulianus populi fauorem conatur sibi cõparare
An.do.363.

Eusebius Eunuchus

Iuliani gesta & scripta

gebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat. Omnibus tamen in cõmuni qualis esset religione monstrabat. Et primum quidẽ crudelitati Constantii circa subiectos derogans, & eum coram populo vniuerso redarguens, iubet episcopos in exilium deportatos reuocari, & cõfiscatas eorũ reddi substantias. Templa quoq; Paganorum velociter suos necessarios præcepit aperire. Eos autem qui fuerãt ab Eunuchis oppressi, recipere quę male ab eis fuerant abrepta sanciuit. Eusebium vero præsidentem Imperiali cubiculo morte damnauit, non solũ quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem suum eius accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepeliuit. Expulitque palatio Eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia eius vxor obierat, post quã non duxit aliam. Cocos autem, eo quod cibis simplicibus vteretur. Tonsores autem, vnus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, reliquis suam mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam Publicum cursum mularum & caballorum, quos publicis iussit vtilitatibus ministrari. Hæc eius opera laudant pauci, plurimi vituperant, quod remoto fastu Palatii contemptibile videretur Imperium. Is etiam noctu vigilans conscribebat libros. Et descendens in Senatu publice recitabat. Solus enim Imperatorum à Iulio Cæsare in Curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maxime philosophantes, Quamobrem vndique fama congregabat huiusmodi viros confluentes circa Palatia, qui circumamicti palliis magis habitu quàm magisterio agnoscebantur. Erantque graues vniuersis Christianis, seductores viri, & Imperatoris semper religioni fauentes. Habens itaq; Iulianus immodicum vanæ gloriæ vitium, cunctos ante se principes lacerauit in libro quem de Cæsaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen Imperatoris fecit: vt autem detraheret atque laceraret, neque Philosophi, neque principis fuit.

A

B

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus ad ritum deuenerit Paganorum, & de sacrificiis Idolorum. Cap. 2.

Iulianus Aug. abluit baptismum

Prodigium coronatæ crucis in extis visæ

FErunt itaque mox in ipso principio Iulianum adeo aperte & impudenter negasse Christianam fidem, vt quibusdam sacrificiis & inuocationibus, quas expeditiones Pagani vocant, & sanguine immolationum, nostrum baptisma studeret ablui, & abrenũciare ecclesiasticæ professioni. Ex illo enim tempore tam secretè quàm publicè & in templis, licenter Pagani sacrificia celebrabant. Fertur vero, quod cum aliquãdo sacrificaretur, ostensum sit ei in visceribus pecoris immolati, signaculũ crucis corona circũdatum. Quo viso, alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos, reputantes

A tes videlicet huiusmodi religionis virtutem, & Christiani dogmatis æternitatem: eo quod corona quę circundabat crucem, victoriæ esset indicium: & quia ambitus circuli à suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuerteretur in semetipsum. Cumq; cæteri mirarentur, princeps huius scientiæ confortauit eos, dicens prospera & vtilia sibi indicia fuisse monstrata, & quod magis signum dogmatis Christiani coërceretur, nec ei quò vellet dilatari, liceret, termino circuli circumsepto.

THEODORITVS.

Iulianus enim metuens Constantium, quod genere proximos tyrannidis formidine perimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos codices in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum ædificauit, quam diuina prouidentia non suscepit. Iulian⁹ lector est ordinatus ob metum

SOZOMENVS.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus. Cap. 3.

CVm adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt habuisse eos tunc studium, vt maximam Basilicam ad sepulturam martyris Mamæ extruerent: & inter se diuiserunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, vt alter alterum superaret, fertur quoddam prouenisse miraculum: & nisi hactenus superessent, qui hæc se audiuisse ab inspicientibus nar- Iulianus & Gall⁹ tēplum Mamæ erigendum locant. Prodigium.
B rarent, videretur forsitan incredibile. Galli nanq; pars augebatur & omnino crescebat: Iuliani vero labores, alii quidem fodiebantur, alii terra ipsa vomente ruderibus implebantur. Aliquando deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo nanque colligebant, non esse virum illum in religione Christiana sanum.

SOZOMENVS.

Quam fuerit Iulianus Christianis infensus. Cap. 4.

CVm igitur solus tenuisset imperium, templaque reserasset, & alia repararet, omnem deuotionem etiam ministris templorum affluentius impendebat. Sæpe vero ciuibus in commune rescripsit, vt ad paganos accederent ritus, & eius donatione fruerentur, Christianis se inimicum aperte designans, ita vt neque venire ad se eos vellet, neque Legationes eorum susciperet. Denique cum Persæ mouissent bellum, Legationem mittētibus Nisibinis tanquam omnibus Christianis, & neque templa reserantibus, neq; ad eorum sacra venire volentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec Legationem quasi pollutæ ciuitatis esse suscepturum, neque ad eos prius accessurum, nisi cognosceret in Paganismum esse mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Constantiensibus, delegauit. Hic enim locus cum esset Gazæ portus, & Maioma vocaretur, essetque Christianis An. do. 364. Maioma, Constantia.

plenus,

plenus, à Constantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filii eius nomine Constantia nuncupata est. Iniustum enim arbitratus est Constantinus, vt Paganis subdita videretur esse Gazensibus. Tunc ergo Iuliano regnante, litem Gazæi Constantiensibus intulerunt. Quo Iudice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem propemodum stadiis viginti. Et ex illo, sublato priori nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Iudices atque Duces: sola vero iura ecclesiæ duas videntur ostendere ciuitates: vtraque enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigilię martyrum atque Collectarum apud eos seorsum fiunt, & termini vtriusque episcopatus ecclesięque constituti sunt. Quodam tempore defuncto Maiumeno Pontifice, quidam Præsulum ecclesię Gazęorum studuit vtrunq; clerū suæ ditioni submittere, phas non esse dicens, vt vni ciuitati duo episcopi præsiderēt. Resistētibus Maiomenis, deliberauit prouincię synodus, vt eis propriū ordinaret episcopū, oportere credēseos qui sub Cōstātinǫ pro pietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissent & Pagani Principis iudicio hæc amisissent, in sacerdotiis & ordine ecclesiarum nequaquam dato antiquitus honore priuari. Ea quoque tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam ac felicissimam ciuitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæsaris abrogauit, quam à Claudio Cęsare promeruerat. Nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium eius antiquitus, eo quod omnis eius esset populus Christianus, & templum apud se Iouis & patrii destruxisset Apollinis. Nam cum etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod solum remāserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infestus: & Paganorum populos illic habitantes, valde culpabat, qui semet ipsos vlti non essent, & quidlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes vero possessiones atque pecunias Cæsariensium ecclesiarum cum verberibus exquirens, in medium iussit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocauit. Clericos autem vniuersos aggregari inter milites iussit, Duci prouinciæ seruituros: quod est nimis graue & vehementer iniuriosum. Populum vero Christianorum cum vxoribus ac filiis inscribi pręcepit, & tāquam vicaneos tributa persoluere, cum interminatione iurans, quod nisi templum rursus festinanter ædificarent, & ciuitatem valde affligeret. & ne quidem capita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod fortè euenisset, nisi fine celeri defecisset.

Constantienses à Constantino libertate donati
Gazæis iterū subijciuntur à Iuliano
Gaza Maritima
Mazaca
Templa idolorū à Christianis destructa
Thesaurus ecclesiasticus Cæsariensib⁹ adeptus
Clerici coguntur militare
Galilęos Iulianus vocat Christianos

Quod initio Imperii sui magis pepercerit Christianis. Cap. 5.

INitio nanque parcens Christianis, clementior visus est, sciēs priores persecutores nihil profecisse ad augmentum Paganismi, quod puniissent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicās esse

A esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismum colendum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem.

Quomodo Mares episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianum. Cap. 6.

Fertur enim, quum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret vrbis, accessisse ad eum Mares episcopus Chalcedonis, & publice impium & ἄθεον, id est, sine deo, apostatamque vocitasse: illum vero solam ei improperasse cæcitatem: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare deum, consuete dixit: Neq; Galilęus deus tuus curare te potest. Respondens vero Mares dixit: Ego, inquit, deo meo pro cęcitate gratias ago: quia hoc ideo factum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitẽ Christiano populo demonstrasset. Iulianus obiurgatur à Marete Mareris responsum

Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit. Cap. 7.

Haec itaque faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens populo vt nullum læderent Christianum, neque nolentem sacrificare compellerent: sponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, Subdola Iuliani in Christianos clementia

B purgarique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsosque Curię tradidit: simul & à virginibus & viduis quę pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ea quæ pridem à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens res ecclesiarum vnicuiq; ciuitati prospexit, vt clerus sufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit: quod hactenus mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactionem aiunt valde fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaque sub Constantino & Constantio fundata destruebãtur: datæ ad ædificia pecunię rursus exigebantur. Hac occasione sacerdotes, & clerici, & populus Christianus crudeliter vexabantur. Clericorũ priuilegia & honores Virgines & viduę paupercula ex publico alebantur

SOCRATES.

De seditione apud Alexandriam orta contra paganos. Cap. 8.

Per idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus desolatus atque neglectus, multaque sorde completus: hic Pagani olim deo Mithrę sacrificantes, homines immolabant: quem locum Constantius quasi vacantem ecclesię Alexandrinę concesserat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret inuentum est illic adytum in multa profunditate constructum, in quo Paganorũ mysteria celebrabantur. Erant enim ibi caluarię hominum plurimæ, maiorũ Pugna inter Gentiles & Christianos apud Alexandriam

pariter

pariter & infantium qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum visceribus artes Magicas exercerent. Hæc igitur Christiani repe rientes in adyto Mithræ, studuerunt ad irrisionem Paganorum vniuersis hæc facinora reserare, diuulgabantq; capita hominum quæ cōpererant. Hæc Alexādreiæ Pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ira succensi sunt, & omne quod ad præsens inuenerunt arma iudicantes, impetu contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladiis alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sacræ crucis iniuriam, plurimos diuersis vulneribus affligentes. Et ita factum est, vt neq; proximis parceretur, sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrē, parentes filios: & inuicem in mutua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eundem locum purgare quieuerunt. A

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. Cap. 9.

Georgius Alexandrinus occiditur.

INterea cum Iudices denunciassent mortuum fuisse Constantium, & imperare Iulianum, seditionem fecit in Alexandreia populus Paganorum, & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulò post venientes ad carcerem peremerunt, eiusq; cadauer imponentes camelo, à mane vsque ad vesperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa serum diei concremauerunt. Multi ferunt Arianorum, quod à fautoribus Athanasii id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cum vtique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemque solennitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per litteras ad Alexandrinos missas, in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conseruatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi sui, qui in Paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat. B

Quomodo Iulianus ecclesias clauserit, & ecclesiæ ornamenta diripuerit. Cap. 10.

Iulianus auunculus Iuliani Aug. templa Christianorū spoliat

Pœna

DIcitur enim is studium habuisse, vt in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesiæ Antiochenæ vasa reconderet, & clausisse ecclesias, & vniuersos clericos effugasse, & solum tunc Theodoritum stetisse presbyterum. Quem cum tāquam vasorum custodem comprehensum crudeliter sauciasset, nouissime gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter vniuersa tormenta respondit, & pro dogmatis confessione deuicit. Quumq; vniuersa deo dicata vasa & pallia collegisset, proiiciens hæc in terrā, contumeliis & iniuriis vt voluit afficiens Christum, super ea etiam sedit, & cumulum auxit iniuriarum. Moxq; verenda eius & loca fœmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam peruenit putredinem, vt vermes procrearentur, medicis laborantibus nec valentibus vincere affectionem. Conficiebātur

A tur enim omnimoda preciosaque medicamina ex pinguibus volatilibus, vt eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, vermes ad superficiem prouocabant, quia in profundo ebulientes, per viuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaque claruit diuina indignatione factum, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alii plurimi aduersus ecclesias insurgentes, inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

De Eusebio, Nectario & Zenone martyribus. Cap. 11.

HIs dictis tempus est vt mentionem faciamus Eusebii, Nectarii & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & comprehensos, vinculisque traditos, atque flagellatos: postea côuenietes in Theatrũ, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in iniuriam Paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumque se mutuo (vt vulgus solet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes, & vulneratos lignis, lapidibus, atque fustibus. Audiui nanque etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorum corpora vulnerasse: & cocos publicos, alios Coci publici
B aquam, alios feruentes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumque eos dilacerassent, capitaque fregissent, ita vt cerebrum in terra iaceret, deduxerunt extra vrbem, quo solebant mortua iumenta proiicere: ibique eorum corpora concremantes, ossa quæ remanserant, inter cadauera camelorum & asinorum permiscuerunt, ne possent facile reperiri: quod non diu latuit. Quædam nanque mulier Christiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in vrnam recondens, Zenoni eorum consobrino seruanda contradidit. Deus enim per visionem mulieri reuelauit hunc virum: ei nãque erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi seruabat. Quumque is eiusdem ecclesiæ suscepisset episcopatum, imperante Theodosio fabricata Basilica ante ciuitatem, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta côfessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus à populo, vinculis eorum flagellisque participatus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad miserationem persequentes adduxit. Quem extra portas semiuiuum, morti tamen proximum proiecerunt. Hunc colligentes quidam, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dum curaretur, defunctus est.

Eusebius Nectarius Zenon.

Zenon epus. Gaze

Nestor

De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorũ & Arethusiorũ côtra Christianos, & de Marco episcopo, eiusq; martyrio. Cap. 12.

Hilarion

INter hęc autem dum Hilarionem monachum Gazæi requirerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligens,& in ciuitate vēdens, sic victum quotidianum parabat. Cumque eius illic virtus fuisset patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibique virtute diuina plurima miracula faciebat, ita vt etiam mare, quod quædam occupauerat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam hinc rursus abscessit: quia vbi laudabatur, habitare declinabat: de mutando loca cunctis esse studebat incertus, vt opinionem suam crebra migratione destrueret. Nouissime vero cum nauigaret in Cyprum, venit in Paphum: inuitatusque ab episcopo Paphi, amabat locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philosophatus est: quem vt martyr non esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia pręceptum diuinum est, non expectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre iubentur. Gazæi itaque & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani & Arethusii Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem (sicut illorum temporum homines explanauerunt) vt sacras virgines insolitas à populo videri, publice nudatas stare cogerent in Theatro. Quas primo irriserunt, postea totonderunt, nouissime per medium sectas, porcos vt eas deuorarent prouocabant. Vt ergo reor Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum virginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorum virgines antequam nuberent, prohibita videretur. Constantinus enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos construxit ecclesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusii vero Marcum suæ ciuitatis episcopum, senem, vita & conuersatione reuerēdum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam prius habuerunt exosum, eo quod Constantii temporibus vt Paganos ad Christianismum adduceret, templum illorum ornatissimum preciosissimumque destruxisset. Cumque Iulianus imperaret, motus in eum est, & pręcepit, vt aut æstimationē templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et cum vtrunque impossibile foret Christianis simul & sacerdoti, primo fugit secundum Euangelicam legem postea vero cum multi propter eum periculis & necessitatibus subderentur, de fuga reuersus est, & sponte semetipsum populo, vt quod vellent, in se exercerent, contradidit. Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius contēptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, eius capillos & membra dilacerabant viri simul & fœminæ, ita vt tenuibus restibus eius aures abscinderent. Ac pueri apud magistros positi, illudebant ei, alapis cædentes, & graphiis sine aliqua miseratione pungentes. Quem etiam in cuniculos deposuere fœtentes. Cumque adhuc respiraret, eum melle & liquamine perungentes, & in sportam immittētes suspenderunt in aëre. Fertur ergo tunc vespis & apibus ipsum contingētibus, & carne eius vescentibus

Heliopolitanorum crudelitas in sacras virgines

Arethusij Marco episcopo suo infensi

Marcus eps Arethusiorū

A

B

A bus dixisse Arethusiis, quod ipse quidem esset excelsus, illos vero videret in humili constitutos, sed postea etiam ipsos fore passuros.

THEODORITVS.

Hoc igitur agentes, cogebant eum vt templum reædificaret, ant daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: nouissime vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait: Nec vnum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius supersedere suppliciis.

SOZOMENVS.

Sermo fertur, quod tunc præfectus præcipue Paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad principem veniens quereretur, dicens esse puden dum, vt in vno sene tanta tormenta peragerentur: Et Christianos cum talia paterentur, fieri gloriosos, se vero magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

De Macedonio, Theodulo & Taciano martyribus. Cap. 13.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam cũ in Meroe ciuitate Phrygiæ templum aperuisset prouinciæ Iudex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes isti per noctem, idola cõtriuerunt. Cumq; propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos exhibuerunt, Quos dum Iudex quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus vario tormentorũ genere castigauit. Nouissime vero in craticula superpositos ardere pręcepit. Cumq; cremarentur: Si assis, inquiunt, carnibus ô Amati delectaris (sic enim vocabatur Iudex) altera latera ignibus obiice, ne cũ comedere cœperis, carnes semicrudas inuenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerunt. Aiunt autem Busyrim in Ancyra Galatię, clarissimã fortissimamq; habuisse confessionẽ, cum fuisset in hæresi quæ vocatur τῶν ἐγκρατιτῶν, id est, abstinẽtium. Hunc enim cum Iudex comprehendisset quasi Paganis insultantem, torquere volebat in publico, iussitq; vt appenderetur in ligno. Tunc Busyris extẽsis cito manibus supra caput, nudauit latera, dicens non opus esse vt ministri appendendo se deponendoque laborarent, quum esset ipse paratus ad pœnam quam vellent exercere, & latera sua tortoribus præpararet. Miratusq; eius promissionẽ Iudex, rei experimento magis obstupuit. Nam cum vngulæ ferreæ eius latera vehementius exararent: quamdiu Iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post hæc autem reductus in vincula quiescebat. Porrò paulo post morte nuntiata Iuliani vsque ad Theodosii principatum vixit, & in ecclesia catholica acta pœnitentia prioris hęreseos, conuersatus est.

B

Thodulus Tatianus

Amatius, Iudex

Busyris, martyr

Encratitæ

De Basilio martyre, & Eupsychio. Cap. 14.

Basilius Ancyranus Eupsychius Cæsariensis

IN illo porrò tempore ferunt vitam finisse martyrio Basilium ecclesiæ Ancyranę presbyterū,& Eupsychium Cæsarien.Cappadocię ducta nuper vxore, cum adhuc quasi sponsus esse videretur. Eupsychius enim peremptus est propter Fortunæ templum,quod (sicuti iam diximus) dirutū fuerat,& in communi Cæsarienses iram principis sunt experti,& alii quidem morte,aliï fuga mulctati sunt.Basilius autē studiosus vir,circa dogma probatus,dum vixit Constantius,restitit Arianis.Et propterea Eudoxii decreto ab ordine est remotus ecclesiastico. Cum vero Iulianus tenuisset Imperium,Christianos publice commonebat, vt proprium dogma seruarēt, nec Paganorum superstitione macularentur,honoresque collatos à Principe pro nihilo iudicarent,temporales vtique & perpetuæ damnationis autores.Propterea ergo in suspitionem & odium veniens Paganorum,quoniam publice sacrificantes inspiciens stabat,& ingemiscens orabat atq; clamabat, ne vllus Christianorum huiusmodi errore teneretur obnoxius, comprehensus & traditus prouinciæ Iudici, multaque tormenta fortiter sustinens,martyrio coronatus est.Hæc colligens in vnum retuli,licet diuersi anni vel dies eorum videantur esse martyrii. A

Basilius occiditur

THEODORITVS.

Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa,atque Sebastia,necnon & in phœnice. Cap.15. B

QVæ enim idolorum seductionibus subditi tempore illo commiserint,multa quidem sunt & propriis libris egentia:sedlego ex multis pauca narrabo.In Ascalone siquidem & Gaza, virorum sacerdotio dignorum & mulierum virginitatis conuersatione pollentium, diuidentes vteros,& hordeo cumulantes exposuerunt deuorationi porcorum. In Sebastia vero,quæ est eiusdem prouincię ciuitas,Ioannis Baptistæ loculum aperuerunt,igniq́ue tradiderunt ossa,ac puluerem disperserunt. Porrò scelus quod in Phœnice commiserunt,quis poterit vel dicere sine lachrymis,vel audire?In Heliopoli enim quæ est circa Libanum,erat quidam diaconus nomine Cyrillus.Is imperante Constantio, succensus zelo diuino, multa idola quę ibi adorabantur contriuit,& igni cremauit.Cuius facti memores viri nephandi,non solum peremerunt eum,sed etiam secantes ventrem,ex eius iecore comederunt.Qui tamen omnium inspectorem oculum nō potuerunt effugere, sed dignas dederunt sua temeritate pœnas. Quicunque enim illo scelere participati sunt, dentibus omnibus priuati sunt. Sed & ipsę linguę pariter defluxerūt,cōsumptę putredine.Perdiderūt etiā visum, & affectionibus suis virtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

Cyrillus diaconus Hierosolymitanus, martyr

De simulachro ἀνδρογύνῳ à Paganis in ecclesia constituto. Cap.16.

IN Emesa vero, quæ est in eius confinio ciuitatis, Dionyso γυνίδι, id est, Baccho muliebri,ecclesiam quæ deo nuper fuerat ędificata,dedicauerūt,

ad deri-

A ad derisionem simulachrum illud statuentes ἀνδρόγυνον, id est, quod virum monstraret ac fœminam. In Dorostolo vero insigni Thraciæ ciuitate, Aemilianus inuictissimus decertator, à Capitolino vniuersæ Thraciæ Iudice igni traditus est. Porrò Marci Arethusii episcopi gesta vel passio, Aeschyli & Sophoclis magniloquentia noscitur indigere, vt digne actus illius Tragœdię ordine recitentur. ἀνδρόγυνον ἄγαλμα Aemilianus martyr

De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit. Cap. 17.

INnumera quoque alia in omni terra & mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur aperte deo exosus Imperator, cōtra pietatem ponebat leges: & primum quidem interdixit Galilæorum filiis (sic enim Saluatoris nostri cultores nominabat) Poetarum & Rhetorum atque philosophorum legere disciplinas. Propriis, inquit, pennis, secundum prouerbium, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt: τοῖς οἰκείοις γὰρ φησὶ πτεροῖς, κατὰ τὴν παροιμίαν, βαλλόμεθα, ἐκ γὰρ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων καθοπλιζόμενοι τὸν καθ᾽ ἡμῶν ἀναδέχονται πόλεμον. Post hanc aliam posuit legem, præcipiens Galilæos expelli militiis. Prouerb. Mostris ipsorum pennis impetimur

SOCRATES.

De reditu Athanasii ad Alexandriam. Cap. 18.

B IGgitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libēter excepit. Expuleruntque ecclesiis Arianos, & Athanasio sceptra venerabilia tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, loco Georgii Lucium habuerunt. An. do. 360. Athanasius redit Alexādriā

De Lucifero & Eusebio. Cap. 19.

EA siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocantur. Vtrique enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret, Eusebius Alexandriam, vt vnà cum Athanasio facto concilio ecclesiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen misit in locum suum Diaconum, per quem professus est ratum se habiturum, quod esset concilio ordinante constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem inuenit ecclesiam: erat enim inter se turba diuisa, & non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed etiam Melitii sequaces, studium habentes circa suum præsulem, à suis consortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum episcopum, rursum abscessit. Eusebius autem veniens Alexandriā, cum Athanasio concilium celebrauit. Lucifer Eusebius Melitiani

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato. Cap. 20.

COnuenerunt que ex diuersis ciuitatibus episcopi, & de maximis necessariisque rebus habuere tractatum. Vbi etiam de sancti spiritus diuinita-

te tractantes,eum in cõsubstantiali trinitate comprehenderũt.Et verbum A inhumanatum non solum carne,sed etiam anima declararũt:sicut olim viris ecclesiasticis complacuerat.Non enim nouam religionem in ecclesiam introduxerunt , sed quam ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita huius disputatione sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt.Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites,& Serapio Antiochenæ præsul ecclesiæ,animatum eum qui inhumanatus est,in suis sermonibus sunt professi.Necnõ per Beryllum episcopum Philadelphiæ in Arabia constitutæ facta synodus,scribens ad eundem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes vbique in suis libris animatum nouit eum,qui est humanatus: proprie tamen nonus Tomus eius in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit,vbi Adam quidem Christum, Euam vero ecclesiam latius explanauit.Horum itaq; dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomen,Eusebius. Ambo nanq; & cõmuniter Origenis vitam cõmendantes,& eius aduersariis resistẽtes, insignibusq; libris satisfactionem pro eo componentes:non primum Origenẽ ad hanc disputationem venisse dicunt,sed mysticam ecclesiæ interpretatum fuisse traditionẽ. At illi qui Alexãdriȩ conuenerunt,non sine subtili inuestigatione quȩstionem de οὐσία,id est,substantia,& ὑποστάσει id est,subsistentia reliquerunt.Osius B nanque Cordubæ Hispaniæ prȩsul (de quo iam sermo prȩlatus est) præmissus ab Imperatore Constantino, vt flammam tunc ab Ario excitatam extingueret,etiam Sabellii Libyensis dogma destruxit,de substãtia ac subsistentia habuit quæstionem.

Beryllus Synodus Philadelphina

Apologia pro Origene

Osius Cordubensis Sabellius Libycus

SOZOMENVS.

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio Nicæni concilii decreta roborauerunt:& consubstantialem patri ac filio spiritum sanctũ sunt professi,Trinitatemq; nominauerunt.Et quoniam de substãtia & subsistẽtia quȩstio turbabat ecclesias,sapiẽter decretũ est,vt his nominibus cõtra Sabellianos solos vtamur, ne vocabulorum inopia idem putetur esse substantia quod subsistentia.

Trinitas

Sabelliani

SOCRATES.

De differentia substantiȩ & subsistentiæ. Cap.21.

HAec quidem nunc synodus.Nos autem de οὐσίᾳ, id est , substantia : & ὑποστάσει, id est, subsistentia , si quid nouimus , absurdum non est breuiter indicare. Igitur qui Grȩcanicam explanauere prudentiam,οὐσίαν,id est, substantiam quidem diuerso modo definierunt , ὑποστάσεως, id est , subsistentiæ vero ne sermonem quidem fecerunt vllum . Irenæus autem Grammaticus in libro , vbi verba secundum ordinem elementorum colligit: etiam Barbarum vocat hoc verbum,neq; apud aliquos antiquorum vsurpatum: quod

A quod etiamſi alicubi ſit inuentum, nó tamé hoc indicare quod núc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnicia locum inſidiarum ſignificare ὑπόστασιν, id eſt, ſubſiſtentiam meminit. Apud Menandrum veluti feces quæ ex vino colliguntur in dolio, ὑπόστασιν, id eſt, ſubſiſtentiam deſignare dicit. Sciendú tamen, quod licet antiqui philoſophi hoc modo loquuti nó fuerint, tamen iuniores philoſophi pro οὐσία, id eſt, ſubſtantia, ὑπόστασιν, id eſt, ſubſiſtentiæ vocabulo ſunt vſi. Subſiſtétiæ vero definitioné diuerſis modis explanauerunt. Si ergo definitione ſubſtantia circunſcribitur, quomodo in deo qui non poteſt comprehendi, proprie hoc vti ſermone poterimus? Verum Euagrius in monachico libro temere quidem & inconſiderate de deo diſputandum eſſe prohibuit. Definire vero diuinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compoſitarum eſſe definitiones. Is itaque ſic ait: Omnis, inquit, propoſitio aut genus habet quod prędicatur, aut ſpeciem, aut differentiá, aut proprium, aut accidens, aut ex his compoſitam orationem. Sed nihil in ſancta Trinitate horum quæ dicta ſunt, poterit cóprehendi: igitur quod ineffabile eſt, ratione ſilentii adoretur. Hæc quidem Euagrius. Nos autem licet facta digreſſione hæc dixiſſe videamur, tamen tanquam vtilem hiſtoriæ cauſam nos retuliſſe non pœnitet.

PARS LIBRI ATHANASII de ſatisfactione fugæ. Cap. 22.

B VErum Athanaſius librum de ſatisfactione fugæ olim à ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit: cuius partes vtiles, & quæ proſint hic intexens, totú librú multorum verſuú quęrere & legere ſtudioſos admoneo. Ait enim: Ecce huiuſmodi ſunt præſumptiones impiorú hæc agentes, nec erubeſcentes. In quibus primú contra nos mala ſunt machinati, hactenus accuſant quod manus eorú paratas ad necem declinare potuerimus, & amariſſime potius ingemiſcút, quod nos penitus extinguere nequiuerunt: & improperant timoris cauſam, ignorantes quod dú hoc ſubmurmurant, in ſemetipſos magis retorquét culpá. Ná ſi fugere malú eſt, perſequi multo deterius. Hic quidé ne moriatur, abſcóditur: hic aút perſequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidé, ſcriptú eſt: qui aút quęrit occidere, pręuaricatur legé, & magis ipſe fugiendi prębet occaſioné. Si ergo fugá improperant perſequentes, pudeat eos potius ſuiipſorú. Quieſcát inſidiari, & quieſcunt continuo fugientes. Sed à malitia non deſinunt ſua, & cóprehendere omni virtute feſtinát, ſciétes quia fuga perſequutioné patiétiú, indiciú eſt maximú perſequentiú. Nullus enim mitem atq; clementé fugit aliquando, ſed magis ferocé ſimul & callidú. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fugiebat & veniebat ad Dauid. Sed iſti propterea eos qui abſconſi ſunt, interimere ſtudent, ne ipſorum maliciá videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga maniſeſtior eſt, tanto amplius eorú inſidiis

Excuſat fugá ſuam Athanaſius

sidiis neces exiliaque commissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimãt, A mors contra eos semper exclamat: siue rursus exilia minentur, vndiquaq; ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sanã haberent mentem, viderent semetipsos in his esse constrictos, seq; in cõsiliis suis offendere. Sed quoniam mentem amiserunt, propterea persequutione decipiuntur: & quęrentes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quærentes occidere, quid faciant cum vident Iacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorẽ? Quomodo satisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domum misit, vt interimeret eum, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset vultum suum donec declinaret ab Abimelech? ob quam causam inimicorum euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia proferunt temere, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse, tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Hiezabel? Tunc etiam quæsiti filii prophetarum celati sunt latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tanquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant euangeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, celantes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe gẽtis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærẽtis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra semetipsos tanquã væsani loquuntur: siue contra voluntatẽ dei hoc dicãt fieri, scripturarum diuinarum videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum B fuit, vt deputarentur etiã ciuitates ad fugã, vt hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo vero tẽpore seculorum veniens ipsum, quod Mosi loquutum est, patris verbum, rursus hoc dedit mandatũ, dicẽs: Cum persecuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cũ ergo videritis abominationem desolatiõis, quæ dicta est per Danielem prophetã, stãtem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudęa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non reuertatur tollere vestes suas. Hęc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum. Quę enim tunc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnatam sui pręsentiã in sanctis loquutus est. Et hic est hominũ terminus ad perfectionẽ ducẽs, vt quod deus iubet, hoc faciãt. Propterea & ipsum Verbũ propter nos hũanatũ, cũ quęreretur (sicut nos ipsi) abscõdi dignatum est: & iterum cũ persequutionẽ pateretur, fugit & insidias declinauit. Decebat enim eũ sicuti famem & sitim, ita etiã hoc pati, & hoc modo ostẽdere seipsum humanatum. Ab initio siquidem mox vt homo factus est, cũ esset paruulus ipse per angelum mandauit Ioseph: Surgens sume puerum & matrem eius, & fuge in AEgyptum

Helias Achab Hiezabel Abdias

2.Cor.11.g Act.9.e

Math.10 Christus in Euangelio Matth.24.b

Christus Io.8.g Io.11.f

Mat.2.c

A in Aegyptum. Futurum est enim, vt Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoq; Herode videtur propter Archelaum filiũ eius in Nazareth fugisse: & quando iã etiam deum seipsum ostendebat, & manũ aridam restituerat sanã, Pharisæi quidem egredientes conciliũ fecerunt aduersus eum vt eum occiderent: Iesus autem sciens discessit inde. Nam & quãdo Lazarum suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerũt vt occiderẽt eum. Iesus ergo iam non palàm ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regionẽ iuxta desertũ. Deinde saluatore dicente: Antequam Abrahã fieret, ego sum, Iudæi quidem tulerunt lapides, vt mitterent super eum. Iesus aũt absconsus est, & exiit de templo. Et transiẽs per mediũ eorũ ibat, & ita discessit. Putas hęc videntes, magis autẽ audientes, cum non videant, quomodo secundũ quod scriptũ est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his quæ dominus facit & docet, cogitãt & loquuntur? Nam quando Ioannes martyriũ sustinuit, eiusq; corpus sepeliere discipuli, audiẽs Iesus, discessit inde in nauẽ ad deserti locum seorsum. Dominus itaq; hæc faciens, ita docebat. Sed vtinam isti vel sic erubescerẽt, & vsq; ad homines suam petulantiam declararent, & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere saluatorem, cõtra eum vtique blasphemias meditantes. Sed neq; væsanorũ quisquã eos poterit sustinere, cum arguantur ne Euangelia
B quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis atq; vera, quam in Saluatore quidem Euãgelistæ positam memorarũt. Nos aũt etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Saluatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quę nostra sunt ille suscepit, & passiões nostræ infirmitatis ostendit. Quod Ioannes ita conscripsit: Quęrebant ergo eũ tenere, & nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipse matri: Nõdum venit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabãtur ait: Meum tempus nõdum venit. Rursus autem tempore passiõis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite. Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Sed neque antequã veniret tempus, teneri se passus est: neq; cum venisset tẽpus, abscõsus est, sed etiam semetipsum tradidit aduersariis. Sic & beati martyres in persequutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quærerentur per latibula fugiebant: cum vero inuenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

Matth.2.d Matt.12.a Marci 3.a Luc.6.b Mat.26.a Ioan.11.g Io.8.g Luc.4.c Ioannes baptista Mat.14.b Io.7.d Ioan.2.a Ioan.7.a Matt.17.e

Quod Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & diuisum videns populum, fugerit indignatus. Cap. 23.

EVsebius interea Vercellensis episcopus repente postmodum ab Alexãdria venit Antiochiam, & inueniens Paulinum à Lucifero consecratũ, plebemq; diuisam, Melitiiq; sequaces missas facientes seorsum, valde commotus

An. do. 364. Eusebius Vercellensis

motus est, quod factæ ordinationi nõ vniuersi cõsensissent: reprehenditq; apud semetipsum quod actum erat, & pro reuerẽtia Luciferi, habito silentio discessit, promittens in conuentu episcoporum, quæ gesta fuerãt emendanda: habens tamen curam maximã, eos vnire non potuit. Inter hęc etiã Melitius ab exilio rediit, inueniensq; seorsum celebrare collectas socios suos præsidebat eis, sed ecclesias quidẽ obtinebat Euzoius Ariani dogmatis præsul. Porrò Paulinus vnam tantummodo paruam intra ciuitatem tenebat ecclesiã, ex qua eum Euzoius pro sui reuerentia nõ eiecit. Melitius aũt extra ciuitatis portas solennia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verum Lucifer sentiens nõ suscipere Eusebium ipsius ordinationem, hoc putauit iniuriosum, ac vehemẽter irascebatur, & cõmunicare declinabat Eusebio. Sed etiã quę synodo placuerant, per contentionẽ reprobare nitebatur. Hęc cũ inter eos tristitiæ tẽpore gererẽtur, multos ab ecclesia remouerunt, & denuo altera Luciferianorũ hæresis est exorta. Sed Lucifer irã suã nequaquã complere præualuit. Erat enim cõfessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconũ promisisset ratũ se habiturũ, quod fuisset à concilio definitũ. Quapropter ipse quidẽ ecclesiæ tenẽs fidẽ, in Sardiniã ad propriũ remeauit thronũ. Hi vero qui prius cum eo cõtristati fuerãt, hactenus ab ecclesia segregantur. Verũ Eusebius instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuẽs atq; docẽs prædicationibus ecclesiasticis vniuersos. Hinc trãsiens venit in Illyricum, & inde rursus Italiam peragrãs, hęc ipsa pronuntiabat. A

Melitius de exilio reuertitur

Luciferiani

De Hilario Pictauiensi. Cap. 24. B

An. do. 364 Hilarius Pictauorũ antistes

VErum Hilarius Pictauiensis secundæ Aquitaniæ põtifex, rectè fidei dogmata pridem præseminauerat tam Italis quàm Gallicanis episcopis, quippe cum primus ab exilio remeasset. Vtrique ergo fortiter in fide laborauerunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis cõsubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breue eorũ exilii tempus celebrata noscuntur.

De Macedonianis. Cap. 25.

An. do. 366. Macedoniani

EA porrò tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eusthathii, atque Sophronii, omnes ab vno Macedonio nuncupati sunt, conciliaque frequentia faciebant. Et cõuocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizauerunt alterius partis episcopos, id est, cõsentientes Acacio, fideq; Ariminensis concilii respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Seleuciæ & Antiochiæ exposita, firmauerunt. Qui dũ requisiti fuissent à quibusdam dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quàm sectatores Acacii, cur eorum hactenus tanquam eadem sapientium estis cõmunione participati? Ita venenose respõderunt per Sophronium

Macedoniani haeretici

Pom

A Pompeiopoleos Paphlagonẽsem episcopũ. Occidentales, inquit, in Consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant vtraque praua, cum hi quidem inordinate diuisas substantias patris & filii Consubstantialitatis nomine copularẽt: ille verò à natura patris naturam filii aperte diuideret, credens semetipsum pie prædicare dissimilem esse patri filiũ per substãtiam. His ergo ita censentibus, media via nobis veritatẽ pietatis habere complacuit. Hoc itaq; modo quęrentibus satisfacere nitebantur.

SOZOMENVS.

Quod Iulianus quoq; persecutus sit Athanasium. Cap. 26.

IGitur imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum ecclesia constitutum, licite populo prædicare, multosq; Paganorum ad Christianismum fuisse conuersos, eũ iussit exire de ciuitate. Quod si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit, occasionẽ criminis in eũ inueniẽs, quod dum prioris principis tempore fuisset fuga mulctatus, non eius iussiõe Episcopalem recepisset sedem. Quamobrem secũdum imperatoris præcepta cum se pararet ad fugam, videns circa se Christianorum populum lachrymantem: Habetote, inquit, filioli fiduciã: nubes est, & cito pertransiet. Hoc dicto valefecit: & degentibus illic amicis cõmendauit ecclesiã, atq; ab Alexandrina ciuitate discessit. B

Athanasius in exilium An. do. 365.

Quomodo Iulianus fouerit Cyzicum, propter paganismi cultũ. Ca. 27.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulauerant vniuersa concessit. Eleusium aũt eius ciuitatis remouit episcopum, veluti vastatorem templorum: & quia viduarum pabula, sacrarũq; virginũ monasteria constituerat, Paganisq; suaserat vt paternã religionẽ relinquẽtes, ad Christiana dogmata se conferrẽt. Interdixit etiã Christianis peregrinis, ne venirẽt Cyzicũ, credens quod religionis causa excitarent seditiones, eosq; alii eius ciuitatis Christiani fouerẽt. Et publici simul opifices artificesq; monetæ, qui in duas erant diuisi partes principũ pręcepto priorũ, cum vxoribus atq; liberis Cyzicũ habitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certã oblationem publico cõferebant: alii quidem militũ chlamydes, alii vero pecunias nouas. Cum igitur modis omnibus placuisset Iuliano ritum constituere Paganorũ, vim quidẽ inferre, atq; tormẽta populis sacrificare nolentibus fatuum iudicauit. Sed hoc tantum modo præcepit, vt per singulas ciuitates numerus eorũ cõscriberetur: quos tamẽ nequaquã aut adorare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset vlla necessitas suspendere, quod voluntas spõtanea suggessisset. Porrò clericos & ecclesiarum pręsules, à ciuitatibus submouere festinabat: studens vt eorũ absentia paulatim solueretur ecclesia, neq; sacrorũ ministri, nec qui docerent

An. do. 365. Cyziceni a Iuliano quod petunt impetrãt Eleusius relegatus

Monetarij Cyzicũ translati à Iuliano

cerent

cerent, vel qui ministeriis participarentur, existerent: & per hoc longo tépore paterentur propriæ religionis obliuionem. A

De Tito Bostrensi episcopo. Cap. 28.

An. do. 365. Iulianus Titũ Bostrẽsem episcopum eijcit

BOstrensibus itaq; publica voce præcepit, vt Titũ suæ tunc ciuitatis episcopũ procul expellerét. Cumq; iussisset hoc, clericisq; minaretur quasi ipsi facerẽt turbas in populo, tunc Titus libellũ destinauit imperatori, contestans eum ac dicens, quod inimica inter se esset turba Paganorum atque Christianorum: & sua suasione Christiani magis à seditione quiescerent. Quo facto nisus est imperator ex huiusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare, scribens Bostrensibus, Titum eorum accusatorem fuisse, dicẽdo ipsius monitis, nõ sua volũtate populum à seditiõe cessasse: cumque velut hostem, populo suadebat expellere. Non enim quod iustum erat, aut legitimum iubebat agi, sed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus auté mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias Christiani diffugiebant. Huius participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethelea vico Gazensium valde populoso, habentiq; templa antiqua: ædificiaq; pulcherrima, & maxime Pantheon in ciuitatis arce locatã, eminẽs super oẽm vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra & Græca, deorũ habitaculum nominatum. Fertur autem his omnibus fuisse Christianismi autorem Hilarionem monachum. Cum enim dæmonio vexaretur Alaphion, diu Pagani atq; Iudæi incantationibus & lustrationibus apud eũ vsi, nihil illi prodesse potuerunt. Verum Hilarion solũmodo Christi nomen inuocans, dęmoniũ effugauit, eumq; in religionẽ Christianã repente transportauit. Floruit itaq; meus auus in expositionibus & interpretationibus scripturarum nostrarũ: quoniam erat ingeniosus, scientiaq; fultus, ita vt nec Arithmeticæ artis esset expers, ac propterea Ascalonitis & Gazensibus, & in circuitu Christianis valde gratus, tanquã religioni necessarius, & ad soluendas dubitationes scripturæ diuinæ vtilis. Primi siquidẽ isti in eo loco ecclesias & monasteria cõstruxerunt, easq; honestate atq; hospitalitate peregrinorũ & indigentium pariter ornauerunt. Ex quo genere vsque ad nostrã ætatẽ fuerunt viri optimi, quos grandæuos iuuenis ipse perspexi. B

Sozomeni progenitores

Pantheon

Hilarion monachus

Quod Iulianus præceperit, vt secundum Christianorum ritum, etiam Pagani orationes & eleemosynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera quæ Christianis facere moris est, adimplerent. Ca. 29

An. do. 365.

IGitur Imperator iam pridem dans operam, vt Paganismũ in omni sua ditione dilataret, grauiter ferebat, videns Christianos magis approbari, Et tẽpla quidem erant aperta, sacrificiaq; Paganorũ per ciuitates secundũ voluntatem illius procedebant. Ipsé auté sollicitus erat, ne feruor ipsius ob

Christiano

A Christianorũ multitudinẽ frustraretur. Et maxime angebatur quod multorum sacerdotũ suorum Christianas audiret esse vxores,& filios,atq; seruos. Considerans aũt Christianismum ex vita bona & conuersatione cõsistere, studuit vbiq; tẽpla Paganorum constructione & ordine Christianæ religionis ornare, sedibus, atq; processionibus, Paganorumq; dogmatibus atq; monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit instar Clericorum, vt & horas certas,& dies orationũ solenniter obseruarent, præcipiens pariter habere curam virorum, atque mulieres philosophari sciẽtes, habitaculis peregrinorũ & pauperũ, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte vel inuite peccaret, secundũ traditionẽ Christianorũ instituit, vt post pœnitentiã, mediocrem sustineret correctionẽ. Præcipue vero imitatus dicitur notas literarũ Episcopaliũ, quibus solent alter alteri scribẽtes cõmendare peregrinos, & quò proficiscantur, & à quibus veniant, modis omnibus indicare:& solatia promereri, tãquã noti & amici sint testimonio missi signaculi. Hæc considerans dabat operã: vt Pagani Christianorum assuescerent officiis, Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorũ sequi voluisse, non aliunde quàm ex ipsius Imperatoris sermonibus est probãdũ. Huiusmodi enim Arsacio põtifici Galatiæ scripta misit.

De huiusmodi literis extat. Canon Nicæni cõcilij, Ipsi Formatas vocant

Iuliani Aug. epistola ad Arsacium Pont.

B Paganorum ritus nondum agitur secundum sententiam nostram, propter cultores eius in negligentia positos. Nam deorũ claritas, magnitudo atq; sublimitas, omni oratione, omnique spe maior est. Sed propitii sint nostris mentibus Dii propter negligentiã quam habemus, cum illorum prouidẽtia in paruo tẽpore tanta mutatio facta sit, quantã ne petere quidem quisquam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neq; respicimus quemadmodum superstitionẽ Christianorũ auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia, honestaq; cõuersatiõis studia, non vera, sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub veritate geri. Non itaq; satis est te talem esse, sed omnes absolute circa Galatiã sacerdotes: quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certe festinãter à sacerdotali ministerio remoue, nisi Diis cũ coniugibus & filiis atq; seruis colla submiserint: non ferentes vlterius suos seruos aut filios, hoc facere cõtemnentes, aut Galilæos impie contra deos agentes,& impietatẽ pietati præponentes. Deinde cunctos admone, vt sacerdos neq; ad spectacula procedat, neq; in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibúsue turpibus aut pudendis præsit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas ciuitates, vt nostra peregrini clemẽtia perfruantur: nõ tantum nostri, sed etiam extranei pecuniis indigentes. Et vt habeas vnde fiat, interim decreui singulis annis trigĩta milia modiorũ tritici per vniuersam dari Galatiam,& sexaginta milia sextariorum vini. Horum quinta pars paupe

Christianorũ hospitalitas,& officia erga mortuos

O ribus

Hinc cōijcere potes quā officiosi fuerint olim Christiani, nō solum in suos, sed etiam in gentiles & Iudæos

ribus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui, Turpe nanq; est, vt Iudæos quidem non abiiciant, sed potius nutriant impii Galilæi & suos pariter, necnon etiam nostros: nostri vero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorumq; vicos offerre Diis primitias frugum eosq; huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorū. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo ne bona quidem nostrorū imitamur, sed aliis permittimus negligentia non cōfusi, magis autem deorum reuerentiam respuentes. Si igitur hæc te faciētem ego cognouero, lætitia plenus ero. Præsides prouinciarum rarius in domum suscipe: frequenter eis scripta trāsmitte. Ingredientibus eis ciuitatem sacerdotū nullus occurrat, Cumq; ad templa venerint Deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militū forte aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt: reluctantes vanæ gloriæ cōprobātur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propiciam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neq; enim phas est vt illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, vt si mea volunt frui tuitione, omnes Matri deorum studeant offerre culturam.

Eumæus Homeric⁹

Præsides Templis tanquam priuati

A

B

Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare. Cap. 30.

HAEc itaq; faciēs Imperator ad abolitionem Christianorū, persuadere hoc subditis non potuit, & aperte vim inferre erubuit. Inter hæc vt ad Paganismū milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum, quod Cōstātinus (sicut prædictū est) in crucis formam mutauerat. Verū in publicis imaginibus depingebat Iouem, quasi de cœlo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, vt sub occasione imperii latenter adorarentur Dii: & hoc modo subditi clanculū fallerētur. Arbitrabatur enim quod si hoc volentibus imponeret, postea quæ vellet impleret. Si vero respuētes agnoscerent, venia adempta torqueret, tanquā circa Romanorum solēnia reluctātes & in rempublicā atq; ipsum imperiū delinquentes. Pauci vero etiā pœnis subditi cognouerūt dolum: quia sicut moris erat, adorare noluerūt. Turba vero (vt fieri solet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamē imperatori nil profuit. Cumq; multa excogitaret quibus Paganorū ritus extolleret, inuenit modū qui cōpluribus militibus Christianis claræ

Iulianus abolet crucem in vexillo

Iupiter Mercurius Mars

virtutis

virtutis coronam dedit. Cum venisset enim tẽpus, quo imperialia milites A solent dona accipere (hoc enim agitur plerũq; die Kalendarum Ianuariarum, & natali principum, & vrbium regiarũ) exquisiuit vt eos simpliciter & ex prisca consuetudine fallere posset, iussitq; vt vnusquisque ad manum imperatoris accedẽtiũ, admonitus ab officiis, primo incẽsum offerret. Erat enim ante eum positũ thus & ara, secundũ antiquam Romanorũ solennitatem. Tunc quidem alii libere suam fortitudinem ostenderunt, & neque incensum offerre, neque donũ accipere ab Imperatore sustinuerunt. Alii vero occasiõe legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperũt quod cõmisere peccatũ. Alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamẽ Paganismũ declinare nequiuerunt, Plurimi siquidẽ per ignorantiã decepti cũ inter cibos, (vt fieri solet) & pocula inuocarent inter se Christũ, respondens quidam dixit: Quid patimini inuocãtes Christum, quem paulo ante denegastis, cum donum ab Imperatore percipiẽtes thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserant agnouissent, statim exilientes per publicũ currebant, atq; impetu facto proclamabant deum suũ, & cunctis hominibus testabantur se esse Christianos. & in eo nomine permanere: atq; per ignorãtiam se fecisse, & (si dici posset) solã manum Paganam esse: cõscientia vero nihil simul egisse. Cumq; venissent ad principem, proiecerunt aurũ quod B acceperãt, & forti voce poscebãt, vt reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitẽtiã agere fatebãtur, eo quod improuidẽ eorũ dextera peccasset: & studere propter Christum totum corpus pœnæ contradere.

Donatiua principum quãdo solita dari

Milites Christiani restituũt donatiua sua

THEODORITVS.

Hæc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorũ capita iussit amputari. Cumq; deducerentur ad mortem, sequẽte populo mirãteq; virtutem eorũ pro pietate susceptam, venerũt ad locum vbi rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omnium, vt primo cuiusdã caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dũ alios respiceret, frãgeretur. Cũq; ille genua fixisset in terra, & gladiũ spiculator euaginasset, venit repẽte nuntius, clamore prohibens necem. Porrò iuuenis ille ait, morte frustratus: Nõ fuit Romanus dignus, vt Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinẽ sceleratus imperator fundi prohibuisset, ductus inuidia, nõ tam eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad vltima Romanorum loca in exilium misit.

Roman⁹ miles

Milites Christiani in exiliũ mittuntur

SOZOMENVS.

Postea vero præcepit, vt qui sacrificare nollent, in palatium non intrarẽt, & neque collegio, neque foro, eos, neque arbitrio, neque vlla dignitate, nec aliqua administratione participare iusit.

THEODORITVS.

O 2 De corpo-

De corpore martyris Babylæ,& de simulachro Apollinis, fulmine concremato. Ca.31. A

An.do.365. Pythius Apollo incusat Babylam adempræ virtutis fiducia

CVM igitur Iulianus apud Pythium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria,& ille viciniam corporis Babylæ martyris accusaret,iussit eius corpus auferri.Ob quam rem cum Christiani festiuitatem deducto corpore psallentes agerent,& indignatiōe principis quidā Theodorus iuuenis multa passionū torméta pertulisset, hoc quidé facto,fallax dęmon martyris gloriā auxit,suū vero mendaciū clarius detexit.Fulmen nanq; cœlitus missum,omne templū accēdit,& ipsum Pythiū Apollinis simulacrū redegit in puluerem.Erat enim ligneū,sed foris deauratū. Quod

Iulianus, Iuliani Aug. auunculus

noctu Præfectus Orientis tūc nomine Iulianus Iuliani θεῖος ,id est,auunculus,cognoscens,festināter venit Daphnen , volens succurrere deo,qui ibi colebatur:vidensq; eū redactum in cinerem, νεωκόρους ,id est,ædituos verberibus affligebat,credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum.Qui

An. do. 365. Vasa ecclesiarū cōfiscantur Téplū Christianorum prophanatur. Iulianus præfect° Oriétis. Felix.

licet torquerentur,tamen mentiri noluerūt,clamantes incendiū nō ex infernis,sed è supernis habuisse principium.Ad hæc etiam rustici vicinorum venientes locorum,dixerūt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

De publicatiōe vasorū ecclesiasticorū,& quomodo Iulianus præfectus & Fęlix violantes ecclesiam diuinitus sint puniti. Cap.32.

ἐλπίδι... δὲ τῶν ἰδίων τῶν βασιλικῶν χρημάτων τῶν ἁρμοδίων πεπιστευμένος, κόμητα δὲ πριβάτων ὃν τοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι Ῥωμαῖοι.

Hæc verba Theodoritus idcirco apposui vt intelligas quid sit Comes rerū priuatarū,& quid priuata, qua dictione etiam græci vtuntur, vt Iulian° Augu ad Ecebolū καὶ τὰ κτήματα τοῖς ἡμετέροις προσφέρειν τοῖς πιστοῖς De Christianorum possessionibus loquēs

INterea iubētur vasa ecclesiarū sacra fisci ærario deputari. Sublatisque ianuis ecclesiæ maioris, quam Cōstātinus ædificauerat, fit cunctis accessibile sanctuariū.Ingrediéte siquidé Iuliano Pręfecto Orientis ecclesiam, Felix Præpositus regalium thesaurorū pariter introiuit, & simul Elpidius Comes rerum priuatarum.Aiunt enim & Felicem & Elpidiū prius Christianos,tunc à pietate recessisse,impio Principi parere cupientes. Iulianus itaq; Præfectus impudenter contra sacrum altare minxit. Quem cum Euzoius prohibere tentaret,eum ille percussit in capite.Fertur autem dixisse, Christianorum inuētiōes cœlestium cura non vacare. Porrò Felix videns vasorum ornamenta,quæ Constantinus & Constantius frequéter obtulerant:Ecce in quibus,inquit,vasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus vęsanisq; pręsumptiōibus nō post multum pœnas exacti sunt. Nam repente Iulianus sæuo morbo correptus visceribus putrefactis interiit.Et exerementa non per meatus egestiuos emittebat , sed scelestum os, quod blasphemiis ministrauerat,organum huius execretionis est factum. Aiunt autem illius vxorem fide fuisse clarissimam,eamq; dixisse:Decet te marite laudare saluatorem Christum : quoniā tibi per hanc correptionem magnitudiné propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoueras contra qué pugnare voluisti,nisi consueta longanimitate hęc tibi flagella diuinitus intulisset.His ergo verbis & passionibus imminentibus causam lāguoris cognoscés,rogabat Imperatoré,vt ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur.

Sed nec

A Sed nec illum flexit,& ipse terminũ vitę suscepit. Porrò Felix & ipse repente flagellũ virtute diuina suscipiẽs, sanguine toto die simul & nocte ex ore fuso, & venis corporis vndiq; vacuatis, omniq; virtute simul expensa,& ipse celeriter est extinctus, æternęq; morti contraditus.

Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conuersus. Cap.33.

HIs ita gestis, adolescens quidam, sacerdotis filius, in Paganismo nutritus ea tempestate ad Christianorum translatus est chorum. Erat enim tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & diaconissæ honore fulgebat. Hæc cum huius matre habuit amicitiam, quę sæpius cum huius mater ad ipsam veniret, hunc infantẽ amplectebatur,& ad cultum Christiani nominis inuitabat. Porrò matre defuncta veniebat adolescẽs ad eã, & doctrina consueta fruebatur. Cumq; firmissime eius consiliũ percepisset, interrogauit Doctricem, quo posset argumento,& patris superstitionẽ declinare, & prędicationẽ veritatis adipisci. Quę dixit, vt patrem fugeret,& creatorem suum atq; illius potius sequeretur, atq; ad aliã iret vrbem, in qua latenter Imperatoris impii manus effugeret, ipsam se eius curã habere promittẽs, Ad quam adolescens: Reuertar, inquit, postea,& animã meam tibi contra dam. Cũ vero pauci transissent dies, Iulianus venit ad Daphnen, celebraturus publica sacrificia. Cum quo etiam huius pater. Erat enim sacerdos, An.do. 365.
B & sequi solitus Imperatorẽ. Cũ quo erat & iste puer, eiusq; frater, habẽtes officium, vt cibos Imperatori apponerẽt. Solebant enim septem diebus in Daphne festa celebrari. Primo siquidẽ die, cum staret iste ante Imperatoris accubitũ,& epulas solenniter aspersisset, repletus horrore, cum celeritate Antiochenã venit ad ciuitatem, ad illam mirandam mulierẽ. Quo facto ego, inquit, nequaquã tibi de promissiõe mẽtitus: tu vero vtriusq; saluti cõsulens, promissa comple. At illa repente surgens ad dei virum Melitiũ perduxit adolescẽtẽ: verum ille in superiori habitaculo interim eum habitare pręcepit. Pater interea filiũ requirẽs,& Daphnen circuibat omnem: & ad vrbẽ veniẽs, plateas cunctas perãbulabat,& vicos oculis vndiquaque currentibus,& eum inuestigari desiderãtibus. Cumq; peruenisset ad locũ vbi habitaculũ sanctus Melitius habebat, suspiciens, vidit illũ de fenestra prospiciẽtę. Et currens traxit ac deposuit, atq; domũ vsq; perduxit. Primũque eum multis flagellis afficiens: deinde calefaciens obolos, manibus ac pedibus & dorso eius imposuit. Post hęc vinctũ in cubiculo clausis ianuis dereliquit,& ita profectus est ad Daphnẽ. Hæc ego à viro iam sene, cum narraret, audiui. Qui etiam hæc adiecit, quod spiritu diuino gratiaq; repletus, cõtriuerit omnia patris idola, & eorũ ĩfirmitati cœperit irrogare blasphemias. Quo facto mente percipiens quod egisset, formidauit pręsentiam patris, rogauitq; dominũ Christũ, vt ipsi ferret auxiliũ, claustraq; cõfringeret, & ianuas aperiret: Propter te, inquit, talia domine pertuli, & hæc agere

Filius sacerdotis Ethnici, ad Christum conuersus

Melitius

non expaui. Cum hæc,inquã,dixiſſet,ceciderunt repẽte clauſtra, a pertęq; ſunt ianuæ. At ille rurſus ad magiſtrã venit,quę continuo eũ induens ſchemate mulieris,& in camera reſidere iubẽs,poſt paululũ obtulit rurſus ſancto Melitio. Qui eum epiſcopo Cyrillo Hieroſolymitano cõtradidit,& ita venerũt noctu in Paleſtinã. Verum poſt Iuliani mortem etiam patrem iſte duxit ad veritatem Chriſtianam. quod inter alia quoq; nobis expoſuit. A

Quomodo Iulianus aquis immolaticiis vniuerſa polluerit, eiq; restiterint Iuuentius & Maximus. Cap. 34.

Iulianus publicos fontes Antiochiæ & cibaria ſacrificiis prophanauit

INterea Iulianus contra fidei pietatẽ impudẽtius armabatur, & vultu quidem ſe ſimulabat mitem: porrò laqueos inſtruebat, quibus deciperet innocentes. Et primũ quidẽ fontes vrbis,& qui erant in Daphne, ſacrificiis violauit,vt vnuſquiſq; aquam bibentium eius horrore potiretur. Quũque etiã in publico venales cibos illo ſcelere compleuiſſet (aſpergantur enim ex eis,& panes,& carnes,& poma ſimul,& olera,& cũcta quę comedũtur) hęc videntes qui nomen ſalutare perceperant,ingemiſcebãt quidem,atq; mugiebãt videntes abominationẽ tantam. Veruntamen comedebãt, legi obedientes apoſtoli: Omnia,inquit,quæ in macello venduntur comedite, nihil diiudicantes propter cõſcientiam. Verum duo quidam militia clari, erant enim Scutarii principis,in quodam conuiuio,hoc horrore vehementius ſunt accenſi,atq; admirabilium illorum adoleſcẽtũ in Babylone coruſcantiũ verbis vſi ſunt,dicentes: Tradidiſti enim nos regi iniquo, qui receſſit à te vltra omnes gentes quæ ſunt in terra. Hæc quidam conuiuarũ nunciauit Imperatori: qui repente illos ad ſe fortiſſimos viros adducens,requirebat quid loquuti fuiſſent. At illi occaſionem fiduciæ de interrogatiõe ſumentes Imperatoris,laudabilemq; ſui firmantes zelum,dixerũt hæc pietatis more nutriti: O Princeps,laudandis legibus hactenus ſeruientes, quas Conſtantinus & eius filii poſuerunt,ingemiſcimus,nunc abominatiõe omnia videntes eſſe completa,& nephãdis ſacrificiis cibos potuſq; violari. Hæc & domi defleuimus, & te præſente nihilominus eiulamus. Hoc enĩ in tuo diſplicet nobis imperio. Hęc audiẽs ille mitis atq; philoſophus à ſui ſimilibus nominatus,manſuetudinis quidẽ exhibuit vultũ, & impietatis faciem protinus enudauit,pręcipiens amariſſimas eis plagas inferri. Quos etiam luce priuauit,magis autem(vt verius eſt)illius tẽporis infelicitate liberauit,victriceſq; eis coronas prouidit offerri: fingebat enim ſe ĩ eis quaſi cauſam defendere Imperialis iniuriæ,& hęc diuulgari iuſſit inuidẽs decertatoribus veritatis in appellatiõe martyrii pariter & honoris. Nomina fuerunt horũ Iuuẽtius & Maximus,quos Antiochena ciuitas tanquã pietatis propugnatores venerata,precioſo monumẽto recõdidit: & vſq; ad diem hunc feſtis annalibus honorãtur. Sed & plurimi nobilium & dignitate fulgentium vtentes tali fiducia,coronas æquales ſunt adepti. B

De his extat ſermo diui Chryſoſtomi.

Quomodo

A Quomodo Valentinianus, qui post eum imperauit, propter aspersionem immolaticiæ aquæ ministrum percusserit templi. Cap. 35.

Valentinianus etiam qui paulò post sumpsit Imperium, tunc Millenarius erat circa Palatia constitutus dux Lancearıorum. Is zelum quẽ pro pietate habuit, non celauit. Eo nanque tempore cum fulminandus ille Fortunæ templum ingrederetur saltans, & ex vtraque parte ianuarum astarẽt ministri templi, qui aspersione (sicut ipsi dicebant) purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens principem, aspersionis guttam sua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatum potius quàm purgatum. Quod respiciẽs Imperator, iussit eum in custodiam tunc redigi, & ad eremum destinari. Sed ille cum annus & pauci transissent menses, pro mercede confessionis recepit imperium. Non solum enim in illa vita diligentes se deus honorat, sed aliquando etiam in præsenti bonorum operum retributiones impendit, & præsentibus pręmiis illic sperata confirmat. An. do. 366. Valentinianus χιλίαρχος τῶν λογχοφόρων

THEODORITVS.

De Artemio martyre, & Publia Abbatissa. Cap. 36.

Artemium vero qui temporibus Constantii dux fuit Aegypti, quia illius temporis idola multa confregerat, non solum facultate nudum reddidit, sed etiam capitis sectione mulctauit. Hæc & huiusmodi gessit ille mã- Artemius
B suetus & ab iracundia remotus, sicut ab impiis vocabatur. Adiiciam super hæc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo diuino huius contempsit impietatem. Publia quædam fuit eo tempore nominatissima & preciosis virtutibus exornata. Publia Hæc cum nuptiale iugum ad tempus paulisper suscepisset, fructum dignissimum obtulit creatori. Ioannes enim Antiochiæ presbyter multo tempore constitutus, & sæpe apostolici pręsulatus decreta refugiens, de terra illius fœminæ admirabilis germinauit. Ioannes Antiochenus F. Publiæ Hæc habens apud se chorum conuersatione digna virginitatem seruantium, semper cum eis laudabat factorem saluatoremque deum. Transeunte vero Imperatore, clarius in commune psallebant, contemptibilem & deridendum iudicantes erroneum, illaque maxime cantica personantes, quæ idolorum videntur traducere debilitatem: dicebantque cum Dauid: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Et iterum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Psal. 113. b. Hæc audiens Iulianus, & vehementer accensus, eas cum transiret tacere præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chorum maiori ordine compleuerunt. Rursusque illo Psal. 67. a. transeunte psallebant: Exurgat deus, & dissipentur inimici eius. Tunc ille sæuiens, magistram chori præcepit adduci. Quam cum videret senectute maceratam, nec corporis caniciẽ miseratus est, nec animi studuit honorare virtutes: sed quibusdam Spatariorum iussit vt eam alapis cæderent. Quę ῥομφαῖαι

veluti summum honorem contumelias illas excipiẽs, domum reuersa est, A eumq; solitis melodiis spiritalibus notabat. Sicut autor illius Cantici malignum spiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dęmones sibimet applicans, contra donum pietatis insaniebat.

SOZOMENVS.

De Basilio atque Georgio. Cap. 37.

An. do. 366. Apollinaris Basilius Gregorius

Contristabat porrò eum non mediocriter Apollinaris Syrus, omni scientia insigniter instructus, simulque Basilius & Gregorius, Cappadoces, illius temporis Rhetores Christiani, aliique plurimi eloquentes viri. Quorum, alii quidem æmulati sunt veram gloriam, alii Arianæ hæreseos habuere vesaniam. Quamobrem arbitratus hinc armari Christianos, prohibuit eos Gręcorum doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cum esset doctus & simul ingeniosus, pro Homeri Poemate versibus Heroicis Hebraicam conscripsit antiquitatem vsque ad imperium Saul, & vigintiquatuor libris opus omne diuisit, vnicuique libro nomẽ literæ ponens, secundum Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus secũdum Menandri fabulas, Comœdiæ similitudine comparatas, imitatus etiam Euripidis Tragœdias, & Lyram Pindari. Et (vt absolute dicam) ex diuinis scripturis argumenta sumens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo composuit, numero, virtute, moribus, conscriptione, charactere, & dispositione, Gręcis valde pares. Et nisi vetustatem homines honorarent, & quæ sunt in vsu grata crederẽt, vt ego reor, æqua veteribus Apollinaris opuscula decreuissent. Fecit etiam non ignobilem ad ipsum Imperatorem, siue contra Paganos Philosophos librum cui titulũ posuit, PRO VERITATE. In quo de sacris testimoniis tacens, probauit illos quidẽ fuisse deceptos, se autem sapere vera de deo. Hæc autem considerans Imperator, claris tunc episcopis scripsit: Legi, & reprehendi. Cui rescripserunt Etsi legisti, non tamen cognouisti. Si Enim cognouisses, nequaquam reprehendisses. Quidam dicunt hanc epistolam Præsulis ecclesię Cappadocenę fuisse Basilii, quod incredibile non est. Siue autem eius, siue sit alterius, iustum est virtutis laudare doctrinam. B

Apollinaris Syrus

SOCRATES.

De his qui amore pecuniæ à fide declinauerint. Cap. 38.

An. do. 366. Ecebolus Sophista

Plurimi vero non recta mente Christianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem præsentem felicitati veræ fidei præponerent, ad sacrificiorum scelera descenderunt. Quorum vnus fuit Sophista Constantinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorum sequens, sub Constantio quidem feruentissimum se finxit Christianum, sub Iuliano Paganus celeriter est effectus, & rursus post Iulianum volebat esse Christianus. Prosternẽs etenim semetipsum ante ianuas ecclesiæ pronum, magna

A na voce clamabat: Conculcate me sal insensatum.

Quomodo pecunias Iulianus abstulerit Christianis. Cap. 39.

IGitur cum Iulianus iret ad Persas, volens in eis vlcisci, eo quod sub Constantio Romanorum terminos inuasissent, & sciens in prœliis euenire frequenter aduersa, & plurimis pecuniis opus esse, aduenit modum vt auferret pecunias Christianorum. Nolentibus ergo sacrificare, pecuniā multam imposuit, exigebanturq; vere Christiani. Singuli nanq; eorū pro sua substātia offerebāt, & imperator ex iniusta collectione, iniuste factus idoneus est. Vbi enim non erat, illuc hanc mittebat legem: vbi erat, vtebatur ipse. Tunc ergo Pagani Christianos grauiter oppresserunt, interdum etiā tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Christianis videlicet adeuntibus eum, defendere contemnebat dicens: Vestrū est vt patientes mala sustineatis, hoc enim est præceptum vestri dei.

An. do. 365.

Christiani spoliantur à Iuliano

SOZOMENVS.

Quomodo ab Antiochenis irrisus sit. Cap. 40.

IGitur Imperator pugnaturus contra Persas venit Antiochiam. Cumque populus quereretur venalia quidem abundare, sed carius vendi, volens magnitudinem suæ largitatis ostendere, minora quàm debuit precia in foro rerum venalium cōstituit. Et cum fugissent tabernarii negotiatoresque
B diuersi, res necessariæ defecerunt. Antiocheni vero grauiter hoc ferentes, contumelias irrogarunt Imperatori.

An. do. 365. Iulian⁹ immi nuit precia rerum venaliū

SOCRATES.

Quærebantur enim aduersus eum, facetias de illius barba proferentes: erat enim eius barba valde promissa. Dicebant ergo: Tondatur, vt ad funes eius proficiat barba. Et quoniam superstitionis suæ causa Taurum idolis frequentius immolabat, aram vel taurum in solido suo formari præcepit. Ob quam rem proscindentes eum dicebant: Iste taurus euertet mundum. His iniuriis prouocatus ad iram, interminatus est se Antiochenam afflicturum ciuitatem. Quamobrem Tarsum Ciliciæ reuerti volens, iussit necessaria præparari. A quo proposito eum Sophista Libanius auocauit, scribēs pro Antiochenis intercessionis librum, & rursus ad Antiochenos de principis ira: quos tamen libros non ædidit. Verum Imperator respuens se operibus vindicare, reciprocis iniuriis iram suæ indignationis amouit. Librum enim aduersus Antiochenos fecit lepidum & satis vrbanum, quem Antiochicum nominauit. Verum contra Christianos multa etiam in ea ciuitate commisit.

Iuliani & Antiochenorum contentiones. Symbolum in nomismate. Libanius Sophista pro Antiochensibus

De simulachro Christi quod deposuit Iulianus. Cap. 41.

ILlud quoq; quod sub Iuliano accidit, nō silebo. Fuit enim signū quidem virtutis Christi, & indiciū contra Principē iræ dei. Cum enim cognouisset in Cæsarea Philippi, ciuitate Phœniciæ, quā Paneada vocabāt, insigne Christi

Statuā Christi fusile Iulian⁹ deiecit

Christi esse simulacrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio con- A stituerat, eo deposito suam ibi statuam collocauit. Quę violento igne de cœlo cadente, circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum atque in terra fixum: reliqua vero pars hactenus superfuit, & fulminis indicium reseruauit. Statuam vero Christi tunc quidem Pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes in ecclesiam recōdiderunt, vbi hactenus reseruatur. Hoc itaq; simulacrum (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamētum. Iuxta quod quędam herba germinauit, cuius speciem nullus nostræ terræ medicus licet expertus cognouit.

Lege Eusebiū lib. viij. ca. iiij.

De beneficio herbę, quæ nascebatur iuxta simulachrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diuersa pro nōie Christi fiebāt. Cap. 42.

Mihi sanè videtur, quod adueniente deo nullum miraculum, nullumq; beneficium debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & vicos plerunque apud multos Prouinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas Palestinæ Nicopolis nomine, hanc cum adhuc vicus esset, Emaus sacer Euangeliorum liber appellat. Quam romani post vastationem Hierosolymorum Iudaicamque victoriam, Nicopolim ex euentu vtique victoriæ vocauerunt. Ante hanc vrbem in triuio vbi Christus cum Cleopa post resurrectionem B noscitur ambulasse, tanquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo morbi hominum abluuntur, & alia pariter animalia diuersis detenta languoribus emundantur. Quod vt ita contingat, traditur ex quodam itinere visum esse Christum apud fontem cum discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta diuersarum curatrix passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quæ vocatur Perseis, multorum morbos abegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod cum apud Aegyptum Ioseph cum Christo & Maria virgine sancta fugisset Herodem, venissetque ad Hermopolim ciuitatem, mox vt ingrediebatur vrbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est vsque ad terrā, & eum suppliciter adorauit. Hæc ego de ista arbore à multis audiens narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuinæ pręsentiæ: aut certe quia ritu Paganorum hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem, dęmonibus vtique contremiscentibus cum viderent rerum talium destructorem (necnon omnibus simulacris Aegyptiorum secundum Esaię prophetiam) fugatoq; dęmonio pro testimonio Christi vacuam remansisse. Igitur apud Aegyptios & Palestinos gestorum testimonia conseruantur.

Nicopolis Emaus

Fons apud Nicopolim morborū depulsor

Berseis arbor

THEODORITVS.

Quomodo

A Quomodo Iulianus Iudæos armauerit cõtra Christianos,& de templo Hierosolymorum. Cap.43.

An.do.365. Iulianus autor Iudæis vt templum Hierosolymorum repararent

IGitur Iulianus etiam Iudæos contra Christianos armauit. Primumq; cõuocans requisiuit, quur cum ipsis præcipiat lex sacrificare, nequaquam immolationibus vterentur. Cumque respondissent, vno tantummodo loco sibi offerre sacrificium fuisse permissum, repente iussit deo exosus destructum reparari templum, credens infelix dominicum verbum se posse destruere: cuius per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Iudæi libenter accipientes, cunctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui vndique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministrauitque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed vt veritatem oppugnaret. Misitque pariter præsidem impiorum executorem dignissimum præceptorum. Aiunt enim, quod ad repurgationem faciendam argenteos hamos,& cophinos,& scaphas habuerint. Cumque fodere iam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: nocte vero, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, noua omnia præparabant. Cumque gypsi & calcis multa modiorum milia congregassent, vis magna ventorum repente respirans, tempestates atque procellæ subito factę, quicquid congregatum fuerat, dispersferunt. Adhuc autem insanientibus eis, & nequaquam diuina B longanimitate correptis, maximus primo terręmotus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis diuinis imbutus, vehementer attritus est. Quum vero neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis quę suffodiebantur egrediens: plurimos fodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alio vero die in cœlo signũ splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudęorum vestes crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque deo rebelles considerantes,& diuina flagella expauescentes, ad propria sunt reuersi, confitentes esse deum, qui ab illorum progenitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, cum vtique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde non timuit.

De bello Parthico,& quomodo Iulianus illuc profectus sit. Cap.44.

An.do.364. Persæ aduersus Romanos

IGitur cum Persæ mortuum cognouissent Constantium, sumpta fiducia venerunt ad terminos Romanorum denunciãtes bellum. Ob quam rem collecto exercitu Iulianus misit in Delphos, & Delum, atque Dodonen, ad percipienda responsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tunc vniuersi Vates & pugnandi fiduciam dabant,& victoriam promittebant. Vnum vero responsum pro exemplo mendacii ac seductionis inserere non pigebit: est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimur dii, victoriæ trophæa referentes

rẽtes circa fluuium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. νῦν πάν- A
τες ὡρμήθημεν θεοὶ, νίκης τρόπαια κομίζασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ. τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλο-
νος ἄρης. Horum itaque carminum ridiculum eos conuenit diuulgare, qui sapientem deum Musarumque principem Pythium vocant. Ego autem mendacium seductionis eius inueniens ingemisco. Thiren nanque fluuium Tigrim voluit appellare, quoniam Thiris eius nomini similis est. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans montibus, & per assyriorum arua discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriam mente somniabat, & post Parthicum prelium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim vocabat Christianos, contumeliam nominis se eis inferre putans, cum magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates etiamsi Critias fuerit appellatus: & Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem contraxerint: neque Nireus, Thersites vocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit. Horum nihil mente percipiens, ex hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonum se statuere simulachra. Post has igitur minas, ab vno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusque ciuitatis Curiæ presidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns nanque filium in impietatem, quę tunc vigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & coram omnibus abdicauit. Qui in vicinę ciuitatis itinere aggressus Imperatorem, suam B
voluntatem & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Cumque venisset in Berœam, nobiles & honoratos conuocauit ad prandium: inter quos erat & huius pater, quem cũ filio in suo prandere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur iustum vim facere voluntati ad aliud declinanti, & animum ad alia mutare quę non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio vt mea sequaris, licet cogere valde possim. Ille causam diuinæ religionis mẽte percipiens: De isto, inquit, ô Imperator, erroneo dicis, & deo exoso, & veritati preponente mendacium? Tum ille rursus mansuetudinis induens vultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit: Ego tui curam habebo, quoniam patri tuo vt hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere non solum illius admirabilis viri fiduciam, sed quod contempta Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia autem vir quidam optimus pædagogus adolescentium habitabat. Eratque illic nobilis ille Sophista Libanius, impius, expectansque Iuliani victoriam, habens præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pędagogum, quasi nostram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulo post contigit, repletus

Tigris

Galilæi

Præses Berœensis filium ob Christianismũ abdicat

Libanius Sophista

A gratia diuina predixit. Respondit enim: O Sophista, creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum Iuliano concinnat. Post paucos vero dies mors illius nunciatur erronei, & in loculo positus aduectus est, minarumque tumor euacuatus.

Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret praenuntiauit. Cap. 45.

EO porrò tempore religiosissimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali conuersatione videbatur imitari, cuius etiam vitam conscripsimus, prolixiores offerebat deo preces, cum illius impii minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquam viginti mutationes ab eo loco vsque ad illius exercitum esse viderentur. Aiunt enim cum continuè ingemisceret, & clementi domino supplicaret, subito lachrymarum eius fluuium restitisse, fuisseque alacritate repletum, & eius vultum exhilaratum. Hanc animi perturbationem ministri respicientes, rogauerunt vt eis causam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacrae vineae deuastator poenas exactus est vastationis suae, iacetque mortuus, terroribus minisque frustratus. Haec cognoscentes exultauerunt omnes, deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea vero à nuntiis est compertum, eundem
B fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerat atque predixerat.

An. do. 365. Iulianus Sabba

πλεῖον ἢ εἴκοσι σταθμῶν

De inconsulto Iuliani ducatu. Cap. 46.

ILlum itaque semper inconsulte egisse, mortis demonstrauit euetus. Transiens enim cum exercitu fluuium qui Persarum Romanorumque regna diuidit, repente naues incendit, non suadens rebus aut verbis, sed cogens milites praeliari. Porrò duces alacritate repleti, animabant milites, & eos spe varia confortabant, quam Imperator absciderat, eum eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super haec autem cum debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus praecepit afferri, neque de inimicorum abundantia iussit aliquid depredari. Relinquens ergo habitabilem viā, pergebat per solitudinis loca, vbi & cibo & potu milites defraudati, & duces itineris non habentes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi Principis cognouere imprudentiam.

SOCRATES.

Multos itaque vicos castraque detinens, iam etiam ciuitates capiebat. Cumque venisset Ctesiphontem, intantum obsedit regem, vt crebris Legationibus vteretur, offerēs dare suę patrię partem, si solutus bello discedere posset. Quod ille noluit, neq; supplicantiū est misertus: neq; mente percepit, quod vincere quidem bonum est, superuincere nimis inuidiosum: credens praecipue magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat,

Iulianus obsidet regē Persarum apud Ctesiphontem

Maximus philosophus

 & arbi-

Iulianus putabat se alterum Alexandrum & arbitratus Alexandri Macedonis se gloriam percepturum, aut etiam maiorem. Putabat enim secundum Pythagoræam Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potius in alio corpore alter Alexander. Ob hanc itaque causam Persarum regis noluit preces admittere. A

SOZOMENVS.

Quum igitur in deserti loca primò captiuorum habuisset ducatū, postea quidam senex sub schemate proditoris se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad maiorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, confitentem hoc se fecisse pro patriæ liberatione, & libenter tormenta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum, commotus occurrit, seque ad congressionem prælii parauit.

SOCRATES.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instātibus resistebant, ita vt frequēter verterētur hostes in fugā. Porrò Iulianus erat præsens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem, spe felicitatis suæ audacior factus.

THEODORITVS.

De peremptione Iuliani. Cap. 47.

Contra quem iaculum repente delatum, discurrens per brachium, in eius latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit finem vitæ. Quis vero iustissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quendam inuisibilium hoc intulisse ferunt: alii vero vnum pastorum Ismahelitarum: alii militem fame & itinere fatigatum. Sed siue homo siue angelus fuerit, palàm est quod diuinæ iussioni ministrauit. Aiunt autem quod cum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleuerit, & in aerem proiecerit, dicens: Galilæe vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia victoriam. B

SOCRATES.

Callistus Callistus autem qui inter familiares imperatoris tunc militabat, & Heroico versu eius conscripsit historiam, ait eum à dæmone vulneratum, fuisse defunctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quem ædiderat cum Salustio, sexto die Iunii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperii sui, septimo vero ex quo Cæsar à Constantio fuerat ordinatus, vitæ anno. XXXI.

Iuliani Augu. mors An. do. 366.

Quæ magiæ post mortem eius inuentæ sint. Cap. 48.

Carræ Post cuius mortē eius Magiç cōpertę sunt. Carrę nanq; ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habens. Per hanc iter agēs, quoniam per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in tēplum quod à Paganis colitur, est ingressus. Vbi cum quædam cum suis consortibus sacrile-

A sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites obseruare præcepit, vt intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cumq; mortuus fuisset, & impio pium successisset imperium, ingredientes in templum inuenerunt mira principis simulacra, eiusque sapientiam & famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem à capillis appensam, extensas habentem manus, cuius vterum aperuerat, vt Persarum victoriam in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentum est. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua vrbe cum eius nunciatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festiuitatem, & non solum in ecclesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in Theatris Crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ insultantes. Ego autem etiam clamorem fauoris eorum hic ponere necessarium iudicaui, vt etiam apud posteros hæc memoria reseruetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, vbi sunt tua vaticinia? Vicit deus, & Christus eius. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio imperio impietatis potentia copuletur.

Magica quædam portenta Carris reperta

Antiochensium publicum gaudium de morte Iuliani

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER SEPTIMVS.

B

SOCRATES.

De Iouiani Imperatoris auspiciis, & quemadmodum à Persidis finibus sit egressus. Cap. I.

MILITES igitur in maxima sollicitudine côuenientes, omissa omni dilatione, altero die Iouiano infulas Imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tempore χιλίαρχος, id est, Millenarius, quo Iulianus electionē militibus lege proposuit, vt aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Imperatoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter à militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, non se velle Paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamas-

Iouianus August. An. do. 366. Tribunus militum Cingulum militare

ſet, dicentium, ſe quoque Chriſtianos, ſuſcepit imperium. A

THEODORITVS.

Cogitabat itaque Iouianus de communi ſalute, & quomodo poſſet de medio hoſtium illæſum exercitum liberare. Nec indiguit magno conſilio, ſed ſeminibus pietatis vtiliſſimum vindemiauit fructum. Repente nanque ſuam prouidentiam deus oſtendit, & fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius anguſtiam Perſarum rex agnouiſſet, miſſa Legatione petiuit pacem, deinde cibaria militibus deſtinauit, & forum venalium eis præparari in deſerto præcepit. Celebratiſque fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

SOCRATES.

Fœdus Romanorum cum Perſis

Quæ pacta, quantum ad gloriam quidem pertinebat Romanorum, turpia erant, ſed tempori congruebant. Amiſſa nanque Syria, & tradita Perſis Niſibi Meſopotamiæ ciuitate diſceſſit. Hæc nunciata, Chriſtianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porrò milites incautum Iuliani feruorem valde culpabant, cauſamque damni finium Romanorum ei potius imputabant, quod à perſarum veluti proditore ſeductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent incendiſſet, & famem militibus accerſiſſet.

Quid Sophiſta Libanius contra Chriſtianos ſcripſerit, & quomodo Socrates hiſtoriographus eius dicta confutarit. Cap. 2. B

Libanij opus de morte Iuliani

TVm itaq; Sophiſta Libanius Lamentationis librum in Iulianum conſcripſit, quem Iulianum denominauit, faſcinatũ ſanè laudibus illius: in quo etiam meminit librorum quos contra Chriſtianos ædiderat Iulianus. Et ſi quidem laudes Imperatoris Sophiſta dixiſſet, ego quieſcerem, veſtigia hiſtoriæ ſequens. Sed quia tãquã callidus Rhetor mentione Iuliani librorũ Chriſtianam videtur lacerare religionem, propterea cõtra eum poſitis primum verbis ipſius, pauca dicenda ſunt. Hyemis, inquit, noctes amplius Imperator extendens, incumbendo libris, Palæſtinẽſem hominem deum, deique filium referentibus, præliabatur enixius, & redarguendo præualuit, vt riſum & quandam inanitatem oſtenderet eorum quæ colũtur à talibus, In quibus laboribus ſene Tyrio ſapientior eſt inuẽtus. Propitius autem ſit iſte Tyrius, & placide verba mea ſuſcipiat, tanquam à filio victus eſt. Hæc quidem Sophiſtæ Libanii ſunt. Verum ego ſophiſtam eum optimũ fuiſſe noui: quanquã ſi nõ eius religionis fuiſſet, cuius Imperator erat, omnia quæ de Iuliano Chriſtiani dicunt, etiã iſte tunc diceret, & forſitan tanquã Rhetor augeret. Nam & viuo Conſtãtio laudes, & eo defuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et ſi ſenex Porphyrius fuiſſet Imperator, libros eius Iuliani præpoſuiſſet operibus. Sed & Iulianus, ſi Sophiſta fuiſſet, dixiſſet forſitan etiam ipſum malum, ſicut Ecebolum. Quia ergo ille tanquam eius

Libanius viuũ Conſtantium laudauit, vituperauit mortuum

Porphyrius

ſectæ,

A sectæ,& tanquam Sophista & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa dixit, ei nos vt possumus obuiemus. Primum itaque dixit, quod libris incumberet, hyemis noctes extendens. Incumbere nanque significat, quod intétionem habuerit, vt vituperationem conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam olim hos libros scierat, sed tunc incumbebat, & maximo prælio contendebat. Vnde palàm est quod non (sicuti Libanius putat) redarguendo prçualuerit, sed infirmitate suç veritatis æstuabat, & quæ bene illic cauteque sunt posita, tanquam detractor lacerare laborabat. Omnis enĩ qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur aduersus eum contra quem litigat. Et qui infensus alicui est, omnia sicuti hostis non solum agit, sed etiam loqui contendit. Quod vero Iulianus atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorum sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius summi philosophorum Socratis vitam lacerauit in historia Philosophica, quam ipse conscripsit: & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, iustitia aliisque virtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum philosophus, & Xenophon, alter philosophorum [illegible], non solum tanquam deo amabilem honorant, sed etiã vltra hominem sapuisse pronunciant. Porrò Iulianus æmulatus patrem, passionem propriam in Cæsaribus denudauit, & omnium ante se regnantium vitas carpens, ne philosopho quidem Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo pluribus vti sermonibus. Ego nanq; ex vtrorunque verbis mores eorum coniiciens, hçc dixi. Quid autem de Iuliano Gregorius Nazanzenus retulerit audiamus. Ait enim in secundo libro contra Paganos hçc verba post alia: Hæc equidem de Iuliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, & assumpta potestas imperii: mihi autẽ eius mores comperti sunt, cum hunc virum Athenis clarius agnouissem. Venerat enim illuc, cum frater eius Imperatori videretur inimicus. Fuitque aduentus eius ratio duplex: vna quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse vt viseret Hellada atque doceretur: altera vero secretior & non nota plurimis, vt immolatores dæmonum & viros fallaces inquireret, quia nondũ habebat impietatis suç licentiam. Tunc igitur non frustra consideraui virũ. Non enim fortuito ista conspexi, sed faciebat me cautum inconstantia morum eius, & excessus vberior. Vates siquidem egregius est, qui bene considerat. Nullum enim signũ in eo mihi vtile videbatur. Ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc illucq; directi, & furiose respiciẽtes. Pedes impatientes, nares spirantes iniurias atq; contemptus, schemata risibilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incõtinens, & quasi subbulliens. Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione cõsistẽs, interrogatio inordinata, atq; respõsio nulla congruentia sibi conueniens. Sed quid per vni-

ξενοφῶν, ἀττικὴ μέλιττα ἱστοριογράφος, primus scripsit vitas philosophorum

Gregorius Nazianzenus de Iuliano

Depingit Iulianum Nazanzenus

versa discurro? Hunc ante opera vidi, & operibus ipsis agnoui. Et siquidem essent mihi præsentes, qui tunc aderant, testarentur quòd cum hæc vidissem, repēte dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorum? Et cum hæc prædixissem, optaui me inueniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quàm vt tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cum multa diluuia, multæ pestes, & hiatus terræ prouenerint, licet homines inhumani & feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno suo superbia fine cōclusus est. Hęc Gregorius de Iuliano narrauit. Quia vero contra Christianos multa proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quædam ex sacris literis peruertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionem, multi eis obuiantes ista patefecerunt, destruentes & redarguentes

Origenes eorum vana sophismata, & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Iuliani. Is enim quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiones, obiiciens sibiipsi & interpretatus ea, detractorum sophisticas adinuentiones exclusit. Quæ si sæpius legissent Iulianus atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud forte sua verba mutassent, & non ad blasphemię sophismata verterētur. Quod vero lacerare studuerit Imperator, apud idiotas & simplices verba faciens, & non apud eos, qui scripturarum diuinarum obtinent veritatem, ex his palàm est: sumens enim ea verba, quæ dispensationis causa humanius posita sunt, cum multa huiusmodi collegisset exempla, hæc nouissime dicit: Horum igitur singula si non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maxima de deo blasphemia sunt plena. Hæc ergo Iulianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro au-

Liber Iuliani Augusti. πρὸς τὸν κύνα ἡράκλειον, πῶς κυνιστέον tem suo quem de Cynismo scripsit, docens quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harum veritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatorem suspitionem habuisse de diuinis scripturis, quod essent verba mystica ineffabilem quendā

Iuliani verba ex tertio li. contra Christianos. Iulianus reprehenditur modum contemplationis habentia. Sed indignatur quod non omnes eandem sententiam habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere vidētur eloquia. Non igitur oportebat eū cōtra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras literas intumescere, neq; odio habere aut auersari quę magis bene intellexerāt: quod non oēs tunc ita sentirēt, sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est. Ille nāq; in Cę-

Quid Porphyrium mouerit, vt aduersus Christianos scriberet sarea Palęstinæ à quibusdam Christianis cęsus, iram non ferens, Christianismū deseruit per furorem: & odio inimicorū scribēdo blasphemias Christianismo priuatus est: sicut eū Eusebius Pamphili redarguit, & eius verba destruxit. Imperator autē apud idiotas superbus inter Christianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinauit. Ambo siquidē spōte delique-

A liquerunt,& fcienter peccando digniffima pœna mulctati funt. Cũ igitur fophifta Libanius velut irridens dixiffet, hominẽ ex Palęftina deũ & dei filium faciunt,oblitus fuorũ videtur effe verborũ:ad finẽ nanque eius libri Iulianũ deificauit fic inter alia dicens:Primũ nãq; nũciũ eius mortis penè peremerãt,quod putaretur de deo mentitus.Deinde paululũ defcendens, ait:O dæmonum alumne,dæmonũq; difcipule,& dæmonũ obferuator. Qui licet hoc aliter intelligeret,veruntamẽ hæc eadẽ de Iuliano dixit,quę Chriftiani approbantes affirmant.Si ergo eum laudare cogitabat,oportebat eum hoc nomen effugere:nec eũ deditũ dæmonibus indicare:ficut fermonem aliũ declinauit,quem cum reprehẽderetur,de fuis libris abfcidit. Quomodo enim homo Chrifti deificetur, & quemadmodũ in aperto homo fuerit,inuifibiliter autẽ deus,& quẽadmodũ vtraq; fint vera,Chriftianorum ratio facra nouit:Pagani vero antequã credãt,intelligere nequeũt. Dicit enim fermo diuinus:Nifi credideritis,non intelligetis. Quapropter nõ erubefcũt multos homines deificãdo: & vtinã bonis moribus ĩftitutos, aut iuftos,aut caftos,& nõ potius lubricos,iniquos,& ebriofos,id eft,Hercules,Dionyfos, & Afclepios,ficuti frequẽter ĩ fuis libris Iulianũ iurare nõ pudet.Quorũ mafculos fœminafq; Cupidines fi enumerare voluero lõga digreffio generatur.Sed fufficit hæc fcire volẽtibus Ariftotelis Pallium,& Esa. 6.a

B Corona Dionyfii,& liber Egini multæ memoriæ,turbaq; Poëtarũ,qui de talibus fcribentes,vere ridiculũ & inanitatem Theologiæ oftendere Paganorũ.Quod vero proprium Paganorũ fit,homines fumma facilitate deificare,mõftremus.Rhodiis quadã calamitate detentis, refpõfum eft datum, vt Phrygium Attin facerdotem vęfanæ Phrygũ celebritatis placarent.Tale nanq; refponfum eft:Attin placate deum magnum,purũ Adonem,bonæ vitæ diuitiarum datorẽ,comatumq; Dionyfum.Hoc itaq; refpõfo Attin qui amore vęfano femetipfum occidit,eundem Adonem Dionyfumq; nominauit.Cumq; Alexander Macedonũ rex trãfiffet in Afiam, Amphictyones Alexandro fauentes,carmina ifta finxerunt,Iouem deorũ Cõfulem,& Mineruam honora ter genitam,qui corpore mortali fupernum ab fcondis regem,quem Iupiter Heroum feminauit generibus adiutorẽ, bonę legis lętitiæ Alexandrum ftatuere regem.Hæc in Pythia pronunciauit dęmon:qui cũ potentibus adularetur,deificabat eos. Quid enim dicamus cum etiam Cleomedẽ athletã deificauerint,ita dicentes:Vltimus Heroum Cleomedes Aftypalęus,quem facrificiis honorate,quia mortalis iam non eft.Propter hoc ergo refponfum Diogenes Cynicus & Oenomaus philofophus Pythium reprehẽderunt Appollinẽ. Cyziceni vero tertiũdecimũ deum Adrianũ appellauerũt.Sed etiam ipfe Adrianus amatum fuum Antinoum deificauit.Et hęc ridiculam inanitatẽ non dicit effe Libanius?Hęc ergo à nobis propter eius detractionem, per digreffionem dicta fufficiãt.

Ariftotelis pallium,Corona Dionyfij

Attin Rhodii in deos retulerunt

Amphictiões de Alexãdro

Cleomedes athleta

Adrianus Antinous amafius Adriã ni

THEODORITVS. A

De rectitudine fidei Iouiani,& quid Athanasius Alexandrinus scripserit. Cap.3.

Iouianus Aug. epós exules restituit

Iouian⁹ Aug. ab Athanasio cupit orthodoxam religioñe edoceri

IOuianus ergo Imperator,mox vt imperii sui terras ingressus est, primũ scripsit legem,vt episcopi de exilio redirent,& ecclesias eis reddendas esse professus est,qui expositã in Nicæa fidem inuiolabiliter seruassent.Scripsit etiam Athanasio,qui præcipuus erat horum dogmatũ propugnator, petens vt ei rescriberet perfectam diuinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescripsit,rogans vt fidẽ Nicææ expositam custodiret,tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cuius epistolæ verba sunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VICTORI Augusto Iouiano Athanasius,& reliqui episcopi,conuenientes ex persona omniũ epõrum Aegyptiorum,Thebaidos,& Libyæ.

DECET deo amabilem principem discendi habere voluntatẽ, desideriũq; cœlestiũ.Sic enim vere & cor habes in manu dei ,& imperiũ cum pace multis annorum curriculis gubernabis.Volente igitur à nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidem,gratias ob hoc domino referẽtes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem.Hanc enim repudiãtes quidam,nobis quidem frequenter insidiati sunt,eo quod Arianæ nõ consentiremus insaniæ . Autores vero facti sunt hæresis & schismatũ vniuersalis ecclesiæ.Vera ergo & pia in dominũ nostrum Iesum Christum fides est omnibus manifesta,& ex diuinis literis agnita atq; lecta.In hac enim etiã sancti martyrio cõsummati sunt , & requiescẽtes in domino nũc cõsistunt.Mãserat itaq; semper fides illæsa, nisi calliditas quorundã hęreticorũ eam violare pręsumeret. Arius enim quidam,eiusq; sectatores erumpere & impietatẽ aduersus eã introducere tentauerunt,dicẽtes,ex non extantibus:& creaturam,atq; facturam,cõuertibilemq; esse filium dei.Plurimosq; per talia seduxerũt,ita vt etiã qui aliquid esse videbantur,blasphemia huiusmodi traherentur. Verum sancti patres nostri olim cõuenientes(sicuti pręd iximus)in Nicæno concilio,Arianam quidem sectam anathematizauerũt,catholicę vero ecclesię fidẽ (scriptura teste)professi sunt.Eaque prædicatiõe hæresis extincta est,quæ vbiq; videbatur accẽsa.Hæc itaq; fides per omnes ecclesias legebatur & prædicabatur.Sed quoniam Arianã hæresim quidam renouare volẽtes,ipsam fidẽ à patribus in Nicæa prolatã anathematizare præsumpserũt:aliqui vero fingunt se eam profiteri,sed ipsam veritatẽ negare noscũtur,aliter interpretãtes Cõsubstantialitatẽ,& sancto spiritui blasphemantes , cum dicunt eum creaturam esse,atq; facturã per filium celebratã : necessario considerantes læsionem ex huiusmodi causa contra populũ generatam offerre tuæ pietati cõ- B

A tati confeſſionē cōcilii Nicęni curauimus, vt pia religio tua cognoſcat, cū quāta ſcrupuloſitate conſcripta ſit: & quantū errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognoſce deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidē prædicatur à ſeculo, & hāc profeſſi ſunt patres in Nicæa conuenientes. In hac quoq; fide cōcordant omnes eccleſiæ in Hiſpania, & Britānia, necnō in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis cōſtitutę: in Cappadocia, Myſia, & Macedonia & vniuerſa ſimul Hellade, ſed etiā in vniuerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, & in omni Aegypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibusq; vicinis, & Oriētales eccleſiæ præter paucos Arii ſectatores. Omniū nanq; prædictorū ſententiā experimēto cognouimus, literas habemus, eosq; nouimus deo amabilis Imperator, quia cum pauci quidā huic fidei contradicant, pręiudiciū facere non poterūt in toto orbe terrarū. Multo enim tēpore ab hæreſi Ariana pulſati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt vero hæc pietas tua cognoſcat, licet ſciat, tamen ſtuduimus fidem Nicęno cōcilio profeſſam ab epiſcopis trecentis decem & octo, ſubiungere. Eſt autem hæc Nicæni concilii fides:

CREDIMVS in vnū deum patrem omnipotentem, omnium viſibiliū, inuiſibiliūq; factorē. Et in vnū dominū noſtrū Ieſum Chriſtum filiū dei, natum ex patre, vnigenitū: hoc eſt, de ſubſtantia patris, deum de deo, Profeſſio fidei in concilio Nicæno
B lumen de lumine, deum verum de deo vero: natum, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, incarnatus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos, vēturus iudicare viuos & mortuos, Et in ſpiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt, Erat, quando non erat: & antequam naſceretur non erat: & quia ex non extantibus factus eſt, aut ex altera ſubſtantia vel ſubſiſtentia dicentes eſſe, aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium dei, hos anathematizat ſancta catholica & Apoſtolica eccleſia. In hac fide deo amabilis Imperator nos cōſiſtere neceſſarium eſt, tanquā ſacra & Apoſtolica: nullaque mouere eam ſeductione verborum atque contētiōe: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus filium dicentes. Et, quia erat, quādo nō erat, & creatus, & factus, & cōuertibilis eſt. Propterea (ſicuti prædiximus) & Nicæna ſynodus hæreſim anathematizauit huiuſmodi, fidē vero profeſſa eſt veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerūt filiū patri, ne ſimpliciter ſimilis deo, deus verus eſſe crederetur, ſed etiam conſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt geniti veriq; filii, ex vero & naturali patre naſcentis. Sed neq; Spiritum ſanctum alienauerunt à patre & filio, ſed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in vna ſanctæ trinitatis fide, eo quod vna ſit in ſancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens, confirmauit quā habuerat de ſacris ſcientiam &

Frumĕtorum reditus restitui ecclesiis Iouianus

tiam & affectum: aliamq; conscripsit legem, vt frumentorum consuetudo A redderetur ecclesiis, quam Maximus distribuerat Cōstātinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non sinebat totam tunc summam quam Constantinus cōstituerat, erogari, tertiam partem Iouianus ad pręsens impendi promisit, ita vt cessante fame, frumenta integra præberentur.

SOCRATES.

Quomodo Iouiani temporibus orthodoxi floruerint, & hæretici sint oppressi. Cap. 4.

An. do. 366. Exules Episcopos reuocat. Pudet sacerdotes Gentiles proprij cultus. Macedoniani apud Iouianū Aug.

EVocauit igitur Imperator à Constantio in exilium missos episcopos, qui nō occurrerant Iuliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes vbique fugiebāt: indutiq; palliis, ipsa pallia reponebāt, & ad schema commune reuerteban tur. Quieuit etiam pollutio sanguinis, quā publice insatiabiliter sub Iuliano celebrauerant. Porrò Christiani nō quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebro Principem, credentes eius obtinere se voluntatem ad uersus proprios inimicos. Et primum quidem Macedoniani libellū Principi porrexerūt, postulātes vt expellerentur ecclesiis, qui dissimilem filiū prædicarent, & ipsi introducerentur in eas. Erant qui libellum obtulerāt, Basilius Ancyræ, Syluanus Tarsi, Sophronius Pompeiopoleos, Pasinicus B Zilenus, Leōtius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum Imperator accipiens, eos sine respōso dimisit, hoc tantūmodo dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem se parabant, quieuerunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris est factū.

Acaciani conueniunt apud Antiochiam

Nam tunc intentio sectatorum Acacii reuelata est, &(sicuti solebāt) ad vota se Principis contulerūt. Conuenientes enim in Antiochia Syrię, habuerunt verba cum Melitio, qui paulo ante diuisus ab eis, Consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaq; fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, Principe tunc ibi agente. Communi ergo concilio libellum componentes, Consubstantialitatē professi sunt, & Nicænam roborantes fidem obtulerunt Imperatori. Cuius libelli verba sunt hæc:

PIISSIMO ET DEO AMABILI DOMINO NOstro, Iouiano, Victori, Augusto, synodus pręsentium Episcoporū ex diuersis prouinciis in Antiochena vrbe conuenientium.

An. do. 366. Acacianorum epistola ex synodo Antiochena ad Iouianum Aug.

QVOD ecclesiasticā pacē atq; concordiam tua primū studuerit pietas celebrare, bene nouimus etiā nos deo amabilis Imperator. Quod vero verticē huiusmodi verę vnitatis & orthodoxę fidei bene sumpseris, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his qui adulterāt veritatis dogma adnumeremur tuę pietati suggerimus, quoniā sancti cōcilii ī Nicęa olim & ab initio

celebrati

A celebrati fidem & suscepimus & tenemus. Quando etiam Consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautã interpretationẽ à patribus excepisse, quippe significantibus quod ex substãtia patris natus sit filius: & quia similis per substantiam patri est. Nõ enim velut aliqua passio circa ineffabilem natiuitatem creditur. Neq; secundũ aliquem Paganorũ vsum percipitur à Patribus substantiæ nomen dictũ, sed ad destructionem Arianorũ, qui præsumpserũt ex nõ extantibus de Christo aliquid impie prædicare. Quod etiã isti, qui nunc inęqualitatẽ asserũt, asperius & audacius ad vastandã ecclesiæ concordiã imprudẽtes ausi sunt perpetrare. Quamobrẽ huic nostrę relationi subiunximus exemplar fidei Nicæni cõcilii, quam etiam decenter amplectimur. Est enim huiusmodi: Credimus in vnum deum patrem omnipotentẽ, & reliqua. Et subscriptio: Meletius episcopus Antiochiæ obtuli in suprascriptis cõsentiẽs, Eusebius Samosatenus, Euagrius Siculus, Vranius Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsariæ, Antipater Rhosi, Abramius Yrimenus, Aristonicus Seleucobeli, Barbabentus Pergami, Vranius Meletenæ, Magnus Chalcidis, Eutychius Eleutheropoleos, Isacius Armeniæ maioris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Piso Adanenus per Lamirionem presbyterum, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyræ per Orphitũ
B & Aëtium presbyteros, Iræneus Gazæ, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionẽ presbyterũ, Anatolius Berocæ, Theothimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini conscriptum inuenimus. Verũ Imperator propositum hoc habebat, vt blãdimentis & suasione verborum discordantium contentiones abscinderet, dicens, Nulli quidem se quomodocunque credentiũ fore molestum: eos tamẽ diligere, & valde honorare, qui principium ecclesiasticæ vnitati præberẽt. Quod vero hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude, quam in eius protulit Consulatu. vbi miratur Imperatorem, quod permiserit vnumquenq; colere sicut vellet, atq; deuicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait manifestare purpuram.

Sabini synodalia

Themistij philosophi oratio panegyrica

SOZOMENVS.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernãti Prætorianam legẽ dedit, vt capitali sententia plecterẽtur, qui vel sacrã virginẽ nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quã legem ideo posuit, eo quod Iuliani tẽporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant.

De nõ ducendis sacris virginibus, Iouiani lex

SOZOMENVS.

Quod Athanasius venerit ad Iouianum, & ab eo decenter sit honoratus. Cap. 5.

Inter hęc

Athanasius Iouianum adit

INter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis episcopus, cum paucis suorum cõmunicato cõsilio necessarium iudicauit, vt Christianum videret Imperatorem. Veniẽsq; Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod cum ipse magis euocauerit Imperator, vt quę necessaria pro religione & recta fide viderẽtur, exponeret: dispon ẽsque, vt decebat, causas ecclesiæ de reditu cogitabat. Verũ Euzoius Arianæ sectæ Antiochenæ ciuitatis episcopus, studebat vt Probatianus quidã eunuchus, in Alexãdrina vrbe ordinaretur episcopus. Cumq; hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio presbyter ordinatus, adiit Imperatorẽ, & maledicẽs Athanasio, quasi tẽporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub pręcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetq; circa sacra per eum causa discordię, supplicabat vt alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verum Imperator sciẽs, quantæ Athanasio inimicorum insidiæ factæ fuissent, detractiões huiusmodi non respexit, sed Luciũ quidẽ cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum vero eiusq; sequaces Eunuchos, autores huiusmodi scelerũ atq; turbarum castigãdos esse præcepit. Porrò Athanasiũ amicũ sibi maximũ factum destinauit in AEgyptũ, vt sicut ei videretur causas ecclesiarũ populosq; dispóneret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute conuersationis sapiẽtiæq; laudauerit. Aiũt quidẽ antequã sub Cõstantio Imperatore Ariani tenerent ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum quasi burdones altare sacrũ calcibus euertissent, experrectũq; dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

Euzoi⁹ Antiochenus

Lucius Alexãdrinus accusat Athanasium

Probatianus Eunuchi

Antonij monachi somnium

A

B

SOCRATES.

De Consulatu & fine Iouiani. Cap.6.

Iouian⁹ Iulianũ Tarsi sepelit

Dadastana

Themistius philosophus

Iouianus moritur An.do.366

TVnc igitur Imperator impetũ retinens hęreticorum, discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Ciliciæ, ibiq; corpus Iuliani sepeliuit. Et cum cuncta solennia funeri eius exhibuisset, C O S. est designatus. Cumq; Constãtinopolim festinaret, venit ad prędiũ nomine Dadastana inter Galatiã & Bithyniã vbi philosophus Themistius cũ aliis Senatoribus occurrens, Cõsularem recitauit orationẽ. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talem virũ ab hominibus abstulisset. In prędicto nanq; prædio hyemis tempore in phraxis languore cõstrictus est mortuus. Consulatu suo & Varroniani filii, septimodecimo die Februarii mensis, qui regnauit mensibus septem, vixit annis trigintatribus.

Varronianus

SOZOMENVS.

De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem. Cap.7.

Cumq;

A CVmq; in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus. Valentinianum ordinauit Imperatorem, virum optimum, & apice Principali dignissimum. An.do.367. VALEN-TINIA-NVS

SOCRATES.

Valentinianus igitur ordinatur vicesimoquinto die eiusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militũ cura cõmissa: quoniã probatissime militarem nouerat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

THEODORITVS.

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, tẽperantia atq; iustitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt cum exercitus tentasset ei alium sociare consorte, ille respon derit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit ô milites Imperatore non existente mihi dare regimen Imperii. Verum vbi hoc ego suscepi, meum iam & non vestrũ est de rebus cogitare communibus. Cuius verba admirati milites, eius sequuti sunt voluntatem. At ille fratrem de Pãnonia vocans, quod non debuit, socium fecit Imperii. Valentinianus ad milites

SOCRATES.

Post triginta dies auspicii sui.

THEODORITVS.

B Cui Asiæ sceptra contradens pariter & AEgypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem ilico docuit æquitatem, à prędicationibus pietatis incipiens.

De Ambrosii Mediolanensis episcopatu atque libertate loquendi. Cap. 8.

AVxentio nanq; defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisque fuerat conciliis abdicatus, euocãs Episcopos Imperator, huiusmodi apud eos verba loquutus est: Nostis aperte, eruditi vtique diuinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eum verbo solum, sed etiam vita gubernare subiectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemq; doctrinæ conuersationem bonam habere. Talẽ itaq; in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium syncere nostra capita submittamus, & eius monita dum tãquã homines deliquerimus necessario, veluti curantis medicamenta suscipiamus. Hæc cũ dixisset Imperator, petiit synodus vt magis ipse decerneret, sapiens & pius existẽs. At ille: supra nos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illo splẽdore fulgentes, melius poteritis eligere. Tũc sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabãt. Verum ciuitatis habitatores (vt fieri assolet) tumultus faciebant, alii hũc, alii illũ ordinare petẽtes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta similẽ sibi fieri cõcertabant. Rursum orthodoxi, sui dogmatis nitebãtur habere episcopũ. Hanc seditionẽ Am- Auxentius episcopus moritur Obtestatio Valentiniani Aug. ad epõs, de pręficiendo Mediolanensibus episcopo

Q brosius

An. do. 377. Ambrosius Praeses tumultum cõpescit. Ambrosius nõdũ baptizatus eligitur in episcopum. Baptizatur

brosius,cui tũc Pręsidialis fuerat cura cõmissa, vbi cognouisset, metuẽs ne quid turbæ cõsurgeret,ad ecclesiã festinus accessit. At illi cessante seditione communem dederũt vocẽ, petentes vt pastor gregis ordinaretur Ambrosius,qui nódum fuerat baptizatus.Hoc Imperator cognoscens, repẽte iussit & baptizari,& tanquã dignum virum ordinari pontificẽ. Nouerat enim eius rectiorẽ omni libra sententiã,& omni regula certiora suffragia. Arbitratus etiã diuinũ in eo esse decretum, cum in eius electiõe etiã pars cõtraria cõsonaret:Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoq; simul suscepit Episcopatus.Quo facto hunc hymnum optimus Imperator saluatori & domino obtulisse fertur(his enim quæ gerebantur intererat) Gratias,inquit,ago tibi domine omnipotens & saluator noster, quoniam huic viro ego quidem cõmisi corpora,tu autem animas, & meam electionem ostendisti tuę iustitiæ cõuenire.Cumq; post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur,quod male à Iudicibus ageretur tũc Imperator ait:Hanc,inquit, + παρρησίαν tuam pridem noui,& aperte probans nõ solũ non restiti,sed etiã in electiõe ordinatiõis tuæ socius fui.Festina itaq; sanare,sicut diuina lege pręcipitur,animarũ delicta nostrarũ. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit.Cognoscẽs aũt quosdã ĩ Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus,in Illyrico quidẽ præcepit synodũ celebrari,& quæ de illis decreta atq; firmata sunt,dubitantibus destinauit.Porrò qui illic cõuenerãt, decreuerũt fidem expositam in Nicæna vrbe seruãdam.Scripsit autem & ipse,socium adhibens in suis literis fratrem,vt in his quæ placuerant,duraretur.Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessariũ est,quæ aperte & eius pietatem prędicat,& Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat.

Fit episcopus

Audaciam loquendi

An. do. 377. Synodus in Illyrico celebratur iussu Valẽtiniani Aug.

Edictum Valentiniani & Valentis de Consubstantiali Trinitate. Cap. 9.

IMP. MAXIMI, PII, VICTORES, AVGVSTI, Valentinianus,Valens,& Gratianus,episcopis diœceseos Asię,Phrygię,Carophrygię,Pacatianę,in domino S.

TANTO concilio in Illyrico celebrato,& subtiliter habita quęstiõe de salutari Verbo,ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem cõsubstãtialem Patris & filii & Spiritus sancti.Quã nequaquã declinãtes,iuxta ministeria religiõis magni regis exercent. Hanc ergo prædicare decreuit nostra quoq; potẽtia:ita tamen vt non dicant aliqui:Sequimur religionẽ Imperatoris hãc patriam gubernãtis,& non illi potius obedientes, qui nobis salutis mãdata contradidit,Euangeliũ nanq; Christi nostri sic habet: Reddite quę sunt Cęsaris Cæsari,& quæ sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis vos Episcopi & Pręsules salutaris Verbi?Si ita se habet vestra probatio, diligẽtes alterutros Imperiali abuti dignitate quiescite:& nolite persequi eos,qui deo per

Mat. 22. b. Mar. 12. b. Luc 20. e

A deo perfecte ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentiũ à deo angelorũ repelluntur incursus: quique omnes dæmones corruptores precũ assiduitate confundunt: tributa secundum leges inferre non respuunt, potestatiq; regiæ non resistunt: sed syncera voluntate & superni mandata dei custodiunt, & nostris legibus subiugantur. Vos autem inobediẽtes esse mõstramini. Et nos quidem subiicimur ei, qui primus est & nouissimus: vos autem vobismet arrogatis. Nos itaq; puros nosipsos à vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, cum nollet eum perimere, cõuersusq; ad Orientis partes & petẽs aquam, abluit manus suas dicens: Innocẽs ego sum à sanguine huius iusti: Sic etiã nostra maiestas semper mandauit persequutionẽ non fieri, neq; fluctuationes inferri, nec inuidere laborantibus in agro dominico, neq; dispẽsatores magni regis expellere: vt nõ ad præsens & sub Imperio nostro crescere videamini, & postea testamentum domini subdere passiõi, sicut in sanguine Zachariæ. Sed illi post aduẽtum superni regis nostri Christi Iesu disrupti sunt, cõtraditi morti cum adiutore suo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lampone, & Brintisio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipsa vobis Acta misimus, vt cognoscatis ea, quæ in eximio sunt concilio celebrata. His ergo literis subdidit etiam do-

Matt.27.c.

Interpres non intellexit, vide Græca

B gmata concilii, hęc summatim habẽtia: Profitemur sequẽtes magnũ orthodoxumq; concilium, cõsubstantialẽ esse patri Filiũ: & nõ sic intelligimus cõsubstantialem, sicuti pridem quidã exposuerunt, non vero subscribẽtes, & nunc alii illos vocantes patres, virtutem sermonis respuũt, & sequuntur eos, qui per consubstantialitatem similitudinem significatã esse conscripserũt, eo quod nulli reliquarum creaturarũ per eum factarũ similis sit filius, nisi tãtummodo patri. Sed qui hęc exponunt, creaturam præcipuam dei filium impie dogmatizant. Nos itaque sapimus (sicut etiam cõcilia nuper Romę & in Galliis celebrata) vnam esse eandemq; substãtiã patris & filii & spiritus sancti, in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistẽtiis. Cõfitemur autẽ secundum Nicænã expositionẽ, & incarnatum filium dei cõsubstãtialem ex virgine sancta Maria, & in hominibus habitasse, & cõplesse dispẽsationem pro nobis omnem in natiuitate, & passione, & resurrectiõe, & in cœlos ascensione: & iterum venturum vt reddat nobis similitudinẽ diuinã: à semetipso, deũ existẽtem carnigerum, & hominem deiferum. His ergo quæ prædicta sunt cõtraria sapientes anathematizamus, & eos simul qui nõ vere anathematizãt, eũ qui dixit, Antequã nasceretur, nõ fuit filius: sed scripsit, quod & antequã opere nasceretur, virtute erat ĩ patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quę nõ semper existunt, sicuti deus. Filius enim semper cum patre est, sempiterna natiuitate progenitus.

Hæc igitur Imperator summatim significauit, ego vero etiam ipsas con-

cilii literas ponendas existimo. A

Epistola Illyricianorũ episcoporum ad Orientales episcopos profitentium Consubstantialem Trinitatem. Cap. 10.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS ECCLESIArũ Dei, Diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygię, Pacatianęi domino S.

CONVENIENTIBVS nobis in vnũ, & habita maxima quæstiõe de salutari Verbo, probauimus cõsubstantialẽ esse patri Trinitatẽ patris & filii & spiritus sancti. Quamobrem iustum fuit vobis literas destinare, nõ quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribẽtes, sed in humilitate rogantes. Has nostras literas destinauimus per dulcissimum fratrem & consacerdotem nostrum Elpidium presbyterũ. In præsentibus itaq; nostris literis quasi illud refertur, quod in saluatoris nostri Iesu Christi libris ascriptum est, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Et hęc quidem sufficiebãt humilitati nostræ, etiam si non vobis vniuersales literas mitteremus, propter timorem tantum, quem ibi prædicatis cunctæ vestræ prouinciæ, à patre & filio spiritum sanctum diuidẽtes. Quamobrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum & comministrum Elpidium à regio principatu Romanorũ has literas deferentẽ, vt si forte talis est prædicatio vestra, cognoscat: qui enim consubstantialem Trinitatem nõ prædicant, anathema sint. Et si quis his communicans inuenitur, anathema sit. His aũt qui consubstantialem prædicant trinitatem, præparata sunt regna cœlorum. Rogamus ergo vos fratres, vt non aliud doceatis, non aliud innouetis, sed consubstantialem semper & vbique prædicantes trinitatem, possidebitis regnũ dei. Ob hoc scribentes & commemorantes, has literas destinauimus. De episcopis autem constituendis vel comministris iam constitutis, si permãserint vsque ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, vt sint irreprehensibiles vndiq;, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noluimus pluribus verbis scribere, eo quòd misimus vnũ ex õnibus dominũ nostrum, & cõministrum Elpidium, studiose prædicationem vestram cogniturum, an ita se habeat, sicut audiuimus à domino nostro & consacerdote Eustatio. Post hac licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominẽ, induimini nouo. Nam & ipse frater & comminister Elpidius docebit vos veram prædicare fidem: quia sancta trinitas consubstantialis deo & patri & filio cũ spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaq; declarato, aperte poterimus sanctam trinitatẽ confiteri consubstantialem esse secundũ fidem olim in Nicęa expositã, quam patres confirmauerunt.

1. Cor. 1. b. B

Qua fi-

A Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmoné declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos literis degentes in pace salutabimus. Scripsimus itaque vobis, vt noueritis Arianos esse condemnatos, nolentes cõfiteri ex patris substantia filium & spiritum sanctũ, quorum nomina sunt subiecta. Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Hæc ergo ita se habent, in gloria patris & filii & spiritus sancti, in secula seculorum, Amen. Valere vos optamus patri & filio saluatori Christo, cum sancto spiritu, multis annorum curriculis.

De hæresi Audæanorũ. Cap. II.

INclytus igitur Imperator tanquam Apostolicis dogmatibus cum omni cura vacabat. Interea Syrus quidã & genere & lingua, Audæus nomine, *Audæus hæreticus* illo tempore fuit dogmatum nouorũ repertor: qui pridé quidé malignos habere conceptus cœperat, tũc aũt cognitus est. Prius nanq; stulte intelligens quod scriptũ est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem *Gene. 1. c.* nostram, humanam formam putauit habere diuinitatem & corporis circumiacere partes coniecit, diuinę scripturæ nequaquã sensum perspiciens, quę sæpe diuinis operationibus humanorum membrorũ nomina circumponit: quandoquidem qui facile subtiliora intelligere nequeũt, per hęc dei prouidentiã magis agnoscunt. Adiecit aũt huic impietati & alia his vicina.

B Ex vesania nanq; Manetis aspersus, neq; ignis, neque tenebrarũ deum asseruit creatorem. Sed hęc quidem, & quęcunq; his similia celant Manetis vesaniæ participes, & iste prædicabat. Aiũt auté hos ab ecclesiastico seiunctos esse cõuentu, quando hic reperiãtur quidã, qui vsuras execrandas exigant, nec desint qui absque legitimis nuptiis mulieribus cohabitãtes inde cétem agant vitam. Atque horum causa aiunt seorsum se viuere, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen hic prætextus arrogantiæ plenus, & Pharisaicę propago doctrinę. Nam & illi animarum & corporũ medicum accusabãt in templo, dicentes Apostolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Et per prophetam de talibus dicit deus: *Luc. 5. f.* Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, *Esa. 45. f.* ignis ardens tota die. Sed horũ stultitiã redarguere præsentis temporis nó est: quapropter ad narrationé reliquã procedamus. Ea tempestate Messalianorum, quos εὐχίτας, id est, Orantes appellant, hæresis est exorta: Vo- *Messaliani An. do. 371.* cantur autem & alia appellatione ἐνθουσιαστὰς, id est sacrificatores. Hi enim cuiusdam dæmonis operationem expectant, & hãc sancti spiritus præsen- *ἐνθουσιασταί id est, afflati & diuini* tiã arbitrantur. Qui vero integro huius rei lãguore participantur, auersantur operationé manuũ velut malã, somnoq; semetipsos tradunt, & somniorum phãtasias, Prophetias appellãt. Huius hæreseos fuerũt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alii; qui ab ecclesiastica quidem nequaquam communione recesserunt, dicentes diuinũ

Ioan. 6. f
Error Euchetarum

cibum nihil nec prodesse nec lędere, de quo dominus dixit Christus: Qui comedit carnem meã, & bibit sanguinem meũ, viuit in æternũ. Cumque voluerint celare hũc lãguorem, etiam conuicti impudenter negãt, & alios hęc sapientes quæ ipsi animo retinẽt, prorsus abdicãt. Letoius itaq; Pręsul Melitinẽsis ecclesiæ, diuino zelo decenter ornatus, videns eo quod hic languor multa monasteria, magis aũt latronũ (vt ita dixerim) speluncas inuaderet, eas incendit, & lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiã Amphilochius famigeratus ille Lycaonensis antistes, dũ hęc pestis illic cresceret, eã valde repressit, & oues qui tali contagione vexabantur, eripuit. Porrò Flauianus vbiq; laudabilis Pręsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere & venenũ proprium vrbibus vicinis aspergere, turbam monachorũ deduxit Antiochiã, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidem dixit calumniosos esse, testes vero mendaces. Adelphium autem valde senem cum mansuetudine vocans, & iuxta se sedere pręcipiens, ait: Nos ô senex, qui iam magnam partem vitæ transiuimus, humanam quidẽ didicimus diligenter naturam, & aduersariorũ dęmoniorũ machinamẽta cognouimus, ipso experimento gratiæ ministrationes edocti sumus, isti vero cũ sint iuuenes, nihil horũ perfectius cognoscentes, spiritalia audire verba non ferunt. Quapropter dicito mihi, quomodo creditis spiritum cõtrarium recedere, & gratiã sancti spiritus aduenire? His verbis senex ille delinitus, omne venenũ quod celabat euomuit atq; dixit: Nullam quidem vtilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare dicebat. Insuper vnumquenq; nascentium à progenitore suo sicuti naturam, sic etiã dæmonũ trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationẽ studiosam sanctum spiritum aduenire, & sensibiliter ac visibiliter suã designare pręsentiam, atq; corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam à mala volũtate penitus liberare, ita vt nequaquam deinceps egeat, neq; ieiunio macerãte corpus, neq; doctrina refrenante, & progredi ordinate edocente. Nõ solũ autem qui hoc impetrauerit, corporis, inquit, exultationibus liberatur, sed aperte etiam futura pręuidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaq; Flauianus fœtidissimum fodiens fontem, & eius pocula cunctis examinanda producẽs, infœlicissimo ait seni: Vetustime malorũ dierum, increpauit te os tuum & non ego: labia enim tua testãtur aduersum te. Quumq; hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidam expulsi, & ad Pamphiliam sunt progressi, eamq; huiusmodi peste repleuerunt.

A

Letoius Melitenus

B

Hæresis negãtium gratiã in baptismo conferri

SOZOMENVS.

De Lampsaceno concilio. Cap. 12.

Ad Valẽtinianum Aug. legatio episcoporũ

IGitur Valentinianus cum ita saperet sicut Nicęni patres, similia profitentibus proderat, aliter vero sapientibus non erat importunus. Qui cum ini

tio

A tio regni de vrbe Constantinopolitana per Thracias properaret Romam, episcopi Hellesponti, Bithyniç, & quicunque consubstantialem patrem ac filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum Heracleiæ Perinthi prçsulem, vt dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & episcoporum legationem intimasset, respõdens Valentinianus, ait: Mihi quidem cum vnus de populo sim, phas non est talia perscrutari. Verum sacerdotes quibus hçc cura est, apud seipsos congregentur vbi voluerint. Cum hçc itaque respondisset princeps, in Lampsacum conuenerunt episcopi. Cumque duos tractassent menses, nouissime decreuerunt vt ea quç Constantinopoli gesta fuerant studio Eudoxii & Acacii, abolerentur. Similiter autem vt irritaretur etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt, vt quod fuerat constitutum de dissimilis substantiç nomine, penitus abdicarent, quod etiam sunt mentiti. Similem vero patri filium per substantiam asserebant, dicentes necessariam similis adiectionem propter significationem substantiarum. Fidem vero illam esse prçcipiendam per omnes ecclesias, quç Seleuciç fuerat promulgata, & exposita in dedicatione Antiochenç probatur ecclesiæ. Depositos autem ab eis qui dissimilem patri filium asserebant, sedes proprias recipere decreuerunt. Si quis autem eos accusare vellet, æquo hoc periculo sanciuerunt, iu-

An.do. 372. Synodus apud Lampsacum

B dices esse decernentes episcopos recte sapientes, & de vicinis prouinciis in ecclesia conuenientes, vbi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi. Hçc decernentes, cum euocassent Eudoxium, & qui cum eo erãt, locum eis pœnitentiç tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quç fuerant placita cunctis ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium, vt vniuersa regalia suç partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessarium putauerunt vt prçcurrerent, & quç fuissent Lampsaci gesta, nuntiarent. Remeantem itaque Valentem imperatorem de Thracia, in Heracleia adierunt. Fuerat enim cum fratre suo digressus vsque ad quendam locũ. Tunc enim Eudoxius tam apud principem quàm apud proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo legatis à Lampsaco missis, iussit imperator ne seipsos ab Eudoxio separarent. Qui cum resisterent, & de gestis Constantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis aduersus Eudoxium quererentur, commotus ad iram Princeps, illos quidem deputauit exilio, ecclesias autem tradi iussit Eudoxio.

Eudoxius gratiosus in aula Valentis

THEODORITUS.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus. Cap. 13.

TEmpore quo Valens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit vt nõ nu-

An.do. 378. Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos

dus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptismatis munitus armis: & hoc quidem bene placuit & valde sapienter, Quod vero postea gessit magnam animi mollitiem, & proditionem significat veritatis. Ea nanq; infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita etiam istum secum corruere in blasphemiæ foueam persuasit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanę gubernacula tenebat ecclesię, non regens, sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in baptismatis tempore, iureiurando miserrimum obligauit, & vt in impietate dogmatis permaneret, & vndique contraria sapientes expelleret. Sic itaque ille doctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, & paulòpost quæ iurauerat adimpleuit. A

An.do.378. Valēs ad Arianas partes trahitur vxoris blādiloquētia

SOZOMENVS.

Qua credulitate Valens sit vsus aduersus orthodoxos. Cap.14.

INterea venit in Europam: metuebat enim ne fortè Persæ pacta sub Iouiano triginta annorū facta, soluerent. Qui cum nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidem episcopum destinauit in exilium, Paulinum vero reueritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, ecclesiis expulit, pecuniis condemnauit, verberibus & aliis rebus afflixit. B

Melit' in exilium

SOCRATES.

Fertur enim etiam multos in Oronte flumine suffocasse.

THEODORITVS.

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensium, vrbe priuauit: qui quum in iuuentute duxisset vxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarum sponte persuasit, vt puritatem communi voluptati præponeret, atque vt charitatem fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

Eusebius Samosatenus Pelagius Laodicenus

SOCRATES.

De tyrannide & perditione Procopii. Cap.15.

CVm hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coaceruans, destinabat aduersus Imperatorem. Quod cum nunciatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetum remoratur. Cumque belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis intantum influxit, vt loca quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab aliis vero locis tantum recessit, vt arida tellus inueniretur. Hoc ergo factū est primo duorum principum Consulatu.

An.do.367. Procopius tyrannus

Terræmotus

SOCRATES.

Sequenti

A Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, venit ab Antiochia, & cum eo cógressus est circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna deuictus est. Post paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis iussit expendi. Contemnens enim iusiurandum quod eis præbuerat, serris diuisos crudeliter interemit. Tyrannum vero duabus vicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ dimissæ aërem repetentes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

An do. 368. Pugna inter Valentem & Procopium

Agelon Gomarius Procopij supplicium

THEODORITVS.

De exilio sancti Eusebii Samosateni Pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alii episcopo se subdere noluerint. Cap. 16.

EVsebius interea Samosatenus episcopus in Thraciam in exilium deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, τιάρᾳ caput operiés, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliaque ecclesiæ peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi concordes episcopos, eos Præsules indigentibus constituebat ecclesiis. B Quantam vero fortitudinem sapientiamque monstrarit, Imperialé suscipiens iussionem, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nesciétes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa vesperam, quem Eusebius silentium habere, & aduentum suum celare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflammata, te quidem interimet: ego autem pro tua morte apud deum pœnas cogar exoluere. Cum hæc dixisset vespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia vni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur famulus, puluillum tantummodo & codicem gerens. Cumque venisset ad Euphratis fluminis ripam, iuxta ipsos muros ciuitatis expositam, ascendit in nauem, vt Zeugma nauigaret, iussitque nautis vt remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locum: Samosateni vero gemitibus & lamentatione repleti sunt. Nam cum ille seruus eius proximis, quę iussa fuerant, indicasset, & qui cum eo proficiscerentur, & quos codices detulisset, ingemiscebant vniuersi, pastore videlicet priuati. Fluuiusque nauigantibus atque sequentibus est impletus. Cumque venissent & desideratum pastorem cernerent, amplius eiulabant: ac suspirantes fundentesque lachrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oues eius inciderent. Quem cum flectere non valuissent, audierunt eo legéte Apostolicam legem, quæ aperte iubet nos Principibus & potestatibus

Eusebius Samosatenus in exilio quid egerit

Eusebius nauigat zeugma Syriæ

esse

Roma. 13. a.

esse subiectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii vestes, alii famulos, tanquam ad peregrinam & exteram properãti terram. At ille pauca quędam à valde notis accipiens, doctrinisque cunctos & orationibus armans, & pro apostolicis dogmatibus pugnare præcipiẽs, ad Histrum profectus est. Illi vero ad vrbem propriam remeantes, & mutuo se exhortantes, luporum circumspiciebant prudenter insidias. Nunc vero narrandus est horum fidei calor & puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeantur. Cum ergo Arianorum participes egregio pastore priuassent gregem, aliumq; pro eo Eunomium nomine fecissent episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non diues, non famulus, non opifex, non agricola, nõ hortulanus, non vir, non mulier, non iuuenis, non senex, ad ecclesiasticum accessit consuete collegium. Solus itaque degebat episcopus, tum nullo eum neque vidente, neque penitus appellante, licet feratur cum multa vixisse mansuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim voluissent lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, volentesque ingredi prohiberent, ipse populum ante ianuas videns, eas aperire pręcepit, & libẽter secum omnes lauacro participari. Hoc idem etiam in balnei solio fecit. Nam cum lauanti sibi quosdam videret astare, iussit vt cum ipso cõmuniter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, velociter ascendens egressus est. Illi vero nequissimæ hæreseos immundicia, etiam aquam iudicantes esse polutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderunt, & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relicta ciuitate discessit, inimicam habitare ciuitatem, & horrorem habentem aduersum se communem, arbitratus esse stultum. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupum, & ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolatæ pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphæram alter alteri porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit vt sphæra cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri vehementer eiulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequẽtium vt expectaret, & quod gereretur, cognosceret. Pueri vero accendentes ignem, & sphæram iaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuuenile, & consuetudinis antiquę reliquias. Veruntamen indicium est, quo possit ostendi quale odium circa Arianam væsaniam ciuitas habuerit vniuersa. At Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomiũ, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipue qui viriliter

Margin notes: Eusebius ad Histrum. — Samosateni Eunomius Arianus in Eusebij loco obtrusus. — Eunomij Samosateni humilitas. — Eunomius discedit Samosata. — Lucius obtruditur. — Purgatio per ignem. — Euolcius in exilium.

A

B

A viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, vsque ad nouissimos Romani fines imperii, Euolcium Diaconii ministerio functum in eremum Oasim, Antiochum vero Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus eius) & multis virtutibus coruscantem, necnon sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos mitti suasit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Cum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerasque victorias etiam coronam martyrii suscepisset, conuenit solenni modo prouinciæ synodus pariter & Iouianus Pergenę tunc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorũ fuerat communione maculatus. Cumq; vniuersi Antiochum elegissent, auunculo proprio successorem, & ad sacrum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & videns Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius repulit, dicens, non esse ferẽdam dexteram, quę aliquando sacramenta blasphemiis celebrata suscepisset. Sed hæc quidem non post multum temporis euenerunt. Tunc enim in interiorem est (vt dixi) ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuastantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Eusebius in exilium. Eusebius martyrio coronatus. Antiochus nepos succedit Iouianus Pergenus. Celtæ Germani.

De exilio Barsæ episcopi. Cap. 17.

B Barsen quoque, cuius etiamnum maxima gloria est, non solum in Edessa quam regebat vicinisque prouinciis, sed etiam in Phœnice & Aegypto, necnon Thebaide, quas gentes cum maximo virtutis suæ splendore transierat, primum quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cumque cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cũ plenus esset gratia, verbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchum Aegypti vrbem eum in exilium destinauit. Cumque etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quoddam castrum extremum Barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti vrbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus eius extare lectum eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cum in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

Barses Edessenus. Aradus insula.

SOZOMENVS.

Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio. Cap. 18.

Igitur Imperator extincto Procopio, felicitate prouectus, denuo contra Christianos bella commouebat, omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipue tamen eum ad furorem prouocabat synodus in Lampsaco celebrata, non solum quia Arianorum abdicaret episcopos, sed quod promulgationem fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, conuocauit Eleusium Cyzici, is enim sectam Macedonii magis sequebatur, sicut iam dixi. Et faciens conciliuin

Valens pro Arianis. Eleusius Cyzicenus.

Arianorũ

Arianorum episcoporum, cogebat Eleusium vt illorum dogmati consentiret. Qui primum quidem negauit. Postea vero cum ei minaretur exilium, formidans in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tractus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur, dicens consensum violentia non voluntate factum. Et vt quærerent sibi alium episcopum' hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porrò Cyziceni propter amicitiam eius alii episcopo subdi noluerunt, manseruntque sub eo, non tamen à propria hæresi abducti sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanquam qui posset populum calliditate verborũ ad suum circumuenire cõsensum. Descendente vero Eunomio, Sacris præceptionibus expelli iubetur Eleusius & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusii extra vrbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

Eudoxius

Sacrę literæ principis Eunomius in Cyzicum

De Eunomio hæresiarcha. Cap. 19.

Eunomius & eius scripta

EVnomius notarius fuit Aëtii, qui ἄθεος, id est, sine deo, vocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticũ imitatus est, & sermonibus quibusdam vacans, faciensque sibi sophismata, nõ sentiebat, ex his inflatus, in blasphemias se incidere: quippe qui dogma imi- B
taretur Arii, & multis modis repugnaret dogmatibus veritatis. Enimuero parum edoctus ex literis sacris, & eas minime intelligere valẽs, circa verba frequenter occupabatur, eaq; conuertens semper non poterat intentionis suæ propositum adimplere: sicut septẽ eius demonstrãt Tomi in quibus vanissime laborauit, quos in epistolam Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic verba profundens, intentionem epistolæ non potuit inuenire. Sũt etiam alii eius similes libri, quos qui legere voluerit, eorũ contemptũ experimentis cognoscet. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit episcopum, expellere nisus Eleusiũ. Cumq; illuc venisset, vtẽs more solito Dialectica, quasi peregrinũ aliquid, auditoribus inferebat. Quamobrẽ Cyzici tumultus exortus est, eumq; vrbe pepulerunt, non ferentes eius verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens, cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipsius Eunomii, quæ tentat contra deum sophismatibus loqui. Sic enim ait,

Cyziceni eijciunt Eunomiũ

Eunomij temeraria subtilitas

Deus de substantia sua nihil nouit amplius quàm nos. neque est illi magis, nobis autem agnita minus, sed quodcunq; de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiã ille nouit. Quod autẽ rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobis. Hęc quidem aliaq; similia Eunomius sophismata, id est, circumuẽtiones faciẽs, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulopost segregatus sit, proprio loco narrabimus.

A SOZOMENVS.

De ſeuitia Valētis cōtra Cōſtātinopolitanos orthodoxos. Cap.20. Nouatiani apud Conſtantinopolim

VExabantur enim etiam Conſtantinopoli habitãtes, qui Nicęnum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum vero etiam eccleſias claudi, aliorum vero hæreticorũ quod clauderet non inuenit. Pridem enim ſub Conſtantio principe probantur ablatæ. Sed etiam Agelium Nouatianorum epiſcopum eccleſiæ Conſtantinopoli conſtitutæ, exilii deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabiliter viuere ſecundum eccleſiaſticas ſanctiones, cuius vita erat philoſophica, & à pecuniarum poſſeſſione ſegregata. Quod etiam conuerſationis eius modus oſtendebat. Vna enim tunica vtebatur, & ſemper ambulabat excalciatus. Qui non longo poſt tempore reuocatus eſt, eccleſiaſque recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, uita, ſcientiaque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militans: tunc autem presbyter Nouatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anaſtaſiam atque Caroſam. Ex quarum nominibus hactenus Anaſtaſianę & Caroſianę Thermę publicæ Conſtantinopoli nuncupantur.

Agelius Nouatianorum epiſcopus

Agelius reuocatur de exilio

Anaſtaſia & Caroſia filiæ Valentiniani

SOCRATES.

De deſtructione murorum Chalcedonenſium Cap.21.

B IGitur imperator Valens Chalcedonēſis vrbis contra Byzantium poſitę muros deſtrui iuſſit. Iurauerat enim hoc ſe facturum tyranno victo, quod Chalcedonenſes fauore tyranni ei turpes contumelias intuliſſent, & portas clauſiſſent ciuitatis. Murus autē iuſſione deſtruebatur Imperatoris, & ſaxa ad ædificiũ Thermarum, quę Conſtantianę vocãtur, Cōſtātinopolim vehebantur. Inter quæ ſaxa, vnum inuentum eſt, in quo reſponſum habebatur inſcriptum, olim quidem abſconſum, tunc vero manifeſtum. Significabat enim, quod cum proueniret aquarum abundantia ciuitati, tunc murus quidē lauacro ſeruiret, innumeræ vero Barbarorum nationes, Romanorum fines incurrentes, cum crudelia multa committerent, nouiſſime etiam ipſę perirent. Poſt aliquantum itaq; temporis euenit, vt Valens Aquęductũ ædificaret, & abundantiā Cōſtantinopoli præberet aquarũ, tunc etiam Barbarę motę ſunt nationes. Reſpōſum tamen etiā alio modo contigit adimpleri. Cum enim Aquæductus in ciuitatē fuiſſet inductus, Prę fectus vrbis tunc Clearchus Nymphęũ maximũ ædificauit in platea, quę Theodoſii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia eſt emiſſa: in quo maximā feſtiuitatem ciuitas habuit. Sed hoc reſpōſum paulopoſt eſt impletum. Porrò cum ſolueretur murus, Principem Conſtantinopolitani rogauerunt, vt à muri deſtructione ceſſaret. Cum quibus etiā ſupplicabant poſſeſſores Bithyniæ Nicomediēſes, atq; Nicęni. Verum Imperator furore plenus, vix quidem ſupplicantium ſuſcepit preces. Volēs tamen iuſiurandum implere, murum

Valens Aug. muros Chalcedonis diruit

Thermę Conſtantianę

Epigramma futura prædicens

Valens aquæductū extruit

Clearchus Nymphæum ædificat

destruebat, eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, vbi maximis mirabilibusque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur. A

SOCRATES.

De natiuitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis & de ortu principis Gratiani. Cap. 22.

An. do. 368. HOc itaq; tempore talia gerebantur. Sciendũ tamen quod bellum contra Procopium tyrannum gestum est Consulatu Gratiani & Dagalaiphi, circa finem Maii mẽsis. Post paululum vero temporis eodẽ Consulatu, Valentiniano principi in Occidentis partibus constituto, natus est filius nomen referens patris. Verum Gratianus ante eius fuerat natus imperium. Et sequenti Consulatu Lupicini & Iouiniani grandinis multitudo in Constantinopolitana vrbe secundo Iunii mensis die, saxorum gerens similitudinem vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum in exilium deportauerat, Eudoxio cõmunicare fugiẽtes. Post paululum vero temporis eodem Consulatu Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem cõstituit, vicesimo quarto die mensis Augusti. Sequenti vero Consulatu Valentiniani secundo, & Valentis item secundo, terræmotus circa Bithyniam maximus Nicæam subuertit vrbem, vndecimo die mensis Octobris. Agebatur autem annus duodecimus post Nicomediç casum. Post modicũ vero tempus alio terrçmotu multç partes Germæ ciuitatis in Hellesponto constitutæ, destructç sunt. His ergo ita prouenientibus, nulla reuerentia terruit, neque Eudoxium Arianorum episcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim à persecutione cessabant. Porrò terrçmotus, turbarũ ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cum ergo multi sacerdotum in exiliũ deportarentur, soli diuina prouidentia propter eminẽtem sui reuerentiã exilium non sunt passi Basilius atq; Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenæ ciuitatis omnino vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio atque Gregorio procedenti sermone narrabimus. B

Grando Constantinopoli An. do. 369.

An. do. 370.

Germa

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti, & illi se contulerint ad Liberium. Cap. 23.

CVmq; eo tempore Consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt: qui terrore magis violentiaq; constricti, per singulas ciuitates Legationibus fungebantur apud alterutros, iudicantes optimum, si per necessitatẽ confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ vrbis episcopum, cuius fidem amplectebantur potius quàm cõmunionem Eudoxii. Miserunt ergo Eustathiũ Sebastiç, qui fuerat sçpe depositus: Syluanũ Tarsi

Macedoniani cõfugiunt ad Valentinianũ & Liberium An. do. 367.

A Tarsi Ciliciæ atq; Theophilum, mandãtes, ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanę cõmunicarent ecclesię, & fidem de Consubstantialitate roborarent. Itaq; cum his literis in Seleucia dispositis, ad Italiã peruenerũt. Et imperatorem quidem videre nõ potuerũt: erat enim occupatus in Galliis, & contra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt. Sauromatæ qui eos suscipere nullatenus voluit, dicens eos Arianos esse: nec ab ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderũt, per pœnitentiam se cognouisse veritatem, & dudum abnegasse Dissimilitudinis fidem, & similem professos per omnia filium patri, nihilque differre à Consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptã suę sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiã proposuerunt verba fidei Nicæni concilii. Epistolas autẽ à Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isaurię, atq; Pamphylia, necnon Lycia missas, hic propter prolixitatem nõ subscripsi. Verba vero libelli ab Eustathio & reliquis Liberio dati hæc esse noscuntur.

Libellus Macedonianorũ, Liberio Romano datus episcopo. Cap. 24.

DOMINO FRATRI ET CONSACERDOTI Liberio, Eustathius, Theophilus, & Syluanus, in domino S.

Propter hæreticorum væsanas suspiciones qui non cessant catholicis ec- Libellus Macedonianorũ exhibitus Liberio Põt. Ro.
B clesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimẽtes, profitemur synodum Lampsaci celebratam, & Smyrnę, aliisq; diuersis locis orthodoxorum episcoporũ. Pro qua synodo legatione fungentes apud tuam paternitatem, & vniuersos Italię cunctosq; Occidentis episcopos, litteras deportamus, catholicam fidem tenere atq; seruare, quę in sancto Nicęno concilio sub beatæ memoriæ Constantino à trecentis decem & octo episcopis cõfirmato perfecto & immobili statu hactenus & in perpetuum permanebit, in qua Consubstantialitas sancte pieq; definita est cõtra Arii prauitatem. Similiterq; nos cum prędictis eandem fidem tenuisse atque tenere, & vsq; ad terminũ custodire manu propria profitemur, condemnantes Arium impiamq; doctrinam eius cum discipulis ipsius, eiq; similia sapientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorumq; doctrinam, omnesq; his similia sapientes, & vniuersas hæreses sanctæ fidei prædictę contrarias, quæ pie catholiceque est in Nicæa à sanctis patribus explanata, anathematizantes pręcipue explanationem lectam in Ariminensi concilio, tanquam contrariam prædictę fidei sancti concilii in Nicæa vrbe celebrati, cuius lectione prolata in vrbe Thracię Nicæa dolo atq; periurio capti, Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra & eorum pro quibus legatione fungimur, hęc: Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumq; factorem, & in vnum

num vnigenitum deum dominum Iesum Christum filium dei, natum ex patre, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, natum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & antequam nasceretur non fuit, & quod ex non existẽtibus factus est, aut ex altera essentia vel substãtia dicẽtes esse, aut cõuertibilem aut mutabilẽ filiũ dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. A

Subscriptio

Eustathius episcopus Sebastiæ ciuitatis, & Theophilus & Syluanus legati conciliorum Lampsaci, Smyrnę, & reliquorum, hanc professionem manibus nostris & propria voluntate subscripsimus.

Si quis autẽ pręter expositã à nobis fidẽ, contra nos vel eos à quibus missi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cũ litteris ad nos tuæ sanctitatis ad quos probaueris orthodoxos episcopos mitte, & apud eos nobiscũ causam dicãt. Et si quid criminis fuerit approbatũ, in autore proculdubio vindicetur. Hoc itaq; libello Legatos obligans Liberius, eos in cõmunionẽ suscepit. Quibus dans huiusmodi litteras, abire præcepit.

Epistola Liberii & Siciliensis concilii ad Macedonianos episcopos post pœnitentiam. Cap. 25. B

Epistola Liberij Pont. Ro.

DILECTISSIMIS FRATRIBVS ET CONSACERdotibus, Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio Eucarpio, & Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Aedesio, Eustochio Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioãni, Maceri, Carisio, Syluano, Photino, Antho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophãto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leõtio, Philagrio, Lucio & vniuersis Oriẽtalibus orthodoxis, Liberius episcopus, & Occidentales episcopi in domino S.

Optabile nobis pacis atq; concordię gaudium vestrę litterę attulerunt, fidei lumine resplendẽtes, fratres charissimi, oblatæ nobis per charissimos fratres & coepiscopos, Eustathium, Syluanum, atq; Theophilum, & maxime quia vestram sententiam vestrosq; sensus concordare & cõsonare cum mea humilitate, & Italis, atq; Occidentalibus vniuersis affirmauerũt atq; demonstrauerunt. Et hanc esse cognoscimus catholicã & apostolicã fidẽ, quæ vsq; ad Nicęnũ cõcilium integra immobilisq; seruata est: & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudioq; repleti, & omne vestigium ac nebulas ine-

A ptæ suspicionis abiicientes, non solum sermone eam, sed etiã scriptura currente professi sunt. Cuius exemplar his literis subdere necessarium iudicauimus, ne vllam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denuo relinquamus: quibus iterũ flãmas proprię maliciæ cõmouentes, incẽdia discordiarum cõsuete resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri, Eustathius, Syluanus, atq; Theophilus, vestrã charitatem semper hanc fidem habuisse, & hanc vsq; ad terminũ custodire, id est, in Nicęna vrbe à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis approbatam, quę perfectam continet veritatẽ, & os totius hæreticę multitudinis obstruit atq; dissoluit. Non enim spontaneo motu, sed nutu diuino tãtorum episcoporũ numerus aggregatus est contra væsaniam Arii, quanto numero beatus Abraam tanta milia fide destruxit. Quæ fides dum in subsistentia & nomine Consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum & inexpugnabile castrum omnia iacula & molitiones Arianæ incredulitatis decenter euitat. Cum igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit væsania, quadam suasione, aut (vt verius dicam) mundana potentia, hoc quod cautius erat in fide positum, auferre, aut oblique denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penè omnes conuenientes Arimini tunc terrore permoti B atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi conuenerunt, aut subscribentes catholicæ fidei quæ in Nicæna vrbe sancita est, nobisque communicantes, feruentius contra Arii dogma eiusque discipulos inflammantur. Cuius rei indicium etiam ipsi legati vestræ ciuitatis agnoscẽtes, vosipsos in sua subscriptione iunxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab eius sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidem in Nicæna vrbe sancitam. In quibus etiam vos capti periurio subscripsistis. Vnde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adiuuare iusta poscentes, maxime quia per professionem vestrorum Legatorũ resipiscentes Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognouimus, & significamus, vt noueritis blasphemos Ariminenses qui tũc videbantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & vniuersos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari, vt possint qui violenter lęsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad diuinum lumen catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc synodum nisi voluerint respuere venenum perfidiæ, & blasphemias Arii vniuersas abiicere, easque anathematizare cognoscunt se cum Ario eiusque discipulis cæterisque serpentibus siue Sabellianis vel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius hæreseos socios esse, & communione priuatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulterii non admittit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi. Has literas Eustathius cæterique percipientes, rur-

ſus ad Siciliam deuenerunt, ibique facientes ſynodum Siculorum epiſcoporum coram ipſis Conſubſtantialitatis fidem profeſſi ſunt. Cumque Nicænam fidem roboraſſent, conſonas ab eis quoque percipientes epiſtolas, ad eos à quibus fuerant deſtinati reuerſi ſunt. Qui Liberii pręcepta ſuſcipientes, legationes mittebant per ciuitates ad Pręſules, & Conſubſtantialitatem fidei pr ędicabant, inuitantes eos vt in Tarſum Cilicię pariter conuenirent, vt Nicęnam roborãtes fidem, deinceps ſoluerent omnem contentionem. Quę fieri potuerunt, niſi Eudoxius Arianæ religionis Pręſul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuiſſet. Qui amplius propter indictum iter ad Tarſum accenſus, plus illis malorum intulit. Quod vero Macedoniani per Legatos quos miſerant communicantes Liberio, Nicænam cõfirmauerint fidẽ, ipſe Sabinus in collectione ſynodaliũ eſt atteſtatus. A

Cur Eunomius ab Eudoxio ſegregatus ſit. Cap. 26.

Eunomi⁹ cur ab Eudoxio ſeparatus

CIrca hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſum agebat miſſas, propterea quod cum ſæpe rogaſſet vt ſuſciperetur præceptor ipſius Aetius, Eudoxius non exaudiſſet. Hoc autem non ideo refutauit, quod ſectam declinaret Aetii, cum eam ſcilicet prædicaret: ſed quoniam omnes vnanimes illius, eum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit, vt ab Eudoxio ſeparetur Eunomius. Hæc igitur Conſtantinopoli gerebantur. B

De latebris Athanaſii. Cap. 27.

Alexãdrię ſeditio, cuius au ⁊or Eudoxius An. do. 371.

DEinde Alexandrię pręceptum Pręfectorũ, ſtudio Eudoxii deſtinatũ, conturbauit eccleſiã. Verum Athanaſius irrationabilem furorẽ populi metuens, atq; timens ne malorum faciẽdorũ ipſe cauſa eſſe videretur, quatuor menſibus ſeipſum in ſepulchro patris abſcondit. Cumq; propter eius abſentiam ſeditionem deſiderio ipſius populus excitaſſet, cognoſcens Imperator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, literis indicauit vt Athanaſius licite teneret eccleſias. Et hæc fuit cauſa vt vſq; ad Athanaſii mortẽ Alexandrina non turbaretur eccleſia. Quod vero poſt eius mortem rurſus Ariani eas eccleſias inuaſerint, paulo poſt narrabo.

SOZOMENVS.

De cõcilio Tyanẽſi vbi literę Liberii & Occidẽtaliũ ſũt receptę. Cap. 28.

Synod⁹ apud Tyanam

ILlo ſiquidem tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Euſebio epiſcopo Cæſareæ Cappadociç, Athanaſio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarſi, Paulo Emeſeno, Oſtreſio Melitinenſe, & Gregorio Nazianzeno, aliiſque multis, qui verbum Conſubſtantialitatis ſeruandum eſſe apud Antiochiam Iouiano imperante decreuerant. Releguntur ibi Liberii & Occidentalium litteræ ſacerdotum. Quamobrem gaudio repleti ſcripſerunt vniuerſis eccleſiis vt legerent decreta epiſcoporum apud Aſiam celebrata, & Liberii litteras, Italorumq;, Aphrorum, atq; Gallicanorum, nec

non

A non Siculorum. Attulerant enim horum literas Legati de Lampsaco destinati, vt cõsiderarent omnium numerum ipsis concordantium. Plurima nanq; multitudo concilium Ariminense vincebat: pariterq; scripserũt vt in Tarsum Ciliciæ cõuenirent certo die: & illi quidem hoc modo se inuitabant. Cumq; synodus pararetur in Tarsum, conuenientes in Antiochia Cariæ, ferme xxxiiii Asiani pontifices studium concordiæ ecclesiasticæ collaudabãt. Consubstantialitatis vero nomen respuentes, fidẽ in Antiochia & Seleucia prolatam roborare nitebantur, tanquam Luciani martyris existentem, & multorum sudoribus à progenitoribus ipsorum approbatam. Verum Imperator studio Eudoxii synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

SOCRATES.

De Eudoxio Ariano qui fuerat Constantinopolitanus episcopus, & de persecutione Valentis propter Euagriũ orthodoxũ epũm. Cap. 29. *Eudoxius moritur*

IGitur Imperator Valens festinans Antiochiam, de Constantinopoli digressus, venit in Nicomediã, & illic huiusmodi de causa moratus est. *An. do. 372* Eudoxius enim Arianę religiõis, mox post egressum imperatoris defunctus est Consulatu Valentiniani & Valentis tertio, cum vndecim annis sedem Cõstãtinopolitanæ tenuisset ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locum eius B ordinauerunt Demophilum. *Demophilus* Verum prędicatores Consubstantialitatis oportunum iudicantes inuenisse se tempus, Euagrium quendam suæ fidei *Euagrius* cõstituerunt episcopum. Quem ordinarat Eustathius pridem Antiochenus episcopus, qui prius quidem à Iouiano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in vrbe Cõstantinopoli latenter degens, vt Consubstantialitatis prędicatores sua pręsentia roboraret. Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani mouebant. Hæc gesta cum peruenissent ad principem, metuens ne seditione ciuitas turbaretur, militarem manum à Nicomedia Constantinopolim destinauit, præcipiens vt teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliò mitteretur in exiliũ. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locum alium destinatur. His ita gestis Ariani amplius efferati, vexabant vehementer orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque sæpe *Ariani in orthodoxos* spoliantes, & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cum illi ferre non possent, vt deprecarentur principem veniebant, si quo modo mererentur violentias euitare. Sed hoc cogitantes valde frustrati sunt, ab *LXXX. Legati ad principẽ merguntur* iniusto se arbitrati iustitiam promereri. Cumque viri electi ex ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus pręerãt Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam peruenissent, preces obtulerunt Imperatori, violentiam proclamantes, & ea quæ videbantur esse perpessi.

Quod octuaginta orthodoxorũ à Valente in naue cremati sunt. Ca. 30.

Modestus præfectus

INdignatus igitur Imperator, ad præsens celauit iram, latēter autem Modesto Præfecto præcepit, vt eos comprehensos occideret. Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ cōtraditus. Metuens enim Præfectus ne seditio nasceretur in populo, si eos palàm peremeret, simulauit se eos viros in exilium destinare. Illis autem simpliciter acquiescētibus, iussit eos Pręfectus mitti in nauem, velut in exilium deuehendos, præcipiēs nautis vt cū ad mare mediū peruenissent, eos dimergerēt, & hoc modo morerentur. Quo facto perductis eis in medium sinum qui vocatur Astacenus, quod iusserat præfectus Imperatoris impletum est, & in alia sequenti nauicula nautæ transeuntes concremauerunt nauem. Contigit autem ventum Subsolanum valde flare, & ita nauis velociter est accensa. Cuius reliquiæ peruenerunt ad locum qui Acidiza nuncupatur, vbi ad plenū cum viris religiosis absumptæ sunt. Quod tamen aiūt non sine vltione transisse. Fames nāque repente secuta est circa Phrygias gentes, ita vt necessitatē haberēt habitatores patriā relinquere, & ad Constantinopolim diuersasq; prouincias properare.

Pœna

SOZOMENVS.

Quid Valens gesserit in Cappadocia & Antiochia. Cap. 31.

An. do. 378.

VAlens itaque Nicomedia relicta proficiscebatur Antiochiam. Interea cum venisset ad Cappadociam, more suo eius loci turbabat ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se sperabat cito effecturum, eo quod pro quibusdam inimicitiis Basilius Eusebio, qui tunc Cæsariensem regebat ecclesiam, videretur infensus, & abscedens in Pontum, cum monachis habitaret ibi philosophantibus. Porrò populus, & maxime nobilium ac sapientium, Eusebium in suspicione habebant, quasi ipse fuisset autor fugæ viri philosophi, vita verboq; perfecti. Volebantq; eum deserere, & apud seipsos missarum celebrare solennia. Sed Basilius quidem ne turba nasceretur in populo per seditiones hæreticorum, agebat in Ponto silentium cum suis episcopis, qui semper aderant illi. Contigit ergo vt in Eusebium odiū populi nasceretur. Cumq; Basilio fuisset nuntiatum quod Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto Cæsaream venit, & pactis cum Eusebio celebratis, ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem cum suam intētionem non valuisset implere, cum episcopis secum profectis tunc abscessit.

Basilius

A B

SOCRATES.

Igitur Imperator Valens paruipendens famis inuasionem, venit Antiochiam Syriæ. Cumq; ibi moraretur, nolentes Arianis cōsentire affligebat, vehementerque τῶ ὁμοουσίῳ prædicatoribus imminebat. Quos cum ecclesiis penè omnium ciuitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diuersis suppliciis subdidit: multosque diuersa morte contraditos in-

A tos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Quomodo in Edessa mulier cum filio suo currens ad martyrium, & Præfectum & Imperatorem stupore facti à crudelitate remouerit. Cap. 32.

An.do.378. Valens apud Edessam sæuit in orthodoxos

DIcendũ quoque est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestum esse dinoscitur. In hac vrbe est Thomæ Apostoli basilica, clara valde pariter & ornata. In qua propter loci reuerentiam Collectæ sæpius celebrantur. Quã volens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidẽ conuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos non expulisset vniuersos. Cumq; præfectus iniuriam passus, inuitus indignatiõi principis ministrare contenderet (non enim volebat tot hominibus cædẽ inferre) latenter mandauit, vt nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neq; cõsiliũ neq; terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumq; Præfectus cum multa militũ manu ad basilicam festinaret, vt Imperatoris perficeret iussionẽ, quædam muliercula in paupertate degens, suum filium manu trahẽs, cursuq; ad illam basilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus vero Præfectus, mulierem sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quò sic indecenter curris? At illa: Quò & alii, inquit, ire festinãt. Tunc ille: Non au

Orthodoxi intrepidi

Constantia mulieris orthodoxæ

B disti quod Præfectus illic occisurus est vniuersos quoscunque repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideoq; festino, vt illic inueniar inter eos. Et quò hũc paruulum trahis infantẽ? Tum mulier ait: Vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hęc cum audisset vir ille, considerauit concurrentium animum. Et mox recurrens ad principem, suggessit ei, quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens breui tempore tantã multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit Imperatorẽ. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

THEODORITVS.

De examinatione & exilio plurimorum orthodoxorum. Cap. 33.

An.do.379 Valens Aug. cogere orthodoxos conatur apud Edessam

ET hæc quidem cum Præfectus imperatori dixisset, populum quidem quod expectabat, non pertulit experiri. Verum duces eorũ, id est, presbyteros atq; diaconos interrogari pręceptum est, vt vnum è duobus eligerent, aut communicare Lupo, aut vrbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cumq; congregasset vniuersos, mitibus vtebatur verbis, persuadere nitens vt leges sequerentur imperatoris, indicium vesaniæ dicens esse, quod tanto imperatori pauci homines repugnarent. Cũq; cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium virum valde laudandum Præfectus ait: Cur non respondes his quæ dicũtur à nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc Præfectus: Multa itaq; verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porrò Eulogius vniuersis hæc

Eulogius

dicta

dicta fuisse respondit, & incongruum esse vt solus alios contemnés respó- A
deret. Si vero me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam.
Modestus praefectus
Praefectus ait: Communica possidenti regnum. At ille pacifice & valde benigne ait: Et mihi regni quoque sacerdotiiq; consortium est. Tunc Praefectus irrisionem sentiens sçuiebat, & iniuriis contra senem vsus, etiam haec adiecit: Nó hoc locutus sum fulminande, sed quibus communicat imperator, communicare vos monui. Cumq; dixisset senex pastorem se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore cóprehendens destinauit in Thraciam: qui cum ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebantur. Ciuitates enim occurrebant & vici, victores athletas honorantes. Sed hostes armauit inuidia, vt imperatori diceret, plurimum honorem viris illis decretam exilii contumeliam afferre. Haec cognoscens imperator, iussit vt bini & bini separarentur, & alios quidé in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios vero in Thebaidos dispersit vrbes. Aiût enim quod etiam fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porrò Eulogiú Presulem illorum, & Protogené qui post eum fuit, in Antinoum vsq; transmisit. Quorum virtutem non patior obliuioni cótradere. Cum enim concordem viderét ciuitatis episcopum, ecclesiasticoq; collegio qui communicarent viderent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua consulentes cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, vnde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamen esse diu lugendum B
arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina curauerunt.

Protogenes

De miraculis confessorum. Cap. 34.

SAcratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die totaq; nocte omnium deprecabatur deum. Protogenes autem valde dignissimus, Eunomii literis eruditus, ad scribendú velociter promptus, inueniens opportunú locum, eumq; sibi segregans ad docendum, adolescentiú magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolicae doctrinae congruas lectiones meditari praecipiebat. Cumq; vnus adolescentium incidisset in morbum, venit ad domum eius, & tenens ęgroti dexteram, morbum orationibus effugauit. Hoc cognoscétes aliorú parentes infantiú, deduxerunt eum ad domos suas, & aegrotis auxiliari precabantur. At ille nó ante se dixit deú vt expellerétur morbi rogaturum, nisi prius aegroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impleuerût. Cogebat enim eos salutis desideriú, & simul animae corporisq; sanitate fruebantur. Si quando vero alicui suasisset vt sacram gratiá mereretur accipere, ducebat eú ad Eulogium, & concutiens ianuá, rogabat vt aperiret, ac signum Dominicú ei qui fuerat renatus, imponeret. Cumq; ille difficilius aperiret, ne intercideret orationem, dicebat potius esse necessariam salutem errantium.

Ludimagister factus Protogenes

A tium. Mirabantur igitur vniuersi videntes Protogenē talia facere, qui licet tot hominibus lumen diuinæ cognitiōis impartiret, tamē Eulogio primatum per omnia reseruaret, vt eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde coniiciebant multomagis virtutem illius eminere. Cum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxerunt omnes, ingemiscentes & lachrymantes, maxime vero præsul ecclesiæ eorum, primatus affectu. Cumq; ad propria remeassent, sanctus quidē Eulogius Barse maximo ad vitam felicissimā transeunte, eius suscepit regimen ecclesiæ. Porrò mirabilis Protogenes colere iussus est vrbem Carrensium desolatam, & spinis gentilium plenam, quæ vtique pluribus laboribus indigebat.

Mos initiandi Christianos.

Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio

SOCRATES.

De responso dæmonis quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit. Ca. 35.

EOdem tempore dæmon quidam erroneus crudelitate Valentis abusus ei persuasit vt scrutaretur quisnam post eum suscepturus esset Imperium. Quamobrem necromātiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit, Nā cū de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstrauit, θ,ε,ο,δ, dicens hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod B cum ad aures peruenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrānidē ambire iudicauit. Occidebātur itaq; Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicunque has literas in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosius, quidam vir fortis ex Hispania prouincia genus ducēs, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negantes quæ prius habuissent cum iuramento, vt pericula declinarent.

Theodosius

THEODORITVS.

De Basilio episcopo Cappadociæ, & quomodo exilii minas euaserit. C. 36.

VAlens igitur Imperator cum vniuersas (vt ita dicam) ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cuius tūc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque Præfectum, præcipiens, vt aut flecteret Basiliū, vt dogmati cōmunicaret Eudoxii, aut hoc facere nolens expelleretur. Audiens enim gloriā tanti viri, noluit ei prius inferre certamen, ne cū fortiter Basilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Huius machinamēta velut tela araneæ facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad vtilitatē sui antiquę patrum narrationes, & velut quędam turres murū fidei indeclinabilem seruauerūt. Porrò Præfectus Cæsaream veniens, & euocās magnū Basilium, honorauit, & mansuetis apud eum sermonibus vsus est, monens vt tempori pareret, & non tot ecclesias propter prauam dogmatū subtilitatē vexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multaq; beneficia propter hæc plurimis offerēda. Verū

Basilius

Præfectus ad Basilium

da. Verum ille vir sacratissimus ait adolescentibus hęc verba cögruere: illi, A inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nã qui diuinis innutriti sunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus ne vnam quidẽ syllabam patiuntur, sed pro his (si contingat) etiã omnes mortis species amplectũtur. Amicitiam autem imperatoris magnã quidem cum pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; Pręfectus sæuiret in eum, stultumq; vocaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere ex opto. Quem cum egredi tunc iuberet, vt quid deberet facere cogitaret, sententiamq; suam altero die depromeret, fertur vir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regrediar, dũmodo tu sentẽtiam non permutes, sed vtere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrens, imperatori quę dicta fuerant, & virtutem viri huius, animæq; fortitudinem & fiduciã nuntiauit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Posthæc contigit, vt diuinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim eius ægrotans, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & coniugem diuersæ occupauerant passiones. Cognoscens ergo causam suę tristitię, virum sacratissimum quẽ punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autẽ pręceptis imperialibus ministrabant. Tum itaque magnus Basilius veniens ad Palatium, vidensq; principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hęc cũ dixisset egressus est. At ille iurisiurãdi quod baptismatis tempore promiserat memor, secundum stultum errorem pręsentibus Arianis filiũ baptizare pręcepit. Quo gesto, mox infans finem vitę sortitus est. Pœnitentia vero ductus Valens, & noxiã iurisiurãdi iudicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii magisterio fretus est, & altari obtulit dona solẽnia. Quem intra aulęa vbi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de diuinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libẽter audiuit. Vbi tunc aderat quidam nomine Demosthenes super Imperiales epulas cõstitutus, qui cum doctorem mundi culparet, Barbarismum fecit. Tum sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenem. Cum vero magis ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuũ est de pulmentariis cogitare, non dogmata diuina decoquere. Post hæc imperator ita dilexit virum, vt etiam optima prędia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret, ex quibus leprosis præcipue necessaria ministrãtur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinauit. Cum vero postea reuersus illuc fuisset, priorum oblitus, quoniam à seductoribus eius volũtas obsidebatur, rursus eum mouebat, vt ad partes inclinaretur hæreticas. Cui non persuadens, legẽ de eius scribi pręcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem cõplere valuit: calamus enim contritus est. Cumq; secũdus & tertius calamus hoc

Valens Imp. Basilium accersit

B

Filius Valentis ab Arianis baptizatur

pertulisset

A pertulisset,& adhuc legem impiã firmare cõtenderet, cõmota est eius dextra,eamq; subito tremor inuasit. Tunc eius animo terrore impleto,amba bus manibus chartã rupit.Ostẽditq; prouisor omniũ deus, quod & alios ipse permiserit pati,& hunc ab insidiis liberarit:& per ea quæ in isto cõtigere,signum propriȩ virtutis ostendens,& per alia dispẽsationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

SOCRATES.

Sciendũ vero quod cum viueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Aegyptum distulit commouere,audiẽs Athanasium à cuncta diligi plebe,& metuens ne forte seditione facta respublica vexaretur.Verũ Athanasius Cõsulatu Gratiani secundo,& Probi,post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, cum quadraginta & sex annis per multa pericula sedẽ rexisset episcopalẽ. Athanasij mors An. do. 375.

THEODORITVS.

De fine Athanasii Alexandrini,& successione Petri,& seditione contra eum facta,& quod Romam profectus sit. Ca.37.

CVm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina innumerasq; coronas,vitæ finem suscepisset, & ad laborum suorũ præmia demigrasset,suscepit Petrus vir optimus Præsulatũ, quem dudum il- Petrus Athanasio succedit An.do.374.
B le beatus elegerat,cunctis consentientibus & sacerdotibus,& nobilibus,cũctaq; plebe,& fauore suo propriam ostendentibus voluntatem.Is enim Athanasii sudorum particeps fuit,& cum esset in ciuitate,& cum diuersa la tibula peragraret:multifariaq; pericula cum eo sustinuit.Quapropter cuncti sacerdotũm concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasii clamauerunt.Cumq; eum in Pontificali sede constituissent, repente Index prouinciæ,Paganorum populum congregans,& pariter Iudæorum,ecclesiæ septa circumdedit,Petrum exire prȩcipiens, nolentemque interminatus est abstrahere.Faciebat hoc Imperatori placere volens,cum ei contraria sapientes calamitati submitteret.Quod autem verum est,impietatis ira completur:idolis potius placere nitebatur, & tempestatem ecclesiæ claram putabat esse festiuitatem.Petrus itaque vir admirandus, insperatum respiciens bellum,latenter egressus est,& conscendens nauem, profectus est Romam. Index Aegypti aduersus Petrum; Petrus Romã vadit

Qua crudelitate Lucius Alexandreiã fuerit introductus. Cap.38.

TRansactis vero diebus paucis,Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur. experta.Paulus autem doctrinis primum Athanasii satiatus,deinde fastidiens cibum sibi offerri contrarium,ab ecclesiasticis collegiis se subtraxit. Porrò Lucius armigeris vtens cultoribus idolorũ,alios verberauit,alios suspendebat,alios cogebat effugere,aliorum vero instar Barbarorum vasta- Lucius obtrudĭtur Alexandrinis

bat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. A
Ego tamen vnum è sceleribus Lucii prius referés, epistolam Petri ponam. Viri quidā in AEgypto conuersationem imitantes angelorū, & ciuitatis euitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosamq; terram & sterilem frugiferam reddiderunt, fructū videlicet deo suauissimum virtutis eorum & optimū referentem. Cuius vitæ multi quidem videntur esse autores. Sed à puero illic creuit Antonius ille celeberrimus, monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Quæ miracula gesserint eremitę in exiliū a Lucio destinati. Cap. 39.

Lucius Macarios & Isidorum in exiliū relegat

HVius ergo loci tunc incolas sequaces Antonū, infelix Lucius expulit, eorumq; sanctissimos Præsules, Macariū venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum, & cæteros speluncis suis eiiciens, in quandā insulā quæ ab impiis inhabitabatur hominibus destinauit: quippe quæ nunquā magistrū susceperat pietatis. Cumq; nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmon qui ab illis honorabatur, relinquens idolum vbi dudum habitare cōsueuerat, filiam sui sacerdotis inuasit, & bacchātē illuc vsque perduxit, vbi nauis aduenerat monachorū. Tunc dæmon vtens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantq; cuncti viri simul & mulieres dæmone proclamante: O potentiam vestram, ô ministri Christi: vndique

Dæmon queritur de sanctis viris

à vobis expellimur, à ciuitatibus atq; vicis, à montibus simul atq; collibus, B
ab eremo quę priuata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula cōmorantes, à vestris iaculis liberari: qua spe noscimur esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non vt vos vexarent, sed vt nos per vos expellerēt. Ecce recedimus ab hac insula: virtutis enim vestrę radiis iaculamur. Hæc dicētes & his similia, puellāq; in terram prosternētes, ipsi quoq; omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellam, & suo patri sanam valētemq; restituit. Verum illi qui miraculum cōspexerant, ad sanctorū prouoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dęmonum destruxerunt: doctrinæ vero radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in vrbe nuntiatis, omnes populi congregati, Lucio detrahebant, dicētes iram sibi imminere diuinitus, nisi sanctorum reuerteretur chorus. Sic itaq; metuens tumultū Lucius ciuitatis, sacratissimos viros ad suas speluncas redire præcepit. Et hæc quidem sunt digna quæ abominationem illius impietatis aperiant.

Litteræ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucii mala referuntur. Cap. 40.

VEruntamen temeritatis eius scelera litteræ Petri illius admirabilis edocebunt. Quarum ego prolixitatem fugiens, quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Prouinciæ, inquit, iudex Palladius, cum esset religiōe Paganus, & idola sem-

A la ſemper adoraret, contra Chriſtum ſæpius pugnare conabatur, & colligens prædictum populum, impetum fecit aduerſus eccleſiam, perinde ac ſi Barbaros ſubdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia geſta ſunt, quæ ſolum dictare volens, ipſa rei memoria dolore maximo ſum commotus, & fluxum protuli lachrymarum, diuq; hoc potueram pati, niſi diuina ratiōe animum releuaſſem. In eccleſia enim, quæ Theone vocatur, ingreſſa multitudo pro verbis honorabilibus idolorum fauoribus exultabant. Pro ſacrarum lectione ſcripturarum turpes manuum plauſus agebātur. Infra ctæq; cum turpitudine voces contra Chriſti virgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim vnuſquiſque ſapientium talia, claudebat aures: & magis optabat eſſe ſurdus, ne huiuſmodi verba audire cogeretur. Sed vtinam verbis peccando quieuiſſent, & non actu verborum turpitudinem ſuperarent. Tolerabilis nanque detractio eſt huiuſmodi, apud quos Chriſti ſapientiæ & doctrinæ cultus inhabitat. Hi ſiquidem iræ vaſa ad perditionem facta, ſubſannantes & horribilem ſonum de naribus emittētes, & vt ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes, veſtes ſanctarum Chriſti virginum dirumpebant, quarum continentia formam ſanctorum imitabatur angelorum. Et ſicut habet natura, nudas per totam circumferentes vrbem, ſicuti vole-

B bant eis cum turpitudine illudebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohibuiſſet, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ ſiquidem violentia corporis ſuſtinuere corruptionem: plurimæ virginū vectibus in capite cæſæ, ſine voce manſerunt: quarum etiam funera ſolenni ſepulturæ tradi prohibita ſunt. Multa denique corpora hactenus à parentibus ingemiſcentibus inquiſita reperiri non poſſunt. Sed quur parua de magnis loquor? Quur in iſtis moror, & non potius ad neceſſaria iam recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiſcū obſtupeſcens patientiam domini, eo quod non repente vniuerſa concluſerit. Quę enim nūquam facta ſunt, neq; per ſcripturas patrū noſtrorum diebus audita, hæc ſuper ipſum altare impii committebant. Velut enim in ſcena turpi conſiſterent, puerum quendam naturam maſculi denegantem, & vtētem veſte fœminea, inunctis oculis & vultu ſerico colore depicto, & vt apud prophetam ſcriptum eſt, idolum fœminei ſchematis ſuper ipſum altare, vbi aduentum ſancti ſpiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus ſaltationem celebrare fecerunt, ridentes, nephandasq; mittentes voces. Qui rurſus hoc paruum iudicantes, & præterita decora quàm turpia magis exiſtimantes, quendam ex ſuis turpitudine notiſſimum, veſte genitalibusque nudatum in ſede ponentes eccleſiæ concionatorem turpem contra Chriſtum impudenter eleuauerunt. Pro ſacris enim verbis, ille ſcelera proferebat, pro honeſtis laudabat luxuriam, pro pietate impietatem, pro conti-

nentia fornicationem & adulterium, masculorum concubitum, furtum, ci A
bos, potum, vitæ huic vtilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesia
recedente: quippe quum illic stare non possem, vbi militum inuasiones, v-
bi populus pro seditione redemptus largitate pecuniarum, & gentilium
multitudo magnis promissionibus aderat: noster quidem successor missus
est, episcopatum velut mundanam comparans dignitatem quidam Luci-
us lupi nequitiam & actus habere festinans, non orthodoxorum episco-
porum concilio, non decreto veracium clericorum, non petitione populo
rum electus, sicuti concionantur ecclesiasticæ sanctiones. Non quisquam
episcoporum, nõ presbyterorum, non diaconorum, non populi multitu-
do, non præcedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarum,
sed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus cum Ario in sancto
Nicæno maximoq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochensium
vastator ecclesiæ, & comes largitionum ac militum Dux in omni impieta

Magnus, Comes sacrarum largitionũ, militum Dux

te notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorum in-
cendens ecclesiam, beatæ memoriæ Iouiani temporibus ex propriis facul
tatibus eam reparare coactus est, ita vt penè caput tunc amitteret, nisi mul
torum labore imperialẽ clementiam meruisset. Considerare quidem hæc
vestrum zelum, & ad vindictam excitari deposco, quanta & qualia sint cõ
missa contra dei ecclesiam, cum talis aduersum nos fuerit Tyrãnus excita B

Lucius

tus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem & omnes orthodoxos epi-
scopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit ci-
uitati: & non solum sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: Nõ est
deus verus Christus, sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atq; cor-
rupit, gaudens in blasphemiis contra eos, qui saluatorem colere cõproban
tur. Quum enim Paganorum sensibus sit vicinus, recentem præsumit erro
neus colere deum. Nam alii coram eo laudes huiusmodi proclamabant:
Bene venisti episcope, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis
amat, & huc introduxit: simulacrũ vtiq; Paganorũ nominãtes. Inter hæc

Magnus ad orthodoxos

eodẽ momento prædictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armi-
ger amarissimus, & minister crudelitatis eius collecta multitudine populo
rum, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero comprehen-
dens, quorum quidam octogesimum transcenderant annum, tanquam
captos in quodam scelere & Romanorum inimicos, legibus coartabat, ne
sciens virtutem Christianorum legis, & apostolorum fidem per patres tra
ditam nobis: hæc etiam clementissimum principem Valentem grata ha-
bere pronũcians: Flectimini, inquit, miserrimi, & Arianorum concordate
dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim vobis diuinitas, licet veræ religioni
cultum exhibeatis, non sponte, sed violenter hoc facientes. Necessitati
nanque satisfactio adest: spontaneam vero voluntatem accusatio digna
subsequi-

A subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, prompte sequimini,& dogmati Ariano subscribite, quod nunc prędicat Lucius: bene scientes, quod si obediatis, pecunias, quæstus, honores ab Imperatore percipietis. Resistentes vero, carceres, supplicia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul, possessionibusque priuati,& postea pulsi, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductiōi contemperans, inuitabat atque cogebat vt omnes à pia sententia deuiarent: At illi nihil amarius existimantes, quàm pietatis proditionem, huiusmodi respōderūt verbis, virtute fortiq; sensu seductionem minasq; subdentes, Quiesce iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos neque nouum, neq; recentem colimus deum. Et licet inaniter furias, teq; concutias sicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem vsque consistimus: non impotētem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes deum: non aliquando quidem existentem, sicut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura est secūdum eius væsaniam Filius non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit, quippe filio non extante secundum eos aliquando. Si vero semper est pater, existente videlicet ex eo vero Filio,& non secundum generationis fluxum (deus enim impassibilis est) quomodo non est insipiens atque væsanus, qui hoc de filio profitetur, dicens: Erat quan-
B do non erat, per quem omnia vt sint, per gratiam constituta sunt? Nostri siquidem patres (à quibus isti cadētes, iuste sine patre sunt facti) in Nicæam venientes,& anathematizantes Arii sectam, cuius nunc iste iuuenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod tu fateri nos cogis, ex natura Patris esse dixerunt, sed ex eius essentia. Quod bene & cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum verborum collectione consubstantialem esse professi sunt. Talia autem & his similia dicentes, per multos dies coercuit, putans à pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores effecti, terroremq; cōculcantes,& seipsos patrum ratiōibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitium sua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertātibus & spectaculum factis, sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, vniuersa ciuitas concurrebat, athletas contemplatura Christi, suaq; constantia verbera Iudicis & flagella superantes, triumphumq; pie contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille vtique credebat se vincere,& illorum impietati contradere. Cum ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus atque lugentibus, rursus collecta incomposita multitudine ad iudicium eos, imò magis ad dānationem circa portam fecit adduci. Et cum illic consuete contra eos clamores emitterentur à Paganis atque Iudæis,& illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit vniuersis ante tribu-

Orthodoxi ad Arianos

Pagani Iudæi

Heliopolis nal eius ingemiſcentibus,vt ab Alexandria ſublati in Heliopolim Phœniciæ ducerentur:cuius habitatores ne nomen quidem Chriſti audire ſuſtinent,ſunt nanque Pagani.Quo facto iubens eos nauem conſcendere,ipſe ſtabat in portu,nudum gladium vibrans,& hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hoſtiles dæmones crebrius vulnerauerant.Sic ergo dimiſit eos abſque ſumptibus, & abſq; aliquo ſolatio, nauigare præcipiens mari ſpumante,&(vt ita dicam)nolente per ſuſceptionem virorũ iniquæ iuſſioni communicare.Ingemuit enim ciuitas vniuerſa,& hactenus lamẽtatur:& alii quidem ſuis manibus pectora percutiebant, alii vero manus & oculos tendebant ad cœlum,violentiam proteſtantes, & veluti dicẽtes: Audi cœlum,& auribus percipe terra,quoniam iniuſta ſunt quæ geruntur. Cunctaq; ſimul gemitu complebantur,& veluti cantus quidam erat in ciuitate luctificus,currebatq; fluuius lachrymarum. Cum igitur iudex ille præcepiſſet,vt vela nauis tollerentur,tunc gemitus ingens vniuerſorũ virginũ & mulierũ,ſeniorum & iuuenum permixtus lachrymis eſt emiſſus.Cum illi ergo Heliopolim nauigarent,vbi diabolica ſuperſtitio celebratur,omnes in media ciuitate communiter & ſinguli ingemiſcẽtes, atq; lugentes agebantur. Quibus tamen nec aperte licebat flere iuſſione vrbis Præfecti Palladii:erat enim & ipſe paganus.Multi denique flentium arrepti,& in carcerem ducti,deinde caſtigati,lacerati, verberati, nouiſſime in metalla ſunt traditi:viri vtique eccleſiæ,& propter diuinum zelum valde pugnantes.Erant enim plurimi eorum monachi,eremum incolentes,numero viginti tres:cum quibus paulopoſt Diaconus à dilectiſſimo fratre noſtro Damaſo, Romanæ ciuitatis epiſcopo deferens nobis conſolatorias communicationis epiſtolas,manibus poſt tergum vinctis, publice ab ipſis ſpiculatoribus ducebatur:veluti aliquis reus inſignis,& homicidarum verberibus coæquandus,lapidibusq; ſimul & plumbo eius ceruicibus laceratis,ad mare ductus eſt:& ſicut illi ſine ſumptibus,ſine vllo ſolatio ĩ metalli cum deportatus exilium.Cumq; Iudex ille multos quoque infantium cruciaſſet,quidam eorum morientes,neque parentum,neque fratrũ exequiis ſolennibus ſunt potiti. O multam inhumanitatem iudicantis,magis vero condemnantis.Qui enim propter pietatem decertarunt,homicidis cõparari potuerunt,quorum vtique corpora inſepulta relicta ſunt:pie laborantes eſcis beſtiarum volatiliumq; proiecti ſunt. Quiq; patribus necatorum naturaliũ conſcientia cõpati voluerunt,veluti iniqui capite ſecti ſunt.Quę lex Romanorum,quę Barbarorum ſententia, quoſlibet patribus condolentes punit?quando quiſpiam veterum huiuſmodi geſſit iniquitatem? Iuſſit itaq; Pharao,vt maſculi interficerentur Hebræorum,ſed inuidia & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ tunc geſta ſunt, humaniora modernis exiſtunt,quanto deſiderabiliora ad diſcretionem

A nem iniquitatis huius? Et licet malicia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabāt Ariani, choros agentes, cum vniuersa ciuitas ingemisceret. Non fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et cum hæc ita sint gesta (non enim quieuerunt iniquitatis autores, sed ad peiora profecti) vsque ad episcopos prouinciarum venena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitionum, quem prædiximus Magnum, Alios etenim episcoporum Curiæ tradiderunt, alios diuersis machinationibus affecerunt, volentes vniuersos impietatibus obligari, & secundum patrem ipsorum diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarent. Super hæc autem vndecim Aegyptiorum episcopos, viros penè ab infantia vsque ad senectutem eremum incolentes, verbóque superantes & actu libidinem, piamque fidem sine confusione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multasq; victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, in exilium miserunt in ciuitatem Iudæorum, nomine Diocæsaream. Et velut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suę sęuitię memoriam relinquere voluerunt. Nuper enim ecclesię catholicæ clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus monachis, volentesque eorum scelera denotare, aures imperatorias imflammantes in Neocæsaream Ponti mittendos esse subornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiam vita priuati sunt. Tales itaque tempus illud tragœdias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorandas ad obiurgationem eorum, qui contra vnigenitum linguas suas exacuerūt. Hi nanque rabie coarmati blasphemiæ, non solum dominum omnium iaculari nituntur, sed etiam contra eius famulos bellum sine vllo fœdere susceperunt.

Exo.12.c.

Magnus, Comes largitionū

Vndecim episcopi Aegyptij in Diocæsaream relegati

B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER OCTAVVS.

SOCRATES.

De conuersatione, miraculis & responsionibus, vt scriptis diuersorū monachorum, necnon episcoporum. Cap.1.

O tempore fuit Arsius Monasterii præsul. Is delinquētes iuuenes non excōmunicabat, sed magis ætate prouectos: dicebat enim: Iuuenis excōmunicatus spernit, prouectus vero velociter excommunicationis dolore corrigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat, Consultus autem

An.do.374. Arsius

Pior

cur ita comederet: non, inquit, volo veluti necessarie vti cibo, sed tanquam extraneum aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio rogatus ait: Vir ne dum comedo, anima voluptatem sentiat corporalẽ. Isidorus dicebat quadragesimum se annum habere, ex quo sentiret quidem mente peccatum, nõ tamen consentiret vel concupiscentiæ vel furori. Pambus autem cum sine literis esset, accessit ad quendam vt doceretur psalmum: Qui quum audisset primum versum tricesimioctaui psalmi: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: Secundum versum non passus est audire, dicẽs: Si potuero opere hoc implere: hic versus tantũmodo mihi sufficiet. Cũmque doctor qui ei tradiderat versum culparet quur per sex menses ad se minime venisset, respondit: Quia versum illum adhuc opere non impleui. Postea vero cum multos superuixisset annos, à quodam noto rogatus an didicisset versum: Quadraginta & nouem, inquit, annis vix eum implere valui. Huic itaque quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: numera. Ille respondit: Quod dedisti non eget numero, sed bono affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab eremo descendit in Alexandriam. Cumque vidisset ibi mulierem Theatralem, fleuit: & à præsentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: vna, quæ est illius perditio: altera vero, quod ego non tantum studeo placere deo, quantum hæc vt turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus nisi operatus fuerit, violento iudicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per singulas autem explanatiões orabat. Id temporis inter monachos fuerunt duo viri deo amabiles, nomine vterq; Macarius: vnus ex Aegypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo de multis rebus insignes, propter abstinentiam, conuersationẽ, mores atq; miracula, quę eorũ manibus agebantur. Aegyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantum dęmonum effugauit, vt ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat autem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. Porrò Macarius Alexandrinus cum similis esset Aegyptio per omnia, in hoc variabat, quod circa consulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad conuersionem iuuenes inducebat. Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebusq; possedit, prius sermone solummodo philosophatus, & in vrbe Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Aegyptum, & prædictos viros inspiciens, conuersationem eorũ æmulatus est: tantaq; miracula in eius manibus facta sunt, quanta in pręceptorũ eius. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum vnus quidem μοναχικὸς inscribitur: & est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic capitalia sunt quinquaginta. Alius vero Cõtradictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus

Marginalia: Isidorus; Pambus; Psal. 38.; Piterius; Macarij duo; Euagrius. Section letters: A, B.

A bus octo diuisus est, secundum numerum octo cogitationum. Et sexcentę propositiones ad contemplationem pertinētes, quas γνωστικὰ προβλήματα, id est, Cognitionales propositiões denominauit. Insuper & versuum opera duo: vnum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus constitutos: & vnū ad virgines: quę quàm mira, quamque necessaria sint, legentes intelligunt. Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac scriptura referri, Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere recte præcedentium monachorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniūtur ab eis dicta bene simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quod sicca & non inæqualis diæta charitati coniuncta, cito perducit monachū ad impassibilem portum. Is autem cum vidisset quendam fratrem phantasiis nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, vt languentibus cibos ieiunans ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad iustum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, ô pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, philosophe, meus codex natura creaturarum est, & adest cum voluero, verbaque mihi relegit dei. Interrogauit me vas electionis Macarius senex Aegyptius, dicens. Quare mali memoriam aduersus homines retinentes, memorabilem virtutem animę

B dissipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxii permanemus? Cumque in quęstione huius interrogationis hęsissem, rogaui eum explanare sermonem. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam, consequens vero secundum naturam. In ipso feruenti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accensus, aquā vt biberem postulaui. At ille: Vmbra, inquit, tibi sufficiat, multi nanq; nūc iter agentium aut nauigantium etiam hac releuatione priuantur. Deinde cum apud eum verba de abstinentia exercerem, confide, inquit, fili: per viginti annos neque pane, neque aqua, neque somno sum satiatus. Panem nanque meum in pondere comedebam, aquam vero bibebam cum mensura, parietibus autem inclinatus somni paululum capiebam. Cuidam monachorum nunciata mors patris est: at ille nuncianti, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum euangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogauit, dignū proferens memorandumque sermonem: Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mareiæ, in qua habitabat monachus contemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur à monachis, agi propter causas quinque, id est, propter deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuū. Idem dicebat vnam quidem naturę esse virtutem, sed eam diuersas species

sumere

A fumere per animæ qualitates Nam & lumẽ,inquit,ſolis cum ſine ſpecie ſit diuerſa,feneſtris tamen per quas ingreditur,ſchema quoddam varium facere videtur.Alius porrò monachus,propterea,inquit,abſcindo libidines, vt auferam furoris occaſiões. Noui enim furorem ſemper pro libidinibus litigare,mentem meam turbare,ſcientiam perſequentem.Quidam ſenum dicebat: charitas depoſitum ciborum aut pecuniarum ſeruare non nouit. Idem dicebat:Neſcio me in eadem re à dæmonibus fuiſſe deceptum. Hæc igitur Euagrius in libro ſuo Actuali commemorauit.In contemplatiuo autem hæc dicit:Quatuor virtutes & contemplationes earum à Gregorio iuſto eſſe didicimus,prudentiam,fortitudinem,temperantiam, atque iuſtitiã Prudentiæ quidem opus eſſe dicebat,contemplari intellectuales ſanctasq; poteſtates abſque ſermonibus, quippe quos ſapientia ſignificari contradidit.Fortitudinis autem,perdurare in veritate,licet quiſpiam debelletur, & non accedere ad ea quæ nihil ſunt. Temperantię uero proprium hoc eſſe reſpondit,ſuſcipere præmia agricolæ ſemina,& ea plantare conueniẽter. Porrò Iuſtitię opus,vt pro merito ſingula cuique verba reddantur:alia quidem obſcure pronuntiata.alia ænigmatibus indicata, quædam vero propter vtilitatem ſimplicium aperte diſpoſita.Columna itaque veritatis Cappadox Baſilius ait: Humanam ſcientiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliorem:eam vero quę gratia dei conceditur,iuſtitia,patiẽtia, atq; B miſericordia.Et humanam quidem etiam paſſibiles ſuſcipere poterunt,diuinæ impaſſibiles tantummodo ſunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine reſplendentes ſeipſos inſpiciunt.Aegyptiorum vero ſacratiſſima lux Athanaſius ait:Præcepit Moyſes mẽſam cõtra Aquilonis conſtitui partem.Quamobrem cognoſcant contemplatiui,quis contra eos ſpiret,& omnem tentationem forti mente ſuſtineant, & cum alacritate ad ſe accedentes enutriant.Thmuitanorum eccleſiæ Angelus Serapion dicebat:Mens quidem ſpirituali intellectu potita, perfecte purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia :iniquas concupiſcentias & influentias continentia retinet.Maximus contemplationum doctor Didymus ait:De prouidentia atque iudicio apud temetipſum ſemper exerce ſermones,& ſtudiorum materiam memoria retine. Penè enim omnes in his peccamus:rationemq́ue iudicii in corporum differentia, in qua etiam eſt mundus,inuenies:prouidentiæ vero,in modis quibus à malitia vel ignorantia ad virtutes atque ſcientiæ culmen euehitur. Hæc itaque ex Euagrii dictis retulimus.Fuit autem & alius vir mirabilis inter monachos, cui nomen Ammonius,qui adeo ſine vlla curioſitate fuit,vt cum Athanaſio Romam veniens,nullum opus ciuitatis inſpiceret, niſi tantum vt videret Petri & Pauli baſilicas.Is Ammonius ad epiſcopatum tractus,atque diffugiens,dexteram ſibi amputauit aurem,vt mutilo corpore ordinationis opus effuge-

Margin notes: Baſilij Magni memorãda ſententia — Athanaſij — Serapionis — Didymi — Ammonius

A effugeret. Cumque posteriori tempore etiam Euagrius à Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatum vocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad Ammonium cum ioco dicebat, male eum fecisse aurem amputando, & de eo reum existere. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum quod absciderìs linguam. Et ne tibi ar rogare videaris, non vteris gratia dei. Plurimi porrò eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba miraculaque cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiam bestiæ subiugatæ, librũ legat Palladii monachi, qui discipulus fuit Euagrii. Omnia nanq; de istis subtiliter explanauit, in quo etiam fœminarum imitationem cõuersationemq; cõmemorauit. Eua grius vero atq; Palladius mortuo Valente paulopost floruerunt. Palladius vitas monachorum scripsit

SOZOMENVS.

Huius temporis est, vt quos potero cõmemorem, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum vnus quidem in Aegypto Ioãnes, cui futura & aliis incerta, deus non minus quàm antiquis Prophetis reuelauit, donumque dedit, vt curaret insanabiles morbos. Is à iuuentute laudans deũ, degebat in solitudine, comedebatq; herbas & radices, bibebatq; aquam si comperisset. Cumq; venisset ad senectutem, diuina iussione migrauit ad Thebaida, & multorũ monasteriorũ factus est præsul. Qui oratione tantummodo morbos & dæmones effugabat: & cum literas non didicisset, ad rememorandũ aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente percepisset, sub veritate retinebat. In hac quoque regione philosophabatur Ammon Tabenensium Præsul, circiter tria milia discipulorũ habens. Non minus quoq; & Theonas: multorum Præsides fuere monachorum: ambo operatores stupendarum rerum, & diuina prouidẽtia prophetiaque completi. Fertur autem Theonam eruditum Aegyptiarũ, Græcarum, Latinarumque literarum fuisse, & triginta annis habuisse silentiũ. Porrò à nullo hominum visum irascentem, aut iurantem, aut mẽtientem, aut vanum aliquid, aut asperum vel infirmum protulisse sermonem. Ea tẽpestate fuerunt Copras & Hellen, necnon Helias. Copras quidẽ, vt aiunt, diuinum habuit donum, sanitatem conferendi depulsis morbis, & dæmones expellendi. Hellen vero à paruulo nutritus in monasterio, plurima insolite miracula faciebat, ita vt etiam ignem in sinu portaret, & nequaquam eius vestis arderet. Verum Helias tunc quidem non procul ab Antinoo ciuitate degebat in eremo, agens annum ætatis circiter centesimum atq; decimum. Antea tamen penè septuaginta annis solus vixerat in solitudine: & ad hanc ætatem ieiunando & viriliter conuersando peruenit. Fuit etiam Apelles in Aegypto ex fabro ferrario, qui cum aliquando per noctem hoc opus exerceret, vmbra dæmoniaca veluti mulier speciosa eum de castitate tentabat. At ille ferrum quod elaborabat, ex fornace trahens, eam percussit in fa-

Marginal notes: An. do. 374. — Ioannes Aegyptius. — B (at "didicisset") — Ammon — Theon — Copras Hellen — Helias — Apelles Aegyptius

Isidorus Serapion

A

sit in faciem. Tunc ille stridens & ingemiscẽs, procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui vndique monasteriũ muniens, curabat vt nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet intus. Necnon Serapion circiter decem milia sub se monachorum habens, quos omnes sic educabat, vt ex propriis sudoribus necessaria compararet, & aliis ministraret egentibus. Dioscorus quoque non amplius centum monachis prǽsidebat. Qui cum presbyter esset sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinãdo & diligenter diiudicando accedentes ad sacra mysteria, ita vt expiarẽt mẽtem, & mali cuiuspiam conscientiam non haberẽt. Eulogius presbyter fertur prǽscientiam habuisse cogitationum quorumlibet ad se venientiũ: eorumque delicta palàm redarguebat, & quæcunque latenter cogitassent, sibi reuelata manifestabat. Qui vero aliquid mali gessissent, vel prauum consilium habuissent, ab altari suspendebat, manifestans eis peccatũ quod egerant, & diligentia purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in Thebaide, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam paruulam in monte vicino habens: sed pro multitudine miraculorum paruo tempore insignis effectus, plurimorum Præsul extitit monachorum. Eo nanq; tempore multi & optimi studiose philosophabantur in Alexandreia propemodum duo milia virorum: quorum alii in solitudine morabantur, alii circa Mareoten degebant. Excellenter autem inter alios emicabat Dorotheus genere Thebæus: cuius hæc fuit vita, vt quotidie lapides à mari colligeret, & annis singulis hospitium ędificaret, & fabricare sibi non valentibus daret. Noctu autem propter eorum cibum faciebat sportas, vt venderet. Cuius cibus erat panis vnciæ sex, & olerum minutorũ fasciculus vnus, & ad bibendum aqua. Hic à iuuentute sic viuens, ne in senectute quidem defecit. Nunquam visus est in lectulo obdormisse, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando aut comedendo natura compressus oculos claudere potuisset, ita vt sæpe dum comedendo dormiret, cibus ex eius ore laberetur. Aliquando ergo somno valde grauatus, cum in sterquilinium cecidisset, obdormiuit. Expergefactus autem & contristatus, sub silentio dixit: Si angelis dormire suaseris, & mihi vlterius suadebis. Quod forte dicebat ad somnum aut ad dæmonem, qui eum nitebatur à bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita conficis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, illud occidit. Piamonem vero presbyterum ferunt, cum sacrificaret aliquando, sanctum angelum circa sacrum vidisse altare stantem, & præsentes monachos in codice conscribentem, ablentesque delentem. Ioanni quoque tantam deus noscitur donasse virtutem contra passiones ac languores, vt plurimos podagricos & articulos habentes solutos curaret. Inter hos Beniamin senior valde clarus habebatur, dono dei potitus, vt sine medicamine, tactu

Dioscorus

Eulogius presbyter

Apollo

B

Dorotheus

Piamon

Ioannes

Beniamin

A tactu manus aut olei, facta oratione, sanaret ægrotos. Hunc ferunt incidisse in hydropem morbum, & tantum eius corpus intumuisse, vt non posset per ianuas cellulæ suæ in qua habitabat efferri, nisi ianuæ cum tabulis antepositis sublatæ fuissent. Is ergo ægrotationis suæ tempore penè octo mēsibus ante mortem in sella latissima sedens, curabat solēniter ægrotantes, non grauiter ferens quod suæ ægritudini non prodesset, sed etiam se vidētes consolabatur, & deprecabatur vt rogarent deum pro anima ipsius, & de corpore non curarent, quia etiam cum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. Marcum in Scythi degentem, ferunt etiam in iuuentute valde fuisse mansuetum & sapientem, memoriaque scripturarum diuinarū satis idoneum, & adeo deo amabilem, vt cum ad dominicum corpus accederet, angelus ei sacramenta præberet, cuius manum vsq; ad iuncturam brachii tantummodo se dicebat inspicere. Macario vero datum est, vt saperet vltra dęmones. Huic occasio conuersionis commissum homicidium fuit. Nam cū puer esset, & oues pasceret circa Mareiam paludem, ludens quendam coætaneum interemit, & metuens fugit in solitudinem. Qui cum tribus annis sub diuo moraretur, postea paruum hospitium fecit sibi, in quo annis viginti quinque moratus est. Equidem plurimi se eum audisse dicebant, gratias illi calamitati referentem, & salutiferum vocantem illud homicidium B non sponte commissum, quod ei beatitudinis causa extitisset. Apollonius autem cum per omne tempus vitæ nihil vitæ monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem iam exercere posset propter ætatem, omnia medicamina & cibaria oportuna laborantibus ex propriis pecuniis comparabat, singulasque ianuas monasteriorum à matutino circumibat vsque ad horam nonam visitando languentes, & ministrando quo indigerent. Qui moriturus, alteri tradidit quod habebat, iubens vt talia vota seruaret. Moses autem quum seruus esset, propter culpam expulsus è domo est: qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea vero conuersus, repente huiusmodi philosophiæ virtute repletus est. Cumque pro prioris vitæ feruore phantasiis adhuc libidinum moueretur, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, & multum operis efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans orauit, neque genibus inclinatis, neq; oculis somno clausis. Insuper etiam noctu circūibat cellulas monachorū, & lagenas singulorū aqua implebat, cum procul aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim cum quatuor latrones eius inuasissent hospitium, comprehendisse omnes atque ligasse, suisq; humeris impositos ad ecclesiam perduxisse, in voluntate monachorum ponens, quid de illis facere vellet. Fuit ergo in summa philosophia & terribilis dæmonibus, & presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis penè

Marcus

Macarius

Apollonius

Moses

Paulus Libycus ſeptuagintaquinq;.Sub hoc igitur imperio fuit Paulus de Libya in Schyti,non pauciores quingentis monachos habens. Nihil autem operabatur neque percipiebat,niſi quod comederet tantum.Orabat autem ſolum modo:& veluti quoddam tributum habens impoſitum, trecentas orationes de vnoquoque die reddebat.Et ne numero fortè delinqueret,trecentos lapides ponebat,& ſingulis orationibus lapidem mittebat in ſinum. Expenſis vero lapidibus,orationes ſciebat eſſe completas. Tum etiam Pachomius abbas in Schyti florebat,à iuuentute vſque ad ſenium optime conuerſatus.Quem neque circa corporis ſanitatem, neque circa animæ paſſionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareoten habitauit, perfecte degens & integra continentia. Qui circa ſexaginta annos probatiſſimus monachus fuit,& Antonio magno notiſſimus.Fuit itaque manſuetus & ſapiens,loquutione ſuauis & vtilis, triſtantium cõſolabatur animos, & alacritatem reuocabat,licet neceſſaria tribulatio accideret. Talis etiam erat in cladibus propriis.Denique quum infirmitatem incurabilem incurriſſet,& medici putria membra eius incidiſſent,ille manibus tamen operabatur,palmarum plectens folia,& præſentibus perſuadens, vt de rebus huiuſmodi non dolereut, neque aliud cogitarent niſi de bono fine: Deus,inquit,quæ fecit,cuncta vtilia ſunt.Ego autem noui huiuſmodi morbos propter peccata accidere.Et melius eſt hic pœnas ſoluere,quàm poſt mortem perpetua ſupplicia ſuſtinere. Pior autem quum de domo patris ad philoſophiam conuerſionis exiret, promiſit denuo nullum ſe propinquorum fore viſurum. Poſt quinquaginta vero annos quum eius ſoror ipſum videre vellet, & habitare in eremo cognouiſſet, non ceſſabat donec eum inſpiceret. Quam dum Epiſcopus loci iam grandæuam propterea videret affligi, ſcripſit præſulibus eremi vt Piorem mitterent. At ille, quoniam reluctari nephas eſt iuſſionibus ſeniorum,obediens,& aſſumens quendam venit ad patriam. Quumque ad ianuam domus ſuæ acceſſiſſet, & ſuum nuntiaſſet aduentum, veniente germana clauſis oculis dixit: Ecce ego ſum Pior, quantumnis aſpectu ſatiare. Tum illa gratiis actis laudauit deum. At ille oratione facta rediit ad eremum, vbi fodiens aquam, inuenit amaram, eaque vſus eſt vſque ad vltimum vitæ diem. Poſt cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autem reor, quod per orationem, eam ad ſuos vſus fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem orationе meruerit elicere.Nam quum Moyſes & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirent, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die ſuperuenit Pior, & oratione facta deſcendit in foueam.Quumque tertiò percuſſiſſet terram, mox emanauit aqua.Quũ vero oratione facta diſcederet illis eum petentibus vt vel ex aqua guſtaret: Ad illud,inquit, miſſus ſum,& propter quod veni peractum eſt.Ammonium auté

Pachomius (margin); Stephanus monachus (margin); Pior (margin); A; B

A um autem ferunt valde eruditum, Origenis Didymique discipulum à iuuentute vsque ad nouissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus auertere, abscidit propriam aurem, dicens: Iam nolentem quidem me quisquam patitur ordinari, quum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedentibus illis & denuo redeuntibus atque dicentibus, quod morum perfectionem potius ecclesia quàm corpus exquirat, iurauit etiam linguam suam abscissurum, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant, recesserunt. Eo porrò tempore fuit Euagrius vir eloquentissimus atque mitissimus, à Gregorio episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cuius etiam fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum vestitus ornatum. Quumque eum quidam Senator Zelotypus vxori suæ cognouisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias: quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eum quædam terribilis & salutaris visio præmonuisset. Vidit enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehensus, ferroque vinctis pedibus manibusque ad supplicium duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit euāgelium, & promisit eum de vinculis esse soluendum, si ab vrbe Constantinopolitana discederet. idque compulit sibi iureiurando promitti. At ille ta
B ctis euangeliis, hoc se completurum promisit: & vinculis solutis experrectus est, ac sacræ credens visioni pericula declinauit. Tum ab vrbe Constātinopolitana venit in Hierosolymam. Fuerunt etiam in Rinocorara non peregrini, sed Prouinciales viri philosophiaque florentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis. Quum missi fuissent qui episcopos resistentes Ario, deportarent in exilium, venerunt ad huius ecclesiam. Quem cum inuenissent veluti vltimum ministrum candelas ecclesiæ præparantem, interrogauerunt vbi esset episcopus. At ille: Ego, inquit, de vobis episcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos ad episcopum duxit, & apposita mensa pauit vt valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopum. At illi mirati virum, causas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederunt fugam. Tum ille: Non, inquit, declinabo quod mei similes libentissime susceperunt, sed volens exilii præcepta suscipio. Huius frater Salomon ex negotiatore conuersus, ad magnum philosophiæ culmen euectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit episcopus, inter eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes episcopus post Vitum, qui (vt ferunt) sibi professus est in domini Epiphania reuelatum, quod vidisset Imperatorem Constantinum, quemadmodum ei Deus futura monstraret, & iuberet vt quod ei diceret, obediret. Apud hos itaque tanta abstinentia vigebat, vt propter multa ieiunia dentes eorū vermibus ebullirent. Alium vero quendam vsque ad octo-

Ammonius

Euagrius

Melas

Salomon
Epiphanius

Protogenes
Vitus

ginta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurimas in A
Heliodorus somnes duxisse noctes, ieiunioq; septenos continuasse dies. Multo quoque apud Palæstinam & Syriam atq; Persas fuere monachorum, quorũ si vel nomina conscribere quispiam voluerit, multos libros implebit.

THEODORITVS.

Quod Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint. Cap. 2.

Ariani orthodoxos exurũt

EO vero tempore in Constantinopolitana vrbe cõprehendẽtes Ariani quosdam religiõis piæ presbyteros, eosq; mittẽtes in nauim inermes, & trahentes in pelagus, aliis videlicet in altera naue sequentibus, immisso igne cremauerunt. Quo facto, sancti viri cum igne atq; mari pugnãtes, nouissime sunt absorpti, & triumpho martyrii coronati.

Quod Valẽs Paganis, Iudęis & hęreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos vbique prohibuerit, de Flauiani Diodorique virtutibus. Cap. 3.

An. do. 379. Valẽtis Augu. imp. erat Gentiles apud Antiochiam

IN Antiochia vero Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licẽtiam dedit Gentilibus atque Iudæis, necnon hæreticis. Nam & Gentiles festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianum à Iouiano idololatriæ vanitates extinctas, florere rursus iste permisit: & Iouis cultum atque Dionysii, sacraque Cereris iam non in occulto tanquam sub pio Imperatore celebrabant, sed per mediam plateam bacchantes vbiq; currebãt. B
Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui Apostolicã doctrinam prædicare videbãtur, & eos primum quidem à sacris basilicis fecit expelli: qu bus Iouianus inclytus Imperator nouam dederat ecclesiam. Cumq; in monte sacra celebrarent, hymnis laudãtes deũ, & diuinis illic eloquiis perfruentes, licet aeris aduersitatem sępius sustinerent, aliquando pluuiis, aliquando niuibus, aliquando gelu, frequẽter ignis ardore macerati, ne in huiusmodi quidẽ locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militibus effugauit.

Flauianus Diodorus Melitius Antiochenus

Tunc Flauianus atq; Diodorus, veluti quædam propugnacula, iaculis imminentibus resistebant. Nam cum Melitius ipsorum pastor seorsum degere cogeretur, isti curam gregibus adhibebant, lupis quidem obiicientes propriam fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem curam congruam iugiter afferentes. De montanis autem locis expulsi, contra ripas vicini fluminis pascebãt oues. Non enim patiebatur secundum Israelitas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabãt creatorem & largitorem deum in omni loco dominationis eius. Sed neq; in hoc loco concilium piorum quietum esse permisit hostis seruorum Christi. Veruntamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum ad exercitium sanctas oues enutriens, spiritualia pascua ministrabat.

Diodorus

Et Diodorus quidem sapientissimus atque fortissimus, velut quidam fluuius perspicuus

A cuus atque torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporũ vero blasphemias penitus abluebat: & generis sui nobilitatem spernẽs, libenter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flauianus vir optimus, & ipse, genere nobilissimus, honestatem solam iudicabat esse pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendam infinitorum certaminũ vngebat athletam. Illo nanque tempore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agentibus multa subsidia conferebat consiliorum, & scripturarum, & expositionum. Et doctores quidem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste vero velut ex quibusdam pharetris suæ mẽtis sagittas congruas offerebat, & non solum domi, sed etiam publicè hæreticis resistens, retia eorum facilius perrumpebat, & illorum argumenta ostendebat esse telas aranearum. Flauianus

De laudibus Aphraatæ monachi, & qua fiducia Valenti responderit. Cap. 4.

CVm his etiam laborabat Aphraates, cuius conuersationem alio loco prodidimus. Is enim ouium salutem suæ quieti præponens, & speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas vero virtutis diuitias congregarit, nunc referre superfluum est. Vnum tantummodo eius debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie verò est maxima porticus, vndique turres excelsas habens. Inter palatium vero & flumen platea est, quæ egredientes ex vrbe mittit ad suburbanos agros. Per hanc plateam quum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat vt sacris ouibus curam necessariam exhiberet. Hunc de palatio respiciens Imperator, vilissimo pallio vidit indutum & in longæua senecta celeriter properantem. Quumq; dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas vniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quò vadis. At ille sapienter respondit & congrue: Pro tuo, inquit, oraturus imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundum monadicum morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quandiu Christi oues pace pristina fruebantur. Quia vero tumultu maximo commouentur, & periculi onus impẽdet, ne captiuæ teneantur, necesse est quouis discurrere, easque à necessitate saluare. Sed dic mihi serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ vacans, viderem q; paternam domum ignibus concremari, quid me facere deceret? sedere intus & ardentem contemnere domũ, an certe discurrere vbi aquam ferrem, & flammas extinguerem? credo te dicere hoc potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te nanq; in paternam domũ nostrã mittente flãmas, discurrimus vt eas velociter extinguamus. Hęc illo dicente intermina

Margin notes: An. do. 379. Aphraates; Orontes flu.; B; Valens Augu. ad Aphraatẽ

tus est quidem, sed tacuit Imperator. Vnus vero cubicularius Imperatoris A asperè respondens viro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: quò post hæc verba descendens, vt Imperatori pararet ingressum, & mente perculsus in aquam feruentem descendit, ibique defunctus est. Sedebat Imperator expectans, vt eo renunciante lauaret: eoque tardante, misit alios viros quur moraretur. At illi ingressi, viderunt eum in solio feruente defunctum atque solutum. Quod cum nunciatum fuisset Imperatori, cognouerunt virtutem orationis Aphraatæ, nó tamen ab impiis dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem indu ratum est cor eorum.

De Iuliano monacho. Cap. 5.

An. do. 379. Iulianus anachoreta

HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta venit Antiocheiam. Nam cum hæretici soliti facile sarcire mendacia, hunc virum suæ dicerent esse prauitatis, miserunt ad eum lumen veritatis Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium virtute florentem, qui postea Berœæ fuit episcopus, rogantes vt multis hominum milibus subueniret, & aduersariorum fallaciam redargueret, veritatisque dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, & veniendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia deo amabili à nobis conscripta retulimus. Quod vero totius populus ciuitatis ad collegia nostra B conuenerit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur vniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille vir operatus sit, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandreia temporibus Constantii fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat vrbes, satisfaciés vniuersis, quod Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent veritatis participes Arii. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri, quid tempori vnicuique congrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

Antonius

De Acepsema, & aliis. Cap. 6.

An. do. 379. Acepsemas

FVit porrò illo tempore in Gyrestensium eremo famigeratus ille Acepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus neque locutus. Zeugmatius quoq; ille admirabilis, qui licet oculorum acie priuaretur, omnia tamen circumibat, confortans oues, lupisque resistens. Propter quam causam monachicam eius cellulam concremauerunt: sed Traianus magister militum fidelissimus aliam ei extruxit, multoq; eum fouit auxilio. Hoc quoque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandreia vero Didymus. Et Ephræm Syra vsus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius

Zeugmatius

Ephræm

A monius Bardisanæ quædam cantica componens,& impietatem melodicę suauitati permiscens illiciebat audiētes,& ad perniciem venabatur: iste su mens inde harmoniā,pietatem cantilenæ permiscuit,& audiētibus suaue admodum & vtile medicamen apposuit:quæ cantica triumphatorū Martyrum festos dies etiamnum efficiunt clariores. Armonius Bardisanæ F. Ephrem Syrus.

SOCRATES.

De malis,quæ sub Valente in Alexandria & per AEgyptum gesta sunt. Cap.7.

CVm igitur Imperator Valens,lege præcepisset persequendos esse in Alexandreia & AEgypto cunctos orthodoxos,omnia vastabantur. Alii nanq; ad iudicia trahebantur,alii mittebantur in vincula,alii verberibus agebantur:plurimaq; supplicia aduersus quietis amatores ingerebantur.Et cum hæc in Alexandreia fierent secundum Lucii voluntatem,fuissetq; in Antiochiam reuersus Euzoius,mox ad monasteria per AEgyptum costituta processerunt Magister militum cum multitudine armatorum,& Lucius Arianus.Cumq; plurima viris sanctis mala facerent,nec eos vllo modo superarent,persuasione Lucii patres monachorum mittūtur in exiliū. Inter quos Macarius Aegyptius,& alter Alexādrinus.Qūūq; venissent in insulam quandam,arreptam cuiusdam filiam sacerdotis à dæmone,clamātemq; ad illos viros:Cur venistis etiam hinc nos expellere?suis oratiōibus liberatam patri restituūt,& ad Christianismum sacerdotem simul & reliquos habitātes in insula perduxerunt.Qui mox simulacra proiiciētes, formā tēpli in ecclesiā mutauerūt.Baptizabantur enim.& officia Christianissimi cupidissimè docebantur. Sic igitur propter Consubstātialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti sunt, aliosq; sanantes firmiorē operibus ostenderunt fidem. Orthodoxi vexantur. Macarij duo B

De Didymo & scriptis eius,de Gregorio Pontico,eiusque miraculis. Cap.8.

EO quoque tempore virum alium fidelem produxit deus,vt per eum fidei testimonium perhiberet,Didymum admirabilem virū, qui omni tuncdoctrina florebat.Is cum paruus adhuc prima literarum elementa doceretur morbo oculorū perdidit visum. Cui deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonauit.Nā quod per oculos doceri non potuit,auditu vigilanti cognouit:qui cum à puero fuisset ingeniosus, vincebat etiam acuta conspicientes.Facile nanque regulas Grāmaticæ atq; Rhetoricę artis didicit.Cumq; venisset ad Philosophiā mirabiliter Dialecticam, Arithmeticā Musicā,aliasq; Philosophię disciplinas didicit, animoque recondidit, ita vt celeriter obuiaret eis qui oculis inspectoribus talia didicisset.Sed etiā vetus nouūq; Testamētum adeo perfecte cognouit,vt multos æderet libros Qui & de Trinitate tres libros fecit,& Origenis opus de principiis, id est, Didymus An.do. 376.

ϖολιτεία interpretatus, in id explanationes reliquit eximias. Fertur vero Antonius cum Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexādreiam, vidisse Didymum, eiq; dixisse: Nō te cōturbet ô Didyme, amissio sensibilium oculorū, tales enim oculi tibi desunt, quibus & muscæ & pulices nocere possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli co utuntur, per quos videtur deus & eius lumen inspicitur. A

THEODORITVS.

An. do. 376 Didymus ab infantia priuatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, non quod hæc veritatem erudirent, sed quod aduersus mendacium arma veritatis existerent.

SOCRATES.

Gregorius Pōticus discipulus Origenis Et quoniā aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessariū est ostendere alium esse Gregorium Ponticum ortum ex Cęsarea Ponti admodum vetustum & discipulū Origenis. De hoc nanq; Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (vt ita dicatur) in vniuerso orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, venit Berythum, ibiq; iura legebat. Cumq; cognouisset in Cæsareia libros sacros Origenē exponere, venit illuc, expositiōes magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiā eruditus, euocantibus parentibus remeauit ad patriā. Vbi primò quidem cum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, Paganosq; sermonibus & operibus sibi subiūgādo. Huius meminit & Pamphilus martyr, & Eusebius in libris quos de Origene cōscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazianzenus fraterq; Basilii. Fuitq; alius Gregorius Alexandrinus, Arianus. B

Quod Nouatiani festiuitatem Paschæ mutauerint, & de schismate inter Cornelium Romanum episcopum, & Nouatum facto, pro recipiendis errantibus. Cap. 9.

EA tempestate Nouatiani habitantes in Phrygia, festiuitatem Paschæ mutauerunt. Quomodo autem gestum sit, dicam, primò tamen referēs cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorumque gentes seuerius ecclesiastica regula conseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesiæ Romanæ cōmunione subtraxit, quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerāt tempore sacræ persequutionis à Decio, in communionem recepisset. Pro hac itaque causa segregatus, & ad episcopatum à consortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolauerāt, ad sacramenta susciperent, sed inuitarēt quidem ad pœnitentiam, remissionem vero Dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipientes, in vnaquaq; prouincia secundū proprios sensus respon-

Nouatus presbyter

A sa reddebant. Cum ergo ille mandaret non oportere sacris interesse myste riis eos qui post baptisma peccatum cōmisissent quod ducit ad mortem, quibusdā quidē videbatur amara nimis & dura huiusmodi regula: alii vero veluti iustam rectamq; suscipiebāt. Inter hęc mota quęstione venerunt literę Cornelii Romani pręsulis, quæ remissionem peccātibus etiam post baptisma promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribentibus, & ex diui nis eloquiis sua sensa firmantibus, singuli Prouincialium diuersas sunt sequuti sententias. Sanantes nanq; sanare promissa remissiōe, etiam reliquo tempore deliquerunt. Vnde gentes Phrygum castiores quàm aliæ esse noscuntur. Nouatus itaq; licet propter conuersationem subtilissimam segregauerit seipsum, non tamē mutauit Paschę festiuitatem, Nam secundum partes Hesperias etiā iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium iam olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persequutione Valeriani principis martyrio finiuit vitam. Cornelius Pont. Ro. Hi vero qui ex eo nomen habuerunt, eiusq; fuere participes, facto concilio paucorum episcoporum in vico Pazeno, vbi sunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt, vt Iudęos obseruent azyma facientes, & cum eis agant Paschę celebritatem. Postea tamē etiam Nouatianorum ecclesia pro pter illud concilium noscitur esse diuisa. Nouatianorū concilium

B De Damaso & Vrsitio, qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt. Ca. 10.

EO tempore cum Valentinianus Imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur episcopus, simul & Vrsinus ex diacono eius ecclesiæ in Basilica Sicinensi latenter. Ob quam rem multis seditione vel Præfecti Maximini animaduersione punitis, remoto Vrsino Damasus remansit episcopus. An. do. 368. Damasus Ro. Pont. Vrsinus

THEODORITVS.

Tunc itaq; apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Medio lanensis spiritalibus iaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi qui ad longa fuerant exilia destinati, literis confortabant suos, & aduersarios destruebant. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione pręparauerat & militum sapientissimos, duces in prœliis. An. do. 378. Damasus Ambrosius

SOCRATES.

De fine Valentiniani maioris, & auspitiis Valentiniani minoris: & quo modo Iustinam matrem eius Valentinianus viua priore coniuge duxerit vxorem. Cap. 11.

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Hesperiæ, contra legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione vænarum fluxu sanguinis expirauit, post Consulatum Gratiani tertiū, & Equitii, septimodecimo die mensis Nouembris, anno vitæ quinquagesimo quarto, imperii vndecimo. Quo moriente Italiæ milites sexto die post eius mortē Valētinianum Legati Sauromatarum Valētinianus Aug. moritur An. do. 377.

Scilicet Gratianus & Valens. Valentinianus iunior. Iustus Piceni iudex

num puerum eius filium ad imperii culmina prouexerunt. Cuius imperiū frater & patruus licet inuite (quod eis ignorantibus factum esset) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus iunior in paternū successit imperiū. Is enim natus est de Iustina, quā viuente Seuera priore cōiuge Valētinianus hoc modo duxisse probatur vxorē. Iustus Iustinæ pater quum esset Piceni iudex, Constantii temporibus vidit in somnis, quod ex dextro fœmore Imperialem purpuram genuisset. Quumq́ue visio per multos recitaretur ad Constantii aures vsque peruenit. At ille considerās somnium tanquam ei Imperator ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius filia Iustina cum orphana remansisset à patre, virgo permansit. Posteriore vero tempore peruenit ad Seueræ notitiam, ad quam frequentius veniebat & amabatur, ita vt etiam cum ea balneis vteretur. Quumq; Seuera secum lauantem Iustinam diutius inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, & dixit Imperatori, adeo esse speciosam virginem Iustinam, vt etiam ipsa licet esset mulier, eius tamen amore sit capta. Itaq; Imperator eius sermone concepto, Iustinam ducere tractabat vxorem, non tamen Seuerā abiicere: ex qua Gratianus fuerat natus, quē paulò antè firmarat Imperatorem. Legem itaq; protulit publicè per ciuitates propositam, sancientem vt liceret si quis vellet habere duas vxores. Cumq; lex posita haberetur, Iustinæ ipse coniunctus est: ex qua natus est Valentinianus Iunior, & filiæ tres, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ quidem in virginitate manserunt. Gallam vero postea maior Theodosius Imperator duxit vxorem, ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita, Nam Arcadium & Honorium ex Flacilla priore coniuge habuisse cognoscitur.

Iustina

Seuera cōiux Valentiniani

Lex Valētiniani Aug. de duabus vxoribus ducendis & libera

A

B

SOZOMENVS.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocarit. Cap. 12.

An. do. 378. Valens aduersus orthodoxos

INterea Valens in Antiochia Syriæ degens, Cōsubstantialitatis cultores vehemēter fuisset persequutus, nisi eum liber Themistii philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiam apud Paganos plus quā trecentarum sectarum differentia videretur, & vnusquisque pro dogmate proprio in sententia diuersa consisteret. Et forte hoc deo gratum magis esset, dum nō facile cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: vt vnusquisq; amplius timeat, dum integritatē eius sciētia vel quomodo aut qualis quantusq; sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est Imperator.

SOCRATES.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodò ad Gothos pestis Ariana peruenerit. Cap. 13.

Non ta-

A NOn tamen omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis viris decernebat exilia, donec eius impetum causa huiusmodi Reipublicæ cohibuisset. Barbari trans Histrum constituti, qui vocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus commouerũt: vni prę erat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cumq; præualuisset Athalaricus, Fridigernus cõfugit ad Romanos, eorũq; postulauit auxilium. Quo cognito Valens præcepit Thracię militibus, vt Barbaris auxilia cõmodarent. Hoc subsidio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigernus volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tum etiam Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eã conuertit linguam. Cũ igitur non solum Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorũ supplicijs tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Nõ vero post multum temporis denuo inter se Barbaris compacatis, à vicinis gentibus Hunorũ deprædabantur. Expulsiq; de proprijs, ad Romanorum loca confugiunt, seruire potius volentes Imperatori. Hoc cum cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratum se contra omnes Barbaros habere auxilium: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerant contemnens, etiam à Collatoribus prouinciæ per vicos & ciuitates pro vnoquoq; milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, vt illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari nanque cum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum prouinciam deuastabant. Hæc audiens Valens, cum ab orthodoxorum exilijs nõ quiesceret, tunc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Constantinopolim venit: vnde etiam aliquantum Christianorum persequutio tunc cessauit.

An. do. 378. Exilia orthodoxorum

Gothi Fridigernus Athalaricus An. do. 379

Martyres Arianorum Huni in Gothos

B

Grauitas exactionum

Gothi in Romanos

THEODORITVS.

Interea Valens Imperator cum Gothorum gentem commouisset ad bellum apud Bosphorum, tum fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem, suppetias petens. At ille rescripsit, religiosum non esse, talem virum iuuare, qui deo rebellis existeret: sed magis esse iustum vt eius superbia sedaretur. Quod cum ille miserrimus cognouisset, licet maiori necessitate constrictus, non tamen à sua vehementia cessauit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reuersus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit: Petit enim non aurum, non argentum, non prædium, nõ cingulum, neque

Valens petit auxiliũ à fratre cõtra Gothos

Terẽtius, magister militum orthodoxus

neque donum, sed vt eis qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerant, vna præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptã cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumq; alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator & habeto donum. Aliud vero non postulo. Intentionis meæ Iudex est vniuersorum Iudex. Cum ergo Valẽs transmisso Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum: deinde Traianum cũ expeditione contra Barbaros destinauit. Cũq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorem adscribens. At ille vsus fiducia viro fortissimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego sum victus, sed tu victoriam perdidisti, cum deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cũ enim à te impugnetur, pro illis pugnat: & necesse est, deum sequi victoriam. An nescis quos ab ecclesiis expuleris, vel quibus eas contradideris? Hæc eadem Arantheus & Victor magistri militum sunt professi, & Imperatorẽ ne tunc indignaretur, admonuerunt. Aiunt vero Isaac monachũ habentem cellulam illic, cum videret eum egredientem ad pugnam cum clamore dixisse: Quo vadis Imperator qui pugnas aduersus deum, quem non habes adiutorem? Ipse enim cõtra te Barbaros mouit, quoniã & tu aduersus eum blasphemas linguas plurimas incitasti, & qui ei psallũt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & victoriam sine bello percipies. Si vero nihil horum sic agens pugnare cõtẽdis, experimento cognosces, quàm durum sit cõtra stimulum calcitrare. Nam neque reuerteris, & exercitum vehemẽter perdes. Betranion autem omni virtute clarus vniuersæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum & iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit, clamans cum sacratissimo Dauid: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. Qua tamen gratia Barbari Ariano sint viciati languore, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc præsens Eudoxius suggessit Imperatori, vt ei Gothi communicarent. pridem enim diuinæ scientiæ radiis imbuti, Apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit, vnius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans à ducibus Gothorum exegit, vt dogmatum quoque concordiam retinerẽt. Illi vero dicebant, paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorum episcopus (quem valde sequebantur, eiusq; verba quasi leges immobiles existimabant) hunc verbis, pecuniisq; flectens Eudoxius egit, vt Barbari communionem amplecterentur Imperatoris, sic decipiens eos ac dicens, certamen esse verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi maiorem quidem patrem filio ducũt: creatu-

Traianus magister militum

Arantheus, Victor

Isaacus monachus.

Betranion

Gothi quando Ariani facti

Gothi Christiani

Vulphilas Gothorum episcopus corrumpitur à Valente

A

B

creaturam vero filium nequaquam dicere sustinent, licet hoc asserentibus
A communicare videantur.

SOCRATES.

De reuersione Petri episcopi ad Alexandreiam, & de eius morte, & successione Timothei. Cap. 14.

HOc itaque tempore, cum Imperator ab Antiochia discessit confortati sunt qui ab eo persecutionem patiebantur, & maximè Alexādrini Petro videlicet reuerso de Roma cum literis Damasi Romanæ vrbis antistitis confirmantis Cōsubstātialitatis fidem, & Petri episcopi roborantis ordinationem. Quo facto populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim nauigauit: Petrus cum modi cum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem. Alexandrini Petrus moritur. Timotheus succedit

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit deuictus, ac mortuus. Cap. 15.

POrrò Valens Imp. cum tricesimo die Maii mensis sexto Cōsulatu suo, & Valentiniani iunioris secundo, Cōstātinopolim venisset, inuenit populum in mœstitia cōstitutum. Barbari nanq; per Thracias discurrentes etiam Constantinopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter valeret. Qui cū vsq; ad muros venissent vrbis, afflicta ciuitas murmurabat, quasi eos Imperator illuc euocasset, quum nec resisteret, & magis bella protraheret. Circēses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma & nos pugnabimus. An. do. 380
B
Hinc accensus Imperator, vndecimo die Iunii mēsis egreditur, interminatus pœnas se pro iniuriis cum rediret à Constantinopolitanis ciuibus exacturum, & quia prius videbantur Procopio præbuisse auxilium: ita vt ciuitatem aratro vertere minaretur. Deduxit ciues igitur vsque ad vrbem Hadrianopolim, quæ est in confinio Macedoniæ.

THEODORITVS.

Et exercitu quidem præmisso ipse in quodam vico victoriam expectabat. Porrò milites Barbarorum impetum non ferentes, alii fugiebant, alii necabantur. Barbari autem venientes ad vicum vbi Valens cognita proditione se celare nitebatur, immisso igne cōcremauerunt cum vico etiā pietatis inimicum. Valens Aug. combustus est An. do. 381

SOCRATES.

Qui finem vitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodē Consulatu, id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt aliqui eum igne consumptum cum in vicum fugisset, quem Barbari cōcremauerunt. Alii vero ferunt, quod mutato imperiali habitu ad pedestrium venerit exercitū: & cum equestres se dedidissent pugnare nolentes, in cōgressione vniuersos pedestres repēte confossos: vnde dicunt ipsum quoq;

ignoti vulnere fuisse prostratum. Defunctus est anno vitę quinquagesimo Qui cum fratre regnauit annos tredecim, post fratrem vero tres. Taliq; forte defunctus est. A

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER NONVS.

SOCRATES.

Barbari suburbia Constantinopolitana diripiunt

Quod mortuo Valente Cōstantinopolim Barbari deuastarint. Ca. I.

IGITVR defuncto Valente, denuo Barbari vsque ad muros Constantinopoleos venientes eius suburbana vastabāt. Quapropter ciues quę inuenissent arma gestantes, hostibus vt poterāt resistebant. Vxor enim Valētis Imperatoris nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus, secundum consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni tulere suppetias, quas eorum regina nomine Mauia Romanis fœderata miserat. B

Dominica Aug. Mauia regina Saracenorum

THEODORITVS.

An. do. 381 Gratianus reuocat epōs orthodoxos de exilio Damasus Pont. Rom.

De benignitate Gratiani & fidei rectitudine. Cap. 2.

PORrò Gratianus Valentiniani filius, cum pridem patre defuncto Europæ sceptra tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asię quoque Libyęq; regna suscepit. Moxque pietatem quam mente perceperat, operibus demōstrabat, initiaq; sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaque Legem, pręcipiēs, vt expulsi pastores ad sua ouilia redirēt, sacræque basilicę eis redderentur, qui communionem Damasi sequerentur. Is enim Damasus Romanę vrbis episcopus laude dignus, vir mirabilis, semper ornatus, dicere facereq; pro Apostolicis dogmatibus cuncta festinus post Liberium gubernacula susceperat ecclesiæ. Misit igitur Imperator cū huiusmodi lege etiam Saporem quendam tunc nominatissimum militiæ Principem: & Arianę quidē blasphemię prędicatores, veluti quasdam bestias diuinis septis iussit expelli: optimis vero pastoribus & sacris ouilibus vniuersa restitui. Hoc ergo in vniuersis prouinciis decreuit obseruari.

SOCRATES.

An. do. 381. Libertas religionis vniuscuiusque

Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis omnibus, lege sanciuit vt vnaquęq; religio licite sacra celebraret, solos vero ab ecclesiis prohibuit Eunomianos, Photinianos, Manichęos.

De con-

THEODORITVS.

A De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno eiusque secta. Cap. 3.

TVnc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti, contentio huiusmodi causa prouenit. Pro Apostolicis dogmatibus laborantes (sicut iam dictum est) erant diuisi, & alii post calumnias irrogatas Eustathio Arianã abominati væsaniam, apud seipsos sacra celebrantes, Paulinum habebant antistitem. Alii vero post ordinationem Euzoii, cum Melitio conuenientes eius doctrina fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis sibi præsulatum assumpsit. Qui cum pietatis indueret vultum, & Apostolica se fingeret dogmata cõseruare, paulò post manifestus hostis apparuit. De diuina naq; natura adulterinis rationibus vtebatur, gradus quosdam generans dignitatum, & sacramentum dispensationis imperfectum explanare præsumens, animamq; rationalem quæ corpus regit, priuatam salute confirmans. Si enim animam non assumpsit secundũ illius rationẽ deus verbum, neque medicinã præbuit, neq; honorẽ dedit: sed corpus quidem terrenum ab inuisibilibus virtutibus adoratur: anima vero secũdum diuinam imaginẽ facta inferne permansit, cõtumeliis induta peccati. Qui plurima super hæc vesanus asseruit. Aliquãdo etenim pariter cõfitebatur B & ipse ex sancta virgine assumptam carnem: aliquãdo vero eam cum deo verbo cœlitus descendisse: aliquãdo eum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasq; plurimas & inanes fabulas sacris promissiõibus copulabat, quas in præsenti dicere superfluum iudicaui. Talia quidem ille dicens, non solũ suos peste repleuit, sed etiam quosdam nostrorum fecit huiusmodi lepra participari. Post modicum vero temporis cũ suum viderent opprobriũ & ecclesiæ claritatem, penè cuncti reuersi sunt, & communionem ecclesiasticã percipere meruerunt, non tamen priorem deposuere lãguorẽ, sed magis complures Cõstantium latenter sauciauerunt. Ex hac ergo radice in ecclesiis germinauit, vna carnis deitatisq; natura, & vt diuinitati vnigeniti passio copuletur: & alia, quęcũq; populis & sacerdotibus certamina genuerũt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tum igitur veniente Sapore magistrō militię, & ostendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus vero Melitius sub quiete degens, illorũ certamina deuitabat. Porrò Flauianus sapiẽtissimus tunc in ordine presbyterii cõstitutus, primo quidem veniente magistro militum, ita ad Paulinũ loquutus est: Si communionem Damasi ô amice sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum aperte concordiã. Ille nanq; vnam Trinitatis substantiã confitens, tres subsistẽtias prædicat in aperto: verum tu è diuerso subsistentias perimis Trinitatis, ostende itaq; dogmatum concordiã, & suscipe

Schismata Christianorũ. Apollinaris Laodicenus. An. do. 380.

Flauianus Paulinus

Flauianus Paulinus

V 2 secun-

ſecundum legem eccleſias. Quum ergo illum his ſermonibus obiurgaſſet, conuerſus, Apollinari dixit: Admiror te amice ſic impudenter veritati reſiſtere, cum aperte noueris, quod laudabilis Damaſus perfecte naturam noſtram à deo verbo dicat aſſumptam, tu vero contraria fatearis. Mentẽ nanque noſtram ſalute fraudas. Si autẽ falſe loquimur, te forſitan accuſantes, vel nunc nouitatem à te natam denega, & Damaſi amplexus doctrinã, ſectam ſuſcipe venerandam veritatis. His rationibus ſapientiſſimus Flauianus illorum fiduciam ita redarguit. Porrò Melitius omnium manſuetiſſimus hominum, benigne atque ſuauiter Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ouium curam commiſit dominus, & tibi ſimiliter aliarum, ſuſcipe hac ſollicitudinem, & communicemus inter nos ſub dogmate pietatis. Iũgamus amice greges, & ſoluamus de Præſulatu contentionem: communiter paſcentes oues, curam eis communiter exhibeamus. Si autem de ſede certamen eſt, ego etiam hanc contentionem conabor diſſoluere. In ſede ſacrum ponatur Euangelium, & ex vtraque parte nos ſedeamus. Et ſi quidẽ prius ego finem vitæ ſuſcepero, ſolus eris Antiſtes: ſi vero hoc tibi prius euenerit, ego rurſus gregis habebo curã. Cum hæc ergo Melitius cum omni manſuetudine protuliſſet, Paulinus acquieſcere non conſenſit. Tum magiſter militiç, iudex vtriuſque verborum eccleſias Melitio tradidit. Paulinus autem aliarum ouium permanſit Antiſtes. Verum Apollinaris Præſulatu nudatus eccleſię, nouitatem doctrinæ ſuę aperta impudentia prædicabat, & ducem ſemetipſum oſtendit hæreſeos, & ipſe quidem in Laodicia crebro morabatur. In Antiochia vero pridem Vitalem ordinauerat, vita quidem optima decoratum, & Apoſtolicis dogmatibus innutritũ, poſtea tamen hoc languore putrefactum. Porrò ſacratiſſimus Melitius Diodorum illum (cuius iam meminimus) qui ſub tempeſtate oppidò quàm aſpera eccleſiæ nauem à ſubuerſione ſeruauerat, Tarſenſium paſtorem conſtituit, eiq; Cilicum gentis curam commiſit. Apamiæ vero Pontificalem curã Ioanni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo & ſermo decorabat & vita. Is itaque tempore tempeſtatis cõfidelium ſuorum numerum gubernauit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem ſacratiſſimus Melitius ad alia certamina deſtinauit. Nam cum cognouiſſet Germaniciam Eudoxii peſte corruptam, hunc eò tanquam ſapientiſſimum medicum deſtinauit. Erat enim omni Grçcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus innutritus. Quamobrem ſpe ſua fraudatus non eſt. Vſus nanque dono ſpiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porrò magnus Euſebius de exilio remeans Acacium ſummæ claritatis virum in Berœa ordinauit epiſcopum, in Hierapoli Theodotum, cuius mira conuerſatio hactenus decantatur, Euſebium in Chalcide, in Cyro noſtra Iſidorum. Aiunt vero quod etiam Eu-

Marginal notes: Meletius ad Paulinum (beside "nus illorum fiduciam"); A (right margin, first line); Apollinaris priuatus epiſcopatu; B (right margin, beside "linus autem aliarum"); Vitalis; Diodorus; Ioannes; Stephanus ſodalis Ioannis Apamenſis; Germanicia; Euſebi⁹ redux; Acacius; Theodotus

A am Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat,& in Antinõ cum Protogene missus in exilium, Edessæ ordinauerit episcopum. Barses enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus vero Eusebius vltimum episcopum Marin in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas væsaniam tunc obtinuerat Arianam. Quò cum accessisset Eusebius, vt Marin virum plurimis virtutibus decoratũ, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste repleta, tegulã de tecto demisit, quæ eius caput valde contriuit. Isq; paulo post ad vitam meliorem de hac luce migrauit. Qui moriens, præsentes iureiurando constrinxit, vt ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum suum qui de crucifigentibus ait: Pater, remitte eis: non enim sciunt quid faciant. Simul & cõseruũ Stephanum, qui post multos lapidum iactus clamabat: Domine ne eis statuas hoc peccatũ. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit, sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

Barses

Mares

Eusebius à muliere Ariana occiditur

De Theodosii ducatu, quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus & ad Oriẽtale missus imperium Orthodoxis profuerit, & retruserit hæreticos. Cap. 4.

B PORrò Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens, Italia relicta, in Pæoniam venit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatissimus habebatur: & ob hanc causam inuidia parium Iudicũ fatigatus, in Hispania morabatur, vbi & ortus fuerat, & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cũ Barbari eleuati victoria inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosii pugnam credidit finiri. Repente siquidem eum ab Hispaniis euocans, & magistrum militum esse denuntians, cũ expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, cõfidenter ad Thracias est profectus. Quò cum venisset, vidissetq; Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congressione vero facta, impetum Barbari non ferẽtes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi vero fortiter sequebãtur. Immẽsaq; cædes tunc facta est Barbarorũ. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrũ, mox Dux optimus exercitu disperso per vicinas vrbes, velociter redit ad Principem, ita vt ipse triumphorũ suorum nũtius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori cum miraretur factũ, credibile videbatur. Aemuli siquidẽ & fugisse eum dicebant, & exercitũ perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petiit mitti qui viderẽt hostiũ multitudinẽ peremptorum His verbis Imperator flexus, misit qui res actas inspicerẽt, sibiq; renuntiarẽt. Porrò Dux optimus inter hæc diuinam visionem vidit. & ab ipso deo aperte sibi monstratum. Conspexit enim in somnis, quod

Παιονία. regio quã Pannoniam vocamus

Theodosius in Hispaniam patriam suam secessit

Theodosius Dux militum Barbaros profligauit

Theodosij somnium

sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes, chlamyde ipsum vestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quũ nocte vidisset, cuidã mane retulit clericorũ. At ille clarũ esse somnium dixit, & nihil ænigmaticũ, nihil dubiũ continere. Quumq; pauci omnino transissent dies, qui pro victoriç inspectione missi fuerant, redierunt, peréptaq; hostium multa milia narrauerunt. Quamobrẽ lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem. A

Theodosius fit Cæsar An. do. 381

SOCRATES.

Consulatu Ausonii & Olibrii sextodecimo die Ianuarii mensis.

THEODORITVS.

An. do. 382. Theodosius episcopus Constantinopolim conuocat

Tradita ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam rediit, & illum ad regna collata transmisit. Mox igitur vt imperium sumpsit, præ omnibus de cõcordia ecclesiæ cogitauit, & vniuscuiusq; Præsulatus episcopos Constantinopoli conuenire præcepit. Hęc sola erat Ariano plena cõtagio Nam Occidens liber ab huiusmodi languore permansit. Constantinus enim senior filius Constantini maioris, & Constans iunior paternam fidẽ integram seruauerunt. Rursus Valẽtinianus Imperator Hesperiæ, inuiolatam custodiuit fidei pietatem. Oriẽtis autem tractus, multipharium huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexandrinæ presbyter ciuitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Palæstini, & Paulinus atq; Gregorius Phœnices, & Laodicensis Theodotus, cumq; his Georgius, post quos etiam Athanasius & Narcissus Cilices, & alii plurimi male iacta semina nutriuerunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregari præcepit episcopos. B

SOCRATES.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diuisi sint. Ca. 5.

INterea Macedoniani post legationem ad Liberium destinatam aliquanto tempore sine discretione communicabant & ipsi iis qui ab initio definitionem fidei Nicęnę susceperant. Cumq; lex Principis Gratiani potestatem religionibus sicuti vellent cõmunicare præbuisset, denuo sunt diuisi: congregatiq; in Antiochia, statuerunt vocem Consubstantialitatis amouendam, & venerãtibus Nicęnam fidem non esse communicandum. Sed plurimi vidẽtes eorum varietatem, recesserunt ab eis & Cõsubstantialitatis sectatoribus sunt vniti.

SOZOMENVS.

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonicę baptizatus sit. Cap. 6.

CVmque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precarentur causa fœderis, acceptis obsidibus Thessalonicã venit. Vbi cum in ægritudinem incurrisset, ab Acholio eius ciuitatis episco

po baptiza-

A po baptizatus est, licet à progenitoribus Christianum dogma & fidem Nicæni concilii sequeretur.

SOCRATES.

Tum igitur baptizari cupiens propter morbum, Thessalonicensium interrogauit episcopum, cuius nam fidei esset. Quo respondente, quod Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere, sed inuiolatam ab initio fidem Nicęnumque concilium seruarent, ille libenter eius verba suscipiens, baptizatus atque ægritudine liberatus est. An.do.381.

SOZOMENVS.

Professio Theodosii de fide. Cap.7.

COgitans igitur Imperator, melius esse pronũciare subiectis, cuius nam esset fidei, ne videretur vim facere, si quenquam subito inuitum ad cultum religionis impelleret, legem è Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, vt veluti de quadam ciuitatis arce omnibus subiectis aliisque ciuitatibus iudicante scriptura, fieret manifesta. Cuius legis verba sunt hæc: Lex Impp. de fide orthodoxa

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET Theodosius Auggg. populo vrbis Constantinopolitanæ.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in ea B volumus religione versari, quam diuinum Petrum apostolum tradidisse Romanis religio vsque nunc ab ipso insinuata declarat: quamque pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ episcopum, virum Apostolicę sanctitatis: hoc est, vt secundum Apostolicam disciplinam, euangelicamque doctrinam patris & filii & spiritus sancti vnam deitatem, sub pia maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos vero dementes væsanosque iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primum vindicta, post etiam motus nostri quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, vltione plectẽdos. Data III. Kalend. Martias, Thessalonicæ. Gratiano quinto, & Theodosio Augg. COSS. Petrus Damasus Pont. Rome. Petrus Alexandrinus An.do.382.

Hæc sanciens paulò post Constantinopolim venit.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato. Cap.8.

TVm igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Constantinopolim transmutatus, intra ciuitatem in paruo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principes basilicam maximã copulantes, eam vocauerant Anastasiam. Gregorius Nazianzenus Constantinopolim asscitus Anastasia

De Basilica sanctæ Anastasiæ. Cap.9.

QVæ sanè non solum pulchritudine & magnitudine, verũetiam apertissima apparitione Dei noscitur illustrari. Illic enim diuina virtus in somnis, & aperte, plurimis & frequenter multisque languentibus, & in

rerum periculis constitutis subuenisse dignoscitur, ita vt crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi matrem virginem hanc esse. Cum tali nanque habitu multis ostenditur. Quam basilicam ideo Anastasiam vocant, sicuti reor, eo quod dogma Nicæni concilii in Constantinopoli, velut iam mortuum, eo loco expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audiui quosdam veriloquos referentes, cum populus illic congregaretur ad missas, mulierem prægnantem de superiori porticu cadẽtem defunctam fuisse, tumque communi oratione facta super eam, reuixisse, & cum partu seruatam esse. Quamobrem valde inopinatum Anastasię nomen, id est resurrectionis, accepit. A

SOCRATES.

Quomodo Theodosius ab ecclesia constantinopolitana Arianos expulerit. Cap. 10.

Grego. Naziãzen⁹ cupit abire Constantinopoli.

Theodosius Augu. ad Demophilum Arianę religionis antistitem.

GRegorius itaq; vir eloquentissimus ac venerãdus, cognoscens aliquos murmurare eo quod esset ex alia ciuitate, adueniẽte principe Constantinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cum in tali statu inuenisset ecclesias, cogitabat queadmodũ pacificaret oẽs, & cunctas augeret ecclesias. Mandauit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundũ Nicęni dogma cõcilii, vniatur populus & suscipiat pacẽ. Cumq; ille propositionẽ huiusmodi refugisset, tũc Imperator, Si pacem, inquit, cõcordiamq; declinas, fugere te etiã à sacris basilicis ego præcipio. Hęc audiens Demophilus, & cogitans graue esse potioribus resistere, conuocans in ecclesiam plebẽ, & surgens in medio cunctorũ, hæc per se subiectis verba loquutus est: Fratres, scriptũ est in euãgelio: Si persequuti vos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliã. Quia igitur Imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectã extra vrbẽ celebraturos. Hæc cũ dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligẽs Euangelii verba, quemadmodũ dicta sunt. Illic enim pręcipitur, vt fugientes habitationẽ mundanã, Hierusalẽ requirant supernã. Egressus ergo ciuitate ante portas, conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit. Lucius Alexandria pulsus, quia tũc Constantinopoli morabatur. Sic itaq; Theodosii concordiam non ferẽtes post quadraginta annos ecclesias, quas vi tenuerãt, reliquerũt. Egressi de ciuitate quinto Consulatu Gratiani, & Theodosii primo, mense Nouembri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores ecclesias receperunt. B

Math. 10. c.

Lucius exul

Ariani relinquunt ecclesias quas xl. annis tenuerant An. do. 382.

SOZOMENVS.

De Eunomii calliditate. Cap. 11.

IGitur cum Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur vir callidus & dicendi peritus, multusq; populus concurrebat ad eum: alii hominẽ experiri volentes: alii audire quę diceret. Horũ fama peruenit ad Principem: Cum quo ipse quoq; voluit habere

A bere sermonem:sed Augusta Flacilla precibus eũ retinuit.Erat enim fidelissima,& Nicęni dogmatis iura sub integritate seruabat,timuitq; ne (vt fieri solet) eloquio viri callidi captus Imperator,facile in sectã eius incideret.

THEODORITVS.

De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos. Cap.12.

INterea cum episcopi centum & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregati,pręcepit Imperator vt nullus proderet quis nam esset maximus ille Melitius. Volebat enim ex memoria sui somnii virum illum sibi ipsi indicari. Cum ergo omnis illa multitudo Pontificũ regiã introisset domum,relictis omnibus ad magnum concurrit Meletium, & veluti quispiã filius patris amator,post multum temporis paterna visione potitus, complectebatur eum,& simul osculabatur oculos,labia, pectus, & caput,dextramq; quæ ipsum in somnis coronauerat,insinuauitq; illi quã viderat visionem. Cumq; etiam cæteros congrue salutasset,rogauit tanquã patres,vt de rebus pręsentibus cogitarent.

An.do.383.

Theodosius Melitiũ agnoscit, nunquam antea visum à se nisi per insomnium

SOCRATES.

Et vt in vrbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus.Et cum sperarет posse Macedonianos vniri,etiam eorum conuocauit episcopos.Conuenerunt ergo de Consubstantialitatis fide,Timotheus Alexandrinus,Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in Consubstantialitatis dogma

B consentiẽs,Melitius Antiochię,& Acholius Thessalonicę, aliiq; plurimi, ita vt centũ & quinquaginta numerus cõpleretur. Macedonianis vero præerat Eleusius Cyzici & Lampsaci Martianus:erãtq; simul triginta sex,quorum plurimi esse videbantur de ciuitatibus Hellesponti. Conuenerũt itaq; Consulatu Eucharii & Euagrii mense Maio. Igitur Imperator & Episcopi partis ipsius laborabant,vt Eleusius eiusq; sequaces vnirentur ecclesię, cõmemorantes eis legationem , quam miserant ad Liberium tunc Romanæ vrbis episcopũ per Eustathium, & quia pridem spõte ei communicassent, nec esset sine pudore vt subito bene prius placita mutarent. At illi eius monita apertaq; conuitia paruipendentes,elegerunt sequi potius Arianam pestem quàm Consubstantialem dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Constãtinopoli sunt egressi,& scribebant alteri alteris,ne quis ipsorum in Nicęni concilii dogma consentiret.

Macedonianorum episcopi & pertinacia An.do.383.

De ordinatione Maximi Cynici,eiusq; depositione & ordinatione recta Nectarii,& de canonibus in ea synodo constitutis. Cap.13.

GRegorius vero,qui tunc Constantinopolitanã regebat ecclesiam,Nazianzum redire parabat. Pro quo cum episcopatus Constantinopolitanæ vacaret ecclesię, Timotheus Alexãdrinus Petri successor, Maximum quendam Cynicum ordinauit episcopum,cum nuper totondisset eũ. Is vero erat Apollinaris væsania refertus. Sed non pertulerũt hoc malũ viri sanctissimi

Gregorius Nazianzenus Constãtinop. relinquit

Maximus Cynicus

ctiſſimi Conſtantinopoli congregati. Et cum Aegyptii maxime ſe pro eius A ordinatione ſeparaſſent, ſacra officia cum Gregorio celebrabãt. At ille grauiter ferens rurſus factã diuiſionem, exorabat vniuerſos, vt laude dignum virũ quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius verbis acquieſcentes, Nectarium generis nobilitate decoratum conſtituerunt Conſtantinopolitanæ ciuitatis epiſcopum, Maximum vero Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerũt. Tum etiam regulam protulerũt, vt Cõſtantinopolitanus epiſcopus haberet honoris priuilegia poſt Pontificem Romanum, eo quod ſit noua Roma. Firmaueruntq́ue rurſus Nicænam fidem, & Patriarchas conſtituerunt, diſtribuentes prouincias, vt epiſcopi vniuſcuiuſque diœceſeos ad eccleſias non irent extraneas. Hoc enim olim propter perſecutionis tempus indifferenter agebatur. Diſtribuerunt itaque Nectario quidem maximam ciuitatem & Thraciã. Ponticam vero diœceſim Helladio, qui poſt Baſilium fuit. Cæſaream Cappadociæ Gregorio Nyſſeno, Baſilii germano: Troilo quoque Melitenæ, Armeniæ ius Patriarchæ dederunt. Aſianam vero diœceſim, Iconii Amphilochius eſt ſortitus. Optimus autem Antiochiæ, Piſidiæ. Aegyptum quoq; Timotheo Alexandrino diſtribuerũt. Porrò eccleſiarum Orientalium gubernationem eius præſulibus commiſerunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarſi, Antiochenæ eccleſiæ priuilegia reſeruantes, quę tunc Melitio pręſenti dederunt. Definierunt pariter, vt ſi quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ concilio finiretur. In his omnibus ſuum prębuit etiam Imperator aſſenſum. B

Nectarius

Prouincialiũ conciliorum inſtitutio

THEODORITVS.

Paruo porrò tempore tranſeunte ſanctus quidẽ Melitius eſt defunctus, & ab omnibus ſapientibus cum præconiis maximis eſt ſepultus.

THEODORITVS.

Aeſtate vero ſequente rurſus plures epiſcopi Conſtãtinopolim pro cauſis eccleſiaſticis ſunt reuerſi, vbi Occidentalium epiſcoporum ſynodicam ſuſceperunt epiſtolam, inuitantem eos Romam, vt illic maximum celebraretur concilium. Sed illi quidem profectionem quaſi nihil habituram lucri refugerunt, verum literas miſerunt Damaſo, cæteriſque præſulibus, quas pro clariori notitia ſubdere neceſſarium iudicaui.

An. do. 384. Synodus Conſtantinopolitana

Epiſtola Conſtantinopolitani concilii ad Papam Damaſum & occidentales epiſcopos. Cap. 14.

DOMINIS HONORABILIBVS, ATQVE VENERandis fratribus & comminiſtris, Damaſo, Ambroſio, Britonio, Valeriano, Acholio, Baſilio, & reliquis ſanctis Epiſcopis in maxima Roma collectis, ſancta ſynodus orthodoxorum epiſcoporum congregatorum in maxima ciuitate Conſtantinopoli in domino S.

Epiſtola ſynodi Conſtantinopolitanæ miſſa Occidentalibus

Velut

A VELVT ignoranti vestræ reuerentiæ insinuare, atque narrare multitudinem passionum ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus sanctitatem, vt adhuc egeatis discere quos certum est condolere. Sed neque tales nos cōstrinxere tempestates, vt pro sui paruitate latere potuerint. Neque tempus persecutionis est nouum, sed adhuc memoriam seruat antiquam, non solum in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorum proprias indicant passiones. Heri enim (vt ita dicam) aut hodie exiliorum vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorum vero in exilio defunctorum funera reuocata sunt. Quidam vero etiam ab exilio remeantes, & feruenti hæreticorum furore detenti, amariora quàm in exilio in propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alii diuersis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi & vulnera in suo corpore circumferre noscūtur. Pecuniarum vero dispendia, honoris ademptiones, singulorumque cōfiscationes, & machinamina, iniurias atque vincula, quis numerare valebit per singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt vltra numerum. Iuste quidem, quoniam valde peccauimus. Aut certe clemens dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaq; gra-
B tias Deo referimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundum multitudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tempus & labor maximus necessarius fuit, vt emēdatio ita proueniret ecclesiarum, vt tanquam pro longa ægritudine diligētia paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo persecutionibus acerrimis liberari, & ecclesias longo tempore ab hæreticis detentas, denuo reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere contendentes, populos commouentes, & in nullo segnes ad ecclesiæ læsionem. Erat itaque (sicut diximus) necessarium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, synodum in Romana vrbe dei voluntate fecistis: & nos illuc tanquam mēbra propria, literis deo amabilis Principis euocastis: vt quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia concordia nō sine nobis regnaretis, sed etiam nos vobiscum secundum Apostolicam vocem conregnaremus: oratio quidem nostra fuit, si esset possibile, vt omnes nostras simul relinquētes ecclesias, desiderio vtili iungeremur, Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, vt volemus & apud vos requiescamus? Psal. 54. b. Sed quoniam hoc omnino nudabat ecclesias, requie nuper inchoante, résque nimis erat plurimis impossibilis, quia concurreramus in vrbem Cōstātinopolitanam, causa literarum ad nos missarum à vestra charitate post

Aquileiē-

Aquileienſe concilium ad deo amabilem Imperatorem Theodoſium,pro- A pter hanc ſolummodo cauſam vſque ad Conſtantinopolim præparati, & de hac tantummodo ſynodo ferentes conſenſum Epiſcoporum, qui per prouincias permanſere:maioris vero profectionis neque ſperauimus opus, neque præaudiuimus omnino,antequam Conſtantinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum anguſto tempore faciente,neque præparare nos valentes ad longam profectionem,neque vniuerſos communicatores noſtros in prouinciis poſitos commonere,& eorum cõſenſum ſumere præualuimus.Quoniam igitur hæc & alia multa plurimorum aduentum prohibere videbantur, quod erat ſecundum,ad effectum rerum,& veſtræ circa nos charitatis oſtenſionem,hoc egimus.Reuerendiſſimos atque chariſſimos fratres,& comminiſtros noſtros epiſcopos, Cyriacum, Euſebium,& Priſcianum, vſque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & noſtrã voluntatem pacificam,& intentionem habentem vnitatis oſtendimus,zelumq́ue noſtrum quem pro ſaluberrima fide gerimus,indicauimus:nos etenim perſecutiones,ſiue tribulationes,ſiue minas Imperiales, ſiue crudelitates Iudicum,ſiue quaſlibet alias tentationes hæreticorum, libenter ſuſtinuimus pro euangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decem & octo patribus roborata dignoſcitur.Hanc enim & vobis & nobis & omnibus,qui non ſubuertunt verbum veræ fidei,complacere confidimus,quam B ſcimus antiquiſſimam exiſtere,& ſequacem baptiſmatis, docentemq; nos credere In nomine Patris & Flii & Spiritus ſancti.Diuinitatem quippe & virtutem atque ſubſtãtiam vnam patris & Filii & ſpiritus ſancti credimus, & æqualem honorem ac dignitatem & imperium coæternum, in tribus perfectiſſimis ſubſiſtentiis, ſeu tribus perfectis perſonis: vt neque Sabellii languor habeat locum confuſione ſubſiſtentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum & Arianorum πνευματομάχων,id eſt, ſpiritui reſiſtentium blaſphemia præualeat: ſubſtantia videlicet ſecundum illos,aut natura, aut diuinitate diuiſa, aut vt increatæ conſubſtantiali & coæternæ Trinitati poſterior aliqua vel creata, vel alterius ſubſtantiæ natura detur. Inhumanationis vero Chriſti ſermonem ſine aliqua violatione ſeruamus,neque ſine anima neque ſine mente aut imperfectam carnis diſpenſationem ſuſcipientes: ſed totum ſcientes perfectum quidem ante ſecula exiſtere domini verbum, perfectum vero hominem in nouiſſimis diebus propter noſtram ſalutem factum.Igitur quæ de fide à nobis aperte prędicantur, velut in ſumma hæc eſſe noſcuntur: de quibus amplius inſtrui poteritis, ſi & Tomum in Antiochia factum à ſynodo ibi conſtituta, digne mini legere.Et quid anno ſuperiori in Conſtantinopoli ab vniuerſali ſynodo cognoſcitur eſſe prolatum: in quibus latius fidem profeſſi ſumus,& contra nouitates hæreſeon nuper exortas, anathema ex ſcripto protulimus.

Euſebius Cyriacus Priſcianus

Tomus decretorum Antiochiæ

A mus. De dispensationibus autem particularibus ecclesiarum antiqua (sicuti nostis) sanctio tenuit, & definitio sanctorum patrum in Nicęa conuenientium, secũdum vnamquamq; prouinciã: & si Pontifices voluerint vt cũ eis vicini propter vtilitatẽ celebrẽt ordinationes. Quibus rebus cõsequẽter & cæteras ecclesias apud nos gubernari cognoscite, & insigniũ ecclesiarũ hæc approbasse sacerdotes. Porrò Constantinopolitanæ vrbis nouellam (vt ita dicamus) ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffossam blasphemiis abstraximus, & per misericordiam dei & reuerendissimũ & deo amabilem Nectarium episcopum ordinauimus, coram vniuersali concilio cum communi concordia, sub aspectu etiam deo amabilis Imperatoris Theodosii, vniuersiq; cleri cuncta decernente pariter ciuitate. In seniore autem & vere apostolica ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua primum venerabile Christianorum appellatũ est nomen, reuerendissimũ & deo amabilẽ episcopũ Flauianum de vniuersa prouincia & orientali diœcesi concurrentes regulariter ordinauerunt, omni ecclesia pariter decernente, & quasi sub vna voce hunc honorante virũ. Quam ordinationem tanquam legalem suscepit cõmune concilium. In matre vero cunctarũ ecclesiarũ Hierosolymis cõstituta, reuerendissimum & deo amabilem Cyrillum episcopum esse significamus, qui regulariter olim à prouincialibus ordinatus; plurima propter

Constantinopolitana ecclesia recens

Hierosolymitana ecclesia

B Arianos diuersis tẽporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter & canonice apud nos gestis, etiam vestram reuerentiam congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione, & timore dominico, per quę humana remouetur offensio, & ecclesiarum ædificatio præponitur vniuersis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Christiana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod reprehendebat Apostolus, Ego quidẽ sum Pauli, ego vero Apollo, ego autem Cephæ, dum omnes videlicet appareamus Christi, qui in nobis diuisus non est. Et si sine schismate corpus ecclesiæ, deo adiuuante, seruemus, cũ fiducia ante domini tribunal astabimus. Et cõtra Arii & Aëtii Eunomiiq; vęsaniam, nec nõ contra Sabellii, Photini Marcelli, Pauli Samosateni & Macedonii cõscripserũt. Similiter autẽ & Apollinaris nouitatem palàm abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis vero domini verbum sine violatione seruamus, neq; sine anima, neq; sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

1.Cor.1.b.

Porrò Damasus omni laude dignissimus agnoscens hanc hęresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicauit. Et hoc orientem gubernantibus episcopis, literis propriis indicauit, quas curauimus infra annectere.

Epistola Damasi de dãnatione Apollinaris ad Timotheum. Cap. 15.

QVoniam Apostolicæ sedi reuerentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimũ charissimi filii præstitistis. Nam licet ecclesiæ, in

qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula quę A susceipimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, vt ad gloriam eius beatitudinis peruenire possimus. Scitote igitur quod pridem Timotheum prophanum, ineruditū, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ipsius dogmate condemnaui mus, nec vltra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero pręua lere. Si autē adhuc ille serpens antiquus semel & secundo percussus, ad pœnam propriam reuiuiscit: quiq; extraneus ab ecclesia est, mortiferis venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tanquā pestiferā declinate corruptionem, vt vos memores Apostolicę fidei, quæ pręcipue in vrbe Nicæna à patribus ex scriptis prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & non vaniloquia & exterminabiles quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros, aut plebē. Iam enim semel formā dedimus, vt qui seipsum cognouerit Christianū, illud seruet quod ab Apostolis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paulo, Si quis vobis annuntiauerit pręter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per propriam passionem salutē plenissimā condonauit, vt totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehennę se ipsum filiū demonstrauit. Cur itaque rursus à me quæritis damnationem Timothei, qui & hic iudicio Apostolicæ sedis, præsente quoque Petro Alexandrinæ ciuitatis Episcopo cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicii tormenta debita & supplicia sustinebit? Si vero quibusdam leuioribus ille suadet, veluti quandam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutauit, sciant se cum isto similiter perituros, cum ecclesiasticam regulam impugnabunt. Deus vos incolumes custodiat filii charissimi. B

Gala. 1. b.

Statuta sedis Apostolicæ contra diuersas hæreses. Cap. 16.

Professio catholicę fidei, quam Damasus misit ad Paulinum

SEd etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes contra diuersas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessarium subdere iudicaui.

I Quoniam post Nicænum concilium talis error exortus est, vt quidā dicere prophano ore præsumant, Sanctum spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate cum Patre & Filio sanctum Spiritum vnius eiusdemque substantiæ atque potestatis existere.

II Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellii sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

III Anathematizamus Ariū & Eunomiū, qui simili impietate, licet verbis discrepēt, Filiū tamen & spiritum sanctum creaturā esse confirmant.

IIII Ana-

A IIII Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem ſed vocabulum mutauerunt.

V Anathematizamus Photinum qui Hebionis hæreſim renouans, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſolum ex Maria confitetur.

VI Anathematizamus etiam eos, qui duos filios eſſe profitentur: vnum ante ſecula, & alium poſt carnis aſſumptionem ex virgine.

VII Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima cõfirmãt, quod dei verbum in humanam carnem conuerſum eſt: ipſe nanque Filius verbum dei, non pro rationali anima & intelligibili in ſuo corpore factus eſt, ſed noſtram, hoc eſt rationalem & intelligibilem animam ſine peccato aſſumpſit atque ſaluauit.

VIII Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum dei productione & correptione à Patre ſeparatum, & ſine ſubſtantia eum aut terminãdum eſſe blaſphemant. Eos autem qui ab eccleſiis ad alias eccleſias migrauerunt, tamdiu à noſtra communione alienos habemus, donec ad eas redeant ciuitates, in quibus primitus ordinati ſunt.

IX Si quis autem alio de loco ad locum migrante, in locum viuentis ordinatus eſt, tamdiu vacet ſacerdotii dignitate, qui propriam deſeruit ciuitatem, donec ſucceſſor eius requieſcat in domino.

X Si quis non dixerit ſemper Patrem & Filium & ſemper ſpiritum ſan-
B ctum eſſe, anathema ſit.

XI Si quis nõ dixerit Filium natum ex Patre, hoc eſt, ex eius diuina ſubſtantia, anathema ſit.

XII Si quis nõ dixerit verum deum Filium dei, ſicut verum Patrem eius & omnia poſſe, & omnia noſſe, & Patri æqualem eſſe, anathema ſit.

XIII Si quis dixerit, quod in carne degens Filius dei, cum eſſet in terra, in cœlis & cum Patre non fuerit, anathema ſit.

XIIII Si quis dixerit, quod in paſſione crucis dolorem paſſus ſit Filius dei deus, nõ caro cum anima, qua induta eſt forma ſerui, quam ſibi aſſumpſit, ſicut ſancta ſcriptura dixit, anathema ſit.

XV Si quis non dixerit, quod in carne, quam aſſumpſit, ſedeat in dextera Patris, in qua etiam venturus eſt iudicare viuos & mortuos, anathema ſit.

XVI Si quis non dixerit Sanctum ſpiritum ex Patre eſſe vere & proprie, ſicut & filium ex diuina ſubſtantia, & deum dei verbum, anathema ſit.

XVII Si quis nõ dixerit omnia poſſe Spiritum ſanctum, & omnia noſſe, & vbiq; adeſſe, ſicut & Filium & Patrem, anathema ſit.

XVIII Si quis dixerit Spiritum ſanctum facturam, aut per Filium factum, anathema ſit.

XIX Si quis non dixerit omnia per Filium & per Spiritum ſanctum feciſſe Patrem, hoc eſt, viſibilia & inuiſibilia, anathema ſit.

XX Si quis non dixerit Patris & Filii & Spiritus sancti vnam deitatem A
potestatem, diuinitatem, virtutem, vnam gloriam, dominationem, imperium, vnam voluntatem & veritatem, anathema sit.

XXI Si quis tres personas nõ dixerit veras Patris & Filii & Spiritus sancti æquales, semper viuentes, omnia continentes, visibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creantes, omniáque saluantes, anathema sit.

XXII Si quis non dixerit adorandum Sanctum spiritũ ab vniuersa creatura, sicut & Filium atque Patrem, anathema sit.

XXIII Si quis de Patre & Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu nõ recte crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio dei, & de sancto Spiritu male sapientes, in Iudæorum atque Gentilium incredulitate cõsistere conuincuntur.

XXIIII Si quis autem diuiserit, deum Patrem dicens, & deum Filium, & deum Spiritum sanctum, affirmans deos dici, & non deum, propter vnam deitatem ac potestatem, quam esse credimus & nouimus, Patris & Filii & Spiritus sancti deum vnum: subtrahens vero Filium & spiritum sanctum, tanquam solum opinatus patrem deum, anathema sit. Nomen enim deorum & angelis & omnibus sanctis à deo positum est atque donatum. De Patre vero & Filio & Spiritu sancto propter vnam æqualemq; diuinitatẽ, B
non deorum nomina, sed dei nostri traditur atq; significatur, vt credamus quia in Patre & filio & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in Archangelorum & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi Gentilesque insaniunt. Hæc igitur Christianorũ salus est, vt credentes Trinitati, hoc est, Patri & Filio & Spiritui sancto, & in eam baptizati, vnã deitatem, & potestatem, & diuinitatem & substantiam in eum credamus. Hęc itaque Gratiano viuente facta sunt.

SOCRATES.

Quod corpus Pauli Coustantinopolitani Pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodosius. Cap. 17.

INterea Theodosius Imperator corpus episcopi Pauli de Ancyra tũ reuocari fecit, quẽ Philippus Præfectus propter Macedoniũ in exiliũ destinatũ in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cũ honore maximo atque veneratione suscipiens, in ecclesia recondidit, quæ nunc ex eius nomine noscitur appellari, quam tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis diuisi, & expulsi ab Imperatore, quod eius noluissent sequi fidem.

SOZOMENVS.

Melitij corp' Antiochiam

In qua basilica plurimi nescientes veritatem, Paulum apostolum iacere credunt, & maxime mulieres ac populus. Hoc itaq; tempore etiam Melitii reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta sepulchrum Babylæ martyris noscuntur

A ſcuntur eſſe reconditæ. Fertur vero quod per totam viam iuſſu principis, miniſtrantibus cunctis ciuitatibus, cum pſalmodia & honore debito funus eius vſque ad Antiochiam fuerit deportatum.

SOCRATES.

De auſpiciis Imperatoris Arcadii. Cap. 18.

INter hæc Theodoſius Imperator filium ſuum Arcadium deſignauit Auguſtũ, Conſulatu Merobaudis ſecũdo, & Saturnini, ſextodecimo Ianuarii menſis die. Non longo poſt tempore aderant vtique totius religionis epiſcopi eodem Conſulatu, Iunio menſe. An.do.385.

Quomodo Theodoſius examinatione facta hæreticorũ, omnes expulerit, & fouerit ſolos orthodoxos. Cap. 19.

INter hæc euocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret vt non Chriſtiani diſcordarent, ſed tota vniretur eccleſia. Dicebat autem: Oportet examinari quæſtionem eccleſias ſegregantem, vt cum diſcordia recederet, concordia eccleſias congregaret. Hoc audiens Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorum epiſcopum tanquam in fide conſortem, indicauit ei votum imperatoris. At ille cum eſſet rebus aliis venerandus, de dogmate non valebat reddere rationem, ſed Lectorem ſuũ Siſinnium nomine, ſtatuit qui pro ipſo deberet proferre ſermonem, virum B eloquentem & rebus expertum, optimeq; ſcientem ſacrarum profundiſſima literarum, ſed & Philoſophica dogmata. Is ergo dixit, quod diſputatio non ſolum ſchiſmata non vniret, ſed etiam hæreſes ad contentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale conſilium. Bene nanque ſciebat, quod veteres Patres principium ſubſtantiæ filio dei dare vitabant, quoniam percepiſſent eſſe patri coæternum. Quapropter dedit conſilium, vt diſputatiuas fugeret intentiones, & teſtimonium ex traditione veterum adhiberet, vtque Præſules hæreſeon interrogaret Imperator, an ſermonem vellent facere de antiquis eccleſiæ doctoribus, qui ante diuiſionem floruiſſent, an certe illos velut alienos à Chriſtianiſmo reſpuerent. Et ſi quidem eos abnegarent, obiiceretur eis: Ergo eos anathematizare præſumite. Et ſi hoc facere non auderent, à populo pellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si vero de principis non offenderentur doctoribus: Noſtrum, inquit, eſt præbere veterum libros, per quos noſtrum dogma illorum teſtimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Siſinnium dicentem libenter audiſſet, feſtinus ad palatium properauit, dixitque Principi conſilium datum. At ille conſiderata ſententia, cauſam ſapienter inſtituebat. Deinde conuocatis hæreſiarchis, interrogauit an ſuſciperent Magiſtros eccleſiæ, qui ante tempora diuiſionis extitiſſent. Illis vero non abnegantibus, ſed tanquam præceptores honorantibus: rurſum Imperator interrogauit, an eis horum

Theodoſius laborabat pro concordia eccleſiarum. Nectarius. Agelius Nouatianorum epiſcopus Siſinnius

Diſputatio

An.do.385. Conſilium Siſinnij de concordandis hæreticis

testimonia de Christiano dogmate complacerent. Hæc audientes præsules hæreseon atque disputatores eorum (erant enim plurimi ad disputationis certamina parati) in responso vehementer hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia, aliis dicentibus bonum Imperatoris esse propositum: aliis vero cogitantibus, quod non ipsorum expediret proposito, dũ alii aliter de libris veterum sentire viderentur. Et nequaquam inter se conspirabant, sed erant diuisi, non solum aduersus alias hæreses, sed etiam inter seipsos, qui pridem vnius hæreseos esse videbantur. Quamobrem consors malicia, sicut linguæ Gigantum veterum est diuisa, & turris eorum funditus est subuersa. Cognoscens igitur Imperator eorum confusionem, & quod in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confitebant, alio properauit itinere, eisque declarauit, vt ex scripto vnaquæque religio definitionem suæ fidei declararet. Tunc callidi viri singularium hæreseon subtiliter sua verba tractantes, dogma proprium cõscripserunt. Erat enim definitus dies, quo singuli episcoporũ ad palatium conuenirent. Aderant ergo Nectarius & Agelius τοῦ ὁμοουσίου fidei præsidentes, Arianorum vero Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorum Eleusius Cyzici. Igitur Imperator eos qui conuenerant & vniuscuiusque dogmatis scripta suscipiens, seorsumque recedens orauit intente, vt sibi cooperaretur deus ad veritatis electionem. Deinde vniuscuiusque dogmatis relegens scripturam, alia quidem omnia tanquam diuisionem Trinitatis introducentia culpans, repẽte disrupit, & solum τὸ ὁμοούσιον dogma cum laude suscepit. Hæc autem occasio fuit, vt Nouatiani bene agentes, intra ciuitatem haberent rursus ecclesias. Admiratus nanque princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, vt propria oratoria tenerent, & priuilegia suæ ecclesiæ atque fidei possiderent. Verum aliarum religionum Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi venientes æstuabant, tristitiaque confusi discedebant, & literis consolabantur alteri alteros, vt non cruciarentur quod plurimi deficientes ad fidem τὸ ὁμοούσιον accederent, dicentes: Multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod certe tum non dicebant, cum multum populum per potestatem sibiipsis aggregarent.

Disputatores. Antiqui interpretes. Nectarius, Agelius, Demophilus, Eunomius, Eleusius. Theodosius dogma Consubstantialitatis amplectitur.

A B

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuit, vt hæretici neque ecclesias haberent, neque de fide docerent, neque episcopos aut alios ordinarẽt: & alios quidem è ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neque frui communi ciuitate permisit. Insuper crudeles pœnas aduersus eos in lege conscripsit, quas tamen executus non est. Huc enim spectabat vt per hoc concordes existerent, non vero supplicio subiacerent.

SOCRATES.

De schis-

A De schismate facto inter Orientales & Aegyptios propter Flauianum Antiochenum. Cap.20.

SEd neque hi qui tuebantur fidem Nicæni concilii, penitus à tristitia vacabant. Nā Antiocheni eos qui in cōcilio præsentes fuerāt declinabāt. Aegyptii & Arabes,& Cyprii,Flauianū ab Antiochia expellēdū esse dicebāt. Palęstini vero & Phœnices,atq; Syri,pro Flauiano laborabāt. Quarū rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porrò tempore quo Constantinopoli de synodis agebatur,talia circa hesperiam acciderūt. Maximus de Britannorū partibus contra Romanorū surrexit imperiū,& laborāti Gratiano cōtra Alamānos intulit bellū. In Italia vero puero admodū existēte Valentiniano,rerū curā Probus Exconsul atq; Pręfectus habebat. Iustina vero Valētiniani mater cum esset Ariana,viuo quidem marito lædere nō valuit Orthodoxos:eo mortuo & filio valde iuuene,Mediolanum veniēs Ambrosio episcopo erat infesta,ita vt eum mitti iuberet in exilium.

Orthodoxi inquieti inter se

An.do. 386.
Maximus tyrannus
Alamanni
Probus,Præfectus
Iustina

Ambrosius in exilium

THEODORITVS.

Cumq; de ecclesia iuberetur exire Ambrosius,ait:Ego,inquit,hoc sponte nō faciā,ne lupis ouiū septa cōtradere videar,aut blasphemantibus deū: hic si placet occide:hoc loco mortem prona suscipiam voluntate.

SOZOMENVS.

B Cumq; populus singulariter diligens Ambrosium repugnaret,& trahentibus eum ad exilium valde resisteret,magis indignata Iustina vocauit Beniuolum tūc Quæstorem,iubens vt velociter proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimini confirmaret. Cumque ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus)maioribus eū cingulis inuitabat. Beniuolus autē discingens se,balteum ante pedes Augustæ proiecit,dicens, non illum honorem neq; maiorem velle se pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere omnibus modis refutasset,inuenti sunt alii qui nequitiæ iussionibus ministrarent.

Beniuolus quæstor

SOCRATES.

Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta,& de Gratiani nece,& inuasione Maximi. Cap.21.

INter hęc nunciatur Gratianum dolo tyrāni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maximi,in lectica portatus vt occideret Gratianū, huiusmodi opinionē misit in vulgus,quod vxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Gallię ciuitate fluuium trāseunti. Gratianus autem credens coniugem re vera venire quā nuper acceperat, non præcauit eius insidias,& veluti cæcus in foueā,in manus hostis incurrit. Cum ergo venisset Gratianus veluti ad vxoris vehiculū,ex improuiso exiliēs Andragatius Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est Consulatu Merobaudis & Saturnini,anno Imperii decimoquinto,vitę vicesimo & quarto.

An. do. 386.
Gratianus Cæsar,quo pacto cæsus

Andragatius trucidarius

X 4 Hoc

Hoc itaq; facto, ad præsens contra Ambrosium ira Iustinæ quieuit. Porrò Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi consensit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedoniæ morabatur. A

THEODORITVS.

Maximus tyrannus pro orthodoxis

Cumq; audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano, vt bellum quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens vt paternam nó anuitteret pietatem: adiecitq; etiá minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quaóbrem sumens exercitum, venit Mediolanum, vbi tum ille degebat. Porrò Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscés quę mala matris cósilio sustineret. Porrò Theodosius audiens quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandú si imperatori quidem terror, Tyranno vero potestas accresceret, cum imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia cómodaret: & propterea ille quidé fugeret nudus, iste vero armaretur aduersus nudum.

Theodosius ad Valentinianum

SOCRATES.

An. do. 386. Theodosius aduersus Maximú tyrannú Honori' Theodosij filius Agelij mors

Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitum, metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianú insidiæ tyranni prǫualerent. Ea tempestate etiam Legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoq; Honorius ei natus est de vxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septembris mensis: quo Consulatu Agelius quoque Nouatianorum episcopus est defunctus. B

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili. Cap. 22.

An. do. 387. Timotheus Alexan. moritur, Theophil' succedit Marinus Dorotheus

SEquenti vero Cósulatu Arcadii Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit Prǫsulatum. Post annum vero Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quendam episcopum sibiipsis ordinauerunt, qui tamé nó diu vixit, sub quo diuisa est Ariana religio. Quo moriente Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes habuerunt pontificem.

De prǫlio Theodosii contra Maximum atq; victoria. Cap. 23.

An. do. 387.

POrrò Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli imperatorem filium reliquit Arcadium. Cumq; Thessalonicá venisset, inuenit Valentiniani Iudices in maxima tristitia cóstitutos, quod tyránú velut imperatorem ex necessitatis causa suscepissent. Theodosius autem aperte quidem nec refutabat nec admittebat Legationem Maximi. Non tamen patiebatur sub tyranno positum imperiú Romanorú. Sumens ergo oém exercitum, Mediolanum tendebat, vbi erat etiam Maximus. Interea Ariani Con

A ni Constantinopoli positi, diuersas opiniones in populo seminantes, dicebant & exercitum imperatorem amisisse, & ipsum Tyrāni ducibus subiugatum, aliaq; multa quæ solent inimici voto malitiæ iactare, ita vt crebro hæc audientes, non opinionē, sed vera iā crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad enormem quandam exarsit audaciam, domumq; Nectarii episcopi concremauit, Consulatu Theodosii secundo & Cynegii. Verum imperator Theodosius dum tyrannū aggrederetur, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructiōis imperialis & signorum eius aduentū, ne famę quidem ipsius impetū sustinere valuerūt, sed apprehendentes Tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eorum Consulatu peremptus est septimo & vicesimo die Augusti mensis. Andragatius aūt qui peremerat Gratianū, ī vicinū fluuiū seipsum proiiciēs expirauit. Tunc igitur Valentinianus & Theodosius, peracta victoria, venēre Romam. Erat enim cū eis pariter & Honorius valde puer, Quem post victoriam contra Maximū habitā, ab vrbe Constantinopolitana Theodosius euocauerat. Cumq; in Romana vrbe morarentur, festiuitates pro victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum Exconsulem Theodosius ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores pręcipuus habebatur, eratq; Romanę eloquentiæ eruditione admirabilis, cuius multi B quoq; reperiūtur libri. Scripserat autem Maximi laudem, eamq; recitarat: vnde postea reus maiestatis esse videbatur. Quamobrem mortē metuens, confugit in ecclesiā. Verum imperator cum esset perfecte Christianus, & non solum suæ fidei sacerdotes honoraret, sed etiam Nouatianos, qui proxime ipsius fidei decreta seruarent, Leontio tunc episcopo Romano, ecclesię Nouatianorū roganti beneficiū conferens, Symmachum absoluit à crimine. Cumque veniam Symmachus meruisset, ἀπολογητικὸν, id est, satisfactionalem librum ad Theodosium imperatorem conscripsit.

Theodosius mediolanum venit

An. do. 390 Ariani domū Nectarij incendunt

An. do. 390. Maximi Tyrāni mors

Andragatius trucidatius se in aquā præcipitat

Epinicia Valētiniani & Theodosij Augustorum

Symmachus reus læsę maiestatis ad ecclesiā cōfugit

SOCRATES.

Quēadmodū latrocinia quæ Romæ per pistrina fiebant Theodosius remouerit Imperator, & de lege cōtra adulteras prolata mulieres. Ca. 24.

Theodosius igitur Imperator in Romana vrbe positus, multum profuit ciuitati, alia instituendo, alia vtiliter auferendo. Duas tamen res dignas cōfusione prohibuit, Erāt iam olim in vrbe Romana domus ingenti magnitudine extructæ, in quibus panis fiebat qui vniuersæ ciuitati ministrabatur. Harū mācipes, tempore procedente pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Cum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earū domuū tabernas instituētes, meretrices in eis prostare faciebant, vt per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui illuc pro libidinis turpitudine festinabāt. Arte nāq; mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc accidebat maxime peregrinis. Vnde fiebat vt

Romæ pistrinū subterraneum, in quo peregrini velut in carcerē per dolum abripiebantur

bat vt multi vsque ad senectã laborantes, inde nõ permitterentur exire, existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In huiusmodi laqueum quidam miles Theodosii imperatoris incidit. Cumq; fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, euaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore correpti, militem dimiserũt. Hæc vbi cognouisset Imperator, nõ solũ mancipes suppliciis affecit, sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam rursus abrogauit huiusmodi rem. Siqua mulier in adulterio capta fuisset, nõ emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebãt, vt eo sono illius iniuria fieret manifesta. Hęc audiens Imperator, permanere nõ passus est, sed ipsa prostibula destrui iussit, aliisq; pœnis adulteratã sanciuit affligi. His actis relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Constantinopolim rediit, Consulatu Daciani & Symmachi, die decimo mensis Nouembris. A

Romæ adulterarum pœna sublata.

An. do. 393

THEODORITVS.

Quemadmodum Amphilochius Theodosio persuaserit, vt Arianorum conciliabula prohiberet. Cap. 25.

Amphilochius ad Theodosiũ

Reuertente porrò Theodosio ab Hesperiis partibus, venit ad eum Amphilochius vir admirandus (cuius sæpe meminimus) supplicans vt Arianorum concilia de singulis ciuitatibus prohiberet. Verũ Imperator crudelem iudicans esse petitionẽ, contempsit eum. Porrò sapientissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit, sed causæ remedium memorabile parauit. Post aliquot nanq; dies ingressus Palatium, vidensq; filium Arcadium iam imperatorem adstare patri, Theodosium solenniter salutauit, filiũ vero nõ ei exhibita salutatione deseruit. Verũ Imperator credens oblitum Amphilochiũ, inuitauit vt eum oscularetur. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contristatus, suam iniuriam filio factam contumeliam iudicauit. Porrò sapientissimus Amphilochius consiliũ suæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator quemadmodum filio tuo contumeliam nõ pateris irrogari? crede ergo etiam omniũ deum sic abominari eos qui ipsius vnigenitum filium blasphemare contẽdunt, & velut ingratos circa saluatorem & benefactorem habere semper odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul dictaq; miratus, legem statim protulit, vt hęreticorum concilia prohiberentur. B

Oscula veter...

SOCRATES.

De morte Paulini Antiocheni episcopi, & ordinatione Euagrii. & quo modo Flauianus sit Damaso reconciliatus. Cap. 26.

Paulinus Flauianus Euagrius

Circa hæc tempora in Antiochia Syrię, Paulino episcopo moriẽte plebs eius declinabat omni modo Flauianum. Et propter hoc Euagrium ordinauerũt

A dinauerũt suæ partis episcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter qui dem in eius loco factus iam nõ est: Flauiano vtiq; renitente. Verum hi qui declinabãt Flauianũ propter iurisiurandi præuaricationẽ, seorsum solennia celebrabãt. Porrò Flauianus õni virtute curabat, vt eos sibiipsi aggregaret. Quod paulo post hoc modo cognoscitur euenisse. Cum Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarẽtur circa Flauianum, non solum propter periurium, sed etiam quod ipse fuisset occasio, vt populus fideliũ discordaret, postea Theophilus à Flauiano rogatus misit Isidorũ presbyterũ, vt succẽsentem Damasum Flauiano cõciliaret episcopo, dicens vtilem fore populi concordiam, si culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaq; modo cõmunione reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim concordiã reparauit. Ariani vero ab ecclesiis pulsi, ĩ suburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autẽ mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Ioannes in eius sede succedit.

Damasus Pontifex Rom. Theophilus Alexandrinus

Cyrilli mors.

Quõ apud Alexandriã Paganorũ templa destructa sint. Cap. 27.

EO porrò tempore etiam in Alexandreia huiusmodi seditio generata est. Præceperat imperator, vt opera Theophili in Alexandreia Paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit paganorum destruere mysteria, & templum quidem Mithræ purgauit, Serapidis vero subuertit. Verum Mithræ sacra vbi homicidia perpetrabãt, publicè patefecit. Serapidis aũt & aliorum risu plena monstrauit, iubens per

Templa Gentilium destruuntur

B mediam plateam portari verenda, quæ Pagani cum maximo honore venerabantur. Hęc Pagani videntes, maxime Philosophi, iniuriam ferre nequiuerunt. Vno nãq; impetu contra Christianos facto, neces innumeras perpetrarũt: resistẽtibusq; Christianis clades hæc vsq; ad immensum bellum processit. Mortui deniq; sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorũ vero plurimi: ex vtraq; parte innumeri vulnerati. Porrò Pagani metu principis postquã cæde fuerant satiati, per loca singula celabantur: multi quoq; etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusq; Grammatici, apud quos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidẽ sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius vero Simię. His ita gestis. Theophilo in destructiõe tẽplorũ auxilia subministrabãt Præfectus Alexandreiæ & dux ordinis militaris. Idola aũt idoleiorũ conflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ ecclesiæ diuersos vsus, cui ab imperatore donati fuerant Dii ad expensas egentium. Cum igitur Theophilus omnes contriuisset Deos, vnum tantummodo reliquit Simiæ simulachrum, iubens id publicè proponi atque seruari, ne sequenti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem noui ego grauiter tulisse Ammoniũ Grammaticum, dicentem Paganos nihil tam graue perpessos, nisi quod non conflatum est & ipsum, sed pro derisiõe vnum illud idolũ

Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis Constantinopolitani historici

Theodosius idola Alexandrina donauit Christianis, in vsus pauperũ. Simiæ simulachrum

idolum seruaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quod in congressione, Christianorum nouem ipse peremisset. A

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandreię fuerant perpetrata, beatificauit quidem Christianos, martyrum eis palmas attribuens, eo quod pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem veniam dedit, vt eis Christianismum facile suaderet. Iussitq; vt templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerētur. Cuius literæ cum publice lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem philosophus (sicuti audiui non ante multum temporis) lucescente die quo hoc venit, audiuit quendā in templo Serapidis, alleluia psallentem. Cūq; ianuis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognouit signo quod esset futurum, & latenter egressus, inuenta naue discessit.

Custodes Serapidis fugerunt

Olympius philosophus

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa sua Pagani faciebant. Cap. 28.

Impostura Gentilium

THeophilus igitur Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & non solum à fundamentis templa subuertit, sed etiam fallaciam sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erāt enim simulachra ærea ligneaq; intus vacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur, & hoc modo seducebantur iugiter audientes. In Serapidis aūt ascendens templum, vidit simulachrum quod magnitudine sua terrebat conspicientes. Ferebatur etiam sermo fallax, quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cūctos inuaderet. Sed hęc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempsit velut exanimem, iussitq; cuidam habenti securim, vt Serapim forti percussione concideret. Cumq; cecidisset, clamauerunt oēs, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porrò Serapis neque doluit, nempe ligneus: neq; vocem emisit, velut exanimis. Cum vero eius abstulissent caput, greges soricum inde procurrerūt. Erat enim nidus soricū, Aegyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne cōcremauerūt, caput autem per totam traxerunt vrbem. B

Serapis deijcitur

SOCRATES.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti. Cap. 29.

ἱερογλυφικά

CVmq; templum Serapis spoliaretur, inuentæ sunt literę in lapidibus sculptæ, quæ apud Aegyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani videntes atq; Pagani, singuli eorum

hoc si

A hoc signum religioni propriȩ deputabant. Christiani dicebant signū esse salutiferæ passionis Christi, Pagani vero aliquam cōmunionem Christo & Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes aūt signum crucis insinuare dicebāt vitā superuenturam. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt euecti. Cumq; & per alias literas, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur finem habiturū Serapidis templum, quando character crucis apparuisset, qui vitā superuenturā sine dubio declararet, longe plurimi ad Christianismū festinabāt, & peccata cōfitentes, baptizabātur. Sed ego non arbitror Sacerdotes Aegyptiorū aduētū præscisse Christi, & crucis signaculū designasse. Nam si sacramētū aduentus domini à seculis & à generationibus fuit absconditū, sicut dicit apostolus, & latuit principem nequitiæ diabolū, multò magis famulos eius sacerdotes Aegyptiorum. Sed diuina prouidētia hoc prȩstruxit, vt in literarum fieret quȩstiōe, quod etiam in apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto spiritu ditatus, multos Atheniensiū adduxit ad fidem, quando ea quæ in ara erāt scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi forte quis dicat, quod etiā in sacerdotibus Aegyptiorū operatus fuerit deus, sicut in Balaā & in Caipha: etenim & illi quoq; prophetasse referuntur. Symbolum crucis

THEODORITVS.

B De cæde quæ sub Theodosio Thessalonicȩ facta est, & de pœnitentia eiusdem Theodosii, Ambrosiiq; constantia. Ca. 30.

NOn est facile hominibus, vniuersas vitare hostis insidias. Nam vbi quispiam libidinis effugerit passionē, incurrit in auaritiam. Qua declinata, inuidiæ fouea paratur. Hanc si transcendat, vitiū furoris incurrit. Atque alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidē passiones habet facile ministrātes, vt aīam possit occidere. Sola aūt mens eius qui vigilarit, diuinis vacando victoriā reportat, machinationum imperium dissoluēs. Humana itaq; natura participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoq; cōmunionem, iustoq; furori immensam permiscens crudelitatē, iniustā operatus est passionē. Quam rem narrare necessariū est & pro vtilitate legētiū, & pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa, in qua cū fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atq; trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & vna cum nocētibus innocētes interimi. Septem milia etenim hominū (sicut fertur) occisa sunt, non prȩcedente iudicio, sed tanquā in messibus oēs simul occisi sunt. Huiusmodi cladē plenam valde gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanū venisset, & solēniter in sacrū voluisset intrare tēplum, occurrit foris ad ianuas, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis īcessu prohibuit. Nescis imperator per- An. do. 390 Magistratus Imperiales occisi apud Thessalonicam. VII. hominū milia occisa Thessalonicæ iussu Theodosij

petratę à te cædis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem pręsumptionis agnoscit, sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii. Decet tamē vt vincat ratio potestatem. Scienda quippe natura est, eiusq; mortalitas atq; resolutio, & puluis progenitorum ex quo facti, & in quem redigendi sumus, & non flore Purpureo cōfidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominū princeps es ô imperator, & cōseruorū. Vnus est enim omnium dominus, rex omniū & creator. Quibus igitur oculis aspicies cōmunis domini templū? quibus calcabis pedibus sanctum illius pauimētum? quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quando furore verborum tuorum tātus iniuste est sanguis effusus? Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere contendas. Suscipe vinculum, quo te omniū dominus nunc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus imperator obediens (erat enim diuinis eruditionibus innutritus, & aperte sciens quę sint propria sacerdotum, quæ regum) gemēs & flens ad Regalia reuersus est. Cumq; octo mensium continuorum transisset tempus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitatis. Imperator autem lamentationibus assiduis in palatio residens, continuas lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus itaq; Ruffinus tūc magister, & singularem apud principem habens loquēdi libertatem, & videns principem in lamentatione prostratū, accessit vt lachrymarū causam inquireret. At ille amarissime ingemiscens, & vehementius lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non sentis. Ego autem lamentor & gemo calamitatē meam: quia seruis quidem & mendicantibus aperta sunt templa dei, & proprium dominum ingredientes licite exorant, mihi vero ingressus ad eum non est. Insuper etiam cœli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singultibus interrūpebat. Ruffinus vero: Currā, inquit, si tibi placet, pontificiq; precibus persuadebo vt soluatur vinculum quod illigauit. Ait imperator: Non suadebis Ambrosio. Noui ego decretum illius esse iustum, neque reuerebitur imperialem potentiā vt legem præuaricetur diuinam. Cumq; Ruffinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendum, imperator eum proficisci cum festinatione pręcepit. Ipse vero spe data paulo post est sequutus, credens Ruffini promissionibus. Porrò vir mirandus Ambrosius mox vt vidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitatus es ô Ruffine, tantæ videlicet cædis autor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginem latrare diuinam. Cumq; Ruffinus supplicaret, & imperatorem diceret esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego vero, inquit, Ruffine prædico, quod eum ingredi

Olim eucharistia dabatur laicis in manu.

Excōmunicatur Theodosius.

Pœnitet

Ambrosius ad Ruffinum

A

B

A gredi sacra limina prohibebo: si vero imperium in tyrannidé mutabit, necem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiauit imperatori votum antistitis, monens ne de palatio forte procederet. At imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergam, inquit, & instas suscipiam contumelias. Cumq; ad sacra limina peruenisset, in sanctã quidem basilicam non intrauit, sed veniens ad Antistitẽ, & inueniens eum in Salutatorio residentem, supplicabat vt ipsius vincula resolueret. At ille tyrãnicam dicebat eius esse pręsentiam, & contra deum insanire Theodosium, eiusq; calcare leges. Verum imperator: Non, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed tẽ soluere mea vincula deposco, & communis domini pro me exorare clementiam, nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus dominus noster aperuit. Tum Antistes: Quam, inquit, pœnitentiã ostendisti post tanta scelera? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagasq; curasti? At imperator, Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina temperare: meum vero oblata suscipere. Tum sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudiciũ commisisti, & nõ ratio protulit sententiam, sed protinus iracundia, scribe legem quæ decreta furoris euacuet, B vt triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in litteris tantummodo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus ira videlicet iam cessante, ratio causam iudicans, apud seipsam quæ cognouerit sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quã protuleris an iniusta sententia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ sunt prolata abolebit: si vero iusta, firmabit. Dierũ vero numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionem imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse confidens, legem conscribi repente præcepit, & proprie manus literis cõfirmauit. Quo facto vinculum eius soluit Ambrosius. Quæ lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Theodosius ad Ambrosiũ

Ambrosius ad Theodosium

IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET Theodosius Auggg. Flauiano Præfecto Prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos seuerius cõtra nostrã consuetudiné pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnã, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorũ sors & fortuna suspẽsa sit. Reos sanè accipiat vinciatq; custodia, & excubiis solertibus vigilanter obseruet.

Lex de dilatione vindictæ

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina tentans, non stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacens, Dauidicam proclamauit vocem: Adhęsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuũ. Manibus aũt capillos euellens, frontemq; percutiẽs, & pauimento lachrymarũ guttas aspergens, veniam impetrare poscebat. Cumq; tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cũ

An. do. 391 Theodosius in templo

lachrymis est ingressus. Cũ vero obtulisset, sicut solitus erat, intra cãcellos stetit. Rursus aũt Ambrosius nõ quieuit, sed differentiã locorũ edocuit. Et primo quidẽ interrogauit, quid ibidẽ expectaret: Imperatore dicẽte, expectare se sacrorũ perceptionem mysteriorũ, per Archidiaconũ remãdauit: O Imperator, interiora loca tãtũ sacerdotibus sunt collata, quæ cęteri nec ingredi, nec cõtingere permittũtur. Egredere igitur, & hanc expectationẽ cũ cęteris habe cõmunẽ. Purpura nanq; imperatores, nõ sacerdotes facit. Tum fidelissimus imperator etiã hãc traditionẽ animo lubenti suscipiens, remandauit: Non temeritatis causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana vrbe hanc consuetudinem esse cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaq; & præsul & Imperator virtute clarebant. Ego sanè vtriusq; opus admiror, illius libertatẽ, huius aũt obedictiam: illius zeli feruorem, huius fidei puritatem. Porrò regulas pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiam reuersus in Constantinopolitana vrbe seruauit. Nam cum festiuitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectarius tum præsul ecclesię rogasset, cur intus stare noluisset, mandaui princeps: Vix, inquit, potui discere quę differentia sit imperatoris & sacerdotis, vix enim inueni veritatis magistrum. Ambrosium nanq; solũ noui digne vocari pontificem. B Tantum itaq; profuit increpatio à viro virtutibus florente profecta.

De virtutibus vxoris Thodosii. Ca.31.

HAbebat igitur imperator & aliam vtilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx enim eius de diuinis legibus eũ sæpius admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens. Non enim regni fastigiis eleuata est, sed potius diuino amore succensa. Beneficii nanq; magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo vt venit ad purpuram, claudorum atq; debilium maximam habebat curam, nõ seruis, non aliis ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & vnicuiq; quod opus haberet præbens. Sic etiã per ecclesiarũ Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosq; ministrans, calices abluẽs, & alia cuncta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autẽ qui ei tales res nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperii est: ego autẽ pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper marite cogitare, quid pridem fueris, quid modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori nõ eris: sed imperiũ quod suscepisti, legitime gubernabis, & harũ rerum placabis autorem. His ergo sermonibus semper vsa velut optimam quandam vtilitatem, virtutisq; abundantiam coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat.

Xenodochia ecclesiarum

De indi-

A De indignatione & reconciliatione Theodosii propter Antiochenos statuam coniugis illius deponentes. Cap.32.

HAEc vero ante maritum defuncta est. Post aliquantum vero tempus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximum amorem quem habuit erga eam Imperator, ostendit. Coactus siquidem Theodosius plurimorum continuatione bellorum quandam exactionem nouam imposuit ciuitatibus. Antiochena vero ciuitas nouum vectigal ferre nõ potuit: sed videns populus suspendi eos à quibus fuerat exacta pecunia, cũ alia egit (vt vulgus solet) occasionẽ seditiõis inueniens, tum deiicientes æneã statuam laudatissimę Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocata) etiã diu per omnẽ traxere ciuitatem. Hæc vbi Imperator cognouisset, ægerrime quidẽ tulit, vt ęquũ erat, ac priuilegia ciuitati ademit, vrbiq; vicinæ primatum tribuit, putãs hoc illis maximo dolori futurum. Inuidebat enim iam olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autem & incendium & deuastationẽ minabatur, & in vici formã se vrbem redacturum. Porrò magistratus ipsi quosdam in ipso facinore comprehensos suppliciis affecerant, priusquam de hac Tragœdia Augustus fuisset certior redditus. Hæc aũt omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quã proferri fecerat Ambrosius. Cũ igitur venissent qui ferebant minas Imperatoris, Allebichus Magister militum, & Cęsarius Magister, erant omnes sub formidine constituti. Porrò viri eremũ habitantes, virtutis propugnatores, multi B sancti & optimi viri, plurima monita simul & preces eis qui à pricipe missi fuerãt offerebãt. Macedonius autem vir sanctus, nihil huius vitæ sciens, sed etiã diuinorũ librorum penitus expers, in summitatibus habitans montium, diu noctuq; saluatori omnium puras offerens preces, non imperatoris indignatione permotus, non iudicum ab eo missorum, in media ciuitate vtriusq; chlamydem apprehendens, ab equis suis vt descẽderẽt imperabat. At illi seniculum pannis obsitum vilissimis intuẽtes, primũ indignati sunt. Cum vero quidam obsequia exhibentium, virtutẽ viri illius indicassent, repente ab equis desilientes, & genua tenentes, eius veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis verba loquutus est: O amici, dicite imperatori: Nõ es imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed considera quoque naturã. Nam cum sis homo, eiusdem naturę hominibus cognosceris imperare, & secũdum imaginem diuinam atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter atque seuissime dei imaginem occidere. Iritas enim creatorem cum illius punis imaginem. Illud quoque cõsidera, quod tu ipse tantum propter æream contristaris imaginem. Quantum vero differat inanimata res ab animata, viuenti atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, nobis quidem facile

An. do. 395 Seditio Antiochiæ

Placilla

Videlicet Laodiciæ

esse pro vna imagine cópluresæreas reparare, at illi omnino difficile vel vnum capillum restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principiq; referentes, flammam iracundię penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & causam indignationis aperuit. Nó, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni fauore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Aduersum meũ nãq; furoré indignantes decebat armare Adiecit etiam, quod doleret & ingemisceret, eo quod audisset quosdam à Iudęis peremptos. A

Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus. Cap. 33.

An. do. 395. Prohibitus idolorum cultus per Theodosium. Constantinus Iulianus Iouianus Valẽtinianus Valens

FIdelissimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorum suum transtulit studium, legesq; conscripsit, pręcipiẽs idolorum templa subuerti. Constantinus enim maximus omni fauore laudãdus, qui primus pietate ornauit imperium, dęmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filii paterna vestigia sunt sequuti. Iulianus autem renouauit impietaté, & flammam veteris seductionis reaccendit. Porrò Iouianus Imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem maior, huiusmodi legibus vsus gubernauit Europam. Porrò Valens omnibus quidem aliis concessit, vt religiones suas colerét sicut vellent, eos solos impugnans, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperii, ad aras ignis accẽdebatur, & libamina atq; sacrificia idolis offerebãtur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebãt, & Orgia Dionysii celebrabãt, & cum scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atq; bacchantes, & agentes omnia quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hęc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit. B

Quomodo Marcellus episcopus Apameię templa destruxit. Ca. 34.

PRimus igitur aliorum Marcellus episcopus lege principis pro armis vsus, proprię ciuitatis templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignũ memoria narrare non prętermittam. Defuncto Ioanne Apameię ciuitatis episcopo Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hęc venit Præfectus Orientis Apamiam duos χιλιάρχας cum subiectis habens.

Templũ Iouis apud Apamiã

Quo facto populus militari timore peterritus est. Vbi cum esset templum Iouis valde insigne, & ornamẽtis plurimis variatũ, id Prefectus destruere nitebatur. Videns aũt forte admodum ædificiũ ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidũ iũcturas & cõmissiões posse dissoluere. Erant enim ingẽtes & inter se inligati, insuper & ferro plũboq; coniuncti. Porrò Marcellus pusillanimitaté Præfecti vidẽs, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse vero supplicabat deo vt templi destruendi præberet successum.

Inter

A Inter hæc venit quidam ſuapte ſponte diluculo, non ſtructor, non lapidum ſector, neque alterius cuiuſquam peritus artis, ſed lapides ferre & ligna in humeris conſuetus. Is ergo accedens promiſit facile templum eſſe ſoluendum: duorum autem mercedem poſcebat artificum. Cumq́ue hoc ſanctus pontifex promiſiſſet, hoc ille machinatus eſt. Cohærebat enim templo in altitudine conſtituto ex quatuor lateribus porticus: erantq́ue columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualem. Singularum vero circulus columnarum erat ſedecim cubitorum. Porrò natura lapidis duriſſima erat quæ non facile quibuſlibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum ſuffodiens, & ſub earum baſibus fortia ligna ſupponens, immiſit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accedere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam ſecũdum vires ſuas prohibebat operari. Cumq́ue frequenter hoc facerẽt, & inolitionem ſuam explere non poſſent, nuntiauerunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repente ad eccleſiam concurrens, & aquam in vaſculo portari præcipiens, aquam poſuit ſub altari. Ipſe vero in pauimento poſita fronte clementi domino ſupplicabat, ne amplius tyrannidem dæmoni vllam permitteret, ſed vt infirmitatem illius denudaret, & ſignum propriꝫ virtutis oſtenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occaſio naſce

B retur. Hæc cum dixiſſet, facto ſignaculo crucis in aqua, quendam diaconũ ſuum Equitium, fide & zelo munitum, ſumere iuſſit aquam, & velociter currere & cum fide aſpergere, ignemq́ue ſupponere. Quod cum fuiſſet factum, dæmon effugit non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehenſaq́; ſunt ligna, & repente conſumpta. Columnæ vero ſuffulturæ ſubſidio nudatæ, & ipſæ ceciderunt, & alias duodecim vnà traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ detractum eſt. Sonus autem totam concutiens ciuitatem, cunctos fecit illuc concurrere. Et cum inimici dæmonis aperte cognouiſſent fugam, in diuinas laudes ora ſoluebant. Sic vero & alia templa ſacratiſſimus pontifex ille deſtruxit. Qui & victoribus ſcribebat martyribus, & reſcripta ſuſcipiebat, & nouiſſime etiam ipſe martyrio coronatus eſt. Equitius

SOCRATES.

Ob quam cauſam presbyteri ſuper pœnitentes poſiti, ſint remoti. Cap. 35.

Hoc porrò tempore placuit, vt presbyteri qui erant ſuper pœnitẽtes cõſtituti, remouerẽtur propter huiuſmodi cauſam. Ex quo Nouatiani ab eccleſia ſunt diuiſi, cum his qui deliquerant ſub perſecutionibus imperatoris Decii communicare nolentes, ex illo epiſcopi pro eccleſiaſtica regula presbyterum ſuper Pœnitentes eſſe conſtituerunt. An. do. 394. Poſt ſchiſmata Nouatianorum, inſtituti ſunt qui pœnitentibus præeſſent presbyteri

SOZOMENVS.

 Quoniã

Quoniam omnino non peccare, diuinum & vltra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus, & veniam deus dari præcepit: qui vero confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea visum est antiquis pontificibus, vt velut in Theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis seruantemque secretum ac sapiẽtem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebãtur. At ille secundum vniuscuiusque culpam indicebat & mulctam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus seruatur ecclesiis, & maxime apud Romam, vbi etiam locus est certus pœnitentium: Stant enim rei, & velut in lamentationibus constituti. Quum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu & lamentatione seipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens episcopus, & ipse cũ lachrymis & gemitu spirituali prosternitur, & omnis ecclesiæ plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes è terra. Tum competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus spõte vacantes, aut ieiuniis, aut abstinẽtia lauacri, aut suspensione ciborum aut aliis rebus quæ iubentur, expectant commune tẽpus quod decernit episcopus. Constituto vero tempore velut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices vsque ad nostrum conseruarunt tempus. Porrò Constantinopoli presbyter super pœnitentes fuit vsque ad illud tempus, quo quædam mulier nobilissima, cum peccata sua fuisset confessa, & ei à presbytero fuisset præceptum vt ieiunaret, & deo operibus supplicaret: cũ hoc obseruaret, crebrius in ecclesia cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc cum populus cognouisset, sæuiebat in sacerdotes, quasi per eos facta fuisset iniuria ecclesię. Tum Nectarius episcopus remouit Diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus vt singulos ad communicandum iudicio conscientiæ suæ relinqueret, etiam presbyterum nequaquam super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cũ (vt arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

Confessio

Publicæ pœnitentiæ modus apud veteres

A

B.

SOCRATES.

De diuisione hæreticorum inter seipsos. Cap. 36.

Dignum vero iudico non tacere quæ apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia nanq; diuisa erat, & apud seipsos singuli congregabantur. Quemadmodum vero & pro quibus causis diuisi sint, sermone procedente narrabimus. Hoc autẽ sciendum est, quod Imperator Theodosius nullum horum persequebatur præter Eunomium, qui Cõstantinopoli collectas in domo faciebat, & cõscriptos

Anno do. 394. Schismata hæreticorum

Eunomius in exilium

A scriptos à se libros recitabat, ita vt eius doctrina multi corrumperētur. Pro qua causa eum mulctauit exilio, nullumque alium fatigauit, neque sibi cōmunicare compulit, sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit & cultum tenere Christianismi sicut præcipere potuit. Et alios quidē permisit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem concordibus suæ fidei, intra vrbem ecclesias habere concessit. De quibus pauca dicēda sunt. Quadraginta annis Agelius præsul fuit à temporibus Constantini vsque ad annum sextum Theodosii. Qui cum vicinus esset morti, Sisinnium presbyterum ordinauit episcopum, virum eloquētissimum, & à Maximo philosopho vnà cum Iuliano Imperatore literis eruditum. Cumque populus Nouatianorum culparet ordinationem quod non Martianū potius ordinasset, per quem sub Valente Nouatiani sine persecutione mansissent: tum Agelius populi volens placare tristitiam, etiam Martianum ordinauit episcopum. Et cum melius habuisset, in ecclesiam processit, & sermonem fecit, dicens: Martianum habetis post me, post Martianum vero Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sub episcopatu vero Martiani etiam eorum ecclesia ex huiusmodi causa diuisa est. Nouatiani An.do.393. Martianus

De Sabbatio hæresiarcha. Cap. 37.

SAbbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & à Martiano ad presbyteratus honorem prouectus, nihilominus sectæ Iudaicæ seruiebat, cū quo scelere ambiebat episcopatum. Assumens ergo sui desiderii cōscios duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, nouitatem festiuitatis Paschalis sub Valente Imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et primum quidem quasi pro ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione sacramentorum. Procedenti vero tempore manifestatus est, cum Collectas proprias celebraret. Inter hæc Martianus cognoscens illius errorem, & ordinationis suæ culpā, quia vanæ gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cum gemitu dicebat, Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quàm Sabbatium ordinasse presbyterum. Proinde synodum in Sangario Bithyniæ Nouatianorum fecit episcoporum: Quò congregati euocauerunt eos, vt coram synodo causas dissensionis suæ proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festiuitatis Paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere secundum Iudæorum obseruationem eam celebrari, sicut in Pazo fuisset constitutum: existimantes episcopi quod propter ambitum Sabbatius talia faceret, iusiurandum ei imposuerunt, vt nunquam peteret episcopatum. Quo iurante regulam de Paschæ festiuitate protulerunt, qua singulis liceret cum vellent celebrare Pascha, nec propter discordiam festiuitatis diuiderēt ecclesiam, cum antiqui & apostolis proximi, licet discordantes de tali festiuitate, communicarint tamen inter se, & Nouatiani in regia vrbe Roma constituti, nunquam fuerint Sabbatius B Martianus Nouatianorū synodus apud Sangarium

Sabbatius Iudaizat

rint ſequuti Iudęos,ſed ſemper poſt ęquinoctium celebrarint Paſcha.Cum A hæc ab eis tunc fuiſſet regula definita, Sabbatius iuramentis obſtrictus,ſi quando paſchalis feſtiuitas diſcordaret, ille apud ſeipſum prius ieiunabat, & noctu ſolēnem diē paſchæ in ſabbato celebrabat, & rurſus cum omnibus in eccleſia conueniebat,& myſteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens,latere non potuit.Quapropter quidā ſimplicium,& maxime Phrygum & Galatarum ex hac re iuſtificari credentes,imitabantur eum,& paſcha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius poſtea etiam ſeorſim collectas faciebat, paruique pendens iuſiurandum, ſuorum ſequacium ordinatur epiſcopus.

De paſcha vel diuerſitate inſtitutionum ſeu obſeruationum,quæ per diuerſas eccleſias celebrantur. Cap.38.

Sed mihi non videtur huiuſmodi viros de feſtiuitate paſchæ rationabiliter contendiſſe,neque iſtos qui nunc ſequuntur Iudæos.Non enim mente perceperunt Iudaiſmo in Chriſtianiſmum mutato,illa ſubtilia & figuratiua legis Moſaicæ ceſſaſſe:quod hinc apparet.Vt Iudaizet enim nulla gens Chriſtiana accepit legem:è diuerſo autem etiam apoſtolus contradixit nō ſolum circumciſionem prohibens,ſed etiam de feſtiuitatibus contentiones

Gal.4.c.

Sententia Socratis Cōſtantinopolitani de feſtis Chriſtianorū diebus.

abiiciendas monens.Scribens enim ad Galatas ait,Dicite mihi,qui ſub lege vultis eſſe,legem non audiſtis? Et hinc pauca loquens,ſeruum oſtendit po- B pulum Iudæorum,& in libertatem vocatos qui accedunt ad Chriſtū.Monet etiam nullatenus obſeruandos dies,& menſes,& annos.Coloſſenſibus

Coloſſen.2.c.

autem ſcribens,magna voce clamabat,vmbram fuiſſe obſeruationes antiquas.Quapropter,inquit,nullus vos iudicet in cibo aut potu,aut in parte feſtiuitatis, aut initio menſis, aut ſabbato,quæ ſunt vmbra futuri. Et ad He-

Hebræ.7.b

bræos idem apoſtolus dicit: Mutato enim ſacerdotio, neceſſario legis mutatio fuit. Igitur nec apoſtolus,nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugū ſeruitutis impoſuerunt,ſed feſtiuitatē paſchę & alias celebritates honorandas eſſe dixerunt.Itaq; quoniā amāt homines huiuſmodi celebritates,eo quod in eis à laboribus quieſcunt,ſinguli per prouincias ſicuti vo-

Paſſiōis Chriſti dies feſtus.

luerunt memoriam ſalutaris paſſionis antiquitus ex quadam cōſuetudine celebrabant. Non enim hoc ſaluator aut noſtri apoſtoli lege prædicauerunt,nec pœnam,aut ſupplicium,aut maledictū,ſicut lex Moſaica Iudæis, nobis euāgelia aut apoſtoli ſunt minati, ſed ſolummodo in derogationem Iudæorum, quod in feſtiuitatibus homicidium commiſerint, in tempore Azymorum Saluatorem paſſum in euangeliis eſt relatum.Mens nanq; fuit

Apoſtolorum propoſitum.

apoſtolorum non de diebus ſancire feſtiuitatum, ſed conuerſationem rectam,& dei prædicare culturā.Mihi ergo videtur,quod ſicut multa alia per prouincias ad conſuetudinem venerant, ſic & paſchæ feſtiuitas tradita ſit, eo quod nullus apoſtolorum aliquid hinc ſanxiſſet.Nam plurimi circa mi-

norem

A norem Asiam antiquitus quartumdecimum diem obseruauere, non respicientes Sabbati diem. Et quanquam hoc facerent, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ ecclesiæ Victor episcopus excommunicationem. Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua culpauit, dicens, etiam veteres ita celebrasse: & quod Polycarpus Smyrnæ ciuitatis episcopus, qui postea sub Gordiano principe martyrio coronatus est, Aniceto episcopo Romano communicauerit, nihil discernens de paschali festiuitate, cum ipse Quartodecimanus esset: sicut Eusebius in quinto ecclesiasticæ historiæ libro docet. Quidam igitur (sicuti dixi) in Asia minore quartumdecimum obseruabant diem. Quidam vero etiam circa Orientales partes Sabbatum custodiebāt, dissonabāt aūt circa mēsem. Nam alii Iudæos licet integritatē nō seruarēt, sequēdos esse in sacra festiuitate dicebāt. Alii vero post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Iudæos, & dicētes, quod dum sol esset in Ariete, pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundū Romanos Aprili. Et hoc faciē dum non sequendo recentiores Iudæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos & Iosephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaque contendētibus omnes Occidentales vsque ad Oceanū,

B post æquinoctium ex antiqua traditione pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicunt) celebratum sub Constantino cōsilium, festiuitatem paschæ mutauit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet vt isti cū pauci essent, imitarentur plures. Cuius epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes ecclesiæ in vniuerso orbe apud Occidentem & meridiem & Arcton positæ seruare noscūtur, necnon etiā quidam Orientalium. Quapropter in præsenti bene se habere omnes existimauerunt, & ego ipse vestræ quoq; sapientiæ placere promisi, vt quod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & vniuersa Aegypto, Hispania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Asiana diœcesi, Ponto & Cilicia libēter sub vna concordia custoditur, hoc etiā sapientia vestra suscipiat, considerantes non solum multitudinem prædictorum locorum & ecclesiarum numerū: sed etiam quia hoc maxime debetis omnes cōmuniter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nullam cum Iudæorū periurio habere communionem. Talia quidem Constantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc obseruationem Ioannem Apostolum tradidisse. Alii vero Petrum & Paulum apostolos Romanis & Occidentalibus dicunt paschæ tradidisse solennitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod vero ex consuetudine quadam per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, quod nulla regio easdem videatur seruare solennitates.

[Margin notes: Irenæus; Polycarpus; Constantinus August. de Pascha; Quartodecimani]

Nam cum

Nam cum vnius sint fidei plurimi, tamen dissonant circa paschæ legitima. A
Vnde pauca diceda sunt. Nam in ipsis ieiuniis, aliter apud alios inuenimus
obseruari. Romani enim tres ante pascha septimanas, præter Sabbatum & dominicam, sub cõtinuatione ieiunant. Illyrici vero & tota Hellas, Alexandria quoque ante sex septimanas ieiunant. Eaque ieiunia Quadragesimam vocant. Alii vero ante septem paschæ septimanas ieiuniorum facere noscũtur initia, & tres tantummõ septimanas: hoc est, quinis diebus per itermissionem aliarum duarum septimanarum ieiunantes, nihilominus Quadragesimam vocant. Vnde miror, cum numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam vocent. Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent: nam alii omnino ab animatis abstinent: alii ex animantibus pisces solummodo comedunt: quidam cum piscibus vescuntur & volatilibus, dicentes, hæc secũdum Mosen ex aqua habere substantiam. Alii vero etiam caulibus & ouis abstinere noscuntur: quidam sicco tantummodo pane vescuntur: alii neque hoc: alii vsque ad nonam ieiunantes horam, sine discretione ciborum reficiuntur, & innumeræ consuetudines apud diuersos inueniuntur. Et quia lectio nulla ex hoc inuenitur antiqua, puto Apostolos, singulorum hoc reliquisse sententiæ, vt vnusquisque operetur non timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædam diuersitas inuenitur. Nam cum per ecclesias B
in vniuerso terrarum orbe constitutas die Sabbatorum per singulas hebdomadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & in Roma, quadam prisca traductione faciunt. Aegyptii vero Alexandriæ vicini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Collectas agunt, sed non sicut moris est, sacramenta percipiunt: nam postquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione facta communicant. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easque doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur edocuisse. Qui quum sapiens esset magister, & consideraret quod impossibilitas Mosaicæ legis ad literã esset infirma, rationem paschæ ad modum contemplationis euexit, vnum pascha solummodo verum fieri dicens, quod saluator celebrauit aduersus contrarias potestates, dum crucem susciperet, & hoc trophæo vteretur contra diabolum. In eadem Alexandreia Lectores & psalmi pronunciatores indifferenter fiunt siue catechumeni, siue iam Christiani, cum omnes ecclesiæ iam fideles in his ordinibus habere videantur. Ego quoq; cognoui in Thessalia consuetudinem aliam, cum quidam clericus ante clericatum legitime duxisset vxorẽ, quia cũ ea mixtus fuisset, abdicatus est, cũ in Oriente cũcti spontanea volũtate, & nõ aliqua necessitate etiã episcopi seipsos abstineãt. Plurimi enim eorum etiam episcopatus tẽpore ex legitima vxore filios habuerunt.

Ieiuniorum diuersitas.

Quadragesima.

Sabbatis olim sacrificabatur

Oblatio.
Origenes.

A buerunt. Hoc quoq; in Thessalia seruari cognoui, quod apud eos in diebus paschæ tantūmodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia vero Syriæ altare non ad Orientem ecclesiæ, sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus vespertinum orationes similes Nouatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Cæsaria Cappadociæ & Cypro, die sabbati & dominico, circa vesperam cum lucernariis episcopi atq; presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria presbyter nō facit sermonem. Et hæc res initium accepit, ex quo Arius ecclesiā conturbauit. Romę sabbata vniuersa ieiunant. In Cęsaria Cappadocię, eos qui post baptisma delinquūt, à cōmunione suspendūt, sicut Nouatiani & Macedoniani in Hellesponto faciunt, & in Asia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Constantinopoli vero neq; aperte recipiunt: neq; palàm remouere noscuntur. In Occidentalibus vero partibus aperte recipiunt.

Exponunt scripturas ad lucernam

Sabbati ieiunium

Digami

SOZOMENVS.

De Pascha Montanistarum. Cap. 39.

Montani porrò, quos Phrygas nominant, peregrinam quandam adinuentionem introducentes, secundum eam pascha celebrant. Culpant enim eos, qui cursum lunæ requirunt, & dicūt solares tantūmodo circulos
B sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definiūt, & inchoare primū ab æquinoctio vernali, quod est secundum Romanos octauo Kalend. Aprilis. Tum, inquit, duo luminaria facta sunt, quibus tempora & anni manifestantur. Et hoc indicari eo quod luna per octo annos cum sole cōcurrat, & ambo iidem nouum habeant mensem. Eo quod octo annorum cursus lunæ compleatur, & tanquam principium sit primi mēsis reputant prędictum diem in scripturis quartūdecimum, & hunc esse dicūt octauo Idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha. Si contingat etiam cōcurrere resurrectionis, id est, Dominicum diem, alioqui Dominica superueniente celebrant: scriptum est enim, inquiunt, à quartadecima vsque ad vicesimamprimam esse celebrandam.

Montani

Quartusdecimus dies

Exo. 12. c.

Leuiti. 23. a.

SOZOMENVS.

Apud Romanos in vnoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die paschæ; ita vt Romani velut pro iuramento habeant, vt hunc hymnum audire mereantur. In qua ecclesia neque episcopus, neque alter quisquam coram populo docet. Apud Alexandrinos hoc præter communem morem est, quod cum leguntur Euangelia, non surgit episcopus: quod apud alios nusquam fieri noui, vbi solus archidiaconus hanc lectionem legit: in aliis locis diaconi: in multis vero ecclesiis sacerdotes soli: Constantinopoli primo die resurrectionis Dominicę Pontifex.

Alleluia Romæ

SOCRATES. A

De Arianorum diuisione. Cap. 40.

Arianorum schismata

ACciderunt porrò etiam apud Arianos diuisiones propter huiusmodi causam. Singulæ videlicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxere sermões. Cum enim in eorũ ecclesia credatur deus pater esse filii verbi, ex hoc apud eos quæstio processit, an possibile sit vt etiam antequã existeret filius, deus pater vocari potuerit: quoniam dei verbum non ex patre naturaliter, sed ex non existentibus substitisse credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, rite de puro nomine in certamen illicitũ irruerũt. Dorotheus etenim ab Antiochia euocatus ab eis, dicebat nõ posse patrem esse, neq; vocari filio non subsistente. Porrò Marinus, quem à Thracia ante Dorotheum vocauerant, occasionem inueniens opportunam (Dorotheo enim erat aduersus) respondit sermonem de hac quęstione contrarium. Et propterea sunt inter eos factæ diuisiones. Diuisiq; propter hoc verbũ, seorsum singuli solennia celebrabant. Alii enim sequebantur Dorotheum, alii vero Marinũ, dicentes videlicet patrem semper esse patrem, etiã filio non extante. Vocabantur vero isti Psathyriani, eo quod quidam Theoctistus, Syrus genere ψαθυροπώλης, hanc propositionem valde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas Gothorum episcopus. Verum isti quoque paulo-post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem B ipse episcopum fecerat Ephesi. Cæterum isti non propter religionem, sed propter præsulatum inimicitias inter se bellaque gesserunt. Gothi nanque defendebát Agapiũ. Quamobrẽ plurimi clericorum eorum vanam gloriã fugientes, ad fidẽ Consubstantialitatis vtiliter accesserunt, Ariani vero vigintiquinq; annis diuisi sunt inter se, postea sub imperio Theodosii iunioris Consulatu Plintę ab hæresi Psathyrianorũ recedentes, vniti sunt, veluti lege decernẽtes nunquã capituli propter quod diuisi fuerant meminisse. Sed hoc Cõstãtinopoli gestũ est. Verũ in aliis ciuitatibus sub diuisione mãserunt. Hęc de Arianis. Verum nec Eunomiani sine diuisione manserunt. Nam & ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinauerat episcopũ, segregatus est, occasione accepta, eo quod Aetiũ doctorem eius expulsum suscipere noluisset. Reliqui vero ab eo per schismata diuersa partiti sunt. Prius itaq; Theophronius quidã Cappadox ab Eunomio versare contentiones edoctus, & aliquid de Aristotelis Categoriis & περὶ ἑρμηνείας intelligens, fecit libros, quos de exercitio mẽtis attitulauit. Is ergo cum offendisset consectatores suos, tanquam recedens ab eis, expulsus est, & seorsum colligens sui nominis hæresim reliquit. In Constantinopoli vero quidam Eutychius ex tepidissima quæstione ab Eunomianis diuisus, hactenus collectas seorsum facit, vocanturq; horũ alii Eunomiotheophroniani, alii vero Eunomioeutychiani. Veruntamen isti baptisma corruperunt. Non

Psathyriani

Agapius

Eunomianorũ schismata

Theophroni⁹

A enim in trinitate, sed in Christi morte baptizant.

De diuisione Macedonianorum. Cap.41.

Facta est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos diuisio, cum Eutropius presbyter seorsum colligeret, & nequaquam ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan & aliæ diuisiones hæreseon, sed ego tanquam Constantinopolitanus atq; hic nutritus quę mihi clariora visa sunt, ea narrare curaui.

SOZOMENVS.

De recessu Nili fluminis & rursus accessu. Cap.42.

Ea porrò tempestate dicunt Agypti fluuium circa primum ascensum aquę post tergum recessisse. Quo facto Aegyptii sæuiebant, eo quod non sinerentur flumini sacrificia solennia celebrare. Iudex autem seditioné perspiciens concitari, nuntiauit id imperatori. Verum imperator melius iudicauit diuinæ fidei seruire, quàm pocula Nili & sacrilegia pręponere pietati: Nũquam, inquit, currat ille fluuius, si magicis artibus & fluxu sanguinis vndę polluendæ sunt sacri Paradisi. Hoc acto, paulo post ita vbertim Nilus effusus est, vt etiam altius quàm solebat, fluctus spargeret, Cumq; solitas complesset mẽsuras, & adhuc in altitudinem extolleretur, in terrorem nimium Aegyptii sunt redacti, metuentes ne Alexandreiam & Libyæ partes forte destrueret. Tum vero ferunt Paganos Alexandrinos in Theatro clamasse, quod velut senex & delirus euanuisset Nilus. Quamobrem plurimi Aegyptiorum derogantes paternæ religioni, ad Christianismi iura conuersi sunt. An.do.394. Nilus ferocedens

B

Quemadmodum caput Iohannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum. Cap.43.

Eo tempore dicitur delatum Constantinopolim Ioannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inuentũ caput à monachis Macedonianis, qui primum quidem Hierosolymis habitabant, postea vero in Ciliciam migrauerunt. Quum enim ante hoc imperium Mardonius maior domus imperialis nuntiasset hoc imperatori, præcepit Valens, caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua iussione missi, & imponétes vehiculo deportabant. Quumq; venisset ad locum qui vocatur Pantichium (est enim circa Chalcedonem) nequaquam poterat trahi vehiculũ, licet multis plagis iumenta affligerétur. Et quũ hoc nouum videretur vniuersis, & ipsi simul imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illo quidem tempore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locum vsq; perductum est. Cumq; postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt extitisse matronam virginem sacram, quæ eius custodiã capitis exhibebat. Cui cum sępius Imperator violenter, An.do.394. Caput Ioãnis Baptistæ Mardonius

fed cum lachrymis fupplicaret, vt eũ permitteret fua vota cõplere: hæc pu- A tans quod ficut tempore Valētis, etiam tunc nõ pateretur vlterius Baptifta portari, ceffit. At Imperator amplectens fua purpura thecam in qua caput Baptiftæ iacebat, eamq; portans venit, & ante ciuitatem Conftantinopolitanam recondidit ad feptimum miliarium: ibique magnam & pulcherrimam deo ædificauit ecclefiam: crebroq; deprecatus eft matronam, promifitq; dona gratiffima fi reconciliari vellet. Nec paffa eft: erat enim Macedoniana hęrefi corrupta, licet presbyter Vincentius cõfectator eius, qui prophetę fepulchrum æqualiter obferuabat, cõuerfus fuiffet, & catholicæ communicaffet ecclefiæ. Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquã fe à fua fecta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de trãflatione facri capitis, apud fe definiuit, quod fi fequeretur Baptifta imperatorem, & ipfe communicaret ei. Quo facto, conuerfus eft.

Macedoniano rũ pertinacia

THEODORITVS.

Quéadmodũ Flauianus Antiochenũ folus acceperit epifcopatũ. Cap. 44.

Flauianus Melitij fucceffor

IGitur in Antiochia Melitii maximi fucceffionem Flauianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ouibus certamina paffus eft. Voluerat enim Paulinus ecclefię fufcipere pręfulatũ, fed pontificum reftitit chorus, dicens non oportere eum qui Melitii confilium non recepiffet, poft illius mortem in eius fede confiftere, fed eum potius qui plurimis laboribus effulferat, & B pro ouium cura pericula fuftinuerat. Hoc factum Romanos & Aegyptios fecit infeftos Orientalibus. Sed neq; morte Paulini inimicitiæ funt deftructæ. Nam & poft illum cum Euagrius eius accepiffet fedẽ, perftiterunt Flauiano vehementer infenfi, licet Euagrius præter ecclefiafticã regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum inftituerat, plurimas regulas præuaricatus ecclefiafticas. Nõ enim pręcipiũt vt pro fe quilibet ordinare poffit, fed conuocare vniuerfos prouincię facerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Veruntamen nihil horũ refpicientes, Euagrii funt amplexi cõmunionem, & aduerfus Flauianum aures principis cõmouerunt. Qui frequenter impulfus, deduxit eum ad vrbem Conftantinopolim, & Romã proficifci pręcepit. Porrò Flauianus excufatione hyemis, promiffione facta quod tempore oportuno proficifceretur Romam, tum eft reuerfus ad propria. Cumque Romani pontifices, non folum mirabilis Damafus, fed etiam poft eum Siricius & Anaftafius apud imperatorem vehementer inftarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui vero Chrifti refifterent legibus, eos fineret impunitos, rurfus eum euocãs, Romam proficifci cogebat. Tunc flauianus fapientiffimus digna libertate vfus ait, Siquidem fidem meam ô imperator quafi non rectam accufant quidam, aut vitã dicunt facerdotio non effe dignam, etiam ipfos accufatores habere iudices non refuto, eorumque fententiam lubẽter accipiam.

Euagrius

Damafus Siricius Anaftafius

Flauianus ad imp.

A accipiam. Si vero de sede & præsulatu contendunt, nec litigabo, nec hęc volentibus habere resistam: sed abscedam, & ab ista præminentia abstinebo. Da igitur Antiochenam sedem cuicunque volueris imperator. Hanc eius fortitudinem sapientiamque miratus princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit ecclesiam. Post aliquantum temporis Romam denuo veniens imperator, easdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi flauiani tyrannidem premere noluisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flauianum. Illis vero dicentibus quod non possent cum Imperatore contendere, monuit vt deinceps ecclesiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem ecclesiæ præsulatum Flauiano deferentes, & Asia, Pontus & Thracia, eius communioni coniunctæ sunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem episcopis præsidere. His flexi monitionibus Hesperiæ sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscens sacratissimus Flauianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus præerat Acacius Berœæ in omni terra pelagoque cantatus. Is cum aliis Romam veniens. longamque sanans odii Innocentius
B passionem, post decem & septem annos ecclesiis restituit pacem. Quod co Pont. Ro.
gnoscentes Aegyptii, inimicitias extinguentes, concordiam sunt ample- Theophilus Alexandrinus
xi. Tum igitur ecclesiæ Romanæ Innocentius successor Anastasii præsidebat, vir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ vero Theophilus.

SOCRATES.

De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus. Cap. 45.

RESpublica autem eo tempore ex huiusmodi causa turbabatur. in Occi- An.do.394.
dentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarũ La- Eugenius ex ludimagistro tyrannus
tinarum Doctor relinquens Scholas suas, in palatio militabat. Eratque Im Arbogastes.
peratoris ἀντιγραφεὺς, & propter eloquentiam a multis honorabatur. Tum ergo (vt fertur) nõ mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogasten de minoribus Galliis ortum, militaris ordinis Ducem, virum sæuũ & ad cædes paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidem. Igitur vterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabatur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperiæ, agebatq; quod tyranno poterat conuenire. Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus An.do.398.
sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximũ pręparabat. Honorius fit
Congregansq; militarem virtutem, & Honorium filium designans Impe- Cæsar.
ratorem Cõsulatu suo & Habundantii, decimo die Ianuarii mensis, denuo

ad partes Hesperias magno studio festinabat. A

SOZOMENVS.

Ioannes monachus futurorum præscius. An.do.394.

Interea euentum belli considerans misit in Thebaida ad Ioannem monachum tunc præscientia clarum. Ad quem destinauit Eutropium eunuchum sibi fidissimum, vt aut eum (si vellet venire) deduceret, aut nolentem de euentu belli interrogaret. At ille Ioannem quidem deducere non præualuit, sed mãdatum retulit eius, quod bello vinceret, & perimeret tyrannum, & post victoriam in Italia moreretur.

SOCRATES.

Gothi cum Theodosio.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in vrbe Constantinopoli cum proficisceretur contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Histrum Barbari sunt sequuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum. Paruoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim parabat bellum, vbi iam multa milia habebat exercitus.

THEODORITVS.

Theodosii in somnium.

Cum igitur in quodam monte oratorium inuenisset, ibi noctu domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi iaceret in campo, & adstarent sibi duo quidã viri in vestibus albis & equis candidissimis residẽtes, eumq; iubentes habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam: dicebantq; se pro auxilio destinatos. Quorum alter Ioannem Euangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolũ. Hac visione comperta, nequaquam ab oratione cessauit, sed lachrymas vberiores effudit. Quæ visio etiam cuidam militi reuelata est, & per diuersos peruenit ad principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit, sed ne quis crederet quod finxerim quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est, nam primo mihi dominus hoc communis ostendit. B

SOCRATES.

Conflictus. An.do.396.

Bacurius magister militũ.

Eugenius supplex Theodosio.

Fuit ergo congressio circa fluuium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bellũ erat æquale. Vnde vero Barbari auxiliatores Imperatoris erãt, pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns Barbaros perire, in maximã veniens æstuationẽ, prostrauit seipsum in terram, adiutorem inuocans deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum eius, repente sic confortatus est, vt cum primis ducibus cõcurreret ad eam partem qua Barbari premebantur. Quo facto dirupit acies, & in fugã mox vertit inimicos. Fitq; denuo ea hora miraculum: ventus enim vehementissimus inspirans, emissa iacula ab Eugenii partibus cõtra eos denuo reuocabat, & a partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantũ valuit Imperatoris oratio. Hoc itaq; modo pugna finita, Tyrannus accurrens ad pedes Imperatoris, orabat vt promereretur salutẽ. Qui circa pedes eius à mili-

tibus

A tibus capite sectus est. Hæc gesta sunt septimodecimo die Septembris men sis, Consulatu Arcadii tertio, & Honorii secundo. Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga elapsus, cum cognouisset quod viuere non posset, proprio gladio se peremit. Arbogastes se ipsum iugulat

SOZOMENVS.

De miraculis Donati Pontificis in Berœa. Cap.46.

EA tempestate plurimi inter episcopos effulgebant, sicut Donatus Euryampi. De quo cum prouinciales miracula multa testentur, maximũ tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontẽ in via publica iacẽs cibum habebat oues, capras, equos, boues, & homines abripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine aliquo iaculo veniens, cũ illa leuasset caput quasi voratura virum, tunc ille vexillũ crucis ante faciẽ eius digito designans in aëre, in os eius exspuit. Bestia vero sputum mox ore suo suscipiens expirauit. Quam (sicut audiui) octo paria boum in vicinum campum traxerunt. Et misso igne combusta est, ne aërem fœtore corrumperet. Huius Donati sepultura insignis est, vbi oratorium ex eius nomine vocatur, habens fontem aquarum, quem ipse fertur oratiõibus inuenisse. Nam cũ esset locus inaquosus, & illuc ex itinere aliquando venisset, aiunt quod fatigatis illis qui cũ eo erant, orauerit, & mox aquæ inundatio proruperit, & ex illo hactenus permaneat. An. do. 396 Donatus Euryampius

De Thotimo Tomitano Pontifice. Cap.47.

B EO tempore Tomitanam & Scythiæ ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philosophia nutritus, cuius virtutem diligẽtes Barbari trans Histrũ habitantes, deum Romanorum esse prædicabant. Diuinarum siquidem in eo rerum experimenta sæpius perceperunt. Nam cum quodam tempore iter faceret, illius terrę Barbari occurrerũt ei. Et cum hi qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi cõtinuo morituri, ex equo descendẽs orauit. Porrò Barbari neque eũ neq; sequaces eius, nec equos de quibus descenderãt videntes, transierunt. Cũ igitur crebro trãseuntes Scythas naturaliter feroces, epulis muneribusque mansuefaceret, quidam Barbarorum arbitratus eum esse locupletem, cœpit insidiari vt eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam parasset, & dexteram ad hoc haberet, vt eum iactu illaquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille inuisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicauit deo Theotimus vt Barbarus solueretur. An.do. 398. Theotimus Tomitanorũ episcopus Scythæ

De Epiphanio Cyprio. Cap.48.

EO quoq; tempore fuit Epiphanius Cypriorum episcopus, ad cuius sepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim cum substantiam propriam, necessitatẽ sustinentibus erogasset, & multis quoq; offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit vt pecuniis deficiẽtibus An.do. 399. Epiphanius Cypri epũs

œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto, assistens quidam in domo in qua habitabat œconomus, sacculum multarum pecuniarũ dedit, & ita disparuit, vt nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factum omnes diuinum esse iudicauerũt. Aliud quoq; eius libet referre miraculũ. Quidam pauperes studentes Epiphanium arte deludere vt sibi aliquid daret: cum iter ageret, vnus eorum supinum se prostrauit in terram, alter stabat quasi mortuũ deflés, nec habens vnde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit vt sub quiete dormiret. Et sepulturę necessaria prębuit, simulq; consolatus est flenté, dicens: Quiesce fili à lachrymis. Nõ enim fletu resuscitari poterit. Est enim ineuitabile quod euenit. Cũq; discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium vt resurgeret. Et cũ hoc semel & secũdo fecisset, dicés: Surge, vt hodie de tuis laboribus epulemur: & ille penitus non sentiret, cognoscés vere mortuum, cucurrit ad Epiphaniũ flés, & petens vt suum socium suscitaret. At ille consolatus est, ne grauiter ferret quod euenisset. Non tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouide factum, vt non facile dei ministri deludantur. Eo tempore fuit AEas & Zeno in Palæstinę Gaza philosophãtes. Et AEas fertur cum pulcherrimã duxisset vxoré, ter cum ipsa solum concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprime esse sectatus, Zeno vero episcopus ferme annorum centum habens ætatem, nunquam solennibus minor fuit aut quieuit officiis.

AEas zeno

A

Quomodo Abacuc & Michęę Prophetarum corpora ostensa sint. Cap. 49.

B

An.do. 400.

NOn solum autem religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiã Abacuc & Micheæ prophetarũ corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, cum Zebénus tunc Eleutheropolitanã gubernaret ecclesiam in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prędio quod distat ab vrbe fermè stadiis decem. Circa hunc locum sepultura Micheæ fuit quam nescientes quid dicerent prouinciales, ô fidelem memoriam vocitabant.

Abacuc & Micheæ prophetarũ corpora reperta

De fine Theodosii principis. Cap. 50.

Theodosius ægrotat An.do. 397.

IGitur Theodosius Imperator post laborem publicum corpore fatigatus & sperans se eo morbo non moriturum, potius de Republica cogitabat, considerans quę soleant hominibus accidere, Imperatore moriéte. Filium itaque Honorium de Cõstantinopoli velociter euocauit, ordinare volens partes Hesperias. Cumq; filius Mediolanum venisset, ex ægritudine releuatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægrauatus ad spectaculum venire non potuit, filiũ tamen Ludis adesse præcepit. Superueniéte vero nocte defunctus est, Consulatu Olibrii & Probini, septimodecimo die Ianua

Moritur

A die Ianuarii mensis, anno primo ducétesimę nonagesimę quartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperauit.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER DECIMVS.

SOCRATES.

De successione Arcadii & Honorii. Cap. I. An. do. 398. Episcopi Apostolicarum ecclesiarum

DEFVNCTO Theodosio, in Imperium filii successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius aũt in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat ecclesia, in Alexandreia Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flauianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamq; Nectarius. Igitur circa octauum diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosii delatum cum soléni honore ab Arcadio filio sepulturę contraditur. Post paucos vero dies, id est,
B vicesimoseptimo eiusdem mensis die etiam exercitus qui cum Imperatore Theodosio fuerat cótra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundũ consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tũc milites Ruffinum Præfectũ Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrãnidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorum prouincias euocasse, qui tunc Armeniam & partes Orientis valde vastabant.

THEODORITVS.

Quomodo Honorius ludum gladiatorium remouerit. Ca. 2. Telemachus Monomachia sublata

HOnorius itaq; suscipiens Occidentis imperiũ, monomachias, quæ iam olim Romę celebrabantur, huiusmodi de causa remouit. Quidã Telemachus conuersationis monasticæ, hac de causa ab Oriente venit Romã. Cumq; nephandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intrauit in stadium, & descendens nitebatur pugnantes inter se gladiis, separare. Cũq; spectatores aduersus eum sæuirent, & in effusione sanguinis grassarentur, prouisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc vbi cognouisset mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nephandum vero spectaculum prorsus sustulit.

SOCRATES.

De morte Nectarii Constantinopolitani & ordinatione actibusque Iohannis. Cap. 3.

Cum

An. do 399 Nectarij Constantinop. episcopi mors

CVm vero modicum tempus transisset, etiam Nectarius Constantinopolitanus episcopus defunctus est, Consulatu Cæsarii & Attici, septimo & vicesimo die Septẽbris mensis. Mox ergo studia generantur in episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Nouissime vero placuit, vt ab Antiochia Ioannes euocaretur, ecclesię presbyter. Erat enim eius doctrinę fama mirabilis. Intra modicum ergo tempus cõmuni decretò omniũ clericorum & laicorum Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex Imperiali iussiõe plurimi episcopi, etiã Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Ioãnem detrahere, & Isidorum suum presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquãdo sustinuisset pro ipso tale periculũ. Cum Imperator Theodosius aduersus Maximũ tyrãnum decertaret. Theophilus per Isidorum xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas, mandans vt alteras literas non vincẽti daret: porrò victori & munera & alteras porrigeret literas. Has cum Isidorus portasset, Romam veniens victoriam expectabat. Sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstrauit Imperatori. Quam obrem Isidorus terrore correptus, in Alexandreiã fugit, celare volẽs quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorũ Theophilus diligebat. Verum palatii iudices præposuere Ioannem. Cumq; multi Theophilum accusarẽt, libellos aduersus eum pro diuersis causis præsentibus episcopis obtulerunt. Tunc Prępositus Palatii Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Ioannem, aut accusatiões venient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioãnem ordinauit episcopum, qui suscepit episcopatum sextodecimo die Februarii mẽsis, Consulatu Honorii Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quod vero Ioannes vir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoscitur. Cuius vitam, genus, conuersatiõnẽ, & quemadmodũ sit depositus, & post mortem magis honoratus, exponam. Ioannes itaq; fuit Antiochenus, filius Secũdi & Anthusæ nobilium personarum, discipulus Sophistę Libanii, & auditor Andragatii philosophi. Cumque se ad aduocatiõnẽ præpararet, cõsiderãs molestias litigantium, iniustumq; vitæ propositum, potius elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, quoniam & ille quum iisdẽ studiis esset vsus, quietam magis sequutus est vitam. Mox ergo mutato cultu pariter & incessu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad sanctam concurrebat ecclesiam. Hæc agens persuasit etiã Theodoro & Maximo qui fuerant condiscipuli ipsius apud Sophistam Libanium, vt pomposam relinquerent vitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea episcopus Mopsuestiensis ordinatur ecclesiæ, Maximus autem Seleucię Isaurię. Tum itaq; isti fiebant discipuli in lectiõe diuina Diodori atq; Carterii, qui eo tempore sacris monasteriis pręsidebãt. Sed Diodorus postea Tarsi ordina-

Marginalia: A (beside line 2); Ioannes Chrysostomus (beside "Antiochia Ioannes"); Theophylus Io. Chrysostomo parũ fauẽs (beside "philus venit Alexandrinus"); Isidorus. Mira Theophili vafricies (beside "peratori, & duplices"); B (beside "scriptas ostendit"); An. do. 400. (beside "sulatu Honorii"); Io. Chrysostomus amplectitur vitã Christianam Theodorus Maximus (beside "vsus, quietam").

A ordinatus episcopus, multos conscripsit libros sacras ad literã intuens scripturas. Porrò Ioanem degentem cum Basilio qui tunc à Melitio factus erat diaconus, & postea Cæsareæ Cappadociæ præsule constituto, Zeno episcopus à Hierosolymis reuertens, Lectorem in ecclesia Antiochena cõstituit. In quo adhuc officio positus librum ædidit contra Iudæos. Post modicum vero tempus etiam Diaconatum à Melitio promerẽs, De sacerdotio alium fecit librũ, aliosq; plurimos explanauit. Postea vero Melitio in Constantinopolitana vrbe defuncto, recedens Ioannes à Melitianis, & neq; Paulino cõmunicãs, tribus annis continuè sub quiete degebat. Mortuo vero Paulino, ab Euagrio eius successore presbyter ordinatur. Ante episcopatũ itaq; hoc modo conuersatus est. Fuit enim vir (vt aiunt) propter zelum castitatis seuerior, & amplius quàm habebat à iuuentute sua, furori magis quàm reuerentię se præbebat, & propter vitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris. Propter simplicitatem vero, oris libertate profusus, apud colloquẽtes nõ mediocriter vtebatur. Docendo præcipuus erat, vtilis ad corrigendos audiẽtium mores. In confabulatione vero arrogans à nesciẽtibus putabatur. Cum ergo talis moribus esset, episcopatu suscepto, maiori fastu quàm debuerat vtebatur, clericorum suorũ corrigere vitã volens

B Mox igitur in ipso initio quum clericis asper videretur ecclesiæ, erat plurimis exosus, & veluti furiosum vniuersi declinabant. Cõpellebat enim eum vt velut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando præsentibus clericis hunc protulit magna voce sermonẽ: Nunquã poteris, ô episcope, hos corrigere, nisi vno baculo percusseris vniuersos. Quo dicto maiora contra eum odia cõcitata sunt. Nõ post multũ vero tẽporis plurimos clericorum pro diuersis exemit causis. At illi cõspirantes aduersus eum, etiã derogationibus apud populum vtebantur: quarũ rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec vllũ secũ comedere pateretur, nec ipse ad alium inuitatus accederet. Dicunt enim quidã, propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quod turpiter mãducaret escasq; perciperet. Alii vero propter excellentem ciborum abstinentiam hoc eum facere prędicabant.

Io. Chrysostomus fit lector in ecclesia Antiochena

Fit presbyter

Liberæ lingue Chrysostom*.

Emendatio cleri

Serapio diaconus Chrysostomi

Sacerdotes aduersus Chrysostomum conspirant

SOZOMENVS.

Ego tamen, quodã viro veraci referente, audiui quod propter abstinentiam capite & stomacho sæpe dolebat, & ideo prandiorũ epulas euitabat.

SOCRATES.

Porrò populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum paruipendens accusatorum voces. Quales vero sint eius libri, non oportet nũc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cũ clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum nõ omnino valuerũt. Cum vero etiam plurimos Procerum obiurgare cœpisset, tunc inuidia cõtra eum maior accensa est. Et plurima quidem dicebantur: multa quoque

faciebant

faciebant audientibus fidem. A

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus. Cap. 4.

Eutropius Eunuchus Præpositus cubiculi

Eius derogationibus dedit argumentũ homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, volens in quosdam qui ad ecclesiam confugerant, animaduertere, operam dedit vt ab Imperatoribus lex poneretur, iubens vt nullus ad ecclesias confugeret, imò qui dudum confugerant, traherentur. Sed dei sequutum est repente iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos vero dies cũ ipse Eutropius offendisset Imperatorẽ; inter refugas erat apud ecclesiã. Episcopus vero Eutropio sub altari iacẽte, nimioq; percusso timore, residens super ambonem, vbi solebat prius facere consuete sermonem, homiliam increpatoriã fecit aduersus eum. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate positum, non solũ non miseraretur, sed etiam ne obiurgare quidem desisteret. Igitur Eutropii tũc Cõsulatus dignitatem habentis, propter quędã crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulũ eius nomen penitus aboleri. Quamobrẽ Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomẽ adscriptum est. Pro diuersis igitur causis multos sępius libere obiurgat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem causas eius deiectionis quęsiuit, & quibusdam pręsentibus ei latenter obloquebatur, multis etiam longe positis scribebat. Cõtristabatur enim nõ solum propter libertatem illã, sed quod etiam Isidorum presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare nõ valuisset. B

Io. Chrysostomus declamat publice in Eutropium

An. do. 401

THEODORITVS.

Io. Chrysostomus cleri reformator

Sacerdotibus igitur Ioannes episcopus supplicabat, vt secundum ecclesiasticas viuerent sanctiones, quas quicũq; pręuaricari pręsumerẽt, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotii, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum autẽ prouidentiã vrbis Constantinopoleôs habebat; sed etiam totius Thraciæ, quæ sex præfecturis est diuisa, & Asiæ totius quæ ab vndecim Præsidibus regitur. His legibus ornabat etiam Ponticam regionem, quæ totidẽ Iudicibus gubernari dignoscitur. Cumq; cognouisset in Phœnice adhuc dęmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit idolorũ, dans pecunias templorũ destructoribus erogandas, nõ ex ærario publico, sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

Pontus Phœnicia

De conuersione Celticorum per Ioannem. Cap. 5.

De Celtis loquitur, hoc est Germanis qui apud Honorium militabant

Videns vero etiam cohortem Celticam Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, consilium huiusmodi venationis inuenit. Eiusdem nãque linguæ presbyteros, diaconos, atq; Lectores fecit, & vnam

A & vnam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorũ cepit, cum & ipse frequenter illuc iret, & per interpretem Gelticum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciens, & plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas aũt quidam erant desiderium salutis habentes, quò non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quæsiuit viros Apostolico zelo feruẽtes, eosq; misit, & desiderantibus salutis gratiam ministrauit. Ego autem etiã literas eius legi ad Leontiũ Ancyræ Præsulem, quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdã vicis Marcionis creuisse lãguorem scripsit eius loci pastoribus, vt eos pelleret. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. Quod igitur ecclesiarũ curã in animo habuerit, secũdũ diuinum Apostolum, satis hęc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere. Scythæ Aduersus Marcionistas

De Gaina magistro militum, eiusque rebellione. Cap. 6.

GAinas quidam genere Celticus, cõsilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cum esset magister militum, multos suæ gẽtis, multos etiam Romanorũ sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatiõe tyrannidis inferebat. Eratq; Arianus Is ergo rogauit Imperatorem, vt intra ciuitatem ei vnam daret ecclesiam. Gainas magister militum Celta

B At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eiq; potentiam illius meditatãq; tyrãnnidem dicens, petebat vt data ecclesia, eius refrenaret intẽtionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, ô Imperator hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero deo benedicentes expellere, & sanctum templum blasphemantibus iniuste cõtradere. Neq; hunc Barbarũ metuas Imperator, sed ambos nos iube vocari, & sub silentio inter nos quę dicũtur audi. Ego nanq; linguam illius sic frenabo, vt nõ præsumat petere quæ dari nõ expedit. Hoc audiẽs Imperator gauisus est, & vtrũq; altero die vocauit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes contradicebat, dicẽs: Non licet Imperatori pietatẽ custodienti, aliquid contra mãdata diuina tentare. Cũq; responderet ille, quod oratorium & ipse habere deberet, Ioãnes ait: Vbiq; tibi diuina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille sed ego, inquit, alterius sectæ sum, & cũ meis vnũ templum habere deposco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & nõ debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: Plurima inquit, pręmia, & quę transcendũt tua certamina percepisti, magister militũ factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare quis pridẽ fueris, & qualis modo conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ præsens substantia. Quibus vestibus vsus fueris antequã Histrũ transisses, & quibus nũc vtaris. Cõsidera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tãtus Io. Chrysostomus aduersus Gainam

 ille do-

ille doctor obstruxit os Gainę,eumq́; compulit vt taceret. A

SOZOMENVS.

Igitur cum Gainas adipisci desideraret Imperium,qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiã in Chalcedone Imperatori Arcadio promisisset,diuersa cõsilia reuoluebat,& in sua intẽtione semper instabat. Cumq́; per diem nihil in vrbe Cõstãtinopolitana agere potuisset,machinatus est vt noctu Barbaros mitteret qui Palatium concremarent. Tũc vero apertè monstratũ est,quomodo deus custodiat ciuitatẽ. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atq; prædas,angelorũ turba apparuit armatorum ingentia corpora habentiũ. Illi vero putantes esse milites,abscesserunt. Cumq́; hoc Gainæ fuisset nunciatum,incredibile visum est. Nouerat enim omnem exercitum per ciuitates constitutum. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumq́; idem ei renunciatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem Barbaris ostẽdebant) nouissime ipse egressus cum multitudine,miraculi sumpsit experimentum, arbitratus reuera, quod per diem quidem lateret exercitus,noctu vero pro eius custodia poneretur. Et ita cum intra vrbem nihil posset implere, egressus ad Thraciã, aperte hostilem monstrauit intentionem.

Gainas conatur incendere palatium Constantinop.

THEODORITVS.

Cum igitur aliquantum transisset tempus,diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Collecto namq; exercitu,per Thracias vniuersa vastabat. Hoc cognoscẽtes & iudices & populi,terrebantur:& neque repugnare illi quisquam audebat,neque apud eum Legatione fungi, dum asperitatẽ Barbaricam formidarent. Tum ergo alios omnes tãquã metuentes relinquentes,Ioãni viro sanctissimo onus Legationis imposuerunt. At ille neq; illius insultationis memor,neq; inimicitiarũ quæ hinc exortę videbãtur,alacriter est profectus ad Thraciã. At ille cognoscẽs legatũ eiusq́; fiduciã pro pietate animose assumptã,occurrit ei lõgo itinere,eiusq́; dexteram suis oculis circũposuit: insuper etiã suos filios sacra eius genua osculari præcepit. Huius ergo virtutis Ioãnes fuit,vt etiã valde terribiles humiliari cogeret,& timere. B

Gainæ aperta Tyrannis

Io. Chrysostomus Legatus ad Gainam

Oscula genuũ

SOCRATES.

De quæstione inter Aegyptios monachos exorta, An deus corporeus sit,an incorporeus. Cap. 7.

An. do. 403
An deus corporeus

EA tempestate quæstio mota fuerat: An deus corporeus esset, & hominis haberet figuram,an certe incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua quæstione cõtentiones & certamina plurima surrexerũt, aliis hoc affirmãtibus,aliud aliis. Maxime tamẽ simplices inter monachos corporeũ & humanæ formę deũ esse iudicabant. Plurimi vero reprobantes illos,deum incorporeum esse dicebant,& à forma corporea segregatũ. Cum quibus Theophilus quoq; Alexandrinus consonabat episcopus, ita vt in ec

A vt in ecclesia coram populo contra eos qui humanę formę deum asseuerabât contenderet, & deum incorporeũ suo dogmate definiret. Hęc cognoscentes AEgyptiorũ monachi, venerunt Alexandreiam, & seditionem cõtra Theophilum velut impiũ excitarũt, ita vt eũ occidere niterentur. Hoc ille cognoscẽs, cogitauit quemadmodum euitaret mortem. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit, vos video sicut dei vultum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi: Si vere, inquiũt, dicis, quod dei vultus est sicut & noster, anathematiza libros Origenis. Ex ipsis enim quidã aduersantur opinioni nostræ. Si vero hoc nõ feceris, quæ impiorum & deo rebelliũ sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent faciam: nolite in me sæuire. Nã & ego inimicus sum librorum Origenis, & culpo suscipiẽtes. Sic ergo monachos declinauit: & fõrsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Aegypti monasteriis quatuor venerabiles pręsidebant viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vitaq; fulgẽtes, & propterea apud Alexandrinos egregii. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus Quamobrem Dioscorum violenter tractũ Hermopoleos fecit episcopum: B duos aũt eorum rogauit vt habitarent cum eo, & vix vt episcopus imperauit, factos clericos, ecclesiæ œconomos instituit. Cumq; illi ęstuarent quod minus propositũ suę cõuersationis implerẽt, & procedenti tempore viderent animas suas lędi, cum episcopus pecuniam haberet multam, & multũ auri cõgregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebant. Cumq; ille nesciens eorum volũtatem, sibi eos adesse deposceret: postea videns quod eis potius ipse displiceret, iratus interminabatur eis At illi hoc paruipendẽtes abscedunt. Porrò Theophilus cum animo feruẽs esset, nisus est vt viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrem interim eorũ Dioscorum habebat exosum. Contristabatur enim quod eos turba diligeret & coleret monachorũ, & sciebat quod eis aliter nocere nõ posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoq;, quod crebro cũ eis habito sermone, faterentur incorporeum esse deũ, & non humanæ formę, ne, fortè necessitate humanæ formę, humana quoq; passio sequeretur. Et cum sic Theophilus saperet, tamen vt se vindicaret, quod bene prius prædicauerat immutauit. Mittẽs enim in eremũ, plurimos monachorum simplicium & spiritali exercitatione carentiũ est venatus, dicens nõ oportere sequi Dioscorum, neq; fratres eius dicentes, incorporeum esse deum. Deus enim secũdum diuinam scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem, eiusq; sequaces, sequentes Origenem dogma blasphemum introducunt, quasi deus nec oculos, nec aures nec manus habeat, neq; pedes. Hac seductiõe monachorum plurimi sunt

Theophilus Alexandrinus
Monachi AEgypti
Dioscorus
Ammonius
Eusebius
Euthymius
Dioscorus Hermopoleos episcopus
Theophili animus elatus & dolosus

decepti,& feditio ferüetiſſima monachorum ſuſcitatur.Sed exercitati viri ſeducti non ſunt,ſimplices autem ardore fidei repente cõtra fratres inſurgunt.Et facta ſeditione alteri alteros impetebant. Theophili ſequaces Origeniſtas & impios appellabãt fratres. Iſti vero ſequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani ſeditione,Theophilus cũ armatorum multitudine venit in Nitriam cõtra Dioſcorum eiusq́; fratres.At illi vix fuga valuerunt declinare pericula. A

Quomodo hymni nocturni à Ioanne ſint incœpti. Cap.8.

Io.Chryſoſtomus orationes addidit hymnis nocturnis Ariani Sabbato & Dñica

CVm hæc in AEgypto fierent, Ioannes Conſtantinopolitanus doctrina florebat,& apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitq́ue primus in nocturnis hymnis orationes ob huiuſmodi cauſam.Ariani(ſicuti dictũ eſt)extra ciuitatem collectas agebant.Sabbato autem atq; Dominica intra portas & porticus cõgregati,hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate cõpoſitas decantabant.Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cũ ipſis antiphonis per mediam ciuitatem egreſſi portã,ad ſuã eccleſiam concurrebant.Cumq; hoc crebro quaſi ad vituperationem orthodoxorũ facere non ceſſarent,frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi ſunt qui dicũt tria virtute vnũ? Tum Ioannes metuens ne ſimplices huiuſmodi cãtibus traherentur,inſtituit ſuum populum,vt & ipſi nocturnis occuparentur hymnis,vt & illorum obſcuraretur opus,& fideliũ profeſſio firmaretur. Studium ergo Ioannis valde vtile,cum turba periculisq; finitum eſt.Nã cum

Homouſiani

clariores hymni homouſianorũ noctu apparerẽt (fecerat enim etiam cruces argenteas,quæ cum argenteis cereis portabantur,expenſas ad hæc Eudoxia Auguſta præbente)tum Ariani zelo tracti, vſq; ad cędem inſurgũt. B

Briſon eunuchus Auguſtæ

Vna ergo nocte,facta congreſſiõe,lapide in frõte percuſſus eſt Briſon eunuchus Auguſtę,qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo vtriuſque partis extincti ſunt.In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publicé decantare.

Quod epiſcopo Ignatio angelorũ deũ laudãtiũ viſio ſit oſtẽſa. Cap.9.

Antiphonarũ origo.

DIcendum aũt eſt vnde ſumpſerit initium,vt in eccleſia Antiphonæ decantentur.Ignatius Antiochię Syrię tertius poſt Apoſtolum Petrum epiſcopus,qui etiam cum ipſis vixerat Apoſtolis,vidit angelorũ viſionem, quomodo per Antiphonas ſanctæ Trinitati dicerẽt hymnos.Isq; modum viſionis Antiochenę tradidiſſe probatur eccleſiæ:& ex hoc ad cũctas tranſiuit eccleſias.

SOZOMENVS.

De inimicis Iohannis. Cap.10.

Io.Chryſoſtomus quo pacto odiũ Auguſtæ ſibi conflarit

FErtur vero quod inter alia Ioannes etiam propter Seuerianum Gabalenſem epiſcopum,odiũ Auguſtæ ſibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos,ambo eloquentiſſimi erãt,& corã eccleſia docere

A cere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constantinopolim eloquentia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reuersus est ciuitatem. Quem æmulatus Seuerianus postea venit, videns quod Ioannes frequenter in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratq; honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem pariter & Augustam. Itaq; cum Ioannes profectus fuisset in Asiam, huic commēdauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimentis, quod se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod cum Ioannes audisset, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuersoq; ab Asia Ioāne contigit transeunte Seueriano, vt studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, CHRISTVS inhumanatus nō est. Ob hanc rē accusatus à Serapione velut iniuriosus & in deum blasphemus, ciuitate pulsus est à Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum à Chalcedone fecit reuocari. Porrò Ioannes multis rogantibus, eū videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans & sępe adiurans, vt Seuerianum ipsius reconciliaret affectui.

Antiochus

Seuerian⁹ pulsus Constantinopoli

SOCRATES.

Interea monachi ab eremo Constantinopolim veniunt cum Dioscoro
B & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridem, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexādrinæ fuit ecclesię, Hūc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum quasi mulierem quandam Manichęam, non prius abrenunciātem hæresim, in cōmunionē sacram suscepisset. Cumq; Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimoniū Petrus implorabat, quod hoc actū nō ignorasset episcopus. Eo tēpore Isidorus Romæ agebat, à Theophilo missus ad Damasum, vt ei Flauianū Antiochiæ reconciliaret episcopum. Verum reuersus Isidorus Petri respōsionem veram esse firmauit, dicēs quod mulier Manichęa cum episcopi fuisset iussione suscepta. Hinc accēsus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cū Dioscoro & reliquis Constantinopolim venit, vt Principi & Ioāni eius facta narraret. Hæc Ioānes cognoscens honorabat principio viros, eorumq; fruebatur oratiōibus. Cōmunione vero sacra cū eis ante causæ cognitionē participare nō voluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilum sermo falsus, tanquam Ioannes illis cōmunicasset, vt eis ferret auxiliū. Parabatq; vt nō solum de Dioscoro & Isidoro sese vlcisceretur sed etiam Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcoporum ciuitatum epistolas, celās intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cum prius eius fuisset inimicus, tāquā de deo minus bene saperet, eumq; formam hominis habe

Petrus archipresbyter Alexandrinus

Isidorus pulsus Alexādria

Io. Chrysosto m⁹ recipit Petrū & Isidorū

re iudicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, eius se professus est sequi sectam, egitq; vt synodus episcoporum Cypri celebraretur, vt libri dānarētur Origenis. Porrò Epiphanius propter nimiam sui reuerētiam atq; simplicitatem circumuētus constituta synodo lectionem librorum Origenis interdixit. Misitq; literas ad Ioannem, monens vt ab Origeniana lectione abstineret: & synodo cógregata quæ placuerāt, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famigeratum illum Epiphanium circumueniēs, & cognoscēs sua vota proficere, etiam ipse collectis episcopis libros dānauit Origenis, qui penè ante ducētos defunctus erat annos: non quod huiusmodi haberet intentionem, sed studens Dioscoro eiusq; nocere sequacibus. Ioannes autem paruipendens quæ ab Epiphanio & Theophilo fuerant nunciata, in doctrina ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat, Nihil tamen de his quæ contra eū cogitabantur sæpe, curabat. Cumq; Theophilus iam manifeste studere videretur, vt Ioannem episcopatu deponeret: tūc etiam inimici Ioannis Theophilum sunt sequuti: & multi clerici, multi procerū palatii tempus inuenientes opportunum, nitebantur vt synodus Constantinopoli fieret contra Ioannem. Et hoc tam per epistolas sibiipsis, quàm per verba mandabant. Auxit igitur odium Ioanni causa Seueriani & Antiochi episcoporum quæ supra relata est.

Theophili subdola vafricies

A

Ioannes Chrysostomus

Quomodo Epiphanius Cyprius Ioanni fuerit inimicus. Cap. II. B

Epiphani⁹ Cyprius Cōstantinopolim

POst paucum vero tempus episcopus Epiphanius Constantinopolim venit, portans damnationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excōmunicatū decreuerāt, sed libris tantummodo derogauerant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Ioannis miliario ab vrbe septimo constitutam: & collecta ibidem celebrata, ordinatoq; diacono rursus venit in ciuitatē, & inuitationem quidē Ioānis declinauit causa Theophili: in propria vero mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentes episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidā habētes Epiphanii reuerentiam subscribebant, plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ præsul, qui ita respōdit: ego, inquit, ô Epiphani, neque ei qui pridem bene requieuit iniurias infero, neque rem blasphemam tētare præsumo, dānans ea quæ priores nostri respuere noluerunt. Proinde neq; malam doctrinā in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros Origenis legit, & ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt se ipsos. Hęc ergo Theotimus vitæ rectitudine nobilissimus Epiphanio respōdisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subrepentes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere nō videtur absurdum. Viles homines, & qui per seipsos nequeunt apparere, vituperando meliorem esse se aliquid conātur ostendere. Hoc passus est pri

Memoranda sententia Theotimi

mo

A mo Methodius, Lyciæ Olympi ciuitatis episcopus, deinde Eustathius pauci præsul temporis, & post eum Apollinaris, nouissime Theophilus. Isti derogabant Origeni, & alii ob aliam causam ad accusationem eius accesserunt. Methodius igitur cum multum derogasset primum Origeni, postea velut ex pœnitentia miratus virum, in dialogo quem attitulauit Xenonẽ, sic ait: Sed quid amplius ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquar? Quum enim culpant eum pro quibus putant causis, & nihil quasi male credentem de sancta trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni concilii, libris propriis contra Arianos voce clara testem suæ fi dei hunc virum vocat, illius libros coniungens suis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes hoc de filio dei nobis testimonium perhibens ait, coæternum eum asseuerans patri. Ignorant igitur seipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem eius Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Methodius in Xenone de Origine

Athanasij testimonium de Origene

Quomodo Ioannes acceperit Epiphanium. Cap. 12.

IOannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, quod præter regulas in ipsius ecclesia ordinationem fecisset Epiphanius, sed tamen rogabat vt inter episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo nec B orare respondit, nisi Dioscorũ & qui cum eo erant, vrbe depelleret, & ipse in librorum Origenis damnatione subscriberet. Ioanne hæc facere differẽte & dicente, non oportere ante catholicam cognitionem aliquid facere petulanter: ad hoc consilium ab inimicis Ioannis Epiphanius instigatur. Quũ esset in Apostolorum ecclesia celebranda collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros & adiudicare Dioscorum eiusque sequaces, simul quoque derogare Ioanni velut eorum defensori. Hęc Ioanni nunciantur. Altero vero die quum iam venisset Epiphanius ad ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandauit: Contra regulas multa gessisti ô Epiphani, Primum quidem, quod ordinationem fecisti in ecclesia sub meo iure constituta: deinde quia me non iubente, in ea, autoritate propria sacra celebrasti. Rursus quod inuitatus excusasti, & nũc denuo in teipsum confidis. Quapropter obserua ne turbatio nascatur in populo, & huius rei periculum ipse suscipias. Hæc quum audisset Epiphanius ab ecclesia formidans abscessit. Quumque reuersurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Ioanni: Spero quod non morieris episcopus. At ille remandauit: Spero te ad tuam patriam non rediturum. Hęc vtrum verè dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuere finem. Nam nec Epiphanius viuus peruenit ad Cyprum, sed in naui defunctus est, & Ioannes paulo post ab episcopatu depositus est.

Io. Chrysost. non consentit in dãnationẽ Origenicorũ librorum

Epiphanius Origenis libros dãnat & Dioscorum

Io. Chrysost. ad Epiphaniũ

Epiphanius subducit se

Cur Augusta grauius,& per quos Ioãni sit facta inimica, & quomodo in exilium fuerit deportatus. Cap.13. A

Io. Chrysost. aduersus Eudoxiam Aug.

CVmq; Epiphanius discessisset,perlatum fuit ad Ioannem,quod Eudoxia Augusta eum contra Ioanné armasset:& hinc accésus, linguæ vbertate sermonem fecit ad populum cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit quasi contra Augustam prolatus esset,& ita peruenit ad aures Imperatoris.Quod Augusta cognoscens,velut iniuriam suam narrauit Imperatori, dicens illius magis esse cótumeliam quæ ipsius vxori fieret.Quamobrem factum est vt Theophilus contra eum perquam velociter synodum celebraret. Quod etiam Seuerianus simul agebat:erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul episcoporũ moués. Cófluebãt igitur plurimi Ioãnis inimici. Aderant etiã quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone cóuenerũt,vbi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioanné loquens,impiũ eum superbumq; vocans.Episcopi vero delectabantur talibus.Porrò Maruthas Mesopotamenus episcopus,inuitus Cyrini calcauit tunc pedem.At ille dolore constrictus Constantinopolim cum episcopis transire non potuit:alii vero sunt transuecti.

An.do.403. Concilium in Chalcedone contra Ioan. Chrysost. Cyrini mors

SOZOMENVS.

Postea vero cum dolore laboraret eius crus continue,est abscisum: quia putredo penè omne corpus eius inuaserat,& in pedem aliũ iam serpebat. Is ergo post paululum temporis est defunctus. B

SOCRATES.

Ao.do.404. Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solenni honore potitus est.Erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautę,qui tunc venerãt cũ frumentis,occurrentes eum fauorabiliter susceperũt Cumq; venisset Cóstantinopolim,refutauit in ecclesiã introire, sed in vna domo Augustarum,vocabulo Placidiana tunc habitauit.Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere causas: & non iam de libris Origenis métio ferebatur,sed has accusationes illicitas excitabant.His ita pręparatis, cóuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur,vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorum basilica cóstituta,euocauerunt Ioannem satisfacturũ pro quibus accusabatur:iusseruntq; vt cum eo venirent Serapion,& Tigrius eunuchus presbyter,& Paulus lector.Isti enim simul accusabantur.Cumq; Ioannes euocantes velut inimicos refugeret,vniuersalem synodum fieri proclamauit.At illi nihil morati quater eũ euocauerunt.Qui cum noluisset occurrere,sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum:in nullo culpãtes,nisi quod vocatus noluisset obedire, Cumq; hoc fuisset circa vesperam nunciatum, populus ad seditionem maximam excitatus est:& noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia nó sinebant,

Domus Placidiæ Augustæ

Accusatur Chrysostom.

Cõdemnatur

A bant, ſed clamabant, vt apud maius concilium de eo agitaretur examen. Porrò iuſſio Principis vrgebat, velociter eum eiici, & in exilium deportari. Hoc cognoſcens Ioannes tertio damnationis die circa meridiẽ ſeipſum populo ignorante contradidit. Cogitabat enim ne vlla propter ipſum ſeditio naſceretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autem ſeditio enormis eſt exorta, ita vt etiam multi inimicorum eius miſericordia mouerentur, dicentes eum calumniam paſſum, quem paulo ante deſiderabant videre depoſitum. Quamobrem clamabant omnes cõtra Principem atque concilium ſacerdotum, & maxime contra Theophilum. Non enim eius machinatio iam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat, maxime quod Dioſcoro eiusque fratribus mox poſt Ioanuis deiectionem communicauerat. Tum igitur etiam Seuerianus in eccleſia docens Ioanni derogabat, dicens: Et ſi in nullo alio vituperandus Ioannes eſt, eius tamen ſuperbia crimen eſt ad damnationem ſufficiens. Omnia nanque peccata remittuntur hominibus, ſuperbis autem deus reſiſtit, ſicut ſanctæ ſcripturæ docent.

Mittitur in exilium

Seuerianus de Io. Chryſoſtomo

Iaco. 4. b.
1. Pet. 5. b.

Quomodo ſit reuerſus, & denuo à calũniatoribus impetitus. Cap. 14.

ORta igitur immenſa ſeditione, populo diſcurrente, & ad ipſa regalia proclamante, Auguſta permota rogauit Imperatorem, vt eum reuerti B prçciperet. Miſſo igitur tunc eunucho Breſone, etiam neceſſitas Ioanni inuito, vt in ciuitatem ingrederetur, impoſita eſt. Cum vero rediſſet, cũ multo eius honore ad eccleſiam plebs occurrit. Et mox vt Ioannes ingreſſus eſt, rogabant vt in epiſcopali ſede reſideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cum refutaret atque diceret, quod hoc oporteret iudicio fieri ſynodali, & eos qui damnauerant, ſuam ſententiam reuocare, accendebantur omnes eum videre in loco proprio reſidentem, & verba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, prævaluit tamen populus & eum in ſede reſidere epiſcopali coegit, & conſuetæ orationem præbere pacis. Coactus etiam ſermonem fecit ad populum. Hæc cauſa aliam præbuit inimicis occaſionem. Et primum quidem de Heraclidæ ordinatione contra eum moueve dicebatur Theophilus quæſtionem, vt Ioannem huius rei occaſione deponeret. Verum Heraclides non aderat, indicabatur autem veluti præſens quaſi quoſdam iniuſte cæcidiſſet, catenisque vinctos miſiſſet in pompam Epheſi per mediam ciuitatem. Cumque pars Ioannis diceret auditorium debere iuſte conſtitui, Alexandrini contendebant vt Heraclidis accuſatores ſuſciperentur. Hinc ergo ſeditio & cædes inter Conſtãtinopolitanum populum & Alexandrinum vehemens eſt exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui ſunt. Hæc videns Theophilus, repente diffugit Alexandriam. Quod etiam alii fecerũt epiſcopi, prçter paucos, qui perſonam Ioannis amplectebantur. His ita geſtis, reprehenſibilis Theophilus eſt inuẽ-

Seditio Conſtantinopoli ꝑpter Chryſoſtomum in exilium abductũ

Heraclides à Chryſoſtomo ordinatus, accuſatur

Seditio

Theophil⁹ recurrit Alexandriam

est inuentus. Cuius auxit inuidiam, quod rursus Origenis libris incumberet. Qui cum à quodam fuisset interrogatus, quomodo ea quæ damnauerat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus vniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonum inuenero, hoc decerpo. Si quid vero mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quod verba sapientum sicut aculei sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porrò Dioscorus Hermopoleos episcopus paulo post fugam Theophili mortuus est, claraque sepultus in basilica apud ilicem constituta. Vbi propter Ioannem synodus fuerat celebrata. A

THEODORITVS.

Missus ergo tunc Ioannes in exilium, apud ostium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Quumque per noctem terræmotus ciuitatem regiam inuasisset, Legati mane mittebantur ad eum, rogantes vt velociter reuerteretur ad ciuitatem, & orationibus suis pericula remoueret. Sed & alii post illos, & rursus alii destinati sunt, ita vt Legatis Bosphorus repleretur. Quod quum fidelissimus populus cognouisset, fluctus Propontidos nauibus est opertus. Omnes enim occurrerunt cereos & lampades accendentes pro reuersione pastoris. B

An.do.405. Locus exilij Chrysostomi

Occurrunt Chrysostomo

SOZOMENVS.

Interea cum Theophilus nauigio Hierapolim aduenisset, mortuo eius ciuitatis episcopo, Nilammonem monachum elegerunt ciues. At ille cum crebro refugeret ei Theophilus suadebat, ne sacerdotium refutaret. Tum ille promisit, dicens. Cras quod domino placet, implebitur. Altero vero die venientes ad cellam eius cogebât eum. Tum Nilammon, prius, inquit, oremus. Quod quum Theophilus laudasset, simul orabat. Nilammon autem repente finem vitæ cum illa oratione suscepit.

Nilammon

SOCRATES.

Qualiter Ioannes tractauerit Augustam. Cap. 15.

IOannes itaque doctrinis occupabatur, ordinauitque Serapionem Heracliæ Thracensis episcopum. Vnde contra eum maius odium excitatur. Nam paulo post hæc contigisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in columna Porphyretica chlamyde circumamicta: eratque posita nec proxime nec longe ab ecclesia Sophia, quam plateæ tantummodo diuidebat iter. Illic ergo consuete Ludus publicus occurrebat. Porrò Ioannes iniuriam hoc arbitratus esse ecclesiæ, consueta fiducia rursus suam armauit linguam. Et cum oporteret principes supplicationis verbo deflectere, vt à tali Ludo recederetur, hoc non fecit, sed impetu suæ vsus eloquentiæ, iubentes fieri talia obiurgabat. Augusta vero rursus ad suâ hęc

Serapion

Statua Eudoxiæ August.

Ludus circa statuâ Aug.

trahebat

A trahebat iniuriam,& denuo præparabat,vt aduersus eum synodus celebraretur episcoporum.Hoc sentiens Ioannes, illam notissimã in ecclesia protulit homiliam,cuius initium est:Rursus Herodias insanit,rursusque turbatur:denuo saltat,denuo caput Ioannis in disco concupiscit accipere.Quod factum,amplius ad iram accendit Augustam.

SOZOMENVS.

De insidiis quæ Ioanni fiebãt. Cap.16.

INterea quidam homo comprehensus est, qui Ioannem volebat occidere,traditusque ad supplicium Præfecto,à Ioanne ne perimeretur ereptus est.Postea vero Elpidii presbyteri seruus,cursu in episcopum irruens,eum interimere nitebatur.Et dum à quodam teneretur , & ipsum repente percussit,simul & alium adstantem,& tertium . Tum clamore facto & multis conuenientibus plurimos interemit,nouissime tentus & traditus est.Ex illo tempore Ioannem populus custodiebat die noctuque eius circumsidentes domum. Subornati trucidarij,qui Chrysostomũ occiderent

SOCRATES.

De secunda depositione Ioannis,& de schismate facto propter eum. Cap.17.

PAulò post aderant episcopi,Leontius Ancyrę Galatię,Ammonius Laodiciæ,Breson Thraciæ Philippensis,Acacius Berœæ Syrię,& alii quidam.His præsentibus accusatores priores denuo mouebantur.Ioãnes itaque confidebat in talibus,rogans vt accusatio decẽter flagitaretur. Cumq; superuenisset festiuitas Natalis Saluatoris,Imperator solenniter ad ecclesiam non venit,sed mandauit Ioanni,quod ei non communicaret nisi criminibus prius exueretur.Cumque pro securitate Ioãnis accusatores eius valde terrerentur,præsentes episcopi nihil aliud requirebant , nisi quod post depositionem non decreto consilii resedisset in sede.Cumque ille respõderet,quod sexaginta quinque episcopi communicantes ei decreuissent,Leõtius & alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te ô Ioannes deposuerunt. Cumque denuo Ioannes hanc regulam non orthodoxorum ecclesiæ , sed esse firmaret Arianorum: nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de Consubstantialitate prolatæ,odio Athanasii hanc regulam protulerunt:Tum illi non recta satisfactione condemnauerunt eum, non intelligentes quod dum hac regula vterentur,Athanasium quoque deponerent. Hæc acta sunt circa festiuitatem Paschę.Mandauitque Imperator Ioanni, non se posse ad ecclesiam venire,quod eum duo concilia condemnassent. Vacabat ergo Ioannes,& nequaquam in ecclesiam descendebat. Moxque omnes ei fauentes ab ecclesia recedentes, Pascha quidem in Thermis quæ Constantinianæ vocantur,celebrauerunt. Cum quibus plurimi episcoporum,presbyterorum,& sacri ordinis clericorum commoti sunt , collectiones seor- B

Alter synodus propter Chrysosto.

Ioãnitæ vocati,qui erant à parte Ioannis Chrysostomi.

nes seorsum per loca diuersa celebrantes: vnde etiam Ioannitę vocati sunt. A
Porrò Ioannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eum duci iuberet in exilium. Et ille quidem tractus ab ecclesia, ducebatur. Quidam vero Ioannitarum eo die ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans
An.do.406. ventus etiam basilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum est vicesimo Ianuarii mensis, Consulatu Honorii sexto & Aristhenis. Ob quam rem Optatus Præfectus vrbis cum Paganus esset, odio Christianorum plurimos Ioannitarum diuersis tormentorum generibus laniauit.

THEODORITVS.

De exilio & morte Ioannis. Cap.18.

Chrysostom' vbi exularit Cucusos

IOannes igitur non solum è ciuitate pulsus est, sed etiam in quoddam exiguum oppidum atque desertum Armeniæ Cucuson destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem vbi fines sunt Ponti imperiique Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt vicina. Sed clemens dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

SOZOMENVS.

Innocentius Ro.Pont.pro Chrysostomo

Inter hæc Innocentius Romanus antistes audiens de Ioanne, & moleste ferens, volensque generale celebrari concilium, scripsit Ioanni & clero Constantinopoleos quod non oporteret Ioāni successorem dari, nec eius clerum alii parere pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt vero Ioannem cum in exilium duceretur per visionem cognouisse diem quo B
moriturus esset, ostensum sibi à Basilisco martyre in Comanis: vbi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens & ardorem solis, vitam languore finiuit.

Chrysostom' moritur

SOCRATES.

Quartodecimo die Septembris mensis, Consulatu Honorii septimo,
An.do. 405. & Theodosii secundo.

THEODORITVS.

Quomodo Illyricum & occidens propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis. Cap.19.

HVius igitur iniustitiæ causas abominati sunt præcipue Europæ Pontifices: ab eorum nanque se suspenderunt communione: pariter omnes Illyrici eius partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesiæ diuidere noluerunt. Verum mortuo illo omnium doctore terrarum, non prius Occidentales episcopi Aegyptiorum & Orientalium, Bosphorensium atque Thracensium sunt amplexi communionem, quàm illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Arsacium quidem, qui post eum ordinatus est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum vero Arsacii successorem, legationem crebro mittentem, & pacis pignora postulantem, in διπτύχοις scri-

pro Io-

A pto Ioannis nomine, postea susceperunt.

SOCRATES.

De ordinatione Arsacii Constantinopolitani, & eius odio propter Ioannem. Cap. 20.

Transactis itaq; diebus paucis, Arsacius Constantinopoleos ordinatur episcopus, Nectarii frater, valde longæuus, & plusquã octuaginta annos habens, qui mansuetissime admodum regebat episcopatum. An. do. 406. Arsacius Constantinopolis episcopus

SOZOMENVS.

Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cum Arsacio cõmunicare nollent, nec orationem habere cõmunem, sed (sicuti dictũ est) seorsum per loca secreta vltima ciuitatis, sacra celebrarent, hęc ille renunciauit Imperatori. Cumq; iussisset vt eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustibus populum conuertit in fugam. Nobiliores autem & magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porrò milites (vt fieri solet) accepta licentia, prædã circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, lauatoria, anulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferentes inaures. Ob quam rem turba maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Ioannis: verum publice plurimi conuenire, nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita vt ciuitatem declinarent: Multi siquidem viri, plurimæque mulieres nobili genere procreatæ, virginitate atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

B

SOCRATES.

Eo tempore etiam grando vehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descendit. Quod factum est Consulatu eodem Honorii sexto, & Aristęneti, die tricesimo Septembris mensis, quod dicebant dei ira factum, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condemnatus. Quibus verbis cremen tum dedit mors Augustæ continuo subsequuta. Quarto nanque die post grandinem est defuncta. An. do. 406. Grando, Constantinopoli

SOZOMENVS.

Tum vero Cyrinus Chalcedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

SOCRATES.

Alii tamen dicebãt, Ioãnẽ hoc iuste perpessum, eo quod multas ecclesias Nouatianorum, Quartodecimanorũ, & aliorum tulisset hæreticorum. Chrysostom. Nouatianis fauit

SOZOMENVS.

De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerẽ cõiecto. Cap. 21.

Eo tempore quidam lector Eutropius est detẽtus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignem. Qui cum multa fuisset tormenta perpessus, conie- Eutropius lector in carcerem

ctus in carcerem, paulo post est defunctus. Quid auté de eo contigerit exi A
stimo esse memorandum. Quidam vidit in somnis adstitisse altari virum pulchritudine & magnitudine decoratũ, quasi in honore martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem eo quod boni viri nusquam inuenirétur, atque totam se circumire ciuitatem, & nisi Eutropium nullum penitus inuenisse. Cumq; is qui viderat, experrectus fuisset, somnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui à Præfecto comprehensi fuerant, & verberibus macerati, inuenit Eutropium, eiq; retulit visionem. At ille flés, orationem sibi dari ab eo qui viderat, implorauit. Cumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incendii reperiret, etiam mulieres quasdam tenens suadebat vt episcopi communionem amplecterentur Arsacii: & multę quidem declinauerunt: Olympias autem iniustum credens malitiæ satisfacere dixit: Adiice mihi calumniatores, & violétiam maioré impone: mihi vero phas non est communicare, & ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam cum nequisset flectere Præfectus vt communicaret Arsacio, tum dimissam & paulo post tentã, multo nudauit auro, hoc modo credens ipsius frangi constantiam. Eo tempore Tigrius presbyter veste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, vt pedum eius ac manuum articuli soluerentur.

Chrysostomi torquẽtur propter factũ incendium

Olympias

SOCRATES.

De morte Arsacii & ordinatione pontificis Attici. Cap. 22. B

Arsaci° moritur An. do. 407.

ARsacius itaq; quum modicum vixisset tempus, defunctus est, Consulatu sequenti Stilliconis secũdo, & Anthemii, vndecimo die Nouembris mensis. Quo mortuo, de episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea cum quatuor vacassent menses, sequenti Consulatu Arcadii sexto, & Probi, Atticus ordinatur episcopus, genere Armenius, habitu monachus, à iuuentute sua naturali sapientia decoratus.

Atticus succedit An. do. 408.

SOZOMENVS.

De successione diuersorum patriarcharum. Cap. 23.

INterea cum Siricius quinque annis Romanorum rexisset episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus iura suscepit. Defunctus quoque est etiam Flauianus, non consentiens in damnationem Ioannis. Flauiano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit episcopatum. Et quoniam plurimi contra Ioannem consensérãt, propterea in Constantinopolitana vrbe multa diuisio facta est, ita vt missas apud seipsos plurimi celebrarent, & scandala prouenirent: quoniam propter gratiam Arsacii atq; Porphyrii, nec non Theophili Alexandrinæ ciuitatis episcopi, pridem studio Procerum posita lex fuerat, iubens omnes in ecclesiam cõueni re, & qui non communicarent, procul expelli.

Siricius Ao. do. 401. Anastasius An. do. 404. Innocentius Roma. Pont. Flauianus Antiochenus Porphyrius succedit

De concussionibus quas barbari reipublicæ inferebant. Cap. 24.

EO tempore cum discordia sacerdotum, etiam Respublica magnis concussioni-

A cussionibus turbabatur. Huni nanque transeuntes Histrum, Thraciam deuastabant. Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata vsq; ad Carenos & Phœniciam venientes, vrbes & vicos in medio positos populati sunt. Per idem tempus Stilicon magister armorum erat apud Honorium magna præditus potestate, habebatque sub se Romanorum plurimos atque gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadii ducibus, cogitabat congredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum regem Gothorum fecit ordinari magistrum militum, & accessit aduersus Illyricum, eique Iouium Præfectum constituit, vt arma contra Romanos attolleret, ac prouinciales Honorii subderet ditioni. Et cum Alaricus Barbaros sub se constitutos & per Dalmatias habitantes congregasset, venit ad Epirum vbi multo tempore commoratus, reuersus est in Italiam: quia cum discedere voluisset Honorii literis est detentus, sicut ipse confessus est.

Huni in Thraciam
Latrones Isauriæ
Stilicon
An. do. 413.
Alaricus rex Gothorum

THEODORITVS.

Quomodo Alexander Antiochenus episcopus discordantem populum ad vnitatem reuocarit ecclesiæ. Cap. 25.

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum suscepit episcopatum. Hierosolymorum ecclesiæ præsidebat Ioannes vir mirabilis successor Cyrilli. Antiochię autem Alexander, vir sermone doctus, B & virtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flauianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimēta clementiæ. Flauianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porrò sacratissimus Alexander conuersatione summoq; philosophię eloquio, & plurima donorū copia abundabat. Is nanq; etiam partem Eustathii (quā pridem Paulinus flectere nō potuit, nec post illum Euagrius) precibus vsus reliquo corpori copulauit: egitq; festiuitatem, cuius similem nemo potuit aliquando videre. Nam quum omnes fideles sumpsisset sacerdotes simul & populum, venit ad locum, vbi Eustathiani congregabantur. Apprehendensq; psallentes & vnum canticum sub quadam congruentia pręedicantes, à porta vltima ciuitatis vsq; ad maiorem ecclesiam totam plateam compleuit hominibus, & ostendit fluuium rationalem, instar fluminis decurrentis. Hæc Iudæi vidētes & Ariani, & paruę reliquię Paganorum, ingemuerunt, vidētes alios fluuios in mare ecclesiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Ioannis magni vocabulum ecclesiasticis διπτύχοις primus inseruit.

Cyrillus Alexandrinus Ioannes Hierosolymitanus
Eustathiani vnit orthodoxis

Quomodo corpus Ioānis Cōstātinopolim fuerit reuocatū. Cap. 26.

HVius doctoris reliquię sequenti tempore in regiam deuectæ sunt ciuitatem. Rursumq; fidelissimus populus per pelagus quasi per terrā currens, vndas Bosphori lampadibus & cæreis obuelauit. Hūc ergo thesaurū in illa ciuitate recondidit Imperator. Qui sui aui & vocabulū sortitus est, &

Io. Chrysostomi reliquiæ Constantinopolim delatæ

pietatem seruat inuiolabilem. Is in eius loculum defigens oculos atq; frontem, pro Arcadio & Eudoxia genitoribus supplicauit, vt ignoranter delinquentibus veniã condonaret. Pridem enim mortui sunt eius parentes hũc orphanum relinquentes. Sed patrum & progenitorum deus, experientiã pupilli eum sentire nõ pertulit. Nam & pie nutriri fecit, & sine concussionis metu custodiuit eius imperiũ, atq; tyrãnorum consilia refrenauit.

De laudibus Theodosii iunioris. Cap. 27.

An.do.411. Theodosij iunioris laus

IS enim beneficiorũ semper memor honorabat beneficii largitorem, habebatq; participes hymnorum sorores seruantes conuersatione virginitatem, & delitias maximas iudicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum inauferibilem existimantes manus egentium. Verum ipse Princeps multis etiam aliis adornatur, maxime vero clementia, mansuetudine, animi tranquillitate nunquam recipiens tempestatem fide vera atque probabili. Cuius indicium nos conuenit ostendere manifestum. Quidam vir conuersationis quidem monachicæ, sed asperior consilio, adiit Imperatorem pro quadam causa rogans. Cum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat impetrasset, eum ab ecclesiastica communione prohibuit, & imposito ei vinculo, discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandii præsentibus conuiuis ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius vinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopum, rogans vt iuberet ei qui ligauerat, vt ipsius vincula solueret. Cumque dixisset episcopus, non debere à quolibet obligationem recipi, & mandasset quod solutus esset: ille tamen eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requisitus ei communionem quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templa quæ fuerant derelicta, à fundamentis dirui fecit, vt posteri ne vestigium quidem erroris pristini reperirẽt. Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quãdo igitur Roilas dux Scythiæ transiuit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus est, ipsamque regiam ciuitatem obsidere se & subuertere minabatur, supernis iaculis atque fulminibus eum maiestas diuina percutiẽs, & ipsum & omnem simul concremauit exercitum.

Templa Gentiliũ à fundamentis euersa. Roilas Scytharum Nomadũ dux fulmine profligatus cum exercitu

De miraculis contra Persas gestis. Cap. 28.

Persæ contra Theodosium iuniorem

TAle aliquid à domino eius cõsolatore etiam Persico prælio gestum est. Nam cum illi Romanos vacare cognouissent, & ciuitates in confinio constitutas debellarent, pacisq; pacta transcenderẽt vastatis finibus, nemo ferebat auxilium. Imperator nanq; de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre vehementissimo, & grandine demissa, vlterius eos deus accedere non permisit, eorumque ligauit cursum, ita vt viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces vero venientes congregarunt exercitũ, & in priori bello obsidentes vrbẽ Imperatoris vo-

A cabulo nominatam, ridiculos ostendit. Cum enim plusquam triginta diebus Gororanes rex, prædictam vndique obsideret ciuitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros ciuitatis excelsas ædificaret, solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis episcopus restitit, & impetum moliminis eorum machinasque destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, & obsessi ciues resistere non auderent, iste solus pugnando à vastatione præseruauit ciuitatem. Vnus itaque partis hostilis vir dum consuete blasphemaret, & Rapsacis atque Sénacherib verba profunderet, & cum væsania minaretur, sacrum se concrematurum templum: ille vir sanctissimus non ferens huius insaniam, iussit balistam poni iuxta propugnaculum, quæ Apostoli Thomæ habebat vocabulum: & maximo in eã lapide coaptato, in nomine, inquit, eius qui est blasphematus, lapidẽ tenso arcu dimittite. Tum lapis emissus veniens vsque ad faciem nephandissime blasphemantis, vultum eius valde corrupit, caput contriuit, cerebrúmque in terram dispersit. Hoc cum Dux exercitus cognouisset, qui se ciuitatem capturum esse minabatur siluit, & rebus ipsis victum se esse professus est, & metuens quæsiuit pacem. Sic ergo Rex omnium fidelissimum hunc principem conseruauit, cum & iste seruitutem profiteatur, & cõpetens offerat domino ministerium.

Gororanes

Eunomius episcopus

B De successione Pontificum. Cap. 29.

INter hæc Innocentio optimo Romanæ vrbis antistiti successit Zosimus An. do. 418.
Zosimo Bonifacius, Bonifacio Cœlestinus. Hierosolymis vero post Ioã- An. do. 420. An. do. 426.
nem Praylius suscepit ecclesiæ præsulatum. Verum in Antiochia post sa- Zosimus Bonifacius
crum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, ecclesiæ pontifex ordi- Cœlestinus Praylius
natur mansuetudine & puritate conuersationis ornatus. Is enim cohortem Theodotus
Apollinaris aliis ouibus miscuit, rogans eos vt vnirentur ouili. Ea quidem Apollinaristæ vniti orthodo-
tempestate Isdigerdes Persarum rex contra ecclesias huiusmodi de causa xis.
bella commouit.

De virtutibus Abdæ apud Persas episcopi. Cap. 30.

ABdas quidã erat episcopus plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter vsus zelo diuino, πυρεῖον, id est, focum eorum seu Vestam destruxit. πυρεῖα nanque illi vocant templa, in quibus ignem seruant: deum enim arbitrantur ignem. Hoc cum rex cognouisset à Magis, euocauit Abdam: & primo quidem mansuete culpauit factum, præcipiens vt πυρεῖον rursus ædificaret. Illo resistente, & hoc nequaquam facere confirmante, vniuersas se rex destructurum interminatur ecclesias: cuius interminationem completio subsecuta est. Nam prius illum virum occidi præcipiens, destrui quoque ecclesias imperauit. Ego sanè destructionem τὸ πυρεῖον non reor opportune commissam: neq; enim sanctus apostolus cum venisset Athenas, & ciuitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit,

An. do. 410.

Abdas episcopus, Persarum πυρεῖον destruxit

sed ratione ignorantiam redarguit,& veritatis iura monstrauit.Quod vero A
destructũ templum reædificare noluerit, sed necem magis elegerit, valde admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare,quale eius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sæuissime atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta iugiter annis fluctuatio dura permansit,à Magis veluti quibusdam procellis agitata.Magos enim appellant Persæ eos,qui elementa deificāt. Quorum fabulas in alia conscriptione monstrauimus,in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus.Gororanes itaq; filius Isdegerdis,post patris mortem cum imperio etiam contra Christianam pietatem bella suscepit.Quas enim tormentorũ species,& suppliciorum adinuentiones piis intulerit,non est facile nunc narrare.Aliorum nanq; manus excoriauerunt,aliorum dorsa,aliorum capita,à fronte inchoantes vsque ad ceruices nuda cute reliquerunt.Alios sectis per mediũ calamis,nudos operiẽtes,& ipsas sectiones calamorũ carnibus aptantes, à capite vsque ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris violenter trahebant,vt acutæ sectiones calamorũ cum traherentur eorum carnes secarent, & tormentum amarissimi doloris inferrent.Deinde fodientes lacus,& eos vndique obturantes,soricum maiorum greges in eos immiserunt,eisq; pabulum athletas dederunt,impie ligantes manus eorũ & pedes,ne possent B
à se bestias remouere.Sed & alia tormenta sæuiora valde exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum:Sed non potuerunt athletarũ deuincere fortitudinẽ.Sponte nanq; currebāt, vt occasione huius mortis incorruptibilis vitæ dona perciperent.Duorum tamen aut trium faciam mentionem,vt per hos reliquorum fortitudo monstretur.

Persecutio Christianorũ apud Persas

De Hormisda apud Persas nobilissimo confessore. Cap.31.

Hormisdes Persa

HOrmisdes quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat.Hunc cum rex cognouisset esse Christianũ, deduci fecit,& imperauit vt salutarem negaret deum.At ille:Nec iustum,inquit,nec vtile præcipis imperator. Nam qui docetur vt deum omnium facile contemnat ac neget,facillime quoq; spernit imperatorẽ, cum & ipse sit particeps naturæ mortalis.Et si summo supplicio dignus est,qui tua sceptra contempserit Imperator,multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negauerit creatorẽ. At Imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum diuitiis & dignitate nudauit athletam,iussitq; vt nudus traheret camelos exercitus.Quumq; plurimi transissent dies,respiciens de superioribus Imperator,vidit illum eminentissimum virum solis radiis inflammatum,& pulueris squalore repletũ,patriæq; nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis vestibus operiri. Deinde putans quod tam præcedenti afflictione,quàm ex ista clemẽtia molliretur,vel nũc,inquit,illa obstinatiõe-

A ſtinatione exutus,nega filiũ fabri.At ille dei zelo repletus, dirupit veſtem & proiecit,dicẽs:Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate.quam poſſides. Hãc eius fortitudinem contemplatus,nudum eum è ſuo expulit imperio.

De Sanne apud Perſas confeſſore. Cap.32.

SAnnen quoque mille famulorum dominum,reſiſtentẽ ſibi,& negare creatorem omnium nolentem,requirens quiſnam ſeruorum eius eſſet ſęuiſſimus,illi aliorum ſeruorum tradidit dominatum.Cui ipſum quoque dominum ſeruire præcepit,ſimul & eius vxorem. Per hoc putans propugnatorem ſe flectere veritatis.Sed ſpe ſua deceptus eſt. Habebat enim ille domum in petra conſtructam. Sannes

De Beniamin Perſico diacono,eiuſque martyrio. Cap.33.

BEniamin etiam diaconum comprehendens,clauſit in carcere. Cumq; duo tranſiſſent anni,ſuperuenit Legatus Romanorũ pro aliis cauſis acturus. Et cum hęc cognouiſſet,poſtulauit à rege vt dimitteretur Diaconus.Porrò rex iuſſit vt promitteret Beniamin quod nulli Magorũ doctrinam Chriſtianam prædicare tentaret,& dimitteretur exire.Tum Legatus quidem cuſtodire Beniamin quæ rex pręceperat compromiſit.Beniamin autem audiens monita legati:Impoſſibile eſt,inquit, non me participare B lumen aliis,quod ipſe percepi.Quanto enim ſupplicio dignus ſit qui talentum abſconderit,ſacra euangeliorum teſtatur hiſtoria. Sed rex horũ tum nihil cognoſcẽs,iuſſit eum abſolui à vinculis.At ille prędicare nullatenus ceſſabat:& capiens eos qui ignorãtię caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat.Dumq; tranſiſſet annus,regi geſta illius nunciantur. Tũ deductum à ſe,negare iuſſit quẽ adorabat deum verum.Ille quęſiuit à rege dicens: Quo dignus honore eſt, qui ſuum derelinquens regnum, inuadere ſtuduerit alienum? Quumq; dixiſſet rex:Morte vltimoq; ſupplicio: Sapientiſſimus ille reſpondit: Quid ergo non iuſte patiatur homo,qui factorem mundiq; creatorem,nutritorem,ac ſaluatorem deſerens, vnũ conſeruorum ſuorum deificare voluerit,& debitum illi cultum iſti magis obtulerit?His ſermonibus rex accenſus,viginti calamos acui,& totidem vnguibus digitorum eius manuũ atque pedum præcepit infigi. Cumq; hoc ſupplicium ab eo derideri conſpiceret,alium rurſus calamum acutũ in eius femur vnde humana origo deſcendit,iuſſit immitti. Cumq; crebro eiiceretur & rurſus induceretur,ĩeffabiles ei dolores excitabat.Poſt hoc vero ſupplicium impius atq; ferox virgam grãdem ſpinis vndiq; plenam, per eius meatum iuſſit induci,& hoc modo ſpiritum fortiſſimus decertator emiſit. Sed & alia multa ab illis impiis ſunt tentata.Nec tamen mirandum,quod illorum ferocitatem & impietatem longanimiter deus omnium patiatur, quando ante imperium Maximi Conſtantini quicunq; fuerunt Romano

Diocletianus in die passionis domini, omnes ecclesias Christianorũ euertit

rum imperatores, contra veritatis ministros vehementer insanierint. Diocletianus nanque passionis salutaris die in omni imperio Romanorũ, destruxit ecclesias. Sed nouem transactis annis istæ quidem denuo refloruerunt, & multiplicem magnitudinem susceperunt. Ille vero post rabiem suę impietatis extinctus est. Nam & bella huiusmodi futura dominus prædixit & ecclesiæ victoriam prædicauit. Nos tamen ipsę quoq; res edocent, quod magis nobis vtilia sunt bella quàm pax: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos: porrò bellum & mentem acuit, & præsentia quasi trãseuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiã in aliis operibus crebro diximus. A

De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiate Pontifice. Cap 34.

Theodorus Mopsuestiates episcopus

EO autem tempore quo sacratissimus Theodorus Antiochenã regebat ecclesiam, Theodorus μόψου ἑστίας quidem episcopus, sed totias doctor ecclesiæ, cum contra vniuersam cohortem hæreticorũ fortiter pugnasset, finem vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrina potitus est. Ioannis vero sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti: qui sex & triginta annis mansit in Præsulatu, & contra Arii Eunomiiq; acies fortissime præliatus est, insidias que latronis Apollinaris extinxit, optimaq; pascua diuinis ouibus præparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensium rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate vitæ ornatus.

Polychronius B

SOCRATES.

De fine Imperatoris Arcadii. Cap. 35.

Arcadij Aug. mors Anno. 410.

NOn multo post tempore quàm Ioannes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, vir mitis & quietus. Et circa finem vitę pro huiusmodi causa venerabilis existimabatur. In vrbe Cõstantinopoli domus est maxima, habens cognomen καρύαν, id est, nucis. Est enim in eius domus vestibulo arbor nucis, in qua sermo est fuisse appensum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic est ædificatum. Hũc Arcadius videre volens, ad orationẽ venit, votoque completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, volentes imperatorem videre accurrebant, & alii quidem extra domum præcesserant, vt melius aspectum principis & ordinem viderent obsequii, alii vero sequebantur. Cumque omnes cum mulieribus atque filiis simul & mancipiis extra domum fuissent egressi, repente maxima domus Oratorio cohærens, subito tota corruit, clamorque cũ admiratione sequutus est, quod oratio principis tot homines à ruinę imminẽtis periculo liberasset. Arcadius itaque relicto an norũ octo filio Theodosio (de quo iã cõplura sunt narrata) defunctus est, Consulatu Bassi & Philippi, primo die Maii mensis, anno secundo ducen

Acacius martyr

Domus τῶν καρύων apud Constantinopolim corruit

A tesimæ nonagesimę septimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidē Theodosio tredecim regnauit annis, post mortem vero patris quatuordec im. Vixit annis trignta & vno.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER VNDECIMVS.

SOCRATES.

Quod Theodosii iunioris imperiū Præfectus regebat Anthemius. Ca. 1.

RCADIO Imperatore defuncto, Honorius quidem eius frater regebat Hesperias, Orientales autē Prouinciæ sub ditione manebant Theodosii Iunioris, cum esset annorum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopum sub Cōstantio ab ecclesia expulerat, & Macedonium introduxerat. Is muro maximo vrbem Constātinopolim circūdedit. Qui vir sapientissimus in B ter illius tēporis homines & putabatur & erat, & nihil incōsulte faciebat, sed cum multorum consilio quæ erant agenda tractabat, & maxime Sophistæ Troilo se credebat.

An. do. 411 Honorius Aug.

Anthemius Præfectus

Troilus Sophista

De Attico episcopo eiúsque moribus. Cap. 2.

IMperatore porrò octauum annū agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatū, vir clarus & eruditus, venerabilis atq; prudens. Vnde etiā ecclesias sub eo magnū sumere contigit incremētum. Nō enim solis propriç fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculum suç sapiētiæ demonstrabat, quos vexare quidem nolebat. Cum vero eos terrere tentasset denuo mansuetudinem ostendebat. Et inter hæc non negligebat eloquentiam. Laborabat enim circa veterum lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter nō eum mouebant Philosophicę aut Sophisticę lectiōes. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolute (secūdum Apostolum) omnibus omnia factus est. Primo quidem cū presbyter esset, libros faciebat, & meditatos corā ecclesia recitabat. Postea vero etiā fiduciam cum labore sortitus, sub oculos doctrinam laudabilem proferebat. Non tamen tales erant eius sermones, vt etiam ab auditoribus scriptu rę traderētur. Quę vero eius tēporibus memoranda acciderint narrabo.

Atticus Constantinop.

1. Cor. 9. d

De Theodosio episcopo Synnadæ, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint. Cap. 3.

In Syn-

Theodosius Synnadensis persecutor Macedonianorum

IN Synnada Pacatianæ Phrygię ciuitate, Theodosius quidã erat episcopus,& Macedonianos cũ illic plures essent, insequebatur,& non solũ eis è ciuitate, sed etiam ab agris nimia crudelitate pellebat, cũ Orthodoxorũ ecclesia persequutiones inferre nõ soleat. Quod ille nõ zelo rectę fidei, sed pro pecuniarũ amore faciebat, Cõtra quos, vniuersos tã clericos quàm Iudices prouinciales armabat,& præcipue Agapitũ eorũ turbabat episcopũ. Cumq; iudices prouinciæ ad inferenda tormẽta, sibi sufficere nõ putaret, Constantinopolim est profectus, vt Pręfectorũ auxilia mereretur. Ibique posito Theodosio propter huiusmodi causam Agapitus Macedonianorum episcopus ad meliorẽ se contulit partem, habitoq; tractatu cum omni clero,& euocans totum populum sibi subiacentem, suasit eis, vt Consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repente cum maxima multitudine, imò cum omni (vt ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorum ecclesiã venit,& oratione facta, sedem in qua Theodosius pręsidere solebat, obtinuit. Tum vniens populum,& deinceps fidem Consubstantialitatis docens, ecclesiã tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multũ temporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horum quę fuerant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeauit,& apud episcopũ Atticum quæ fuerant contra eum gesta deposuit, quemadmodũ iniuste episcopatu fuisset expulsus. Atticus aũt cognoscens vtilem causam ecclesiæ accidisse, Theodosiũ quidem verbo consolatus est, vt patienter ferret. Præponens autem causis personalibus generalem vtilitatem scripsit Agapito, vt teneret episcopatum, nihilq; de inimicitiis Theodosii cogitaret.

Agapitus ὁμοούσιον amplectitur,& fit episcopus Synnadensis

Theodosius episcopus non recipitur à suis

A

B

Quomodo Iudæus paralyticus per baptismum sit curatus. Cap. 4.

Iudæus paralyticus sanitati restitutus

HOc igitur vnũ est rerũ vtilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt. Sed neque miraculorum aut sanitatum his defuit causa tẽporibus. Quidam nanque Iudęus cum paralyticus esset, plurimis annis ĩ lecto iacebat. Cũq; omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorũ Iudæorum nihil oratio pręualeret: nouissime ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli veritatis medicamini se committẽs. Hoc velociter episcopo Attico nunciatur. Quẽ catechumenum factũ,& spẽ Christi promittẽs, deportari cum lecto pręcepit ad baptismum. Verum Iudæus paralyticus baptismum vera fide suscipiẽs, cum de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit,& deinceps sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demõstrauit. Qua ex causa plurimi Paganorũ credentes baptizati sunt. Iudæos autem licet signa quęrentes, hæc tamen non prouocauerũt ad fidẽ. His ita apud Christianos gestis, plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt. Et non solum Iudæi tantis prodigiis repugnabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

De Sabba-

A De Sabbatio hęresiarcha, eiusque sequacibus. Cap. 5. Sabbatius

SAbbatius itaq; (cuius ante fecimus mentionẽ(nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcopatum. Iisdéq; tẽporibus recessit ab ecclesia Nouatianorũ, occasionẽ habẽs quasi propter obseruationẽ Paschę Iudaici. Faciebatq; collectas cõtra Sisinniũ suũ episcopum ĩ loco ciuitatis qui ξηρόλοφος appellatur in Arcadii foro. Illic enim rem cõmisit valde periculosam. Die nanq; festiuitatis in euangelica lectione, vbi scriptum est: Erat enim Pascha Iudęorũ, verba quę nusquã scripta neq; audita sunt ausus est adiicere, id est: Maledictus qui pręter azyma celebrauerit Pascha. Hoc auditũ manauit in populũ, & simplices decepti Nouatianorũ laicorũ cõuenerũt ad illũ. Quod tamẽ malũ nõ remãsit inultũ, sed in finẽ pessima eius falsitas est cõuersa. Paulopost enim cũ ad quandã festiuitatẽ multi cõcurrerẽt, vt vigilias solite celebrarẽt, formido subito dęmoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorũ episcopus veniret cũ maxima multitudine. Factaque turba videlicet noctu, & in angustiæ loco comperti semetipsos contriuerunt, ita vt vltra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimós à Sabbatianorum secta prohibuit: quidam vero in eius rusticitate manserunt.

ξηρόλοφος

Mar. 14. a Luc. 22. a

Sabbatiani

B De morte Dorothei Arianorũ episcopi, & ordinatione Barbę, & quę sub eo sint gesta. Cap. 6. An. do. 409. Dorotheus Arianorũ epũs Barbas Arianorum epũs Timotheus, Georgius Ariani

EO tempore Dorotheus Arianorum Pręsul, quẽ ab Antiochia Constantinopolim transtulerãt, cum centũ & nouemdecim vixisset annos defunctus est, Cõsulatu Honorii septimo, & Theodosii secũdo, sexto die Nouembris mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbas ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus sacris literis incumbebat. Et Gregorius quidẽ semper Aristotelem & Platonẽ habebat in manibus, Timotheus Origenẽ, ita vt etiã lingua Hebraica loqueretur. Timotheus pridem Psathyrianorũ fuerat hæreseos, Georgiũ Barbas presbyterũ ordinauit. Timotheũ itaq; ego ipse vidi, & cognoui quẽadmodũ interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quæstiones, quæ in diuinis inueniuntur eloquiis, testem vocans veracissimũ Originẽ. Mihi tamen videtur admirabile, quomodo tales viri in Arianorũ lege manserint, quorum vnus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat iugiter Origenem: cum nusquam Plato secundã vel tertiam causam (sicuti ipse nominare solet) initiũ subsistentię asserat percepisse, & Origenes coæternum vbiq; fateatur filiũ patri. Qui licet in sua sententia mãserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas nanq; Arii blasphemias doctrinis propriis expulerunt.

Origenes veracissimus testis

Inter

Christianus fieri potuit, cum aliud miraculum per Marutham & Ablatê
A Persidos episcopú prouenisset. Ambo nanq; molestú dæmonem à regis filio propulerunt, orationibus vacantes atque ieiuniis. Post hæc Isdigerde defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit imperium. Cuius tempore inter Persas atque Romanos pacta soluta sunt.

Quemadmodum Italiam vastarit Alaricus. Cap. 9.

PEr idem tempus Innocétius, primus Romę Nouatianos persequi cœpit, multasque eorú abstulit ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris deprędata. Alaricus ení quidá Barbar9 ditiói Romanorú & Theodosii íperatoris subiect9, atq; cótra Eugeniú tyránú auxilia largit', & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitaté suá nó ferés, íperare qdé nó elegit, sed discedés ab vrbe Cóstátinopolitana, venit ad partes Hesperias. Cú q; venisset í Illyricú, oía subuertebat, & trásiés Thessaliá, habita cógressióe circa fluuiú Piniú apud Nicopolim Epiri, penè tria milia virorú eius Thessali peremerút. Posthæc aút quicquid eis occurreret destruétes, nouissime Romá venerút. Quá vastátes, plurima quidé miraculorú ei9 igne cócremauerút, pecunias aút abripuerút, multosq; Senatorú ordinis diuersis subdidere suppliciis. Deridétesq; Romanorú regnú, íperatoré fecerút quédá noíe Attalú, qué vno die taná íperatoré fecerút procedere, altero vero serui schemate ministrare. Hęc cú egisset Alaric9, repéte in fugá conuersus est, fama procedéte ꝙ Theodosius Imperator cótra eú misisset exercitú, q̃ fama non
B fuit ficta, sed vera: ná exercit9 veniebat. Fertur itaq; cú Alaric9 proficisceretur Romá, vir quidá venerabilis, cóuersatióe monach9, eú monuisse, ne mala talia facere tétaret, neq; cędib9 gauderet aut ságuine. At ille: Nó (inquit) ego volés Romá ꝓficiscor, sed qdá quotidie mihi molest' est, torqués & dicés: Perge, & Romá destrue ciuitaté. Hęc etiá de his dicta sufficiant.

An. do. 413. Innocentius Pont. Ro. aduersus Nouatianos

Alaricus Romam venit An. do. 415

De Cęlestino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit insecutus, & de Sabbatio. Cap. 10

INter hęc Cęlestinus Romę ordinatur epús, qui etiá Nouatianorú abstraxit ecclesias, & eorú epúm noíe Rusticulú, í occulto coegit celebrare Collectas. Vsq; ad illud náq; tépus plurimas Nouatiani habebát ecclesias. Porrò Côstantinopoli nó talia pertulerút, sed cú eos diligerét etiá intra vrbem eos Collectas facere permiserút. Mortuo vero Sisinnio Nouatianorú epó, Chrysantus ad episcopatú trahebatur, vir multis Romanorú dignitatib9 honorat9. Quo fugiéte, Sabbatius se tépus opportunú ad episcopatú inuenisse credés, fecit quosdá ignobiles sibi manus íponere, iusiurádú qđ prębuerat ꝑuipédés. Cuius mores cú populus abhorruisset, Chrysantú per loca oía requirebát. Qué inueniétes in Bithynia, inuitú sacerdotiú suscipere coegerunt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi dominico die duos panes.

An. do. 416 Cœlestinus Pont. Ro. Nouatiani Roma in occulto

Chrysantus

Sabbatius

De seditione & nece Christianorum quæ per Iudæos apud Alexandreiam acciderunt. Cap. 11

EA porrò tépestate Iudęorú genus ab Alexádreia est huiusmói de causa eiectú. Alexádrinorú populus plusquá aliæ generatióes seditióibus de-

An. do. 432 Alexandrini seditiosi

ditus est:qui si occasioné acceperit,intolerãda mala cõmittit.Nã citra sanguiné nõ cessat à lite.Cõtigit itaq; tũc vt inter se cõtétiões haberét,nõ propter necessariã causam,sed propter studiũ Pãtomimorũ:quia enĩ is qui die Sabbatorũ saltabat, plurimũ habebat populũ Iudęorũ , dũ vacãtes nõ auditiõi Legis,sed Theatris occuparétur,ea dies litigiosa extitit inter partes. Cũq; hoc aliquatenus fuisset ab Alexãdreiæ Pręfecto correctũ,nihilominᵘˢ mãsere Iudęi partis alterius inimici.Et cũ essent sẽper Christianis infensi, cõtra Pãtomimos eorũ amplius pugnabãt.Tũc igitur Horestes Pręfectus Alexãdreię festiuitaté quãdã quã Politiã vocãt,in Theatro celebrabat,vbi & aderant quidam fautorũ Cyrilli, dispositiões Præfecti volentes cognoscere.Inter quos,quidã noĩe Hierax doctor pueriliũ literarũ,& Cyrilli feruétissimus auditor,ac solitus plausus in eius expositiõibus excitare. Hunc itaq; Hieracé cũ vidisset in Theatro Iudęorũ turba,clamabat aduersus eũ, quod propter nil aliud venisset,nisi vt in Theatro seditiões inter populos excitaret.Verũ Horestes pridé habẽs odiũ cõtra Cyrilli superbiã, arreptũ Hieracé publice fecit in Theatro agi verberibus.Hoc Cyrillus cognoscẽs, cõuocatis primoribus Iudęorũ(vt decebat)admonuit ne cõtra Christianos seditiões vlterius excitarét.Porrò turba Iudęorũ hoc paruipẽdés,maiora cõtra Christianos tractauit molimina.Dãtes itaq; sibiipsis signũ,vt anulũ factũ ex palma,oés haberét in digito,cõtra Christianos hoc mõ pugnauerũt. Fecerũt enĩ quosdã de suis vna nocte ꝑ oẽs ciuitatis decurrere regiões,clamãtes,Alexãdrinã ardere ecclesiã . Ob quã ré Christiani vndiq; cõcurrebãt,vt ecclesię flãmas extiguerét.Porrò Iudęi ignorãtes interimebãt seipsos per signũ anuli agnoscẽtes,ac parcẽtes sibi mutuo.Facto aũt die latere nequiuerũt.Ob hãc ré permotus Cyrillus,cũ maxima multitudine irruit ĩ synagogas Iudęorũ,& illas quidé abstulit,Iudęos aũt expulit ciuitate,eorũq; substãtiã diripere populo ĩperauit.Hoc ergo mõ Iudęi à tẽporibus Alexãdri Macedonis illã habitãtes vrbé,tũc nudi prorsus expulsi sunt, & ꝑ singula loca dispersi,Adamãtius vero medicinę sophista.Cõstãtinopolim veniés,& Christianũ se fore promittés,postea reuersus est Alexãdreiã. Igitur Alexãdreię pręfectus Horestes valde tristabatur, eo quod populosam vrbé ita desolatã repẽte cõspiceret.Vnde etiã principi retulit quod acciderat.Sed & Cyrillus scelera Iudęorũ ĩperatori nõ tacuit, & Horestis amicitiã cogẽte populo postulauit.Cũq; Pręfectus amicitię verba refutaret,euãgelia obtulit ei Cyrillus.Et cum nec sic eius corda subigerétur,hæc denuo acciderũt. Monachorũ quidam in mõte Nitria constituti,fautores Theophili,ex illo quo contra Dioscorũ iniuste fuerat coarmatus,etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt.Relictisq; monasteriis viri penè quingẽti venientes ad ciuitatem,procedẽtem in carpento Præfectũ, immolatorem idolorũ Paganũq; inclamabãt.At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum,& ab Attico Constãtinopoli baptizatus.

Illis

Christiani dabãt operã spectaculis apud Alexandriam

Horestes Præfectus Alexandrinus

Hierax ludimagister

Iudæi Christianos occidunt

Iudæi pulsi Alexandria

Adamantius medicus

Monachi Aegypti pro Cyrillo aduersus Præfectum

A

B

A Illis hęc verba cōtemnentibus, Ammonius quidā eorum Præfectum lapide percussit in capite. Qui repente repletus est sanguine, & recedentibus Officiis, atq; lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus cōcurrebat, vt præfecti vindicaret iniuriā Detentumq; Ammonium tandiu verberibus castigauit, donec traderet morti. Non multo post hæc nunciantur imperatori. Corpus aūt Ammonii sumens Cyrillus in quadā ecclesia sepeliuit, eiq; aliud nomē imposuit, vt nō pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes velut martyribus offerebat. Sed qui vere nouerant quod dignas suscepisset pro suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neq; in hoc solummodo Cyrilli & Horestis aduersitas conquieuit, quando post hęc aliud est exortum. Horestes Præfectus lapide petitur. Ammonius occiditur à populo.

De Hypatia philosopha quō in Alexādreia fuerit interempta. Cap. 12.

ERat in Alexandreia quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, adeo erudita, vt supra philosophos eius tēporis emineret, & in Platonicā scholam à Plotino venientem, susciperet ipsa successionē, atq; omnes Philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honestam doctrinæ fiduciā. Veniebat vero etiam ad Iudices, nec habebat vllam verecundiam, pudice permixta viris, quū eam cūcti pro ipsius castitate venerarentur. Tum ergo inuidia contra hanc fœminam est accēsa. Quū enim crebro proficisceretur ad Horestem, ecclesiasticus populus motus aduersus eā est, tanquā ipsa illum ab amicitia prohiberet episcopi. Quamobrem conspirantes viri, acerrimo furore commoti, quorū dux erat quidā Petrus Lector, obseruauerunt mulierē ad propria redeuntem, eamque de vehiculo deponentes, ad ecclesiam quę vocatur Cęsaris traxerunt, & vestibus exutam lapidibus peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinarus igne cōcremauerūt. Hæc res non mediocrem inuidiā Cyrillo & Alexandrinæ cōcitauit ecclesię. Alienæ nanq; sunt à Christianis cædes & pugnæ. Hæc igitur acta sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, Consulatu Honorii decimo, & Theodosii sexto, mense Martio, ieiuniis existentibus. An. do. 417. Hypatia De hac vide Suidam B Christiani Hypatiam occidunt

Quomodo Iudæi temeritatis suę pœnas exoluerint. Cap. 13.

POst modicū vero tempus Iudęi rursus illicite cōtra Christianos agentes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidem & Ancyrā Syriæ. Hic itaq; Iudęi consueta quædam ludicra celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsiq; Christo derogare cęperūt, illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes enim infantulum Christianum, alligatum cruci suspēderūt. Et primum quidem deludebant & irridebant eum: postea vero correpti væsania ipsum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira cōgressio inter eos atq; Christianos exorta est. Quod cū princeps cognouisset prouin- Iudæi in Christianos

ciarũ iudicibus mandatũ est, vt huiusmodi quęrerentur autores & punirẽtur. Et hoc modo dignam vltionem suæ malitiæ receperunt. A

De Iudęo qui cum sæpe baptizaretur aqua fontis abscessit. Cap. 14.

Iudæus sæpe baptizatus ieiuniorum ante baptismum

EA porrò tempestate Iudæus quidam seductor, ficto Christianismo crebro baptizatur, & hac arte pecunias cõgregabat. Cumq; multis hæresibus illusisset Arianorũ atq; Macedonianorũ, postremo ad ecclesiam venit orthodoxorũ. Cui cũ tempus ieiuniorũ fuisset impositũ, multisq; adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare vt quasi in feruenti studio baptismatis dona perciperet. Pręparabatur baptisma, & vestis conueniens baptizato. Cumq; fons fuisset impletus, deducitur Iudęus ad baptizãdum. Tum dei quędam inuisibilis virtus aquam disparere pręcepit. Cumq; præsentes nõ cogitantes dei virtutem, aquã per cuniculũ propriũ defluxisse suspicarentur, diligenter vndiq; clausum rursus impleuerunt fontẽ. Denuo deducto Iudęo aqua disparuit. Tum sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti ô homo? An certe nesciens baptismo iam potitus es? Ob hanc rem cum diuersi concurrerent quidam Iudęum agnouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat, & hoc modo illius fraus vniuersis apparuit.

Quomodo Isdigerdes rex Persarum Christianos fuerit persequutus, & à Romanis deuictus. Cap. 15.

An. do. 421 Barabanes rex Persarum

INterea defuncto Isdegerde rege Persarum, eius filius Barabanes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus torquebat suppliciis Christianos. Cumque Christiani apud Persas opprimerentur, cõfugiunt ad Romanos eorum petentes auxilium. Quod Atticus episcopus libenter accipiens, eosque quantum ei erat possibile fouens, quæ gesta fuerant Theodosio nunciauit imperatori. Eo quoque tempore etiam alia causa acciderat, quę Romanos Persis faciebat infestos: Quoniam Persæ aurifossores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quod onera negociatorum Romanorum violenter abstulissent, Cum illa ergo ingratitudine, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adiecta. Mox ergo Persarum rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porrò Romani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt, non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianismo libenter omnia sustinere. Quam obrem pugnare quàm perituros Christianos tradere, potius elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur imperator misit exercitum cui præfuit militię magister Ardaburus. Is enim Persicã regionem per Armeniæ fines ingrediens, vnam eius prouinciam Azamensem valde vastauit, cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorũ regis occurrit. Factaq; congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiam B

An. do. 424 Ardaburus

A miam Romanorũ prouinciam ſine cuſtodia cõſiſtentem inuadere, & hoc modo de Romanis vlciſci. Sed Romanorũ ducem, Narſei cõſilium latere nõ potuit. Deprędatus enim Azazenã velociter regionẽ, & ipſe in Meſopotamiam venit. Et ideo Narſeus licet ingentem haberet exercitũ, Romanorum terras introire non potuit, ſed veniens ad Niſibin Perſarũ ciuitatẽ in confinio conſtitutã, Ardaburo mãdauit vt diem & locũ ſtatueret præliorum. At ille veniẽtibus: Nunciate, inquit, Narſeo, quod non quando tu volueris, Romanorũ pugnabũt imperatores. Verum imperator deo ſoli ſpem cõmittens deſtinauit exercitũ. Et quod fideliter deo ſupplicans, repente impetrauerit auxilium, hinc datur cognoſci. Cum enim Conſtantinopoli pro euentu bellorũ æſtuatio magna cõſurgeret, angeli dei iter agẽtibus per Bithyniam ad vrbem Conſtantinopolim, ſe demonſtrauerunt, iubentes vt confiderent & orarent, & deo crederẽt quod Romanos victoria ſequeretur, dicẽtes ſe mediatores belli miſſos à deo. Hoc auditum, non ſolum ciuitatem, ſed etiam milites confortauit. Cũq; ad Meſopotamiam bellũ fuiſſet de Armenię regiõe tranſlatũ, Romani Perſas Niſibi clauſos fortiter obſidebant, ligneas turres facientes aduerſus eos, eaſq; contra muros applicantes, & plurimos de muris contra ſe pugnantium perimentes. Porrò Barabanes Perſarum rex, audiens Azazenam regionẽ ab eis fuiſſe vaſtatã, & eos qui in Niſibi clauſi videbãtur obſeſſos, ſeipſum cum magno

B exercitu pręparauit vt occurreret. Miratuſq; Romanorum virtutem, Sarracenorum auxilia poſtulauit. Quorũ tũc erat rex Alamũdarus vir fortis & prælitor: qui cum multa milia Sarracenorum haberet, Perſarum regi victoriam promittebat, ſeq; ei Antiochiam Syriæ traditurũ: ſed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Sarracenis quendam enormem metum latenter iniecit, ita vt putarent ſibiipſis Romanos inſiſtere. Turbatiq; nec habentes quo fugerent, in fluuiũ Euphratem ſeipſos armati proiiciebant, vbi pluſquam centum milia virorum necata atque conſumpta ſũt. Cum hęc ita eueniſſent, Niſibin obſidentes cum audirent Perſarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obſidionis machinamẽta concremauerunt, & ad propria loca reuerſi ſunt. Quę vero congreſſiones poſtea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorum magiſter militum, fortiſſimum Perſarum monomachũ interemerit: Aut quomodo Ardaburus ſeptem fortiſſimos Perſarum duces inſidiis captos occiderit: vel quomodo Beatianus alter dux Romanorum reliquos Sarracenos extinxerit, prætereundum eſt, ne videar multum à propoſita relatione digreſſus. Quę tunc igitur gerebantur, velociter imperatori Theodoſio nunciata ſunt. Quomodo autem hæc cito cognouerit, indicare nõ piget. Inuenit quendam virum animi corporiſq; habitu fortiſſimum nomine Palladium, qui tãta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus per-

Sarraceni pro Perſis

Ariobindas

Ardaburus Beatianuſq;

Palladius curſor

veniret ad terminos Romanorum atque Persarum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is vero etiã alios Romani imperii terminos velociter transibat. De quo quidã eloquentissimus sic ait: Iste vir cum sit lata Romana respublica, eam paruam sua velocitate demonstrat. Quem etiam Persarum rex sæpius admiratus est. Romanorũ igitur Imperator licet videret aperte sibi collatam à deo victoriam prouenisse, tamen pacem non dissimulauit expetere, misitque Helionem virum prudẽtem & honoratum, vt cum Persis de pace loqueretur. Qui cum venisset in Mesopotamiam, vbi erant fossæ Romanorum, misit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, virum eloquentissimum, Ardaburi militiæ magistri cõsiliariũ: qui pro pace veniens ad Persarũ regem missum se non ab Imperatore, sed à ducibus asserebat, dicens, quod hoc bellũ pro sui contemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cumq; Persa paratus esset vt Legati verba susciperet, quod fame ipsius laboraret exercitus, veniens Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem miliũ virorũ valde fortissimorũ) non prius dixerunt pacẽ cum Romanis esse faciendam, quã ipsi eos sine custodia constitutos inuaderent. Quibus verbis persuasum est regi, vt à pace abstineret. Tum Legatũ quidem clausum seruari fecit, & misit Numerum Immortalium vt pugnaret cõtra Romanos. Qui venientes, in duas acies diuisi, medios habuere Romanos. Porrò Romani vnam Persarum videntes aciem, contra eam se præparabant, aliam non videbant: quę paulatim accessit ad pugnam. Quumq; ergo iam congressio penè esset in opere, dei prouidentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce Procopio: Qui cum videret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tum in medio conclusi qui circumdederant primo Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erant in subsidiis positi concurrerunt, eosq; fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt, pœnas exigente Christo de gente Persarum, eo quod plurimos eius famulos occidissent. Porrò rex Persarum infortunii sui causam cognoscens, simulabat se nescire quod gestum esset, Suscepitque Legationem dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, sed tibi præstare volens, quod omnium Romanorum te sapientissimum esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortũ de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Cõsulatu Honorii tertiodecimo & Theodosii decimo.

Helion ab imperatore mittitur ad Persas, tractaturus de pace

Numerus immortalium

Procopius dux

Romani vincunt Persas

Nũer' Immortalium morti traditur

Quomodo Acacius episcopus Amidę, captiuos redemerit à Romanis militibus, venditis vasis ecclesiæ, & refectos cum sumptibus ad propria destinarit. Cap. 16.

Tum

A TVm vero Acacium Amidæ ciuitatis episcopum facinus optimum reddidit clariorem. Cum enim Romani milites captiuos Persarũ de Azazena regione vastata, reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captiui fame consumebantur, cum essent circa septem milia: quod Persarum regem non mediocriter contristabat. Tum igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea & argentea, ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, conuenit ex his liberari exercitum captiuorum, egentibusque cibos offerri. Hæc & his similia cum dixisset, conflauit vasa, & militibus dedit precium captiuorum. Quos cum recreasset cibis, datis sumptibus ad regem proprium destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacii Persarum rex magis obstupuit, quod & bello Romani, & beneficiis se vicissent. Aiunt enim, quod etiam desiderium habuerit Persarum rex vt videret Acacium, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator. An.do 424.

De Eudocia vxore Theodosii & de laudibus ipsius Theodosii.
Caput. 17.

OB victoriam vero auxilio dei collatam, Romanorum plurimi pollentes eloquentia, conscribebant laudes imperatoris. Cuius vxor Heroico B metro poemata multa confecit. Erat enim eloquens filia Leontii Sophistę Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cum imperator ducturus esset vxorem, Christianam Atticus fecit episcopus, & in baptismate cum prius vocaretur Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo (sicuti dixi) volentes innotescere, alii suam facundiam demonstrare, præconia imperatoria conscripserunt. Ego vero nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate imperatoris bona memorare studebo, quod sit damnosum si taceantur. Primum itaque regaliter natus atque nutritus, nihil habuit tepidum, sed adeo fuit sapiens, vt inter confabulanteis experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter & in æstu. Plerunque ieiunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, nec aliud quàm monasterium Regalia videbantur. Ipse nanque mane ad suas sorores proficiscens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras literas sine codice recitabat. Loquentibus episcopis velut olim sacerdos factus, ex diuina lectione respondebat. Congregabatque sacros codices, & quoscunque illorum interpretes seu expositores conscripsisse videbantur, plusquam Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia atque clementia vniuersis hominibus eminebat. Nam Iulianus imperator licet philosophus diceretur, non tamen Antiochensiũ tulit iniuriam, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porrò Theodosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiam ex

Panegyrici in laudem Theodosij iunioris

Athenais Eudocia

Theodosij iunioris vita. & mores

ercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemque deuincens, & in nullo se A
vlcisci desiderans. Cum igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subijceret: Vtinam, inquit, esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos reuocare. Quem cum alius pro ea causa interrogaret: Non est, inquit, magnum, neque difficile hominem mori, quia neq; deo soli semel mortuum ex pœnitentia suscitare. Adeo enim fuit clemens, vt si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, ne vsque ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius clementia continuo reuocatio sequeretur. Cum quodam tempore ipse in Amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestiæ artifex παραβόλως pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quod consueuimus nos spectare clementer? Tanta vero pietate præcelluit, vt omnes quidem deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat veneranda actione pollere. Fertur autem, quod cum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum eius valde sordidum quæsierit, eoque circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquãdo aeris tempestas esset, & ille Circum propter populum expectaret, pleno Circo tempestas vehementius agebatur multo imbre diffuso. Cumque hoc fieret, suam voluntatẽ imperator aperuit, fecitq; per præconem clamari, quod melius esset spectaculum contemnere, & omnes rogare deũ, vt illęsi ab imminente tempestate seruarentur. Quo dicto cuncti deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, & tota ciuitas velut vna psallebat ecclesia. In medio autem horum imperator existens priuato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Repente nanq; aer ad serenitatem diuina clementia reuocatus, annum præbuit frugibus vniuersis vberrimum. Si quando bella mouerentur, secundum Dauid confugiebat ad deum, sciens eum præliorum autorem, inimicos orationibus superabat. B

Theodosius iunior

Quomodo Ioannes tyrannus in Occidente fuerit superatus. Caput. 18.

An. do. 425. POst modicum itaque tempus Persici belli defuncto imperatore Honorio, Cosulatu Asclepiodoti & Mariani Augusto mense, quomodo Ioannem tyrannum deo se committens superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit rubrum transire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius celauit factum, & alia dicendo diuersorum suspitionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas ciuitatem Dalmatiarũ, vt si qua bellorum commotio proueniret, circa partes Hesperias vicinus adiutor esset. Quo facto, mortẽ patrui patefecit. Inter hæc Ioãnes primus imperialium Conscriptorum, non ferens suam felicitatem imperium contendit arripere. Mi-

Ioãnes ex scriba tyrannus

A re. Misitque Legatos ad imperatorem Theodosium, petens vt eius susciperet imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburum qui multum laborauerat apud Persas: hic Salonam veniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitque vẽtum aduersum flare, ita vt in tyranni manus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatẽ peruenire Theodosium, vt per hoc ipsum decerneret imperatorem, si vellet magistrum militum liberare. Imperator tamen vt audiuit factum, æstuabat ne quid mali Ardaburus sustineret. Aspar vero Ardaburi filius cognoscens patrem à Tyranno teneri, & multa milia Barbarorum in præsidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc imperatoris oratione præualuit. Angelus enim dei sub figura pastoris educebat Asparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauennæ, ad loca sperata peruenerunt. In ea nanque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, vnde nullus aliquando transisse fertur. Tum ergo deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes nanq; per siccam paludis aquam, apertasque inuenientes ciuitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tum ergo piissimus imperator reuerentiam quam circa diuinitatẽ habebat, ostẽdit. Cum enim Circum expectaret, nunciatum est ei, tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit ad populum, dicens: Venite si placet relinquentes hoc propositum, & proficiscentes ad ecclesiam, gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyranni præsumptionibus obuiauit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad ecclesiam conuenerunt, ita vt tota ciuitas vna videretur ecclesia. Venientesque ad locum orationis, iugi die gratias domino retulerunt. Rauenna B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT, LIBER DVODECIMVS.

De ortu Valentiniani principis filii Placidiæ. Cap. I.

OCCISO tyrãno cogitabat Theodosius Imperator, cui nam deberet Hesperiarum regna committere. Tum Valẽtinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia vero maioris Theodosii, Arcadii & Honorii sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio Imperii iura susceperat: paruoque tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valẽtinianum consobrinum suum Cæsarem factum, mittit ad partes Anno 426. Valentinian. Cæsar

A rum faciunt mentionem. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Hella dicorum dicit, quod eam muro cinxerit Alcibiades, & in ea constituerit, vt qui nauigarent de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in cótraria ripa χρυσοπόλεως positũ delectabilem & decorũ, ait: ἀργυρόπολις nominetur: qui locus eius repente cognomen obtinuit. Igitur quibusdam *Argyropolis* dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuitatem missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantii atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. *Nouatiani, minime mali* Nam cum pridem ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innouauerunt. Pro episcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Nouatianorum vidit episcopum valde senem, interrogauitq́ue quot in episcopatu annos haberet. Quo respondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tẽpore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Nouatum laudo, Nouatianos non approbo. Tum Asclepiades: Quomodo hoc dicis episcope? *Nouatũ laudo Nouatianos nõ approbo* Verum Atticus: Illum, inquit, laudo, quoniam his qui sacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipse fecissem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus vitiis laicos à gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas quæ ducunt ad mortem, propter quæ vos quidem cle-

B ricos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, deo soli eorum remissionis iudicium committentes. Atticus vero etiam suam præsciuit *Attici mors An. do. 427.* mortem. Nam cum à Nicæa discederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim venire festina, si viuum me denuo videre desideras. Si tardaueris, non videbis. Quo dicto, mentitus non est. Anno nanque vicesimo primo sui episcopatus, decimo die mensis Octobris est mortuus, Consulatu Theodosii vndecimo, & Valentiniani Cæsaris primo.

De ordinatione Sisinnii, & moribus ipsius, & quod Proclus ordinatus Cyzici nõn sit suspectus. Cap. 3.

PORrò Theodosius Imperator à Thessalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante vnum nãque diem quàm ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos vero dies, id est, viginti tres, mensis Octobris nunciatum est, quod Valentinianus infulas suscepisset Imperii. Post obitum igitur Attici fit maxima de episcopi ordinatione contentio, aliis alium postulãtibus, quidam Philippũ presbyterum quærebant, alii Proclum item presbyterũ. Sed omnis populus cõmuniter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopoleos, cui nomen Oliua est, ministrabat: hoc suburbanũ est *Oliua* positum contra faciem ciuitatis, vbi dies ascensionis Saluatoris solenniter celebratur. Hunc ergo virũ omnes laici diligebãt propter ipsius reuerẽtiã, & maxi-

A

& maxime quia fouebat pauperes vltra sui mensuram. Præualuit ergo votum laicorum, & Sisinnius ordinatus est vicesimooctauo die Februarii mensis, Consulatu sequenti Theodosii duodecimo, & Valentiniani iunioris secundo. Philippus autem presbyter, cui prælatus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam trigintasex libris ipse conscripsit, ordinationem Sisinnii valde lacerauit, derogans ordinato & pariter ordinantibus, & maxime laicis. Is enim Philippus à Ioãne episcopo diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Iulianum imperatorem: cuius tamen historia mihi multam videtur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus. Sisinnio igitur ordinato, contigit, episcopum obire Gyzicenum. Tunc Sisinnius, Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequam proficisceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatium monachum episcopum sibimet ordinarunt, paruipendentes regulam qua iubetur, præter Constantinopolitanum Pont. ordinationem fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter prǽstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriam, qui tamen in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius cum duos in episcopatu compleuisset annos, defunctus est Consulatu Hierii & Ardaburii vicesimoquarto die Decẽbris mensis, vir celeberrimus castitate & rectitudine vitę suę, mansuetus moribus sine vllo figmento, remotus à causis. Quãobrem curiosis viris, tristis & inefficax videbatur. B

Sisinnius Constantinop. episcopus
An. do. 428.
Philippi cõstãtinopolitani Historię Christianę libri xxxvj.
Proclus
Dalmatius monachus
An. do. 430.

De ordinatione Nestorii, & quæ sub eo in ecclesiis mala acciderint.
Caput quartum.

DEfuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex ecclesia Cõstãtinopolitana ordinare pontificem, eo quod essent vanæ gloriæ & sibimet arrogantes: cum vtique multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea ab Antiochia visum est aduenam euocari debere. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germanicięsis, bonæ vocis & simul eloquentiæ. Ideoque eum velut idoneum ad docendum euocauerũt. Cumque transissent tres menses, venit Nestorius Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapientes à primo eius sermone nõ latuit. Ordinatus enim decimo die mẽsis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illam vulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terram purgatam hæreticis, & ego cœlum tribuam. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc cum dixisset, licet quidam odio haberẽt hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initium, vanæ gloriæ tumor, eius valde displicuit, quod ne modicum quidem tempus expectans ad talia verba descendisset, & secũdum Prouerbium vt dicam, cum necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruẽtissimus

Nestorius ex Antiochia ad episcopatum Constantinopolitanum vocatus
An. do. 430.
Nestorij arrogantia
Prouerbium

A ſimus appareret. Quinto vero ordinationis die Oratorium Arianorum, in quo latenter conueniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, vt idem Oratorium concremarent. Quæ cauſa etiam vicinas conſumpſit ædes turbaq; vehemens in ciuitate accidit. Verum Ariani ſeipſos defendere parabant: ſed eorum conſilium cuſtos ciuitatis dominus impediuit. Neſtorius, incendiarius Poſtea autem ipſum Neſtorium vocabant incendiarium, non ſolum hæretici, ſed etiam qui eius fidei concordabãt. Non enim ſilere poterat, ſed ſemper contra hæreſes machinatus quantum ad ſe, ſubuertit funditus ciuitaté. Nouatianos autem depopulari tentabat, eo quod Paulus eorum epiſcopus præditus eſſe reuerentia diceretur: ſed proceres eius impetum refrenarunt. Quanta vero circa Aſiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiſerit, & quod propter eum circa Miletum & Sardis facta ſeditione ſint mortui, nunc omitto, Quam vero propter hæc & propter infrenatam linguam receperit vltionem, poſt pauca narrabo. Nunc vero res memorabilis indicanda eſt. Quædam inſula vltra Rhenum fluuium An.do. 430. Burgundionum. Iſti vitam quietam agunt, & penè omnes fabri lignorum Burgundi ſunt, ex qua mercede paſcuntur: quorum regionem Huni crebra inuaſione Huni vaſtabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate conſtricti, ad nullum ſe tamen hominem contulerunt, ſed alicui deo ſe committere cogitabant. B Tum audientes quod Romanorum Deus fortiter adiuuat ſe timentes, omnes communi conſilio ad credulitatem Chriſti confugiunt. Venientesque in vnam ciuitatem Galliarum, rogabant vt ab epiſcopo Chriſtianorum baptiſma mererentur. At ille eos ſeptem diebus faciens ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Ieiunium ante baptiſmum Qui ſumpta fiducia contra tyrannos alacriter feſtinabant, & ſpe ſua fruſtrati non ſunt. Nam cum rex Hunorũ nomine Suptarus per noctẽ fuiſſet ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam ſine duce reperientes, & pauci plurimis reſiſtentes, facta congreſſione vicerunt. Nam cum eſſent iſtorum tria milia, circa decem milia peremerunt, & ex illo tota gens feruentiſſime in Chriſtianiſmo permanſit. Eo tempore Barbas Arianorum epiſcopus, eſt defunctus, Conſulatu Theodoſii tertiodecimo, & Barbas mors An.do. 432. Valentiniani tertio, viceſimo quarto die Iunii menſis, in cuius locum Sabbatius ordinatur. Sabbatius Neſtorius itaque agens præter conſuetudinem eccleſiæ, contra ſe plurimos incitabat, ſicut eius facta oſtendunt. In Germenſi etenim Helleſponti ciuitate Antonius erat epiſcopus, qui cognoſcens inſtantiam Neſtorii aduerſus hæreticos, Macedonianos & ipſe perſequi feſtinabat, Antonius Germenſis epũs cõtra Macedonianos quaſi patriarchæ imitatus imaginem. Porrò Macedoniani aliquantulum ſunt perpeſſi. Cumque Antonius vehementer inſiſteret, iam moleſtiã non ferentes, ad ſcelus ſe duriſſimum contulerunt. Mittentes etenim quoſdam viros, & quod rectũ eſt ſecundo loco ponentes, interemerunt eũ. Hoc

Macedonianis ecclesiæ ademptæ factum Macedonianorum, Nestorio maioris persecutionis dedit occasio- A
nem. Persuasit enim imperatoribus, vt eorum ecclesiæ tollerentur. Quam obrem Constantinopoli eis ecclesia ablata est, ante murum veterem posita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad ecclesiam confugerunt, in Consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis vinum non deest, neque contentioso lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones, euenit vt persequeretur semper ecclesiam dei. Erat cum eo Anastasius presbyter ab Antiochia pa-
Anastasius presbyter riter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliarium habebat in causis. Aliquando igitur coram ecclesia Anastasius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & deum ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc cum auditum fuisset, plurimos clericorum & laicorum pariter conturbabat. Olim nanque didicerant deum fateri Christum, & nullatenus eum per dispensationem velut hominem à diuinitate separari, credentes apostolicæ voci, quæ dicit: Et si cognouimus se-
2. Cor. 5. c. cundum carnem Christum, sed nunc nequaquam cognoscimus. Quapropter relinquentes de Christo sermonẽ, ad perfectionem procedamus. Tumultu siquidem (sicut dixi) in ecclesia facto, Nestorius Anastasii sermonẽ firmare volens, & non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cum maiori conten- B
tione quæstionem hanc agitabat, sermonem dei genitricis reiiciens. Vnde diuisio nata est in ecclesia, & velut in nocturno bello diuersi, nunc his, nũc aliis consentiebant, & verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quod purum hominem diceret Christum, & tanquam Pauli Samosateni atque Photini dogma in ecclesias introduce-
An. do. 431. ret. Sed de his maxima quæstio mota est, & tumultus, ita vt vniuersalis synodus ageretur. Ego vero legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, & cum veritate conspexi, neque pro eius inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius neque Samo-
Nestorij sententia satenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum, sed sermonem tantummodo quasi metuendum expauisse: Et hoc passum, quod decenter nõ esset eruditus. Qui dum natura-
Antiqui interpretes liter eloquens fuisset, se putabat doctũ, & libris Antiquorũ interpretũ dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse, ignorans quod in catholica Ioannis epistola in antiquis exẽplaribus habeatur: Omnis spi-
1. Ioan. 4. a ritus qui soluit Iesum, à deo non est. Hũc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione diuinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem à deo volentes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iam non sunt duo, sed vnum. Hac ratione

A ratione confidentes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genetricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro De vita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est deus propter nos voluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum vbi dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornauit, hanc sacratissimam speluncam decenter illustrans. Sed & Origenes in primo Tomo de Epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorum. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & non solum eum sermonem ex animo dedit, sed etiam omnino deum esse qui natus est denegauit. Nos enim fatemur quod qui de sancta virgine natus est, crucifixus est, dominus est gloriæ, sicut dixit apostolus: Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Porrò Nestorius dicit: Noli gloriari Iudææ, non crucifixisti deum: tanquam ipse dominus gloriæ idem non sit deus. Nam quod purum non dicat hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ quas fecit ostendunt. Nusquam enim dei verbi subsistentiam perimit, sed vbique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus & Samosatenus eius existentiam

Eusebius Pamphili in De vita Constantini

B perimentes. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizare audent. Sic igitur Nestorium inuenio sapuisse ex eius libris. Non ergo mediocrem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatio concitauit. Interea contigit scelus quoddam in ecclesia prouenire. Serui quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt, sed impediebant solénia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginatos, & parati se vindicare: & omnibus ad eos accedentibus insistebant. Qui postremo vnum clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam seipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni ecclesiæ significare prædixit: nec veritate frustratus est. Significabat enim populi diuisionem, & deiectionem eius, qui fuerat causa diuisionis.

Serui confugiunt ad téplum

De Ephesino concilio contra Nestorium. Cap. 5.

NOn multo post tempore, iussio principalis episcopos vndique Ephesum venire præcepit. Mox ergo post paschalem festiuitatem. Nestorius cum maxima multitudine venit Ephesum, inuenitque plurimos episcoporum ibi fuisse collectos. Porrò Cyrillus Alexandrinus modicum cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto vero die post Pentecosten, Iuuenalis etiam Hierosolymorum venit. Porrò Ioanne Antiocheno cunctante, mouebant præsentes episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexandrinus

An do. 433. Concilium Ephesinum

episcopus, deflorationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus eius. Et cum plurimi deum confiteantur esse Iesum: ego, inquit Nestorius, bimestrem & trimestrem nequaquam confiteor deum. Quapropter mundus sum à sanguine vestro, & posthac ad vos non veniam. Cum hæc dixisset, cum reliquis congregabatur episcopis, qui ipsius sententiam sequebantur: præsentes ergo in duos ordines sunt diuisi. Porrò Cyrillus cum suis facto concilio Nestorium vocauerunt. At ille non obediuit, differens in præsentiam Ioannis Antiocheni. Qui vero circa Cyrillum erant, homilias Nestorii quas de hac quæstione protulerat sæpius relegentes, & ex ipsis iudicantes, eum velut blasphemantem dei filium, dãnauerunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, aliud apud se concilium facientes damnauere Cyrillum, & cum eo Memnonem Ephesinæ ciuitatis episcopum. Non vero multo post venit etiam Ioãnes Antiochenus episcopus, & cognoscens quæ gesta essent, indignabatur contra Cyrillum tanquam seditionis autorem, eo quod adeo feruenter Nestorii fecisset damnationem. Porrò Cyrillus cum Iuuenale volens se vlcisci contra Ioannem, damnauit etiam ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscens Nestorius contentionem ad quandam perniciem peruenisse, dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidium conquiescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus damnatus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur. Hunc ergo terminum synodus habuit: quæ gesta sunt Consulatu Bassi & Antiochi, tricesima octaua die Iunii mensis.

Nestorius damnatur

Oasis eremus

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit. Cap. 6.

PORRÒ Ioannes veniens Antiochiam, & plurimos episcoporum colligẽs, damnauit Cyrillum cum iam esset in Alexandria. Paulo post vero inimicitias resoluentes, in gratiam redierunt, & sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem vero Nestorii, dura Constantinopoli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est nanque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizauerunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum, quando id veluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

Io. Antiochenus dãnat Cyrillũ Alexandrinum

Anathema

De ordinatione Maximiani Constantinopoli. Cap. 7.

HIS ita prouenientibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippũ (cuius iam feci mentionem) plurimi Proclum eligebant. Potuitq; Proclus tenere pontificatum, nisi quidam procerum prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticam non permittere eum qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est, ad alteram migrare ciuitatem: quod dictum

Proclus

A ctum populum reuocauit. Cumque quatuor transissent menses, post Nestorii damnationem Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidē vita, presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reuerendi viri olim habuerat, eo quod propriis sumptibus monumenta fabricaret, vt in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete viuere potius eligebat. Maximianus Cōstantinop.

Quod episcopi ex aliis ad alias ecclesias sint mutati. Cap. 8.

QVia vero quidam dicebāt ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret ecclesiam, cūm Cyzici fuisset ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Non enim mihi hoc vere dixisse videntur, sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesiis vtiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum vnius Cappadociæ ciuitatis episcopum refert, cum venisset causa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcissi episcopi constitutum, & deinceps omni vita sua ipsi ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine vlla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cum vtilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, vt ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula XVIII. Si quis episcopus ordinatus ad parœciam, in qua ordinatus est, minime proficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuen-
B te, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore ministerioque participari tantum, nec eum misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesiæ, sed sustinere quod prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaque regula est. Quod vero plurimi episcoporum ex aliis ciuitatibus ad alias propter vtilitates temporum migrarint, nomina eorum qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Patris ordinatur episcopus: & quoniam ciues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto eius episcopo: eiq; donec vixit, ecclesiæ præfuit. Gregorius Naziāzenus prius vnius Cappadociæ ciuitatis fuit episcōpus, deinde in Naziāzo cōstitutus est. Melitius prius Sebasteñę ecclesię pręfuit, & postea Antiochię præsul est cōstitutus. Dositheū Seleucię episcopū, Alexāder Antiochenus episco. in Tarsum Cilicię trāstulit. Reuerētius ab Areis Phœnicię, in Tyrū trāslatus est. Ioānes de Gordo Lydię mutatus est in Proconesum, & in ea pręsidet ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatus in Asponā. Alexāder ab Helenopoli in Adrianos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asię trāsfertur in Eudoxiopolim, quæ prius Salambria vocabatur. Polycarpus de vrbe Antapristena Mysiæ, in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Herophilus de Trapezapoli Phrygiæ, translatus est in Plotinopolim Thraciæ. Optimus ab Argada- Hermopolis Acemantium

mia Phrygiæ, in Antiochiā Pisidiæ transfertur. Syluanus à Philippopoli A Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur quod ad præsens inuenimus ex propriis ciuitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Syluano tamen, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migrauit, vtile iudico pauca narrare. Syluanus quidem Rhetor fuit prius Troili Sophistæ, & ad perfectum Christianus, vitamque monachicam diligens. Is enim doctoris pallio vti despexit: quem post hæc Atticus episcopus comprehendens, episcopum Philippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degens, nec frigora ferre valens, cum haberet corpus valde debile atque subtile, rogauit Atticum, vt eum in loco alio constitueret, dicens, non ob aliam causam nisi propter frigus ea se loca vitare. Cumque alius pro eo fuisset ordinatus, mansit Syluanus Constantinopoli, vitam monachicam perfecte custodiens. Adeoque sine vlla fuit arrogantia, vt plerunque in tanta multitudine ciuitatis cum soleis de sparto procederet. Cum vero aliquantum tēporis præteriisset, Troianæ præsul ecclesiæ moritur: Troianiq; venerunt, petētes episcopum. Cumq; cogitaret Atticus quem ordinare deberet, subitò contigit ad ipsum salutandum venire Syluanum. At ille videns eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanum: Non habes, inquit, vlterius occasionem, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troia nanque non habet frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à deo locus. Præpara B ergo teipsum, & ad Troiam continuo proficiscere. Migrat ergo Syluanus. Quo facto miraculum quod inter eius manus accidit, enarrabo. Nauis maxima quæ grandes columnas deuexerat nuper, in littore Troiano fabricabatur. Cumque eam ad mare voluissent deducere multis funibus, atque populo trahēte, nullatenus mouebatur. Quod cum plurimis diebus ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syluanum veniētes episcopum, rogauerunt eum vt in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem, asserēs hoc opus alicuius esse iusti, non tamen suum. Quem cum rogassent, venit ad littus. Factaque oratione tetigit vnum funem, iubens vt insisterent operi cum labore. Tum illis breuiter impellentibus cursim nauis ad mare processit: hoc miraculum reuerentiam illius viri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui cum esset etiam in aliis rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigantium negocia facientes, nullum clericum vnquā iudicare pręcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit: rogabat vnum fidelium laicorum amatoremque iustitiæ, vt ipse litigantibus interesset, & terminum iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam cō secutus est. Cum igitur Maximianus in vrbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus Consulatu Bassi & Antonii, v & x x die mensis Octobris, causę ecclesiasticę quieuerunt.

Syluanus

Miraculum

Circa

A Quomodo apud Cretam quodam Iudæo dicente se esse Mosen, plurimi Iudæorum deceptione sint mortui,& reliqui facti sint Christiani. Cap.9.

Circa hoc tempus multi Iudæorum in Creta Christiani facti sunt propter huiusmodi cladem. Quidam seductor Iudæus finxit seipsum esse Moysen,& cœlitus destinatum, vt Iudæos illam insulam inhabitantes per mare duceret,ipsum se esse dicens,qui olim filios Israel per rubrũ mare saluasset.Circuibat itaq; toto anno vnamquãq; illius insulæ ciuitatem, suadebatque Iudæis vt crederent, monens vt omnes pecunias atque possessiones relinquerent, cum vtique deducti per siccum mare ad repromissionis gaudia peruenirent.At illi hac spe capti,omne opus proprium negligebant,contemnentes etiam possessiones suas,& dimittẽtes eas quibusuis personis.Cumq; venisset dies quam designauerat seductor ille Iudæus,eo præcedente sequebantur omnes cum coniugibus & minorennibus, seduxitq; eos ad quãdam rupem decliuius incumbentem,iussitque vt in tomorum speciem seipsos euoluerent. Hoc igitur faciebant priores.Et cum venirent ad rupes,repente moriebantur,tam dilacerati acutis rupibus,quàm in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt,nisi (deo prouidente) quidam viri Christiani superuenissent piscatores atq; negociatores, qui alios cum necarentur eripientes recreauerunt.Tum alii eorum stultitiam sentiẽ B tes,alios,ne seipsos iactu interficerent,tenuerunt,nuntiantes eorum mortẽ qui primo ceciderant. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se,eo quod facile credidissent. Cumq; voluissent illum perimere seductorem,comprehendere nequiuerunt.Repente nanque disparuit, deditq; suspitionem quod dæmon fuisset erroneus humana figura circumamictus. Ex hac itaque calamitate multi tunc Cretensium Iudæorum ad Christianam conuersi sunt fidem.

An.do. 441.

Iudæi per pseudomoysen decepti in Creta

De magno incendio Constantinopoli facto,& morte Maximiani atq; institutione Procli. Cap.10.

Interea incendium in ciuitate Constantinopolitana factũ paulatim peruenit ad Thermas,quæ vocantur Achilleæ: deinde ad locũ qui dicitur Pelargus,ita vt Nouatianorum cõprehenderetur ecclesia.Tum fertur Paulum eorum episcopum inter flammas ecclesiæ restitisse supplicãtem deo, ne ecclesia pariter cremaretur.Qui locus ereptus est:& hactenus XVII die mẽsis Augusti apud Nouatianos Collectio celebratur. Hunc tamẽ locum nõ solum Christiani,sed etiam Pagani ex eo tempore venerantur. Maximianus igitur cum duos annos & sex menses ecclesiã gubernasset, defunctus est, Consulatu Ariobindæ & Asparis,die duodecimo mensis Aprilis, in septimana maiore Ieiuniorũ,feria quinta. Tũ igitur Theodosius Imperator sapiẽter causæ prospexit,ne rursus de episcopatu seditionis quæstio,

Incendiũ Constantinopoli

Maximiani episcopi Constantinop. mors An.do. 436

aut tumultus in ecclesia nasceretur. Cũ adhuc ergo corpus Maximiani ia- A
Proclus succedit
ceret, pręsentibus episcopis præcepit inthronizari Proclum. Quod etiã Romani episcopi Celestini litteræ firmauerũt, quas ad Cyrillum Alexãdriæ destinauit episcopum, & ad Ioannem Antiochenũ & Ruphum Thessalonicensem dicens, quod nihil prohiberet alterius ciuitatis existẽtem episcopum in aliam demigrare. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebrauit: de quo tempus vt pauca dicamus.

De conuersatione & moribus Procli. Cap. 11.

Proclus

PRoclus ab ætate prima lector fuit, apud doctores tamen obseruans studiosus quoq; Rhetoricę: qui cũ ad perfectam venisset ætatẽ, plerunque cum Attico erat episcopo exceptor sermonũ eius. Et cum proficeret ab Attico diaconus ordinatur, postea presbyter. A Sisinnio vero Cyzici consecratur episcopus. Hæc quidem ei primo acciderunt, postea thronum Constantinopolitanę sortitur ecclesię. Erat enim vir moribus optimis: & ab Attico vtiliter eruditus, omnia eius imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportune monstrabat, iste vero omnibus mitis erat, & sic eos potius quã violenter flectere nitebatur, nullam hæresim vexare volẽs, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille nanque iudicabat cõtra culpabiles Imperiali non uti potestate. Hic autem paruipendebat, si quis de deo non ita saperet sicut ipse. In his B igitur Imperator laudabat eum, cum & ipse veros sacerdotes imitaretur, & nequaquã persequi volentes admitteret. Ego tamen audacter dico, quod mãsuetudine omnes viros euicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subiugabat, sicut ostenditur in Ioanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

Theodosius vicit omnes sacerdotes mãsuetudine

De victoria Barbarorum. Cap. 12.

Barbari contra Romanos

POst interitum nanq; tyranni, Barbari quos ille contra Romanas suum euocauerat in auxilium, parati erant Romanorum fines inuadere. Hęc audiẽs Imperator consuete hanc solicitudinem deo commisit, & orationibus occupatus cito promeruit quod quęsiuit. Quæ enim acciderint Barbaris enarrãda sunt, Dux eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutaq; pestis, maximam partem eorum hominum interemit. Et non solum hoc suffecit, sed etiã ignis de cœlo descendens, plurimos qui videbantur remansisse, consumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna constituit, nõ solum quod contra gentem Romanorum fortissimam arma leuare ausi fuissent, sed quod sic eos à forti deo iuuari conspicerent. Tum Proclus episcopus de prophetia Ezechielis coram ecclesia faciens sermonem, de collata salute, ab õnibus est laudatus. Cuius prophetię verba sunt hæc:

Rugas

Ezech. 38. a.

Et tu fili hominis prophetiza in Gog principe Mosoch & Tubal. Iudico enim eũ morte & sanguine & imbre diluuii, & lapidibus grãdinis, & ignẽ & sul-

A & sulphur pluam super eum,& omnes qui cum eo sunt.Et post pauca: Et sciet quia ego sum dominus.

Quomodo filia Theodosii Valentiniano sit iuncta. Cap.13.

IGitur Imperatori propter suam mansuetudinem etiam alia plurima pręstitit deus,quorum vnum illud est:Erat ei filia ex Eudocia,nomine Eudoxia.Hanc Valentinianus consobrinus eius,Hesperiarum partium ab eo factus Imperator,petiit vxorem.Cumq; Theodosius annuisset, cogitabat in medio itineris,quodam loco nuptias celebrare.Placueratq; vt Thessalonicam ambo venirent.Inter hęc nũtiauit Valẽtinianus ne fatigaretur Theodosius:ipse enim venturum se Constantinopolim cõpromisit. Cum ergo partes munisset Hesperias,Cõstãtinopolim venit ad nuptias.Quibus celebratis Consulatu Isidori & Senatoris,vxore sumpta reuersus est. An.do.428 Eudoxia filia Theodosij nubit Valentiniano

Quomodo corpus Ioannis episcopi sit Constantinopolim reuocatum. Cap.14.

NOn multo post episcopus Proclus eos qui propter Ioannis depositionem segregabantur,ecclesię restituit.Sapientiaq; sua eorum tristitiam mitigauit hoc modo.Corpus enim Ioannis in Comanis sepultũ,tricesimo quinto anno post depositionẽ Constantinopolim iubente Imperatore reuocauit,& publice diuulgatum in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est XVI.Consulatu Honorii,Theodosii.XVII An.do.441
B Ianuarii mẽsis die.Paulus quoque Nouatianorũ episcopus eodẽ Cõsulatu XIX Iulii mẽsis die defunctus est.Qui cum ægrotaret,nec dietam consuetam transgressus est,nec orationes solitas prætermisit. Cũq; esset morti vicinus,euocauit omnes clericos suos dicẽs:Cogitate episcopum eligere dum viuo,ne posthac turbas ecclesiæ nostrę sustineant. Illis vero ei potius electionem dantibus,Paulus ait:Ergo scriptam mihi huiusmodi date professionem,quod ipsum eligetis,quem ego decreuero.Quibus hoc facientibus atque subscribentibus,Marciani presbyteri nomen in charta cõscripsit atque signauit.Fecitque priores similiter signare presbyteros,eamque chartam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiæ Nouatianorum episcopum,dicens:Si vixero,mihi redde.Si mortuus fuero,hic inuenietis quis debeat ordinari.Post cuius obitum tertio die resignãtes,& Marciani nomen inuenientes,eiusq; laudantes electionem,sine vlla mora miserunt in Tiberiada Phrygiæ,vbi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimoprimo die eius mensis,& ordinarunt episcopum. Paulus Nouatianorũ epis. Marcianus succedit Paulo

Quõ Eudoxia vxor Imperatoris Hierosolymam sit profecta. Ca.15.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis à dea sibi collatis, gratias agebat,plurimis honoribus Christo sua vota compensans, coniugéque suam Eudociã Hierosolymam destinauit.Hoc enim & ipsa votum habuerat,si filiam videret nuptam.Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas

quàm

quàm per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cum inde rediret. A

Quod Proclus Thalassium senatorem authoritate sua Cęsareæ Cappadociæ fecerit episcopum. Cap. 16.

An. do. 441 PRoclus autem episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosii Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecerit episcoporum. Cũ enim Firmus episcopus Cæsareiæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petẽtes episcopum. Cumq; cogitaret, quem eis ordinare deberet, contigit vt ad eum salutandũ die sabbato Senatores vniuersi venirent, inter quos Thalassius qui Præfecturæ Illyrici administrauerat dignitatem. Cumq; futurum esset (sicut habebat fama) vt Orientalem regeret præfecturam, missa manu Proclus pro Præfecturæ dignitate episcopatum ei Cæsarianæ ciuitatis imposuit. Hæc quidem in ecclesia illo tempore gerebãtur. Nos autem hic terminũ faciamus historię in pace gubernari cunctas ecclesias exorantes. Nos ergo ô sacratissime homo dei Theodore, tuam compleuimus iussionem, finem facientes historiæ, in anno secundo trecentesimæ quintę Olimpiadis, Consulatu XVII. Imperatoris Theodosii.

Peroratio Socratis Cõstantinopolitani ad Theodorũ

An. do. 442.

B

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM Tripartitam vocant, libri duodecimi, Epiphanio Scholastico interprete, finis.

Historia

A

HISTORIA ECCLESIASTICA A NICEPHORO GRAECO MONACHO

cóſcripta, incertũ quonã interprete iam olim Latine verſa. incipit aũt à temporibus Theodoſii iunioris, in quæ Tripartita deſinit, & quatuor deinceps Imperatorum tempora continet.

THEODOSIVS IVNIOR.

HEODOSIVS iunior impera. Cuius imperii anno ſecundo Atticus epiſcopus Conſtantinopolitanus, Iudęum quendã paralyticum monens, ſuadens atque baptizans, ſanum ex lauacro eduxit. ſecũdũ deum enim dicitur fuiſſe pro uectus. Septimo Theodoſii imperii anno, obeũte Theophilo Alexandrino, Cyrillus conſobrinus eius pro ipſo epiſcopus ordinatus eſt. Tũc & Heſychius presbyter Hieroſolymitanus doctrinis effloruit. An.do.41 An.do. 417. Theophilus Alexand. Cyrillus

B Theodoſius imperat. cuius quintodecimo imperii anno Honorius moritur, & Ioãnes quidam ex imperialibus ſubſcriptoribus Romæ imperiũ arripit, legationemq; ad Theodoſiũ mittit in Imperatorem ſuſcipi deprecans. At vero Theodoſius legatis in carcere truſis, Ardaburium Stratigon mittit aduerſus eum. Quem tyrannus apud Rauẽnã aggreſſus incluſit: quo Theodoſius agnito, Aſparẽ huius filiũ mittit aduerſus eum. Tum deo amabilis imperatoris oratione angelus domini in habitu paſtoris apparens, deduxit Aſparẽ, & eos qui cum illo erant, & ducit eos per paludẽ inuiam, quę Rauennę adiacet, quam deus peruiam operatus eſt, quemadmodum Iſraëlitarum tempore. Et tranſmeantes per aridam, apertis portis ciuitatis inuentis, tyrannum quidem occiderunt: Ardaburium autẽ à vinculis abſoluerunt. Sequenti autem Maruthas epiſcopus Meſopotamiæ filium regis Perſarum Isdigerden à dæmonio vexatum ſanauit. Interea Theodoſius imperator multa benignitate motus, licet Perſas potentiſſime vicerit, parcens tamen Chriſtianis qui habitabant in Perſide, amplectitur: cuius rei gratia mittit legatos, Helionem patricium quem valde honorandum ducebat, & Anatolium oriẽtis Stratigon. Vararanes autem ſciens ſuperationem ſuam, ſuſcipit legationẽ, & ita perſecutio ceſſauit, quæ in Chriſtianos agitabatur. Cęterũ imperator Theodoſius cõmunicatrices habens hymnodię proprias ſorores quæ virginitatem tota vita ſectabantur, ſuper huiuſcemodi beneficiis deo gratias agens, hymnis hũc laudare penitus nõ ceſſabat. Siſinnius aũt Cõnſtantinopolitanus epiſcopus Proclũ conſecrat epiſcopum An.do. 425. An.do.426 An.do.427 Helion Anatolius

episcopum Cyzici, quē Cyziceni non suscipientes, monachum quendam A
pręter votum Sisinnii Dalmatium dictū consecrant, Proclus autem propriam ecclesiam non habens Constantinopoli, hortatu Sisinnii doctrinis pollebat, qui eiusdem vrbis nō multo post ordinatur Antistes. Sequenti vero anno, Philippus presbyter Sidę Christianam historiā in triginta & sex libris descripsit.

Philippus Sidensis

Nestorius An.do.430

Sisinnio defuncto, Nestorius Constantinopoleos fit episcopus, mox vero vt thronū cōscēdit, nequā fides eius & peruersus in dogmatibus sensus ostendebatur. Homeliā quippe de fide protulit Sincello suo pręcipiēs, vt hanc coram ecclesia prædicaret habentē ita: Dei genitricem Mariā vocet nemo. Maria enim homo erat, & ab homine deū gigni impossibile est. Hanc vocē primum reprehendit Eusebius quidam scholasticus imperatricis Constantinopoleos. Vnde multi Byzantinorum turbati sunt. Nestorio autem verbo infirmare festinante vocem qua dei genitrix dicitur ecclesiæ: Dominica die pręsidente Nestorio iussus Proclus recitare, homiliam dixit in dei genitricē, cuius initium est: Virginalis solennitas hodie fratres. Tunc odibilis factus est apud omnes impius Nestorius, propter typhū & malam fidem. Eodem vero anno, terribile miraculū sanctorum septem puerorum Ephesi factum est, resurgentibus eis post clxxx & vnum annos. Porrò Cyrillus Alexandrinus episcopus, compertis Nestorii blasphemiis, scribit ei rogans & monens, vt discederet à peruersis dogmatibus suis, fidemq́ue rectam susciperet. At vero Nestorius ei econtra misit, iniurias & blasphemias. Tunc Cyrillus scribit Cælestino Papę Romano quæ Nestorius prædicaret, & blasphemias quæ sibi scriptæ fuerant à Nestorio ei manifestas exhibuit. Tunc Cælestinus scribit Nestorio, diffiniens ei dierum decem inducias, cessandi à blasphemia & pœnitendi. Quod si perdurasset in praua opinione, sacerdotii communicator vlterius esse desisteret. B

Eusebius

Septem dormientes An.do.447

Scribunt autem similiter Cęlestinus atque Cyrillus Antiocheno & Hierosolymitano archiepiscopis, de Nestorio & hæresi eius. Ioannes autem scribit Nestorio, dans consilium recedendi ab hæresi, quin & ad memoriam ducens illud Apostoli dicentis: Misit deus filium suum factum ex muliere. Cognoscens vero Nestorius, quod patriarchæ taliter ecclesiis conturbatis, silere minime paterentur, suasit Imperatori mittere Cyrillo sacram stigmatibus plenam, quem putans ex his compescere, magis erexit. Surgens enim scribit Imperatori & sororibus huius tam de recta fide, quàm de sinistra opinione Nestorii, simul & postulans vniuersalem fieri synodum, ad examinandum canonice de Nestorio. Tunc Imperator Theodosius scribit omnibus episcopis, vt absque omni dilatione post Pascha Ephesum conuenirent, diffiniens quia nullam apud deum, vel apud nos excusationis rationem habebit, qui die sancto Pētecostes in cōcilio inuentus non

Ioannes Antioch. Gala. 4.a

tus non

A tus nō fuerit apud Ephesum. Cælestinus autem Romanus scribit Cyrillo Alexandrino, locum suum in concilio retinendi. Itaque quinto & vicesimo imperii Theodosii anno, apud Ephesum celebrata est sancta tertia synodus. Omnibus sanè antistitibus conuenientibus, Ioannes Antiochenus & Orientales indicta die, & quæ ante statuta fuerat, minime concurrerunt. Porrò sexta decima die post præfinitam, Ioanne non veniente, peruenit Nestorius cum multa iactantia. Vicesimaque mēsis Iunii die celebrata est synodus, Nestorio Cyrillo & Iuuenali præsidentibus. Porrò Cyrillo Romani pontificis vices agente, & cuncta theologice disputante, dicit Nestorius cum multa iactantia: Ego illum qui bimestris & trimestris factus est, nunquam deum nominauerim, & ideo mundus sum à sanguine vestro, & ex hoc ad vos nullatenus repedabo. Et his dictis abiit, cū sex episcopis qui volūtarie secuti sunt eum. Hi vero qui circa Cyrillum erant, postera die conuenientes, miserunt tres episcopos vocare illum, & non obaudiuit. Pari modo secūdo, & tertio ac quarto, à synodo conuocatus non venit. Sed & illos qui missi fuerant, iniuriis fecit & cōtumeliis affici. Tunc synodus iniuriis & ignominia lacessitis episcopis qui fuerāt missi receptis, sententiam protulit in eum, & alienum fore ab omni sacra dignitate decreuit, in faciem ei depositiōe ipsius transmissa. His ita finitis, venit B post tres dies Ioannes Antiochenus episcopus, sex & viginti secum episcopis habitis. Qui cum didicissent, Nestorium iam depositū esse à sancta synodo, & cum Nestorio confidentes, deposuerunt vt opinabantur Cyrillū & Memnonem Ephesium. Theodoretus sanè putans Cyrillum in duodecim capitula offendisse, pręter veritatem narrationem faciens, ibidem Nestorii venenum euomuit. Cyrillus vero potenter exurgēs, pro eisdem capitulis rationem reddidit, ea & quæ in eis habentur interpretans, & ecclesiasticum thesaurum esse demonstrans, atq; piam intentionē suam omnibus manifestans. Itaq; Antiochenus Ioannes à concilio tertio vocatus, & non obaudiens vt veniret, sententiam vnà cum his qui secum erant excepit, vt alieni ab omni ecclesiastica cōmunione, vsq; dum sese recognoscentes pro priū confiterentur excessum. Tuncq; synodus diffiniuit, quæ ab Orientalibus in iniuriam sanctissimorū ecclesię præsulum Cyrilli & Mēnonis prolata sunt, vtpote sine lege & sine canone deprōpta, nullā vim prorsus habere. His igitur omnibus per suggestiōes à Theodosio Imperatore relegatis, iussi sunt episcopi ex vtraq; parte ascēdere Cōstantinopolim. Qui cum ascendissent, cooperatione dei vicerunt hi qui ex parte synodi fuerāt, firmataq; depositiōe Nestorii, Maximianus Cōstantinopoleos cōsecratur episcopus. Oriētales vero susceptū Nestorium secū duxerunt. Porrò quarto Nestorii depositionis anno, Ioānes Antiochenus episcopus timore dei detentus, vidensq; multos Antiochenorū viros egregios a Nestorio adul-

Ee terina

[Margin notes: An. do. 435 Ephesina synodus; Nestorius Cyrillus Iuuenalis; Maximianus; An. do. 437]

terina prauitate infectos, scribit rogans Imperatorem, hunc ab Oriēte pellendum. Imperator autē Nestorium quidē exilio relegauit apud Oasim: A
Nestorius relegatur
pręcepta vero mittit Cyrillo & Ioanni, sine dilatiōe ad vniuersas ecclesias. Ioannes autem accepta præceptione, scribit Cyrillo fidem suam, & patrū apud Nicæam & Constantinopolim collectorum confessionem, recipiēs etiam quæ apud Ephesum gesta sunt. Quibus Cyrillus susceptis, scribit Ioanni & Orientalibus epistolam cuius initium est: Lętentur cœli & exultet terra, & in eadē confessiōe, vtrisq; conuenientibus vnitæ sunt ad pacem atque concordiā, quibus præminebāt ecclesię. Per idem vero tempus Nonnus regebat Hedesensem ecclesiam, qui primam Antiochenarum mimarum deo dicauit, & pro Margaritū meretrice Pelagiam Christo exhibuit. Iste ergo exultans super horū concordia, scribit Ioanni archiepiscopo, monita & verborum magisteria, in quibus & hoc ait: Munda ecclesiam ô homo dei à Nestorianis zizaniis, & eius impietate. Porrò impiū & blasphemum Nestorium, in exilio diuinum iudicium subsecutum est: tabefactis omnibus membris eius, & maxime lingua consumpta, morte pręuenit iter quo ab Oase ad alium locum erat ducendus.

Nonnus

Nestorij mors

An. do. 439

VEniens Valentinianus filius Cōstantii & Gallę Placidię ab vrbe Roma Constantinopolim, duxit vxorem filiam Theodosii imperatoris Eudoxiam nomine, quam sibi Eudocia genuerat, & Romā rediit. Sequēti uero anno, Theodosius imperator Eudociā vxorem suam Hierosolymam misit, gratificos hymnos oblaturam deo. Quę plurima dona ecclesiis cōtulit, & adoratis tam sancta cruce, quàm colendis locis, reuersa est ad regalia. Tricesimo dein imperii Theodosii anno, Proclus episcopus Cōstātinopolitanus, postulatū ab imperatore Theodosio corpus sancti Ioānis Chrysostomi à Comanis ad vrbem regiam detulit: & proximo anno post triginta tres annos, id coram omni processione, vna cū imperatore ac imperatrice Pulcheria pōpis funebribus publicās, ī apostolorū ecclesiā posuit, & ita eos qui propter illius depositionē ab ecclesia separati erant, ecclesię rursus vniuit. Sub hoc sanctę memorię Proclo terręmotus facti sunt magni Constantinopoli, per quatuor menses, ita vt timētes Byzātii extra ciuitatem in loco qui dicitur cāpus, essent, perseuerātes vnà cū episcopo ad dominū precibus & letaniis vociferantes. Quadam ergo die fluctuante terra & omni plebe attentius exclamante, κύριε ἐλέησον, circa horam tertiam, omnibus videntibus contigit à diuina virtute sustolli quendam adolescentulum in aërem, & audire diuinam vocem, admonentem eum episcopo ac populo nūtiare, vt letanias sic facerent & dicerēt: Sanctus deus, sanctus fortis, sanctus & īmortalis miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclus autem hac suscepta sententia, pręcepit populo psallere sic, & statim terręmotus cessauit. Porrò beata Pulcheria super miraculo vnà cū fratre supra modū admirata, sanxit B

Corpus Ioannis Chrysostomi

An. do. 439

Terræmotus Cōstātinopoli

A ta, sanxit per vniuersum orbē diuinū hūc psallere taliter hymnū, & extūc receperūt omnes ecclesiæ per singulos dies, hunc canere deo, De cætero imperante Theodosio iuniore, Valentinianus non solum Britanniam & Galliam & Hispaniā saluare nequiuit: sed & Occidentalem Lybiam quæ videlicet regio vocatur Afrorum, amisit hoc modo. Duo prætoreis erant, AEtius scilicet & Bonifacius, quos Theodosius postulante Valentiniano direxit. Cumq; Bonifacius principatum Occidentalis Libyæ percepisset, inuidia inflammatus AEtius accusationē facit aduersus eum, tanquam rebellionem meditantem, & obtinere Libyam satagētem. Et hæc quidē Placidiæ fatebatur Valentiniani matri. Cęterū Bonifacio scribit, quia si accersitus fueris accedere noli. Incusatus enim es, & te dolose volūt Imperatores. Hęc suscipiēs Bonifacius, & veluti proprio seruo Aetio credēs accersitus accedere distulit. Tūc Imperatores Aetiū quasi deuotū receperūt. Erāt autem Gothi tūc & gentes multæ ac maximę trans Danubium in hyperboreis locis inhabitātes. Ex quibus ratiōabiliores quatuor sunt, Gothi scilicet, Hypogothi, Gipedes, & Vuandali, nomē tantum, & nihil aliud mutātes, vnaq; lingua vtentes. Omnes autem fidei erant Arrianę malignitatis. Isti sub Arcadio & Honorio Danubium transeūtes, in terra locati sunt Romanorū. Et Gipedes quidem, ex quibus postmodum diuisi sunt Langobardi & Auares, villas quæ sunt circa Singedonem & Syrmium habi- Gothi Hypogothi Gipedes Vuandali
B tauerunt. Hypogothi vero post Alaricum Romā depopulantes, in Gallias abierunt, & quæ ibidem sunt obtinuerunt. Gothi autē Pānoniam habuerunt primum. Dein nono decimo anno imperātis Theodosii Iunioris, Thracæ villas habitauerunt, & per quinquaginta octo annos in Thrace morantes. Hesperiū quoq; obtinuerūt imperium. Porrò Vuandali Alanis sibi sociatis, & Germanis, qui nūc Franci vocantur ascitis, trāseuntes Rhenum fluuium Modigisclo duce habito, habitauerunt in Hispania, quæ est prima Europæ prouinciarum, ab Hesperio oceano. Bonifacius autem metuens Imperatores Romanos, transfretans à Lybia in Hispaniā ad Vuandalos venit. Cumq; Modigisclum inuenisset mortuum, & filios eius Gontarin, & Gizerichum pricipatum moderantes, hortatus est vt Hesperiam Lybiam in tres partes diuiderent, pollicitus vnicuique tertiæ parti se vna cum ipso principaturos. In talibus ergo professionibus Vuandali fretum transmeantes, Lybiam habitauerūt, ab Oceano vsq; Tripolim, quę est circa Cyrenen. Hypogothi vero surgentes à Gallia, tenuerunt etiam Hispaniā. Quidā autem senatus Romani amici Bonifacii, falsam accusationem Aetii intimauerūt Placidiæ, ostendentes quoque & Aetii ad Bonifaciū pridem scriptam epistolam quam ad eos miserat dein Bonifacius. Ast stupefacta Placidia, AEtiū quidem in nullo læsit, Bonifacio vero verbum cum iuramentis misit exhortatorium. Porrò Gontario mortuo, Gizerichus An. do. 429 Germani qui nunc Franci

Vuandalorum factus est Imperator. Bonifacius ergo verbo suscepto, contra Vuandalos armatur, exercitu magno sibi veniente, tam à Roma quàm à Byzantio, cuius Aspar erat magister. Inito aũt contra Gizerichum prælio superatus est Romanorum exercitus, sicq; Bonifacius cum Aspare Romam veniens, suspitionem dissoluit rei veritate monstrata. Porrò Africa taliter est Vuandalis subacta. Tunc & Marcianus qui postmodum imperauit cum miles esset, & Aspari deseruiret, vnius à Gizericho cõprehenditur. A

Romanæ sedis Leo pontificium gerit, imperante Theodosio, cuius imperii tricesimo nono anno, Proclus Constantinopolitanus moritur.

An.do.439 Flauianus constantinopolis præsul.

Cui succedit Flauianus presbyter & Sceuophylax ecclesiæ. Cyrillus Alexandrinus obit Antistes, cui subrogatur in sede Dioscorus, qui nullatenus erat Didascalicus, sed immitis & ferus.

Chrisaphius Eunuchus

Chrisaphius Eunuchus Palatium & ipsum Imperatorem tenens, cum inuideret Flauiani cõsecrationi, suggessit Imperatori sine malitia existenti, & apud Chalcedonem degenti, mãdare patriarchæ vt mitteret pro consecratione sibi benedictiones: quo facto Chrisaphius auertens, mandauit Andream imperatorem quærere benedictiones. At episcopus renunciauit, non se habere pecunias ad mittendum, nisi forte quoquam vtar inquiẽs ex sacris vasis. Fit ergo ex hoc inter illos, Pulcheria hæc ignoráte, non modicus mœror. Verum hęc apud Cõstantinopolim, cęterum penes B

Dioscorus Alexandrinus

Alexandriam Dioscorus cõfestim Cyrilli cognatos in primordiis suis deuastat, & horum patrimonia deprædatur. Filium autem fratris eius Athanasium presbyterum sine culpa deposuit. Hæc autẽ faciebat rectæ Cyrilli fidei aduersatus, cũ esset hęreticus, & à teneris vnguiculis ea quæ sunt Origenis sentiret. Irascebatur autẽ & Flauiano, eo quod modicum quid opus beati conferret Cyrilli cognatis. Cum ergo Chrisaphius esset impius, videre non ferens ecclesiarum concordiam, operam dabat vt conturbaret eas, & diuersis modis agebat, vt Flauianum episcopatu depelleret, volens Eu-

Eutyches hæresiarcha

tychem quẽdam sensus sui archimandritã, ad episcopatum eius prouehere. Et quoniam Pulcheria res ciuiles retinẽte nihil valuit, primo insidiatur Eudociæ insidiarũ eius nondum expertæ, & in liuore eam instigat contra propriam matrem. Et immittit ei, vt & illi deroget apud Imperatorem, & tollat ad se præpositum. Quoniã præpositus ad dispositionem rerum pernecessarius erat Pulcheria. Imperator autem ab vxore molestius fatigatus, mittit ei dicens: ne te hoc tristem reddat, præpositum enim te habere nõ est possibile, neq; meam sororem bene & perite ac pie omnia disponẽtem ego repello. Inefficax ergo Chrisaphius super hoc effectus, ad aliud vertitur instrumentũ, & suggerit Eudociæ, vt molesta Imperatori suaderet ea, quo pręciperet patriarchę consecraret illã diaconam, tanquam quæ virginitatẽ elegisset. Et diutius Eudocia Imperatori molesta, persuasit leuitati eius.

A eius. Super quo iussus Flauianus, ab imperatore tristatus est valde, respiciens futura ex hoc scãdala nascitura,& imperatori quidẽ repromisit. Pulcherię vero scripsit, rogãs eam ne saltem ante faciem eius veniret, ne cogar inquit agere quid eorum quæ te contristantur. Illa ergo ex his quę scripta fuerant, intelligens quod meditabantur,& præpositum Eudociæ transmisit,& ipsa exiens in ebdomũ siluit. Ex hoc itaq; Imperator,& Eudocia val de contra Flauianũ tristes effecti sunt, quod suum reuelasset secretum. Porrò Eusebius scolasticus, qui primus Nestoriũ reprehendit, ad episcopatum Dorilei promotus,& de fide cũ Eutychi Archimãdrita disputans, inuenit eum non recta sapientem: qui cum multa commonens iuuare illum nequiuisset, retulit de eo Flauiano episcopo, qui quadraginta episcoporum concilio congregato, adducit Eutychem. Et iuxta omnem consequentiã regularum ecclesiasticarum discutiens, inuentũ subdolum & hæreticum deposuit. Chrysaphius autem huius concors Palatiũ tenens, his cognitis in irã per amplius contra Flauianum accenditur. Et intimat Dioscoro Alexãdrino se in his quę cordi eius essent, per omnia cooperaturũ, si sibi in calumniis contra Flauianum & Eusebium ipse cõcurreret, pro Eutychiq; satageret. Mouet autem ad id etiam augustã Eudociam, tristia de Pulcheria contra Flauianum memorans apud illam. Et agit vterque quo Imperator sanciret, secundum Ephesi congregari concilium. Cui Dioscoro pręesse conce-

B dunt, mittẽtes ei exercitum plurimũ in auxilium. Cumq; latrocinali huic concilio pręsedisset, nõ permisit adesse notariũ alium concilio, sed suos tãtum fecit scribere quę gerebãtur. Quæstio ergo cum fieret, exigebatur Eutyches propriam exhibere opinionem. Qui respõdit dicens: Confiteor ex duabus naturis fuisse dominum nostrum adunationẽ. Post adunationẽ vero, vnam naturam cõfiteor. Tunc Dioscorus dixit:& nos omnes hoc assentiamur. Et loci seruatores quidem Leonis Papę Romani. Dioscori vidẽtes impetum,& quod epistolam Papę ad Flauianum non permiserit legi, neque illam quam ad synodum miserat, sed despexerit, fugerunt & descẽderunt Romam. Porrò Dioscorus Eutychi sacerdotium reddit, Eusebium vero Dorilei,& Flauianum Cõstantinopolitanum in promptum deponere habuit, qui & ante depositionẽ impulsionibus & calcibus à Dioscoro sum missus, tertianus vitam mutauit,& de cætero vi militum & gladiorum episcopi subscribere coacti sunt. Domnus autem Antiochenus episcopus. postquam vi subscripsit, in se reuersus, erexit se cõtra Dioscorum, principes vociferans aduersus ea quæ gesta sunt,& impietatem concilium nominãs,& subscriptionem suam quærens recipere. His cognitis Papa Leo, accedit cũ lachrymis ad Imperatorem Valentinianum, simul & ad augustas, petens epistolas Theodosio Imperatori pro emendatione patranda eorum quæ apud Ephesum nequiter & irregulariter acta sunt, destinandas. Qui rescri

Pulcheria ab administratiõe rerum amota An. do. 453.

Flauiani exitus

bit Eudoxiæ filię ita: Hoc dulcedini tuæ notum esse volo, quia Flauianus A
diuino iudicio ab ecclesiis eiectus est, vt multarum turbationũ autor. Porrò Dioscorus deposuit & Theodoretum, & Hiban, & Andream, & Domnum Antiochenum, & alios Orientales episcopos. Theodosius autẽ Imperator mobilis erat, omni vento circumlatus, vnde & in chartis nõ lectis subscribebat. Eodem anno Geiserichus Vãdalica multitudine opimus effectus, & se regem vocãs terræ ac maris insularumq; multarũ, Theodosium cõtristabat. Sanè non multo post resipiscens Theodosius, & recognoscens à Chrysaphii versutiis se deceptum, tristabatur super impietate, ac iniustitia, quæ facta fuerat in Flauianũ & reliquos episcopos. Et indignatus vehemẽter, primo quidem exulem fecit in insula quadam Chrysaphium: in Eudociam vero valide cõmouetur, hanc omnium malorum causam appellans, quippe quę & Pulcheriã ex imperialibus insecuta sit, simul & improperãs ei quę gesserat circa Paulinum. Illa vero desperata, rogauit Hierosolymã se dimitti. & assumptis Seuero presbytero & Ioanne diacono, Hierosolymam venit. Discens interea Imperator, quod & isti in vrbe frequenter ad eam accederẽt, & cum ipsa rursus Hierosolymis essent, multaq; illis largiretur mittens, decollauit eos. Tũc Imperator beatam Pulcheriam oppido rogans, ad imperialia reduxit, quæ mox mittẽs Ephesum, asportauit inde corpus sancti Flauiani, & cum multo deferens obsequio, per medium B
vrbis sepeliuit apud sanctos apostolos. Interea Attilas Scytha vir fortis atque superbus, deposito Bdella seniori fratre. solus Scytharũ quos & Hunnos vocãt, principatus regno per Thracem discurrit, & omnem ciuitatem & castra in seruitutem redigit, præter Adrianopolim, & Heracliã quę quõdam Perinthus vocabatur. Cogitur ergo Theodosius legationem Attilæ mittere, & sex millia librarum ei pro recessu prębens, mille librarũ annuũ tributum persoluere pollicetur. Igitur cum Romana virtus à bello redisset, quod aduersus Attilam fuerat destinatũ, nõ multo post Theodosius moritur. Porrò beata Pulcheria nondum cuiquam Imperatoris morte cõperta, Marciano accersito in religiõe ac pudicitia cõuersante, sene videlicet & idoneo viro, dicit ei: quoniam Imperator mortuus est, & ego te elegi tãquã bene placentem, ex omni senatu, da mihi verbum quo custodias virginitatem meam quam deo commisi, & pronuntiabo te Imperatorẽ. Quod eo pollicente, accersito patriarcha, pariter & senatu, pronuntiauit eũ imperatorem Romanorum.

*Domnus Antiochenus episcopatu priuatus

Chrysaphius deportatur

Seueri & Ioãnis supplicium

Pulcheria restituitur

Flauian° diu°

Theodosius Attilæ tributarius

An. do. 457.

MARCIANVS.

An. do. 458.

Marcianus pius diuino decreto Imperator ostensus, omnes qui in exilio erant, reuocauit. Pulcheria vero perosum Chrysaphium Eunuchum tradidit Iordani filio Ioannis, qui tyrannidem apud Romanam vrbẽ exercuit, multisq; Christo erectis ecclesiis, pręcipue quę in Blachernis

Blachernæ

laudabilis

A laudabilis dominę nostrę dei genitricis est, in principio imperii pii Marciani ecclesiam fecit. Porrò beatus Papa Leo scripsit Marciano, petens vt quæ præsumpta fuerant à Dioscoro & Eutychi apud Ephesum in sanctum Flauianum, requirerentur coram vniuersali synodo. & iussit Imperator colligi cunctos episcopos. Secundo itaq; imperii Marciani anno, Chalcedone sancta quarta facta est synodus, mense Octobri indictione quinta. Omnibus autem episcopis in martyrio sanctæ Eufemiæ vnà cum senatu conuenientibus, discussa sunt quæ in prima indictione super Eutychi gesta sunt, & quæ apud Ephesum sunt à Dioscoro temere perpetrata. Quæritans autem Dioscorus de his ad ignorantiam gestorum confugit, sed effugere redargutionem quæ in actis efferebatur non valens deficiebat, & veritas nudabatur. Tunc excusationem non habēs, confusus est. Hi vero qui cum eo latrocinali concilio consederant, redarguebāt eum super violētia & necessitate quam ab ipso pertulerant, & veniam à synodo postulantes, recepti sunt: quorū vnus erat, Iuuenalis Hierosolymitanus episcopus. Cumq; defecisset Dioscorus, non habens excusatoriam rationem, vltra synodo apparere ausus non est. Tunc synodus præsente quoque Imperatore Marciano & senatu, sententiam protulit contra Dioscorū & Eutychem, hosq; deposuit. Imperator autem Dioscorum quidē in Gangris exilio relegauit: synodum autem laudans dixit, gratias confiteor maximas omnium nostrorū

B deo, quoniā ablata discordia in vnam eandemq; confessionem cuncti conuenimus: & amabiliter honorans sexcentos illos & triginta patres, ad sua in pace vnumquenque absoluit. Porrò consecratus est Proterius pro Dioscoro episcopus Alexandriæ.

An.do.45 9 Chalcedonē. synodus

Iuuenalis Hiroso. episcop.

Dioscorus exulat

Proterius Alex. episcopus

PVlcheria beata & pia dormiuit in Christo, quæ multa bona fecit, & omnia sua pauperibus dereliquit: quæ Marcianus cū multa essent, alacriter dedit. construxit autem eadem & multa oratoria, domosq; pauperibus & hospitibus, necnon & sepulchra peregrinis ædificauit, inter quę sancti martyris laurētii templum construxit. At vero Theodosius monachus, vir pestifer, cum descendisset cursim Chalcedonensi facto concilio Hierosolymam, & didicisset quod augusta Eudocia erga Dioscorū à synodo depositum affectu flagraret, cœpit clamare aduersus synodum, quasi rectam fidem subuertentem. Et surreptis Augusta & monachis propriis, cædibus vsus more barbarico, archieraticū thronum rapit, & homines Augustę ministros habens episcopos promouet per ciuitates, cum adhuc essent episcopi in synodo. Seuerianum Scythopoleos qui non fuerat eius mala opinione deceptus, à ciuitate pellens occidit, & excitat persecutionem cōtra illos, qui sibi non cōmunicabant, & multos quidē tormentis affecit: quorundam vero domos tradidit igni, ita vt æstimaretur vrbs à barbaris capta. Necauit autem & Athanasium diaconū sanctæ resurrectionis, sibi exprobrātem &

An.do.459. Pulcheriæ pietas

Theodosius episcopatus inuasor

 arguentē

arguentem eius impietatem. Et huius sanctum corpus per ciuitatem pompis circumdans, canibus tradidit. Domnus vero archiepiscopus Antiochenus in eremum fugit, & Iuuenalis Hierosolymitanus. Porrò cum pestilens Theodosius per viginti mẽses thronum Hierosolymitanũ tenuisset, iussus est comprehendi. Qui fugiens, in montem Sineum properauit, quo fuga lapso vnà cum his quos ipse prouexerat: iterum Iuuenalis thronum suum recepit. Interea Maximus Maximi nepos tyrannus Valentinianum peremit, & Eudoxiæ vi sociatus, imperium quoque obtinuit, per quæ nanque quis peccat, per ea quoque & corripitur. Inter hæc ergo Eudocia coartata, nullum fore auxilium à Byzantio Theodosio patre suo & Pulcheria defunctis existimans, accersit Gizerichum ad vrbem Romam, rogãs à Maximi tyrannide liberari. Magna vero cum classi Gizerichum ad vrbem Romam nauigãtem, Maximus timens fuga vsus est. Hi vero qui cum ipso aderant, interemerunt eum. Præterea Gizerichus nemine sibi resistente, introiuit Romam tertia die Maximi fugæ. Et sublatis omnibus pecuniis, & ciuitatis miraculis in nauesque receptis, in quibus erant ecclesiastica milia ex auro lapidibus preciosis ornata, & vasa hebraica quæ Titus Vespasiani filius post captiuitatem Hierosolymarum Romam detulerat, vnà cum Eudoxia imperatrice, ac filiabus eius in Africam nauigauit. Erat autem Marcianus admodum religiosus & timens deum, qui in letaniis campi pedes incedebat, multa egentibus beneficia præstans: quod intuens Anatolius patriarcha, & ipse de cætero non phorio portatus secundum morem, sed pedes letanias faciens incedebat. Timotheus autem herulus noctu cellas monachorum circuibat, vnumquemque vocans ex nomine. Quo respondente dicebat, ego angelus sum dicere omnibus, vt abscedant à communione Proterii, & eorum qui Chalcedone conuenerunt, & Timotheum herulum in episcopum Alexandriæ prouehant.

An.do. 457. Maximus tyrannus,

Roma iterum capta An.do. 457.

Anatolius patriarcha

A

B

LEO.

LEo imperat, coronatus ab Anatolio patriarcha, Timotheus vero cognomento Herulus, Alexandrinam ciuitatem turbabat. Multitudine quippe inquietorum virorum empta, tyrannice Alexandriæ sedem obtinuit, & cum depositus esset à duobus depositis prouehitur, vnde omnia scandala penes Alexandriam orta sunt. Cunctis enim orbis terræ sacerdotibus diffinitionem synodi Chalcedonẽsis recipientibus, iste scelestus rabie quadam infectus, iniuriis appetebat, & ordinationes episcoporũ faciebat, cum esset ipse inordinatus, & baptizabat cum presbyter non existeret. Beatus autem Proterius sentiens contra se confectum consilium, dat locum iræ, & prima die Paschæ ad venerabile baptisterium fugit. Ast ille antichristi præcursor, neque sanctam diem, neque colẽda loca reueritus, mittit & occidit insontẽ pontificem, vnà cum sex aliis qui erant cum ipso, & funibus trahẽtes huius cadauer

An.do. 459. Timotheus Herulus Alexand. commouit

Proterius à Timotheo cæsus

A cadauer, à sancto lauacro emiserunt, & pompose per ciuitatem portatum postremo etiã igni sine vlla misericordia prodiderũt, & cineres eius in aerem consperserunt. Eodem anno delatum est corpus sanctæ Anastasiæ à Sirmio, & repositum est in tẽplo eius in porticibus Domnini. Timotheus autẽ Herulus scripta magni Cyrilli non edita reperiẽs, in multis locis adulterauit, sicuti scribit Petrus presbyter Alexandrinus. Sequenti vero anno Leo Imperator iniqua Proterii morte, & iniusta Heruli promotione comperta, mittens Cæsariam linguis mutilatis exilio relegauit eos, qui Proterii neci communicauerant. Timotheo vero scelesto aduersi nil intulit, iudiciũ in eum dicens inferre antistitibus conuenire. Qui literas ad vniuscuiusque prouinciæ misit episcopos, vt singuli scriberent sibi proprium sensum, vtrũ quæ apud Chalcedonem diffinita sunt sibi placerent, & super Heruli creatione quid dicerent. Inter quos & sancto Symeoni stiliti & Bardæ monacho atque Iacobo miraculorum patratori scripsit, cõtestans vt ita iudicium controuersiarum depromerent, vt essent rationem deo cunctorum domino reddituri. Qui omnes vnanimiter & consonanter & Chalcedonensem synodum sanctam esse affirmãt, & terminum ab ipsa depromptum admittunt. Timotheum autem cõsonanter reprobant, tanquam homicidam pariter & hæreticum. Satagebat autem & Gennadius apud Imperatorem,
B quo vlcisceretur super his quæ temere fuerunt perpetrata, cui è diuerso resistebat Aspar Arrianus. Porrò Imperator pius Herulum quidem apud Gangras exilio relegauit, ipse vero & illic cœpit conuenticula congregare, turbationesq; patrare. Quas comperiens Imperator, rursus eum in exilium misit apud Chersonam, & cõsecratus est pro eo episcopus Alexandriæ Timotheus alius cognomento Leucos, qui & Salophacialus nuncupatur, vir Orthodoxus & bonus, cunctisq; prorsus amabilis. Interea vasto incendio Cõstantinopoli facto, Marcianus œconomus ascendens super regulas sanctæ Anastasiæ, tenens euangelium orationibus & lachrymis illæsam domum seruauit. Sequenti anno cum pictor quidam pingere Saluatorem secundum similitudinem Iouis præsumpsisset, arefacta est manus eius: quem peccatum suum confessum, sanauit Gennadius. Aiunt enim quidam historicorum, quod crispis & raris capillis schema in Saluatore magis vernaculum sit. Per idem tempus Leo Imperator, Zenonem generum suum magistratum totius Orientis fecit, & Basiliscum fratrem Verenæ Augustę magistratum Thracæ constituit. Zeno autem veniens Antiochiam, inuenit episcopum in ea sacrum Martyrium. Petrus autem Gnapheus sequebatur Zenonem cum esset presbyter, quĩ persuadens Zenoni vt sibi cooperaretur ad conducendos mercede quosdam Apollinaris sectatores, turbationũ dena millia excitat contra fidem, & Martyrium episcopum: & anathematizat eos, qui non dicunt deum crucifixum esse: & scindens populum Antiochenũ,

S. Anastasia

Corrupta scripta Cyrilli

An. do. 460.

Symeon stilites

Gennadius Constant. episcopus

Timotheus Herulus relegatur

Timotheus Leucos succedit

Miraculum

An. do. 465.

An. do. 465.

Martyrius Antioch. episcopus

tiochenum, addit in trisagio hymno, qui crucifixus est propter nos: quod A ex tunc hodieque apud † Theopaschitas dici obtinuit. Martyrius autem ad Leonem Imperatoré venit, & susceptus est cũ honore multo, studio Gẽnadii episcopi Constantinopoleos. Rediens auté Antiochiam, & inueniẽs populos dissidentes, Zenonemq; his fauentem, coram ecclesia abrenuntiauit episcopatui dicẽs: Clero nõ subdito & populo diffidẽti, & ecclesię squalenti abrenuntio, seruans mihimet sacerdotii dignitatem. quo discedente, Petrus Gnapheus in thronum Antiochenum insiliit, qui mox Ioannem quoq; promouit Apamenũ episcopũ, qui erat ex depositione. His vero cõpertis Gennadius cuncta Imperatori exponit, & iubet Petrũ Gnaphea exiliari. quod audiens Petrus, exilium fuga euasit, electione vero communi Iulianus quidam episcopus Antiochiæ promouetur. Eodem anno translatus est apud Alexandriam propheta Heliseus, in monasteriũ Pauli leprosi. Leprosum enim sanauit, & leprosum fecit, & in ea quæ leprosi erant, translatus est. Circa hæc tempora & † Timoclestropariorum factores agnoscebãtur. Preterea Cassius quæstor Antiochenus atq; philosophus derogatus est apud Imperatorem vt paganus, & iussit Imperator examinari eum à præfecto prætoriorum Constantinopoli. Cumq; induceretur in Zeuxippum vinctus retrorsum manibus, dixit ad eum Poseus pręfectus, vides ne ô Cassi, in quo habitu constitutus sis. Qui ait: video & nõ miror, homo enim cũ B sim, humanas incurri calamitates, sed iudica in me, vt iudicabas cum me. Quibus auditis, contio laudauit Imperatoré, quo comperto, Imperator gauisus est, & dimisit eum in regionem suam.

Deum dictes passum

Iulianus epus Antiochenus

Helisei translatio

An.do. 464.

Antiphonarũ

Cassius philosophus

An.do. 466.

Eudocię pietas

CVm Eudocia neptis Theodosii sedecim annos in Africa cum viro suo Honoricho fecisset, & puerum Gilderichum ex ipso genuisset, difficile ferebatur erga maritum cum esset Arianus. Vnde aditu inuento, fuga lapsa venit Hierosolymam, & adoratis venerabilibus locis, salutatoq; sepulchro Eudociæ auię suæ, ac paucis diebus in sancta demorata ciuitate, mortua est in pace, omnibus sanctæ resurrectioni dimissis.

BASILISCVS. ZENO.

An.do. 467.

BAsiliscus in campo acclamatus Imperator Marcum filium Cæsarem fecit, & Zenobiam vxorem suam Augustam coronauit, & statim contra fidem prælíatus est, Zenobia maxime incitante illũ ad istud, Timotheũq; Herulum reuocauit per typos, & Petrum Gnaphea qui absconsus erat in monasterio acœmetẽsium. Et quotquot alii inimici sancti Chalcedonensis erant conciliũ, fiducialiter contra veritatem agebant. Herulus auté cõgregatis inquietis quibusque Alexandrinis, qui Constantinopoli peregrinabantur, de palatio cum letania venit in ecclesia vectus asino. Qui perueniens in locum qui dicitur octagonus, & expauescens pedem cõtriuit, & cum confusione reuersus est. Basiliscus autem hunc Alexãdriam cum typis contra synodum

A nodum misit,& Petrum Gnaphea Antiochiam,cōtra veritatem cōfortans
vtrunque.Timotheus autem Salophacialus episcopus Alexādrinus, com-
periens Timotheū Herulū aduenire,recessit ad monasteria Canopi.Mul-
tis autem afflictis,Herulus Timotheum lædere non valuit,eo quod dilige
retur ab omnibus.Cumq; ingrederetur Herulus Alexandriā,vociferaban Timotheus Herulus restituitur
tur studiosi eius,illud turpe dicentes:cibasti inimicos tuos Papa.At scelera-
tus econtra clamabat,etiam vere cibaui. Hic impius etiam Chalcedonense
conciliū anathematizabat.Iulianus autem Antiochenus episcopus præ tri
stitia eorum quæ fiebant defunctus est.Petrus autem Gnapheus ad sedem
perueniens in anathemata & turbationes erupit,hinc cædes hominum &
rapinæ propter additamentum trisagii factæ sunt. Præterea Basiliscus ty- Petrus Gnapheus Antiochiæ episcop. Acacius patriarcha
po generali Chalcedonense abiecit concilium, iubens Acacio Constanti-
nopolitano idipsum facere:sed tota ciuitas cum mulieribus & liberis in ec-
clesiam contra Basiliscum conueniens,hoc fieri vetuit.Porrò clero,mona-
chisq; Constantinopolitanis pro Chalcedonensi synodo repugnantibus,
timens Acacius multitudinem,cum eis concordare simulabat,vnde coram
ambone contra Basiliscū Zenonem acclamabat.Basiliscus autem comper-
tis his metuens feruorem plebis ciuitatis exiuit, iubens senatui neminem
loqui cum Acacio: futurum enim erat,vt populus incenderet vrbem.Dani
B el autē mirabilis stilites assumptis monachis & populi æmulatoribus, exi-
uit contra Basiliscum,& ei cum multa fiducia disputauit.Interea Zeno cū
Ariadne ad regiam perueniēs vrbem,susceptus est à populo ac senatu, Ba
siliscus vero veniēs ad ecclesiam, imperiali deposita in diuina mensa coro-
na,ad baptisterium cōfugit cum Zenobia malæ opinionis vxore sua. Por- Basiliscus abdicat imperiū
rò Zeno Petrum Gnaphea auertit,eo quod Basilisco concurrerit.Decreto
autem Orientalis synodi depositus est, & cum eo Ioannes qui post tertiū
mensem eiectus est, & post eum Stephanus vir venerabilis est Antiochiæ Stephanus Antioch. episcopus
prouectus episcopus. Petrus autem apud Pityussam in exilium deducen-
dus,se deducentes decipiens,confugit in sanctum Theodorum euchaiten-
sium.Timotheus autem Herulus inter hæc moritur,pro quo Petrus Mog- Petrus Moggos Alexand. episcopus
gos introducitur vir malignus,& veritatis inimicus, qui iam depositus fue
rat.Consecratur autem ab vno episcopo,& ipso deposito:in quem irruen-
tes per zelum dei monachi, triginta solis diebus latrocinaliter eum obtinē
tem episcopatum repellunt, & Timotheum iterum Salophacialum iure Timoth.Leucos restituitur
throno restituūt.Stephanus interea electione communi prouectus ad An-
tiochenum episcopatum, à Petri Gnaphei sequacibus, quasi Nestorianus
criminatus est apud Zenonem:sed hunc Orientalis synodus apud Laodi
ceam conueniens,iussione Imperatoris vtpote innoxium sedi restituit.Se- An.do. 476. Antioch. epi cædes
ptimo vero imperatoris Zenonis anno, Stephano episcopo Antiocheno
dormiente,Stephanum pro eo alterum cōsecrauerunt, quem inimici fidei

voto

voto quo erga Gnaphea flagrabant, in natatorio sancti martyris Barlæ ca A
lamis acutis trucidantes, in Orontem fluuium proiecerunt, furore armantes amétiam. Zeno autem propter illa quæ præsumpta sunt in Stephanũ, iussit Acacio Constantinopoleos episcopum Antiochię cõstituere, qui or-
Calendio Antioch. episcop. dinauit Calendionem. Consecrauerunt enim & Antiocheni per ignorantiam Ioannem, qui dicebatur Codonatus, quem Calendio in Tyrum quæ primus thronus est Antiochenæ dioeceseos translatum enthronizabat. Eodem anno & Alexandriæ Timotheus Salophacialus defunctus est, & consecratus est Ioannes Tabennesiotes, vir sanctus, & rectorum dogmatũ pro
Ioan. Alexan. papa pugnator, qui fuerat Alexandrinæ presbyter & œconomus ecclesiæ. Porrò Hillus patricius cum Leontio & reliquis venit ad castellum Papyrii, & educta Verina Augusta in Tarsum Ciliciæ, fecit eam coronari extra ciuita
An. do. 485. tem apud sanctum Petrum. Decimo præterea Zenonis anno Petri Moggi spudastæ per pecunias & seductiones persuasere Zenoni, eiicere Ioannem Tabennesiotem Alexandrinum episcopum tanquam præter votum eius consecratum, & Petrum Moggum iterum reducere Alexandriam. Tunc & ἑνωτικὸν fecit Zeno, vt quidam aiunt, ab Acacio Constantinopolitano dictatum, & vbique transmisit. Petro autem Moggo ante regressum eius in Alexandriam iussit Zeno communicare Simplicio Romano atq; Acacio, qui videlicet Acacius scripsit Alexandrinis suscipere Moggum, & Ioannem abiicere. Ioannes vero audita Petri præsentia, licet clerus cum po
Petrus Alexandriam restituitur pulo exire illum prohiberet, quæ præsumenda erant à Petro considerans, B
sapienter & sine turbatione recessit.

An. do. 484. Theodoricus rex Theudericus Valamer cuius multus inter barbaros & Romanos est sermo, vtpote fortis & prouidi, sed nec rationum inexpertis, penes Byzantium quippe obses quondam traditus, optimis magistrorum adhæsit, cum pater solus Valamer post Attilæ filios dux esset sub Leonis imperio
Acacij ipietas Gothorum. Interea Oriẽtales episcopi scripserunt Acacio vituperationes, eo quod receperit Moggum in communionem, qui paruipendens eos omnes impudẽter communicare Moggo coacte fecit. At vero qui erant ex regia vrbe, necnõ & de Oriẽte, deprecati sunt Felicem Romanum episcopũ, significantes Acacium esse malorum autorem. Inter quos & Ioannes Alexandrinus eadem dicens Romam profectus est. Felix autẽ synodo in tem-
An. do. 485. plo summi apostoli Petri facta, duos episcopos & ecclesiæ defensorem Cõstantinopolim misit, scribens Zenoni & Acacio, vt Petrum Moggum tanquam hæreticum eiiceret Alexandria. Sequenti vero anno his qui à Roma
An. do. 486. missi fuerãt, apud Abydum Zenonis & Acacii voluntate retentis, literisq; ablatis in carcerem missis, cõminatus est Zeno illos occidere, nisi Acacio & Petro Moggo cõmunicassent. Porrò Zeno concilio Acacii Orientis episcopos cogebat subscribere henotico, & communicare Petro Moggo. Re-
sponsales

A ſponſales vero Felicis Romani couueniens,& pecuniis decipiés, Acacio communicare contra quæ ſibi fuerant imperata perſuaſit, quanquam econtra pariter conteſtarentur Orthodoxi: Primum quidem hamo circumponentibus funem,& vnum eorum publice inſtruentibus, Secundum autem in librum immiſerunt, & tertium in cophinum holerum impoſuerunt. Felix auté cópertis quæ ab apocriſiariis ſuis geſta ſunt, depoſuit eos ſcribens Acacio depoſitioné. Porrò is qui hanc deferebat, effugiens eos qui erát in Abydo peruenit ad monaſteriũ Dii, monachi vero Dii dominico die in ſacrario porrexerunt epiſtolam Acacio. Aſt hi qui erát ex parte Acacii peremerũt quoſdá ex monachis qui epiſtolam dederant, quoſdá auté punitos carceri tradiderunt. Verum Acacius inſenſate ſe habuit circa depoſitioné, noménque Felicis à Diptychis abſtulit. Præterea Calendio epiſcopus Antiochenus aſportauit corpus Euſtathii magni à Philippis, vbi & exilio retétus dormierat,& cum honore multo huic decimo miliario tota ciuitas obuiam venit. Hi vero qui ſe ab eccleſia ſeparauerant propter eundem ſanctũ, rurſus vniti ſunt poſt centum annos dormitionis eius. Mortuo ſanè Acacio cũ Phrauitas per tres méſes epiſcopatum tenuiſſet, ſcripſit Felici quod ei quidem communicaret, Petro vero Moggo non communicaret. E diuerſo autem Moggo ſcripſit, quod ei quidem communicaret, Felicem autem Romanum auerteret. verum exemplaribus quæ ad Moggum deſtinata fuerant ab Orthodoxis, Felix antequam apocriſarii Phrabitæ cum ſynodicis perueniſſent acceptis, hos cum honeſtate remiſit. Defuncto autem Phrabita Euſemius presbyter & + Ptochotrophos Neapoleos tenuit, confeſtim propriis manibus nomen Moggi deleuit à Diptychis, ſicq; in eis ſedens, in throno nomen Felicis inſcripſit. *Euſtathij tranſlatio* B *Euphemius patriarcha, qui ptochotrophio, id eſt, domui præeſt, in qua pauperes aluntur*

PEtrus Moggus mortuus eſt Alexandriæ, pro quo Athanaſius conſecratus eſt cognométo Cylites. Aſt Imperator Zeno requie potitus à barbaris, ab Antiochena Calédionem pellit eccleſia, exulem faciens apud Oaſin, Petrumque Gnaphea conſtituit. Neſtorem autem Tarſenſem, Cyrum Hierapolitanum, Ioannem Cyreſtenſem, Romanum Chalcedonenſem, Euſebium Samoſatenum, Iulianum Mopſueſtinũ, Paulum Conſtantinenſem, Manum Ermenienſem,& Andream Theodoſiopolitanum, ſub obtétu quidem fauoris, quaſi circa tyrannos exhibiti, ſed veritate propter nõ receptum henoticon ſuis abigi præcepit eccleſiis. Petrus auté Gnapheus Antiochiam ingreſſus, multa mala operatus eſt, anathematiſmos videlicet ſynodi Chalcedonenſis, irreprehenſibilium deiectiones epiſcoporum, ſubrogationes & creationes illicitas,& his ſimilia, ante ónia triſagio hymno addens, Chriſte rex qui crucifixus es propter nos. Petrus autem iterũ veniés, amputauit Chriſte rex. Porrò Xenaias ſeruus ſatanæ, dominicá & ſanctorum docebat non recipiédam imaginem: cum enim eſſet natione Perſa & *Athanaſius Alex. epus* *Petrus Antiochiam reſtituitur* *Epi ſedib pelluntur* *Imagines tollédas docuit Xenaias*

fortuna seruus, dominum suum sub Calandione fugiens, villas quæ circa Antiochiam sunt à fide retrahebat, cum nō esset baptizatus, se clericū esse dicens. hunc Calandio quidem pepulit, Petrus vero Gnapheus episcopum Hierapoleos ordinans, Philoxenum mutato nomine nuncupauit. Cum autem postmodum eum baptizatum non esse didicisset, sufficit inquit ei pro baptismate cōsecratio. Eufemius autē cum esset Orthodoxus, Anastasium silentiarium qui post hæc abusus imperio est, ab ecclesia pepulit vt hæreticum, & Eutychis consentaneum, quem & turbas excitantem intuens, sedile ipsius, quod erat in ecclesia subuertit, comminatus ei, quod nisi cessaset à talibus, tōderet caput eius, & turbis traderet publicandū. quæstus autē apud Zenonem contra illum obtinuit potestatē. Sequenti vero anno, quo agebatur septimusdecimus imperii Zenonis annus, Felix synodicis Euphemii receptis, ei quidem tanquam Orthodoxo appositus est, episcopum autē illum nō recepit, eo quod nomen Acacii & successoris Phrauitæ de Diptychis non eraserit. Eodem anno Petro Gnapheo mortuo, promotus est episcopus loco eius Palladius presbyter Seleucensis ecclesiæ sanctę primæ martyris Teclæ, cum quo electus est & Ioannes Constantini, atque Anastasius Silentiarius qui male posthac imperauit. nam Zenone mortuo Longinoque fratre ipsius, ad imperium affectante repulso, Ariadnæ senatusq; consulto ac totius exercitus Anastasius Silentiarius pronuntiatus est Imperator. qui cum imperium suscepisset, professionem in scriptis expetitus est ab Euphemio facere, non commouendi quicquam de ecclesia vel de fide, indignum se Christianis & imperio vocans. Vim autem faciente imperatrice Areadne, atque senatu suscepit proprię manus eius scriptum, quod reciperet in diffinitionem fidei dogmata Chalcedonensis concilii, & ita coronatus Areadnen ducit ad nuptias, nec dum ante vxori sociatus. Porrò anno quo Zeno mortuus est, & Anastasius imperare cœpit, ab Adam secūdum Romanos quidem anni erant quinque millia nōgenti nonagintanouem: secundum vero diligentem supputationem Alexandrinorum, quinque millia nongenti octogintatres.

Episcopus nō-dū baptizatus Eufemij in Anastasium censura

An. do. 492.

An. do. 493. Lōginus repulsus passus

B

Anni mundi secundū 70. Interp. & Græcos At secūdū latinos & Hebręos sunt solimodo 4454 anni.

ANASTASIVS.

ANastasius Imperator Petrum Gnaphea Antiochiā redire ad propriam sedem iubet: sed licet hunc ab exilio reuocasset, Antiochiā tamen abire non passus est, Palladium faciens Antiochiæ cōsecrari. Euphemius autem Constantinopolitanus congregatis peregrinis episcopis, secundum prædicauit Chalcedonense cōciliū. Porrò Ioannes Tauennesiotes cum esset Romæ audiens quod Anastasius imperaret, venit Byzantiū, vicissitudines bonas sperans ab eo, quoniam Alexandriæ illum fecerat œconomū, quem & nudum ex naufragio susceptum sustentare curauit, ita vt faceret eum de calamitate nihil omnino sentire. Anastasius autem audiēs quod veniret fide rupta

Palladius Antiochię, ejus Euphemius Constant.

Anastasij Ingratitudo

A rupta,multaq; ingratitudine vsus,in exilium præcepit destinandum,nulla tenus ab ipso susceptum.Porrò Ioannes hoc prænoscens,Romam fugiendo saluatus est. Interea facta barbarorum prædonumque ac intestinorum bellorum turbatione,his Cono episcopus Apamiæ derelicto throno in armatum & prætorem taxatus resistit. Imperator autem fatigatus eo quod bellum protelaretur,fidéter credidit Euphemio episcopo,quod cuperet pacem,& colligi peregrinos præcepit episcopos,quasi pro Isauris rogaturos. Euphemius autem Imperatoris secreta Ioanni patricio reuelauit,socero videlicet Athenodori primatis tyrannidis.Qui currẽs hoc Imperatori nunciauit,quæ res inrecõciliabilem cõtra Euphemium inimicitiam Imperatori Anastasio excitauit: vnde & Isaurorũ Euphemio cõgressiones ascripsit. Euphemio vero quidam insidiantes,persuaserunt cuidam ante + martiriũ, gladium contra caput eius incutere,sed Paulus quidam defensorum ecclesiæ plagam quidem in capite suo recepit,& periclitatus est:insidiatorem vero peremit.Iterum ergo in collecta insidiati,Euphemium cõsiliati sunt interimere,qui priuato habitu indutus,fuga salutem mercatus est.Porrò Anastasius Imperator ab Euphemio professionẽ suam de qua prædictum est, violenter extorsit, cuiq; victis Isauris mandat per Eusebium magistrum dicens : Orationes tuæ ô magne amicos tuos fuligine contaminauerunt.Episcopis ergo peregrinis collectis, Imperator contra Euphemium queritur, qui fauentes Imperatori,depositionem patriarchæ & excommunicationẽ
E sanciebãt.Prouehit autem Imperator Macedonium episcopum Constantinopoleos,qui tunc Sceuophylax erat ipsius ecclesiæ,populus tamen propter Euphemium dissidebat,& in Hippodromon currens,letanias agebat, quanquam nihil proficere valuerit,Imperatore male vincere satagẽte. Porrò Macedonius nequiter obaudiens Anastasium subscripsit henotico,Imperator autem Euphemium in Euchaitam exulem misit,qui verbum petiit per Macedonium accipere,vt illæsus maneret cum duceretur:iussus autem Macedonius dare verbum,& ingressurus in baptisterium ad Euphemium, superhumerale à se archidiacono præcepit auferre,& ita purus ad Euphemium ingressus,fœneratusq; pecunias dedit Euphemio,ita vt laudaretur à multis:religiosus enim erat & sacer, quippe qui à Gennadio fuerat enutritus,cuius & fratruelis erat.Eodem anno Athanasio episcopo Alexandrino defuncto,consecratus est pro eo Ioannes monachus præsbyter & œconomus, cognomento Hemula. Præterea Macedonius consilio Imperatoris vnire monasteria regiæ vrbis sategit, quæ scissa fuerant propter henoticon Zenonis:sed non valens consilium dedit Imperatori, quo peregrinos episcopos conuenire,& quæ Chalcedone bene dogmatizata fuerant, in scriptis confirmare faceret.Quod & factum est per descriptam actionem ,& hortabatur monasteria ad vnitatem,maximeque Dii monasterium & Bas-

Cono ex episcopo quæ

Anastasij cum Euphemio simultas

hoc est, ante oratorium

Ioannes Alexandrinus

fiani,& Acœmetenſium,atque Matronæ,quæque magis ſcindebantur ab eo,qui recipiebat Zenonis henoticon,& exilia alacriter ſuſtinebant. Cum ergo inſiſterent,conſiderauit Macedonius magis in propria voluntate dimittere eos,quàm perſecutionem erigere cõtra illos.Matrona vero ſancta adhuc viuens,& non communicans,vna cum religionis monachabus quę cum illa erant propter henoticon Zenonis,inopinata multa monſtrauit, Chryſaorio eccleſiæ diacono illam cogente:& alia quædam Sophia vocata inſignis,quæ inter ſanctimoniales multa paſſa magnam patientiam demonſtrauit.PorròTheodericus Afer diaconum habebat Orthodoxum ad modum à ſe dilectum,qui cum in arrianiſmum fuiſſet conuerſus,Theodorico fauens,interemit eum gladio dicens.Si deo fidem nõ ſeruaſti,nec mihi ſeruabis. Palladio vero epiſcopo Antiocheno defuncto,Imperator elegit Flauianum presbyterum,& apocriſiarium eccleſiæ Antiochenæ,quem aiũt dogmatibus Chalcedonẽſis cõcilii aduerſatũ. Præterea Olympius quidam Arrianus dũ in helianenſiũ balneo lauaretur,crudeliter blaſphemãs, miſerrime in eo mortuus eſt,quod in imagine eſt depictũ.Eutychianus vero quidã primus diętariorũ muneribus ſuaſus,erectam imaginẽ Olympii depoſuit,qui ab illo die diro corpore tabefactus interiũt.

Flauianus Antioch.epiſ.

Festus ſenator vrbis Romę miſſus ad Anaſtaſium propter quaſdam ciuiles vtilitates,memorias ſanctorũ apoſtolorũ feſtiuitate maiori petiit celebrari,quod & tenetur vſq; in præſens. Macedonius autem ad Anaſtaſiũ Romanũ epiſcopũ ſynodicã per Feſtum mittere volens,prohibitus eſt ab Imperatore.Porrò Feſtus rediturus Romã pollicitus eſt Imperatori Anaſtaſio perſuadere Anaſtaſio Papæ,Zenonis henoticon recipere . quẽ viuũ nõ repperiens,corrupit per pecunias multos,& elegit pręter conſuetudinẽ Romanorũ epiſcopum Laurentiũ quendam,qui ordinatus eſt ab vna parte.Orthodoxiores autẽ conſecrauerunt Symmachũ vnum ex diaconibus, Hinc ergo turbationes multæ ac hominum ſtrages & rapinæ patratę ſunt per annos tres,vſque quo videlicet Theodericus princeps tũc Romam tenens,quãquã Arrianus eſſet,ſynodo celebrata locali, Symmachum quidẽ epiſcopũ Romæ firmauit, Laurentiũ vero in Nucerina ciuitate locari præcepit epiſcopum,qui tamen nullo pacto quieſcens, ſed ſeditiones commouens,à Symmacho deponitur,& in exilium mittitur, & ita ſimultas ceſſauit.Eodem anno Anaſtaſius remouit auri argentiq; metalla,& venationes principatus:quæ cum venales eſſent,gratia promouebat.Sequenti vero anno,cum Romanum pontificatum Symmachus, imperium autem Anaſtaſius regeret,Saracenorum incurſus in Phœnicen & Syriam rurſus effectus eſt poſt mortẽ Agari,Vadigarimo fratre ipſius inſtar turbinis,& adhuc velocius diſcurrẽte per loca.hoc etiã anno, id eſt Symmachi Papæ primo,& imperii Anaſtaſii vndecio,Bulgares per Illyricũ & Thracẽ diſcurrũt,prius quàm

An.do.495. An.do.496. Duo põtifices ſimul p triẽniũ An.do.498. Saracenorum incurſiones An.do.499. Bulgarorum incurſiones

A quàm agnoſcerentur. Apud Neocæſariam deinde cum futurum eſſet, vt fieret terræmotus, miles iter faciens, duos milites ſuper eam vidit, & aliũ militẽ poſt tergũ clamantẽ. Conſeruate domum in qua ſepulchrũ Gregorii eſt. Cum autem terræmotus factus fuiſſet, plurima pars ciuitatis corruit, excepta domo Gregorii Thaumaturgi. Neocæſaria terræ motu ſubuerſa

ANaſtaſius quiete potitus à præliis, Macedoniũ patriarcham euertere ab Orthodoxa fide ſatagebat. Multi autẽ epiſcoporũ Anaſtaſio gratiam præſtantes, Chalcedonenſi reſiſtebãt concilio, quorũ primus erat Eleuſius Saſimenſis. quendam autẽ Manicheum Syrum ſimul & Perſam, Anaſtaſius adduxit à Cyzico in habitu presbyteri, qui aliena ab eccleſię ſanctis imaginibus ſcribere præſumpſit, & fabuloſa in palatio Helenianenſium, voto imperatoris Manicheis congratulantis, vnde & ſeditio populi facta eſt magna. Tunc & præfectũ Anaſtaſius in collectis & letaniis excogitauit ſubſequi: timebat enim Orthodoxorum ſeditiones, & factũ eſt in conſuetudinẽ. Xenaiam vero Manis conſentaneũ duxit Anaſtaſius Cõſtantinopolim tãquam ſectatorẽ ſuũ: quẽ Macedonius neq; cõmunione neq; verbo dignũ, clero monachis & populo cõturbato, iudicauit: vnde & eum Anaſtaſius ab vrbe latenter eduxit. Macedonius vero Acholium quendam qui exemerat aduerſus ſe machæram ex ſummiſſione inimicorum ſuorum, per ſingulos Anaſtaſij impietas An. do. 511.
B menſes annonam præcepit accipere, ſuper manſuetudine collaudatus. hoc autem & in egenis ſacrilegis egit.

ANaſtaſius Imperator Flauianum Antiochenũ epiſcopũ coegit henotico Zenonis ſubſcribere. Qui facta ſynodo epiſcoporum ſubdegẽtium, multorum verſuum epiſtolam ſcripſit, Nicęnam, Conſtantinopolitanam, & Epheſinam confitens ſynodos, Chalcedonenſem autem tacuit. Reprobauit autem Diodorum, ſubdens capitula quatuor, per quæ cum Chalcedonenſi apparet non conſonare concilio, maxime vocem duarũ naturarum impugnans. Aiunt præterea quidam hæc Acacii Conſtantinopoleos eſſe. Porrò Flauianus ſecretam epiſtolam ſcripſit Anaſtaſio, intẽtionẽ eius ſectatus. Similiter & Xenaias impius: qui & præſumptuoſe gerens, addidit his capitulis anathema contra diuiniſſimum Leonem Romanum & ſynodum ac illis conſentientes. at vero Cõſtantinus epiſcopus Seleuciæ, ſanctã Chalcedonenſem ſynodum anathematizabat. Porrò Flauianus vt derogans ſcripſit Imperatori, indicans hęc. Imperator autem indignatus eſt aduerſus eum, Conſtantinum potius & Xenaiam ſuſcipiens. Heliæ vero epiſcopo Hieroſolimitano ſcripſit Anaſtaſius, iubens contra Chalcedonẽſem decernere ſynodum. qui reſcripſit Imperatori anathematizans Neſtoriũ, Eutychem atque Diodorum, & cõciliũ Chalcedonenſe recipiens. Interea monachi quidam hæretici ducenti venientes ab Oriente Byzantium, vnà cum Seuero impio contra Macedonium atque conciliũ decernebant. hos Helias Hieroſ. epiſcopus

Anaſtaſius honorifice ſuſcepit,& veritatis inimicos,& eos qui conturbaue A rant Orientem,& hic eadem operantes. Ioannes vero Alexādrinus episcopus,duo milia librarum auri dari ſpopondit Imperatori,ſi perfecte eiiceret Chalcedonenſe cōcilium. Imperator autem Macedonium cogebat apocriſiariis communicare Ioannis,Ioannemq; recipere,ſynodum neque recipientem,neque proiicientem. Macedonius autem reſtitit dicens, non illis ſe communicaturum, niſi confiteātur matrem & magiſtram ſynodum Chalcedonenſem. Cæterum Deuterius epiſcopus Arrianorum,Byzantii baptizans quendam virum nomine Barbarum,prẹter dominicam traditionem auſus eſt dicere. Baptizatur Barbarus,in nomine patris,per filiū, in ſancto ſpiritu. & ſtatim lauacrum exſiccatum eſt. Barbarus vero timore perterritus fugit,& omnibus notum fecit miraculum. Porrò Imperator Macedonium Conſtantinopoleos epiſcopum cogebat anathematizare Chalcedonē ſe concilium,quemadmodum & Helias Hieroſolymitanus. Aſt Macedonius abſque vniuerſali ſynodo quæ præſulem Romanum haberet epiſcopum,impoſſibile fore hoc ſe facere fatebatur. Vnde inimicus ei effectus Imperator confugientes ad eccleſiam violenter extrahere iuſſit,& eccleſiis hęreticorum intemeritatis diffinitiones conceſſit. Quotquot autem clerici & laici Byzantii erant apud Seuerum & Manichæos Orientales hæreticos vocabant, contra Macedonium ſatagentes. Porrò deiferi monachi qui in B Paleſtina erant,diuina moti æmulatione venerunt Byzantium contra Seuerum & monachos qui cum eo erant. Dorotheus autem monachus Alexandrinus multorum verſuum librum ædidit pro Chalcedonenſi concilio quē dedit Magnæ vxori fratris Anaſtaſii,cum eſſet orthodoxus. Ipſa vero Anaſtaſio librum obtulit,ſperans per hunc eum fore mutandū. Quem cū legiſſet,& præter votum ſuum eſſe repeiſſet,Dorotheum apud Oaſin exilio deſtinat,& librum pro nihilo ducit, eo quod ſuperſcriptus eſſet tragœdia,id eſt prophetia inſtantis conſtitutionis,quemadmodum à magno Baſilio aiunt fuiſſe dictum contra Iulianum. Macedonius autē Flauianū Antiochenum, & omnes qui præſumerent dicere quid aduerſus ſynodū anathematizabat,& aprocriſiarios Flauiani venientes ad ſe propter quaſdā neceſſitates anathematizauit,& inſecutus eſt. Viceſimo ſanè Anaſtaſii imperii anno ſynodus apud Sidonē præparatur. Sotericus enim epiſcopus Cæſariæ Cappadociæ à Macedonio conſecrandus, ſe in ſcriptis profeſſus eſt dogmata Chalcedonenſis ſynodi, vtpote diffinitionem fidei recepturum. Poſthæc tamen adeo factus eſt hoſtis, vt mori velle cerneretur in Oriente cum Xenaia locutus,& ambo pro ſynodo apud Synadam efficienda Imperatorem petiſſent,in omnimodam eiectionem ſancti Chalcedonenſis concilii. Quæ ſtatuta maturius diſſoluta eſt,Imperatore ad hoc Eutropium tribunū mittente. Qui & diſſoluta ea egit vt Flauianus Antiochenus & Helias

Miraculum An.do.511.

Dorotheus monachus

An.do.511.

A lias Hierosolymitanus vnà cum episcopis suis, imperatoribus quæ apud Si
doniam gesta fuerant, scriberent. Flauianus vero tres tantummodo syno-
dos & Zenonis henoticon se suscipere scripsit, Chalcedonẽsis mẽtionẽ nõ
faciens. Helias quoque Hierosolymitanus etiam Chalcedonẽsem scripsit
abiicere. Sotericus autem Cæsariẽsis, & Xenaias cõtra Flauianum & He-
liam suggesserunt Imperatori, quia pro eo quod nollent expresse cõtra sy
nodum Chalcedonensem sententiam ferre, conuenerunt adinuicem. Ana
stasius autem iratus incitauit monachos quosdã falsos cõuenire apud An-
tiochiam & aduersus Flauianum insurgere, petentes eum Chalcedonense
anathematizare concilium, & Diodorum & Theodorũ, & Iban, & Theo-
doretum. Quod & fecit pusillanimus factus Flauianus & corã ecclesia eos
anathematizauit vnà cum synodo. Eodem anno contra Macedonium Im
perator agebat, & schismatici cũ conductis turbis in archangelo palatii, & An.do. 512
in magna ecclesia psallentes in dominico die trisagion, addebãt in eo: Qui
crucifixus est propter nos, ita vt orthodoxi ex necessitate cum plagis eos ĩ
sequerẽtur, Imperator vero manifeste per schismaticos monachos & cleri
cos, & Iulianum Cariç tũc deinde vero Alicarnasi episcopum, & Seuerum
episcopum adhuc monachum, impugnabat Macedonium turpibus eum
publice submittens iniuriis. Multitudines autem cũ mulieribus & liberis,
abbatibusq; orthodoxorum monachorum congregatæ clamabant: Tem- Tumultus Cõstantinop.
B pus martyrii Christiani, ne derelinquamus patrẽ nostrum iniuriis lacesse
re Imperatorem satagentem vt Manichæum & indignum imperio. Qui
metuens clausit ostia palatii, & naues pçparabat ad fugiendum. Macedo-
nium autem, de quo iurauerat non se vltra visurũ, tũc rogabat videre mul-
titudines metuens. Hoc interea veniente ad eum, populus cũ egumenis &
monachis protestabatur, dicẽs: Patrem nostrum habemus à vobis: scholæ
vero laudem dicebant ei cum transiret. Ingressus autem ad Anastasium, ar
guit eum vt hostem ecclesiæ. Qui simulatus est ei ad horam vniri. Verum
sequenti anno decepit Imperator Macedonium per Celerum magistrum An.do.513
commonitorium faciens ad eum, in quo se primam quidem & secundam
confitebatur suscipere synodum, Ephesinam vero & Chalcedonensem di
misit. Quod ingẽs Macedonio vituperium attulit, per hoc enim & henoti
con Zenonis recepit, cui etiam consecrandus subscripserat. Pçterea Ma-
cedonius abiẽs ad Dalmatii monasterium in eo clericis & monachis zela-
toribus qui ob id scandalizati fuerant, rationẽ reddidit per declamatoriũ
sermonem quod susciperet sanctam Chalcedonensem synodum, eosque
qui hanc non susciperent hçreticos, & comministrauerunt ei. Imperator
autem muneribus persuasit cõsentaneis ipsius clericis scilicet & monachis
alium episcopum eligendi, quod & Ariadnen & magnos ex senatoribus
contristabat. Diligebatur enim Macedonius propter vitæ munditiam &

dogmatum rectitudinem, licet deceptus fuerit. Instruxit autem Imperator duos quosdam nequam accusare Macedonium quasi puerorum amatorẽ pariter & hæreticũ. Et hęc porrigere in scriptis præfecto & magistro, similiter autẽ & contra presbyteros & diaconos orthodoxos. Iussit autem Celerem magistrum deponere violenter eũ ab episcopio, clamante Macedonio, se prompte respõdere, non solum in prætorio, sed & in Theatro. Multi vero clericorũ in carceres missi sunt, qui autẽ fugere potuerũt, apud Romã & Phœnicen sunt dispersi. Porrò impius Imperator, authenticã chartam concilii Chalcedonẽsis gestorum, per magistrum accipere à Macedonio & dirumpere satagebat. Macedonius vero signãs eam super altare posuit. Quã Calopodius Eunuchus, & œconomus magnæ ecclesiæ furto ablatam Imperatori detulit. Tũc Macedoniũ noctu educens Imperator violenter Chalcedonem misit. Et inde apud Euchaitem exilio relegari præcepit, nihil eorum quæ de se obiiciebat quęrere ausus, metuens multitudines. Postera vero die prouehit episcopum Timotheũ quendam presbyterum & vasorum custodem ecclesię, cognomento Litrobulen & Cilonem propter quosdã actus cõuenientes nominibus. Qui ingressus ecclesias primum imagines Macedonii deponebat, & ita faciebat missas. Iohannẽ vero Alexãdrinum in diptichis ordinauit, eiq; synodica scripsit. Imperator autem perpẽdens quod sine depositione Macedonium & sine iudicio in exilium miserit, misso magistro sistere fecit eum vltra Claudiopolim Honoriadis. Sicq; illum absentem deponunt, cum iidem ipsi fuerint accusatores, testes, & iudices: præsertim cum iam esset ante iudicium pulsus: & per episcopos mittunt depositionem, & presbyterum Cyzicenum. Hos cum vidisset Macedonius priusquam cum illis loqueretur, interrogabat: Si susciperẽt synodum Chalcedonensem. Quibus dicentibus, Quis enim es: tunc ipse ait: Si Sabbatiani & Macedoniani deferrent mihi depositionem, conuenerat me suscipere? Et ita reuersi sunt inefficaces, idemque peruenit ad Euchaitem. Tũc & Flauianum festinabat Imperator à sede Antiochena eiicere, & pro illo Seuerum manifestum veritatis inimicum inducere. Apposuerunt autem calũniantes, quod ore tantum, & non corde synodum anathematizauerit. De cętero & consilium acceperunt iudices qui missi fuerant ab Imperatore, pellendi eum, & propter turbationem modicũ remouendi. quo ad platanos egresso, confestim impium Seuerum constituit, qui ante monachus fuerat in monasterio schismaticorum iuxta Maiuma Gazæ. Flauianum autem apud Petram exilio relegauit. Sed & alios nonnullos episcopos ferreis vinculis compeditos, vnà cum presbyteris & diaconibus. Helias vero Hierosolymitanus dum cogeretur ab Imperatore, aut Seuero cõmunicare, aut episcopatu repelli, monachis confortantibus illum ab episcopatu proiici magis elegit, & consecratus est pro eo Ioannes ex Staurophylacibus

Marginalia: A (beside line 1); Macedonius relegatur Timotheus subrogatur patriarcha (beside "latam Imperatori detulit"); B (beside "miserit, misso magistro"); Flauianus relegatur Seuerus subrogatur in sedẽ Antiochenam (beside "chus fuerat in monasterio"); Helia Io. substituitur (beside "municare, aut episcopatu")

A phylacibus quidam qui ſpopondit facere quęcunq; vellent. Verum conſecratus neutrum fecit. Imperator autem Anaſtaſius vnà cũ Timotheo ſcelesto Conſtantinopolitano epiſcopo, multa mala monachis, clericis ac laicis, qui pro Macedonio proq; ſynodo defenſanda perſeuerabant, oſtēdit: ita vt apud Oaſem Thebaidis multos exilio relegaret. Qui Timotheus ſynodica & Macedonii depoſitionē ſingularum epiſcopis ciuitatum, ad ſubſcribendum tranſmiſit. Quorum alii fortiores ſcilicet ad vtrũq; reſtiterũt. Alii vero vtriſque ſcripturis timore Imperatoris perterriti ſubſcripſerunt. Porrò medii depoſitioni Macedonii non ſubſcribentes, Timothei ſynodicis ſubſcripſerunt. Quod ipſum erat, licet eis diſtare videretur. Volēs autē Timotheus Seueri nomē in Diptichis ordinare & Flauiani eiicere, prohibitus eſt à populo. Seueri nanq; communionem omnes orthodoxi fugiebant, & maxime monachi: quibus cum multitudine ruſticorũ punitis multos occidit, altaria ſubuertens, & ſacra orthodoxorum vaſa vt ſacrilegus cōflans. Iuliana vero illuſtriſſima fœmina, quæ templum dei genitricis apud Honoratas conſtruxerat, valde pro Chalcedonenſi ſynodo ſatagebat, ita vt ei nec Imperator quidem multas aduerſus eam verſutias adinueniens Timotheo communicare perſuadere valuerit. Sed nec ipſe Timotheus frequenter ad eam pergens, hoc ei potuit perſuadere. Pompeium quoque conſobrinum illius & huius vxorē, quæ mulier erat ornata, & cōcedendis B beneficiis vacans, multis Imperator anguſtiis humiliabat, vt zelatores ſynodi, & eos qui macedonio largiebantur in exilio quæ neceſſaria erāt. Hi vero qui Alexandriam miſſi fuerant à Timotheo ad Ioannem Nicæoten, ſuper ambonem Chalcedonenſem anathematizauerũt cōcilium. Defuncto autem Egumeno monaſterii Diu, venit Timotheus ordinaturus Egumenum. Is autem qui promouendus erat dixit non ſe ſuſcepturum benedictionem à viro qui Chalcedonenſem ſynodum ſperneret. Ad hæc Timotheus ait, anathema omni homini Chalcedonenſe non ſuſcipienti concilium: & tum ille prouehi ab ipſo conuenit. Præterea Ioānes archidiaconus Timothei cum eſſet Manichæus cōuiciis affecit Timotheum, & Imperatori qui direxerat indicauit. Aſt Imperator ignominioſe adire Timotheum in facie conueniens negantem inuenit, & econtra eos anathematizantem qui Chalcedonenſem ſynodum recepiſſent. Porrò Ioannes Alexandrinus inhibuit AEgyptios aſcēdere Hieroſolymam vt nō communicarēt in exaltatione Chalcedonenſi concilio. Terribilia vero quędam ab his qui à dæmonio tenebantur, facta ſunt Hieroſolymis tunc. Anaſtaſius enim cupiēs fieri dux Paleſtinæ, pollicitus eſt Imperatori niſi perſuaderent Ioanni poſt Heliam Hieroſolymitano epiſcopo communicare Seuero, dare tricētas libras auri. Accepto principatu venit Hieroſolymam, Iohannemq; ſibi non obedientem miſit in carcerem, Zacharias vero quidam princeps Paleſtinę deo

[Margin notes: Timothei ſæuitia — Anaſtaſius dux Paleſtinæ]

deo amabilis vir suggessit episcopo zelo diuino ductus, duci repromittendi se quę illi placerent acturũ, dũ modo restitueretur in throno suo. Quo se absoluẽte ac restituente, collectis monasteriis in templo sancti Stephani ascendit super ambonem, & anathematizauit Nestorium, & Eutychen & Seuerum atque Sotericum, pronuntians sanctas & vniuersales quatuor synodos. Aderat autem & Hypatius filius fratris Imperatoris, non cõmunicans omnino Seuero. Hic cum tunc communicaret Ioanni auri libras cẽtum dedit sancto Theodosio qui erat exarchus monasteriorum ad distribuendum has monachis qui rectę fidei erant, & Chalcedonensis concilii zelo feruebant. Imperator autem quosdam ex principibus præcepit in tẽplo sancti Theodori Pharacii super ambonem trisagii additamentum admittere, ita vt multitudines indignatæ per diẽ letaniæ illinc egrederẽtur. Quando & Timotheus per commonitorium scriptum omnibus ecclesiis pręcepit trisagion in letaniis cum additamẽto dicendum: quod multi metuentes fecerũt, monachi vero aliũ psalmum psallendo venerunt. Hos autem populus vidẽs, clamauit: Bene venerũt orthodoxi, simultasq; multa facta est, & incendium domorum multarũ ac homicidia dena milia, turba vociferante aduersus Anastasium, & Vitalianũ Imperatorem petente: ita vt fugeret Anastasius & latitaret, ab ipsaque Ariadne laceraretur iniuriis vtpote multorum causa malorum Christianis effectus. Alamundaro autem principe Saracenorum gẽtis baptizato, Seuerus duos episcopos macula suę prauitatis infectos direxit ei communicandi. Dei autem prouidẽtia ille ab orthodoxis baptizatus fuerat, qui recipiebant concilium. Cũque Seueri episcopi subuertere principem à vero dogmate festinarent, mirabiliter eos arguit Alamũdarus huiuscemodi fabula. Ait enim ad illos: Literas inquit, accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus est. illis vero dicẽtibus, hoc impossibile fore, ait princeps: & quomodo deus secundum vos nudus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum Christus, quãdoquidem nec angelus moritur: & ita cũ confusione Seueri recesserunt episcopi. Porrò Cabades quosdam Christianos qui erant in Perside poplite eneruauit, qui tamen postmodum ambulauerunt. Vicesimo tertio imperii Anastasii anno, Hormisda papa Romanus pontificium gerit. Vitalianus autẽ quẽ populus Imperatorem petiuerat, accepta tota Thrace, Scythia, & Misia, Bulgares habens secum, & multitudinem Hũnorum cepit Anchialum. & Odissopolim. Cõprehendit autem & Cyrillum, magistrũ, militum Thracæ, & peruenit prędas gerendo vsq; Byzantium. Parcẽs vero ciuitati apud Sosthenium castrametatus est. Anastasius aũt desperatione consternatus mittit ex senatu quosdam, rogans eum pacisci, & iurare iura cũ senatu, quo ab exilio episcopos reuocaret apud Heracliam Thracæ. Porrò Vitalianus addidit, vt & principes vniuscuiusq; scholæ iurarent istud. Sed & Macedonius &

Hyparij largitio

Vitalianus tyrannus

Alamundarus Saracenus baptizatur

Cabades Christianos persequitur Anno. 515

A

B

nius &

A nius & Flauianus,qui nequiter pulsi fuerant,suos reciperēt thronos,similiter & reliqui omnes episcopi,& ita celebraretur synodus Romano & cunctis episcopis conuenientibus,& communi iudicio probarētur, quæ aduersus orthodoxos sunt præsumpta.Itaq; cum hæc Imperator Senatus & reliqui principes populique iurassent, & confirmassent ita fiendum, facta est pax,& ad propria rediit.Hormisda vero Romanus episcopus,molestiis fatigatus à Theodorico Vitaliano fauente,Euodium episcopum misit,& Vitalianum archidiaconum ad synodū celebrandam apud Heracliam:venerunt & episcopi ex diuersis locis ferè ducēti,qui illusi ab iniquo Imperatore,ac Timotheo episcopo Cōstantinopolitano recesserunt inefficaces.Impius quippe Imperator pacta transgrediens,clàm intimauit Romano papæ,ne veniret.Miserat enim Vitaliano sacrā quo trāsmitteret eam Romā, vt papa proficisceretur ad celebrandam apud Heracliā synodum.Omnis autem populus atque Senatus in præsentia maledicebat Anastasio, tanquam periuro.Porrò Vitalianus indignatus aduersus Anastasium ob periurium,multa mala exercitibus Anastasii,& reliquę Reipub.demōstrauit, occidens,rapiens,armis exuens,& postremo ad iniuriam eius,vnumquenque militem vno æreo nummo vendens.

HVnni qui dicuntur Saber, transeuntes Caspias portas Armeniam & Cappadociam,Galatiam & Ponthum depopulati sunt, ita vt Euchaitam quoq; penè peruaderent. Vnde & fugiens Macedonius propemodū periclitaturus,saluatus est apud Gāgras.Quo comperto Anastasius amare illic eum custodiri pręcepit,mittens,vt aiunt qui eum occideret. Defunctus autem apud Gangras positus est in templo sancti martyris Callinici iuxta reliquias eius,multas sanitates efficiēs.Quem cum exanimis iaceret, manu fertur se signaculo crucis signasse.Theodorus autem quidam ex his qui cum eo erant,vidit eum in somnis sibi dicentem:Excipe & abiens lege Anastasio,& dic:Ego quidem vado ad patres meos, quorum fidē seruaui: non cessabo autem increscens domino,vsquequo venias,& in iudicium ingrediamur.Eodem anno Alexandriæ multi viri & mulieres ac pueri,atrociter à dęmonibus obsessi, repente latrabāt:In somnis autem quidā vidit quendam dicentem, Quia propter anathematismos synodi patiūtur ista. Porrò monachi eremi zelo diuino moti, quatuor contestationes componentes,duas quidem ex his miserunt Imperatori,vnā vero principibus regionis,& vnā episcopo Hierosolymitano Ioāni,protestātes,neq; sanctam se Chalcedonēsem synodum pręuaricaturos,neq; impio Seuero communicaturos,quin & se prōptum habere mortem, incēdentes & sancta loca, Sanè Thessalonicensi episcopo communicante ob metū Imperatoris Timotheo Constantinopolitano episcopo, quadraginta episcopi Illyrici & Græcię cōuenientes in vnum per professionem in scriptis factam,vt à proprio

Hunni prouincias populātur

B

prio metropolitano discesserunt ab eo, & Romam mittentes, Romano cõmunicare in scriptis professi sunt. Episcopũ vero Thessalonicẽsem Theodorus historicus patriarcham nominat irratiõabiliter nesciẽs qua pro causa. Vicesimo IIII imperii Anastasii anno Ioãne Nicęote Alexandrino antistite hęretico mortuo, Dioscorus iunior Timothei Heluri cõsobrin⁹ praelatus est episcopus Alexandriae. Cũ autem venisset Byzantium pro Alexandrinis apud Imperatorem intercessurus propter occisionẽ filii Calliopii Augustalis, ab orthodoxis publice conuiciis appetebatur cum procederet, aestimantibus eum contra recta dogmata aduenisse. Cum Dioscorus manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines rusticorũ dicẽtes, Quia nisi secundum quod sanctorum continent apostolorum canones fiat, nõ recipietur episcopus. Principes enim enthronizauerãt eum. Dioscorus aũt venit ad sanctum Marcum, & venientes clerici, induerũt secũdo & iterum consecrauerũt. Et ita veniens ad sanctum Ioannem, perfecit collectam. Cũ autem esset illic Theodosius filius Calliopii Augustalis, & Acacius magister militũ, turbę turbatę, cœperunt iniuriis afficere Augustalẽ eo quod laudaret Imperatorem Anastasium. Cum vero iurgium motum fuisset insiliẽtes quidam à se deposuere filium Augustalis, & interemerũt eum. At vero Acacius magister militũ quotquot capere potuit, interfecit. Et audiens Imperator iratus est aduersus eos. Porrò Dioscorus interueniens, mitigauit eum. Inter Indos vero & Persas castrum est nomine Azubdabar, vbi multas pecunias & lapides preciosos esse. Cabades rex Persarũ ediscens, quęrebat hoc comprehendere. Daemones autem loco insidentes prohibebant illud aggredi. Omni ergo motatiõe magorum suorum, deindeq; Iudaeorũ concilio frustratus, credidit per orationem Christianorum quae fit ad dominũ huic dominari, & episcopum quendam Christianorũ qui apud Persas erant, super hoc deprecatus est. Qui collectę diuinorũ celebratae mysteriorum participatus est, & accedens ad locum dęmones qui illic inerant pepulit, & sine labore castrum Cabadi tradidit. Stupefactus autem super hoc signo Cabades prima cathedra episcopum honorauit, cum vsque ad illud tempus Manichęi atq; Iudaei praesiderent. Porrò volẽtibus baptizari licentiam praebuit. Vicesimoseptimo imperii Anastasii anno, vidit idem Imperator in visu virum terribilẽ portantem codicem. Qui hunc aperiens, & inueniẽs nomẽ Imperatoris dicit ei: Ecce propter malã fidem tuam, deleo quatuordecim: & deleuit eos. Expergefactus aũt & aduocato Adamantio pręposito, dixit ei visionem. & ego, ait ille, vidi hęc ista nocte, quia assistẽti mihi imperio tuo, porcus magnus veniens & comprehensa prętexta mea proiecit me in terram, & interemit. Cõuocato ergo Proculo coniectore edixit ei quę fuerant visa, qui quod ambo forent post paulo morituri praedixit. Timotheo vero Constantinopoleos episcopo mortuo, Ioan

A

An. do. 516

B

Cabades Christianis fauet

An. do. 519. Anastasij somnium

A Ioannem Cappadocem presbyterum,& Sincellum Cōſtātinopoleos epiſcopum creauerunt. hic conſecratus tertio die paſchę apoſtolicam indutus eſt ſtolam. Populus autem inſtantiam multam agebat, vt Ioannes anathematizaret Seuerum. Porrò eodem anno mortuus eſt impius Anaſtaſius, & imperauit Pius Iuſtinus pro eo, vir ſenior & multum peritus, qui à militibus incipiens vſque ad Senatum profecit, Illyrius genere. Quidam autē aiunt quod diuino fulmine percuſſus Anaſtaſius, ac fulgure perierit. An.do.520 Iuſtinus Anaſtaſio ſuccedit

Reliquam poſteriorum temporum hiſtoriam qui volet petat ex appendicibus Eutropii.

PROLOGVS VICTORIS.

VONDAM veteres ob ſtudiū ſapientiæ enucleare atq; ſciſcitari aſſidue minime deſiſtebant, quę forte vel qualia proſpere vel ſecus prouinciis, locis aut regionibus eueniſſent: de quibus vel in quibus exacuerunt ſtilum ingenii ſui, atq; redolentes magiſterii flores ignaris hiſtoriæ alacriter offerrent, gratuito munere propinatos. B Dabantq; operā vt nequaquam lateret in toto, quod ī parte forte fuerat geſtū. Sed illi faſtu mūdialis amoris inflati, gloriam elationis ſuæ longe lateque geſtiebant laudabiliter diffamari. At vero venerabilitate ſtudii tui hiſtoriam texere cupiens inquiris: ſimili quidem feruore, diſpari tamen amore. Et illi vt laudarentur in ſeculo, ipſe vt præclarus appareas in futuro, & dicas: In domino laudabitur anima mea, audiant manſueti & lætentur. Poteris vt voluiſti, quia omne datum optimum & omne donum perfectum cœlitus accepiſti eruditus à tanto pontifice, totoque laudis genere prædicando beato Diadoco, cuius vt aſtra lucentia extant, quam plurima catholici dogmatis monimenta dictorum. Et ſat eſt tibi vt æquipares doctrinam doctoris, quia ſatis eſt diſcipulo vt ſit quomodo magiſter eius. Alium video Timotheum à cunabulis infantiæ ſacris literis eruditum, necnon inter alios ſublimem atque expeditum magiſtri gentium Lucam arte medicum, apoſtoli Pauli diſcipulum. Ego nanque iubentis imperio obedientiæ ceruicem ſubmittens, quæ obuenere in partibus Africanis, ſenſim breuiterque indicare tentabo, & quaſi ruſticanus operarius defatigatis vlnis, aurum colligam de antris occultis: ſpeciem vero adhuc ſordentem atque cōfuſam non cunctabor artifici iudicio ignis examinandam contradere, qui monetarios poſſit ſolidos picturare. Pſalm.33.a Iaco.1.c.

HISTORIA PERSECVTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE TEMporum Geiserici & Hunerici regum Vandalorum autore Sancto Victore episcopo Vitensi.

A

SEXAGESIMVS nũc vt clarum est agitur annus, ex quo populus ille crudelis a e ſęuus Vandalieę gentis Africę miſerabilis attigit fines, trãſuadẽs facili trãſitu per anguſtias maris, quà inter Hiſpaniã Africamq; æquor hoc magnũ & ſpacioſum biſſenis milibus, anguſto ſe milite coartauit. Trãſiẽs igitur quãtitas vniuerſa calliditate Gei-

Geiſericus ex Hiſpania in Africã traiecit An. do. 429.

ſerici ducis, vt famã terribilẽ ſuę faceret gentis, ilico ſtatuit oẽm multitudinẽ numerari vſq; ad illã diem, quam huic luci vterus profuderat ventris. Qui reperti ſunt ſenes, iuuenes, paruuli, ſerui vel domini octagita milia numerati. Quæ opinio diuulgata vſque in hodiernum à neſciẽtibus armatorum tãtus numerus æſtimatur, cum ſit nunc exiguus & infirmus. Inueniẽtes igitur pacatam quietamq; prouinciam, ſpecioſitatem totius terræ florẽtis quaqua verſum impietatis agminibus impendebant, deuaſtando depopulabantur, incendio atq; homicidiis totum exterminantes. Sed nec arbu- B

Vandalorum crudelitas

ſtis fructiferis omnino parcebant, ne forte quos antra montium aut prærupta terrarum, vel ſecluſa queq; occultauerant, poſt eorum tranſitum illis pabulis nutrirentur: & ſic eadem atq; iterum tali crudelitate furentibus, ab eorũ contagione nullus remanſit locus immunis. Pręſertim in eccleſiis baſilicisq; & cœmiteriis & monaſteriis ſceleratius ſęuiebant, & cũ maioribus incẽdiis domus orationis magis quàm vrbes cunctaq; oppida concremarent, vbi forte venerabilis aulę clauſas repererunt portas certatim ictibus

.m.73.b

dextralium aditũ reſerabant, vt rectè tũc diceretur: Quaſi in ſylua lignorũ ſecuribus cõſcidere ianuas eius inidipſum, in ſecuri & aſcia deiecerũt ea, incenderũt igni ſanctuariũ tuum, & in terra polluerũt tabernaculum nominis tui. Quãti tunc ab eis præclari pontifices & nobiles ſacerdotes diuerſis pœnarum generibus extincti ſunt, vt traderẽt ſi quid auri vel argenti propriũ vel eccleſiaſticum haberẽt. Et dum hæc quæ erant vrgentibus pœnis facilius proderẽtur, iterum crudelibus tormentis oblatores vrgebant autumantes quandam partem non totum eſſe oblatum, & quãto plus dabant, tanto amplius quępiam habere credebant. Aliis palorum vectibus ora reſerantes, fœtidum cœnum ob confeſſionem pecuniæ faucibus ingerebant. Nonnullos in frõtibus & tibiis neruis remugientibus torquẽdo cruciabãt. Pleriſq; aquam marinã, aliis acetum, amurcã, liquamẽq;, & alia multa atq; crudelia tãquã vtribus imbutis ori impoſitis ſine miſericordia porrigebãt.

Non infir-

A Non infirmior ſexus, non cōſideratio nobilitatis, non reuerentia ſacerdotalis crudeles animos mitigabat: quin immo ibi exaggerabatur ira furoris, vbi honorem conſpexerant. Quātis ſacerdotibus, quantisq; illuſtribus onera ingentia vt camelis vel aliis generibus iumentorum impoſuerint nequeo enarrare, quos ſtimulis ferreis ad ambulandū vrgebant, quorum nō nulli ſub faſcibus miſerabiliter animas emiſere. Senilis maturitas atq; veneranda canities, quæ cæſariem capitis vt lanam candidam dealbaret, nullā ſibi ab hoſpitibus miſericordiam vindicabat. Sed etiam paruulos ab vberibus rapiens maternis Barbarus furor, inſontem infantiam elidebat ad terram. Alii paruulum pedibus tenentes, à meatu prorſus naturali vſq; ad arcem capitis diſſipabant, quando tunc forte Sion captiua cātabat: Dixit inimicus incēdere fines meos, interficere infantes meos, & paruulos meos eliſurum ad terram. In ædificiis nōnullis magnarum ædium vel domorū vbi miniſterium ignis minus valuerat, tectis admodum deſpicatis pulchritudinem parietum ſolo æquabāt, vt nūc antiqua illa ſpecioſitas ciuitatum, nec quia fuerit prorſus appareat. Sed & vrbes quàm plurimę, aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur. Nam & hodie ſi qua ſuperſunt ſubinde deſolantur, ſicut ibi Carthagineo dignam theatro ædem Memoriæ, & viam quam Cœleſtis vocitabant, funditus deleuerūt. Et vt de neceſſariis loquar B baſilicam maiorem vbi corpora ſanctarum martyrum Perpetuæ atq; Felicitatis ſepulta ſunt, Celerinæ vel Scillitanorum & alias quas non deſtruxerunt ſuę religiōi licentia tyrānica mancipauerūt. Vbi vero munitiones aliquę videbātur, quas hoſtilitas Barbarici furoris oppugnare nequiret, congregatis in circuitu caſtrorū innumerabilibus turbis, gladiis feralibus cruciabant, vt putrefactis cadaueribus quos adire non poterant arcente murorum defenſione, corporum liqueſcentiū enecarent fœtore. Quāti & quàm numeroſi tunc ab eis cruciati ſunt ſacerdotes explicare quis poterit? Tunc etenim noſtræ ciuitatis venerabilis Papinianus antiſtes, cādentis ferri laminis toto aduſtus eſt corpore. Similiter & Manſuetus Vricitanus, in porta incenſus eſt Fornitana. Qua tempeſtate Hipponeregiorū obſeſſa eſt ciuitas, quam omni laude dignus beatus Auguſtinus librorum multorum cōfector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ quod vbertim per omnes cāpos eccleſię decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt flumen, atque dulcedo ſuauitatis dulcius propinata, in amaritudinem abſinthū verſa eſt, vt Dauidicum pręconium cōueniret: Dum conſiſteret peccator aduerſum me, obmutui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. vſque ad illud tempus C C iā XXX & duos cōfecerat libros, exceptis innumerabilibus epiſtolis, vel expoſitione totius Pſalterii & Euangeliorum atq; tractatibus popularibus, quas Gręci Omelias vocant, quorum numerum comprehendere ſatis impoſſibile eſt. Quid multa? Poſt has trucis impietates inſaniæ, ipſam vrbem

[Marginal notes: Papinian⁹ epiſcop⁹ martyr. Māſuetus epūs martyr. D Auguſtini obitus An. do. 432. — Pſal. 38. a — Auguſtini librorum enumeratio]

An.do. 441 Carthago spoliata

maximam Carthaginem Geisericus tenuit & intrauit, & antiquam illam ingenuã ac nobilem libertatem in seruitutem redegit. Nam & senatorum vrbis non paruam multitudinem captiuauit. Deinde proponit decretum vt vnusquisq; auri, argenti, gēmarū, vestimentorumq; preciosorum quod cũq; haberet offerret, & ita in breui auitas atq; paternas opes tali industria abstulit rapax. Disponens quoq; singulas quasq; prouincias, sibi Bizacenam, Abaritanam atq; Getuliam & partem Numidię reseruauit. exercitui vero Zeugitanam vel proconsularem funiculo hæreditatis diuisit, Valētiniano adhuc Imperatore reliquas licet iam exterminatas prouincias defēdente. Post cuius mortem totius Africę ambitum obtinuit, necnon & insulas maximas, Sardiniam, Siciliam, Corsicam, Ebusum, Maioricam, Minoricã, vel alias multas, superbia sibi consueta defendit. Quarũ vnam illarũ id est Siciliam Odoacro Italię regi postmodum tributario iure concessit, ex qua eis Odoacer singulis quibusq; temporibus, vt dominis tributa dependit, aliquam sibi tamen reseruantibus partem. Præterea præcipere nequaquã cunctatus est Vandalis, vt episcopos atq; laicos nobiles de suis ecclesiis & sedibus nudos penitus aufugerēt. Quod si optione proposita exire tardarent, serui perpetui remanerent. Quod etiã in plurimis factũ est. multos enim episcopos & laicos claros atq; honoratos viros, seruos esse nouimus Vandalorum. Tunc vero memoratæ vrbis episcopũ id est Carthaginis, deo & hominibus manifestũ, nomine Quoduultdeus, & maximam turbam clericorum nauibus fractis impositam, nudos atque expoliatos expelli præcepit. Quos dominus miseratione bonitatis suæ prospera nauigatione Neapolim Campaniæ perducere dignatus est ciuitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contriuit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso nanque episcopo vt præfati sumus cum clero venerabili, ilico ecclesiam nomine restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suę religioni mancipauit, atque vniuersas quę intra muros fuerant ciuitatis, cum suis diuitiis abstulit. Sed etiam quæ foras muros erant quascunque voluit occupauit, & præcipue duas egregias & amplas sancti martyris Cypriani, vnã vbi sanguinem fudit, aliam vbi eius sepultum est corpus, qui locus Mappalia vocitatur. Quis vero sustineat atq; possit sine lachrymis recordari, dum pręciperet nostrorũ corpora defunctorũ, sine solennitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perduci. Addidit adhuc, vt & pars clericorum quę remãserat, pœnali exilio truderetur. Et dum ista gerũtur, qui supererant magni sacerdotes atque insignes viri memoratarum prouinciarũ quas diuiserat Vandalis, cogitauerunt supplicandi gratia regem adire. Qui dum, vt moris est, ad Massilitanum littus exisset, quod Ligula vulgi consuetudine vocitatur, amissis iam ecclesiis & rebus occurrere nisi sunt supplicantes, vt ad cõsolandũ populum

Vandalorum imperium An.do. 458

Quoduultdeus episcopus Carthaginensis fractæ naui impositus seruatur

A pulum dei saltem habitandi facultas, Vandalis iam dominantibus, concederetur. Quibus ille per internũtium rabido respódisse ore probatur. Decreui ego de nomine & genere vestro nullũ dimittere, & vos audetis talia postulare? Quos etiam vicino mari voluit eadẽ hora demergere, nisi à suis diu ne hoc faceret rogaretur. Recedẽtes illi tristitia & mœrore cõfecti, cœperũt qualiter poterant & vbi poterãt, ablatis ecclesiis diuina mysteria celebrare. Subinde autẽ crescẽte opibus regno, maior cœpit & superbia propagari. Referam factum, quod ipso gestum est tempore: Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius gener comitis Bonifacii, acer cõcilio, & strenuus in bello. Cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita & præsentiam formidabat. Cupiẽs autẽ illum extinguere, occasionem mortis de religione quæsiuit. Cogitauit rex vt præsentibus episcopis atq; domesticis suis, Sebastianũ taliter conueniret: Sebastiane, inquit, scio quia fideliter nobis adhæsisse iurasti, cuius veritatem sacramenti, labores tui vigilãtiaq; demõstrant. Sed vt nobis connexa semper iugisq; maneat amicitia tua, hoc placuit præsentibus sacerdotibus nostris, vt eius efficiaris cultor religionis, quam & nos & noster populus veneratur. Cui Sebastianus rem inueniens miram multisq; necessariam pro tempore acute respõdit: Quæso domine rex, vt nunc vnus panis mundissimus ac similaceus adferatur. Qui cum ignorasset Geisericus Sebastiani victoriam, ilico iussit adferri. Apprehendẽs

Sebastianus comes

B itaq; Sebastianus mundissimum panem, ita effatus est. Hic enim panis vt ad tantum decorem splendoris venisset, & mensę regię necessarius haberetur, discussa spuria furfuris ex massa similaginis conspersus per aquam trãsiuit & ignẽ, idcirco & aspectu clarus & esu suauis habetur. Ita & ego mola catholicæ matris commolitus, & cribro examinationis vt simila munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis, & igne sancti spiritus coctus. Et vt hic panis de furno, ita & ego per officia sacramẽtorum diuinorum, artifice deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si velis, vt ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua, & iterum conspergatur, mittatur in furnum: si melior exierit, faciã quę hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant cum audisset ita ligatus est, vt se soluere omnino non posset. Quem alio generis argumento, postea bellicosum virum occidit. Et vt ad id redeamus vnde digressi sumus, terret præceptis feralibus, vt in medio Vuandalorũ nostri nullatenus respirarẽt, neq; vsquã orandi aut immolandi concederetur gementibus locus, vt manifeste tunc prophetię vaticinium compleretur, Non est in hoc tempore princeps aut propheta vel dux, neq; locus ad sacrificãdum nomini tuo. Nam & diuersæ calumnię non deerãt quotidie etiam illis sacerdotibus qui in his regionibus versabantur, quæ regiones palatio tributa pendebant: & si forsitan quispiam, vt moris est, dum dei populum admoneret, Pharaonem, Nabu-

Dan. 3. d

chodonoſor, Holofernē, aut aliquem ſimilem nominaſſet, obiiciebatur illi quod in perſonā regis iſta dixiſſet, & ſtatim exilio trudebatur. hoc enim perſecutiōis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, vt piorū nomen talibus inſidiis interiret. Qua de re plurimos ſacerdotum tunc nouimus relegatos, ſicut Vrbanum Girbenſem, Creſcentem metropolitanum Aquitanæ ciuitatis qui C X X epiſcopis, Habet deum Teudalenſem, Euſtratium Suſetanum, & Tripolitanos duos, Viceſſabratenum, & Creſconium Eenſem, & Adrumetinæ ciuitatis Felicem epiſcopum, ob hoc quod ſuſcepiſſet quendam Ioannem monachum tranſmarinum, ſed & alios multos quos longum eſt enarrare. Quibus tamen in exilio poſitis dum obitus aduenifſet, non licebat alios eorum ciuitatibus ordinari. Inter hæc tamē dei populus in fide conſiſtens, vt examen apum cæreas ædificans manſiones, creſcendo melleis fidei calculis firmabatur, vt impleretur illa ſententia, Quanto eos affligebant, tāto magis multiplicabātur, & inualeſcebāt nimis. Poſt hęc factum eſt ſupplicante Valentiniano Auguſto, Carthaginenſi eccleſiæ poſt longum ſilentium deſolationis epiſcopum ordinari, nomine Deo gratias. Cuius ſi nitatur quiſquam quę per illum dominus fecerit paulatim excurrere ante incipiēt verba deficere, quam ille aliquid valeat explicare. Illo igitur epiſcopo conſtituto factum eſt peccatis vrgentibus, vt vrbem illam quondā nobiliſſimam atque famoſam X V regni ſui anno Geiſericus caperet Romam. Et ſimul exinde regum multorū diuitias cum populis captiuauit. Quę dum multitudo captiuitatis Africanū attingeret littus, diuidentibus Vuādalis & Mauris ingentem populi quantitatem, vt moris eſt Barbaris, mariti ab vxoribus, liberi à parētibus ſeparabātur. Statim ſategit vir deo plenus & carus vniuerſa vaſa miniſterii aurea vel argētea diſtrahere, & libertatem de ſeruitute Barbarica liberare, & vt cōiugia fœderata manerēt, & pignora genitoribus redderent. Et quia loca nulla ſufficiebant ad capeſſendā multitudinē tantam, baſilicas duas nominatas & amplas Fauſti & Nouarum eorum lectulis atque ſtraminibus deputauit, decernēs per ſingulos dies quātum quis pro merito acciperet. Et quia pleroſque inſuetudo nauigii & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus inter eos numerus fuerat ægrotorum, quos ille beatus antiſtes vt nutrix pia per momenta ſingula cum medicis circuibat ſequentibus cibis; vt inſpecta vena quid cui opus eſſet illo pręſente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere miſericordię feriabatur, ſed pergebat excurrēs per ſingulos lectos, ſciſcitās qualiter quiſque haberet: ita ſe tradiderat omnino labori, vt nec defeſſis membris, nec carioſę iam ſenectuti parceret. Quo liuore Ariani ſuccēſi, dolis eū quam plurimis voluere ſępius enecare. Quod credo pręuidens dominus cito paſſerem ſuum de manibus accipitrum voluit liberare. Cuius exitum ita Vrbici captiui planxerunt, vt tunc ſe putarēt magis tradi manibus Barbarorum

A — B (margin letters)

Exod. 1. c — Deo gratias epiſcopus Carthaginenſis — An. do. 457.

A barorum,quando ille perrexit ad cœlum.Functus est autem sacerdotio an nis tribus.Cuius amore & desiderio populus attentus potuerat membra di gni corporis rapere, nisi cõsilio prudenti dum auocatur nesciẽte multitudi ne sepeliretur.Et quia tacendum semper non est de impietatibus hæretico rum,nec verecũdum poterit esse quod ad laudem proficit patiẽtis:ordinator quondam memorati sacerdotis nomine Thoma,dum variis ab eis insidiis sæpius artaretur,quodam tempore venerabilem senem in publica fa cie catomis ceciderunt.Quod ille non ad opprobriũ sed ad mercedem cõputans gloriæ suæ,in domino lætabatur.Vnde factum est, vt post obitum episcopi Carthaginis, Zeugitanæ & proconsulari prouinciæ episcopos interdiceret ordinandos,quorum erat numerus C L X I I I I. Qui paulatim deficiẽtes,nunc simul ipsi supersunt tres tantũ esse vidẽtur,Vincentius Gi gitanus,Paulus Sinnaritanus,vere merito & nomine Paulus,& alius Quin tianus.Qui nunc persecutionem fugiens,apud Edessam Macedoniç ciuita tem commanet peregrinus.Sed etiam martyria quàm plurima esse probã tur,confessorum autem ingẽs & plurima multitudo,ex quibus aliqua narrare tentabo.Erant tunc serui cuiusdam Vandali (fuit hic Vãdalus de illis quos Millenarios vocãt) Martinianus,Saturianus,& eorum duo germani, erat & conserua eorum quædam egregia Christi ancilla nomine Maxima,

B corpore simul & corde decora.Et quia Martinianus armifactor erat, & do mino suo satis videbatur acceptus,& Maxima vniuersæ domui dominaba tur: credidit Vandalus vt fideles sibi magis memoratos faceret famulos, Martinianum Maximamq; coniugali consortio sociare. Martinianus ado lescẽtulorum secularium more coniugium affectabat: Maxima nanq; iam deo sacrata,humanas nuptias refutabat.At vbi ventum est vt cubiculi adirentur secreta silẽtia,& Martinianus nesciẽs quid de illo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet cubitare, viua ei voce memora ta famula Christi respondit: Christo ego ô Martiniane frater membra mei corporis dedicaui,nec possum humanum sortiri coniugium,habẽs iam cœ lestem & verum spõsum.sed dabo cõsilium: si velis poteris & ipse tibi præstare cum licet,vt cui ego concupiui nubere,delecteris & ipse seruire.Ita fa ctum est domino procurante,vt obediens virgini, etiam adolescẽs suam animam lucraretur. Nesciente igitur Vandalo compunctus atque spiritualis secreti commercium mutuatus Martinianus,etiam suis fratribus persua sit,vt thesaurum quem inuenerat haberent, vtpote germani communem. conuersus est itaque cum tribus fratribus suis. Dei puella comitante nocte clàm egredientes,Tabraceno monasterio cui præerat tunc nobilis pastor Andreas sociãtur.Illa vero haud procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur Barbaro inquisitionibus & muneribus crebris quod gestũ erat cẹlari non potuit. Inueniens itaque iam non sua sed Christi mãcipia,

 coniicit

coniicit in vinculis,& variis tormentis dei famulos insectatur, agẽs cũ eis A non tantum vt pariter miscerentur,sed quod grauius est per rebaptizationis cœnum fidei suæ ornamenta turparent.Peruenit hoc ipsum vsq; ad notitiam Geiserici.Decernit rex,vt tamdiu implicabilis ferus seruos affligeret, quandiu illius succumberent volũtati.iubet in modum serrarum fustes robustos veluti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatientibus tergis non solum ossa cõfringerent,sed etiam terebrantes aculei intrinsecus remanerẽt. Qui dum sanguis efflueret & dissipatis carnibus viscera nudarentur,sequẽti die Christo medente incolumes reddebantur.Hoc sæpius ac multo factũ est tempore,& nulla plagarum vestigia videbantur,sancto spiritu subinde curante.Post hoc artatur Maxima duræ custodiæ,cuspidique crudeli extẽditur. Cui cum dei seruorum non deesset frequentia visitantium, videntibus cunctis ingentium lignorum putrescens soluta est fortitudo.Miraculũ hoc & voce omnium celebratur, & nobis ad quem custodia pertinebat cum sacramento testatus est ita fuisse. Ast vbi Vandalus virtutem neglexit cognoscere diuinam,cœpit in domo eius vindicatrix ira grassari. Moritur ipse simul & filii,familiæ atque animalium quæcunque optima erant pariter intereunt.Remansitq; domina vidua,marito,filiis,& substantia destituta.Seruos Christi cognato regis Sesaoni gratia muneris offert. Qui cũ eos vtpote oblatos cum gratulatione nimia suscepisset,filios & domesticos sanctorum merito male cœpit dæmon variis motibus agitare. Ex ordine ille B cognatus vt gestum erat suggerit regi.Decernit statim rex,cuidam gentili

Maxima virgo regi Maurorum,cui nomen erat Capsur,relegandos debere trãsmitti. Maximam vero Christi famulam cõfusus & victus propriæ voluntati dimisit, quę nũc superest virgo,mater multarũ virginũ dei,nobis etiam nequaquã ignota.Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorũ, commanenti in parte eremi,quæ dicitur Caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles & illicita sacrificiorũ sacrilegia, cœperunt prędicatione & conuersatione sua ad cognitionem domini dei nostri Barbaros inuitare:& tali modo ingentem multitudinem gentilium Barbarorũ Christo domino lucrauerunt,vbi antea nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata.Tunc deinde cogitatur quid fieret vt ager iam cultus & egraminatus vomere prædicationis euãgelicũ susciperet semen,& imbre sacri baptismatis rigaretur.Mittunt legatos per itinera distenta deserti:peruenitur tandem ad ciuitatẽ Romanã.Rogatur episcopus vt presbyterum & ministros credẽti populo destinaret.Explet cũ gaudio quod petebatur pontifex, dei constituitur ecclesia,baptizatur multitudo maxima Barbarorũ,& de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorũ.Hoc Geiserico relatione sua nunciat

Martinianus & Saturianus martyres Capsur. De qua re surgens inuidia iubent famulos dei ligatis pedibus post terga currẽtium quadrigarum,inter spinosa loca syluarum pariter interire,

vt ducta

A vt ducta atque reducta dumosis lignorum aculeis innocentiũ corpora carperentur, ita deligans, vt exitum suum inuicem peruiderent. Qui cum è vicino currentibus Mauris sese mutuo conspicerent, vale sibi in angusto fugę vnusquisq; ita dicebãt: Frater ora pro me, impleuit deus desideriũ nostrũ, taliter peruenitur ad regnum cœlorum. Itaq; orando atque psallendo, gaudentibus angelis pias animas emisere. Vbi vsq; in hodiernũ diem nõ desinit ingentia mirabilia Iesus Christus dominus noster operari. Nam nobis beatus quondã Faustus Buronitanus episcopus atteſtatus eſt, cæcam quandam mulierem illuminatam fuisse, vbi ipse aderat pręsens. Accenditur propter hæc aduersus dei ecclesiam Geisericus. Mittit Proculũ quendã in prouinciã Zeugitanã, qui coartaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cũctos domini sacerdotes, vt prĩo armis nudaret, & ita facilius inermes hostis callidus captiuasset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atq; de palliis altaris prò nefas camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamẽ Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedens linguã, in breui turpissima cõsumptus est morte. Tũc enim sanctus Valerianus Abensis ciuitatis episcopus, dum viriliter sacramẽta diuina ne traderet dimicasset, foras ciuitatem singularis iussus est pelli, & ita pręceptum est, vt nullus eum neq; in domo neq; in agro dimitteret habitare.

Proculi foeti|le gi exitium

B Qui in strata publica multo tempore nudo iacuit sub aere: annorũ erat plus lxxx. quem nos tunc indigni, in tali exilio meruimus salutare. Quodã tempore paschalis solennitas agebatur, & dum in quodam loco qui Regia vocitatur, ob diem paschalis honoris nostri sibimet clausam ecclesiam reserarent, compererunt Ariani: statim quidam presbyter eorũ Andiot nomine, congregata secum armatorũ manu ad expugnandam turbam accenditur innocentũ. Introeunt euaginatis spatis, arma corripiunt, alii quoque tecta conscendunt, & per fenestras ecclesię sagittas spargunt. Et tunc forte & canẽte populo dei, lector vnus pulpito sistens, alleluiaticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture iaculatus, cadẽte de manibus codice, mortuus post cecidit ipse. Nam & alii quàm plurimi sagittis & iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi. Nam qui gladiis tunc interempti non sunt, postea pœnis attriti, regio iussu omnes penè necati sunt, pręsertim maturioris ætatis. Alibi nanque sicut Thunazudę contigit, Galibus, vico Ammoniæ, vel aliis in locis, tempore quo sacramenta dei populo porrigebantur, introeuntes maximo furore corpus Christi & sanguinem pauimentis sparserunt, & illud pollutis pedibus calcauerũt. Ipse enim Geisericus præceperat, ita persuadentibus episcopis suis, vt intra aulam suam filiorumque suorum non nisi Ariani per diuersa ministeria ponerentur. Inter alios ventum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius cum diu ac sæpius tibias torquendo tumentibus confringerent cordis, & frontem in qua Christus vexillum

Andiot presbyter sanguinarius

Armogastes comes confessor

xillum suæ fixerat crucis rugatam magisque aratam descendentes atque A mugientes ostenderent nerui, vt fila aranearum sancto cœlum respiciente crepabant. At vbi tortores neruicas cordas disruptas esse viderunt, allatis crebrius fortioribus cordis atq; cannabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen inuocāte, illa omnia vanescebāt. Sed & capite deorsum dū ad vnū pēderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus videbatur. Quem cum Theodoricus regis filius qui eius dominus erat pœnis non valentibus capite truncari iussisset, à suo prohibetur Iocundo presbytero, dicente sibi: Poteris eum diuersis afflictionibus interficere. Nam si gladio peremeris, incipiēt Romani martyrē prædicare. Tunc Theodoricus in Byzacenam prouinciam ad fodiendas eum condemnat scrobes. Postea quasi ad maius opprobrium, haud procul Carthagine vbi ab omnibus videretur, pastorem eum præcepit esse vaccarum. Inter hæc domino reuelante cū dormitionis suæ proximum cerneret diem, aduocat quendam Felicem venerabilem Christianum procuratorem domus filii regis, qui Armogastem vt apostolum venerabatur, dicitq; illi: Tempus meæ resolutionis aduenit, obsecro te per fidem quam vtrique tenemus, vt sub hac siliquæ arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro nisi feceris rationem: nō quod ille curaret vbi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed vt illud demōstraretur, quod seruo suo reuelauerat deus. Respondit Felix & dicit: Absit à nobis cōfessor venerabilis, sed sepeliam te in vna basilicarum cum triumpho B & gratia quam mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturus es. Ille timens dei hominē cōtristare, veraciter quod gesserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonæ cōfessionis de hac vita migrauit. Festinauit Felix sibi delegatū sub arbore fodere sepulchrum. Cui cum intextæ radices & soliditas aridæ telluris moram facerent, & labore angeretur quod tardius sancti membra corporis humarentur, tandē abscissis radicibus multo altius terram cauans, conspicit sarcofagum splendidissimi marmoris præparatū, qualē fortè nullus omnino habuit regum.

Masculas confessor

Sed nec quendam archimimum nomine Masculan debeo præterire. Qui cum multis insidiis premeretur, vt catholicā omitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus secularibus mutabat, promittens multis eum diuitiis cumulandum, si voluntati eius auditum facilem commodasset. Qui cum fortis atque inuictus maneret, iubet eum subire sententiam capitalem, ita tamen callidus occulte præcipiens, vt si in illa hora vibrātis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset. Si autē fortem in confessione conspiceret, à gladio tēperaret. Sed ille vt colūna īmobilis Christo solidante fortis effectus, cōfessor reuertitur gloriosus.

Saturus confessor

Et si martyrem inuidus hostis noluit facere, cōfessorem tamen nostrū non potuit violare. Nouimus & alium ea tempestate nomine Saturū. Qui cum

lucidum

A lucidum esset membrum ecclesiæ Christi,& prauitatem Arianorum libertate catholica frequẽter argueret (fuit hic procurator domus Hunerici(cõuenitur accusante Mariuado quodã diacono,quẽ Hunericus infaustus singulariter honorabat,vt fieret Saturus Arianus: promittũtur honores & diuitiæ multæ si faceret,præparãtur supplicia dira si nollet.Hac optione proposita,vt si regalibus iussis nõ obediret,primo facta discussione, & ante amissa domo vel substãtia,distractis omnibus mancipiis ac filiis,vxor eius ipso præsente camelario in coniugiũ traderetur. Quod ille plenus deo magis vt velociter prouenisset impios prouocabat. Ob quã causam vxor eius inducias visa est ab his qui exequebantur,nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eua,consilio magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit,qui illecebrosa vetitæ arboris poma contingeret,quia nõ indigens sed Saturus vocabatur,saturatus ab vbertate domus dei, & torrẽte deliciarum eius potatus. Aduenit mulier ad locum vbi maritus singularis orabat,conscissis vestibus crineq́; soluto,secum comitãtibus filiis,vnamq́; infantulam quæ tunc lactabatur manibus gestans, quæ nescientis proiicitur ad pedes mariti.Etiã ipsa suis genua cõplectitur vlnis, sibilãs vociferatiõe draconis: Miserere mei dulcissime simul & tui, miserere cõibus liberis quos cõspicis ipse.Non subiaceant cõditioni seruili, quos claros prosapia reddidit generis nostri.Non subiiciat ego indigno & turpi coniugio viuẽte marito,quæ

B mihi semper inter coæuas plaudebã de Saturo meo. Cognoscit deus quia inuitus facturus es hoc, quod fortè voluntarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob sancti voce respondit: Tanquã vna ex insipientibus mulieribus loqueris.Formidarem mulier si sola esset huius vitæ amara dulcedo,artificio coniunx diaboli ministraris.Si diligeres maritum,nũquam ad secundam mortem attraheres proprium virum.Distrahant filios,separent vxorem, auferant substantiã,mei domini ego securus de promissis verba tenebo: Si quis non dimiserit vxorem,filios,agros aut domum,meus non poterit esse discipulus.Quid vltra? discedente muliere cum filiis refutata,confortatur Saturus ad coronam,discutitur,expoliatur,pœnis conteritur,mendicus dimittitur.Interdicitur ei prodeundi accessus,totum ei tulerunt,stolam tamen baptismatis auferre non potuerunt.Post hæc Geisericus ecclesiam Carthaginis claudi præcepit,dissipatis atq; dispersis per diuersa exiliorum loca,quia episcopus non fuerat,presbyteris & ministris.Quæ vix reserata est Zenone principe supplicante per patritium Seuerum,& sic vniuersi ab exilio redierunt.Quæ vero in Hispania,Italia,Dalmatia,Calabria, Apulia,Sicilia, Sardinia,Brutiis,Lucania,Epiro vel Hellada gesserit,melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed etiam persecutionis nostræ à Geiserico quanto sublimiter,tanto crudeliter gestæ, iste sit finis. Durauit autem in regno annis XXXVII mensibus tribus.

Iob.2.c.

Luc.14.f.

An.do.477.

Historia

HISTORIA VICTORIS A
EPISCOPI DE PERSECVTIONE VANDALORVM, LIBER SECVNDVS.

Hunericus alias Honoricus Geiserico succedit. An.do.478.

ORTVO igitur Geiserico, Hunericus maior filius patri succedit. Qui primordio regni vt habet subtilitas Barbarorũ, cœpit mitius & moderatius agere, & maxime circa religionẽ nostrã, vt etiam vbi antea sub rege Geiserico præiudicatũ fuerat, ne spiritales fierẽt conuẽtus, cõuenticula cõcurrerent populorũ. Et vt se religiosum ostẽderet, statuit sollicitius requirẽdos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incẽdit, plurimos aũt distraxit nauibus trãsmarinis, quos penè oẽs Manichæos suæ religionis inuenit, & præcipue presbyteros & diaconos Arianæ hæreseos. Vnde magis erubescens, amplius in illos exarsit. De quibus repertus est vnus nomine Clemẽtianus monachus illorũ scriptum habens in femore, Manichęus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus videbatur, ĩ vno displicẽs, quia cupiditati insatiabili vehemẽtius inhiabat, & prouincias re- B
gni sui variis calumniis atq; indictionibus onerabat, vt de illo præcipue diceretur, Rex egẽs, magnus est calũniator, dedit autẽ licentiã Zenone imperatore atq; Placidia relicta Olibrii rogãtibus, vt Carthaginẽsis ecclesia sibi quẽ vellet episcopũ ordinasset, quæ iam per XXIIII annos tali ornamẽto fuerat destituta. Mittit ergo tũc ad ecclesiã Alexandrũ illustrẽ, huiusmodi legationẽ ferentẽ, vt pręsentia eius catholicus populus dignũ sibi peteret sacerdotẽ, destinans quoq; per notariũ suum nomine Vuitared edictũ, quod publice legeretur, hũc continẽs modũ: Iussit vobis dominus dici: quia imperator Zenon, & nobilissima Placidia, per Alexandrũ virũ illustrẽ scripserũt, petẽtes vt ecclesia Carthaginis, religionis vestræ propriũ episcopũ habeat, hoc fieri præcepit atq; eis rescripsit, vel legatis ab eis directis dici iussit, vt sicut petierũt vobis episcopũ quem volueritis ordinetis: eo sub tenore, vt nostræ religionis episcopi qui in Constãtinopoli sunt, & per alias prouincias oriẽtis, ex eius pręcepto episcopi, liberũ arbitriũ habeãt in ecclesiis suis, quibus voluerint linguis populo tractare, & legem Christianã colere, quẽadmodũ vos hic vel in aliis ecclesiis quę in prouinciis Africanis cõstitutę sunt, liberũ arbitriũ habetis in ecclesiis vestris missas agere vel tractare, & quę legis vestrę sunt, quẽadmodũ vultis facere. Nam si hoc circa eos nõ fuerit obseruatũ, tã episcopus qui ordinatus fuerit vel clerici, sed & alii episcopi cũ clericis suis qui in Africanis prouinciis sunt, iubẽtur inter Mauros mitti.

A mitti, Quod edictũ dũ nobis pręsentibus XIIII Kalẽdarũ Iuliarũ vniuersę ecclesiæ legeretur, gemere cœpimus musitãtes, eo quod meditãtibus dolos, malorũ eẽt futura persecutio pręparata. Et ita legato dixisse probamur: Si ita est interpositis his cõditionibus periculosis, hęc ecclesia episcopũ non delectatur habere. Gubernat eã Christus, qui semper dignatur gubernare. Quã suggestionẽ legatus accipere neglexit. Simul & populus vt tunc fieret vt ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla possit ratione sedari. Ordinato itaq; episcopo Eugenio viro sctõ, deoq; accepto, sublimis nata est lætitia, & gaudium cumulatum est ecclesię dei. Exultat multitudo catholica sub Barbara dominatione, de ordinatione pontificis reparati. Nam maximus iuuenum numerus atq; adolescentularum sibimet in commune congaudens attestabatur, quod nunquã vidisset episcopũ in throno sedentem. Porrò ille vir dei sacerdos Eugenius, cœpit per cõuersationem operũ bonorum venerabilis & reuerendus haberi etiã ab eis qui foris sunt, & ita esse ab omnibus gratus, vt si fas esset, animã suam pro eodem vniuersos ponere delectaret. Eleemosynas quoque tales per eum dominus dignatus est facere, vt incredibile videatur tanta eum impendere, vbi ecclesia totum Barbaris tenentibus, ne vnius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, charitatem, pietatem, diuinitus cõdonatam, si quisquam incipiat non poterit explicare. Pecuniam apud eum mansisse nõ probatur, nisi fortè tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum, nocturnis tenebris ordinẽ daret & locum. Vnde tantum reseruabat, quãtum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo nostro subinde quotidie ingentia & maiora donante. Sed cum fama eius esset celebris atq; manifesta, cœperunt exinde Arianorum episcopi inuidia graui torqueri, quotidianis & præcipue cum Cyrila calumniis insectãtes. Quid plurimũ? suggerũt de illo, vt suum nequaquã sederet thronum, neque dei populo verbum faceret consuetum. Deinde quoscunque mares vel fœminas in habitu Barbaro incedentes in ecclesia conspiceret, prohiberet. Ille respõdit vt decuit: Domus dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere, maxime quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum, in habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regiæ seruiebãt. At vbi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiæ collocare tortores. Qui videntes fœminam vel masculum in specie suę gentis ambulantes, ilico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusq; in eisdem colligatis ac vehemẽtius stringentes simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli dum hoc fieret, statim oculos amiserunt, alii ipso dolore defuncti sunt. Mulieres vero post hanc pœnam capitibus pelle nudatis, præcone præeunte per plateas ad ostensionẽ totius ciuitatis ducebantur. Quod sibi magis quæ patiebantur, lucrum maximũ computabant. Quorum nos plu-

Eugenius Cartaginẽsis episcopus An.do.478.

B (margin letter beside "piat non poterit explicare")

rimos nouimus, nec scimus eorum aliquem tunc etiam pœnis vrgentibus à A recto itinere destitisse. At vbi isto modo fidei infringere nó valuit murum, cogitat vt nostræ religionis homines in aula eius constituti, neq; annonas neq; stipendia solita potirentur, addidit quoq; & laboribus eos cóterere rusticanis. Dirigit viros ingenuos & admodum delicatos ad campum Vticésem, vt sub ardentis solis incendio cespites messium desecarent, vbi omnes cum gaudio pergentes, in domino lætabantur. In quorum cótubernio quidam fuit aridam habens manum, quæ per annos quàm plurimos nullum ei præstiterat obsequiũ. Qui cũ veraciter excusaret se operari nó posse, magis violenter iussus est pergere. Sed vbi ad locum ventum est, & præsertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate diuina illa arida incolumis có fessoris restituta est manus. Hinc iam Hunerici persecutio doloris atq; parturitionis nostræ sumpsit initium. Ipse auté qui sese iam dudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post obitum suum quod nó contigit, regnũ statuere, Theodoricũ fratrem filiosq; eius, Gentonisq; fratris nihilominus filios crudeliter cœpit insequi. Quorum nullum dimitteret, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret. Primo sciens vxoré Theodorici fratris astutam, credo ne fortè maritum aut maiorem filium qui prudens & sapiés videbatur, cósiliis acrioribus aduersus tyrannum armasset, crimine apposito gladio eam interfici iubet. Post occiditur & ille filius magnis literis institutus, cui secundum constitutionem Geiserici, eo quod maior omnibus esset, B regnum inter nepotes potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Astáte vulgo in media ciuitate pro gradibus plateę nouæ, episcopum suæ religionis nomine Iocundum, quem Patriarcham vocitabant, præcepit incendio cócremari, ob hoc quod in domo Theodoricī germani regis acceptissimus habebatur, cuius forte suffragio memorata domus regnum poterat obtinere. In quo impietatis scelere futurum nobis adesse prospeximus malum, aientes singuli inuicé nobis: qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, quando nostræ religioni vel nobis parciturus est iste. Tunc & Gétonis maiorem filium nomine Godagisum cum vxore absque solatio seruuli aut ancillæ, crudeli exilio delegauit. Fratrem vero Theodoricum post occisionem vxoris & filii, nudum atque destitutum similiter exulauit. Post cuius mortem filium qui supererat infantulum, duasque filias eius adultas, impositas asinis longius affligendo proiecit. Sed & comites quàm plurimos & nobiles gentis suæ obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod germano fauerent alios incendit, alios iugulauit, imitator existés Geiserici patris, qui sui fratris vxoré ligato pondere lapidum, in Amsagam fluuiũ Cirtensem famosum iactãdo demersit, & post necem matris etiam filios interfecit. Sed & multos ei Geisericus pater moriens, sacramento interposito commédauerat. Quos ille immemor fidei & sacraméti violator, diuersis

Hunerici in domesticos sæuitia

Iocundus patriarcha Arianorum crematur

A diuersis pœnis & incendiis trucidauit. Nam Heldicam quendam quem pater eius præpositũ fecerat regni, iam veteranũ atq; annosum cum dedecore capite detrũcauit, eiusq; vxorem cũ alia nomine Theucaria in medio ciuitatis incendit. Quarũ corpora per vicos & plateas trahi mandauit, quæ tota die iacentia, rogatus à suis episcopis vix vespere sepeliri cõcessit: Gamuth namq; Heldicę fratrem, quia ad ecclesiam eorũ cõfugerat, occidere nõ potuit, quẽ tamen in loco latrinarum obsceno cõclusit, temporeq; multo eũ ibi degere statuit. Postea cũ caprario quodam & rustico ad faciendas scrobes vineis profuturas cõdemnauit, quos etiã duodecies per annum, id est per singulos menses flagellis crudelibus dissipabat, vix modico aquę, cibarioq; pane concesso. hoc per V vel amplius perpessi sunt annos, quibus hæc supplicia proficere poterãt ad æternam mercedẽ si catholici fuissent, & fidei suæ merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequiuimus, vt impietatem regis etiam in suis minime sileremus: qui non solum episcopum suum Iocundũ vt superius demonstrauimus flammis adussit, sed & presbyteros & diaconos suos, id est Arianos quàm plurimos incẽdit, necnon & bestiis mancipauit. Amputatis igitur in breui omnibus quos timebat, & solidans sibi vt putabat regnum quod breue fuerat & caducum, omni ex parte ociosus atq; securus, vniuersa tela furoris in persecutionẽ ecclesię catholicæ rugiens sicut leo conuertit. Ante persecutionis tamen tẽpestatem, multis præeuntibus visionibus & signis imminẽs demonstratũ fuerat malum. Præsagia persecutionis

B Nam fermè ante biẽnium quam fieret, vidit quidam Fausti ecclesiam solito in ornatu fulgentem: & dum lętaretur tanti fulgoris cãdore, cereis quoque fulgentibus, palliisq; velaminum ac lampadibus rutilantem, subito ait luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedẽtibus aduersarius naribus natus est fœtor, omnisq; illa beatorum turba expellẽtibus quibusdam Aethiopibus minata est foras, ob hoc iugiter lamentantũ quod eam in claritate pristina nequaquã viderit iterum restitutã. Nam visionem istam nobis præsentibus sancto retulit Eugenio. Vidit & quidam presbyter ipsam Fausti ecclesiam refertam turbis innumerabilium populorum, & post paululum euacuatam & repletam porcorũ multitudine atq; caprarum. Item alius vidit aream triticeam ventilationi paratã, granis adhuc ventilatoris iudicio necdum à palea separatis: & dum ingentis massæ licet confusæ magnitudinẽ miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatis soniuago flatu cœpit aduentum suum surgente puluere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino volauit, remanẽtibus granis. Post hæc venit quidam procerus splendido vultu habituq; nitido fulgẽs, & cœpit grana vacua macilenta atque similagini reproba purgando proiicere. Quæ diu examinans, vix magnitudinem illius massæ licet probatæ, ad aceruum tamen perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam præcelsus

super montem qui Ziquensis dicitur,& clamabat dextra leuaq;: Migrate, migrate. Alius cõspicit rugiente cœlo atque turbato sulphureas nubes, quæ ingentes cœperũt lapides iaculari. Qui lapides dum cecidissent in terram, plus accendebantur & maioribus flammis ardebant, atque intrãtes in penetralia domorum, quos inuenerant incendebant. Qui autem vidit ait, cũ se in quodã cubiculo abscondisset, miseratione diuina ad eum flamma nõ potuit peruenire. Reor vt illud propheticum compleretur, Claude ostium tuum, & absconde te pusillum aliquantulum, donec transeat ira dei. Vidit & venerabilis Paulus episcopus arborem vsque ad cœlos ramis florentibus extensam, quæ etiam dilatatione sua omnem penè Africam opacabat. Et cum vniuersi eius magnitudine & speciositate gauderent: ecce subito, inquit, venit asinus violentus, qui defricans ceruicem suam super robur radicum eius, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mirabilem arborẽ elisit ad terram. Sed & Quintianus honorabilis episcopus vidit se super quendam montem stare, de quo conspiciebat gregem innumerabilium ouium suarum: & in medio gregis duæ erant ollæ nimium bullientes. Aderant autem ouium occisores, quarũ carnes ollis bullientibus demergebãt. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ergo illas duas ollas Sicca veneria & Laribus duas esse ciuitates, in quibus multitudo prima fuerat cõgregata, è quibus incendium initium sumpsit: aut Hunericum regem, & Cirillam episcopum eius. Sed de multis visionibus quia breuitati consulendum fuit, hæc dixisse sufficiat. Quid vltra? Censet primo tyrãnus iussione terribili, vt nemo in eius palatio militaret, neque publicas ageret actiones nisi sese Arianum fecisset. Quorum ingens numerus vigore inuictus ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit. Quos postea domibus proiectos, omnique substantia expoliatos, in insulas Siciliam & Sardiniam relegauit. Quodam tempore statuere per totam Africam festinauit, vt nostrorum episcoporum defunctorum fiscus sibi substantiam vendicasset. Qui autem defuncto succedere poterat non ante ordinaretur, nisi fisco regali quingentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificium vbi cõstruere nisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus. Suggerunt ei domestici sui dicentes: Si istud firmauerit præceptio vestra, nostri episcopi in partibus Thraciæ & aliis regionibus constituti peiora incipient pati. Præcepit deinde sacras virgines congregari, dirigens Vandalos cum suæ gentis obstetricibus ad inspicienda & contrectanda contra iura verecundiæ verecunda pudoris, vbi nec matres aderant, nec aliqua matronarum. Quas cremantes graui suspendio atque ingentia pondera pedibus colligantes, laminas ferri ignitas dorso, ventri, mamillis & lateribus apponebãt, quibus inter supplicia dicebatur: Dicite quomodo episcopi vobiscum cõcumbunt & clerici vestri. Quarum acerbitate pœnarum plurimas tũc scimus extinctas?

A aliæ quæ remanſerunt cutibus areſcentibus factæ ſunt curuæ. Nitebatur enim ſemitam inuenire, per cuius aditum publicam ſicut fecit, faceret perſecutionem. Et ita faciens, nullo modo inueſtigare potuit quomodo Christi eccleſiã macularet. Quibus autem proſequar fluminibus lachrymarũ, quãdo epiſcopos, presbyteros diaconos, & alia eccleſiæ membra, id eſt quatuor milia D C C C C L X V I. ad exiliũ eremi deſtinauit: in quibus erãt po dagri quàm plurimi, alii per ætatẽ annorum à lumine tẽporali priuati. In quorũ erat numero beatus Felix Abdiritanus epiſcopus, habẽs iam in epiſcopatu. X L I I I I annos. Qui paraliſi morbo percuſſus, nec ſentiebat quicquam, nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogitantes quod non poſſet iumento portari, ſuggeſſimus vt à ſuis rex peteretur, vt ſaltem eum propere moriturum Carthagini eſſe iuſſiſſet, quod ad exilium nulla poſſet ratione perduci. Cui ita fertur tyrannus cũ furore dixiſſe: Si animali ſedere non poteſt, iungantur boues indomiti qui eum colligatis funibus trahẽdo perducant vbi ego præcepi. Quem ex tranſuerſo ſuper burdonem vinctũ quaſi quendam ligni truncum toto itinere portabamus. Cõgregantur vniuerſi in Siccenſem & Larenſem ciuitates, vt illuc occurrẽtes Mauri ſibi traditos ad eremum perduxiſſent. Superuenientes igitur comites duo ſubtilitate damnabili, blandis ſermonibus cum dei cõfeſſoribus agere cœperunt:

An. do. 479. Quinq; milia exulum. Exceptis. 34.

B Quid vobis, inquiunt, videtur vt ita pertinaces ſitis, & domini noſtri præceptis minime obtemperetis, qui eſſe poteratis in conſpectu regis honorabiles, ſi eius feſtinetis facere voluntatem? Statim illis clamantibus & dicentibus ingenti vociferatione, Chriſtiani ſumus, Catholici ſumus, Trinitatem vnum deum inuiolabilem confitemur: includũtur grauiori quidem ſed adhuc latiori cuſtodia, vbi nobis copia dabatur & introire, & verbum admonitionis fratribus facere, & diuina myſteria celebrare. Ibi & infantuli fuere quàm plurimi, quos genitrices materno ſequebãtur affectu, aliæ gaudẽtes, aliç retrahẽtes: aliæ gaudebant ſe martyres peperiſſe, aliæ morituros diluuio rebaptizationis nitebãtur à confeſſione fidei reuocare. Nullũ tamẽ tũc nec blandimenta vicerunt, nec carnalis pietas aliquem inclinauit ad terrã. Nam quædã quid tunc fecerit anus, breuiter referre delectat, Dum iter ageremus cũ dei exercitu comitantes, & fortè magis noctibus promoueremur propter ſolis ardorẽ, conſpicimus mulierculam ſacculum & alia veſtimẽta portantem manu, infantulum vnà tenentem, atque in his ſermonibus conſolantem: Curre domine meus, vides vniuerſos ſanctos quomodo pergunt & feſtinant hilares ad coronas? Quam nos cũ increparemus, quod importuna videretur aut viris pro ſexu iungi, aut exercitui Chriſti ſociari, Reſpõdit: Benedicite benedicite, & orate pro me & pro iſto nepote paruulo meo, quia & ſi peccatrix filia ſum quondã Zuritanæ ciuitatis epiſcopi. Cui nos: Et quare ita abiecte ambulas, & qua ratione de tam longo itinere huc per-

gere demóstraris? Quæ respondit: Cum hoc seruo vestro paruulo ad exilium pergo, ne inueniat eũ solũ inimicus, & à via veritatis reuocet ad mortem. ad hęc verba repleti lachrymis nihil dicere valuimus, nisi vt voluntas fieret dei. Sed vbi aduersarius qui iam forte dicebat: Participor spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea, nullum potuit occupare: inquirit angusta & deterrima loca in quorum cõclauibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam visitationis humanæ negata consolatio, puniuntur & custodes fustibus, & grauiter affliguntur, iactantur confessores Christi superinuicem angustia coartante, vnus super alium vt agmina locustarum, & vt proprie dicatur, vt grana preciosissima frumentorum. In qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora & vrinam vrgente necessitate ibidem faciebant, vt ille tunc fœtor & horror vniuersa pœnarum genera superaret: ad quos aliquando dantes ingentia munera Mauris, dormientibus Vandalis vix clàm admissi sumus intrare. Qui introeuntes veluti in gurgite luti vsq; ad genua cœpimus mergi, illud tunc Hieremiæ videntes fuisse completũ, qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercora sua. Quid multa? pręcepti sunt vndique perstrepentibus Mauris, ad iter vbi destinati sunt præparari. Exeuntes itaque die dominica linita habentes stercoribus vestimenta, facies simul & capita, à Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione domino decãtãtes, Hæc est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus Vnizibirensis episcopus consolator egregius, qui singulos pio & paterno fouebat affectu, non sine fluminibus currentiũ lachrymarum paratus pro fratribus animã ponere, & se vltroneum si dimitteretur talibus passionibus dare, qui totum quod habuit, egentibus fratribus, nulla tũc necessitate expendit. quærebat enim occasionem qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo & virtute confessor: qui postea per multos agones & squalores carceris, ad exiliũ quod desiderabat, cum exultatione perrexit. Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos dei martyres occurrerint populorũ, testantur viæ vel semitæ: quæ cum agmina venientium nequaquã caperẽt, per vertices montiũ & valliũ concurrens turba fideliũ inæstimabilis descẽdebat, cereos manibus gestantes: suosq; infantulos vestigiis martyrũ proiicientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgẽtia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictũ est: Quæcunque solueritis super terrã, erunt soluta & in cœlis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificii ritus exhibẽdus est consuetus? vobiscum & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus

Margin notes: Treno. 4. a. (beside "ad genua cœpimus mergi"); Psal. 149. d. (beside "cum exultatione domino decãtãtes"); Mat. 18. c. (beside "strictos peccatorum vinculis"). Margin letters: A, B.

A bus nulla necessitas separaret. In his vocibus & lachrymis nullus iam pergere admissus est cõsolator, sed artabatur multitudo ad currendum, vt vbi cannaua erat præparata, laboriosam caperet mansionẽ. qui cum senes deficerent, & alii forte & si iuuenes delicati, cœperũt hastilium cuspidibus ad currendum & lapidibus tundi: vnde magis deficientes, amplius lassabãtur Post vero imperatum est Mauris, vt eos qui ambulare non poterãt, ligatis pedibus vt cadauera animalis mortui traherent per dura & aspera lapidũ loca vbi primo vestimenta, postea membra singula carpebantur. Quibus per gladios acutos petrarum huic caput conterebatur, alii latera findebantur, & ita inter manus trahentium spiritũ exhalabãt: quorum numerum nequaquã valuimus colligere, multitudine coercẽte. Exaltatur tamen per totum aggerem publicum vilis sepultura sanctorũ, loquentibus tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perueniunt, in quibus collocati hordeũ ad vescendũ vt iumenta accipiũt. Vbi etiã venenatorũ animaliũ atq; scorpionũ tanta esse dicitur multitudo vt ignorantibus incredibilis videatur, quæ solo flatu etiã procul positis veneni virus infundat: ab scorpii autem percussu, nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas viruléta vsq; ad præsens tempus Christo defendente, nullũ seruorũ eius nocuisse docetur. Sed cum illic alũtur hordeaceis granis, postea & hoc ablatum est, quasi nõ poterat deus qui pluerat patribus mãna, pascere & nunc tali exi-

B lio mãcipatos. Cogitat acriora aduersus ecclesiam dei, vt qui membra aliqua absciderat, totum laniando perderet corpus. Nã die ascẽsiõis domini legatus Zenonis imperatoris regina pręsente legendum in media ecclesia episcopo Eugenio dirigit præceptũ, quod etiã vniuersę Africę veredis cur rentibus destinauit. Rex Hunericus Vandalorum & Alanorum vniuersis episcopis Omousianis. Non semel sed sæpius constat esse prohibitum, vt in sortibus Vandalorum sacerdotes vestri conuentus minime celebrarent, ne sua seductione animas subuerterent Christianas. Quam rem spernentes plurimi reperti sunt contra interdictũ missas in sortibus Vandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianæ fidei tenere. Et quia in prouinciis à deo nobis concessis scandalum esse volumus, ideo dei prouidentia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorũ hoc nos statuisse cognoscite, vt ad diem Kalẽdarũ Februarium proxime futurarum, amissa omni excusatiõe formidinis, omnes Carthaginem veniatis, vt de ratione fidei cum nostris venerabilibus episcopis possitis inire conflictum, & de fide Omousianorum quam defenditis, de diuinis scripturis proprie approbetis, quo possit agnosci si integrã fidem teneatis. Huius autem edicti teno rem vniuersis episcopis tuis per vniuersam Africam cõstituti direximus. Data sub die XIII Kal. Iunias, anno VII Hunerici. Cognoscentibus igitur qui aderamus, simulq; legentibus contrita sunt extemplo corda nostra, &

Hunericus disputationem indicit

cōtenebrati sunt oculi nostri,& vere tūc dies festi nostri cōuersi sunt in luctum & cantica in lamētationē,dum edicti tenor indicaret futuræ persecutionis furorem.Et præsertim vbi dixit in prouinciis nostris à deo nobis cōcessis scādalū esse nolumus:quasi diceret,in prouinciis nostris catholicos esse nolumus.Tractatū est quid fieret. Nullū inuenit remedium imminēs calamitas,nisi à sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali textu cōscripta. Quoties animę vel vitę æternę ac fidei Christianæ causa tractatur intrepide,sicut regalis prouidentia cōpromisit,necesse est quod competit suggeratur.Nuper potestas regia per Vuitaredū notarium paruitatē meam admonere dignata est, qui nobis de merito ac religione fidei præceptum eius in ecclesia pręsente clero & plebe recensuit. Ex cuius tenore cognouimus ad oēs coepiscopos meos præceptū regium similiter emanasse,vt die constituta pro disputatiōe fidei veniatur. Quod nos venerabiliter accepisse suggessimus,cui pręfato notario humilitas mea suggessit,debere etiam transmarinarum omnium partium qui nobis suut in vna religione vel cōmunione consortes agnoscere,quia vbique regno eius obtēperant vniuersi,maxime quod totius mundi causa nō specialis prouinciarum Africanarū tātūmodo.Et quia secundo responso suggerendā me promisi oblaturum, merito suppliciter peto magnificentiam tuam,vt ad domini & clementissimi regis aures memoratā suggestionem meam perferre digneris,quo eius clemētia dignanter agnoscat, nos disputationem legis cum adiutorio dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu nos nō debere asserēdę fidei nostrę causas assumere. Quod petimus vt benignitate quantus est,& iustitia sapientię suæ dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo ecclesię catholicæ Carthaginis. A B

Sed cum hæc suggestio à beato Eugenio offerretur, ille iam qui cōceperat dolorē,vrgebatur iniquitatē grauius parturire:& ita sancto viro episcopo Eugenio per Obadū prępositum regni sui mandasse videtur: Subde mihi vniuersum orbem terrarū, vt sub potestate mea totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respondit vt potuit.Quod rationē,inquit,non habet,dici non debuit. Sic est hoc,quomodo si dicatur homini vt per aera feratur & volitet,quod moris non est humanę naturę. Dixi enim si nostrā fidē quæ vna & vera est, potestas regis cognoscere desiderat,mittat ad amicos suos:scribā & ego fratribus meis,vt veniant coepiscopi mei,qui vobis nobiscum cōmunē fidē nostram valeant demonstrare,& præcipue ecclesia Romana,quę caput est omniū ecclesiarum.Ad hęc Obadus:Ergo tu & dominus meus rex similes estis? Eugenius episcopus dixit: Ego non sum similis regis, sed dixi:Si verā cognoscere desiderat fidē,scribat amicis suis vt dirigant nostros catholicos episcopos, & ego scribo coepiscopis meis,quia catholicæ vniuersæ vna est cura. Hoc

agebat

A agebat Eugenius, non quia deessent in Africa qui aduersariorū obiecta refellerent: sed vt illi venisset, qui alieni ab eorū dominatu, maiorē fiduciam libertatis haberēt, pariterq; oppreßiōis nostræ calumnias vniuersis terris & populis nuntiarent. Ille aūt qui nectebat dolos audire noluit rationem, agēs argumentationibus crebris, vt quoscunq; episcoporū audierat eruditos, variis insectationibus agitaret. Iā ad exiliū Vibianensem secundo Donatianū impositis CL fustibus miserat episcopū, necnon & Sufetulensem Pręsidiū, virum satis acutū. Tunc & venerabiles, Mansuetū, Germanum, Fusculum, & multos alios fustigauit. Dum hæc geruntur, imperat vt cum nostrę religionis viris, illorū mensam nullus cōmunem haberet, neq; cum catholicis omnino vescerentur: quæ res non ipsis aliquod præstitit beneficium, sed nobis maximū cōtulit lucrum. Nā si sermo eorum dicente Apostolo, sicut cācer cōsueuit serpere, quanto magis cōmunis mensa ciborum poterit inquinare, cum dicat idem apostolus: Cum nefariis nec cibum habere cōmunem? Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur, & flamma infestantis vbiq; regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculum per seruū suū fidelem Eugenium, quod pręterire nō debeo. Fuit in eadem ciuitate, id est, Carthagine quidam cæcus, ciuibus ciuitatiq; notissimus, nomine Felix. hic visitatur à domino, diciturq; ei nocte per visum, dies enim epiphaniorum illucescebat, Surge vade ad seruū meum Eugenium episcopum, & dices ei: Quia ego te ad illū direxi. Et illa hora qua benedicit fontem vt baptizentur accedentes ad fidem continget oculos tuos & aperientur, & videbis lumen. Qui tali visitatione commonitus, putās se quomodo assolet deludi per somnium, surgere noluit cęcus. Sed cum iterum vergeretur in somnos, similiter vt ad Eugenium pergeret compellitur. Rursus negligit, tertioq; festināter & grauiter increpatur. Excitat puerū, qui ei solitus erat manū porrigere. Pergit veloci agilitate ad Fausti basilicam, orat veniens cum ingentibus lachrymis, suggerit cuidam diacono nomine Peregrino, vt eū episcopo nunciaret, indicās se habere aliquod secreti genus intimādū. Audiens episcopus, iussit hominē introire. Iam enim ob celebritatem festiuitatis, hymni nocturni per totam ecclesiam canente populo concrepabāt. Indicat cęcus antistiti ordinē visitatiōis suæ, dicitq; illi: Non te dimittā, nisi mihi sicut à domino iussus es reddideris oculos meos. Cui Eugenius sctūs: Recede à me frater, peccator sum, & indignus, & super oēs homines delinquens, vtpote & qui in hæc tēpora seruatus sum. Ille aūt tenēs genua eius, aliud nō dicebat, nisi illud quod iā dixerat: Sicut iussum est, redde mihi oculos meos. Attendens quoque Eugenius inuerecundam credulitatem, & quia iam tempus vrgebat, pergit cum eo comitāte officio clericorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cœlum, crispātē benedixit alueū fontis, & cum completa surrexisset

1.Cor.5.c

B

oratione

oratione, ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego sum, sed qui te visitare dignatus est, præstet tibi secundum fidem tuam, & aperiat oculos tuos. simulq; vexillo crucis cõsignãte oculos eius, statim cæcus visum domino reddẽte recepit. Quem secum quousq; vniuersi baptizarentur ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, virum contereret qui receperat lumen. Fit postea manifestum ecclesiæ vniuersæ. Procedit ad altare cum Eugenio sicut moris est qui fuerat cæcus, suæ salutis oblationem domino redditurus. Quam episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metante inreuocabilis populorum, statim nuntius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquiritur ab eo quid factum sit, qualiterq; receperit lumen. Dicit illi ex ordine totum, dicuntq; Arianorũ episcopi, hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppressi cõfusione non poterat nubilare, eo quod Felix vniuersę ciuitati manifestus esset & not', tamen volebant eum si fas esset necare, quomodo Iudæi suscitatum Lazarum cupiebant occidere. Appropinquabat iam futurus dies ille calumniosus Kalendarũ Februariũ, ab eodem statutus. Conueniunt non solum vniuersæ Africæ, verumetiam insularum multarum episcopi, afflictione & mœrore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque & doctissimos viros exinde separaret, calũniis appositis enecandos. Nam vnũ ex ipso choro doctorũ nomine Lætum, strenuum atq; doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores incendio concremauit, æstimans tali exemplo timorem incutiens reliquos elisurum. Tãdem venitur ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant aduersarii. Euitantes igitur nostri vociferationis tumultus, ne forte postmodum Ariani dicerent, quod eos nostrorũ oppresserit multitudo, eligunt de se nostri qui pro omnibus responderẽt decem. Collocat sibi Cyrila cũ suis satellitibus in loco excelso superbissimum thronũ, astãtibus nostris, dixerũtq; nostri episcopi: Illa est semper grata collatio, vbi superba non dominatur elatio: sed ex consensu cõi venitur, vt cognitoribus decernentibus, partibus agẽtibus, quod verum est agnoscatur. Nunc qui erit cognitor, qui examinator, vel libra iustitiæ aut bene prolata confirmet, aut praue assumpta refellat. Et cum talia & alia dicerentur, notarius regis respondit: Patriarcha Cyrila dixit, legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila assumpsit. Et exinde strepitum concitantes, calumniari aduersarii cœperũt. Et quia hoc nostri petierant vt saltem si examinare non licebat, prudenti multitudini vel expectare liceret, iubentur vniuersi filii catholicæ ecclesiæ qui aderant centenis fustibus tũdi. Tunc clamare cœpit beatus Eugenius: Videat deus vim quã patimur, cognoscat afflictionem persecutionũ quam à persecutoribus sustinemus: cõuersique nostri, Cyrilæ dixerũt: Propone quod disponis. Cyrila dixit: Nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: Semper te latine

An.do. 486

A

B

A esse locutum manifesto nouimus, modo excusare non debes, præsertim quia tu huius rei incendiũ suscitasti. Et videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diuersis cauillationibus declinauit. Quod ante nostri prouidentes, libellum de fide conscripserát, satis decenter sufficienterq; conscriptum dicentes: Si nostram fidẽ cognoscere desideratis, hæc est veritas quam tenemus.

VICTORIS EPISCOPI
DE FIDE CATHOLICA LIBER.

EGALI imperio fidei catholicæ quam tenemus, præcipimur reddere rationẽ: ideoq; aggredimur pro nostrarũ viriũ mediocritate diuino fulti adiutorio, quod credimus & prædicamus breuiter ĩtimare. Primũ igitur de vnitate substãtię patris & filii, quod Græci ὁμοούσιον dicũt, exponẽdũ nobis esse cognoscimus. Patrẽ ergo & filiũ & spiritũ sanctum ita in vnitate deitatis profitemur, vt & patrem in sua proprietatis persona subsistere, & filiũ nihilominus in propria extare persona, atq; spiritum sanctum personę suę proprietatem retinere fideli confessione fatea- Professio fidei catholicæ
B mur: non eundem asserentes patrem quem filium, neq; filium confitentes qui pater sit, aut spiritus sanctus: neque ita spiritum sanctum accipimus, vt aut pater sit aut filius: sed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, & de patre procedentem spiritum sanctum, vnius credimus esse substantiæ vel essentiæ: quia ingeniti patris & geniti filii, & procedẽtis spiritus sancti vna est deitas, tres vero personarum proprietates. Et quia contra hanc catholicam vel apostolicam fidem exorta hæresis nouitatem quãdam induxerat, asserens filium non de patris substantia genitum, sed ex nullis extãtibus, id est ex nihilo substitisse: ad hanc impietatis professionem quæ cõtra fidem emerserat refellendam, & penitus abolendam ὁμοούσιος sermo Græcus positus est, quod interpretatur vnius substantiæ vel essentiæ, significãs filium non ex nullis extantibus, nec ex alia substãtia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat omousion auferendum, ex nihilo vult asserere filium extitisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est, & recte omousios, id est, vnius cum patre substãtię filius est. Ex patre autem esse, id est vnius cum patre substantiæ: his testimoniis approbatur, Apostolo dicente: Qui cum sit splendor glorię & figura substantiæ eius, gerẽs quoque omnia verbo virtutis suæ. Et ipse iterum Deus pater incredulorum perfidiam obiurgans, qui prędicantis per prophetas filii vocem in sua substantia manentẽ audire noluerunt, dixit: Non audierunt vocem substantiæ. Quam vocem Heb. 1. a

substan

substantię cum tam terribili intestatione increpans ad eundē prophetam A
Hiere.9.c loquitur, dicens: Super montes accipe planctum, & super semitas deserti luctum, quia defecerunt eo quod non sint homines, non audierunt vocem substātiæ à volatilibus cœli vsque ad pecora. Et rursum eos qui à professione vnius substantiæ declinantes in eadem fidei substantia stare noluerūt,
Hiere.23. increpat, dicēs: Si stetissent in substantia mea, auertissem vtique eos à via sua mala, & à pessimis cogitationibus suis. Et iterum nō extra substantiam patris filium confitendum, sed in eadem fideliter mentis oculis contuendum, apertissime declaratur, dum dicit propheta: Quis stetit in substantia
Sapien.16.c domini, & vidit verbum eius? Patris ergo substantiam filium esse propheticis iam olim designatum est oraculis, dicente Salomone: Substantiam enim & dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebas, quam in figu-
Ioan.6.d ra & imagine panis cœlestis, populo Israel cœlitus apparet profluxisse: qđ ipse dominus in Euangelio exposuit, dicens: Non Moyses dedit vobis pa-
Ioan.6.c Psalm.77.c nem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo: se vtique panem esse desig̃nās, cum dicit, Ego sum panis viuus qui de cœlo descēdi: de quo etiam propheta Dauid dicit: Panem angelorum manducauit homo. Nan
Ioan.10.f que vt adhuc euidētius patris & filii substantię vnitas & diuinitatis æqualitas ostēdatur, ipse in euangelio dicit: Ego & pater vnum sumus. Quod nō ad vnitatem tantummodo voluntatis, sed ad vnam refertur eandemq; sub stantiam, quia non dixit: Ego & pater vnum volumus, sed vnum sumus. B
Ex eo enim quod sunt, nō ex eo tantum quod volunt paternæ vnitatis de
Ioan.7.a claratur assertio. item Ioānes euangelista dicit: Propterea quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum, æqualē se faciēs deo: quod vtique nō ad Iudęos est penitus referendum, quia euāgelista veraciter dixit de filio, quia ęqualē se faciebat deo. item in euāgelio scriptum est: Quęcunq; pater facit, eadem & filius fa
Ioan.5.d cit. Similiter & sicut pater suscitat mortuos & viuificat, ita & fili⁹ quos vult viuificat. Itē: vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Aequalis enim honor, non nisi æqualibus exhibetur. Item ibi filius ad patrē
Io.17.b. Io.14.b dicit. Omnia mea tua sunt, & tua mea. Itē: Philippe qui me videt, videt & patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis patrem? Hoc non dixisset, nisi
Io.14.b Luc.10.d patri per omnia fuisset ęqualis. Item ipse dominus dixit: Credite in deū, & in me credite. Et adhuc vt vnitatē æqualitatis demōstraret, ait: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrē quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare: & sicut filius cui vult reuelat patrem, ita & pater reuelat filiū: sicut
Matt.16.c ipse Petro ait, confitēti eum Christum filium dei viui: Beatus es, inquit, Si-
Ioan.14.a Ioan.6.c mō Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et iterum filius dicit: Nemo venit ad patrē nisi per me, & nemo venit ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eum. Vnde claret ęqualitatē

patris

A patris & filii ad se inuicem credentes adducere. Item dicit: Si cognouissetis me & patrem meum vtique cognouissetis, & amodo nostis eum & vidistis eum. Verum quia duas in filio profitemur esse naturas, id est, deum verum, & hominem verum corpus & animam habentem, quicquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturæ, admirandæ eius diuinitati tribuendum sentimus: & quicquid infra honorem cœlestis potentiæ de eodem humilius enarratur, non verbo dei, sed homini reputamus assumpto. Secũdum diuinitatem ergo est quod superius diximus, vbi ait: Ego & pater vnum sumus. Et: Qui videt me, videt & patrem. Et: Omnia quæcunque pater facit, eadem & filius facit similiter, vel cætera quæ superius continentur. Illa vero quæ de eo referuntur, ista sunt: Pater maior me est. Et: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Et: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste: vel cum de cruce dicit: Deus deus meus, quare me dereliquisti? Et iterum ex persona filii propheta dicit: De ventre matris meæ deus meus es tu: vel cum minor angelis indicatur, & quàm plura his similia quæ studio breuitatis non inseruimus. Filius ergo dei nullis conditionum necessitatibus obstrictus, sed libera diuinitatis potentia, ita quæ nostra sunt mirabili pietate assumpsit, vt à suis quę diuina sunt omnino non destiterit: quia diuinitas nec augmẽ

Ioan.14.b Ioan.10.f Ioan.14.b Ioan.5.d Ioan.14.d Ioan.6.d Matth.26.d Matt.27.e Psalm.21.b Psalm.8.b

B tum admittit, nec patitur detrimentum, vnde gratias agimus domino nostro Iesu Christo, qui propter nos & propter nostram salutem de cœlo descendit, sua passione nos redemit, sua morte viuificauit, sua ascensione glorificauit: Qui sedens ad dexterã patris, venturus est iudicare viuos & mortuos: iustis æternæ vitę pręmium largiturus, impiis atq; incredulis merita supplicia redditurus. Profitemur itaq; patrẽ de seipso, hoc est de eo quod ipse est, sempiterne atq; ineffabiliter filium genuisse, nõ extrinsecus, nõ ex nihilo, non ex alia genuisse materia, sed ex deo natũ esse: & qui de deo natus est, nõ aliud est quàm id quod pater est, & idcirco vnius substantiæ est, quia veritas natiuitatis, diuersitatem non admittit generis. Nam si alterius à patre substantię est, aut verus filius non est, aut quod nefas est dicere, degener natus est. Est enim verus filius, sicut Ioannes ait: Vt simus in vero filio eius. Non est etiam degener, quia deus verus de deo natus est vero: sicut idem Ioannes euangelista exequitur, dicens: Hic est verus deus, & vita ęterna. & ipse dominus in euangelio: Ego sum, inquit, via, veritas, & vita. Ergo si aliunde substantiam non habet, de patre habet. Si de patre habet, vnius substantiæ cum patre est: sed si vnius substantiæ non est, ergo nõ de patre, sed aliunde est: quoniam vnde est, inde substantiam habeat necesse est. Omnia enĩ ex nihilo, filius vero de patre. De duobus eligat quis quod velit: aut det ei substãtiã de patre, aut fateatur ex nihilo substitisse. Sed propheticũ forsitan obiicitur testimoniũ: Generationẽ eius quis enarrabit? Cum

1.Io.5.d Ioan.14.a Esa.53.c

Ii ego

ego non dixerim, Enarra mihi modum vel qualitatem diuinæ generationis, & tanti secreti arcanū humanis verbis enuntia, quoniam vnde natus sit requisiui. Diuina enim generatio inenarrabilis est, nō ignorabilis. Nam vsque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur vnde sit, vt & pater de ipso genuisse, & filius de patre se natum sepissime protestetur. Quod nullus omnino ambigit Christianus: sicut in euangelio demōstratur, ipso filio dicente: Qui autem non credit, iā iudicatus est, quia non credidit in nomine vnigeniti filii dei. Item Ioannes euāgelista dicit: Et vidimus gloriā eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ergo professionē nostram breui sermone concludimus. Si vere de patre natus est, vnius substantiæ est, & verus filius est. Sed si vnius substantię non est, nec verus deus est: aut si verus deus est, & tamen de patris substantia non est, ingenitus ergo & ipse est: sed quia ingenitus non est, factura ergo est, vt putatur aliunde subsistens, si de patris substantia non est: sed absit hoc ita credere. Nos enim vnius substantiæ cū patre filium profitemur, detestātes Sabellianam hæresim, quæ ita Trinitatē confundit, vt eundem dicat esse patrem quem filium, eundemq; credat esse spiritum sanctum, non seruans tres in vnitate personas. Sed forsitan obiicitur cum ingenitus pater sit, genitus filius, nō fieri posse vnā eandēq; esse substantiam geniti atq; ingeniti, cum vtiq; si sicut ingenitus pater est, ingenitus esset & filius, tūc magis diuersa possit esse substantia, quia vnusquisq; à seipso subsistens, cōmunem substantiam cum altero non haberet, Cum vero ingenitus pater de seipso, id est de eo quod ipse est, si quid illud est aut dici potest, imò quia vt est dici omnia non potest, filium generauit, apparet vnam esse gignentis genitiq; substantiam: quia deum de deo, lumen de lumine filium esse veraciter profitemur. Nam lucem esse patrem, Ioannes apostolus testis est, dicēs: Quia deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllę. Item de filio ait: Et vita erat lux hominū, & lux in tenebris lucet, & tenebrę eam non comprehenderunt. Et infra: Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum. Vnde apparet patrem & filium vnius esse substantiæ, dum lucis & luminis diuersa nō potest esse substātia, eius scilicet quę de se gignit, & quæ de gignente existit. Deniq; ne aliquis inter patrem & filium diuersitatem naturalis luminis introducat, ideo apostolus de eodem filio dicit: Qui cum sit splendor glorię, & figura substantiæ eius. In quo euidentius & coęternus patri, & inseparabilis à patre, & vnius cum eo esse substantiæ perdocetur: dum luci splēdor est semper coæternus, dum splendor à luce nunquam separatus est, dum splendor à luce natura substantię nunquam potest esse diuersus. Qui enim splendor lucis est, idem & dei patris virtus est. Sempiternus ergo propter virtutis æternitatem, inseparabilis propter claritudinis vnitatē. Et hoc est quod nos fideliter profitemur, filiū de patris substātia natum: sicut ipsum pater

Ioan. 3.c
Io. 1.b
1. Ioan. 1.b
Ioā 1.a
Heb. 1.a

A pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui vt de sua ineffabilis naturæ substantia proprium filiũ genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostræ imperitiam, vt nos ex visibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenæ natiuitatis vocabulum ad diuinæ generatiõis traxit exẽplum, dicẽs: Ex vtero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculẽtius effari diuinitas dignaretur? Quibus indiciis, quibus existentiũ rerum exemplis proprietatẽ generationis ostenderet? Non quia corporeis cõpositus est membris, aut aliquibus artuum lineamentis distinctus: sed quia nos aliter veritatem diuinę generationis auditu mentis percipere nõ possemus, nisi humani vteri prouocaremur vocabulo, vt ambigi vltra nõ possit de dei substantia natum esse, quem constat ex patris vtero extitisse. Credentes ergo deum patrem de sua substantia impassibiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam aut diuisam esse in filio, aut diminutionem pertulisse in patre: & per hoc passiõis potuisse vitio subiacere. Absit enim à nobis, vt talia vel opinemur vel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filiũ sine sui diminutione, sine aliqua diriuatione, sine omni omnino passiõis infirmitate genuisse fideliter profitemur. Nam qui obiicit deo, qui de ipso genuit diuisionis vitium pertulit: potest dicere, quia & laborem sensit quando vniuersa condidit, & ob hoc die septima ab omni suo opere requieuit. Sed nec in generando de seipso passionem vel diminutionem aliquam sensit, nec in condendo vniuersa fatigationem aliquam pertulit. Nãque vt euidentius nobis diuinæ generationis impassibilitas insinuaretur, deum ex deo, lumen ex lumine, filium profitendum accepimus. Si ergo in efficientia visibilis ac mũdani luminis tale aliquid nõ inuenitur, vt lumine ex lumine sumpto, & per quandam generationis natiuitatẽ exorto, ipsam luminis originem quæ ex se lumẽ aliud dedit, nec minui, nec vllum omnino detrimentum ministrati ex se luminis perpeti contingat: quãto rectius & melius de diuini & ineffabilis luminis natura credendum est. quę ex seipsa lumen generans, minui omnino non potuit? Vnde æqualis est patri filius, non natus ex tempore, sed gignenti coæternus: sicut splendor ab igne genitus gignenti manifestatur æqualis. Hęc de patris & filii æqualitate, vel de substantiæ vnitate quantum breuitatis ratio sinit dixisse sufficiat: superest vt de spiritu sancto quem patri ac filio consubstantiuum credimus coæqualem & coęternũ, dicamus & testimoniis approbemus. Licet enim hæc veneranda Trinitas personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc à se atq; à sua æternitate discrepare credenda est, sed manẽs ante secula diuinitas ĩ patre & filio & spiritu sancto vere ac proprie creditur, nec diuidi nostris interpretationibus potest, nec rursus versa in vnam personã Trinitas ipsa confundi. Hęc fides plena, hęc nostra credulitas est. Idcirco deos neç ęstimare patimur nec vocari, sed vnum deum in prædictis perso-

Psalm. 109. a

B Gene. 1. d

nis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, nó vt cócludi aut apprehendi velut vocabulis posset, intra nomina personasq; se præstitit: sed vt id quod erat esse nosceretur, intelligentiam sui ex parte quam capere humanę mentis angustiæ præualebant, credentibus dedit, propheta dicente: Nisi credideritis, non intelligetis. Vna est ergo trinitatis deitas, & in huius vocabuli appellatione, significatio est vnius substantiæ, non vnius personæ. Ad quam rem fidelibus comprobãdam in testimonium sui diuinitas ipsa multis & creberrimis cóteſtationibus semper affuit. Liceat ergo ob breuitatis compendia, ex multis pauca proferre, quoniam verę probatio maiestatis, tam & si habet pluralitatem testimoniorũ, pluralitate tamé non indiget, quoniã credenti pauca sufficiunt. Primũ igitur de veteris testamenti libris, post etiam noui, patrem & filiũ & spiritũ sanctum vnius docebimus esse substantiæ, libro Genesis sic inchoante: In principio fecit deus cœlum & terram. Terra auté erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus dei ferebatur super aquas. Ille Iudæis quis esset interrogantibus, dixit: Principium qui & loquor vobis. Superferebatur spiritus dei super aquas, vtpote creator virtute potentię suę continens creaturam, vt ex his viua omnia producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomenta præstaret, & iam tunc mysterio emicante baptismatis virtutem sanctificationis liquoris natura perciperet, primaq; ad vitam corpora animata produceret: Dauid proinde aspirante: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vide quam plena sit breuitas, & quam clare in sacramentum vnitatis recurrit. Patrem in domino, verbi significatióe filium ponens, spiritum sanctum altissimi ex ore nuncupauit. Et ne vocis æditio acciperetur in verbo, cœlos per eum asserit esse firmatos. Ne autem flatus in spiritu reputetur, cœlestis in eo virtutis plenitudinem demonstrauit. Nam vbi virtus, ibi necesse est persona subsistens. Vbi omnis, non ablata à patre & filio, sed consummata significatur in spiritu sancto, non vt solus habeat quod in patre & filio est, sed vt totum habeat cum vtroq;. Et iterum cum de vocatione gentium dominus loqueretur, intra vnum diuinitatis nomen spiritũ sanctum prædicans, ait: Euntes docete omnes gétes, baptizãtes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Et iterum cœlestia Corinthiis precatus apostolus, hæc subdidit: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & cómunicatio sancti spiritus, cum omnibus vobis. Et vt apertius in hac Trinitate vnitatem substantiæ fateamur, illud etiã nobis est intuendum, quomodo deus cum de mundi & hominis creatione disponeret, sacramentum Trinitatis ostéderet, dicés: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cum dicit nostram, ostendit vtiq; nó vnius. Cum vero imaginem & similitudinem profert, æqualitatem distinctionis personarũ insinuat, vt in eodem

Marginalia: A; Esa. 7. b.; Gen. 1. a; Ioan. 8. d; Psalm. 32. b; B; Matth. vlt. d; 2. Cor. 13. d; Gene. 1. c

A demopere sit aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est, nec similitudo dissentiés, dum & cõsequẽtia sic loquuntur: & dixit deus, & fecit, & benedixit deus. Et necesse est vt creationis totius autor, deus vnus sit. Quam fidei rationem antiqua denique per Mosen benedictio pandit & comprobat, qua benedicere populum sacramento trinæ inuocationis iubetur: ait enim deus ad Mosen: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. Benedicat te dominus, & custodiat te. Illuminet dominus faciem suam super te, & misereatur tui. Attollat dominus faciem suã super te, & det tibi pacem. Quod hoc ipsum propheta Dauid affirmat, dicens: Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ. Quam Trinitatis vnitatem supernæ angelorum virtutes hymno venerantur, & ter numero. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus sabaoth indesinenti canentes ore in vnius fastigium dominationis gloriam eius exaltant. Quod vt adhuc apertius fidelium sensibus inculcetur, cœlestium mysteriorum conscium producimus Paulum. ait enim: Diuisiones autem donationum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero deus qui operatur omnia in nobis. Et certe has diuisionum differentias pro qualitate ac merito participantium, spiritũ sanctum docuit operari. Cum ipsarum gratiarum differentias partiretur, in vltimis intulit, dicens: Hæc autẽ omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Vnde nullius ambiguitatis relinquitur locus, quin clareat spiritũ sanctum & deum esse, & suæ voluntatis autorem, qui cuncta operari & secundum propriç voluntatis arbitrium diuinç dispensatiõis dona largiri apertissime demonstratur. Quia vbi voluntaria distributio prædicatur, non potest videri conditio seruitutis. In creatura enim seruitus intelligenda est, in Trinitate vero dominatio ac libertas. Et vt adhuc luce clarius vnius diuinitatis esse cum patre & filio spiritum sanctum doceamus, Ioannis Euangelistæ testimonio comprobatur, ait nanq;: Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Nunquid ait tres indifferenti æqualitate seiuncti, aut quibuslibet diuersitatum gradibus longo separationis interuallo diuisi? Sed tres, inquit, vnũ sunt. Vt autem magis magisq; sancti spiritus cum patre & filio vna diuinitas in creandis rebus omnibus demonstraretur. habes creatorem spiritum sanctum in lib. Iob primo Spiritus, inquit, diuinus est qui fecit me, & spiritus omnipotentis qui docet me. & Dauid dicit: Emitte spiritũ tuum & creabũtur, & renouabis faciem terræ. Si renouatio & creatio per spiritum erit, sine dubio & principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem igitur ostendamus quia viuificat etiam spiritus sanctus, sicut pater & filius. Equidem de persona patris refert apostolus: Testor in conspectu dei qui

Margin notes: Gen. 1.e; Num. 6.d; Psal. 66.b; Esa. 6.a; 1.Cor. 12.a; B; 1.Cor. 12.b; 1 Io. 5.b; Iob 4.c; Psalm. 103.d; 1.Timo. 6.d

Ioan.10.c viuificat omnia. Vitã vero dat Christus. Oues, inquit, meæ vocem meam A
Ioan.7.g audiẽt, & ego vitã ęternã do illis. Viuificamur vero à spiritu sancto, ipso di
cente domino: Spiritus est qui viuificat. Ecce vna viuificatio patris & filii
& spiritus sancti aperte monstrata est. Præscientiam rerum omniũ in do-
mino esse & occultorũ cognitionẽ licet nemo Christianus ignoret, tamẽ
Dan.13.c ex Danielis libro monstrandum est. Deus, inquit, qui occultorũ cognitor
es, qui præscius es omnium antequã nascãtur. Hæc eadem præscientia in
Ioan 6.g Christo est, sicut refert euangelista. Ab initio aũt sciebat Iesus quis ęsset eũ
traditurus, vel qui essent non credentes in eũ. Quod sit autem occultorum
cognitor ex hoc manifestum est, cũ obscura consilia Iudęorum traducens
dicebat: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Similiter pręscire o-
Luc.5.e Ioan.16.e mnia spiritum sanctum, ipse manifestauit dicens ad apostolos: Cum vene-
rit spiritus veritatis docebit vos omnia, & ventura annunciabit vobis. Qui
ventura nuntiare perhibetur, præscire omnia non dubitatur, quia ipse scru
tatur altitudines dei, & nouit omnia quę ĩ deo sunt: sicut memorat Paulus
1.Cor.2.c dicens: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei: item in eodẽ
loco: Sicut nemo scit hominum quę sunt hominis, nisi spiritus eius qui in
ipso est: ita nemo scit quę sunt dei nisi spiritus dei. Ad intelligendam vero
potentiam spiritus sancti, pauca de terribilibus proferamus. Vendiderat
possessionem vt scriptum est in Actibus apostolorum, suppressa parte pe- B
cunię dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes ponens apostolo-
rum. Offendit spiritum sanctum quẽ putabat latere. Sed quid ad eũ dixit
Act.5.a continuo beatus Petrus: Anania, quare satanas repleuit cor tuũ, vt menti-
reris spiritui sancto? & infra: Nõ es mentitus hominibus, sed deo. Atq; ita
percussus virtute eius cui mentiri voluerat expirauit. Quid hic vult beatus
Petrus intelligi spiritũ sanctũ? Vtiq; clarũ est, cum dicit: Non es mentitus
hominibus, sed deo. Manifestum est ergo quoniã qui mentitur spiritui san
cto, deo mẽtitur: & qui credit in spiritũ sanctũ, credit in deũ. Tale aliquid
Mat.12.c imò fortius quiddam dominus in euangelio ostendit: Omne peccatum &
blasphemia remittitur hominibus: qui autẽ blasphemat in spiritũ sanctũ,
non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ecce terribili sentẽtia
inremissibile dicit esse peccatum ei qui in spũm sanctum blasphemauerit.
1.Reg.2.e Cõpara huic sententiæ illud quod scriptũ est in libro Regnorum: Si peccã
do peccauerit vir in virũ, orabũt pro eo: si aũt in dominũ pęccauerit, quis
orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritũ sanctum, & peccare in deum
simile, id est inexpiabile crimẽ est, iam quãtus sit spiritus sanctus vnusquis-
que cognoscit. Deus quod vbique sit præsens, impleat omnia, ore discimus
Hiere.23.e Esaiæ: Ego, inquit, deus approximans, & non de longinquo. Si abscondi
tus fuerit homo in absconditis, ergo ego non videbo eũ? nõnne cœlum &
terrã ego impleo? Quod aũt deus sit vbiq;, saluator in euangelio: Vbicun-
que

A que ait fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi & ego sum in medio eorũ. De spiritu itaq; sancto quod adsit vbiq;, dicit propheta ex persona dei: Ego in vobis, & spiritus meus stat in medio vestrũ. & Salomon ait: Spiritus domini repleuit orbem terrarũ, & hoc quod cõtinet omnia scientiã habet vocis. Item Dauid dicit: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades. Si sumpsero pẽnas meas in directũ, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua dixerat: Habitabo in illis. Quod vero dominus Iesus dicit in euangelio: Manete in me, & ego in vobis: probat hoc Paulus dicẽs: An nescitis quia Iesus Christus est in vobis? Hoc aũt totum in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Ioãnes: Ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. similiter & Paulus: Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et iterũ dicit: Glorificate & portate deũ in corpore vestro. Quẽ deum? vtique spiritũ sanctũ, cuius templũ esse videmur. Nam quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est. In psalmo quadragesimo nono legitur: Peccatori aũt dicit deus. Et infra: Arguam te, & statuã contra faciem tuam. Dauid similiter orans dicit ad Christum: Domine ne in ira

B tua arguas me, quia ipse venturus est arguere omnem carnẽ. Quod vero de spiritu sancto saluator in euangelio: cum venerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Hoc prouidens Dauid clamabat ad dominum: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Nam & quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur. Dicit propheta: Bonus es tu domine, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse vnigenitus: Ego sum pastor bonus. De spiritu æque sancto Dauid in Psalmo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetæ clamabant: Hæc dicit dominus. Hanc vocem Christus adueniens in suam personam reuocauit dicens: Ego autem dico vobis. Noui autem prophetæ quid clamabant? sic Agabus propheta in Actibus apostolorum: Hæc dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum: Spiritus inquit manifeste dicit. Quæ vox omnino demonstrat indifferentiam Trinitatis. Dicit se Paulus à deo patre & Christo vocatum fuisse & missum. Paulus inquit apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & dominum patrem. In actibus autem apostolorum. quod ab spiritu sancto sit segregatus & missus. Sic enim scriptum est: Hæc dicit spiritus sanctus. Segregate mihi Barnaban & Saulum in opus quo vocaui eos. Et paulo post: Ipsi inquit missi ab spiritu sancto, descenderunt Seleuciam. Item in eodem loco: Attendite vobis & vni-

Matt.18.c. Ezech.36.f. Sapien.1.b. Psal.138.b. zach.2.c. Ioan.15.a. 1.Cor.6.c. 1.Ioan.4.c. 1.Cor.3.d. Psal.49.c. Psal.6.a. Ioan.16.b. Psal.138.b. Psal.118. Ioan.10.b. Psal.142.c. Act.21.c. 1.Timo.4.a. Gal.1.a. Act.13.a.

uerſo gregi,in quo vos ſpiritus ſanctus cōſtituit epiſcopos. Ne quis autem A
ſpiritum ſanctum,quia paraclitus dictus eſt,cōtemptibile aliquid æſtimet.
Paraclitus enim aduocatus eſt,vel poſitus conſolator, ſecundum Latinam
linguam.Quæ appellatio etiam filio dei communis eſt, ſicut dicit Ioānes:
1.Ioan.2.a. Hæc,inquit,ſcribo vobis,ne peccetis.Sed ſi quis peccauerit,paraclitum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum.Nam & ipſe dominus cum dicit ad
apoſtolos,alterum paraclitum mittet vobis pater: ſine dubio cum dicit al-
Ioan.14.b terum paraclitum,ſe quoque paraclitum manifeſtat. Sed neq; à patre hoc
nomen paracliti alienum eſt.Beneficentiæ enim nomen eſt, non naturæ.
Denique ad Corinthios Paulus ita ſcribit:Benedictus deus & pater domi-
2.Corin.1.a. ni noſtri Ieſu Chriſti,pater miſericordiarum, & deus totius conſolationis,
qui nos conſolatur.Et cum conſolator dicitur pater,conſolator dicitur filius,conſolator etiam ſpiritus ſanctus,vna tamen nobis conſolatio à Trinitate præſtatur,ſicut & vna remiſſio peccatorum,apoſtolo affirmante: Abluti, inquit, eſtis & iuſtificati, & ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri
1.Cor.6.c. Ieſu Chriſti,& ſpiritu dei noſtri.Poſſemus plura adhuc de diuinis ſcripturis proferre teſtimonia,quæ iuxta baptiſmi ſacramentum, trinitatem vnius gloriæ, operationis ac potentiæ manifeſtant. Sed quia ex his plenus eſt ſapientibus intellectus,multa præteriuimus ſtudio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorū noſtrorum.Si de patre procedit ſpiritus ſanctus,ſi liberat,ſi dominus eſt & ſanctificat,ſi creat cum patre & filio, & ſi viuificat,ſi præſcientiam habet cum patre & filio,ſi vbique eſt & implet omnia,ſi habitat in electis,ſi arguit mundum,ſi iudicat, ſi bonus & rectus eſt, ſi de eo clamatur,Hæc dicit ſpiritus ſanctus,ſi prophetas conſtituit,ſi apoſtolos mittit,ſi epiſcopos præficit,ſi cōſolator eſt,ſi cuncta diſpenſat prout vult,ſi abluit & iuſtificat,ſi tentatores ſuos interficit,ſi is qui eum blaſphemauerit non habet remiſſionem neq; in hoc ſeculo neque in futuro, quod vtique deo proprium eſt: Hæc cum ita ſint,cur de eo dubitatur quod deus non ſit, cum operum magnitudine quod eſt ipſe manifeſtet? Non vtique alienum eſſe à patris & filii maieſtate, qui non eſt ab opere virtutum alienus.Fruſtra illi nomen diuinitatis negatur,cuius poteſtas non poteſt abnegari.Fruſtra prohibeor eum cum patre & filio venerari,quem exigor cum patre & filio confiteri.Si ille mihi cum patre & filio confert remiſſionē peccatorum,confert ſanctificationem & vitam perpetuā, ingratus ſum nimis & impius,ſi ei cum patre & filio non refero gloriam.Aut ſi non eſt cum patre & filio colendus,ergo nec confitendus in baptiſmo eſt.Si autem omnimodo confitendus ſecundum dictū domini & traditionem apoſtolorum, ne ſemiplena ſit fides,quis me poterit ab eius cultu prohibere?In quē enim credere iubeor,ei etiam deinde ſupplicabo. Adorabo ergo patrem,adorabo & filium,adorabo & ſpiritum ſanctū vna eademq; veneratione.Quod B
ſi quis

A ſi quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur. Adorate, inquit, ſcabellum pedum eius. Si religionis eſt adorare ſcabellum pedum eius, quanto magis religioſum ſi eius ſpiritus adoretur? Ille vtiq; ſpiritus quẽ beatus Petrus in tanta ſublimitate prædicauit dicẽs: Spiritu ſancto miſſo de cœlis, in quem concupiſcunt angeli proſpicere. Si angeli eum cupiunt aſpicere, quanto magis nos homines mortales deſpicere non debemus, ne forte & nobis dicatur, ſicut dictũ eſt ad Iudæos: Vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis, ſicut & patres veſtri. Quod ſi hæc tanta & talia non inclinãt animũ ad venerãdum ſpiritũ ſanctum, accipe adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus iuſtruit prophetas eccleſiæ, in quibus vtique & per quos ſpiritus ſanctus loquebatur. Si, inquit, omnes prophetauerint, intret autẽ aliquis infidelis aut idiota, cõuincitur ab omnibus, examinatur ab omnibus, occulta quoq; cordis eius manifeſta ſunt: & tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntiãs quia vere deus in vobis eſt, & vtiq; in eis ſpiritus ſanctus eſt qui prophetant. Si ergo infideles cadunt in faciem, & adorant ſpiritũ ſanctũ perterriti & confitentur inuiti, quanto magis fidelibus expedit, vt voluntarie & ex affectu adorent ſpiritũ ſanctum? Adoratur autẽ ſpiritus ſanctus, non quaſi ſeparatim more gentiliũ, ſicut nec filius ſeparatim adoratur, quia in dextera patris eſt: ſed cum adoramus patrem,

Pſal. 98. a.

1. Pet. 1. b.

Act. 7. f.

1. Cor 14. a.

B credimus nos & filium & ſpiritum ſanctũ adorare: quia & cum filiũ inuocamus, patrẽ nos credimus inuocare, & cum patrem rogamus, à filio nos exaudiri confidimus, ſicut ipſe dominus dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego faciã, vt honorificetur pater in filio. Et ſi ſpiritus ſanctus adoratur, ille vtiq; adoratur cuius eſt ſpiritus. Illud autem nullus ignorat, quia diuinæ maieſtati nec addi quicquã nec minui, humanis ſupplicationibus poteſt, ſed vnuſquiſq; ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, aut gloriam ſibi acquirit fideliter venerando, aut confuſionem perpetuam, pertinaciter reſiſtendo. Certũ eſt enim, quia contentio & ſuperbia damnat: honorificentia vero fructũ deuotionis expectat. Quare autẽ fideles nõ honorificẽt integre Trinitatẽ, ad quã ſe pertinere cõfidũt, cuius nomine ſe renatos, cuius ſeruos ſe nominari gloriãtur? Nã ſicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, vt Helias homo dei dictus eſt, vt Moſes homo dei appellatus eſt: ſic à Chriſto Chriſtiani nuncupamur, ſic etiã ab ſpiritu ſpiritales appellamur. Si igitur vocetur quis homo dei & nõ ſit Chriſtianus, nihil eſt. Qui ſi Chriſtianus vocetur, & nõ fuerit ſpiritalis, nec ſibi ſatis de ſalute cõfidat. Sit ergo vobis ſecundum ſalutaris baptiſmi confeſſionẽ fides integra trinitatis, ſit vna deuotio pietatis, nec more gentilium, poteſtatũ diuerſitates opinemur, aut creaturã quantũ ad deitatem in trinitate ſuſpicemur: ſed nec Iudæorũ ſcandalo moueamur, qui filiũ dei negãt, qui ſpiritũ ſanctum non adorãt: ſed potius perfectã trinitatem adorantes & magnificãtes, ſicut

Ioan. 15. c.

in myſteriis.

Esa.6.a. in mysteriis ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Ter dicentes sanctus, vnā omnipotentiam cōfitemur, quia vna est religio, vna glorificatio trinitatis. Vt audiamus ab A
1.Cor.13.d. Apostolo, sicut audierunt Corinthii: Gratia domini nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Hæc est fides nostra, euangelicis & apostolicis traditionibus, & omniū quæ in hoc mundo sunt catholicarū ecclesiarum societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere vsq; ad finem vitę huius confidimus &
Anno.486. speramus. Directa XII Kalendarum Maiarum, per Ianuarium Zattarensem, Villaticum à Casis medianis, episcopos Numidiæ, Bonifacio Foratianensi, & Bonifacio Gatianensi episcopis Byzacenis.

HISTORIA VICTORIS EPISCOPI DE PERSECVTIONE VANDALORVM. LIBER TERTIVS.

VI CVM noster libellus legeretur oblatus, veritatis lumen nequaquā sufferre cæcis oculis potuerūt, insaniētes vocibus inferēdis, grauiterq; ferētes quare nos nomine nostro catholicos dixerimus. Statimq; mētiētes suggerūt regi de nobis, B eo quod strepitū fecerimus, audientiā fugientes. Qui eadē hora accēsus & credēs mēdacio, festinauit facere quod volebat. Et iam cōscriptū habēs, & occulte cū eodē decreto per diuersas prouincias suos hoīes dirigēs, episcopis Carthagine positis, vna die vniuersę Africæ ecclesias clausit, vniuersamq; substantiā episcoporū & ecclesiarum, suis episcopis munere cōdonauit. Nesciens quoq; quid loqueretur, neq; de quibus affirmabat, legē quā dudū Christiani imperatores nostri cōtra eos & cōtra alios hęreticos pro honorificētia ecclesię catholicę promulgauerūt, aduersum nos illi proponere nō erubuerūt, addētes multa de suis sicut placuit tyrānicę potestati. Hęc est enim series datę & propositæ legis.

REx Hūniricus Vandalorū & Alanorū, vniuersis populis nostro regno subiectis. Triūphalis & maiestatis & regiæ probatur esse virtutis, mala in autores cōsilia retorquere. Quisquis enim aliquid prauitatis inuenerit, sibi imputat quod incurrit. In qua re nutū diuini iudicii clemētia nostra secuta est, quod quibusq; personis prout eorū facta meruerint, seu bona seu forte talibus cōtraria dū facit expēdi, simul etiā prouenit cōpensari. Itaq; his prouocātibus qui præceptionē inclytę recordationis patris nostri, vel mā-

suetudinis

A suetudinis nostrę crediderint esse temnendā, cēsurā seueritatis assumimus. Autoritatibus enim cūctis populis fecimus innotesci, vt in sortibus Vādalorū nullos couētus omousiani sacerdotes assumerēt, nec aliquid mysteriorū quę magis polluūt sibimet vindicarent. Quod cū videremus esse neglectū, & plurimos esse repertos, dicētes se integrā regulā fidei retinere, postmodū vniuersos cōstat fuisse cōmonitos spacio tēporis prærogato mensiū, nouęq; cōtentiōis, si quid ab eorū proposito posset aptari, vt ad Calēdas Februarias anni octaui regni nostri, sine metu aliquo couenirent. Qui dū huc ad Carthaginēsem cōfluerēt ciuitatē post morā tēporis pręstituti, aliā quoque dilationē aliquantorū dierū dedisse cognoscimur. Et dū se cōflictui paratos astruerēt, primo die à venerabilibus episcopis nostris eis videtur esse propositū, vt Homousion sicut admoniti erāt ex diuinis scripturis proprie approbarēt, aut certe quod à mille & qui id excurrūt pontificibus de toto orbe in Ariminēsi concilio, vel apud Seleuciā amputatū est, prędānarent. Quod nequaquā facere voluerūt, vniuersa ad seditionē per se cōcitati populi reuocātes. Quinimò & secūda die dū eis mādaremus, vt de eadē fide sicuti propositū fuerat, respōderēt, hoc euidenter assumpsere temeritate transacta, vt seditione & clamoribus omnia perturbātes, ad cōflictū facerēt minime perueniri. Quibus hoc prouocātes, statuimus vt eorū ecclesię clauderentur, hac illis cōditione pręscripta, vt tam diu essent clausę, quādiu mallent propositū peruenire, quod ea obstinatione facere noluerūt, quā prauis vidētur assumpsisse cōsiliis. Adeo in hos est necessariū ac iustissimū retorquere, quod ipsarū legū continētia demōstratur, quas inductis secū in errorē imperatoribus diuersorū tunc cōtigit promulgari. Quarū illud videtur tenere cōceptio, vt nulla super exceptis institutionibus suis antistitibus ecclesia paruisset, nulli liceret aliis aut cōuictus agere, aut exercere cōuentus, nec ecclesias aut in vrbibus aut in quibusdā paruissimis locis penitus obtinere neq; cōstruere, sed præsumpta fisci viribus iungerētur: sed etiā & eorū patrimonia ecclesiis suę fidei sociata, suis antistitibus prouenissent, nec cōmemorare quęcunq; loca talibus licētia patuisset: sed extorres oībus vrbibus redderētur & locis, nec baptismatis haberēt omnino aliquā facultatē, aut forte de religiōe disputarēt, & nullā ordinādi haberēt licentiā, siue episcopos, siue presbyteros, vel alios quos ad cleros pertinere cōtingeret, proposita seueritate vindictę: vt tam hi qui se paterētur huiusmodi honores accipere, quā etiā ipsi ordinatores, denis libris auri singuli multarētur, eo adiecto, vt nullus eis locus esset vel aditus supplicādi, sed etiam si qua specialia meruissent, minime pręualerēt. Et si in hac pernicie perdurarēt, & de proprio ablati in exiliū sub prosecutione idonea mitterētur: in populos quoq; pręfati imperatores similiter sęuiētes, quod eis nec donādi libertas nec testādi, aut capiēdi, vel ab aliis derelictū penitus subiaceret, nō fidei cōmissæ

An do. 486.

B

nomine

nomine,nõ legati,nõ donationibus,aut relictione quæ mortis causa appel- A
latur,vel quolibet codicello aliisúe forsitan scripturis:ita vt etiã qui suis pa
latiis militarẽt,condẽnationi grauissimę pro dignitatis merito facerẽt sub-
iectos,vt omni honoris priuilegio expoliati,infamiã incurrerẽt,& publico
crimini huiusmodi personę se cognoscerẽt esse subiectos,officialibus etiã iu
dicũ diuersorũ,xxx argenti pondo pœna proposita:quam si quinque vici-
bus in errore perdurantibus contigisset inferre,tum demum tales conuicti
atque subiugati verberibus,in exilium mitterentur. Deinde codices vniuer
sos sacerdotum quos persequebantur,præceperãt ignibus tradi. Quod de
libris huiusmodi,quibus sibi nominis illius errorẽ persuasit iniquitas,præ-
cipimus faciendum. Hæc enim,vt dictum est, pro singulis quibusque per-
sonis illi obseruanda præceperant,vt Illustres singillatim auri pondo quin
quagena darent,Spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pon-
do tricena,populares auri pondo vicena, sacerdotales auri pondo tricena,
decuriones auri pondo quina,negociatores auri pondo quina,plebeii auri
pondo quina,circumcelliones auri pondo dena. Et siqui forte in hac perni
cie permanerent,confiscatis omnibus rebus suis,exilio multarentur. Ordi-
nes autem ciuitatum,sed & procuratores & conductores possessionũ, tali
pœna videbantur affligere,vt si forte tales celare diligerent,& minime pu
blicassent,& retentos iudicio non facerent præsentari,ipsi tenerẽtur ad pœ B
nam: conductoribus etiam regalium prædiorum hac multa proposita, vt
quantum domui regiæ inferrent,tantũ etiam fisco pœnæ nomine cogeren
tur exsoluere. Id generaliter in omnibus conductoribus vel possessoribus
qui in eadem superstitione crediderint perdurandum,constituerunt obser
uari:iudicibus etiã qui huic rei instantissime non imminebant, pœna pro-
scriptionis & sanguinis supplicium poneretur. Sed & de primatibus offi-
ciorũ tres numero punirẽtur,aliis xx librarum auri condemnatione mul-
tandis. Quare his necesse est cõstitutionibus obligari omousianos omnes,
quos huiusmodi mali persuasionis cõstat tenuisse & tenere materiã. Quos
ab hominibus supradictis abstinere decernimus, in prosecutione venturis
per ordines cunctarum vrbium. Sed etiam iudices qui superioribus neglec-
tis,dira supplicia diuersis non intulisse monstrantur,omnes supradictę fi-
dei omousiou erroribus implicatos, quæ cuncto prædamnata est concilio
tantorũ numero sacerdotũ,vniuersis rebus prædictis & contractibus præ-
cipimus abstineri,quod nihil sibi nouerint esse permissum, sed vniuersos si
milis pœna maneat & astringat,si ad veram religionem quam veneramur
An.do.486. & colimus,intra diem Kalendarum Iuniarum anni octaui regni nostri cõ
uersi non fuerint. Diem autem præstitutum ideo pietas nostra cõstituit, vt
prædamnatis errorũ indulgentia nõ negetur,& obstinatos animos suppli-
cia digna coerceant. Qui autẽ in eodẽ errore permanserint, seu domus no-

stræ

A ſtræ occupati militia, ſeu forſitan diuerſis titulis neceſſitatibusq; præpoſiti, pro gradibus ſuis dictarum ſuperius multarum illationes cogantur excipere, nihil valituris quæ forſitan per ſurreptionem quẽquam talium contigit promereri. In priuatos etiam vel cuiuſcunque gradus & loci perſonas, hoc noſtra promulgatio præcepit obſeruandum, quod circa tales ſupradictis legibus videbatur expreſſum, vt pœnæ congruæ ſubderentur. Iudices autem prouinciarum quod ſtatutum eſt negligentes exequi, ſuperiori pœna quæ talibus eſt præſcripta conſtituimus obligandos. Veris autem maieſtatis diuinæ cultoribus, id eſt ſacerdotibus noſtris eccleſias vniuerſas, vel totius cleri nominis ſupradicti quibuſcunque terris & regionibus conſtitutas, quæ propitia diuinitate imperii noſtri regimine poſſidentur, vnà cum rebus quæ ad eaſdem pertinent, hoc decreto ſtatuimus debere proficere, non dubitantes plus alimoniæ inopum proficere, quod ſacroſanctis pontificibus iuſte collatum eſt. Hanc ergo legem fonte iuſtitię profluentem, cunctis præcipimus ĩnoteſcere, quatinus nullus ſibi ignotum eſſe quod præceprum eſt poſſit obtendere. Optamus vos bene valere. Data ſub die VI. Kalend. Mart. Carthagine. Ando.486.

POſt hæc edicta feralia veneno toxicato tranſuerſa, iubet cunctos epiſcopos qui Carthagine fuerant cõgregati, quorum iam eccleſias domos & B ſubſtantiam ceperat, in hoſpitiis quibus erant expoliari, & expoliatos foras muros propelli, non animal, non ſeruus, non mutanda quę ferebant veſtimenta penitus dimittuntur, addens adhuc, vt nullus quempiam illorum hoſpitio reciperet, aut alimoniam præſtaret. Qui autem hoc miſerationis cauſa facere tentaſſet, cum vniuerſa domo ſua incendio cremaretur. Sapiẽter tunc etiã proiecti epiſcopi fecerunt, vt licet mendicantes exinde nõ abirent, quia ſi recederent, nõ tantũ violenter omnino reuocarẽtur, ſed & mẽtirẽtur eos ſicut mentiti ſunt fugiſſe conflictũ, maxime quia vbi reuerterentur, iam nequaquã fuerat eccleſiis ſubſtãtia, vel domibus occupatis. Dum ergo gementes in circuitu murorum nudo ſub aere iacerent: factum eſt vt rex impius ad piſcinas exiſſet. Cui vniuerſi occurrere maluerũt dicẽtes: Vt quid taliter affligimur? pro quibus malis forte commiſſis iſta perpetimur? Si ad diſputationem cõgregati ſumus, quare expoliati? quare traducimur? quare differimur? & ſine eccleſiis & domibus noſtris foras ciuitatem fame & nuditate laborantes, mediis ſtercoribus volutamur? Quos ille toruis oculis aſpiciens, priuſquam ſuggeſtionem eorum audiſſet, iuſſit ſuper eos cum ſeſſoribus equos dimitti, vt tali violentia poſſent non ſolum conteri, verumetiam necari. Quorum tunc multi contriti ſunt, & pręcipue ſenes & infirmi. Tunc deinde iubentur ad quendam locum qui dicitur ædes Memoriæ illi viri dei occurrere, fraudem ſibi neſcientes aptatam. Vbi cum veniſſent, charta eis oſtenditur inuoluta, diciturque illis iſta ſubtilitate ſerpẽ-

K k 2 tis. Domi

tis. Dominus noster rex Hunnerichus, licet doleat quod fueritis contemptores, & adhuc eius voluntati obedire tardetis vt eius efficiamini religionis cuius est ipse, nunc tamen bonum de vobis cogitauit. Si iuraueritis ita, vt quod ista charta continet faciatis, dimittit vos ecclesiis & domibus vestris. Ad quod vniuersi episcopi responderũt: Semper dicimus & diximus, & dicturi sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem vnam & veram tenemus. Factoque post confessionem fidei silentio modico, illi qui à rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tunc beati viri Hortulanus & Florentinianus episcopi, pro omnibus & cum omnibus dixerunt: Nunquid animalia nos irrationabilia sumus, vt nescientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerunt quoque illi à rege destinati scripturæ eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat. Iurate si post obitum domini nostri regis, eius filium Hildericum desideratis esse regem: vel si nullus vestrum ad regiones transmarinas epistolas diriget: quia si sacramẽtum huius rei dederitis, restituet vos ecclesiis vestris. Cogitauit tunc multorum pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam sacramentum dare, ne dei populus in posterũ diceret, quod vitio sacerdotum qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiæ restitutæ. Alii quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis, nequaquã iurare voluerunt, dicentes prohibitũ fuisse euangelica autoritate, ipso domino dicẽte: Non iurabis in toto. Quibus ministri regis, secedant in parte, inquiunt, qui iurare disponunt. Qui cum secederent, notariis scribentibus quis quid diceret, & ex qua ciuitate fuisset exceptum est. Similiter factum est & de illis qui minime iurauerunt. Statimq; pars vtraque custodiæ mancipatur. Post vero fraus quæ celabatur apparuit. Iurantibus dictũ est: Quare contra præceptum euangelii iurare voluistis? Iussit rex vt ciuitates atque ecclesias vestras nunquam videatis, sed relegati, colonatus iure ad excolendum agros accipiatis: ita tamen vt non psallatis neque oretis, aut ad legendum codicem in manibus gestetis. Non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquem reconciliare præsumatis. Similiter non iurantibus ait: Quia regnum filii domini nostri nó optatis, idcirco iurare noluistis. Ob quam causam iussi estis in Corsicanam insulam relegari, vt ligna profutura nauibus dominicis incidatis. Addidit itaq; bestia illa, sanguinem sitiens innocentum, episcopis necdum adhuc in exilium directis, per vniuersas Africanæ terræ prouincias, vno tempore tortores crudelissimos destinari: vt nulla remansisset domus & locus, vbi non fuisset eiulatus & luctus, vt nulli ætati, nulli parceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberent voluntati. Hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant. Mulieres & præcipue nobiles contra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabãt. Ex quibus vnam nostram

A nostram Dionysiam,cursim ac breuiter nominabo.Cum viderent eam nó solum audacem,sed etiam matronis cęteris pulchriorem,ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam aptare. Quæ cum peteret, diceretque de domino suo secura,qualiter libet cruciate,verecunda tamen membra nolite nudare:Amplius illi magis furientes, celsiori loco vestimentis exutam consistunt,spectaculum eam omnibus facientes.Quæ inter ictus virgarum dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera voce dicebat. Ministri diaboli,quod ad opprobrium meum facere computatis,ipsa est laus mea. Et quia erat scripturarum diuinarum scientia plena, artata pœnis, & ipsa iam martyr,alios ad martyrium confortabat.Quæ suo sancto exemplo vniuersam suam patriam liberauit.Quæ cum suum vnicum filium admodũ adhuc teneræ ætatis & delicatum, timore pœnarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit,vt matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia verbera constituto,ita dicebat:Memento fili mi,quia in nomine trinitatis in matre catholica baptizati sumus,nó perdamus indumentum nostræ salutis,ne veniens inuitator,vestem non inueniat nuptialem,& dicat ministris:Mittite in tenebras exteriores,vbi erit fletus oculorum,& stridor dentium. Illa pœna timenda est quæ nunquam finitur. Illa desideranda vita,
B quæ semper habetur.Talibus itaq; filium solidans verbis,velociter martyrem fecit.Venerabilis vero adolescés Maioricus nomine,in certamine confessionis spiritũ reddens,cursum palmiferũ consummauit. Amplexansq; illam hostiam suam,quantis potuit vocibus domino gratias agens,ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, vt quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effundit, alienam se à filio nunquam esse confidat.Quanti igitur per eam in illa ciuitate vt fati sumus, acquisiti sunt deo, longum est enarrare.Nam & eius germana nomine Datiua, atq; Leontia filia sancti Germani episcopi,cognatusq; Datiuæ venerabilis Emelius medicus,religiosus quoq; Tertius trinitatis cõfessione præclarus,vel Sibidensis Bonifacius quanta pertulerint,qualibusq; cruciatibus euisceratæ vel euiscerati sint,qui valet ex ordine dicat. Serui quoque Tuburbitanæ ciuitatis maioris generosus & nobilis vir pro Christo quas pertulit quis explicet pœnas?Qui post cædes innumerabilium fustium,trocleis frequentibus eleuatus,dum tota præ vrbe penderet,nunc in sublime se tollente ictu celeri,dimissis iterũ cannabinis,super silices platearũ pondere corporis veniens, vt lapis super lapides corruebat.Sed & sæpius tractũ, & lapidibus acutissimis defricatũ,& cutibus separatis, pelles corporis lateribus dorsoq; videres & ventre pendere.Iste iam temporibus Geiserici non valde dissimilia pertulerat,ne amici cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc vt suæ fidei sacramenta muniret?Et si hominis gratiæ fideliter exhibuit fidem,quantũ

debet illi, qui redditurus est pro fide mercedem? In ciuitate vero Culusitana nō valeo quæ gesta sunt nuntiare, quia & ipsam quātitatem martyrum vel etiam confessorū impossibile est homini supputare. Vbi quædam matrona auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu vulgi cōtinuato suspendio cremaretur, à marito iam perdito filiis præsentibus taliter rogabatur: Quid pateris coniunx? Si me despicis, vel horum quos genuisti miserere impia paruulorum. Quare obliuisceris vteri tui, & pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti? Vbi sunt fœdera coniugalis amoris? Vbi societatis vincula quæ inter nos dudum honestatis iure tabulæ conscriptæ fecerunt? Respice quæso filios ac maritum, & regiæ iussionis implere festina præceptum, vt & imminentia adhuc tormenta lucreris, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa nec filiorū fletus, nec serpentis audiens blandimenta, affectum multo altius eleuans à terra, mundum cum suis desideriis contemnebat. Quam cum iam continuatione suspendii vulsis humeris, etiam qui cruciabant conspicerent mortuā, deposuerūt prorsus omni parte exanimem. Quæ postea retulit quandam sibi virginem astitisse, atq; tetigisse membra singula, & ilico fuisse sanatā. Qualiter aūt Adrumentinæ ciuitatis ciuem Victorianum tunc proconsulem Carthaginis prædicem, nescio deficientibus verbis. Quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiā apud impium regem pro rebus semper sibi cōmissis fidelissimus habebatur. Mādatur ei à rege familiariter diciturq;, quod eum habiturus esset præ omnibus, si eius præcepto facilem cōmodasset assensum. Sed ille vir dei missis ad se tale dedit cum fiducia magna responsum: Securus de deo & Christo domino meo, dico quæ regi dicatis. Subrigat ignibus, adigat bestiis, excruciet generibus omnium tormentorum, si consensero, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus. Nam si hæc præsens vita sola fuisset, & aliam quæ vere est nō speraremus æternam, nec ita fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari, & ingratus existere, qui suam fidem mihi cōtulit creditori. Ad quod tyrannus excitatus, quantorū temporum, & quantis eum afflixerit pœnis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino feliciterq; consummans, martyrialem coronā accepit. Apud Tanbaiensem quoq; ciuitatem gesta, quis queat certamina martyrū explicare? Vbi duo germani Aquisregiensis ciuitatis, sibi securi de domino inuicem iurauerūt, & rogauerunt tortores, vt vna pœna pariq; supplicio torquerētur. Et dum primo suspēdio molibus lapidū pedibus alligatis tota die penderent, vnus illorū petiuit sese deponi, & sibi inducias dari. Cui frater alius metuens ne fidem negaret, de suspendio clamabat: Noli noli frater, non ita iurauimus Christo. Accusabo te cum ante thronū eius terribilem venerimus: quia super corpus eius & sanguinem iurauimus, vt pro eo inuicem patiamur. Ista dicens & alia multa, confortauit germanum ad prælium passionis. Qui clamans

Victorianus martyr

A mans ingenti voce dicebat: A digite supplicijs quibus vultis, & pœnis Christianos artate crudelibus. Quod frater meus facturus est, hoc etiam ego. Quantis iam laminis ignitis adusti sunt, qualibus vngulis exarati, quibus cruciatibus torti, ipsa res docet, & quod eos ipsi tortores à sua facie proiecerunt dicentes: Istos imitatur vniuersus populus, vt nullus ad nostrã religionem penitus cõuertatur, & præcipue quia nulli liuores, nulla pœnarum vestigia in eis penitus videbantur. In Typasensi vero quod gestum est Mauritaniæ maioris ciuitate, ad laudem dei insinuare festinemus. Dum suę ciuitati Arianum episcopum ex Notario Cyrillam ad perdendas animas ordinatum vidissent: omnis simul ciuitas euectione nauali de proximo confugit, relictis paucissimis qui aditũ non inuenerãt nauigandi. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere cœpit, vt eos faceret Arianos. Sed fortes in domino, nõ solum suadentis insaniam irriserunt, verumetiam publice mysteria diuina in domo vna cõgregati celebrare cœperunt. Quod ille cognoscens, relationẽ occulte Carthaginem aduersus eos direxit. Quæ cum regi innotuisset, comitẽ quendam cum iracundia dirigens, pręcepit vt in medio foro cõgregata illuc omni prouincia, linguas eis & manus dextras radicitus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto præstante, ita loquuti sunt & loquũtur, quomodo antea loquebantur.

B Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim & ibi reperiet vnum de illis subdiaconẽ Reparatũ, sermones politos sine vlla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimiũ in palatio Zenonis imperatoris habetur, & præcipue regina mira eum reuerentia veneratur. Sed quis congruo sermone possit exequi aut coaceruare diuersitates pœnarum, quas ex iussu regis sui, etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt? In ipsa quoq; quę gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singillatim astruere etiã sine ornatu sermonis, nec ipsa nomina tormentorũ poterit edicere. Quæ res hodieq; posita in prõptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absq; pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosq; videas nimio suspendio pilis euulsis, caput quod eminere solebat in medio scapularũ fuisse demersum, dũ iugiter in altis ædibus suspẽdio cruciãtes, impulsione manuũ funibus agitatis, per vacuũ aerem huc atq; illuc faciebant vagari pendentem. Qui nõnunquam diruptis funibus de illa altitudine suspensionis ictu valido corruẽtes, plurimi arcem cerebri cũ oculis amiserunt: alii confractis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alii post paulum exhalauerunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Vraniũ Zenonis legatũ interroget, cuius pręsentia pręcipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniẽs Carthaginem, sese pro defensione ecclesiarũ catholicarum venisse iactabat. Et vt illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis vel vicis plures tortores & crudeliores statuit, in quibus legatis mo-

ris est ascendendo ad palatium & descendendo transire ad opprobium vi A
delicet reipublicæ ipsius,& in nostri iam deficientis tẽporis fecem.Tũc igi
tur & quædam vxor cuiusdam cellaritæ regis nomine Dagila,quæ tempo
ribus Geiserici multoties iam confessor extiterat, matrona nobilis ac deli-
cata,flagellis & fustibus omnino debilitata,exilio arido & inuio relegatur,
vbi nullus hominũ forte consolationis gratia veniendi haberet accessum,
relinquens cũ gaudio domũ,maritum,simul & filios. Cui postea oblatum
esse dicitur,vt in mitiorem heremum translata,frueretur si vellet solatio so
ciorum.Illa vero ingens sibi adesse credens gaudium,vbi nullus humanus
esset consolantis affectus,ne fieret supplicauit. Tunc etiã Eugenio pastore
iam in exilio cõstituto,vniuersus clerus ecclesiæ Carthaginis cęde inediaq;
maceratur,ferè quingenti vel amplius. Inter quos quamplurimi erãt lecto
res infantuli,qui gaudentes in domino,procul exilio crudeli tradũtur.Sed
libertatem tunc dum media vrbe cederentur,Murittę diaconi,cæteris libe
riorem tacere non debeo.Fuit quidam Elpidoforus nomine,nimiũ crude-
lis & ferus, cui fuerat delegatum membra confessorum Christi suppliciis
grassantibus laniare.Hic enim dudũ fuerat apud nos in ecclesia Fausti bap
tizatus, quem venerabilis Muritta diaconus de alueo fontis susceperat ge-
neratũ.Post vero dum apostataret, tãtæ extitit feritatis aduersus ecclesiam
dei,vt superior omnibus executor persecutionis fuisset inuẽtus.Quid mul
ta?Dum primo presbyteri suppliciis macerandi ordine citarentur,post ar- B
chidiaconum Salutarem,artatur pœnis memoratus Muritta.Fuit enim se-
cundus in officio ministrorum.Qui cum Elpidoforo sedente & fremente,
honorabilis senior cœpisset extendi,priusquã exueretur, clam furtò nesci-
entibus cunctis,illa quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat sabana
baiulabat.Quibus ventilatis,simulque in ostensione cunctorum extẽtis,in
his verbis totam ad fletum & lachrymas cõmouisse dicitur ciuitatem.Hæc
sunt linteamina Elpidofore minister erroris quæ te accusabunt,dum maie
stas venerit iudicantis,custodiente diligẽtia mea ad testimonium tuæ per-
ditionis,ad demergendum te in abysso putei sulphurãtis.Hęc te immacu-
latum cinxerant de fonte surgentem.Hæc te acrius persequentur,flammã
tem gehẽnam cum cœperis possidere,quia induisti te maledictionem sicut
vestimentum,scindens atq; amittẽs veri baptismatis & fidei sacramentum.
Quid facturus es miser,cum serui patrisfamilias ad cœnam regiam congre
gare cœperint inuitatos?Tunc te aliquando vocatũ,terribiliter indignatus
exutum stolam rex cõspiciet nuptialem,dicetq; tibi:Amice,quomodo huc
venisti vestem nõ habens nuptialem?Non video quod contuli, non nosco
quod dedi.Perdidisti militię chlamydem,quam in tela virgineorum mem
brorum decem mensibus texi,& tendiculas crucis quas extendens aquam
mundaui,& purpura mei sanguinis decoraui,non cõspiciunt oculi mei:ca-
racterem

A racterem non video trinitatis, talis interesse non poterit epulis meis, ligate eum pedibus & manibus funiculis suis, quia se ipse voluntarie separare voluit à catholicis dudũ fratribus suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus & semetipsum vinxit, & alios ne ad istud venirẽt cõuiuium impediuit. Iuxta semitam multis scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo, & dedecore sempiterno de cõuiuio meo proieci. Hæc & alia Muritta dicente: igne conscientię ante ignẽ æternũ obmutescens Elpidoforus torrebatur. Parãtes itaq; vniuersi dorsa sua verberibus, alacres ad exilium pergunt. Quibus adhuc in itinere longioris viæ constitutis, destinantur episcopis Arrianorum suggerentibus homines immisericordes ac violẽti, vt illud quod eis forte miseratio Christiana victui contulerat profuturum, crudeliter auferretur, quando vnus quisque eorum libentius forte cãtabat: nudus exiui de vtero matris meæ, nudum me oportet ad exiliũ pergere, quia dominus nouit esurientibus cibũ porrigere, & in deserto vestire. Vandali nanq; duo sub Geisericho sæpius cõfessores, comitante matre cõtemptis omnibus diuitiis suis, cum eisdem clericis ad exilium perrexerũt. De multitudine autem pergẽtium confessorum, id est, ecclesiis Carthaginis clericorum, suggerente quodam ex lectore Teuchario perdito, quos ille nouerat vocales, strenuos atq; aptos modulis cantilenæ, designatiõe sua

B debere dicit duodecim infantulos separari, quos ipse dum catholicus esset tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente, sub festinatione viro dimittuntur, & vi barbarici furoris bis senus numerus puerorũ de itinere reuocatur. Segregantur corpore non spiritu à grege sanctorum. Qui timentes præcipitium, cum suspiriis lachrymarũ ne diuellerentur cõstringebãt manibus genua sociorum. Quos violentia tamen hęretica minacibus separãs gladiis, Carthagini reuocauit. Sed cum eis quasi cum tali ætate nõ blanditiis ageretur, superiores suis inuenti sunt annis, & ne obdormirẽt in morte lucernam sibi euangelici luminis accenderunt. Indignantur ob hoc grauiter Ariani, & se superatos à pueris erubescunt. Vnde accensi sub di fustibus iubẽt, quos iam ante paucissimos dies variis verberibus dissipauerãt. Inprimũtur vulneribus vulnera, & rursum pœna restaurata crudescit. Factum est domino cõfortante, vt nec ætas minor deficeret in dolore, & magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nũc Carthago miro colit affectu, & quasi duodecim apostolorum, chorum conspicit puerorum. Vnà degũt, simul vescuntur pariter psallunt, simul in domino gloriantur. Illis diebus & duo negociatores Frumentius & alius Frumentius eiusdem vrbis, egregio martyrio coronati sunt. Tũc & septem fratres non natura sed gratia, simul in monasterio commanẽtes, confessionis certamine expleto, immarcescibilem peruenerũt ad coronã, id est Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septi- VII martyres

mus monachus,& Maximus monachus.Nam illo tempore crudelius Arianorũ episcopi,presbyteri & clerici,quàm reges & Vandali sæuiebãt. Nã ad persequendũ ipsi cum suis clericis vbiq; gladiis accincti currebant:sicut quidam episcopus inter illos cęteris crudelior Antonius nomine,qui tam nefaria & incredibilia in nostros exercuit,vt narrari nõ queant.Fuit iste in quadam ciuitate proxima eremo,quę Tripolitanæ prouinciæ vicinatur. Qui vt bestia insatiabilis,catholicorũ sitiẽs sanguinẽ, huc illucq; ad rapiẽdũ fugiẽtes excurrebat.Nã impius Húnericus sciẽs Antonii ferocitatem, in ipsis heremi partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendũ Antonius accepisset,ita eum artiori custodia cinxit, vt nullũ ad eũ introire permitteret: insuper variis insidiarum atq; pœnarum suppliciis extinguere cogitauit. Sed Eugenius sanctus dum nostræ persecutionis defleret incõmoda,& asperitate cilicii senile attereret corpus, nudãq; super humũ cubitãs,stratũ sacci sui rigaret imbribus lachrymarum, aliquando sensit infestum paralisis morbum, Quo nuntio in gaudia cõuersus Arianus,pergit festinus ad cubile eximii hominis dei. Et cum videret vrgente passione verũ pontificem balbutiẽtia verba producere, cogitauit simul extinguere,quem superesse nolebat.Præcepit vt acetum asperum nimisq; acerrimum quæreretur.Cui cum fuisset allatum,venerabilis senis recusantibus & nolentibus faucibus ingerebat. Nam si communis dominus qui ad hoc venerat vt potaret,cũ gustasset noluit bibere,quanto magis iste seruus & cõfessor fidelis omnino nollet,nisi hęretica feritas ingessisset?Ex quo aceto præsertim ille passionis noxiæ morbus,accipit augmẽtum. Cui pietas Christi misericorditer subueniens,postea sanũ exhibuit.Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato,Tamallumẽsis ciuitatis in qua Antonius fuerat,quantum potuerat infestari res ipsa demonstrat. Nã cum diuersis eum persecutionibus affligeret, nec posset eum facere Arrianum,videretq; Christi militem semper in cõfessiõe constantem, promiserat suis dicens:Nisi eum nostræ fecero religionis,non sit Antonius.At vbi in sua promissione minor inuẽtus est,suggerẽte sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusq; ligatis,vinculis ingentibus artat episcopum, oreq; obturato ne lingua clamaret,aquam corpori vt putabat rebaptizationis spargit:quasi valeret cõscientiam ligare cum corpore, aut nõ adesset qui audit gemitus cõpeditorum,& cordis secreta rimatur, vel superare posset aqua mẽdax,tantæ voluntatis propositum,quod iam homo dei metantibus lachrymis miserat legatum in cœlum.Exuit statim virũ vinculis,& tali quasi gaudens prosequitur voce.Ecce iã frater Habetdeum noster Christianus effectus es,Quid vltra facere poteris,nisi vt voluntati cõsentias regis? Cui Habetdeum.Illa est impie Antoni mortis dãnatio, vbi voluntatis tenetur assẽsio.Ego fidei meę tenax,vocibus cõfitẽs crebris quod credo & credidi,

clamando

A clamãdo defendi. Sed & postea quàm catenis vinxisti, & oris ianuã oppilasti in prętorio cordis violentię meę scribentibus angelis gesta confeci, & lectitanda imperatori meo transmisi. Erat quidem generalis ista violentia tyrannorũ. Nã Vandali pro hac re vbiq; fuerant destinati, vt transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerẽt iugulãdos. Ac vbi eos fallacis aquę gladio peremissent, indiciũ eis perditiõis scriptura teste tradebãt, ne alibi sua violẽtia traherẽtur, quia nõ licebat siue priuatis, siue negociatoribus alicubi transire, nisi scriptam caracteris indicio, suam miseri ostenderent mortem. Quam per reuelationem seruo suo Ioanni olim ostenderat Christus, vbi dicit: nulli licebit aliquid emere vel vendere, nisi qui habuerit caracterẽ bestię in frõte sua, & in manu sua. Nam & episcopi atq; presbyteri illorũ cũ armatorũ manu nocturnis temporibus vicos & oppida circuibãt, & sic despicatibus ianuarũ aquam gladiumque gestantes, animarum prædones intrabant: & quos domi repererãt, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atq; fulmineo respergẽtes, dæmonica vociferatiõe Christianos suos ipsi pariter vocitabant, vt ludum prorsus suę hęreseos, quàm aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces & ignaui, impletũ in se pollutionis sacrilegiũ putabant: prudentiores vero nihil sibi quod nolentibus atq; dormientibus ingestum est, obesse gaudebãt. Nã & multi eadem hora

B cinerem capitibus suis iniecerũt, alii sese vel quia factum est cilicio lugubri texerunt, nonnulli cœno fœtido linierũt, & linteamina violẽter imposita per fila cõsciderunt, atq; in latrinis fœtidisq; locis manu fidei proiecerunt. Tali violentia nobis videntibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem, iussu Cyrillæ à parẽtibus separatus est, matre sine verecundia matronali solutis crinibus post raptores tota vrbe currente, infantulo clamante vt poterat: Christianus sum, Christianus sum, Christianus sum. Cui & os obturãtes, insontem infantiã in suum gurgitẽ demerserunt. Ita de filiis medici venerabilis Liberati, factum esse probatur. Nam cum iussu regis cũ vxore & liberis ad exiliũ mitti iuberetur, cogitauit impietas Arriana à parentibus filios paruulos separare, quo posset per pietatis affectum, etiam virtutem prosternere genitorum. Disiunguntur tenera pignora filiorum. Qui cũ vellet lachrymas emittere, autoritate vxoria increpatur, & in ipso meatu exitus sui ilico lachrymæ siccauerunt. Ait enim ei cõiunx: En propter filios Liberate perditurus es animã tuam? Computa eos nõ fuisse natos. Nã & ipsos omnino vindicaturus est Christus. Nonne vides eos clamantes & dicentes, Christiani sumus? Sed hæc mulier quid in conspectu iudicum egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa & maritus licet seorsum, carceris tamen custodia tenerentur, ita vt se penitus non viderent: mandatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duritiam tuã. Ecce vir tuus paruit imperio regis, & noster factus est Christianus. Aitque illa: Videam

illum

illum,& faciam ego quod voluerit deus. Educta igitur de carcere, inuenit virum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus cōnexū: & verum æstimans quod fecerant inimici, iniecta manu apprehendens oram vestimentorum eius gutturi proximam, videntibus omnibus suffocabat eū dicēs: Perdite & reprobe,gratię dei & misericordiæ eius indigne, quare voluisti ad modicum gloriari,& in æternū perire?Quid tibi proderit aurum?quid argentum?nunquid liberabunt te de camino gehēnæ?Dixit & alia multa.Cuius maritus respōdit:Quid pateris mulier?quid tibi videtur?aut quid forte de me audire potuisti?Ego in nomine Christi catholicus permaneo,nec amittere potero aliquādo quod teneo.Tunc hæretici mendacii sui conscii & detecti,fallaciam suam colorare minime potuerūt. Et quia superius de violētia immanitatis eorum breuiter diximus, hāc plurimi metuentes,alii se in speluncis,alii in desertis locis viri vel fœminę nullo sibi cōscio sese claudebant,& ibidē nulla succurrente sustentatione ciborum,fame vel frigore victi,cōtritū & contribulatum spiritum exhalabant inter hęc afflictionis incommoda inuiolatæ secū fidei securitatem portantes.Sic enim Cresconius presbyter Mizētinæ ciuitatis,in spelunca Ziquensis montis repertus est,putrescēte iam solutus cadauere. Et quia de sancto Habetdeum præfati iā sumus,pergit tunc ad Carthaginem, adire censuit nefariū regem,vt conscientiam suam quam semper familiarem trinitas habuit & amicam,etiā hominibus faceret manifestam.Nec eum retinere potuit Antonius,propter verecundiam suam. Offert impiissimo regi libellū in hac similitudine verborum.Quid quęso iam cum proiectis habetis?quid cum eis quos exilio relegastis quotidie dimicatis?Abstulistis substantiam ecclesiis,patria domibusq; priuatis,sola anima remansit,quā captiuare cōtenditis.O tempora,ô mores,vniuersus hæc mūdus intelligit, & ipse qui persequitur videt.Si fides dicitur quā tenetis,quid veræ fidei membra tantis persecutionibus agitatis?Quid vobis cum exilio nostro?quid vobis cum egenis in seculo,quorum est vita semper in Christo;Liceat saltem gaudere cōsortio bestiarum,eis quos abiecistis à facie omnium populorum. Dum hæc & his similia pōtifex dixisset,sceleratus tyrannus hoc ei mādasse perhibetur.Vade ad episcopos nostros,& quod tibi dixerint sequere,quia ipsi huius rei habere noscuntur per omnia potestatem.Sed neque Antonium hęc res ab insania potuit reuocare,sciēs se magis imperio regis ob hoc multum posse placere,Habetdeum vere episcopum gaudentem bono conscientię suę,ad locum exilii maluit remeare.Ea tempestate facta est incredibilis fames,& cœpit Africam totam vna depopulatione vastare. Nullus tūc adfuit imber,nulla prorsus gutta de cœlo profluxit. Nec frustra,sed vero & iusto iudicio dei,vt vbi persequentibus cœnosi gurgitis aqua ignis & sulphuris bulliebat,indulgentiæ cœlestis quæ semper affluēter aderat pluuia

negaretur

A negaretur. Lurida remanserat terræ facies omnis, nō vitis tegebatur ęstate pampineis opacata virgultis, nō sata respersa vultus cespitū viridabant, nō olea semper viridis foliisq; repleta iucundis, decoris sui cōsuetū tegmē habebat, nō pomorū virgulta maritante tellure gemmas produxerant florū, postea fructus vt assolent editura. Tristia fuere tetraq; omnia, vt par pestilentię clades Africam confunderet omnem. Non hominibus, nō iumētis germinantes herbas ediderat tellus, omnino virores aruerant. Dudū currentium impetu pręcipiti aluei fluminum, fontiumq; crispātes perēnitate subtracta pariter siccauerāt venę. Oues & boues vniuersi, insuper & pecora campi, simulq; bestiæ syluarum, inedia consumēte nusquam penitus visebantur. Et vbi forte graminosus cespes humida tunc in valle locatus, pallentem potius quàm virentem nascentis fœni cœperat proferre colorē, ilico vrens & igneus flatus aderat totū torrendo desiccans, quia puluerea tēpestas arido iubere decoquens cuncta, omnem nebulauerat locū. Nullum gestum est tempore illo commercium: nullum cespitem terræ iuuēcis trahentibus scindens vertit aratrū, quia nec boues superant, nec castra omnino remanserāt. Sed & rusticorum manus alia interierat, & subinde quę forte super erat iā sepulturam quęrebat. Et quia vrgente famis incommodo neq; cōmercia, vt fati sumus consuetudini, neq; cultura reddebatur debita B terris, iuuenū, senum, adolescētium, atq; adulescentularum, puerorum, vel etiā puellarū, agmina simul & funera, vbi potuerant, quomodo poterant passim diffundebantur circumeuntes oppida, vicos, vel singulas vrbes. Cōuersi enim in arcū peruersum, atq; irritantes deū ad aquam contradictionis, famem patiebantur vt canes, non vt comederent panem, sed vt infensam sentirent quam negauerāt trinitatem. Alii diffusi per campos, alii syluarum secreta petebant, antiquas radices herbarum, vel quisquilias alias requirentes. Nonnulli cum domo niterētur egredi, in ipso limine corruētes, cateruatim fame debellante cadebant: Stratæ vero vel semitæ cadaueribus repletæ, exhalantium fœtore mortuorum, gradiētes viuos omni ex parte necabāt. Nec deerant quotidie vbiq; expirantiū funera, & non fuerat virtus, quæ miseratiōis impenderet sepulturā. Neq; enim sufficiebant ad sepeliendū viui fame dominante, & ipsi post paululum morituri. Cupiebant singuli libertatem suā filiorumq; suorū perpetuę seruituti redigere, & non poterant inuenire. Mōtes & colles, platęę ciuitatum, viæ vel semitæ vnum omnibus fecerant vbiq; sepulchrum, quibus inedia depascēs denegauerat victum. Vandali autem ipsi quos & postea frequentia multarū prouinciarum spolia & retentio Africę primo fecerant diuites, maiore magis inopia torquebantur. Et quāto sibi videbantur seruorum aggestione superbi, tanto amplius deficiebant fame torquente defecti. Nullus filium, nullus cōiugem, nullus propriū tenuit seruum, sed exiēs vnusquisq; nō vbi voluit sed vbi valuit

Fames

Pestilentia

vbi valuit,aut statim defecit,aut nũquam omnino rediuit.Vrgebatur infe- A
lix multitudo,ad ipsam se vrbem Carthaginem congregare. Et dum illuc
cateruatim adhuc animata cadauera cõfluerent,vbi rex inferendarũ mor-
tium vidit strages,pelli vrbe omnes ilico iubet,ne contagio deficientiũ, cõ
mune pararet etiã exercitui eius sepulchrũ. Suis ergo prouinciis & domi-
bus singulos imperat reuocari,sed nec erat qui reuerteretur, dũ vtiq; sepul
turam suã in vultu portaret.Et idcirco forte maior rebaptizatorum perdi-
tio potuit prouenire,quia dum promittitur ab Arrianis pręsentis trãsactio
vitæ,nec illud obuenit, & mors sequẽs prima,secundã præuenit.In tãtum
sibi deuastans vindicauit fames dominium,vt loca nonnulla & admodum
populosa habitatoribus extinctis,alto nunc silentio parietibus solis extãti
bus conquiescant.Sed quid ego iamiam immoror in hoc, quod explicare
non queo?Nam si nunc superessent,vel eis fari de talibus rebus licuisset,&
Tullianæ eloquentię fluuius siccaretur, & Salustius elinguis omnimodis
remaneret.Et vt alienos indignos rei tantæ prætercam,si Cæsariẽsis surge
ret Eusebius ad hoc opus idoneus,aut eius translator græcæ facundiæ,lati
nisq; floribus Ruffinus ornatus.Et quid multa?nõ Ambrosius, nõ Hiero-
Psalm. 48.a nymus,nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite hæc oẽs,auribus per
cipite omnes qui habitatis orbẽ, quiq; terrigenæ & filii hominũ simul in
vnum diues & pauper.Nonnulli qui barbaros diligitis,& eos in condẽna B
tionem vestrã aliquãdo laudatis,discutite nomẽ,& intelligite mores.Nũ-
quid alio proprio nomine vocitari poterãt,nisi vt barbari dicerentur, fero
citatis vtiq; crudelitatis & terroris vocabulũ possidẽtes? Quos quãtiscũq;
muneribus foueris,quantiscunq; delinieris obsequiis, illi aliud nesciũt nisi
inuidere Romanis,& quantũ ad eorum attinet voluntatẽ,semper cupiunt
splẽdorem & genus Romani nominis nebulare,nec vllum Romanorũ o-
mnino desiderãt viuere.Et vbi adhuc noscuntur parcere subiectis, ad vten
dũ seruitiis illorũ,nam nullum dilexerũt aliquãdo Romanum.Si disputa-
re nitebatur de fide nobiscũ barbara ferocitas & hęresis Ariana, ratiõabili
ter disputaret.Sed quãdo tenuit rationẽ,quę à patre deo deum filium sepa
rat saluatorem?Quare dolis & calũniis egerunt,& velut spiritus tempesta
tis procella sui furoris totũ subuertere voluerũt?Si disputatio necessaria fue
rat episcopalis,quare suspẽdia,quare ignes,quare vngulæ,simul & cruces?
quare Arianorum serpentina proles,cõtra innocentes genera talia tormẽ
torum inuenit.qualia nec ipse Mezẽtius exquisiuit? Dimicauit contra in-
nocẽtiam cupiditas furoris,& auaritia crudelitatis, vt & animas perderet,
& substantiam harpagaret. Si collatio desiderabatur,quare rapinæ rerum
alienarum,non tantum sacerdotum,verumetiam omnium laicorum? Sed
illi expoliati lætati sunt,& rapinam rerum suarum cũ gaudio susceperunt.
Assit iam quęso omnis ætas,omnis sexus,omnisq; conditio.Assit obsecro
omnis

A omnis turba catholici nominis, quæ gremio materno toto orbe gestatur, quę sola germanum commodare nouit affectum, quæ didicit à Paulo magistro, & gaudentibus collętari, & cum lugentibus lamentare. Cóueniant simul ad domũ nostri doloris, & paribus oculis fundamus flumina lachrymarum, quia causæ & fidei nostrę vnũ est negotium. Nullum volo ad condolẽdũ mecum hæreticum conuenire, qui forte addere concupiscit super dolorẽ vulnerũ meorum, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo nolo ego extraneum, sed fraternũ quæro affectum. Nolo aliquẽ filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatẽ, & dextera eorũ dextera iniquitatis: Psal.143.b Psalm.17.g
quia filii alieni semper mẽtiti sunt mihi, qui inueterauerunt & claudicauerunt à semitis suis. Isti dicunt mihi quotidie: Vbi est deus tuus dũ affligitur populus precioso agni sanguine cóparatus. Inter quorum opprobria ego ad flagella paratus, cãtare nó desisto domino flagellanti: Amoue à me flagella tua, quia defeci nó à fortitudine manus tuę, sed à persecutione hæresis Arianę. Aduenĩãt oẽs qui mecum angustæ vię carpunt iter, & propter verba labiorũ dei vias custodiũt duras, & videãt si est dolor sicut dolor meus. Quoniã vindemiata sum in die furoris domini, aperuerũt super me os suum oẽs inimici mei, sibilauerunt & fremuerunt dẽtibus, dixerũt deuorauimus eam. En ista est dies quã expectauimus, inuenimus, vidimus. Adestote angeli dei mei, qui nunquam deestis constituti in ministerio vestro, propter eos qui hęreditatem capessuri sunt ęternæ salutis, & videte Africam totam dudum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nũc ab omnibus desolatam, tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modo sedẽtem viduam & abiectã. Sacerdotes eius & seniores in desertis locis & insulis defecerunt quærendo sibi escas ad manducandũ, & non inueniunt. Cósiderate & videte, quia Sió ciuitas dei nostri facta est vilis, facta quasi polluta menstruis inter inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia vidit gentes inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas ne introirẽt ecclesiã tuã. Viæ eius lugẽt, eo quod nemo veniat in die festo. Egressus est à facie eius omnis decor & deliciæ, didicerũt vias asperas ambulare, virgines & iuuenes eius in aulis educati monasteriorum, abierũt in captiuitatem Maurorum, dũ lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus omnium platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite deo nostro susceptori, & habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur, & venter illius turbatus est à fletu eius, quia sedit inter gẽtes, & requiẽ nó inuenit, nec est qui consoletur eam. Quæsiuit à patribus orientis qui simul contristaretur, & non fuit: consolantem, & non inuenit: dum manducaret in esca sua fel, & in siti sua potaretur aceto, spósi & domini sui passiones imitãdo, qui idcirco passus est pro ea, vt sequatur vestigia eius. Deprecamini patriarchę, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in

Psalm.16.b (beside "dolor me-us")
Thren.1.a
B (at "te angeli dei mei")
Threm.1.f
Threm.1.d
Psalm.68.e

terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam antea vaticinâte præconio cecinistis. Estote apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis domino, vt equi velocissimi cursitastis. Pręcipue tu Petre beate, quare siles pro ouibus & agnis, à cômuni domino magna tibi cautela & sollicitudine cômendatis? Tu sancte Paule gẽtium magister, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum prædicasti euangelium dei, cognosce quid Vandali faciunt Ariani, & filii tui gemunt lugẽdo captiui. Vniuersiq; ĩgemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerũt nobis non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia & Christus orauit etiã pro inimicis Iudæis. Sufficiãt castigationi quę iuste illata sunt nobis, & iã iamq; delinquẽtibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manũ tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum nostrorum scelera, procurasse aberrãtibus à mandatis dei, & in lege eius nolẽtibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Tenuit sceleratissimus Hunnericus dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consumans. Nã putrefactum & ebulliens vermibus, non corpus, sed partes corporis eius videntur esse sepultæ. Sed & ille legisdator & transuersor ex Donatianorum hæresi ad eos veniens quondam Nicasius, in breui simili morte periit.

2.Reg.24. (margin, beside "delinquẽtibus venia…")

An.do.486 (margin, beside "decem, meritorum…")

A (right margin, top) · B (right margin, beside "liens vermibus…")

FINIS

PASSIO BEATISSIMORVM MARTYRVM, QVI APVD CARTHAGINEM PASSI SVNT, SVB IMPERIO REGIS HVNERICI VI. NON. IVLII

RAEDICATVRVS triumphos martyrum beatorum, ad enarranda quæ gesta sunt, auxiliũ exposco diuinũ, vt qui illis pręstitit superãdi victoriã, mihi indigno & immerito quãtulacũque verborũ porrigat ornamenta. Tunc etenim valebo quæ desiderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero, domino supplicare. Septimus nãque agebatur annus crudelissimi atq; ĩpiissimi regis Hunerici, & ecce antiquus hostis veternosus vtiq; anguis, trisulcę linguæ venena vibrãs Chirila quodam Arriomanitarum episcopo ministro vsus est, subuertẽs & obtinens animum regis cruenti, vt ita suaderet non posse eum pacatũ atque lõ

An.do.485 (margin, beside "nentur pro me misero…")

gæuum

A gæuum obtinere regnum, nisi nomē perderet innocentum. Qui tamē dei iudicio post nō multos dies turpissima morte prçuentus, scatens vermibus expirauit. Insectari cœpit ore crueto omnem catholicorum multitudinē, quç per totam prouinciam Africanam in modum sicut prçdictum est Abrahæ patriarchæ arenæ maris fuerat multiplicata: vt eam rebaptizatiōis sauciaret machçra, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christus vino carnis suæ purificans, prçlo exprimens crucis fecerat dealbatam tetræ nigredinis turparet illuuie sordidulenta. Accipiens quoq; tyrannus vt erat ducibilis & ferus serpentinam suggestionem, feralibus edictis vno tempore totam cœpit Africā commouere. Primo sacerdotum & ministrorum copiosissimam & maximā turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutum genus fruméti, quod iumētis solis edere concessum est, nequaquā industria molari contritum, sed manente furfuris cortice loricatum, pro miseratiōe dare prçcepit. Post vero crescēte impietatis insania, etiā hoc auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoq; temporis, vniuersas simul ecclesias præiudicatis venerabilibus portis, cemētis ingentibus claudi mandauit. Vniuersa nanque monasteria virorum vel puellarum sanctarū, gentibus, id est, Mauris cum habitatoribus donare præcepit. Vnus fuit ōnibus eiulatus. vnus pro Christo moriēdi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachrymarum, quia permiserat dominus cibari eos pane lachrymarū, & potari eos in lachrymis mēsurarum, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiens de arca inhiās cadaueribus mortuis pars aliqua pereuntiū coruorum maior est tamen in nomine trinitatis numerus felicium columbarum. Quāti nobiles & optimi viri, ampli & lati cespitis domini, terrā cum cœlo cōmutauerunt, & simul corpus cum substantia tradiderunt: atq; delicatç & nobilissimç fœminç contra verecundiam naturç spectante vulgo virgis cæsæ, variisq; tormentis cruciatæ. victricia trophęa portarūt. Quanti infantuli irridentes edicta feralia, ante mundum contempserunt, quam illecebrosam eius semitam introirent. Tunc apprehensi sunt & septem fratres, quantum pertinet ad concordiam dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes in vnum: quia bonum est & iucūdū, habitare fratres in vnum. Id est Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus abbas, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, in numero scilicet Machabçorum germanorum. Quos vna mater ecclesia catholica genuerat, & per viscera fontis çterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis ciuitatis, cui præfuit sanctus Vindemialis sacerdos egregius, & Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad vrbem Carthaginēsem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens voluit sibilare, promittens honores caducos, & diuitias ingentium voluptatū, necnon & regis amicitias, vel

B (margin, beside "sto moriēdi")

Psalm. 79.a (margin, beside "rum, quia permiserat")

Psalm. 132.a (margin, beside "vnum: quia bonum est")

alia multa quę solent insipientium animas aucupante diabolo, visco mundiali captare. Sed hæc omnia milites dei ac si contagia respuerunt, clamantes vno ore: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Nec poterit in nobis adiuuante domino iterari, quod in sancto euangelio semel prçceptum est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mũdus est totus. Facite quod vultis, inferte pœnas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quàm ęterna pendere & subire tormenta. Habete quę promittitis, cũ ipsis diuitiis post paululum perituri. Nobis vero nullus de postibus frontiũ valebit euellere, quod in vno baptismate artifex trinitatis dignatus est titulare. Quid multa? Dum tali cõstantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiæ mancipari. Et ita crudelius onerati ferri põderibus, tenebrosis deputati sunt locis, vbi nulla miseratio arrideret lenitatis. Sed populus ille memoratę vrbis in domino semper fidelis, dato munere carcerariis, die ac nocte Christi martyres frequẽtabat, & ita ab eis doctrina & virtute fidei roborabatur, vt talia etiã ipsi pro Christi nomine plena delectatiõe perferre cuperẽt, & capulo persequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietate furoris accensus, iubet eos adhuc inauditis suppliciis adigi, & maioribus vinculis onerari, nauimq; imperat lignorum aridorũ manipulis adimpleri, atq; in eadẽ omnibus alligatis in medio pelago igne sub posito cõcremari. Eductisq; illis de custodia, multitudo populi dei, bellatores trinitatis quasi agnos innocuos ad victimam deducebat, & rigentium pondera catenarum quasi quędam monilia peruidebat, quia non fuerunt illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaq; cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas cõcurrentes, vna voce per ambitus platearum domino decantantes: Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Votiua nobis hæc dies est, & omni festiuitate festiuior. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei nostri perferimus præparatum suppliciũ, ne amittamus acquisitæ fidei indumentũ. Sed & populus publica voce clamabant: Ne timeatis ô populi dei, neq; formidetis minas atq; terrores præsentium tribulationum, sed potius moriamur pro Christo, quomodo ipse mortuꝰ est pro nobis, redimẽs nos precio sui sanguinis salutaris. Vnũ tamen vehementi conatu qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant autores malorũ à sanctorum consortio separare dicentes: Infantule quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt, & audi consiliũ nostrum, vt possis inuenire vitæ remedium, & tanti regis adire Palatium. Tunc ille ætate quidẽ puerili, senili tamẽ maturitate clamabat: Nemo me separat à sancto patre meo Liberato abbate, & fratribus meis, qui me in monasterio nutrierũt. Cũ ipsis sum in timore dei conuersatus, cũ ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo

Ephe 4.a
Ioan.13.b
Luc.2.b
2.Cor.6.a
A
B

A credo me & futuram gloriã i[redacted]re pueritiam meam. Simul nos dominus septé voluit congregare, simul dignabitur omnes vno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero feliciũ Machabęorum, ita etiã septenus nostræ cõgregationis numerus, nullum inueniet detrimentum. Nam si negauero eũ, & ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: Qui me negauerit corã hominibus, negabo & ego eum corã patre meo qui est in cœlis. Et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum corã patre meo qui est in cœlis. Perducti itaq; cum festinatiõe ad nauale supplicium pro voluntate infandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis manibus & pedibus clauati ferũtur potius quàm ligati. Qui dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino videntibus cunctis extinctus est. Et dum sæpius renouaretur nutrientibus pabulis, iterũ atque iterum extinguebatur rogus globo flammarum, Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset & rubore repletus, iussit eos remorum vectibus enecari, & ita singulos in modũ canũ cerebris cõminutis extingui. Qui tali genere mortis, debitum spiritum feliciter domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatiẽtibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari venerabilia corpora iactarentur, ilico quod cõtra naturam est æquoris, eadẽ hora illęsa corpora pelagus littori reddere maturauit: nec ausum fuit, vt moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne pręcepto dominico minime paruisset. Ad quod miraculi genus, & ipse tyrãnus licet impœnitens, vt fertur expauit. Gaudens aũt quæ aderat multitudo, corpora sanctorũ martyrũ diligenti tradidit sepulturæ præeũte clero venerabili Carthaginensis ecclesię. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertio iam cõfessores effecti, Salutaris & Muritta, geruli reliquiarum affuerũt. Humatę sunt igitur cum hymnis solennibus lipsanæ beatæ sanctorum, in monasterio Biguæ continuo basilicæ quæ dicitur Celebrinæ. Et sic in confessione trinitatis beatissimi martyres passi sunt, & speciosum cursum certaminis sui coronante domino perfecerunt. Cui est honor & gloria, in secula seculorum. Amen.

Mar. 8. & Luc. 12. a

B

An. do. 485

HISTORIAE VICTORIS EPISCOPI FINIS

[redacted] PABERGENSIS A
[redacted] D. [redacted] literarum & veteris amicitiæ communione coniunctis. S. D.

V M hoc tempore Basileę, vnde optimi nobis magna copia libri suppeditantur, exiuisset Græca historia rerũ ecclesiasticarũ cõposita à Theodorito, ego qui tum forte inualescẽte quodã inueterato meo malo prorsus in lecto essem, illã percupide oculis, animoq; meo lustraui. Et quia respiciẽti ad fragmenta versiõis, quãtuis magni faciẽda esse mihi videbatur, ad me visentibus amicis cũ aliis tũ Iuriscõsulto ciuitatis nostrę Mylio sentẽtiã de illa meã mihiq; admodũ placere ostẽdi. Ibi Mylius mirificus amator pietatis & diuinarum rerum cupidissimus, Quin tu igitur, inquit, nobiscum quoque communicas inuentum bonum & traducis in linguam latinam, vt nos quoque cognoscere possimus. Malum, inquam, meum, Myli cum inimicis malim, ita enim fieret leuius. Sed mihi tales tuæ petitiões nõ sunt nouę. Nunquam igitur, inquit, valitura est apud te amici, qualiscũque quidem, non enim recuso quin tu ipse pronunties, autoritas? Vides, inquã, Myli me esse hoc tẽpore perimbecillem, eneca igitur si videtur. Nihil est enim conuersionibus iniucũdius. Imò ego tibi & salutẽ B
& sanitatem ausim polliceri, inquit, ab hoc opere, age modo suscipe. Nihil autem illo viro blandius erga amicos, in dicendo nemo grauior, naturę vero singularis quædam & comitas, ac mansuetudo. Non potui facere vt hanc ei tum præciderem petitionem, sed aliis sermonibus tamen obrui. Verum ille postea ad me redit cum priore oratione, atque ita mecum agit vt vim faceret. Quæcunq; enim ego attulissem quibus reiici hoc onus posse sperarem, ea prorsus ab ipso eleuabantur. Si dixeram obstare mihi valetudinem, consolationem habiturum in malis aiebat. Si remittebam ad versionem veterem, hoc demum ille vinculo arctissime nos astringebat, quòd negaret esse quenquam qui non confusione illius offenderetur. Quare aggressus sum non tam difficilem quàm parum luculentam rem. Atque in ipsa tamen tractatione minus me pœnitere facti mei cœpit, Quanuis enim neminem esse doctum existimem, qui non Græca scripta quàm illorum conuersiones legere malit, tamen scio permultos eo sibi contendendũ nõ putasse, vt ipsi Græcos libros cognoscerent. Tantam autem deprehendi in translatione non modo barbariem, sed etiam inscitiam ac somnolentiã istius Epiphanii, vt mirarer vlli Græcorum non adeo alienam linguam latinam, sed ignoratam suam esse potuisse. Cœperam initio annotare sicubi illum aliter quàm nos græca reddidisse animaduerteram, sed cito facere hoc destiti, ne singulis pene versibus necesse haberẽ adscribere annotatiũculas

A culas. Illum autem quiſquis fuit, putabam tamen melius propemodum ſeculi ſui Græcitatem intelligere debuiſſe. Nam vt verum fatear, mihi qui huius omnem ſcientiam quantacunque ea nobis contigit, ex optimis autoribus didici, perquam ſunt alicubi hæc poſteriorum ſcripta obſcura, vt quaſi ad aliam gentem venerim, ita peregrinitatem reſonent ab his aures meæ: venitq́; non ſemel in mentem mihi, quòd memini quoſdam me puero ſenes inter primam germinationem Græcæ apud nos linguæ, dicere: arbitrari ſe admodum eſſe inutile hoc ſtudium, nam audire in Græcia alio nunc ſermone vti homines, quàm qui in libris tradatur. Quorſum autem hæc, aiebant, lingua diſcitur, niſi ſi forte legatio in Græciam mittenda videatur, vt ſint qui obire poſſint: at nemo illorum noſtratium Græcorum orationẽ intelliget. Ridebamus tum hæc, vt æquũ erat, ſed profectò eiuſmodi quiddam, in his poſteriorum libris vſu venit, quod tamen eſt tale, vt à diligente, & ſtudioſo diſcipulo vetuſtatis cura adhibita explicari poſſet, vtq́; ſi qua vox Græca perperã exarata ſit, neglectis orthographiæ regulis, docto corrigere difficile non eſſe videatur, ita ſunt hæ velut deprauationes vetuſtatis attentione & cogitatione emendabiles. In hac igitur prouincia gerẽda, ita me verſatũ eſſe cõfido, vt eam mihi laudem deberi putẽ, quæ ab hoc genere laboris, & huiuſmodi de opera expectari potuerit. Quod nõ eo dico,

B quaſi præcipuo aliquo me in loco hac velut elatione inter doctos conſtituam, ſed quia feciſſe me omnia ſingulari cura, ac ſedulitate ſcio. Atque etiã ſi quid mihi forte eximiæ cognitionis Græcæ linguæ inter æquales meos vendicem, non arrogãtia, ſed iure meo facere, hoc videri debeam. Eo enim ſum ætatis tempore ad illius ſtudium adductus, tantaq́ue optimi ac doctiſſimi viri magiſtri mei Georgii Helti voluntate, promptitudine, cupiditate, dicam etiam vere molitione, ac vi in hoc retentus & excitatus, vt non ſine maxima infamia ignorari hæc lingua à me poſſit, neque vulgariter ſolummodo me intelligere eam ferẽdum eſſe videatur. Ac magiſtro quidẽ meo, qua parte conceditur, gratitudine animi mei, & perpetuo cultu, ac amore facile ſatisfaciam: profectus autem meos ſtudioſis omnibus qui ea quæ in hoc genere fuerint elaborata induſtria diligentiaq́ue noſtra legere voluerint, probaturum me eſſe confido, quæ tamen non multa extant, neque cũ illis hoc opus duci velim. Etſi enim ſpero, ut aiebam, ita eſſe perfectum, ut non magnopere reprehenſionem pertimeſcendam mihi putem, tamen neque argumẽtum, neque oratio Græci ſcripti talis eſt, ut doctrinæ ac elegãtiæ quidam quaſi nitor in conuerſione poſſit apparere, & mihi ad certũ ac præfinitum quendam modum multa uerba fuerunt uſurpanda, & perpolire quæ nollent ſplendeſcere, conari ridiculum uiſum. Vt autem uerum fatear, ad eruditionis uſum ſenſi per eſſe inutilem hunc laborem, & mihi hoc etiam tempore, quo retinerem nonnihil animo elegantioris tractationis

A nam valetudo manibus excusserat, admodum contrarium. Si tamẽ, vt Mylius censebat, instruetur hac nostra opella tanquam fundus multorum bonorum virorum bibliotheca, & adiuuabitur cognitio, satis compensatũ fuerit, detrimentum illud, satisque mercedis repensum, non sane graui, neque diuturnæ defatigationi. Nos etiam aliquantulum lucri fecimus inter hanc traductionem, reuoluentes quæcunq; nancisci potuissemus ecclesiasticę historiæ scripta, ita enim res illas attentione maiore quàm antea percensuimus. Neque quisquã arbitratus sit, me hoc facto in Theologicas, quasi prouincias inuasisse, quod & semper fugi, & faciendum sine causa, hoc est nisi quadam ineuitabili necessitate compellare, non puto: nam literarium hoc munus dedimus, quo vt fortasse singulariter diuinarum rerũ doctores affici, ita quicunque accesserint delectari posse videantur. Ego vero non modo turpe mihi, sed gloriosum duxerim, si quid à meo tenui hoc, & scholastico artificio, quod tantarum rerum intelligẽtiam adiuuet, profectum esse dicatur. Nam & per se illæ bonitate, & his temporibus periculo suo omnium curam, ac respectum merentur, quæ mihi quasi speculo redditæ in his scriptis, multo nunc clarissime animo, oculisque obuersatę, & contemplanti illa vetera, præsentia hæc multo grauiora atque peiora, quàm pridem visa sunt. Quamuis enim res diuersæ sint, tamen vitiorum est tanta germanitas, vt vno patre vtraque esse creata sit iudicãdum. Ambitio, æmulationes, B rixæ, contentiones, peruicacia, impotentia animi, odium, acerbitas, verborum pernicioşę exquisitiones, imposturæ, insidiæ, circunuenti reges, concitatum vulgus, non ouum ouo, neque lac lacti magis, vt Plautus ait, simile. Quòd si, vt existimo, nemini est dubium cuius illi partus fuerint, quantopere conueniebat omnes, summos, medios, infimos, quibuscunq; valerent rebus, autoritate, studio, morigeratione, anniti, vt hi gemini ac simillimi illis, quasi monstrorum exitialium fœtus, statim enecarentur, ne si inualuerint hæc mala, miserabile excitent incendium, quo omnis pietas, honestas, denique virtus, disciplina vitæ atque ordo, literæ, artes conflagrẽt, neúe nostras res posteri tanquam paternas illatas in auitum sepulchrum, hoc est, simili defunctas fato, deplorent. Vtinam autem hæc legerent, quadam cogitationis vehementia, qui in rebus publicis possunt plurimum, quiq; ipsi res diuinas versant doctrina ac professione sua: nimirum & illi metu similium euentuum ad præsentium malorum medicinam, summa cura se conuerterent: & hi de ista via quam alios ad interitum duxisse cernerent, cupide declinarent gressus suos. Sed nescio quo fato fiat, vt vtrique alias res, his vtilissimis & necessariis occupationibus anteuertere patiantur, vt propemodum demissa cœlitus voce Deus orbi terrarum & miserias, & calamitates denuntiare videatur. γνῶθι καιρόν neque enim nostris querelis cohercere poterimus, & sentio me euagatum latius quàm oportuerit. Ad propositũ igitur

A igitur redeo. Ac Theodoriti quidem historias conuersas à nobis si nulla de alia, saltem ordinis causa libenter lectum iri puto: nam in translationibus prioribus præpostera, peruersaq; multa sunt, & in narrationibus cum perspicuitas sit prima, nulla æquè re illa obtineri solet, quàm ordine, & cõsequentia. Neque enim propositum est enumerare deprauationes, & quasi improbam culturã Græci soli, sed vnum tamen libuit indicare. Arium sub Constantio Constantini F. interiisse, nemo, vt opinor, nũc magnopere ambigit: at Theodoriti historia ita plane sub Cõstantino magno tradit illum mortuum, vt etiam quod dicitur, cæco apparere possit. Neq; aliter fieri potest, quin vel huic fides derogetur, vel incuria Rufino, & his translatoribus somnolentia imputetur, oscitãtia autem eorum, qui res gestas & veterum facta perscribenda susceperunt, in primis odiosa, & tamen non rara esse cõsueuit. Nos etiam ne tantũ aliena largiremur, studiosis de propria quoque velut officina prompsimus, quædam emblemata tãquam imagines & sigilla, quibus quasi parergis aliena tabula exornaretur, quæ tamen ipsa nõ ingrata lectoribus futura confido, quod non modo voluptatem, sed etiam historiæ quandam lucem allatura esse videantur. Hanc opellam æstiualium dierum longarum cum suo tempore tum morbo meo, tibi dicamus Iuste Iona, qui non solum veriss. iudicium facere possis de tota re ipsa, sed à quo etiam minimum mihi periculi metuẽdum, ac potius expectanda omnis honestatio sit, propter veterem, multisq́ue euidentiss. significationibus declaratam beneuolentiam, amoremq́ue tuum. Quam enim spem cognoui aliorum sermonibus prębuisse de se adolescentiam tuam, cuiusdam singularis præstantiæ bonarum artium: eam ita video te superasse, vt perquã timidam illam fuisse, quæ fuerit maxima, manifestum fiat doctrina atque eruditione tua. Qua de re æstimare mẽsuram laudum tuarum difficile est, cum quò spes ipsa progredi non fuerit ausa in summa elatione sui, eò tu nõ solum nitendo perueneris, sed vlterius quoque processeris. Itaq; comperio te non solum istic vbi inter doctissimos viros dignitate & honoribus celebraris, sed vbique apud omnes doctos ac bonos existimationis principem locum tenere. Quod hoc mihi lætius, iucũdiusq; accidit, quo vetustiorem, maioremq́ue esse amorem erga me tuum memini. Nam & me pene adhuc puerum cupidiss. es complexus, & fauisti instituto à me cursui, & habuisti nos in numero familiarium tuorum. Cuius nostræ cõiunctionis amisimus grauiss. testem Vorhemium nostrum, qui alter illius oppidi ciuis fide & studio erga me suo sempiterno nomine obligauit me patrię suę. Sed excellentia tua cum nota sit omnibus, amicitia autem nostra non nemini, me prædicare pręsertim apud te nõ fuerit opus, hactenus tamen quasi delibare in quadã publici iuris priuata epistola visum est. Nam & laudum tuarũ mentionem facere, splendor amplitudoq; tua, & necessitudinis memoriam te-

stari

ſtari officium me hortatum eſt. Hanc autem animi ſtudiíq́ue erga te mei declarationem non ingratam futuram, occaſionem etiam ipſam nonnihil voluptatis tibi allaturam eſſe credidi, non quòd Græcis noſtra antepoſiturus, ſed quòd harum rerum narrationes propagari gauiſurus eſſes. Nos, niſi fallor, non nulla grauitate, fide quidem certe ſumma hoc opus pertexuimus, ac ſicubi forte, vel ſuſpicati ſumus mendum ſubeſſe, vel deprehendimus, non placuit diſſimulare noſtram, quaſi dedolationem, niſi in ita euidentibus, vt eſſet ne pueris quidem notare difficile. Quare accipies à nobis hoc honori, nominiq́ue tuo dedicatum opus, innata perſpectáque mihi humanitate tua, & me ſicut facis diligere, tueriq́ue non ceſſabis, A

Vale, ex Norico, Idib. Sextilib.

Εἰς Θεοδωρίτου ἱστορίαν, Ἰωακχείμου.

Πολλὰ τύπαν τοῦ χαλκείαν ἐς ἀγλαὰ ἔργα
　Ἐν δὲ καὶ οὐ μεγάλης ἔξοχα ταῦτα βίβλου
Ἠγ᾽ ὀχυρᾶς ἱδρεὺς σεμν᾽ ἐξαγόρευσε κύροιο
　Πράγμα, καὶ θείου ἔθνεος ἱστορίαν.
Εἴθ᾽ ἂν τιάδε πλεῖς ἔχομεν, τὰ δὲ νῦν τις ἀπούρας
　Λοιπὰ γ᾽ ἂν ὡς σπουδῆς ἄξια θῆκ᾽ ὀλίγης.

B

IN HISTORIAM THEODORITI.

Qualia ſint quem nunc damus aſpice ſcripta libelli,
　Et ſit iudicium qui legis iſta tuum.
Non qua noſtra tenus Latio donauit opella,
　Sed qua res veterum, factáque priſca refert.
Hæc melius fieri cenſes potuiſſe, putasq́ue
　Non eſſe ingenii laude polita ſatis.
Sic ſunt vt cernis, ſed qualicunque reponas
　Non nullo hæc poteris ponere ſcripta loco.
Non ſolum quoniam veteres, geſtasq́ue loquuntur
　Res ignoratæ turpiter hiſtoriæ,
Qua nil parte poteſt ſperni, ſed & his quia pauca
　Ante quis, inuenias, quæ meliora ferat.
Optima quæ non ſunt ſæpe optima reddit egeſtas
　Fiunt cumq́ue aliis non bona, ſola bona.

A ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER PRIMVS.

ICTORES cum veteres historias,in tabulis & parietibus exprimunt,simul oculis hominũ delectationem,simul memoriꝗ rerum gestarum vigorem diuturnitatemque conciliant.Scriptores autem non in tabulis sed libris,neque coloribus sed flosculis orationis illa complexi,eo firmiorem & perseuerantiorem memoriam rerum gestarum præstant,quò minus ipsorum opera quàm pictorum iniuriæ temporis obnoxia reperiuntur.Hac de causa & ego quæ adhuc deessent historiæ Ecclesiasticæ,persequenda suscepi,cum indignum ducerem,clariss.rerum quæ expositionis singularem vtilitatem haberent, decus obliuione spoliatum esse pati, cumque ob hoc ipsum ad hunc laborem subeundum sæpe multumque me amici hortarentur.Ego vero cum viribus meis opus hoc æstimo,sanè admodum vereor in manus ipsum sumere:fretus tamen illo ambitioso largitore etiam bonorũ,
B iam non dubito aggredi maiora quàm sustinere posse videar. Ac Eusebius quidem Palæstinus,historiam à sanctis Apostolis orsus,composuit earũ rerum narrationem quæ accidissent ab illo tempore, vsque ad religiosum regnum Constantini:at ego finem historiæ Eusebianæ nostræ principium sum facturus.

Historiæ occasio. Cap.I.

SVblatis scelere & impietate refertis tyrannis, Maxentio Maximino & Licinio,ecclesiæ perturbatio sedata fuit,excitata ab illis furiis,quasi procellis tempestatum,tum consecuta est tranquillitas stabilis,ventorũ repressso turbine.Quam quidem confecit laudatiss.rex Constantinus,vocatus ad imperium nõ per homines,sed planè vt Apostolus,diuinitus. Leges enim tulit.quibus simulachrorum cultus tolleretur,instaurationes vero ecclesiarũ iuberentur:insuper fide ornatos præsides in prouincias misit, quibus sacerdotum honorem commendans, interitum interminatus est horum insectatoribus.Illis igitur temporibus non solum subuersæ ecclesiæ restituebantur,sed nouæ etiam ampliores excitabantur,nostráque pars inter hęc gaudio & lætitia exultabat,aduersa autem humilitate & tristitia deiiciebatur. Nam simulachrorum fanis clausis & silentibus,in ecclesiis omnia festis cõuentibus celebria erant. Sed spiritus ille improbitatis vniuersæ & inuidiæ, humani generis furiosus persecutor,visam in hoc secundo cursu ecclesiam An.do.310.

ferri-

ferri pati non potuit, omniaque mouit artium & malitiæ suæ consilia, an- A
nitens vt demergere posset ecclesiam, cuius clauum teneret creator & dominus huius vniuersi. Intelligebat autem Græcos errores detectos & deprehensas esse varias fraudes dæmonum, maximamque hominum partem ab adoratione creaturarum, ad laudem creatoris deuenire, ideoque non magis manifestum aduersus Deum saluatorem nostrum suscipiebat bellum, sed peculiari sua fraude adoriri parabat, inuentis administris, Christiani quidem nominis quibusdam, sed ambitionis & vanæ gloriæ seruis. Quorum vsus opera, non paucos in pristinos errores retrahebat, nõ quidem vt rursus adoratio creaturarum induceretur, sed creator potius cũ his vt participaretur: quorum initia, & semina zizaniæ nunc deinceps explicabimus. Alexandria vrbs est maxi. & multitudine hominum abundans, caput non modo Aegypti, sed etiam Thebaicæ & Libycæ regionis. In hac ecclesiæ habenas, post Petrum illum victoriæ compotem, qui testimonii corona redimitus fuit sub impiis illis tyrannis, non longo tempore Achillas rexit. Cui successit Alexander, præclarus ille Euangelicę do-
An. do. 311. ctrinæ propugnator.

Exordium sectæ Arianæ. Cap. 2.

An. do. 313. HIs temporibus Arius qui esset in cœtu ordineque presbyterorum, haberetque autoritatem interpretandi diuinas scripturas, cum videret gubernaculum sacerdotii commissum esse Alexandro, impatiens inuidię qua B
exagitabatur, stimulorum, quærere cœpit discordiæ & pugnarum occasiones. Et quamuis omnium calumniarum telam perrumperet viri dignitas & laudabilis administratio, tamen quiescere eum inuidia non sinebat. Hĩc igitur nactus hostis veritatis ecclesię vndas per ipsum mouit & concitauit, impulitque vt palàm Apostolicæ Alexandri doctrinæ refragari auderet. Ipse quidem Alexander secutus diuinas scripturę voces, asserebat eiusdem esse dignitatis filium cum patre, habereq; eandem cum genitore suo essentiam: at Arius contra veritatem pugnans, creationẽ & factũ opus appellabat, addens illa, Erat aliquando cũ non esset, quæ melius ex ipsius scriptis poterũt cognosci. Hęc nõ modo in Ecclesiis assidue docebat, sed etiã in externis cœtibus ac conuentibus & domatim differens, sublegebat quotquot valebat. Alexander autem patronus Apostolicæ doctrinæ, primum eum monendo instruendoq; conabatur à proposito abducere, verum vbi vidit furere, & vulgo præconia facere impietatis, ordine eum sacerdotali mouit. Audierat enim diuinam legem clamãtem: Si tibi oculus tuus dexter offendiculo fuerit, erue illum & abiice abs te.

Enumeratio præcipuorum Episcoporum. Cap. 3.

An. do. 314. GVbernabat tum ecclesiam Romanam Siluester qui Miltiadæ successerat. Huic principalis sacerdotii honores post Marcellinum in persecu-

tione

A tione præstantissimum collati fuerant. Antiochiæ autem Tyranno defuncto, paceque parta ecclesiarum, Vitalius surrogatus, extruxit in antiqua vrbe dirutam à tyrannis ecclesiam, quem excipiens Philogonius, feruore pro pietate suo Licinii temporibus declarato, quod deerat ædificationi cópleuit. Sed Hierosolymarum ecclesia commissa fuerat post Hermonnam Macario, viro digno beatitudine nominis sui, & multiplicibus bonis ornato: quibus ipsis temporibus Alexander Constantinopoli ad sacerdotii functionem prouectus Apostolicis donis nitebat. Tunc igitur Alexander episcopus Alexandrinæ ecclesiæ, cernens Arium præsidendi cupiditate furere & captos maledicentiæ illius impietate, conuocare, priuatimque habere conciones, indicauit præsidibus ecclesiarum huius per literas blasphemias. Ego etiam inferam huic loco epistolam quam misit cognomine suo, qua dilucide omnia quæ ab Ario mouerentur, exposita sunt, Ne quis suspicetur in his narrationibus à me quicquam confictum esse. Addam post hanc & Arii epistolam, & deinde aliorum quoque quas historiæ series requiret, cum vt testimonium dicant veritati expositionis, tum vt planius illæ res explicentur. An. do. 316.

Epistola missa ab episcopo Alexãdrino ad suum cognominẽ. Cap. 4.

Reuerendissimo fratri concordique Alexandro, Alexander in domino salutem.

B IMproborum cupida potentiæ & opum voluntas semper insidiari consueuit propinquis administrationibus, si quæ potiores videntur, neque vnus est aut simplex horum prætextus oppugnandę Ecclesiasticæ pietatis. Agitati enim furore diabolicæ efficaciæ, inq; obuiã voluptatẽ ruentes, resilientes ab omni pietate, conculcant diuini iudicii metũ: de quibus ego malè affectus necesse habui significare pietati vestræ, vt huiusmodi cauere possitis, ne quis audeat vestras quoque administrationes tentare, siue ipse, (est enim hominum veneficum & fraudulentæ simulationis genus) aut per literas speciose compositas: quibus abstrahi à simplici & syncera fide obseruatores illius possint. Arius igitur & Achilles cum nuper coniurassent Coluthi ambitionem æmulati longè etiam superarunt. Ille enim hos ipsos accusans, suæ improbæ voluntati habuit quod prætenderet: hi vero Christiana in eo nundinatione animaduersa, obstinatione summa Ecclesiastico se iugo subduxerunt, sibiq; latronum specubus comparatis, continue in ipsis congregantur, Noctuq; & die ibidem in detrectandi cum Christo tũ nobis studio exercentur. Qui totam Apostolicam pietatis assertionem culpantes, Iudaico instituto officinam aperuere Christiani belli, negantes diuinitatem Saluatoris nostri, facientesq; illum clamoribus suis similem aliorum vulgo. Et colligentes omnem salutaris illius dispensationis, abiectionis causa nostra, mentionem, hinc constituere conantur præconium impietatis

tatis suæ, auersa oratione ab illius in principio diuinitate & paterna gloria infinita. Itaque confirmantes impiam Græcorum Iudæorumque de Christo opinionem, in primis venantur laudem illorum: instruentes ea quæ risu in vobis ipsi prosequūtur, & quotidianis seditionibus ac motibus nostrū statum perturbantes. Iidem & lites intendunt nobis, interpellatione mulierecularum inhonestarum quas circumuenere, & Christianismo obtrectāt discursionibus suarum iuuencularum, quæ omnes regiones vrbis inuoluunt infamibus deceptionibus suis. Insuper & irruptam Christi tunicam, quam scindere non fuit carnificibus consilium, ausi ipsi sunt discerpere. Quocirca nos pro vitæ & scelerati conatus illorum merito, quamuis seriuscule, quod ignorationi nostræ tribuendum, communibus suffragiis remouimus eos ab ecclesiæ eius quæ Christi adorat diuinitatem, consortio. At ipsi hostilibus circumcursationibus studentes declinarunt ad socios sententiæ functionisque nostræ, consilii quidem pacis, & concordiæ specie simulata: re vero ipsa hoc agentes, vt afficiant contagio morbi sui affabili sermone aliquos, & expressis literis blandiusculis illorum eos quos iam seduxere confirment, ne pœnitentia peccatorum suorum, obtriti impietate, ducantur, quasi suffragantes consentientesque habeant episcopos. Minime autem fatentur actionum suarum & doctrinæ peruersitatem, quæ causa fuit cur eos à nobis remoueremus: sed vel silentio illa tegunt, vel etiam fraudulenter figmētis orationum adumbrant: ita fit vt persuasibilibus & à scurrilitate non alienis sermonibus, inuoluentes pestilentem doctrinam, auferant expositum quemque seductioni, neque desinant apud omnes calumnias struere pietati nostræ. Vnde fit vt nonnulli subscribentes literis ipsorum in ecclesiam tamen recipiantur. Quod ipsum, vt opinor, factum, collegarum nostrorum magnopere reprehensioni obnoxium est: cum enim hoc non permittit apostolica regula, tum diabolica efficacia illorum erga Christum hoc ipso facto exardescit. Quapropter nihil contatus ego ô amici, erexi me ad indicium infidelitatis istorum, Qui dicunt, fuisse cum non esset filius dei, factumque posterius, qui prius non fuisset, ita quidem factū, quandocunque factus sit, vt omnibus fieri concessum sit hominibus. Cuncta enim aiunt deum fecisse ex nihilo, comprehendentes in omnium rationalium creatione etiam filium dei. His consentaneū est quod addunt, Natura esse mutabili, capaceq́; virtutis ac vitii. Et illa posita creatione omniū ex nihilo, sacras scripturas euertūt, quibus sempiternitas ipsius declaratur, quibusq́; cōprobatur, immutabilitas Verbi, itemq́; diuinitas sapientiæ Verbi, quę ipsa Christus sunt. Cōceditur ergo, inquiunt furię istæ, & nobis filios dei fieri, perinde atq; ille. Scriptū est enim filios progenui & amplitudine extuli. Cum aūt opponitur eis quod mox dicitur: Ipsi vero me reprobauerūt, quod certe naturale nō est saluatoris natura immutabilis: tum vero omni

Margin notes:
A (beside first line); B (beside "it cur eos à nobis remoueremus").
Epiphanius legit ἐκχῶν, nō ἐκκλείειν. (beside "Christum hoc ipso facto…")
καὶ σοφίας Epiphanius Ioan.1.b. Esa.1.a. (beside "quibusq́; cōprobatur…")

A omni deserta pietate, respondent, cum præscientia sua & præuisione cognouisset de ipso deus, non reprobaturum se, ideo ex omnibus vnum elegisse. Non enim natura filium, neque aliquam eius præ cæteris filiis prærogatiuam fuisse. Nam natura negant illum esse dei filium, aut aliqua cum eo proprietate coniunctum. Hunc autem qui & ipse esset natura mutabilis, cũ vitæ & morum moderatione ac cultu ad deteriora nequaquam converteretur, elegisse Deum, vt si eodem contendisset Paulus aut Petrus, nullum futurum inter horum filietatem fuisset discrimen. In scripturas etiam bacchantur, vt vesanam sententiam istam probent, afferentes quod in Psalmis de Christo dicitur, ad hunc modum: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te deus deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Q V O D autem filius Dei neque ex nihilo genitus sit, neque fuerit vnquam cum ille non esset, satis instruere nos Ioannes Euangelista poterit, ita scribẽs de illo. Vnigenitus filius qui est in sinu patris. Volẽs enĩ prudenter docere Diuinus magister, res duas inseparabiles inter sese: nempe patrem, & filium, sic est eloquutus vt diceret ipsum in sinu esse patris. Præterea non numerari inter creata de nihilo Verbum Dei, ex eo ostenditur quod idem Ioannes ait, omnia per ipsum facta esse. Nam peculiarem propriamque ipsius substantiam declarauit, cum dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum

ἀπὸ πάντων

Psal. 44. b.

Ioan. 1. b.

Ioan. 1. a.

B facta sunt, & sine ipso factum est nihil. si enim per ipsum facta sunt omnia: quomodo is qui factis, vt essent, largitus est, ipse aliquando non fuit? Non enim quod alia fecerit, eiusdem esse cum illis naturæ, vllius ratio definit. Si quidem & ipsum verbum fuit in principio, & omnia per ipsum facta sunt. Contrarium enim esse, Q V O D E T S, videtur, iis quæ ex nihilo facta sint, & valde distare. Illud enim ostendit nullum inter patrem ac filium esse interuallum: neque quod animus cogitatione sua imaginari possit. Hoc vero de nihilo conditum mundum, iuniorem habet & recentem substantiæ genituram, quam essentietatem omnia acceperint à patre per filium. Defixis igitur oculis in Dei Verbi profundum illud E R A T & excedens omnem genitorum considerationem, attentione summa Ioãnes, noluit eius creationem generationemue nominare: ne eorundem quidem elementorum complexione in voce facientis & factorum vti ausus: non quòd Verbum ingenitum esset: solus enim ingenitus pater: sed quia longe vltra captum refugeret non Euangelistarum, sed fortasse etiam angelorum, vnigeniti Dei ineffabilis substantia: non ratus, vt existimo, ponendos inter studiosos pietatis eos qui auderent huc vsq; interrogando progredi, propter subiectiõẽ huius dicti: altiora te ne quære, & sublimiora ne expendas. Nam si aliorum multorum quæ sine dubio imperfectiora sunt cognitio, hominum comprehensioni non patet: quale est apud Paulum: Quę

Eccle. 3. c.

1. Cor. 2. b.

Mm 2 ocu-

oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendere, A
quæ præparauit deus diligentibus ſe. Sed & ſidera negat deus Abrahã poſ
ſe numerare: itemq; arenã maris & guttas imbris, quis inquit, numerauerit.
Hęc igitur cum ita ſint, quæ curioſitas fuerit exquirere ſubſtantiam Verbi
dei, vllius mortaliũ: niſi alicuius forte atra bile perciti. De qua dicit ſpiritus
Eſa. 53 c. propheticus: generationẽ eius quis enarrabit? Qua & ipſe ſaluator noſter
omniũ bonorum in hoc mundo columnarum animos exonerare ſtuduit.
Apoſtolos ſentit. Quibus vniuerſis dicitur ſecundum naturam comprehenſionem illius nõ
eſſe, ſolique patri reſeruatam huius diuiniſſimi arcani ſcientiam. Nemo
Luc. 10. d. enim nouit, quis ſit filius, ait, niſi pater, Et patrem nemo nouit, niſi filius. De quo & patrem arbitror dicere, Arcanum meum mihi & meis.
Eſſe autem inſanum de nihilo ſentire factum filium, temporali cum proceſſu, ipſum à ſe DE NIHILO demonſtrat: etſi ne intelligunt quidem
vocis ſuæ dementes iſti, veſaniam. Aut enim temporali dominio includi
oportet, id quod dicitur, NON ERAT ſeu DE NIHILO, aut ſeculorum aliquo interuallo. Si igitur verum eſt hoc OMNIA per ipſum facta ſunt, Nimirum omnia ſecula, tempus, interualla & illud aliquando, in
Ioan 1. a. quibus reperitur quod aiunt NON ERAT, per ipſum facta ſunt.
Quam autem fidei rationem habet dicere aliquando non fuiſſe factorem
temporum, ſeculorum, momentorum, cum quibus certe illud NON B
ERAT confuſum eſt. Non enim incomprehenſibile tantum, ſed etiam
ſtultiſſimum cogitatu, autorem alicuius rei, eius ipſius generationis poſteriorem perhibere. Nam ſecundum ipſos præcedit vniuerſitatis huius opificem ſapientiam dei illud interuallum, quo nondum genitum fuiſſe filium à patre aſſerunt, mentiente ſecundum ipſos & ſcriptura quæ pronun-
Col. 1. b. tiat illum primogenitum vniuerſæ creationis. Congruentia cum his proclamat & vocaliſſ. Paulus de illo ſic, inquiens, Quem fecit hæredem omnium, per quem & ſecula creauerat. Sed & in ipſo fundata ſunt omnia in cœlis, & ſuper terram, viſibilia & inuiſibilia, ſiue principatus, ſeu poteſtates, ſiue dominationes, ſeu ſolia. Omnia per ipſum & in ipſo fundata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Cum igitur ſumma cũ impietate hoc DE NIHILO
conſtitutum ſit, ſequitur neceſſario patrem eſſe patrem: pater autẽ eſt præſente filio, quo ipſo & paternum nomen inuenit: ſemper autem præſente
filio ſemper ille eſt perfectusq; pater, in nullo defectu cuiuſquam boni: qui
nequaquam temporaliter neque ex interuallo, nec de nihilo genuit vnigenitum filium. Iam nõne eſt dictũ nefariũ, aliquo tempore non fuiſſe ſapien
Prouer. 8. c. tiam dei? quæ inquit, ego eram apud illum cõcinnatrix, ego eram qua delectabatur. Quid hoc? Dicere aliquando potentiam Dei, aut Verbum ipſius
mutilatum. Non illa quæ filium iudicant & patrem figurant, non fuiſſe?
Nam qui negat eſſe reſplendentiam gloriæ, aufert & primitiuã lucem, cuius

A ius est illa resplendentia. Item si Dei imago semper non fuit, ne ille quidē cuius imago est, Deus sempiternus. Quin etiam si non sit character substātiæ Dei, euertitur & ille qui ab hoc omnino figuratur. Vnde licet intelligere, filietatem saluatoris nostri nullā penitus habere cum aliorū filietate cōmunitatem. Quemadmodum enim ineffabilem substantiam illius incomparabili excellentia præstare omnibus quibus ipse vitam concesserit, ostendimus, ita & filietas eius, quæ est secundum naturam paternæ diuinitatis, non dicenda præstantia antecellit eos, qui per ipsum adoptione filiorum nomen consecuti sunt. Ipse enim immutabili natura perfectus & per omnia opulentus, nulliusq; indigens. Hi vero in vtramque partem mutabiles eius auxilium desiderant. Quò enim progredi vlterius sapientia dei possit? quidúe amplius capere ipsa veritas, aut verbum Deus? Incrementum ne fecerit vita, & vera lux? Quæ si fieri nequeunt, quanto magis naturæ repugnat sapientiam fieri capacem stultitiæ? Aut dei potentiam infirmitati implicari? Verbúmne euanescere incogitantia? aut veræ luci tenebras obuersari? Cum ex hoc ipso Apostolus dicat: Quæ communitas est luci ac tenebris? Quæúe consonantia Christo cum Belial? At Salomon fieri non posse ait, vt vel cogitatione comprehendatur vestigium serpentis in petra, quæ est iuxta Paulum, Christus. Sed creaturæ illius tam homines quàm angeli benedictionem accepere, vt progressiones facere possint, in virtutis & B legitimorum mandatorum exercitio, ne peccatis irretiantur. Itaque & dominus noster, cum natura sit filius patris, ab omnibus adoratur. Verum qui spiritu seruitutem excusserint, per virtutem & progressionem adepti spiritum adoptionis beneficio naturalis filii, efficiuntur ipsi filii adoptiui. Ipsius autem germanam peculiaremque & naturalem ac eximiam filietatē, Paulus ita demonstrauit loquens de deo: Qui quidem proprio filio non pepercit, sed pro vobis, nempe non naturalibus filiis, tradidit ipsum. vt enim differentia notaretur inter non proprios filios, ipsum proprium appellauit. In Euangelio vero sic. Hic est filius meus dilectus, in quo est complacentia mea. In Psalmis autem ait Dauid: Dominus dixit ad me filius meus es tu, quo verus filius demonstratur, cum præterea nullos esse significetur. Quid autem illud? Ex vtero ante luciferum genui te. An non planè indicat naturalem filietatem paternę generationis? Quam ille vt naturam peculiarem, non honestate cultuq; vitæ ac morum sit consecutus: ideoq; & inconcussam retinet eam vnigenitus filius patris. At rationalium filiorum adoptionem, quę naturę nō sit, sed vitæ honestatis & beneficii diuini, scriptura mutabilem esse agnoscit. Videntes enim filii dei filias hominum accepere sibi vxores, & quæ sequuntur. Item filios genui & amplitudine extuli, ipsi vero reprobauerunt me, scimus per Esaiam esse à deo dictum, Prętermitto multa quæ afferre liceat: importunum enim videtur pluribus commonere cō-

2. Cor. 6. c.
Prou. 30. c.
εὐδοκία
Psal. 2. b.
Psal. 109. a.
Gene. 6. a.
Esai. 1. a.

cordes doctores. Et vos diuinitus instructi estis, neq; ignoratis, hanc nuper inimicam Ecclesiasticæ pietati doctrinam Ebionis esse & Artemæ, & æmulationem Antiochenam Pauli Samosatensis, qui cōcilio & iudicio omniū vndiq; episcoporum ab ecclesia remoti fuerunt. Hanc excipiens Lucianus exclusus à cœtu ecclesiastico longissimo tempore, fuit trium Episcoporum. Quorum impietatis fece exorpta, protulere nūc se isti assertores DE NIHILO, stolones illorum Arrius & Achilles, quæque cum his facit improborum turba: & tres in Syria haud scio quomodo creati episcopi, approbatione sua igni illi inspirantes: de quibus reseruetur iudiciū arbitrio vestro. Atq; hi salutaris passionis, abiectionisq; & inanitatis, quæque illius dicitur paupertas, horū igitur & quæ alia trāslata in se propter nos nomina suscepit, ea memorantes proferunt ad expungendā supremam, & illam in principio diuinitatē ipsius, traditis obliuioni iis locis, quibus naturalis eius gloria & generositas & cum patre mansio declaratur. Quale est hoc: Ego & pater vnum sumus: quod Dominus ait, non sese patrem perhibens neque substantiam duas vnam faciens, sed quòd similitudinem paternam soleat exacte referre filius, expressa ex natura ipsius planissime, qui sit inuariabilis imago patris, & expressus è primitiuo character. Itaq; & Philippo qui tum aueret patrem cernere, benigne demonstrat dominus, cum illi dicenti, Ostende nobis patrem, respondet: qui me vidit, vidit & patrem, tanquā per ipsum velut immaculatum & animale speculū diuinæ imaginis pater conspiceretur, quem in Psalmis similem sanctissimi aiunt: In lumine tuo videbimus lumen. Proinde qui patrem veneratur, idem veneratur & filium. Recte quidem, quicquid enim impie in filium dicitur, illud refertur ad patrem. Estne autem admirandum, quod deinceps scribam, amici: erga me & pietatis studiosum populum calumnias eos struxisse? An illi vereantur sermonibus suis in nos debacchari, qui stant instructi in acie aduersum filium dei: qui etiam nullorum veterum comparationem secum fieri, aut se magistris nostris, quibus à pueris vsi sumus æquari patiuntur. Neque vlli coniuncto nobis societate functionis modulum sapientiæ concedunt, ipsi soli sapientia non quæsita præditi, quiq; glorientur inuentione dogmatū, & reuelatione earum rerum quæ res nemini omniū quos sol videt, in mentem venerint. O nefariam superbiam, malitiam immodicam, vesania concinnatam gloriæ inanitatem, deniq; Satanicum sensum quo ipsorum sceleratę mentes occalluere. Non affecit illos pudore claritas Deiloqua scripturarum, non collegarum consentiens de Christo studium, eorum procacitatem contra hunc debilitauit, cum ne dęmonia quidem tantum nefas sustinere posse videantur, quippe quæ sibi à maledictis in filium Dei tēperauerint. Hactenus igitur disceptare pro viribus nostris visum est cum iis qui in parum erudita materia aduersus Christum velut in palæstrico puluere sese

Marginal notes: A (beside line 1); Ioan. 10. f. (beside "pater vnum sumus"); B and Ioan. 14. b. (beside "per ipsum velut"); Psal. 35. c. (beside "debimus lumen"); μὴ ζητοῦντες σοφίας (beside "coniuncto nobis").

A ſeſe exercent,& ſtudio ſibi habent calumniari pietatem erga illum veſtrã. Aiunt enim illi ineptarum fabularum inuentores, nos auerſantes hanc DE NIHILO in Chriſtum impiam & nuſquam perſcriptam blaſphemiam,ingenita duo introducere, Neceſſe enim horum eſſe alterum aiunt inſipientes iſti,vel vt filium de nihilo extitiſſe ſentiamus,vel duo eſſe ingenita fateamur. Sed ipſi inertes non vident quantum interſit inter ingenitum patrem, & quæ ab illo ſunt condita, cum rationales tum irratiõales creaturę,quorum eſt media vnigenita natura, per quam hanc vniuerſitatem de nihilo fecit pater Dei verbi,quæq; ex ipſo vero patre genita eſt. Sicut & ipſe alicubi teſtatur dominus, Qui diligit patrem,diligit & filiũ genitum ex ipſo,de quibus ea eſt fides noſtra quam probat eccleſia Apoſtolica,In ſolum ingenitum patrem,qui quod ſit ad nullum ipſe alium autorem referat,immutabilem & inuariabilem,ſemper ad eũdem modum, & ſimiliter ſe habentem,neque incrementi,neque diminutionis capacẽ, collatorem legis,prophetarũ,Euangelii,dominum patriarcharũ, Apoſtolorum & ſanctorum omnium.Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filiũ Dei vnigenitum,nõ genitum de nihilo,ſed de patre qui eſſet. Non ſecundum corporũ ſimilitudines, inciſuris aut diuiſionis defluxibus,vt Sabellio & Valentiniano placet,ſed ineffabili & nõ dicendo modo:iuxta eum qui 1.Ioan.5.a

B dixit,vt ſupra propoſuimus,generationem eius quis enarrabit? Cuius ſubſtantiam nullius genitæ creaturæ curioſitas perueſtigare poſſit:quemadmodum & ipſe eſt imperueſtigabilis pater,quia rationalis natura nulla capere poteſt,diuinę generationis à patre,ſcientiam.Quæ quidem ex me diſcere non eſt æquum,viros qui ſpiritu veritatis aguntur: quibus & inſonat prememorata de hac re Chriſti vox,quę docet,nemo ſcit quis ſit pater niſi filius,& nemo ſcit quis ſit filius niſi pater.Hũc immutabilẽ, inuariabilẽ vt patrẽ,indigentem nullius,perfectum filium,aſſimilem patri accepimus. Solũ hoc inferiorẽ patre,quòd ingenitus non ſit.Imago enim eſt exactiſſ. expreſſa & indepräuabilis patris,& plena eorũ omniũ eſſe imago debet. quibus maior ſimilitudo reprę̃ſẽtetur:ſicut & ipſe dominus docuit,cũ ait: Pater maior me eſt.Et ſecundum hoc credimus filiũ ſemper quoq; exiſtere è patre.Reſplẽdentia enim eſt,& character paternæ ſubſtãtiæ. Non tamen eſt,quod dicimus,ſemper ſic accipiendum,quaſi ingenitum eſſe dicamus,vt quidam ſenſibus animi exęcatis faciunt.Neq; enim cum dicitur:ERAT neq; SEMPER,neq; ANTE SECVLA,idẽ eſt cũ ingenito Quemadmodũ & vos intelligere cõfido fretus rectitudine voluntatis omnium veſtrum,neq; omnino vlla horum eſt nominũ talis ſignificatio, neque quicquam fingere poteſt humana cogitatio quo denotetur ingenitũ. Videntur enim eſſe hæc nomina quaſi temporum quædã extẽſio, ſed quæ nullo modo innuere poſſint dignitatẽ diuinitatis, & velut antiquitatẽ vni

Eſa.53.c

Luc.10.d

Ioan.14.d

Mm 4 geniti

geniti. In contentionib. aũt nominandi illa dicuntur, quæ paulo ante recẽ- A
suimus, dum cupiunt sancti viri hoc arcanum demonstrare, & veniam in
re maxima petentes, & probabili vtẽtes excusatione. Quòd si isti supra hu-
manũ modũ, vocem excellẽtiorem emissam per os audire expetũt, aiũtq;
ea quæ ex parte cognouerint esse iã destructa, nimirum longe abest ab hac
spe, quod dicitur, ERAT ET SEMPER ET ANTE SECVLA
Quicquid aũt fuerit, idẽ cũ ingenito nõ est: qua de re conseruanda sua di-
gnitas ingenito patri, qui quod sit ad nullũ referat autorẽ: filio aũt debitus
honor habẽdus, ascribendaq; principii expers à patre generatio: & cũ hoc
veneratiõis proloquio, saltẽ pie & sãcte addem' illud, ERAT ET SEM
PER ET ANTE SECVLA: neutiquàm quidem detractantes diui-
nitatem ipsius, sed attribuentes exactiss. similitudinẽ imaginis & characte-
ris paterni: illud vero ingenitũ soli patri peculiariter adesse decernentes.
Ioan. 14. d Quemadmodum & ipse ait saluator, pater meus maior me est. Ad hanc
pietatis de patre & filio sentẽtiam, quæ scripturis diuinis perdocetur, con-
fitemur & vnum sanctum spiritum, qui innouarit & veteris testamenti san
ctos homines, & eius quod nouum appellatur diuinos doctores: vnam &
solam vniuersalem ecclesiam, quam non totius mundi oppugnatio possit
subuertere, perpetuo victricem seditiosæ impietatis alienorum dogmatũ.
Ioã. 15. g. Animosi enim reddimur voce Domini nostri qui clamat: Bono estote ani B
mo ego vici mundũ. Post hæc scimus futuram resurrectionem à mortuis,
cuius fuit Dominus noster Iesus Christus prænuntius: qui cum corpore ve-
ro, nõ opinabili, natus ex virgine Maria, in consummatione seculorum pe
regrinus inter homines ad reprobationem peccati, affixus cruci & mortu-
us: non tamen ideo diuinitate sua imminutus, resurrexit ex mortuis, assum
ptusq; in cœlũ, sedet in dextera maiestatis. Hęc carptim exaraui in hac epi
stola, accurate singula persequi importunum. vt aiebam, arbitratus, quòd
vestrum sacrum studium minime fugiant. Hęc docemus, hęc predicamus,
hęc sunt Apostolica ecclesię dogmata, pro his & morimur, & volentes co
gere vt abiuremus contemnimus, etiam si tormenta admoueant, non auer
santes spem & in illis repositã: quibus aduersata Arii & Achillis factio ini
mica veritatis, ab ecclesia remoti sunt, alieni à pietate doctrinę nostrę, iuxta
Gal. 1. b beatum Paulum dicẽtem: Si quis annuntiat aliud vobis, pręterquam acce-
pistis, esto anathema, quãuis angelũ è cœlo sese esse simulet. Sed & si quis
alienã doctrinã instituit, neq; accedit sanis sermonibus Domini nostri Ie-
su Christi, & doctrinę pietatis, is superbia tumens nihil scit, & quę sequun
tur. Hos igitur anathemate exclusos à fraternitate, nemo vestrũ suscipiat,
neq; admittat quæ illi loquũtur, aut scribũt. Mẽtiuntur enim venefici õnia
neq; veritatẽ vnquã proferunt: circũ enim vrbes cursitãt, neq; aliud agunt
quàm assentationũ literas tradere & auferre, quib. seducant deceptas à se
paucas

A paucas mulierculas cumulatas peccatis,& quæ ſequũtur. Hos ergo tãta ad uerſum Chriſtũ audacia,qui Chriſtianiſmo partim occulte detrahunt,partim publice in iudiciis infamiã ſtudent imponere:qui à ſe tantã in pręſenti pace concitarũt nobis turbam,eneruatores ineffabilis arcani generationis Chriſti,uos auerſati dilecti & concordes fratres,ſuffragamini nobis contra furioſam illorũ audaciã,ſimiliter vt alii collegę noſtri,qui moti rei indignitate,& literas dedere ad me cõtra illos,& in charta anathematis ſubſcripſere nomina ſua,quæ & miſi ad vos per filium meũ Appionem diaconum, Ea ſunt Libyæ,Pentapolis,Syrię,itemq; Lyciæ,Pamphyliæ,Aſię,Cappadociæ,& finitimorum locorum:quos confido cum hæc acceperitis vos imitaturos eſſe. Cum autem multa auxilia comparauimus ſaluti eorum qui læſi ſunt: tum hoc remedio plebis deceptionem ſanatum iri cõfido,ſi perſuaſum illis ſit conſentire totam collegii & functionis noſtræ ſocietatem, quo futurum videtur,vt cupide reſipiſcant,Salutate vos mutuo, etiam à fraternitate noſtra.Valere vos in domino opto ô amici, & fructum aliquem capere animorum veſtrorum amantiſſimorum Chriſti. Sunt autem anathemate excluſi hæretici:ex presbyteris Arius,ex diaconis Achilles,Euzoius AEthales,Lucius,Sarmata,Iulius,Menas,Arius alter, Helladius.

Eiuſdem exempli epiſtolã miſit & Philogonio pręſuli Antiochenę eccleſię,& Euſtathio cui Berrhœæ commiſſum eſſet regimen,nec non aliis B Apoſtolicorum dogmatũ patronis.Sed ne Arius quidem potuit quieſcere: ſcripſit enim & ipſe iis quos ſecum facere ſibi perſuaſerat.Nihil autem falſi diuinũ Alexandrũ contra illos ſcripſiſſe,ipſe Arius teſtatur literis miſſis ad Euſebium Epiſcopum Nicomediæ:quas & ipſas narrationi inſeram, vt complices quoque huius impietatis innoteſcant neſcientibus.

Arii Epiſtola ad Euſebium Nicomedenſem Epiſcopum. Cap.5.

DOmino ſuauiſſimo,homini Dei,fideli,orthodoxo Euſebio, Arius quẽ Alexander papa inſectatur iniuſte ob omnia vincentem veritatem, quam & tu protegis, in domino ſalutem. Cum pater meus Ammonius proficiſceretur Nicomediam,ordine & pro officio vero facturus mihi ſum viſus,ſi te per illum compellarem,ſimulq; docerem inſitã amoris affectionem tuam qua es erga fratres propter Deum & Chriſtum eius,quãtopere nos oppugnet & perſequatur,omnia aduerſum nos mouens Epiſcopus,vt eiiciat vrbe homines inſontes:quia nõ aſſentiamur ei publice docenti.Semper deus:ſemper filius:vnà pater, vnà filius. Simul eſt ingenito filius cum Deo.ſemper genitus,ingenitogenitus:neque cogitatiõe nec indiuiduo aliquo prior deus filio.Semper deus,ſemper filius:ex ipſo Deo filius.Et quoniã Euſebius frater tuus Cæſarienſis,& Theodotus & Paulinus & Athanaſius,& Gregorius,Aetius,deniq; omnes Orientales aſſerunt priorem eſſe deum filio abſq; principio,anathema ſunt facti:Excepto Philogonio,Hellanico

Apparet ſcribendum ἀγεννήτω,nõ τος & ἀει γενῶς,nõ ἀγενῆς itáque fecit Epiphani⁹,

lanico & Macario hominibus hęreticisq; & ineruditis, quorum dicũt alii A filium eſſe eructationem, alii promotionẽ, alii coingenitũ. Cuiuſmodi impietates non poſſumus audire, etiã ſi hæretici infinitas nobis mortes interminentur. Nos vero aſſertionẽ ſententiamq; noſtram & profeſſi ſumus & profitemur. Non eſſe ingenitum filium, neq; ingeniti partẽ vllo modo. Extitiſſe ex nullo ſubiecto cuiuſquã volũtatis aut conſilii, ante tempora & ſecula: quodq; ſit plenius deo, vnigenitus, inuariabilis, & antequã gigneretur vel cõderetur, vel fundaretur, non erat. Perſequũtur nos quòd dixerimus, initium habet filius, ſed deus initio caret: propter hoc dictum nos perſequuntur, & quod aſſeruimus eſſe, de nihilo. Hoc autem ita aſſeruimus, vt negaremus partem eſſe illum dei, vel ex ſubiecto quopiam extitiſſe: propter hęc igitur perſequũtur nos, reliqua tibi ſunt nota. Ex iis vero quorum in epiſtola nomina extant, Euſebius epiſcopus erat Cæſariæ. Theodotus Laodiciæ, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanaſius, Gregorius Beryti, Aetius Lyddæ, ea nunc vocatur Dioſpolis. Hos igitur gloriabatur Arius ſecum facere. Aduerſarios autem nominabat Philogonium Antiochenum pręſulẽ, & Hellanicum Tripolitanum, & Macarium Hieroſolymitanum, quos & calumniis impetere non ceſſabat, quòd dicerẽt eſſe ſempiternum filium, & omnia ſecula antecedere, æqualis cum patre honoris, & eſſentiæ eiuſdem. Sed Euſebius accepta illa epiſtola cœpit & ipſe impietatem ſuam B euomere. Tum tales miſit literas ad Paulinum pręſulem Tyriorum.

Euſebii Epiſcopi Nicomedię epiſtola ad Paulinũ epũm Tyri. Cap. 6.

Δεσπότης, hoc loco Dominus eſt, ſeruilior, vt videtur vox, quam τοῦ κυρίου

DOmino meo Paulino, Euſebius in domino ſalutem. Neque ſtudium, domini mei Euſebii pro veritate ſilentio mandatum eſt, ſed peruenit etiam ad nos vſque, nec de illa taciturnitas tua. Nos vt par fuit, magno gaudio, à domino noſtro Euſebio, à te dolore affecti ſumus. Metuendum enim tãti viri taciturnitate victoriam nobis ereptum iri. Quapropter te, qui non ignoras indignum eſſe bono & intelligente viro, abſurdam ſententiã tueri, obticereúe ea quæ eſſe vera ſciat, incitata per ſpiritum ratione, obſecro vt de his tandem ſcribere incipias. Hoc & tibi & auditoribus tuis vtile eſt futurum, pręſertim ſi ſcriptionem conſentaneam ſcripturæ & inſiſtentem veſtigiis cum ſermonum tum ſententiarum ipſius, inſtituere volueris. Neque enim eſſe duo ingenita audiuimus, domine, neque vnum in duo diuiſum, nec corporeum quicquam paſſum didicimus aut credidimus. Sed vnum quidem ingenitum, vnum vero ex ipſo verè, & non ex eſſentia eius factum, penitus expers naturæ ingeniti, neque ex illius eſſentia exiſtens, ſed quod factum prorſus diuerſum natura & poteſtate, ad perfectam ſimilitudinem affectionis & potentię creatoris extiterit. Cuius initium non modo oratiõe explicabile, ſed etiam cogitatione ſiue hominum, ſeu quorumcunque his potiorum, incomprehenſibile eſſe credidimus. Idq; non ſubiectione ra-

A ne rationis nostræ, sed edocti à scriptura asserimus, conditurã cadere in hoc & fundationem & generationem, esseq; natura inuariabili & ineffabili cũ similitudine eius qui fecerit, didicimus: quemadmodũ ipse ait Dominus, Deus condidit me initio viarum suarum, & ante secula fundauit me, prius quàm vlla vallis esset gignit me. Quòd si hoc ex ipso est, ab ipso scilicet erat tanquã pars eius, siue ex defluxu essentiæ, iam non cõditũ aut fundatũ perhiberetur. Neq; tu profectò ignoras domine. Quod enim sit ex ingenito, condi amplius vel ab alio, vel à seipso, aut fundari nequeat, cum sit ab initio ingenitum. Si vero quoniã genitus dicatur, subindicare videtur, genitum ipsum ex paterna essentia, indeq; habere eandem naturam, meminerimus nõ de ipso tãtũ legi in scriptura, hoc quod GENITUM dicimus, sed etiã de aliis per omnia naturæ diuersæ. De hominibus enim dicit filios genui & amplitudine extuli, sed ipsi me reprobauerũt. Et deũ genitorem tuum dereliquisti. Et alibi: quis est qui peperit tessellas roris? non sanè naturam de natura, sed de singulis quæ facta sint, generationẽ ex sententia ipsius narrans. Nã ex eius essentia nihil, sed ex sẽtẽtia eius vnumquodq; factũ est, ita quidẽ vt est factum. Ipse enim deus est. At alia verbo ad similitudinem ipsius referuntur, alia libera sua voluntate illam consequuntur. Cęterum vniuersa per ipsum à deo facta sunt, omnia aũt ex deo.

Margin: ἀυτῷ & sic Epiph. — Prouer. 8. c. — Esa. 1. a — Deuter. 32. c

B Quæ accipies & perpolies pro tributa tibi diuinitus gratia, operamque dabis vt quãprimum ad dominum Alexandrum perscribas. Neq; mihi dubium, quin tuis eum sis literis in viam reuocaturus. Saluta oẽs in domino: conseruet te, domine, bene valentem & orantem pro nobis gratia diuina. Huiusmodi literarũ mutua illi missione ad bellum contra veritatem armabantur. Tum blasphemia hac in Aegyptiacis & Orientalibus vbiq; ecclesiis dispersa, discordiæ singulis in oppidis & vicis pugnæq; de diuinis dogmatis oriebantur. Multitudo aũt spectatrix diiudicatrixq; aderat, cuius pars his, pars illis accedebat. Erantq; omnia Tragico luctu digna. Nõ enĩ vt quõdam externi & hostes grassabãtur in ecclesias, sed ciues, familiares, conuictores, in se mutuo linguas pro hastis exacuebant, vel vt rectius dicã, armabantur eiusdem constitutionis ac corporis membra ipsa mutuo aduersus sese.

Nicea illa ingens synodus. Cap. 7.

His cognitis sapientissimus rex, primum omnium conatus est fontem huius mali obstruere. Itaque misit quendam celebri sapientia cum literis Alexandriam extinguendæ discordiæ gratia, & spe reconciliationis partium. Qua falsus, nobilem illam coegit Nicææ Synodum, cõcesso episcopis vnà cum suis vsu publicorum asinorum, mularum, iumentorum & equorum. Cumq; conuenissent quotquot viæ laborem potuerant perferre, contulit & ipse se Nicæam, cupidus & videndi episcoporum cœtum, An. do. 327

&

& conficiendæ inter ipsos concordiæ, iussitq; omnia eis necessaria liberaliter suppeditari. Fuit aūt numerus episcoporum congregatorum decem & octo supra trecentos. Romanus episcopus senio cōfectus ipse non affuit, misit tamen presbyteros duos qui cōpositioni interessent, Multi tum apostolicis donis excellebant, multi ferebant in corpore suo, iuxta diuum Paulum inustas notas domini Iesu. Ex horum numero constat Iacobum episcopum Antiochiæ in Mygdonia, quam vocant Syri & Assyrii Nisibin, mortuos suscitasse & vitæ restituisse, aliaq; fecisse innumerabilia miracula, quibus in historia, quæ Philotheos inscribitur, separatim expositis, nō putaui hac in narratione locum futurum. At Paulus episcopus Neocæsariç, castellū hoc est in ripa Euphratis, rabiem Licinii senserat: debilitatas enim gerebat manus ambas, contactas candente ferro & correptis enectisque articulorum mobilibus neruis. Aliis oculi dextri effossi erant aliis dextra eneruata brachia, in quibus & Paphnutius AEgyptius conspiciebatur. Et vt breui absoluam cernere illo in conuentu erat populum quendā Christi testium. Non tamen expers erat diuinus ille & celebris cœtus aduersariorum quoque, intererant enim nonnulli haud inelegantes sed exulcerati, & quasi breuia pelagi occultantes malitiam suam, clandestini blasphemiæ Arianæ patroni. Cum autem iam vniuersi conuenissent, præparatus erat à Rege locus amplus in Regia instructus subselliis & soliis quæ episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore habito, iussit introire & consultare de re proposita. Ipse quoque cum paucis postremum omnium ingressus est, & paruo in soliolo posito assedit, pręfatus veniam prius & petita cōcessiōe ab episcopis. Tum vnà cum illo totus ille diuinus cœtus consedit. Et mox Magnus Eustathius, qui Philogonio, cuius supra meminimus, in meliorem vitam digresso, inuitus pręsul ac pastor ecclesiæ illius fuerat, omnium episcoporum sacerdotumq; & Christi amantis plebis cōsensu constitutus. Is laudū igitur flosculis coronam texuit Regio capiti, & studio erga diuinum negotium illius gloriæ præconia rependit. Qui cum dicēdi finem fecisset, laudatissimus rex mentionē habuit de concordia, & consensione, reuocata omnibus in memoriam superiorū tyrannorum crudelitate, & qua suo beneficio quāq; honorifica pace fruerentur: tum nihil dixit esse indignius quàm hostibus domitis, cū qui rebellare auderet inueniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, & voluptatem ac risum conciliare inimicis: pręsertim in disputationibus rerū diuinarum, in quibus haberent sanctissimi spiritus doctrinam perscriptam. Euangelici enim & apostolici libri, necnon antiquorum prophetarū oracula planè instruunt nos, inquit, sensu numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ex dictis diuini spiritus explicationes quęstionum. Hæc & his similia memorabat ille velut amans paterni nominis filius sacerdotibus, tanquam patribus,

A patribus cupiẽs cõfieri apostolicorũ dogmatũ veritatem. Quibus & assensus maximę cõuẽtus partis accessit, interq; se concordiã & sanitatẽ dogmatum cõstituerunt. Pauci tamen quorũ & supra meminimus, & pręter hos Menophãtus Ephesi', Patrophilus Scythopolitanus, & Theogonius Nicęę, itẽq; Neroniadis Narcissus, est aũt Neronias, alterius Ciliciç vrbs, quę nũc vocatur Irenopolis, & cum his Theonas Marmaritanus, Secundusq; Ptolemaidos AEgyptię episcopus: hi igitur Apostolicis dogmatis refragabãtur suscepto patrocinio Arii. Habebant & dictatã fidei doctrinã, quam in commune proposuere, quam lectam discerpere omnes clamantes germanam synceramq; non esse. Cũq; per tumultuationem non mediocrem ipsorum perfidia & impietas accusaretur, metu illi correpti exurrexere primi, & Arium abdicatione sua damnarũt, excepto Secũdo & Theona: atque ita amoto impietatis impedimento, cõcorditer vniuersi dictarunt eam fidem quę ad hoc vsque tempus in ecclesiarũ cura seruatur, quã & in subscriptionibus suis cõfirmarunt, atque ita consilium dimissum est. Quos autem paulo antè nominauimus, fraudulenter & non simpliciter illi cõsensę rant, testimonio sunt ea quę postea ipsi mouere contra propugnatores pietatis, & quæ ab his sunt aduersus illos scripta. Eustathius enim ille Antiochiæ episcopus, de quo & ante mentionem feci, de ipsis hæc scripsit, docẽs

B prius quid actum fuerit, & blasphemiis refutatis, interpretatione etiam exposita prouerbiorum huius dicti, dominus condidit me initio viarum suarum ad opera sua. Prouer. 8.c

Index factionis Arianę ex scriptis Eustathii & Athanasii. Cap. 8.

Verum nunc ad ea quæ gesta sunt. Itaque cum propter hęc Synodus Nicææ coacta fuisset maxima, congregatis episcopis ducentis numero, vt septuaginta qui superfuerint taceam. Nam propter multitudinis turbã non habeo certum numerum dicere, præsertim cum ne fuerim quidem nimis in comperiendo diligens, cumq; de fidei ratione quæreretur, euidẽs iudicium proferebatur libellus Eusebianæ blasphemiæ. Quo lecto, omnes qui audierant, detrimentosę illius peruersiõis, dolore, ipse autem autor ingẽti pudore, affectus est. Ac iã quidẽ officina Eusebiana patefacta, nefarioque scripto in omni conspectu discerpto: nonnulli tamẽ ex cõposito prætendentes pacis nomen compescuere eos qui optima dicendo prosequerẽtur. At illi Ariana demẽtia infatuati, veriti ne in tanti consilii vnanimi consessu damnati exilio multarẽtur, prosiliunt in medium, & anathemate ipsi exterminant reprobatum dogma, suaq; manu cõcordi huic sentẽtiæ subscribunt. Et præsidentię quidem suę loca plurimos assiduitate summa præhensantes, retinuere, cum potius deberent pudore cõfusi retrocedere, sed nũc clandestino, nunc palàm, damnatas opiniones interpretãtur, variasq; struunt argumentorum insidias. Quęrentes autem firmare zizaniæ plan- Epistola Eustathii

tas, intelligentes metuunt, & cognitores fugiunt, itaque expugnant præco- A
nes pietatis. Sed nos in ea opinione non sumus, impios homines plus quã
numẽ diuinum valere posse: vt enim iterum vires comparent roburque fa-
ciant, iterum mox opprimentur, iuxta graue dictum prophetæ Esaiæ. Ha-
ctenus Magnus Eustathius. At certaminum horum socius & propugna-
culum veritatis Athanasius, qui laudatissimo præsuli Alexãdro successit,
An.do.333 epistolæ quam Aphricanis misit etiam hęc inseruit. Cum enim qui conue-
nerant episcopi vellent ab Ariana impietate inuẽtas dictiões tollere, illud
quod aiebant DE NIHILO, & quod appellabant creaturã & facturã
filium. Et hoc fuisse aliquando cum non fuerit, & esse mutabilis naturæ, re-
ponere autẽ scripturas de quibus constaret: nempe filium esse ex deo natu-
ra, vnigenitum, verbum, potentiam, sapientiã solã patris, deum verum, vt
dixerat Ioannes, & Paulus scripserat, Resplendentiam gloriæ & chara-cte-
rem substantiæ paternæ. Tum factio Eusebiana impulsa ab improbita-
te sententiæ suæ, ita inter se colloquebantur: coniungamur & nos, nam &
ipsi sumus ex deo, vnus est enim deus, ex quo sunt omnia. Et vetera præter-
iere, ecce innouata sunt omnia, omnia autem ex deo. Recensebant etiam
quod in Pastore scriptum est. Primũ crede vnum esse deũ qui omnia con-
didit, fecitq; de nihilo vt essent. Vbi creaturæ propterea quòd à seipsis abs-
que autore non sint, sed initium habeant, factæ à Deo dicuntur, at filius B
solus peculiariter ex patris essentia est. Hoc enim propriũ vnigeniti & ve-
ri verbi Dei. Atq; hęc in causa fuere cur asscriberetur EX ESSENTIA
Postea interrogati pauculi illi vt videbãtur, ab Episcopis, an faterẽtur, non
esse creaturã filiũ, sed potentiam sapientiamq; solam patris, ac imaginem
sempiternam & per omnia indeprauabilem patris, ac deum verum: depre-
hensum fuit Eusebianos nutu inter se significare, cõuenire eadem etiam in
nos, qui & ipsi dicamur imago & gloria dei. Et de nobis dictum esse, sem-
per enim nos qui viuimus, & potestates multę sunt. Et egressa est omnis po-
testas dei ex AEgypto, itemq; eruca & locusta vocatur ingens potestas. Et
Psalm.45.d dominus potestatum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Iam nos pro-
prios quoque esse dei non simpliciter planum fieri potest, cũ ille nos etiã
fratres appellarit. Quòd si deum verum esse filium aiunt, se nõ lædere, fa-
ctum enim verũ esse. Talis fuit Arianorum corrupta sentẽtia. Ibi animad-
uersa fraudulẽtia allegarunt Episcopi ex scriptura, resplendescẽtiã, fontẽ,
Psalmo.35.c flumen, charactera ad substantiam, & hoc in lumine tuo videbimus lumẽ.
Ioan.10.f Et hoc, Ego & pater vnũ sumus, & luculentius deinceps ac compendiosius
cõscripsere, EIVSDEM CVM PATRE ESSE FILIVM ES-
SENTIAE: quod superioribus locis omnibus significaretur. Quòd autẽ
obmurmurare solẽt in scriptura has voces nõ reperiri, stolida est refutatio.
Qui enim ex alienis à scriptura verbis struxere impietatẽ (sunt enim certe
aliena à

A aliena à scriptura hęc: DE NIHILO, & FVIT aliquãdo cũ nõ esset) queruntur se de iis quæ in scriptura nõ reperiãtur, quorum tamen est pia sententia, esse dãnatos. Ipsi enim ore suo quæ quasi in fimo repererant plane protulerũt à terra: Episcopi vero non sibi illas voces confinxere, sed testimonio vsi patrũ ita perscripserunt. Fuere enim Episcopi veteres ab hinc annis circiter trecentos triginta, vnus Magnæ Romæ & alter vestrę vrbis, qui redarguerunt asserẽtes creaturam esse filium, & nõ coessentialem cum patre: neque hoc latebat Episcopũ Cæsariæ Eusebium. Qui initio concursitans cum Arianis, postmodo autem subscribens Nicænæ synodo in suis etiam libris testatus est & affirmauit reperiri quosdã priscos doctos & spectatos Episcopos ac scriptores, vsos coessentialitatis voce de patre & filii diuinitate. Illi itaq; occultato morbo suo, territi enim fuerãt multitudine episcoporum, assenserũt iis quæ tum exposita sunt, accusationẽ propheticam accersentes. Clamat enim aduersus ipsos huius vniuersitatis Deus, populus iste labiis me honorat, sed cor ipsorum longe abest à me. Theonas vero & Secundus quum idem facere nollent consensu omniũ abdicati sunt, quippe quibus Arii blasphemia potior quàm Euangelica doctrina fuisset. Posthæc reuersi in consilium conscripsere Ecclesiasticæ administratiõis leges viginti. Cum autem Melitius qui non diu ante Arianam rabiem, peruenerat ad Episcopalem dignitatẽ, postea conuictus certorũ maleficiorum, à diuo Petro Alexãdrino Episcopo, qui & corona testimonii redimitus est ab illa fuisset deiectus, neque æquo animo ferret emẽdationis sententiam, cõpleretq; Thebaida & vicinã AEgyptum tumultu & motibus, exercens plane contra Alexandri præsidentiam tyrannida quadam: ideoq; scripsere ecclesiæ Alexandrinæ, quę decreuissent aduersus illius rerum nouarum studium. Eorum, hoc est exemplum.

Matth. 15. a Marc. 7. b

B

De Melitio AEgyptio. A quo Melitiani nunc quoq; restant, & Synodica epistola de eodem. Cap. 9.

EPISTOLAE CONCILII NICAENI.

SAnctæ & ingenti, Dei gratia, ecclesiæ Alexãdrinæ, & dilectis fratribus AEgypti, Libyes, Pentapolis, Nicænum conciliũ & magnus ac sanctus conuentus cõgregatorum Episcoporum salutem. Posteaquam diuina gratia & opera piissimi regis coactus est magnus & sanctus conuentus Nicęæ diuersis ex prouinciis ac vrbibus, necessariũ esse censuimus ab illo communiter etiam vos literas accipere, vt intelligere possetis quæ sint cum proposita & inquisita, tum decreta & cõfirmata. Primum corã piissimo rege nostro inquisitum est in impia Arii dogmata, visumq; omnibus illa communibus suffragiis anathemate exterminari oportere, vnà cũ verborũ ac sen-

tentiarum blaſphemia, quibus vſus eſt in maledicendo filio Dei, quem diceret eſſe DE NIHILO, & non fuiſſe priuſquã naſceretur. Et fuiſſe aliquando cum nõ eſſet, & libertate volũtatis ſuæ in bonum ac malum procliuem fuiſſe Dei filium. Hæc omnia anathemate exterminata ſunt à ſancta Synodo, quæ ne audire quidem ſuſtinuit tantæ impietatis ac veſaniæ ſententias, & illa maledicentiæ vocabula. Qui quidé eum finis exceperit, aut vos iam audiuiſtis, aut eſtis paulo pòſt audituri. Nobis ſcribere nõ placuit, ne inſultare videremur homini dignum ſuorum ſcelerũ manupretiũ conſecuto. Tantum tamen impietas illius valuit, vt etiam Theonam Marmaricenum & Secundum Ptolemaidos Epiſcopum inuoluerit: quibus & ipſis eadem eſt merces perſoluta. Sed cum diuina gratia liberauerit AEgyptũ, ab hac ſententiæ peruerſitate & blaſphemiis iſtis, atque etiam eorum perſonis qui auſi fuere turbas & diſſidia excitare in pacato diuinitus populo, reſtent autem Melitianæ petulãtiæ, & eorum quibus ipſe eccleſiaſticos honores mandauit, opera, ſignificabimus vobis, dilecti fratres, quid de illo quoq; ſynodus decreuerit. Cõſtitutiõe igitur & humanitate dictæ ſynodi, cũ eſſet re vera nulla venia dign⁹, iubetur Meliti⁹, remanere in ſua vrbe, ita vt neq; cõciliandi, neq; mãdandi honores eccleſiaſticos poteſtaté habeat, nec vlla in vrbe aut regione cũ hoc propoſito verſetur, obtinereq; nudum honoris nomen. Cęterũ qui ab illo honores ſunt cõſecuti, eos placuit ſacratioribus ſuffragiis cõfirmatos, hac lege cõiunctionis vſum retinere, vt ipſis quidem & honores ſalui ſint & functio cõceſſa, ſecundi tamen habeantur omnibus qui in quacunque eccleſia aut vicina adminiſtratiõe poſt præmiſſam inquiſitioné à venerabili collega noſtro Alexandro præfecti fuere: ne vel liceat his vllius pro ſua cupiditate nomé cõciliãdi honoris gratia ſubiicere, neu quicquam moliri extra ſententiã epiſcoporũ catholicę & Apoſtolicę eccleſię, qui ſub Alexãdro ſunt. Qui vero dei gratia veſtriſq; precibus, factionibus nõ ſtuduerũt, reperti intaminati in vniuerſali & apoſtolica eccleſia, iis liberum ſit nomina quibuſcũq; honores conciliare voluerint allegare, qui modo ſorte noſtra nõ ſint indigni, breuiterque agere omnia pręfinita legibus & ſtatutis eccleſiaſticis. Quòd ſi quis forte eccleſiæ pręſul obdormierit, ius eſto paulo ante receptis ſuccedere in locum demortui, ſi modo & mereri videbuntur, & populus elegerit, ſic tamé vt ſuffragiũ & quaſi cõſignatio accedat epiſcopi catholicę Alexãdrinę eccleſię. Hoc cum vniuerſis cõceſſum ſit, Melitii tamen ipſius excepimus perſonã propter ſuperioré ferociam, & intemperanté petulantiã illius, ne quam autoritatem poteſtatemq; obtineat homo ferox ad ſimilia prioribus deſignãda. Hęc proprie & peculiariter ad AEgyptum adq; ſanctiſs. Alexandrinã eccleſiã pertinent. Quæ aũt præterea ſtatuta decretaq; ſunt, cũ affuerit dominus & venerabilis collega fraterque Alexãder, ipſe vobis, quibus & pręfuit & interfuit om

Secũdarios illos annuit

A

B

A fuit omnibus,explicabit.Annũtiamus etiã vobis de concordia sacratissimi pascha nostri,hanc partem quoq; vestris precibus obtinuisse perfectioné. Ita vt omneis orientales intrepide,quotquot non fecerũt prius nobiscũ & cum Romanis,iisq; qui à primis tẽporibus obseruarunt, de cętero nobiscũ celebrent.Gaudẽtes igitur tantis perfectionibus,obq; publicã pacem & omniũ sectarum amputationé,accipite honorificentius & amantius collegam nostrũ vestrum episcopũ Alexandrũ,cuius admodum sumus pręsentia delectati,quiq; hac ætate tantũ laborem subiit vestræ cõmunis quietis conficiendæ gratia,vt quæ bona essent dogmata firma retinerẽtur,per dominũ nostrũ Iesum Christũ,secũdum voluntatem cõfecta,vt quidem credimus,dei & patris,in spiritu sancto,cui gloria in secula seculorum, amen.

TRINITAS COESSENTIALIS ET SEMPITERNA.

Atque hanc quidem medicinam adhibuit Melitio diuinus ille Põtificum conuentus.Remansere tamen vsq; in hoc tempus dementię illius reliquię, suntq; ibi monachorum agmina quædam,qui neq; sani dogmatis fidem habent,& nouos in re ecclesiastica ritus vsurpant,nõ abhorrẽtes ab amentia Samaritarum & Iudæorum.Sed rex literas misit ad eos quoque episcopos qui ad conuentum venire nõ potuerant,& illos quę acta essent certiores fecit.Quarum exemplum operæpretium facturum me putaui, si narrationi insererem,cum ex his amor erga deum ipsius planè perspici possit.

B Epistola Imp.Constantini ad absentes epõs de actis cõcilii. Cap.10.

Constantinus Augustus ecclesiis. Reipsa & de mea felicitate comperi, quanta sit benignitas diuinę potentiæ:itaque & in hoc ante omnia mihi proposui elaborandum,vt à beatissimis catholicę ecclesię turbis, vna fides & concors dilectio ac erga omnipotentem deum pietas obseruaretur. Sed quoniam hoc aliter stabili firmoq; ordine constitui non potuit, quàm in cœtu omnium aut saltem plurimorum episcoporum coacto,singulatim inter ea quę sacratiss.ad cultum pertinẽt diiudicaretur, Eam ob rem quam plurimis collectis,me quoq;,tanquam vno è numero vestro pręsente: Minime enim negauerim,quo maxime gaudeo,esse in societate ministerii vestri:eousque de omnibus conueniẽte inquisitione tractatum fuit, dum omnia contemplanti Deo placita sententia ad concordiam vnitatis producerẽtur in lucem,neque quicquam dubiũ ambiguumq; in fide vspiam relinqueretur.Ibi etiam quæstione mota de sacratissimo paschatis die vnanimi sententia decreuere,rectum esse vbiq; gentium illud eodem die celebrari. Quid enim à nobis honestius quid grauius fieri possit, quàm istam festiuitatem vnde spem habemus immortalitatis, eodem ordine & manifesta ratione obseruare infallibiliter vniuersos?Ac primum quidem indignum visum est,peragere sanctissimam illam festiuitatem consuetudinis Iudaicę imitatione,qui ipsi nefarie manibus propriis excæcant animos suos:possumus

ἄχρι τούτου

mus enim Iudæorum reiecta gente, veriore ordine, qui à tempore passionis & die est hucusque seruatus, completionem obseruationis huius etiam ad futura secula trãsmittere. Proinde nobis cum inimicissima turba Iudæorum commune esse nihil debet, qui à saluatore in aliam sumus viam inducti: quorumq; sacratissimo cultui legitimus cursus ac decẽs pręscriptus est. Hũc igitur vnanimiter tenentes fratres venerabiles, à turpi illa conscientia sese quisque nostrum abstrahat. Est enim profecto perquam absurdum, gloriari illos absq; magisterio suo hæc à nobis seruari nõ posse: quorum quæ potest obsecro esse intelligentia. Qui ab illo tempore quo dominũ interemerũt, mẽtibus capti, non ratione, sed quodam effreni impetu sequuntur quo quemq; insita rabies sua impulerit. Ex eo hac quoque in parte veritatem vsq; adeo nõ vidẽt, vt semper multumq; erroribus implicati, pro conueniente emendatione, eodem in anno iterum pascha celebrent. Quid est igitur quod illos suadet sequi, quos horribili errore laborare constat. Non enim certe iterũ eodem in anno pascha feriari sustineamus. Sed his etiam demptis par erat prudentiam vestram summo studio & ardentissimis votis anniti, ne quam similitudinẽ puritas animi vestri referret rituum hominum pessimorum. Ad hęc etiam hoc cogitandũ est, nefarium esse, in re tanta, & tãtæ festiuitatis cultu discrepantiã inueniri. Vnam enim tradidit nobis libertatis nostræ diem Saluator noster: nẽpe illam sacratissimæ passionis, vnã item vniuersalem esse voluit ecclesiam, Quæ & si partibus in multa ac diuersa loca distributa est, vno tamen spiritu, id est diuino consilio fouetur. Hoc quoque consideret sapientia sanctitatis vestræ: quàm sit horrẽdum & deforme, eisdem diebus alios esse ieiuniis, alios cõuiuiis operatos? Postq; Paschales ferias, alios festa & quietem sectari, alios seruire ieiuniis. Ipse igitur diuina vult prouidentia, quod & vos ipsos sentire confido, hæc conueniente emendatione perfici, & ad vnam quandam formam reduci. Eam ob rem cumque perfici hoc æquum sit, ne qua nobis cũ parricidis & domini nostri iugulatoribus intercedat communitas: cumque constitutio ipsa sit honesta quam sequũtur vniuersæ occidentalium, meridionalium, Septentrionaliũ orbis terrę partium ecclesiæ, atque etiam nonnullæ in quibusdam Orientalibus locis, ideo in pręsentia iudicarunt omnes conuenire, & ego vestram sapientiam libenter esse facturam promisi, vt quod quidem in Romana ciuitate, Italiaq; & Africa tota, itemq; AEgypto, Hispaniis, Galliis, Britanniis, Libya, vniuersa Græcia, & Præfectura Asiana ac Pontica, & in Cilicia, concordi sentẽtia obseruatur, id vestra quoque intelligentia cupide amplectatur: quam considerare decet, non modo quanto amplior memoratis in locis ecclesiarum sit numerus, sed etiam iustissimũ esse vt omnes communiter, id maxime velint, quod rationis exquisitio exigere videatur, neque vllam nobis cum Iudaico periurio communitatem esse opor-

A ſe oportere. Vtque dicam in ſumma breuiter quod res eſt, omnium communi placuit iudicio ſacratiſſimam paſchatis feſtiuitatem, vna eademque die peragi: nam minime debet eſſe in tanta ſanctitate vlla diſſonantia: viſumque eſt hanc ſententiam, honeſtatem ſummam comprehenſuram, in qua nulla prorſus eſſet alieni erroris & peccati confuſio. His ita inſtitutis, ſuſcipite lubentibus animis cæleſtem gratiam & planè diuinũ mãdatum. Quicquid enim in ſacris epiſcoporum conciliis conſtitutum fuerit, id ad diuinam voluntatem eſt referendũ. Quare quæ à vobis perſcripta ſunt omnibus dilectis noſtris fratribus exponere, & ipſi ſuperius dicta, ac obſeruationem ſacratiſſimæ diei ſuſcipere & conſtituere debetis. Ita cum in diu deſideratum veſtræ affectionis conſpectum venero, in vna eademque die ſanctas vobiſcum ferias celebrare, & vndique gaudio voluptateque affici à vobis potero, vbi videro diabolicam ſæuitiam à diuina potentia noſtris actis eſſe ſublatam, florente vbique veſtra fide paceque ac concordia. Seruabit vos deus, fratres dilecti.

De frumento donato eccleſiis, & aliis virtutibus imperatoris. Cap. II.

Haec ſcripſit iis qui abfuerant. Sed præſentes numero decem & octo ſupra trecentos, beneuolentia ſumma complexus, & ſuauiſſima oratione allocutus eſt, & muneribus affecit, omnibus etiam cœnam dedit, vno in loco plurimis ſedibus præparatis præcipuos adhibens menſæ ſuæ, reliquis
B paſſim iuſſis diſcumbere. Conſpicatis autem quibuſdã dextros effoſſis oculos, intellecta conſtantia pietatis illorum ob quam hoc ſupplicium paſſi fuiſſent, admouit labra ſua ſauciatis locis, credens ſe inde benedictionem ſugere. Sed peracto conuiuio, rurſus omnibus dona tribuit, miſit & literas præfectis prouinciarum, quibus imperauit, vt frumentum præberetur virginibus ac viduis, & iis qui diuinis functionibus vacarent, ea quidem menſura, quam magis ipſius benignitatis ambitio, quàm accipientium vſus cõfecerat: horum trientem etiamnum accipiunt. Cum Iulianus quidem ille impius eripuiſſet vniuerſa, qui vero ei ſucceſſerat, ea quę iam dantur imperaſſet præberi, quòd tũc fame graſſante vectigalia eſſent imminuta. Quod Iouianus. ſi triplum fuit in Conſtantina collatione, facile fuerit volenti perſpicere illius regis munificentiam. Sed ne hoc quidem mandandum ſilentio viſum eſt. Rixatores enim quidam accuſationes aduerſus aliquot epiſcopos compoſuerant, illarum libellos obtulerant regi, qui acceptis, antequam concordia perficeretur, mox lino colligauit & obſignauit annulo ſuo, iuſſitque aſſeruari. Poſtea conſenſionis opere abſoluto, prolatos in mediũ coram omnibus inflammauit, iureiurando dato, nihil eſſe quicquam illorum à ſe lectum. Non enim, inquit, ſacerdotũ exorbitationes vulgo innoteſcere oportet: ne illis offenſi, ad delinquendum reddantur audaciores. Aiunt & hoc adieciſſe. Se ſi forte oculis conſpexiſſet ſuis epiſcopum alienum torum labe

factantem,obtecturum paludamento sceleratum facinus, ne cui forte cernentium illud visum noceret.Hac monitione tantoque honore sacerdotibus habito,hortatus est vt suum quisque ouile capesseret.Ego autem Arianorum execrandæ peruersitatis causa, qui non solum cōmunes patres despiciunt,sed etiam suos negant,inseram narrationi epistolam Eusebii Cæsariensis quam scripsit de fide,qua manifeste redarguitur furor illorū: hūc enim venerantes vt consentientem,scriptis eius prorsus contradicunt. Scripsit autem hāc epistolam, Arianis quidem defectionem ipsius,vt apparet, insimulantibus:sed scripta ipsa scriptoris propositum,& quæ de ecclesiastica fide sint acta melius declarabunt. A

Epistola Eusebii Cæsariensis Episcopi de exposita fide Nicææ. Cap.12.

QVæ sint acta in magna synodo Nicææ coacta,videmini iam aliunde didicisse:solēt enim rumores rerum gestarum certam iudicationem præcurrere:sed ne qua de fama,alienum veritatis nuntium accipiatis,necessitate suadente,transmisimus vobis,primum propositam fidei à nobis descriptionem,deinde alteram quam ipsi edidere adiectis quibusdam ad nostras voces.Nostra igitur descriptio coram dei amantiss.rege pellecta,& bona probataque inuenta,ad hunc sese modum habet.

FIDES à nobis exposita,ita vt accepimus à veteribus episcopis, & in prima institutione,& cum lauacro tincti sumus,quemadmodum docent diuinæ scripturæ: nosque in presbyteratus ac episcopatus functione credidimus atque docuimus,itaque & nunc credentes proponimus fidem nostrā. Ea hæc est.CREDO in vnum deum patrem omnipotētē, factorem vniuersorum visibilium ac inuisibilium, & in vnum dominū Iesum Christū, dei verbū,deum ex deo,lumen ex lumine,vitam ex vita, filiū vnigenitum, primogenitū totius creationis,genitū ex patre ante omnia secula, per quē & omnia facta sunt.Qui propter nostram salutem carnem induit, & inter homines est versatus,excruciatus,tertia die resurrexit,& ascendit ad patrē, reuersurusq; est in gloria,iudicatū viuentes & mortuos:credimus & in vnū spiritum sanctum.horum quemq; esse & subsistere credentes, patrem vere patrem,& filium vere filium,& spiritum sanctum, vere spiritum sanctum: quemadmodum & dominus noster mittens ad prædicationem discipulos suos dixit,profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomīe patris & filii & sancti spiritus.Quæ affirmamus ita nos tenere,itaque sentire: tenuisseq; & olim ita,& in hac fide conspirasse,etiam si mors sit subeunda, anathemate excludentes omnem impiā sectam.Hæc nos ex corde & anima sensisse,ex quo sapere cœpimus,& nunc in veritate sentire profiteriq;, deum testamus omnipotentem, & dominum nostrum Iesum Christum, possumusq; certissimis probationibus demonstrare & vobis planum facere,præ- B

Mat.xxi.d.

re,præ-

A re, præteritis quoque temporibus ita nos credidisse atq; prædicauisse. Hac fide nostra exposita, nullus fuit contradicendi locus: sed primũ est dei amãtissimus rex, rectissime comprehensam fuisse testatus, & se ita sentire confessus: illique accedere cunctos, & his dogmatis subscribere cohortatus est: sic quidem vt vna tantũ obiectio, COESSENTIALITATIS, ascriberetur, quam & ipse est interpretatus, dici Coessentialem, qui nulla corporali affectione, nulla diuisione, nulla recisione, ex patre subsisteret, cum fieri non posset, vt materiæ ac corporis expers intelligibilis natura, corporalẽ affectionem aliquam sustineret. Hancque esse sententiam dignam diuinis & arcanis dictis. Ita philosophabatur sapientia & pietate summa rex noster, at illi prætextu addendæ dictionis COESSENTIALITATIS, hanc descriptionem confecerunt. FIDES DICTATA IN SYNODO. Credimus in vnum deum patrem omnipotentem, factorẽ omnium visibilium ac inuisibilium. Et in vnum dominum Iesum Christum filium dei, genitum ex patre, vnigenitum, hoc est, ex essentia paterna. Deum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, genitum non factum coessentialem patri, per quẽ facta sunt omnia cælestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostram salutem, descendit & carnem humanitatemque induit, excruciatus, resurrexit tertia die, ascendit in cælos, veniet iudicatum viuentes & mortuos. Et in sanctum spiritum. Qui autem di-
B cunt, fuisse aliquando cum non esset, & non fuisse antequam nasceretur, & factum esse de nihilo, aut asserentes ex alia substantia, aut essentia esse mutabilem, aut variabilem filium dei, eos anathemate exterminat sancta vniuersalis & Apostolica ecclesia. Hac descriptione ab ipsis subiecta, non relinquentibus nobis inexquisitum quod dictum erat, Ex patris essentia, & COESSENTIALEM patri, rursus quæstiones & responsiones mouebantur, examinabaturque ratio significationis dictorum. Ibi illud EX ESSENTIA fatebantur demonstrare, esse ex patre quidem, sed non vt partem patris. Hactenus igitur & nobis rectum esse visum est assentiri sententiæ doctrinæ pietatis, quæ subiiceret ex patre esse filium, non tamen vt partem essentiæ illius. Itaque & huic sententiæ ipsi quoque accessimus, & dictionem admisimus, cum nobis ob oculos versaretur, pacis propositum, & in recta sententia perseueratio. Similiter & illud GENITVM, suscepimus. Aiebant enim quod FACTVM dicitur, conuenire reliquis communiter creaturis conditis per filium, cum quibus filius conferri non possit, proinde ipsum non facturam esse similem iis quæ ipse fecisset, sed præstantioris essentiæ quàm vt creaturæ vlli apponi deberet, quam genitam ex patre docent diuina oracula, modo ineffabili & incomprehensibili ab omni genita creatura. Ita & in hoc, COESSENTIALEM esse patris filium, excussis rationibus, conuenit. Non corporali sanè, neque mortaliũ animan-

τὸ γεννηθέντα

animantum modo: quippe neque per diuisionem, nec recisionem essentię. A
Imo ne affectionem quidem aliquam, aut mutationem narrationemúe potentiæ paternæ, ab his enim omnibus aliena ingeniti patris natura: sed hoc sibi velle, COESSENTIALEM esse patri, nullam penitus habere cũ natis creaturis filium dei similitudinem, esseque tantum omnibus modis similem patri à quo genitus sit, non ex alia vlla substantia essentiaúe nisi paterna, cui & ipsi accedere cum tali interpretatione rectum esse censuimus. Nam priscos quosdam doctos & celebres Episcopos scriptoresque scimus in disputatione deitatis patris ac filii inter alia etiam hanc dictionem COESSENTIALIS vsurpasse. Hæc de exposita fide dicta sint, in qua concordamus vniuersi: non quidem absque exquisitione, sed iuxta explicationem intellectus, quam coram dei amantissimo rege expendimus, congruẽtem cum rationibus prædictis. Etiam anathematismo ab ipsis post fidei expositionem adiecto assentiendum esse duximus, quòd à scriptura alienas voces excluderent, à quibus penè vniuersa confusio & perturbatio ecclesię immissa fuit. Cum enim diuini instinctus scriptura nulla, habeat illud DE NIHILO, & illud fuit aliquando cum non esset, & quæ deinceps addũtur, rationem habere arbitrati huiusmodi, dici ac doceri, assensi sumus decreto bono & honesto, neque enim vnquam antehac collegimus taliũ verborũ vsum. Præterea excludi anathemate, hoc, ANTEQVAM NASCERETVR NON ERAT, non absurdum iudicauimus, cũ om- B
nes confiteantur eum esse filium Dei prius etiam quàm nasceretur carnaliter. Iam vero Dei amantissimus rex ratione etiã declarauit esse eum iuxta Diuinam generationem suam ante omnia secula. Nam actu nondum genitum fuisse potentia in patre sempergenitabili modo, cum sit pater semper pater, vt & rex semper & saluator, deniq; omnia, potentia semperq; se habeat ad eundem modum & similiter. Hanc necessario vobis trãsmisimus, charissimi, explanationem occultioris exquisitionis & cõsensionis nostræ. Nam optima ratione tunc stetimus vsq; ad vltimum tempus, quæ alieniora in descriptione viderentur recidentes. Mox vero omni posita contentione suscepimus ea quibus nihil lędebamur. Visum est enim nobis placide expendentibus, dictorum sententiam manifeste conuenire cum iis quæ paulo antè in nostræ fidei expositione confessi fueramus.

ἀγεννήτως legendum

κεχρημμένα etsi in Epiphanio quoq; est iudicij vox.

Redargutio maledicentiæ huius temporis Arianæ ex scriptis Eusebii Cæsariensis Episcopi. Cap. 13.

NOn esse igitur nouam appellationem Coessentialitatis, neque excogitatam ab illius conuentus patribus, sed à maioribus ad posteritatem deuolutam, perspicuum testimonium dixit Eusebius. Idem & hoc illa in epistola docuit, omnes qui tum conuenissent, vnanimiter suscepisse expositã fidem, sed alibi quoque testatur cum honorifica imperii Constantini Magni

A gni mentione. His verbis: atque ille quidem hæc locutus Romana lingua per interpretem: fecit illis consultandi de proposita re copiam. Ibi illi priores horum culpam in vicinos suos conferebant, at hi & defensiones afferebant, & mutuas reprehensiones. Cum autem ab vtraque parte proposita plurima fuissent, disceptatioque esset initio, perquàm vehemens, audiebat rex patienter omnia, & quieta intentione ea quæ proponebantur assumebat, & vicissim vtriusque partis dicta sustentans, paulatim coniungebat secum contentiosos aduersatores, necnon placide singulos compellans oratione græcissante, cuius linguæ imperitus non fuit, & erat miti ac suaui ingenio, alios oratione cõciliabat sibi, alios deterrebat, collaudatis autoribus vtilis sententiæ. Neque destitit illos ad concordiam vrgere, donec vniuersos à disceptationibus in eiusdem sententiæ ac dogmatis societatem abduceret, vt & coniungerentur in fidei professione, & in festiuitatis salutaris tẽpus idem, vniuersi consentirent. Corroborantur autem iam ea quæ omnibus fuerant communiter visa, etiam scripto & vniuscuiusq; signatione. Et paulo pòst rursum hæc similiter apposuit. His ad talem modum constitutis, dimisit cõsilium, facta singulis redeundi domos suas potestate. Quibus cum gaudio reuersis, valuit postea vna illa inter omnes sentẽtia, de qua coram rege conuenerat, coalescentibus quasi in vnum corpus iis qui dudum B dissipati fuerant. Ipse rex ex hac perfectione lætatus, per has literas Synodi fructus vberrimos, cum iis qui adesse non poterant, communicauit, populoque vbique cum vrbano tum rustico pecuniarias largitiones liberalissime decernens, celebrauit festiuitatem Vicennalium, id est, vigesimi anni Imperii sui. Sanè fautores Arii, etiam si impium non ducerent contradicere aliis patribus, saltem huic, quem ipsi admirari solent, docenti vnanimem illum consensum fuisse, fidem habere conueniebat. Sed quandoquidem cũ placitis suorum quoque patrum confligantur, at illi turpitudinis & horroris plena Arii morte considerata, fugere debebant summis viribus impietatem quam peperit. Cum autem genus mortis illius non omnibus notum esse videatur, placuit & illud narratione nostra exequi. An. do. 329.

De interitu Arii ex Epistola Athanasii. Cap. 14.

CVm non modicum tempus ille Alexandriæ cõsumpsisset, rursum animum ad debacchandum in ecclesias appulit, negareque cœpit impietatem & polliceri consensionem expositam patrum se recepturum esse. Sed cum neque diuo Alexandro neque successori cum præsulatus tum pietatis illius Athanasio probaret causam suam, rediit adiutus ab Eusebio Nicomedensi Constantinopolin. Vbi quas ille turbas dederit, & iusti in illum iudicis sentẽtiam, aptissime exposuit per omnia opt. Athanasius in iis quæ Appioni scripsit. Quam ipsam quoque partem insertam narrationi subiecimus. Ego Constantinopoli non fui tempore mortis illius, sed audiui relationem

tionem Macarii presbyteri qui tum affuit. Accersitus fuerat à Constantino A Arius annitentibus Eusebianis, qui cum comparuisset, interrogat rex, an teneat fidem catholicæ ecclesiæ: tum ipse iureiurando affirmauit rectè se credere, & exemplum scripturæ fidei suæ, principi obtulit, celatis omnibus, quorum causa ab Alexandro episcopo eiectus ecclesia erat, & simulatione referens dictiones scripturæ. Itaque absoluit Imperator iuratum non sensisse ea, quorum insimulatus ab Alexandro, fuisset ecclesia eiectus, sic locutus: si recta est fides tua, probe iurasti: sin est impia fides tua, & iurasti, iudicium de te erit Dei de cælo. Atque ita egressum à rege voluere Eusebiani illum solita vi introducere in ecclesiam, sed beatus Alexander restitit illis, quòd negaret inuentorem hæreseos in ecclesiam recipi oportere. Ibi deinde ad minas peruentum est ab Eusebianis qui dicerent, quemadmodum perfecissent vt ipso inuito ab Imperatore accerseretur Arius, ita Arium quamuis ei contrarium esset, postero die vnà cum ipsis in eius ecclesię communione futurum esse, erat autem cum hęc diceret sabbatum. Eam ob rem episcopus Alexander perquàm contristatus, ecclesiam intrat, & manus attollit ad deum, seque cum lamentis in faciem humi prosternit in sacrario, & iacens in pauimento orabat: aderat & Macarius qui & ipse orabat, & audiebat clamantem episcopum. Duplex autem erat postulatio. Si Arius est cras futurus in communitate ecclesiæ, dimitte me seruum tuum, neque B perdas iustum cum impio. Sin parcis ecclesiæ tuæ, cui te scio parcere, flecte oculos tuos ad verba Eusebianorum, neque tradas in vastationem & probrum hæreditatem tuam, auferque Arium è medio, ne ipso introeunte in ecclesiam, ipsa etiam vnà cum eo secta recipi videatur, neque sit posthac vllum inter pietatem ac impietatem discrimen. Hæc precatus Episcopus decessit inde cum summa solicitudine, acciditque res admirabilis & inopinata. Eusebianis enim interminantibus, ipse quidem orabat Episcopus: Arius autem Eusebianorum fiducia admodum procax, secessit tanquam ad ventris opus in sellas quasdam, ac mox vt scriptum est, pronus crepuit medius, prolapsusque statim est exanimatus. Hic finis fuit Arii, quem concordem suum summo pudore confusi sepelierunt Eusebiani. At beatus Alexander gaudente ecclesia cœtum celebrauit, in pietate & dogmatum veritate, cum omnibus fratribus, adorans & magnificans deū valde: non quod illum mortuum esse lætaretur, quod absit (omnibus enim est hominibus hæc lex posita vt quisque semel moriatur) sed quia non humani iudicii sententia declarata, sed ipse dominus iudex fuerat inter minas Eusebianorum & preces Alexandri, condemnata secta Ariana, quam demonstrasset indignam esse communitate ecclesiastica, fecissetque palàm illum quamuis testimonium haberet Imperatoris omniumque mortalium, à veritate tamen esse damnatum. Talibus manipulis scelerati seminis collectis, vestibulumq;

Idem Ruffin' lib.10 cap 14. & triparti. hist. lib.3.c.10.

A bulumque intuitus futuræ pœnæ suæ Arius, suam ipse impietatem supplicio accusauit. Sed iam ad narrationem Imperatoriæ pietatis nos conuertamus. Omnibus enim subiectis Romano imperio populis literas misit, quibus hortabatur illos, vt à pristino errore reuocati, saluatoris nostri disciplinæ se traderent erudiendos, atque vniuersos ad veritatem deducens, Episcopos insuper ad instaurationes ecclesiarum excitabat, non literarum modo cohortatione, sed suppeditatione etiam ambitiosa pecuniarum & rerum necessariarum ædificationi: quod ipsum & scripta indicant, hoc exemplo.

Epistola Constantini de ædificiis ecclesiarum, Cap. 15.

VIctor Max. Constantinus Augustus Eusebio. Persequente ad hoc vsque tempus tyrannide & nefariis consiliis famulos Christi saluatoris nostri, credo charissime frater, neque dubium mihi est, quoniam omnium ecclesiarum res, aut negligentia corruptę, aut metu impendentis iniurię diminutæ sint: nunc vero reddita libertate, & dracone illo à publicis administrationibus, Dei quidem prouidentia, nostro autem ministerio repulso, in ea sum opinione, nemini esse diuinā potentiā absconditā, omnesq; qui aut metu, at infidelitate, aut peccatis fuerint implicati, cognito eo qui essentialiter est, ad verum & rectum vitæ statū reuersuros esse. Quibus igitur aut tu B præes ecclesiis, aut quo alios Episcopos, presbyteros, diaconósque in loco præesse nosti, cohortare vt studiū operamq; suam rebus Ecclesiasticis impendant, vt aut quæ restant perficiantur, aut amplientur, aut sicubi opus fuerit, noua ædificia excitentur: petes autem & ipse & reliqui per te necessaria à præsidibus nostris & prouinciali magistratu, quibus & ipsi scripsimus vt summo studio petitionibus sanctitatis tuæ obsequantur. Deus te seruet frater charissime. Huiusmodi epistolas de ecclesiarum ædificationibus ad singularum prouinciarum Episcopos dedit. Quæ autem scripserit Eusebio palæstino de curatione sacrorum librorum, ex ipsis cognosci literis rectissime poterit.

Alia Epistola eiusdem de parandis sacræ scripturæ libris. Cap. 16.

VIctor Constantinus Augustus Eusebio. In vrbe quæ nostrum nomen complectitur, auxiliante saluatoris Dei prouidentia, ingens hominū multitudo sese addixit ecclesiæ, ita admodum augescente omnium ibi numero, admodum dignum videtur etiam ecclesias in ea plures construi. Tu igitur suscipe prompto animo placita voluntatis nostræ, quòd & prudentiæ tuæ significare æquum censuimus, vt in membranis bonis quinquaginta codicum, cures planè & dilucide ab artificibus scripturæ elegātis peritis, exarari eos potissimū sacrarum literarum locos, quorum verba doctrinę & vsui ecclesiarum maxime censueris cōuenire. Dedit & clemētia nostra literas, ad generalem dispēsatorē nostrum, vt huic operi necessaria omnia sub-

ministrari curet. Nunc erit sedulitatis tuæ, vt huiusmodi codices quàm celerrime conscripti absoluantur, qui autoritate literarum nostrarum concedentiũ hoc iuris tibi, duo publica vehicula sumes quibus illi ad nos deportentur, perficiente negotium vno aliquo ex diaconis tuis. Ita enim potissimũ bene scripti in nostrum facillimum conspectum videtur esse peruenturi. Qui cũ ad nos venerit, humanitatẽ nostram experietur. Deus te conseruet frater charissime. Satis esse hæc possunt, de quibus coniectura, vel iudicium potius fiat, conuersum laudatissimum Regem fuisse totis viribus ad studiũ pietatis: addam tamen & supra dictis saluatoris sepulchri susceptam ab illo curam. Cum enim cõperisset vesanientes & amentia simulachrorũ cultus percitos subruisse sepulchrum dominicum, sperantes hac cõtentione saluationis nostrę memoriam obliuioni mandatum iri, illo autem in loco extruxisse impuræ diuæ ædẽ ad Virginalis partus contumeliã, primum dirui abominandas substructiones, deinde aggerem propter fœditatem funestorum sacrorum, longè ab vrbe disiici ac dissipari, mox exędificari templum maximum ac pulcherrimum imperauit. Quæ omnia planius docentur epistola missa ad eius ecclesiæ præsulem, Is erat tum Macarius cuius & antè meminimus, quique in magna synodo affuerat, armaque ceperat socia ad illius blasphemias prosternendas. A

Alia eiusdem Epistola ad Macarium Episcopum Hierosolymitanũ, de ædificatione diuini templi. Cap. 17. B

Victor Constantinus Max. Macario.

TAnta est gratia saluatoris nostri, vt nulla dicendi facultas præsenti miraculo sufficere posse videatur. Nam significationem passiõis illius sanctissimæ, tam diu obrutam terra, sic multorum annorum spatiis fuisse ignoratam, dum communi omnium hoste sublato liberatis famulis suis appareret, omnem profectò admirationis stuporem superat. Si enim omnes quotquot vbique terrarum sünt sapientes conuenerint, iussique hac re dignam orationem habere tentauerint, ne minimæ quidem parti contentione sua satis esse facturi videntur, vsqueadeo omnem humanæ rationis capacem naturam istius miraculi fides excedit, quo planè cælestia humanis plus valere declaratur. Quapropter, hoc ego semper in primis atque solum specto, vt quemadmodum sese cotidie nouis miraculis profert veritatis fides, ita mentes omnium nostrum in sancta lege, castitate ac vnanimi cupiditate studiosiores reddantur. Quod cum omnibus manifestum esse confidam, hoc maxime tibi persuadeas velim, nihil esse maiori curæ mihi, quàm vt sacrum illum locum, quem Dei mandato, de spurci simulachri impositione, tanquam deprimente quodam pondere alleuaui, ædificiorum pulchritudine exornemus, qui ab initio quidem sanctus Dei iudicio fuit, sed multo postea sanctior prolata in lucem salutaris passionis fide effectus. De-

cet

A cet igitur prudentiam tuam, ita omnia instituere & præparare necessaria, vt non modo omnibus præstantior basilica, sed etiam alia ad eum modum perficiantur, ne quid vspiam locorum quod maxime eximium sit, hanc fabricam possit vincere. De murorum autem excitatione & opere, scito commissionem habere à nobis Dracilianum amicum nostrum, qui nunc splendidissima gubernatorum nostrorum loca administrat, necnon istius prouinciæ præfectum nostrum. Imperatum enim est à pietate nostra, vt artifices ac operarii cum omnibus quæ requiri ad ædificationem à tua fuerimus certiores facti sapientia, statim per illius prudentiam tibi curentur. De columnis autem seu marmore, quicquid ipse contemplatione operis pretiosissimum ac aptissimum futurum statueris, da operam vt quamprimum nobis perscribas, quo vndecunque conuehi possint ea que cõuenientia operi futura de tuis literis intellexerimus. Aequum enim est vt totius orbis terrarum maxime admirabilis locus digno splendore exornetur. Ipsius quidẽ Basilicæ testudinem vtrum laqueatam, aut alio quopiam genere operis cõcludendam censeas, velim mihi significes. Nam laqueata auro quoque illustrari poterit. Quod superest, sanctitas tua prædictos prætores certiores reddat, quot operariis artificibusq;, & quantis sumptibus opus sit futurum, eáque omnia da operam vt ad nos quoque quamprimum referantur: non solum de marmore & columnis, sed etiam de lacunari, si hoc tibi placuerit.
B Deus te conseruet frater dilecte.

De matre Constantini Helena, & studio in extruendo templo illius. Cap. 18.

HAs literas pertulit ipsa Imperatoris mater, Egregii illa filii genitrix, & ab omnibus celebrata, tantæ lampadis parẽs & nutrix pietatis. Ea igitur tædium itineris, senectæ etiam labore contempto suscepit, nõ enim diu post illud mortua est, nata annos octoginta. Mox autem vbi locum cõspexit qui admisisset communis salutis tormenta, abominandum illam ædem dirui & aggerem exportari iussit: oppresso vero sepulchro iam apparente, visæ quoque sunt iuxta dominicum monumentum tres defossę cruces, quarum nemo erat qui non pro certo haberet, vnã fuisse domini saluatoris nostri, duasq; reliquas simul actorum in crucem latronũ. Ignorabatur tamen illa quæ dominicum tetigisset corpus, & pretiosi sanguinis stillicidia excepisset. Sed beatus Macarius præsul vrbis illius, tali ratione dubitationẽ hãc explicauit. Fœminę enĩ primarię quæ diuturno morbo teneretur, singulatim quamque crucem cũ ardentibus precibus admouit, atque ita arcana vis cognita est. Cum enim primum hæc crux muliebre corpus contigisset, grauem mox repulit morbum, & illam pristinę restituit sanitati. Ita Imperatoris mater comperta re quam desiderauerat, clauorũ alios Galeæ regiæ inseruit, qui pręsidio essent capiti filii sui, & hostium tela repellerẽt: alios frenis

equestribus coniunxit,& regi protectionem parans,& priscum vaticinium A implens:longum enim est cum Zacharias propheta clamat:Et quod in frenis fuerit,sanctum erit domino omnipotenti. Particulam autem crucis saluatoris,in Regia collocandam seposuit,reliquũ ex argẽto fabricata capsula in eam inclusit,episcopoq; vrbis dedit asseruandam,vt monumẽtum salutis extaret ad posteritatem. Vndique autem omnis generis materiam artificibus suppeditans,maxima & clarissima illa templa extruxit,quorum pulchritudinem & magnitudinem hoc loco exponere superuacuũ duxi,currentibus illuc,vt ita dicam,vniuersis Dei amantibus ad tantæ magnificẽtię spectaculum. Fecit & aliud dignum memoria laudatissima illa & suspicienda Regina. Congregatis enim Virginalis vitæ cultricibus plurimis, sedilibus præparatis discumbere illas iussit, & ipsa vt famula circumiẽs ministrauit,cibum apponens,& pocula porrigens,& vinum infundens,& pelui allata de vase manuali affudit aquam manibus illarum. His & aliis cõsimilibus peractis rediit ad filium,& multis præceptis de pietate filio datis,valedicendiq; benedictionibus consumatis, ex hac vita in meliorem transiit. Atque illa quidem mortua eo fuit affecta honore qui deberetur tanta cura tantoque feruore persecutæ cultum omnium creatoris dei. At Arii factio ad concilia improbissima reuersi sunt.

zach.14.d.

ἐγκρατέστα lege

Transitus illegitimus Eusebii Nicomediensis,& Epistola Constantini contra Eusebium & Theogonium ad Nicomedienses. Cap.19. B

EA enim de causa manus suas non subtraxere concordiæ fidei, quo induti ouium pelles,vt lupi grassari possent. Nam diuino Alexandro qui Ariũ cõfinxerat oratiõe sua, illo inquam Byzantio, hoc enim tum nomine Constantinopolis appellabatur,in vitam meliorem translato,Eusebius aduocatus impietatis,oblitus earum legum quas paulo antè cum aliis pontificibus conscripserat,mox Nicomedia deserta Constantinopolitanum arripuit solium,cum planè Canon interdicat omnibus cum presbyteris tum Episcopis,transgressione in alias atque alias vrbes. Mirum tamen esse non debet, fuisse audaces illos in prætereundo alias leges, qui ita contra vnigeniti diuinitatem insaniuerant. Neque primum huic nouitati ille studuit, sed iam ante idem facere ausus fuerat: commissa enim sibi quondam Beruto,illã relinquẽs,Nicomediã occupauerat,qua postea est exactus synodi sẽtẽtia ob manifestã impietatẽ suã,vnaq; etiã Nicęa Theogonius, idq; Imperator Cõstantinus alteris literis suis demõstrauit, quarũ partem inserã narrationi huic,missarum Nicomedensibus. Quis imbuit talibus innocentẽ multitudinẽ? Nimirũ Eusebius crudelitate tyrannica initiatus. Fuisse enĩ semper trãsfugã sanctorũ multis est videre argumentis. Hoc enim partim cædes Episcoporum,sed vere Episcoporum, testantur, partim grauissima

A ſima Chriſtianorũ inſectatio manifeſtè clamat. Nam de illius erga me cõtumeliis nunc nõ loquar. Quibus cum ſæuirẽt maximę aduerſariorum cõcurſiones, ipſe oculos ſpeculatores aduerſum me intendebat, & propemodum armato miniſterio præſto erat tyranno. Neque quiſquam arbitratus ſit non me ad hæc plana faciẽda paratum eſſe. Certiſſimum enim eſt indicium, quòd manifeſto deprehendi à me cõtigerit presbyteros ac diaconos aſſeclas Euſebii. Sed hæc omittam, quæ non indignationis meæ, ſed pudoris illorum gratia protulimus. Hoc autem exercet cogitationẽ animi mei, quòd intelligo vos ad ſocietatem criminis vocari. De Euſebii enim inſtitutione & peruerſione, conſcientia veſtra à veritate diſceſſit. Medicina tamẽ non ſera fuerit, ſi nunc ſaltem delecto epiſcopo fideli & integro reſpexeritis ad deum, quod & in præſentia eſt poteſtatis veſtræ, & iam pridẽ debuerat iudicio veſtro perfectũ eſſe. Ille quẽ memorauimus Euſebius magnopere à quibuſdam tum adiutus, huc peruenit & impudenter rectitudinem ordinis acquiſiuit. Sed cum de hoc Euſebio charitati veſtræ pauca ſcribenda ſint, meminit patientia veſtra coactam eſſe Nicææ ſynodum, cui & ego reuerenter affui miniſterio conſcientiæ meæ: nullo alio cõſilio quàm vt omnes in concordiam redigerentur, vtq; penitus redargueretur exterminareturq; negotium illud, motum Arii primum Alexandrini dementia, confirmatum autem mox Euſebii abſurdo & exiriali ſtudio. Sed eundem illum

B Euſebium, quo cenſetis, chariſſimi honorabiliſſimiq;, diſcurſionis labore, nempe conſcientia ſuperatum, quóue pudore cum conuicto omni ex parte mendacio conflictatũ eſſe? Subornauit enim diuerſos qui pro ſe apud nos deprecarentur, & ipſe petiit auxilium noſtrum, ne tanti delicti condemnatus priuaretur honoribus ſuis: deum facio horum teſtem, qui nobis bonitate ſua perpetuo aſſit. Me enim etiam peruertit, & indecenter ſeduxit ille, quod vos quoq; ſcire debetis. Nam tũc omnia quæ voluerat obtinuit, cum malitiã animo ſuo penitus abſconderet. Sed quæ nuper, vt alia prætercam facinora prauitatis ipſius, cum Theogonio ſocio veſaniæ ſuæ deſignarit, quæſo cognoſcite. Imperaueram vt Alexandrini quidam, quòd à fide noſtra defeciſſent, huc mitterẽtur: nam illorum miniſterio diſſenſionum videbatur flamma excitari. At iſti honeſti boniq; epiſcopi, quos ſemel Synodi veritas reſeruarat pœnitentiæ, eos nõ receperunt, vt eſſent tuto apud ſe loco, ſed vitę ſuæ malitiam cum eis communicauerunt. Eam ob rem hoc cepimus aduerſus ingratos iſtos cõſilium, vt iuberemus arreptos ipſos in remotiſſima loca deportari. Quod reſtat, voſtrum eſt ea fide Deum ſpectare, qua vbique hoc fieri ſoleat, quaq; eſſe tranſigiq; omnia deceat. Ita nos ſi habeamus epiſcopos caſtos, orthodoxos, humanos, gaudemus. Quod ſi quis audacter inconſulteque ad memoriam, ad laudem peſtium illarum exarſerit: illius ſtatim audacia miniſtri Dei, hoc eſt mea executione, cohercebitur.

Deus vos conseruet fratres dilecti. ATQVE ILLI tūc honoribus spoliati vrbibusque eiecti sunt: commissa Nicomediæ administratione Amphioni, Nicææ Chresto. Sed rursus solitas fraudes vsurpātes, pro commeatu fallaciæ videntes esse humanitatem Regis, renouato certamine pristinā potentiam recuperarunt. A

De fraudulentis aduersus sanctum Eustathium Antiochenum Episcopum Consiliis factionis Eusebianæ. Cap. 20.

SEd Eusebius, vt dictum est, violenter occupato præsulatu Constantinopolitano, potentiæ incrementa faciebat, & familiaris effectus Imperatori, confidentiaque de frequente consuetudine capta aduersus propugnatores veritatis rursus produxit machinas suas. Ac primum prætexens cupiditatem visendorum Hierosolymorum, hac fraude circumuento Imperatore, quod diceret se teneri desiderio celebre ædificationis opus conspiciendi, magno cum honore illinc discessit, attribuente ei Imperatore & vehicula & comitatum. Adiunxit huic se & Theogonius Nicænus socius, vt ante diximus, improborum consiliorum ipsius. Cumque venissent Antiochiam amico vultu omnia illis benigne præstabantur, nam veritatis propugnator Magnus Eustathius, omni fraterno amore eos complexus est. Vbi autem ad sacra deuenissent loca & vidissent concordes suos, Eusebium Cæsariensem, Patrophilum Scythopolitam, Aetium Lyddæ, Theodotum Laodiciæ Episcopum, & alios Ariana labe inquinatos, indicarunt eis turbarum consilia, & vnà cum ipsis Antiochiam inuaserunt: & aliorum quidem aduentui deductionis honor prætendebatur, sed quod clanculum conficiebatur, bellum erat aduersus pietatem. Conducta enim muliercula quæ corpus suum prostitueret, & linguæ illius obsequium mercati consilium conuocarunt: deinde aliis omnibus exclusis miserrimam introducunt mulierculam, quæ infantem præ se ferens lactentem aiebat cum impudentibus clamoribus susceptum genitumq; illum ex Eustathio. At ille qui calūniā manifeste cerneret confictam cōtra sese, postulabat vt si quē testem haberet eius rei eum in mediū produceret: quæ cū habere se negasset, iusiurādum ei defertur à iustissimis iudicibus, clamāte palā lege probationes duū triumúe testiū confirmatione valere. Et statuēte Apostolo postulationem aduersus presbyterum, nisi confirmato crimine duum triumúe testium non admitti oportere. Sed hi spretis legibus diuinis, accusationem intestatam contra tantum virum admittunt, cumque illa confirmaret iureiurando clamores suos, puerum esse Eustathii, mox veritatis amici iudices contra illum, vt adulterum pronuntiauerunt. Refragantibus autem aliis Pontificibus, qui non pauci aderant, respectu apostolicorum dogmatū, & ignoratione eorum quæ mouerentur, manifeste contradicentibus, prohibentibusq; sententiæ iniustæ parere Magnū Eustathium, abiere illius fabulę cō B
posito-

A positores quāprimum ad regē,eiq; persuadent veram accusationem,& iustam fuisse condemnationis sententiam,exiliūq; conficiunt,tanquā adultero & tyranno pietatis & castitatis athletæ.

De hęreticis successoribus Antiochiæ sancti Eustathii. Cap.21.

ATque est ille per Thraciam abductus in Illyricam quandam vrbem. Sed hi primum surrogant Eulalium,quo paulo pòst vita functo,voluerant illo transferre Eusebium Palæstinum. Cui cum & ipsi contraria ea res esset,insuperq; prohibente imperatore,subiecere Euphronium,quo & ipso mortuo,vixit enim in hoc honore annū tantum vnum & paucos mēses,Placētio præsulatum ecclesiæ illius tradidere.His autem cunctis occulte inerat Ariana labes,ideoq; plurimi studiosi pietatis,cum sacerdotes tum plebs,desertis ecclesiasticis cœtibus,priuatim conueniebant.ii vocabantur Eustathiani quòd talis coitio post Eustathii exilium extitisset.Illa vero miserrima muliercula morbo grauissimo & diuturno correpta, prodidit insidias & tragœdiam illam detexit,non duobus tribusúe,sed compluribus sacerdotibus illis fraudibus indicatis.se enim aiebat pecunia conductam ad illam calumniam, non tamen falsum omnino iuratam fuisse.Eustathii e-enim fabri cuiusdam puerū esse.Atque hæc Antiochiæ bellissima illa molita est factio.

B Fides Indorum. Cap.22.

HIs temporibus & Indis illuxit diuinę cognitionis iubar.Cum enim vbique celebris Imperatoris virtus ac pietas, & vicini barbari docti essent præstare pace frui,quàm bello decertare, cōmiscebantur vbiq; cōmercio libero.Ibi Tyrius quidam externę philosophię deditus,incēsus cupiditate perlustrandę vltimę Indię, profectioni cum duobus adolescētibus fratris filiis accingitur:sed postquā desiderio suo satisfecerat, nauigatiōe in patriā reuertebatur:appulsaq; naui in portū aquatiōis gratia, irruentes barbari, alios in mare demersērūt,alios seruitum abstraxere.Atq; ille quidem Tyrius inter mortuos relictus,adolescētes vero ad regem deducti sunt,horum nomina fuere,vni AEdesio,alteri Fumētio:quibus tempore terrę illius regi probatis prudentia eorū patefacta,cura Regię committitur.Quòd si cui hęc fingi videtur,is recordetur,quid Iosepho vsu venerit,& ad regnū AEgypti respiciat,itemq; prophetā Danielem tresq; illos pietatis athletas,nā & hi de captiuitate ad Babylonis præfecturā deuenerūt. Sed rege mortuo maiore in pretio apud filium illius fuere.Educati autem in pietate hortabātur mercatores,si qui,quemadmodum mos fert Romanorū, aduenissent, vt conuenire & sacros ritus celebrare vellent.Interq; hęc elapso lōgo sanè tempore accedunt ad regē,petūtq; pro mercede fidelitatis erga illum suæ, cōcessionem reditus in patriam suam.Quo impetrato, in Romanum solū reuersi sunt,Mansitque Tyri AEdesius, at Frumētius posthabito cōspectu

parentũ suorum cura rerum diuinarum Alexandriã perrexit, præsulemq; A vrbis illius docuit qua essent cupiditate Indi vidędę lucis intelligibilis. Tũ ecclesiæ illius clauum tenebat Athanasius, qui audita narratione hac, quis autẽ reperiri possit, inquit, aptior ad caliginem istam ignorantiæ discutiendam, & inferendi diuinę prædicationis luminis quã tu? Hæc locutus & cõmunicata cum eo gratia Põtificali, misit ad istius gentis culturam. Qui & patria derelicta & cõtempto tanto pelago, peruenit ad gentem incultam. eamq; summo studio excoluit, cooperante sibi diuina gratia. Apostolicis enim miraculis, si qui forte sibi resistere conarentur, capiebat. Et signorum efficacia dictorũ testis, permultos cotidie corripiebat. ac Indorum quidem ad cognitionem dei Frumentius dux fuit.

Deductio ad pietatem Iberorum. Cap. 23.

AT Iberibus eodem tempore mulier captiua viam veritatis demonstrauit. Illa enim orationi assiduo vacabat, cubile stragulumq; habens molliculum extensum humi sacculum, delicatissime autem viuens in cõtinuis ieiuniis. Ex hoc labore Apostolica dona consecuta est. Nam cum barbaris mos sit, penuria medicorum, ex sese mutuo de medicamẽtis quærere, quo quopiam aliquis in morbo vsus sanitati fuerit restitutus, deuenit quædam ad laudabilem illam mulierẽ fœmina cum infirmo puero, cum maximis precibus, vt remedium morbi aliquod se doceret. Quę accepto puero repositoq; in cubile suum, obsecrabat omnium conditorem Deũ vt annueret B precibus suis & infirmum puerũ exoluere morbo vellet, qui exaudita supplici oratione sanitatem illi reddidit. Ex hoc mirabilis mulier omnibus in ore fuit, neq; enim cõiugẽ regiam fama huius facti latuit, quæ & ipsa cum difficili morbo teneretur accersendam eã curauit, sed hoc facere recusauit elatiõis quadã mediocritate vsa. Tunc regina coacta malo dignitatem Regiam non passa obstare sibi, accurrit ad captiuam, quæ & ipsam in vilẽ lectulum suũ illam reponens adhibuit salutarem morbo medicinam orationis. Recuperata igitur pristina valetudine obtulit ei Regina mercedem curationis rerum maxime expetendarũ, aurũ, argẽtũ, tunicas, pallas, quęque alia largiri Regia magnificentia consueuit. His sibi illa opus esse negauit, sed magnam futuram mercedem, si pietatẽ vellet cognoscere, & exposuit quam poterat illi accuratissime diuina pręcepta, hortabaturq; vt diuinum templũ excitaret saluatori suo Christo. Ita reuersa regina in Regiã, subita percutit animũ cõiugis suæ admiratiõe facilis curatiõis, cui narrat põtẽtiã dei quẽ captiua coleret, illũq; aiebat solũ pro deo habẽdũ, extruiq; tẽplũ & totam gentem ad cultum ipsius cõuerti oportere. Rex quidem magnis vehebat laudibus miraculum declaratũ in vxore sua, sed ab ędificãdo templo abhorrebat animus. Modico autem tempore elapso, venatũ egressus, ab humanissimo domino, vt quondam diuus Paulus captus est. Nam improuisa

A prouisa implicitus caligine vlterius nõ poterat progredi. Et comites quidé solita fruebãtur luce, solusq; ipse relictus tenebrarũ vĩculis cõstringebatur. In maxima igitur dubitatiõe rationé salutis inuenit. Nam recordatus infidelitatis suæ, & inuocato numine eius dei qué coleret captiua, lucé recepit: tũ profectus ad captiuã suspiciendã mulierem, petiit ab ea demonstrationé ædificii. At illi idem qui Beselielem architectonica sapiẽtia cõpleuerat, hoc quoq; donũ contulit, vt describere posset diuinũ templum. Describebat ergo ipsa, illi fodiebãt & ædificabãt. Sed iam opere perfecto & concluso tectis, cũ deessent sacerdotes excogitauit cõsiliũ hac quoq; in re mulier: persuasit enim regi vt legatos mitteret ad Imperatoré Romanorũ, peteretq; pietatis sibi doctore prospici. Rex quidé viã demonstratã legationis mittẽdæ statim est ingressus. Imperator vero cognita petitione (erat autem Cõstantinus ardentissimus amator ille pietatis) benignitate summa complexus legatos, præconem diuinę cognitionis misit illi genti virum, fide, intelligentia, moribus ornatissimum cum dignitate Pontificali, muneribus plurimis adiectis. Atq; ille ad hunc modum petẽtibus iis prospexit, sed in Perside alumnorum pietatis vltro causam suscepit. Certior enim factus ab impiis eos exagitari, & regé seruientem erroribus variis insidiis circumuenire, literas ad illum dedit, postulans vt & ipse ad pietatem se cõuer-
B tere & cultoribus illius honorem habere vellet.

Epistola Imperatoris Constantini ad Saporem regem Persarũ. Cap. 24.

SEd melius fuerit scriptoris studiũ declarare: Obseruãs diuinã fidé adipiscor lumen veritatis: sequés lumé veritatis, agnosco diuinã fidé. Atque de his quod ipsa res docet, sanctissimæ religionis cultum notum facio, qui est magister cognitionis sanctissimi dei. Hunc me seruire confiteor: huiusq; dei adiutus ope, orsus ab vltimis Oceani finibus, vniuersum orbé terrarum firmę salutis spe erexi, vt omnia quæ iam cotidianis calamitatibus seruitii tot tyrannorum deficerent & extenuarentur, cõmuniter à nobis vindicata, quasi curatione quadam medica refocillarentur. Hũc ego deum veneror, cuius signum dicatus eidé deo exercitus meus portat in humeris suis, & quocunq; per fas & ius contendit, prospero secundoq; cursu vtitur. Nobisq; ex illorum splẽdidiss. trophæis non sera repẽditur gratia. Hunc ego Deum venerari me immortali memoria profiteor, hunc mẽte perfecta & pura in cœlo esse perspicio: hũc flexis genibus inuoco, auersans omné abominationis sanguinem, & odores fœdos ac fugiendos, incantationũ omnium igniculos declinãs, quibus cunctis sceleratus & infandus error inquinatus, plurimos totasq; adeo gentes cõuellés infernis cõtradidit partibus. Quę enim omnium conditor deus per humanam prudẽtiam propria benignitate ad vsum hominum protulit, ea ad vniuscuiusque libidiné arripi non sustinet. Mentem autem solũmodo puram & intaminatam animã ab homi-

hominibus postulat, quibus virtutis & pietatis opera metitur. AEquitatis A & mãsuetudinis factis oblectatur, amat mites, odit turbulentos, diligit fidẽ, punit infidelitatem, omnẽ iactabundam potentiam frangit, cõtumelias superborum vlciscitur, elatos fastu funditus euertit, humiliatis & patiẽtibus tribuens quę promerentur: ita & imperiũ iustũ magni ille æstimans, sua opitulatiõe confirmare, & regiam intelligentiam tranquillitate pacis conseruare solet. Minime decipi mihi videor, mi frater, cũ deum hunc esse confiteor ducem saluatoremq; omnium, quem multi hoc potiti imperio vesanis erroribus seducti, abnegare conati sunt. Sed cuncti tali sunt genere vltionis consumpti, vt vbiq; homines superstites nullũ aliud exẽplũ quęrant execrandi similiũ facinorum conatus, quã illorũ calamitatum imprecationem. Horũ vnũ fuisse iudico, qui quasi fulmine diuinæ iræ hinc reiectus, vestraq; in loca ablatus fuit, trophæo vobis glorioso pudore suo. Sed opt. cecidisse videtur, vt nostris quoque temporibus supplicia istorũ proferrentur. Nam & ego aspexi finem illorum qui paulo antè nefaria dominatiõe perturbarunt deo dicatum populum. Ideoq; & Deo magnas gratias ago, quòd singulari prouidentia illius, totum genus humanum quod legem colit diuinam, reddita nunc pace in lętitia & gaudio vitam degat. Hinc etiã nobis ipsis persuasum est, Rempublicã optimo tutissimoq; in loco versari, cum ob illorum puram probatamq; in concordia de numine, religionem, B vniuersa ipse ad sese colligere dignatur. Hũc catalogum hominum, Christianorum inquam de quibus omnis mihi sermo, cum audio primariis in Persiæ locis, plurimũ, vt semper expetiui, augescere, qua me voluptate affici existimas? Optime igitur cum illis, similiterq; tecũ optime agitur, quia cõmuniter cum vtrisq;. Ita enim omniũ rerum dominum, clemẽtem, propitium, benignũ habiturus es. Istos igitur cum tantus es, cõmitto tibi, eosdemq; tibi in manum trado, cum es celeberrimus pietatis laude. Quos pro humanitate tua amore ac beneuolẽtia cõplectare, im mẽsam tibi nobisque per fidẽ lætitiã conciliaturus. TANTAE curæ optimo omniũ regi erant quicũq; pietate ornati essent, vt non modo suorum solicitudinem, sed alienis quoq; dominis subiectorum procurationem capesseret, quod illius studiũ diuinus compẽsauit respectus, cum habenis commissis Europæ totius, & Africæ, & pręterea maximæ Asię partis, tum amore conciliato subditorum qui frena cum voluptate etiã parerentur, in Barbarorũ insuper imperio illius seruitute aliorũ volũtaria, aliorum armis bellicis confecta, excitatisq; vbiq; trophęis & pręconiis victoriarum Imperatoris. Sed hæc & ab aliis copiosius celebrata sunt, & nos prosequi ĩstitutã narrationẽ debemus. Laudatissimus igitur rex Apostolicas curas suscipiebat animo suo, at Pontifices non solũ non ędificare ecclesiam, sed illius etiam fundamenta labefactare conabantur: nam illius & Apostolicorum dogmatũ principes varias te-

Valerianũ vocat Epipha.

A rias texentes calumnias, impulsos in exilium agebant. Non enim expleta ipsorum inuidia famosæ illa contra Eustathium fabulę cōpositione, etiam alterā turrim max. pietatis cōuellere summa variaq; molitione tētauerūt: quā & ipsam tragœdiam quàm potero breuissime recensebo.

Insidiæ structæ sancto Athanasio. Cap. 25.

ALexandro admirabili illo sene, qui Arii blasphemiam deuicerat, vita post menses V à conuentu Nicæno, sua functo, pręsulatum ecclesiæ Alexandrinæ Athanasius cepit, vir ab ineunte ętate diuinis pręceptis innutritus, omnibus aūt in gradibus Ecclesiastici ordinis cum admiratione versatus. Hic in magno illo conuentu, nullum certamen pro apostolicis dogmatis cum fugere videretur, à veritatis quidē propugnatoribus gloriam, ab aduersariis vero vt oppugnator odium & inimicitias cōsecutus est. Erat autem cum magno Alexandro admodum iuuenis & diaconi locum obtinens. Cum igitur ii qui bellum aduersus vnigenitū deum gerere decreuerant, re essent præsentiā animi ipsius in defendēda veritate experti, cognouissentq; Alexandrinę tenere ecclesię gubernacula, præsulatū ipsius exitio futurum impietati suæ crediderūt: itaq; tale quiddā machinātur. Melitius quem synodus Nicęna abdicauerat, nō desinebat motus turbasq; excitare in Thebaide, & vicina AEgypto. Huius factionis illi pecunia cōductis qui Ao. do. 335

B busdam, quo suspicio accusationis vitaretur, persuadent, vt ad Imperatorē cursitēt & per calumniam Athanasium insimulent exactionum in AEgypto, quas ipse instituat & de quibus collectā pecuniam suppeditet cuidam studenti nouis rebus. Ita dolose captatis Imperatoris auribus, effecere vt Athanasius Constātinopolim accerseretur, qui cū aduenisset accusationisq; falsitatem coarguisset, diuinitus illi attributam ecclesiam recuperauit. Hoc & rex ipse ostendit in literis ad Alexādrinam ecclesiam missis, quarum & ipsarum clausulam inseram rationi nostræ.

Epistola Imperatoris Constantini ad Alexandrinos. Cap. 26.

NOn potuit improbitas istorum credite mihi fratres, non potuit nocere Episcopo vestro. Nihil aliud studuere quàm vt nostris temporibus cōsumptis nullum haberent in vita pœnitentiæ spatium: quare vobisipsis auxilio sitis moneo, vestrum amorificum studium vrgere, omnibus viribus exagitate eos qui cupiunt abolere gratiam concordiæ vestrę. & respicientes ad Deum, mutuo amore vos complectimini. Ego vestrum Episcopum Athanasium libenter vidi, sicq; sum allocutus vt quem virum Dei esse crederem.

Alia aduersus Athanasium Episcopum. Cap. 27.

SEd ne sic quidem istorum cohercita est impietas, quin aliam texerēt fabulam cui nemo vnquam veterum Tragicorum, aut comicorum similem dedit. Nam rursus conductis accusatoribus de factione illa deducunt

ad regem

ad regẽ cum summis clamoribus de sceleratis & nefariis ausis Athletæ virtutis:his aderat ductor Eusebius & Theogonius, iteq; Theodorus Perinthius, Perinthus autem hoc tempore Heraclia nominatur: affirmabant autem facinora esse intolerabilia quæque ferre nullius aures possent. Ita persuadẽt Regi vt synodum cogeret Cęsariæ Palęstinę, ibi enim erat inimicorum illius plurimũ, iuberetq; causam in ea Athanasii diiudicari. Habebat fidẽ illis Imperator vt sacerdotibus, imperauitq; fieri quod petierant. Sed diuus Athanasius iudicii iniquitatem declinãs ad conciliũ non venit. Tũ illi nacti validiores perætextus calũniarum, bello aduersus veritatem suscepto, hoc adiiciunt prioribus sceleribus, vt deferãt apud Imperatorẽ Athanasium, de audacia & tyrãnide. Neque omnino spes eos frustrata est, tum enim iratus rex clemẽtissimus literis Athanasio, & declarauit indignationem suam; & imperauit vt Tyrum se conferret: ibi enim synodum coactũ iri: suspicatus, vt opinor, fugere Cæsariã Athanasium propter prę sulem illius. Misit autẽ & ad concilium tales literas quales ab ornato pietate mitti debuere: quarum exemplum hoc est. A

Epistola Imperatoris Constantini ad Synodum. Cap. 28.

CONstantinus Imperator sanctæ synodo Tyri. Erat, vt arbitror, consentaneum, decebatque quietem temporis huius, minime seditionibus turbari ecclesiam, cunctosq; Christi famulos à conuiciis abesse. Quoniã vero nonnulli furore non sanę contentionis acti, non enim dicã viuentes ad indignum se modũ, conãtur omnia cõfundere, quo nihil mihi calamitosius videtur accidere posse: ideo currẽtes vos, vt dicitur, incitatione mea cohortor, vt omni mora posita, cõuenire summa celeritate, & cõficere synodũ velitis: & succurrere destitutis ope, medicinã facere laborantibus fratribus, coagmentare dissipata mẽbra, emendare peccata, pro eo atq; tempus postulat: quo tot prouinciis rectam concordiam reddatis, quam, quod absurdissimum videatur, paucorũ hominum perdidit superbia. Hoc ipsum & Deo cũctorũ domino gratissimum, & supra omnẽ spem meam: & nobis ipsis, si quidem pacem reuocaueritis, non vulgari glorię futurum esse neminem esse omniũ mortalium qui non fateatur existimo. Proinde quod superest, ne cũctemini, sed intento nunc iam studio, date operam vt quamprimum de propositis decidatur, cõgressi cum synceritate summa, ac fide, quod maxime saluator noster cui seruimus, quasi edita voce vbique exigit. Quod ad nos attinet nihil patiemur desiderari bonitatis nostræ: omnia de quibus literis vestris significatum est, sumus executi. Scripsi Episcopis quibus voluistis, vt suam curam in hoc concilio ad vestrã adiungerent. Misi istuc Dionysium virum cõsularẽ, qui quos vobiscum in concilium ire oporteret admonẽdo, & ea quę gererẽtur in primisq; ordinem animaduertendo, præesset cõuentui. Si quis enim, quod vsu venturũ non puto, vestrã iussionem B

nunc

A nũc quoq; paruipẽdẽs adesse noluerit, aderit hîc à nobis, qui Imperatorio mandato illũ in exiliũ agat, doceatq; non oportere aduersari præscriptioni Regię propositę de veritate. Quod restat, vestrę est sanctitatis opus vna nimi iudicio conuenientem curationem circunspicere, tam iis qui volunta te sua quã qui errore deliquerunt: qua in re neque odio, neque gratia moueri, sed ecclesiasticã & apostolicam sequi regulã debebitis, simul vt omni maledicẽtia liberetis ecclesiam, simul vt curas nostras alleuetis: simul etiã vt pacis gratia restituta dissidentibus, maximam gloriam vobis ipsis cõcilietis. Deus vos conseruet fratres dilecti. Ita igitur episcopis Tyrum ad concilium congregatis, adueniunt cum alii quidam nouorũ dogmatũ insimulati, è quorũ vnus numero fuit Asclepas Gazensis, tum mirabilis Athanasius. Sed ego primum exponere volo tragœdiam accusationis, atque ita celebris illius iudicii narrationem subtexere.

De Synodo Tyria. Cap. 29.

ARsenius erat quidam Episcopus societatis Melitianæ, hunc illa factio occultarat, volueratq; longissimo tempore esse in abscondito. Tum dextram manum resectam de cadauere aliquo, & conditam repositamq; in arcula lignea, vbique circunferebant, prędicãtes recisam esse de Arsenio, & in Athanasium homicidæ crimina cõgerentes. Sed oculus ille qui cuncta
B videt, diutius latere Arsenium passus non est, sed primum quidem in AEgypto ac Thebaide cõpertũ illũ viuere, mox & Tyrum delatus ipse fuit, vbi Tragico clamore manus illa ostentabatur iudicibus. Hũc vestigati familiares Athanasii in hospitium deductum latebris inuitũ includunt: ipse magnus Athanasius mane ad cõciliũ affuit. Ibi introducunt mulierculam impurę vitę, ea clamabat sibi virginitatem professæ, ab hospite Athanasio per vim vitium oblatum esse. Hæc cum illa diceret, ingreditur reus comitatus laudabili presbytero nomine Timotheo. Iubentibus autẽ iudicibus vt defensione vteretur Athanasius, tacuit ille quasi Athanasius non esset. Timotheus vero conuersus ad mulierem: egóne, inquit, mulier vnquam tecũ consueui, aut introii in domũ tuam? At illa impudẽtiore cum clamore adorta Timotheum, manuq; prolata digito eum designabat: tu inquiens, virginitatem mihi eripuisti: tu me castitate spoliasti. Quæq; alia solẽt effutire magnitudine impuritatis profligati pudoris fœminę. Atque ita cũ summa infamia eorum qui fabulam composuerant, erubescẽtibus iudicibus quotquot cõscii erant, dimissa est muliercula. Sed magnus Athanasius negabat dimitti illam oportere, nisi indicatis iis qui subornassent. Accusatores vero alia se habere grauiora crimina vociferabantur, quæ nulla ratiõe aut arte dissolui possent: proferre enim velle quibus nõ auditus sed aspectus aduocaretur. Ita locuti memorabilem illam arculam ostendunt & conditam detegũt manum, qua visa ad facinoris abominãdi mentionem exclamarunt

omnes, quiq; verũ credebãt, quiq; scirent esse falsum, sed latere Arsenium confiderent. AEgre autem cohibito clamore & silentio mediocri cõfecto, quærit reus num quis assit qui Arsenium nouerit, cumq; affirmarẽt multi admodum se illum nosse, iubet produci hominem, rursumq; interrogat, essetne iste Arsenius à se interẽptus, & quæsitus ab aduersariis, etiã quem mortuum affecisset contumelia spoliate dextræ: fatentibus autem omnibus eum esse, palliolo ipsius direpto, ostendit ambas manus dextrã ac sinistram. Et aliam, inquit, nemo quęrat: singulis enim hominibus binæ tantum à conditore omniũ manus collatæ sunt. Quibus ad hunc modum demonstratis, accusatores quiq; ex iudicibus conscii essent cũ occulere se cupere deberent, optareq; vt sibi tellus dehisceret, tumultu & seditione perturbarunt concilium. Quod dicerent esse Athanasium veneficum & quibusdam præstigiis fallere oculos hominum, irruebant in illum discerpere iugulareq; conantes, qui paulo ante homicidium accusauerant. Sed quibus ab imperatore fuerat negotium datũ ne quid paterentur turbulente geri, cędẽ auerterant victoremq; Athanasium manibus hostium ereptum nauigio salutem quęrere iusserunt. Qui profectus ad regem docuit illum qualem tragœdiam aduersus se excitare aduersarii ausi fuissent. Hi vero quosdam suorum ad Mareotem mittunt, nempe Theogonium Nicææ episcopum, Theodorum Perinthium, Maren Chalcedonium, Narcissum Cilica, quiq; alii cum his faciebant. Sed Mareothes regio est Alexandriæ, cognomentum sortita à lacu Mario. Ibi illi mendacia texere, & literas quasdam confingere, & detectas calumnias tanquam vera crimina deferri rursum per hos ad regem curauerunt.

A

B

Templi Hierosolymitani dedicatio & Exilium sancti Athanasii. Cap.30.

Aelia Hierosolyma

SEd ipsi AEliam se contulerunt, iusserat enim rex synodum Tyro transferri AEliam. Conuocatis vndique aliis ad noui templi dedicationem, misit & prætores aliquot quorum beneuolentiã erga se singularẽ quosq; pietate ac fide claros esse perspexerat, quibus imperarat vt benigne omnibus omnia præberentur, non sacerdotibus modo eorumque asseclis, sed aliis quoque qui vndecunque accurrissent. Ipsa ara diuina, regiis tapetibus donisq; aureis ac gemmatis, conspiciebatur ornata. Itaque celebrata splendidissima festiuitate, illi quidem domum quisque suam reuersi sunt, rex vero cognita festiuitatis lætitia & magnificentia, vehementer gauisus est, egitq; gratias omnium bonorum largitori, à quo hanc etiam petitionem obtinuisset. Cum autem aduenisset Athanasius cum querimonia iniqui iudicii, imperauit vt postulati episcopi coram se apparerent. Qui cum affuissent, metu certissimæ conuinctionis à prioribus calumniis recessere, subieceruntq; Imperatori minatum esse Athanasium frumenti se curationem im-

A nem impediturũ esse: quibus fide habita, Imperator in vrbem eum Galliarum relegauit, nomine Treuérim, eratque annus ille imperii ipsius Tricesimus.

De testamento beati Imperatoris Constantini. Cap. 31.

ELapso autem anno & paucis mensibus cum esset Nicomediæ, morbo corripitur. Ibi quòd sciret quàm esset incerta hominum vita, donum suscepit sacri baptismatis. Id enim facere ad illud vsq; tẽp' distulerat, quia in Iordane fluuio se consecuturum sperauerat. Reliquit tres filios hæredes regni, Constantinum, Constantium, & minimum natu Constantẽ. Restituit autem Alexandriæ decreto suo Athanasium, quãuis adesset Eusebius & summis viribus dissuaderet. An.do. 340.

Imperatoris defensio. Cap. 32.

NEque mirum vlli videri debet, tantos illum viros per errorem exilio multasse. Credidit enim pontificibus celantibus quidem improbitatẽ sibique imponentibus specie & claritate sua. Non autem fugit eos qui diuinos libros versant, planè deceptũ prophetam Dauidem, deceptum autem non à pontifice, sed seruo vernaculo, & mastigia, Siba, inquam, qui de Miphiboseta mendacia regi dixerat, quibus ereptũ agrũ illius obtinuit. Quod non ita accipi dictum velim, quasi propheta à me accusetur, sed defensio-
B nem parare placuit regii facti, & ostendere imbecillitatẽ humanæ naturæ, ac docere, nunquam accusatoribus tantum quamuis fide dignis, credẽdũ, sed alteram reseruandam esse reis aurem. Ipse quidem imperator ad meliorem vitam concessit.

Mors Imperatoris. Cap. 33.

SEd prætores ac duces & cæteri, in aurea illum arcula repositũ Constãtinopolim transtulerunt, copiis omnibus præeũtibus ac sequentibus, cum acerbis lamentis ob ereptionem illius. Non enim aliter experti fuerãt atque clementissimum parẽtem. Verũ quantus corpori huic honor sit habitus, quantoq; tempore in regia steterit, in expectationem reditus filii, exponere superuacuum fuerit, cum alii scripserint, quibus interesse cognoscereq; facile fuit, quàm soleat moderator omnium honoratos esse velle fideles famulos suos, quibus si qui fidem non habent, contemplati monumentum statuamque illius credant, non solum scriptis, sed etiam domino qui dixit, honorantes me honorabo, & spernentes me spernam.

ECCLESIASTICAE HI-STORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER SECVNDVS.

Reuerſio ſancti Athanaſii. Cap.1.

DIVVS quidem Athanaſius poſt annos duos & quatuor menſes Treuerenſis exilii Alexandriã rediit. Miſit & Cõſtantinus rex maximus natu filiorum Cõſtantini magni qui imperabat in Gallia occidentali, Alexandrinæ eccleſiæ hoc exemplo literas.

Epiſtola Conſtantini Imperatoris Conſtantini F. ad Alexandrinos. Cap.2.

Vel fidelitatis veſtræ, ſi ſit εὐνοίας

CONſtantinus Cæſar populo Catholicę eccleſiæ VRBIS Alexãdrinę. Non arbitror fugere COGNITIONEM ANIMI veſtri, qua cauſa quondam adorandæ legis interpres Athanaſius in Gallias relegatus fuerit, nempe ſæuiente in caput ipſius cruentorum & hoſtilium inimicorũ ferocia, ne qua indignitate afficeretur peruerſione improborum. Cuius ad ludibrium ereptus faucibus vrgentium ſe, iuſſus eſt ſub me vitam degere in ea omnium rerum neceſſariarum copia qua fuiſſet in iſta vrbe ſua, etiã ſi nobilis virtus ipſius diuino freta auxilio, grauioris fortunæ onera pro nihilo ducere conſueuiſſet. Quapropter & ſi chariſſimæ pietati veſtrę dominus noſter beatæ memorię Conſtantinus dei amantiſſimus pater meus Epiſcopum illum in locum ſuum reſtituere voluit: tamen quoniam humana ſorte pręuentus, prius fato ſuo eſt defunctus quàm voti compos efficeretur, officium meum eſſe duxi, diuinæ memorię Imperatoris ſequi & explere voluntatem. Veſter autem Epiſcopus cum in conſpectum veſtrum venerit, qua reuerentia à nobis tractatus ſit vobis exponet. Neque ſanè mirandum ſi quid illius cauſa faciendum nobis putauimus: mouit enim incitauitq́; ad hoc animum meum cum veſtri deſiderii imago, tum viri tanti conditio. Diuina prouidẽtia vos conſeruet fratres dilecti. CVM his literis venit diuus ille Alexandriam: & ab omnibus ſtudioſe cupideq́; excipitur, vrbanis, ruſticis, primoribus, vulgo: ſolis lęſis Ariani furoris ſodalibus reuerſione ipſius. Quare ad molitionem ſuarum machinarũ redibant Euſebius ac Theogonius & tota illa factio, rurſumq́; regis adoleſcentioris aures pertundebat. Narrabo autem & huius à rectitudine dogmatum apoſtolicorum ſeductionem.

Peruerſio Imper. Conſtantii de recta fide. Cap.3.

Conſtan-

A CONstantia quæ esset nupta cum Licinio soror fuit Constantini, huius in familiaritatem presbyter quidam Ariana labe infectus se insinuauerat, malum quidem callide tegens, sed inter colloquendum sæpe aiebat calumniis circumuentum fuisse Arium. Hanc laudatissimus rex post impii viri interitum omni studio complexus viduitatis incommoda nulla sentire patiebatur, aderat & morieti illi, curabatq; pro eo atq; res ferebat. Tunc illa accersitum presbyterum hunc imperatorem rogauit, vt cōmendatum sibi esse fineret, qui & precibus ipsius annuit, & quod promiserat præstitit, permissa maxima presbytero vsus sui libertate. Sed quamuis benigne tractaretur, non tamen fuit ausus palàm facere malū suum, cum videret quanta esset regię mētis in re diuina firmitas: sed Constantino in immortale regnum discedente distributo hoc fatis obnoxio filiis, neque tum præsente quoquam illorum, credidit testamentum soli huic presbytero, mandans vt Constantio traderet: nam quod esset in vicinioribus locis citius quā reliqui videbatur esse aduēturus. Ex hoc presbyter hic cōciliatus Constantio, nam vt mandatum fuerat testamentum tradiderat, in necessitudinem regis peruenit, vtq; se frequentaret iussus est. Animaduersa autem animi Constantii instabilitate, quæ Euripo similis esset ac arundinibus à contrariis vētis agitatis, ad bellū contra euangelica dogmata suscipiendū animatur. B Itaq; frequēter deplorās Ecclesiasticas tēpestates, omnem harum causam in eos conferebat qui doctrinæ fidei inseruissent nusquam in scriptura repertā vocē COESSENTIALITATIS, ex quo dissensio ista cū inter sacerdotes tum plebem existeret, atq; hinc ad Athanasii & cōcordium accusationem, ac ponendas insidias procedebat. Huius opera societateq; vsi Eusebius & Theogonius ac Theodorus Perinthius (fuit autem in primis eruditione clarus Theodorus, extantq; commentarii ab eo in sacra Euangelia conscripti, sed ferè Heracleotam nominant) Illi igitur cōtinue, quippe vicini & IN REGIS CONSPECTV, plurima affirmabāt mala esse de restitutione Athanasii exorta. Neq; AEgyptū solū ea procella implicari, sed etiam Palæstinam atque Phœnicen & alias gentes finitimas. Greca sic vent[?] καὶ τῷ βασιλεῖ ὁρῶντες, sed deesse aliquid videtur

Secundum exilium beati Athanasii & de Gregorii substitutione ac morte. Cap. 4.

HIs & similibus sermonibus oppugnato leuissimo animo regis persuaserunt illi, vt exigeret ecclesia Athanasium, qui præuisis insidiis cessit ipse, seq; contulit in Italiam: nam Romano Episcopo, pascebat autem eam tum ecclesiam Iulius, perscripserant Eusebiani compositas calumnias in Athanasium. Iulius igitur Ecclesiasticam secutus legem, & ipsos Romæ adesse iussit, & diē dixit diuo Athanasio, qui cupide simul atque citatus fuit, accurrit: fabulæ autem autores, Romam venire neglexerunt, quòd facile

mendacia sua deprehensum iri cernerent. Verum ouibus pastore spoliatis A lupum pro pastore præficiunt, Gregorium quendam nomine: is annos sex crudelius quàm vlla fera bestia in ouile grassatus, pœnam tandem impro bitatis dedit, acerbe ab ipsis ouibus interemptus. Athanasius vero profectus ad Constantem (nam maximus natu frater Constantinus in bello An.do.343. perierat) deplorabat coram eo Arianæ manus insidias, & lamentis prosequebatur bellum susceptum ab illis aduersus Apostolicam fidem, reuocans in memoriam regi patris acta & synodum maximam ab ipso coactam & legitimam confirmationem eorum quæ à patribus fuissent conscripta. Inter hæc cum lachrymis obtestans Imperatorē, ad æmulandum patrem suscitauit. Statim enim his auditis scribit fratri monetq; illū vt paternæ pietatis inuiolatam conseruare hæreditatem velit, qui pietate & regnum stabilierit, & Romanorum tyrannos oppresserit, & vicinos subegerit Barbaros. His literis adductus Constantius, indicit conuentum Sardicæ, ea est Illyriæ vrbs Metropolis, Dacicæ gentis, adesse iubet Episcopos tam orientis quàm occidentis: nam & alia multa ecclesię mala synodicam curam requirebant.

De Paulo Constantinopolitano episcopo. Cap. 5.

PAulum enim episcopum Constantinopolitanum propugnantem sana dogmata, accusauerant Ariano malo contacti, seditionis, cui se ducem ille præberet. congerentes & alia quædam, de illo calumniarū genere B quæ infamiā præconibus pietatis imponere solent. Sed populus eum tunc Sardicam abduci metu insidiarum aduersariorum, passus non est. Paulo post vero seducto leuissimo imperatoris animo, vrbe est regia exactus, traductusque Cucusum. Oppidum illud est paruum, quondam in Cappadociæ censu, nunc vero annumeratum Armenię posteriori. Sed non fuere cō fusores omnium rerum contenti in solitudine Paulum esse, sed missis cruentæ voluntatis suæ ministris morte illum violenta sustulerunt è medio. Hoc ipsum docet diuus Athanasius in Apologia exilii sui, his verbis: nam Episcopum Constantinopolis Paulum persecuti, inuētum Cucusi in Cappadocia, manifeste curarunt strangulandum, vsi carnifice Philippo præfecto: erat enim is & sectæ ipsorum princeps, & sceleratorum consiliorū administer. Tales homicidii fructus Arii tulit maledicentia, congruentibus ausis illorum aduersus ministros vnigeniti cum rabie contra ipsum.

De Macedonio & secta illius. Cap. 6.

SEd hoc orco, vel vt verius dicam, regno cœlesti transmisso, in locum de An.do.344 mortui Macedonium substituūt, rati idem sentire quod se: simili enim blasphemia in sanctissimum spiritum vtebatur. Sed paulo post & hunc repulerunt, quod creaturam appellare nollet quē filium nominat scriptura. Ita huius ab illis secessione, nouę sectæ autor extitit. Qui neq; ipse coessentialem

A tialem patri filium esse confitetur: docet tamē similem per omnia esse genitori. Creaturæ autem nomen planè imponens spiritui. Sed hæc longo sanè post tempore, ita vt diximus gesta sunt.

Synodus Sardicena. Cap. 7.

SArdicæ vero pontifices conuenere ducenti quinquaginta, vt docent antiquæ narrationes. Eodē venit & magnus Athanasius, & Asclepas Gazensis: cuius & supra mentionem feci, & Marcellus episcopus Ancyrę, Metropolis Galatiæ, qui & episcopus tempore synodi magnæ fuerat: venere & accusatores illorū & hæreticæ manus principes, qui pridem in Athanasii causa iudices fuerant. Cognita autem synodi cōstantia & sanitate in seruandis diuinis præceptis, ad concilium ne citati quidem venerūt, sed & accusatores & iniusti iudices fuga se subduxere: quæ ipsa literis synodi plana fiunt, earumque exemplum inserui euidentiæ gratia, narrationi.

Libellus Synodicus à congregatione illa episcopali missus ad alios orbis terrarum Episcopos. Cap. 8.

SAncta synodus Sardicæ dei gratia coacta, à Roma, Hispania, Gallia, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodopa, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappado-
B cia, Ponto, Phrygia altera, Cilicia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus. Aegypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina, Arabia, omnibus vbiq; episcopis & collegis catholicæ & apostolicæ ecclesiæ dilectis fratribus in domino salutem. Multa quidem sæpius Arianus furor aduersus dei seruos custodes rectæ fidei ausus est: adulterina enim supposita doctrina, expellere orthodoxos tentauerunt, sed tantam nuper in fidem impressionem fecere, vt ad aures dei amātissimorum quoq; regū ea res perueniret. Quapropter & dei amantissimi reges adiuuante dei gratia congregauerūt nos ex diuersis prouinciis ac vrbibus, & hanc sacratissimam synodum in Sardicensium vrbe coegerunt, vt omni dissensione sublata, omnique fidei peruersitate expulsa, sola pietas in Christum ab vniuersis conseruetur. Affuere enim oriētales episcopi excitati & ipsi à piissimis regibus maxime propter rumores, quos iactabant sæpius de fratribus nostris & collegis dilectis, Athanasio episcopo Alexādrię, & Marcello episcopo Ancyrogalatiæ, & Asclepa Gazæ: quorū & calumniæ forte etiam ad vos permanarunt. quodq; etiam vestras aures tentauerint conturbare, vt & ea quę aduersus innocentes dictitant fidem inuenirent, & prauitas sectæ ipsorū careret suspitione. Sed non diu facere talia permissum illis fuit. Est enim dominus qui ecclesiis præsidet, pro his & omnibus nobis mortē passus, & per easdem largitus omnibus nobis ascensionem in cœlos. Iam pridem igitur scripserant factio Eusebii, Maræ, Theodori, Theogonii, Vrsacii, Valentis, Menophanti & Ste-

phani,collegæ nostro Iulio Episcopo Romanæ ecclesiæ, accusationem in memoratos collegas nostros,Athanasium episcopum Alexandriæ,& Marcellum Ancyranum in Galatia,& Asclepam Gazæum: scripserant & aliorum locorum episcopi,testimonia de puritate collegæ nostri Athanasii,& significarant,omnia quæ Eusebiani afferrent mendaciis & calumniis referta esse. Etsi autem maxime ipsorum calumniæ proditæ iudicatæque sunt, cum quia citati ab amico & collega nostro Iulio non apparuerunt:tum de iis quæ ipse Iulius Episcopus scripsit.Profecto enim venissent,si non obstitisset metus facinorum perpetratorum contra collegas nostros tamen quę in hac sancta & magna synodo fecere, clarius demonstrant insidiationes illorum.Cum enim in Sardicensium vrbem & ipsi venissent,viderentque adesse & Athanasium,Marcellum,Asclepam,aliosque fratres nostros, iudicium subire formidarunt, neque semel ac iterum,sed sæpenumero citati,non paruerunt citatoribus: quamuis vniuersi episcopi conuentus,inque primis venerabilis senex Osius,qui & ob ætatem,& confessionem, & tanti laboris tolerantiam, omni esset honore ac reuerentia dignus, expectarent hortarenturque illos vt iudicio se sisterent, vbi ea quæ iactassent scripsissentq; & in absentes collegas nostros,probare præsentibus illis possent. Sed vt diximus citati non affuere, hoc etiam ipso facto prodentes calumnias suas, tantum non ipsi proclamantes insidias & conspirationem suam,detrectatiõe iudicii. Qui enim se quę dixere de aliis probaturos esse confidunt, ne in faciem quidem illos accusare metuunt. Quandoquidem autem non apparuere coram nobis,de cætero obscurum nemini fore speramus, quamuis iterum ad maleficia sua redierint,quòd, cum nullius criminis conuincere collegas nostros possent, nunc calumniis impetere absentes voluerint,quos præsentes fugerint.Fugerunt enim, charissimi,non solum conscii calumniarum aduersus nostros, sed etiam ideo quia viderãt adesse qui variorum criminum postulationes contra instituere vellent.Proferebantur enim vincula & ferrum: aderant de exilio reuocati,& aderant adhuc exulantium collegæ, aderant cognati & amici per hos interemptorum,quodque est grauissimum,episcopi aderant,quorum alii ferrum & cathenas ostendebant quas illi imposuissent,alii mortis erant testes compositæ calumniis eorum.Eo vsque enim demẽtiæ processere,vt episcopum etiam interimere conarentur,& interemissent, nisi elapsus fuga fuisset è manibus ipsorum.Surrexit igitur collega noster beatus Theodulus, qui fugeret calumnias illorum, quibus mors illi decreta fuerat. Erant qui vulnera ostenderent,erãt qui fame se afflictos quererẽtur. Neq; vulgaria producebantur testimonia,sed totarum ecclesiarum,quarum causa qui venerãt earumq; legati,docebant facinora illorũ in quibus erant,Ensiferi milites,turba clauata,minę iudicũ,suppositiones falsarũ literarum: lectæ enim literæ sunt fa-

A sunt factionis Theogonii compositæ aduersus collegas nostros, Athanasium & Asclepam, quibus etiam reges erga eos instigabantur. Hæc arguebantur à quibusdam qui tum diaconi fuissent Theogonii: præterque hæc, nudatę virgines, inflammatę ecclesię, custodię collegarum nostrorum: quorũ omnium nulla alia causa reperitur, nisi abominabilis Arianæ sectæ furor. Nam vt quique defugiebant autoritatem ordinis illorum, huiusmodi subire necesse habebant. Quæ considerantes in angustias cogitationum suarũ coacti sunt: cum enim puderet facinorum, quæ videbant proditum iri, contulere se in Sardicensem vrbem, ne quam pręberent suspitionem quasi metu delictorum abfuissent: conspicati autem eos quos calumniis suis vexarât, quosque afflixerant, positis ob oculos accusatoribus & argumẽtis, citati apparere non sustinuerunt. Cum interea collegæ nostri Athanasius ac Marcellus & Asclepas, confidentissime & quererentur, & postularent, vt adesse vellent, non modo se confutaturos calumnias illorum, sed etiam quanta essent in ecclesia ab ipsis perpetrata scelera, demonstraturos esse. At illi ita magno in metu fuere conscientia sua, vt fugam arriperẽt, suasque hæc ipsa coarguerent calumnias, & confiterentur scelera. Quamuis autem potissimum cum prioribus tum his factis illorum malignitas & calumniæ indicentur, tamen ne quem hac fuga prætextum noui maleficii inuenire possint: conuertimus animos nostros iuxta veritatis sermonẽ, ad examen cõ-
B positarum ab eis fabularum. Et hoc proposito, deprehendimus ex iis quæ gesta essent, sycophantas, nihilque nisi insidias collegis nostris molitos esse. Arsenius enim quem, ab Athanasio iugulatum fuisse perhibebant, viuit & censetur inter viuos, quo vno reliqua quę iactare solent facile patet esse conficta. Vbi autem ventum est ad rumores de poculo fracto à Macario presbytero Athanasii, testes producti sunt Alexandrini, & Mareotenses, & alii, qui docerent eorum nihil esse commissum. Episcopi etiam Aegyptii literis ad Iulium collegam missis confirmant, ne suspicionem quidem vllam horum fuisse. Aiunt etiam sese habere illi monumenta rerum secreto gestarum, in quibus tamen & ethnici & catechumeni interrogarentur. Et vnus catechumenus interrogatus diceret se intus fuisse cum eum in locum Macarius venisset, & alter Ischyram quem in suis istis sermonibus iactitât in cella ęgrotum iacuisse. Vnde palàm fit prorsus nihil arcani tum gestũ, quòd intus fuerint catechumeni, & Ischyras morbo decumbens abfuerit. Nam & Ischyras mentitus libros quosdam diuinos exustos ab Athanasio, idem qui hoc mendacium dixisset, confessus est se quo tẽpore affuerit Macarius ęgrotum decubuisse, vt vel hoc calumnię illius detegantur. Deniq; nec cędem tribuerunt impudentię Ischyrę, episcopum vt nuncuparẽt, qui presbyter nondum fuisset factus: prę sentes enim presbyteri duo, qui cum Melitio affuissent, postea suscepti à beato Alexandro episcopo Alexandri-

no, &c

no,& nunc coniuncti Athanasio testimonium dixere scire se nunquam illum presbyterum factum, neque in Mareote Melitium habuisse, aut ecclesiam aut quenquam cum munere ecclesiastico, Itaque qui presbyter non esset, eum episcopi dignitate auxerunt, vt hoc nomine in calumniis audientium animos percellerent. Lectum etiam est scriptum collegæ nostri Marcelli, deprehensaque est fraudulentia Eusebianorum, quæ enim ille in quæstionibus posuerat, ea illi vt asserta insectati sunt. Perlectum igitur fuit scriptum totum, quęque ante quæque post quæstionum positiones continebat, & inuenta est viri recta fides, neque enim à sancta Maria initium dabat deo verbo, neque finem habiturum regnum ipsius, sed & carere principio & sempiternum fore asserebat. Protulit & collega noster Asclepas cõmentarios Antiochenos, cum ibi tum adessent accusatores adessetque Eusebius Cæsariensis, docuitque sententiis iudicantium episcoporum se absolutum esse. Merito igitur, dilecti fratres, merito illi citationi creberrimæ nõ obedierunt, merito aufugerunt, atque repulsi conscientia sua, confirmarũt fuga sua opinionem calumniarum, ipsique vera esse comprobarunt, quæ præsentibus crimina accusatores intenderant. Iidem super omnia hæc accusatos quondam Arianæ sectæ, & expulsos, non solum susceperunt, sed etiam prouexerunt honoribus, ita vt ex Diaconis presbyteros, ex presbyteris episcopos facerent, nullam aliam ob causam quàm vt consita dilatataque impietate, pietatis fidem opprimerent. Horum sunt pręter Eusebianos capita, Theodorus Heracleota, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochenus, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsariæ Palæstinæ, Menophantus Ephesi in Asia, Vrsacius Sigiduni in Mysia, Valens Myrsi in Pannonia: hi enim Episcopos, qui cum ipsis ab Oriente venerant cum sancta synodo congregati, & omnino ecclesiam dei frequentare passi non sunt, Sardicæque priuatos conuentus & conspirationes cum interminationibus fecerunt, neque Sardicæ iudicio prorsus se sistere, neque cum sancta & magna synodo voluerunt coniungi: sed officii causa, vt quod iustum esset soluisse crederentur, huc profecti, statim retro se abripuerunt. Hæc omnia cognoscere nobis facile fuit, ex Macario Palęstino & Asterio Arabe, qui cũ vnà aduenissent deseruerunt infidelitatem illorum. At hi dixere, quicquid in sanctam synodum factum esset, id illorum violentiæ qua essent affecti ascribi debere. Addebant & hoc, se veris dogmatis patrocinantes, nobiscũ cõgredi prohibitos fuisse: vehementer enim minari, edictaque facere illos in desertores suos. Eam ob rem in vna domo omnes simul manere curarũt, ne minima quidem discedendi cuiquam permissa licentia. Quoniam igitur reticeri tacitumque relinqui non oportuit, quid calumniarum illi struxissent, deque vinculis, cædibus, vulneribus, falsarum literarum insidiis, pulsationibus, nudationibus virginum, exiliis, expulsionibus, incendiis ecclesiarum,

Epiphanius plus verborũ videtur legisse

A siarum, transgressionibus de paruis oppidis in vicinas potiores administrationes, præcipueque de abominabili secta Ariana, qua nunc opera illorum oppugnatur vera fides: ideo dilectos fratres ac collegas nostros, Athanasium Alexandrinum episcopum, & Marcellum Ancyrogalatiæ, Asclepam Gazæ, quique vnà cum ipsis funguntur ministeriis domini, eos innocentes & puros esse pronuntiauimus, missis in singulas illorum Ecclesiasticas administrationes literis, quibus singularum ecclesiarum populo, Episcopi sui puritas declararetur: vtque scirent eum sibi Episcopum habendum ac expectandum, eos vero qui instar luporum irruerunt in ecclesias alienas, Gregorium Alexandriæ, Basilium Ancyræ, Quintianum Gazę, neque episcopos appellandos, neque adeo Christianos, fugiendamque ipsorum consuetudinem vniuersis, non accipiendas ab ipsis, non ad ipsos literas mittendas esse: factionem autem Theodori Heracleotæ Europæ, Narcissi Neroniadis in Cilicia, Acacii Cæsariensis Palæstini, Stephani Antiocheni, Vrsacii Sigidunensis Mysi, Valentis Myrsensis Pannonii, Menophanti Ephesini, Georgii Laodiceni, quamuis metu perculsi ab Oriente non aduenerint, tamē quòd essent à beato Alexandro Episcopo, quondam Alexandrino abdicati, & quia Arianam fouent insaniam, & propter crimina quæ illis intendūtur, sancta synodus consentientibus suffragiis episcopatu abdicat: eosque decernimus non solum Episcopos non esse, sed neque in consuetudinem fi-
B delium admittendos: par est enim vt qui à paterna essentia, ac diuinitate filium separant, & alienant verbū à patre, & ipsi à catholica ecclesia separētur, alienique sint à nomine Christiano. Proinde & apud nos & omnes alios anathema sunto, quòd cauponati sint verbum veritatis: subiectio enī est Apostolica, quicunq; aliud annuntiauerit vobis extra illud quod accepistis, anathema esto. Cum huiusmodi ne quis conuersetur præcipite. Nō est enim commercium luci cum tenebris. Hos longè à vobis repellite. Nō est enim cōsonantia inter Christum ac Belial. Cauete etiam dilecti fratres, ne quid literarum illis mittatis, neu quid accipiatis ab eis. Etiam vos dilecti fratres & collegæ facite vt tanquā præsentes spiritu, approbetis synodi acta, & suffragia vestra subscriptionibus adiungatis, vt consensio ab omnibus vbique gentium collegis nostris custodiatur. Abdicamus autem eiicimusq; ecclesia eos qui affirmant, Deum quidem esse Christum sed non Deum verum: Filium, sed non verum filium: Genitum esse simulque ingenitum. Ita se intelligere genitum fatentur, sicut dixerint, quod sit genitum, illud esse. Christo etiam qui ante secula est tribuunt finem & initium, quod non quidem momento temporis, sed ante omnia tempora habeat. Et paulo quidē antè Aspis Ariana viperas ædidit duas, Valentem & Vrsacium, Qui gloriantes absque omni dubio profitētur Christianos sese esse, dicuntque quòd & verbum, & spiritus, & crucem, & cædem, & mortem tulerit, & resurrexerit:

Gal. 1. b.

1. Corin. 6. c.

xerit: & quod contendit cœtus hæreticorum, diuersas esse substantias patris & filii & sancti spiritus, easque esse separatas. Nos vero accepimus doctique sumus & hanc tenemus catholicam traditionem fidemque ac confessionem, vnam esse substantiam quam hæretici essentiam vocant, patris, & filii & sancti spiritus. Et si quærant quæ sit filii substantia, confitebimur candem, quam & patris esse confiteamur. Neque vnquam fuisse absq; filio patrem, neque filium absque patre, neque posse fieri vt quod verbum est spiritus sit. Est enim absurdissimum affirmare, fuisse vnquam patrem absq; filio. Neque posse nominari, neque esse, testatur ipse filius his verbis. Ego

Ioan. 10. f. g. in patre & pater in me: & ego ac pater vnum sumus. Nemo negat nostrũ esse genitum: sed genitum asserimus ante omnia, quæ visibilia & inuisibilia vocant, factorem & opificem archangelorum & angelorum, & mun-

Sapien. 7. c. di, & humani generis: quoniam ita dicit. Sapientia omnium docuit me: &

Ioan 1. a. omnia per ipsum facta sunt. Si enim initium haberet fieri non posset, vt semper esset: iam quod semper est verbum, initium non habet. Deus autem finem nulla ratione admittit. Non dicimus patrem esse filium, neque rursum filium patrem esse. Sed pater est pater, & filius patris filius. Confitemur filium esse potentiam patris: confitemur verbum esse Dei patris præter quod nullum sit. Verbum verum Deum, sapientiam, & potentiam docemus esse filium. Sed non ideo filium dicimus, vt reliqui appellantur filii, cum illi aut per hunc propter regenerationem Dii sint, aut per adoptionẽ filii vocentur, non ob vnam substantiam quæ est patris atque filii. Confitemur vnigenitum & primogenitum, sed verbum vnigenitum quod semper sit ac fuerit in patre, primogenitum autem ad hominẽ referimus. Differt autem à reliqua creatione, quia etiam ex mortuis primogenitus. Confitemur vnam patris & filii diuinitatem. Neque quisquam dicit maiorem esse patrem filio propter diuersitatem substantiæ, aut discrimen: sed quoniam paternum nomen maius est filii nomine. Illa autem istorum maledica

Ioan. 10. f. & perdita interpretatio dixisse eum contendit: ego & pater vnum sumus, propter consensum & concordiã inter ipsos. Condemnamus autẽ omnes nos catholici, stultam & miserabilem sẽtẽtiam illorum, qui dicant, vt homines mortales mutuis odiis & offensionibus dissideant, & postea reconcilientur, ita dissidium & reditum in gratiam inter patrem omnipotẽtem & filium accidere posse. Quod est absurdissimum dictu ac cogitatu. Nos vero & credimus & asseueramus, & ita sentimus, sacram hanc vocem, ego & pater vnum sumus, significare substantiæ vnitatẽ, quæ sit vnà patris, & vnà filii. Et hoc credimus, absq; fine & absque initio regnare hunc cum patre, neque tempore definiri, neque deficere regnum ipsius. Nam quod est semper, neque esse vnquam cœpit, neque desinere esse poterit. Credimus autem & assumimus paracletum sanctum spiritum, promissum collatumque nobis

A nobis à domino ipso. Et hunc missum credimus, idem excruciatus nō fuit: sed homo est excruciatus indutus acceptusque de Maria virgine, homo inquam cruciatibus obnoxius. Homo enim mortalis, Deus autem immortalis est. Credimus resurrexisse tertia die, non deum in homine, sed hominē in deo, quem & dono obtulit patri suo, liberatum à peccato & interitu. Credimus opportuno & præfinito tempore omnes ipsum, & de omnibus iudicaturum. Tanta est autem dementia istorum tamque crassa caligine animi excæcati sunt ne lucem aspicere possint veritatis, vt non intelligant, quæ sententia sit huius dicti, VT ET IPSI IN NOBIS VNVM SINT. cum sit manifestum, cur vnum, quia apostoli spiritum sanctum acceperant, & tamen ipsi spiritus non erant, neq; quisquam eorum illa sapiētia, illa potentia, ille vnigenitus fuit. Sicut ego & tu, inquit, vnum sumus, ita & ipsi in nobis vnum sint: quinetiam clare distinxit vox diuina, in nobis, inquit, vnum sint: nō dixit, sicut nos vnū sumus, ego pater, sed discipuli inter ipsos coniuncti & vniti vnum sunt, fide, confessione, gratia, qui & pietate dei patris, & domini ac saluatoris nostri benignitate ac amore vnum esse possint. Ex his literis intelligere est, accusatorum calumnias, & priorum iudicum iniquitatem, & ipsorum præterea dogmatum sanitatem. Non enim solum de diuina beati patres natura nos docuere, sed etiam rationem illius & ordinem explicarunt. Constans cognitis iis quæ gerebantur, iniquo tulit animo leuitatem fraternam, iratus instigatoribus & abutentibus facilitate illius: quapropter duos Sardicensis cōcilii delectos episcopos, cum literis ad fratrem misit, adiunxit iis & Tribunum Salianum nomine, qui pietate & iustitia præfulgebat. Literæ autem non monitionem tantum ac subiectionem, sed minas quoque pio rege dignas complectebantur. primum enim mandabatur fratri, vt aures præbere episcoporum sermonibus, & audacias ac iniurias Stephani cognoscere, atq; Athanasium ipsum ouili suo, patefactis aduersum eum structis calumniis, & iudicum veterum iniquitate & odio, restituere vellet. Additum erat, nisi pateretur hæc sibi persuaderi, nisique quod æquum sit faceret, sese ipsum occupate Alexandria reddi turū Athanasium cupientibus ouibus & eiecturum aduersariorum manū. His literis acceptis Constans qui tum Antiochiæ esset, pollicetur se facturum omnia, quæ vellet socius dolorifici partus, suus. Quæ res admodū contraria veritatis hostibus, impulit illos vt sceleratissimam & impiam istam fabulam darent. diuerterant autem in cliuum pōtificum par, sed Tribunus alio in hospitio manebat.

Ioan. 17. b.

B

De Euphrata & Vincentio Episcopis, & illis Antiochiæ paratis insidiis. Cap. 9.

STephanus vero, ille enim gubernabat tum Antiochenam ecclesiam, na vigiū demersit. Habebat aūt cum alios tyrannicæ audaciæ socios, quo-

rum ministerio ad calamitates infligendas orthodoxis vtebatur, tum vnum ducem iuuenem qui per audaciam & scelera vitam degeret, qui non modo solebat homines de foro abducere cum contumelia & verberibus: sed irruens etiam in domos, viros mulieresque honestate ornatas impudentissime proripiebat. Et ne nimis sim in memoranda huius improbitate verbosus, exponam aduersus optimos viros istos audacissimum facinus illius. Ex cuius nefario scelere facile possit coniectura de reliquis fieri. Adit ille ad scortum quoddam & ait requiri eam ab hospitibus quibusdam qui modo aduenerint, vt cum ipsis illam noctem sit. Deinde quindecim factiosos abscondit in maceriis propinquis cliuo: mox cum muliercula adest, & pronuntiata tessera de qua conuenerat, adesse sentit conscios, ita accedit ad atriensem ianuam diuersorii Episcoporum, eaque aperta, conduxerant enim ministrum ad hoc factum pecunia, introducit mulierem & conclaue foresque demonstrat vbi forte alter episcoporum cubabat, iubetque intrare, at ipse abit accersitum factionem suam. Forte autem Euphratas, hoc erat senior nomine, in primis ædibus accubuerat, sed Vincentius (sic alter nominabatur) manebat interiori in cubiculo. ingresso autem scorto, Euphratas vbi strepitum pedum audit, quærit quis accedat: scorto vero respondente, Euphratas admodum perturbatus, formidabat dæmonis ludibria, qui muliebrem vocem repræsentaret, inuocatque auxilium Christi saluatoris. Inter hæc & Onager, hoc enim erat nomine scelerati manipuli dux, qui manibus & armis contra pios vteretur, aderat cum sua manu, inclamatque improbos eos quibus improbitas iudicii subeunda esset: ingenti autem orto clamore concurrunt serui, excitaturque etiam Vincentius, & occlusa ianua atriensi, non nisi septem de factione comprehendi potuere: Onager quidem inter alios euaserat, sed muliercula quoque retenta fuit. Mane vero suscitato tribuno comite suo, in regiam veniunt, & Stephani ausa furoresque non iudicium neque quæstionem desiderare clamant. At tribunus ingenti clamore petebat vt rex in sceleratum facinus non synodice, sed iure animaduerteret. Et ad tormenta quidem primos offerebat Episcoporum clericos, simulque ministros Stephani postulabat. Illo autem impudenter altercante, quòd negaret verberibus clericos affici oportere, placuit & regi exquiri facinus in regia. Tum primum muliercula interrogatur à quo fuisset in diuersorium episcoporum introducta, quæ respondit venisse ad se adolescentem, qui diceret adesse hospites & quid illi requirerent, ab eoque vespere se introductam, postea quæsitam manum suam inuentamque intra ianuam atriensem collocasse, hortatum vt in primas ædes irruerent: addebat & interrogationem episcopi, & metum suum, illiusque orationem, & irruentium impetum.

Abdicatio Stephani. Cap. 10.

His au-

A HIs auditis produci de captis natu minimũ iudices imperant, qui non expectato tormento verberum, fabulę compositionem totam exponit, & autorem omnium esse Onagrum confitetur. Qui adductus dicit se illa egisse Stephani iussu. Ita comperta Stephani malitia; mandant Episcopis qui aderant exautorationem illius, & ecclesia eiiciunt. Non tamen hæc penitus Ariana labe carere potuit. Successit enim illi Leontius, gente Phryx, animo versuto, & tectis instar scopulorũ fraudibus. Sed de hoc paulo post. Tunc vero Constantius turbulenta aduersus Episcopos cõsilia re ipsa edoctus, literas misit magno Athanasio, semel, iterum, tertio, quibus eum vt ab occidente reuerti vellet hortabatur: ego autem breuiusculam epistolam quam secundo misit, inseram narrationi.

Epistola Constantii ad Athanasium. Cap. 11.

COnstantius Victor, Augustus, Athanasio. Etsi superioribus literis significauimus tibi quomodo secure ad nostrum comitatum peruenire posses, quòd cuperemus te in locum tuum restituere: tamen & has literas dedimus ad constantiam tuam, quibus te hortaremus, vt omni dubitatione & formidine posita, conscensis publicis vehiculis, operam dares, vt ad nos venias, quò adipisci quæ cupis posses.

Secundus reditus sancti Athanasii. Cap. 12.

B ITa reuersum Athanasium benigne suscepit, & recipere iussit Alexandrinam ecclesiam. Sed qui tum multum in aula poterant, infecti Ariano malo, saltem vnam aiebant relinquere ecclesiam Athanasium oportere iis qui cum eo coniungi nollent. Quæ cum illi Regi subiiceret, & rex cum Athanasio locutus esset, par inquit ille, est vt Regiæ voluntati mos geratur: se tamen & ipsum petere ac postulare aliquid velle. Tum rex libenter se facturum quicquid petiisset, ait. At ille, Antiochenis, inquit, qui coniungi cum potientibus ecclesiarum nolunt, opus æde ad precationes, æquumque est his quoque templum vnum cõcedi. Cum autem rex annuisset, quòd æquũ petere illum diceret, non placuit ea res principibus sectæ, & neutri parti ecclesiam apud alteram dari oportere asserunt. Ita admirante rege mittitur Alexandriam Athanasius: nam Gregorius iam ab ipsis Alexandrinis cæsus interierat. Conspecto igitur pastore suo, publica conuiuia festaque maxima instituebant, & ad honorem ipsius, & ad dei laudem: sed nõ diu post Constans est mortuus. An.do. 352.

De tertio illius Exilio & fuga. Cap. 13. An.do. 352.

COnstantio vero, qui quo volebant ducere consueuerat, in memoriam reuocarunt fraternum dissidium, cuius causa Athanasius fuisset, quanq; parum abfuisset, quin illi ruptis naturæ vinculis bellum aduersum se mutuo susciperent. Quibus seductus Constantius, non solum exterminari, sed iugulari quoque diuum Athanasium imperat, misso cum magna

militum manu Sebastiano quodam, qui illum vt sceleratum interimeret. A
Quæ autem fuerit huius expeditio, quoque ipse modo euaserit Athanasius, cui illa euenere, quique mirabili ratione salutem retinuit, melius narrare poterit, qui in Apologia exilii sui ita exequitur. EXQVIRANT tamen & modum discessionis & cognoscant ex suis. Aderât enim & Ariani cum militibus, qui & instigarent eos contra nos, & indicarent ignorantibus me. Quòd si ita sunt animo duro, vt hoc casu nihil afficiantur, saltem recognoscentes pudore confusi obticeant. Iam nox erat, & quædam pars populi peruigilabat, quòd postridie futura esset congregatio. Cum repente affuit dux cum militibus plus quinquies mille, armatis ensibus strictis, arcubus ac sagittis, clauis, ita vt ante quoque diximus, & ecclesiam quidem vndique circumdederat stipatam militibus, ne quis posset de illa elabi. At ego inconueniens ratus in tanta perturbatione deserere populum, ac non potius offerre me ipsum discrimini, residens in solio, iubeo diaconum Psal
Psal. 117. mum legere, & auscultare populum, Quoniam in seculum misericordia eius: atque ita vniuersos discedere & redire domus suas. Cumque irrupisset deinde Tribunus, & cinxisset militibus sacrarium vt nos caperent: qui ibi erant & clerici & e populo, clamabant & nunc tandem iubebant me recedere. At ego negabam prius me abiturum quàm singulos euasisse cernerē. Surgens igitur & orationem imperans, ita omnes rogabam vt abire vellēt, satius esse, inquiens, me in periculum venire quàm vllum ex ipsis lædi. Cū B
igitur exiissent plurimi, & reliqua pars sequeretur, qui remanserant apud me monachi & clerici, quidam abstrahere me: atque ita, testem facio veritatem, cingentibus sacrarium militibus, cingentibus & ecclesiam, pertransiuimus ducente seruanteque domino. Et non cogniti ab ipsis recessimus, magnificantes Deum, quòd non prodito populo, sed illo prius dimisso salutē quærere, & manus illorum effugere potueramus.

De Georgio, & Alexandriæ perpetratis malis. Cap. 14.

ITa cum euasisset Athanasius cruentas hostium manus, Georgius alter lupus potentiam in oues nactus est, qui crudelius quàm vllus lupus vrsusúe, aut pardus in oues grassatus, professas perpetuam virginitatem, non solum Athanasii abnegare societatem, sed etiam abiurare patrum fidem coegit. Huius crudelitatem adiuuabat Sebastianus quidam militarium ordinum dux, qui ad ignem in media vrbe excitatum adductas nudas virgines, iubebat fidem abnegare. At illæ horrendum & miserabile fidelibus infidelibusque spectaculum, infamiam illam in magno honore ponebant, & verbera pro fide fortiter sufferebant. Sed & hæc clarius ab illorum pastore exponentur. DEINDE ingressus Alexandriam missus ab ipsis Georgius Cappadox, auxit mala quæ ab iis didicerat. Post septimanam enim pa-

schatis

A ſchatis virgines in carcerem coniiciebantur, Epiſcopi ducebantur vincti à militibus, domus viduarum & pupillorum diripiebantur, rapinæq; ac inſultus domatim fiebant, noctu deportabantur Chriſtiani, domus cõſignabantur, & fratres clericorum pro clericis in diſcrimen veniebant. Quę cum eſſent horrenda, tamen audacia ſequente ſuperabantur. Nam populus ſeptimana poſt ſacram pentecoſten ieiunio peracto, conuenit in cœmiterio ad orationem, nemo enim cum Georgio coniungi ſuſtinebat. Quo intellecto, inſtigat peſſimus ille Sebaſtianum ducem qui Manichæus eſſet, qui cum militari manu armata, ſtrictis enſibus, & arcubus ac ſagittis impetum in populum facit, ipſa dominica die. Repertisq; paucis qui orantes remanſerant (plurimi enim illo tempore domos ſuas redierant) eiuſmodi deſignauit facinora, qualia maxime decerent obedientem illis. Rogo enim inſtructo & adductis virginibus ad ignem, cogebat profiteri fidem Arianã: quas cum cerneret victrices eſſe, nudatarum ita faciem contudit, vt longo tempore poſt vix agnoſci poſſent. Contudit & nouo quodam modo com prehenſos viros quadraginta. Virgis enim palmæ non recisis ſpinis, ita dorſa eorum detexit, vt longa aliquibus curatione ob infixas ſentes opus fuerit: quidam etiam impatientes doloris vt morerentur. Quotquot autem ſuperſtites remanſerant & totum virginum cœtum exilio multauit, deportatis in magnam Oaſin. Sed cadauera primum quidem reddi ſuis vetuerunt, ac vt lubitum fuerat abſconſis illis, & inſepultis abiectis, ſperabant B ſe celare tantam crudelitatem poſſe. Hoc fit à dementibus maximo anim' errore. Nam propinquis cæſorum gaudentibus ſuorum confeſſione, corpora autem cum luctu requirentibus, multo vehementius redarguebatur crudelitas illorum. Ex Aegypto & Lybiis mox etiam Epiſcopos extermi nauerunt, Ammonium, Muium, Caium, Philonem, Hermen, Plenium, Pſenoſirim, Nilamona, Agapium, Anagamphum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Ammonium alterum, & alterum Marcum, Athenodorum, tum presbyteros Hieracem & Dioſcorum: fuit autem tanta exterminationis acerbitas, vt aliqui illorum in itinere, nonnulli in exilio morerentur. Trucidarunt inſuper amplius triginta Epiſcopos, Studebant enim ſecundum Achab, ſi quo modo poſſent tollere veritatem. Idem & conſolationum libellos miſſis virginibus qui grauiſſima illa ſuſtinuerant, hæc quoque addidit. OB HOC, inquit, nemo veſtrum nimia triſtitia afficiatur, ſi iſti impii ſepulturam nobis inuident & efferri non patiuntur. Nam hunc etiam vltimum actum Ariani explicant, vt portis occluſis ſepulchris quaſi lemures aſſideãt, ne quis mortuorum locum habere poſſet. Hæc & his ſimilia Alexandrię deſignauit Georgius. Sed diuo Athanaſio, nullus ſatis munitus vbi defenderetur, locus videbatur: cum à rege eſſet im peratũ, vt ſibi vel viuus adduceretur, vel afferretur caput mortui, maxima

mercede proposita, executoribus voluntatis suæ. A

Synodus Mediolanensis. Cap. 15.

AT ipse Constantius tenente Magnentio occidentem post interfectum Cōstantem in Europam contendit cum exercitu aduersus tyrannum, sed ne hoc quidem grauiss. bellum pacatas esse ecclesias finit: persuadent enim illi, cui persuadere quiduis esset facile, & qui hęretico malo laboraret, synodum cogere Mediolani, ea vrbs est Italiæ, ac primum compellere vniuersos, vt exautorationi iniquorum Tyriorum iudicum subscribere, atque ita Athanasio eiecto ecclesia, aliam exponere fidei formulam vellent. Ac conuenere quidem Episcopi parentes regio edicto, sed neutrum illorū facere sustinuerunt: quinetiam palàm præsentem regem coarguebant impii & iniusti imperii. Itaq; & ecclesiis exacti & in vltima orbis terrarū loca relegati fuere. Et hoc ipsum admirabilis Athanasius scripsit in illa Apologia sua. Quis memorare omnia possit quæ illi perpetrarunt: iam enim pace parta ecclesiis & orante in congregationibus populo, episcopus Romanus Liberius, Paulinus Metropolitanus Galliarum, Dionysius Metropolitanus Italiæ, Lucifer Metropolitanus Sardiniæ insulæ, Eusebius Italus, omnes episcopi & veritatis præcones arripiuntur & aguntur in exilium, nullo penitus prætextu, nisi quod à secta essent Ariana alieni, neque Arianorum calumniis erga nos subscribere voluissent. Nam de magno & venerabilis senectæ confessore vere Hosio, quid ego dicam? neminem enim huius exilii ignarum esse arbitror, cum non modo non obscurus, sed potius celeberrimus sit senex ille. Cuius enim non fuit ille concilii princeps? Aut quis illius refragari potuit rectæ sententiæ? Quæ ecclesia non habet pulcherrima patrocinii illius monumenta? Quis accessit ad hunc tristis & non abiit cum gaudio? Quis aliquid petiit & ab illo discessit falsus spe sua? Contra hunc tamen audacia quoque ipsorum se extendit, quod sciret quales per impietatem calumnias struerent, & subscribere insidiis illorum quibus nos peterent, nollet. His patet quid erga hos sanctos ausi isti fuerint. Quas autem aliis plurimis posuerint insidias Arianæ cohortis ductores, in hoc eodem libro diuinus vir narrauit. Quem autem sunt omnium persecuti cui præhenso non pro sua libidine illuserint? quem quæsitum inuentū non ita tractarūt, vt aut mortē miserabilem, aut omnis generis cōtumelias sustineret? quicquid enim iudices facere vidētur, hoc totū ab istis excitatur, ac sunt iudices potius istorum voluntatis ac sceleris administri. Vbi igitur locū est cernere in quo non extēt monumenta malitiæ istorum? cui dissentiēti à se non aliquo prætextu calumniam struxere exemplo Iesabelæ? Quæ non luget ob insidias istorū ecclesia? Antiochia quidem deplorat Eustathium confessorem & orthodoxum, Balaneæ Euphratium, Pontus & Antaradus Quintianum ac Carterium, Adrianopolis Eutropium amantissimum

An. do. 361. (margin)

ὅσιος sanctus (margin) B

Christi

A Christi, cumq; illo Lucium, cui sæpenumero cathenis iniectis, mortem tandem intulerũt. Ancyra Marcellum, Beroea Cyrum, Gaza Asclepam, hos enim fraudulenti post multas contumelias in exilium egere. Erga Theodulum autem & Olympium Thracas, nec non me & presbyteros meos, ita se gessere, vt deprehẽsis pœna capitis sufferenda fuerit. Et fortasse mortui iam iaceremus, nisi tum quoque præter opinionem eorum interitũ vitassemus, eiusmodi misere ad Donatum aduersus Olympium eiq; coniunctos literas, ad Philagrium vero contra nos. Tales ausus sunt factionis impie aduersus sanctos. Hosius autem hic erat Episcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæna synodo, & princeps Sardicensis. Lubet narrationi intexere liberrimas voces laudatissimi Liberii & admirabilem sermonem habitum cum Imperatore Constantio: quos illius temporis amantes dei perscripsere, qui acuere excitareq; studium amatorum diuinarum rerũ facile possint. Hic successerat Iulio, qui post Syluestrum Romanam ecclesiam rexerat.

Colloquium Liberii Rom. Episcopi, & Imper. Constantii. Cap. 16.

CONSTANTIVS Imperator inquit. Nos quòd Christianus esses, dignum te iudicauimus Episcopatu vrbis nostræ. Et ideo accersiuimus vt hortaremur te nefariæ dementiæ impii Athanasii abnegare socie-

B tatem. Hoc enim orbis terrarum comprobauit, & decreto synodi alienum ab Ecclesiastica societate pronuntiauit. LIBERIVS Episcopus inquit: Imperator, Ecclesiastica iudicia cum summa iustitiæ obseruatione fieri debent, Quare si tuæ pietati placet, iudicium cogi impera, vbi, si damnandus Athanasius videatur, sentẽtia in illum ordine modoq; ecclesiastico feratur. Nam fieri nequit, vt condemnetur à nobis, de quo iudicium datum nõ sit. CONSTANTIVS Imperator inquit. Totus orbis terrarũ cõdẽnauit scelera illius, sed ipse à primis temporibus omnes illudit. Liberius episcopus inquit. Quotquot subscripsere, haud ipsi viderant quæ facta essent: sed gloriæ & metus & à te ĩfamiæ causa. IMPERATOR. Quid est Gloria, metus, infamia? LIBERIVS. Quicunq; gloriam Dei nõ diligentes, præferentesq; illi munera tua, quem nunquam oculis aspexerant absque iudicio cõdemnarunt: quod est Christianis indignũ. IMPERATOR. Atqui coram est condemnatus in Tyria synodo, & cõdemnatus quidem ab episcopis omnibus totius orbis terrarũ. LIBERIVS. Corã ille nunquam est condemnatus. Quotquot enim tunc conuenerunt, & eum damnauerunt, fecere hoc nulla ratione, cum ille de iudicio recessisset. EVSEBIVS Eunuchus inquit. In synodo certe Nicæna declaratum est, illum à catholica fide esse alienum. LIBERIVS. Quinque tantũmodo iudicarunt sociorum nauigationis ipsius in Mareote, quos miserant, vt aduersus reum scripturas compararent: horum duo mortui sunt Theogonius &

Theodorus,reliqui tres adhuc viuunt,nempe Mares, Valens, Vrſacius. A Ab his ipſis miſſis,huius rei cauſa,Sardicæ ſuffragia collecta ſunt: qui ſynodo etiam libellos obtulere petentes veniam,quod in Mareota per calumniam ſcripturas ſecum confeciſſent in Athanaſium,quos libellos etiam num in manibus habemus. Vtris igitur vt adiungamur perſuaderi nobis conuenit.Iſne qui prius damnarunt & poſtea petierunt veniam, an his qui illos nũc dãnarunt?I N Q V I T E P I C T E T V S Epiſcopus Imperator,non facit iſte verba tecum quo tantæ ſibi curæ ſit fides aut eccleſiaſtica iudicia,ſed vt apud Senatores Romanos gloriari poſſit ratione concluſum à ſe eſſe Imperatoré.T V M I M P E R A T O R Liberio,Quota, inquit,pars tu es orbis terrarũ,qui ſolus facis cum homine ſcelerato, & orbis terrarũ ac mundi totius pacem diſſoluis?L I B. Non diminuitur ſolitudine mea verbum fidei. Nam & olim T R E S S O L V M inuenti fuere qui edicto reſiſterent.E V S E B I V S Eunuchus, facis tu,inquit,Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſoré? L I B E R I V S Minime equidem: ſed ſic tu abſque ratione condemnas hominem qui in iudicium adductus non fuit.At ego prius generalem orbis ſubſcriptionem proponi volo,qua confirmatur fides expoſita Nicęę. Atq; ita reuocatis fratribus noſtris de exilio & reſtitutis in ſuum quoque locum: ſi turbas conſenſu cum apoſtolica fide ſuo,in eccleſiis excitare videantur, tum vniuerſos conuenire Alexandriæ,vbi & Reus,& accuſatores & defenſores illorum ſunt,& inquiſitio in illos diſceptatioq; inſtitui poterit.I N Q V I T Epictetus epiſcop.Sed neq; publica vehicula ſufficere poterint epiſcoporum itineribus.L I B E R I V S. Neq; indigẽt publicis vehiculis eccleſiaſtica,ſuisq; epiſcopis ad mare mittẽdis quęq; eccleſia ſuffecerit.I M P E R A T.Quarũ forma eſt expreſſa retexi nequeũt,plurium enim epiſcoporum calculus valere debet.Tu es vnus qui amicitiam tueris ſcelerati illius.L I B E R I V S, nũquam auditũ, inquit,eſt abſente reo pronuntiaſſe de ſcelere iudicem, tanquam priuato iritatum erga illũ odio.I M P E R.Ille quidem læſit vniuerſos,ſed nemine æque ac me.Qui non contentus interitu iunioris fratris mei,nũquam ceſſauit beatum Cõſtantem impellere ad inimicitias noſtras,ſed nos ſumma manſuetudine & inſtigantis & inſtigati impetus tulimus.Nullus mihi tãtus ſucceſſus cordi eſt,neq; aduerſus Magnentium, neque aduerſus Siluanum,atque ſceleſti huius à rebus Eccleſiaſticis amotio.L I B. Ne vlciſcare inimicitias,Imperator,in epiſcopis.Manus enim eccleſiaſticorum ſanctificationi vacare debent.Proinde ſi tibi videtur,iube in ſuum quemq; locum reſtitui epiſcopos,& ſi fuerint cõgruẽtes viſi cum illo qui tuetur rectæ ſententiæ fidẽ expoſitam Nicææ,tũ conuentu habito tractent de pace mundi:ne innocentem virum oppreſſiſſe videaris.I M P E R. vnum eſt quod quæritur. Volo enim tibi gratum eſſe conſenſum cum eccleſiis, & Romã

reuerti,

A reuerti, quare cõsule paci, & cũ subscripseris redito Romã. LIBERIUS. Vale iam dixi fratribus Romanis, potiores enim sunt mihi leges Ecclesiasticę quã vita Romæ degẽda. IMPER. Habes igitur spacium triũ dierũ quo deliberes velísne post subscriptionẽ Romã reuerti, an aliquem locum quo traducaris eligere. LIB. Trium dierum vel etiam mensium spaciũ rationẽ non immutat. Quare mittas me licet quò libet. IMPERATOR post duos dies requisitum liberium & perseuerantem in sententia imperauit relegari Beroeam quę est in Thracia. LIBERIO abeunti misit imperator solidos quĩgẽtos in sumptus. Liberius illi qui attulerat, abi, ĩquit, redde imperatori, opus enim his est militibus ipsius. Similiter & regina misit ei totidem, quos & ipsos referri iussit ad imperatorem, quod esse illi opus diceret ad expeditiones. Si autem opus his imperatori non fuerit, det, inquit, Auxentio, & Epicteto, quibus opus est. Cumq; ab illis noluisset accipere, detulit alios ei Eusebius Eunuchus. cui Liberius, deuastatis ecclesiis, inquit, orbis terrarum, nunc mihi eleemosynam offers vt condemnato? Quin tu abi & Christianus prius efficere. Ita post hos dies cũ quicquã accipere noluisset in exilium agitur. An. do. 361

De exilio & reuocatione sancti Liberii. Cap. 17.

Athleta quidem veritatis victoriæ compos, in Thraciam vt imperatum B fuerat, venit. Post annos autem duos, cum Romæ esset Cõstantius, Magistratuũ & primariorum ciuium coniuges obsecrant maritos, vt supplicent Constantio pro pastore qui restituatur ecclesię suæ, seq; nisi impetrassent, desertis ipsis, ad magnum illum pastorem deuenturas minantur. Qui respondent se formidare iracundiam imperatoris, sibiq; nõ magnam esse spem veniæ quòd viri essent. Vos autẽ, inquiunt, si supplicetis illa, non lædet. Et horum alterum consequemini, vt aut admittat deprecationem vestram, aut certe nullo malo affectas dimittat. Hac via demonstrata, accedunt laudabiles matronæ ad imperatorem preciosissimis vestibus ornatę. quo magis imperator nobiles ratus precibus voluntatiq; ipsarum gereret morem. Erat autem deprecatio talis. Misereri vellet tãtæ ciuitatis spoliatæ pastore suo, & expositæ luporum insidiis. sed Imperator respondit, nõ illam pastore alio indigere quæ prudentem bonumq; haberet: fuerat autem creatus post Liberiũ vnus ex diaconis illius vir fidelis, Felix nomine, qui incorruptam quidem seruabat Nicææ expositam fidem, sed violatoribus illius coniungi non verebatur: nemo tamen omnium ciuiũ Romanorum in ædem orationis est ingressus cum ipse intus foret. Quod ipsum & matronæ tum regi significarunt. Itaq; flecti se passus, iussit optimum quidem Liberium de exilio reuocari, sed amborum esse communem ecclesiæ administrationẽ. His literis lectis in circo exclamauit multitudo, egregiã esse imperatoris sentẽtiam, qui spectatoribus in duas partes diuisis & à colore cog-

lore cognominatis, his vnum, itemq; alteris vnum præficeret. Ita dicteriis A incessentes Imperatoris literas, exclamant vno ore, nam & voces ipsas po nere visum est, vnus deus, vnus Christus, vnus episcopus. Post has aman-
An. do. 363 tissimę Christi plebis voces reuertitur admirabilis Liberius, cui cedens Felix in aliam vrbem se contulit. Hæc apposui ad historiam Episcoporum qui Mediolani conuenissent, vt congruum fuit, nunc autem redeo ad ordinem gestorum.

Synodus Ariminensis. Cap. 18.

Electis igitur vndiq; propugnatoribus veritatis, arbitrati hi qui pro arbitrio suo versarent voluntatem regiam, facile se contrariam sibi fidem dissoluturos, & Arianam stabilituros, persuadent Constantio, vt Arimini indicat conuentum tam orientalium, quàm occidentalium Episcoporum, vtq; iubeat essentiam & Coessentialitatem eximi de formula fidei, hæc autem erant inuenta à patribus, quibus fraudes Arianæ expugnarentur. Sed de his aiebant extitisse ecclesiarum dissidia: coactis autem omnibus tentabant Ariana labe contaminati, imponere consilio, & in primis occidētalibus simplicis vitę & morum hominibus. Negabant enim ferendum vt ecclesiæ corpus distraheretur, propter duas voculas, præsertim quę in scriptura nusquam reperirentur. Sed profitendum filium similem esse genitori per omnia, essentię vero nomen, vt à scriptura alienum omittendum. At enim illi fraude animaduersa, eos qui hoc dicerent abdicant, & suā senten B tiam imperatori per literas declarant. Aiebant autem se filios ac hæredes esse in Concilio Nicæno congregatorum patrum: quorum si quid scriptis demere, aut quæ ad optimum modum absoluta essent addere alia vellent, suo se facto spurios esse demonstraturos, qui culparent ea quæ patres gessissent. Sed euidentius fidei eorum exacta regula literis ab ipsis Constantio scriptis indicatur.

Epistola synodica de actis ad Imperatorem Constantium. Cap. 19.

An. do. 363 Diuina Iussione & pietatis tuæ mandato, veterum dogmatis fide nostra accedimus. Arimini enim omnes occidentales episcopi conuenimus, vt & catholicę ecclesię fides cognosceretur, & manifesti fierēt qui aliter sentiunt. Post longam enim & diutinam deliberationem optimum factu visum, eam fidem quæ ab antiquo permanet, quamque & prophetæ & euangelia & apostoli per Christum dominum nostrum prædicauerunt, à quo & tuum imperium custoditur & protegitur robur tuum: Eam igitur fidem placuit tenere ac conseruare, & conseruatam vsq; in finem custodire. Absurdum enim simul atq; impium iudicauimus, mutare quicquam eorum quæ recte iusteq; constituta essent, omniū qui Nicææ quondam cōuenere coniuncta cum clarissimi imperatoris Constantini patris tui sentētia: quorum doctrina & intellectus in omnium mortaliū aures ac animos promul

gatione

A gatione sua influxit,eaq; sola aduersata Arianæ sectæ illã perdiderunt, iis non Ariana modo sed reliquæ etiam sectæ exterminatę sunt:his neq; sine metu erroris addi,neq; discriminis demi quicquam potest. Nam alterutro facto iam aperta fenestra fuerit libidini aduersariorũ.Itaq; Vrsaciũ & Valentem qui participes essent,& cõsentientes cũ Ariano dogmate,pronuntiatum est à nostra societate exclusos esse,cuius fruendi gratia, veniã quondam petiere delictorũ quorum sibi conscij essent:quod testantur exempla literarum,quibus illi vt parceretur sibi,veniamq; à nobis impetrauerunt. Eo autem hæc tempore acta sunt quo consilium synodi Mediolanẽsis habebatur,præsentibus & Romanæ ecclesię præsbyteris. Cum autẽ constet & Constantinum memoria post mortem quoq; dignum, summa cura & exquisitione,conscriptam fidẽ exposuisse,vita illo post susceptum baptisma functo,& ad meritam quietem transgresso,absurdum fuerit post hunc quicquam innouare,atq; tot sanctos confessores & martyres, qui hoc dogma & conscripserint & inuenerint,despicere: quos nusquam sentẽtia sua à veteribus ecclesiæ legibus discessisse sciremus, quorũ etiam fidem Deus ad tempora imperii tui traduxit,per dominum nostrũ Iesum Christum,à quo tibi imperiũ est collatum tantum,vt illo vniuersus orbis terrarum includatur.Rursus igitur miserabiles illi & deplorati animi, nefaria audacia B indicarunt impiæ sententię suæ pręconia,conatum euertendorum omniũ veritatis ordinum. Cum enim tuo mandato consilium synodi haberetur, tum illi fraudulentiæ suæ denudarunt cogitationes,tentauerũtq; per maleficia & turbulentiã nouas decisiones,reperto ad tale sodalitium conueniẽte quodam Germano & Auxentio & Caio,autoribus sectarum & seditionis,à quibus defensa doctrina omnem copiã blasphemię superat. Postquã vero intellexere à se voluntate ac sententia sodales suos in improbitate dissidere,transire ad concessum nostrum, vt scripturis adesse viderẽtur. Tempus autem breue erat, quo & ipsorum consilia arguebantur. Sed ne similia pericula ecclesiæ sæpe subeunda sint, néue omnia perturbatione & tumultu confundantur,optimum visum est antiqua decreta,vt legitima & inconcussa seruanda confirmare,suprà aũt memoratos separare à cõmunitate nostra. Eã ob causam misimus legatos qui de his facerent certiorem æquitatem tuam, quibus has literas dedimus indices propositi in concilio nostri. Ante omnia aũt in mandatis habẽt à nobis legati,vt ab antiquitate & legitimis rationibus veritatis cõprobationem ducant. Qui etiam docebunt pietatem tuam. Non vt Vrsacius & Valens dixerint, pacem futuram esse,euersione legitimorum:poterũtne vero pacem esse pati,pacis dissolutores? Quare ab his contentiones turbęq; potius, & in reliquis ciuitatibus & in ecclesia Romana existent. Quapropter supplicamus tuæ æquitati,vt benignis auribus & placido aspectu legatos nostros admittere,neque pati velis,

velis,quicquam innouari ad contumeliam iam vita sua defunctorũ, sed re A
tinere nos sinas decreta & leges patrum,quas vniuersas sapienter prudenterq; & in sancto spiritu,conditas affirmare non dubitauerimus.Nam quę ab his noua quadam ratione iam recedunt, fideliũ extinguũt fidem, infidelium excitant crudelitatem.Supplicamus etiã, vt eos qui in externis locis degunt,quosq; cum ætatis onera tum paupertas inopiaque premit, in suum quemque locũ benigne restitui imperes, ne desertæ spoliatæq; Episcopis maneant ecclesiæ.Præter hęc omnia obtestamur,ne quid prioribus decisionibus,vel detrahatur vel adiiciatur, sed in patrum pietate omnia ir rupta teneantur,custodita & his & totius posteritatis temporibus,néue de cætero affligas nos & administrationibus propriis moueas: præstesq; hoc potius vt episcopi cum populo quiq; suo orationibus vacare, deprecariq; pro imperio,salute,pace tua possint,quam diuinitas sempiternam tibi largiatur.Legati nostri afferunt & subscriptiones & nomina episcoporũ, qui etiam erudient pietatem tuam scripturis diuinis.C V M his literis missi legati ad imperatorem.Sed qui Regia potẽtia abutebantur principes sectæ istius, epistolam regi attulere, ipsos venire in conspectum illius passi non sunt,quòd dicerent curis Reipub.Imperatorem esse implicatum. Hoc ab ipsis fiebat eo consilio quòd sperarent tædio diutinę morę & cupiditate reuertendi ad ecclesias,coactum iri episcopos, vt oppositũ sectæ vallum ipsi B
subruerent & dissiparent.Sed frustra hæc moliebantur. Iterũ enim missis ad Imperatoré literis,petiere propugnatores fidei ab illo, vt & legatos admittere,& sibi potestatem discedendi facere dignaretur. Earum literarum exemplum sequitur.

Alia Epistola ad Constantium. Cap.20.

An.do.363 VIctori Constantio Imperatori episcoporum Arimini cœtus. Literas Clementiæ tuæ,domine gloriosissime imperator,accepimus, quibus significas,te propter publicas occupationes hactenus legatos nostros videre non potuisse,iubesq; vt reuersionem illorum expectemus, vt rationem nostram & dogmata veterum considerare possis. At nos tibi significauimus nullo modo à proposito nos discessuros.Quod & ipsum iterum his literis docemus tuam clementiam,obtestantes vt clementibus oculis,& has literas paruitatis nostræ,quibus respondimus pietati tuę,& illas quas attulere tuæ benignitati legati nostri,quæque ipsi à nobis mandata habent libenter suscipias.Quàm autem triste fuerit & inconsentaneum felicissimis temporibus tuis,tam multas ecclesias videri Episcopis carere, non minus quàm nos tua intelligit clementia.Quare rursum te gloriosissime Imperator obsecramus,vt ante hyemis asperitatem,si placeat humanitati tuæ,iubeas ad ecclesias nos redire nostras,vt omnipotenti Deo, & Christo filio ipsius domino & seruatori nostro,pro statu potentiæ tuæ, vnà cum populo,

A lo, quemadmodum fecimus ac facimus, maximo studio supplicare possimus.

De Synodo celebrata Nicęę in Thracia, & expositio fidei illius. Ca. 21.

HIs literis allatis Imperatori, aduersarii animo illius exacerbato, deducunt inuitos plerosque Episcopos in vrbem Thraciæ Nicæam nomine: & aliis simplicibus circumuentis, aliis territis persuadent, vt idem facerent quod ipsi molitione sua in pietate: essentiamque ac coessentialitatem eruerent è fide, proq; his imponerent SIMILITVDINEM. Sed & hanc formulam exposui nō quod vera sit, sed quòd Arianam factionē redarguere videatur, cum ne ipsam quidem teneant horum temporum complices impietatis illius. sed pro similitudine, dissimilitudinem prædicent. CREDIMVS in vnum & solum, verum deum patrem omnipotentē, ex quo sunt omnia. Et in filiū Dei vnigenitū, ante omnia secula, & omne principium genitum ex deo, per quem omnia sunt facta visibilia & inuisibilia: genitum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem genitori suo patri iuxta scripturas, cuius generationē nouit nemo, nisi solus genitor pater. Hūc scimus vnigenitum deum filium mittente patre aduenisse de cœlis, sicut est scriptum, ad euertendum peccatū & mortem: & natū ex spiritu sancto, ac Maria virgine, vt scriptum est, secundum B carnem: versatum cum apostolis, & perfecto munere suo iuxta patris volūtatem affixum cruci: mortuum & sepultum: descendisse ad inferos, cum ipsius orci terrore: reuersum à mortuis tertia die, conuersatum cum apostolis dies quadraginta totos: acceptum in cœlos, sedere à dextris patris: venturum vltima resurrectionis die cum gloria paterna, redditurum vnicuiq; quale ipse fecerit. Et in spiritum sanctum: quem ipse vnigenitus Dei filius Iesus Christus Deus ac dominus promiserat se missurum humano generi, paracletum, vt scriptum est: spiritum veritatis, quem & misit, regressus in cœlos & sedens in dextera patris. Inde est venturus ad iudicium viuentium & mortuorū. Verū essentię nomen quòd à patribus simpliciuscule insertum, & vulgo parum intellectum, offendicula pareret, quia in scriptura nusquam memoraretur, placuit eximi, & de cætero nullam penitus fieri mentionem essentiæ maxime: cum diuinæ literæ nusquā meminerint patris ac filii essentiæ. Neq; adeo necessarium esse, de persona patris & filii & sancti spiritus, vnam substantiam nominari. Similem autem perhibemus filium esse patri, quemadmodum & diuinę scripturæ dicunt & docēt. Omnes autem sectæ, quę aut pridem reiectæ, aut nuper exortæ diuersa statuunt, ab huius scripturæ expositione, anathema sunto. His alii per imposturam, alii per terrores subscripsere. Qui autem accedere noluissent in vltima loca terrarum deportati sunt.

Tomus Synodicus à Damaso Romano,& occidentalibus episcopis missus ad episcopos Illyricos de Ariminensi concilio. Cap.22. A

An.do.369 QVòd autem omnes veritatis athletæ,& in primis occidentales accusent,testantur scripta illorum ad Illyricos. Fuit autē scriptionis princeps Damasus,vir variis virtutum generibus ornatus, qui post Liberium præsulatum Romanæ ecclesiæ sortitus esset. Cū hoc faciebant nonaginta Episcopi Italiæ & Galatię,quę nunc Gallia appellatur,congregati Romę, quorum & ipsorum nomina exponere nimis longum arbitratus sum. EPISCOPI Romæ in sancto congregati concilio, Damasus & Valerianus ac reliqui,Dilectis fratribus Episcopis in Illyrico salutem in Deo. Persuasum nobis est sacerdotes Dei,sanctam fidem nostram fundatam in doctrina Apostolorum:eam igitur vos tenere, eamque tradere populo,quæ nulla in parte dissentit à patrum definitionibus, à quibus cæteros instrui æquum est. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum cognouimus quosdam sectis studere, quod malum ne existat non solum prouidere episcopi,sed ad imperitiam & simplicitatem quorundam vtentium interpretationibus sinistris,deinceps sese opponere debent dissentienti doctrinæ,videreq; quotiescunque percusserint aures dissentionis tela, ne rursum labantur, sed patrum potius sententiis inhæreant. Itaque Auxentium Mediolanensem, perscriptum est in primis huius rei condemnatum esse.Par igitur est,vt vniuersi doctores LEGIS in orbe Romano, legitima sententia sint,& ne contaminent fidem diuersitate doctrinarum. Etenim cum primum hæreticæ improbitatis fructus maturescere & hos fructus ferre cœpere,qui & nunc de Ariana maledicentia admodum subuehuntur,patres nostri numero trecenti decem & octo in Nicæno certamine, hunc mirum aduersus diabolica arma præfinierunt, atque hoc remedio letifera venena repulerunt. Quare credi debet patrem & filium esse vnius essentiæ,vnius diuinitatis,vnius virtutis,vnius potentiæ, vnius characteris: itemque vnius substantiæ, ac essentiæ spiritum sanctum quoque: quicunque autem aliter sentiunt alieni à nostra societate iudicandi sunt. Sed hanc salutarem definitionem & adorandam consultationem,non nulli postea aliis consultationibus corrumpere, ac violare tentauerunt. Quin etiam ab ipso statim initio illi qui Arimini coacti ad nouatiōes & retractationes fuere,hactenus rectitudinem omnium conseruarunt,vt confiterentur se alio orationis genere subductos,ac non sensisse quod diuersum esset sententiæ patrum concilii Nicæni. Præiudicium certe numeri Ariminēsis conuentus nullum esse potest:quādo ita est habitus,vt neque Romani episcopi,cuius ante omnia sententiam cognoscere debuerant,neq; Vincentii, qui tam multis annis præsulatus conseruauit integritatem,neq; aliorū consensus illis accesserit,ac maxime cum,vt diximus,per insidias circumuenti ipsi ce- B

A ipsi cedentes, nisi rectiore sententia, sibi illa non placere testati sint. Perspicit igitur vestra synceritas, hanc solã fidẽ quæ Nicææ autoritate Apostolica fundata sit, assidua firmitate tenendam esse. Et nobiscũ & Orientales qui Catholicam ecclesiam agnoscant, & Occidentales gloriari. Persuasum autem nobis est eos, qui diuersitatis malo laborent, ipso conatu suo nõ ita multo post à communitate nostra disiunctum, & Episcopales honores illi ereptum iri, vt populus liberatus à seditiõibus eorũ respirare possit. Nam cum ipsi erroribus sint impliciti, spes esse nequit, vt erroribus populus per ipsos exoluatur. Proinde facite ne vestræ reuerẽtiæ iudiciũ discrepet ab omniũ sacerdotũ Dei iudicio, quo firmos fixosque stare vos confidimus. Itaque & nos vnà vobiscum in recta persistere fide debemus. Oblectare nos velit dilectio vestra, remissis ad nos literis suis. Valete fratres honorabilissimi. Athanasii scriptum de eadem synodo. Cap. 23.

MAgnus etiam Athanasius in epistola ad Afros, ita scribit de synodo Ariminensi. HIS demonstratis, quis ferat eos qui Ariminensem aliamve quampiam synodum præponant Nicænę? Ac quis non potius oderit eos, qui reiiciunt patrum decreta, & proponunt recẽtiora hęc nuper Arimini contentione & vi expressa? Quis etiam cum illis hominibus societatem iungere velit, qui ne sua quidem ipsi tuẽtur. Cum enim in decem pluribusq; synodis suis nunquam eadẽ perscripserint, nõne planè singillatim B perscriptiones suas carpunt? Accidit quidem eis quod proditoribus Iudęis vt enim illi deserto fonte vitæ effoderunt sibi lacus, qui aquam continere nõ possent, quod ipsum scriptũ est à propheta Hieremia, ita hi belligerantes cũ generali orbis terrarũ synodo, effoderunt sibi synodos multas, quæ vniuersæ inanes & quasi fabulę euanidæ repertę sunt. Quare nemo ferat vel Ariminensem, vel aliam quamcunque synodum contra Nicęnã nominantes. Nã & illi qui Ariminensem iactant ignorare quæ ibi gesta sunt, videtur. Scitis enĩ charissimi certiores facti ab iis qui Arimini in cõcilio fuere, Vrsatium, Valentem, Eudoxium, Auxentium, quique vna cum illis fuit Demophilum, priuatos esse autoritate sua, quòd diuersas à Nicęni Cõcilii perscriptionibus instituissent, cũ postulatum fuisset, vt anathemate ferirẽt Arianam sectam, ipsiq; facere recusassent, ac potius suscepissent patrociniũ illius. At episcopi vere germani serui domini & recte credentes, fuere autẽ circiter C C. perscripsere sola in Nicæa fidem traditã sufficere, neque quicquam pręter hanc amplius, aut minus quærendum ac sentiendum. Hæc ipsa & Constantio, qui conuenire eos iusserat, indicarunt. Sed quibus autoritas Arimini adempta esset, profecti ad Constantium effecere, vt & cõtumeliose haberentur, & minis ad suas administrationes reuerti prohiberentur, condemnatores sui, vtque Thracia hyeme affligerentur, si quo modo adigere possent, vt innouationes suas admitterent. Proinde si qui iactant

Margin notes: ὁμοτίμα (beside line 2); An. do. 370 (beside "amve quampiam synodum")

Concilium Ariminense, præferant horum exautorationem, quæq; Episcopi tum perscripserunt, vetantes amplius quicquam præter conuenta inter patres Nicæni concilii quærere, neque aliam preter illam nominare. Sed hæc isti celant ostentantes acta per vim in Thracia, quo ipso declarant se esse de secta Arianorum, alienos à sanitate fidei. Ipsam quidem illam magnam synodum si quis velit cum hac cõparare, facile perspexerit illorum religionem, & horum incogitantiam. Nam Nicæna synodus non fuit de exautoratis coacta, & confessione sua asseruit eiusdem esse filiũ ac patrem essentiæ: at hi semel, iterum, tertiũ in Arimino ipso exautorati, ausi tamẽ fuere perscribere, essentiam aut substantiam deum habere non esse dicẽdum. Atq; in occidente Ariana sodalitia huiusmodi insidias moliebantur struebantq; dogmatis veritatis. A

De fraudulentia Leontii Episcopi Antiocheni, & libertate Flauiani, ac Diodori. Cap. 24.

ANtiochię vero post Stephanum, qui fuerat præsulatu priuatus cum successisset Placito, ecclesiæ administrationem suscepit Leontius, arrepta illa contra conscriptas leges Nicęę, quòd sua ipse sibi manu genitalia excidisset. Huius audaciæ causam beatus Athanasius exposuit his verbis. NAM Leontius cum in suspitione esset, non caste cum quadam muliere nomine Eustolia consuescere, excidit ipse sese quò libere degere cũ illa posset. Quo facto suspitionẽ nequaquã aboleuit, nihilo tamen minus cum esset presbyter exautoratus fuit. De alia autẽ vita ipsius hęc scribit. EGO vero malignitatem & fraudulẽtiam ipsius breuiter ostendã. Nam cum pars esset Arianæ blasphemiæ, summo studio illum morbum celare nitebatur, quodq; cerneret bifariam diuisos sacerdotes & plebem, vnamq; partẽ accõmodare glorificationi filii coniunctionem ET: alteram præpositionem B

[illegible] nõ [illegible] vt op. vt fuerit tale gloria patri per filiũ in spiritu sctõ

PER filio, spiritui aũt IN, applicare, ipse quidem silentio glorificationẽ memorabat, & tantũ clausulam IN SECVLA SECVLORVM sic proferebat, vt ab astãtibus exaudiri posset. Quòd si alia quędam nõ proderent magnam ingenii illius malitiã, videri alicui poterant talia fuisse ab eo facta communis concordiæ respectu: cum autem variis fraudibus adortus sit ecclesię aduocatos, complexus omni cura participes istius impietatis, nulli dubium fecit quin labẽ mali occulerit, cum metu multitudinis, tum minarum Constantii formidine, qui edixisset seuerissime cõtra eos qui auderent dissimilem dicere filium. Sed huius consilia ipsa facta declarauerũt. Quotquot enim sequebantur apostolica dogmata, neque curabat ille neq; honoribus prouehebat: Arianę autem vesanię participes, & plurimum apud illum poterant, & sacerdotii dignitatibus augebãtur. Illis temporibus

An. do. 358

Aëtius doctor Eunomii, qui suis inuentis locupletauit Arianam maledicẽtiam, in ordinem diaconorũ peruenit. Verum Flauianus & Diodorus qui in phi-

A in philosophica sanctimoniæ vita exercerentur, palam propugnabát apostolica dogmata, & maximopere redarguebant insidias, quæ à Leótio pararentur pietati, quòd ille hominem in summa improbitate enutritũ, perq́ue impietatem ad splendorem viam affectantem, diaconatus honore ad manifestam perniciem ecclesiæ dignatus esset. Interminabantur etiam se à communitate discessuros & collaturos in occidentem vbi palàm facere molitiones illius vellent. His territus Leontius, functionem publicam ademit Aëtio, sed colere & tueri non desinebat. Verũ admirabile hoc par Flauianus & Diodorus, sacerdotis functionis ius nondum consecuti, cum populo versabantur dieq́ue ac noctu instigabant omnes ad pietatis feruoré. Hi primi in duas partes diuisis cœtibus psalmos accinentium, instituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare, quod Antiochiæ fieri cœptum peruagatum vsque quaq; est, & ad fines orbis terrarum peruenit. Iidem diuinarum rerum amatoribus ad monumenta martyrum congregatis, cum illis in celebrando Deo perseuerabant. Hæc cernens Leótius prohibere se tuto posse non putauit, quòd videret summa beneuolentia populum optimis illis viris adiunctum esse, sed moderatione coloratis verbis hortabatur hoc, vt potius in ecclesiis ipsis, exercere illam functionem vellent: qui morem ei gessere, quamuis minime malitiam ipsius ignorarét, &
B societatem suam libenter in ecclesias traduxerũt ad celebrationem sancti domini cohortantes. Nulla tamen res adduxit Leótium, vt corrigeret malitiam suam, personaq́ue assumpta moderationis tegebat scelera Stephani & Placiti. Nam quicunque à veritate dogmatum dissentiebant, tametsi vitam turpissimam degerent, eos in ordinem presbyterorum ac diaconorũ referebat. At omnibus virtutum generibus splendentes, tenacesq́ue dogmatum apostolicorum, inhonoratos relinquebat. Eam ob causam in clero plurimi inueniebantur hæretica peste contacti, pars autem maxima populi propugnabat vera dogmata: neque enim illi auctores doctrinę promere blasphemias manifeste audebant. Verum placiti Stephani ac Leontii impia & nefaria Antiochię perpetrata facinora, tam multiplicia sunt, vt peculiare narrationis opus desiderare: tamq́; grauia vt Dauidicæ querimoniæ carmine prosequenda videantur: Ecce enim insonuerũt inimici tui, & osores tui extulerunt caput. In populum tuum intenderunt malitiosam sententiam suam, & insidias posuerunt sanctis tuis. Dixerunt, adeste vt internitione deleamus eos de gente, néue in memoria remaneat Israëliticum nomẽ Sed nos reliquam narrationi institutæ partem attexamus.

De nouatione Eudoxii Episcopi Germanicensis, & Basilii Ancyrani ac Eustathii Sebastiani studio aduersus illum. Cap. 25.

GErmanicia vrbs sita est in finibus Cilicum, Syrorum & Cappadocum censeturq́ue cum Euphratẽsi prouincia. Huius præsul Eudoxius, cog-

nita Leontii morte, Antiochiam se contulit, ibidemq; in præsulatum vt a- A
per inuasit, vastans vineam dominicam: neque ille vt Leontius improbita
tem insitam occulebat, sed rabie manifesta ferebatur in Apostolica dogma
ta, & quicunque ausi fuissent contradicere sibi, eos omnis generis calamita
tibus obruebat. Eo tempore Ancyrę in Galatarũ metropoli clauũ eccle-
siæ tenebat Basilius successor Marcelli, sed Sebastiæ præerat Eustathius in
Armenia. Hi perfecto Eudoxii scelere & rabie, fecerunt per literas Impe-
ratorem Constantium de illa certiorem. Imperator tum in occidente mo
rabatur & deuictis sublatisq; tyrannis Reipub. instaurationi operã dabat.
Erant autem illi familiares Imperatori, & propter laudabilem vitã multũ
autoritate apud ipsum valebant.

De altera Synodo inducta Nicęę. Cap. 26.

HIs igitur cognitis misit Antiochenis literas Constantius, quibus signi-
ficabat, non concessum à se tenere præsulatum ecclesiæ illius Eudo-
xium, quòd ipse iactitaret, imperauitq; exigi eum vrbe, pœnas daturũ faci
norum suorum Nicæę in Bithynia, quo in loco conuentum indixit. Sed ip
se Eudoxius per eos qui plurimum apud regem poterant, hoc effecit vt cõ
uentui locus Nicææ præfiniretur. Sed omnium rerum moderator, cui tam
planè futura ac præterita explorata sunt, admirabili quodam terræ motu
An. do. 363. impediuit conuentum, quo terrę motu maxima pars vrbis disiecta, & ciui B
um plurimi perditi fuere. Quo cognito qui conuenerant maxima cum for
midine ad suam quisq; ecclesiam reuersi sunt. Hoc mihi quidem diuinę sa
pientię opus videtur. Cum enim ea in vrbe à sanctis patribus apostolicæ
fidei perscripta doctrina, & postea diuersa cõuocati eodem perscripturi fue
rint, dissipauit ille ecclesiarum respectu consilium, ne Ariana sodalitas oc-
casionẽ nancisceretur fallacię, similitudine nominis, qua circũuenire pos-
sent simplices, appellantes, & hanc Nicænam ac proferẽtes tanquã illam
antiquam. Postea instigatus ab Eudoxii accusatoribus Imperator, Seleuciæ
conuentum habendum indixit, ea est vrbs Isauriæ maritima, princeps il-
lius gentis. Ibi congregari orientales Episcopos nec nõ Põticos, atq; Asia-
nos imperauit. Pręsidebat tum Cæsariæ in Palæstina Acacius. qui Eusebio
successisset: eum quondam Sardicena synodus abdicauerat: ille tamen sen
tentię à tanta episcoporum multitudine cõtra se latę nequaquam paruit,
per summũ cõtemptum omnium. Sed Hierosolymis post Macariũ illum
cuius non semel mẽtionem fecimus, præsulatum gerebat Maximus, vir in
propugnanda pietate excellẽs. Nam & oculum dextrum amiserat, & inci-
sum trahebat dextrum brachium. Hoc & ipso in expertem senectutis vitã
trãsgresso, collata dignitas Episcopalis gratiæ Cyrillo fuerat, promptissi-
mo defensori apostolicorum dogmatum. Inter hos orta de principatu cõ-
tentione, maxima mala suę quisq; parti conciliauit. Nam Acacius arrepta
quadam

A quadam leui occasione exautorauit Cyrillum & expulit Hierosolymis. Ille vero Antiochiam pulsus præteriit, quòd reperisset spoliatam pastore. Tarsum autem profectus cum mirifico Syluano se coniunxit, hic enim tũ præsul erat ecclesiæ Tarsensis. Quo cognito, statim literas ad eum dedit Acacius, faciebatque certiorem de exautoratione Cyrilli. Syluanus tamen & reuerentia Cyrilli & multitudinis respectu, quæ iucundissime frueretur doctrina illius, nequaquam à functione ecclesiastica abegit Cyrillum. Cum autem conuentum iam esset Seleuciæ, coniungebatur in consilio Cyrillus cum Basilio, Eustathio, Syluano & horum sociis. Sed & Acacius aduenerat ad congregationem episcoporum, qui aderant circiter cẽtum quinquaginta, negabat tamen se prius cum eis sententiam suam communicaturum, quàm è conuentu videret exactum Cyrillum, iam ante nudatum Pontificatu. Ibi nonnulli cupidi pacis orare Cyrillum, vt cedere paulisper vellet: & pollicebantur post constitutionem dogmatum, ipsius quoque causam se esse diiudicaturos. Quibus cum Cyrillus morẽ gerere nollet, deseruit Acacius concilium ac discessit. Cumq; venisset ad Eudoxium, vrgentem formidinem illi exemit, confirmauitque socium in accusationibus ac certaminibus se illi futurum. Ac ad conuentum quidem venire vetuit, sed cum illo assumpto Constantinopolim est profectus.

B De Synodo coacta Seleuciæ in Isauria, & quæ contigerint Constantinopoli orthodoxis. Cap. 27.

IBi tum Constantius reuersus ex occidente degebat. Coram quo multis accusant conuocantque improborum hominum conspirationem ad perniciem & vastationem ecclesiarum. Quibus accenditur animus Imperatoris. Sed præcipuam indignationem mouit composita de Cyrillo fabula. Nam cum laudatissimus rex Constantinus in honorem Hierosolymitanę ecclesiæ dedisset Macario Episcopo in vrbe illa vestem sacram, qua indutus ministerio sacri baptismatis fungeretur (hæc fuerat pretiosa, contexta auro) vendidisse eam Cyrillum memorabant, mercatumque quendã cantatorem scenicum, qui illa indutus inter saltandum collapsus interierit & mortuus fuerit. Hoc, inquiunt, socio de aliis sententias ferre aggrediuntur. Quam nacti occasionem principes in aula, persuadent Imperatori vt non quidem acciri totum conuentum, nam à multitudine metuebãt, sed decem præcipuos de illo iubeat, inter quos fuere Eustathius Armenius, Basilius Galata, Syluanus Tarsensis, Eleusius Cyzicenus. Qui cum aduenissent hortabantur Imperatorem, vt curaret in Eudoxii blasphemias ac iniquitatem inquiri. Sed ipse de subiectione diuersum sentientium respõdit, velle se prius fidei causam decidi, atque ita procedi ad inquisitionem in illum. Tum Basilius fretus Imperatoria familiaritate libere inuehi in Imperatorẽ, & coarguere insidias erga apostolica dogmata illius: quibus offẽsus Imperator,

silere eum iubet,qui autor esset turbarum in ecclesiis.Obticente igitur Basilio:quando igitur,inquit Eustathius,placet decidi de fide, aspice Imperator ad has blasphemias Eudoxii temerario ausu effusas aduersum vnigenitum. Atque hæc locutus æditum librum obtulit Imperatori, in quo cum alia pleraque perscripta impie,tum hoc inerat. Quæ dissimilitudine quapiam proferuntur, ea sunt re ipsa seu iuxta substantiam dissimilia. Vnus est deus pater ex quo omnia: & vnus est dominus Iesus Christus, per quem omnia,dissimilitudo autem certe est inter hæc, Ex quo & per quem: dissimilitudo igitur & inter Deum ac patrem & filium.Hæc cum recitari fecisset,impietate illa supra modum offensus Imperator, quæsiuit de Eudoxio an ipsius hoc scriptum esset,qui statim negauit, contulitque illud in autorem Aetium.Aetius autem is erat quem dudum accusationis à Flauiano & Diodoro metu Leótius diaconatu mouerat,Georgius vero insidiator Alexandrinorum socium habebat impiæ orationis & scelerati conatus sui.Sed illo tempore aderat vnà cum Eunomio apud Eudoxium. Nam Leontio mortuo cum Eudoxius Antiochenæ ecclesiæ præsulatum arripuisset,reuersus cum Eunomio ex Aegypto, neque alius vllus aptior locus visus illi fuerat,quòd Eudoxium cerneret non solum impietatis eundem sensum tenere, sed etiam Sybaritico luxu dissolutum esse. Itaque parasitica assentatione vnà cum Eunomio adhæsit ad lectulos illius: modoque huic modo illi sese ventris causa ingerebat.Imperator quidem post hoc responsum introduci Aetium iubet, & ingresso librum ostendit, ac rogat num ipse illum peperisset. At ille & actorum,& quamobrem interrogaretur ignarus, gratiamque sperans si confessione sua illum sibi conciliasset,respondit se parétem esse scriptorum eorum.Itaque Imperator cósiderata magnitudine impietatis,statim iussit exulatum deportari quendam in locum Phrygiæ. Sic ille Regia excidit,& hunc fructum tulit blasphemiæ suæ.Sed Eustathius in eadem sententia & Eudoxium esse aiebat, cuius consuetudine & conuictu Aetius vsus, quique opinionis ipsius in perscribenda hac blasphemia administer fuisset. Esse autem magnum argumentum conscientiæ, quòd nemo nisi ipse affirmare potuerit scriptum illud ab Aetio compositum.Iudicii tamen,inquit,ô rex,certitudo,nó coniecturæ esse debét:proinde probet omnibus nobis Eudoxius non sentire se idem,anathemate execrando scriptú Aetii.Admodum placuit hoc Imperatori,fieriq; statim imperat.Eudoxius vero diu tergiuersatus,& variis artibus eludere tentauit prouocationé.Indignante auté Imperatore,& interminante exulaturú cú Aetio tanquá sociú impię sententię,ibi propriam negauit doctriná,quam & illo tépore & postea semper celebraret:sed & ipse opposuit Eustathius,oportere ipsos quoque notare anathemate appellationé coessentialitatis, quæ scripta nusquá reperiretur.Tum Syluanus cur non & ipsi abdicarent quęsiuit,& eiiceret è diuinis

A diuinis cœtibus, illa DE NIHILO & condituram, & diuersentialitatem, quæ neque in Propheticis, neque Apostolicis scriptis inuenirentur. Hoc & Imperator censuit, & iussit anathemate illa inflicto tolli. Quod gratim & prius contra differentes multa, sed iram Imperatore suam nō dissimulante, abdicarunt & hæc quæ Syluanus protulerat. Tum demum vero vehementius instare, vt anathema etiam Coessentialitatis conficerent. Sed Syluanus ipsis imperatoriq; tali conclusione veritatem declarauit. Si de nihilo non est, neque conditura, neq; de diuersa essentia Deus verbum, coëssentialis est igitur genitori Deo, vt Deus ex Deo, & lumen ex lumine, & habet eandem cum genitore naturam. Hoc cum ipsius dictum & veritatem & vim haberet, nemo tamen illi accedebat, clamoremque Acácii & Sidosii sodalitas tollere, & indignari Imperator, interminari se expulsurum illos ecclesiis. Tum Eleusius ac Syluanus & alii, penes eum respondent esse quid supplicii, & penes sese quid de pietate atque impietate constituant. Nunquam autem se facturos vt à paterna doctrina deficiant. Ibi Constantius qui admiratione prosequi debuerat & sapientiam & virtutem, atque etiam libertatem in defendendis dogmatis apostolicis illorum, ecclesiis ipsos expulit & imperauit alios subrogari. Tunc Eudoxius tyrannice inuasit in sedem ecclesiæ Constantinopolitanæ, Cyzicenam autem possedit
B pulso Eleusio Eunomius. Quibus gestis abdicari scripto Aëtium Imperator iubet, illiq; parentes mandato, abdicant illum sententiæ suæ socium. Mittunt & de eo literas Georgio Alexandrino, quam & ipsam epistolā vt improbitas eorū manifesta fiat inserere placuit. Nam nullo in discrimine posuisse cōperiuntur & consentientes secum & dissentientes à sese.

Synodica Epistola aduersus Aëtium. Cap. 28.

Exemplum literarum missarum à tota synodo Georgio contra Aëtium diaconum ipsius nefariæ blasphemiæ gratia. SANCTA synodus cōgregata Constantinopoli domino reuerendissimo Episcopo Alexandriæ Georgio salutem. Condemnato à synodo Aetio propter nefaria & offensionum referta scripta ipsius, fecere Episcopi quod ecclesiasticis legibus cōsentaneum est, vt & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur ecclesia. Nosque editis monitionibus legi nefandas epistolas ipsius vetuimus, ac omnes hortati sumus, vt illas tanquam inutiles, & infructuosas abiicere vellent. His addimus nunc etiam anathematis aduersum ipsum & asseclas sententiam, si in proposito perseuerauerint. Ac par fuerat quidem vt omnes qui conuenerant in synodo Episcopi auersarentur autorē offensionum, turbarum, dissidiorum, susurrationum in toto orbe, seditionum in ecclesiis, atque ab lata aduersus eum sententia nequaquam discrepare: sed præter vota & expectationem nostram, Serras, Stephanus, Heliodorus ac Theophilus ipsorumque asseclæ, non accessere suffragiis nostris, neque voluere subscribere

scribere latæ sententiæ: quamuis Serras etiam alia insolentia & rabie plena promulgata à prædicto Aetio accusaret. Aiebat enim insultum temerariæ audaciæ profiteri, sibi à Deo nunc reuelari quæ hactenus vniuersis occulta esse ille voluisset. Post quæ furiosæ gloriationis verba Aetii, quorum ipse testis esset Serras, non mouebantur tamen vllis precibus, neque adducebantur illi supra memorati vt suos calculos adiungerent ad iudicium nostrum, Nos tamen patientia summa longo sanè tempore suffragia de ipsis protraximus, nunc indignando, nunc hortando, sæpe obiurgando, interdũ obsecrando, vt accederent nobis, & consona decreta perscriberent vniuersæ synodo, pertulimusq; eos diu, si forte audire nos, siue intelligere & flecti vellent. Sed cum longo tempore instantibus nobis admittere preces nostras & decretum de Aetio sequi nollẽt, leges Ecclesiasticas pluris fecimus quàm amicitiam illorum: pronunciamusq; aduersus eos & à nobis separauimus, relicto illis spatio totius semestris, intra quod reuersioni & pœnitentię locus quoq; eis, si cuperẽt ad vnitatẽ & cum synodo in gratiã redire, cõcessus esset. Decreuimusq; si intra hoc tempus conuersi concordiã fratrum suorum appetierint, & consenserint decretis, in ecclesiam recipiẽdos, & in cõuentibus etiam autoritatem charitatemq; apud nos recuperaturos esse: sin obstinati in audacia sua perdurarint propter humanam obseruantiam, & parui fecerint Ecclesiasticas leges, tum igitur alienos esse ab Episcopali dignitate: & si exautorationem expectarint, succedi, vt necessitas postulat, ipsis ab aliis episcopis volumus, quo legitima inter se ecclesia debito ordine consentiat, custodientibus omnibus vbiq; Episcopis vinculum charitatis, qui omneis eadem doceant concinnati eodem animo & eadem sententia. Vt igitur constaret tibi de synodo decretis misimus has literas bonitati tuę, quibus parentem optamus te in gratia Christi pacifice & legitime gubernare subiectas tibi ecclesias.

Qua de causa Eunomiani recesserint ab Arianis. Cap. 29.

HVnc Eunomius extollit scriptis suis & hominem Dei nominat ac variis laudibus celebrat. Sed tum & aderat apud abdicantes eum, & ab ipsis Episcopalem honorem consequebatur. Sed factio Eudoxii atque Acacii cum tenerent constituta Nicææ in Thracia, quorum supra meminimus, alios surrogarunt Basilio & Eleusio illorumque sociis. De quibus memorare singulatim superuacaneum putaui, quare historiã de solo Eunomio persequar. Cum enim hic ad Cyzicenam peruenisset ecclesiam viuẽte adhuc Eleusio, sanitate plebis considerata, & quòd videret Imperatorẽ infensum habere creationem filii vnigeniti dei, monuit Eunomium vt sententiã suam celaret, neque aperiret accusationem venantibus: nam per occasionem, inquit, poterimus aliquando promulgare quæ nunc tegimus, instituendo ignorantes, aduersantes autem adducendo, cogendo, supplicio. His monitis pa-

A tis parens Eunomius insidiose conuolutam proferebat impietatẽ. Verum innutriti scriptis diuinis perspectis latentes dolos, ægre quidem ferebant, sed palàm aduersari audaciæ non sapientiæ esse rebantur. Sub persona igitur hæreticæ prauitatis domum ad illum deueniunt, petuntque explanationem dogmatis, & ne patiatur se à veritate diutius varietate opinionum auferri. Tum animosior factus aperuit quæ antea celauerat Eunomius. At illi indignum & impium esse dicebant, non vniuersis qui sub ipso essent cõmunicari veritatẽ: ita his & similibus Eunomius seductus sermonibus nudare cœpit in cœtibus ecclesiasticis blasphemiam suam. Illi igitur ardenti studio incitati primum Constantinopolim contendunt, & deferunt apud Eudoxium nomen Eunomii: quod cum ille non reciperet, accessere ad Imperatorem, questique sunt de scelere Eunomii, qui maiorem sereret doctrina sua impietatem, quàm Arii fuisset. Quibus ad iram prouocatus Imperator, mandat Eudoxio, vt in accersitum ad se Eunomium inquirat, & siquidem fuerit conuictus impietatis, priuet Episcopali munere. Sed cum interpellatus sæpenumero ab accusatoribus differret rem & moras necteret, reuersi illi ad Imperatorem queruntur ac clamitant, nihil eorum quæ mandarit ab Eudoxio obtineri, posse, patiq; illum tantam vrbem addictam Eunomii blasphemiis, Tunc Constantius ipsi interminari Eudoxio exilium
B nisi iudicium de Eunomio daret, & in conuictum animaduerteret. Harum ille minarum timore motus scribit Eunomio, iubetque fuga Cyzico se subducere, sibique ipsi succensere qui consilio salutari non paruerit. Atque ipse quidem Eunomius metuens cessit Cyzico, non tamen tulit tacite infamiã, sed & se ab Eudoxio proditum, & affectum iniuria Aëtium prædicabat. Ex eo tempore suos ille separatim cœtus habuit: nam quotquot in doctrina dogmatisque consentiebant cum Eunomio, ii defecerunt ab Eudoxio tanquam proditore Eunomii, seque coniungentes cum Eunomio cognomentum illius obtinuere, & nunc quoque Eunomiani vocantur. Sic igitur dux sectæ Eunomius extitit, & Arianam blasphemiam accumulauit. Seruientẽ autem ipsum morbo ambitionis separatim cœtũ coëgisse, ipsa res clamat. Cum enim fuisset expulsus quondam Aëtius, sequi illum noluit quamuis magistrum suum, & quem hominem Dei nominaret, sed mãsit copulatus cum Eudoxio. Postea vero quàm damnatus impietatis & pœna affectus fuit, synodi sententia non stetit, Episcoposque ac presbyteros creauit ipse expers dignitatis Episcopalis. Atq; hęc Constantinopoli acta sunt.

De obsidio vrbis Nisibis & Apostolica administratione Iacobi Episcopi. Cap. 30.

SEd in Persia habebat exercitum aduersus Romanos rex Sapores. Venit igitur Antiochiã Cõstãtius vt copias cogeret contra hostes. Quos quidem repulit non Romanus exercitus, sed piorum inter Romanos Deus. An.do.357.

Quam-

Quam victoriam nunc deinceps exequar narratione mea. Nisibis, quæ ab A aliquibus Antiochia Mygdoniæ vocatur, sita est in finibus Persarum ac Romanorum imperii. In hac Episcopus simul atque princeps ciuitatis ac dux erat Iacobus, cuius etiam supra mentio facta est: hic renidebat radiis apostolicæ gratiæ. Verum admirabilia & memorabilia huius signa, cum expo suerim in Deo dicata historia, quæ Philotheos inscribitur de illo nostra, superuacuum duxi hoc quoq; loco enumerare. Vnum tantum institutæ narrationis causa recensebo. Obsidebat Persicæ copiæ commissam administrationi huius vrbem, quæ Romanæ esset ditionis. Ea in obsidione septuaginta diebus consumptis, multis machinis admotis mœnibus & molitionibus omnium generum, itemq; vallo ac fossis perfectis, expugnari vrbs non potuit. Ibi Persæ fluuii, Mygdonius nominatur, transitq; per mediam vrbem, alueo obstructo, & vtrinq; exaggeratis ad magnam altitudinē ripis, impetum aquæ vbi immensum in modum auctas & aggerem inundare vident, subito in muros Nisibinos immittūt: quo tanquā machina illato, cum vim illius murus sustinere non posset, conuulsus disiectusq; est. Idem accidit & aduersæ parti murorū, qua exitus erat fluminis, quæ & ipsa vi illius impulsa ruinam fecit. Quibus animaduersis sperabat Sapores nullum deinceps in capienda vrbe sibi laborem subeundum esse. Et eum quidem diem quieuit, simul vt inundationes abirēt, simul vt fluuius decresceret, transiriq; pos B set. Postera autem die omnibus copiis vrbem aggreditur: dumque aperta omnia dissipatis muris esse confidit, cernit refectum murum, seq; laborem suum frustratum fuisse. Nam diuinus vir ille, & precibus suis, & cōfirmatis militibus ac ciuibus cum murum instaurauerat, tum machinis instruxerat, vt irruentes repellere in procliui esset. Hæc autem perficiebātur ab illo nō ad murum cursitante, sed in adyto diuini templi supplicante Deo. Saporem autem non solum celeritas extructionis, sed aliud etiam visum perterruit. Vidit enim stantem in muro quendam ornatu Imperatorio, splendoremq; conspexit purpuræ & diadematis. Ac suspicatus adesse Imperatorē Romanorum, mortis interminabatur supplicium iis qui nuntiarāt abesse. Illis vero asseuerantibus se verum nuntiasse, & Constantiū Antiochiæ morari, visi significationem intelligēs, Deus, inquit, propugnat Romanos. Et indignatione concitatus, emisit sagittam in aëra, non quidem spe configēdi eum qui corpus non haberet, sed impotentia furiosi animi sui. Tum admirandus Ephrem, qui apud Syros celeberrimus scriptor haberetur, orare diuum Iacobum, vt murum conscendere, suumque vultum barbaris ostendere, & tela execrationū suarum in illos coniicere vellet. Cui obsecutus diuinus ille homo, turrim quandam conscendit: & cōspicatus innumerabilē multitudinē, aliud nihil imprecatus est, quàm vt crabrōes & culices eis immitterētur, vt per exilia animalcula potentia opitulatoris declararetur. Ibi

statim

ſtatim effundi crabonum & culicum nubes, & in proboſcidas cauas Elephantorum incubare, complereque aures equorum ac reliquorum iumentorum: impetus autem tanti beſtiolarum impatientia, rumpere elephāti & equi lora & ſeſſores excutere, denique turbatis ordinibus in fugam irreuocabilem conuerti. Ita ille infeliciſſimus rex edoctus hac parua & benigna inſtructione vim protegentis pios Dei, reduxit exercitum ab obſidione, nō victoriam ſed pudorem referens.

Synodus Antiochena, & quæ ibidem acciderint ſancto Melitio. Cap. 31.

HOc tempore morabatur Antiochiæ Conſtantius: ſedata igitur tempeſtate & Perſico bello confecto, rurſum cogebat Epiſcopos, compellebatque cum coeſſentialitatem tum diuerſieſſentialitatem abnegare. Illius vrbis ſolium occuparat, poſt Leōtium Eudoxius, qui inde expulſus & poſt multarum ſynodorum celebrationem Conſtātinopoli arrepta, vacantem paſtore reliquerat eccleſiam Antiochenā. Tum epiſcopi qui vndiq; coacti plurimi aderant, ante omnia aiebant proſpiciendū de paſtore eccleſiæ, atque ita demum vnà cum illo communiter de dogmatis cōſultandum eſſe. Illo tempore diuus Melitius cum gubernaret quandam Armeniacam vrbem, offenſus ſubditorum inobedientia aliò ſeſe contulerat, & priuatus otioſam degebat vitam: cum rati factio Ariana concordem conſentientemque habere in dogmatis, à Cōſtantio vt crearet Epiſcopum Antiochię impetrant. Audaciſſime enim omnes leges violabant, dum ſtabilirent impietatem ſuam: fundamentumque erat impietatis cunctarum ſanctionū tranſgreſſio: multaque extant multis in partibus orbis terrarum nullo exemplo ab illis facta. Sed ſtudioſi dogmatum apoſtolicorum, non ignorantes qua eſſet magnus Melitius & ſanitate ſententiæ, & claritate vitæ, & virtutis copia, nequaquam refragari, ſed anniti vt de illo decretum ſcriberetur, & ab vniuerſis ſubſcriptiones adderentur. Idque datur quaſi commune depoſitum aſſeruandum Euſebio Epiſcopo Samoſatenſi, ſtrenuo veritatis pugili. Accerſito autem ab Imperatore, appropinquantique ad vrbem Melitio, obuiam proceſſere omnes ſacris Pontificalibus initiati, proceſſere & alii cœtus eccleſiaſtici: denique vniuerſa ciuitas, vnà cum Iudæis ac Græcis, cupidi celeberrimum illum aſpiciendi Melitium. Tum rex & illum & alios diſertos iubet explicare populo, quod ſcriptum eſt: Dominus condidit me principio viarum ſuarum ad opera ſua: negotio dato notariis, vt perſcriberent quæ à quoque dicerentur, neque vllam exquiſitiorem doctrinam eſſe poſſe credidit. Ibi primus Georgius Laodicenus euomere fœtorem hæreticum, poſt quem Acacius Cęſarienſis, media quadam via incedens, longiſſimè quidem ſe remouit à blaſphemia illorū, nō tamen apoſtolicam pręſcriptionē exactam integramq; cuſtodiuit. Tertio ſurrexit

An. do. 358. B Prou. 8. a.

Ss Magnus

A bas:nam commune decretum non restituam,tam clarũ testimonium Arianæ prauitatis.Hanc illius cognitam fortitudinem admodum admiratus Constantius,laudare nunquam destitit.Nam & inimici admirantur aduersariorum excellentias,compulsi magnitudine actionum . His temporibus ex Syria reuertitur Constantius , resciuerat enim Iulianum quem Europæ Cæsarem declarauerat,maiora moliri: & exercitũ contra auctorem honorum suorum cogere.Inque itinere vita sua defungitur in Cilicia:carebat enim opitulatore relicto à patre sibi,cum non seruasset hæreditatem syncêram pietatis paternæ: quapropter & acerbe fuit conquestus quòd fidem immutauisset. An.do.364.

LIBRI SECVNDI FINIS.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER TERTIVS.

Imperium Iuliani. Cap.1.

B CONSTANTIVS quidem cum gemitu & querimonia , ob mutatam fidem paternam,excessit è vita.Iulianus vero transgressus in Asiam ex Europa,& cognita Constantii morte tanquam remoto aduersario confidenter occupauit imperium.Hic in iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo suxit lac piæ doctrinæ. An.do.364.

Iulianum à puero educatum in vera pietate ad impietatem appulsum fuisse. Cap.2.

SEd & in annis pubertatis atque adolescentiæ eandem doctrinam non amisit : cum timeret vero Constantium,qui propinquos suos metu Tyrannidis iugularet, acceptus in cœtum legentium,in conuentibus ecclesiasticis recitabat populo sacros libros , & ædem martyrum cœpit extruere, sed non fuit illa grata martyribus prospicientibus,peruersionem in impietate illius . Nam fundamenta imitata instabilitatem animi ipsius , antequam consecrarentur collapsa sunt , atque hic fuit cursus primæ secundęque ætatis Iuliani.

Quomodo primum occultam impietatem mox detraxerit. Cap.3.

SEd cum Constantius mouisset in occidentem,quo traheretur bello Magnentiano,declarat in Oriente Cæsarem Gallum, qui pietatis cultor & An.do.355.

fuit & permâsit. Tum Iulianus fructuosum metum eiecit animo, summaq; confidentia, quod non debuerat, concepit regni cupiditaté. Quam ob rem & in Græcia discurrebat, quærebatque vates & diuinos à quibus de euêtu desiderii sui certior fieret. Et incidit in quẽdam qui se prædicturũ ea polliceretur, qui illum in simulachrorũ ædis adyta introduxit, & inuocauit fallaces dæmones, quibus qua solent facie apparentibus, cogitur ille metu inscribere fronti signũ crucis: at dæmones conspecta figura dominici trophęi & stragis suæ memores, mox euanuerũt. Sed pręstigiator animaduersa causa fugæ illorum Iulianũ obiurgat, qui & cõfiteri timorem suum & admirari crucis vim, cuius figura territi fugatiq; essent dæmones. At præstigiator caue, inquit, optime vir, hanc fuisse causam suspicêre fugæ illorũ: non enim formidine, vt tu ais, sed odio facti tui aufugerunt. Ita circumuentum miserũ sacris initiat & nefario scelere imbuit: ac spoliauit quidem infelicissimũ hominem pietate cupiditas regni. Verum imperiũ adeptus diu tamẽ occuluit impietaté, metu potissimũ militũ, qui instructi essent disciplina pietatis. Primum enim laudatiss. Imperator Constãtinus liberatos pristino errore, instituerat pręceptis veritatis, posteaq; filiũ illius firmiorem reddiderant paternam doctrinam. Etsi autem Constantius non admittebat vocem coessentialitatis, circumuentus ab iis qui quouis ducere eum poterant, significationem tamen manifeste confitebatur, quòd diceret filium germanum ante secula ex patre genitum, Deum verbum: prorsus abdicatis iis, qui auderent condituram dicere filium, simulachrorum autem cultum funditus deleuerat. Dicam & aliud laudabile factum illius, vnde facile possit coniectura fieri de studio erga res diuinas illius. In expeditione enim belli Magnentiani coactis copiis, vniuersis suasit vt diuina secum mysteria communicari vellent: semper enim incertum esse finem vitæ, multo autem maxime in bello, vbi tot vndique millia telorum, iaculorum, hastarum immitterentur, tot enses gladiique vibrarentur, aliæque machinæ instruerentur, de quibus violenta mors inferri soleret: itaque vnumquenque preciosam vestem illam indutum esse oportere, qua maxime illa in vita opus sit futurum. Quòd si quis, inquit, noluerit hoc tempore amiculum illud sibi circundare, is nunc iam dimissus domum reuertatur: nam nisi mecum initiatis in bello sociis vti non volo.

Baptisma significat.

Reuersio Episcoporum. Cap. 4.

An. do. 364.

HAec nota compertaq; erant Iuliano, itaque celebrat impietatem animi sui, studioq; quodam omnium beneuolentiam sibi conciliandi, Episcopos qui fuerant in exilium à Constantio in vltima terrarum loca missi, ad suam quemq; ecclesiam capessendã reuocauit. Ea lege promulgata: reuertitur Antiochiam diuus Melitius: Alexandriam celeberrimus Athanasius: sed Eusebius ac Hilarius Italici, & Lucifer qui sortitus fuerat administratio

nem

A nem Sardiniæ insulæ, in Thebaide Aegypti quo relegati fuerãt à Constantio, degebant. Ii congregati cum aliis concordibus, dicebant oportere ecclesiis pacem & consensioné reparari. Non enim illæ ab aduersariis modo oppugnabantur, sed ipsæ etiam inter se dissidebant, Nam Antiochiæ in duas partes diuisum erat sanum corpus ecclesiæ, quod iam olim studiosi laudatissimi Eustathii seiuncti ab aliis peculiares conuentus haberent, & alii disiuncti cum admirabili Melitio ab Ariana factione, sacrorum munere fungerentur in veteri vrbe, vt vocatur. Erat autem vtriusq; partis vna eademq; fidei confessio, quod ambæ propugnarent Nicænam doctrinam, sola auté contentione & pręsulum studiis disiungebantur. Neque alterius sanè morte dissidium extingui potuit. Mortuo enim ante creationem Melitii Eustathio, separatisque cultoribus pietatis post exilium Melitii & creationé Euzoii à communitate impiorum, & peculiares habentibus cœtus, adduci non potuere illi qui Eustathii cognomentum acceperant, vt cum eis copularetur. Eusebii tamen ac Luciferi pars rationem inuenire coniunctionis nitebatur, placebatq; Eusebio vt Lucifer se Alexandriã conferret, eaque de re cũ magno Athanasio communicaret, se autem cõcordiæ suscepturum esse laborem aiebat. Sed Lucifer Alexandriam nõ venit: profectus autem Antiochiam, vtriq; parti concordiam copiosa oratione suasit: cum vero sibi ab Eustathianis contradici videret, quorum dux esset Paulinus presbyter, illũ B ipsis quod fieri non oportuit, Episcopum præfecit.

Ordinatio Paulini. Cap. 5.

HOc, dissidiũ istud diuturnũ magis reddidit, durauit enim annis quinq; & octoginta vsque ad præsulatum laudatissimi Alexãdri, qui adeptus gubernaculum Antiochenæ ecclesiæ, omni ratione inita, & summo studio ac promptitudine annisus, distractum membrum cum reliquo ecclesię corpore reconcinnauit. Sed dissiduum tum augebat Lucifer, mansitque lõgo sanè tempore Antiochię, quo cum Eusebius venisset cognouissetque immedicabile malum, de nõ apta medicina effectũ esse, in occidenté naui conscensa reuertitur. At Lucifer in Sardiniã reuectus alia quædã adiecit Ecclesiasticis dogmatis, quæ quibus placuerãt de huius appellatione cognomentum etiam sibi imponebant, vt Luciferiani diu quidem vocarẽtur, quod tamen dogma extinctum ac obliuione obrutũ est. Hæc igitur accidere reuocatis Episcopis. Iulianus vero iam detecta impietate sua compleuit seditionibus vrbes. Receptis enim animis simulachrorum seruitute capti, patefacere ædes simulachrorũ, & execrabiles obliuioneq; inuoluẽdos cultus instaurare, Tum altaria igne resplẽdere, & terra hostiarum sanguine pollui, ipse aer nidore & fumo inquinari: bacchabundi autem furore dęmonum quos colebant, circum vias cursitabant cum rabioso clamore ac strepitu, inq; sanctos scurrilitate & dicteriis inuehebantur, neq; vllis in pompis illorũ à cõ-

vitiis temperabatur. Quæ maledicta cũ ferre pietatis cœtus non posset, cõuicia illis rependebat, & redarguebat errorem quem sequerẽtur. Tum operarii iniquitatis offensi, quibus accederet cõmeatus audaciæ, licentia ab Imperatore, verberibus indignum illos in modum multabant. A

Iulianum non mansuetudine, sed inuidia temperasse à manifesta cæde piorum. Cap. 6.

NAm sceleratissimus rex, quum æquum esset consulere paci subditorũ, mutuis erga se odiis populos instigabat, patiebaturque audaces insultare moderatis: honoresque domi ac militiæ mandabat crudelissimo cuiq;, qui manifeste quidẽ non adigebãt ad sacrificia amatores pietatis, sed omni genere contumeliæ illos afficiebant, auferebanturq; etiam munera quę magnus Constantinus largitus fuerat sacerdotibus. Ausa quidem illius temporis eorum, qui nexu simulachrorum erroris tenerentur, ita multa sunt vt peculiare scriptũ requirãt: nos tamen paucula de plurimis memorabimus. Nam Ascalone & Gazæ (vrbes hæ sunt Palæstinæ) virorũ sacerdotali dignitate prȩditorum, idemq; mulierum perpetuã virginitatẽ professarũ aluos dissecuere, & hordeo cõpleuere, ac porcis escam obiecere. Sebastę vero, quæ & ipsa cum illa gente censetur, aperuerunt arcam Ioannis baptistę, & ossibus combustis dissiparunt cinerem.

Quantum obtenta potestate ab illo ausi in pios fuerint Gręci. Cap. 7. B

SEd in Phœnicia perpetratũ nefariũ facinus, quis sine lachrymis narrauerit? Erat Heliopoli quæ iuxta Libanũ sita est, diaconus quidã Cyrillus nomine: is imperante Constantino inflammatus ardore diuino, multa simulachra quæ adorarentur illis in locis confregerat, cuius abominabiles isti facti memores, non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dissecto gustarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc omnia cõtemplantem oculum, dederuntq; illi dignas facinore pœnas: nam quotquot illo scelere contacti fuerant, primũ dentes qui simul exciderãt vniuersi, deinde & linguas amisere, quæ & ipsæ putredine ac fluxibus consumerentur. Postremo aspectu etiam priuati sunt, suoq; malo prædicarunt vim pietatis. Emesæ quæ vicina est vrbs, consecrarunt paulo antè extructam ecclesiam, Dionysio Gynidi, quod mollem sonat, ibiq; posuere ridiculũ simulachrum eius gemini sexus. Dorostoli, vrbs ea celebris in Thracia, Aemilianum in certamine victorem Capitolinus præses totius Thraciæ rogo impositum concremauit. Marci vero Arethusii tragœdia Aeschyli ac Sophoclis magnitudinẽ eloquentiæ desiderat, qui illius afflictiones digna expositione exornent. Hic enim imperante Constãtino simulachrorum quoddam templum & euerterat, & illo in loco ædificarat ecclesiam: tum Arethusii Iuliani animaduersa voluntate inimicitias erga illum suas detegunt. ac ille quidem fugere primum iuxta Euangelicum prȩceptum conatus, vbi sensit suorum quosdam

pro se

A pro se cōprehēdi, reuersus sanguinariis illis sese obtulit. Qui illum cum cœpissent neq; misericordia senectutem, neq; pudore studium virtutis prosecuti, hominem vita & doctrina ornatum, primum nudant, & corpus illius pulsant totū́q; verberibus lacerant, mox in fœtidas cloacas abiiciunt, & inde retractum proponūt stilis compungendum pueris. Postremo in corbē collocāt iusculoq; & melle inunctū, suspēdunt sub dio in grauissimo æstu, pabulum vespis & apibus. Hæc ab illis fiebant quòd duorum alterū extorquere cupeiēt, vel vt subuersum templum instauraret, vel ædificationis impensas restitueret. At ille grauissimos cruciatus perferens, recusabat facturum quicquam quod peterent, Tum rati quòd pauper esset tantū pecuniæ exoluere eū nō posse, dimidium remittere sese aiunt si solueret reliquum. Ipse vero suspensus saucius puerorum stilis & à vespis ac apibus depastus, non modo non prodebat dolorem, sed etiam impios deridebat. illosq; aiebat esse humiles & terrenos, se arduum & sublimem. Tandem postulantibus illis non magnam summam pecuniæ, at ille ad impietatē, inquit, obolum conferre vnum, perinde valet, ac si quis cōferat omnia. Ita victi dimiserunt eum, & admiratione fortitudinis ipsius à diuersis ad diuersa trasierūt, deq; ore illius didicere pietatem. Verum alia innumerabilia iis tēporibus temerario ausu ab impiis in pios perpetrata terraq; ac mari fuere: nam & B iam dei ille hostis palam leges contra pietatem figebat.

Leges latæ aduersus Christianos. Cap. 8.

AC primum Galilæorum liberis (ita enim appellabat cultores saluatoris nostri) interdixit vsu Poëticæ Rhetoricesq;, ac philosophicarum artium. Nam propriis, inquit, vt in prouerbio est, pennis configimur: ex nostris enim libris arma capiunt, quibus in bello aduersus nos vtātur. Postea aliam tulit legem, qua exigebantur militia Galilæi. γαλιλαίους παῖδας, græca figura Galilæos dixit

De exilio sancti Athanasii & fuga. Cap. 9.

EOdem tempore Athanasius, quasi quidā veritatis quinquertio: rursum adiit aliud periculum. Impatiētes enim dæmones linguæ & deprecationis virium, ministros suos ad illius conuicia submittebant. Edebātur igitur cum aliæ multæ voces, quibus postularetur à principe impietatis, vt Athanasium in exilium pelleret: tum hoc vociferabātur, si maneret Athanasius nullum Græcum remansurum, nam suo cœtui cōciliaturū vniuersos. Quibus supplicationibus admissis, non solū pelli eum Iulianus, sed penitus tolli imperat. Cum autem illi metuerent, societas ipsius prædixisse fertur, turbas eas mox abituras esse, nubes enim appellasse quæ cito dissoluerentur. Cessit tamen cum aduenire contra se missos compeprisset, & nactus in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem petere constituit. At is qui interficiendi illius mandatum habebat, cognita fuga illius celerrime insequitur: anteuerterat tamē eā quidā necessarius Athanasii, qui hortaretur ipsū

vt cursum intenderet, ibi qui aderant orabant vt ad desertũ declinaret: sed A
ipse gubernatorem retorquere nauigium Alexãdriam versus iubet, ita cũ recta contra insequentem ferrentur, occurrit is qui mortis acceperat mandata, & quàm longè abesset Athanasius interrogat: ille vero nõ lõge abesse responso dato, dimisit eum: ipse vero Alexandriam rediit, vbi quamdiu vixit Iulianus, deinde latuit. Cum aũt agitaret animo Iulianus expeditionem in Persas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano essent fidelissimos suorũ misit: ipse vero Pythium Daphnæum orauit, vt futura sibi aperire vellet, sed ille obstare vaticiniis suis vicinos mortuos respondit, quibus in alium locum translatis prædictiones se editurum, quod facturus nisi re purgato luco non sit.

De Apolline Daphnæo, & sancto Babyla. Cap. 10.

ERant autem tunc illic positæ reliquiæ clarissimi victoris martyris Babylæ, & qui cum illo vnà decertarent, adolescentũ quorundam, apparebatq; fallacis vatis consueto mendacio obsistere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiã, ipse quidem inde corpus mortuum transtulit nullũ: reliquias autem victorię compotum martyrũ tradidit deportãdas Christi cultoribus, qui cupide in lucum venere, & arcam plaustro imposuerunt, præeuntibus turbis, & choreis ac cantibus Dauidicam melodiam insonantibus, & sin- B
Psalm. 113. gulis mẽbris accinẽtibus. Erubescãt omnes qui adorant sculptilia, deiectionem enim dæmonis arbitrabantur translationem martyris.

De Theodoro cõfessore. Cap. 11.

HAnc sibi infamiam isto facto impositam non ferens Iulianus, postero die comprehendi choreæ illius duces imperat. Ibi Salustius qui prætor esset, quamuis administer impietatis, persuadere aggreditur tyranno, ne cupidis glorię Christianis cõficeret ipse quod maxime optarent. Vbi vero vidit Imperatorem moderari iræ suæ non posse, adolescentem quendã ardoris vi præditum in foro ambulantem arripi iubet & publice in ligno appendi lorisq; cędi dorsum, vnguibus aũt perfodi latera. Hoc fiebat mane orto die vsq; ad occasum, tum ferro vinctũ in custodiã dedit. Et postridie rem narrat Iuliano fortitudinemq; adolescẽtis demõstrat, fieriq; ait illa ad laudẽ Christianorũ & deuictionẽ ipsius. Ita fide habita hostis ille dei alios similiter affligi noluit: quin etiã Theodorũ liberari è carcere iubet, sic enĩ nominabatur adolescens ille, strenuus athleta veritatis: eũ postea aliqui interrogarunt, nũquẽ sensisset cruciatũ, cum sustineret tam crudelia & acerba tormenta. Quibus ille respõdit initio se sensisse nõ magnũ, postea apparuisse quendam qui fasciola molli & frigidula crebro de facie detergeret effluentem sudorẽ, seq;, forti animo vt esset, hortaretur. Quapropter cessantibus carnificibus, nõ se delectationem, sed tristitiã percepisse. Nam simul &

illum

A illum refocillatorem suũ discessisse. Dæmon quidem ille fallax vates, martyris gloriã auxit, suaq; nudauit mẽdacia: fulmen autem cęlitus demissum totũ tẽplũ incendio cõsumpsit, & in minutissimos pulueres redegit ipsius Pythii simulachrũ: erat autem ligneum desuper auro inducto. Hoc Iulianus auunculus Iuliani prętor oriẽtis cũ nocte resciuisset, celeritate summa Daphnen venit auxiliũ latum Deo quem adorabat. Sed vbi vidit, qui verbo Deus esset, re ipsa puluerem factũ, flagris afficiebat æditos, suspicans ab aliquo Christiano inflammatũ fuisse tẽplũ: illi tamẽ inter verbera quoque veritatẽ dicebãt. quodq; nõ inferne, sed superne incendium extitisset. confirmabaturq; hoc sermonibus quorundã vicinorum rusticorum, qui dicerent fuisse fulmen cęlitus irruens à se conspectum.

De publicatione sacrorum, & frumenti ademptione. Cap. 12.

SEd hæc ita accidisse cũ impii isti comperissent, insuper aduersus omnipotentẽ Deum armabãtur. vasaq; sacra Regio ærario inferri tyrannus imperabat, & magnã ecclesiam quam Cõstãtinus ædificarat, ianuis obseratis, inuiam reddidit iis qui illic cõuenire soliti fuerãt, ea tenebatur illo tẽpore à factione Ariana: verũ in diuinũ templũ vnà cum Iuliano prætore orientis ingressus fuit Felix quæstor thesauri Imperialis, & Elpidius procurator pecuniæ rerumq; priuatarũ Imperatoris, hũc vocare solent Romani comitem priuatorũ. Aiunt autem Felicẽ ac Elpidium à Christiana fide B in gratiam impii regis desciuisse. Ac Iulianus quidẽ ad sacrã mensam misit lotium: Euzoio vero conato prohibere, alapam inflixit, ferturq; dixisse, stabula Christianorum diuinæ curationis esse. Sed Felix conspicatus sacrorũ vasorum pretia, nam Constantinus ac Constantius illa parauerant ambitiose: en, inquit, qualibus vasis ministratur Mariæ filio. Sed impiæ & furiosæ audaciæ huius non diu põst pœnas persoluerunt.

De Iuliano auunculo Imperatoris, & aliis impiis. Cap. 13.

NAm Iulianus statim graui morbo correptus putrescentibus intestinis interiit: cum excrementa iam non magis per meatus suos eiicerentur, sed esset sceleratum os via illorum, quod blasphemiæ fuisset instrumẽtum. An. do. 363 Ferunt tum coniugẽ ipsius pręclara fide fœminã, hæc dixisse marito: ęquũ est mi vir laudare te Christum saluatorẽ, qui tibi hac instructiõe suam potentiam ostenderit. Nescires enim aduersus quẽ pugnasses, si patientię suæ indulgẽs, nõ inflixisset has tibi diuinitus ille plagas. His sermonibus & vrgente malo declaratur infelicis causa morbi: & ipse quidẽ supplicauit Imperatori vt ecclesiam restitueret quibus adempta esset, sed nõ impetrauit, atque ita finiit vitã. Felix vero & ipse diuino flagello impetitur, mittẽsq; die noctuq; ex ore sanguinem, cum illo cõflueret vndiq; ex toto corpore, ita sanguine tandem omni effuso extinguitur & traditur morti sempiternæ: atque has dedere illi pœnas impietatis suæ.

De si-

De filio sacerdotis. Cap. 14. A

ILlo tēpore adolescens sacerdotis filius, qui in impietate educatus fuerat, cœtui piorū adiūgitur. Erat enim mulier veneratione nobilis & dignata diaconatus honore, familiaris matris illius: ea veniente ad se cū matre admodum adhuc adolescentulū complexa adq; pietatem cohortata fuerat. Mortua autē matre, similiter ad ipsam fruiturus cōsueta disciplina adolescens veniebat. Firmiter autem adhærescente cōsilio mulieris, rogat magistram, qua via & effugere paternam superstitionē, & veritatis quam prædicet particeps fieri posse videatur. Illa respōdit, deserendū esse patrē, præferendumq; illi vtriusque ipsorum creatorem, & faciendum vt aliam in quampiam vrbem concedat, vbi ocultari & vitare manus impii regis possit: de qua re sibi curam fore ait. Tum adolescēs: veniam igitur, & quod restat, deponam apud te animam meam. Paucis post hæc diebus Iulianus Daphnen ad publicum epulum venit, cum hoc erat & adolescētis illius pater qui sacerdos sequi illum soleret, aderat & ipse cum patre adolescēs & alter frater eius, qui æditualı hoc fungerentur munere, vt cibum imperatoriū lustrarent: festa autem ea septem dies Daphne celebrabātur. Prima igitur die astans adolescēs lectulo imperatorio, lustratis epulis, & consueto more impletis abominatiōe: cursu fertur Antiochiā, & cum ad illam mirabilem fœminā venisset, ego quidem assum tibi sicut promiseram, nunc tuum erit vtriusq; saluti prouidere & facere promissa. Ibi illa mox consurgēs ad Dei hominem Melitium deducit adolescentē, qui iubet eum in superiore tum parte domus manere. At pater filium quærens totam Daphnen circuibat, & peruenit ī vrbem quoq;, cunctisq; in viis & angiportis oculis omnes in partes intentis vestigabat illū: tandem cū ad ædes venisset diui Melitii sursum latis oculis videt illum prospiciētē per cancellos, & accurrēs correptū abstrahit: domumq; reductū, primū verberibus plurimis concidit, mox etiam verua candentia infligit manibus pedibusq; ac dorso, tādem concluso illo in cubiculo foris obserato Daphnen reuertitur. Hæc ipsum illū ego iā senē narrantē audiui: qui & hoc addebat, se tum quasi numine correptū & plenum gratia diuina cōtriuisse omnia paterna simulachra, quàm autē fuissent imbecilla tum quoq; risu prosequebatur. Sed cum postea in mentem venisset quid esset à se actum, metuentem patris reuersionem deprecatū se fuisse dominū Christū, vt se respicere & perfringere seras & pandere fores vellet. Nam tua, inquit, causa hæc passus sum & feci, quæ cū dixisset aiebat resiliuisse seras & apertas fuisse fores, se autē recurrisse ad magistram suam, eam se ornatu muliebri in conclaui sedere iussisse, & postea iterum deduxisse ad diuum Melitium, à quo Cyrillo qui tum Hierosolymorum esset Episcopus, traditum, in Palæstinam peruenisse. Idem post Iuliani mortem & patri suo dux fuit ad veritatem, nam & hoc inter alia nobis ex-

A bis exposuit, atque hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, salutis participes facti sunt.

De Iuuentio & Maximo Romanis. Cap. 15.

SEd Iulianus licentius ac impudentius iam aduersum pietatem arma sumebat. Vultu quidem ac persona benignitatis laqueos atq; decipulas ponés, quibus circũuenti in impietatis perniciẽ inciderent. Primum enim fontes, qui in vrbe & Daphne essent abominandis sacris inquinauit, vt qui limphis vteretur, cum eodem & abominatio communicaretur: deinde omnia in macello venalia similiter polluit: nam lustrabãtur panes, carnes, fructus, olera, & quę alia victui comparantur. Hæc cernẽtes cognomento saluatoris insignes, gementes quidem & quiritantes auersabantur facinus, vti tamen non dubitabant obsecuti legi apostolicæ: quicquid enim ait, in macello venit, edite, absq; discrimine propter conscientiam. Duo tamẽ excellentes milites (scutiferi enim erant & satellites Imperatoris) quodam in cõuiuio aliquãto vehementius deplorauerant facinus illud nefariũ, vsi etiam admirabilium & excellentium Babylone puerorum verbis, dicentes, tradidisti nos regi iniquo, trãsfugæ super omnes gentes in terra. His à quopiam ex cõuiuiis proditis, accersit opt. viros Imperator. & quid dixerint sciscitatur. At illi arrepta occasiõe libertatis de Imperatoris interrogatiõe, & feruorem suum laudabilem exacuentes, Imperator, inquiunt, nos in vera pietate educati, seruiẽtes opt. legibus, à Cõstãtino & filiis illius latis, questi sumus cum videremus cuncta repleri abominationibus, & funestis sacris cibos potusq; pollui: hęc domi deplorauimus, & querimur nunc apud te, neque quicquã aliud in tuo nos offendit imperio. His auditis mãsuetissimus ille & sapiẽtissimus, vt quidẽ perhibẽt similes ipsius, exuit mox personam benignitatis, & ostendit impietatis faciẽ, acerbisq; ac intolerabilibus afflictos verberibus, hac vita priuauit, vel poti⁹ à misero seculo isto liberauit, & victrices illis coronas cõtecit. Supplicii tamẽ illius causam afferebat, nõ pietatẽ pro qua mortẽ subiissent, sed petulantiã: animaduersum in eos qui cõtumeliosi fuissent erga Imperatorẽ. atq; hos iussit rumores dispergi, quòd inuideret athletis veritatis, martyrii nomẽ ac honores: fuere autẽ nomina horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate preciosa monumenta consecuti sunt, & pro certamine de veritate annuis festis honorãtur. Sed & alii proceres ac magistratus pari vsi libertate, æqualibus coronis fuerunt redimiti.

B

De Valentiniano qui postea imperium gessit. Cap. 16.

NAm & Valentinianus qui paulò post imperium obtinuit, tunc erat tribunus, ductor satellitum custodum Regiæ, non celauit pro pietate feruorem suum: attonitus enim ille chorum ducebat in fanum Fortunę, vtrinque autem ad ianuas stabãt æditui, lustrationibus purgãtes, vt arbitrabantur, in An. do. 365

tur,ingressuros:vbi cum videret Valentinianus qui antecederet Imperato A rem,guttam aspersam chlamydi suæ, fecit quo vtrunque regnum meritus fuit:æditŭo enim pugnum inflixit,quod pollutum se non purgatum diceret.Quo conspecto sceleratissimus iste imperat in exilium eum deportari, in castellum quoddam situm in deserto,vbi vitam suam degeret.Sed is elapso anno vno & paucis mensibus mercedem tulit confessionis suæ, Romanorum imperium:non solum enim in illa vita præmiis afficit iustus index eos quibus diuinæ res curæ sunt,sed interdum sanctorum laborum rependit statim præmia,& largitionis illius benignitate futurarum spem confirmat.Tyrãnus autem & aliud aduersus pietatem molitus est. Nam cum aurum distribueret,sicut est mos antiquus militaribus ordinibus,assedit ipse quidem in solio regio:præter morem autem apposuerat aram cum carbonibus,& iuxta in mensula thus:& vt quisque accedebat accepturus aurum iussit prius indere in foculum thus,& ita aurum de manu sua sumere.Hæc decipula à plerisq; prorsus non animaduertebatur:quidam tamen qui senserant morbo prætenso,illos difficiles laqueos vitauerunt.Erant & qui cupidi auri negligerẽt salutẽ suã,erant & qui formidine proderent pietatẽ. Verum post pestilentem hanc diuisionem pecuniæ, in quodam contubernio cũ aliis quidam qui illud aurum acceperant cœnabãt:horum vnus poculo accepto non ante bibit,quàm salutare signum imposuisset.Tum qui- B dam conuiuarum per reprehensionem contrarium esse hoc factum iis quę paulò ante designasset ait:ille vero exquirere quid esset quod cõtrariũ vocaret:ibi igitur alter recordari eum thuris, & abnegatiõis suæ,iubet:nã aduersari hæc Christianæ confessioni.

De aliis confessoribus. Cap.17.

QVo audito,magna pars accumbentiũ exclamare & lamentari, & capillis euulsis exilire de cõuiuio perq; forũ currere,seseq; profiteri maxima voce Christianos esse,& fraudulẽtia Imperatoris circũuentos,ac nũc palinodiam canere,atq; per ignorantiam admissum dedecus noua pugna abolere velle.Cum talibus clamoribus in regiam cursu perueniũt, accusantes Imperatoris imposturas,& postulãtes se in ignẽ coniici, vt igne polluti alio igne repurgentur.Hæc & alia his similia iactantes incenderũt animũ fugitiui illius,qui tum amputari eis capita imperat. Cumque educerentur extra vrbem sequebatur multitudo hominum, suspiciẽs fortitudinem animorum,& admirãs libertatem pro pietate illorum:sed postquam ad locũ vbi malefici suppliciis affici solerent,peruentũ fuit,orabat carnificem vnus inter illos natu maximus,vt feriret primum omnium ceruicem minimi natu,ne ad cõspectum cędis aliorum ipse formidine corriperetur. Hic igitur cum iam fixisset humi genua,& carnifex nudasset ensem, accurrit quispiã nuntius liberationis illorũ,& è longinquo clamãs prohibebat interfectionem.Tũ

A nem. Tum iuuenis ille indignatus nō cōcessum sibi fuisse mortem sustinere, scilicet Romanus, īquit, ita enim appellabatur, dignus nō fuit qui Christi martyr nominaretur. Ac auertit quidem necē malitiosus ille, hanc gloriam athletis inuidens, in vrbibus tamen remanere passus non est, sed in vltima Romani imperii loca expulit.

De Artemio duce. Cap. 18.

QVin & Artemium, dux erat ille AEgyptiorum militum, quòd plurima simulachra deiecisset cū sub Constantino gereret magistratū, nō modo oībus rebus spoliauit, sed tandē etiam trūcauit capite. Hæc faciebat & his similia, ille māsuetissimus & minime iracundus, vt prædicāt impii. ego vero inseram narrationi huic factum etiam mulierum memorabile, nā & mulieres huius rabiem diuini feruoris instinctu, contempsere.

Publiæ Diaconissę chori, & libertas digna deo. Cap. 19.

PVblia erat iis temporibus nobilissima fœmina, & celeberrima propter egregiam virtutem suam. Hæc modico tempore nuptiarū iugo subdita præclarū fructum obtulit Deo. Ioannes enim qui diutiss. princeps fuit presbyterorum Antiochiæ, ac sæpe electus pręsul perpetuus vitator dignitatis illius, de hoc admirabili solo pullulauit. Hęc habebat secum cœtū virginum castitatē vitę professarum, semperq; celebrabat Deum creatorem

B ac saluatorem: prætereunte vero Imperatore altius carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habētes furias illius. Accinebāt autem potissimum ea quibus simulachrorum infirmitas incessitur, cumq; Dauide insonabant: simulachra gentiū argentū & aurum, opera manuum humanarū: & narratione quàm nihil sentirent absoluta, addebant, similes iis fiant qui faciunt ea, & vniuersi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis vt se prætereunte sileant. Quę paruipendēs leges eius, maiore cū cura choros instituit, iussitq; vt prius veniente illo canerēt Exurgat Deus & dissipentur inimici eius. At Iulian grauiter tulit & adduci ad se imperauit magistram chori, & conspecta anu venerabilis senectæ, neq; misericordia canorū motus, neq; honore habito virtuti animi ipsius, iubet vnum de satellitibus vtranq; ei in genā alapas infligere, & manibus reddere rubentem. Ea vero maximi in honoris loco posita hāc cōtumelia, reuertitur domunculā suam, & vt antè consueuerat impetebat illū spiritalibus carminibus, imitata autorē ipsorū & doctorem, qui spiritum malum illum qui Sauli molestus esset, represserat.

Psalm. 113.

Psalm. 67.

Iudæorū instituta ædificatio, & diuinitus illis inflictæ plagę. Cap. 20.

NAm & Iulianus conciliatis sibi dæmonum furiis sine fine vesaniebat in pietatem. Itaque & Iudęos contra credentes in Christum armauit. Ac primū illis conuocatis, quærit cur cum sacrificare lege ipsorum iubeantur, ipsi sacrificia nulla celebrent. Quibus respōdentibus circunscriptū esse

cultũ suum vno loco, statim imperat hostis Dei subuersum instaurari templum, sperãs demens se domini prędictionem cõuicturum mendacii, cuius multo magis veritatem declarauit. A Nam hac oratione magna cũ voluptate audita faciunt Iudæi omnes in toto orbe terrarum ciues suos ea de re certiores, qui vndiq; concurrentes summo studio operas pecuniamq; conferebant ad ædificationẽ. Administrauit autem plurima etiam ipse qui illam iusserat, nõ laudis cupiditate, sed infesto in pietatẽ animo, misitq; vnà negotii impii dignum quendam præfectum: fertur autem habuisse illos ligones, falces, corbes argenteæ materiæ præparatos operi. Gum autem fodere & aggerem efferre cœpissent, vrgebatur opus diem totum ab infinita multitudine hominũ, ac noctu agger sua sponte de crepidine redundabat: sed & ipsi reliquias omnes ædificii disiecerant spe nouę extructionis. Comportatis autem gypsi & calcis multis modiorum milibus, de repẽte irruẽs venti impetus ac turbo, cum fragore & procellis dispersit vniuersam materiam: quibus tũc quoq; insanientibus, neque admittentibus instructionem diuinæ patientię, primũ ingens cooritur terręmotus, & illos penitus ab arcanis sacris Dei alienos admodum perculit. Sed ne sic quidem formidantibus infertur de fossis fundamentis ignis, plurimosq; opus vrgentes inflammauit, alios ad fugam cõpulit: insuper cum magna turba noctu sub vicina porticu somnũ caperet, delapsum repente ędificium vnà cum tecto totum oppressit qui sub illa dormiebãt vniuersos. B Ac illa ipsa nocte similiter & postera, conspectum fuit in cœlo signum fulgidũ crucis, & ipsorum vestes Iudęorum crucibus replebãtur, non iis tamen fulgidis, sed coloris atri. Hæc vidẽtes fieri aduersarii illi Dei, metu diuinorũ flagrorũ, aufugiunt & redeunt domos suas, cum confessione, esse illum Deum qui à maioribus ipsorum fuisset ligno affixus. Hęc & ad Iuliani aures peruenere, sed & ipse vt Pharao quondam obduruit corde.

Expeditio in Persas. Cap. 21.

VErum animosis factis nuntio mortis Constãtii, Persis bello inducto, accessere illi ad terminos Romanorum. Visum igitur Iuliano exercitum cogere, qui tamen careret propugnatore: misit & Delphos, & in Delum ac Dodonam & ad alia oracula, qui sciscitarentur de vatibus, num in expeditionem proficisci deberet. Sed illi & proficisci iubebant & victoriam spondebant. Vnum autem inseram narrationi oraculũ ad reprehensionẽ mẽdacii. Id ita habet: Omnes nunc excitati sumus Dii, vt feramus trophæa Thera iuxta fluuium, sed horũ ego ductor sum futurus ferus bellipotens Mars. Horum quod ad numeros attinet versuum ineptias cauillẽtur, si qui eloquentem Deum & Musarum principem nominãt Pythium: mihi quidem mendacio deprehenso subit miserari illum qui his deceptus fuit. Thera autem fluuium Tigrim vocauit, qui feræ esset cognominis. Huius fontes sunt in

θὴρ fera, sed & τίγρις fera & fluuij nomen

A sunt in Armeniacis montibus. Ipse per Assyrios fluit & accipitur sinu Persico. His miser ille oraculis circũuentus, & somniabat victoriam, & cõfecto bello persico oppressionẽ Galilæorũ concipiebat animo. Christianos autem Galilæos appellabat, ratus hoc nomine illis cõtumeliam imponi: quẽ in studiis educatum par fuerat intelligere, mutatione nominis existimationẽm nullius lædi. Neq; enim si diceretur Socrates Critias, aut Pythagoras Phalaris, vlla labe mutatione nominis aspersi fuissent: neq; si Nereus Thersitæ voce nũcuparetur, amisisset à natura sibi tributã formam. Sed horum nihil in mentẽ illi veniebat, putabatq; admodum nos incõueniente appellatione dolere: idem & oraculorum mẽdacis fide habita, minabatur in ecclesiis dedicaturum se impuræ Deæ simulachrum.

De libertate magistratus Berrœensis. Cap. 22.

CVM talibus mouens minis ab vno Berrœæ viro deuictus fuit. Is ante quoq; clarus fuit, princeps nimirũ Berrœensis Reipub. sed multo eum feruor animi reddidit clariorem. Nam cum cognouisset delatum filiũ suũ in augescentẽ illo tempore impietatem, eiecit illum domo sua, & palã abdicauit. Qui in proximo ciuitati statiuo (statiui vocãtur, idonea diuersioni loca) obuiã factus Imperatori, & qua ipse sententia sit, & patris abdicationem exponit. At ille iubet otioso esse adolescentem animo: se enim ipsi patrem reconciliaturum. Cũq; venisset Berrœam, inuitat magistratus & B primates ad cœnam, inter quos erat & pater adolescẽtis istius. Eum eodem in lectulo cum filio discumbere iubet, & inter epulandũ, ad patrem cõuersus non æquum mihi, inquit, videtur vim facere sententiæ quæ in diuersum fe ratur, & se aliò transferri nolit pati. Proinde neq; tu cogas filium tuum nolẽtem sequi dogmata tua: nam ne ego quidem te cogo mea sequi, cui nihil esset factu facilius. At ille exacuens animũ suũ diuina fide, de hac furia, inquit, verba facis Imperator? qui odio Dei mendacium præposuit veritati. Tum Imperator induta persona mansuetudinis. Heus tu, inquit, à maledictis abstine. Et intuitus adolescẽtẽ, mihi, inquit, res tuæ curæ erunt, quãdoquidem patri vt essent persuadere nõ potui. Hoc ego factum non temere narraui, sed vt ostẽderẽ nõ solũ libertatẽ admirabilẽ mirifici hominis, verũ etiam plurimorum contemptum potentiæ illius.

Prædictio pædagogi. Cap. 23.

NAm & Antiochiæ vir quidam opt. qui longo tempore puerorum pædagogũ ageret, familiaris erat, quippe eruditior quàm vulgus pædagogorum esse cõsueuisset, pricipi doctorum temporis illius. Libanius hic fuit ille apud Sophistas nobilis: qui impius & in expectatione victoriæ Iuliani imaginans minas, quærit de pædagogo illo per derisionẽ nostrorum, quid faceret fabri filius? At ille repletus diuina gratia, quod paulò post euenturum esset, prædixit. Respõdit enim sandapilam concinnare fabricatorem An. do. 365

huius vniuersitatis, quem tu, inquit, Sophista per risum fabri filium nominasti. Neq; multis postea diebus nuntium de morte furiosi Imperatoris, ipseq; in sandapila allatus est, & iactātia minarum euanuit, cū maxima gloria Dei. A

Libertas sancti Iuliani monachi. Cap. 24.

SEd & corpore expertium vitam intra corpus referens Iulianus, inquā, Saba Syrorum linguæ cognomento, cuius gesta in deo dicata, hoc est Philotheo historia, memorantur. Ille igitur studiosius deprecabatur deum conditorem omnium cum cognouisset interminationes illius. Eo autē ipso die quo cæsus fuit Iulianus, resciuit inter preces cecidisse. Quamuis plus quam viginti statiuis exercitus abesset ab illo loco, in quo vacabat curis pietatis Saba. Aiunt autem deprecantem ipsum cum lachrymis & supplicantē clemēti domino, subito represso fletu, lętitia repletū, & vultu hilari fuisse quo gaudiū mentis facile declararetur, Hac eius familiares mutatione notata orant, vt exponat sibi occasionem gaudii: tū ille respondit, Suem agrestem vastatorem vineę domini pœnas exoluisse iniuriarum erga Dominū suarum, & nunc iacere mortuum neq; amplius ab eius insidiis metuendiū esse. His auditis læti exiliere omnes, & gratiarū actiōes cecinere Deo. Cognitum autem fuit ex nuntiis mortis illius, eo illo die ac hora extinctū fugitiuum istum fuisse, quo hoc accidisse senex cognouerat ac prędixerat. B

Cædes Imperatoris Iuliani in Persia. Cap. 25.

IPsius autem temeritatē manifestius mors demōstrat: traiecto enim fluuio qui dirimit Romanorū à Persis imperium, & exercitu traducto, statim nauigia exussit, cogens non cohortans ad bellum gerendum milites. Boni quidem Imperatores subditos confidentia replere solent, & si quādo tristes viderint recreare & spe erigere: at iste quicquid bonæ spei erat mox præcidit reuersionis, quasi ponte exusto. Iidem illi vndiq; necessaria ad victum militibus conquirere comparareq; consueuere: at hic sapiens Imperator, neq; curauerat è pacato solo illa apportari, neque de pręda hostilis regionis subministrari poterant. Nam culta loca deserēs per deserta faciebat iter, vbi & victus & potus inopia à militibus laborabatur. Deerāt & vię duces, inq; deserta terra errabatur, quibus omnibus sapientissimi regis prodebatur stultitia. Inter lamēta autem & querimonias, ex inopinato inueniūt iacentem saucium illum furore aduersum creatorem suum percitum. Neq; ei opitulatum iuxta promissum Martem bellipotentē: sed & mētitum Apollinem oraculis suis, & tonantem fulmina in interfectores non iaculatū gloriationemq; minarum in pauimentum prostratam esse. Quis tamen iustissimum illud vulnus inflixerit, nemo ad hūc vsq; diem rescire potuit. Alii enim à quopiam effugiente visum humanum illatum: alii à quodā pa-

scua

ſcua ſequẽte eorum,qui Iſmalitę dicũtur:nõnulli & militem quempiam fame & deſerto itinere inſtigatum: ſed ſiue impactus enſis illi ab angelo ſeu ab homine fuit,certum eſt quicũq; fecerit diuinæ illum voluntatis adminiſtrum fuiſſe. Iulianum quidem vulnere accepto,impleſſe manum ſuam ferunt ſanguine,& ſparſo illo in aëra dixiſſe,viciſti Galilæe, ſimulq́; & victoriam confeſſum & maledictum auſum eſſe,ita erat ille attonitus. Sed poſt cædem eius patuere prę ſtigiæ incantationum ipſius. An.do.365

Deprehenſa Magia poſt mortem illius Carris. Cap.26.

NAm Carræ vrbs etiamnũ retinet impietatis illius reliquias. Hac tranſiens ſtultus ille,Edeſſam enim ad ſiniſtram ornatam pietate reliquerat,ingreſſus in templum impiæ religionis,& peractis ibi quibuſdam cum ſociis abominationis,ſeras & ſignum impoſuit ianuæ, reliquitq́; cuſtodes fani milites aliquot,quibus mandatum erat,ne quem introire antequã reuerteretur ipſe,ſinerent:ſed nuntiata morte eius, & ſuccedente pio regno impietati,introgreſſi admirãdã Imperatoris fortitudinẽ ac ſapientiam conſpiciunt. Vident enim mulierculam ſuſpẽſam capillis,amputatis manibus, cuius perſecta aluo fugitiuus ille fortaſſe de epatę Perſicam cognouerat victoriam:atque hoc deprehenſum abominabile facinus Carris fuit.

Inuenta capita in Regia Antiochena. Cap.27.

B ANtiochiæ vero aiunt multas arcas in Regia refertas humanis capitibus inuentas eſſe, multiſque in puteis cadauera humana: talis eſt enim impiorum Deorum diſciplina. Sed Antiocheni cognita cæde illius publicis epulis & feſtis indulgebant,neque in eccleſiis ſolũ, atque ad martyrũ monumenta choreas agebant:ſed in theatris prædicabant crucis victoriam,& vaticinia illius cachinnis proſequebantur. Ponam etiam dignã admiratione Antiochenorum vocem,vt illius memoria ad poſteritatem quoq; conſeruetur. Communiter enim clamabant vniuerſi:vbi ſunt vaticinia tua, ô Maxime ô ſtulte? Vicit Deus & Chriſtus eius.

Publica feſtiuitas Antiochenorum. Cap.28.

NAm Maximus erat illis temporibus profeſſor quidem philoſophiæ, re uera autem magus & qui prædicere ſe futura poſſe gloriaretur. Antiochenos autem à præſtantiſſimis Petro & Paulo diuinis inſtructos dogmatis,& feruide amantes vniuerſarũ rerum Dominum ac Saluatorẽ, perſeuerantiſſime ſemper flagraſſe odio Iuliani conſtat. Neque illum idipſum clam fuit. Itaq; & librum aduerſum eos compoſuit, qui Miſopogon,id eſt, Barbæ odium inſcribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc choreæ faciam: neq; enim cõmittendum duxi,vt pietatis regno impiam dominationem copularem. μισοπώγων

LIBRI TERTII FINIS

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER QVARTVS. A

Imperium Iouiani & pietas. Cap. 1.

An. do. 365 NTERFECTO IVLIANO, prætores duces q; in exercitu conueniunt ad deliberationem de Imperatore deligendo, qui & copiarũ in hostili regiõe prospicere saluti, & res Romanas in maximo discrimine, & vt dicitur à Græcis, in acie nouaculi positas, planeq; Iuliani perditas temeritate, reparare, posset. Quibus consultantibus, exercitus omnis vna voce Imperatorem postulat Iouianum, qui neque dux, neq; in illo concilio esset, vir tamẽ clarus ac nobilis, & multis egregiis facinoribus celeber, corpore ingens, animo excelso, in bello ac grauibus certaminibus semper victor. Neque illi formido tyranni obstiterat quo minus libere in impietatem inueheretur, vt promptitudine voluntatis suæ martyribus Saluatoris nostri annumerandus esse videatur. Duces igitur interpretati consensionem exercitus diuinum quoddam esse suffragium, producunt in medium fortissimum illum virum, & constructum subito editiorem locum illũ ascendere iubent: tum omnibus illum, imperialibus acclamationibus Augustum ac Cæsarem appellantibus, mirificus iste vir solita libertate sua, ne- B
An. do. 366. que principum, neque incertę militum voluntatis respectu motus: nõ possum, inquit, ego qui Christianus sum, talium Imperator, neq; Iuliani copiarum rex esse, improba assuetarum disciplina. Nam huiusmodi prouidẽtiæ diuinæ expertes, expugnationi ac delectationi hostibus esse solẽt. Hac audita oratiõe, exclamauere cõmuniter vniuersi: ne dubites Imperator, nẽue repellas imperium nostrum, vt improbum: Imperator es enim Christianorum futurus, qui in pietatis disciplina educati sint, cũ grandiores inter nos doctrinam Constantini perceperint, minores autem illis Constantius instruxerit. Neq; istius proxime mortui diuturnũ imperii tempus fuit, vt circumuentis quibusdam ad infigendum malum suffecerit.

Reuersio sancti Athanasii. Cap. 2.

MAgnam attulit hęc oratio voluptatem Imperatori, atque ita curam cogitationemque suam ad communem salutem contulit, vt de hostili regione illæsum reducere exercitum posset, Neque tamen deliberationi locus relictus fuit, sed carpsit ille statim fructus seminum pietatis. Nam deus omnipotens declarauit mox prouidentiam suam, & præsentem inopiam soluit: postquam enim cognouit hũc Imperatorem creatũ rex Persarum, misit legatos de pace: & cibos exercitui curauit, & forũ in desertis locis pro

posuit

A posuit. Triginta igitur annorum pace facta, integrum de hostiũ solo abduxit exercitum. Reuersus autem in loca imperii sui, primum omnium legẽ tulit, qua & episcopi de exilio reuocabãtur, & reddebãtur ecclesię seruatoribus fidelibus fidei Nicænæ. Misit & Athanasio propugnatori dogmatum illorum literas, petiitq; vt exquisitã omniũ sibi rationẽ perscriberet. At ille cõuocatis Episcopis præcipuis quibusdã, rescripsit Imperatori seruandã fidẽ Nicęæ expositã, tanquã consentaneam apostolicis dogmatis, cuius & ipsius eorũ qui lecturi sint vtilitatis gratia epistolę exemplum subieci.

Epistola Synodica Athanasii ad imperatorem Iouianum. Cap. 3.

RElıgiosissimo & clementissimo Victori Augusto Iouiano, Athanasius ac reliqui Episcopi, qui venerunt ex persona omnium, Aegypti, Thebaidos ac Libyarum Episcoporum. Digna est amante Dei Imperatore cupida voluntas perdiscendi cœlestia. Ita enim est cor tuũ vere in manu dei, & imperium multorum annorum curriculo in pace administrabis. Cũ igitur voluerit pietas tua cognoscere ex nobis fidẽ catholicæ ecclesiæ, gratiis hanc ob rem actis Domino, visum est ante omnia subiicere religioni tuę fidem confessione patrum Nicææ confirmatam. Hac enim quidam reprobata: nobis quidem multiplices struxere insidias, quia non accederemus sectę Arianæ: autores vero in ecclesia catholica fuere hæreseos & dissidiorum. An.do.366.

B Vera sanè fides & pietati consona in dominum nostrum Iesum Christum manifesta est, omnibus nota lectaq; in diuinis scripturis: nam & hac perfecti sancti testimonium dixere, & nunc mortui fruuntur domino. Mansisset autem fides illa integra semper, nisi quorundam hæreticorum improbitas corrumpere fuisset ausa. Nam Arius & illius factio euertere hanc & pro ipsa impietatem introducere tentauerunt: qui dicerent Dei filium esse de nihilo, & condituram, & creaturam, & mutabilem: quibus non paucis imposuerunt, adeo vt quosdã qui in magna existimatione essent seduxerint maledicentia sua. His occurrentes sancti patres congregati, vt diximus, Nicęę, anathemate exterminauerunt Arianam hæresim, Catholicæq; ecclesiæ fidem perscripta confessione confirmarunt, vt hac vbiq; promulgata incendia hæreticorum extinguerentur: quæ & ipsa vbiq; in omnibus ecclesiis legebatur & prędicabatur. Sed postquã renouare quidam Arianam hæresim cupiunt, aliique plane audent reprobare confessione patrum Nicææ cõformatam fidem, alii fingunt se quidem assentiri, sed reuera negãt, falsa interpretatione coëssentialitatis, qui & maledicunt sancto spiritui quòd dicant condituram esse & creaturam factam per filium: ideo necessitate compulsi considerata peste, quę de hac blasphemia in populos grassaretur, studuimus trãsmittere pietati tuæ Nicænæ fidei confessionem, vt intelligeret Religio tua quanta illa perscripta fuerit cura, quantóque opere fallantur, qui

ſua doctrina ab ipſa diſcedant. Hoc vero ſcias Auguſte Dei amantiſſime, A hanc eſſe à ſeculo prædicatam, quam confirmarit patrum Nicæna ſynodus confeſſione ſua. Quibus aſſentiuntur omnes vbique eccleſiæ, in Hiſpania, Britannia, Gallia, Italia tota, Campania, Dalmatia, Myſia, Macedonia, vniuerſa Græcia, omnes in Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, Aegypto tota, Libya, Ponto, Cappadocia, ac vicinis in locis: nec non omnes Orientales eccleſiæ, præterquam paucæ facientes cum Ario. Nam cunctarum, quas memorauimus ſententias vſu comperimus, & indices habemus literas, ſcimusq; Auguſte amantiſſime Dei non poſſe paucos ſi qui contradicunt, præiudicare toti orbi terrarum. Illi enim longo tẽpore Ariano in morbo depoſiti, cõtentione maiore aduerſantur iam pietati. Vt autẽ hęc cognoſcatur, quãuis prius cognita, à pietate tua, ſtuduimus cõfeſſionem Nicęnæ fidei, patrum trecenum decem & octo Epiſcoporũ ſubiungere. Ea eſt talis: CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium viſibilium ac inuiſibiliũ factorem. Et in vnum deum Ieſum Chriſtum filium dei genitum ex patre vnigenitum, hoc eſt, de paterna ſubſtantia: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum non factum, coëſſentialem patri, per quem facta ſunt cœleſtia & terreſtria omnia: qui deſcẽdit propter nos homines, & propter ſalutẽ noſtram, carnem, humanitatemq; aſſumpſit: paſſus, ſurrexit tertia die, aſcẽdit in cœlos, venturus iudicatum viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Qui autem dicunt, fuiſſe quondam cum non eſſet, & priuſquam gigneretur non fuiſſe, & factum de nihilo, aut ex altera ſubſtantia eſſentiaue, aut cõditum, mutabilem, variabilẽ filium Dei, eos anathemate exterminat ſancta catholica, & apoſtolica eccleſia. Hanc fidem amantiſſime Dei Auguſte tenere neceſſe eſt, tanquã diuinam & apoſtolicam. Neq; quiſquam cõuellere debet probabili cõtentioſoûe ſermone, ſicut ab initio Arianus fecit furor, qui aſſereret de nihilo filium Dei, & fuiſſe aliquando cum non eſſet, & conditum, factum mutabilem eſſe, Nam ob hæc & Nicæna ſynodus, vt diximus, anathemate exterminauit hanc hæreſim, cõfeſſa fidẽ veritatis. Non enim ſimpliciter dixere ſimilẽ eſſe filiũ patris, ne ſimpliciter ſimilis dei, ſed deus verus ex Deo vero crederetur. Sed & coëſſentialitatẽ perſcripſere, quod propriũ eſſet germani & veri filii ex vero & naturali patre. Neq; ſeparauerũt ſanctũ ſpiritũ à patre & filio, ſed vnà potius cũ vtroq; glorificarunt in vna ſanctæ trinitatis fide, eo quòd & vna ſit in ſancta trinitate diuinitas. B

Reſtitutio frumenti eccleſiaſtici. Cap. 4.

HIs literis lectis confirmauit Imperator de rebus diuinis ſententiam & affectum ſuum: tulitq; alteram legem, qua reſtituebatur cõſtitutũ Magni Conſtantini de largiendo frumentum eccleſiis, ſublatum à Iuliano, nimirũ qui aduerſum Deum & ſaluatorem noſtrum bellum ſuſcepiſſet. Sed

quam

A quam ingruens de impietate illius fames non patiebatur totam cõferri Cõstantini largitionem: trientem Iouianus, tum præberi iussit, totum pollicitus, cum fames cessasset. Talibus legibus auspicia regni exornãs, Antiochia ad Bosphorũ contendit, Dadastanæq́; vicus is situs est in finibus Bithyniç & Galatarum, finiuit vitam suã. Ipse quidẽ pulcherrimo instructus viatico ingressus iter, sed magno dolore relicto expertis imperatoriam clementiã illius. Mihi autem omnium moderator in pœnam malorũ nostrorũ ostendere tantũ nobis bona videtur, & mox iisdẽ spoliare. Docereq́; velle quàm facile sit ei præbere quæ lubeat, simulq́; & arguere, quàm bonis simus indigni, & ad meliorem vitam capessendam nos cohortari.

Mors Imperatoris. Cap. 5.

TVnc milites subita Imperatoris morte cognita, illũ vt mortuũ parentẽ luxerunt, Imperatoremq́; designarunt Valentinianũ illum qui ędituo alapam inflixerat, & in castellum fuerat relegatus, virum excellentem non fortitudine solum, sed prudentia, & moderatione, & iustitia, & corporis magnitudine præstantem. Ita autem Imperatorio excelsoq́; animo fuit, vt cum exercitus adiungere ei vellet sociũ imperii, dixerit ille id quod ab omnibus celebratur, penes vos fuit milites committere mihi habenas imperii cum nondum essem Imperator: sed in possessione imperii cum sim, quod restat, non vestrum, sed meum fuerit gerere Reipub. curam. Hanc orationem admirantes probantesq́; milites sequebantur nutus regni illius. Qui accersito de Pæonia fratre suo, quod vtinam non fecisset, communicauit cum ipso imperium, nondum quidem contacto dogmatum corruptione. Huic Asiæ & Aegypti sceptro tradito, ipse Europã sibi desumpsit, & profectus in occidentem omni incolas iustitia instruxit, initio sumpto à prędicatoribus pietatis. Nam Auxentio Ariana labe infecto, cui commissa Mediolanensis ecclesia, quiq́; multis in synodis abdicatus esset, defuncto vita sua, accersitos Episcopos, ita alloquitur Imperator: nõ potestis vllo modo ignorare, quippe innutriti diuinis literis, qualem esse conueniat eum cui Pontificalis dignitas committenda sit, quodq́; non doctrina solũ, sed etiam moribus ac vita instruere subditos debeat. atq; ita totius honestatis se proponere exemplum, vt doctrinæ suæ administratio ipsa testimonium dicat. Proinde & hoc tempore eum collocate in Pontificali solio, cui nos quoque imperii moderatores, nostra subdamus syncere capita, cuiusque reprehensiones (cum enim homines simus & offendere necesse est) tanquam medicinæ curam libenter admittamus.

An. do. 367.

B

Imperium Valentiniani, & cõmunicatio illius cum fratre. Valenti. Cap. 6.

HAec locutum, iubet synodus ipsum deligere aliquem suffragio suo sapientem & pietate ornatum. At ille maior, inquit, quàm vt à me præstari possit An. do. 377.

possit res est: multoque fuerit melius vos decernere diuina gratia dignatos A
& participes splendoris illius. Ita illi egressi secũ consultabãt, incolę autem ciuitatis diffidebant: cum vna pars huic, altera illi studeret. Nam contacti Auxentii morbo subiicebant consentientes secum: sana vero pars & ipsa eos qui suæ essent sententiæ. Hoc dissidio animaduerso Ambrosius, qui gẽtis illius tum prætor esset, metuens ne quid nouaretur, celeriter in ecclesiam accurrit, tum illi contentione omni posita, communi voce clamauere Ambrosium sibi præponẽdum Episcopum, qui nondum tamen sacris initiatus erat.

Ordinatio Ambrosii Episcopi Mediolanensis. Cap. 7.

ITaque Imperator iubet statim initiari & creari Episcopum laudatissimũ virum. Nouerat enim omni amussi rectiorem esse mentem & exactiores norma sententias eius. suspicabatur etiam diuinum hoc fuisse suffragium, de dissidentium concordia faciens coniecturam: cumque ille sanctissimus baptismatis diuinum donum & Pontificalem suscepit dignitatẽ, hoc hymno optimus omnium Imperator, qui semper præsens fuerat, Dominum & saluatorem laudauisse fertur: gratiam tibi domine omnipotens & saluator noster, cum huic viro qui haberet à me commissa corpora, tu animas tradidisti, & approbasti suffragium meum. Post paucos dies elapsos Ambrosius in colloquio Regio cum summa libertate reprehendit quædam quę parũ B
rectè à prætoribus gererentur. Tum Imperator, nõ fuit mihi, inquit, vnquã ignota hæc tua libertas, quam cum haberem exploratam, non modo non obstiti, sed etiam adiuui creationem tuam, proinde affer medicinam delictis animarum nostrarum secundum præscripta diuinarum legum. Hæc Mediolani Imperator & dixit & fecit. Cum autem intellexisset in Asia ac Phrygia dissensiones esse inter quosdam de dogmatis diuinis, synodum in Illyrico coëgit, in qua decreta confirmataq; dissidentibus illis misit. Decreuerant autem qui conuenerant, Nicænam fidem valere oportere. Dedit & ad eos coniunctim cum fratre literas, hortãs vt decretis istis stare vellẽt. Recitabo & eã legẽ qua manifeste prædicatur pietas illius, similiter & Valentis sanitas illius tẽporis in rebus diuinis declaratur.

Epistola Valentiniani & Valentis de Coessentialitate ad Asianos. Cap. 8.

IMperatores Maximi diui, Victores Augusti, Valentinianus, & Valens & Gratianus, Episcopis Diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ in domino salutem. Synodo ingenti coacta in Illyrico post longam quæstionem de salutari verbo demonstrarunt beatissimi Episcopi esse trinitatem coessentialem patrem & filium & sanctum spiritum. Quam prorsus fungentes debitis muneribus colunt, cultu inquam Magni regis. Et nostra potentia eandem prædicari mandauit: sic tamen ne qui dicant, huius cultus

A cultus promulgationem esse Imperatoris moderantis terræ huic, nō ferentes eius mandata qui salutis nostræ curam gerens illa edixit. Vox enim est Euangelii dei nostri quæ & huc pertinet, persoluite Cæsari res Cæsaris, & res Dei Deo. Quid vos dicitis Episcopi & antistites salutaris verbi? Si ad hunc se modū habent argumenta probationum vestrarū, tum vos mutuo amore cōplectimini, & abuti Imperatoria dignitate nolite, néue persequimini veros ministros Dei, quorū precibus & bella sedātur in terra, & auertuntur incursus transfugarum angelorum. Qui omnes noxios dæmones student abigere precibus suis, publica secundum leges munia subire sciūt, potentiæ Imperatoris non obloquuntur, sed syncere & Magni Imperatoris ac Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subiiciuntur, at vos inobedientes reperti estis. Nos quidem ordine à primo ad vltimum processimus tractatione nostra: ipsi vero vosmetipsos abalienastis. Volumus tamen à vobis puritatem retinere, vtq; Pilatus, in iudicio de Iesu Christo, cuius est administratio nostra, cum nollet interimere tantum, & qui ad cruciatus sese confirmasset, conuersus ad Orientalem plagam, aquam iussit affundi manibus suis: & lotis illis, innocēs sum, inquit, ego sanguinis huius iusti. Ita & nostra potentia vbique edixit, ne quis persequatur, néue exagitet aut irritet operatores in agro Christi, neu repellat procuratores Magni regis, ne hodie quidem sub nostra potentia gloriari videamini, ac cum illo confirmato ad cruciatus pati testamentum ipsius quasi in sanguine Zachariæ. Sed quotquot quidem fecere cum hoc dirupti sunt & traditi mortis condemnationi, vnà cum adiutore ipsorum noxio dæmone, dum veniat supernus rex noster Iesus Christus. Hæc mandata nostra habent Amigetius, Ciceronius, Damasus, Dailampo, & Brundusinus, qui auribus ipsis suis percepere. Sed & acta ipsa vnà vobis misimus vnde quæ in ornata virtutibus synodo gesta sint cognoscere possitis. Confitemur sequentes Magnum & orthodoxum concilium, coessentialem esse filium patri. Neque ita intelligimus coēssentialitatem, vt pridem nonnulli interpretati fuere, qui fallaciter subscripsere, & nūc faciunt quidam qui patres illos nominant vim huius vocis euertentes, & sequentes eos qui tradidere similitudinem coessentialitate innui: quatenus nulli reliquarum creaturarum per ipsum factarū similis filius sit, sed solo assimiletur patri. Nam qui sic interpretantur eximiam quandam esse creaturam filium Dei impie decernunt. Nos vero in ea sententia sumus, qua & Romana synodus & Gallica, vnam esse ac eandem essentiam patris & filii & sancti spiritus, in tribus personis, hoc est tribus perfectis substantiis. Confitemur & secundum expositionem Nicænā, carnem induisse filium Dei illum coessentialem, à sancta virgine Maria, & inter homines habitauisse, complesse pro nobis omnem ordinem muneris sui, in genitura, passione, resurrectione & ascēsione in cœlos: reuersurumq; & reddi-

Mat. 22. b. Mar. 12. b. & Luc. 20. c.

Locus à mendis suspectus.

B

& redditurum nobis pro vita vniuscuiusque in die iudicii conspicuũ in car A ne,& ostendentem diuinam potentiam suam,Deum qui carnem ferat, & non hominem qui Deum ferat:his diuersa sentientes anathemate extermi namus.Similiter & eos qui ipsi non syncere anathema infligunt, ei qui dixerit,non fuisse filium priusquam gigneretur, sed scripserit fuisse in patre potentia antequam re ipsa gigneretur.Hoc enim quadrat in omnes creatu ras,quæ cum Deo non semper fuere,cum filius apud patrẽ semper sit sempiterna genitus generatione. Hæc summatim tunc Imperator præscripsit, sed ego ipsius etiam synodi literas inseram narrationi.

In trãslatione negatio omittitur.

Libellus synodicus de fide concilii Illyrici. Cap.9.

EPiscopi Illyrici ecclesiis Dei,& Episcopis Diœceseos Asianæ: Phrygiæ Carophrygiæ,Pacatianæ,salutem in domino. Congregati vnum in locum post longam quæstionem de salutari verbo,demonstrauimus coessentialem esse trinitatem patris & filii & sancti spiritus. Parque fuit vt literas ad vos mitteremus: non qui argutiis persequeremur cultum Trinitatis sed ad eos qui humilitate animi meriti essent.Has igitur curamus vobis per dilectum fratrem ac collegam nostrum Elpidium presbyterum.Non sane in scriptis manuum nostrarum,sed in libris saluatoris nostri Iesu Christi legitur:ego quidem sum Pauli: ego vero Apollo, ego vero Cæphæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis,aut estis baptizati in nomen Pauli? Atque B hæc satis fuerant paruitati nostræ,cur omnino nihil literarum ad vos daremus,propter metũ quem isthinc proclamatis toti prouinciæ vestræ,segregantes sanctum spiritum à patre & filio:sed ob hæc ipsa necessarium duximus mittere ad vos dominum ac collegam nostrũ Elpidium à Regina Imperii Romani vrbe Roma cum his literis,qui cognosceret an talis esset prędicatio vestra.Si qui enim non prædicant coëssentialitatem trinitatis,anathema sunto.Sed & si quis cum illis se coniunxerit anathema esto: prædicantibus autẽ coëssentialẽ esse trinitatem paratũ est regnum cœlorũ. Proinde vos obsecramus fratres ne diuersam doctrinam, neu aliud dogma sequamini, sed semper ac assiduo prædicantes coessentialem esse trinitatem, velitis hæreditatem adire regni Dei.His de rebus scribentes & subiicientes exarauimus has ad vos literas. Deq; iis qui Episcopi constituuntur constitutiue fuere collegis nostris,si erunt in hoc ordine, & hac dignitate visi idonei,vt inde,sin nõ erunt,vt è presbyterorum numero legantur.Similiter & presbyteri & diaconi creabũtur ex ipso sacerdotali ordine, vt sint vndiq; inculpabiles cũ à iudiciorũ,tum militaribus magistratibus. Hæc pluribus persequi non est visum,quòd misimus vnũ ex omnibus dominũ & collegam nostrum Elpidium qui cognosceret diligenter prędicationem vestrã, essétne sicut dictũ fuerat à domino & collega nostro Eustathio. Quod superest quamuis in errorem incideritis, exuto veteri homine induite nouũ.

1.Cor.1.b.

Et idem

A Et idem frater & collega Elpidius docebit vos prædicationem veræ fidei. Quod sancta trinitas illa coessentialis cum Deo ac patre & sancto spiritu sanctificata sit atque glorificata. Apparuit pater in filio, filius in patre cum sancto spiritu in secula. Hoc enim manifestato poterimus manifeste confiteri sanctæ trinitatis coessentialitatem, secundum olim expositam fidem Nicææ quam & patres confirmauerunt. Atque cum hac prædicatione fidei poterimus fugitiui illius dæmonis vitare insidias. Nam hoc oppresso dissidio licebit mutuo inter nos pacificarum literarum in quiete salutationibus vtamur. Nunc perscripsimus vobis vt sciretis abdicatos à nobis contactos furore Arii, qui non confitentur filium sanctumque spiritum esse ex patris essentia, eorum nomina subiecimus: Policronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Ex quibus actis sit gloria patri & filio & sancto spiritui in secula seculorum, amen. Valere vos optamus in patre & filio seruatore nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculis.

In translatiõe est additũ Filio, ipse tamen intellectus etiam addit, vt sit sanctam trinitatẽ quod ad filiũ attineat coessentialem esse, &c. Nam de hoc primũ fuerat quæsitum.

De Audæanorum hæresi. Cap. 10.

Laudatissimus quidem Imperator tanta cura complectebatur Apostolica dogmata. Illis temporibus fuit Audæus quidam Syrus gente ac lingua, nouorum repertor dogmatum, qui tunc scelera quę diu parturierat in lucem edidit. Primum enim incogitanter intuens quod scriptum est: Facia B mus hominem ad imaginem nostram ac similitudinem, humanã formam numinis suspicatus est, crediditq; corporeis inclusum illum esse membris, non intellecta scripturæ sententia, quæ sæpenumero diuinis effectionibus humanorum membrorum nomina imponit: nam ita qui subtiliora non capiunt, hoc modo de prouidentia Dei edocentur. Huic impietati & alia nõ dissimilia quædam adiecit. Nam compilato errore Manetis: neque ignis, neque tenebrarum opificem esse dixit Deum omnipotentem: sed hæc & huiusmodi occulit factio illius. Traduntur autem exclusi esse à cœtibus ecclesiasticis, quoniam aliqui eorum execrandum fœnus exercerent, aliqui cum mulieribus non legitimis nuptiis sociatis improbe viuerent. Verum si qui his vitiis non tenentur ii cum illis libere coniunguntur. Et aiunt propterea separatam vitam agere, cum occultent dogmatum suorum blasphemiam: quin etiam ipsum institutum arrogantiæ plenum, & quædam Pharisaicæ doctrinæ posteritas est. Nam Pharisæi accusabant animorum & corporum medicum, dicentes sanctis apostolis: cur magister vester cibum capit, cum publicanis ac peccatoribus? Et per prophetam quoq; de talibus ait Deus: qui dicunt purus sum, ne me attingas, hic est fumus iræ meæ. Sed horum coarguere dementiam præsentis nõ est temporis: quare ad reliquã narrationem transeamus.

Gene. 1. b.

Hæresis Messaliana. Cap. 11.

IIsdem temporibus pullulauit & Messalianorum secta, precatores vocāt, A qui Græce nomen illud interpretantur. Habent & aliam appellationem impositam ex ipsa re. Correpti enim numine dicuntur, de percepta cuiusdam dæmonis vi, quam sancti spiritus præsentiam esse putant: hoc morbo penitus correpti omnia opera manuū auersantur tanquam improba, somnoq; indulgentes, visa somniorum prophetias nominant. Huius sectę principes fuere Dadoes & Sabas & Adelphius & Hermas & Symeones atque insuper etiam alii, qui quidē ab ecclesiastica se communitate nequaquā separauerūt, quod dicerent neq; prodesse, neq; lædere quenquā diuinā escā, de qua Christus dominus ait, qui comedit carnem meā & bibit meum sanguinem viuet in seculum. Sed morbū illum celare tentant & inter redargutiones quoque impudenter negant, eosq; qui sentiunt quod ipsi gestant in animo suo abdicant. Letoius igitur gubernator ecclesiæ Melitinę, vir feruore diuino prędıtus, cum videret hunc morbum hausisse multa monasteria, vel potius specus latronum, & concremauit illa, & lupos de grege repulit. Ad eundem modum & laudatissimus Amphilochius, cui Lycaonum metropolis regenda commissa esset, totam gentem gubernans: postquam sensit hanc luem in illa quoq; loca venisse, statim abegit, & ouilia quæ illa depasceretur, hac labe liberauit. Flauianus quoq; celeberrimus cum esset Pōtifex Antiochenus, vbi comperit hos Edessæ congregari, & suum virus vi- B cinis instillare, missa monachorum cohorte, deduxit Antiochiam, & negātibus cōfessionē morbi ita extorsit. Accusatores aiebat calūniosos testes mēdaces esse: sed Adelphium admodum grandem natu blande compellans, iuxta se assidere iubet. Nos quidem, inquit, ô senex post maiorem vitæ peractam partem, exactius nouimus & humanam naturam, & molitiones dęmonum aduersariorum cognouimus, vsu etiam didicimus largitatem gratiæ: isti vero adolescentes cum sint neq; exquisitam harum rerum teneant rationem, spirituales audire sermones non sustinent: quapropter mihi expone, quomodo doceatis, & aduersantem spiritū recedere, & aduenire gratiam sanctiss. spiritus. His verbis delinitus senex, totum venenū occultatū euomuit: nemini prodesse quicquam sanctum baptisma omniū qui ipsum consequerentur: solam autem sedulam orationem expellere domesticum dæmonem. Nam vnumquenque qui nasceretur trahere de primo parente vt naturam sic dæmonum quoq; seruitutem. Sed his sedula oratione fugatis, tum deinde aduenire sanctissimum spiritum, cum significatione sensibili & inuisibili præsentiæ suæ, quo corpus perturbationum motibus liberetur, & animæ ad deteriora inclinatio prorsus auertatur, vt deinceps neque ieiunio reprimēte corpus, neq; doctrina refrenāte & ad decus ac ordinē instituente opus sit. Quæ si cui contigerint, iam non illum modo petulantia carere corporea, sed planè etiam pręuidere ventura, & diuinam trinitatem

oculis

Ioan. 6. f.

A oculis contemplari. Tum diuus Flauianus effosso puteo fœtido, & elicitis aquis impietatis, infelici seni, inueterate, inquit, diebus malis coarguit te os tuum haud ego, & labia tua contra te dixere testimoniũ. Itaq; prodito morbo, Syria illi exacti in Pamphyliam concessere, eamq; impleuere peste hac. Sed ego nunc ad prosequendum narrationem veniam, & initium exponã tempestatis quæ plerasq; in ecclesiam vndas fluctusq; incussit.

Declinatio ad hæresim Valentis. Cap. 12.

VAlens suscepto imperio Apostolicis primum dogmatis ornatus erat: in Thracia autem prædas agentibus Gothis transgressis Istrum, constituit eos exercitu coacto bello reprimere. Placuit igitur non se nudum gratia diuina in aciem producere, sed munitum vndiq; sacri baptismatis armatura. Consilium hoc fuit opt. & sapientissimũ, sed quæ fuere consecuta magnam mollitiem animi ipsius, & veritatis desertionẽ ostẽdunt. Idem enim vsu venit misero, quod Adamo primo parenti nostro: nam & hic delinitus oratione coniugis suę in seruitutem incidit, non captus ab hostibus, sed subiectus fraudi verborum muliebrium. Illius enim vxor prior irretita laqueis Ariani erroris, irretiuit, & ipsum adduxit ad cõmunem secum in barathrũ casum. Huius facti dux & autor erat Eudoxius, qui adhuc tenebat Constãtinopolis clauum non regendo, sed euertendo nauem.

Exilia virtute clarorum episcoporum autore Valente. Cap. 13.

B IS igitur inter baptismatis sacra miserrimo illum iureiurando ad custodiam impii dogmatis deuincit, & expulsionem vniuersorum, qui diuersa in sententia essent. Ita ille deserta Apostolica doctrina, aduersarię partis est factus: neque longo post tempore compleuit quæ fuerat iuratus, nec adhuc peregerat. Exegit enim Antiochia magnum Melitium, Samosatis diuum Eusebium, Laodiciamque priuauit admirando pastore suo Pelagio. Hic in adolescentia iugum nuptiarum subierat, in ipso autem lectulo prima die nuptiarum, persuasit sponsæ suæ vt castitatem pluris faceret quàm concubitum, docuitque charitatem tenere illam fraternam potius quàm copulam maritalem. Huius perfectæ castitatis cum haberet gemellas ac pares alias virtutes quæ cum ipsa choros ducerent, communi ille suffragio pręsul electus fuit. Sed inimicus veritatis splendorem administrationis nihil reueritus exulatum in Arabiam hunc, in Armeniam Melitium, in Thraciam misit Eusebium abundantem sudoribus apostolicis: qui cum videret multas ecclesias carere pastoribus, militari ornatu & tiara capiti imposita, Syriam circuibat Phœnicemque ac Palæstinam, creans presbyteros & diaconos, & aliis in rebus constituens ecclesias. Quòd sicubi concordes inuenisset Episcopos prouehebat illos ad præsulatus requirẽtium ecclesiarum: sed qua ille fortitudine susceperit legem Imperatoris exigentẽ ipsum in Thraciam ignorari oportere non existimaui.

De Eusebio Episcopo Samosatensi,& Antiocho presbytero,& diacono Euolcio. Cap.14. A

VEnerat minister illius qui afferebat crepusculo vespertino: tũ ille & silere & dissimulare causam aduentus sui eum iubet: nam si cognouerit multitudo à prima institutione diuino feruore prædita,in mare te, inquit, demerget, & à me postea exigetur pœna mortis tuæ. Hæc locutus est de more vespertino munere suo functus,incipiẽtis somni tempore,fide habita vni seruorũ,solus egreditur senex pedes:sequebatur & seruus cum ceruicali ac libro:cumq; venisset ad ripas fluuii,nam muros vrbis Euphrates præterfluit, cõscendit nauigium & remiges Zeugma versus cursum tenere iubet.Orta autẽ die Zeugma peruenerat Eusebius: Samosata vero lamẽtis & questibus cõplebantur.Nam cũ seruus ille necessariis Eusebii mãdata quædã exposuisset,quos ille secũ proficisci,& quid librorũ afferri sibi vellet,vniuersi lachrymis prosecuti sunt ereptionẽ pastoris sui, plenusq; fuit fluuius nauigantiũ.Sed vbi in conspectũ desiderati pastoris sui peruenere,lamẽtis ac gemitibus,atq; adeo fontibus lachrymarũ profusis conabãtur illi persuadere,vt maneret,neq; pecudes proderet lupis. Cũ vero eis nõ obsequeretur memoraretq; recitans Apostolicã legem quę planè iuberet magistratibus & potẽtibus subiici,ibi alii aurũ,alii argẽtũ,vestes alii,alii seruos offerunt,vt profecturo in externũ & longe remotũ solũ.At ipse nõ multis à notioribus quibusdã acceptis, postquã armauit doctrina & precibus vniuersos,& ad propugnandũ Apostolica dogmata hortatus fuit,ad Istrũ discessit.Tum illi reuersi in vrbẽ suã,& se mutuo exacuentes, expectabant luporũ incursiones.Exponã autẽ,& fidei horũ vehementiã ac perfectionẽ. Iniuriam enim facere eis videar, si nõ sempiternã ipsis conciliauero memoriã, narratione mea.Cum enim Ariana factio,spoliato grege optimo omnium pastore,aliũ in locum ipsius præsulem summisissent,nemo omniũ qui vrbem incoleret,nõ in paupertate vitam degentes,nõ superbi diuitiis,nõ seruus,opifex,agricola,hortulanus,deniq; neq; vir nec mulier,iuuenis aut senex,in cœtũ ecclesiasticũ conuenit.Itaq; ille solus erat cũ nemo eũ vel aspiceret vel alloqueretur:& si tradunt eum magna vsum fuisse moderatione, cuius rei argumentũ dicam.Voluerat aliquando lauare, & serui occluserãt ostium balnei,neq; admittebant quenquã:tum ille multitudine foris astãte visa,pandi fores & cõmuni vti balneo audacter iubet.Idem & introgressam illam ante oculos suos cum videret astãtem, inuitabat vt calidis aquis secum frui vellent: sed illi cum silentio astabant.Quod cum veneratiõe sui fieri crederet, surgens statim abiit:ibi hæretica abominatione aquas etiam contactas rati,ipsas quidem in cloacas emisere & recentem parari iubent. Quo cognito,præsul relicta vrbe,discessit,infestam colere vrbem stolidi & admodum dementis esse existimans.

A De piissimo feruore Samosatensium. Cap.15.

EVnomio deserente Samosata (hoc enim erat ille Episcopus nomine) summiserunt in locum eius Lucium, lupum & insidiatorem gregis. Ipsæ autem oues quamuis pastore spoliatæ, tamen officia pastoris exequebantur: nam apostolicam doctrinam seruabant incorruptam. De odio autem erga illum vniuersorum altera hæc narratio facile edocebit. Ludebant pila in foro pueri delectationis gratia, per forum autem illo iter faciente accidit vt vni elapsa pila per asini ipsius pedes volueretur: tum exclamauerunt pueri contaminatam esse pilam arbitrantes. At ipse re animaduersa iubet vnum ex sequentum numero resistere & recognoscere quid facerēt, ibi pueri igne accenso traiecere per flammas pilam ita credentes illam lustrari. Nec me fugit factum hoc cum puerile esse, tum de reliquiis rituū priscorum: facile tamen hinc coniectura fieri poterit de odio quo ciuitas illa Arianam factionem prosequuta fuit. Cæterum Lucius mansuetudinem Eunomii non est imitatus, sed adduxit magistratus, vt multos alios in exilium agerent sacerdotalis ordinis: quosdam etiam præcipue defendentes res diuinas in Imperii Romani vltima loca eiecit. Euolcium quidem diaconum in desertum oppidulum Oasin, Antiochum vero cum clarum propinquitate magni Eusebii, cuius erat fratris filius, tum sua virtute admodum illustrem, atque etiam dignitate sacerdotali præditum, in extremam quopiam Armeniam relegauit. Sed huius quæ fuerint pro rebus diuinis pugnæ, in sequentibus explicabitur. Nam cum diuus Eusebius post multa certamina, & certaminibus respondentes victorias martyrum quoque morte clausisset diem suum, conuenit de more gentis illius concilium: aduenit & Iouianus, qui tum Pergensis Episcopus erat. Hic modico fuerat tempore coniunctus cum Arianistis: cum autem victi suffragiis suis diuo Eusebio Antiochum sufficerent, adductumque ad mensam diuinam cogerent genua flectere, & ipse conuersus vidisset Iouianum quoque imponentem manum capiti suo, repulit illam, petiitque ne interesset numero consecrantium se, quòd sufferre manum administram blasphemiæ sacrorum posse se negaret. Atque hæc non post longum tempus gesta sunt. Tunc autem abductus fuit in Armeniam interiorem: diuus autem Eusebius iuxta Istrum manebat, deprædantibus Gothis Thraciam & vrbes obsidentibus sicut ipsius scripta indicant.

An.do.378.

B

De S. Barsa Episcopo Edesseno, cumq; eo pulsis clericis. Cap.16.

BArsen quoq; cuius adhuc celebris memoria est, non Edessæ solum & huic vicinis regionibus, sed etiā in Phœnicia Aegyptoq; & Thebaide: has enim gentes omnes adiit peruectus luce virtutis suæ. Eum igitur primū Valēs manere in insula Arado imperat. Vbi vero intellexit infinitā vndiq; ad eum cōfluere multitudinē (nā & morbos plenus ille apostolica gratia,

An.do.378.

oratione pellebat) misit Oxyrinchum,quod Aegypti est oppidũ:cumque celebritas illius eo quoq; cõciret omnes, misit in vltimũ quoddã & vicinũ hostibus castellum senẽ dignum cœlorũ habitatione.Castello aũt nomen est Pheno.In Arado relictũ ipsius lectulũ hodie quoque magno in honore esse aiunt.Multi enim ęgroti in illum collocati sanitatem per fidẽ recipiũt. Tum igitur Valens spoliatis ouilibus pastore,lupum pro pastore illis immisit.Verum cum omnes deserta vrbe ante illam cõuenirent,venit ipse Edessam:præfecto autẽ qui tum erat Modestus,mãdarat, coactis cũ suis militibus,qui vectigalia exigere solerent,tum iis qui de legionibus adessent,dissicere concursantem multitudinem,eosq; scipionibus ac fustibus, atq; adeo bellicis armis vti ferireq; si opus esset.Præfectus igitur mane imperatum faciebat,& transiens per forũ conspicatur mulierculam ferentẽ in vlnis puerũ admodumq; festinantẽ. Nam contemptis omnibus per primos ruebat ordines.Ardens enim diuino feruore animus nullo tangitur humano metu,sed errores tales pro risu ac ioco ducit.

De persecutione Edessena. Cap.17.

PRæfectus autem illam conspicatus & facto ipsius animaduerso, accersit,rogatq; quo eat.Cui illa:didicerã diuinis famulis motas insidias,propero q;,inquit,ad concordes mecũ in fide, vt cum ipsis vnà perpetiar cædẽ quam inferre vultis.At infantẽ,inquit ille, quorsum gestas? socius erit hic, inquit muliercula,& ipse mihi huius amabilis mortis.His auditis de muliere & intellecta præsentia animorũ omniũ,renũciat ad regẽ:frustraq;,ĩquit, ista cædes patrabitur:nam infamiam solũ decerpemus hoc facinore, neque tamen extinguemus promptitudinẽ illorum.His verbis expectatorũ malorum sensum auertit à multitudine:sed principes,presbyteri inquã,& diaconi imperantur adduci,vt horum alterũ fieret,vel vt ipsi admitterẽt lupi societatem,vel exigerẽtur vrbe,mitterenturq; in vltima quędã loca. Coactis igitur vniuersis placida illos oratione adducere nititur,vt legibus Imperatoriis parere vellent.Dementiæ enim aiebat esse simile tantorũ ac tot hominũ domino Imperatori obsistere nõ numerosam sanè turbam.

De Eulogio & Protogene presbyteris Edessenis. Cap.18.

An.do.378. ASTantibus autem cum silentio omnibus,ad primarium inter illos, is erat Eulogius vir laude dignus,conuersus præfectus,cur nihil,inquit,respondes ad ea quæ sunt à me dicta.Ille vero,non arbitrabar, inquit, meum esse respondere,cum interrogatus non sim.Atqui,inquit præfectus, longa oratione cohortatus sum vos ad optima. Hæc vniuersis, inquit Eulogius, sunt dicta,absurdumq; iudicaui alios depellere responsione mea. Quod si solum me forte interrogaris nõ sum celaturus sentẽtiam meam. Coniungere igitur,inquit præfectus,cum Imperatore. Tum ille placide & festiue: Nunquid vnà cum imperio etiam ille Pontificatum est consecutus.At præ-

fectus

A fectus irrideri se sentiens moleste tulit, adortusq; conuitiis senem his quoque in ipsum inuehitur. Neq; ego hoc dixi, attonite, sed ne consortium Imperatoriæ societatis respueritis monui. Postquam vero senex, & pastorem, inquit, habemus & nutus illius sequimur, comprehensos cum ipso octoginta misit in Thraciam. Qui cũ deportarentur, maximo studio curaq; vbiq; excipiebantur: nam & ex vrbibus & de vicis occurrebatur illis, acclamatioq; omnium victores athletæ pronũtiabantur. Sed inuidia instigatos aduersarios excitauit, vt Imperatori significarent quãtum honoris pro sperata ignominia illis habitũ esset. Iubet igitur illos per paria dissipari, & partim in Thraciam, partim in vltimam Arabiam, partim etiã in Thebaidos dispergi oppidulis. Tradunt aũt crudelitate summa distractos tũ eos quos iunxisset natura, & separatos à se fratres fuisse. Eulogius quidem primarius inter illos, & cum eo Protogenes, Antinonem in Thebaida deducũtur sed ego neq; horum virtutem obliuione patior inuolui: cum enim reperissent consentientem ibi Episcopum, in ecclesiasticis aderant conuẽtibus, cumq; valde exiguum esse cœtũ viderent, sciscitantur causam & cognoscunt incolas vrbis Grçcos, id est, infideles esse. Fuit hoc illos pro eo ac debuit, dolori. deplorauerũtq; infidelitatem eorum· satis tamen esse lachrymas non arbitrati, omnes vires ad medicandũ illos cõuerterunt. Ac diuus quidẽ Eulogi⁹ in conclaui occlusus, die noctuq; supplicabat omnipotẽti deo: admirandus vero Protogenes instructus Eunomii literatura & notariorũ scientia, inuẽ B to idoneo loco vbi ludũ aperire & ĩstituere pueros posset, magister iuuẽtutis efficitur, imbuitq; illam diuinis literis, dictata proponẽs Dauidica carmina, & tradens ediscendos cõuenientes apostolicæ doctrinę locos. Vno aũt forte puero morbo correpto venit ad eum Protogenes ægrotantem in domo sua, & dextra ipsius apprehẽsa, oratione repulit morbũ: quod cum aliorum quoq; puerorum parentibus innotuisset, deduxere & ipsi eũ domos suas, & orabant vt infirmis succurreret. At ille negabat prius se supplicaturũ deo vt morbũ fugaret, quã infirmus donũ sacri baptismatis suscepisset. Cupide parebant patrẽs vrgente desiderio sanitatis suorum, atq; ita cõiunctim corporis ac animi sanitatem percipiebant. Cum autem persuasisset alicui sano, vt susciperet diuinam gratiam, deducebat eum ad Eulogium & pulsatis foribus hortabatur, vt aperiret, & imponeret adducto dominicum signum: qui cum indignaretur interrumpi orationem, magis aiebat Protogenes opus esse errantium salute. Erat tum omnibus admirationi Protogenes, qui cum tanta miracula faceret, diuineq; cognitioni lumen tam multis conferret, tamen cederet primas Eulogio, & si quos nactus fuisset ad illum adduceret: merito igitur multo maiorem prçstantioremq; virtutem ipsius esse credebãt. Iam autem sedata tempestate & tranquilla serenitate reuersa, reuocantur illi de exilio: deduxere igitur eos vniuersi cum querelis ac la

chrymis,inq; primis præsul ecclesiæ,cui deiceps illorũ agricultura carẽdũ A esset.Postquam vero rediere in patriã,diuus Eulogius,transgresso Magno Barse in expertem doloris vitam,ad gubernacula ecclesiæ quam ille rexerat,vocatur:at Protogeni illi admirabili Carrense solum exercendum delegatur.Erant autem Carræ admodum incultæ & Græcis carduis refertę, quæ præcipuam sedulitatem requirerent.Sed hæc pace ecclesiarum constituta accidere.

De S.Basilio Episcopo Cæsariensi,& molitione erga ipsum Valentis & pręfecti Modesti. Cap.19.

AT Valens,omnibus,vt semel dicam,ecclesiis cum pastores ademisset, Cæsariam contendit quam Cappadoces habent. Ibi tum præsulatum gerebat Basilius lumen orbis terrarum:præmiserat autem præfectum qui aut efficeret vt sustineret Basilius communitatem Eudoxii,aut eum si facere nollet in exilium ageret.Nam fama viri illius iampridem ad eum peruenerat:itaq; ipse primus illum adoriri nolebat,quòd metueret, ne si forti animo excepisset,atque etiam repulisset incursionem suam, alii de ipso exemplum caperent,sed hæc molitio similis apparuit telę araneæ.Satis enim vtilitatis aliis Pontificibus veterum exempla afferebant,quasique quędam turres firmum conseruabant murum fidei. Cum autem præfectus Cæsariam venisset accersitum ad se magnum Basilium honorifice tractauit,pla B cideque allocutus hortabatur,vt tẽpori cedere,neque tot ecclesias adducere in discrimen vellet tenui exquisitiõe dogmatis:promittebat & ab Imperatore illi amicitiam,& à se occasiõe illius multa beneficia.At diuus ille vir adolescentulis congruere tales sermones respondit:nam hos & his similes inhiare huiusmodi rebus,qui vero essent innutriti diuinis literis,eos nullã syllabã illarũ in discrimen venire pati posse,solereq; si res poscat,nullũ genus mortis pro illis subeundum recusare.Imperatoris quidem amicitiã magni se pendere cũ pietate,qua remota perniciosam esse dicere.Ferebat hoc ægre præfectus,aiebatq; eum desipere. Tũ magnus Basilius, vtinam sempiterna,inquit,hęc mea sit desipientia. Denũtiato igitur exilio iubet eum cogitare quid agat,& postero die sententiam suam explicare,hisq; sermonibus crebrę minę miscebãtur.Ibi aiũt Magnũ respõdisse Basiliũ, eundem se illi postridie quoq; reuersurum,videret modo ne animum mutare,néue minas exequi nollet.Post hoc colloquiũ occurrit Imperatori pręfectus,exponitq; regi quid dixisset Basilius,ea qua esset vir ille virtute fortitudineq; ac pręsentia animi.Sed Imperator tacuit,& ita venit in vrbem: vbi comperit diuinitus inflictas domui suæ plagas esse: nam & filius in morbo iacebat neque aberat procul ab orci ostio,& vxor variis malis oppugnabatur.Agnouit igitur causam tristium,diuinumq; hominẽ cui suppliciũ fuerat interminatus obsecrauit,vt ad se domum deueniret.Duces ergo mandatũ Imperatoris

A peratoris exequuti adducunt in regiam Basilium. Ibi ille cõspectum filium regis qui vicinus esset morti, pollicetur se vitæ restituturũ, si fuisset ei sanctissimi baptismatis donum à pio quopiam collatum, quo dicto abiit. At Imperator iureiurando, vt demens quondam Herodes initiatus, negociũ dedit quibusdam qui aderant partiũ Arianarum baptizandi pueri, qui statim est deinde mortuus. Quare ductus pœnitentia Valens & considerata noxia veritate iurisiurandi, ad diuinũ templum venit, & Magni Basilii doctrinam suscepit, & altari quę solent offerri dona imposuit: quin etiam eũ intra cortinã vbi sedebat aduocauit, & multa ipse de rebus diuinis verba fecit, & illũ faciẽtẽ audiuit. Aderat ibidẽ quispiã culinæ Imperatoriæ magister Demosthenes nomine, qui orbis terrarum magistrum reprehendens barbare loquebatur. Tum diuus Basilius subridens, etiam Demosthenem illiteratum, inquit, vidimus. Cũq; ille offensus amplius minaretur: tuũ est, inquit Magnus Basilius, curare iusculorũ condimenta: nequis enim cũ ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum diuinorum. Hęc tum isti Basilius dixit: sed Imperator eam reuerentiam habuit illi, vt opt. agros quos possidebat iis in locis, donaret pauperibus, qui essent sub cura ipsius, qui toto labefactati corpore multo maxima curatiõe indigebant. Ad hunc modum primum Imperatoris impetum Magnus declinauit Basilius: secũdo vero reuersus oblitus priorum omnium, obsidebatur enim animus ipsius ab seductoribus, rursus hortari cœpit, vt ad alteram partẽ se conferret: sed cum hoc ille persuaderi sibi nequaquã sineret, iubet perscribi legẽ exilii: quam cum confirmare manu sua conaretur, nullius potuit perficere literæ apiculum, nam calamus contritus fuit. Quod cum & altero & tertio calamo accidisset, ipse tamen confirmationẽ vrgeret impię legis, tum dextra cõcuti ac tremere: ibi demũ animo ille exhorrescẽs arreptam vtraq; manu cartã discidit: probauitq; moderator omniũ, & aliis euenisse talia permissione sua, & Basiliũ meliorem quã qui sustinere deberet repertũ. Atq; hoc Basiliano facto declarauit potentiã suam: illo aũt diuerso ordine gubernationis suæ, optimorum virorũ fortitudinem promulgauit.

B (margin letter beside "do vero reuersus")

Mors S. Athanasii, & ordinatio Petri. Cap. 20.

HAc igitur in parte frustrata est spes incursionis Valentem. Alexandriæ autem victore Athanasio, post crebra certamina, quibus numerus palmarum responderet laboribus soluto, & in quietam ac liberam vitam digresso successit Petrus vir optimus. Hũc beatum Athanasii caput primum suffragio suo præsulem designarat, quod ratum habuere cum sacerdotalis ordo, tum magistratus ac primarii, deniq; vniuersus populus gaudium suum acclamationibus lętis testatus est. Particeps enim Petrus fuerat sudorum Athanasii, domiq; ac foris nusquam ab illo discesserat, omnisq; generis pericula cum illo subierat. Quam ob rẽ & vicini Episcopi, quiq; separatim in An. do. 375

tim in religiosa philosophia exercebantur, desertis ludis suis accurrebant, A volebantque vt hęreditatem adiret Petrus Athanasii solii. Cum vero iam esset in Pontificalē sedem impositus, statim prætor gētis illius coacta quadam Græcorum ac Iudæorum turba, septa ecclesiæ cinxit, iussitq; exire Petrum, ni faceret enim se inuitum expulsurū. Hoc quasi in gratiam Imperatoris ille agebat, vt malis afficeret diuersa sentientes, sed re vera indulgens impie iræ. Pendebat enim de cultu simulachrorum, neque festa alia splendidiora esse, quàm iactationem ecclesię credebat, Hac improuisa oppugnatiōe cognita, admirabilis Petrus clā exiuit & nauigio conscenso Romam est profectus. Elapsis autem paucis diebus, aduenit Antiochia Euzoius cū Lucio, eique ecclesias commisit, cuius iā ante Samosata impietatem ac iniquitatem fuerāt experta. Verum multitudo doctrina Athanasii pasta, hoc contrario viso cibo, ab conuentibus se ecclesiasticis separauit.

Expulsio Petri, & inductio Lucii Ariani. Cap. 21.

An. do. 376 AT Lucius satellitio vsus simulachrorum cultoribus, alios verberibus lacerat, alios ad exilium adigit, quorundam etiam ritu barbarico domos populatur. Sed ipse admiratiōe dignus Petrus, hæc sua epistola melius narrauerit: quam ego post vnius scelerati facti Lucii expositionem narrationi nostræ inseram. Viri aliquot in AEgypto imitantes angelorum vitā ciuilibus se subduxerant turbis, & illis deserti loci vbi degerent prętulerāt, B frugiferis redditis arenosis & sterilibus illis fructificātes deo ad suauissimū & pulcherrimum modum, In hac cum alii multi principes, optimus autē ludimagister philosophantis in religiōe turbæ fuerat celeberrimus ille Antonius, per quem effectum est, vt virtutis palęstra religiōis exercitio, illa deserta esse loca viderentur. Huius tum sodalitatem (nam ipse cum præstantissimo ac præclarissimo commeatu prouectus iam tenebat nulli vento expositos portus) ille miser ac infelicissimus insectatus est, ad diuinorū istorū cœtuum principes, Macariū, inquā, illum celebrem, & alterū huic cognominem, & Isidorum, ac alios protractos de specubus in quandam insulam relegauit, quæ ab impiis incolebatur hominibus, quiq; nullū vnquam habuerant magistrum pietatis. Cumq; non longe esset nauis ab illius insulæ terra, dęmon qui ibi colebatur, consecratum deferens sibi simulachrū, quæ antiqua domus illi erat, insania exagitauit filiam sacerdotis, & furibundam deduxit in littus, cui nauis à remigibus appellebatur, vtésq; instrumēto lingua puellæ clamabat hac, vt Philippis quondā illa quæ Pythonis haberet spiritū, exaudiebaturq; vox ista dęmonis ab omnibus tam viris quàm mulieribus. O potentiā vestram, famuli Christi, vndiq; à vobis exigimur. De vrbibus ac vicis, de mōtibus ac vallibus, de carēte incolis deserto: spes erat in hac parua insula inquilinatū nostrum posse vitare tela vestra, sed & hæc nos est frustrata. Huc enim estis ab insectatoribus eiecti, non quò vos molestia

A lestia afficeremini, sed nos vt per vos expelleremur. Deserimus & hãc insulam, ĩpetimur enim radiis virtutis vestræ. Hęc & huiusmodi alia locuti puellam humi prosternunt, ipsi mox è medio abeunt. Sed diuinus ille cœtus oratione celebrata puellam excitatam sanam ac valentem restituũt patri. Hoc miraculum qui viderant aduoluti pedibus sanctorũ supplicabant, vt se salutis viatico instruere vellent. Ac simulachrorum quidẽ subruerunt lucum, illustrati vero radiis doctrinæ, sanctissimi baptismatis donum accepere. Hæc fama cum in vrbem percrebuisset, vndiq; omnium cõcursus est factus, conuicia in Lucium iacientium, ac dicentium futurum, vt diuina se ira corriperet, nisi fuisset diuinus ille cœtus liberatus. ita metu tumultuantis ciuitatis, cœlestibus hominibus permisit Lucius, vt redirẽt in specus suos. Satis hæc quidẽ fuerint ad demonstrationẽ Lucii sceleris ac improbitatis. sed melius facinorũ illorũ ausa exponẽt admirabilis Petri literæ: quarũ vitans prolixitatem de medio excerpta quædam narrationi inseram.

Expositio gestorũ Lucii Alexandriæ de Epistola Petri. Cap. 22.

GEntis illius prætor Palladius, qui sectę esset gentilis quiq; simulachrorum gratia periclitari, & aduersum Christum bellum exercere nunquã dubitasset. Is igitur coactis memoratis copiis, tali in ecclesiã impetu ferebatur, ac si barbaros subiugãdos adoriretur. Tunc quidẽ tunc deterrima accidere, quæ conatus exponere tantũ, subiiciẽte max. mihi dolorẽ memoria, ingentem lachrymarum vim profudi. Quod sanè fieret diutissime, nisi diuina cogitatiõe à me repressę fuissent. Nã in ecclesiã quę Theonæ vocatur introgressę copię, pro verbis grauibus simulachrorũ laudes personabant, pro lectiõe sacræ scripturę turpes plausus manuum & fractas fœde voces edebãt: contumelias vero eas erga Christi virgines vsurpabãt quas & memorare lingua non sustinet ob turpitudinem, & quicunque audierat, si nõ desiperet modo, aduersus illas obturabat aures suas, optabatq; se surdum potius esse quam audire talem fœditatem. Atq; vtinam verbis tantum peccarent ac non re ipsa vincerent orationis obscœnitatem: ferri enim conuitia possunt qualiacunq; ab iis in quibus cognitio Christi & doctrina diuina manet. Sed isti qui essent vasa irę comparata ad ĩteritũ, curuato naso ob scœnos per nares sonos, clarũ & quasi, vt ita dicam, de aquæ fistulis eiaculãtes, discerpebant vestes sanctarum Christi virginum, quarum religiosa exercitatione sanctitatis imago exprimeretur: atq; ita, sicut natura tulerat, nudas per vrbem tõtam quasi triumphantes agebant, illudebantq; cũ obscœnitate pro arbitrio suo: erantq; omnino crudelia, & barbarica omnia. Quòd si quis misericordia motus dehortatione sua obsistere auderet, vulneratus discedebat. Verum, ó rem calamitosam, multis illarũ vis vitiumq; oblatum, multæ illarum pulsatione fustium cum capita tunderẽtur exanimatæ sunt: quarum neq; sepulturæ corpora mandare cõcedebatur. Multa

In translatiõe est additũ angelorũ, quod si & in Græco legatur, vt legi debere puto, sic fuerit sententia: quarũ religiosa exercitatio angelicam quãdã imaginẽ repræsentaret.

itaque

itaq; etiamnum quiritantibus parentibus corpora non cōparent. Sed quid A ego parua percurro, neq; ingētia potius exequor? Cur immoror his & nō festino ad vrgentia? ad quorum narrationem satis scio admiratione perciti manebitis diu exanimati nobiscum, stupentes cogitatione mansuetudinis domini, qui nō funditus hāc vniuersitatem cōfecerit. Quę enim, vt scriptū est, neq; facta, nec audita sunt in diebus patrum nostrorum, ea super altari ipso perpetrarunt impii. Tanquam enim in proscenio dissolutæ actiones, puerum virilem sexum abnegantē & affectantem muliebrem, stibio, sicut scriptum est, oculos litum & fuco rubentem os, veluti ipsorum simulachra cōfusa virili ac muliebri figura, imposuere super sanctū altare vbi spiritus sancti aduentum expetimus, qui illic circulari cōpositoque motu huc & illuc manus torquens saltaret, huic illi & clarū arridebant, & nefarias acclamabant voces. Sed & hoc rati nō nimię peruersitatis opus, & pręterita bella magis quàm nephanda esse, ex ipsis vnū notissimæ turpitudinis nudatum vestibus simul ac pudore ita vt in lucem edimur, collocāt in solio ecclesiastico, appellātq; concionatorē turpem aduersus Christum. Nam pro diuinis verbis fœditatem, pro oratione graui obscœnitates, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem memorabat, docens cōmoda esse vitæ, cum alia, tum adulterium, venerem masculam, furta, crapulam, potationes. Inter hęc, cū ego ab ecclesia discessissem (quid enim facerē aliud cū B irruerent milites, cū esset cōducta argento ad seditionē multitudo, vbi pecuniæ cupiditas, vbi gentilium copiæ & maxime promissiones) Tū igitur noster successor aduenit, Episcopatū, vt aliquam dignitatē mundanam auro mercatus, Lucius affectās improbitatem & gesta luporum. Non hunc constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorum clericorum suffragia, non populi postulatio, quemadmodum ecclesiasticis iubetur sanctiōibus. Aderant autem illi (simpliciter enim ingredi vrbem non potuit) non aliqui Episcopi, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non deducebatur à cultoribus vitæ solitariæ cum hymnorum diuinæ scripturę cantu: sed cum illo Euzoius erat, qui pridem cum Ario diaconus in vrbe nostra Alexandria, à synodo sancta & magna Nicęna exautoratus fuerat, & nūc pręsularis est pestis Antiochenorum. Hunc comitabatur largitionum comes cum ingēti militum manu, in omni semper impietate nobilis, nomine Magnus, qui Imperante Iuliano, Ecclesiam Berytiorum, quę illustris est vrbs Phœnicum, incenderat: fueratq; coactus eandem de sua pecunia restituere imperante felicis memoriæ Iouiano: neque multum abfuit quin capite truncaretur, nisi multorum intercessione clemētiā Imperatoris obtinuisset. Nunc vestrum feruorem considerare decet, quem & oro vt ad animaduersionem incitare velitis, quanta peccata in ecclesiam Dei commissa fuerint, cum talis, qualē dixi, tyrānus bellum nobis intulisset: si-

Videtur ī Grę co codice μικρὸν omissum esse

A ſet:ſimul enim ille à pietate veſtra,& omnium vbiq; orthodoxorum Epiſcoporũ ſępenumero abdicatus Lucius, occupauit iuſtiſſimis ſibi de cauſis infenſam vrbem:nõ enim hic modo,vt ille maledicus in Pſalmis inſipiẽs, dicit:Nõ eſt Deus vere Chriſtus, ſed & actionibus ſuis cum perditus tum exitialis eſt,cum gaudeat blaſphemiis quæ in ſeruatorem noſtrum immittuntur ab iis qui neglecto creatore ſeruiunt creaturæ.Recte enim hoc à me dicitur cũ ſceleſtus prope ita vt Græci à recentium numinum veneratione non abhorreat.Nam tales laudationes corã ei accinebant: Fauſtus aduentus tuus Epiſcope,qui filium negas:Serapis propitius te adduxit,nominantes ſimulachrum patrię ſuæ.Nullum interceſſerat momentum, ſuprà memoratus magnus impietatis illius ĩſeparabilis ſocius & acerbus ſatelles, ac crudeliſſimus prætor,cogit ſuæ curę commiſſas multitudines,comprehenſosq; presbyteros & diaconos numero decem & nouẽ, quorum aliqui excederẽt annum ætatis ſuæ octogeſimum,quaſi reos flagitii alicuius aut legum Romanarum cõtrarii facinoris,in publicũ iudiciũ adducit,ibiq; perpellere adoritur(ignarus legum virtutis Chriſtianorũ)vt paternã ab apoſtolis miniſterio patrum acceptam fidem prodere velint,affirmãs hęc grata futura eſſe humaniſſimo quoq; Auguſto Valenti:moueri vos infelices clara voce clamãs,ſinite vt accedatis dogmati Ariano. Veniã enim vobis

B numẽ,etiã ſi veſtra ſit vera religio,facile daturũ eſt, qui non veſtra ſponte, ſed vi coacti feceritis:coactioni enim ſemper relinquitur defenſio, voluntatis aũt eſt accuſatio.Proinde hac ob oculos cõſideratione poſita,accedite libẽter & abſq; cũctatione ad ſubſcribẽdũ dogmati Ariano,quod nunc iſte, numine deum appellans,Lucius prędicat.Neq; enim vos clam eſt,ſi pareatis Imperatoribus,vos pecuniam,opes,honores cõſecuturos : abnuentibus vero vincula,tormẽta,quęſtiones,flagra,carnificinas propoſitas,nec nõ pecuniis ac poſſeſſionibus ademptis patria carendum, & exilii triſtiũ quorũdam locorum condemnationẽ ſubeundam eſſe. Ita ille vir egregius,temperatis affectu charitatis minis,hortatione ſua omnes deducere à ſentẽtia pietatis nitebatur.At illi nullum maius tormentũ eſſe arbitrati proditione pietatis,ſicuti reuera eſt,cõpulſi ad reſpondendum talibus verbis vſi ſunt, quibus virtute & forti animo minas ſimul ac fraudes illius proſtrauerunt.

Deſine de cætero,deſine huiuſmodi nos territare oratiõe, ceſſa verba inania proferre.Nos enim neq; nouitium venerãtes,neque recentem Deum, etiam ſi tu fruſtra vndabundus ſpumes,irruasq; vt ventus vehemens,non depellemur,tamen de pietatis vita quandiu viuere licebit.Nunquam ſenſimus Deum eſſe à potentia,ſapiẽtia,veritate remotum , nunquam eum qui modo pater modo non pater foret,ſecundum iſtum impium Arianum,cũ opinione eſſe temporalem aut momẽtaneum filium.Si enim iuxta veſaniam Arianorum creatura eſt filius,minime coëſſentialis patri, ad nihilũ re-

Xx cidet

cidet etiam pater, qui absq; filiũ substãtia, iuxta ipsos, pater aliquando non A fuerit. Si vero semper est pater, cum substantia nimirum ex ipso progeniti veri non quasi defluentis germinis, pati enim certe Deus nequit: an nõ demẽs ac rabiosus, qui asserit fuisse aliquando cum non esset filius? per quem omnia vt gratiosa essent sunt constituta. Nostri igitur totius orbis patres, (à quibus alienati isti spurii sunt) vt conuenit, congregati Nicææ exterminarunt anathemate prauitatem Arianæ sententiæ, quam nunc iunior iste defendit: neque illi, quo tu adigis diuersientialem à patre filium perhibuere, sed ex eadem essentia, quo recte & pie intellecto de collatis non paucis sacræ scripturæ locis, coessentialem illũ confessi sunt. Hæc & huiusmodi alia cum dicerent in vincula coniectos multis diebus asseruauit, si quomodo posset à pietatis sententia dimouere. Sed illi potius vt in spatio strenui inprimis athletæ omni formidine pulsa perungentes sese rebus à patribus diuina mente fortiter gestis, confirmabantur in sensu pietatis, gymnasium quoddam virtutis credentes esse tormenta. Ad hoc igitur certamen illorum cum essent, vt beatus Apostolus inquit, spectaculo angelis ac hominibus, accurrit tota ciuitas, visuri athletas Christi, qui fortitudine vincerent tortoris iudicis flagra, & trophæa excitarẽt de impietate per suam patientiam, & de Arianis triumphos agerent, quos oppressos acerbus iste hostis minis simulatque dolis prodere erga Christum impiæ factioni voluisset. Desperans igitur à tormentis infesto animo inflictis, omni populo que- B rente ac multum lamentãte, acerbus & ab humanitate prorsus alienus ille, vsitatam turbulentiæ multitudinem rursum ad iudiciũ, vel potius inanem condemnationem cõuocat, in maris litore, vbi redemptæ mercede aduersus hos voces consueto more emittebantur à simulachrorũ cultoribus atque Iudęis: cumq; nollẽt manifestę impietati Ariani furoris cedere, fertur sententia, omni iudiciũ circumsistente populo deplorãte, Alexandria eos deserta Heliopolin proficisci debere, cuius incolarũ ne audire quidẽ quisquã Christi nomen sustinet: sunt enim simulachratores vniuersi: post hæc iussis illis nauẽ conscendere, ipse stans in litore (prope enim in publicis balneis pronuntiata sentẽtia fuerat) strictum ostentabat ensem, quo se terrorem incussurum speraret, illis qui ancipiti gladio hostes dęmonas sæpe sauciauerãt: atq; ita iubet nauigare, nullo neq; commeatu, neq; omnino fugæ solatio attributo, quod in primis admirabile ac incredibile sit, vndabundo mari atq; illo ipso facto, vt opinor, commoto, nolenteq;, vt sic dicam, ministerio suo illorum iniusti imperii in parte versari: demõstrabat enim ignorantibus etiam barbaram iudicis illius voluntatẽ. Vere igitur possumus de his dicere, obstupuit cœlũ: nam tota ciuitas cum hæc fierent lamẽtabatur, & nũc quoq; in planctu est. Quorũ alii manibus alternis de pectore plausus excitabãt claros: alii manibus oculisq; in cœlum sublatis de vi testificabantur

A bantur modo nõ his verbis: Audi cœlũ & auribus percipe terra, quam in digna facinora committantur. Deniq; eiulatu omnia erant plena: & lamẽ torũ carmina vbiq; celebrabantur, deq; lachrymis omnium subito manabat fluuius inundatione sua maris pene vndas obscurãs. Sed cum ille supra dictus in litore astans iã vela sustollere nautis imperaret: tum confusi eiulatus virginum, mulierum, senum, adolescentum, lamentaq; vehementibus implicata lachrymis, ac vniuersæ multitudinis clamores, accumulatos vndabũdi maris strepentesque impetus abscondebant. Illis autem ita Heliopolim versus iter tenẽtibus, vbi omnes essent superstitiosi, vbi diabolica voluptaria vigeret vita, vbi horribiles bestiarum sedes, circum vbiq; mõtibus cœlum attingentibus, tũ reliqua in media vrbe multitudo publicè priuatimq; luctus ac querimoniç verba vsurpabat, qui neq; flere permitteban tur, ædicto prętoris vrbis, Palladii, qui & ipse esset superstitiosissimus. Nã multi ex iis qui lachrymas profundisset, arrepti & cõiecti in carcerem, deinde lacerati ictiq; flagris ac torti. Phẽnesia postea ac procõnesia in metalla missi fuere, homines ecclesiæ cũ diuino feruore propugnatores: magna enim pars fuit solitariam vitã colẽtum, & propter exercitia religionis manẽtium in desertis locis, cũ quibus numero trium ac viginti, paulò post diaconus etiam qui attulerat nobis communitatis, ac consolatiõis literas ab a-

B mico nostro Damaso Episcopo Romano, vinctis post tergũ manibus publice à lictoribus trahebatur, tanquam insignis aliquis maleficus: qui magis quàm vllus homicida tortus, saxis & plumbi massis ceruice diu quassata ad eundem modum, vt alii nauem conscendit cum signum diuinæ crucis fronti afformasset, & neglect' omnisq; curæ expers, in Phẽnesia metalla, quę æris sunt, deducitur. Iudice aũt insuper etiam tenera puerorum corpora torquẽte, aliqui inter tormẽta iacuere expertes exequiarũ, cum hanc ab illo sibi vnam & extremam consolationem peterẽt parẽtes, fratres, cognati, deniq; vniuersa ciuitas. O vero singularem inhumanitatẽ iudicis, vel potius damnatoris, veritatis pugiles trahuntur cũ homicidis & illorũ insepulta manent corpora, strenui athletæ proiecti esca iacent feris ac volucribus: qui patrum misericordia tangerentur propter conscientiam, capitibus tãquam ob scelerata facinora obtruncati fuere. Quę Romana lex: quę Barbarorum sententia puniuit ob patres susceptũ dolorem? Quando veterum vllus similem facinus designauit? Iussit olim Pharao necari masculi sexus Hebręorum fœtus, hoc expresserat mandatum coniuncta cum metu inuidia: quanto aũt his illa humaniora? quanto in optione iniuriæ potiora quã in comparatione sceleris minus mala? quãuis sanè inter se scelera inseparabilia sint. Superant fidem quæ memoramus, inhumana, immania, crudelia, barbara, immitia, acerba. Ipsi tamen Ariani furoris ministri inter hęc lęta festa agitabant. Tota autem ciuitate in luctum effusa, non enim erat do-

Exod.12.c mus, vt in Exodo legitur, in qua non esset mortuus, haud acquieuere petulantia obdurati quo minus amplius ad scelera exercerētur. Volūtatē enim A incitantes ad deteriora, ad Episcopos vsque prouinciæ virus improbitatis suæ protulere, vsi satellite iniuriarum comite largitionum, cui nomē Magno, vt supra diximus, ac illorum aliquos ad iudiciū adduxerunt: alios quibus ipsis lubuit modis circumuenere, vndiq; omnibus ponentes laqueos, vt impietate possent capere, neque quicquam inausum relinquētes, sed circumeuntes ad exemplum diaboli patris sectæ ipsorum, quærentesq; quē deglutirent. Sed cum omnino illos conatus erga cūctos sui frustrarentur: tū vndecim AEgyptiacos Episcopos, viros qui ab ineunte vsq; ætate exercendę religionis gratia in desertis locis cōsenuissent, quiq; pietatē fidei inculpabilis prędicarent, & educati lacte piorum dogmatū victoria sępe potiti in congressu dęmonū, virtute sua venerabiles aduersario, in Arianam sectam sapientissima oratione fuissent inuecti: eos igitur instructi ab istius Magni crudelitate, exules eiecerunt in vrbem nomine Diocæsariam, cuius incolæ Iudæi essent trucidatores domini. Et tamen vt Orcus, non saturati morte fratrū, audent dementes ac furiosi vbiq; terrarū monimenta crudelitatis suę relinquere, affectātes famā nobilitatis facinoribus. Ecce enim rursum clericos catholicæ ecclesię manentes Antiochiæ, cū quibusdā in solitaria vita spectatis, quòd cōstituissent non relinquere intestata tragica illorum facta imperatoriis obstreperi auribus effecere, vt Neocęsariā in Pōtū B mitterentur, qui fortasse quæ illorū locorum barbaries, vita etiam sunt spoliari. Tales tempora ista tragœdias tulere, dignas quidē obliuiōe ac silētio, sed narratione comprehensas, ad opprobrium eorum qui linguas suas vibrarunt contra vnigenitum. Qui morbo blasphemiæ implicati, nō modo configere dominum huius vniuersitatis conātur, sed etiā aduersum pios famulos illius exitiale bellum susceperunt.

De Mabia duce Sarracenica, & ordinatione Mosis monachi Cap. 23.

His temporibus Ismaeliticæ manus prædas agebant in vicinia Romani imperii duce Mabia, oblita sexus sui & induta animum virilem. Hæc post non paucos conflictus fœdere facto, lumen accepit cognitionis diuinæ: itaque petit vt pontifex mittatur genti suæ Moses quidem, qui in finibus Alexandriæ ac Palestinæ moraretur. Hac Valens petitione delata, ad se iubet adduci diuinum hominem Alexandriā, atq; ibi pontificali gratia insigniri, propter eius loci vicinitatem. Quo cum deductus fuisset, cerneretq; Lucium imponere sibi manum velle, absit, inquit, vt tua me manus consecret. Te enim inuocante, spiritus gratia nō venit. Tum Lucius vnde hanc coniecturam inquit facis, cū hoc dicis? Non, inquit ille, coniecturam sequens dico, sed certo scio: pugnas enim cum apostolicis dogmatis, & cōtraria illis doces, cumq; blasphemia verborū scelera coniungis factorum:

cui enim

A cui enim impio nõ fuit per te insultãdi ecclesiasticis cœtibus occasio? Quis laude dignus vir non est exactus? Quam feritatem barbaricam non obscurauerunt cotidiana ausa tua? Hæc ille cõfidentissime dicebat, audiebaturq; à Lucio iugulaturiente. Quẽ cupidum cædis inferendæ metus coercebat exorituri iterum belli paulo antè sepulti. Itaque iubet ad alios episcopos deduci, quos ipse postulasset. Tum suscepta cum admirabili fide gratia pontificali, proficiscitur ad eos qui accersiuerant, quibus apostolica doctrina ac miraculis ad veritatis viam dux fuit. Alexandriæ quidem hæc ita Lucius ausus, & diuina prouidentia moderata est. φονᾶν

De iis qui audaciss. gesta sunt Constantinopoli. Cap. 24.

Constantinopoli vero refertam nauem piis presbyteris absq; saburra in altũ propulere Ariani. Mox alio nauigio summisere factionis suæ aliquot cum igne, qui presbyterorum nauem incenderent. Quo facto, conflictati illi aliquantisper cum igne ac mari, tandem in profundum demittuntur & coronam martyrũ obtinent. Valens autem cum degeret Antiochiæ licentiam omnibus concessit, cum Græcis, tum Iudęis, tum etiam sub nomine Christiano abhorrentia à doctrina euangelica prędicantibus: tum & Græcorũ sacrorũ initia ab illi errori seruientibus vsurpabãtur, & reflorescebat permissione istius post Iulianum sub Iouiano extincta seductio. An. do. 379

B Nec iam occulte Dialia, Bachanaliaq; & Cereris festa velut sub pio imperio peragebantur, sed per medias regiões cursu bacchabãtur: solis erat ille inimicus apostolicæ doctrinæ cultoribus. Primum enim hos sacris expulit ædibus, cõtulerat aũt laudatissimus Iouianus & recenter extructam ipsis ecclesiam. Qui cum ad montis radicem cõgregarentur, ibiq; hymnis celebrarent dominũ, & diuinis eloquiis fruerentur, in patientia quoq; tempestatis aduersę, impetus, imbrium, niuis, gelu, sępe etiam vehementissimi æstus: ne hac quidam laboriosissima cõmoditate illos vti passus fuit, sed conuentum immissis militibus disiecit.

Quomodo Flauianus & Diodorus orthodoxorũ ecclesiam collegerint Antiochiæ. Cap. 25.

Verum Flauianus ac Diodorus quasi quædam turres illatos fluctus frangebant. Meletio enim pastore ipsorum in remotis locis degere coacto, gregis illi curá susceperant. Opponebant aũt lupis fortitudinem ac sapientiam suam, ouesq; cõueniente cura cõplectebantur. Reiecti igitur ab imo monte, in ripis vicini fluminis pascebant gregem: non enim, vt capti quondam Babylone, sustinebant suspendere organa, sed hymnis celebrabant creatorem & benefactorem in omni loco dominationis ipsius. Non tamẽ ne hoc quidem in loco conuentũ tulit piorum pastorum ille hostis prædicãtium diuinitatem Christi domini. Rursum igitur admirandum illorum pastorum par coactis in hostile gymnasiũ diuinis pecudibus, spiritales de-

monstrabant herbas. Ipse Diodorus sapientissimus & fortissimus, quasi flu- A
uius quidam limpidus ac spaciosus alluebat eas fortitudine sua, eademque aduersantiũ obruebat blasphemias. Non quidem ille generis nobilitatem morabatur, sed anxietates pro fide libenter suscipiebat. Flauianus vir opt. patricio & ipse natus genere, sed esse nobilitaté solam pietatem credebat: atq; vt palęstrę quidã magister quinquertionem athletam magnum perungebat Diodorũ. Illo enim tempore in ecclesiasticis cœtibus nõ cõcionatur, cõcionatoribus aũt suppeditabat magnã vim rationũ & sententiarum scripturæ. Illi igitur tendebãt arcus in blasphemias Arii: hic vero tãquã de pharetra quadã animi sui tela illis suggerebat. Idem cũ domi tum foris disputans facile rũpebat hæreticorũ casses, quæq; illi obiicerent videri aranearum telas faciebat. His addebat sese pugnæ socium Aphraates quoque cuius vitam in deo dedicata historia Philotheo inscripta exposuimus. Pluris enim putans ouium salutem quàm otium, deserens exercitii sui solitariam casulam, sudores tulit pastorales. Huius quanta virtutis fuerit opulentia, in præsentia commemorare superuacuum fuerit, cum alibi explicauerimus, vnum tamen factum illius in primis conueniens narrationi nostræ recensebimus.

De sancto Aphraate monacho. Cap. 26.

AD Aquilonem regiam præterfluit fluuius Orontes, ad austrum vero ingens porticus cum duplici culmine coniungitur cum mœnibus vrbis, inclusa vtraque à patre altissimis turribus. At inter regiam & flumen lata regio est, qua exitus patet vrbanis illam per portam ad agros suburbanos. Illa forte transibat in hostile gymnasium admirabilis Aphraates ad consuetam curationem ouium, quem cum vidisset de regia porticu despectans Imperator indutum cucullum, & concitato gradu vtentem, cum esset in vltima senectute, dixissetq; forte vnus, hic est Aphraates de quo totius vrbis multitudo pendet, percontatur eum quò iret: cui ille sapienter ac commode respondit: Oratum eo pro imperio tuo. Id Imperator, inquit, domi remanẽtem secundum solitariæ vitæ leges facere par fuerat. Tum diuinus ille vir, Recte, ĩquit, loquere imperator, & facere hoc debebã, & hactenus facere non destiti, donec in pace fuere saluatoris oues: nunc ita illis turbatis & in discrimen ingens adductis, ne à feris bestiis diripiantur, ipsa adigit necessitas omnẽ ad pecudũ salutem affectare viam. Nam dic mihi obsecro imperator, si virgo essem intus in thalamo desidens custos ædiũ, siq; cernerem flammam exortam depopulari paternas ædes: quid me igitur talem virginem facere conueniebat? Intúsne desidentem negligere domus incẽdium & operiri dum flamma inualesceret? an potius deserto thalamo discurrere sursum ac deorsum, aquam afferre, flammam restinguere? Nimirum hoc fieri oportere ais, officium enim virginis prudentis & cordatę.

Atque

A Atq; id ego nunc imperator ago. Te enim iaculato in domum nostrā paternam,discurrimus vndiq; cupidi extinguendi illius. Hæc Aphraate locuto,cum interminatione imperator obticuit.Sed vnus cubicularius regius acrius interminatus diuino homini,talem casum subiit:acceperat in mādatis,vt balneū pararet: hoc igitur tum facturus discedit. Balneum autem ingressus subito mente captus in feruentem nihilq; temperatam aquā insiliuit, ac interiit. Cum autem sederet imperator præstolabundus dum ille nuntiaret eundi in balneum tempus,longaq; interiecta mora esset, mittit alios qui caussam cognoscerent cunctationis:qui ingressi omnibus lustratis locis reperiunt eum in mera feruente aqua mortuum,& in feruore diffluētem:quo indicato imperatori cognouere vim orationis Aphraatis:non tamen reliquere dogmatis impietatem, sed obdurauerunt ad exēplum Pharaonis cor suum.Illeque attonitus,miraculo sancti viri cognito,contra pietatem exercere rabiem suam perrexit.

De sancto Antonio magno. Cap.27.

EOdem tempore celebris ille Iulianus,cuius & supra mentio facta est,de serta relinquere loca,& Antiochiam se conferre cōpellitur.Cum enim mendaciorum alumni,& calumniarum rexendarum miri artifices, partes inquam Arianæ, diuulgarent virum illum secum facere: lumina veritatis An.do.379.
B Flauianus Diodorusque & Aphraates, Acacium athletam virtutis,qui sapientissime postea rexit Berrœensem ecclesiam, misere ad laudatissimum illum virum obsecrantes,vt milium hominum eum misereret,& vt aduersariorū mendaciloquentiam refutare,veritatisq; pręconia confirmare vellet.Huius miracula dum abit ac reuertitur inque etiam maxima vrbe facta in historia nostra Philotheo perscripta sunt,quam adire cuiuis qui illa cognoscere volet,in promptu est. Verum illius opera totā multitudinem ad nostros cœtus transiisse,nemo,qui rerum humanarum naturas tenet, dubitauerit: præter opinionem enim quæ accidunt,sua omnes ad se nouitate trahere solēt. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo testes etiā sunt hostes veritatis.Idem ante hæc tēpora regnāte Cōstantio fecerat Alexandriæ Antonius ille egregius:desertis enim solitariis locis totam obambulabat vrbem illam,docens omnes præconem esse veritatis Athanasium:quodq; veritati aduersaretur factio Ariana. Ita nouerant diuini illi homines omnibus temporibus conuenientes accommodare actiones, sciebantque quando quieti indulgendum, & quando solitariæ vitæ vrbana anteferenda esset.

De aliis illius temporis illustrib.monachis. Cap.28.

FVere & alii illis temporibus qui emitterent solitariæ vitæ radios. In solis locis Chalcidensium Auitus,Marcianus,Abraames,& alii quos numero comprehendere difficile est, qui cum his corruptibilibus corporibus

incorruptibilem vitam meditabantur: Apamiensium in regione Agapetus, Simeones, Paulus, & ad philosophiæ culmen tendentes: apud Cyrestenses vero laudatissimus Acepsemas in conclaui abditus, sexaginta ita annos confecerat: cum interea, neque loqueretur cum vllo, neque à quoquam conspiceretur. At Zeugmatius admirabilis, quamuis esset luminibus priuatus, tamen circumibat confirmans oues & repugnans lupis: atque eã ob rem casulam vbi philosophans in religione delitesceret, illi incenderunt: quam dux Traianus restituit, & ipsum omni alia cura complexus est. Antiochiæ fuere Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames & insuper alii, qui diuinam imaginem synceram conseruarẽt. Sed nos cum horum tum illorum vitam descripsimus. Etiam mons appositus maxime vrbi amœnitate quadam pratensi renidebat. Ibi enim enituit Petrus Galata, & alter huic cognominis Aegyptius, itemque Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, atque alii plurimi vulgo quidem ignoti, sed noti Deo. A

De Didymo Alexandrino & Ephraim Syro. Cap. 29.

TVm & admirabilis Ephrem Edessæ, Alexandriæ vero Didymus excelluit libris æditis aduersus hostes veritatis dogmatum. Vtebatur ille quidem lingua Syriaca qua radios gratiæ spiritales explicabat. Cumque Græcas disciplinas non degustasset, tamen & multifidos Græcorum errores reprehendere, & detegere omnium sectarum malitiosam imbecillitatem poterat. B Idem cum Harmonius Bardesanis filius olim carmina quædam cõposuisset, quibus impietate modorum suauitate temperata, audientes demulcerentur & captarentur ad perniciem, assumpta compositione eadem modorum inclusit pietatem, & audientibus gratissimũ optimumq; remedium obtulit. His carminibus nunc quoque lætiora redduntur festa consecutorum palmas martyrum. Didymus à puero oculorum sensu priuatus
An. do. 379. disciplinis Poeticis ac Rhetoricis instructus fuerat, perceperatque auribus Arithmetices, Geometriæ, Astronomiæ præcepta, nec nõ syllogismos Aristotelis & Platonis facundiã: non quasi illis veritas doceretur, sed quòd arma essent hæc quædam veritatis contra mendacium. Sacræ autem scripturæ cognouerat, non solum ille literas, sed etiam sentẽtias. Inter cultores igitur philosophiæ religiosæ, & studiosos virtutis, illis hi quos memorauimus temporibus illustres fuere.

Episcopi hoc tempore illustres in Ponto & Asia. Cap. 30.

An. do. 379. SEd Episcoporũ emicuere maxime duo Gregorii, Niziãzenus & Nyssæus: quorum hic frater ille contubernalis ac socius fuit magni Basilii. His in Cappadocia propugnantibus veritatem & præclare rem gerentibus, accessit & Petrus eosdem cum Gregorio ac Basilio sortitus parentes, sed externis disciplinis vt illi, non institutus, pariter tamen vitæ radios emittens.

A tens. In Pisidia Optimus, in Lycaonia Amphilochius strenue versabantur in acie, deque fide paterna hostium impetus repellebant. At in occidente Romæ Damasus, Mediolani Ambrosius præsul, longe etiam remotos sagittis immissis configebant: inter quos & relegati in vltima terrarum loca, scriptis suis corroborabant suos, & hostes refellebant. Excitauit enim tum moderator huius vniuersitatis, gubernatores qui sufficere in tanta fluctuatione possent, & incursionis hostilis magnitudini, virtutem ducum opposuit, optimaque difficillimis temporibus pestilentiæ remedia largitus: neque hac solum prouidentia ecclesias benignus dominus, sed aliis etiam curis complexus est.

Quid de bello Valens scripserit magno Valentiniano & responsio de fide illius. Cap. 31.

NAm extimulata ad bellum gẽte Gothica, in Bosphorum abstraxit illũ qui aduersus pietatem bella tantum gerere didicisset. Tum vecors demum ille animaduersa imbecillitate virium suarum, misit ad fratrem qui exercitum peterent. Cui respondit frater, impium videri facinus auxilium ferre bellum gerenti aduersum Deum, meritoque audaciam huiusmodi cõpescendam esse. Hæc infelicem istum tristitia compleuerunt: sed audere tamen adoririque pietatem non destitit.

Pietas Terentii Comitis. Cap. 32.

B REuerso enim Terentio ex Armenia, vbi trophæa fixisset (erat autem dux virtute clarus, & ornatus pietate) dat optionem illi Valens, vt petat donum quodcunque voluerit. Cuius petitio fuit digna pietatis alumno: petiit enim non aurum, non argentum, non agros, non præfecturam, non ædes, sed vnam ecclesiam quæ cõcederetur pericula pro apostolica doctrina sufferentibus. Valens autem accepto supplicationis libello, & petitione cognita, indignatus illum discindit, iubetque alia quæuis optare. Sed Terẽtius collectis particulis, accepi, inquit, habeoq; Imperator à te donum neq; aliud petiturus sum: quid vero ego spectarim iudicet huius vniuersitatis iudex. Verum traiecto Bosphoro cum in Thraciam Valẽs venisset, Constantinopoli diutissime moratus belli gerendi rationes inibat.

Libertas Traiani legati. Cap. 33.

INterea Traianum ducem cum exercitu aduersus barbaros mittit. Qui cum victus reuersus esset cõuitia illi Imperator facere & exprobrare mollitiam ac timiditatem. Tum ille libere vt virum fortem decebat, non ego sum victus, inquit, sed tu victoriam corrumpis Imperator, qui aduersus Deum aciem instruis & fortunam belli cõcilias barbaris. Quia enim tu bello prosequeris eum, transit ad barbaros, quem & victoria sequitur, consequũturque eam Deo duci parentes. An te fugit quos ecclesiis exegeris & quibus illas commiseris? Hæc ita se habere affirmabant & alii duces Arintheus ac

A ros esse. Tum Vlphila erat episcopus Gothorũ, qui fide & autoritate apud illos plurimum poterat, cuiusque dicta pro certissimis habebant legibus: eum Eudoxius cum orationis blanditiis, tum pecunię illecebris adduxit, vt sibi barbaris probandam Imperatoris communitatem sumeret. Adduxit autem ita potissimum, quòd diceret istam contentionem ab ambitione ex ortam, re autem vera in dogmatis nullam esse differentiam. Itaque hodie quoque Gothi maiorem patrem filio asserunt, creaturam autem dicere filium non sustinent, quamuis ab iis qui dicunt, se non abducant: non tamen penitus à paterna doctrina recessere. Nam & Vlphila qui persuaderet communitatem illis cum Imperatore & Eudoxio ineundam, non dogmatum differentiam, sed inanibus de contentionibus exortum dissidium memorauerat.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS, LIBER QVINTVS.

Pietas Imperatoris Gratiani. Cap. I.

B

VAM diuturno tẽpore rabiem aduersus se ferre dominus deus, & quo supplicio afficere soleat eos qui non recte vtuntur patientia diuina, planè docent actiones Valentis, quæque illas tandem consecuta sunt. Benignus enim dominus, quasi mensura quadam ac trutina misericordiæ & iustitiæ vtens, vbi intellexerit magnitudinem scelerũ superare mensuram benignitatis: tum iusta animaduersione vlteriores progressiões coercet. Ac Gratianus quidem Valentiniani filius cuius pater habuisset Valentem fratrem, toto imperio Romanorum potitus est. Is iam pridem sceptra tenebat An. do. 381. Europæ patris mortui loco, cuius & viuentis socius Imperii fuerat. Tum vero & Asia accessit, & reliquæ Libyæ partes cum Valens sine liberis interemptus decessisset.

Reuersio Episcoporum. Cap. 2.

MOx autem pietatem suam manifestiorem reddidit, & primitias imperii obtulit deo. Legem enim tulit qua expulsi pastores suis quique gregibus restituerentur, quaque traderentur ædes sacrę cõmunicatoribus Damasi. (Is erat episcopus Romæ, vita laudabili conspicuus, quique sibi dicenda faciendaq; omnia pro apostolicis dogmatis statueret, ecclesiæ illius curam post

ram post Liberium sortitus) huius legis executionem celeberr. tẽporis isti- A
us duci Saporæ cõmisit, iussitq; præcones Arianæ blasphemiæ quasi feras bestias sacris ædibus pelli,& restitui illas optimis pastoribus & diuino gregi. Hoc in toto orbe terrarũ simpliciter peracto, Antiochiæ quæ est primaria vrbs orientis, huiusmodi quædam contentio extitit.

Contentio Paulini & nouatio Apollinaris Laodicensis Meletiiq; philosophia,& diuinum studium. Cap.3.

Bifariam, vt ante quoq; diximus, separati fuerant propugnatores apostolicorum dogmatũ: horum vna pars statim post intentatas magno Eustathio insidias, exosi Arianam improbitatem,& secum ipsi cõuentus agẽtes, præsulem habebant Paulinum. Altera post creationem Euzoii separati cũ eximio Meletio ab impiis,& versantes inter ea quę memorauimus discrimina, Meletii sapientissimi doctrina regebantur: præter hos tertium
An.do.379. caput factioni se præbuit Apollinaris Laodicensis, qui induta pietatis persona, cum in opinione esset, quasi apostolica dogmata tueretur, nõ ita diu post manifestum se hostem esse illorum ostendit. Nam & de natura diuina oratione vtebatur peruersa, qui produceret gradus quosdam dignitatum, & dispensationis arcanum imperfectum facere ausus est, & rationalem animam, cui corporis gubernatio committitur, saluationis opere priuauit assertione sua. Nam si illam non accepit Deus verbum, vt hic docet, B
neque medicinam ei fecit, neq; honorem impertiit. Itaq; terrenum quidẽ corpus ab inuisibilibus potentiis adoratur. Anima vero perfecta ad imaginem dei infra mansit conclusa peccati probro. Ad hæc alia multa congerebat animo errabundo ac cæcutiente. Nunc enim fatebatur, accepisse verbũ Deum carnem à sancta virgine: nunc aiebat illam cœlitus fuisse attributã: nunc factum esse ipsum carnem, sed nostri nihil assumpsisse. Sed & alias nugas ac fabulas agglutinabat promissionibus diuinis, quas in præsentia recensere superuacuum putaui. Sed hac ille doctrina, non solum suos corrupit, verum nostrum quoq; nonnullos labefecit. Postea enim cum cernerent paruitatem suam & splendorem ecclesiæ, coniuncti sunt omnes, præter admodum paucos, cum ecclesia, & cõmunitatem illius obtinuere: neq; tamen pristino morbo liberati, multos sanos quoque contagio isto infecerunt. De hac radice germinauit illa in ecclesiis vnitas naturæ carnis ac deitatis: Itemq; hoc, annectere deitati passionem vnigeniti, & alia de quibus populorum sacerdotumque pugnæ extitere: quæ sequentibus temporibus accidere. Tum vero Antiochiam ingresso Sapore duce, cum esset proposita lex Imperatoris, asseuerare Paulinus se partium esse Damasi, asseuerare & Apollinaris, qui morbum suum tegeret: diuus autem Meletius tuebatur otium, neq; illorum cõtentionibus implicabatur. Flauianus vero ille sapiẽtissimus adhuc presbyter, primum cõuersus ad Paulinum, audiente duce, si inquit,

A si inquit, amice, Damasi cõmunitate gaudes, fac nobis probes dogmatum coniunctionem: nam ille in confessione vnius essentiæ, tres substantias de trinitate manifeste prædicat. At tu contra substantiarum tollis trinitatem. Quare doce nos consensioné dogmatum & ecclesias posside, vt lex iubet. Qua confutatione eum os illi obturasset, Apollinarem mirari se ait, ita impudenter repugnare veritati, cui esset perspectũ, asserere admirabilem Damasum integram naturam nostram assumpsisse verbũ Deum, quibus ipse semper contraria doceret. Nostram enim mentem salute, inquit, priuas. Quæ si falsa accusatio est, at tu nunc saltem denega partum hunc nouatio nis tuæ, & amplectere doctrinam Damasi, diuinasq; obtine ædes. Sapientissimus igitur Flauianus veritate orationis compescuit audaciam illorum. Sed Meletius mitissimus omnium mortalium, blande placideq; appellato Paulino: quoniam me quoq;, inquit, gregis huius dominus custodiæ præfecit ouium, & tibi aliæ sunt cómissæ, cum sit inter pecudes pietatis cõmunitas, iungamus amice caulas, & soluamus contentionem Magisterii, com muniterq; in pascua agẽtes eius oues cõmuniter curemus, sin solium ipsum intercedit concordię, remouere & hanc contentionem conabor. Nam vbi ego in illo diuinũ collocauero euangeliũ, vtrinq; assideamus vterq;. Quòd si prior vita ego defunctus fuero, esto solus tu amice, magister ouium. Sin tibi priori hoc acciderit, curã ego tũ pro virili mea gesturus sum gregis. Hęc
B illius vt blanda placidaq; dicta Paulino non probantur, dux igitur diiudicata causa Magno Meletio ecclesias cõmendauit: at Paulinus retinuit iam olim seiunctarum ouium magisterium.

De Eusebio Episcopo Samosatensi. Cap. 4.

VErum Apollinaris reiectus à præsulatu deinceps manifeste nouitatem doctrinæ suæ profiteri, & ducem se eius sectæ constituere, Morabatur autem fere Laodiciæ, Antiochiæ tamen iam ante consecrarat Vitalem honestate vitæ conspicuum, & alumnum dogmatum apostolicorum, sed quem hic postea morbus corripuerit. At diuus Meletius Diodorum illum cuius ante facta est mentio qui grauissima in fluctuatione ecclesiæ quondam nauigium indemersum seruauisset, pastorem præfecit Tarsensibus cõ missa curæ ipsius gente Cilicum: Apamiam vero misit qui pontificali munere fungeretur Ioannem, claro quidem illum ortum genere, sed sua magis quàm maiorum virtute illustrẽ: perinde enim erat eruditione atq; moribus excultus. Is tempestatis superiore tempore rexerat conuentũ concor dantium secum in fide, vsus socio operis laudatissimo Stephano: quem ad alios labores misit diuus Meletius. Cum enim cognouisset Germaniciam peste Eudoxii esse corruptam, hunc illis sanaturũ malum dedit medicum. Omnes Græcas artes didicerat, & in diuinis dogmatis fuerat enutritus. Neque spes eum hæc frustrata est, vsus enim Stephanus spiritali doctrina lu-

pos in oues transformauit. At magnus Eusebius reuersus de exilio, celebris famæ Acaciũ præfecit Berrœæ, Hierapoli Theodotũ, cuius philosophiæ religiosæ studiũ nunc quoq; decantatur ab omnibus, Chalcidi Eusebium, Cyrensibus nostris Isidorũ, vtrunq; admiratione dignum & diuino feruore conspicuum. Eundem ferunt & Eulogium illum propugnatorem Apostolicorum dogmatũ, & Antinonem cum Protogene pulsum, episcopum Edessæ constituisse, Barse iam illo diuino vita defuncto: qui suorum laborum socium Protogenem, Carrensium male affectæ ciuitati medicum depulsorem mali dedit. Vltimum episcopum Maren creauit diuus Eusebius Dolichæ: oppidum hoc paruum, & tum Ariano morbo cõtactum fuerat. Volens autem ipse Marem virum laudatissimũ & multis generibus virtutum splendentem in sacerdotali collocare solio, Dolicham venit: introeũtis autem oppidum in caput mulier quædam Ariana peste plena tegulam deiecit, qua illo cõminuto, paulo post in meliorem vitã est translatus: cum autem esset vicinus morti iureiurando astrictos sibi qui aderant promittere coegit, nõ daturam illam mulierem pœnas facti sui, imitatus dominum suũ qui de crucifixoribus suis ita dixisset: Pater remitte illis, ignorãt enim quid agant: itemq; conseruum Stephanum inter largum saxorum imbrẽ clamantem, Domine ne fixum sit istis hoc peccatum. Talis finis post varios labores magnum Eusebium excepit, quiq; Thraciæ barbaros effugerat, hæreticorum impias manus effugere non potuit, sed illis nectentibus martyrii corona redimitus est. Atq; hæc post episcoporum reuersionẽ accidere. Sed Gratianus postquam comperit vastari Thraciam ab inflammatoribus Valentis Barbaris, relicta Italia in Pannoniam proficiscitur.

De Theodosii legati virtute. Cap. 5.

An. do. 382. ILlis temporibus Theodosius cum maiorum suorum nobilitate tum virtute sua summa erat nominis claritate, eamq; ob causam cum impeteretur inuidia ordinis sui, in Hispanias se cõtulerat, vbi & genitus & educatus fuerat. Inops igitur consilii Imperator, cum Barbari elati victoria & essent & viderentur insuperabiles, tandem ducatu Theodosii mala solutum iri sperauit. Statim ergo illum ex Hispaniis accersitũ ducem creat, & ad bellum cum coactis copiis mittit, qui fide munitus magna fiducia proficiscitur & ingressus Thraciam conspectisq; occurrentibus Barbaris suorum aciem ad prælium instruit. Cumq; conflixissent Barbari vim horum non tulere, sed loco deserto in fugam versi sunt: quos fugientes præcipites Romani insequuntur, magnaq; strages fit Barbarorum cum non modo ab hostibus cæderentur, sed mutuis etiã cædibus caderent. Atq; ita maxima parte Barbarorũ interfecta, paucisq; qui se subducere potuissent, Istrum transgressis, mox opt. dux disperso in vicinis vrbibus exercitu, ipse celeri cursu ad imperatorem Gratianum venit, futurus nuntius trophæorum suorum. Ceterum ne

A rum ne imperatori quidem perculſo rerum magnitudine vera eſſe quæ nar raret videbantur, & qui inuidia præſtringebantur, fuga illum elapſum & exercitum amiſſum eſſe aiebāt. Tum eos ipſos ſuos aduerſarios petiit Theodoſius mitti qui corām cognoſcerēt Barbarorum cæſorum multitudinem: eorum enim numerum facile ſpolia demonſtratura eſſe. Hac probata oratione miſit imperator viſuros nunciaturosq; res geſtas.

De imperio illius & viſis per ſomnum. Cap.6.

SEd ipſe dux optimus cum apud imperatorem remanſiſſet admirabile quoddam viſum conſpexit, & planè ab omnipotente exhibitum Deo. Videbatur enim videre diuū Meletium præſulē Antiochenorum paludamentum ſibi imperatorium induere, & ſimiliter coronam imponere capiti. Quod conſpicatus noctu mane narrauit vni ex familiaribus, qui planum eſſe dixit ſomniū, neq; habere obſcuri ambiguíue quicquam. Ac poſt paucos quidem dies reuertuntur inſpectatores rerum geſtarū, & nuntiāt multa confecta Barbarorum milia: ita his probatis imperator eum, vt præſtantiſſimum ducem, Imperatorem deſignauit, tradiditq; ei ſceptra Valētis regni, ipſéq; in Italiam reuerſus ad cōmiſſum eum principatum ablegat. Imperio igitur ſuſcepto ante alia eccleſiarum concordiæ curā complexus eſt, ſuæq; ditionis omnibus, vt Conſtantinopolim venirēt denūtiari fecit. Erat autem ſolus oriens refertus Ariana peſte, cum occidens ab hac ſemper li-
B ber fuiſſet. Nam Conſtantinus maximus natu filiorum Conſtantini, & minimus Conſtans, paternam ſeruauerant inuiolatam fidem. Rurſumq; Valentinianus imperator occidentis integram pietatē cuſtodiuit.

Quinā principes fuerint nobiles factionis Arianæ. Cap.7

AT plaga orientalis hac multifariā labe contaminata fuit. Nam Arius cū eſſet Alexandriæ in Aegypto presbyter, hanc ibi blaſphemiam conſeuit, quæ ſcelerate iacta ſemina fouere, Euſebius, Patrophilus & Aëtius Paleſtini, & Paulinus ac Gregorius Phœnices. Et Theodotus Laodicenſis cumque eo Georgius: itemque Athanaſius ac Narciſſus Cilices, tum longo tempore ſtudioſe rigarūt coluerunt q; zizaniorū ſatum Euſebius Theogoniuſq; Bithyni, Menophantus Epheſius, Theodotius Perinthius, Mares Chalcedonenſis, & alii quidam Thraces ſola improbitate nobiles: quibus agricolis ſcelerū acceſſit & Conſtātii facilitas, & malitia Valentis. Eam igitur ob rem ſui tantum regni Epiſcopos Conſtantinopoli conuenire iuſſit. An. do. 383. Quibus coactis numero centum quinquaginta. indicari ſibi Magnum Meletium vetuit, quod cuperet illum de ſomnii viſo agnoſcere: cumque in regia adeſſet omnium Epiſcoporū concilium, aliis neglectis ad Meletium ſolum Imperator accurrit, & tanquam amans patris filius, longo poſt tempore fructu paterni aſpectus percepto, complexus illum, oſculabatur, oculos, labra, pectus, caput, & coronatricem dextram, expoſuitq; ſui ſomnii vi-

ſum. Blande autem & cunctis aliis appellatis, vt de propoſitis rebus veluti patres conſulerent in medium hortatus eſt. A

Synodus Conſtantinopolitana. Cap. 8.

DEgebat tum Conſtantinopoli ille qui tandem paſtor fuit Nazianzi, & Arianæ ſeſe opponebat blaſphemiæ, diuinumque populum Euangelica doctrina rigabat, aberrantes à caula oues reducens & annectens à venenato pabulo, itaq; gregem illum ex modico fecit copioſum. Hoc viſo conſiderataq; voluntate autorum canonis, qui præciſuri ambitionem honorum, traductiones prohibuerant, Meletius diuiniſsimi Gregorii præſulatum Conſtantinopolitanũ confirmauit: neq; diu poſt diuus Meletius ad vitam expertem doloris tranſiit, omniumq; eruditorum funebrium laudationum ornamenta conſecutus eſt. Verum Timotheus epiſcopus Alexandrinus qui Petro Athanaſii præſulatus hæredi ſucceſſerat, in locum admirabilis Gregorii quendam Maximum ſubſtituit Cynicum ſubito detonſis cynicis illius pilis. Erat is & Appollinaris veſania refertus, cuius tamẽ facti abſurditatem qui tum cõuenerant nõ tulere, homines admiratione digni & feruore ſapientiaq; diuina pleni, Helladius qui poſt magnum Baſilium præſulatum inierat, Gregoriusq; ac Petrus eoſdem cum Baſilio parentes ſortiti quiq; Lycaonibus præerat Amphilochius, & optimus Piſidarũ Ciliciumq; antiſtes Diodorus. Cum his erat & Pelagius Laodicenſis, & Eulogius Edeſſanus, & Acacius & noſter Iſidorus, & Cyrillus Hieroſolymitanus, & Gelaſius Cæſarienſis Palæſtinus, eruditione ac vita clarus, aliiq; plurimi athletæ virtutis. Hi tũc vniuerſi ſeparati ab Aegyptiis cũ magno Gregorio ſolennes cõuentus ſacrorũ celebrabant. At diuus Gregorius hortabatur concilium, vt congregati propter concordiam, mutuum conſenſum vnius iniuria potiorem ducerent: nam & ego, inquit, ad gratiſsimam mihi quietem liberatus multis curis rediero: & vos poſt longum & durum bellum deſideratiſsimam pacem receperitis. Quid enim abſurdius eſſe poſsit, quàm declinatis hoſtiũ telis, cõuerti nos ad mutuas incurſiones, illisq; vires noſtras abſumi, aut quæ maior lætitia aduerſariis contigerit. Proinde quærite aliquem dignum laude virum, intelligẽtia ea præditum, vt & committi ei multitudo & ab ipſo recte inſtitui poſſe videatur, atque hunc ad præſularem dignitatem prouehite. Huic monitioni optimi paſtores obſecuti, Nectarium patricium generis nobilitate clarum, & omni virtutum genere illuſtrem, Epiſcopum maximæ vrbi præfecerunt, Maximumq; vt participem dementiæ Apollinaris ſpoliatũ dignitate Pontificali abdicarũt. Tum regulis conſcriptis eccleſiaſticæ honeſtatis, & confirmata Nicææ expoſita fide, in patriam quiſq; ſuam reuertitur. Sed ſecuta æſtate eõdem plurimi retrahentibus eccleſiaſticis negotiis rediere, & allatas ab occidẽtalibus Epiſcopis ſynodicas literas accepere, quibus inuitabantur, vt Romã ad maxi- B

mam quæ

A mam quæ ibi cogeretur ſynodum, venire vellent. Qui quidem profectionis vt inutilis petita venia, reſponſione ſua tempeſtates quæ excitarentur in eccleſiis ſignificauerunt: ſubnotauerunt & ipſorum negligentiam, denique Apoſtolicam mentem illa expreſſerunt. Sed melius ſcribentium virtutem ac ſapientiam ipſæ literæ declarabunt.

Liber Synodicus Conſtantinopolitanorum. Cap. 9.

DOminis reuerẽdiſſimis & piiſſimis fratribus ac collegis Damaſo, Ambroſio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Baſilio, & cæteris ſanctis epiſcopis in magna vrbe Roma coactis, ſynodus ſancta Epiſcoporum orthodoxorum, qui conuenere in magna vrbe Conſtantinopoli, in domino ſalutem. An. do. 383. Demonſtrare pietati veſtræ tanquam ignorantibus, & exponere magnitudinem malorum, quæ ab Ariano furore ſuſtinuimus, ſuperuacuum videtur. Neque enim ita parui pietatem veſtram pendere arbitramur res noſtras, vt quibus miſericordia debeatur eorum nunc primum cognitionem requiratis: nec cum iis tempeſtatibus ſumus cõflictati, quę propter paruitatem occultæ eſſe poſſint. Recens eſt & ipſum perſecutionis tẽpus & memoriæ adhuc obſtrepentis, non ſolum iis qui tulere, ſed etiã quos illa propria eſſe ob charitatẽ ducere oporteat. Nam heri, vt ita loquamur, ac nudiuſtertius, aliqui vinculis exilii ſoluti poſt mille afflictiones rediere ad eccleſias ſuas: aliquorum in exilio mortuorum relatæ ſunt reliquiæ, aliqui etiam decurſo ſpatio exilii adhuc bullientem in furorem hæreticorum incidere, grauioraque paſſi domi quàm foris, lapidibus obruti, vt beatus quondam Stephanus, oppetiere mortem, aliqui variis lacerati modis adhuc ferunt ſtigmata Chriſti ac vibices in corporibus ſuis. Pecuniæ vero dãna, & ciuitatum multas: tum ſingilatim publicationes bonorum, inſidias, contumelias, carceres, nemo enim omnium enumerauerit. Cunctæ enim certe afflictiones in nos accumulatę ſunt incomprehenſibiles numero, fortaſſe meritos peccatorum noſtrorum hanc pœnam, fortaſſe etiam quos benignus Deus exercitare magnitudine malorum vellet. Deo quidem gratias agimus, cũ tantis in afflictionibus erudiuit ſeruos ſuos, noſque pro magnitudine miſerationum ſuarum, deduxit ad refrigerium. Ad inſtaurationem ſanè eccleſiarum ſedulitate multa longoque tẽpore opus fuit, vt quaſi ex diuturno morbo paulatim recrearetur eccleſiæ corpus cura ac medicatione noſtra, atque ita priſtinam pietatis ſanitatem recuperaret. Quamuis enim vehementia maximę perſecutionum liberati eſſe, & nunc ſero tandẽ receptas ab hæreticis eccleſias reficere videamur: tamẽ per nobis moleſti ſunt lupi eiecti quidem caulis, ſed in ſaltibus diripientes gregem: dum contrarios nobis conuẽtus celebrare audent, concitatoq; ſeditioſo vulgo nihil intentatum ad detrimentũ eccleſiarũ relinquunt. Itaque, vt diximus, occupari nos in his longiore tempore neceſſe habuimus: poſtquam autem vos

Romanam cogentes Dei voluntate synodum, pro fraterna charitate, tanquam vestra membra nos quoq; literis summa pietate Imperatoris accersi uistis, ne cum afflictionum supplicia nos soli perpessi simus, hoc in consen su Imperatorio de pietate, sine nobis regnaretis, sed haberetis nos regni, iuxta Apostolicam vocem, socios, sanè perquàm optauimus vniuersi, si fieri posset, ecclesiis derelictis obsequi, siue desiderio seu visui præsenti. Quis enĩ nobis det alas velut columbæ, vt ad vos deuolemus & vobiscum acquiesca mus? Verum cum hac re penitus nudarentur ecclesiæ paulò ante renouari cœptæ, neque omnino illa à quibusdam præstari vllo modo posset: concurreramus enim Cõstantinopolim ad vestræ reuerẽtiæ literas post Concilium Aquileiẽse missas Theodosio, pietate summa Imperatori, ad solam peregrinationem hanc Constantinopolitanã parati, & requisito tantũmo do huius synodi consensu ab Episcopis, qui in suis prouinciis remansissent, cum longioris profectionis, neq; suspicaremur futurũ, nec denũtiatum no bis omnino prius esset opus quàm Constãtinopolim venissemus. Cumq; etiam præstituti tẽporis angustia non modo ad longius iter opportunã in structionem excluderet, sed ne facere quidem certiores omnes cõmunican tes in prouinciis Episcopos & eorum assensionem obtinere pateretur, Hęc igitur & alia huiusmodi cum plurium aduẽtui obstiterint, quod secundum fuit, quo rectius negotium perficeretur & vestræ charitati studiũ nostrum probaretur, fecimus vt reuerendissimos ac honorabiliss. fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, Priscianum, exoraremus, vt proficiscendi ad vos laborem libenter subire vellent, per quos & declarari vobis nostra pacifica & spectãs vnitatẽ voluntas, & feruor pro sanitate fidei ostẽdi poterit. Nos enim siue persecutiones seu afflictiones, necnon regias minas & crudelitates prætorias, denique quascunq; tentationes ab hæreticis sumus passi, ea omnia pro Euangelica Nicææ in Bithynia à trecẽtis decem & octo sanctis Deoq; plenis patribus confirmata fide sustinuimus. Hęc & vobis & nobis & cunctis non peruertẽtibus verbum veræ fidei æquum est pariter placere, qua vix tandem stabilita, antiquissima ipsa & consentanea baptismati docemur credere in nomen patris & filii & sancti spiritus: quippe quòd sit Deitas potẽtiaq; & essentia vna patris & filii & sancti spiritus: itemq; æqualis dignitas & regnum coæternum in tribus perfectis substantiis seu perfectis personis, vt neque Sabellii pesti locus detur, qua substantię confundantur, hoc est, proprietates tollantur: neque valere possint blasphemiæ Eunomianorum, Arianorum, & eorum qui spiritum oppugnant, à quibus essentia naturaque & Deitas scinditur, & introducitur in increatã coessentialem ac coæternã trinitatem, quædam posterior siue creata seu di uersientialis natura. Etiam doctrinã humanitatis domini indepravatã seruamus, neque animæ, neq; mentis expertem, nec imperfectam admittẽtes carnis

Psal. 54. a.

A

B

A carnis officium ac curam, cum sciamus Dei verbum, quod perfectum esset ante secula, in his vltimis diebus propter salutem nostram hominem factum esse. Quæ quidem ad fidem attinent, quam nos aperte prædicamus, hactenus summatim exposuimus: quę & ipsa maiore cum gaudio cognoscere poteritis: si inspicere Tomum ab Antiochena synodo editum dignati fueritis: itemq; eum quem vniuersalis nuper Constantinopolitana synodus exposuit, vbi copiosius explanauimus confessionem fidei nostræ, & anathematis sententiam in recentes sectarum nouationes scripto cóprehensam publicauimus. De cura autem administrationis singularum ecclesiarum scitis veterem sanctionem & definitionem Nicænorum patrum semper valuisse vt in vna quaq; prouincia, illius prouinciæ cultores assumptis etiam si videatur finitimis, cóferant ecclesiasticos honores iis quos vtiliter gesturos esse confidant. Secundũ hæc igitur & reliquas administrari apud nos scitote ecclesias, & sacerdotes celeberrimarum ecclesiarũ susceptos esse. Vnde Constantinopolitanæ recentis, vt sic loquamur, ecclesiæ. quã non diu antè quasi ex ore leonis hæreticorũ blasphemiis per miserationes Dei eripuimus, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium Episcopũ prępossuimus in generali nostro concilio, & præsente amantissimo Dei imperatore Theodosio, cum omnium clericorum ac totius ciuitatis approba-
B tione. Ecclesiæ antiquiss. & planè Apostolicę Antiochię ĩ Syria, vbi primũ honorata Christianorum appellatio extitit, canonice præfecerat conuentus prouincialium & Diæceseos orientalis, Episcopum reuerendissimum & amantissimum Dei Flauianum, assentiẽte tota ecclesia, & quasi vno ore celebrãte illum: quã creationem habuit ratã & cómunem synodi. Matris aũt omniũ ecclesiarũ Hierosolymitanæ reuerẽdiss. & Dei amãtiss. Cyrillũ Episcopũ esse vobis significamus creatũ iã olim canonice à prouĩcialib. & diuersis in locis multum cum Arianis conflictatum: quibus à nobis legitime ac canonice perfectis, vestram quoq; pietaté delectari volumus, cohiberiq; specialis charitatis & timoris dominici intercessióe omné humanã perturbatioñe, plurisq; ecclesiarum ædificationem putare quàm erga aliquem priuatam volũtaté aut gratiã. Hoc enim modo constituta doctrina fidei, & cófirmata Christiana charitate inter nos, desinemus illa damnata ab apostolicis memorare, Ego quidé sum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Cephę: sed cũcti Christi manifeste erimus, qui in nobis non sit diuersarum partium, & Deo volẽte, corpus ecclesię indiscerptum conseruabimus, vt tandem ad tribunal domini cum fiducia sistamur. HAEC aduersus dementiam Arii, Aetii, Eunomii, atq; adeo Sabellii, Photini, Marcelli, Paulique Samosatensis & Macedonii perscripsère. Similiter & nouationé Apollinaris planè abdicarunt. hac clausula, Etiam doctrinã humanitatis domini indepravatam seruamus, neq; animę, neq; mentis expertem, nec imper 1. Corin. 1. b

fectam admittentes carnis officium ac curam.

Liber Synodicus Damasi Romani Episcopi, contra Apollinarem & Timotheum. Cap. 10.

SEd & laudatissimus Damasus postquã hãc sectã exortam cognouit: nõ solum Apollinaré, sed etiã Timotheũ discipulũ ipsius exautoratos abdicauit. Eaq; de re certiores fecit per literas orientis rectores Episcopos, quas vtiliter narrationi insertiurus esse mihi sum visus. QVOD debitã reuerentiã apostolicę sedi vestra habet charitas, vobis filii charissimi præstatis ipsi plurimũ. Etsi enim in sancta maxime ecclesia, vbi sanctus Apostolus sedés docuit, nobis claui qué tenendũ accepimus officiũ incumbat, tamé inferiores tãto nos honore esse cõfitemur: sed ideo quomodocũq; possumus damus operã, vt ad gloriã beatitudinis ipsius peruenire valeamus. Scitote igitur prophanũ illũ Timotheũ discipulũ Apollinaris hæretici, vnà cum impio dogmate, iãdudũ à vobis exautoratũ, neq; nos eredere reliquias doctrinæ illius decętero vspiã valituras esse. sin ille serpés antiquus semel atq; iterum ictus suo quidé malo reuixerit, qui eiectus ex ecclesia quosdã infideles letiferis venenis suis seducere conari non cessat: vos tamen istam tanquam pestilentiã refugite, memores fidei apostolicæ, illius potissimum quæ Nicææ à patribus scripto exposita est, & firmo in gradu fortiter ac immobiles manete, néue patiamini audiri à elericis aut laicis vestris posthac vaniloquia & exoletas quęstiones. Iam enim semel formam protulimus, vt qui se Christianum profiteatur seruet ea quæ ab Apostolis tradita sunt, cum dicat sanctus Paulus: Si quis vobis annũeiat aliud quã accepistis anathema esto. NAM Christus filius Dei dominus noster hũano generi per suã passioné absolutissimã cõtulit salutem, vt hominé totũ à peccato occupatũ, à toto peccato liberaret. Hũc si quis aut deitatis, aut humanitatis minus habuisse dixerit, is plenus spiritu diabolico sese gehénæ esse filium prodit. Sed quid à me quæri Timothei exautorationé opus est? cum hic iudicio solii Apostolici pręsente & Petro Episcopo Alexandrinę vrbis vnà cũ magistro Apollinari exautoratus fuerit, subiturus debita in die iudicii supplicia ac torméta. Quod si aliquos ille leuiores adducit in séntétiã suã, retinetq; spé quampiã, vera in Christũ spe vnà cũ confessione mutata, quicũq; certe cũ eo repugnare voluerit Ecclesiastico canoni, cũ eodé quoq; interibit. Deus vos incolumes conseruet filii charissimi.

Alius contra diuersas sectas. Cap. 11.

An. do. 384 COnfessio catholicę fidei, quam Papa Damasus misit Paulino Episcopo Thessalonicæ in Macedonia. CVM post cõcilium Nicænũ hic error natus sit, vt prophano aliqui ore dicere audeãt, spiritũ sanctũ natũ esse per filium, exterminamus anathemate eos qui non liberrime spiritum sanctum prædicant esse eiusdem essentię ac potentiæ, cum patre & filio.

SIMILI-

A SIMILITER & eos qui secuti errorem Sabelliũ, eũdem esse patrem & filium asserũt. ANATHEMA infligimus Ario & Eunomio, qui quãuis differente oratione, simili tamen sententia, filium & spiritum sanctum creaturã esse asseuerãt. ITEMQVE Macedonianis qui de Ariana radice propagati, nõ impietatẽ, sed nomẽ aliud habẽt. NECNON Photino qui renouans Ebiõis hęresim, Dominũ nostrum Iesum Christum ex sola virgine Maria confiteretur. SED & illos anathemate exterminamus, qui asseuerant duos esse filios, vnũ ante secula, & alterũ post assumptã ex virgine Maria carnẽ. Et illos, qui asseuerant pro anima rationali versatũ in carne humana Dei verbum: ipsum enim illud Dei verbum, nõ loco rationalis ac intellectualis animæ in corpore suo fuit, sed nostrã, hoc est rationalem ac intellectualẽ animã absq; peccato assumpsit & cõseruauit. ILLOS quoque qui asserunt verbũ Dei productione ac correptione à patre distingui, & substantia illud carere aut mortẽ obiturũ esse blasphemãtes. EOS vero qui de ecclesiis ad alias ecclesias trãsierint, tantisper pro alienis cõmunitati nostræ habebimus, donec in eas vrbes redierint, quarũ pręsulatus primũ accepere. SIN QVIS in alterius qui sedem mutauerit, locũ suffectus fuerit, reuersus ille prior in suam vrbem tantisper dignitate Pontificali priuatus esto, dũ successor ipsius obdormiscat in domino. SI QVIS nõ dixerit esse semper patrẽ, & semper filiũ, & semper spiritũ sanctum, anathema

B esto. SI QVIS nõ dixerit genitũ esse filiũ ex patre, hoc est, ex diuina illius essentia, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit, verũ Deũ filiũ Dei, sicut verũ Deum patrem ipsius, & posse omnia, ac scire omnia, ac patri esse æqualẽ, anathema esto. SI QVIS dixerit in carne degentem filium dei, cũ in terris esset, in coelis & cũ patre nõ fuisse, anathema esto. SI QVIS dixerit in crucis passiõe sustinuisse dolorẽ filium Dei deitate & non carne ac anima rationali, quã assumpserit in forma serui, vt sacra ait scriptura, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit excruciatũ carne Dei filium, & carne mortem gustasse, fuisseq; primogenitũ ex mortuis, quatenus vita est & viuificus deus, anathema esto. SI QVIS non dixerit in carne quã assumpsit sedere ad dextram patris, in qua & venturus sit, iudicatum viuentes & mortuos, anathema esto, SI QVIS nõ dixerit spiritum sanctũ ex patre esse vere ac proprie, sicut & filium ex diuina essentia Deũ Dei verbum, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit omnia posse & omnia scire & vbiq; terrarũ adesse sanctũ spiritum, sicut & filiũ & patrem, anathema esto. SI QVIS dixerit spiritum sanctum facturam, aut per filium genitũ, anathema esto. SI QVIS nõ dixerit per filium qui carnem assumpsit, & sanctũ spiritũ patrem fecisse omnia, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema esto. SI QVIS non dixerit patris & filii & sancti spiritus vnã deitatẽ, potestatem, principatum, vnam gloriam, dominationem, vnum regnũ, vnam voluntatem,

voluntatē & veritatem, anathema esto. SI QVIS tres personas veras nō dixerit patris & filii & sancti spiritus, semper viuentes, omnia continentes visibilia ac inuisibilia, omnipotentes, omnium iudices, omnia viuificantes, omnia creantes, omnia seruantes, anathema esto. SI QVIS non dixerit adorandum spiritum sanctum ab omni creatura sicuti & patrem & filiū, anathema esto. SI QVIS de patre & filio recte sentiat, de spiritu autem sancto rectam sententiam non habeat, is hæreticus est. Nam omnes hæretici de filio Dei & de sancto spiritu peruerse sentientes, in Iudaica ac gentili defectione esse conuincuntur. QVOD si quis Deitatem diuidit, vocans patrē Deū ex parte, & Deum filium & Deum spiritum sanctum, asseueret que dici Deos non Deum in vna deitate & principatu, quam credimus ac nouimus patris & filii & sancti spiritus, cū sit Deus vnus in tribus substantiis: vel si quis distrahat filium cum sancto spiritu, vt solum patrem Deum dici, neque vnum credendū Deum arbitretur, anathema esto. NAM nomen Deorum angelis & sanctis omnibus à Deo concessum est: de patre autem & filio & sancto spiritu, quòd sint vnà & æquali Deitate, nō Deorum nomina sed Dei nobis ostenditur, vt credamus nos baptizari in patrem & filium & sanctum spiritum, & non in angelorum neque archangelorū nomina: sicut hæretici Iudæiúe, aut gentiles delirātes. HAEC igitur salus est Christianorum, vt credētes trinitati, hoc est patri & filio sancto spiritui, & baptizati in eandem vnam deitatem & principatum, & diuinitatem, & essentiam, ita in ipsum credamus. ATQVE hæc superstite adhuc Gratiano gesta sunt.

Mors Gratiani & Tyrannis Maximi. Cap. 12.

An. do. 386 SEd postquā hic bello inuictus moderatusq; ac iustus rector ciuitatum, insidiis circumuentus mortem oppetiit, nullis relictis liberis hæredibus imperii, sed fratre superstite admodū adolescētulo, patri cognomine, inuasit Maximus quidā, Valentiniani adolescentia spreta, occidentalē principatum. Eo tempore Iustina magni Valentiniani cōiunx mater adolescētis, accepta iam pridem semina Arianę doctrinæ, filio suo detexit. Cum enim ardorē fidei nouisset mariti sui, toto illius vitæ tēpore occultare studuerat, pueri aūt mētē tenerā ac flexibilē esse vidēs cōfidenter illi fallaciā admouit. Qui ratus subiectionem maternā vtilitatem complecti, inescatus enim naturæ respectu, læthiferum non cernebat hamum.

De Iustina matre Valentiniani, & insidiis structis Ambrosio. Cap. 13.

PRimum omnium hac de re cum Ambrosio loquitur, ratus, si illū in sententiam suā perduxisset, facile aliis superiorē se futurum esse. Sed hic in memoriam reuocabat Valentiniano paternam pietatem, hortabaturque vt hæreditatem relictā retineret indeminutam: exposuit etiā ei dogmatū diuersitatem, docuitq; hæc cū dominica doctrina & apostolico præconio

congruere:

A cõgruere:illa vero penitus cõtraria & spirituali sanctioni esse aduersa. Sed adolescẽs,nẽpe adolescens,& quem mater ductaret,nõ modo non admittebat hęc dicta,sed etiã ira exarsit,ac cẽturiis grauis leuisq; armaturæ ecclesiæ septa cinxit:quibus cũ magnus ille triũphator nihil perterreretur, pro laruis enim hæc putabat quæ aliqui adolescentulis obiicerẽt:tum plane indignatus iubet illum sacris prodire foribus. At Ambrosius equidẽ hoc, inquit,mea sponte facturus non sum, neque prodam lupis stabulum ouium mearum,nec tradam templũ blasphematoribus numinis,verũ si me occidere decretũ tibi est,hic intus ensem hastamúe in me defigito,talis etenim perquàm mihi grata mors est futura.

Quæ significarit Maximus Tyrannus Valentiniano iuniori. Cap.14.

CVm autem multum abiisset temporis,resciuit Maximus quæ audacissime aduersus vocalis.præconem veritatis mota fuerant, perque literas hortatus est Valentinianum,vt bellum aduersus pietatem omitteret,néue proderet paternam pietatem,addidit & belli minas nisi pareret: quinetiam orationem re ipsa confirmauit,coactumq; exercitum Mediolanũ versus duxit,vbi degebat Valentinianus :qui cognito aduentu illius,in Illyricum fuga se contulit, doctus experientia quem sibi fructum materna consilia attulissent.

B De scriptis Theodosii imperat.super eadem re. Cap.15.

THeodosi9 vero laudatissimus,vbi didicit,quę Imperator fecisset & quę scripsisset tyrannus,misit literas fugato adolescenti, quibus illi mirum esse negabat oportere,si cum Imperatore timiditas,vires vero cum tyranno copularentur.Pietati enim legislatorem pietatis fauere,atque tales literas misit cum longe abesset.Verum iam fugæ Valentiniani nuntio accepto,accinctus ad ferendas illi suppetias:& conspicatus in suo regno eũ qui proprium retinere nõ potuisset,primum quidem mentem ipsius est medicatus,morbumq; contractum impietatis repulit,& eum ad paternam pietatem reduxit.Deinde bono animo illum esse iubens,exercitum in expeditionem contra tyrannum educit,adolescentiq; interfecto tyranno,Imperium incruentum restituit.Nam iniuriam Gratiano facere se,neque fœdere cum illo icto stare rebatur,nisi pœnas cædis exegisset ab interemptoribus ipsius.

De Amphilochio episcopo Iconii. Cap.16.

AD Theodosium autem reuersum accessit admirabilis Amphilochius cuius sæpe meminimus,supplicans Imperatori vt Arianorum cœtus ex vrbibus eiicerentur , Hanc petitionem Imperator quòd nimis duram crederet,non admisit.Tum igitur sapientiss. Amphilochius siluit excogitata memorabili arte.Introgressus enim in Regiã conspicatusq; astantẽ Imperatori filium Arcadiũ,qui Imperator paulò antè fuerat designatus, ipsum

quidem Imperatorem de more salutauit, nullo honore habito filio. Ibi Imperator obliuione Amphilochii hoc factum arbitratus, iubet eum & ad filium suum accedere illumque osculari. Cui Amphilochius satis respondit esse, quòd ipsi honorem habuisset, quapropter indignatus Imperator neglectionem filii sui insectationem interpretabatur. Ibi deinceps sapientiss. Amphilochius propositũ facti sui declarauit, & cum clamore, Imperator, inquit, ita ne fers grauiter neglectionem filii tui, tamq; vehementer succẽses contumeliosis erga illum? Persuadeas igitur tibi omnipotentem quoq; Deum odisse blasphematores vnigeniti filii sui, esseq; eis infensum tanquã ingratis erga saluatorem & benefactorem suum. His intellectis cum admiratione dictorum factorumq; legem statim scribit Imperator, qua hæreticorum cœtus prohiberentur. Sed enim vniuersas communis hominum hostis plagas vitare facile non est. Sæpe enim qui impuritatis morbum declinarunt, cupiditatis in laqueum incidunt. Siq; forte & de hoc sese expedierint, prope est inuidiæ fouea, Qua sane & ipsa saltu superata, explicata tũ retia iræ obuiam habet, atq; alias innumerabiles tendiculas hominibus ille disponit perniciosæ venationis suæ. Ac habet quidẽ perturbatiões corporales administras fraudum qua animam impetere solet. Solius autem est mentis victoria, qui vigilantia sua & diuino motu facile reprimit impetus istos. Admirabilis igitur Imperator neq; ipse humanę naturæ expers perturbationibus non caruit, iustæq; iræ accedens immoderatio ad crudele & iniquum vitium hunc appulit, quod & ipsum eorum qui hęc legent vtilitatis gratia narrabo. Non enim tantum reprehensionem admirabilis Imperatoris, sed & memorabilem complectitur.

De cæde Thessalonicensi. Cap. 17.

Anno do. 390 THessalonice vrbs est maxima & populosa. Ea censetur cum gente Macedonum, sed primaria est in Thessalia, Achaia aliarumque non paucarum gentium, quæ prætori Illyrico subiiciuntur. In ea seditione orta Magistratus aliquot obruti saxis, & cõtumeliose tracti fuerãt. Hoc accepto nuntio victus magnitudine iræ Imperator, neque ratiõe illius impetu refrenato, vindicationis arbitrium furenti animo permisit. Quã potestatẽ hic nactus, quasi sui iuris ac Tyrannus, ruptis habenis iugoq; ratiõis abiecto, iniustos in vniuersos nudauit enses, innocentum cum reorum cæde confusa. Septem enim milia hominum iugulata perhibentur, non iudicio condẽnata sententiaq; in sceleris perpetratores promulgata, sed quasi in messe cunctis instar aristarum consectis.

Libertas Ambrosii & pietas imperatoris. Cap. 18.

Anno do 391 HAc cognita lamẽtabili calamitate Ambrosius, cuius iam sæpius mentionem fecimus, ingressum Mediolanum imperatorem volẽtẽq; more solito in diuinum intrare templum ante vestibulum occurrẽs procedere

vlterius

A vlterius tali oratione vetuit. Videre nescire imperator quanta magnitudo sit à te patratæ cædis. Neq; ita sedata expendit ratio, vt opinor, quid fueris ausus. Ac fortasse principatus imperii non patitur à te peccatū agnosci, sed potestas rationi sese opponit. Scire tamē debes quæ natura nostra, quodq; mortalis hęc sit ac fluxa, esseq; generis nostri principiū puluerē vnde extiterimus, & in quē simus relapsuri, neq; par est vt deceptus floriditate purpuræ ignores imbecillitatē corporis quod hac tegitur. Subiectos habes Imperator cōiunctos tecum genere, sed & seruitio: vnus est enim dominus ac imperator huius vniuersitatis fabricator: proinde quibus oculis intueberis cōmunis Domini ædē, aut quibus sacrū pauimentū calcabis pedibus? Istasne adhuc stillātes iniustæ cædis cruore manus extendes, & iis sanctiss. Domini corpus prehendes? Vel tum preciosum illum sanguinem admonebis ori tuo, qui tantū effuderis sanguinis dictato furentis animi? Quapropter discede, neq; velis priorē iniquitatē hac alia iniquitate augere, neq; detrectes vinculum quod ipse omnium Dominus desuper approbat, Modicum hoc quidem est, & sanitatem cōciliat. His motus verbis Imperator, qui in sacra educatus doctrina sciret quæ sacerdotum quęq; Imperatorū essent officia cum gemitu ac lachrymis in Regiā reuertitur. Longo autē tēpore post octo enim mēses abierāt, venerat natalitiū saluatoris nostri festum. At Im-
B perator in Regia sedebat lamētans, & lachrymarū impendens stillicidia. Quo animaduerso Ruffinus, qui tūc Magister, cuiq; propter familiaritatē liberius cum Imperatore loquēdi potestas esset, accedit & requirit lachrymarum causam. Tum imperator acerbe eiulans & largius lachrymas profundens, Tu quidē Ruffine, inquit, ludis. Meorū enim malorū sensu haud tangeris. Ego vero gemo lamētorque in consideratione calamitatis meæ, quod cū seruis ac mendicis pateat Diuinū templum, illiq; libere ad deprecādū Dominum suū ingrediātur, mihi cum illud inaccessum, tum insuper & cœlum occlusum sit. Memoria enim teneo Dominicam vocem quę manifeste dicit, quęcunq; ligaueritis in terra, is & in cœlo erit ligatus. Ibi Ruffinus. Ad pontificē igitur, si placet, curram, precibusq; eum adducā, vt soluat vincula tua. Non flectetur, inquit Imperator, Nota est enim mihi iustitia sententię Ambrosii, neq; ille reuerentia Imperatoriæ potestatis diuinā transgressurus est legem. Instante autē Ruffino, & copiosa oratiōe pollicētem Imperatori placationem Ambrosii, iubet eū ire celeriter Imperator, & ipse paulo post spe inductus sequitur, promissionibus Ruffini fretus. Sed diuus Ambrosius conspecto mox Ruffino, canum, inquit, Ruffine imitaris impudentiam, tantæ enim cædis consiliarius, frontem perfricuisti, & abiecto pudore neq; erubescis, neq; formidas in tanta aduersus imaginem diuinam admissa rabie. Supplicante autē Ruffino, & dicēte Imperatorem aduenturū esse, diuino feruore Diuus Ambrosius flagrans, ego quidem

Magister seu præpositus palatij.

Zz tibi præ

tibi prędico, inquit, Ruffine, ad diuina mé illum vestibula admissurum nó A
esse: sin mutauerit Imperiũ in Tyrannidem, cum voluptate & ego cædem
sustinebo. His auditis fecit per quendã Ruffinus Imperatorem certiorem
de voluntate pontificis, hortatus vt intra Regiam se contineret: sed Imperator
nuntio in medio foro accepto, ibo, inquit, & meritas sufferam insectatiões. Cum autem peruenisset ad septa sacra, ipse quidem in templum
non est ingressus, sed accedens ad Pontificem, qui in ędicula salutatoria desideret, obsecrat vt vinculis se exoluat. At Ambrosius tyrannicum aiebat
esse aduentum ipsius, & insanire aduersus Deum Theodosium, cõculcantem leges diuinas. Imperator vero: Minime ego, inquit, contra legum sanctiones me effero, neq; contẽdo inique sacra intrare vestibula, sed te oro vt
vinculis me exoluas, vtiq; tibi in mentẽ veniat clemẽtia cõmunis domini,
neu ianuam mihi occludas, quam omnibus qui pœnitentia ducerẽtur ipse
dominus aperuit. Quam igitur pœnitentiã, inquit pontifex, ostendisti post
tantum scelus, aut qua medicina curasti grauissima vulnera? Tuum, inquit
Imperator, fuerit medicinã tẽperare, & curare grauissima illa vulnera, meum vero iis quę adhibeantur vti. Tum diuus Ambrosius: quoniã tu quidẽ,
inquit, iudicium iracundiæ permittis, neq; ratio, sed furens animus sententiam pronuntiat. scribito legẽ qua iracundiæ suffragia irrita & superuacua
reddantur, maneátq; dies triginta perscriptæ sententię cędiũ & publicationum bonorũ, operiẽtes iudicationẽ rationis. Præteritis autẽ his diebus exhibeant tibi scriptores sentẽtiæ tuæ imperatũ sibi opus, Tum sedata ira sola ratio iudicio suo sententiã illam expẽdere, & iusta ne sit an iniusta intelligere poterit. Quòd si iniustam deprehenderit, nimirũ perscriptio illa dilacerabitur: sin iustã, corroborabitur, neq; nocuerit dierum numerus rectæ
sentẽtiæ. Hæc admissa probatáq; institutione legem statim perscribi præcipit, & manus suę subscriptione confirmat. Ita demum diuus Ambrosius
vinculis ipsum exoluit: & tẽplũ introire fideliss. Imperator ausus, non stans
neq; genibus flexis supplicabat Domino, sed pronus humi stratus, Dauidicã vocẽ emittebat: Agglutinata est pauimẽto anima mea, viuifica me secũdũ verbum tuũ, manib. capillũ vellens & frontẽ percutiens, ac guttis lachrymarũ pauimentũ rigãs dari veniã sibi petebat. Cũ aũt iam tẽpus aduenisset, quo ad sacrã mẽsam munera offerrẽtur, surrexit similiter plorãs,
& ad sacrariũ accessit, & post oblationem, vt consueuerat, intra cãcellos restitit. Ne ibi quidẽ tacuit magnus Ambrosius, sed demõstrauit illi discrimina locorum, primũq;, nũquid vellet interrogauit. Cui Imperator cũ respõdisset expectare se cõmunicationẽ diuinorũ mysteriorũ, hęc illi per primariũ Diaconum suũ mandat: Interiora, ô Imperator, solis sacerdotibus patent, reliquis vero omnibus inaccessa & intacta, proinde exi, & cõmuniter
cum reliquis assiste: nam purpura Imperatores non sacerdotes facit. Hanc
quoque

Psalm 118

A quoq; institutioné libétib.animis admisit Imperator, renútiariq; illi iussit, non audaciæ proposito intra cancellos se remásisse, sed quòd húc morem Constátinopoli esse sciret, sed & pro hac illi, inquit, medicatione, gratiam ago. Tali tantaq; virtute & pótifex & Imperator erát illustres. Ná vtrun q; ego admiror, illius quidem libertaté, huius vero obedientiá: itemq; feruoris flammas illius, & huius fidei puritaté. Cæterú pręscriptioné pietatis acceptam à magno Pontifice reuersus Constantinopolim quoque seruauit. Ná inuitatus in ædem sacrá à quadá diuina festiuitate, oblatis ad sacrum altare muneribus, statim exiit: cui cú Nectarius illius téporis præsul, mandasset, cur nó interius remásisset: vix, íquit cú gemitu, perdidici discrimé inter Imperatorem ac sacerdotem, vix inueni doctoré veritatis, solum enim noui Ambrosiú dignú Episcopi nomine. Tátopere prodest reprehésio quam vir splédens virtute admoneat. Sed alia quoq; occasio vtilitatis Imperatori oblata fuit. Nam matrimonii cum eo copulata iugo, non desinebat diuinas illi suggerere leges, quibus prius ipsa se exquisite instruxerat. Neq; ení Imperii principatu extollebatur, sed multo magis diuinú desideriú inflámabat. maioré enim reddiderat amoré Domini beneficii sibi collati ápli-tudo. Mox igitur omni cura complexa est corpore mutilatos & labefactos omnibus membris, non quidem vsa seruorum neque satellitum ministerio, sed ipsa executrix huius rei ad diuersoria illorú vadés, & singulis necessaria suppeditás. Eodem modo & ecclesiarú hospitia visens, decumbentes opera sua medicabatur, & ollas ipsa prehendens & iuscula degustans, & patinas deferés, & pané frágés, & epulas prębés, ac pocula eluens, aliaque faciens omnia quæ putantur esse opera seruorum atque ancillarum. Hanc operam suam inhibentib. dicebat, largitionem auri opus esse Imperii, se vero pro ipso Imperio operá suam offerre ei à quo fuisset collatum, frequenter etiam cóiugi suo dicebat. Semper tibi marite cogitandum, Quis olim fueris, & quis nunc sis. Nam in horum crebra recordatióe erga benefactorem ingratus nó es futurus, sed acceptum Imperium legib. administrabis, & cum hoc coles eum qui cótulit. Hæc semper memorádo sata mariti pulcherrime ac vtilissimè, quasi rigabat. Ipsa quidé ante illú mortem oppetiit Cumq; nónnihil temporis post eius mortem transiisset, quiddam accidit, quo Imperatoris erga ipsam amor declaratus fuit.

B (marginal letter at "rio, sed ipsa")

De Placilla Augusta. Cap. 19.

Assiduitate bellorum coactus Theodosius, tributum ciuitatibus extraordinarium imperauit. Hoc nouum vectigal non tulere Antiocheni: cúque plebs cerneret suspendi eos à quibus tributum exigebatur, cum alia aggreditur quæ facere solet, turba occasionem nacta seditionis, tum laudatiss. Placillę (hoc enim Reginæ nomen fuerat) æream statuam demolitur, & per magnam partem vrbis trahit. Quibus cognitis Imperator, pro eo ac

æquũ erat, valde iratus priuilegia ciuitati illi ademit, & prĩcipatũ vicinæ attribuit ciuitati, quòd illos ægerrime laturos esse existimabat. Diuturna enĩ erat cõtentio inter Laodicenos ac Antiochenos: sed incensurum se quoque vrbem, & dissipaturum, vt vicus redderetur, minabatur. Magistratus etiam quosdam in ipso deprehensos facinore necauerat, antequã Tragœdia Imperatori innotesceret. A

Seditio Antiochena. Cap. 20.

HAEC omnia quidẽ imperabãtur, sed peracta nõ sunt, impediẽte lege, quam ferri ab Imperatore curauerat Magnus Ambrosius. Cum autem aduenissent, decreta minarũ afferẽtes, Elebachus qui tũ Dux esset, & Cæsarius præfectus Regię, hunc gerentem honorem Romani Magistrum vocãt, omnes in metu erant, minas exhorrẽtes. Sed qui tũ ad montis radicem degebant, pugiles virtutis, multi tẽpore illo ac præstantiss. varias monitiones hortationesq; admouerũt viris illis. Macedonius aũt diuiniss. cõmunis vitæ ignarus, Diuinæ etiã scripturæ prorsus imperitus, cæterũ in mõtiũ verticib. manẽs, dieq; ac noctu sanctas preces offerẽs omniũ saluatori, nequaquam Imperatoris ira territus, neq; cõsiderata potestate legatorũ, in media vrbe prehẽsa vnius chlamide ambos de equis iubet descẽdere. At illi paruulũ senẽ viles panniculos amictũ cõspicati, primum despicere: mox ductoribus quibusdã significãtibus qua vir ille esset virtute, de equis desiliunt, & contactis genibus eius, veniã orant. Tũ ille diuina refertus sapiẽtia, hac est erga eos oratione vsus. Nũtiate ô amici Imperatori, nõ Imperatorem esse solũ, sed hominẽ quoq;, proinde nõ Imperiũ tantũ, verum etiã naturã illi considerandã esse: cũ enim sit homo, cõmunis generis subditos habere. Naturam aũt humanã ad imaginẽ & similitudinẽ diuinã esse perfectã. Quare ne tam crudeliter ac immaniter imaginẽ Dei iugulari præcipiat, irritaturum enim fabricatorẽ illius imaginis supplicio: quin & hoc cogitet, hæc ab eo tã iracunde æreæ imaginis respectu geri. Quantũ autẽ intersit, inter inanimẽ ac animalẽ, viuẽtẽq; & rationis compotẽ, nemini, qui quidẽ excors nõ sit, obscurũ esse possit: prֶterea & hoc ei veniat in mẽtẽ facile nobis esse pro vna ærea imagine multas restituere. Ipsum vero facere non posse, vt vnũ saltẽ pilũ interemptorum fabricetur. Hæc cum audissent admirãdi viri illi ad Imperatorẽ statim detulere, restinctaq; est flãma iracundię ipsius, & loco minarũ priorũ excusationẽ scripsit, irẹq; suę causas reddidit. Non enim oportebat, ĩquit, si quid ego deliqui, tãta post mortẽ affici cõtumelia mulierem õni laude dignissimã. Sed aduersus me decebat armare offensos indignationem suam. Addidit, & hoc ægre se molesteque ferre, quod cognouerit nõnullos à magistratib. necatos. Hæc ego percensui, quòd laudatissimi illius solitariæ vitę cultoris libertatẽ obliuione inuolui indignũ iudicarẽ, & vt ostenderem legis vtilitatẽ quã sua hortatione perscribi magnus B

Ambrosius

A Ambrosius curauerat. Hinc transtulit Imperator fideliss. aduersus errorẽ Græcorũ studiũ suũ, legesq; scripsit, quib. mãdabatur destructio lucorũ simulachraliũ. Cõstãtinus enim magnus digniss. omni laude, qui primus ex ornauit imperiũ pietate, cũ adhuc isanire cerneret orbẽ terrarũ, interdicto suo sacra dęmonũ prorsus sustulit, fana tamẽ nõ subuertit, sed inaccessa esse voluit. Huius filii & ipsi paternis vestigiis institerãt. Verũ Iulianus impietatem renouauit, & antiquæ deceptionis succẽdit ignẽ. At Iouinianus imperiũ adeptus, rursus simulachrorũ cultũ prohibuit. Et Valẽtinian9. magnus iisdẽ legib. Europã gubernauit. Valẽs vero cũctis aliis quã delegissent, religionẽ, eiusq; cultũ permisit, cũ solis autem propugnatorib. dogmatum apostolorũ bellare nũquã cessauit. Toto igitur tẽpore ipsius imperii, & in aris ignis ardebat, & simulachra libatiõib. ac sacrificiis honorabãtur, & in foro publica epula dabãtur, & initiati orgiis Bacchi cũ parmis cursitabãt, canes discerpẽtes, insanientes, bacchãtes, peragẽtesq; & alia quib. illorum magistri festa celebrãtur. Hęc omnia cum fideliss. Imperator Theodosius comperisset, funditus euulsa obliuioni dedit.

De subuersione fanorũ simulachralium in toto orbe terrarũ. Cap. 21.

SEd Pontificum primus opt. Marcellus vsus armis legis cõmissæ sibi vrbis fana subuertit, magis quidem fiducia erga Deũ, quã copiosa manu B vtẽs. Cuius & ipsum dignũ memoria factũ narrabo. Mortuo Ioãni Apamenorũ Episcopo, cuius & supra memini, surrogatus fuerat diuus Marcellus feruẽs spũ, iuxta apostoli sanctionẽ. Venerat aũt Apameam prætor orientis, cũ tribunis duobus, & copiis eorũ, tum multitudo metu militum quieta fuit. Ipse prætor aggressus Iouis fanum ingens, & multis ornamentis varium, euertere, cum mirum in modum compactũ firmumq; inuenisset, neminem omniũ hominũ arbitrabatur lapidũ dissoluere cõcinnationẽ posse. Maximi enim erãt, & inter se mire coaptati, atq; insuper ferro plũboque reuincti. Hac perspecta pretoris desperatiõe, ad alias illũ vrbes dimisit, ipse vero Deũ orabat, vt viã destructiõis demõstraret, Mane igitur quidam vltro ad eũ venit, neq; ædificator, neq; lapidicida aliũdue opificiũ doctus, sed saxorũ tantũ ac lignorum baiulus: is igitur pollicetur Marcello, facile se fanũ euersurũ esse, duorũ tãtũ, qui opus facerent, mercede petita. Quam cum diuus Pontifex daturũ se promisisset, tale homo ille molitur: Subiecta tẽpli quatuor lateribus porticus, cumq; ea ipsum arduum concinnatũ erat columnæ vero hãc sustinebant ingentes, & ad templi spatium cõgruente mẽsura, singulæ explentes circulũ cubitorũ sedecĩ: saxi natura validissima nõ facile cedebat vllis fabrorũ ferramẽtis: has singulatim circũfossas subiecta oleagini ligni fulciebat substructione, atq; ita ab vna ad aliam trãsibat, donec tribus colũnis foueas circũdaret, tum vero subiectis lignis immisit flammam: sed hanc pro natura sua dæmonis cuiusdã atrum spectrum ab-

A Serapidi imperat,quo feriente clamor omniū de vulgata formidine exstitere.At Serapis plaga accepta,neq; dolere,quòd esset ligneus,neq; vocē emittere,animæ nimirum expers.Tum capite detruncato gregatim mures prorupere:fuerat enim ille Aegyptiorum Deus musculorū domus: atq; ita frustulatim dissecto signo,alias quidem partes concremarunt,caput vero traxere per totam vrbem,aspectantib.iis qui quondam adorarant,& infirmitatem ipsius iocis insectantib.ad hunc modum omnia vbique terra,mariq; fana simulachrorum fuerunt destructa.

De Flauiano Episcopo Antiocheno & dissensione occidentalium propter Paulinum. Cap.23.

ANtiochiæ autē in præsulatu successit,Magno Meletio Flauianus qui cū Theodoto tot certamina pro salute ouium subierat. Voluerat quidem Paulinus inuadere ducatum ecclesiæ illius, sed refragatus fuit sacerdotum cœtus,quòd eum qui Meletii consilium respuisset, mortui solium capessere negarent oportere:esseq; æquum,vt pastor crearetur Flauianus,multis cōspicuus laborib.quiq; nullum pro omnib. periculum adire vnquā recusasset.Hoc factum orienti diuturniss. odium Aegyptiorum Romanorumque excitauit:neq; enim inimicitię istę vnà cum vita Paulini sunt extinctę,sed post eū obtinente soliū ipsius Euagrio,indignationē erga Flauianū suā retinuerunt,quāuis Euagrius cōtra legē ecclesiasticā ad illam dignitatē prouectus fuisset,Solus enim eū Paulinus multis canonib.præteritis creauerat.
B Nam nō permittunt hi morituro suffectionē,ac cunctos prouinciæ iubent cōuocari Episcopos,creariq; vetant vllū,nisi tribus Episcopis præsentibus. Sed horū illi nihil scire volebant,cōmunicatēq; admittebāt Euagrii,& aduersus Flauianū exasperabant Imperatoris aures.Interpellatus enim sępenumero Imperator tandē Constātinopolim venire,indeq; Romā proficisci illum iubet.Euagrius vero quod hyemē esse diceret,pollicitus se primo vere imperatū factur ū,reuertitur in patriā.Sed cum Romani Episcopi,non admirabilis modo Damasus,verū etiā successor illius Siricius,& huius Anastasius piū Imperatorē vehemētius aggrederentur, quòd diceret Tyrānos eū sibi aduersantes euertere,sed audaces cōtra Christi leges impunitos esse pati,rursum accersitū illum cogere cœpit,vt Romā proficisceretur.Tūc sapientiss.Flauianus cōsueta libertate vsus,si qui Imperator,fidē meā,inquit, culpant,tanquā peruersam,siue aiunt Pōtificatu indignā vitā meam, ipsis vtar accusatoribus meis iudicibus, & stabo sententia illorum quācunque tulerīt:sin disceptatio est de solio & præsidētia,neq; ego iudicium moror, neq; cū volētibus vsurpare dimicabo,sed recedā,meq; pręsulatu abdicabo. Quare tu Imperator soliū Antiochię cōmitte cuicūq; libuerit.Tum Imperator admiratus eius fortitudinē ac sapientiā,in patriā ipsum reuerti,& cōmissam pascere ecclesiam iubet.Ac multo sane tēpore post,cædem rursum

A tare solent, somnus præter sententiã eum inuasit, humiq; stratus videre visus est duos viros cãdidis vestibus, vectos equis albis, qui bono esse ipsum animo iuberét, & formidine pulsa cum illuxisset armatum exercitũ instructumq; educere ad pugnam: se enim missos opitulatores propugnatoresq; ipsius, esseq; vnum Ioannem Euangelistam, alterum Philippũ apostolum. Hoc viso conspecto à supplicãdo non destitit Imperator, sed maiore cum cura Deum precabatur. Idem visum & militi cuidam oblatũ fuit: qui cum Centurioni indicasset suo, adducitur ad Tribunum, & mox ad Ducẽ. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiat. At ille non mea, inquit, causa hoc iste vidit, ego enim promissoribus victoriæ fidẽ habui: sed ne quis putaret hoc visum à me confictum esse qui tantopere cuperem confligere, itaque & isti demõstrauit opitulator Imperii mei, ne testimonii authoritas deesset narrationi meæ. Mihi enim prius hoc visum communis dominus obtulerat. Quare omni formidine abiecta propugnatores & principes belli sequamur, neque quisquam victoriã pugnantiũ multitudine æstimet, sed ductorum consideret quisque potentiam. Hæc & apud milites locutus, cõfirmatis omnium animis, copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conspecto hoste quem pugnaturum cerneret, suos instruit, ipse collem occupat, iubetq; Duces viuentem vinctumque Imperatorem sibi adducere, Moribundus enim & cupidus, inquit, vitæ finiendę, nobiscum ille congre- ἐκπεπτωτα
B ditur. Sed iam ordinibus constitutis, multis partibus vincebant hostes numero, & Imperatoris copiæ ita constiterant, vt posse numerari viderentur. Cumq; iam pugna vtrinq; inciperet & tela coniicerẽtur, manifestam promissionis suæ fidem fecerũt propugnatores illi. Coorta enim vis contraria hostibus venti, auertit sagittas illorum & balistas ac hastas, neque vllius teli vsus erat, neque vel legiones vel sagittarii vel funditores nocere Regis poterant copiis: quin etiam illatus puluis ingens in ora hostium, oculos aperire non sinebat, cogebatq; defensionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At Regius miles nullo affectus tẽpestatis tantæ detrimento, confidenter ad cædem hostium grassabantur. Qua re animaduersa & perspecta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam salutem hostes cõuertebantur. Quam leni animo Rex concedens celeriter adducere ad sese Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem Tyrãnus insederat, ignarus omnium qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernẽs, speraret properare ad se nuntios victoriæ. Quærit igitur an ne & Theodosiũ vinctum, vt iussi sint, adducant. At illi, non eum quidem nos, inquiunt, sed ad ipsum te adducimus, hoc enim Imperiũ est vniuersum, hoc moderatiss. Ita locuti de solio abrepto vincula iniiciũt, & abducunt captiuum illũ qui modo tam magnifice fuisset locutus. Tum Rex in memoriã illi reuocata, delictorum in Valentinianum & impia Tyrãnide, & scelerato bello aduersus le-

ſus legitimũ imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iuſtam & legitimam contra eum ſentẽtiam pronuntiauit. Sic erat Theodoſius in pace & in bello. Qui & ſemper peteret diuinum auxilium & nunquam illo fraudaretur. A

Mors Theodoſii Imperatoris. Cap. 25.

An. do. 397. HAnc victoriam adeptus ægrotare cœpit: tum filiis Regnum ita diſtribuit. Maiorem natu ſibi in Imperio ſuccedere, minorem vero Europæ tenere ſceptra ſtatuit: vtrunq; hortatus vt pietatem perfectam cuſtodirẽt. Hac enim & pax, inquit, conſeruatur & bella conficiuntur, & hoſtes dantur in fugã, & trophæa excitantur, & conciliatur victoria. Inter hęc ille monita, animã efflat relicta ſempiterna ſui memoria ſuperſtite. Atq; illi patri & in regni & in pietatis hæreditate ſucceſſere.

De Honorio Imperatore & Telemacho monacho. Cap. 26.

NAm & Honorius Europæ regno ſuſcepto antiquum morem Romæ digladiandi ſuſtulit. Cuius rei hæc fuit occaſio. Proficiſcebatur ab oriente Telemachus quiſpiam, qui in religione ſolitaria vita exerceretur, venitq́ue ita Romam, vbi forte abominandum ſpectaculum iſtud edebatur: deſcendit tum & ipſe in circum, ac dirimere concurſum, & infeſta arma tentauit. At ſpectatores cædis, furore perciti ſitientis cruorem dæmonis lapidibus obruũt moderatorem pacis. Hac re cognita, Rex mirificus inter hunc quidem victores martyres referri, illud vero nefarium ſpectaculum intermitti, imperauit. B

De Arcadio Imperatore. & ordinatiõe Ioãnis Chryſoſtomi. Cap. 27.

COnſtantinopoli autẽ mortuo eccleſiæ illius paſtore Nectario, Arcadius cuius eius partis eſſet Imperium, certior factus in numerum acceptũ presbyterorum Antiochenſium, clarum orbis terrarum lumen Ioannem, accerſitum ipſum curauit à collectis Epiſcopis gratiæ diuinæ admoneri, & An. do. 405. paſtorem maximæ vrbis declarari. Quod vnum factum ſatis ſuperq; oſtẽdere Regium erga diuinas res ſtudium videtur. Ea tempeſtate Antiochiæ diuus Flauianus præerat, Laodiciæ Elpidius contubernalis quondam magni Melitii qui certius illius adminiſtrationẽ repręſentaret quàm vlla cera impreſſi digiti formam. Atq; hic ſucceſſerat Magno Pelagio. Vt diuo Marcello memorabilis Agapetus quem inter ſolitarios exercitatores excelluiſſe dictum eſt, hæreticæ procellæ tẽporibus. Seleuciæ vicinæ Tauro præſidebat Maximus familiaris eximii Ioannis, Mopſueſtiæ Theodorus, doctores ambo præclari. Splendebat & ſapientia atque moribus, Diuus Acacius in Berœæ adminiſtratione, & Leontius Galatarum gentem paſcebat, multiformibus virtutibus renidens.

De libertate digna Deo huius Epiſcopi. Cap. 28.

VErum Magnus Ioannes clauo eccleſiæ accepto, quorundam delicta libere repre-

A berè reprehendebat,&Regi ac Reginæ optima subiiciebat. Sacerdotes iubebat secundum leges viuere. Qui auderet transgredi eos à sacris arcebat: quòd negaret frui sacerdotali honore eos oportere, qui verorum sacerdotum vitam non sequerentur. Atque hac cura non solum suam vrbem complectebatur, sed totam etiam in sex præfecturas diuisam Thraciam,& insuper Asiam, quæ vndecim prætoribus regitur, Nec non pontum iisdem legibus ornabat, cuius prætores tot quot Asiæ sunt.

Quæ fana in Phęnicia destruxerit. Cap.29.

SEd cum Phœnicem cognouisset adhuc insanire dæmonum cultu, solitaria vita exercitos & flagrantes ardore diuino collegit. eosque instructos Regiis edictis aduersus lucos simulachrales dimisit. Fabris vero euertentibus templa & illorum mercenariis, non soluebantur de Regio fisco pecuniæ, sed elatas opib. ac fide claras mulieres eo ille adduxerat, vt ambitiose illas largirétur, proposita laude talis curationis, atq; ita relictæ hactenus Dęmonum ædes ex imis fundamentis eruuntur.

De Ecclesia Gothorum. Cap.30.

CVmque videret Scythicum cœtum Arianis retib. captum, contra & ipse coortus capturę tale genus excogitat. Productis enī aliquot Scythicę linguæ præsbyteris ac diaconis & sacrorum lectoribus, assignauit vnam ecclesiam, quorum opera multi qui aberrauerant recepti fuere. Nam & ipse

B illo sæpe veniebat,& eodem eloquentes alios inuitabat, quib. dicétibus interpres aliquis aderat vtriusque linguæ peritus. Atque hæc ab ipso intra vrbem gerebantur cum plurimos seruaret deceptos prædicationis apostolicæ veritate demonstrata.

Quomodo scythis prospexerit:& Marcionistas fuerit insectatus. Cap.31.

CErtior auté factus quosdam pastorales Scythas accolas Istri, sitire quidem salutem, sed non esse qui ad hanc sedandam latices illis suppeditaret: comparauit viros æmulatores apostolicorum laborum, eosque ad Scythas misit. Ego vero & in literarum lectionem incidi scriptarum Leontio Ancyrano episcopo, quibus & Scytharum conuersio significaretur,& peterentur idonei ductores qui in Scythiam mitterentur. Sed apud nos postquam intellexit pestem Marcionis infecisse vicos aliquot, literas misit ad eum qui tum pastor erat, hortans vt morbum istum repelleret, regiis etiam illum edictis confirmans. Quanta quidem in animo illius fuerit ecclesiarũ iuxta Diuum apostolum cura, ex his satis poterit intelligi: sed & alia sunt quæ libertatem ipsius declarant.

In Epiph. sermone Celtica

De postulatis Gainę & contradictione Ioannis. Cap.32.

In Epiph. Celticæ.

GAina qui gentis Scythicę esset, quam tamen barbaria vinceret, vir tyrannico animo, Dux erat illis temporibus, præfectus cum suis popularibus

ribus tum Romanis & legionib. & equitatui. Eum non solum alii omnes A
sed etiam ipse Rex formidabat, quod suspicaretur tyrannidem illum moliri. Erat Gaina labe Ariana fœdatus. Petiit igitur à Rege vt vnum ex diuinis templis sibi concederetur. Cui cum Rex respondisset cogitationi sibi & curæ eam rem fore, accessit Diuum Ioannẽ, & petitionẽ Gainæ illi exponit, monuitq; quantum posset, & subinnuit Tyrannidis affectationem, placereq; sibi hac concessione refrenari animũ barbari. At fortiss. vir ille, minime tu isti Rex, inquit, quicquam huiusmodi pollicearе, neque hortere me, vt sancta canibus dem. Non enim possim facere, vt verbum Deum diuina oratione asserentes, atq; celebrantes eiiciam tẽplo, & hoc tradam blasphematoribus illius. Neque tu metuas barbarũ istum o Rex. quin vtroque me atque illo accersito, tu modo cum silentio asside, at ego illius linguã frenabo, eoq; adducam, ne pergat petere, quod ipsum accipere fas non sit. His auditis Rex lætus postero die ambos adesse iubet. Tum Gaina petitionem suam vrgente, magnus Iohannes reclamãs negabat, licitum esse regi quicquam aduersus diuina audere, qui quidem pietatem profiteretur. Gaina vero asserente, se quoque precum ędem habere debere: patet, inquit Ioannes, tota tibi diuina ædes, neque adorare volenti quisquam impedimento est. Mea vero, inquit Gaina, pars à vobis dissidet, cui simul atque mihi vnum templum peto, neque nullo hoc meo merito peto, vt bellicis certaminibus B
pro Romanis exhaustis. Tum Ioannes: Multo vero tu maiorẽ mercedem accepisti, inquit. Nam & dux & consul factus es, teq; par fuerit considerare, qui quondã fueris, & qui iam sis: tum vero aspicere ad priorem inopiam & hodiernam opulentiam: comparare etiam veterem ornatum, quo indutus Istrum quondã transiisti, cum eo quo iam cõspiceris, Vide igitur quàm modicis laboribus, quanta præmia tributa fuerint, & caue ne ingratus erga benefactores inueniare. Hac oratione doctor orbis terrarum obturauit Gainæ os, & silentiũ imposuit. Aliquãdo vero pòst diu celatã voluntatem Tyrannidis nudauit Gaina, coactoq; in Thracia exercitu multa loca vastabat ac deprædabatur. Quę res max. vniuersis incussit terrorem cum principibus tum subditis, neque inueniebatur quisquam qui vel cõfligere cum illo, vel legationem ad ipsum obire non vereretur, cum omnes reformidarẽt barbariem animi eius.

Legatio Ioannis ad Gainam. Cap. 33.

TVm ab aliis timidis cunctis ad hunc fortissimum virum deuentum est, qui nihil moratus, neque prioris refragationis, neq; natæ ex illa discordiæ memoriam, animo prompto legationem hanc in Thraciam obiit. Qua re indicata Gainæ, recordatus ille qua libertate quõdam pietatem defendisset, occurrit Iohanni longo sane itinere, & manũ ipsius applicuit oculis suis. Quin etiam liberos suos sanctis illius genibus admouit, Ita solet vir

tus percel-

A tus percellere,& pudore suffundere etiam inimicissimos.Sed liuor splẽdorem doctrinæ Ioannis sustinere non potuit, atque suis artibus vsus Regiã vrbem ac potius totum orbem terrarum spoliauit,lingua & mente illius.

De motibus Iohannis causa concitatis. Cap.34.

ATque equidẽ in hac parte narrationis nescia quid mihi accidere sentio. Expositurus enim factam iniuriam Ioanni, alias virtutes autorũ illius reuereri cogor.Qua de causa annitar,vt ipsorũ nomina occultem. Hi ergo diuersa prætexẽtes inimicitiæ suę,cum fulgentẽ hominis virtutẽ ferre non possent,inuenere infelices quosdam accusatores, & manifestas calumnias futuras intelligentes,consilium longe ab vrbe cõgregarunt.Tum Rex fide sacerdotibus habita,expelli vrbe Ioãnem imperat,qui neq; accusatione cognita,neq; parata defensione,perinde atq; conuictus omniũ quorum reus esset,deserere vrbem cogitur,& conferre se in oppidũ maritimũ,sitũ in faucibus ponti,Hieron vocant:cumq; noctu terræ motus ingens ortus,& tota Regia in metu esset,legati mane ad exulem mittuntur,qui orarent,vt quãprimũ ad vrbem recurreret,& nõ sineret vlterius periculum progredi:post hos alii atq; insuper alii missi,completusq; legatorũ turba Bosporus. Præterea re patefacta fidelissi. populus obuius profectus cum cereis funalibus texere nauigiis propõtidis fauces:atq; ita tum inimicorum turmæ disiectæ fuerunt:sed post non multos mẽses cogunt denuo exiguntq; pœnam non
B prioris falsę accusationis,sed functionis post expulsionẽ illius.Ioannes negare se in iudicium vocatum,negare accusationẽ audiisse, suamq; defensionem opposuisse,dicere se absentem damnatũ, & Imperatoris iussu in exilium actum,itemq; reuocatum esse.At inimicis synodo coacta, alia cognitione opus nõ fuit,cum persuasissent Imperatori legitimam illã & iustam esse sententiam.Itaq; non modo vrbe Ioannem eiiciunt,sed etiã deserto includunt oppidulo Armeniæ,cui Cucuso nomen, atque inde Pityunta traducunt. Hic est finis simul Romani Imperii atq; Ponti in ferocissimorũ barbarorum vicinia. Sed benignus Dominus ad illum cœtũ perduci victoriæ speciosæ compotẽ pugilem non est passus,cum enim ventũ esset Comana in senii & doloris expertem eum vitam assumpsit.Eius autẽ post tam præclara certamina corpus iuxta monumentũ Basilici martyris deponitur,cũ hoc martyr ipse per somnium fieri iussisset. Quot quidẽ Episcopi propter Ioannem sedibus suis pulsi vltima loca terrarũ incoluerint,quotq; Religiosæ philosophiæ exercitores eadem passi sint, exponere & protrahere narrationẽ superuacaneũ esse existimo,prę sertim cum faciendũ esse videatur, vt mentionẽ tristiũ coerceam, néue prodam facinoris autores fidei socios. Dedere tamen pleriq; pœnas,& aliis suis casib. vtili fuere documento.Hoc facinus in primis execrati sunt Episcopi Europæ,& se ab autorũ cõmunitate separauerunt,quorũ partem auxerunt accessione sua omnes Illyrici.Ve-

Aaa rum

rum orientales fugere quidem pleriq; & ipsi cōmunitatē facinoris, sed cor A pus tamen ecclesiæ non distraxerūt. Ac defuncto vita doctore orbis terrarum, non prius coniunctionē orientalium, & Aegyptiorū, itemq; Bospori ac Thraciæ Episcoporū admisere occidētales, quam admirabilis viri illius nomen ad reliquos defunctos Episcopos ascripsissent, Arsaciū quidem qui illi successerat ne compellatione quidem dignati. Atticum vero successorē Arsacii post multas legationes, & petitiones pacis tandem receperunt, cum ille Ioannis nomen reliquis ascripsisset.

De Theophilo episcopo Alexandrino. Cap. 35.

ERat tum Episcopus Alexandriæ Cyrillus Theophili fratris filius, qui successerat in præsulatu patruo. Hierosolymis vero prę̨erat Ioannes vir admiratione dignus, cuius ante quoque meminimus: Antiochensium pastor erat Alexander. Is in functione Pontificali valde adiuuabatur à vitæ suæ gubernatione. Nam in ludo religiosi exercitus illa ante præsulatū trās acta probauit, suam in diuturno exercitio fortitudinē, cum docēdo, tum vita confirmādo doctrinā. Successerat hic Porphyrio, qui post Flauianū administrationē illā adeptus plurima reliquerat monimēta benignitatis suę, excellenti sapientia præditus. Hunc tamen diuus Alexāder superabat exercitatione & philosophia & tenuitate vitę, & flumine eloquii, ac innumeris aliis donis. Idē factionē magni Eustathii, quod pridem Paulinus, & postmodo Euagrius fieri non siuerant, cum reliquo corpore coniunxit, ex tempore festiuitate instituta, cuius similē nemo vnquā vidit. Nam consentientibus omnibus in fide assumptis, quiq; in sacerdotali ordine, quiq; extra hūc essent, processit ad congregationem illorum, & illis adiunctis psallentibus, vnoq; concentu celebrationis cōcinnato, de paruula quæ occasum spectat porta vsque ad max. templū totum forū hominib. impleuit, quodam rationali quasi flumine immisso, ad præterfluentis fluminis similitudinem. His conspectis cum Iudæi tum Ariana labe fœdati, tum vero exiguæ Grę̨corū reliquię ingemiscebāt, ac lamentabātur, cū & alios fluuios, in mare ecclesię ferri viderent. Hic magni Ioannis nomen primus in ecclesiasticum codicem retulit. B

De pœnitentia inimicorum Iohannis & reliquiis ipsius relatis Constantinopolin. Cap. 36.

POstea & reliquias ipsas doctoris in Regiam vrbem transtulerunt. Tum rursus fidelis populus in nauigiis pro terra vsus pelago, fauces Bospori iuxta propontidem lampadib. contexit. Hunc thesaurū vrbi intulit Imperator, qui hodie rerū potitur, qui & aui nomen sortitus est, & pietatē incorruptam custodiuit. Qui oculis atq; facie in arcam procumbens errati parētum suorum veniam precatus est, quam daret ille in se per ignorationē admisso. Iam pridē enim parentes mortui fuerant, valde puero orbo ipso relicto.

A cto. Sed orbitatẽ sentire patrum & maiorum eius Deus nõ est passus. Nam & pie illum educari curauit, & imperium seditionib. nõ siuit turbari, & Tyrannicos refrenauit animos. Quorum semper ille beneficiorũ memor autorẽ laudib. celebrat, habetq; socias celebrationis sorores, quæ tota vita sua virginitatẽ colunt, pro max. deliciis putãtes diuinas meditatiões, & pro cumulatissimis thesauris egentiũ vsus. Ipsum sane Regẽ cũ plurima sint quæ decorent, In primis benignitas exornat, & mansuetudo & animi tranquillitas omnis perturbationis expers, necnon fides pura ac celebris. Cuius & ipsius certiss. afferam argumentum.

Fides Theodosii posterioris & sororum ipsius. Cap. 37.

ERat quispiam religiosi exercitii cultor, vir animo audace, is accedit ad Imperatorem, & nescio qua de re preces illi admouet. Quod cum sæpe frustra faceret, ecclesiastica Imperatori communitate interdicit, & iniecto vinculo discedit. Ac fideliss. Rex reuersus in Regiam cum tempus esset cõuiuii præsentibus omnibus conuictoribus negauit se, nisi vinculo solutum, capturum cibum. Itaque ad Pontificem vnum ex familiarissimis mittit, qui oraret, vt curaret ab eo laxari vinculum qui imposuisset. Cumque Episcopus diceret, non esse ab vno quoque temere admittendum vinculum, declararetque iam esse ipsum solutum, non suscepit solutionem, donec ægre repertus autor restituit ecclesiæ communitatem. Ea erat fides erga diuinas B leges Imperatoris. Qua etiam inductus simulachrorum reliqua fana funditus dirui imperabat, ne quod posteritati, vel vestigium pristini erroris comparerет, atque hanc sentẽtiam ille inseruit proposito hac de re edicto. Quorum quidem bonorum seminum perpetuo carpit fructus. Prouidentem enim sibi habet huius vniuersitatis dominum. Itaque cum Rhoilus pastoralium Scytharum dux Istrum cum ingenti exercitu traiecisset, & vastata ac direpta Thracia, oppugnatam Regiam vrbem se primo impetu capturum euersurumque minaretur, fulmine Deus adactum cum ipsum exussit, tum copias perdidit vniuersas. Cui nõ dissimile quod bello Persico accidit. Cũ enim Persæ distineri variis occupationibus Romanos cernerent, rupto fœdere expeditionem in vicinos mouerunt, neque quisquam illis auxilio aderat, quod confisus pace facta Imperator & duces & milites ad alia bella misisset. Tum igitur Deus illos largissimo perfusos imbre, & vehementi grandine immissa perficere, vt ceperant, iter non sinit: cursum etiã equorũ cõpescuit, vt viginti diebus, totidem vix stadia progredi possent, atq; interim & duces accurrerunt, & miles coactus est. Sed & superiore bello hos ipsos obsidentes cognominem Imperatori vrbem risui exposuit. Quam cum oppugnaret Gororanes admotis innumerabilib. machinis, arieteque adacto, & extructis turribus, restitit illi solus diuus Põtifex, Eunomius nomine, & machinarum appulsarũ retudit impetũ: iamq; nostris ducibus prælio sese non

Aaa 2 cõmit-

committere,neq; subuenire oppugnatis audétibus,ille sese hostibus opponens incolumem vrbem conseruauit. Cumq; vnus ex Barbaricis Regib.solita blasphemia,& Rabsacis ac Sennacheribi furore concitatus,diuinum se incensurum templum minaretur,nó tulit rabiem diuinus ille vir, & fundã in mœnia constitui,vbi illa cognomento Thomæ apostoli nũcupabantur, applicatoq; ingenti saxo in nomine eius qui blasphemaretur,emitti iussit, quod directe illatum in impium Regem,abominãdum illius os, & totum caput comminuit, & cerebrum humi dispersit.Hoc conspicatus ille qui exercitum coegerat,& vrbem se capturum sperauerat,mox discessit,re ipsa cõfessus se victum esse,metuq; perculsus pacẽ ac fœdus fecit.Tantę est omnipotenti Regi noster Rex curæ:namq; & illius se ipse seruum fatetur,& cõuenientem exhibet cultum domino suo. A

De Theodoro episcopo Antiocheno. Cap.38.

ATq; hic restituit magni orbis terrarũ luminis reliquias cupidissimæ ciuitati.Quod quidem aliquanto post factũ est.Innocentio vero optimo Romæ Episcopo successit Bonifacius,& huic Zosimus, itẽq; huic Celestinus. Hierosolymis autem post admirabilẽ Ioannem Praylio ecclesiæ cura cõmissa fuit,viro conuenientis plane nominis. Verũ Antiochiæ post diuũ Alexandrũ præsul est factus Theodorus vnio castitatis, mansuetudine excellens,vitæ perfectione ornatus.Hic Apollinaris curiã aliis ouibus adiunxit,in summo cum ecclesia illas coniungendi labore, etsi cõplures insigniter illa labe contaminati in proposito permansere. B

An.do.410. An.do.416. à mansuetudine facta voce

De persecutione & confessione Christianorũ in Perside. Cap.39.

EA tempestate Isdigerdes Persarum Rex ecclesiasticũ bellũ mouit, hac occasione.Audas erat Episcopus multiformib.præditus virtutibus. Ille intempestiuo ardore instigatus pyreum subuertit,ita vocant ipsi templum flammæ,Numen enim flammã esse putant.Qua de re per magos Rex certior redditus,accersit Audan,ac primum clementer accusatũ instaurare pyreum iubet.Quod cum se negaret Audas facturũ,minatur rex omnes se ecclesias euersurũ esse,vtq; fuerat minatus,fecit. Cumq; mandasset diuum illum virum interfici,tum deinde omnes ecclesias dirui iubet.Atq; ego sane non tempestiuam fuisse pyrei subuersionẽ existimo.Nam neq; diuus apostolus cum Athenas venisset,& vidisset ciuitatẽ obnoxiã esse cultib. simulachrorum,vllã aram quã ipsi venerarentur subuertit,sed oratione & ignorantiam illorũ reprehendit,& docuit veritatem. Cæterũ dirutũ instaurare noluisse ac præoptauisse mori,id vero admirabile, & coronis dignũ duco, non enim in vllo discrimine ignis adorationẽ, & fani ædificationẽ pono. Sed hinc citatus turbo grauissimas vndas, atq; sæuissimas incussit pietatis alumnis,& elapsis iam annis triginta durãt adhuc fluctus à Magis tanquã procellis ventilati. Magos autem vocant Persæ eos qui ex elementis Deos

πυρῆον

faciunt,

A faciunt, quorum nos fabulas alio libro exposuimus, vbi & dissoluimus mẽdacia ipsorum. Ac mortuo quidem Isdigerde post patrem defunctũ Gororanes filius vna cum regno, etiam bellum suscepit aduersus pietatem, atq; ipse moriens ambo quoq; coniuncta filio suo reliquit. Genera autem suppliciorũ, & exquisitiones pœnarũ quibus pios excruciauerũt, non facile poterunt oratione exponi. Aliorũ enim manibus, aliorum dorsis pelles detraxere, aliorũ capita à fronte vsq; ad mentũ nudauerũt cute, alios dimidiatis arundinibus circumdedere, astrictis his arctissimis vinculis, ita quidem, vt qua parte dissectę essent arũdines nudo corpori applicarentur, Atq; ita inde vi extraxere singilatim arundines dilacerantes per summũ dolorẽ cutẽ. Multos lacubus accuratè obturatis inclusere, collecta eodem glirium multitudine, à quibus corpora pugilum pietatis depascerentur, alligatis quidem manibus ac pedibus ne abigere bestias à se possent. At glires fame cõpulsi paulatim sanctorum carnes, diuturnũ & vehementẽ per cruciatũ absumebant. Quin etiam his grauiores pœnas excogitarũt magistro vsi illo naturę peruersore, & veritatis hoste. Non tamen vicere fortitudinem pugilum. Sua enim sponte accurrebant cupidi mortis conciliatricis vitæ. Faciam aũt mentionẽ duorũ aut triũ, de quibus & aliorũ fortitudo intelligi possit. Erat illustris admodũ Persa nomine Hormisda gente Achæmenides, cuius pater præcipuas gessisset præturas, hunc cum Rex cognouisset esse Christia-
B num, accersitum abnegare iubet seruatorem Deum. At ille neq; iustũ esse, neq; vtile imperiũ Regis dicere, Nã si quis didicerit, omniũ rerũ Dominũ Deum cõtemnere, & illum abnegare, facile ipsum etiã Regẽ despecturum esse, qui certe homo sit, mortalis conditionis. Quod si pœna dignus habetur, ô Rex aduersarius aliquis regni tui, quanto est maiore dignus, qui omnium rerũ factorẽ abnegauerit? At Rex quem æquum fuerat admiratione prosequi sapiẽtissima dicta, spoliauit illum, & opibus, & honore, & ducere nudũ camelos, qui in exercitu essent, renone solũmodo incinctũ imperat. Post multos vero dies despiciens de testitudine Rex, vidit optimũ illũ virũ vstulatum solis æstu, & puluere respersum, tum recordatus paterni splẽdoris, accersi ad se indutũ linea tunica mandat, ratusq; cum priore malo, tum illa sua benignitate mollitum esse animũ ipsius: Nunc saltẽ, inquit, contentionẽ pone, & abnega fabri filium. sed Hormisda diuino repletus feruore tunicã dirupit, & abiecit cum his verbis. Si ideo me sperasti pietatem desertum, habe tibi donum tuum vnà cũ impietate. Hac illius visa fortitudine Rex eiicit Regia nudum. Suenẽ cui cẽtum serui essent, ausum reclamare sibi, neq; omniũ rerum factorẽ volentẽ abnegare, sciscitatus qui nam omniũ seruorũ illius esset deterrimus, ei dominationẽ in alios, atq; etiã priorẽ herum tradidit, eidemq; & coniugẽ domini matrimonio copulauit, ita de sententia se sperans deducturũ propugnatorẽ veritatis. Sed longe spe sua fal-

Marginalia: τρόπων. esti Epiph. & ipse aliter legit. An. do. 421. — καταφρήσαντες — An. do. 414.

 sus fuit

A uitate, tum vitæ ſplendore. Sed ego ſine hoc loco facto, narrationis inſtitutæ lecturos obteſtor, vt rependere preces velint labori meo. Tempus quidem hiſtoria noſtra exequitur annorum C V exordio ſumpto ab Ariana rabię, atque hoc exitu laudatiſſ. virorum Theodori ac Theodoti mortis.

FINIS.

CATALOGVS CAESARVM CONSTANTINVS ὁ μέγας. I.

Onſtantinus qui magnus dictus eſt cōditor nouæ Romæ in Thracia vbi ante Byzātiū fuiſſet, quæ illius nomine appellata fuit, Cōſtātii filius ex ignobiliore matrimonio ſuſceptus, prælatus à patre filiis Theodorę propter ſingularis ſpei indolem, Cæſar creatur in Britannia, Erat Cōſtantius minime lautus, & à luxu alienus, qui ad epulas quoque publicas, & ſolēnia cōuiuia argētū & vaſa ab amicis corrogaret, vnde & pauperis cognomētū inuenit. Cōſtātini aūt filii in primis munifica liberalitas, & magnificētia prędicatur, qua re max. oīm volūtates ſibi cōciliaſſe, & prędariſſima teſtimonia videtur collegiſſe. Et ſi magnū virū fuiſſe dubium nō eſt. Hic deuicto Licinio cum iam ſolus rerum potiretur multa fecit ſuperbe ac crudeliter, cum in ſuos tum externos. Nam & Criſpū filium intereniiſſe, & Fauſtam coniugem filiam Maximiani aduerſus parentem quondam erga ipſum officioſam, exquiſito ſupplicio balnearum necaſſe traditur: profeſſus Chriſti cultū quo minus fallere, & prorſus eſſe iniquus Græcorum ſuperſtitioni videretur, Sopatrum Apamenſem philoſophum Iamblichi auditorē quo familiariſſ. vſus eſſet, iuſſit occidi. Hic primus crucem pręferri in bello præcipui ſigni loco inſtituit, ſomnio, vt quidam tradidere monitus. Religionis curam geſſit diligentē & glorioſam, cum aliorū ſe molitionibus opponendo, tū cogendo illam memorabilem ac ſacroſanctam Nicænā ſynodum. Paucis ante ſuam mortem diebus ſacro baptiſmate lotus fuit, mortuo iamdudū Siluestro Romano Epiſcopo, vt non ſolum aliis multis certiſſimis argumentis, ſed hoc quoq; facto refellatur fama baptiſmatis Siluestrini, itemq; rebaptiſationis Arianæ. Annotatur tēpus ab hoc conditæ nouæ Romæ annorum trecentorum ſexaginta duo poſt Imperium Augusti. Mortuus eſt Nicomediæ in Bithynia. Corpus nouā Romam tranſlatū, cum ingenti luctu exercitus, & ſepultum ſumptuoſiſſime. Matrem Helenam habuit, concubinam Conſtantii, mulierem penè ſuperſtitioſe piam, Huius itemq; filii ſtatuæ in foro Conſtantinopolitano poſitæ fuere, & in medio crux, cum inſcriptione vnius eſſe diuinitatē, ſiue ſan-

(Margin: An. do. 310 — B — Anno. do. 318. Anno do. 329 Anno do. 332 — An. do. 337 — Anno do. 335 — Anno do. 340)

Anno do.340 ςitatem, εἰς ἅγιον. Deceſſit relictis Conſtantio Conſtantino ac Conſtāte A liberis, quibus & teſtamento hæreditatem Imperii diuiſit, adiuncto Dalmatio Dalmatii fratris filio. Hunc natū in Thraciæ oppido Næſſo quod poſtea auxerit atque ornarit, accepimus. De Conſtantino multa ſtudio in vtramq; partem ſcriptorum tradita ſunt, quę quamuis fauore, aut odio expreſſa factionibus, & falſitate non careant, ſatis tamen oſtendunt virū maximum illum, & eximiæ naturæ fuiſſe, qui neque virtutibus, neq; vitiis mediocribus præditus eſſet, & in quo virtutibus tamen vitia obſcurarentur.

CONSTANTIVS II

Anno do.343 Conſtantino max. natu filiorum Conſtantini magni interfecto cum bellum mouiſſet Conſtanti fratri natu minimo, Imperium orientis tenuit Conſtantius, Conſtans occidentis, nam iam ante Dalmatius adoleſcens eximiæ ſpei in Thracia fuerat à militibus interemptus, conniuente Cōſtantio. Sed & Cōſtans qui in occidente regnaret, dum ocioſe venatiōibus ſtu-
Anno do.352 det, à coniuratione Maxentiana circumuentus opprimitur. Deuicto igitur
Anno do.355 Maxentio magna ſtrage data atque accepta, cum ipſe fuga elapſus ſe gladio trāſuerberaſſet, & Decentius quem Cæſarem dixerat, finiiſſet vitam laqueo, ſolus tenuit imperium Cōſtantius. Bonis potius imperatoribus connumerādus quam malis. Nam & bello fortis, & in pace placidus fuit. Multum quidem eſt in eccleſia factionibus tumultuatum ſub hoc principe, qui B propter ingenii manſuetudinem ſeduci, falliq; interdum ſoleret. Cōſuetudine domeſtici coniugii contentus, infamiam libidinis vitauit. Hic cum dixiſſet Cæſarem Iulianum fratrem patruelem ſuum filiū Conſtantii, vel vt alii tradidere Dalmatii, expugnatus precibus Euſebiæ vxoris quam mirifice diligeret, nam Iuliano non admodum fauebat, cumq; illum nouis rebus ſtudere intellexiſſet, inflāmatus ira, & cupiditate vindictæ incitatus, expeditionem parthicam, quam tum in manibus habebat, in Iulianum conuertit, ſed dum indignationi & dolori indulget, correptus vehementi febre in
Anno do.363 itinere deceſſit Mopſucrenæ in finibus Ciliciæ. Arianam ſectam huic probatam maxime fuiſſe ſcribunt. De quo tamen Gregorius inuehēs in Iulianū cum honoris & amplitudinis pręfatione mentionē habet. hocq; vnum parum recte feciſſe putat, quod Iulianum Cæſarē crearit. Conſtat quidem aduerſus quoſdā oppugnantes Arianos admodū exacerbatum fuiſſe Conſtantiū, idq; multis cauſa nō videtur caruiſſe, ſed de hoc definire noſtrum non fuerit. Mortuū tradūt, cum magno animi dolore, & multis querimoniis ob vitam incōſideratius actā, filium nullum reliquit. Memorabile eſt, quòd Britannioni ab exercitu in Illyrico prodito, non ſolū vitam, ſed etiā otium atque voluptates largitus eſt: cui etiam poſtea ſcribens in memoriā ſolitus reuocare fertur, quantum beneficiorū in eum contuliſſet, qui nō ſolum curis & ſolicitudinibus reipublicæ, ſed etiā ſcholæ ipſum liberaſſet.

Nam

A Nam fuisse stolidæ cuiusdam simplicitatis Britannionẽ traditur, delatoq; imperio cum puderet illum literas nescire, sæpe laboriosissime elemẽtorũ nomina meditantem deprehensum.

CONSTANS III

Constans in Italia fratre Constantino interẽpto Imperium tenuit, bellator haud infelix. Militum voluntates largitionibus sibi concilians, cũ subditorum iniuria, & expoliatiõe, Christianam religionem amauit & auxit. Seditione Maxentii, vt dictum est, circumuenitur & occiditur, Cuius necem vindicaturus, frater Maxentii quidem copias fudit ac fugauit, sed tanta vtrinque clades accepta est, vt tum viribus Romanis fractis ac debilitatis, roboreq; militię amisso, ianua aperta sit ad rapinas barbaris hostibus, illis quasi custodibus remotis, & promiscua iam turba irruente in Imperium Romanum barbarorum prohibente nemine. Anno do. 345 Anno do. 352

IVLIANVS IIII

Iulianus Galli occisi à Cõstãtio frater, filius Constantii: vel vt alii tradidere, Dalmatii fratris Constantini magni ex matre Galla. Cæsar dictus à Constantio fratre patruele max. rebus in Gallia gestis, & Francorum delecto exercitu sublato animo maiora moliri, & imperiũ affectare cœpit. Adiuuabatur in primis fauore militum, quorum beneuolẽtiam omni officiorum genere sibi conciliasset. Hunc apostatam dixere, quod metu Cõstãtii, quodã tẽpore capillo raso ĩ cœtu ecclesiastico, lectiões fecerit Gręci ἀναγνώστην vocarunt, quòd desciuerit ad Græcismũ. Mortuo Cõstantio à nullo aduersario interpellatus, imperium tenuit. Libanii doctrina multum vsus est. Valde studiosus elegantiæ & antiquæ disciplinæ. Itaque se vitamque suam, ac mores ad vetustatem cupidissime reuocauit. Qua in re obstãte Christiana religione incurrit in magnam difficultatem, Nam illa neque ferri ab ipso in hac sententia atque proposito, neque ita valida & propagata facile tolli potuit. Itaq; cũ quasi ex insidiis coortus, tũ iusto Marte ĩ illã sese intulit, minime ꝓspero euentu. A cędibus, & sanguine abstinuit manus suas oraculis delectatus, haud scio an non tam superstitione quàm imitatione veterum. Huic à Græcis redditum vnum aut alterum memoratur versibus Heroicis hac sententia. Anno do. 364 B

Iamque vbi persigenam gladio victrice domaris
Vsque Seleuciæ sternens ad mœnia gentem,
Tum te flammiuomi rapient ad sidera currus
AEtherios inter ventoso turbine gyros,
Mortali humanis positis cum corpore curis.
Atque ita cœlesti patriam splendore reuises:
Vnde es mortales quondam delapsus in artus.

Alterum

Alterum oraculum. A

Terrigenûm quondam strauit Saturnius agmen,
Cœlicolûm diuo populo quod bella parabat,
At dux Iuliane inuicte clarissime Romæ
Tu Persas bello profligas, mœnia & vrbes
Diruis, & ferro ac hostilibus omnia flammis
Vasta facis, populisq; domas cum pluribus vrbes.
Quin etiam occiduis Alemanæ gentis in oris,
Prosternisq; acies, & agros populare feraces.

Hunc à primis pueritiæ annis insectatus est mortuum Gregorius. Interiit in Perside proditus perfidia Anno. do. 365 ductorum, quib. temere fide habita præcipitatus in deserta, & aliena cultu humano loca, metuens grauius aliud discrimen, iniquo marte cum hostib. cōflixit, & ictus sagitta emissa incerto autore corruit. Alii cōto percussum à prostrato hoste, alii aliter perhibent. relatus in castra cū sanguine animam linquitur: vir doctrina & īgenio excellēs, animo prōptus, leni, facili, quod ipsum vix vnquā quiescentes oculi indicarent. Superstitioni deditus, & in prauas sentētias de rebus diuinis inductus potiss. à Maximo platonico Epirota, qui & ipse Iamblichū audiisset. Fuit autem hoc totum agmen posteritatis Platonicæ in tractatione rerum diuinarū cuiusdā, vt ita loquar, eruditæ vanitatis, quòd veterū scripta obscuriora de vita & moribus hominum B ad numina, & Deos referrent, confunderentq; cum diuinis humana, & superstitione animos imperitorum implicarēt. Iulianus libros quoq; composuit, ea fuit eruditio literaria. Cæsarum historiam orsus ab Augusto executus. Cōtra Antiochēses qui dicteria iecissent, de barba ipsius, barbæ odium μισοπώγων Græce dicitur, ad canem Heracletum de cynismo, & alia aliis de rebus composuit scripta, interq; illa confutationem Christianismi quam Phorcæ olim vidimus. Christianis lege interdixit studiis bonarū artium

ἵνα μή, φησὶν ἀκονώμενοι τὴν γλῶτταν ἑτοίμως πρὸς τοὺς διαλεκτικοὺς τῶν ἑλλήνων ἀπαντῶσιν

IOVIANVS V

Anno do. 366 IOuianus Pannonici generis in castris mortuo Iuliano appellatus Imperator à militibus, pactus cum Persis non honestas pactiones, sed necessarias, reduxit incolumen exercitū, ipse Constantinopolim properans in itinere moritur. Nulla re magis innotuit, quàm virtute patris, qua ille cōmēdatus, summos esset honores consecutus: animo molli fuisse, inuenio, ingenio penè nullo, & quod ipse negligētia etiam perderet. Nisibim vrbem potentem Persis concessit, cum summa infamia. Quadam tamen libertate & æquabilitate vitæ, studia cōmilitonū comparauerat. Formosum admodū, & procero corpore fuisse accepimus, sed cū haberetur vulgo stolidior, viso illo anus aliquando dixisse fertur, ingentem esse altitudinē atq; latitudinē

A ſtultitię:quo dicto cóprobato acclamatione multitudinis cũ alii alia in illũ iacerẽt,nihil eſt propius factũ,quã vt ſeditio oriretur, quæ cópreſſa tamen fuit à Saluſtio pręfecto pręторii. Antiochiæ tẽplũ cóſecratum Traiano vbi pretioſa bibliotheca eſſet,inſtigatióe vxoris incẽdi iuſſit,cui incendio faces ſubdidiſſe ipſi9 cócubinas ferũt,atq; ita multi optimi libri vnà cũ tẽplo có flagrarũt,quã rem perquã iniquo animo Antiochenſes tulere,atq; natura dicax illud hominũ genus,multis dicteriis inceſſere ĩperatorẽ,interq; hęc verſus Homericos in eum torquere irridẽtes,ſparſis partim humi, partim parietibus affixis libellis,è quibus memorantur aliquot huius ſententiæ.

Ex Iliade.

E bello aduenisti,vtinam in bello periiſſes.

Item.

Execrande Paris forma,facieq; ſuperba
Fœminea veſane libidine.

Et ex Odiſſea.

Ni te nudatum veſtitu membra tegente
Pa lliolo tunica parti oppoſitisq; verendæ
Quam primum infeſtis plorantem miſero Perſis.

Meritus ita eſt de Chriſtianæ pietatis cultoribus,vt inter laudatiſſ. impera
B tores numerari debeat,Neque fuit iniuria mors illius,vt præmatura à plurimis deplorata.

VALENTINIANVS VI

SAluſtii præfecti prætorio beneficio factus Imperator Valẽtinianus,inuitus vt fertur,cum magna laude geſſit rempublicam, legibus confuſas res diſtinxit,vir prudens,mitis,ſcelerũ maximus oſor,infeſtus auaris. Cum recte de diuina trinitate ſentiret,non tamen crudelis fuit erga Arianos. Aerarii curam non negligenter habuit. In primis operam dedit,vt idoneis hominibus magiſtratus demandarentur. Cum haberet Serenam vxorem è qua ſuſceptum Gratianum Auguſtum iam impubere ætate creaſſet,retenta illa, duxit & Iuſtinã,forma virginis captus, lege etiam lata, vt geminas vxores habere cuiq; liceret. Ex Iuſtina naſcitur Valẽtinianus. Hic fratrem Valentem potitus rerum conſortem Imperii fecit,conceſſa adminiſtratione orientis. Nihil defuiſſe ad ſummam laudem illi putant,niſi fidelium & prudentum amicorum monita. Feliciter præfuit rebus ſua in parte. Extinctus ſanguinis profluuio,ſiue rupta vena,ſeu alia de cauſa,ſeu ſidere percuſſus,quam ἀποπληξίαν Græci vocant, moritur Mediolani relictis ſucceſſoribus fratre & filio Gratiano ex Serena ſuſcepto,ſed & alterum filium ex Iuſtina cognominẽ patri, prouexere potẽtes amici mortuo iã ipſo ad partẽ Imperii. Ita Valens,& Gratianus,& Valentinianus admodum puer, principes facti pręfuere orbi terrarum.

Anno do.367

An.do.377

VALENS

A

VALENS VII

Anno do.378 VAlens orientale tenuit Imperium, sub quo valde est tumultuatum in ecclesia, cum ipse Ariano dogmati faueret, & crudelitatem illius sectæ nemo coerceret. Constantinopolitanis infensus, quorum & legatos incenso nauigio in mari perdidit. Vir doctus & erga amicos liberalis, infelix bello, Ausonius & carmina facere solitum scripsit, periit miserabiliter cum ingēti clade exercitus bello Getico. nam in prælio ictus sagitta, delatusq; in agrestem casulam irrumpentibus Getis, & ferro ac igne omnia vastātibus, vnà cum casula cōcrematus est. Auxilia expeditionem paranti frater Valentinianus negauerat. Superstes fratri paucis annis extinctus lachrymabili fato est, vt diximus. Tum ad Gratianū fratre illius adhuc puero summa rerum deuoluitur.

Anno do.380

GRATIANVS VIII

Anno do.381 GRatianus cognita patrui morte celeriter Romam orientalem se contulit, sæuitiæq; Arianorum opposuit, de exilio reuocauit Episcopos. Vt suas quibusq; ecclesias tuto liceret tenere edixit. Incursiones diuersarū partium prohibuit. Solos Photinianos, Eunomianos, Manichæos exclusit. Fuit eruditus artibus bonis. Rationem gerendæ reip. tenuisse non putatur. Aptior ludo quam imperio Barbarorū satellitio vsus, qua re militum à se animos valde alienauit, à quibus & desertus seditione Maximi, qui Galli- B

Anno do.386 cas legiones sibi cōciliarat, ætate prima circūuentus trucidatur. Hic aduersus Getas Theodosium ducem cum imperio misit, quem victorem etiam Cæsarem dixit. In Constantinopolitana ambulatione statuam huic positam fuisse accepimus, equestrem iuxta patris & Theodosii statuas, adiuncta ridiculi gratia cuiusdam gibbosi Firmiliani statua.

VALENTINIANVS IX

Anno do.386 VAlentinianus adhuc puer, & Iustinæ matri obnoxius, à Maximo fratrem ipsius sustulerat, pulsus Italia ad Theodosium confugit, à quo obiurgatus, quod se præbuisset abutendum matri, ac aliis turbas dantibus in ecclesia, iussusq; bonum animum habere, nō enim sibi esse integrum negligere nephariam cædē Gratiani, à quo summos honores esset cōsecutus, deuicto quidē Maximo, seditione Eugeniana suffocatus, laqueo extinguitur. autores necis laqueum de editiore loco nexuere, quo sibi adolescēs ipse mortem consciuisse crederetur.

THEODOSIVS SVPERIOR X

Anno do.381 THeodosius Hispanus diuino in somnis monitu hoc nomen sortitus, dicitur à Gratiano Cæsar victis, fugatisq; Scythis. Huius opera fideli & sincera est vsa resp. laudatissimusq; esset princeps, si in pace quoq; illam fuisset complexus. Maximum interfectorem Gratiani sustulit, interempto etiam infante filio, quem pater Cæsarem dixisset: Cōpressit & seditionem

Eugenianam

A Eugenianam ventilatam ab Armogaste. Memorabilis ea victoria fuit, hoc quidé maior quo insperatior, Neq; enim humana, sed plane diuina opeparta creditur. Conflixit minime par multitudine hostib. neq; obscure de trectâte pugnâ milite. Ipso tamen ducente pudore secuti sunt. Confirmauit non parum labantes animos defectio cohortiũ, quæ in insidiis fuerant collocatę ab Eugenio. Subito etiam in hostes turbulẽtia atq; procellæ ventorum sese intulerunt, tanta vi, vt arma quibusdam extorquerentur, telaq; repellerentur, ad eos vnde emissa fuerãt. Quod omniũ literis qui illius pugnæ mentionem fecere celebratur, sed magnifice à Claudiano, qui Imperatorem Aeoli copiis, & ætheriis auxiliis vsum scribit. Hoc prælio commisso traditur à suis Imperatori Eugenius. Armogastes sibi morté cõscicit. Theodosius pacata rep. Cõstãtinopolim redit, & Promoto bellicam rem committit, ipse voluptatibus & delitiis operam dare etiam nõ sine ignominia. quam tamé aliqui eũ declinasse affirmant. Sane negligenté constat fuisse, & dissolutũ rebus secũdis, aduersis acrem & attẽtũ, quæ diuersitas naturę non immerito quibusdam admirabilis visa est. Hic cum Honoriũ filiũ suũ Cæsarem Romæ dixisset, suasit Senatui qui religioné priscam studeret retinere, vt decepti & inducti in errores resipiscere, & Christianam religioné in qua omniũ scelerũ abolitio denuntiaretur, amplecti vellent. Sed nemo

Anno do. 392

Anno. do. 395

B motus omni oratione illius dicitur. quod negarent se facere posse, vt maiorũ suorũ instituta, & tradita nouitiis Christianorũ inuẽtis postponerẽt: cũ illorum custodia vrbem incolumé prope mille ducentis annis cõseruasset, quib. si alia potiora duxissent, ignorare se quæ sit fortuna consecutura. Institit tũ pius princeps, & remp. sumptib. sacrorum grauari dixit. Quos cum Senatus tueri nõ posset, sustulit Theodosius, & authoritaté Senatus admodum diminutã reliquit. Hæc recẽsui, vt intelligeretur vnde maxime orti essent illorum temporũ sermones, quos sequentia mala quasi incitauerũt, cũ omniũ calamitatum causæ acceptæ mutatis sublatisúe ritib, sacrorũ referrẽtur. Quib. cũ alii, tum vehementer Aurel. Augustinus respondit atque rescripsit. Fuisse persimilis Theodosius Traiano traditur. In irã procliuior, inq; illa impotẽtis animi, sed quæ celerrime abiret. In literis atque artibus is quem neque eruditũ, neque indoctis. diceres. Amans ocii & quietis. In qua educatis filiis duob. Arcadio atque Honorio imperiũ relinqués, placidam mortem obiit Mediolani. Susceperat illos ex Placilla quam incredibili amore prosecutus, mortuam omni genere honorum affecit.

An. do. 397

ARCADIVS ET HONORIVS XI.

Anno do. 398

Relicti à Theodosio hæredes regni Arcadius & Honorius placidæ & molles animę, requisiuerunt admodum quietem & tranquillitatem, in qua ipsi educati essent. Neuter magnopere reip. curis se afflixit, Itaque Rufinus & Stelicho re ipsa principes, illi verbo erant. Rufinus Celta natione

apud Theodosium plurimum potuerat, autoritate & gratia. Huius Stelicho socius publicam simul rem vexabat. Omniū bona rapiebāt, leges figebant atq; refigebant arbitrio suo: infimos mercede accepta summorum honorum insignib. exornabant. Rufinus elatus superbia cū venisset in suspitionē affectati regni, à militib. ante vrbem Constantinoplitanā occiditur, caput & dextra manus pręcisa, bona tributa Eutropio Eunucho, nō minus improbo, qui & ipse cum modum in scelere omnē excessisset, excitus è tēplo quo confugerat, obtruncatur. Arcadius cui prouincia oriētis data esset, relicto superstite filio Theodosio moritur. Interea Barbari Stelichonis, vt ferunt, hortatu concitati, quasi exundabundū flumen in Italiā ruunt. Non enim Stelicho contentus mediocri potentia, regnū inuadere, vel ipse vel parare filio Eucherio conabatur. Radagisus iniquitate loci expugnatus capitur. Alaricus irritatus seu dolo seu perfidia Stelichonis redit ad vrbē, neq; vllo defendēte dū Honorius Rauenę desidet, diripit. Capta tum est Placidia soror Imperatoris. Hoc initium fuit vincendi, potiēdiq; in Italia rerū Barbaris, quo tempore in translatam imperii sedem Byzantium etiam imperatores concessere, Italiam non admodum respicientes nisi quatenus sub Iustiniano, quod melius fuerat non fieri, aduersus Gothos in ea bellum est gestum. Omnino lenitas, & inertia quædam optimorum & pietate præstantium principum valde nocuit reip. Hac improbi abusi multum damni dederunt passim ciuibus Romanis. Inter quos & Arbazacius, quē per iocū ob rapinas Harpazacium dicebant, libidine, luxu, auaritia perditus misere afflixit ciuitates atque prouincias.

An. do. 407 · Anno do. 410 · Anno do. 403

A · B

THEODOSIVS POSTERIOR.

An. do. 471

THeodosius filius Arcadii in delitiis, & inter Eunuchos educatus successit patri, & vnà cum patruo aliquātisper imperium, postea solus tenuit. Mox Valētinianū consobrinū filium Placidiæ amitæ suæ, & ducis Constārii Cæsarem dixit. Vtili & fideli opera huius erga seditiosos fuerat vsus. Sed & Asperi virtute in Italia repressi tumultus. Huius tēporib. odiis inter Bonifaciū ac Aetiū exortis, Vuādali in Africā traducti fuere. Moritur Aurelius Augustinus obsessa Hippone. Expositus fuit Theodosii animus omnium pene dolis, ac fraudibus, obnoxius Eunuchis, qui rerū potirētur principe Chrysaphio, Ipse ludere, venari, nihilq; aliis occupationibus vacare. Tanta incuria & negligentia gerere rēpub. vt diplomata nō lecta subscriptione confirmaret. Ferebat totius quidem vitæ fraternę, sed hanc leuitatē in primis indigne soror Pulcheria, itaque tale ad correctionem ipsius consiliū capit. Literas conscribi curat, in quib. petita ab illo traderetur in seruitutem Eudocia vxor, quam amabat mirifice. Perfectas affert fratri, seq; ait donū liberalitatis quoddā ipsius petere: qui neq; lectis illis, neq; interrogata sorore quid petitionis inesset, subscribit seruituti cōiugis suæ. Tum soror recitata

Anno do. 432

A recitata scriptura obiurgatum fratrem magno pudore cõfudit. Nihil gessit memorabile, cum attigerit vitæ annum L. pacem mercari, nõ armis facere, quo max. contemptum Imperii Romani auxit. A cædib. ita abhorrere, vt sontib. etiam vitam largiretur. Cum hoc Valẽtinianus multis annis regnauit, à quo cum nõ quidem integer, neque bonus vir Aetius, sed reipub. necessarius Eunuchorũ calumniis in odium vocatus Imperatoris interfectus esset, cumq; ille apud intimum quendã gloriaretur, quasi egregio hoc facto suo: Quale hoc ĩquit ille sit mox sentiemus, tu certe tibi sinistra manu dextram pręcidisti. Theodosio mortuo Pulcheria Marcianum ad Imperii honorẽ produxit, Valentinianus ab Aetii vno milite Stratilia interimitur, Marcianus Constantinopoli seditione Leonis opprimitur. Anno do. 451 Anno do. 457 Anno do. 458

TEMPORA IMPERATORVM BREVITER ANNOTATA.

CONstantinus Imperium tenuit annis, minus duobus mẽsibus triginta & vno, tredecim solus ingressus in regnum

ANNO ab vrbe cond. M XXXIX. quæ ratio ex eo ducta est, quòd Nouam seu orientalem Romam condidisse traditur, circiter annum XXIIII Imperii, & cum fuisse vrbis cond. M L XIII Græci tradunt. ab vr. con. A M. XXXIX.

B ANNO ab vrbe cond. M LXX, decessit Constantinus magnus.

CONSTANTIVS cum fratrib. XIII. solus XI annis Imperator fuit, omnib. XXIIII. de quib. si V deducantur, qui abiere dum fratris interfector superfuit. VIII illi tantum soli relinquentur anni. A.V.C.A. M.lxx.

IVLIANVS annis II.

IOVIANVS non vno toto. A.V.C.A. M.XCV.

VALENTINIANVS cum Valente A. XII. minus tribus mensibus.

VALENS cum Gratiano & Valentiniano, VALENTINIANI, FF. ann. III. omnibus XV. A.V.C.A. M.XCIX.

GRATIANVS cum fratre Valentiniano & Theodosio an. VI.

VALENTINIANVS cum Theodosio an. VII. omnib. XIII. A.V.C.A. M.CXV.

THEODOSIVS cum Honorio & Arcadio FF. an. III. omnibus aliquot mensibus plus XVI. A.V.C.A. M.C.XXIX.

ARCADIVS cum fratre an. XIII.

HONORIVS cum Theodosio fratris F. annis XVI. omnib. XXIX. A.V.C.A. M.C.LVIII.

THEODOSIVS an. XXVII. cum Valentiniano consobrino.

VALENTINIANVS IIII cum Martiano, omnib. circiter XXX.

Ita conficiuntur à Cõstantino vsque ad Leonem anni C L VIII. quos aliqui in C L III contraxere, & à XIII an. Imperii Constant. in quem refertur Alexãder aduersarius Arii vsque ad Theodosium, in cuius imperium

A Athanaſius, μέγιστον καὶ αἱματηρὸν σχίσμα ſub Conſtantino, Conſtantio & Valente.

Ariani epiſcopi viuente Athanaſio.

Euſebius Emiſenus deſignatus præſulatum metu non iniit.

Gregorius. Georgius Cappadox, occiſus ſub Iuliano ab Alexandrinis non abſque ſuſpitione ſubornationis Athanaſianæ.

Athanaſius reſtitutus ſub Iuliano, hoc poſt captum præſulatum an. XLVI defuncto Petrus creatur epiſcopus.

Petro pulſo ſubſtituitur Lucius à Georgio quodã presbyter factus, & Samoſatenſis Epiſcopus.

Reſtitutus Petrus pulſo Lucio.

Timotheus frater ſucceſſit in locum Petri mortui.

Theophilus Cyrillus Theophili fratris filius.

ANTIOCHENI

Tyrannus. Vitalis. Philogonius.

Euſtathius, σχίσμα, pellitur in Exilium Euſtathius, & ſurrogatur Arrianus Eulalius, quo mox mortuo, Euſebius Palęſtinus deſignatur, obire functionem noluit. Subſtituitur igitur,

Euphronius, & huic Placitus,

B Stephanus abdicatus. Leontius.

Eudoxius Epiſcopus Germanicæ.

Melitius ſuffragiis omnium ex Armenia accerſitus factione Arrianorum pellitur. in cuius locum ſufficitur

Euzoius, diaconus quondam cum Ario damnatus.

Paulinus Orthodoxis poſt pulſum Euſtathiũ præfuit, vnam ædem tenuit Antiochiæ.

Melitius reuerſus ab exilio, σχίσμα Paulini, cum præſulatum peteret Paulinus & Apollinaris.

Apollinaris abdicatur, ſed Euſtathiani præſule Paulino à reliquis ſeparati longo tẽpore manſerunt, ſed & Apollinaris, Vitalem crearat Epiſcopum, ipſe conceſſit Laodiciam. Poſt Melitium creatur

Flauianus, & Paulinus ſurrogat ipſe ſibi Euagrium.

Flauiano ſucceſſit Porphyrius.

Alexander reſtitutor vnitatis factionis Euſtathianæ & Melitianæ.

Theodotus.

HIEROSOLYMITANI

1 Hermona. 2 Macarius ſub Conſtantino.

3 Maximus. 4 Cyrillus: abdicato Cyrillo Epiſcopo occupat illã eccleſiã Herennius, poſt hunc

Heraclius, poſt hunc

Hilarius, sub Theodosio principe, cum restituitur Cyrillus, cui successit Ioannes Praylius. A

ROMANI

1 Miltiadis.
2 Syluester successor.
3 Marcus à Theodorito omissus.
4 Iulius.
5 Liberius, hoc exultante præfuit ecclesiæ Fœlix.
6 Damasus successit reuocato Liberio, Vrsino qui tum quoq; factiose creatus esset, abdicato.
7 Vrsinus, qui quidem Theodorito est Siricius.
8 Anastasius.
9 Innocentius.
10 Bonifacius.
11 Zosimus.
12 Cœlestinus.

INDICATIO HAERESEON QVARVM IN HOC SCRIPTO MENTIO FIT.

DE ARIO.

Anno do. 323. ARius presbyter Alexandrinus literatus vir ambitiosus, quo suum nomen & famam celebraret, vsitata & consueta doctrina derelicta, nouum dogma promulgat, vel potius Artemonis, & Pauli Samosatensis impietatem renouatã elimare aggreditur. Hic damnatus in consilio Nicæno, aliquantisper quidem latuit Alexandriæ, sed minime quieuisse illum apparet, ita breui tempore vires ingentes illa factio sibi comparauit. Cum autoritate suffultus principis Constantini peteret ecclesiam, communicaturus cum Alexandro Constantinopolitano, inter eundem in sellam secedens, turpi fine vitam clausit. B

Anno do. 327

DE MACEDONIO.

Anno do. 344 PVlso Paulo Cõstantinopolitano successore Alexandri, & relegato ad potium Thessalonicam, ambire Macedonius præsulatum, sed tum occupauit Eusebius Nicomediensis: quo mortuo, cum Paulus clanculum prius Romam profectus, autoritate occidentalium suffultus, ad prę̃sulatũ reuerteretur, in exiliũ actus Cucusum, interimitur, Ita capessit illã sedẽ Macedonius crudelis erga omnes dissentiẽtes. Is & exercitũ, Paphlagonum multitudini immisit, qui essent factionis Nouatianę: qui desperatiõe ad arma cõpulsi, cũ suorũ miserabili strage exercitum deleuerunt. Idem ossa Constantini magni ignorante Constantio in ædem Acacii transtulerat. Itaq; inuisus imperatori spoliatur præsulatu, non admodum tuentibus eum Arianis, vel potius subuertẽtibus. Quãuis enim filiũ Coessentialem cum patre esse

A esse non fateretur.tamen ne factũ quidẽ aut cõditurã dicere sustinebat.Sed sanctũ spiritũ creaturã plane esse dicebat.Cuius hæreseos & ipse autor fuit: nam antea non venerat diuinitas S.spiritus in quæstionẽ.Quod etiã testatur Basilius in expositione fidei Nicænæ perscripta Antiochenis, his verbis.Indefinite quidẽ de Spiritu sancto mentio fit.Nondũ enim exortis hostibus spiritus,abdicationem eorum qui spiritum sanctũ conditum,& seruilis naturæ esse assererent,non expresserunt.Nihil enim omnino in diuina & beata trinitate conditum inest.Hoc dogma amplexi sunt Eustathius Sebastianus & Basilius Ancyranus Episcopus.

DE EVNOMIO ET AETIO.

AEtius ἄθεος cognominatus, Antiochenus, patre Gregorio milite ortus, relictus admodum puer morte patris inopia compulsus ad opificium perdiscendum accedit:aurifex eximius factus.cum natura ad maiora incitaretur,ad sapientiæ studium,& literatas artes conuertitur. audiuit Paulinum Tyrium adhuc viuente Constantino, postea Eulalium qui tertius & vigesimus. Episcopus Antiochiæ à temporibus apostolorum fuisse traditur.Cum vis esset magna ingenii,& acrimonia in disserendo,exquisita oratio,neque vlli iam cederet: multos etiam in disputationibus pro arbitrio agitaret,ferri diutius non potuit,cum multi dignitate,& autoritate præstan- An.do.358.
B tes viri ab adolescente adhuc redolente officinam se vexari dolerent.Ita relicta Antiochia Anazarbum concessit,vbi quasi vires collegebat,cum exercendo se dialecticis & contentionum artibus, tum scribendo non solum mediocribus,sed etiam ipsi Imperatori Cõstãtino,tum etiam vitæ, victúsque ac ornatus simplicitate ac tenuitate.Hunc Ariani dogmatis defensorẽ fuisse constat: sed ea subtilitate ac ita presse tractabat, vt fraudes veriti ipsi etiam Ariani non magnopere pro illo laborarent, quare à Leontio diaconus creatus mox abdicatur.Erat Leontius vir prudens, minime tumultuator,dissimulare iniurias,tegere suam sententiam,ætate grauis moritur. Fuit & alius Leontius Tripolitanus Episcopus,de quo sententię historicorum variant.Nam tradunt inter subsidia Arii aliqui damnatum,& Ariani scriptores inter suos posuere,alii egregium virum & pene immodice tenacem dignitatis Episcopalis aduersus Eusebiam Augustam perhibent fuisse. Memorabile est quod traditur:Cum quodam tempore in cœtu Episcoporum Constantius de ecclesiasticis multa verba faceret, & promulgaret constitutiones,omnibus aliis approbantibus,hunc solum obstinate tacuisse. Tunc imperatorem quæsiisse:cur ipse inter omnium sermones solus teneret silẽtium.Ibi respondisse Leontium:Ideo fieri quia cogitans miraretur apud se, quòd ab ipsius negotiis tantum suppeteret temporis aliena vt curaret.Bella enim & rempublicam illi gerendam, nunc iis posthabitis desidere inter episcopos,& statuere de ecclesiastica administratiõe,quæ ad ipsum nequa-

A doctrinæ ea fuit quam exposuimus, præter quæ & assertio est illius duorũ numinum,à quorum vno bona ab altero mala originem haberent,quę implicantur cum prioribus vesaniis,Cerdonis,Marcionis,Valentini.

DE AVDAEO.

AVdæus Syrus Manichæorum dogmata clanculum probare creditus, asserebat Humana forma deum esse,ἀνθρωπομορφῖται huius sectatores dicti. Arripuere hoc dogma maxime imperiti & Aegyptii Monachi. Simulabat autem hæc factio magnam vitæ innocentiam ac castitatem: recedereque à communitate ecclesiastica se dicebant, quod in illa ferrentur fœneratores & impuri. An.do.344.

DE MESSALIANIS.

MEssaliani voce significante precatores appellati, qui & ἐνθουσιασταὶ à numine quo corriperentur. Fruticatio quædam Phrygum & Montani sectæ, plerique celantes suum dogma ab ecclesia non seiungebantur,neque quicquam momenti habere communitatem illam in vtranque partem aiebant. An.do.371.

DE LVCIFERIANIS.

LVciferiani à Lucifero dolente suam autoritatem in creatione Episcopi Antiocheni spretam, secta originem duxit. A quibus in Alexandrino conuentu recepti damnabantur.Hæresis in sola ambitione fundata,neque B sane late peruagata.Hæc enim arma semper fuere contentionum in ecclesia,prætextus veræ fidei,& pietatis asserendæ. Et seruire coacta fuit eximia res cupiditatibus improborum fides, ὅπλον εὐσεβείας φιλονεικῶν,vt ait Gregorius. An.do.39[illegible]

DE SABELLIO ET PHOTINO.

SAbellius Libycus fatebatur vnum esse Deum, & ita in vnam essentiam trinitatem adducebat,vt assereret nullam esse verè subiectam proprietatem personis,sed nomina mutari pro eo atque vsus poscat, vt nunc de illo vt patre,nunc vt filio, nunc vt spiritu sancto disseratur. Huius hæreseos germina Photini placitum & Marcelli Galatæ Episcopi Ancyrani, quorum ille assereret filium dei ex Maria natum, sempiternam essentiam illius negans,hic vnigenitum filium verbum Dei esse concedebat.Sed tempore atque vsu flagitante progressum, mox rediisse illo vnde venerat. Qui neque esset ante illam progressionem, neque postea substantiam habuerit. Constitutum enim & explicatum fuerat post synodum Nicænam de personarum siue ὑποστάσεων appellatione,quod ibi scriptum esset ἐὰν λέγῃ τις λέγει ἐξ ἑτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν υἱόν, ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Nam mouerant hanc quæstionem posteriores demum vt opinor, Basilius quidem per quam subtiliter interpretatur. Hæc apprehendit, & Paulinus Antiochiæ orthodoxorum præses post pulsum Eustathium. Contra Sabellium scripsisse Dionysium refert Basilius,haud scio an non illum dicat, qui Alexandriæ An.do.357. An.do.369.

xandriæ Episcopus fuit, iam ætate grandior cum Samosatensis damnaretur, sed processisse in conuincendo longius, & distraxisse etiam essentiam, id est τὴν οὐσίαν Deitatis, seminaque iecisse dissimilitudinis quæ postea introducta sit. Ab his nominantur Sabelliani & Photiniani. A

APOLLINARIS.

An. do. 379. Apollinaris valde ingeniosus, & doctus vir, carmen & versus elegantes facere, facultate maxima literarum. Itaque repleuit libris suis, vt Basilius ait, orbem terrarum. familiaris fuit Gregorio & Basilio: defensor Coessentialitatis. Interdixerat Iulianus disciplina Græcorum Christianis. Tum Apollinaris versibus exposuit ad Homericum quendam modum historias antiquas sacrarum literarum, & numero librorum, & elementorum notis iisdem. Composuit & Iambos & carmina. Hunc antiquis, nisi nostra & præsentia sperneremus, comparari posse quidam putarunt, sed fieri non potuit, quin in tanta copia scriptorum multum ac sæpe erraretur, Sententias quidem à veritate diuinæ scripturæ ad humanas fabulas detorsisse illum cõstat, In primis de resurrectione mortuorum ineptientem, cum reuersuros ad legem & circumcisionem, sabbata, ritus, adorationem, cibos, templum traderet, tum de carne Christi, splẽdidis nugis multos seduxit. Cum enim filium dei carnem humanam animasse, primum docuisset, postea correxit, pro mente tantum & intelligentia fuisse diuinitatem in Christo. Hunc secuti Apollinaristæ nominati sunt. B

DE NOVATIANIS.

An. do. 256. Nouatiani à Nouato presbytero, qui in facinus, & peccatum singulare lapsos excludi oportere communitate ecclesiastica censebat, iudiciúmque de illis relinquẽdum deo. hos sanctiores, & natura ipsa atque ingenio duriores amplectebantur, imbecilliores fugitabant, ita scindi ecclesia in duas partes: separabantur enim illi à reliquis καθαροὺς sese vocantes. Hæc opinio condemnata est in synodo Romana. Fuere multi episcopi Nouatianorum viri boni ac docti, & in primis maxime diuersa ratione Agelius & ab hoc tertius Sisinius. Quorum ille indoctior & rudior, hic non solum literatus, sed etiam elegans ac facetus: Non nisi vnam vestem ille, & nullos calceos habere. Hic & candido pallio & balneis vti. Ac quodam eum aliquando catholico reprehendente quod laute degeret, ac quærente cur candida veste amiciretur, iussit illum proferre ex sacris literis, vbi nigris indui iuberentur, Quod cum ille facere non posset, At mihi, inquit, Salomon succurrit, iubens vestimenta candida esse, Ipseque Christus candida veste cum se tum Mosen, atque Heliam discipulis conspiciendum exhibet. Accedebat autem dictis gratia suauitate vocis, & decoro quodam gestu totius corporis. Lauabat sæpe bis vno die. Hoc quodam cur faceret, qui Episcopus esset rogante, vt bis vno die lauaret, quia, inquit, tertio non satis commode possum.

A ſum. Ademerat Leontius Epiſcopus Ancyranus eccleſiam Nouatianis, qui cum veniſſet Conſtantinopolim, deprecatum ad eum acceſſit pro ſuis Siſinnius: ſed increpante Ancyrano Siſinnium, negantéque eſſe dignos eccleſia qui pœnitentiæ bonum tollerent, Nemo, inquit, eſt in pœnitentia maiore quàm ego. Túne, inquit Ancyranus, quo pacto? Quod, inquit Siſinnius, ad te acceſſerim. Cum Ioannes Chryſoſtomus diceret, duos Epiſcopos in vrbe vna eſſe non oportere: Negauit eſſe Siſinnius. Tibi ne igitur, inquit Ioannes, Epiſcopus non ſum? Imo vero, inquit, tibi non ſum, qui aliis ſum omnibus. At ego, inquit Ioannes, efficiam ne publice, cum hæreticus ſis, docere tibi liceat. Effice, inquit Siſinnius, & accipe cum gratia mercedem, quãto enim labore me liberaueris. Tum Ioannes iam mollior, non igitur faciam, cum tibi gratum futurum intelligo. Ea erat hominis promptitudo in reſpondendo & altercando ſubtilitas, qua in parte cum Eunomius quoq; valeret, fugere illius congreſſus, quaſi ἀντιτέχνῳ ſolebat. Moribus & vita laudatiſſimus.

DE ALIQVOT CATHOLICIS PRAECIpuis qui nominantur in hac hiſtoria.

ATHANASIVS.

B

Athanaſius Alexandrinus ab Epiſcopo illius vrbis Alexandro puer literis erudiendus in eccleſiam ſuſcipitur: viderat enim quędam illum myſteria tractare religionis noſtræ: poſtea factus Diaconus Epiſcopum ſequi, proficiſcentem Nicæam ad memorabile concilium illud coactum aduerſus Arium: mortuo Alexandro, legitur Athanaſius Epiſcopus. Tum illud miſerabile, & cruentum ac diuturnum diſſidium extitit, Regibus, Epiſcopis, prætoribus populo partim tuente partim oppugnante Athanaſium. Conſtantinus relegauerat in exilium, ſed illius filius Conſtantinus reſtituit reuocatum, vt traditur, à patre penè agente iam animam. Poſtea Conſtãtio ſolo rerum potiente, cum ipſe miſere, tum illius cauſa eccleſiæ concuſſæ, ac vexatæ ſunt. Apparet fuiſſe virum ingenioſum, prudentem, animi vehementis, acrem, laborioſum, in coniecturis ſequẽdis admirabilem. Mirifice inimicus Arianis fuit. Conſtantem aduerſus fratrem inſtigaſſe putabatur, ea ſuſpicio videtur tantopere infenſum illi Conſtantium reddidiſſe. Qui defendente cauſam illius Liberio dixiſſe traditur, nullam ſibi victoriam gratiorem futuram, quàm ſi eſſet Athanaſius oppreſſus, Neque tantopere ſe ſollicitari Maxentii, & Siluani defectione, quàm cura euertendi Athanaſii. ex quibus intelligi poteſt immane illud odium fuiſſe. Sub Iuliano eccleſiam recepit, & mortuus eſt Imperatore orientis Valente. multi hi An. do. 375.

ſtoriam

ſtoriam perſecuti ſunt ſcriptis ſuis, variam & incertam fortunam rerum il A lius,multa ſunt ſingularia,& admirabilia.Atrocibus ſæpe criminibus infamatus,ita ſe purgauit,vt non perſuaderet iudicibus,ſed oſtenderet, & declararet,quaſi ob oculos poſitam innocentiam ſuam.Inque hac parte præcipua fuit felicitate,neque enim vllum improbum factum Athanaſii inimici plurimi,& potentes probare potuerunt. Exilia, periculaque vitæ, ſæpe ſubiit.Doctrina & artibus minus inſtructus, itaque mores illius, & oratio plus nocuere aduerſariis quàm ſcripta. In hunc etiam extat funebris laudatio compoſita à Gregorio Nazanſi Epiſcopo.

GREGORIVS THEOLOGVS EPISCOPVS NAZANSI.

An.do.371. GRegorius qui Theologus dicitur epiſcopus Nazanſi, vicus hic eſt Cappadociæ,vir doctiſſimus,neceſſarius,& amicus Baſilii Cæſarienſis,epiſcopi,literis fuit apprime eruditus,& verſus facere elegantes, extat illius in hoc genere ſcripta,quibus & ingenii bonitas, & magnitudo ſtudii declaratur.Sed philoſophiæ operã præcipuã dabat, & orationem diligenter cõponebat,ad ſententioſum & ſubtiliorem modum, qualem Polemonis Smyrnæi fuiſſe accepimus magiſtri Ariſtidę. Laodiciæ quidẽ erat ille natus, ſed quia Smyrnæ rhetoricabatur,ideo illud cognomentum obtinuit.Completa fuiſſe tradunt numeroſis ſcriptis Gregorii verſuum x x x. M. Doctrina B fuit ſingulari & exquiſita,morum & vitæ maxima integritate,atque etiam comitate.In docendo & expoſitionibus rerum plurimum valebat, oratione vtebatur vbere quidem,ſed cum elimata cura,tum grauitate ſtabili. Ne aduerſarios quidem atque inimicos lædere, itaque ſatis quietam vitam ad annos fermè X C.produxiſſe fertur.Cum Conſtantinopoli in diſſidio Demophileo eccleſiam ſuſcepiſſet regendam, & inuidia ſubiiceretur ei quidã Maximus,ægre ferentibus multis,& hortãtibus Gregoriũ ad illã ſedem & dignitatem ſuã retinendã,negauit aliter quàm ad tẽpus curationẽ illius eccleſię ſibi datã,orauitq́; vt pateretur ocio ſuo pacẽ eccleſię parare,ita Nazã ſum rediit,vbi tandẽ alio conſtituto epiſcopo in agro ſolitariã vitam vixit. Incredibili amore complexus fuit Baſilium,ſe quidem natu minorem.ſtuduerant vnà Athenis,coniungi etiam ſimilitudine morum, & mutuis voluntatibus videbantur,quæ res aut ſolæ,aut potiſſimũ amicitiam conciliãt atq; conſeruant.Pluris facere Gregorius Baſiliũ quam ſeipſum,non obſcure teſtabatur.Pro hoc laborare,hũc producere cõmẽdatione & teſtimonio ad honores,ab hoc requirere in maximis rebus veritatem.Sacras literas eatenus tenebat quatenus opus eſſe cenſuerat, exquiſitã enim ſciẽtiã illarum video ei adimi,cum concedatur eidem ſingulare ſtudiũ. Vix cum quoquã diſputaſſe oratione aut ſcripto traditur,cum Gregorius tum Baſilius quem non in ſuam ſententiam perducerent.Fuere & alii hoc nomine:Gregorius frater

A frater Basilii. Gregorius Arianus episcopus Alexandrinus.

BASILIVS.

Basilius Cappadox, vir doctus & literis atque artibus eruditissimus. Valebat in primis copia dicendi, atque eius oratio plenior, & ornatior visa & apta concionibus, episcopus fuit Cæsareæ in Cappadocia. Oppugnator Ariani dogmatis, inualescentisque tum Sabelliani & Eunomiani. De spiritu sancto contra eos, qui creaturam dicerent, disputauit acriter. Marcellum & personarum, quas tum dixere ὑποστάσεις, confusores refellit. Corpore perquam fuit imbecillo, & morbis obnoxio, itaque & medicamentis, & calidis balneis vsum se scribit. Matris quæ ipsum sedulo curasset, mortem mollissimo animo tulit. Valens cum ferè omnes orthodoxi pellerentur, ipsum nō exegit. Exulauit tamen siue vi aduersariorum seu spōte. Maximus amator ocii & solitudinis, & disciplinæ ac ordinis in ecclesia institutor. Huius sunt psalmorum matutini cantus, & cœtus virorum ac mulierum, virtutem & continentiam exercentium, ἀσκητάς Græci dixere. Successit in præsulatu Eusebio, annitente maximopere Gregorio. Huius frater fuit, quem diximus Gregorius episcopus Nissæ, & Petrus qui & ipse episcopus fuit, & duo monachi. Basilius alius fuit Ancyranus Galata, incertæ sententię, Arianos quidem insectatus, sed Macedoniani dogmatis propagator. An. do. 371.

B IOANNES COGNOMENTO CHRYSOSTOMUS.

Ioannes Antiochenus, cuius mater Publia fuit, pulsata iussu Iuliani à satellite, quòd contra illius edictum choros virginum psallentium habuisset, facundia & flumine quodam orationis aureo cognomen Chrysostomi meritus est. Innumerabiles libros composuit, verbis ornatos, oratione elatos, exquisitos cultu, patiens laboris, vigiliarum, abhorrens à libidine. Quarum virtutum conscientia superbiens, inmitis erat, & asperæ cuiusdam libertatis erga omnes, insultator & iracundus. Non tangi reuerentia, neque calamitate vllius. Eutropius præfectus prætorii, vel vt dixere tum, præpositus palatio, metu supplicii ad ecclesiam confugerat, & prostratus iacebat ante altare. Præcipuus hic quidem Ioannis aduersarius, sed nemo putabat facturum, vt hoc illius tempore iniuriæ meminisset. At Ioannes qui tum concionaretur, omnem sermonem ad Eutropii insectationem conuertit, quod inhumanum plerisque visum. Qui etiam ita libere in Augustum nonnunquam inuehi vt maledicus haberetur. Omnino fuit animi excelsi, superbiæ crimine non caruit, seueritatis odiosæ, Nouatianis non iniquus: sed profecto illorum quoque temporum vitia secari atque vri, non leuibus medicamentis curari voluere. Pertinacia etiam eius reprehenditur. Acceptissimus populo fuit, quem quasi reuinctum de lingua trahebat, quocunque voluerat: semel atque iterum in exilium An. do. 400.

missus, tandem relegatus in locum vltimum imperii Romani in itinere A moritur, relictis contentionibus etiam de se mortuo posteritati grauibus & diuturnis.

DE MARTYRE BABYLA.

Anno do. 240. Babylas episcopus Antiochiæ. Hunc tradunt Numeriano, vel sicut alii malunt, Decio Imperatori ingredi in sacram ædem ad multitudinem populi volenti, obstitisse in foribus, quod negaret se passurum, vt lupus ad oues irrueret, atque Imperatorem tum quidẽ siue metu multitudinis, seu qua alia de causa discessisse, ferentem admodum indigne repulsionem episcopi. Itaque reuersum in regiam iussisse acciri illum, & accusatũ grauiter contemptus sui, & læsæ maiestatis, vno suasisse facto satisfacere sibi sacrificando diis. Tum illum post defensionem facti sui, nequaquã hoc se facturum dixisse. Neq; enim pastorẽ vlla ratiõe ouile negligere potuisse, & mirari quòd nunc ab omnipotenti deo defecturum ad falsa, & perdita numina sese esse speraret. Imperasse igitur principem arripi vinctũ cathenis ad mortem, & caput illius amputari. Ibi Babylam cum abduceretur, hæc de psalmis accinuisse. Conuertere anima mea ad quietem tuam, Dominus enim respexit te. Sunt qui scribunt tres adolescẽtes fratres educatos à sene, raptos & ipsos post varia tormenta ad cędem, detrectantes deorum sacrificia. Quos Babylã ante se iugulari curasse, ne quis metu supplicii resiliret B postea. Atq; ita illis interemptis, cũ dixisset, Ecce me & liberos quos deus mihi tribuerat, porrexisse ceruicem, mandasseque astantibus, vt cathenas vnà cũ suo corpore sepelirent, ne ornamentis suis mortuo carendũ esset.

DE ESSENTIA ET SVBSTANTIA.

CVm res ipsæ quasi dilabi perireq; incipiunt, tum verborum existere copia, inque locũ illarum subire solet. Fit hoc nõ in humanis modo, sed diuinis etiam causis, negotiis, administrationibus. Quã enim vetusta omnia simplicem, nudamque orationem habent, in maxima virtute, & efficacia veritatis? Qua paulatim deficiente, quid non verborum architectatione mirificarum molitionum excitatum fuit? Sed de hoc disertius, pluribusque disputare vtilitatis nihil, inuidiæ permultum videtur esse habiturum. Hactenus igitur præfati proposito nostro insistamus. Nam per somnum ne quis visum aliquod oblatum veteribus nedum vigilantibus in mentem venisse existimet illas exquisitiones de deitate posteriorum? Quibus tamen semel introductis nullus finis constitui potuit, tot conuentibus ac cõciliis, quibus planè, vt dicitur, hydram truncatam apparet. Sed nos cętera notare non fuerit necesse. De essentia autem & substantia, propter cõuersionem nostram, exponere visum quo improbitas impiæ sapiẽtię adegerit

A egerit curæ & diligentiæ ſanctos patres. Nam & poſt Nicænum concilium demum hæc controuerſia, niſi admodum fallor, extitit, in quo ſimpliciſſime vtraque voce vſi fuiſſent. Sũt autem Græcæ οὐσία & ὑποστάσεις, quas cõuertimus Eſſentia ac ſubſtantia, neutra quidem admodum Latina, ſed quibus tamen Græcæ, ne ipſæ quidem admodum hac quidem ſignificatione probatæ, reddi viderentur. Hoc neceſſario quoque prædicendũ fuit, ne quis confundere ſanctiſſimã rem voluiſſe nos arbitraretur. Quid enim attinebat ineptius adhuc vocabulum vſurpare ſubſiſtentiæ? Qui igitur noſtra forte legerunt, ſciant Eſſentiam eſſe in illis, quæ in Græco οὐσία, Subſtãtiam vero ſeu perſonam quæ ὑπόστασις. De quibus in Græcorum commentariis talia quædam traduntur. ὑπόστασις id eſt ſubſtantia, eccleſiaſtico ac apoſtolico vſu, perſona ſeu character eſt. Sicut ait apoſtolus, Filium eſſe reſplẽdentiam gloriæ, & characterem ſubſtantiæ ipſius, hoc eſt perſonam Coeſſentialem cum charactere & ſubſtantia paterna. Cæterum perſonas ſiue characteras de deo dicimus, quædam incorporea & indeſcripta. Perſona quidem ſunt ſubſtantia iuxta ſanctos patres, & proprietas communitatis. Communitas eſt enim in natura vniuſcuiuſq; rei, propriæ autem ſunt ſubſtantiæ, vt deitas eſt natura, ſeu Eſſentia vna, ſubſtantiæ vero tres, pater & filius & ſanctus ſpiritus. Tres ſunt perſonæ ſeu characteres, vna eſſentia, ac genus. Si igitur dixeris, Cuſtodiat nos deitas, totam trinitatem ſignificaſti: ſin ita, Nobiſcum ſit filius dei, vnam de tribus ſubſtantiis nominauiſti, & nihilominus deitatem totam. Sunt autem ſubſtantiales proprietates deitatis, ingenitum patris, genitum filii, proceſſio ſancti ſpiritus. Nam neque pater genitus, neque filii proceſſio, neque genitus ſanctus ſpiritus eſt. Quinque quidem hæc nominari ſolent, Subſtantia, Perſona, Character, Indiuiduum, & Proprium. Natura dicitur, vt verbi cauſa angelica. Subſtantiæ autem proprietatis, ſunt ſingulares appellationes, vt Michael, Gabriel. Similiter, natura eſt vna ac communis humanitas, ſubſtantiæ vero, Petrus ac Paulus, & reliquæ perſonæ, characteresque humanitatis. Natura igitur eſt princeps & auctor atque parens ſubſtantiarum, quas complectitur. Eamque ob cauſam ſubſtantiæ dicuntur, quòd ſub natura ſtent, tanquam fonte ſuo. Neque iſta definitionis regula valet de intelligibilibus animatis, rationabilibusque ſolummodo, verum etiam de quaque natura inanima, inſenſibili, immobili: vt ſi dicamus, creaſſe deum lucem: Ecce ſignificata eſt eſſentia luminum. Quæ ipſa ſecatur porrò in ſuas ſubſtãtias, vt Lunam, Sidera, & cætera. Similiter & de vento: ſi dicas ſpiritum, demonſtraſti totam venti naturam: ſin Auſtrum Aquilonemue, iam ad ſubſtãtias deſcẽderis. Eodem modo, vna eſt eſſentia ignis, ſed in ſubſtantias ſcinditur, vt lucernas, cæreos, faces, focos. Sanctam Chriſti carnem, perſonam non dicimus, ſed eſſentiam, vt ſignificetur totam illum naturã noſtrã aſſumpſiſſe.

ἐκ τῶν σουίδα

B

Nam si substantiam diceremus, asserere inueniremur vnum tantũ hominẽ A
assumptum à Christo conseruatumq; esse, quare substantia non vocatur caro, cum inseparabilis sit à verbo deo. Substantia enim intelligitur separata persona. Insitam tamen substantię perhibemus non substantiam. Insita autem substantiæ accipi ita debet, vt quæ rem cui insit, habeat, vt expers substantiæ carens tali re, siue essentia, aliquid esse dicitur, vt somnium essentiam, remque cui insit non habet, & est imaginarium. Iam quod de finitione dicimus, substantiæ & rei cui insit, ac essentiæ expers, sæpe verbo esse dicitur, sed in Essentia, aut substantia cognosci non potest, vt orcus, mors, morbus. Rursum Essentiæ insitũ vocamus, aut ipsam rem, aut quandam quam in essentia animaduertimus proprietatem. Vt essentiæ hominis insitum est rationale & corruptibile. Nec non substantiæ insitum, bifariã accipitur, vel quòd reuera sit, vel quædam in substantia proprietas, vt in deo patre ingenitum, in filio vero genitum, In spiritu autẽ sancto processio. Rursus, Substãtia est Essentia, cum quibusdam proprietatibus numero à similibus specie discreta. Tale est, persona Coessentialis characteris & substantię patris. Vel Substantia est quicquid cũ sua persona confertur. Vel ita: Substãtia est essentia propriæ cuiusdã rationis, propter characteristicas seu formatiuas proprietates. Substantiæ nomen trifariam dictum in sacra scriptura reperitur. Pro re quæ sit ipsa per se. Vt, Memento quę sit substãtia mea. Pro multitudine coniunctorum: vt hoc: Exierunt quidam ex substantia alienigena B
rum. Pro insito essentiæ, vt, in substantia gloriationis meæ. Substantia & persona idem valent. Vtraque enim partis, & proprietatis significationem habet, sed ita, vt in se comprehensę nõ admittant plurium appellationem naturaliter. Substantiam vocamus per se substantem nulli alteri coniunctæ considerationis, hoc & indiuiduum aliqui nominãt. Id fuerit collectio quędam accidentium, quæ simul cõsideramus in vno cui assunt, neq; in altero vllo nisi vno cui assunt. Substantialis vero vnitio est, quæ diuersas essentias seu naturas in vnam personam, & vnam ac eandem substantiam cogit ac colligat. Substantialis differentia, est ratio qua diuersitas illa cõsiderationis collectarum proprietatum, secans numero vnum ab altero multitudinem indiuiduorum efficit. Sed & Basilius ita hæc disseruit, in Epistola ad fratrẽ suum scripta quam conuersam in latinum subiecimus.

BASILII MAGNI EPISTOLA AD GREGORIVM FRATREM SVVM DE DISCRIMINE INTER ESSENTIAM ET SVBSTANTIAM.

CVm multi commune essentiæ nomen in mysticis dogmatis, à ratione substantiæ non secernentes, vtrumq; vna cõsideratione cõplectantur, neque

A neque putent quicquam referre, essentiam dicant an substantiam: unde & quibusdam minus hæc exquirentibus, similiter vnam substantiam asserere, sicut vna essentia dicitur: Et contra, qui substantias tres admittũt, ex hac ipsa consensione similem numerum essentiarum asserendum esse credunt: Eam ob rem ne & tibi talia vsu veniant, breuem commẽtarium de hac ratione tibi composui. Atque vt paucis exponam, hæc est huius rei intelligẽtia. Omnia nomina quę de pluribus & numero discretis rebus proferũtur, significationem habent generalem, vt homo. Hæc enim appellatio cõmunem illam naturam indicat, neq; vnum aliquem hominẽ definit, qui proprie per illam intelligatur. Non enim magis Petrus homo est quam Andreas, Ioannes, Iacobus. Sed hæc communitas significationis, conueniens pariter vniuersis quorum appellatio illa fuerit, distinctionem requirit, qua non generaliter hominem, sed Petrum aut Ioannem cognoscamus. Huiusmodi autem nomina proprietatis habent demonstrationem, qua non communitas naturæ significatur, sed rei quædam definitio, cuius proprietas cũ generis sui communitate non permisceatur, vt Timotheus aut Paulus: quarum vocum neutra in communitatem naturæ abit, sed segregata collectione significationis, definitas quasdam res nomine suo ostẽdit. Si igitur vna forte, duo pluresve cõuenerint, vt Paulus, Siluanus, Timotheus, & quæstio sit de illorum hominũ essentia, nemo alia ratione essentiam Pauli, alia Sil-

B uani, alia Timothei explicare poterit. Sed quacunque quis Pauli essentiam declarauerit, eadem & aliis congruet, itaq; sunt inter se Coëssentiales omnes, qui eadem descriptione essentiæ cõprehendũtur. Verũ si quis iam cõmunitate prætcrita considerationem suam ad proprietatem cõuertit, qua quidẽ vna res ab altera separatur, iam nõ magis ratio vniuscuiusq; qua ipsum cognoscitur, ad alterum quoq; per omnia quadrabit, quamuis alicubi communitate congruere reperiatur, atq; hoc proprie appellatũ asserimus, Substantiæ vocabulo designari. Nam cum hominis appellatio dissipatam quandã intelligentiam excitet indefinita perceptione sua, fit vt natura quidẽ ipso nomine denotetur, subiecta vero naturę, & propria res illo nequaquam exprimitur: cęterũ si Paulũ nomines, iam ostẽderis subiectã naturã illa in re quam nomine designasti. Hæc ergo est substãtia, nõ indefinita cõsideratio naturæ, & instabilis propter cõmunitatẽ significationis, sed explanationẽ & definitionẽ habet cõmunis & indefinitę alicuius rei per proprietates expressas. Qui vsus & in scriptura frequens est, sicut videre licet, cum aliis multis in locis tũ in historia de Iobo. Nã instituta narratiõe de illo, primum cõmunitatis facit mentionẽ, & dicit homo, ac mox proprietate illũ adiectę vocis, quidã, resecat. Ac definitionẽ quidẽ substantiæ tãquã inutilẽ proposito, reticuit, Sed illũ Quendã, notionibus peculiaribus informat, cõmemorato & loco & moribus expositis: atque ita secernere vult, & abdu-

cere à communi significatione, vt omnino definitio manifesta esset illius, A de quo narratio texeretur, à nomine, à loco, ex animi proprietatibus, à rebus externis. Quòd si redderet substantiæ rationem, nulla fieret huiusmodi mentio in naturæ expositione, cum esset eadem ratio, & de hoc, & de Baldade Sanchita, & Sophare Menæo, deque vnoquoque homine, qui ibi memorantur. hoc discrimen essentiæ ac substantiæ obseruatum in nobis transferes, absque errore, & ad diuina dogmata. Esse patrem quicquid sanè conceperit animus tuus. (non enim potest ille sententiæ inniti præfinitæ, quoniam omnem intelligentiam superat diuinæ essentiæ constitutio) & idem senties filium esse, & similiter idem esse spiritum sanctum. Nam ratio increati, & incomprehensi vna est & eadem de patre, & de filio, & de spiritu sancto: cum non sit hoc magis increatum, neque incomprehensum, & illud minus. Quia vero per signa quædam proprietatis trinitatis comparatio inconfusa retinenda est, in hac consideratione, si qua communitatis habent intelligentiam, vt increatum, & exuperantia omnis comprehensionis, & his similia, nō assumētur ad proprietatis cognitionē, quærenturq; ea quibus separationis quędā cogitatio liquida, & nō inuoluta alteri affini, secerni possit. Itaq; vt mihi videtur, ad hunc modum recta harum rerum ratio inibitur. Quodcunq; nobis à diuina potētia bonū collatum fuerit, id dicimus effectionē Gratiæ efficiētis omnia in omnibus, sicut Apostolus ait, Efficere hæc omnia vnum & eundem spiritum, distribuentē quę cuiq; voluerit. Cum autē quæritur, vtrū originem nacta bonorum largitio ex solo B sancto spiritu cōferatur dignis, rursum à sancta scriptura deducimur ad huius bonorū largitionis quæ efficitur à sancto spiritu, causam & autorē, quē credamus esse vnigenitum Deum: omnia enim per ipsum facta esse, & in ipso consistere, sancta nos scriptura docet. Sed ad hanc quoque cognitionē vbi ascenderimus, rursus per diuini instinctus scripturæ ductum ad hanc doctrinam deuenimus: per illam quidem potentiam omnia de nihilo existere, non tamen ex ipsa absque alia causa, sed esse potentiam quandam ingenitæ & expertis principii substantiæ, quæ causa sit vniuersæ omnium rerum causę. Ex patre enim est filius, per quem sunt omnia, à quo sanctus spiritus nulla vnquam cogitatione separari potest. Neq; ad contemplationē filii absque illustratione sancti spiritus perueniri potest. Cum igitur spiritus à quo ad creaturas omnis bonorum largitio manat, de filio pendeat, cum quo indiuisibiliter comprehenditur, quodque ipse est, hoc à patre tanquam causa habeat religatum vnde & procedit, fit vt ipsius hoc substātialis proprietatis signum sit, quòd de filio, & vnà cum filio cognoscatur, substātiamque eius esse ex patre. At filius, qui procedentem è patre spiritum per se, & de se ipso indicat, solus vnigenito modo ex ingenita luce effulsit, neq; habet vllā proprietatis notionū cum patre spiritùve sancto cōmunitatem,

sed si-

A fed fignis prædictis tantum indicatur. At ille deus in omnibus, folus habet eximiam notionem fubftantiæ fuæ, quòd pater fit, neque ex vlla alia caufa extiterit. De hac ille notione proprie cognofcitur. Eamque ob rem in communitate effentiæ, afferimus obferuatas notiones Trinitatis non in vnum conuenire aut recidere. Quarum tamen proprietas conftituitur de perfonis, quæ fide traduntur, quarum fingulæ notionibus fuis difcernantur, atque comprehẽdũtur: vt & de fupradictis fignis feparatio fubftantiarum inueniri poffit, & infiniti, incomprehẽfi increatæ effentiæ, quodque nullo loco includatur, ac huiufmodi aliorum, nullum difcrimen fit in viuifica natura, patris, inquam, & filii & fpiritus fancti, confidereturque horum quędã cõtinua, & indiftracta communitas: vt quacunq; aliquis intelligentia magnitudinem vnius eorum quos fanctę trinitatis fides cõplectitur deprehẽderit, eadem peruenerit indeclinabiliter, & ad patris, & filii, & fpiritus fancti gloriæ confpectũ, ita, vt nullo inter patrẽ & filium, & fanctum fpiritũ interuallo, cogitationes fruftrante greffu incedant. Neq; enim vllũ inter hos medium inferitur: neq; vllius rei fubftantia pręter diuinam naturã intercedit, quę ipfam inter fe alieno quodã interuentu diuidere poffit. Abeft omnis inanitas interualli expertis fubftantię, quę hiare facit concinnitatem diuinę effentiæ interiectione vacui difterminans continuitatem.

B Sed fi quis intellexit patrem, intellexit illũ per fe, filiumq; hac etiã cogitatione affumpfit: quiq; hunc nominauit, nõ feparat ab ipfo fpiritũ, fed cõfequenter ordine, cõiunctim natura, expreffit fuam fidẽ in tribus vnitã & cõmiftam. Iam fi quis dixerit folũ fpiritũ: comprehendit etiam cõfeffiõe fua illũ cuius eft fpiritus. Cumq; fit hic fpiritus Chrifti, & fit ex deo, vt ait Paulus, fic quidem, vt in cathena, qui vna à patre extremum attraxit, etiã alterum cõplectitur, ita qui fpiritũ attraxit, vt propheta ait, per illum, & filiũ, & patrem vnà traxit. Itẽq; fi vere filium aliquis apprehẽderit, ita habebit eum vt hinc quidem adducat fecum patrem fuum, illinc vero fpiritũ. Refecari enim à patre, qui ĩ patre femper fit, aut difiũgi à fpiritu fuo in quo operetur omnia nequit. Eodem modo qui patrem accepit potẽtialiter, & filiũ & fpiritum vnà accepit. Nulla enim in cogitationẽ cadit fectio, aut diuifio vllo modo, vt aut intelligi filius abfq; patre, aut fpiritus à filio disiungi poffit. Eftq; horũ quædam ineffabilis, & omni intelligentia fuperior cum cõmunitas, tum difcrimen, ita, vt neque continuitas naturæ à differentia fubftãtiarum diftrahatur, neque in communitate effentię proprietas notionũ cõfundatur. Nec mirum videri debet quòd idem & connexum & difcretũ effe perhibeamus, proponamusq; quandam quafi ænigmatis nouam & infolitam difcretionẽ cõnexã, ac copulationem difcretã: nam fi quis à cõtẽtionis ftudio abeft, neq; ifta deridendi animo audit, inuenerit & in rebus fubiectis fenfui huiufmodi quiddã quod dicimus. Cæterũ hæc oratio mea

ita est accipiéda, vt exéplũ ac vmbra veritatis non veritas ipsa rerũ. Fieri enim nequit, vt exéplorũ collatiões per omnia ad ea quadrétur, quorũ vsui exempla seruiunt Vnde igitur illud discretũ simul ac concretũ quod dicimus, in reb. ad sensum cõparentib. considerari poterit? Arcus quidem veris tépore in nubibus aliquádo conspexisti splendoré, Arcus, inquã, qui vulgo Iris nuncupatur, quem periti harũ rerũ existere docent, cum quædam in aëre collecta humiditas ventorũ vi, de euaporationis crasso, & iã nubilo so humore ad pluuiam extillata fuerit, sed ita nasci: Cum radius solis trãsuersus obierit densatas & confertas nubes, ac mox recta in aliquã nubé direxerit circulũ, fieri tum quasi reflexioné ac regressum luminis ad sese, recipiente se rursum splédore ab humido nitore. Natura enim ita comparatum est, vt flammarum fulgores in leuia emissi refringantur ad sese. Hęc autẽ figura rotunda, propter radiũ fit, in aëre humido & leui, secundum figuram, quod necesse est, solaris circuli, itaq; & nubi propinquus aër à resplendentia lucis cõprehenditur. Ille igitur ipse splédor, & continuus est erga se & discretus. Multicolor enim multiformis variis florib. tĩcturæ inter se incõsiderabiliter commiscetur, colorumq; diuersitas cõmissuras illorũ inter se aspectui nostro cláculum subtrahit, vt perspici nequeat, quo medio cœruleum cum fulgido misceatur, quóue diuersitas horũ colorũ discernatur. Idem de fulgido ac purpureo, & hoc atq; electrino dicendũ. Omniũ enim splédores cõiuncti apparét, & cõspicua sunt luce, & notas cõmissiõis inter se celant, neq; deprehendi patiũtur, vt incõpertum sit, vbi desinat splédor igneus, aut smaragdinus, & vnde incipiat, neq; magis tale sit, qualis perspicuę lucis est facies. Vt igitur in hoc eximio, & colorũ differentiæ plane dignoscuntur, & sensus tamen distãtiã vnius ab altero cõprehendere nequeunt, ita mihi cogites posse similiter, & diuinorũ dogmatũ cõsiderationé instituí: nempe in vnoquoq; qui creduntur in sancta trinitate, substãtiarũ resplédere proprietates, tanquam flosculos illos apparentes in iride, Naturæ vero proprietatis nullã cognosci vnius ab altero diuersitaté, sed in cõmunitate essentię relucere in vnoquoq; proprietates notiõis. Nã & in extremo vna essentia multicoloré splédorem illustrat, refractio illa solaris luminis, sed & apparentes flosculi multiformes sunt. Quæ ratio creaturæ nos instruit, ne nouitate perturbari animum nostrũ sinamus in disputatione huius dogmatis, sicubi in difficultaté delatis, oborta grauedo assensionem dictorum impedierit. Vt enim ibi, quæ oculis cerneremus rationes, causæq; vincebantur, ab iis quæ experientia ostendebat: ita & horum præstantium dogmatum potior esse quàm cogitationũ cõprehensio, fides debet, quæ & discrimina in substantia & essentia conexioné docet. Cum ergo communitas quædã in sancta trinitate, itéq; proprietas ratiõe animaduersa sit: cõmunitatis quidé ratio refertur ad Essentiã: substantia vero proprietatis cuiusq;

A iusq; est signū.Sed inueniatur fortasse,qui putet cōsentanea hæc esse cum sententia scripturæ Apostolicæ,vbi dicitur de Domino,quod sit resplēdētia gloriæ ipsius & character substantiæ. Cum enim docuerimus substantiam esse illam singularis proprietatis conuenientiam, & vt in patre confitemur proprietatis consideratione,qua solus ipse cognoscatur,ita quoq; & de filio credimus.Cur igitur testimonio scripturę tribuitur hoc loco soli patri nomen substantiæ? Filiumque vocat formam substantię qui non propriis,sed patris sui notionibus informetur.Si enim est substantia vniuscuiusq; signū proprium,id quod est demonstrans, & confitemur patris esse proprium,ingenitum: informatur autem filius paternis notionibus quomodo iam manet hoc eximium patri,vt ipse solus ingenitus dicatur: cuius proprietate etiā id informetur, quòd est vnigenitus? Sed nos respondemus aliud propositū fuisse apostolo, quod spectarit cum his vocibus vteretur,nominans resplendentiā gloriæ & charactera,id est formam, substātiæ:quod qui perspexerit,is intelliget hæc cū nostris nequaquā pugnare, sed suū quendā singularē habere modum. Nō enim efficere voluit doctrina apostolica distinctionem substātiarū per apparētia in vnaquaq; signa, sed vt habitus erga patrē filii ostenderetur,verus,indistractus, & cōnexus. Neq; enim sic dixit,qui esset gloria patris,quamuis vere diceretur,hocque

B prætermisit,tanquā cōfessum,ac ne videretur aliā gloriæ speciē tradere de patre,& aliam de filio hac doctrina resplendētiæ patris ipsius glorię,exposuit filii gloriam,probans etiam intellectū indesinentis cōiunctionis patris ac filii,exemplo lucis. Vt enim è flamma splendor existit,sed non est tamen posterior ille flamma,sed simul atq; emicuit flāma,splendescit lux ita vult & de patre filiū intelligi. Minime discernēs vnigenitū ab eo quod pater est,aliqua extēsione interuallari, ac potius semper vna cum autore cōprehendens,id quod ab illo est.Hoc igitur modo quasi interpretans prędictam sententiā,formā etiam appellauit substātiæ, corporalibus exemplis deducēs nos ad cōsiderationē inuisibiliū. Quēadmodū enim corpus omnino figura aliqua includitur,atque alia tamen est ratio corporis,alia figurę,neq; quisquā definiens vnū alterū etiā fuerit cōplexus,verum quāuis ratione hæc discernas,natura tamē separari non patitur, sed considerat coniunctim vnū cum altero,ita & Apostolus censuit. Quanquā fidei ratio inconfusa diuisam doceret substantiarum differentiam, nihilo tamen secus continuitatē quoq; ac cōcretionē vnigeniti cū patre de supradictis proponi oportere.Non quasi substantiæ esset expers vnigenitus,sed quòd nullū mediū admitteret vnitionis cū patre suo,vt si quis intenderet oculos mētis formę filii,facile posset de patris substātia illā intelligere,absq; quidem omni translatiōe,aut confusione proprię in vnoquoq; cōsiderationis, velut si patri genitū,aut filio ingenitū confirmetur,sed quod fieri nequeat,cū vnū ab altero

ab altero disiunctũ sit, solum & per se cõprehendere illud quod reliquerimus. Nõ enim absq; intelligentia patris filius nominari potest, cũ hæc appellatio respectiue, & patrem demonstret. Quomodo igitur, vt Dominus in Euãgelio ait: Qui filiũ conspexit, is & patrẽ cernit, Ideo formã dicit esse vnigenitũ substãtię patris, quę sententia quò clarior reddatur, alias quoq; Apostoli voces adducemus, vt cũ vocat imaginẽ Dei inuisibilis, & rursum imaginẽ bonitatis ipsius. Nõ enim differre vult imaginẽ ab archetypo inuisibilitatis ac bonitatis nomine, sed demõstrare idẽ esse cũ archetypo, quãuis diuersum sit, Nã ratio imaginis minime cõstet, nisi per omnia euidẽs sit ac cõgruat: proinde qui perspexerit imaginis pulchritudinẽ, is ad cognitionem archetypi peruenit, & qui cogitatione sua cõprehendit filii quasi formã idẽ paternę substãtię characterа expressit, Intuens per hunc in illũ, nõ cernẽs ingenitũ pãtris in effigie, nã ita prorsum idẽ esset nõ diuersum: sed ingenitã pulchritudinẽ de genito cõsiderãs. vtq; animaduersa in puro speculo repręsentatione formę ad perfectã cognitionẽ effictæ personæ deuenitur, ita cognitione filii character paternæ substantiæ animo concipitur à filii cognitore, Omnia enim quæ patris sunt, in filio conspiciuntur, & omnia filii patris sunt. Nam & filius totus in patre manet, & rursum totum patrem ipse continet: atque ita fit filii substantia quasi forma, & persona paternæ cognitionis, & patris substantia in filii forma cognoscitur, manente in ipsis cõsideratione proprietatis ad manifestum discrimen substantiarum.

FINIVNT ECCLESIASTICAE HISTORIAE AVtores, recogniti & marginali accessiõe elucidati, miro studio, summaque diligentia excusi à Michaele Fęzandat, sumptibus Galeoti à Prato & Petri Regnault.

An. M. D. XLI.

